BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
32 D
H10

1

A
IV
36

14
5
A
34

[illegible]

anno Dni 1648 años

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIEN.

SENTENTIARVM LIBRI IIII.

AD TOTIVS OPERIS FINEM SVBIICIVNtur articuli erronei Pariſiis iam olim damnati, adiectis nonnullis ipſius Magiſtri, in quibus communiter ipſe non probatur.

Poſt omnes omnium editiones ex collatione diuerſorum exemplarium emendatiſſimi, & ad ſingulos libros titulorum, ac ad finem rerum Indice copioſiſſimo aucti & locupletati.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

M D LXXVIII.

VENETIIS, Apud Paſqualinum Sauionum.

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO GREGORIO, HVIVS nominis decimotertio Pontifici Maximo, Chriſtique vicario Antonius Monchiacenus Demochares perpetuam ſœlicitatem ſummopere exoptat.

NVnquam adeò iuueniliter vixi, Beatiſsime Pontifex, quin ſummo Dei optimi maximi beneficio, cane peius & angue aniles fabulas & deliramenta ſemper pertimeſcerem, vtpotè qui auidè ſolidã quandam diſciplinam adinuenire percuperem: quæ me ad diuinam theologiam, cuius eram ſtudioſus, facili & breui quodam tramite perduceret. Sciebam enim probè, inter tot artes & multiplicia diſciplinarum genera plurimum referre, quam quis principio eligat, quenq; artium præceptorem ſequatur. Cum itaq; didiciſſem humanam philoſophiam ac naturalem ad hanc non mediocrem adferre acceſſum, huic primum me totum tradere conſtitui, & doctorem artium liberalium ſum ſequutus, qui grauitate ac doctrina inter cæteros clarus, necnon duobus iam (vt aiunt) artium curriculis percelebris circunferebatur, cui tribus, vt moris eſt, annis cum dimidio integris aſsiduè adhæſi, attentè audiens, ac cupidè, diſcens, quæ vel ipſe ſuo marte recenter excogitauerat diſſerendi argumenta, & quæ calamo excipienda & ſcribenda, vt tenacius hærerent, ſtudioſè dabat: vel quæ ab alijs excuſa typis adhuc incaleſcentibus, ſophiſmata ac noua quæſtionum opera toto illo tempore perdiſcenda tradidit. Hinc accidit, vt abſoluto toto illo curſu laborioſo ſanè, ſed inutili, peregrinis quibuſdam nugis atq; ſophiſmatibus illuſus, philoſophiæ tyrocinia minimè guſtauerim, nec ad ſacram theologiam, vt ſperabam, acceſſum, ſed potius receſſum nactus ſum. Fatebor tamen ingenuè, ne quid diſsimulem, me his quæſtionum formulis non exiguam diſputandi comparaſſe promptitudinem, quam ne perderem, tam graui laborum precio partam, ſed eam omni diligentia conſeruarem, ſtatim ab ipſo magiſterij gradu, quotidie palam & publicè, mane & veſpere, in gymnaſio nomine diuæ Barbaræ ſacro vbi manebam, & diſcipulus fueram, anno 1527. oppoſitionum libros & actuum ſyncathegorematicorum Ferdinandi Denzinas hiſpani, quas diligenter didiſceram, interpretandos ſuſcipio, quamplurimis concurrentibus & curioſè audientibus toto ferè ſeme-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

ſtri, quouſque fœlicior aſpiraret fortuna. Vocatus ſubinde in Remigialibus, ut iuuentutem in philoſophia erudiendam acceptarem: quid aliud, quàm, quæ noueram, docere potui? quibus ipſa quoque iuuentus, ut temporum eſt iniuria, admodum oblectabatur. At vero cum planè agnoſcerem eam miſerè decipi, & me, quo tendebam, ad inſtitutum haud promoueri, ſed remoueri Ariſtotelis libros ſumma cura ac diligentia interpretari aggredior, adiutus libris ipſius Ariſtotelis Græcis, ac Græcorum commentarijs, quos tanta & facilitate & fœlicitate ſum interpretatus, vt præ multitudine auditores ſchola quamplurimos excluderet. Excitabantur nanque mirum in modum ad id noſtris hypomnematibus, quæ inter docendum in octo libros topicorum Ariſtotelis in lucem emiſeram, & qui ſperabant me in reliquos Ariſtotelis libros conſimilia emiſſurum, haud expectatione fuiſſent fraudati, ſi tuliſſet ſimul tum docendi, tum ſcribendi conditio: hanc tamen iacturam, vt reſarcirem, in totam eiuſdem Ariſtotelis philoſophiam, diui Thomæ commentarios Pariſiis imprimi curaui, additis quibuſdam annotationibus, quorum lectione & vſu candidati philoſophiæ facilem ad Ariſtotelis libros, qui erant prius omnibus inacceſſi & deſerti, intelligendos ingreſſum inuenerunt, ſicut adhuc hodie experimento ſatis notum euadit, Quandoquidem ab eo tempore præceptores philoſophiæ in Ariſtotelis libris interpretandis diligentem nauarunt operam, quorum & poſteri in eodem ſtudio nunc perſeuerant: vtinam ſucceſſores ab eo nequaquam deficiant. Nondum certè ipſum ſecundi ſtadii philoſophici curſum abſolueram, cum in ſacræ Theologiæ diſcipulos adoptatus ſum, & iam tempus peruenerat, quo ex almæ facultatis decreto tenebar, vt moris eſt, legere & interpretari cum condiſcipulis omnibus quatuor libros ſententiarum, quos magiſter Petrus Lombardus quondam ſexageſimus nonus epiſcopus Pariſienſis, ſummus theologus ex ſacroſanctis conciliis, ſummis pontificibus ac doctoribus ſciitè in vnum collegit: Agebam adhuc in gymnaſio clariſſimo Burgundiano, vbi finem, ſecundi curſus expectabam. Summopere tunc do operam, vt non minus inuenirer adhibuiſſe ſtudium in theologia, quàm tantopere diligebam, & cuius ergo cætera paſſus fueram, quàm in humana philoſophia. Primum ergo libros illos arripio, qui non Pariſius, ſed ab exteris quatuor nationibus allati & impreſſi vendebantur. Pudet profecto me tantam bibliopolarum Pariſienſium ignauiam reuelare, quos tunc temporis non puduit magno labore & grauiore precio ſui epiſcopi libros ab extraneis impreſſos maluiſſe quærere, quàm ipſos voluiſſe imprimere, præſertim in ea vrbe, in qua ſola arcto facultatis imperio legendi & interpretandi ab omnibus bacchalaureis venirent: Quatuor itaque qua-

tuor diuerſis regionibus impreſſos adinuicem & cum quodam vetere manu in membrana ſcripto diligenter confero, quos multis ſudoribus ac vigilijs à varijs mendis & erroribus liberatos, indicibus quoque & numeris authores, libros, ſententias & capita, quæ in his proferebantur clarè demonſtrantibus, & quaſi ad fontes ipſos deducentibus abundè illuſtraui & continuo tribus inſignibus ac præcipuis huius academiæ Pariſienſis bibliopolis Ioanni Petit, Ponceto le Preux, & Ambroſio Girault: dedi imprimendos. Auditores vero & diſcipuli mei ipſa folia, quæ quotidie imprimebantur ſecum ſtudioſè afferebant, donec finem interpretationis meæ ſimul & impreſsionis anno 1536. acceperunt. Venditis his breui tempore omnibus, anno ſtatim ſubſequenti ſurrexit quidam chalcographus qui ſuppreſſo meo nomine, quod nouus theologiæ tyrunculus adhuc eſſem, cuiuſdam doctoris theologi nomen ſuppoſuit, cuius ſororem in matrimonium duxerat, ut illum alieno labore apud ignaros ornaret, eoſdem impreſſit, quos ſub tali nomine perſeuerare vſque ad hæc noſtra tempora permiſi abſque contradictione, atque adhuc permiſiſſem, niſi me obnixe ante triennium rogaſſet, qui hos modo imprimi curauit, vt illos ſerio legerem, recognoſcerem, diligenterque aduerterem, ſi quid amplius corrigere, addere ac inuenire poſſem, vt caſtigatiores tandem, & additis nouis ac pluribus indicibus locupletiores prodirent, quæ quidem omnia ſumma ſedulitate ac fide perficere ſtudui, quemadmodum facilè comperiet, quicunque omnibus vbiuis locorum prius impreſſis hos conferre non grauabitur. Etenim omnes illos cum mendis & defectibus ſolitis editos eſſe euidenter conſpiciet, nec ab his excipio, quos nonnulli paucis adiectis indicibus auxerunt. Mirandum ſanè non eſt, ſi quam plurimi uiri theologi hos libros magni fecerint, & ſuis lucubrationibus, vt temporũ tulit ratio, vehementer extulerunt, vtpotè qui clarè intelligerent, quanto ſtudio author ipſe paucis admodum libris, vniuerſam ac præcipuam fidei, religionis, & theologiæ doctrinam completi curauerit, ſicut ipſemet in prologo teſtatur ſub his verbis. Hic labor breui volumine complicans patrum ſententias, appoſitis eorum teſtimonijs, vt non ſit neceſſe quærenti librorum numeroſitatem euoluere, cui breuitas, quod quæritur, offert ſine labore. Quocirca iuſtum eſſe duxi, ſecundo hunc tantum diuinæ ſapientiæ theſaurum, quem nobis ſuis immenſis laboribus acquiſiuit, repurgare, repurgatum nouis, ac quamplurimis annotationibus locupletare, & locupletatum tuæ ſanctitati offerre, ut ab ipſa correctior & auctior nobis reddatur. Quandoquidem præter ea, quæ ab ipſo dicta nequaquam recipi notantur, ſuperſunt quoque plurima, quæ in dubium & quæſtionem uocauit, & quæ abſque omni ſolutione reliquit quibus non

bus non parum anxij redduntur lectores, vt omittam referre, quæ in omni ferè quæſtione, multo plura ſanctorum teſtimonia addi poſſunt. Superauit profectò Ioannem Damaſcenum, authorem Græcum librorum de Orthodoxa fide, quæſtionum multitudine, & authorum ſanctorum teſtimonijs, cuius methodum ſequutus eſt. Veruntamen multa adhuc ſuperſunt, quæ ab hoc deſiderantur, quibus ſi tua beatitudo vniuerſum vellet Chriſtianiſmum ſubleuare, certè poſt ſacroſancta biblia, quorum correctionem & impreſſionem audio te accuratè procurare, nullum arbitror opus magis reipublicæ Chriſtianæ neceſſarium eſſe, & quod proximius ad tuam authoritatem ſpectet, quàm hi quatuor libri ſacroſanctæ Theologiæ, qui multò plures theologos pepererunt, et quotidie pariunt, quàm Gratianus iuris canonici doctores, ex quibus ſcholaſtici omnes ſcribendi pro noſtræ religionis defenſione aduerſus hæreticos argumenta deprompſerunt. Proinde inter catechiſmos optimo iure priuatum tenent, qui & fidei articulos, decalogi præcepta, Eccleſiæ ſacramenta abundantius declarent. Volumen ergo hoc in quatuor libros diſtinctum Petri Lombardi ſententiarum principis, à Nouaria Italiæ ciuitate orti, quondam epiſcopi Pariſienſis, ac anno 1164. in medio chori Eccleſiæ ſancti Marcelli extra vrbis muros ſepulti, vbi ſepulturam elegerat, quale quale ſit, quod tuæ ſanctitati offero & conſecro ipſum benignè ſuſcipias, humiliter ſupplico, & in communem ſtudij Theologici vſum, ſuis omnibus numeris repurgatum ac comprobatum largiri digneris. Tuæ enim offertur ſanctitati, & relinquitur, vt tua dignitate ornatum, atque authoritate confirmatum fælicius & ſpecioſius in lucem veniat. Pariſiis, ex Sorbonico Theologoruum cœtu anno 1573. die quinta Maij.

PATRES,

PATRES, QVORVM DECRETIS canonibus ac ſententiis in hoc opere vſus eſt Petrus Lombardus.

Alexander 2. Papa.
Calixtus.
Clemens pri.
Deuſdedit.
Euariſtus.
Eugenius.
Euſebius.
Fabianus.
Gelaſius.
Gregorius. 1.3.
Innocentius pri.2.
Ioannes.
Iulius.
Leo.
Melchiades.
Nicolaus. 1.2.
Paſchalis.
Pelagius.
Pius.
Sergius.
Silueſter.
Symmachus.
Vrbanus.
Zacharias.
Aurelianenſe cōcilium.
Cabilonenſe.
Cæſarienſe.
Carthaginenſe 2. 3. 4.5.
Compendienſe.
Epaunenſe.
Hilerdenſe.
Lugdunenſe.
Maguntienſe.
Meldenſe.
Synodus 6. 8.
Toletanum.
Triburienſe.
Vermerianum.
Vormacienſe.
Vrbanenſe.
Pandectarum liber.
Albinus ſiue Alcuinus.
Ambroſius.
Auguſtinus.
Baſilius.
Beda.
Boetius.
Caſsianus.
Caſsiodorus.
Chryſoſtomus.
Cyprianus.
Dionyſius.
Dydimus.
Euſebius Emiſenus.

Fulgentius.
Gennadius.
Haymo.
Hermes paſtor.
Hieronymus.
Hincinarus.
Hilarius.
Ioannes Apocriſarius.
Ioannes Damaſcenus.
Iſidorus.
Iſychius.
Iulianus Toletanus.
Lanfrancus.
Maximus Taurinenſis.
Origenes.
Oroſius.
Paſchaſius.
Proſper.
Rabanus.
Strabus.
Theodorus Cantuarienſis.

INCI-

INCIPIVNT RVBRICAE LIBRI PRIMI.

DISTINCTIO I.

OMnis doctrina, eſt de rebus vel de ſignis. A

De rebus quibus fruendũ eſt vel vtendum, & de his, quæ fruuntur & vtuntur. B

Quid ſit frui vel uti. b.c.d.e.f.g.h.i

DISTINCT. II.

De trinitate & vnitate. A

Quæ fuerit intentio ſcribentium de Trinitate. ibi. B

Quis ordo ſit ſeruandus cum de Trinitate agitur. C

De teſtimoniis veteris teſtamenti, quibus Trinitatis myſterium declaratur. D.E.F.G

De teſtimoniis veteris teſtamenti ad idem pertinentibus. H

DISTINCT. III.

De cognitione creatoris per creaturas, in quibus Trin. veſtigium apparet. a.b.c.d.e.f

De imagine, & ſimilitudine Trinitatis in anima humana, G.H.I.K.L.M.N.O

De ſimilitudine creantis, & creatæ Trin. p.q.r ſ.t.u.x.y.

De Trinitatis vnitate. Z

DISTINCT. IIII.

Vtrum Deus ſe Deum genuerit. A.B.C.D

Vtrum Trinitas de vno Deo prædicetur ſicut vnus Deus de tribus perſonis. ibidem

DISTINCT. V.

Vtrum diuina eſſentia genuerit filium, vel genita ſit à patre, vel de ipſa natus ſit filius, vel ſpiritus ſanctus, proceſſerit, a.b.c.d.e.f.g.h.i.K

Quod filius non eſt de nihilo, ſed de aliquo, non tamen de materia: ſic & ſpiritus ſãctus, L

Quare verbum patris dicatur filius naturæ. M

DISTINCT. VI.

Vtrum pater volũtate genuerit filiũ, an neceſſitate: & an uolens vel nolens ſit Deus. a.b.c

DISTINCT. VII.

Vtrum pater potuerit, vel uoluerit gignere filium. a.b.c.d.e

An poſſe gignere filium ſit aliqua potentia in patre quæ non ſit in filio. F.G

DISTINCT. VIII.

De veritate ac proprietate diuinæ eſſentiæ. A.B

De incõmutabilitate eiuſdẽ. c

De ſimplicitate eiuſdẽ ibi. d

De corporali & ſpirituali creatura, quomodo ſit multiplex, & non ſimplex. E

Quod Deus cum ſit ſimplex, tamen multiplex dicitur, ibi. f

Quod Dei ſimplicitas nulli predicamentotum ſubiicitur. g

Quod Deus abuſiuè dicitur ſubſtantia. ibi. H

Quod non eſt aliquid in Deo quod

quod non ſit Deus, ibid.I

DISTINCT. IX.

De diſtinctione trium perſonarum, A

De coæternitate patris & filii ibid. B.C.D.E.F.G

De ineffabili & intelligibili generationis modo, H.I

Vtrum debeat dici ſemper gignitur filius vel ſemper genitus eſt, K.L.M.N.O

De obiectionibus hæreticorum nitentium probare filium non eſſe coæternum patri. P

DISTINCT. X.

De ſpiritu ſancto quod amor patris & filii propriè dicitur cũ ſit in trinitate amor qui eſt trinitas, ſicut verbum propriè dicitur ſapientia, & tamẽ tota trinitas dicitur ſapientia, A.B.C

Quod eadẽ nomina propriè & vniuerſaliter accipiuntur, D.E.F.G

Quod ſpirit⁹ ſanctus ſicut patri & filio eſt cõmunis, ita commune nomen habet propriũ, H

DISTINCT. XI.

Quod ſpũs ſãctus ꝓcedit à patre & filio, quẽ tñ Græci à filio procedere diffitentur, A.B.C

De conuenientia Latinorum & Græcorum in ſenſu & differentia in verbis, D.E

DISTINCT. XII.

Vtrum ſpiritus ſanctus prius vel plenius procedat à patre quàm à filio, A.B

Quod ſpiritus ſanctus principaliter & propriè dicitur procedere à patre, C.D.E

DISTINC. XIII.

Quare ſpũs ſanctus cũ ſit de ſubſtãtia patris, non dicatur genitus, ſed tantum procedens, A

Cur ſilius dicatur procedere cum ſpiritus ſanctus non dicatur gigni, ibid.B

Qđ nõ põt mortalis diſtinguere inter generationẽ filii & proceſſionem ſpiritus ſancti, C.D

Vtrũ ſpiritus ſanctus debeat dici ingenitus, cum non ſit genitus, E.F.G.H

DISTINCT. XIIII.

De gemina proceſſione ſpiritus ſãcti, tꝑali & ęterna, a.b.c

Quod nõ ſolum dona ſpiritus ſancti, ſed etiã ſpiritus Deus datur hominibus & mittitur, C

An viri ſancti poſſint dare ſpiritum ſanctum, D.E.F

DISTINCT. XV.

Quod ſpiritus ſanctus à ſeipſo datur, & filius quod à ſeipſo mittitur, A.B

Quomodo intelligenda ſit miſſio vtriuſque, ibidem, C

Quod à ſpiritu ſancto etiam ſit filius miſſus, D

Quod filius etiam ſit datus à ſeipſo, ibidem, E.F.G

Quomodo intelligendum ſit illud, A meipſo non veni, H

Vtrum ſemel tãtum ſit filius miſſus, an ſæpe, ibidem.I

De duobus modis miſſionis filii, ibidem.K

Quod

Quod ſecundũ alterũ modũ ſemel ſit miſſus, ſecundũ alterũ ſępe: & ſecundũ alterũ modum dicitur miſſus in mundũ, ſecundum alterum non, ibid. L.M

Quare pater non dicitur miſſus. N

Quod filius & ſpiritus ſanctus nõ ſunt quaſi minores patre quia miſſi. Ibidem.O

DISTINC. XVI.

De miſſione Spiritus ſancti quæ fit duobus modis, viſibiliter & inuiſibiliter. A.B.C

Quod filius ſecundum q̃d homo non modo patre ſed ſpiritu ſancto etiã minor eſt. D.E

DISTINT. XVII.

Quod ſpiritus ſanctus eſt charitas, qua diligimus Deum & proximum A.B.C

Quod fraterna dilectio eſt deus nec pater vel filius, ſed tantum ſpititus ſanctus D

Quod nõ eſt dictũ illud per cauſam, Deus charitas eſt: ſicut illud, Tu es patiẽtia mea, & ſpes mea. E

Quomodo ſpiritus ſanctns mittatur vel detur nobis F

Vtrũ ſpiritus ſanctus augeatur ĩ hoĩe, vel minus uel magis habeatur vel detur: & an detur habenti vel nõ habenti g.h.i.K

Quod aliqui dicunt charitatem Dei & proximi nõ eſſe ſpiritum ſanctum l.m.n.o.p.q.r.s

Vtrum concedendum ſit per donum dari dona T

DISTINC. XVIII.

Vtrum ſpiritus ſanctus eadẽ ratione dicatur donum qua datum ſiue donatum A.B.C.D.E

Quod ſicut filius naſcẽdo accepit non tãtum ut eſſet filius, ſed etiam eſſentia: ita ſpũs ſanctus procedendo accipit nõ tantum vt eſſet donum, ſed etiam vt eſſet eſſentia F.G.H

Quod ſpiritus ſanctus dicitur donũ & donatũ ſecundũ duos modos prędictos proceſſionis, qui ſecundũ quod donum eſt, refertur ad patrem & filiũ: ſecũdum ꝙ datũ, ad eum qui dedit, & ad eos quibus datur I.K

An filius cum ſit nobis datus poſſit dici noſter vt ſpiritus ſanctus L

Vtrum ſpiritus ſanctus ad ſeipſum referatur M

DISTINCT. XIX.

De ęqualitate trium perſonarum, A

Quod ęternitas & magnitudo & potentia in deo vnũ ſunt, etſi videantur diuerſa, B

Quod aliqua perſonarũ aliã nõ excedit, magnitudine: quia nõ eſt maior una perſona alia, nec maius aliquid duæ quã vna nec tres quã duę vel vna, C.D

Quomodo dicitur pater eſſe in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroque E.F

Quod nulla perſonarum pars eſt in trinitate G

Quare tres perſonæ dicantur

ſummę

ſummæ vnum ibidem.G
Cum dicimus tres perſonas eſſe vnam ſubſtantiã vel eſſentiã,nec ut genus de ſpeciebus, nec ut ſpeciẽ de indiuiduis prædicamus: quia non eſt eſſentia genus & perſona ſpecies,vel eſſentia ſpecies & perſonę indiuidua, H.I.K
Quod nec ſecundũ materialem cauſam dicuntur tres perſonæ vna eſſentia. L
Nec ita dicuntur tres perſonę vna eſſentia, vt tres hoĩes vna natura vel vniꝰ naturę,m.n.o.p
Vtrũ tres perſonæ differant in numero,quę in proprietatibus diſtinctæ ſunt, Q
Quare tres perſonæ ſimul nõ ſint maius aliquid quã vna, r.s
Quod Deus non eſt dicendus triplex ex ſed vnus, T.V.

DISTINCT. XX.

Quod aliqua perſonarũ non excellit aliam potentia. A
Quod nõ minus poteſt filius quam pater ibidem.b
De obiectionibus hæreticis contra hoc, & reſponſionibus catholicis. C.D.E.F

DISTINCT. XXI.

Quõ poſſit dici ſolus pater vel ſolus filius, vel ſolus ſpũs ſanctus,cũ ſint inſeparabiles, A
Vtrũ debeat dici ſolus pater eſt deus,uel ſolus filius eſt deꝰ, vel ſolus ſpũs ſanctus eſt deus: an pater eſt ſolus deus,filius eſt ſolus deus, ſpiritus ſanctus eſt ſolus Deus, Ibidem.B
Quomõ trinitas dicatur ſolus deus cũ ipſa ſit cum ſpiritibus, & animabus ſanctus C.D

DISTINCT. XXII.

De nominum differentia quibus utimur loquetes de deo, A
De hoc nomine quod eſt trinitas, ibidem.B
De his quæ tẽporaliter de conueniũs,& relatiuè dicuntur, C
De his ꝙ tꝑaliter deo cõueniũt & non relatiuè dicuntur, ibi.D
De his quæ ꝓpriè ad ſingulas ꝑſonas pertinent, & de his quę vnitatẽ eſſentiæ ſignificãt E.F.

DISTINCT. XXIII.

De hoc noĩe ꝙ eſt ꝑſona, qđ cum ſm ſubſtantiã dicatur,tñ, non ſingulariter, ſed pluraliter accipitur in ſumma, A.B.C
Qua neceſſitate dictũ ſit tres ꝑſonę à Latinis,& à Gręcis tres hypoſtaſes vel ſubſtantiæ D.E
Quare nõ dicimus patrem & filium, & ſpũm ſanctũ eſſe tres deos,vt tres perſonas, ibid.F
Cur non dicimus tres eſſentias,vt tres perſonas G.H
Quod in trinitate non eſt diuerſitas vel ſingularitas vel ſolitudo,ſed vnitas & trinitas & diſtinctio & idẽtitas ibid.I
Quod non debet dici Deus multiplex, K

DISTINCT. XXIIII.

Quid ſignificetur his nominibus Vnus vel vna,Duo vel duę Tres vel tria, Trinus vel trinitas,

tas, Plures vel pluralitas, Diſtinctio uel diſtinctæ, cum his vtimur loquentes de Deo, A.B.C.D.E.F.G.H.I.K

DISTINCT. XXV.

Quid ſignificetur hoc nomine perſona in plurali numero, ſ.cũ dicitur perſonæ, A.B.C.D

De triplici acceptione huius nominis perſona in trinitate, E.F.G H

Ex quo ſenſu dicatur, alia perſona patris, alia filii, alia ſpiritus ſancti, ſiue alius in perſona pater, alius in perſona filius alius ĩ pſona ſpũs ſan. I.K.L.M

DISTINCT. XXVI.

De hoc nomine hypoſtaſis, A

De proprietatibus perſonarum, & de nominibus earum relatiuis. ibidem.B

Quod nõ oĩa dicuntur de deo ſm ſubſtantiã: quædam enim ſecundum relationem non tamen ſecundum accidens. C

Quare dicatur proprium eſſe vnigeniti filium dei eſſe cum etiam homines ſint filii dei, D

Quod hõ dicitur filius trinitatis, & trinitas pater hoĩm, E

Quod ſpiritus ſanctus eodem proprietate donũ dicitur, qua ſpiritus sãctus, & vtroq; modo relatiuè ad patrẽ & ad filium, F

Vtrũ pater vel filius vel trinitas ipſa poſſit dici ſpũs ſctũs, G

Quod non omnia quæ relatiuè dicuntur ſuis ad ſe viciſſim reſpondent vocabulis, H

DISTIN. XXVII.

Quę ſint illę proprietates quibus diſtinguntur pſonæ, A.B

Quod non omnino eſt idem dicere eſſe patrem & genuiſſe vel habere filium, C

Quod proprietates determinant hypoſtaſes non ſubſtantiam, id eſt, naturam, D.E.F

De generali regula eorũ quæ ad ſe, & eorum quæ relatiuè dicuntur, G

An ſm ſubſtantiam dicatur deus de deo & huiuſmodi, H.I

DISTIN. XXVIII.

Quod non tantum tres ſint proprietates perſonarum, A

An ſolus pater debeat dici nõ genitus vel non filius, ſicut dicitur ingenitus, B

De proprietate quam notat ingenitus, ibidem.C

Reſpõſio Ambroſ. contra Arrianos de ingenito, D

An diuerſum ſit eſſe patrem & filium eſſe. ibidem.E

Si ſapientia genita dicitur ſecundum relationem vel ſecundum ſubſtantiam, F

De imagine, ibidem, G

DISTIN. XXIX.

De principio, A

Quod ab ęterno pater eſt principium & filius, ſed non ſpiritus ſanctus, ibidem.B

Quõ pater ſit principiũ filii, & ipſe cum filia ſpũs ſancti, C

An eadem notione pater & filius ſit principiũ ſpũs ſancti, D

DISTINCT. XXX

De his quæ temporaliter de deo dicuntur & relatiuè ſecundum accidens, quod non deo ſed creaturis accidit, A.B

An ſpũs ſanctus dicatur datũ vel donatũ relatiuè ad ſe, cum a ſe detur, C

DISTINCT. XXXI.

An filius dicatur æqualis vel ſimilis patri ſm ſubſtantiã, A.B

De ſenẽtia ſancti Hilarii, qua trinitatem perſonarum propriam oſtendit, C.D.E.F G

Quę patri attribuiẽ vnitas, H

Quare pater & filius dicantur eſſe vnum vel vnus deus, ſed non vnus, Ibidem. I

Quare dicitur æqualitas eſſe in filio, K

Quare in ſpiritu ſancto dicitur eſſe utriuſque cõcordia vel connexio. ibidem. L

DISTINCT. XXXII.

Vtrũ pater vel filius eadẽ dilectione ſe diligãt quę ꝓcedit ab vtroq;.i. ſpiritu ſancto, A.B

Vtrum pater ſit ſapiẽs ſapientia quam genuit, C.D

An filius ſit ſapiens ſeipſo vel per ſeipſum, E

An vna ſit tantum ſapientia patris, F

Sicut in trinitate eſt dilectio quæ eſt trinitas, & tamen ſpiritus ſanctus eſt dilectio quę nõ eſt trinitas, nec ideo ſunt duæ dilectiones, ita & de ſapiẽtia, G

Quare pater non dicitur ſapiens ſapientia genita, ſicut dicitur diligẽs dilectione quæ ab ipſo procedit, H

DIST. XXXIII.

Vtrum proprietates perſonarum ſint ipſæ perſonæ vel diuina vſia, A.B.C.D.E.F.G

Quomodo proprietates poſſunt eſſe in natura Dei, nec eã determinent, H.I.K

DIST. XXXIIII.

De verbis Hilarii, quibus ſecundum prauorum intelligentiam, videtur dicere non idem eſſe diuinam naturam & rem naturæ, & non idem eſſe deum & quod dei eſt, A.B.C.D

Vtrũ ita poſſit dici vnus deus trium perſonarum, vt dicitur vna eſſentia trium perſonarũ: & tres perſonæ vnius Dei, vt tres perſonæ vnius eſſentiæ, E

Quod potẽtia, ſapientia, bonitas in ſcriptura interdum ad ꝑſonas diſtinctè referũtur, E.F

Quare patri potentia, filio ſapientia, ſpiritu ſancto bonitas tribuatur, cum ſit vna ſapiẽtia potentia, bonitas trium, G.H

De hoc nomine humouſion vbi in auctoritatem receptum ſit, & quid ſignificet, I.K.L

DISTINCT. XXXV.

De ſcientia, præſcientia, prouidẽtia, diſpoſitione, & prædeſtinatione Dei, A

De quibus ſit præſcientia vel prouidentia, Ibidem. A

De quibus diſpoſitio, A

De quibus prædeſtinatio, A
De quibus prouidentia, A
De quib⁹ ſapiẽtia vel ſciẽtia, A
Vtrũ præſciẽtia vel diſpoſitio vel ꝑdeſtinatio dei eſſe potuerit, ſi nulla eſſent futura, B.C
Quod ſcientia dei de temporalibus eſt æternis, D
Quomodo omnia dicuntur eſſe in deo, & vita in eo, E.F
DISTIN. XXXVI.
Vtrum omnia debeant dici eſſe in dei eſſentia, vt in dei cognitione vel præſcientia eſſe di cuntur, A.B
Q̃ua ratione bona dicuntur eſſe in deo & non mala, C
Vtrum idẽ ſit omnia eſſe ex deo, & per ipſum, & in ipſo, D
Quod omnia ſunt in quolibet triũ, & per ipſũ, & ĩ ipſo, E
Quod nõ omnia quę ex deo ſunt, etiam de ipſo ſunt, F.G
DISTINCT. XXXVII.
Quibus modis dicitur eſſe deus in rebus, A
Quod deus non vbicunq; eſt habitat, ſed econuerſo, B
Vbi erat deus antequam eſſet creatura, C.D.E.F.G
Quod deus cũ ſit in omnibus rebus eſſentialiter, non tamen coinquinatur ſordibus rerũ, H
Cum deus ſit vbique & ſemper, non tamen localis, nec loco nec tempore mouetur. I
Quibus modis aliquid dicatur locale vel circũſcriptibile, I
Quid ſit mutari ſecundum tempus, Ibidem
Vtrũ ſpiritus creati ſint locales & circunſcriptibiles. L M.N
Quod deus eſt ubique ſine locali modo, ibidem, O.P.Q
DISTINC. XXXVIII.
An ſcientia vel præſcientia dei ſit cauſa rerum, vel econuerſo, A B.C.D
Vtrũ ꝓſciẽtia dei poſſit falli, E
DISTINCT. XXXIX.
Vtrum ſcientia dei poſſit augeri vel minui vel aliquo modo mutari. A
An deus poſſit nouiter vel ex tp̃e ſcire vel præſcire aliquid, b
Vtrum deus poſſit ſcire plura quam ſcit, C
Quod deus & ſemper & ſimul ſcit omnia, ibid. D.E
DISTINCT. XL.
An aliq̃s prędeſtinatus poſſit dãnari uel reprob⁹ ſaluari, a.b.c
Quid ſit reprobatio dei, & in quibus conſideretur: & quis ſit prædeſtinationis effectus, D
DISTINCT. XLI.
Vtrũ aliquod ſit meritum ob durationis uel miæ, A.B.C
De uariis ſuper hoc carnaliũ opinionibus, An ea quæ ſcit ſemel deus vel præſcit, ſemper ſciat vel præſciat, & ſemꝑ ſcierit & præſcierit, F.G
DISTINCT. XLII.
De omnipotẽtia dei, quare dicat̃ omnipotens, cũ nos multa poſſimus quæ ipſe nõ põt, A
Quomodo dicatur deus omnia

nia

nia poſſe, ibidem.B C.D

De omnipotentia dei ſecundum duo cōſideratur, E.F.G.H

DISTINCT. XLIII.

Inuectio contra illos qui deū dicunt nil poſſe niſi quod vult & facit, A.B.C.D.E

DISTINC. XLIIII.

An Deus poſſit facere aliquid melius quàm facit: uel alio vel meliori modo, A.B.C

Vtrum poſſit Deus ſemper omne quod potuit D

DISTINCT. XLV.

De voluntate Dei quæ eſſentia Dei eſt, & de ſignis eius, A

Quod licet idem ſit Deo velle quod eſſe, non tamen poteſt dici omnia quæ eſſe vult, B

De intelligentia harū locutionū, deus ſcit, vel deus vult, deus ſcit oīa vel vult aliquid, C

Quod Dei volentas ſummè bona cauſa eſt omnium quę naturaliter ſunt: cuius cā non eſt quęrēda, quia prima & ſumma cauſa eſt omnium D.E

Quibus modis accipitur Dei voluntas, F

Quod præceptio, prohibitio, permiſſio, conſilium, operatio nomine volūtatis interdum intelligūtur vel accipiuntur, g.h.i

Vtrum Deus velit ab oībus fieri ea quę pręcipit, vel non fieri ea quę prohibet. K.L.M

DISTINCT. XLVI.

Quod voluntas Dei quæ ipſe eſt in nullo caſſari poteſt A

Quomodo intelligendū ſit illud, Volui congregare filios tuos, & noluiſti: & illud, Qui vult omnes hoīes ſaluos fieri, B. C

Vtrum mala Deo nolēte vel volente fiant, D

Quomō intelligendū ſit illud, Aug. Mala fieri bonum eſt, E.F

De multiplici acceptione boni, H

Q̄ mala vniuerſitati valēt. I.K

Quod in Deo nō eſt cauſa vt ſit deterior homo. L.M.N.O.P

DISTINCT. XLVII.

Quomō volūtas dei de hoīe impletur quocunq; ſe vertat. A

Ex quo ſenſu quædam dicuntur fieri contra dei volūtatē. B

Quare præcepit Deus oībus bona facere & mala vitare, etſi nō id ab oībus vult impleri. C

DISTINC. XLVIII.

Quod homo aliquando bona voluntate aliud vult quā deus: & mala idem quod Deus A

Quod Dei voluntas per malas hominum volūtates impletur. B.D

Vtrum placuerit viris ſanctis quòd Chriſtus moreretur, & pateretur. D

Vtrum paſſiones ſanctorum debeamus vellle. E

INDICIS LIB. I.

FINIS

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENSIS IN LIBROS SENTENTIARVM.

PROLOGVS.

CVPIENTES aliquid de penuria ac *Luc.21.a*
tenuitate noſtra cum paupercula in *Mar.12.b*
gazophylacium domini mittere, ar-
dua ſcādere, opus vltra uires noſtras
agere præſumpſimus: cōſummatio
nis fiduciam, laboriſq; mercedem, in
Samaritano ſtatuentes: qui prolatis *Luc.10.f*
in curationē ſemiuiui duobus dena-
riis, ſupereroganti cuncta reddere profeſſus eſt. Delectat
nos veritas pollicentis: ſed terret immenſitas laboris. De *Ex Aug. in*
ſiderium hortatur proficiendi, ſed dehortatur infirmitas *proœmio. lib.*
deficiendi: quā vincit zelus domus Dei. Quo inardeſcen *3. de trinita*
tes, fidē noſtram aduerſus errores carnaliū atque anima *te. To.3.*
lium hominum, dauidicæ turris clypeis munire, vel po-
tiùs munitam oſtendere, ac theologicarū inquiſitionum
abdita aperire, necnon & ſacramentorum eccleſiaſtico-
rum pro modulo intelligentiæ noſtræ notitiam tradere
ſtuduimus: Non valentes ſtudioſorum fratrum votis iu *Ex eodē pau*
re reſiſtere, eorū in Chriſto laudabilibus ſtudiis, lingua, *lo inferius.*
ac ſtylo nos ſeruire flagitantium: quas bigas in nobis agi
tat Chriſti charitas. Quamuis non ambigamus omnē hu
mani eloquii ſermonem, calumniæ, atque cōtradictioni *Ex Hilario*
ęmulorum ſemper fuiſſe obnoxium, quia diſſentiētibus *in principio,*
voluntatum motibus, diſſentiēs quoque fit animorum *li.10.de tri.*
ſenſus: vt cùm omne dictum veri ratione perfectum ſit,
tamen dum aliud aliis aut videtur, aut complacet, verita
ti vel non intellectæ, vel offendenti, & impietatis error
obnitatur, ac voluntatis inuidia reſultet: quam Deus ſe- *Epheſ.2.a*
culi huius operatur in illis diffidentiæ filiis: qui non ra-
tioni voluntatem ſubiiciunt, nec doctrinæ ſtudium im-

pendunt:ſed his quæ ſomniarunt ſapiētiæ verba coaptare nituntur:non veri,ſed placiti rationem ſectātes:quos iniqua voluntas non ad intelligentiam veritatis, ſed ad defenſionem placentium incitat:non deſiderantes doceri veritatem,ſed ab ea ad fabulas conuertētes auditū.

2. ad Ti. 4. b Quorum profeſſio eſt, magis placita quàm docenda cōquirere:nec docenda deſiderare , ſed deſideratis doctri-

1. ad Ti 4. 1 nam coaptare. habent rationem ſapientiæ in * ſuperſti-

**ſuperficie.* tione . Quia fidei defectionem ſequitur hypocriſis mendax : vt ſit in verbis pietas,quam amiſerit conſcientia:ipſamque ſimulatam pietatem, omni verborum mēdacio

2. Tim. 4. b impiam reddunt:falſæ doctrinæ inſtitutis,fidei ſanctitatem corrumpere molientes:auriumq; prurigine , ſub nouello ſui deſiderii dogmate aliis ingerentes: qui contentioni ſtudentes contra veritatem ſine fœdere bellāt. Inter veri nanq; aſſertionem,& placiti defenſionem,pertinax pugna eſt , dum ſe & veritas tenet , & ſe voluntas erroris tuetur.Horum igitur & Deo odibilem eccleſiā euertere , atque ora opilare (ne virus nequitiæ in alios effundere queant) & lucernam veritatis in candelabro

Luc. 8. c exaltare volentes , in labore multo ac ſudore, hoc volumen Deo præſtante compegimus,ex teſtimoniis veritatis in æternum fundatis,in quatuor libris diſtinctum.In quo maiorum exempla doctrinamque reperies: in quo per dominicæ fidei ſinceram profeſſionem, viperææ doctrinæ fraudulentiam prodidimus,adytum demonſtrandæ veritatis complexi:nec periculo impiæ profeſſionis inferri , temperato inter vtrunq; moderamine vtentes. Sicubi uero patrum vox noſtra inſonuit,non à paternis

Ex Auguſt. in procem. li. 3. de trin. diceſſit limitibus . Non igitur debet hic labor cuiquam pigro vel multum docto videri ſuperfluus, cum multis impigris multiſq; indoctis, inter quos etiam & mihi ſit neceſſarius:breui volumine complicans patrum ſenten-

Ex eodē loco ſupra citato. tias,appoſitis eorum teſtimoniis: vt non ſit neceſſe quęrenti,librorum numeroſitatem euoluere , cui breuitas quod quæritur offert ſine labore. In hoc aute tractatu, non ſolum pium lectorem,ſed etiam liberum correctorem deſidero: maximè vbi profunda verſatur veritatis

quæſtio ,

quæſtio,quæ vtinā tot haberet inuentores, quot habet contradictores. Vt autem quod quæritur facilius occurrat,titulos quibus ſingulorum librorum capitula diſtinguntur,præmiſimus.

DE MYSTERIO TRINITATIS.

LIB. I. DISTINCTIO I. A *Cap. 1.*

VEteris ac nouæ legis continentiam, diligenti indagine,etiam atque etiam conſiderantibus nobis,præuia Dei gratia,innotuit ſacræ paginæ tractatum circa res, vel ſigna præcipuè verſari. vt.n.egregius doctor Augu.ait in lib.de doct Chriſt.Omnis doctrina vel rerum eſt vel ſignorum:ſed res etiam per ſigna diſcuntur. Propriè autem hic RES appellantur: quæ non ad ſignificandum aliquid adhibentur: SIGNA vero quorum vſus eſt in ſignificando.Eorum autem aliqua ſunt, quorum omnis vſus eſt in ſignificando,non in iuſtificando: quibus non vtimur niſi aliquid ſignificandi gratia,vt aliqua ſacramenta legalia.Alia quę nō ſolū ſignificant,ſed conferunt quod intus adiuuet: ſicut euangelica ſacramenta.Ex quo apertè intelligitur, quæ hic appellentur ſigna,res illæ videlicet quæ ad ſignificandum aliquid adhibentur.Omne igitur ſignū etiam res aliqua eſt.Quod enim nulla res eſt, vt in eodem Aug.ait, omnino nihil eſt.Non autem ediuerſo omnis res ſignum eſt:quia non adhibetur ad ſignificandum aliquid.Cumque his intenderit theologorū ſpeculatio ſtudioſa atque modeſta,diuinam ſcripturam, formam præſcriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis adytum ad res diuinas aliquatenus intelligendas, Deo duce, aperire volentibus diſſerēdum eſt:& primum de rebus, poſtea de ſignis diſſeremus.

Omnis doctrina eſt de reb. vel de ſignis.

Lib. 1. cap. 2 Tom. 3

Res.

Signa.

Lib.& loc. citatis

De rebus communiter agit. B

ID ERGO in rebus conſiderandum eſt: vt in eodem Aug.ait:quòd res aliæ,ſunt quibus fruendū eſt,aliæ quibus

De rebus quibus fruendū eſt. lib.1.c.3

bus vtendum eſt, aliæ quæ fruuntur & vtuntur. Illæ quibus fruendū eſt, nos beatos faciunt: iſtis quibus utendū eſt, tendētes ad beatitudinem adiuuamur, & quaſi adminiculamur, vt ad illas res, quæ nos beatos faciunt peruenire, eiſq; inhærere poſſimus. Res verò quæ fruuntur & vuntur, nos ſumus: quaſi inter vtraſque conſtituti, & angeli, & ſancti. FRVI autem eſt amore alicui rei inhærere propter ſeipſam. VTI verò, id quod in vſum venerit referre: ad obtinendum illud quo fruendū eſt: alias abuti eſt, nō vti: nam vſus illicitus, abuſus vel abuſio nominari debet. Res igitur quibus fruēdum eſt, ſunt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Eadem tamen trinitas quædam ſumma res eſt cōmuniſque omnibus fruentibus: ea ſi tamen res dici debet, & non rerum omnium cauſa: ſi tamen & cauſa. Non enim facile poteſt inueniri nomen quod tantæ excellentiæ conueniat, niſi quod melius dicitur trinitas hæc vnus Deus. Res autem quibus vtendum eſt, mūdus eſt, & in eo creata. Vnde Aug. in eodem. Vtendū eſt hoc mundo non fruendum, vt inuiſibilia Dei per ea quę facta ſunt, intellecta conſpiciantur. id eſt vt de temporalibus æterna capiantur. Item in eodem, in omnibus rebus illæ tantū ſunt quibus fruendum eſt, quæ æternæ & incōmutabiles ſunt: cæteris autem vtendū eſt, ut ad illarum perfruitionem perueniatur. Item Aug. in 10. lib. de trin. fruimur cognitis, in quibus ipſis propter ſe volūtas delectata conquieſcit: vtimur verò eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendum eſt.

Li.1.c.3. de doctr. Chri. — *Aug. cap. 4. eiuſdē lib. 1. de doctr.* — *Lib. 1. cap. 5. de doctr.* — *Lib. 1. ca. 4. eiuſdem li.* — *Rom. 1. c.* — *Cap. 22. li. 1 de doctri.* — *Cap. 10. lib. 10. de Trin. Tom. 3.*

Item quid interſit inter frui & vti aliter quàm ſuprà. C

Cap. 11. Notandum verò quòd idem Aug. in lib. 10. de tri. aliter quàm ſuprà accipiens vti & frui, ſic dicit, Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis. Frui autem eſt, vti cum gaudio: non adhuc ſpei, ſed iam rei: ideoque omnis qui fruitur, vtitur: aſſumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur, & fruitur: ſi id quod in facultatem voluntatis aſſumit, nō propter ipſum, ſed propter aliud appetit. Et attende, quia videtur Aug. dicere illos frui tantū,

qui

qui in re gaudent, non iam in ſpe: & ita in hac vita non videmur frui, ſed tantū vti, vbi gaudemus in ſpe: cum ſupra dictum ſit, Frui eſſe amore inhærere alicui rei propter ſe: qualiter etiam hic adhærent Deo.

Determinatio eorum quæ videntur contraria. D

Hæc ergo quæ ſibi contradicere uidentur, ſic determinamus: dicentes, nos & hic, & in futuro frui: ſed ibi propriè, & perfectè, & plenè vbi per ſpeciem videbimus quo fruemur: hic autem, dū in ſpe ambulamus, fruimur quidem, ſed non adeo plenè, vnde in lib. 10. de trin. Fruimur cognitis in quibus volūtas ipſis propter ſeipſam delectata conquieſcit. Idem in lib. de doct. Chriſt. ait, Angeli illo fruentes iam beati ſunt, quo & non frui deſideramus: & quantum in hac uita iam fruimur, vel per ſpeculum, vel in ænigmate, tanto noſtram peregrinationē, & tolerabilius ſubſtinemus, & ardentius finire cupimus. *1. Cor. 13. d* *Cap. 10.* *Lib. 1. ca. 30*

Alia determinatio. E

Poteſt etiam dici quod qui fruitur etiam in hac vita, non tantum habet gaudium ſpei, ſed etiam rei: quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Cōſtat igitur quod debemus Deo frui & nō vti. Illo enim, vt ait Aug. frueris quo efficeris beatus, & in quo ſpem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idem ait in lib. de doct. Chriſt. Dicimus nos ea re frui quam diligimus propter ſe, & ea re fruendū nobis eſſe tantum qua efficimur beati: cæteris vero vtendum. Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. Cum enim adeſt quod diligitur, etiam delectationem ſecum gerit: ſi tamen per eam tranſieris, & ad illud vbi permanēdum eſt, eam retuleris, vteris ea: & abuſiuè non propriè diceris frui. Si vero inhæſeris atque permanſeris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc verè & propriè frui dicendus es: quod non eſt faciendum niſi in illa trinitate, id eſt ſummo & incommutabili bono. *Lib. 1. de doctri. Chri. c. 33. Aug. li. eodē cap. 31 cap. 3. eiuſdē lib.*

Vtrùm hominibus ſit vtendum, vel fruendum. F

Cum autem homines qui fruuntur & vtuntur aliis rebus, res aliquę ſint, quęritur vtrùm ſe frui debeāt, an vti.

Aug lib.1. cap.22. an vtrunq;. Ad quod ſic reſpondet Aug. in lib. de Doctri. Chriſt. Si propter ſe homo diligendus eſt, fruimur eo: ſi propter aliud, vtimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter ſe diligendū eſt, in eo conſtituitur beata vita: cuius etiam ſpes hoc tempore *Hierem.17.* nos conſolatur. In homine autem ſpes ponenda non eſt, quia maledictus eſt qui hoc facit. Ergo ſi liquide aduertas, nec ſeipſo quiſquam frui debet: quia diligere ſe propter ſe non debet, ſed propter illud quo fruendum eſt. Huic autem contrarium videri nō debet quod Apoſt. ad Philemonem loquēs ait, Ita frater ego te fruar in domi- *Cap. vnico.* no. Quod ita determinat Aug. *Au. in lib.1 de doct. Chriſtiana c.33.* Si dixiſſet tantū te fruar, & non addidiſſet in domino, videretur finem dilectionis ac ſpes conſtituiſſet in eo: ſed quia illud addit, in domino ſe finem poſuiſſe, eodemque frui ſignificauit. Cum *Ibidem paulo ſuperius.* enim (vt idem Augu. ait) homine in Deo frueris, Deo potius quàm homine frueris.

Hic quæritur an Deus fruatur, an vtatur nobis. G

Sed cùm Deus diligat nos, vt frequenter ſcriptura dicit, quæ eius dilectionem ergo nos multum cōmendat, *Ad Ephe.2.* quærit Aug. quomodo diligat: an vt vtens, an vt fruens: *Aug in li.1 de doctrina Chriſt. c.31.* & procedit ita. Si fruitur, eget homo noſtro, quod nemo ſanus dixerit. Ait enim Propheta, Bonorum meorū non eges. Omne enim bonū noſtrum vel ipſe eſt, vel ab ipſo eſt: non ergo fruitur nobis, ſed vtitur. Si enim nec frui- *Pſal.15.* tur, nec vtitur, non inuenio quomodo diligat nos: neq; *cap.32. cōtinuo.* tamen ſic vtitur nobis, vt nos aliis rebus. Nos enim res quibus vtimur ad id referimus, Dei bonitate perfruamur, Deus uero ad ſuā bonitatem vſum noſtrum refert. Ille enim miſeretur noſtri propter ſuā bonitatem: nos autē nobis inuicem propter illius bonitatem. Ille noſtri miſe- *Aug. lib.1. de doct. Chriſtia. ca.30.* retur, vt ſe perfruamur: nos verò inuicem noſtri miſeremur, vt illo fruamur. Cū enim nos alicuius miſeremur, & alicui conſulimus, ad eius quidam facimus vtilitatem eamque intuemur: ſed & noſtra fit conſequens, cū miſericordiam quā aliis impendimus, non relinquit Deus ſine mercede. Hæc autem merces ſumma eſt, vt ipſo fruamur.

mur. Item quia bonus eſt, ſumus: & inquantum ſumus, boni ſumus. Porro etiã quia iuſtus eſt, non impune mali ſumus: & inquantum mali ſumus, intantum etiam minus ſumus. Ille ergo vſus, quo nobis vtitur Deus, nõ ad eius, ſed ad noſtram vtilitatem refertur: ad eius vero tantummodo bonitatem. *Ex eodẽ lib. ca. 32. paulo ſuperius. Ibidem paulo inferius.*

Vtrùm vtendum, an fruendum ſit virtutibus. H

Hic conſiderandum eſt, vtrum virtutibus ſit vtẽdum, an fruendum. Quibuſdam videtur quod eis ſit vtendũ, & non fruendum: & hoc confirmant authoritate Augu. qui, vt prætaxatum eſt, dicit non eſſe fruendum niſi Trinitate, id eſt, ſummo & incõmutabili bono. Item, dicũt, ideo non eſſe fruendum eis, quia propter ſe amãdæ non ſunt, ſed propter æternam beatitudinem. Illud autem, quo fruendum eſt, propter ſe amandum eſt. Sed quod virtutes propter ſe amandæ non ſint, immo propter beatitudinem ſolam, probãt authoritate Aug. qui in lib. 13. de Trin. contra quoſdã ait, Fortè virtutes, quas propter ſolam beatitudinem amamus, ſic nobis perſuadere audent, vt ipſam beatitudinẽ non amemus: quod ſi faciũt, etiam ipſas vtique amare deſiſtimus quando illam, propter quam ſolam iſtas amauimus, nõ amamus. Ecce his verbis videtur Aug. oſtendere, quod virtutes nõ propter ſe, ſed propter ſolam beatitudinem amandæ ſint. Quod ſi ita eſt, ergo eis fruendum non eſt. Aliis verò contra videtur, ſcilicet, quod fruendum eis ſit, quia propter ſe petendæ & amandæ ſunt. Et hoc confirmant authoritate Amb. qui ait ſuper illum locum epiſtolę ad Gal. Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, &c. at hic non nominat opera, ſed fructus, quia propter ſe petenda ſunt: ſi vero propter ſe petẽda ſunt, ergo & propter ſe amanda. Nos autem harum, quę videtur, authoritatum repugnantiam de medio eximere cupientes, dicimus, quod virtutes propter ſe petendę & amãdæ ſunt; & tamẽ propter ſolam beatitudinem: propter ſe quidẽ amandę ſunt, quia delectãt ſui poſſeſſores ſincera & ſancta delectatione, & in eis pariũt gaudium ſpirituale. Ve- *Li. 1. de do. Chriſt. c. 33. Cap. 8. Ca. 5. To. 5. Gloſſa inter lineas.*

 runtamen

runtamen non eſt hic conſiſtendum, ſed vltra gradiendum. non hic hæreat dilectionis greſſus, neq; hic ſit dilectionis terminus, ſed referatur hoc ad illud ſummum bonum, cui ſoli omnino inhærendum eſt: quia illud propter ſe tantum amandum eſt, & vltra illud nihil quęrendum eſt: illud eſt enim ſupremus finis. Ideo Augu. dicit, quòd eas diligimus, propter ſolam beatitudinem: non quin eas propter ſe diligamus, ſed quia idipſum, quod eas diligimus, referimus ad illud ſummum bonum, cui ſoli inhærendum eſt, & in eo permanendum, finisq; lætitiæ ponendus: quare virtutibus non eſt fruendum. Sed dicet aliquis, Frui eſt amore inhærere alicui rei propter ſeipſam, vt prædictum eſt. Si ergo propter ſe virtutes amandæ ſunt, & eis fruendũ eſt. Ad quod dicimus, in illa deſcriptione, vbi dicitur, propter ſeipſam: intelligendum eſt tantũmodo, vt ſcilicet ametur propter ſeipſam tantum, vt non referatur ad aliud, ſed ibi ponatur finis, vt ſuprà oſtendit Aug. dicens, ſi inhæſeris atq; permanſeris finem ponens lætitiæ, tunc verè & propriè frui dicendus es: quod non eſt faciendum, niſi in illa Trinitate, id eſt, ſummo & incommutabili bono. Vtendum eſt ergo virtutibus, & per eas fruendum ſummo bono: ita & de voluntate bona dicimus, Vnde Aug. in lib. 10. de Trinit. ait, Voluntas eſt, per quam fruimur: ita & per virtutes fruimur, non eis, niſi fortè aliqua virtus ſit Deus, vt charitas: de qua poſt tractabitur.

Aug. c. 4. li. de doctrina Chriſt.
Lib. 1. de doctri. chriſt. cap. 33.
Cap. 10.
1. Ioan. 4. c
Diſt. 7. 1. li.

Epilogus. E

Omnium igitur quæ dicta ſunt, ex quo de rebus ſpecialiter tractauimus, hæc ſumma eſt, Quòd aliæ ſunt quibus fruendum eſt, aliæ quibus vtendum eſt: alię quę fruuntur & vtuntur: & inter eas quibus vtendum eſt, etiam quædam ſunt per quas fruimur: vt virtutes & potentiæ animi, quæ ſunt naturalia bona. De quibus omnibus antequam de ſignis tractemus, agendum eſt, ac primum de rebus quibus fruendum eſt: ſcilicet de ſancta atq; indiuidua Trinitate.

Ex Auguſt. cap. 35. lib. 1. de doctri. Chriſt.

DE MY-

DE MYSTERIO TRINITATIS & vnitatis.

Diſtinct. II. A

HOc quoq; vera ac pia fide tenendum eſt, ꝙ Trinitas vnus ſit & ſolus verus Deus, vt ait Augu. in primo lib. de tri. ſ Pater & filius & ſpiritus ſanctus: & hæc trinitas vnius eiuſdemq; ſubſtātiæ vel eſſentiæ dicitur, creditur & intelligitur: quę eſt ſummum bonum, quod purgatiſſimis mentibus cernitur. Mentis. n. humanæ acies inualida, in tam eccellenti luce non figitur, niſi per iuſtitiam fidei emundetur. Item in libro primo retra. c. 4. Non approbabo, quod in oratione dixi, Deus qui non niſi mundos verum ſcire voluiſti, reſponderi enim poteſt, multos etiam nō mundos multa ſcire vera. De hac re ergo, ſumma & in eccellentiſſima cum modeſtia & timore agendū eſt, & attentiſſimis auribus atq; deuotis audiendū, vbi quæritur vnitax trinitatis, Patris. ſ. & Filii & Spiritus ſancti: quia nec perículoſius alicubi erratur, nec laborioſius aliquid quæritur, nec fructuoſius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui audit & legit ea quæ de ineffabili & inacceſſibili luce diuinitatis dicuntur, ſtudeat imitari atq; ſeruare quod venerabilis Doctor Aug. in 1. lib. de Trin. de ſeipſo ait, Non pigebit me, inquit, ſicubi hæſito quærere: nec pudebit ſicubi erro, diſcere Quiſquis ergo audit boc vel legit, ubi pariter certus eſt, pergat mecū. vbi pariter hæſitat, quęrat mecū, vbi errorem ſuū cognoſcit, redeat ad me: vbi meū reuocet me. Ita ingrediamur ſimul charitatis viā, tēdentes ad eū. de quo dictū eſt, Quærite faciem eius ſemper.

Augu. c. 2. lib. 1. de Trinit. to. 3.

Augu. to. 1. in lib. 1. Soliloquiorū. cap. 1.

Aug. lib. de Tri. c. 3.

1. Timo. 6. c

Pſal. 104.

Aug. in lib. 1. Retr. ca. 1. lib. 1. Soliloquiorum. to. 1. ca. 4. Vbi dixi de patre & filio, qui gignit, & quem

Quæ fuerit intentio ſcribentium de Trinitate. B

Omnes autem Catholici tractatores, vt in eodem 1. lib. de Trin. 4. Augu ait, qui de Trinitate quæ Deus eſt, ſcripſerunt, hoc intenderunt ſecundum ſcripturas, docere, quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus vnius ſint ſubſtantiæ, & inſeparabili æqualitate vnus ſint Deus: ut ſit vnitas in eſſentia, & pluralitas in perſonis; ideoque non

ſunt

gignit vnū est, dicendū fuit, vnus ſunt, ſicut ipſa veritas apertè loquitur dicens, Ego & pater vnum ſumus. De conſe. diſt. capi. omnes. Augu. ca. 1. lib. de fide ad Pe. to. 3.

ſunt tres Dii, ſed vnus Deus, licet Pater filium genuerit, & ideo filius non ſit qui pater eſt: filiusq; à patre ſit genitus, & ideo pater non ſit qui filius eſt, & Spiritus Sanctus nec pater ſit, nec filius, ſed tantum Patris & filii ſpiritus, vtriq; coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatem. Teneamus ergo Patrem & filium & Spiritum Sanctum, vnum eſſe naturaliter Deum, vt ait Aug. in lib. de fide ad Petrum. neq; tamen ipſum Patrem eſſe, qui filius eſt, nec filium ipſum eſſe, qui pater eſt: nec Spiritū Sanctum ipſum eſſe, qui pater eſt, aut filius. Vna eſt enim Patris & Filii & Spiritus Sancti eſſentia, q̃ Græci οὐσίαν vocant: in qua non eſt aliud pater, aliud filius, aliud Spiritus ſanctus: quanuis ſit perſonaliter, alius pater, alius filius, alius Spiritus ſanctus.

Quis ordo ſit ſeruandus cum de Trinitate agitur. C

Lib. 1. c. 2.

Cæterum vt primo libro de Trinit. Aug. docet primo ſecundum auctoritates ſanctarum Scripturarum, vtrū fides ita ſe habeat, demonſtrandum eſt, Deinde aduerſus garrulos ratiocinatores, elatiores magis quàm capaciores, rationibus catholicis, & ſimilitudinibus congruis ad defenſionem & aſſertionem fidei vtendum eſt: ut eorum inquiſitionibus ſatisfacientes, māſuetos plenius inſtruamus, & illi ſi nequiuerint inuenire, quod quærunt, de ſuis mentibus potius, quam de ipſa veritate, vel de noſtra aſſertione conquerantur.

Teſtimonia quibus myſterium Trinitatis declaratur.

Teſtimonia ſanctorum de Trinitate. D

Deu. 6. a
Exo. 20. a
de fide li. 1. c. 1. to. 2.
Exod. 3.

Proponamus ergo in medium veteris, ac noui Teſtamenti authoritates, quibus diuinæ vnitatis atq; Trinitatis veritas demonſtretur: ac primum ipſa legis exordia occurrant, vbi Moyſes ait, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Item, Ego ſum dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti: nō erunt tibi alii Dii præter me. Ecce hic ſignificauit vnitatem diuinæ naturæ. Deus enim, vt ait Amb. in 1. lib. de Trini. nomen eſt naturæ. Dn̄s verò nomen eſt poteſtatis. Item alibi Deus loquens ad Moyſen ait, Ego ſum qui ſum, & ſi quæſierint nomen meum, vade, & dic eis, Qui eſt, miſit me ad vos. Dicens enim, Ego ſum: non, Nos ſumus: & qui eſt, non

qui ſumus, apertiſſimè declarauit vnum ſolum Deum eſſe. In cantico etiam Exodi legitur, Dominus omnipotens nomen eius. nō ait, Domini: vnitatem volens ſignificare. Perſonarum quoq; pluralitatem, & naturæ vnitatem ſimul oſtēdit Dominus in Geneſi, dicens, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Dicens enim, faciamus & noſtram, pluralitatem perſonarum oſtendit: dicens verò imaginem, vnitatem eſſentiæ. Vt enim dicit Aug. in lib. de fide ad Petrum. Si in illa natura patris & filii & Spiritus ſancti vna eſſet tantum perſona: non diceretur, Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Cum enim dicit ad imaginē, oſtendit vnam naturam eſſe, ad cuius imaginem homo fieret, cum vero dicit noſtram, oſtendit eundem Deum non unam, ſed plures eſſe perſonas. *Exo. 15.* *Gen. 1. c* *Ad finem. cap. 1.*

Apertè oſtendit quòd nec ſolitudo, nec diuerſitas, nec ſingularitas ibi eſt, ſed ſimilitudo. E

Hilarius quoque in lib. 3. de Trin. dicit his verbis ſignificari, quòd in Trinitate nec diuerſitas eſt, nec ſingularitas vel ſolitudo: ſed ſimilitudo & pluralitas ſiue diſtinctio, ait enim ſic, qui dixit, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram; inuicem eſſe ſui ſimiles, in eo quod dicit, imaginem & ſimilitudinem noſtram oſtendit. Imago enim ſola non eſt, & ſimilitudo ſibi non eſt: neque diuerſitatem duobus admiſceri alterius ad alterum ſimilitudo permittit. Item idem in 4. lib. Abſolutius voluit intelligi ſignificationem hanc non ad ſe eſſe referendam tantum, dicendo, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. profeſſio enim cō ſortii ſuſtulit intelligentiam ſingularitatis, quia conſortium aliquod nec poteſt eſſe ſibiipſi ſolitario, neque rurſum ſolitudo ſolitarii recipit, faciamus. neq; quiſquam alieno à ſe loquitur, noſtram. Vterq; ergo ſermo ſcilicet faciamus, & noſtram, vt ſolitarium eundemq; non patitur, ita neq; diuerſum à ſe alienumq; ſignificat. ſolitario conuenit, faciam, & meam: non ſolitario vero conuenit dicere, faciamus, & noſtram. vterq; ſermo ut non ſolitarium tantum, ita neq; differentem eſſe, vel diuerſum *Circa finem.* *Circa medium.*

ſum eſſe ſignificat. Nobis quoq; nec ſolitariis, nec diuerſus eſt confitendus, ita ergo Deus ad communem, ſibi cum Deo imaginem eandemq; ſimilitudinem, hominē reperitur operari, vt nec ſignificatio efficientis admittat intelligentiam ſolitudinis, nec operatio conſtituta ad eandem imaginem ac ſimilitudinem patiatur diuerſitatem diuinitatis. In his verbis Hilar. pluralitatem perſonarum voluit intelligi nomine conſortii, atq; ſignificauit nomine conſortii vel pluralitatis non poni aliquid, ſed remoueri. Pluralitas enim vel conſortium perſonarū cum dicitur, ſolitudo vel ſingularitas negatur: cum dicimus plures eſſe perſonas, ſignificamus, quòd non eſt vna ſola. Ideo Hilarius uolens iſta ſubtiliter & ſanè intelligi, ait, Profeſſio conſortii ſuſtulit intelligentiam ſingularitatis non dicit, poſuit aliquid. ita etiam cum dicimus tres perſonas, ſingularitatem & ſolitudinem tollimus: & q̄ pater non eſt ſolus, nec filius eſt ſolus, nec Spiritus ſanctus eſt ſolus, ſignificamus: & quòd nec pater tātum eſt & filius, nec pater tantum & Spiritus ſanctus, nec filius tantum & Spiritus ſanctus. De hoc autem in ſequenti plenius agetur, vbi etiam ſecundum quid ſimiles dicantur tres perſonæ, & vtrum aliquo modo ſit ibi diuerſitas vel differentia oſtendetur.

Ad idem quod cœperat redit, ut alias authoritates ſupponat. F

Nunc verò ad propoſitum redeamus, & ad oſtendendum perſonarum pluralitatem, atque eſſentiæ diuinæ vnitatem, alias ſanctorū authoritates inducamus. Moyſes dicit, In principio creauit Deus cœlum & terrā: per Deum ſignificans patrem: per principium, filiū. Et pro eo quod apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet *Heloym*: quod eſt plurale huius ſingularis, quod eſt *Hel*. Quod ergo non eſt dictum *Hel*, qđ eſt Deus, ſed *Heloym*, quod interpretari poteſt Dii ſiue iudices, ad pluralitatē perſonarum refertur. Ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per ſerpētem dixit. Eritis ſicut Dii. Pro quo in Hebraico, habetur *Heloym*: ac ſi diceret. Eritis ſicut diuinæ perſonę. Ille etiam maximus Prophetarum

Geneſ. 1.

Geneſ. 3. b

& Regum

& Regum Dauid, qui ſuam cæteris præfert intelligentiã dicẽs, Super ſenes intellexi: vnitatẽ diuinæ naturæ oſtendens, ait, Dominus nomen eſt illi: non dicit Domini alibi etiam eiuſdem vnitatem & æternitatem ſimul oſtendens ait ex perſona Dei, Iſrael, ſi me audieris, non erit in te Deus recens, neq; adorabis Deum alienum. Aliud horum, vt dicit Amb. in lib. 1. de Trin. ſignificat æternitatem: aliud vnitatem ſubſtantiæ indifferentis, ut neque poſteriorem patre, neque alterius diuinitatis filium, vel Spiritum ſanctum eſſe credamus, nam ſi patre poſterior eſt filius, vel Spiritus ſanctus, recens eſt: & ſi vnius non eſt diuinitatis, alienus eſt, ſed nec poſterior eſt, quia recens non eſt: nec alienus, quia ex patre natus eſt filius, ex patre procedit Spiritus ſanctus. Alibi quoque diſtinctionem perſonarũ inſinuans ait, Verbo Dñi cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius, omnis virtus eorum. Alibi ẽt ait Benedicat nos Deus, Deus noſter, bñdicat nos Deus & metuant eum omnes fines terræ. Trina enim cõfeſſio Dei trinitatem exprimit perſonarum: vnitatem verò eſſentiæ aperit, cũ ſingulariter ſubiungit, eum. Eſaias quoque dicit ſe audiſſe Seraphin clamantia, Sanctus, ſanctus ſanctus Dominus Deus. Per hoc quod dicit ter, ſanctus, Trinitatem ſignificat, per hoc quod ſubdit, Dñs Deus, vnitatem eſſentiæ. Dauid quoq; æternam filii generationem apertè inſinuat ex perſona filii dicens, Dominus dixit ad me. Filius meus es tu: ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Eſaias ait, Generationem eius qs enarrabit? In libro quoq; Sapientiæ, æternitas filii cum patre monſtratur, vbi ſapientia ita loquitur. Dñs poſſedit me ab initio viarum ſuarum: antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ordinata ſum: antequam terra fieret, nec dũ erant abyſſi, & ego iam cõcepta erã, necdum fontes, necdum montes, aut colles, & ego partu riebat: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terræ quando præparabat cœlos, aderam: quando appendebant fundamenta terrę, cũ eo eram cuncta cõponens, & delectabar per ſingulos dies ludens coram eo. Ecce aptũ de æterna genitura teſtimonium: quo ipſa ſapiẽtia perhibet

Pſal. 118. *Pſal. 67.* *Pſal. 80.* *De fide ad Gratianum. lib. 1. c. 5. e tom. 2.* *Pſal. 32.* *Pſalm. 66.* *Amb. ca. 4. lib. 2. de fide* *Eſaiæ 6.* *Pſal. 2.* *Eſaiæ 53.* *Prou. 8*

hibet ſe ante mundum cōceptam eſſe, & parturiri, id eſt genitám: & apud patrem æternaliter exiſtere. Ipſa etiam alibi ait, Ego ex ore altiſſimi prodii, primogenita ante omnem creaturam. Micheas quoque Propheta æternam verbi generationem, & temporalem ex Maria, ſimul inſinuauit dicens, Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te egredietur qui ſit dominator in Iſrael & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis.

Eccl. 24. *Micheæ 5.*

Specialia teſtimonia de ſpiritu ſancto. G

De Spiritu ſancto etiam expreſſa documenta in veteri Teſtamento habemus. In Geneſi enim legitur, Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Et Dauid dicit, Quo ibo à ſpirito tuo? In lib. Sapientię dicitur, Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: benignus eſt enim ſpiritus ſapientiæ. Eſaias quoque ait. Spiritus Domini ſuper me.

Geneſ. 1. a *Pſal. 138.* *Sap. 1. b* *Eſaiæ 61. a*

De teſtimoniis noui Teſtamenti. H

Nunc verò poſt teſtimonia veteris Teſtamenti, de fide ſanctæ Trinitatis & Vnitatis, ad noui Teſtamenti authoritates accedamus: vt in medio duum animalium, id eſt teſtamentorum, cognoſcatur veritas: & forcipe de altari ſumatur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Chriſtus vnitatem diuinæ eſſentiæ ac perſonarum trinitatē, apertè inſinuat, dicens Apoſtolis, Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filii, & Spiritus ſancti. In nomine vtique ait, vt Ambr. ait in lib. 1. de Trinit. non in nominibus, vt vnitas eſſentiæ oſtendatur. Per nomina tria quæ ſuppoſuit, tres eſſe perſonas declarauit. Ipſe etiam ait, Ego & pater vnum ſumus: vnum dixit, vt ait Ambr. in eodem, ne fiat diſcretio poteſtatis naturæ: & addidit, ſumus, ut patrem filiumque cognoſcas, ſcilicet vt perfectus pater filium perfectum genuiſſe credatur: & quòd pater & filius vnum ſint, non confuſione perſonæ, ſed vnitate naturæ. Ioannes quoque in epiſtola canonica ait, Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cęlo, pater, verbum, & Spiritus ſāctus, & hi tres vnū ſunt. Ipſe etiam in initio Euangelii ſui ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deū, & Deus erat verbū: vbi apertè oſtendit filium ſemper & æternaliter fuiſſe apud

Eſaiæ 6. c *Matth. vlt.* *Ambr. li. 1. ca. 1. de fide ad Gratian.* *Ioan. 1. f* *lib. 1. ca. eo.* *1. Ioan. 5. b* *Ioan. 1. a*

apud patrem,vt alium apud alium, Apoſtolus quoque
apertè Trinitatem diſtinguit,dicens , Miſit Deus ſpiritũ *Galat.4.a*
filii ſui in corda noſtra.Et alibi,Si Spiritus eius qui ſuſci *Roman.8.b*
tauit Ieſum habitat in nobis , &c.Item alibi Trinitatem
atque vnitatem euidentiſſimè commendat,dicens:Quo *Roman.2.d*
niam ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia.ipſi glo
ria. Ex ipſo ait,vt Augu.in lib.de Trinit.ait,propter pa- *Aug.de Tri*
trem:per ipſum dicit,propter filiũ:in ipſo, propter Spi- *nit.li.1.c.6.*
ritum ſanctum. Per hoc vero quod non ait ex ipſis , per
ipſos,& in ipſis:nec ait,ipſis gloria , ſed ipſi : inſinuauit
hanc Trinitatẽ vnum Deũ eſſe, Sed quid ſingulę penè ſyl
labę noui Teſtamẽti, hanc ineffabilis vnitatis atque Tri-
nitatis veritatem concorditer iuſinuant,inductioni teſti
moniorum ſuper hac re ſuperſedeamus,& rationibus cõ
gruiſque ſimilitudinibus ita eſſe,prout infirmitas noſtra
valet,oſtendamus.

INCIPIT OSTENDERE, QVOMODO PER CREATVRAM potuerit cognoſci creator.

Diſtinct. III. A

APoſtolus namque ait,quod inuiſibilia dei *Gloſſa ordi-*
à creatura mundi , per ea quæ facta ſunt, *naria ad lo-*
intellecta cõſpiciuntur:ſempiterna quoq; *cum à crea-*
virtus eius & diuinitas.Per creaturam mũ *tura mundi.*
di intelligitur homo,propter excellẽtiam,
qua excellit inter alias creaturas:vel propter conuenien
tiam,quam habet cum omni creatura.Homo ergo inui-
ſibilia Dei intellectu mentis conſpicere potuit , vel etiã
conſpexit,per ea quæ facta ſunt,id eſt,per creaturas viſi-
biles vel inuiſibiles.A duobus enim iuuabatur,ſcilicet,à
natura,quæ rationalis erat:& ab operibus à Deo factis,
vt manifeſtaretur homini veritas.Ideoq; Apoſtolus dixit
Quia Deus reuelauit illis,ſcilicet,dũ fecit opera, in qui- *Roman.1.c*
bus artificis aliquatenus relucet indicium.

Prima ratio vel modus quomodo potuit cognoſci Deus. B

To.4.in commen.1.c.epiſtolæ ad Roman.

Nam ſicut ait Ambroſius, Vt Deus, qui natura inuiſibilis eſt, etiam à viſibilibus poſſet ſciri. opus fecit quod opificẽ viſibilitate ſui manifeſtauit: ut per certum incertum poſſet ſciri, & ille Deus omnium eſſe crederetur: qui hoc fecit, quod ab homine impoſſibile eſt fieri. Potuerũt ergo cognoſcere, ſiue cognouerunt, vltra omnem creaturam eſſe illum, qui ea fecit, quę nulla creaturarum facere vel deſtruere valet. Accedat quæcũque uis creatura, & faciat tale cęlum & terram: & dicã, quia Deus eſt. Sed quia nallla crearura talia facere valet, conſtat ſuper omnem creaturam eſſe illum, qui ea fecit, ac per hoc, illum eſſe Deum, humana mens cognoſcere potuit.

Quod notũ eſt Dei. Prima reſponſio vel modns quo potuit cognoſci Deus.

Secunda ratio qua potuit cognoſci, vel modus quo nouerunt. C

Augu.lib.8 ca.6.de ciu. Tom.5.

Alio etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoſcere potuerunt, ,vel etiam cognouerũt, vt enim Auguſtinus ait in lib. de Ciuit. Dei, Viderunt ſummi Philoſophi nullum corpus eſſe Deum, & ideo cuncta corpora tranſcenderunt quærentes Deum: viderunt etiam quicquid mutabile eſt, non eſſe ſummum Deum, omniumq; principium: & ideo omnem animam mutabileſq; ſpiritus tranſcenderunt. Deinde viderunt omne quod mutabile eſt, non poſſe eſſe, niſi ab illo qui incommutabiliter & ſimpliciter eſt. Intellexerunt ergo eum, & omnia iſta feciſſe, & à nullo fieri potuiſſe.

Tertia ratio vel modus. D

Augu.ibidẽ paulò inferius.

Conſiderauerunt etiam quicquid eſt in ſubſtantiis, vel corpus eſſe, vult ſpiritum, meliuſque aliquid ſpiritum eſſe quam corpus, ſed longè meliorem qui ſpiritum fecit & corpus.

Quartus modus vel ratio. E

Aug. lib.de ciu.8. cap.6

Ibid. paulò inferius.

Intellexerunt etiam corporis ſpeciem eſſe ſenſibilem, & ſpiritus ſpeciem intelligibilem, & intelligibilem ſpeciem ſenſibili prætulerunt. Senſibilia dicimus quæ viſu, tactuque corporis ſentiri queunt: Intelligibilia, quæ cõſpectu mentis poſſunt intelligi. Cum ergo in eorum cõſpectu & corpus & animus magis minuſque ſpecioſa eſſent:

ſent:ſi autem omni ſpecie carere poſſent, omnino nulla eſſent:viderunt eſſe aliquid,quo illa ſpecioſa facta ſunt, vbi eſt prima & incommutabilis ſpecies,Ideoque incom parabilis, & illud eſſe rerum principium rectiſſimè credi derunt,quod factum non eſſet,& ex quo cuncta facta eſ ſent.Ecce tot modis potuit cognoſci veritas Dei.Cùm er go Deus vna ſit & ſimplex eſſentia, quæ ex nulla diuerſi tate partium vel accidentium conſiſtit,pluraliter tamen dicit Apoſtolus,Inuiſibilia Dei:quia pluribus modis co gnoſcitur veritas Dei per ea quæ facta ſunt. Ex perpetui tate namque creaturarum , intelligitur conditor æternus ex magnitudine creaturarum i, omnipoteus : ex ordine & diſpoſitione , ſapiens : ex gubernatione , bonus.Hæc autem omnia ad vnitatem deitatis pertinentem monſtrandam. *Rom an. 1*

Quomodo in creaturis apparet veſtigium Trinitatis. F

Nunc reſtat oſtendere , vtrum per ea quæ facta ſunt, aliquod Trinitatis indicium vel exiguum haberi potuerit.De hoc Auguſtinus in lib.6.de Trinit.ait,Oportet,vt creatorem per ea quę facta ſunt,intellectu conſpiciētes Trinitatem intelligamus . Huius enim Trinitatis veſtigium in creaturis apparet. Hæc enim quæ arte diuina facta ſunt,& vnitatem quandam in ſe oſtendunt,& ſpeciē & ordinem.Nam quodque horum creatorum,& vnum aliquid eſt,ſicut ſunt naturæ corporum,& ingenia animarum,& aliqua ſpecie formatur, ſicut ſunt figuræ vel qualitates corporum,ac doctrinæ vel artes animarū: & ordinem aliquem petit aut tenet,ſicut ſunt pondera vel collocationes corporum , & amores vel delectationes animarum,& ita in creaturis prælucet veſtigium Trinitatis . In illa enim Trinitate ſumma origo eſt omnium rerum,& perfectiſſima pulchritudo , & beatiſſima delectatio.Summa autem origo, vt Auguſt.oſtendit in libr. de vera religione , intelligitur Deus pater , à quo ſunt omnia,à quo filius & Spiritus ſanctus.Perfectiſſima pul chritudo intelligitur filius , ſcilicet veritas patris , nulla ex parte ei diſſimilis:quem cum ipſo,& in ipſo patre veneramur:quæ forma eſt omniū quæ ab initio facta ſunt *Aug. lib.6. cap. 10.* *Ibidē paulò ſuperius.* *In tom. I.c. 55.*

& ad vnum referuntur, quæ tamen omnia nec fierent à patre per filiũ, neque ſuis finibus ſalua eſſent, niſi Deus ſummè bonus eſſet qui & nulli naturæ quæ ab illo bona eſſet, inuidit: & vt in bona ipſo maneret, alia quantum vellet, alia quantum poſſet dedit. quæ bonitas intelligitur Spiritus ſanctus, qui eſt donum patris & filii. Quare ipſum donum Dei cum patre & filio æquè incommutabile, colere & tenere nos conuenit. Per conſideratione̅ itaque creaturarum vnius ſubſtantiæ, Trinitatem intelligimus, ſcilicet vnum Deum patrem à quo ſumus, & filium per quem ſumus, & Spiritum ſanctum in quo ſummus, ſcilicet principium ad quod recurrimus, & formam quam ſequimur, & gratiam qua reconciliamur: vnum ſcilicet quo authore conditi ſumus, & ſimilitudinem eius, per quam ad vnitatem reformamur & pacem, qua vnitati adhæremus: ſcilicet Deum qui dixit: Fiat lux & verbum, per quod factum eſt omne quod ſubſtãtialiter & naturaliter eſt, & donum benignitatis eius, qua placuit quod ab eo per verbum factum eſt, & reconciliatum eſt authori vt non interiret. Ecce oſtenſum eſt qualiter in creaturis aliquatenus imago Trinitatis indicatur: non enim per creaturarum contemplationem ſufficiens notitia Trinitatis poteſt haberi, vel potuit, ſine doctrinæ, vel interioris inſpirationis reuelatione. Vnde illa antiqui philoſophi quaſi per vmbram & de longinquo uiderunt veritatem, deficientes in contuitu Trinitatis, ut Magi Pharaonis in tertio ſigno. Adiuuamur tamen in fide inuiſibilium, per ea quæ facta ſũnt.

Geneſ. 1.a

Exod. 8.c

Quomodo in anima ſit imago Trinitatis. G

Nunc vero ad eam iam perueniamus diſputationem, vbi in mente humana quæ nouit deum, vel poteſt noſſe, Trinitatis imaginem reperiamus. Vt enim ait Auguſt. in xiiii. lib. de Trinitate, Licet humana mens non ſit eius naturæ, cuius Deus eſt, imago tamen illius, quo nihil melius eſt, ibi quęrenda & inueniẽda eſt, quo natura noſtra nil habet melius, id eſt, in mente. In ipſa etiam mẽte antequam ſit particeps dei, eius imago reperitur, etſi enim amiſſa Dei participatione deformis ſit, imago

Augu. lib. de Trinit.

go Dei tamen permanet. Eo enim ipſo imago Dei eſt mens,quo capax eius eſt, eiuſque particeps eſſe poteſt. Iam ergo in ea.Trinitatem, quæ deus eſt inquiramus Ecce enim mẽs meminit ſui,intelligit ſe, diligit ſe: hoc ſi cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum, ſed imaginem Dei. Hic enim quędam apparet Trinitas memorię,intelligentiæ, & amoris. Hęc ergo tria potiſſimum tractemus,memoriam,intelligentiam, voluntatem. Hæc ergo tria, vt Auguſt.ait in lib.x.de Trinit.non ſunt tres vitæ, ſed vna vita:nec tres mentes, ſed vna mens,vna eſſentia. Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia & voluntas ſiue dilectio ſimiliter ad aliquid dicitur:vita verò dicitur ad ſeipſam, & mens & eſſentia.Hęc ergo tria eo vnũ ſunt quo vna vita: vna mens,vna eſſentia. & quicquid aliud ad ſeipſa ſingula dicuntur,etiam ſimul,nõ pluraliter,ſed ſingulariter dicuntur.Eo vero tria ſunt, quò ad ſe inuicem referuntur. *Aug.li.10, cap.11.*

Quomodo æqualia ſint,quia capiuntur à ſingulis omnia & tota. H

Aequalia etiam ſunt non ſolum ſingula ſingulis, ſed etiam ſingula omnibus: alioquin non ſe inuicem caperent:ſe autem inuicem capiunt. Capiuntur enim & à ſingulis ſingula,& à ſingulis omnia. Memini enim me habere memoriam,& intelligentiam,& voluntatem: & intelligo me intelligere & velle,atq; meminiſſe: & volo me velle,& meminiſſe,& intelligere. *Aug. ibidẽ continuo ca. 11. lib. 10. de Trinit.*

Quomodo tota illa tria memoria capiat. I

Totamque meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem ſimul memini.Quod enim memoriæ meæ non memini,illud non eſt in memoria mea:nihil autem tam in memoria eſt,quam ipſa memoria: totam ergo; memini. Item quicquid intelligo, intelligere me ſcio, & ſcio,& me velle quicquid volo,quicquid autẽ ſcio memini. Totam ergo intelligentiam totamque voluntatem meam memini. *Aug.ca.11. continuo.*

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia. K

Similiter cùm hæc tria intelligo, tota ſimul intelligo,neque enim quicquam intelligibilium eſt,quod non *Augu.ibid. continuo.*

gulum,& ſimul omnia vna eſſentia eſt, cùm & relatiuè dicantur ad inuicem.

Hic aperitur quod ſuprà quærebatur, ſcilicet quomodo hæc tria dicantur vnum. O

Sed iam videndum eſt quomodo hæc tria dicantur vna ſubſtantia. Ideo quia ſcilicet in ipſa anima vel mente ſubſtantialiter exiſtunt, non ſicut accidentia in ſubiectis quæ poſſunt adeſſe vel abeſſe. Vnde Auguſt. in 9. lib. de Trinit. ait. Admonemur, ſi vtcunque videre poſſumus, hæc in animo exiſtere ſubſtantialiter, non tanquam in ſubiecto, vt color in corpore: quia & ſi relatiuè dicuntur ad inuicem, ſingula tamen ſubſtantialiter ſunt in ſubſtantia ſua. Ecce ex quo ſenſu illa tria dicantur eſſe vnum vel vna ſubſtantia. Quæ tria, vt Auguſt. ait in 15. lib. de Trinit. in mente naturaliter diuinitus inſtituta quiſquis viuaciter perſpicit, & quàm magnum ſit in ea, vnde poteſt etiam ſempiterna immutabiliſque natura recoli, conſpici, concupiſci, reminiſcitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, perfectò reperit illius ſummæ Trinitatis imaginem.

Cap. 4. *Cap. 20.*

Quòd in ſimilitudine eſt diſſimilitudo. P

Veruntamen caueat, ne hanc imaginem ab eadem Trinitate factam ita ei comparet, vt omnino exiſtimet ſimilem, ſed potius in qualicunq; iſta ſimilitudine, magnam quoque diſſimilitudinem cernat.

Aug. lib. de trin. 15. ca. 20. paulo inferius.

Prima diſſimilitudo. Q

Quod breuiter oſtẽdi poteſt. Homo vnus per iſta tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria eſt, nec intelligentia, nec dilectio, ſed hæc habet. Vnus ergo homo eſt, qui habet hæc tria, non ipſe eſt hæc tria. In illius vero ſummæ ſimplicitate naturæ, quæ Deus eſt, quamuis vnus ſit Deus, tamen tres perſonæ ſunt, pater & filius & Spiritus ſanctus: & hæ tres perſonæ ſunt vnus Deus. Aliud eſt itaq; Trinitas res ipſa, aliud imago Trinitatis in re alia: propter quam imaginem etiam illud in quo ſunt hæc tria, imago dicitur, ſcilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quę eſt in ea, ſed

Ex eodem libr. 15. c. 22.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tabula nomine imaginis appellatur, propter picturam quæ eſt in ea.

Altera diſſimilitudo. R

Aug.li.15. cap.23. Rurus iſta imago quæ eſt homo habens illa tria, vna perſona eſt: illla uerò Trinitas non vna perſona eſt, ſed tres, perſonæ pater filii, & filius patris, & ſpiritus patris & filii. Itaq; in iſta imagine Trinitatis, non hæc tria vnus homo, ſed vnius hominis ſunt. *Ibi. inferius* In illa uero ſumma Trinitate, cuius hæc imago, eſt: nō vnius Dei ſunt illa tria, ſed vnus Deus, & tres ſunt illæ perſonæ, nō vna perſona. *Lib.15.cap. 7.de Trinit.* Illa enim tria non homo ſunt, ſed hominis ſunt, vel in homine ſunt. Sed nūquid poſſumus dicere, Trinitatē ſic eſſe in Deo, vt aliquid Dei ſit, nec ipſa ſit Deus? Abſit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mente noſtra imaginē Trinitatis. ſed exiguam, & qualemcunque eſſe: quæ ſummæ Trinitatis ita gerit ſimilitudinem, vt ex maxima patre ſit diſſimilis. Sciendum uerò eſt quod hec Trinitas mentis, ut ait Auguſtinus in xiiii. lib. de Trinit. non propterea tantum imago dei eſt, quia ſui meminerit mens, & intelligit ac diligit ſe: ſed quia poteſt etiam meminiſſe, & intelligere, & amare illum à quo facta eſt.

Alia aſſignatio Trinitatis in anima, ſcilicet mens, notitia, amor. S

Poteſt etiam alio modo aliiſque nominibus diſtingui Trinitas in anima, quæ eſt imago. illius ſummæ & ineffabilis Trinitatis. ut enim ait Auguſt. in ix. libr. de Trin. *Aug.cap.4. cap.3. ca.4. cap.5.lib.de Trinita.15. cap.7.* Mens, & notitia eius, & amor, tria quædam ſunt, Mens enim nouit ſe, & amat ſe: nec amare ſe poteſt, niſi etiam nouerit ſe, Duo quædā ſunt mens & notitia eius. Item duo quædam ſunt mens & amor eius. Cum ergo ſe nouit mens & amat ſe, manet Trinitas, ſcilicet mens, amor, & notitia. Mens autem hic accipitur non pro anima, ſed pro eo quod in anima excellentius eſt.

Hæc autem tria cum ſint diſtincta à ſe inuicem, dicuntur tamē eſſe vnū: quia in animo ſubſtantiales exiſtunt.

Quia mens, vice patris: notitia, filii: amor, ſpiritus ſancti accipitur. T

Et eſt ipſa mens quaſi parēs, & notitia eius quaſi proles

les eius. Mens enim cum ſe cognoſcit, notitiam ſui gignit, & eſt ſola parens ſuę notitiæ. Tertius eſt amor, qui de ipſa mente & notitia procedit, dum mens cognoſcit ſe & diligit ſe. non enim poſſet ſe diligere, niſi cognoſceret ſe. Amat etiam placitam prolem, id eſt, notitiam ſuã & ita amor quidam complexus eſt parentis & prolis. *Auguſt. lib. de Trin. 9. cap. 12. Ibidem inferius.*

Quòd non eſt minor mente notitia, nec amor vtroque. V

Nec minor proles parente, dum tantam ſe nouit mens, quanta eſt: nec minor eſt amor parente, & prole, id eſt, mente & notitia, dum tantum ſe diligit mens, quantum ſe nouit & quanta eſt. *Auguſt. li 9. in fine.*

Quòd hæc tria in ſeipſis ſunt. X

Sunt etiam hęc ſingula in ſeipſis: quia & mens amans in amore eſt, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noſcente eſt. Ecce in his tribus qualecunque veſtigium Trinitatis apparet. *Ex eod. lib. 9. cap. 5.*

Quomodo mens per iſta proficit ad intelligendum Deum. Y

Mens itaque rationalis conſiderans hæc tria, & illam vnam eſſentiam in qua iſta ſunt, extendit ſe ad contemplationem creatoris: & videt vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate. Intelligit enim vnum Deum eſſe, vnam eſſentiam, vnum principium. Intelligit enim, quia ſi duo eſſent, vel vterque in ſufficiens eſſet, vel alter ſuperflueret: qui ſi aliqud deeſſet uni quod haberet alter, non eſſet ibi ſumma perfectio. Si vero nihil vni deeſſet quod haberet alter, cum in vno eſſent omnia, alter ſuperflueret. Intellexit ergo unum eſſe Deum omnium auctorem: & vidit quia abſque ſapiẽtia nõ ſit, quaſi res fatua, & ideo intellexit eũ habere ſapientiam, quæ ab ipſo genita eſt: & quia ſapientiam ſuam diligit, intellexit etiam ibi eſſe amorem. *Ex cap. 12. lib. 9. de Trinitate Aug.*

Hic de ſumma Trinitatis vnitate. Z

Quapropter iuxta iſtam conſiderationem, vt ait, Auguſt. in ix. lib. de Trin. credamus patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnum eſſe Deum, vniuerſæ creaturæ cõditorem & rectorem, nec patrem eſſe filium, nec ſpiritum ſanctum vel patrem eſſe, vel filium. ſed Trinitatem relatarum adinuicem perſonarum. Vt enim ait ipſe *Aug. lib. 9. Cap. 1.*

Cap. 1. in libro de fide ad Petrum, Vna eſt natura ſiue eſſentia patris & filii & ſpirituſſancti, non vna perſona. Si enim ſic eſſet vna perſona, ſicut eſt vna ſubſtantia patris & filii & ſpiritus ſancti, veraciter Trinitas non viceretur. Rurſus quidem Trinitas eſſet vera, ſed vnus Deus Trinitas ipſa non eſſet, ſi quemadmodum pater & filius & ſpirituſſanctus perſonarum ſunt abinuicem proprietate diſtincti, ſic fuiſſent quoque naturarum diuerſitate diſcreti. *Ibidem paulo ſuperius.* Fides autem patriarcharum, prophetarum, atq; apoſtolorum vnum Deum prædicat Trinitatem eſſe. *Ibidem in fine cap. 1.* In illa ergo ſancta Trinitate vnus eſt Deus pater, qui ſolus eſſentialiter de ſeipſo filium vnum genuit: & unus filius eſt, qui de vno patre ſolus eſſentialiter natus; & vnus ſpiritus ſanctus, qui ſolus eſſentialiter à patre filioq; procedit. Hoc autem totum non poteſt vna perſona, id eſt gignere ſe & naſci de ſe, & procedere de ſe, vt enim ait *Cap. 1.* Augu. in lib. 1. de Trinit. Nulla res eſt, quæ ſeipſam gignat, vt ſit.

HIC QVAERITVR VTRVM concedendum ſit, quod Deus ſe genuerit.

Diſtinct. IIII. A

De comparatione generationis ad terminum eſſentialem concretum, qualis eſt hoc nomen Deus.

HIc oritur quæſtio ſatis neceſſaria. Conſtat enim, & irrefragabiliter verum eſt, quod Deus pater genuit filium. Ideo quæritur, vtrum concedendũ ſit, quod Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur, quòd aut ſe Deum, aut alium Deum genuerit. Si vero alium Deum genuit, non eſt tantum vnus Deus. Si autem ſeipſum Deum genuit, aliqua res ſeipſam genuit. *Solutio.* Ad quod reſpondentes dicimus, ſanè & catholicè concedi, quòd vnus vnum genuit, & quod Deus Deum genuit: quia Deus pater Deum filium genuit. *Symbolum Nicenum.* In ſymbolo quoque ſcriptum eſt. Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod vero additur, ergo genuit ſe Deum, vel alium Deum, neutrum concedendum eſſe dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifeſtum

manifeſtum eſt: quia vnus tantum Deus eſt. Quod autem ſeipſum non genuit, oſtendit Auguſt. in 1. libro de Trini. dicens, Qui putant eius potentiæ eſſe Deum, ut ſeipſum ipſe genuerit: eo plus errant, quod non ſolum Deus ita non eſt, ſed nec ſpiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res eſt quæ ſeipſam gignat vt ſit, & ideo non eſt credendum, vel dicendum, quod Deus genuit ſe. *Cap. 1.*

Alia quæſtio de eodem. B

Sed adhuc componunt garruli ratiocinatores dicentes, Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deum, qui eſt Deus pater, aut Deum, qui non eſt Deus pater. Si genuit Deum qui non eſt pater, ergo Deus eſt, qui non eſt Deus pater: non ergo vnus tantum Deus eſt. Si vero genuit Deum, qui eſt Deus pater, ergo genuit ſeipſum. Ad quod reſpondemus determinantes iſtam propoſitionẽ qua ſic proponũt. Si Deus pater genuit Deum, aut Deũ qui eſt Deus pater, aut Deum qui non eſt Deus pater, Hoc enim ſanè, & prauè intelligi poteſt: & ideo reſpondendum eſt ita, Deus pater genuit Deum, qui eſt ipſe pater, Hoc dicimus eſſe falſum, & concedimus alteram, ſ. genuit Deum, qui non eſt pater: nec tamen genuit alterum Deum, nec ille, qui genitus eſt, eſt alius Deus quam pater, ſed vnus Deus cum patre. Si vero additur, genuit Deum, qui non eſt Deus pater, hic diſtinguimus, quia dupliciter poteſt intelligi. Genuit Deum, qui non eſt Deus pater, ſcilicet Deum filium, qui filius non eſt pater, qui Deus eſt. hic ſenſus verus eſt, Si vero intelligatur ſic, genuit Deum, qui non eſt Deus pater: id eſt, qui non eſt Deus, qui pater eſt, hic ſenſus falſus eſt, Vnus enim & idem Deus eſt, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: & ediuerſo, pater & filius & ſpiritus ſanctus vnus eſt Deus. *Reſponſio.*

Opinio quorundam dicentium, tres perſonas eſſe vnum Deum, vnam ſubſtantiam, ſed non econuerſo. ſcilicet vnum Deum vel vnam ſubſtantiam eſſe tres perſonas. C

Quidam tamen veritatis aduerſarii, concedunt patrem

trem & filium & ſpiritum ſanctum, ſiue tres perſonas, eſſe vnum Deum, vnam ſubſtantiam, ſed tamen nolunt concedere, vnum Deum ſiue vnam ſubſtantiam eſſe tres perſonas: dicentes, diuinam ſubſtantiam prædicari de tribus perſonis, non tres perſonas de ſubſtantia diuina. Fides autem catholica tenet ac prædicat, & tres perſonas eſſe vnum Deum, & vnam ſubſtantiam ſiue eſſentiā ſiue naturam diuinam: & vnum Deum ſiue eſſentiam diuinam, eſſe tres perſonas, Vnde Augu. in primo lib. de Trin. ita ait. Rectè ipſe Deus trinitas intelligitur, beatus & ſolus potens. Ecce quàm expreſsè dixit, ipſe Deus Trinitas: vt oſtenderet, & ipſum Deum eſſe Trinitatem, & Trinitatem ipſum Deum. Item in eodem, In verbis, inquit, illis Apoſtoli, quibus de aduentu Chriſti agens dicit, Quem oſtendit beatus & ſolus potens: rex regum, & dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem &c. nec pater propriè nominatus eſt, nec filius, nec ſpiritus ſanctus: ſed beatus & ſolus potens, id eſt, vnus & ſolus Deus verus, qui eſt ipſa Trinitas. Ecce & hic aperte dicit vnum ſolum verum Deum, eſſe ipſam Trinitatē: & ſi vnus Deus Trinitas eſt, ergo vnus Deus eſt tres perſonæ. Item in lib. 5. de Trini. Non tres Deos, ſed vnum Deum dicimus eſſe ipſam præſtantiſſimam Trinitatem. Item in libro qui dicitur Enchiridion ad Laurentium, cap. 9. Satis eſt Chriſtiano, rerum creatarum cauſam viſibilium, ſiue inuiſibilium, non niſi bonitatem credere creatoris, qui eſt Deus verus & vnus: nullamque eſſe naturam, quæ non aut ipſe ſit, aut ab ipſo eumq; eſſe Trinitatem, patrem ſcilicet & filium & ſpiritum ſanctum. Item Aug. in ſermone de fide, Credimus vnum Deum, vnam eſſe diuini nominis Trinitatem. Idem in 6. lib. de Trin. Dicimus Deum ſolum eſſe ipſam Trinitatem. Ecce & his & aliis pluribus auctoritatibus euidenter oſtenditur, dicendum eſſe & credendum, quòd vnus Deus eſt Trinitas, & vna ſubſtantia tres perſonæ: ſicut econuerſo Trinitas dicitur eſſe vnus Deus, & tres perſonæ dicuntur eſſe vna ſubſtantia.

Augu. lib. 1. de Trin. c. 6.

Augu. eodē. c. 6. 1. Ti. 6.

Cap. 8.

Aug cap. 9. Tom. 3.

Aug. ſermone de tempore. 129. qui eſt. 3. feriæ quibus in cœna domini, de fide recta 80. 10.

Redit

Redit ad præmiſſam quæſtionem, ſcilicet an Deus pater ſe Deum, an alium Deum genuerit. D

Nunc ad præmiſſam quæſtionem reuertamur: ubi quærebatur an Deus pater genuerit ſe Deum, an alium Deum. Ad quod dicimus, neutrum fore concedendum. Dicit tamen Aug. in epiſtola ad Maximum, quod Deus pater ſe alterum genuit, his verbis, Pater vt haberet filiũ de ſeipſo, non minuit ſeipſum: ſed ita genuit de ſe alterum ſe, vt totus maneret in ſe, eſſet in filio tantus quantus & ſolus. Quod ita intelligi poteſt, id eſt de ſe alterũ à ſe genuit: non vtique alterum Deum, ſed alteram perſonam: vel genuit ſe alterum, id eſt genuit alterum, qui hoc eſt quod ipſe. Nam & ſi alius ſit pater, quam filius non, eſt tamen aliud quàm filius, ſed vnum. *Epiſ. 66. maximo medico. to. 2.*

HIC QVAERITVR, AN PATER GENVIT Diuinam eſſentiam, vel ipſa filium: an eſſentia genuit eſſentiam, vel ipſa nec genuit, nec genita eſt.

Diſtinct. V. A

Poſt hæc quæritur, vtrum concedendum ſit, Quod pater genuit diuinam eſſentiam, vel quod diuina eſſentia genuit filium, vel eſſentia genuit eſſentiã: an omnino non genuit, nec genita eſt diuina eſſentia? Ad quod catholicis tractatoribus conſentientes dicimus, quod nec pater genuit diuinam eſſentiam, nec diuina eſſentia genuit diuinam eſſentiam, hic autem, nomine eſſentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis, eſt tribus perſonis, & tota in ſingulis. Ideo non eſt dicendum, quòd pater genuit diuinam eſſentiam: quia ſi pater diceretur genuiſſe diuinam eſſentiam, diuina eſſentia relatiuè diceretur ad patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiuè diceretur vel pro relatiuo poneretur, non indicaret eſſentiam. Vt enim ait Auguſt. in 5. lib. de Trin. Quod relatiuè dicitur, non indicat ſubſtantiam. *De comparatione generationis ad terminum eſſentialẽ abſtractum, qui eſt eſſentia. Ratio prima quare ita ſit. Aug. in fine capitis 7.*

Secunda

Secunda ratio. B

Item, cùm Deus pater ſit diuina eſſentia, ſi eius eſſet genitor, eſſet vtique genitor eius rei quæ ipſe eſt: & ita eadem res ſeipſam genuiſſet: quod Auguſt. negat, vt ſuprà oſtendimus.

1. lib. de tri. cap. 1.

Tertia ratio & potior. C

Item, ſi pater eſt genitor eſſentiæ diuinæ, cum ipſe eſſentia diuina ſit, & Deus ſit: eo quòd generat, & eſt, & Deus eſt. Ita ergo non illud quod generatur, eſt à patre Deus: ſed pater eo quòd generat, & eſt, & Deus eſt, & ſi ita eſt, non genito gignens, ſed gignenti genitus cauſa eſt, vt & ſit, & Deus ſit. Simili ratione probat Auguſt. in lib. 7. de Trin. quod pater nõ eſt ſapiens ſapientia quam genuit: quia ſi ea ſapiens eſt, ea eſt. hoc enim eſt ſibi eſſe, quod ſapere. Quòd ſi hoc eſt ſibi eſſe, quod ſapere: nõ per illam ſapientiam, quã genuit pater, ſapiens eſt, Quid enim aliud dicimus, cùm dicimus, hoc illi eſt eſſe quod ſapere: niſi, eo eſt, quo ſapiens eſt? Ergo quæ cauſa illi eſt vt ſapiens ſit, etiam ipſa illi cauſa eſt vt ſit. Si ergo ſapientia, quam genuit, illi cauſa eſt vt ſapiens ſit, & cauſa illi eſt vt ſit. Sed cauſam patri, qua ſit, à patre genitam, nullo modo quiſquam dixerit ſapientiam, quid enim eſt inſanius? Ita ergo ſi pater genuit eſſentiam qua eſt, eſſentia quam genuit, cauſa eſt illi vt ſit. Non ergo ipſam qua eſt, eſſentiam genuit. Nam in illa ſimplicitate, vt inquit Aug. quia non eſt aliud ſapere quàm eſſe, eadem eſt ibi ſapientia quæ eſſentia, ideòque quod de ſapientia, hoc de eſſentia dicimus. Sicut ergo non genuit ſapientiam, qua ſapiens eſt: ita nec eſſentiam, qua eſt. Vt enim ſapientia ſapiens eſt, & potentia potens: ita & eſſentia ipſe eſt. Eademque ſapientia eſt & potentia, quæ eſſentia. Patet itaque ex prædictis, quia pater eſſentiam diuinam non genuit.

Aug. de tri. lib. 7. cap. 1 in fine.

Ibidem ferè continuò.

Huic aduerſari videtur Aug. D

Huic autem videtur contrarium quod Aug. ait in lib. vnico de fide & Symbolo cap. 3. Deus cùm verbum genuit, id quod ipſe eſt genuit: nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaque materia, ſed de ſeipſo id quod ipſe

Aug. to. 3.

Ibidem paulò inferiùs.

ſe eſt. Item, Deus pater qui veriſſimè ſe indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad ſeipſum indicandum genuit, quod eſt ipſe qui genuit. Ecce apertè dicit his verbis, Deum patrem genuiſſe illud quod ipſe eſt. Illud autem quod ipſe eſt, non eſt niſi diuina eſſentia: videtur ergo diuinam eſſentiam genuiſſe. Ad quod reſpondemus illa verba ſic intelligenda eſſe: dicentes, Pater de ſeipſo genuit illud quod ipſe eſt, id eſt filium, qui eſt illud quod pater eſt. Nam quod pater eſt, & filius hoc eſt: ſed non qui pater eſt, & filius hic eſt.

Alias partes quæſtionis exequitur. E

Ita etiam non eſt dicendum quod diuina eſſentia genuit filium: quia cùm filius ſit diuina eſſentia, iam eſſet filius res a qua generatur: & ita eadem res ſeipſam generaret. Ita etiam dicimus quòd eſſentia diuina non genuit eſſentiam. Cùm enim vna & ſumma quædam res ſit diuina eſſentia, ſi diuina eſſentia eſſentiam genuit, eadem res ſeipſam genuit, quod omnino eſſe non poteſt: ſed pater ſolus genuit filium, & à patre & filio procedit ſpiritus ſanctus.

Quæ videantur prædictis eſſe contraria. F

Prædictis autem videtur contrarium eſſe quod dicit Auguſt. in lib. 7. de Trin. Hoc, inquit, eſt Deo eſſe, quod ſapere. vnde pater & filius ſimul ſunt vna ſapientia, quia vna eſſentia: & ſigillatim ſapientia de ſapientia, ſicut eſſentia de eſſentia. Ecce his verbis apertè dicit Auguſt. ſapientiam de ſapientia, & eſſentiam de eſſentia. vbi videtur ſignificare, quòd ſapientia ſapientiam, & eſſentia genuerit eſſentiam. Idem in lib. de fide ad Petrum ait, Sic Chriſtum Dei filium, id eſt, vnam ex trinitate perſonam, Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura patris natam eſſe non dubites. Hic videtur dicere quòd natura filii ſit nata de natura patris. Idem in lib. 15 de Trinit. ait, Dicitur filius conſilium de conſilio, & voluntas de voluntate: ſicut ſubſtantia de ſubſtantia, ſapientia de ſapientia. Et hic videtur dicere quòd ſubſtantia ſit genita de ſubſtantia, & ſapientia de ſapientia. Sed hoc ita determinamus, Sapientia de ſapientia, & ſubſtan-

Aug. de tri. lib. 7. c. 2.

Cap. 2.

Cap. 20.

Determinatio eorũ quæ videntur cõtraria.

ſubſtantia de ſubſtantia eſt, id eſt, filius qui eſt ſapientia, qui eſt ſubſtantia, eſt de patre, qui eſt eadem ſubſtantia & ſapientia: & filius, qui eſt diuinitas, natus eſt de patre, qui eſt natura diuina. Et, vt expreſſius dicamus, dicimus filium ſapientiam, eſſe de patre ſapientia: & dicimus filium ſubſtantiam, eſſe genitum de patre & à patre ſubſtantia. Quod autem ita intelligi debeat, Augu. oſtendit in lib. 7. de Trin. dicens, Pater ipſe ſapientia eſt: & dicitur filius ſapientia patris, quomodo dicitur lumen patris, id eſt, ſicut lumen de lumine, & vterq; vnum lumen: ſic intelligatur ſapientia de ſapientia, & vterque vna ſapientia & vna eſſentia. Item ideo Chriſtus dicitur virtus & ſapientia Dei, quia de patre virtute & ſapientia etiam ipſe virtus & ſapientia eſt: ſicut ipſe lumen de patre lumine eſt, & ipſe fons vitæ eſt apud Deum patrem fontem vitæ. Filius ergo ſapientia de patre ſapientia eſt: ſicut filius lumen de patre lumine, & Deus filio de Deo patre: vt & ſingulis ſit lumen, & ſingulus Deus, & ſingulus ſapientia: & ſimul unum lumen, vnus Deus, vna ſapientia. Ecce manifeſtè his verbis aperit Auguſt. ex quo ſenſu accipienda ſint prædicta verba & his ſimilia, ſcilicet cum dicitur ſubſtantia de ſubſtantia, vel ſubſtantia genuit ſubſtantiam.

Aug. de tri. li. 7. ca. 1. in fine.

Aug. cap. 3. eiuſdẽ. li. 7.

Ibidem paulo inferius.

Quod videtur prædictæ expoſitioni contrarium. G

Huic vero etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. lib. de Trini. Nihil, inquit, niſi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis eſt: Cum ergo filius eſſentiam habeat, (tota enim in eo eſt diuina eſſentia) videtur, quod ipſa diuina eſſentia nata ſit. Item in 5. lib. ait, Natiuitas Dei non poteſt eam ex qua prouecta eſt, nõ tenere naturam, nec enim aliud quàm Deus ſubſiſtit, quod non aliunde, quam de Deo ſubſiſtit. Ecce hic dicit natiuitatem Dei prouectam ex natura: & ita videtur ex his verbis atque prædictis natura Dei & genita, & genuiſſe. Quod apertius dicit in lib. 9. de Trin. Nos, inquit, vnigenitum Deum in forma Dei manentem, in natura hominis manſiſſe profitemur: nec vnitatem formæ ſeruilis, in naturam diuinæ vnitatis refundimus:

Hilarius, Non longè à principio libri 4.

Idem Hilarius.

Hilarius li. 9. poſt medium.

fundimus: nec rurſum corporali inſinuatione, patrem in filio prædicamus, ſed ex eo eiuſdem generis genitam naturam, naturaliter in ſe gignentem habuiſſe naturam: quæ in forma naturæ ſe gignentis manens, formam naturæ & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura, ne eſſet: ſed in ſe humilitatem terrenæ natiuitatis, manens ſibi Dei natura ſuſceperat, generis ſui poteſtatem in habitu aſſumptæ humanitatis exercens. Ecce hic apertè dicit, & naturam genuiſſe, & naturam genitam, & naturam aſſumpſiſſe naturam: quod à plerisque negatur. Item in eodem, Nunquid vnigenito Deo contumelia eſt, patrem ſibi innaſcibilem Deum eſſe, cum ex innaſcibili Deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitam ſubſiſtat? Ecce & hic dicit vnigenitam naturam. *Paulò inferius.*

Quomodo ſint intelligenda præmiſſa verba Hilarij. H

Sed quia hæc verba ſanè vult intelligi, ipſe idem dicit in 4. Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi: quia non ſermoni res, ſed rei ſermo ſubiectus eſt. Hæc ergo verba ita intelligi poſſunt, Nihil habet filius niſi natum, id eſt, nihil habet ſecundum quod Deus eſt, niſi quòd naſcendo accepit: & ipſe naſcendo patris in ſe ſubſiſtentem naturam habuit. vnde Hilarius addit in 5. lib. Eandem naturam habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, ut natus non ſit ille qui genuit. Nã quõ erit pater ipſe, cum genitus ſit? Sed in his ipſis ſubſiſtit ille qui genitus eſt, in quibus totus eſt ipſe qui genuit: quia non eſt aliundè qui genitus eſt: & ideo nõ refertur ad aliud quod in vno ſubſiſtit, & ex uno. Ac ſi in generatione filii & naturam ſuam, vt ita dicam ſequitur indemutabilis Deus indemutabilem Deum gignens, nec naturam ſuam deſerit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas. Subſiſtentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cum in Deo Deus inſit, nec præter eum qui Deus eſt, quiſquam Deus alius ſit: quia ipſe Deus & in eo deus. Naturæ ergo dei patris veritas in deo filio eſſe docetur, cum in eo deus intelligitur eſſe, qui deus eſt. Eſt enim vnus in uno, & unus ab uno.

Hilarius ante medium, quarti libri.

Ad finem quinti.

Expoſitionẽ confirmat ꝑ verba eiuſdem.

Ioannis 4.

Quòd

Quòd legitur pater de ſua ſubſtantia genuiſſe filium, & filium ſubſtantiæ patris. I

Dicitur quoque, & frequenter in ſcriptura legitur], Patrem de ſua ſubſtántia genuiſſe filium. vnde Augu.in lib. de fide ad Petrum ait, Pater Deus de nullo genitus Deo, ſemel de ſua natura ſine initio genuit filiũ Deum ſibi ęqualem,& eadem qua ipſe naturaliter æternus eſt, diuinitate coæternum. Ecce hic dicit Auguſt. filium genitum de natura patris. Eſt autem vna natura patris,& filii, & ſpiritus ſancti. Si ergo de natura patris genitus eſt filius,genitus eſt de natura filii & ſpiritus ſancti: immò de natura trium perſonarum.Idem quoque Aug.in lib.15.de Trin. dicit Chriſtum eſſe filium ſubſtantiæ patris, & de ſubſtantia patris genitum, tractans illud verbum Apoſtoli loquentis de deo patre ſic, Qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii charitatis ſuæ. Quod dictum eſt, inquit, filii charitatis ſuæ, nihil aliud intelligitur quam filii ſui dilecti, quam filii ſubſtantiæ ſuæ.Charitas quippe patris, quæ in natura eius eſt ineffabiliter ſimplici,nihil eſt aliud quam ipſa natura atque ſubſtantia,vt ſæpe diximus, & ſæpe iterare non piget: ac per hoc, filius charitas eius nullus alius eſt,quàm qui de ſubſtãtia eius eſt genitus. Ecce hic apertè dicit Aug.filium eſſe genitum de ſubſtantia patris, & filium ſubſtantiæ patris. Idem quoque Auguſt.in lib.3. contra hæreticum Maximinum,ſubſtantiam Dei genuiſſe filium, & filium genitum de ſubſtantia patris aſſerit dicens, Carnalibus cogitationibus pleni, ſubſtantiam Dei de ſeipſa gignere filium non putatis, niſi hoc patiatur quod ſubſtantia carnis patitur quando gignit. Erratis, non ſcientes ſcripturas neque virtutem Dei. Nullo enim modo verùm Dei filium cogitatis, ſi eum natum eſſe de ſubſtantia patris negatis.Non enim tam erat hominis filius, & Deo donante factus eſt Dei filius:ex Deo natus, gratia non natura. An fortè etſi non hominis filius erat,tamen iam aliqua erat qualiſcunque creatura, & in Dei filium deo mutante conuerſa eſt? Sed nihil horum eſt:ergo aut de nihilo, aut de aliqua ſubſtantia natus

Cap.2.

Cap. 19. in fine.

Coloſ.1.

Aug.contra Max.arrianum. To. 6.c.14.

Ibidem paulo inferius.

tus eſt. Sed ne crederemus vos putare de nihilo eſſe Dei filiũ, affirmatis non vos dicere de nihilo eſſe Dei filium. De aliqua ergò ſubſtantia eſt: & ſi non de ſubſtantia patris, de qua ſit dicite: ſed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum Dei filium Ieſum Chriſtum, de patris eſſe ſubſtantia, non vos nobiſcum pigeat confiteri. Idem in eodem. Vtrique legimus vt ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto. Dicite ergo nobis, Vtrùm iſte verus Dei filius, ab eis qui gratia filii ſunt, quadam proprietate diſcretus, de nulla ſubſtantia ſit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla: nec dicam de nihilo, ergo de aliqua ſubſtantia eſt. Quæro, de qua? ſi non de patris ſubſtantia eſt. aliam quære. ſi aliam non inuenis, patris agnoſce ſubſtantiam, & filium cum patre homouſion confitere. Idem in eodem, Confiteor Deum patrem omnino incorruptibiliter genuiſſe: ſed quod eſt ipſe genuiſſe. Item, Dico, quod ſæpe dicendum eſt, Aut de aliqua ſubſtantia eſt natus Dei filius, aut de nulla. ſi de nulla, ergo de nihilo, quod vos iam non dicitis: ſi vero de aliqua, nec tamen de patris ſubſtantia, non eſt verus filius: ſi verò de patris ſubſtantia, vnius eiuſdemque ſubſtantiæ ſunt pater & filius. Vos autem nec filium de ſubſtantia patris genitum vultis, & tamen eum nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, ſed ex patre eſſe conceditis, nec videtis quam neceſſe ſit, vt qui non eſt ex nihilo, nec ex aliqua alia re, ſed ex deo, niſi ex dei ſubſtantia eſſe non poſſit, & hoc eſſe quod deus eſt, de quo eſt, id eſt, deus eſt, de deo natus: quia non alius prius fuit, ſed natura coæterna de deo eſt.

Ibidem paulo inferius. 1. Ioannis 5

Paulò inferiùs in eodẽ cap. 14 li. 3 cõtra Max.

Ex eodẽ cap. paulò ſuperiùs.

Colligens ſummam prædictorum aperit ex quo ſenſu accipienda ſint. K

His verbis præmiſſis innui videtur, quod diuina ſubſtantia filium genuerit, & quod filius ſit genitus de ſubſtantia patris, & quod de Deo eſt, natura coæterna, & quod pater id quod ipſe eſt genuit. Id autem quod ipſe eſt, diuina eſſentia eſt: & ita putari poteſt diuinam eſſentiam genuiſſe. Vehementer mouent nos hæc verba, quæ quomodo intelligenda ſint, mallem ab aliis au-

dire, quam ipſe tradere. Vt tamen ſine præiudicio atque temeritate loquar, ex hoc ſenſu dicta poſſunt accipi: Natura coæterna de Deo eſt, id eſt, filius coæternus patri de patre eſt, ita quod eſt eadem cum eo natura, vel eiuſdem naturæ. Quem ſenſum confirmat Aug. ibidem ſubiiciens, & quod dixerat quaſi explanans. Dicto enim, Natura coęterna eſt de Deo, addit, Non eſt aliud filius, quam illud de quo eſt, id eſt vnius eiuſdemque ſubſtantiæ eſt. Deinde apertius talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinum dicens, Trinitas hæc vnius eiuſdemque ſubſtantiæ eſt: quia non de aliqua materia vel de nihilo eſt filius, ſed de quo eſt genitus. item ſpiritus ſanctus non de aliqua materia vel de nihilo eſt, ſed inde eſt, unde procedit, His vtique verbis apertè oſtendit ea ratione dici filium eſſe de ſubſtantia patris, qui eſt de patre genitus, ita quod eſt eiuſdem ſubſtantiæ cum eo: & ſpiritum ſanctum eſſe de ſubſtantia patris & filii, quia ab vtroque procedit, ita quod eſt eiuſdem ſubſtantiæ.

Aug. ca. 14. lib. 3. contra Maximinũ.

Aug. ibidẽ.

Quo nec filius, nec ſpiritus ſanctus eſt de nihilo, ſed de aliquo, non tamen de materia. L

Oſtenditur quoque ex illis uerbis filium & ſpiritum ſanctũ non eſſe de nihilo, ſed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vnde ẽt Hilarius in 12. lib. de Trin. ait, Vnigenitus Deus cum natus ſit, patrẽ teſtatur auctorẽ: cũ ex manente natus eſt, nõ eſt natus ex nihilo: & cum ante tẽpus natus eſt, omnem ſenſum præuenit naſcendo. Hic apertè dicitur, ꝙ filius non eſt natus ex nihilo, Similiter & ſpiritus ſanctus non eſt dicendus eſſe vel procedere ex nihilo: quia filius de ſubſtãtia patris natus eſt. id eſt à patre eſt, cũ quo eiuſdẽ ſubſtantię eſt, & eadẽ ſubſtãtia. Ex quo ſenſu ẽt accipiendũ eſt illud, Pater genuit id quod ipſe eſt, id eſt, filium, qui eſt hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi. Augu. aperit dicens in 1. lib. contra Maximinum, Hoc genuit pater quod eſt: alioquin non eſt verus filius, ſi quod eſt pater, non eſt filius. Item ſubſtãtia Dei genuit filium, id eſt, pater ſubſtantia genuit filium, qui eſt eadem ſubſtantia & eiuſdem ſubſtantiæ.

Non longè à medio. li. 12

Aug. lib. 7. c. v. et 2

Aug. c. 3. li. de fide & ſymbolo.

Circa mediũ primi libri

Quod

Quod ſic eſſe intelligendum Augu. oſtendit, dicens ad Maximinum, Sicut dicis, ſpiritus ſpiritum genuit: ita dic, ſpiritus eiuſdem naturę vel ſubſtantiæ ſpiritum genuit. Item ſicut dicis, Deus Deum genuit: ita dic, Deus eiuſdem naturę uel ſubſtantiæ Deum genuit. Hoc ſi crediderís & dixeris, nihil de hac re vlterius accuſaberis. His enim verbis aperit quomodo prædicta debeant intelligi. Similiter filius natus eſt de ſubſtantia patris, vel pater genuit filiũ de ſua natura ſiue eſſentia, id eſt, de ſe natura & eſſentia genuit filium eiuſdem ſubſtantię ac naturæ, & qui eſt eadem eſſentia ac natura. Similiter expone illud, filius ſubſtantiæ patris, & filius patris ſubſtantiæ, id eſt qui eſt ſubſtantia, cum quo & filius eadem ſubſtantia eſt. quia cõſubſtantialis eſt patri filius. Et hic ſenſus adiuuatur ex his verbis Aug. qui in lib. 5. de Trin. ait, Tres perſonas eiuſdem eſſentiæ, vel tres perſonas vnam eſſentiam dicimus. Tres autem perſonas ex eadem eſſentia non dicimus, quaſi aliud ibi ſit quod eſſentia eſt, aliud quod perſona. His verbis oſtenditur non eſſe dicendum perſonam eſſe ex eſſentia, niſi ex ſenſu prædicto. Qui ſenſus confirmatur etiam ex eo quod in lib. 15. de Trin. idem ait. Sicut noſtra ſcientia, ſcientiæ Dei, ſic & noſtrum verbum quod naſcitur de noſtra ſcientia, diſſimile eſt illi verbo Dei, quod natum eſt de patris eſſentia. Tale eſt autem ac ſi dicerem, de patris ſcientia, de patris ſapientia: vel, quod eſt expreſſus, de patre eſſentia, de patre ſcientia, de patre ſapientia, Ex hoc itaque intellectu, verbum Dei, patris vnigenitus filius per omnia patris ſimilis & æqualis, recte dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, ſapientia, de ſapientia, eſſentia de eſſentia: quia hoc eſt omnino quod pater, non tamen pater: quia iſte filius, ille pater.

In reſponſione 18. ad Maximi. Arrianum, & ca. 18. li. 2. eiuſdem cap. 15 lib. 3.

Aug lib. 7. c. 6. de Trin.

Aug. c. 13.

Quare verbum patris dicatur filius naturæ. M

Inde eſt quod ſolùm vnigenitus Dei dicitur naturà filius, quia eiuſdem naturæ eſt, & eadem natura eſt cum patre. vnde Hilarius in lib. 1. de Trin. de Chriſto loquens ait, Natura filius eſt, quia eandem naturam quam ille qui genuit, habet.

Hilarius ad pr...

D 2 VTRVM

VTRVM PATER VOLVNTATE GENVIT filium, an neceſſitate: & an volens vel nolens ſit Deum.

Diſtinct. VI. A

De comparatione actus generãdi ab potentiam. In tomo 4. in dialogo 65. quæſtionum quæſt. 7. Cap. 20.

PRæterea quæri ſolet, Vtrum pater genuerit filium voluntate, an neceſſitate. De hoc Oroſius ad Auguſt. ita ait, Voluntate genuit pater filium uel neceſſitate: ſed nec voluntate nec neceſſitate: quia neceſſitas in Deo nõ eſt, præire voluntas ſapientiam non potuit. quocirca, vt Auguſt. ait in 15. libr. de Trin. ridenda eſt dialectica Eunomii, à quo Eunomiani hæretici orti ſunt: qui cum non potuiſſe intelligere, nec credere voluiſſe vnigenitum Dei filium verbum Dei eſſe naturà, id eſt, ſubſtantia patris genitum, non naturæ vel ſubſtantię dixit eſſe filium, ſed filium voluntatis Dei: volens aſſerere accedentem Deo voluntatem, qua gigneret filium. ſicut nos aliquando aliquid volumus, quod antea non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur noſtra natura, quod abſit vt in Deo eſſe credamus. Dicamus ergo verbum Dei eſſe filium Dei natura, non voluntate, vt docet Auguſt. in 15. libr. de Trin. ubi quendam catholicum hæretico reſpondentem commendat dicens, Acutè ſanè quidam reſpondit hęretico verſutiſſimè interroganti, utrum Deus filium volens vel nolens genuerit: vt ſi diceret, nolens, abſurdiſſima Dei miſeria ſequeretur: ſi autem, volens, continuo quod intendebat concluderet, ſcilicet non naturæ eſſe filium, ſed voluntatis. At ille vigilantiſſimè viciſſim quęſiuit ab eo, vtrum Deus pater volens aut nolens ſit Deus: vt ſi reſponderet, nolens ſequeretur grandis abſurditas & miſeria, quàm de Deo credere magna eſt inſania: ſi autem diceret, volens, reſponderetur ei, ergo & ipſe voluntate ſua Deus eſt, non natura. Quid ergo reſtabat. niſi ut obmuteſceret ſua interrogatione, obligatum indiſſolubili vinculo ſe videns?

Aug. de tri. lib. 15. c. 20 Et in quæſtionibus ad Oroſiũ quæſtione 7.

videns? Ex prædictis docetur non eſſe concedendum, ꝙ Deus uoluntate vel neceſſitate vel volens vel nolens ſit Deus. Item. quod voluntate vel neceſſitate vel volens vel nolens genuerit filium.

Oppoſitio contra prædicta. B

Sed contra hoc opponitur ſic, Voluntas Dei eſt natura ſiue eſſentia Dei: quia non eſt aliud Deo eſſe: aliud velle: & ideo ſicut vna eſt eſſentia trium perſonarum ita & vna uoluntas. Si ergo Deus natura Deus eſt, & voluntate Deus eſt: & ſi verbum Dei, natura filius Dei eſt, & voluntate filius Dei eſt. hoc autem facile eſt refellere. nam & præſcientia Dei ſiue ſcientia, qua ſcit vel præſcit bona & mala, diuina natura ſiue eſſentia eſt, & prædeſtinatio ſiue voluntas eius eadem diuina eſſentia eſt: nec eſt aliud Deo ſcire & velle, quàm eſſe. & cum ſit vnum & idem ſcientia Dei vel voluntas, non tamen dicitur de voluntate quicquid dicitur de ſcientia, & ecõuerſo. nec omnia illa ſua voluntate Deus vult, quæ ſua ſcientia ſcit, cum ſua ſcientia nouerit tam bona quam mala, voluntate autem non velit niſi bona. Scientia quippe Dei & præſcientia, de bonis eſt & malis: voluntas verò & prædeſtinatio, de bonis eſt tantum & tamen vnum & idem in Deo eſt ſcientia & voluntas, & præſcientia & prædeſtinatio. Ita cum vnum ſit natura Dei & voluntas, dicitur tamen pater genuiſſe filium natura non voluntate: & eſſe Deus natura, non voluntate. *Reſponſio.*

Qualiter intelligenda ſunt illa verba pater nec nolens nec volens Deus eſt, nec volens nec nolens genuit filium. C

Prædicta tamen verba, quibus prudenter dictum eſt, quod Deus pater nec volens nec nolens eſt Deus, nec nolens nec volens genuit filium, ſiue voluntate, ſiue neceſſitate, ex tali ſenſu mihi videntur accipienda, vt voluntatem præcedentem uel accedentem intelligamus: qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipſe Deus eſt uoluntate præcedenti vel efficienti, vel volens priuſquam Deus: nec voluntate præcedenti vel accedenti genuit filium: nec prius volens, quàm generans *Hilarius in fine concilij Sardicen.*

genuit filium: nec prius generans quàm uolens, genuit filium. uolens tamen genuit, ſicut potens genuit. & bonus genuit filium, & ſapiens genuit, & huiuſmodi. Si enim pater ſapiens & bonus dicitur genuiſſe filium, cur non & volens? cum ita ſit. Deo idem eſſe volentē, quod eſt eſſe Deum: ſicut idem eſt eſſe ſapientem, quod eſt eſſe Deum. Dicamus ergo: quia pater ſicut ſapiens, ita volens genuit filium: ſed non voluntate præcedenti vel accedenti. Quem ſenſum aperit Auguſt. & confirmat ita dicens ſuper epiſtolam ad Epheſ. De filio Dei, id eſt, ὁ φιλητός, domino noſtro Ieſu Chriſto ſcriptū eſt, quia cum patre ſemper fuit, & nūquam eum ut eſſet, paterna voluntas præceſſit, & ille quidem natura filius eſt. Hilarius in lib. de ſynodis Eos qui dicunt de non extantibus eſſe filium Dei, ſimiliter qui dicunt quod neque conſilio neque voluntate pater genuerit filium, anathematizat ſancta eccleſia. Item ſi quis nolente prædicat natum filium: anathema ſit. Non enim nolente patre coactus pater vel naturali neceſſitate ductus cum nollet genuit filium: ſed mox ut voluit ſine tempore, & impaſſibiliter ex ſe vnigenitum demonſtrauit.

Hieron to.9. in cōmentariis ad ca.1. ad Epheſ. in charitate præ deſtinans. Ephe. 1. & Eccleſiaſt. 1. Articulo 25 concilij Syrmienſis & Hila. ad eundē articulū. Articulo . . ſynodi Syrmēſis & Hilarius ad eū dem arti.

HIC QVAERITVR AN PATER POTVERIT vel voluerit gignere filium.

Diſtinct. VII. A.

HIc ſolet quæri à quibuſdam, vtrum pater potuerit vel voluerit generare filium. Si enim, inquiunt, potuit vel voluit generare filium, ergo potuit aliquid & uoluit, quod nec voluit nec potuit filius: nam filius nec potuit nec voluit generare filium. Cui verſutiæ faciiē reſpondemus dicentes. Poſſe vel velle generare filium, non eſt aliquid poſſe velle ſubiectum potentiæ uel voluntati. Eſt tamen aliqua potentia vel voluntas, ſcilicet poſſe vel gignere filium. & ideo diſtinguenda eſt intelligentia propoſiti uerbi uerbi, poſſe vel velle gignere filium, & poſſe vel

velle

velle aliquid. neque enim generatio filii aliquid eorum eſt, quæ ſubiecta ſunt diuinæ potentiæ & voluntati: nec eſt aliquid inter omnia vel de omnibus, ſed ſuper omnia & ante omnia. Non enim antè voluit vel potuit, quàm genuit: ſicut antè fuit, quàm genuit, quia ab æterno fuit, & ab ęterno genuit. Ex ſimili quoque hoc videre poſſumus. Pater enim poteſt eſſe pater, & vult eſſe pater: filius autem non poteſt, nec vult eſſe pater: ergo pater poteſt vel vult eſſe aliquid, quod non poteſt vel vult eſſe filius; non ſequitur: quia eſſe patrem, non eſt eſſe aliquid ſed poteſt eſſe ad aliquid, vt in ſequenti oſtendetur. *Diſtinct. 28. huius primi.*

Ponit quædam verba Aug. vnde poteſt moueri auditor. B

Sed vehementer nos mouet, quod Auguſt. ait in lib. contra Maximinum, qui aſſerebat patrem potentiorem eſſe filio, eo quòd filium genuit Deũ creatorem, filius autem non: dicebatque patrem potuiſſe gignere non filium: & ideo potiorem eſſe filio. Ad quod reſpondens Aug. dicere videtur, quod filius etiam potuit gignere, volens oſtendere patrẽ eſſe non potiorem filio, his verbis, Abſit vt ideo potentior ſit pater filio, ſicut putas, quia creatorem genuit pater, filius autem non genuit creatorẽ: neque enim non potuit, ſed non oportuit. Vide & diligenter attẽde hæc uerba, non enim non potuit: ſed non oportuit. Videtur enim dicere, ꝙ filius potuit gignere, ſed nõ oportuit: & ita potuit quod nõ oportuit. Quare autẽ non oportuit, ſubdit dicens. Immoderata enim eſſet diuina generâtio, ſi genitus filius nepotẽ gigneret patri, quia & ipſe nepos, niſi auo ſuo pronepotem gigneret, ſecundũ veſtram mirabilẽ ſapientiã, impotens diceretur. Similiter etiã ille ſi nepotem non gigneret auo ſuo, & pronepotem pro auo ſuo, non à uobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis ſeries, ſi ſemper alter ex altero naſceretur: nec eã perficere vllus, ſi non ſufficeret vnus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit. *3. ĩ ſi. 12. ca.*

Opponitur prædictis verbis Auguſtini. C

Hoc autem videtur quibuſdam non poſſe ſtare, ſci-

ſicet quòd filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit eſſe pater: & ſi potuit eſſe pater, potuit ergo eſſe pater vel ſui, vel patris, vel Spiritus ſancti, vel alicuius alius. ſed alius non: quia nullus alius ſemper fuit. Nec patris: quia pater eſt ingenitus & innaſcibilis. Nec ſui: quia nulla re ſeipſam gignere potuit. Nec Spiritus ſancti: quia naſci non potuit. Si enim naſci potuit, potuit eſſe filius, & ita mutabilis eſſe potuit.

Hic quæritur quomodo intelligenda ſint. D

Quomodo ergo accipiatur quod ſupra dictum eſt, non enim non potuit gignere, ſed non oportuit: quaſi potuit, ſed non oportuit. Non eſt nobis perſpicuũ aperire, quomodo ſit hoc verum, & ideo ſub ſilentio potius eſſet prætereundum, niſi me ſuper hoc aliquid loqui cogeret inſtantia quærentium.

Hic aperitur ex quo ſenſu accipienda ſint. E

Poteſt ergo ſic intelligi, Non enim non potuit, ſed non oportuit, id eſt, non ex impotentia ſui fuit quòd filius non genuit, ſed ei non conueniebat: ſicut Deus filius non eſt Deus pater, nec tamen hoc ex impotentia ſui eſt. Nam & pater ſimiliter non eſt filius, nec hoc eſt ex impotentia patris. Sed quærit Maximinus Arrianorum epiſcopus, Vnde ergo eſt quòd pater non
Lib. 3. c. 14. poteſt eſſe filius, vel filius pater? Non vtique ex impotentia, ſed pater proprietate generationis pater eſt, qua oportet eum non eſſe filium: & filius proprietate natiuitatis filius eſt, qua oportet eum non eſſe patrem. De quibus proprietatibus poſtea plenius tractabitur. *Diſtinct. 16 huius primi*

Vtrùm pater natura ſit potens gignere filium: & an hoc ſit aliqua potentia quæ ſit in filio. F

Item quæritur à quibuſdam, Si pater potens ſit natura gignere filium, & an hoc ſit aliqua potentia quæ ſit in filio? Ad quod dicimus, quia pater non eſt potens niſi natura: eius enim potentia natura eſt vel eſſentia. At, inquiunt illi, Si potens eſt gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi,

gignendi, ſi non poteſt gignere, habet ergo aliquam potentiam pater quam non habet filius. Non ſequitur. Eandem enim potentiam habet penitus filius, quam & pater: qua pater potuit gignere, & filius gigni potuit. Eadem enim potentia eſt in filio, qua potuit gigni, quæ eſt in patre, qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur, Aliud eſt poſſe gignere, aliud eſt poſſe gigni: quia aliud eſt gignere, & aliud gigni. Hic diſtinguendum eſt, *Oppoſitio.* Si enim cum dicitur, aliud eſt poſſe gignere, aliud poſſe gigni: aliam ſignificans potentiam, qua pater potens eſt gignere, & aliam, qua filius potens eſt gigni, falſus eſt intellectus: Si autem dicas, patrem poſſe habere aliam proprietatem ſiue notionem, quâ genitor eſt: & filium aliam, qua genitus eſt: verus eſt intellectus, Aliam enim habet pater proprietatem, qua pater eſt: aliam filius, qua filius eſt.

Quomodo intelligendum ſit, filius habet vel non habet potentiam generandi. C

Ita etiam cum dicitur, filius non habet potentiam generandi quam pater habet, dupliciter intelligi poteſt. Si enim dicatur, filius non habet potentiam generandi quam & pater, ſcilicet qua potens ſit ad generãdum, id eſt, vt genuerit vel vt generet ſicut pater, verum eſt. ſi verò intelligatur, ſic, non habet potentiam qua poſſit gigni vel genitus eſſe, qua eadem pater potens eſt vt genuerit vel vt generet, falſum eſt. Sicut dicitur, pater habet potentiã qua poteſt eſſe pater, filius verò non habet potentiam qua poſſit eſſe pater: & econuerſo, filius habet potẽtiam qua poteſt eſſe filius: habet ergo aliquam pater, quam non habet filius: & econuerſo. Abſit: quia eadem eſt potentia patris, qua poteſt eſſe pater: & filii, qua poteſt eſſe filius. Ita etiam eadem eſt voluntas, qua pater vult eſſe pater non filius, & filius vult eſſe filius non pater: & eadem eſt voluntas filii, qua vult eſſe genitus & patrem genuiſſe, & patris, qua vult eſſe genitor & filium genitum eſſe.

DE VERITATE ET PROPRIETATE ET incommutabilitate & ſimplicitate eſſentiæ Dei.

Diſtinct. VIII. A

Nunc de veritate ſiue proprietate ſiue incommutabilitate atque ſimplicitate diuinæ naturæ, ſiue ſubſtantiæ ſiue eſſentiæ agendum eſt. Eſt itaque Deus, vt ait Aug. in 5. lib. de Trinit. ſine dubitatione ſubſtantia, vel ſi melius hoc appellatur, eſſentia: quam Græci οὐσίαν vocant. Sicut enim ab eo quod eſt ſapere dicta eſt ſapientia, & ab eo quod eſt ſcire dicta eſt ſcientia: ita ab eo quod eſt eſſe eſſentia. Et quis magis eſt, quã ille qui dixit famulo ſuo. Ego ſum qui ſum: &, Dices filiis Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos. Ipſe vere ac propriè dicitur eſſentia, cuius eſſentia non nouit præteritum vel futurum. vnde Hieron. ad Damaſum ſcribens ait, Deus ſolus, qui exordium non habet, veræ eſſentiæ nomen tenet: quia in eius comparatione qui verè eſt, quia incommutabilis eſt: quaſi non ſint quæ mutabilia ſunt. De quo enim dicitur fuit, non eſt: & de quo dicitur erit, nondum eſt. Deus autem tantum eſt, qui non nouit fuiſſe vel futurum eſſe. Solus ergo Deus verè eſt: cuius eſſentiæ comparatum noſtrum eſſe non eſt.

Cap. 2.

Exod. 3. d

Tomo. 2. epiſtola cuius initium eſt, Quoniam uetuſto.

Qualiter intelligenda ſint verba Hieronymi, quærendum eſt. B

Hic diligenter aduertendum eſt, quomodo intelligi debeant illa verba Hieronymi, ſcilicet Deus tantùm eſt, & non nouit fuiſſe vel futurum eſſe: tanquam non poſſit dici de Deo, fuit, vel erit, ſed tantum eſt: cum de eo ſcriptum frequẽter reperiamus, fuit ab æterno, fuit ſemper, & erit in ſecula, & huiuſmodi: vnde videtur quia non eſt tantum dicendum de Deo fuit, vel eſt, vel erit. Si enim diceretur tantum, fuit, putaretur quòd deſierit eſſe: ſi diceretur tantum, eſt, putaretur quòd non ſemper fuerit, ſed eſſe cœperit: ſi tantùm diceretur erit, putaretur non eſſe modò. Dicatur ergo quia ſemper fuit, eſt,

eſt, & erit: vt intelligatur quia nec cœpit, nec deſiit, nec deſinet eſſe. De hoc Auguſt. ſuper Ioannem ita ait, Cùm de ſempiterna re propriè dicatur eſt, ſecundum nos bene dicitur fuit & erit: fuit, quia nũquam deſiit: erit quia nunquam deerit: eſt, quia ſemper eſt: non præteriit, quaſi quod non maneat: non erit, quaſi quod nõ erat. Cum ergo noſtra locutio per tempora varietur, de eo verè dicuntur verba cuiuſlibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deeſt, vel deerit, & ideo non eſt mirum ſi de ſpiritu veritatis veritas loquens dixit per futurum, Quæcunque audiet, loquetur: audiet ſcilicet ab eo à quo procedit. Audire illius eſt ſcire, idem etiam eſſe. A quo ergo eſt illi eſſentia, ab illo audientia id eſt ſcientia: quæ non eſt aliud, quàm eſſentia. Audiet ergo dixit de eo quod audiuit, & audit, id eſt quod ſemper ſciuit, ſcit & ſciet: Ecce hic dicit Auguſt. Verba cuiuſlibet temporis dici de Deo ſed tamen propriè, eſt. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intelligendum eſt, Non nouit fuiſſe vel futurum eſſè, ſed tantùm eſſe: id eſt cum dicitur de Deo quòd fuit vel erit, non eſt intelligendum quòd præteriit vel futurus ſit, ſed quòd exiſtat ſimpliciter ſine aliquo temporali motu. Licet enim verba ſubſtantiua diuerſorum temporum de Deo dicantur (vt fuit, erit, eſt, erat) non tamen temporales motus eſſe diſtingunt; ſcilicet præteritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritum pluſquam perfectum: ſed eſſentiam ſiue exiſtentiam ſuæ diuinitatis ſimpliciter inſinuant. Deus ergo ſolus propriè dicitur eſſentia vel eſſe. Vnde Hilarius in vii. ſed Trinitat. ait, Eſſe non eſt accidens Deo, ſed ſubſiſtens veritas, & manens cauſa, & naturalis generis proprietas.

In tomo.9. intractatu 99. ad 16. caput Ioannis.

Ioannis.16.c

Hic aperit quomodo ſint intelligenda

Non longè à principio libr.7.

C

Hic de incommutabilitate.

Dei etiam ſolius eſſentia incommutabilis dicitur propriè: quia nec mutatur, nec mutari poteſt. Vnde Auguſtin. in 5. lib. de Trinita. Aliæ, inquit, eſſentiæ vel

Ca.2.in fine

ſubſtantiæ

ſubſtantiæ capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna vel quantacunque mutatio. Deo autem aliquid huiuſmodi accidere non poteſt: & ideo ſola ſubſtantia, vel eſſentia, quæ eſt Deus, incommutabilis eſt, cui profectò maximè ac veriſſimè cōperit eſſe: Quod enim mutatur, non ſeruat ipſum verum eſſe: & quod mutari poteſt etiam ſi non mutetur poteſt quod fuerat non eſſe. Ideoque illud ſolum quod non tantum non mutatur, verum etiam mutari omnino non poteſt, veriſſimè dicitur eſſe, id eſt ſubſtantia patris & filii & ſpiritus ſancti.

1. Tim.6.c Ideoque Apoſtolus loquens de Deo ait, Qui ſolus habet immortalitatem. Vt enim ait Aug. in lib. 1. de Trini.

Cap.1.

Quæ ſit vera immortalitas quæ in ſolo creatore eſt

Cum anima quodammodo immortalis eſſe dicatur, & ſit, non diceret Apoſtolus, Solus Deus habet immortalitatem, niſi quia vera immortalitas incommutabilitas eſt, quam nulla poteſt habere creatura, quoniam ſolius creatoris eſt. vnde Iacobus ait, Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Et Dauid, Mutabis ea, & mutabuntur tu autem idem ipſe es. Ideo Aug. ſuper Gen. dicit, quod Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura vero, per loca, & tempora. Et per tempora moueri, eſt per affectiones commutari. Deus autem nec loco, nec affectione mutari poteſt, qui per prophetam ait, Ego Deus & non mutor, qui eſt immutabis ſolus. vnde rectè ſolus dicitur habere immortalitatem, In omni enim mutabili natura, vt ait Augu. contra Maximinum, nonnulla mors eſt ipſa mutatio, quia facit aliquid in ea non eſſe quod erat. vnde & ipſa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia ſecundum modum ſuum nunquam deſinit viuere, habet tamen quandam mortem ſuam, quia ſi iuſtè viuebat & peccat moritur iuſtitiæ: ſi peccatrix erat & iuſtificatur, moritur peccato, vt alias eius mutationes taceam, de quibus modo longum eſt diſputare. Et creaturarum natura cœleſtium mori potuit, quia peccare potuit. nam & angeli peccauerunt, & dæmones facti ſunt, quorum eſt diabolus princeps, & qui non peccauerunt, peccare potuerūt, & cuicunque rationali creaturæ præſtatur, ut peccare

Iacob.1.c

Pſal.101.

Ca.19.20.21.22.23. tom.3.

Malach.3.b

Lib.3.c.12. ad finem.

non

non poſſit, non eſt hoc naturæ propriæ, ſed Dei gratiæ. Et ideo ſolus Deus, vt ait Apoſtolus, habet immortalitatem, qui non cuiuſquam gratia, ſed natura ſua, nec potuit, nec poteſt aliqua cōuerſione mutari, nec potuit nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde, ut ait Aug. in 1. lib. de Trin. Subſtantiam Dei ſine vlla ſui commutatione mutabilia facientem, & ſine ullo ſuo temporali motu temporalia creantem, intueri & noſſe, licet ſit difficile, oportet. Verè ergo ac propriè incommutabilis eſt ſola diuinitatis eſſentia, quæ ſine ſui mutatione cunctas condidit naturas.

1. Tim. 6. *Cap. 1.*

Hic de ſimplicitate. D

Eademq; ſola propriè ac verè ſimplex eſt, vbi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum vlla eſt diuerſitas, ſiue variatio vel multitudo. Vt autem ſcias quomodo ſimplex ſit illa ſubſtantia, te docet Auguſt. in 6. lib. de Trin. Animaduerte primo, quare omnis creatura ſit multiplex, & nullo modo verè ſimplex: & primum de corporali, poſtea de ſpirituali creatura. Corporalis utique creatura ex partibus conſtat, ita vt ſit ibi aliqua pars minor, alia maior, & maius ſit totum quàm quælibet pars: & in vnoquoque corpore, aliud eſt magnitudo, aliud color, aliud eſt figura. Poteſt enim imminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura: & colore mutato manere eadem figura, & eadem magnitudo. ac per hoc multiplex eſſe conuincitur natura corporis: ſimplex autem, nullo modo.

Quare creatura ſit multiplex, & nō ſimplex. *Cap. 6.* *Hic de corporali oſtenditur quare ſit multiplex.*

Hic de ſpirituali creatura oſtendit quomodo ſit multiplex, & non ſimplex. E

Creatura quoque ſpiritualis, ut eſt anima, in comparatione quidem corporis eſt ſimplex: ſine comparatione verò corporis, eſt multiplex & non ſimplex, quę ideo ſimplex dicitur reſpectu corporis, quia mole non diffunditur per ſpatium loci, ſed in vnoquoque corporę & in tota anima eſt, & in qualibet eius parte tota eſt. Et ideo cum ſit aliquid in quannis exigua particula corporis, quod ſentiat anima, quamuis non fiat in toto corpore, illa tamen tota ſentit, quia totam non latet. Sed

Ex eodem libro 6. c. eodē continuo.

tamen

tamen nec in ipſa tota anima vera ſimplicitas eſt. Cum enim aliud ſit artificioſum eſſe, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorē, aliud cupiditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud triſtitia: poſſintque hæc & alia huiuſmodi innumerabilia in animę inueniri natura, & alia ſine aliis, & alia magis, alia minus: manifeſtum eſt non ſimplicē, ſed multiplicem eſſe naturam. nihil enim ſimplex mutabile eſt: omnis autem creatura mutabilis eſt. nulla ergo creatura verè ſimplex eſt. Deus vero etſi multiplex dicatur, verè tamen & ſummè ſimplex eſt. dicitur enim magnus, bonus, ſapiens, beatus, verus, & quicquid aliud non indignè dici videtur: ſed eadem magnitudo eius eſt quæ ſapientia. Non enim mole magnus eſt, ſed virtute. & eadem bonitas eius eſt, quæ ſapientia, & magnitudo & veritas: & nō eſt ibi aliud ipſum beatum eſſe, & aliud magnum, aut ſapientem, aut verum, aut bonum eſſe, aut omnino eſſe.

Cap. 7. eiuſdem l. continue.

Quomodo deus ſimplex eſt.

Qualiter Deus cum ſit ſimplex, multiplex tamen dicatur. F

Hic diligenter notandum eſt cum dicat Augu. ſolum Deum verè ſimplicem eſſe, cur dicat eundem multipliciter dici? Sed hoc non propter diuerſitatem accidentiū vel partium dicit, ſed propter diuerſitatem ac multitudinem nominum quæ de Deo dicuntur: quæ licet multiplicia ſint, vnum tamen ſignificant, ſcilicet diuinam naturam. Hæc enim non ita accipiuntur cum de illa incommutabili æternaq; ſubſtantia incomparabiliter ſimpliciore quàm eſt humanus animus, dicuntur, quemadmodum cum de creaturis dicuntur. Vnde Augu. in 6. lib. de Trinit. Deo, inquit, eſt hoc eſſe, quod eſt fortem eſſe, vel ſapientem eſſe, vel iuſtum eſſe, & ſi quid de illa ſimplici multiplicitate, vel multiplici ſimplicitate dixeris, quo ſubſtantia eius ſignificetur. Humano autem animo non eſt hoc eſſe, qđ eſt fortem eſſe, aut prudentē aut iuſtū. poteſt.n. eſſe animus, & nullam iſtarū habere virtutum.

Cap. 4.

Ibidem paulo ſuperius.

Tanta eſt Dei ſimplicitas, quod nulli prædicamentorum ſubiicitur. G

Caput 1. in fine.

Quod autem in natura diuina, nulla ſit accidentium diuerſitas, nullaq; penitus mutabilitas, ſed perfecta ſimplicitas

plicitas, oſtendit Aug. in 5. de Trin dicens, Intelligamus Deum, quantum poſſumus, ſine qualitate bonum, ſine quantitate magnum, ſine indigentia creatorem, ſine ſitu præſidentem, ſine habitu omnia continentem, ſine loco ubiq; totum, ſine tempore ſempiternum, ſine vlla ſui mutatione mutabilia facientem nihilq; patientem, quiſquis Deum ita cogitat, & ſi nondum poteſt omnino inuenire quid ſit ipſe, piè tamen caueat, quantũ poteſt aliquid de illo ſentire, quod non ſit. Ecce ſi ſubtiliter intendas, ex his atq; prædictis apperitur, illa prędicamenta artis dialecticæ Dei naturæ minimè conuenire, quæ nullis eſt ſubiecta accidentibus.

Quòd Deus non propriè ſed abuſiuè dicitur ſubſtantia. H

Vnde nec propriè dicitur ſubſtantia, vt Augu. oſtendit in lib. 7. de Trini. Sicut ab eo quod eſt eſſe appellatur eſſentia, ita ab eo quod eſt ſubſiſtere, ſubſtantiam dicimus: ſi tamen dignum eſt, vt Deus dicatur ſubſiſtere. Hoc. n. de his rebus rectè intelligitur, in quibus, vt ſubiectis, ſunt ea quæ in aliquo ſubiecto eſſe dicuntur: ſicut in corpore color. aut forma. Corpus. n. ſubſiſtit: & ideo ſubſtantia eſt. Res ergo mutabiles neq; ſimplices. propriè dicuntur ſubſtantiæ. Deus autem ſi ſubſiſtit, vt ſubſtantia propriè dici poſſit, ineſt in eo aliquid, tanquam in ſubiecto: & non eſt ſimplex. Nefas eſt autem dicere, vt ſubſiſtat Deus, & ſubſit bonitati ſuæ; atq; illa bonitas non ſubſtantia ſit, vel potius eſſentia, neq; ipſe Deus ſit bonitas ſua, ſed in illo ſit tanquam in ſubiecto. Vñ manifeſtum eſt Deum abuſiuè ſubſtantiam vocari, ut nomine vſitatiore intelligatur eſſentia, quòd verè ac propriè dicitur, ita vt fortaſſe ſolum, Deum dici oporteat eſſentiam. Eſt enim verè ſolus, quia incommutabilis eſt.

Cap. 4. in fi.

Cap. 5. eiuſdem continuo.

Ibidem paulo inferius.

Ibidem inferius.

Quòd non eſt aliquid in Deo, quòd non ſit Deus. I

Huius autem eſſentiæ ſimplicitas ac ſinceritas tanta eſt, quod non eſt in ea aliud, quod non ſit ipſa: ſed idem eſt habens, & quod habetur. Vnde Hilarius in 7. libro de Trin. ait: Non ex compoſitis Deus, qui uita eſt, ſubſiſtit: neque qui virtus eſt, ex infirmis continetur: neque qui lux, ex obſcuris coaptatur: neque qui ſpiritus eſt, ex

Paulò poſt medium, libro 7.

diſparibus

diſparibus formalis eſt: totum quod in eo eſt, vnum eſt. Idem in 8. libr. de Trin. Non humano modo ex compoſitis Deus eſt, vt in eo aliud ſit quod ab eo habet, & aliud ſit ipſe qui habeat, ſed totum vna eſt natura, ſcilicet perfecta & infinita, & non ex diſparibus conſtituta, ſed viuens per totum ipſa. De hoc eodem Boetius in primo libro de Trin. ait, Quocirca hoc verè unum eſt, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter, id quod in eo eſt: neque enim ſubiectum fieri poteſt. Aug. quoque in lib. de fide & Symbolo dicit, In Dei ſubſtantia nõ eſt aliquid quod non ſit ſubſtantia: quaſi aliud ſit ibi ſubſtãtia, aliud quod accidit ſubſtantiæ. Sed quicquid intelligi poteſt, ſubſtantia eſt. Verum hæc dici poſſunt facilè, & credi: videri autem niſi puro corde omnino non poſſunt. Item Aug. in 15. lib. de Trin. Sic habetur in natura vniuſcuiuſcunque trium, quod qui habet, ſicut immutabilis ſimplexque ſubſtantia. unde Iſidor. ait, Deus ſimplex dicitur, ſiue non amittendo quod habet, ſeu quod aliud non eſt ipſe, & aliud quod in ipſo eſt. Et cum tantę ſimplicitatis atque ſinceritatis ſit natura diuina, eſt tamen in ea Trinitas perſonarum. Vnde Aug. in lib. 11. de ciuit. Dei, Non propter hoc naturam ſummi boni ſimplicem dicimus: quia eſt pater in ea ſolus, aut filius in ea ſolus, aut ſpiritus ſanctus in ea ſolus: aut quia eſt ſola iſta nominum Trinitas, ſiue ſubſiſtentia perſonarum, ſicut Sabelliani putauerunt. Sed ideo ſimplex dicitur, quia eſt hoc quod habet: excepto quod relatiuè quæque perſona ad alteram dicitur, nec eſt ipſa. Nam utique pater habet filium, ad quem relatiuè dicitur, nec tamen ipſe eſt filius: & filius habet patrem, nec tamen ipſe eſt pater. In quo vero ad ſemetipſum dicitur, non ad alterum hoc eſt, quod habet: ſicut ad ſemetipſum dicitur viuus habendo uitam, & eadem vita eſt ipſe. Propter hoc vtiq; natura hæc dicitur ſimplex, quod non ſit aliud habens, & aliud id quod habet, ſicut in cæteris rebus eſt. Non.n. habens liquorem liquor eſt, nec corpus color, nec anima eſt ſapientia. Ecce quanta eſt identitas, quanta eſt vnitas, immutabilitas, ſimplicitas, puritas diuinæ ſubſtantiæ,

Non longè à fine libri.

Boetius c. 3.

Cap. 9. circa finẽ eiuſdem Tom. 3.

Cap. 7. circa finem.

7. libro etymologiarum cap. 1.

Capit. 10 in princi. to. 5.

ſtantiæ, juxta infirmitatis noſtræ valetudinem aſſignauimus.

DE DISTINCTIONE trium perſonarum.

Diſtinct. IX. A

NVnc ad diſtinctionem trium perſonarum accedamus. Teneamus ergo, vt docet Aug. in lib. de fide ad Petrum, patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnum eſſe Deum naturaliter, nec tamen ipſum patrem eſſe, qui filius eſt, nec filium eſſe ipſum qui pater eſt, nec ſpiritum ſanctum eſſe ipſum qui pater eſt, aut filius. Vna enim eſt eſſentia patris & filii, & ſpiritus ſancti: in qua non eſt aliud pater, aliud filius, aliud ſpiritus ſanctus: quanuis perſonaliter alius ſit pater, alius ſpiritus ſanctus. *Aug. cap. 1. tom. 3.*

Hic de coæternitate filij cum patre. B

Genitus eſt enim à patre filius, & ideo alius: nec tamen antè fuit pater, quàm filius, coæternæ enim ſunt ſibi tres perſonæ.

Argumentatio Arrianorum. C

Sed contra hoc inquit hæreticus, vt refert Ambro. in lib. 1. de fide ad Gratianum. Omne quod natum eſt, principium habet: & ideo quia filius natus eſt, principium habet & eſſe cœpit: quod hæreticorum ore ſic dictum eſt. Nam ipſe Arrius, ut meminit Aug. in 6. lib. de Trini. dixiſſe fertur, Si filius eſt, natus eſt, ſi natus eſt, erat tempus quando non erat filius. *Ambro c. 5. cir. medium tom. 2.* *C. 1. ad principium.*

Reſponſio Auguſtini catholica. D

Quod hoc dicit, non intelligit etiam natum eſſe Deo ſempiternum eſſe, vt ſit coæternus patris filius: ſicut ſplendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coæternus eſt illi, & eſſet coæternus ſi ignis eſſet æternus. *Auguſt. ibidē continuo.*

Oppoſitio Auguſtini contra hæreticum. E *Augu ibidē inferius.*

Item, Si Dei filius, inquit Aug. virtus & ſapientia Dei eſt, nec vnquam fuit Deus ſine virtute & ſapientia, coæ-

termus eſt ergo Deo patri filius. dicit autem Apoſtolus, Chriſtum eſſe Dei virtutem & Dei ſapientiam. Aut ergo non fuit quando non fuit filius, aut aliquando Deus non habuit virtutem & ſapientiam, quod dementis eſt dicere. conſtat enim, quia ſemper habuit ſapientiam, ſemper ergo habuit filium.

1. Corin.1.d

Reſponſio Ambroſii ad idem, auctoritate fulta. F

Fidem quoque Arrianicæ quæſtioni Ambro. in hunc modum reſpõdet, Ego, inquam, filium eſſe natum confiteor: quod reliquum eſt impietatis, horreſco. Scriptum eſt enim in veteri teſtamento, vt vel vnum è pluribus dicam, Ante me non fuit alius Deus, & poſt me non erit. Quis ergo hoc dicit? pater an filius? Si filius, ante me, inquit, non fuit alius Deus. Si pater: poſt me, inquit, non erit. hic priorem, & ille poſteriorem non habet. Inuicem enim in ſe, & pater in filio, & filius in patre cognoſcitur. Cum enim patrem dixeris, eius etiam filium deſignaſti, quia nemo ipſe pater eſt ſibi: cum filium nominas, etiã patrem fateris, quia nemo ipſe ſibi filius eſt. Itaque nec filius ſine patre, nec pater poteſt eſſe ſine filio: ſemper ergo pater, ſemper & filius eſt.

Cap. 5. in princ. lib. 1. de fide.

Ioan. 13. d

Inuectio Ambroſii contra hæreticum. G

Item dic, inquam, mihi hæreticæ, Fuitne aliquando tempus quo omnipotens Deus pater non erat, & Deus erat? Nam ſi pater eſſe cœpit, Deus ergo primo erat, & poſtea pater factus eſt. Qũo ergo immutabilis Deus eſt? Si.n. ante Deus, poſtea pater fuit, vtiq; generationis acceſſione mutatus eſt: ſed auertat Deus hanc amentiam.

Libro & ca. citatis paulo inferius.

Ineffabile eſt, quomodo filius ſit, & non habeat patrem priorem, ſicut modus generationis intelligibilis & ineffabilis eſt. H

Sed quæris à me, inquit Ambr. quomodo ſi filius ſit, non priorem habeat patrem? Quæro item abs te, quando vel quomodo filium putes eſſe generatum? mihi.n. impoſſibile eſt generationis ſcire ſecretum, mens deficit vox ſilet, non mea tantum, ſed & angelorum: ſupra poteſtates, & ſupra angelos, & ſupra cherubin, & ſupra ſeraphin, & ſupra omnem ſenſum eſt: quia ſcriptum eſt,

Cap. 5. li. de fide. iferius.

Phili. 4. b

Pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt. Et ſi pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt, quomodo non eſt ſupra omnẽ ſenſum tanta generatio? Tu ergo ori manum admoue: ſcrutari non licet ſuperna myſteria. Licet ſcire quod natus ſit, non licet diſcutere quomodo natus ſit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus eſt. Ineffabilis enim eſt illa generatio. Vnde Eſaias, Generationem eius quis enarrabit? *Eſaiæ. 53. b*

Quidam præſumunt diſcutere generationis ſeriem. I

Quidam tamen de ingenio ſuo præſumentes, dicunt illam generationem poſſe intelligi, & alia huiuſmodi: inhærentes illi auctoritati Hiero. ſuper Eccleſiaſtem, In ſacris ſcripturis, quis, ſæpiſſime non pro impoſſibili ſed pro difficili ponitur: ut ibi, Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dicit Hiero. ideo quod generatio filii æterna plenè intelligi vel explicari poſſit a quoquam mortalium: ſed quia de ea aliquid intelligi, vel dici poteſt, quidam tamen hoc accipiunt dictum de temporali Chriſti generatione. *Tom 7. commentario ad 3. c. eccleſiaſtæ. Quis ſcit.*

Vtrum debeat dici, ſemper gignitur, vel ſemper genitus eſt filius. K

Hic quæri poteſt cum generatio filii à patre, nec principium habeat, nec finem, quia æterna eſt, vtrum debeat dici, filius ſemper gignitur, vel ſemper genitus eſt, vel ſemper gignetur. De hoc Grego. ſuper Iob ait, Dominus Deus Ieſus in eo quod virtus & ſapientia Dei eſt, de patre ante tempora natus eſt, vel potius quia nec cœpit naſci, nec deſiit, dicamus verius ſemper natus: non aũt poſſumus dicere ſemper naſcitur, ne imperfectus eſſe videatur. At vero ut æternus deſignari valeat & perfectus & ſemper dicamus, & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & ſemper ad æternitatem: quanuis per hoc ipſum quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expreſſione deuiamus: quia quod factum non eſt, nõ poteſt dici propriè perfectum. ſed balbutiendo vt poſſumus, excelſa Dei reſonemus. Et dñs noſtræ infirmitatis verbis condeſcendens, Eſtote, inquit, perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Super illũ *Lib. 29. moralium. c. 1. in prin.*

locum etiam pſal. Ego hodie genui te. De hac generatione filii ita loquitur Aug. Quanquam per hoc quòd dicit hodie, poſſit intelligi dies ille quo Chriſtus, ſecundum hominem natus eſt: tamen quia hodie præſentiam ſignificat, atq; in æternitate neq; præteritum quicquam eſt, quaſi eſſe deſierit: neq; futurum, quaſi nondum ſit: ſed præſens tantum, quia quicquid æternũ eſt, ſemper eſt: diuinitus tamen accipitur de ſempiterna generatione ſapientiæ Dei. Ecce his verbis oſtendit Augu. ꝙ generatio filii ſemper eſt, nec præterit, nec futura eſt, quia æterna eſt. Ideo dixit genui, ne nouum putaretur, ſcilicet ne videretur incœpiſſe. hodie dixit, ne præterita generatio videretur. Ex his ergo verbis prophetæ, ut ait Ioannes Chryſ. nihil aliud manifeſtatur, niſi quia ex ipſa eſſentia patris ſemper genitus eſt filius. Aug. q. 37. li. octoginta trium quæſtionum, ait melior eſt ſemper natus, Quam qui ſemper naſcitur: quia qui ſemper naſcitur, nondum eſt natus, & nunquam natus eſt, aut natus erit, ſi ſemper naſcitur. Aliud eſt enim naſci, aliud natum eſſe. Ac per hoc nunquam filius, ſi nunquam natus filius aũt, quia natus eſt, ſemper eſt filius: ſemper igitur natus.

Matth. 5. Pſal. 2. In tom. 8. in expoſitione huius. Ego hodie pſ. 2.

Chryſo. to. 4. hom. 2. ad locum, 1. c. Epiſt. ad hæbreos. Ego hodie genui te.

Origenes videtur dicere contrarium. aſt enim quòd ſemper generatur filium à patre. L

Origenes verò ſuꝑ Hieremiam dicit, quod filius ſemper generatur à patre, his verbis, Saluator noſter eſt ſapientia Dei, ſapientia vero eſt ſplendor æternæ lucis. Saluator ergo noſter ſplendor eſt charitatis. Splendor autem non ſemel naſcitur, & deſinit: ſed quoties ortum fuerit lumen ex quo ſplendor oritur, toties oritur etiam ſplendor claritatis. ſic ergo ſaluator ſemper naſcitur. Vnde ait in lib. Sapi. Ante omnes colles generat me dominus: non, vt quidam male legunt, generauit. His verbis aperte oſtendit Origenes. ſanè dici poſſe & debere, filius ſemper naſcitur. quod videtur contrarium illi verbo Gregorii præmiſſo, ſcilicet, non poſſumus dicere ſemper naſcitur.

Origenes to. 2. homili. in Hieremiam. 6. in fine.

Exponit

Exponit præmiſſa verba Gregorij, ne putetur inter doctores eſſe contrarietas. M

Sed ne tanti auctores, ſibi contradicere in re tanta videantur, illa verba Gregorii benigne interpretémur. Dominus, inquit, Ieſus ante tempora natus eſt de patre, vel potius, quia nec cœpit naſci, nec deſiit, dicamus verius, ſemper natus. Sed quomodo verius dicitur hoc. ſ. quòd filius ſemper natus eſt, quàm illud. ſ. quod de patre ante tempora natus eſt? illud enim ſincera & catholica fides tenet ac prædicat, vt iſtud. Quare ergo ait, dicamus verius, cum vtrumq; pariter ſit verum? niſi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiam, & expreſſionem veritatis dici q̃ illud. His etenim verbis omnis calumniãdi verſutis hæreticis obſtruitur aditus, quibus Chriſti ſecundum deitatem generatio, ſine initio, & ſine fine eſſe, ac perfecta monſtratur. Non autem adeo apertè ſemper manifeſtatur veritas, cum dicitur, filius ante tempora genitus eſt de patre. vel filius ſemper naſcitur de patre. Et ideo dicit Gregorius, quòd non poſſumus dicere, ſemper naſcitur. Non inquam, ita conuenienter, non ita cõgruè ad explanationem veritatis. poteſt tamen dici ſi ſanè intelligatur. ſemper enim naſcitur filius de patre: ut ait Origenes, non quod quotidie iteretur illa generatio, ſed quia ſemper eſt. Semper ergo naſcitur, id eſt, natiuitas eius ſempiterna eſt.

Quòd filius ſemper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij. N

Hilarius quoque dicit filium naſci ex patre in lib. 7. de Trin. his verbis, Viuens Deus, & naturæ ęternæ viuentis poteſtas eſt: & quod cum ſacramento ſententię ſuæ ex eo naſcitur, non potuit aliud eſſe quam uiuens. Nam cum ait, Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: docuit vitam in ſe per viuentem patrem ineſſe Ecce hic habes, quia filius naſcitur ex patre, Item in eodem, cum dicit Chriſtus, Sicut pater habet vitam in ſe. ſic & filio dedit vitam habere in ſemetipſo: omnia viua ſua ex viuente teſtatus eſt. Quod autem ex viuo viuum natum eſt, habet natiuitatis perfectum ſine no-

Hilarius paulo poſt libri mediũ 7

Ioan. 6. f

Ioan. 5. d

Idem in eodẽ continuò.

 uitate

uitate naturæ. Non enim nouum eſt quod ex viuo generatur in viuum, quia nec ex nihilo eſt: & vita quæ natiuitatem ſumit ex vita, neceſſe eſt per naturæ vnitatem & perfectæ natiuitatis ſacramentum, vt & in viuente viuat, & in ſe habeat vitam viuentem. Ecce & hic habes quia generatur ex viuo viuens filius. Item in eodẽ, In Deo totũ quod eſt viuit: Deus enim vita eſt, & ex vita non põt quicquam eſſe niſi viuũ: neque ex deriuatione, ſed ex virtute natiuitatis eſt. Ac ſi dum totũ quod eſt viuit, & dum totũ quod ex eo naſcitur virtus eſt, habet natiuitatẽ filius, non demutationẽ. Et hic dicit quia naſcitur. Item in 9. lib. de Tri. Donat pater filio tantum eſſe, quantum eſt ipſe: cui innaſcibilitatis eſſe imaginem ſacramentorum natiuitatis impartit, quem ex ſe in ſua forma generat. Hic dicit quia generat pater filium.

Ibidem paulo inferiùs.

Hilar. poſt lib. noni medium.

Breuiter docet quid de hoc concedendum ſit, O

Dicamus ergo filium natum de patre ante tempora, & ſemper naſci de patre, ſed congruentiùs ſemper natum: & eundem fateamur ab æterno eſſe, & patri coæternum, id eſt, auctori. Pater enim generatione auctor filii eſt, vt in ſequenti oſtendetur. Vt ergo pater eſt æternus, ita & filius æternus eſt: ſed pater ſine auctore, filius verò non: quia pater innaſcibilis, filius natus. Et vt ait Hilar. in 12. lib. de Trin. aliud eſt ſine authore ſemper eſſe æternum, aliud patri, id eſt. auctori, eſſe coæternum. Vbi autẽ pater auctor eſt, ibi & natiuitas eſt: quia ſicut natiuitas ab amore eſt, ita & ab æterno auctore æterna eſt natiuitas. Omne autẽ quod ſemper eſt, etiã ęternum eſt: ſed tamen non omne quod æternum eſt, etiam innatum eſt: quia quod ab æterno naſcitur, habet ęternũ eſſe quod natum eſt. Quod autem non natum eſt, id cum æternitate non natum eſt: quod verò ex æterno natum eſt, id ſi non æternum natum eſt, iam nõ erit & pater auctor æternus. Siquid ergo ei qui ab æterno patre natus eſt, ex æternitate defuerit, idipſum non eſt auctori ambiguum defuiſſe: quia ſi gignenti eſt infinitum gignere, & naſcenti etiam infinitum naſci eſt. Medium enim quid inter natiuitatem Dei filii, & generationem Dei patris, nec

Hilarius penè in medio libri.

nec ſenſus admittit: quia & in generatione natiuitas eſt, & in natiuitate generatio eſt: quia ſine vtroq; neutrum eſt, vtrunque ergo ſine interuallo ſui eſt.

Argumentatio hæretici. P

Sed inquiet hæreticus, Omne quod natum eſt, nō ſemper fuit: quia in id natum eſt vt eſſet. Nemo ambigit quin ea quę in rebus humanis nata ſunt, aliquando non fuerint. Sed aliud eſt ex ęo naſci, quod ſemper non fuit: aliud eſt ex eo natum eſſe, quod ſemper eſt. Ibi nec ſemper fuit, qui pater eſt, nec ſemper pater eſt: & qui nō ſemper pater eſt, non ſemper genuit: vbi autem ſemper pater eſt, ſemper filius eſt. Quòd ſi ſemper Deo patri proprium eſt quod ſemper eſt pater, neceſſe eſt filio ſemper proprium eſſe quod ſemper eſt filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam noſtram, vt non fuerit ſemper, cui proprium eſt ſemper eſſe quod natum eſt? Natū ergo vnigenitum Deum confitemur, ſed natum ante tempora, nec ante eſſe quam natum, nec ante natum quam eſſe, quia naſci quod erat iam, non naſci eſt, ſed ſeipſum demutare naſcendo. Hoc autem humanum ſenſum & intelligentiam excedit mundi. non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ, ſed prudentiæ, fidelis profeſſio eſt.

Reſponſio Hilarij libr. 12. ferè continuò. ſupra dicto.

Ibidē paulò inferiùs.

Ibidem inferiùs.

HIC DE SPIRITV SANCTO AGItur: & prius, quod ſit amor, patris & filii, dicitur.

Diſtinct. X. A

NVnc poſt filii æternitatem, de Spiritu ſancto, quantum Deo donante videre conceditur, diſſeramus. Spiritus ſanctus amor eſt, ſiue charitas, ſiue dilectio patris & filii. Vnde Auguſt. in 15. lib. de Trinit. ait, Spiritus ſanctus nec patris eſt ſolius, nec filii eſt ſolius, ſed amborum: & ideo communem qua inuicem ſe diligunt pater & filius, nobis inſinuat charitatem.

Auguſt. in princip. to. 3.

Quòd ſpiritus ſanctus propriè dilectio dicatur: & tamen Trinitas ſit dilectio. B

1. Ioan. 4. Ioannes autem in epiſtola canonica ait, Deus charitas eſt non dixit, ſpiritus ſanctus charitas eſt, quod ſi dixiſſet, abſolutior eſſet ſermo: & non parua pars quæſtionis deciſa: ſed quia dixit Deus charitas eſt, incertum eſt, & ideo quærendum eſt, vtrum Deus pater charitas, an filius, an ſpiritus ſanctus: an Deus ipſa Trinitas, quia & ipſa non tres Dii, ſed vnus eſt Deus. *Eodem capi. 17. paulò inferius.* Ab hoc Aug. in eodẽ libro ita dicit. Neſcio cur ſicut ſapientia & pater dicitur, & filius, & ſpiritus ſanctus, & ſimul omnes non tres, ſed vna ſapientia: non ita & charitas dicatur pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, ſimul omnes vna charitas. Non ideo tamen quiſquam nos inconuenienter æſtimet charitatem appellare ſpiritum ſanctum: quia & Deus pater, & *Ibidem paulo inferius.* Deus filius poteſt charitas nuncupari ſicut propriè verbum Dei etiam ſapientia Dei dicitur, cum & pater & ſpiritus ſanctus ſit ſapientia.

Sicut uerbum Dei propriè dicitur ſapientia, & tamen tota Trinitas dicitur ſapientia: ita & ſpiritus ſanctus propriè dicitur charitas: & tamen pater & filius & ſpiritus ſanctus dicitur charitas. C

Aug. eodem li. ca. eodem continuò. Si ergo propriè aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptius quàm ſpiritus ſanctus? vt ſcilicet in illa ſumma ſimpliciq; natura non ſit aliud ſubſtantia & aliud charitas, ſed ſubſtantia ipſa ſit charitas, & charitas ipſa ſit ſubſtantia, ſiue in patre, ſiue in filio, ſiue in ſpiritu ſancto: & tamen ſpiritus ſanctus propriè charitas nuncupatur. Ecce his verbis apertè dicit Aug. quod in Trin. charitas aliquando refertur ad ſubſtantiam, quæ communis eſt trium perſonarum & tota in ſingulis: aliquando ſpecialiter ad perſonam ſpiritus ſancti, ſicut ſapientia Dei aliquando pro ſubſtantia diuina, aliquandò pro filio propriè accipitur, & hoc in multis fieri reperit.

Exemplis firmat eadem nomina propriè & uniuerſaliter accipi. D

Ibidem conſequenter. Pluribus enim exemplis doceri poteſt, multa rerum vocabula, & vniuerſaliter poni, & propriè: quibuſdam

rebus

rebus adhiberi: ſicut legis nomine aliquando ſimul omnia veteris teſtamenti ſignificantur eloquia, aliquando autem propriè vocatur lex quæ data eſt per Moyſem. Multa alia ſuppetunt exempla, ſed in re aperta vitanda eſt longitudo ſermonis. Sicut ergo vnicum Dei verbum propriè vocamus nomine ſapientiæ, cum ſit uniuerſaliter & ſpiritus ſanctus, & pater ipſa ſapientia: ita ſpiritus ſanctus, proprio vocabulo charitas nuncupatur, cum ſit pater & filius vniuerſaliter charitas.

Auctoritatem ponit, quòd filius propriè dicitur ſapientia. E

Sed Dei verbum, id eſt, vnigenitus Dei filius apertè dictus eſt Dei ſapientia, ore Apoſtoli dicentis, Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. Spiritus autem ſanctus vbi ſit dictus charitas, inuenimus ſi diligenter Ioannis Apoſtoli eloquium ſcrutemur: qui cum dixiſſet, Diligamus inuicem, quia ex Deo eſt dilectio: adiunxit, Et omnis qui diligit, ex Deo natus eſt: quia dilectio Deus eſt. Hic manifeſtauit ſe dixiſſe eã dilectionem eſſe Deum, q̃ dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo eſt dilectio: ſed quia & filius ex Deo patre natus eſt, & ſpiritus ſuanĉts ex Deo procedit, quem potius eorum hic debeamus accipere dictum eſſe dilectionem, merito quæritur. Pater enim ſolus ita Deus eſt, vt non ſit ex Deo, & ideo dilectio, quæ ita Deus eſt, vt ex Deo ſit, non ipſe pater eſt, ſed aut filius aut ſpiritus ſanctus. Sed in conſequentibus cum Dei dilectionem commemoraſſet Ioannes qua dilexit nos, & hinc hortatus eſſet vt & nos inuicem diligamus, atq; ita Deus in nobis maneat: vtique dilectionem Deum dixerat, ſtatim volens de hac re apertius aliquid eloqui. inquit, In hoc cognoſcimus, quia in ipſo maneamus & ipſe in nobis, quia de ſuo ſpiritu dedit nobis. Spiritus itaque ſanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipſum in nobis. hoc autem facit dilectio. Ipſe ergo Deus eſt dilectio. Deus ergo ſpiritus ſanctus qui procedit ex Deo, ſignificatur vbi legitur, Deus dilectio, & dilectio ex Deo eſt. Ecce his verbis aperte dicit ſpiritum ſanctum eſſe charitatem patris & filii: & in tantum quoque ſermonem produxit, vt uideatur dixiſſe ſpiritum ſanctum

Ibidem Auguſ. paulò inferius.

1. Ioan. 4. b

In eodem c.

ſanctum non ſolum eſſe dilectionem patris & filii, quæ ſe inuicem & nos diligunt, ſed etiam qua diligimus Deum. Sed utrum ipſe ſit charitas qua nos diligamus Deum, in ſequenti explicatur.

Diſt. 17. primi.

Redit oſtendere quod pro poſuerat, ſcilicet, quod ſpiritus ſanctum ſit amor, quo pater à filio & filius à patre diligitur. F

Nunc verò quod incedimus oſtendere: curemus, ſcilicet ſpiritum ſanctũ dilectionẽ eſſe ſiue amorẽ patris & filii: quo ſcilicet pater diligit filium, & filius patrem. De hoc Hieron. ſuper 17. pſal. ait. Spiritus ſanctus nec pater eſt nec filius, ſed dilectio quam habet pater in filium, & filius in patrem. Aug. quoq; in 6. lib. de Trin. ait. In omnibus æqualis eſt patri filius, & eſt vnius eiuſdemq; ſubſtantię. Quapropter etiam ſpiritus ſanctus in eadem vnitate ſubſtantię, & ęqualitate conſiſtit.

Hiero. ad primũ verſum pſal. 17. hũc diligã te domine to. 8.
Augu ca. 5. eiuſdẽ contiuno.

Quid ſit ſpiritus ſanctus, his aperitur. G

Siue enim ſit vnitas amborum, ſiue ſanctitas, ſiue charitas, manifeſtum eſt quod non aliquis duorum eſt quo vterque coniungitur: quo genitus a gignente diligatur genitoremque ſuum diligat, ſintque non participatione ſed eſſentia ſua: neque dono ſuperiores alicuius, ſed proprio ſuo ſeruantes vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes ſpiritum ſanctũ eſſe quo filius diligitur à patre, & pater à filio: & quo illi duo ſeruent vnitatẽ pacis. Spiritus ergo ſanctus, ut ait Aug. in eodem commune eſt aliquid patris & filii, quicquid illud eſt. At ipſa communio, conſubſtantialis, & coæterna eſt: quæ ſi amicitia conuenienter dici poteſt, dicatur. ſed aptius dicitur charitas, & hæc quoque ſubſtantia, quia Deus ſubſtantia eſt, & Deus charitas eſt. Tria ergo ſunt, & non amplius: unus diligens eum qui de illo eſt, & unus diligens eum de quo eſt, & ipſa dilectio. quæ ſi nihil eſt, quomodo Deus ſubſtantia eſt?

Aug. cap. 5. lib. 6. de tri. continuo.
Ad Epheſios 4. a
Libro eadem paulò inferius.
Cap. 5.
Ibidem inferius.

Quod ſpiritus ſanctus ſicut communis eſt patri & filio, ita commune nomen habet proprium. H

Hic notandum eſt quod ſicut ſpiritus ſanctus in Trinitate ſpecialiter dicitur charitas quæ eſt patris & filii

filii vnio: ita & nomen tenet propriè quod patri & filio communiter quodammodo congruit, vnde Aug. in 15. lib. de Trin. Si charitas, inquit, qua pater diligit filium, & patrem diligit filius, ineffabiliter communionem demonſtrat amborum, quid conuenientius quam ut ille propriè dicatur charitas, qui ſpiritus eſt communis ambobus? Hoc enim ſanius creditur & intelligitur, ut non ſolum ſpiritus ſanctus charitas ſit in illa Trinitate, ſed non fruſtra propriè charitas nuncupetur propter illa, quæ dicta ſunt: ſicut non ſolus in illa Trinitate vel ſpiritus eſt, vel ſanctus: quia & pater ſpiritus, & filius ſpiritus & pater ſanctus, & filius ſanctus: & tamen ipſe non fruſtra dicitur ſpiritus ſanctus. Qui enim eſt communis ambobus, id vocatur ipſe propriè, quod ambo communiter. Alioquin ſi in illa Trinitate ſolus ſpiritus ſanctus eſt charitas, profecto & filius non ſolius patris, ſed etiam ſpiritus ſancti filius inuenitur. Ait enim Apoſtolus de Deo patre, Tranſtulit nos in regnum filii charitatis ſuæ. Si ergo non eſt in iſta Trinitate charitas Dei, niſi ſpiritus ſanctus, filius eſt etiam ſpiritusſancti. Sed quia hoc abſurdiſſimum eſt, reſtat ut non ſolus ibi ſit charitas ſpiritus ſanctus, ſed propter illa de quibus ſatis diſſerui, propriè ſic vocatur.

Collo. 1. b
Ibidem paulo inferius.

QVOD SPIRITVS SANCTVS procedit à patre & filio.

Diſtinct. XI. A

HIc dicendum eſt ſpiritum ſanctum à patre eſſe & filio, & procedere à patre & filio, quod multi hæretici negauerunt. Quod autem de utroq; procedat, multis diuinorum eloquiorum teſtimoniis comprobatur. Dicit. n. apoſtolus, Miſit Deus ſpiritum filii ſui in corda noſtra. Ecce hic dicitur ſpiritus filii. Et alibi, Qui aũt ſpiritũ Chriſti non habet, hic non eſt eius. Ipſe etiam filius de ſpiritu ſancto dicit in euangelio,

Ex Augu. c. 26. lib. 15. de Trin.
Gal. 4. a
Rom. 8. b
Ioan. 18. d
Ad ro. 8. b
Matth. 10. e

lio, Quem ego mittam vobis à patre, Patris autem ſpiritus dictus eſt, ubi legitur. Si ſpiritus eius qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, habitat in vobis. Et ipſe Chriſtus dicit, Nõ enim vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur. Et in alio loco. Quē mittet pater in nomine meo. Et alibi ipſe filius de ſpũ ſancto ait, De patre procedit. His & aliis auctoritatibus pluribus oſtenditur quod ſpiritus ſanctus à patre & filio procedit.

Ioan. 14.d
Ioan. 15.d

Quod Græci non concedunt ſpiritum ſanctum procedere à filio. B

Quare dicatur.
Prima cauſa.

Græci tamen dicunt ſpiritum ſanctum procedere tantum à patre & non à filio. Quod ideo dicunt, quia veritas in Euangelio fidem integram continente, de proceſſione ſpiritus loquens ſolum patrem commemorat dicens, Spũs qui a patre procedit. Et etiã ideo, quia in principalibus conciliis quæ apud eos celebrata ſunt, ita ſymbola eorum ſubiunctis anathematibus ſancita ſunt, vt nulli de Trinitatis fide aliud docere vel aliter prædicare quàm ibi continetur, liceat. In quibus quidem ſymbolis cùm ſpiritus ſanctus cõmemoretur procedere à patre, & non à filio, Quicunque, inquiunt, à filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiã ad aſſertionem ſuæ opinionis, & in teſtimonium noſtræ damnationis, de ſymbolo fidei, quod ſecundum traditionẽ prædictorum conciliorum Leo III. Rom. tranſcriptũ in tabula argentea poſt altare beati Pauli poſita poſteris reliquit pro amore (ut ipſe ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidem ſymbolo in proceſſione ſpiritus ſolus commemoratur pater, his uerbis, Et in ſpiritum ſanctum dominum & viuificatorem, ex patre procedentem: cum patre & filio coadorãdum & glorificandum, &c. Illud eſt ſymbolum quod in miſſa cantatur, editum in Niceno concilio: in fine cuius ſubiunctum eſt, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema ſit. ideoque Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus ſpiritum ſanctum à filio procedere, quod ibi non contenetur. Quod enim ſecundum nos ibi dicitur: Qui à patre

Ioan. 15.d
Secũda cauſa.

In ſymbolo Conſtan. ſynodi primæ.

à patre filioque procedit:alterum à latinis eſt additum ſcilicet filioque.

Reſponſio, vbi determinatur prædicta. C

Nos autem verba ita determinamus, Qui aliud docuerit, uel aliter prædicauerit, id eſt contrarium docuerit, vel contrario modo prædicauerit, anathema ſit. Aliud ergo poſuit pro propoſito, qualiter & Apo. in epiſtola ad Gala. Siquis aliud euangelizauerit, id eſt contrarium, anathema ſit. Non dicit, ſi quis addiderit. Nam ſi illud diceret, ſibiipſi, vt ait Auguſti. præiudicaret, qui cupiebat venire ad quoſdam quibus ſcribebat, ſicut ad Theſſalon. vt ſuppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qu. ſupplet quod minus erat, addit: non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur fidei regulam, non incedit in via, ſed recedit à via, Ad illud autem quod de euangelio opponunt, reſpondemus ita: quia cum dicat in eo veritas ſpiritum ſanctum à patre procedere, non addidit ſolo, & ideo etiam à ſe procedere non negat: ſed ideo patrem tantum nominat, quia ad eum ſolet referre etiã quod ipſius eſt, quia ab illo habet. *Galat. 1.b* *Theſſal. 3.e*

Quod Græci in ſenſu nobiſcum conueniunt, etſi verbis differant. D

Sciendum eſt tamen quod Græci confitentur ſpiritum ſanctum eſſe filii, ſicut & patris: quia & Apoſtolus dicit, Spiritum filii. Et veritas in euangelio, Spiritum veritatis. Sed cum non ſit aliud ſpiritum ſanctum eſſe patris vel filii, quàm eſſe à patre & filio: etiam in hoc in eandem nobiſcum fidei ſententiam conuenire videntur, licet in verbis diſſentiant. *Galat. 4.* *Ioãnis 16.e*

Auctoritatibus Græcorum oſtendit ſpiritum ſanctum procedere etiam à filio. E

Vnde etiam quidam eorum catholici doctores intelligentes vnam eandemque fore ſententiam prædictorum uerborum, quibus dicitur ſpiritus ſanctus procedere à filio, & eſſe filii, profeſſi ſunt ſpiritum ſanctum etiam procedere à filio. Vnde Athanaſius in ſymbolo fidei. Spiritus ſanctus a patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus: ſed procedens. Ecce ſpiritum ſanctum *Athanaſius in ſymbolo, quod cõmuniter in eccleſia dicitur ad primam*

Didymus li. 2. poſt medium quem tranſtulit. Hierony. & habetur inter huius opera tom.9 in fine. 2. paulò inferius.

ctum aperte dixit procedere à patre & filio. Didymus etiam eorum maximus doctor, in lib.2.de ſpiritu ſancto, ſpiritum ſanctum à filio procederet dicit. Saluator inquit, qui eſt veritas, Non enim loquetur à ſemetipſo, hoc eſt non ſine me & ſine meo & patris arbitrio, quia inſeparabiliter eſt à me & à patris uoluntate: quia ex ſe non eſt, ſed ex patre & me eſt. Hoc enim ipſum quod ſubſiſtit loquitur, à patre & à me illi eſt. Item, Spiritus ſanctus qui eſt ſpiritus veritatis, ſpirituſque ſapientiæ non poteſt audire à filio loquente quæ neſcit, cum hoc ipſum ſit quod profertur a filio.i. procedens Deus de Deo, ſpiritus ueritatis procedens à veritate, conſolator manans ex conſolatione. nam Cyrillus epiſcopus in epiſtola Neſtorio directa ait. Spiritus intelligitur per ſe ſecundum quod ſpiritus eſt, & non filius: ſed tamen non eſt alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo ſicut ex Deo patre. Ioannes quoque Chryſ. in homilia quadam de expoſitione ſymboli ſic ait. iſte eſt ſpiritus procedens de patre & filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idẽ in alia homil. Credendum eſt ſpiritum ſanctum patris eſſe & filii. Iſtum ſpiritum ſanctum dicimus patri & filio coæqualem & procedentem de patre & filio. Hoc credite, ne colloquia mala corrumpant bonos mores. Ecce à doctoribus Græcorum aperta habemus teſtimonia, quibus ſpiritus ſanctus à patre & filio procedere oſtenditur. Omnis ergo lingua confiteatur, ſpiritum ſanctum procedere à patre & filio,

Cyrillus epiſtola 10. inter epiſtolas poſt mediũ to.4. Chryſoſtomus. homil. 1. in expoſitione ſymboli apoſtolorum to.5. Idẽ Chryſo. homil. 2. in expoſitione eiuſdem ſymboli to. eadẽ.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS PRIVS vel Plenius procedat à patre quàm à filio.

Diſtinct. XII. A

ITem quæritur cùm ſpiritus ſanctus à patre procedat & à filio, utrum prius vel magis proceſſerit à patre quam à filio: quod nititur hæreticus oſtendere ita dicens,

dicens Si proceſſit ſpiritus ſanctus à patre, proceſſit vtique aut nato iam filio, aut non nato filio. Si uero iam nato filio proceſſit. ante natus eſt filius quam proceſſerit ſpiritus ſanctus: præceſſit ergo natiuitas filii proceſſionem ſpiritus ſancti. Si autem proceſſit à patre non genito filio, antè proceſſit quàm filius genitus fuerit. *Argumentatio hæretici.*

Reſponſio Auguſtini ad id quod primo quærebatur, ſcilicet an prius à patre quàm a filio proceſſerit. B

His & huiuſmodi quæſtionibus magis laborioſis quã fructuoſis reſpondet Auguſt. in 15. libr. de Trin. dicens, In illa ſumma trinitate quæ Deus eſt, interualla temporum nulla ſunt per quæ poſſet oſtendi aut ſaltem requiri, vtrum prius de patre natus ſit filius, & poſtea de ambobus proceſſerit ſpiritus ſanctus. Nunquid ergo poſſumus quærere vtrum iam proceſſerat de patre ſpiritus ſanctus, quando natus eſt filius: an nondum proceſſerat, & illo nato de vtroque proceſſit. Non poſſunt prorſus ibi ita quæri, vbi nihil ex tempore inchoatur, vt ex conſequenti perficiatur in tempore. Ideo qui poteſt intelligere ſine tempore generationem filii de patre, intelligat ſine tempore proceſſionem ſpiritus ſancti de vroque. Ecce his uerbis abſoluta eſt quæſtio illa qua quærebatur, utrum prius proceſſerit ſpiritus ſanctus à patre quàm à filio. *In principio cap. 26.* *Paulò inferius.* *Ibidem paulo inferiùs.*

Hic agitur de eo quod ſecundo quærebatur. ſ. an plenius vel magis proceſſerit à patre quàm à filio. C

Nunc tractandum eſt quod ſecundò quærebatur. ſ. an plenius aut magis procedat ſpiritus ſanctus à patre quam à filio. Ad quod dicimus, quia ſicut non ante procedit à patre quam à filio, ita non plenius vel magis procedit à patre quam a filio. Augu. tamen in 15. de Trin. dicens, quod ſpiritus ſanctus principaliter procedit de patre. Non fruſtra, inquit, in hac Trinitate non dicitur verbum Dei niſi filius: nec donum Dei, niſi ſpiritus ſanctus: nec de quo genitum eſt verbum & de quo procedit ſpiritus ſanctus principaliter, niſi Deus pater. Ecce audiſtis, quia ſpiritus ſanctus principaliter procedit *Cap. 1. ad mediũ huiu.*

Ibidem continuo. procedit à patre. Sed ne te hoc turbaret, ipſe continuo ex quo ſenſu hoc dixerit aperit dicens. Ideo addidi principaliter, quia & de filio ſpiritus ſanctus procedere reperitur: ſed hoc quoq; illi pater dedit, non iam exiſtenti & nondum habenti. Sed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, ut etiam de illo donum commune procederet, & ſpiritus ſanctus ſpiritus eſſet amborum. Ecce expoſuit ipſemet, quomodo ſpiritus principaliter procedat à patre: non quia prius, vel magis procedat à patre, quam à filio: ſed quia cum procedat à filio, hoc ipſum habet filius à patre.

Ex eodem ſenſu etiam dicitur ſpiritus ſanctus propriè procedere à patre. D

Hiero. in explanatione fidei post medium huius. Ibidem continuò. Ibidem paulo ſuperius.

Ex eodem ſenſu etiam dicitur procedere propriè de patre, vnde Hieron. in expoſitione catholicæ fidei. Niceniq; ſymboli ait. Credimus in ſpiritum ſanctum qui de patre procedit propriè. Item, Spiritum ſanctum verum Deum inuenimus in ſcriptura, & de patre eſſe propriè. Et item, De patre filius & ſpiritus ſanctus propriè & verè de patre procedit. Ecce apertè dicit Spiritum ſanctũ propriè eſſe de patre, & propriè procedere à patre. Qđ non eſt ita intelligendum, tanquam prius vel plenius à patre procedat quàm filio, ſed quia hoc habet pater à ſe non ab alio, vt de ipſo ſit & procedat ſpiritus ſanctus. Filius autem non à ſe, ſed à patre hoc habet, ut de ſeipſo ſit & procedat ſpiritus ſanctus.

De eodem ſenſu dicitur ſpiritus ſanctus eſſe & mitti à patre per filium. E

Hilarius ad finem. Duodecimi libri. Ibidem paulo inferius.

Forte etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur ſpiritus ſanctus mitti per filium, & à patre eſſe per filium. vnde Hilarius ad Deum patrem de ſpiritu ſancto & filio loquens in 12. lib. de Trin. ait. In ſpiritu ſancto tuo ex te profecto, & per eum miſſo. Item, Ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quod ex te per eũ ſpiritus ſanctus tuus eſt, quod & ſi ſenſu non percipiam, tamen teneo conſcientia. In ſpiritualibus enim rebus tuis habes ſum. Item in eodem, Conſerua hãc oro fidei meæ religionẽ, vt quod in regenerationis meæ ſymbolo pro-

feſſus ſum, ſemper obtineā: te patrem ſ. & filiū tuū vna tecū adorem ſpiritū ſanctū tuū, qui ex te per vnigenitū tuū eſt, promerear. Ecce apertè dicit ſpiritū ſanctū à patre per filiū & mitti, & eſſe: quod non eſt intelligendum quaſi à patre per filiū minorem mittatur vel ſit, ſed qa ex patre & filio eſt, & mittitur ab vtroq;, ſed hoc ipſum habet filius à patre, vt ab ipſo ſit & mittatur ſpiritus ſanctus. Hoc ergo voluit ſignificare Hilarius diſtinctionem faciens in locutione, vt oſtenderet in patre eſſe auctoritatem. Inde eſt ēt, ꝙ veritas oſtendens patrem eſſe auctorem proceſſionis, qua procedit ſpiritus à filio, dixit in euangelio, De patre procedit, cū & de patre, & filio procedat ſpiritus ſanctus. Vnde Aug. in 15. de Trin. quærit, Si de patre & filio procedit ſpiritus ſanctus, cur filius dixit, De patre procedit? Cur putas, niſi quia ſolet ad eū referre ēt qđ ipſius eſt, ſicut & de quo ipſe eſt: ſicut ait, Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Si ergo hic intelligitur eius doctrina, quam tñ non dixit ſuam, ſed patris, quanto magis illic intelligendus eſt ſpiritus ſanctus de ipſo procedere, vbi ſic ait, de patre procedit: vt non diceret de me non procedit. A quo aūt habet filius ut ſit Deus (eſt.n. Deus de Deo) ab illo vtiq; habet, vt ēt de illo procedat ſpūs ſanctus. Et ideo ſpiritus ſanctus ut etiam de filio procedat, ſicut procedit de patre, ab ipſo habet patre Quapꝑ qui poteſt intelligere in eo, qđ ait filius, Sicut habet pater vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitā habere in ſemetipſo: non ſine vita exiſtenti iam filio uitam patrem dediſſe, ſed ita eum ſine tꝑe genuiſſe, vt uita quam pater filio gignendo dedit: coæterna ſit vitę patris qui dedit. Intelligat etiam ſicut habet pater in ſeipſo, vt de illo procedat ſpiritus ſanctus: ſic dediſſe filio, vt ēt de iſto procedat idem ſpiritus ſanctus, & vtrunq; ſine tꝑe. Ita ergo dictum eſt ſpiritū ſanctum de patre procedere, vt intelligatur ꝙ etiam procedit de filio, de patre eſſe & filio. Si n. quicquid habet, de patre habet filius, de patre habet vtiq; vt de illo procedat ſpiritus ſanctus. ſed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & poſterius: quia ibi omnino nulla ſunt.

Ibidem inferius in fine.

Ioannis 15.

Auguſti. ad principium. cap. 27.

Ioannis 7. b

Augu. ad finem. ca. 26. li. 15. de tri.

Ioan. 5.

QVARE SPIRITVS SANCTVS Cum ſit de ſubſtantia patris, non dicatur genitus vel filius, ſed tantum procedens.

Diſtinct. XIII. A

Poſt hæc conſiderandum eſt, quantum à talibus, quales nos ſumus intelligi poteſt, cum ſpiritus ſanctus procedat de patre, & ſit de ſubſtantia patris, cur non dicatur eſſe natus, ſed potius procedere: & cur dicatur filius? Quare autem ſpiritus ſanctus non dicatur, vel ſit natus, & ideo non ſit filius, Auguſti. oſtendit in 15. lib. de Trini. dicens. Si ſpiritus ſanctus filius diceretur, amborum utiq; filius diceretur: quod abſurdiſſimum eſt. Filius quippe nullus eſt duorum, niſi patris & matris. Abſit autem ut inter Deum patrem, & Deum filium tale aliquid ſuſpicemur. Abſurdiſſimè ergo filius diceretur amborum, id eſt, patris & filii. Amborum enim filius diceretur, ſi eum ambo genuiſſent: q̃d abhorret omnium ſanorum ſenſus. Non ergo ab utroque eſt genitus, ſed procedit ab utroq; amborum ſpiritus. His verbis, oſtenditur, cur ſpiritus ſanctus cum ſit de patre, non tamen dicatnr genitus, vel filius.

Cap.17. Non longè à principio.

Cap.26. eiuſdem lib.15. in fine.

Cum ſpiritus ſanctus non dicatur genitus, cur filius dicatur procedere. B

Cum autem ſpiritus ſanctus non dicatur genitus, ſed tantum procedens, quæri ſolet cur filius non dicitur tantum genitus, ſed & procedens. Sicut ipſe in euangelio Ioãnis ait, Ego ex Deo proceſſi, vel exiui, & veni in mundum. Non ergo tantum ſpiritus ſanctus procedit à patre, ſed etiam filius. Ad quod dicimus, quod cum vterq; procedat à patre, diſſimiliter tamen. Nam ſpiritus ſanctus, vt ait Aug. in 5. lib. de Trini. procedit à patre, non quomodo natus, ſed quomodo datus vel donum. Filius autem proceſſit naſcendo, exiit ut genitus, Ac per hoc illud eluceſſit ut poteſt. ſ. cur ſpiritus ſanctus etiam non ſit filius, cum & ipſe à patre exeat. Ideo ſpiritus nõ dicitur

Aug. c. 14. lib.5. de Trinit. ad principium.

Ioan.1.g

Cap.14. continuo.

dicitur filius, quia neque natus eſt ſicut vnigenitus: neque factus, vt per Dei gratiam in adoptionem naſceretur ſicut nos.

Quod non poteſt diſtingui à nobis inter generationem filij & proceſsionem ſpiritus ſancti. C

Inter generationem vero filii, & proceſſionem ſpiritus ſancti, dum hic viuimus, diſtinguere non ſufficimus. Vnde Aug. Maximino præmiſſam quæſtionem refricanti.ſ. quærenti cur ſpiritus ſanctus non diceretur filius, cum de patris eſſet ſubſtantia: reſpondens, ſic ait. Quæris à me ſi de ſubſtantia patris eſt filius, de ſubſtantia patris eſt etiam ſpiritus ſanctus: cur unus filius ſit, & alius non ſit filius? Ecce reſpondeo, ſiue capias, ſiue non capias. De patre eſt filius, de patre eſt ſpiritusſanctus: ſed ille genitus eſt, iſte procedens. Ideo ille filius eſt patris, de quo eſt genitus: iſte autem ſpiritus ſanctus eſt vtriuſque, quoniam de utroque procedit. ſed ideo cum de illo loqueretur ait, De patre procedit, quoniam pater proceſſionis eius auctor eſt, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit vt etiam de ipſo procederet ſpiritus ſanctus, Nam niſi procederet etiam de ipſo, non diceret diſcipulis, Accipite ſpiritum ſanctum, eumque inſufflando daret, ut à ſe quoque procedere ſignificans, apertè oſtenderet flando quod ſpirando dabat occultè. Quia ergo ſi naſceretur, non tantum de patre, nec tantum de filio, ſed de ambobus vtique naſceretur, ſine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborum nullo modo eſſet, non oportuit naſci eum de ambobus. Amborum eſt ergo ſpiritus ſanctus, procedendo de ambobus.

Tomo 6. lib. contra Maximinum hæreti. 3. c. 14. in principio.

Ioan. 15. d

Ioan. 20. f

Hic dicit quod non ualet inter illa duo diſtinguere. D

Quid autem inter naſci & procedere interſit, de illa excellentiſſima natura loquens explicare quis poteſt? Non omne quod procedit, naſcitur: quanuis Omne procedat, quod naſcitur. Sicut non omne quod bipes eſt, homo eſt: quanuis bipes ſit omnis, qui homo eſt. Hoc ſcio, diſtinguere autem inter illam generationem, & hanc

Auguſti. ibidem conſequenter.

& hanc proceſſionem neſcio, non valeo, non ſufficio. Ac per hoc quia & illa & iſta eſt ineffabilis: ſicut propheta de filio loquens ait, Generationem eius quis enarrabit? ita de ſpiritu ſancto veriſſimè dicitur, Proceſſionem eius quis enarrabit? Satis ſi ergo nobis, quia non eſt à ſeipſo filius, ſed ab illo de quo natus eſt: non eſt à ſeipſo ſpiritus ſanctus, ſed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, ſicut iam oſtendimus. De ſpiritu ſancto quomodo ipſe de Deo ſit, nec tamen ipſe filius ſit, quoniam procedendo non naſcēdo legitur eſſe de Deo: iam ſuperius, quantū viſum eſt, diſputauimus.

Eſaiæ 53.c

An ſpiritus ſanctus debeat dici ingenitus. E

Nunc conſiderandum eſt, cum ſpiritus ſanctus non ſit genitus, vtrum debeat dici ingenitus. Ad quod dicimus, ſpiritum ſanctum nec genitum nec ingenitum debere dici. Vnde Aug. ad Oroſium ait, Spiritum ſanctum nec genitum, nec ingenitum fides certa declarat: quia ſi dixerimus ingenitum, duos patres videbimur affirmare: ſi autem genitum, duos credere filios culpamur. Sicut enim ſolus filius dicitur genitus, ita & ſolus pater dicitur ingenitus, eo quod ab alio non ſit. vnde Aug. in 15. lib. de Trin. Pater, inquid, ſolus non eſt de alio. Ideo ſolus appellatur ingenitus, non quidem in ſcripturis, ſed in conſuetudine diſputantium, & de re tanta ſermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de patre natus eſt: & ſpiritus ſanctus de patre principaliter, & cōmuniter de vtroque procedit. Ideoq; cum ſpiritum ſanctum genitum non dicamus: dicere tamen ingenitum nō audemus, ne in hoc uocabulo, vel duos patres in illa Trinitate, uel duos qui non ſunt de alio quiſpiam ſuſpicetur. Ecce his uerbis apertè oſtendit ſpūm ſanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici.

Tomo 4. in dialogo quæſtionum. 67 quæſt. 2. in principio.

Cap. 26. in fine.

Ibidē paulò inferius.

Quod Hieronymus dicit ſpiritum ſanctum ingenitum, quod videtur prædictis aduerſari. F

Hieronymus tamen in regulis definitionum contra hæreticos dicit ſpiritum ſanctum ingenitum eſſe, his verbis, Spiritus ſanctus pater non eſt, ſed ingenitus atq; infectus. Pater non eſt, quia patris eſt, & in patre eſt:

proceſſio-

proceſſionem habet ex patre,& non natiuitatem. Filius autem non eſt, quia genitus non eſt. Ecce his verbis dicitur ſpiritus ſanctus eſſe ingenitus:quod videtur aduerſari præmiſſis uerbis Auguſtini.

Determinatio, Secundum diuerſas acceptione dicit eos locutos. G

Sed vt iſtam, quæ videtur, repugnantiam de medio abigamus, dicimus quod Hieron. aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Aug. accepit enim Auguſt. ingenitum qui uel quod de alio non eſt: & ſecundum hoc de ſolo patre dicitur: Hieron. vero ingenitum dicit, non genitum:& ſecũdum hoc de ſpiritu ſancto poteſt dici, cum ſpiritus ſanctus non ſit genitus.

Ex verbis Hieronymi oſtenditur, ex quo ſenſu dixit, ſpiritum ſanctum ingenitum. H

Quod autem Hieronymus ita acceperit, oſtenditur ex verbis eius, quibus in eodem tractatu vtitur faciens talem diuiſionem. Omne quod eſt aut ingenitum eſt, aut genitum, aut factum. eſt ergo quod nec natum eſt nec factum:& eſt quod natum eſt,& factum non eſt. & eſt quod nec natum eſt,nec factum eſt: & eſt quod factum eſt,& natum non eſt: & eſt quod factum eſt,& natum eſt,& renatum eſt:& eſt quod factum eſt,& natum eſt, & renatum non eſt. Nunc præpoſitorum ſingulis rebus ſubſiſtentiam deſtinemus. Quod ergo nec natum nec factum eſt, pater eſt: non enim ab alio aliquo eſt. Quod autem natum eſt & factum non eſt filius eſt, qui à patre genitus eſt,non factus. Quod iterum nec factum nec natum eſt,ſpiritus ſanctus eſt, qui à patre procedit. Quod etiam factum eſt & natum non eſt, cælum & terra cęteraque quæ inſenſibilia ſunt. Quod autem factum & natum & renatum eſt, homo eſt. Quod vero factum eſt, & natum eſt, & renatum non eſt, animalia ſunt. Ecce his uerbis oſtendit Hieron. ſe ingenitum accipere, non genitũ. Aliter enim non eſſet præmiſſa diuiſio vera: ſcilicet, omne quod eſt, aut ingenitum eſt, aut genitum, aut factum Atque in diuiſionis huius proſecutione, in aſſignatione ingeniti, vbique ponit non natum.

Diuiſio hæc notanda eſt diligenter.

QVOD GEMINA EST PROCESSIO ſpiritus ſancti.

Diſtinct. XIIII. A

Præterea diligenter adnotandum eſt, quod gemina eſt proceſſio ſpiritus ſancti: æterna videlicet, quæ ineffabilis eſt, qua à patre & filio æternaliter, & ſine tempore proceſſit: & temporalis, qua à patre & filio ad ſanctificandam creaturam procedit. Et ſicut ab æterno communiter ac ſimul procedit a patre & filio, ita & in tempore communiter, & ſimul ab utroque procedit ad creaturam, non diuiſim a patre in filium, & a filio ad crraturam. Vnde Auguſt. in 15. libr. de Trin. ait, Spiritus ſanctus non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad ſanctificandam creaturam: ſed ſimul de vtroque procedit, quamuis hoc filio pater dederit, vt ſicut de ſe, ita etiam de illo procedat.

Cap. 27. ad principium.

De temporali proceſſione ſpiritus ſancti ſpecialiter agitur. B

De temporali autem proceſſione, Beda in homilia dominicæ primæ poſt aſcenſionem ita loquitur, Cum gratia ſpiritus ſancti datur hominibus, perfectò mittitur ſpiritus à patre, mittitur & à filio: procedit a patre, procedit & a filio: quia & eius miſſio eſt ipſa proceſſio. His uerbis apertè oſtendit, donationem gratiæ ſpiritus ſancti dici proceſſionem uel miſſionem eiuſdem. Sed cum donatio vel datio non ſit temporalis, conſtat quia hæc proceſſio ſiue miſſio temporalis eſt. Hanc quoque temporalem ſpūs ſancti proceſſionem Aug. in 15. lib. de Trin. inſinuat, dicens, Spirituſſanctus proceſſit a Chriſto, quando poſt reſurrectionē inſufflauit in diſcipulos, his verbis, Cum reſurrexiſſet Chriſtus a mortuis, & apparuiſſet diſcipulis, inſufflauit, & ait, Accipite ſpiritum ſanctum: vt etiam eum de ſe procedere oſtenderet: & ipſe eſt virtus quæ de illo exibat (vt legitur in euangelio) & ſanabat omnes. Et ut oſtenderet hanc proceſſionem ſpūs ſancti non eſſe aliud quam donationem vel dationem ipſius ſpūs ſancti addidit. Poſt reſurrectionem dominus

Libro homiliarū æſtiualium. Homilia vndecima, quæ dominica. Exaudi dicitur in principio.

Cap. 26. ad principium.

Ioan. 20. f
Lucæ 6. c

Ibidem ferè immediatè.

dominus Ieſus bis dedit ſpiritum ſanctũ: ſemel in terra propter dilectionẽ proximi,& iterũ de cęlo propter dilectionẽ Dei: quia per ipſum donũ diffunditur charitas in cordibus noſtris, qua diligimus Deum & proximum.

Ioan.20.f *Acto.2.a* *Ibidem paulo ſuperius.*

Quod aliqui dicunt ipſum ſpiritum ſanctum non dari ſed dona eius. G

Sunt autem aliqui qui dicunt ſpiritum ſanctum ipſum Deum non dari, ſed dona eius, quæ non ſunt ipſe ſpũs: & ut aiunt, ſpiritus ſanctus dicitur dari cum gratia eius, quæ tamen nõ eſt ipſe qui datur hominibus. & hoc dicunt Bedã ſenſiſſe in ſuperioribus verbis, quibus dicit ſpiritum ſanctum procedere, cũ ipſius gratia datur hominibus: tanquam non ipſe detur, ſed gratia eius. Sed quod ipſe ſpũs ſanctus, qui Deus eſt, & tertiam Trinitate perſona, detur, apertè dicit Aug. in 15. lib. de Trin. ita dicens. Eundem ſpiritum ſanctum datum cum inſufflaſſet Ieſus. de quo mox ait, Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris & filii & ſpũs ſancti, ambigere non debemus. Ipſe eſt ergo qui etiam de cœlo datus eſt die pentecoſtes. Quomodo ergo Deus non eſt qui dat ſpiritum ſanctum. immo quantus eſt Deus qui dat Deum? Ecce his uerbis apertè dicit ſpũm ſanctum ipſum. ſ. deũ dari hominibus à patre, & a filio. Et quod ipſe ſpiritus ſanctus, qui Deus eſt ac tertia in Trinitate perſona, nobis detur, noſtriſque infundatur atque illabatur mentibus, apertè oſtendit Ambr. in. i. li. de ſpũ ſancto dicens, Licet multi dicantur ſpiritus: quia legitur, Qui facit angelos ſuos ſpiritus: vnus eſt tamen Dei ſpiritus. Ipſum ergo vnum ſpiritum & Apoſtoli, & prophetæ ſunt con ſecuti: ſicut etiã uas electionis dicit, Quia unum ſpũm putauimus: quaſi eum qui non queat ſcindi, ſed infundatur animis, & ſenſibus illabatur, ut ſecularis ſitis reſtingat ardorem: qui ſpũs ſanctus non eſt de ſubſtantia rerum corporalium, nec de ſubſtãtia inuiſibilium creaturarum, His uerbis apertè dicit ſpũm ſanctum ipſum, qui creatura non eſt infundi mentibus noſtris. Item in eodem, Omnis creatura mutabilis eſt, ſed non mutabilis ſpũs ſanctus. Quid autem dicere dubitem, quia da-

Au. ad principiũ ca.26. *Matt. 28.d* *Actor.2.a*

Ambr.to.2. & ca.4. poſt medium. *Pſalm.103* *Actor.9.c*

Libro de ſpũ ca.5. in principio.

Ibidem inferius. Ad ro. 5. a Ad finem eiuſdem c. Cap. 7. eiuſdem li. 1. de ſpiritu ſancto. Ibidem paulo inferius. Ibidem paulo ſuperius.

tus eſt & ſpiritus ſanctus, cum ſcriptum ſit, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Qui cũ ſit inacceſſibilis natura, receptibilis tamen ꝑꝑ bonitatem ſuam nobis eſt complens uirtute omnia: ſed qui ſolis participetur iuſtis? ſimplex ſubſtantia, opulens virtutibus, vnicuiq; præſens, diuidens de ſuo ſingulis, & vbiq; totus. Incircunſcriptus ergo & infinitus eſt ſpiritus ſanctus: qui diſcipulorũ ſenſus ſeparatorũ infudit, quem nihil põt fallere. Angeli ad paucos mittebãtur, ſpiritus ſanctus, aũt populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinũ ſit qđ infunditur ſimul pluribus nec uidetur? Vnus eſt ergo ſpiritus ſanctus, qui datus eſt omnibus, licet ſeparatis apoſtolis. Et hic apertè dicit Amb. ꝙ ſpiritus ſanctus, qui eſt ſubſtantia ſimplex, cum ſit vnus, datur pluribus. Alia quoq; auctoritate hoc idem aſtruitur. ſ. ꝙ ſpiritus ſanctus, qui eſt æqualis filio hominibus detur. Ait. n. Aug. de verbis Apoſtoli ſic, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctũ, qui datus eſt nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus. Quæ dona? Spiritum ſanctum; qui tale donũ dat, qualis eſt ipſe. Magna eſt miſericordia eius, donũ dat ſibi ęquale, quia donum eius ſpiritus ſanctus eſt. Præmiſſis his & alis pluribus auctoritatibus, apertè monſtratur ꝙ ſpiritus ſanctus æqualis patri & filio nobis datur, nec ideo tñ minor eſt patre & filio: vñ Aug. in 4. lib. de Tri. ait, Non ideo, inquit, minorẽ ſpũm ſanctũ, quia & eũ pater miſit & filius, arbitrandum eſt.

Aug. ſermone 43. de uerbis domi. Si ego teſtimonium perhibeo de me. Ioanni 5. ad principium.

Cap. 21. & ulti. circa finem. lib 4.

An viri ſancti & eccleſiæ prælati dent, vel dare poſſint ſpiritum ſanctum quod non dant hic oſtendit. D

Hic quæritur, vtrum & viri ſancti dent vel poſſint dare aliis ſpiritum ſanctũ. Quem ſi aliis dant, cum eius donatio ſupra ſit dicta proceſſio, videtur ab eis procedere ſpiritus ſanctus vel mitti. ſed creator à creatura nõ mittitur vel procedit. Reſtat ergo ut ſpiritum ſanctum ipſi non dent, nec poſſint dare. Vnde Aug. in 15. lib. de Trin. Non aliquis diſcipulorum Chriſti dedit ſpiritum ſanctũ. Orabant quippe, vt veniret in eos quibus manum imponebant, non ipſi eum dabant. Quem morem in ſuis

præpo-

præpoſitis etiam nunc ſeruat eccleſia. Denique & Simon Magus offerens Apoſtolis pecuniam non ait, Date mihi & hanc poteſtatem, vt dem ſpiritum ſanctum: ſed cuicunque, inquit impoſuero manus, accipiat ſpiritum ſanctum: quia nec ſcriptura ſuperius dixerat, Videns autem Simon quia Apoſtoli darent ſpiritum ſanctum: ſed dixerat, Videns autem Simon quia per impoſitionem manuum Apoſtolorum daretur ſpiritus ſanctus. Ecce his verbis oſtendit Aug. nec Apoſto. nec alios eccleſiæ prælatos dediſſe, vel dare ſpiritum ſanctum. *Cap. 26. ad principium. Actorũ. 8. a*

Quod non poſſunt dare ſpiritum ſanctum hic docet. E

Et quod plus eſt, nõ poſſe etiam dare dicit in eodem lib. ſubdens, De Chriſto ſcriptum eſt, quòd acceperit à patre promiſſionem ſpiritusſancti, & effuderit, in quo vtraque natura monſtrata eſt humana ſcilicet & diuina. Accepit quippe vt homo, effudit vt Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum, poſſumus pro modulo noſtro. Effundere verò ſuper alios nõ utique poſſumus ſed vt hoc fiat Deum ſuper eos à quo id efficitur inuocamus. His verbis expreſsè dicit nos ſpiritum ſanctum non poſſe ſuper alios effundere, id eſt, aliis dare. *Cap. 26. lib. 15. de Tri. poſt mediũ.*

Quod videtur contrarium. F

Sed huic videtur contrarium quod Apoſtolus ad Ga. de ſe loquens ait, Qui tribuit vobis ſpiritum & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit ſe tribuiſſe ſpiritum. Sed intelligendum eſt hoc dixiſſe, Apoſtolum non quia haberet poteſtatem, & authoritatem dandi ſpiritum ſanctum, ſed qui miniſterium habuerit, in quo dabatur à Deo ſpiritus ſanctus. vt enim ait Augu. ſuper eundem locum, exponens illud Apoſtoli verbum, Ab Apoſtolo prædicata eſt eis fides in qua prædicatione aduentum & præſentiam ſpiritus ſancti ſenſerant, ſicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam ſenſibilibus miraculis præſentia ſpiritus ſancti apparebat, vt in actibus Apoſtolorum legitur. Aperte hic oſtendit quomodo illis ſpiritum ſanctum Apoſtolus tribuerit: non vtique ipſum mittendo in eos, ſed prædicando eis fidem *Cap. 3. a* *Augu. to. 4. in explanatione tertij, ad Gal.* *Cap. ad principium.*

fidem Chriſti: quam illis recipientibus, quod ſpiritus ſanctus eis eſſet, aliquibus ſignis viſibilibus monſtrabatur. Non ergo homines quãtumcunque ſancti dare poſſunt ſpiritum ſanctum.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS A ſeipſo detur.

Diſtinct. XV. A

HIc cõſiderandum eſt, cum ſpiritus ſanctus detur hominibus à patre & filio. Quod eſt ipſum temporaliter procedere ab vtroq; vel mitti, vtrũ etiã à ſeipſo detur, Si datur à ſe, & procedit vel mittitur à ſe. Ad quod dicimus quia ſpiritus ſanctus & Deus eſt, & donũ ſiue datũ, & ideo dat, & datur. Dat quidem, in quantũ Deus: & datur, inquantum donũ ſiue datum. Cũ autem donatio ſiue datio ſpiritus ſancti ſit operatio Dei & cõmunis ſit & indiuiſa operatio triũ perſonarum donatur itaque ſpiritus ſanctus non tantũ à patre & filio, ſed etiam à ſeipſo. Vnde Augu. in 15. li. de Trin. dicit quod ſeipſum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil eſt aliud quam caro, ſic donum ſpiritus ſancti nihil eſt quã ſpititus ſanctus. Intantum ergo donum Dei eſt, inquantum datur eis quibus datur. Apud ſe autẽ Deus eſt, etſi nemini datur: quia Deus erat patri & filio coæternus antequam cuiquam daretur: nec quia illi dant & ipſe datur, ideo minor eſt illi. Ita enim datur, ſicut Dei donũ: vt etiam ſeipſum Det, ſicut Deus. Non enim dici poteſt non eſſe ſuæ poteſtatis, de quo dictum eſt. Spiritus vbi vult ſpirat. Ecce apertè dicit quod ſpiritus ſanctus ſeipſum dat. Si enim ſpiritus ſanctus ſeipſum dare non poteſt, & eum pater dare poteſt, & filius: poteſt utique pater dare aliquid & filius, quod non poteſt ſpiritus ſanctus. Item, Si pater & filius dant ſpiritum ſanctum, nec ipſe dat, aliquid ergo pater operatur & filius, quod non operatur ſpiritus ſanctus, dat ergo ſpiritus ſanctus ſeipſum. Si autem ſeipſum dat, tunc & à ſeipſo procedit & mittitur:

Cap. 9. ad finem.

mittitur:quod vtique uerum eſt.Nam proceſſio temporalis ſpiritus ſancti vel miſſio,ipſius eſt donatio , & ipſa Dei operatio , Procedit ergo ſpiritus ſanctus temporaliter à ſe,& mittitur à ſe:quia datur à ſe.

Non eſt mirum ſi ſpiritus ſanctus dicatur mitti vel procedere à ſe,cum etiam dicatur mitti à ſe. B

Ne autem mireris ꝙ ſpiritus ſanctus dicitur mitti vel procedere à ſe.Nã & de filio dicit Aug.in 2.lib.de Trin. quod non tantũ a patre miſſus eſt , ſed etiã à ſeipſo & à ſpiritu ſancto:querẽs quomodo filius vel ſpirituſſanctus ſit miſſus,cũ vterq; ſit vbiq; tanquã Deus? Nã vterq;,inquit Aug.legitur miſſus.De ſpiritu ſancto enim legitur, Quẽ mittet pater in nomine meo.Et iterum, Si abiero, mittam eum ad vos.Et filius de ſe dicit,Exiui à patre,& veni in mundũ.Et Apoſtolus dicit , Miſit Deus filiũ ſuũ. In propheta autẽ ſcriptum eſt ex perſona Dei , Cœlum & terram ego impleo. Itaque vbique Deus eſt , vbique ergo eſt filius,vbiq; etiam eſt ſpiritus ſanctus.Illuc ergo miſſus eſt filius & ſpiritus ſanctus vbi erat.

Quomodo intelligenda ſit miſſio vtriuſque. C

Quocirca quærendnm eſt,quomodo intelligatur miſſio filii vel ſpiritus ſancti,Pater enim ſolus, inquit Aug. in codẽ,nuſquam legitur miſſus,ſed filius,& ſpiritus ſanctus . Et de filio primo videamus quomodo miſſum eũ Apoſtolus dicat,Miſit Deus filium ſuum,factum ex muliere:vbi ſatis oſtendit eo ipſo miſſum filium,quo factũ ex muliere.Proinde mitti à patre ſine ſpiritu ſancto non potuit , quia pater intelligitur miſiſſe eum cum fecit ex fœmina:quod vtique non fecit ſine ſpiritu ſancto. Ecce hic dicit filium miſſum a patre & ſpiritu ſancto.

Cap.5.inferius.

Gal.4.a

Ibidem paulò inferius.

Quòd à ſpiritus ſancto filius ſit miſſus,authoritatibus confirmatur. D

Et quod a ſpiritu ſancto filius ſit miſſus,vt ait Aug.in eodẽ,authoritatibus cõfirmatur , Ipſe Chriſtus dicit per Eſaiã,Nunc miſit me dominus, & ſpiritus eius. De hoc Ambr.

Lib. & c.5. eiuſdem inferius.

Ambr.in lib.3. de Spiritu ſancto ita ait, Quis eſt,qui dicit, Me miſit dominus & ſpiritus eius:niſi qui venit à patre,vt ſaluos faceret peccatores, id eſt,Chriſtus: ergo & pater filium miſit, & ſpiritus ſanctus. Idem in eodem. Datus eſt à patre,vt Eſaias dicit, Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Datus eſt audeo dicere, & à ſpiritu,quia & à ſpiritu ſancto miſſus eſt. Dicit enim filius Dei,Spiritus domini ſuper me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus miſit me,prædicare captiuis remiſionem &c. Quod cum de libro Eſaiæ legeret, ait in euangelio,Hodie completa eſt hæc ſcriptura auribus veſtris,vt de ſe dictum eſſe ſignaret. Bene autem dixit, ſuper me:quia quaſi filius hominis & vnctus eſt, & miſſus ad prædicandum, Nam ſecundum diuinitatem non ſuper Chriſtum eſt ſpiritus, ſed in Chriſto. Ecce his verbis oſtendit Ambroſius filium eſſe miſſum & datum nobis non tantum à patre,ſed etiam à ſpiritu ſancto.

Cap.2. eiuſdem lib. 3. ad principium.

Ibidē Amb. paulò inferius.

Quòd filius ſit datus etiam à ſeipſo. E

Deinde oſtendit eſſe datum etiam à ſeipſo,ita dicens in eodem libro,Cùm enim non definitum fuerit per prophetiam,quo datus eſt filius,oſtenditur datus gratia Trinitatis,vt etiam ipſe filius ſe dederit.Ecce hic dicit quòd filius ſe dedit, quia Trinitas eum dedit.Si autem filius à ſe datus eſt,à ſe ergo miſſus eſt, & à ſe proceſſit. Et hoc vtique verum eſt,& concedi oportet,cum eius miſſio ſit diuina operatio.

Ambroſ.ca. 2.lib. 3. ad principium.

Quòd filius ſit miſſus à ſe. F

Quòd autem à ſe mittatur, Auguſt.aſtruit in lib.2.de Trin.dicens, Forte aliquis cogat vt dicamus etiam à ſeipſo miſſum eſſe filium:quia & Mariæ cōceptus, & partus:operatio Trinitatis eſt. Sed, inquit aliquis, quomodo pater eum miſit,ſi ipſe ſe miſit? Cui reſpondeo quærēs vt dicat,quomodo eum pater ſanctificauit, ſi & ipſe ſe ſanctificauit? Vtrunque enim dominus ait,Quem pater,inquit, ſanctificauit & miſit in hunc mundum. Et alibi,Ego pro eis ſanctifico meipſum. Item quæro quomodo pater eum tradidit, ſi ipſe ſe tradidit. vtrunque enim legitur. Credo reſpondebit, ſi probe ſapit, quia vna

Auguſt. ad medium ca. 5. lib. 2. de Trinitate.

vna voluntas eſt patris & filii, & inſeparabilis operatio. Sic igitur intelligat, illam incarnationem & ex virgine natiuitatem, in qua filius intelligitur miſſus, vna eademque operatione patris & filii inſeparabiliter eſſe factam, non inde ſeparato ſpiritu ſancto. Ergo à patre & filio miſſus eſt idem filius, quia à patre & verbo eius factum eſt vt mitteretur, id eſt incarnatus hominibus appareret. Non enim miſſus eſt mutando locum, quia in mundo erat. Quapropter pater inuiſibilis vna cum filio ſecum inuiſibili, eundem filium viſibilem faciendo, miſiſſe eum dictus eſt. qui ſi ita viſibilis fieret, vt cum patre inuiſibilis eſſe deſiſteret, id eſt, ſi in ſubſtantia inuiſibilis verbi in creaturam viſibilem mutata & trãſiens verteretur, ita miſſus à patre intelligeretur filius, vt tantum miſſus, non etiam mittens cum patre inueniretur. Cùm vero ſic eſt accepta forma ſerui, vt maneret incommutabilis forma Dei, manifeſtum eſt, quòd à patre & filio non apparentibus factum ſit, quod appareret in filio, id eſt, ab inuiſibili patre cum inuiſibili filio, idem ipſe filius viſibilis mitteretur.

Au li. 2. de Trin. cap. 5. inferius. *Ad finẽ capitis 5. eiuſdem.* *Ibidem continuò.*

Summatim colligit quæ ex prædictis aſtruuntur. G.

Ex prædictis apertè monſtratur quòd filius miſſus eſt à patre & ſpiritu ſancto, & à ſeipſo: & quę ſit ipſa miſſio ſcilicet incarnatio, id eſt, quod factus eſt homo, ꝑ quod viſibilis apparuit: quod eſt opus commune patris, & filii, & ſpiritus ſancti.

Quæſtio cur dicit, A meipſo non veni. H

Sed ad hoc opponitur, Si filius à ſeipſo miſſus eſt, cur ergo ait, A meipſo non veni? Ad hoc Augu. reſpondet in 2. lib. de Trin. dicens, Hoc dictum eſſe ſecundum formam ſerui, ſecundum quam nõ fecit vt mitteretur, id eſt, non operatus eſt incarnationem, ſecundum formam Dei.

Aug. ibidẽ continuò c. 5

Vtrum ſemel tantum miſſus ſit filius, an ſæpe. I

Hic quæritur, vtrum ſemel tantum miſſus ſit filius an ſæpe mittatur? Si enim miſſio filii ipſius tantũ incarnatio eſt, cũ ſemel tantũ incarnatus ſit, & ſemel tantũ videtur miſſus. At ſi ſæpe mittitur, eſt & alia eius miſſio quã incarnatio. Sed quę eſt illa? Nũquid ętęrna genitura, miſ

ſio eius dicenda eſt, an etiam alia miſſio quærenda eſt?

Quòd duobus modis dicitur filius mitti. K

Ad quod dicimus, quòd duobus modis dicitur filius mitti præter illã æternã geniturã, quæ ineffabilis eſt: ſecũdum quã etiã miſſus poſſet dici, vt videtur quibuſdã, ſed melius ac verius ſecundũ eã dicitur genitus. Præter eã ergo, duobus modis dicitur mitti. ſ. vel cum viſibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cum ſe in animas pias ſic transfert, vt ab eis percipiatur ac cognoſcatur. Hos duos miſſionis modos apertè Aug. diſtinguit in 4. lib. de Tri. dicẽs. Nõ eo ipſo quod de patre natus eſt, miſſus dicitur filius: ſed eo quod apparuit huic mundo, verũ caro factum. Vnde dicit, A patre exiui, & veni in mundum: vel eo quod ex tẽpore cuiuſquã mente percipitur: ſicut dictũ eſt de ſapientia, Emitte illam de cœlis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ, vt mecũ ſit & mecũ laboret, id eſt, doceat me laborare. Et tunc vnicuique mittitur, cũ à quoquam cognoſcitur atque percipitur, quantum cognoſci & percipi poteſt, pro captu vel proficientis in Deum vel perfectæ in Deo animæ rationalis.

Cap. 20. ad medium.

Ibidem paulò ſuperiùs.

Quòd ſecundum alterum ſemel ſecundum alterum ſæpe ſit miſſus: & ſecundum alterum vt ſit homo, & ſecundum alterum vt ſit cum homine. L

Ecce, diſtincti ſunt duo modi miſſionis filii: & ſecundum alterum ſemel tantũ miſſus eſt Dei filius, ſecundum alterũ ſępe miſſus eſt, & mittitur quotidie. Nam ſecundũ alterũ miſſus eſt vt ſit homo, quod ſemel tantum factum eſt: ſecundum alterum vero mittitur, vt ſit cum homine, quomodo quotidie mittitur ad ſanctos, & miſſus eſt etiam ante incarnationem, & ad omnes ſanctos qui ante fuerunt, & etiã ad angelos. Vnde Aug. de filio, id eſt, ſapientia patris loquens. 4. lib. de Trinit. ait, Aliter mittitur ſapientia vt ſit cũ homine, aliter miſſa eſt vt ſit homo. In animas ſanctus ſe transfert, & amicos Dei & prophetas cõſtituit, ſicut implet ẽt ſanctos angelos. Sed cum venit plenitudo tẽporis miſſa eſt nõ vt impleret angelos, nec vt eſſet angelus, nec vt eſſet cum hominibus vel in hominibus, vt antea in patribus erat, & in prophetis,

Augu. ante mediũ c. 20

Sap. 7. d

phetis, ſed vt ipſum verbum fieret caro, id eſt, homo.

Quod ſecundum alterum modum dicitur miſſus in mundum, ſecundum alterum non. M

Præterea notandum eſt, quod cum his duobus modis mittatur filius, ſecundum alterum dicitur miſſus in mundum, ſecundum alterum vero non. Eo enim modo miſſus dicitur in mundum, quo viſibilis mundo apparuit. Vnde Aug. in eodem lib. ait, Cum ex tempore cuiuſquam mente percipitur, mitti quidem dicitur, ſed nõ in hunc mundum, non enim ſenſibiliter apparet, id eſt, corporeis ſenſibus præſto eſt. Nam & nos, ſecundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo ſumus: & omnium iuſtorum ſpiritus etiam in carne viuentium, inquantum diuina ſapiunt, non ſunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quòd præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius, ſcilicet cum viſibiliter apparuit, vel inuiſibiliter percipiatur mente.

Cur pater non dicitur miſſus, cum ab aliquo cognoſcitur, vt filius. N

Hic quæritur cur pater non dicitur miſſus, cum ex tempore à quoquam cognoſcitur, ſicut filius? Ad quod dicimus, quia in eo eſt principii authoritas, quæ non habet de quo ſit, à quo filius & ſpiritus ſanctus, Pater. n. eſt, vt ait Aug. in eodem lib. principium totius diuinitatis, vel ſi melius dicitur, deitatis: quia principium eſt filii & ſpiritus ſancti. Nam, vt ait Aug. in eodem. Si voluiſſet ẽt Deus pater, per ſubiectam creaturam viſibiliter appareret: abſurdiſſimè tamẽ aut à filio quæ genuit, aut à ſpiritu ſancto qui de illo procedit, miſſus diceretur. Congruenter autem ille miſſus dicitur, qui in carne apparuit: miſiſſe autem ille, qui in ea non apparuit.

Aug. lib. 4. de Tri. ad finem ca. 20.

Aug. in fine lib. 4. c. 21.

Putauerunt quidam filium & ſpiritum ſanctum minores fuiſſe patre, quia miſsi dicuntur. O

Ideoque putauerunt quidam hæretici, cum pater nõ ſit miſſus, ſed filius & ſpiritus ſanctus, patrem eſſe maiorem, ac filium minorem eſſe, & ſpiritum ſanctum: atq; patrem, quaſi maiorem, miſiſſe vtrunque, quaſi minorem. Quod Auguſtin. improbat in 4. lib. de Trinita. illis contra-

Cap.21.in fine lib. contradicens, Non ideo, inquit, arbitrandum eſt minorem eſſe filium quod miſſus eſt à patre, nec ideo minorem ſpiritum ſanctum quòd & pater eum miſit & filius. Siue enim propter viſibilem creaturam, ſiue potius propter principii authoritatem vel commendationem, non propter inæqualitatem vel imparilitatem vel diſſimilitudinem ſubſtantæ, in ſcripturis hæc poſita intelliguntur, Non ergo ideo dicitur pater miſiſſe filium vel ſpiritum ſanctum, quod ille eſſet maior, & illi minores, ſed maximè propter authoritatem principii commendandam, & quia in viſibili creatura non ſicut ille apparuit. Ecce oſtenſum eſt quæ ſit miſſio filii, & quibus modis mittatur.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, quæ fit duobus modis viſibiliter, & inuibiliter.

Diſtinct. XVI. A

NVnc de ſpiritu ſancto videndum eſt, præter illam ineffabilem & æternam proceſſionem qua procedit à patre & filio, & non à ſeipſo: quæ ſi eius temporalis proceſſio, quæ dicitur miſſio ſiue datio. Ad quod dicimus. quia ſicut filius duobus modis dicitur mitti, vno quo uiſibiliter apparuit, altero quo inuiſibiliter à caſtis mentibus percipitur; ita & ſpiritus ſanctus à patre & filio ac ſeipſo duobus modis procedere ſiue mitti ſiue dari dicitur: vno viſibiliter, altero inuiſibiliter. Datus eſt enim viſibilis creaturæ demonſtratione, ſicut in die Pentecoſtes, aliiſque vicibus & datur quotidie inuiſibiliter, illabendo mentibus fidelium.

Prius de illo modo miſſionis qui fit viſibiliter agit. B

Et primo agamus de illo miſſionis modo qui fit vi-
Cap.5. in fi. ſibili ſpecie. De hoc Aug. in 2. lib. de Trin. ait, In prōptu eſt intelligere de ſpiritu ſancto cur miſſus & ipſe dicatur, Facta eſt enim quędam creaturæ ſpecies ex tempore, in qua viſibiliter oſtenderetur ſpiritus ſanctus:

ſiue

ſiue cùm in ipſum Dominum corporali ſpecie columbæ deſcendit, ſiue cū in die Pentecoſtes factus eſt ſubitò de cœlo ſonus, quaſi feretur flatus vehemens, & viſæ ſunt illis linguæ diuiſæ ſicut ignis, qui & inſedit ſuper vnūquemq; eorum. Hæc operatio viſibiliter expreſſa & oculis oblata mortalibus miſſio ſpiritus sācti dicta eſt: non vt appareret eis ipſa in ſubſtātia, qua & ipſe inuiſibilis & incommutabilis eſt, ſicut pater & filius: ſed vt exterioribus viſis corda hominum commota à temporali manifeſtatione venientis, ad occultam æternitatem ſemper præſentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit Augu. illum modum miſſionis, qui viſibiliter exhibetur, cùm tamen ipſe ſpiritus in ſui natura non videatur, qui nec in illis creaturis magis erat, quā in aliis, ſed ad aliud. In illis enim erat, vt per eas ad homines veniens, oſtenderetur eſſe in illis, ad quos illæ creaturæ veniebant. Nō enim ſpiritus ſanctus temporali motu tunc venit, vel in homines deſcendit, ſed per temporalem motum creaturæ ſignificata eſt ſpiritualis & inuiſibilis ſpiritus ſancti infuſio. Et vt apertius dicam, per illum modum miſſionis ſpiritus ſancti corporaliter exhibitum, monſtrata eſt ſpiritualis & interior miſſio ſancti ſpiritus ſiue donatio, de qua agendum eſt.

Cùm filius ſit minor patre ſecundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & ſpiritus ſanctus ſimiliter. C

Sed priùs quærendum eſt, cùm filius dicatur minor patre ſecundum miſſionem, qua in forma creata apparuit, cur & ſpiritus ſanctus non dicatur ſimiliter minor patre, cùm in forma creata apparuit. Nam de filio quod minor ſit patre, ſecundum formā qua miſſus apparuit, apertè oſtendit Augu. in 4. lib. de Trin. dicens. *Cap. 19. circa medium.* Miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege: vſq; adeò paruum, vt factū: eo itaq; miſſum, quo factum. *Gal. 4.* Fateamur ergo factum, minorem: & intantum minorem, inquantum factum: & intantum factum, inquantum miſſum. Ecce habes, quia filius inquātum eſt miſſus, id eſt factus, minor eſt pater. Cur ergo ſpiritus

ſanctus nõ dicatur patre minor, cùm & ipſe creaturam aſſumpſerit in qua apparuit? quia aliter ſpiritus aſſumpſit creaturam in qua apparuit, aliter filius. Nam filius accepit per vnionem, ſpiritus verò non. Filius enim accepit hominem, ita vt fieret homo. Spiritus verò ſanctus non ita accepit columbam, vt fieret columba. De hoc Aug. in 2. libr. de Trin. ait, Ideo nuſquam ſcriptum eſt, qđ Deus pater maior ſit ſpiritu ſancto, vel ſpiritus ſanctus minor eſt patre: q̃a nõ ſic eſt aſſumpta creatura in qua appareret ſpiritus ſanctus, ſicut aſſumptus eſt filius hominis: in qua forma ipſius Dei, verbi perſona pręſentaretur, non vt haberet verbum Dei, ſicut alii ſancti ſapientes, ſed quod ipſum verbum erat, Aliud eſt enim verbum in carne, aliud verbum caro, id eſt, aliud verbum in homine, aliud verbum homo. Caro enim pro homine poſita in eo quod ait, Verbum caro factum eſt. Non ergo ſic aſſumpta eſt creatura in qua apparuit ſpiritus ſanctus, ſicut aſſumpta eſt caro illa & humana forma ex virgine Maria. Non enim columba, vel illum flatum, vel illum ignem beatificauit, ſibiq; in vnitatem perſonæ coniunxit in æternũ. Ex prædictis apertè oſtenſum eſt, ſecundum quid filius dicatur minor patre, & quare filius dicatur minor patre, & nõ ſpiritus ſanctus.

Cap. 6. in principio.

Quòd filius ſecundum quòd homo factus eſt, non modo patre, ſed ſpiritu ſancto, & etiam ſeipſo minor eſt. D

Notandum autem, quòd filius ſecundum quòd homo factus eſt, non tantùm patre, ſed ſpiritu ſancto, & etiam ſeipſo minor dicitur. Et quod etiam ſeipſo minor dicatur ſecundum formam ſerui, Auguſt. oſtendit in 1. de Trinit. dicens, Errauerunt homines, ea quæ de Chriſto ſecundum hominem dicta ſunt, ad eius ſubſtantiam quæ ſempiterna eſt transferentes: ſicut illud quod ipſe dominus ait, Pater maior me eſt, quod propter formam ſerui veritas dicit: ſecundum quem modum, etiã ſeipſo minor eſt filius. Quomodo enim non etiã ſeipſo minor factus eſt, qui ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. Non enim ſic accepit formam ſerui, vt amitteret

Cap. 7. ad principium.

teret

teret formam dei, in qua erat ęqualis patri. In forma ergo dei, vnigenitus patris æqualis eſt patri: In forma ſerui etiam ſeipſo minor eſt. Non ergo immeritò ſcriptura dicit vtrunq; ſcilicet & ęqualem patri filium, & patrem maiorem filio. Illud enim propter dei formam, hoc autem propter formam ſerui. De hoc eodem in 2. lib. de Trin. Augu. ait, Dei filius eſt æqualis patri ſecundum formam, in qua eſt: & minor patre ſecundum formam ſerui, quam accepit, in qua non modo patre ſed etiam ſpiritu ſancto, nec hoc tantum, ſed etiam ſeipſo minor inuentus eſt. Propter quod, vt idem in libro contra Maximinum ait, non tantùm patre, ſed etiam ſeipſo, & ſpiritu ſancto minor factus eſt, & etiam minoratus paulo minus ab angelis. Eſt ergo dei filius, vt ipſe ait in 2. lib. de Trin. Deo patri in natura æqualis, habitu minor, id eſt in forma ſerui quam accepit. His authoritatibus oſtenditur apertè filius ſecundum formam ſerui minor patre, & ſeipſo, & ſpiritu ſancto.

Aug. in principio cap. 1.

Augu. epiſt. 66. ad Maximinũ medicum circa finẽ. Tom. 2.

Aug lib. 1. de Trin. c. 7. in fine.

Hilarius aliter dicit, ſcilicet, quod pater ſit maior, nec filius tamen minor. E

Hilarius autem dicere videtur, quòd pater maior ſit filio, nec tamen filius minor patre. Pater enim dicitur maior propter authoritatem, quia in eo eſt authoritas generationis: ſecũdum quam dicit, Pater maior me eſt. Et apoſtolus, Donauit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Cùm ergo ait, Pater maior me eſt, hoc eſt ac ſi diceret, donauit mihi nomen. Si ergo, inquit Hilarius, in 9. lib. de Trin. donantis authoritate pater maior eſt, nunquid per doni confeſſionẽ filius minor ęſt, maior itaq; donans eſt, ſed minor iam non eſt cui vnũ eſſe donatur, ait enim, ego & pater vnũ ſumus. Si non hoc donatur Ieſu, vt confitendus ſit in gloria Dei patris, minor patre eſt: ſi autẽ in ea gloria ei donatur eſſe qua pater eſt, habes & in donantis authoritate, quia maior eſt: & in donati cõfeſſione, quia vnum ſunt. Maior itaq; pater & filio eſt, & planè maior: cui tantũ donat eſſe, quantus eſt ipſe: cui innaſcibilitatis eſſe imaginem ſacramento natiuitatis impartit, quẽ ex ſe in forma ſua generat.

Hilarius ad finem lib. 9. de Trin.

Hilarius ibidẽ continuò.

Audiſti lector quid ſuper hoc dicat Hilarius. cuius uerba vbicunq; occurrerint diligenter nota, pieque intellige.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, QVA INVISIBILITER MITTITVR.

Diſtinct. XVII. A

IAm nunc accedamus ad aſſignandam miſſionē ſpiritus ſancti, qua inuiſibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipſe ſpiritus ſanctus, qui Deus eſt, ac tertia in Trinitate perſona, (vt ſupra oſtenſum eſt) à patre & filio ac ſeipſo temporaliter procedit, id eſt, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quæ ſit iſta miſſio ſiue donatio, vel quomodo fiat, conſiderandum eſt.

Præmittitur quiddam ad hanc oſtenſionem neceſſarium, ſcilicet quod ſpiritus ſanctus eſt charitas qua diligimus Deum & proximum. B

Hoc autem vt intelligibilius doceri, ac plenius perſpici valeat, præmittendum eſt quiddam ad hoc valde neceſſarium. Dictum quidem eſt ſupra, & ſacris authoritatibus oſtenſum, quòd ſpiritus ſanctus amor eſt patris & filii, quo ſe inuicem amant, & nos. His autem addendum eſt, quòd ipſe idem ſpiritus ſanctus eſt amor ſiue charitas, qua nos diligimus Deum & proximum: quæ charitas cùm ita eſt in nobis, vt nos faciat diligere Deū & proximum, tunc ſpiritus ſanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipſam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipſo Deum diligit, quia ipſa dilectio Deus eſt, id eſt, ſpiritus ſanctus.

Authoritatibus ita eſſe confirmat. C

Ne autē in re tanta aliquid de noſtro aſtruere videamur, ſacris authoritatibus quod dictum eſt corroboremus. De hoc Augu. in 8. libr. de Trin. ait, Qui proximum diligit, conſequens eſt, vt ipſam præcipuè dilectionem diligat, Deus autē dilectio eſt. conſequens ergo eſt, vt præcipuè Deum diligat. Item in eodem, Deus dilectio eſt, vt ait Ioannes Apoſtolus, Vt quid ergo

In medio ca. 7.

In fine ca. 7.

imus &

imus & currimus in ſublimia cœlorum & ima terrarũ, quærentes eum qui eſt apud nos, ſi nos apud eum eſſe velimus, Nemo dicat, non noui quid diligam. diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quem diligit. Ecce iam potes notiorem Deum habere quàm fratrem. Planè notiorem, quia præſentiorem, quia interiorem, quia certiorem. Amplectere dilectonem Deũ, & dilectione amplectere Deum. Ipſa eſt dilectio, quæ omnes bonos angelos, & omnes Dei ſeruos conſociat vinculo ſanctitatis. Quanto ergo ſaniores ſumus à tumore ſuperbiæ, tanto ſumus dilectione pleniores: & quo niſi Deo, plenus eſt, qui plenus eſt dilectione? His verbis ſatis oſtendit. Augu. quod dilectio ipſa qua diligimus Deum vel proximum, Deus eſt. Sed adhuc apertius in eodem libro ſubdit dicens, Dilectionem quantum commendat Ioannes Apoſtolus attendamus. Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & ſcandalum in eo non eſt. Manifeſtum eſt quòd iuſtitiæ perfectionem in fratris dilectione poſuerit. Nam in quo ſcandalum non eſt, vtique perfectus eſt. Et tamen videtur dilectionem Dei tacuiſſe: quod nunquã faceret, niſi quia in ipſa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertiſſimè enim in eadem epiſtola paulò pòſt ait ita, Dilectiſſimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo eſt, & omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognouit Deũ. Qui non diligit, non cognouit Deum, quia Deus dilectio eſt. Iſta contextio ſatis apertè declarat, eandem ipſam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio eſt, qua diligimus inuicem) non ſolùm ex Deo, ſed etiam Deum eſſe, tanta authoritate prædicari, ſcilicet Ioannis. Cùm ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem, nec fieri poteſt vt eandem dilectionem nõ præcipue diligamus qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio eſt. Item, Qui non diligit fratrem, non eſt in dilectione: & qui non eſt in dilectione non eſt in Deo, quia Deus dilectio eſt. Ecce apertè dicit, fraternam dilectionem Deum eſſe.

Aug. li. prædicto cap. 8. continuò.

1. Ioan. 2. b. Libro & ca. inferiùs eiſdem.

Ibidẽ paulò inferiùs.

Quòd fraterna dilectio cùm ſit Deus, non eſt pater, vel filius, ſed tantum ſpiritus ſanctus. D

Cùm autem fraterna dilectio ſit Deus, nec pater eſt, nec filius, ſed tãtùm ſpiritus ſanctus, qui propriè in Trinitate dilectio vel charitas dicitur. Vnde Aug. in 15. lib. de Trin. Si in donis Dei nihil eſt maius charitate, & nullum eſt maius donum Dei quàm ſpiritus ſanctus, quid conſequentius eſt, quàm vt ipſe ſit charitas, quæ dicitur & Deus & ex Deo? Ita enim ait Ioan. Dilectio ex Deo eſt, Et paulo poſt, deus dilectio eſt. Vbi manifeſtat eam ſe dilectionem dixiſſe deum, quam dixit ex deo. Deus ergo ex deo eſt dilectio. Item in eodem, Ioannes volens de hac re apertius loqui: In hoc, inquit, cognoſcimus quia in ipſo manemus, & ipſe in nobis. quia de ſpiritu ſuo dedit nobis. Spiritus itaq; ſanctus de quo dedit nobis, facit nos in deo manere, & ipſum in nobis. hoc autem facit dilectio. Ipſe eſt ergo deus dilectio. Ipſe igitur ſignificatur vbi legitur, deus dilectio eſt. Ex his ergo apparet, quòd ſpiritus ſanctus charitas eſt.

Cap. 19. ad finem. *1. Ioan. 4. b.* *ad finem ca. 17. eiuſdẽ li. 15. de Trin.* *Eodem cap. 17. paulò inferiùs.*

Quòd non eſt dictum per cauſam illud, Deus charitas eſt: ſicut illud, tu es patientia mea, & ſpes mea. E

Sed ne fortè aliquis dicat illud eſſe dictum per expreſſionem cauſæ, deus charitas eſt, eo ſcilicet quod charitas ſit ex deo, & non ſit ipſe deus: ſicut dicitur, deus noſtra patientia eſt, & ſpes, & non quod ipſe ſit iſta, ſed quia iſta ex deo ſunt: occurrit Auguſt. oſtendens hoc non eſſe dictum per cauſam, ſicut illa, in 15. lib. de Trin. dicens. Non dicturi ſumus charitatem non propterea eſſe dictum deum, quod ipſa charitas ſit vlla ſubſtantia quę dei digna ſit nomine, ſed quod bonum ſit dei: ſicut dictum eſt deo, Tu es patientia mea. Non vtique ideo dictum eſt, tu es patientia mea, quod dei ſubſtantia eſt noſtra patientia, ſed quia ab ipſo nobis eſt. Vnde alibi. Ab ipſo eſt patientia mea. Hunc enim ſenſum facilè refellit ſcripturarum ipſa locutio. Tale eſt enim, Tu es patientia mea: quale eſt, Domine ſpes mea,

Ad principium ca. 17. *Pſal. 7.*

&

& Deus meus miſericordia mea : & multa ſimilia. Non eſt autem dictũ, Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut Deus charitas mea, ſed ita dictum eſt, Deus charitas eſt, ſicut dictum. Deus ſpiritus eſt. Hoc qui non diſcernit intellectum à Domino, non expoſitionẽ quærat à nobis. Nõ enim apertius quicquam poſſumus dicere, Deus ergo charitas eſt. Ex prædictis clareſcit, quod ſpiritus ſanctus, charitas eſt, qua diligimus Deum & proximum vnde facilius eſt nobis oſtendere quomodo ſpiritus ſanctus mittatur vel detur nobis.

Quomodo ſpiritus ſanctus mittatur vel detur nobis. F

Tunc enim mitti vel dari dicitur, cum ita nobis eſt, vt faciat nos diligere Deum & proximum: per quod manemus in Deo, & Deus in nobis. Vnde Aug. hunc miſsionis modum inſinuans in 15 lib. de Trin. ait, Deus ſpiritus ſanctus, qui procedit ex Deo, cum datus fuerit homini, accendit eum ad diligendum Deum & proximum, & ipſe dilectio eſt. Non enim habet homo vnde diligat Deum, niſi ex Deo. Ecce quomodo datur vel mittitur nobis ſpiritus ſanctus ſecundum quòd dicitur datum, ſiue donum. Quod donum commendat Augu. explanans apertius quomodo detur, in eodem lib. Dilectio, inqt, Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, vt ait, Apoſtolus per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Nullũ eſt iſto dono dei excellentius. Solum eſt quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per ſpiritum munera, ſed ſine charitate nihil proſunt. Niſi ergo tantum impartiatur cuiquam ſpiritus ſanctus, vt eum dei & proximi faciat amatorem, à ſiniſtra non transfertur ad dexteram. Neq; ſpiritus ſanctus propriè dicitur donum, niſi propter dilectionem: quam qui nõ habuerit, etſi loquatᷣ omnibus linguis, & habuerit prophetiam, & omnem ſcientiam, & omnem fidem, & diſtribuerit omnem ſubſtantiam ſuam, & tradiderit corpus ſuum ita vt ardeat. non ei prodeſt. Quantum ergo bonum eſt, ſine quo ad æternã vitam neminem tanta bona perducunt. Ipſa vero dilectio vel charitas (nam vnius rei nomen eſt vtrunque) perducit ad regnum.

In fine c. 17.

Ca. 18. li. eiuſdẽ. 15. de Trin. in principio.

Dilectio ergo, quæ Deus eſt, & propriè ex Deo eſt, ſpiritus ſanctus eſt, per quē diffunditur in cordibus noſtris Deus charitas, per quem nos tota inhabitabit Trinitas. Quocirca rectiſſimè ſpiritus ſanctus, cum ſit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donū propriè quid niſi charitas intelligēdum eſt, quæ perducit ad Deum, & ſine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum. Ecce hic aperitur quod ſupra dictū erat, ſcilicet quod charitas ſit ſpiritus ſanctus, & donum excellētius: & quomodo hoc donum, id eſt, ſpiritus ſanctus detur nobis ſcilicet cum ita impartitur alicui, id eſt, ita habet eſſe in aliquo, vt eum faciat Dei & proximi amatorem. Quod cum facit dari dicitur ſiue mitti alicui: & tunc ille dicitur propriè habere ſpiritum ſanctum.

Ibidē paulò. inferius.

Vtrum concedendum ſit, quòd ſpiritus ſanctus augeatur in homine, uel magis uel minus habeatur uel detur. G

Hic queritur, ſic charitas ſpiritus ſanctus eſt, cum ipſa augeatur & minuatur in homine, & magis & minus per diuerſa tempora habeatur, vtrum cōcedendū ſit quod ſpiritus ſanctus augeatur vel minuatur in homine, vel magis & minus habeatur? Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis eſſe videtur. Deus autem omnino immutabilis eſt. Videtur ergo quod vel ſpiritus ſanctus non ſit charitas, vel charitas non augeatur vel minuatur in homine. Item charitas & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Si ergo ſpiritus ſanctus charitas eſt, & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Sed quomodo datur non habenti, cum ipſe vt Deus ſit vbiq;, & in omnibus creaturis totus: & quomodo plenius datur vel habetur ſine ſui mutatione?

Reſponſio ad primam quæſtionem. H

His itaque reſpondemus, dicentes quòd ſpiritus ſanctus ſiue charitas penitus immutabilis eſt, nec in ſe augetur vel minuitur, nec in ſe recipit magis vel minus ſed in homine vel potius homini augetur & minuitur,

nuitur, & magis vel minus datur vel habeť.Sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in ſe nec magnificatur nec exaltatur. Vnde Propheta Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Super quē locum ait authoritas, Deus non in ſe, ſed in corde hominis grandeſcit. Sic ergo ſpiritus ſanctus homini natus, & datus amplius datur, id eſt, augetur, & magis & minus habetur: & tamen immutabilis exiſtit.

Caſſiodorus ad hunc verſum. 73. pſal. 63.

Reſponſio ad ſecundam. I

Cumque vbique ſit & in omni creatura totus, ſunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes ſpiritum ſanctum habent, in quibus eſt: alioquin & irrationabiles creaturę haberent ſpiritum ſanctum quod fidei pietas non admittit.

Authoritate confirmat vtranque reſponſionem. K

Vt autem certius fiat, quod diximus, authoritate cõfirmemus quod ſpiritus ſanctus magis ac minus percipiatur & homini augeatur, & non habenti detur, & habenti vt plus habeatur. Augu. oſtendit ſuper Ioannem dicens, Sine ſpiritu ſancto conſtat nos Chriſtum non diligere, & eius mandata ſeruare non poſſe: & id nos poſſe atq; agere tanto minus, quanto illum percipimus minus: tanto vero amplius, quanto illum percipimus amplius. Ideoq; non ſolum non habenti, verum etiam habenti non incaſſum promittitur. Non habenti quidem, vt habeatur: habenti autem, vt amplius habeatur. Nam ſi ab alio minus, & ab alio amplius non haberetur, ſanctus Heliſæus ſancto Heliæ non diceret, Spiritus qui eſt in te, duplo ſit in me. Chriſto autem qui eſt Dei filius, non ad menſuram datus eſt ſpiritus, Neq; enim ſine gratia ſpiritus ſancti eſt mediator Dei, & hominum homo Chriſtus. quod enim eſt vnigenitus Dei filius æqualis patri, non eſt gratiæ ſed naturæ. Quod autem in vnitatē perſonæ vnigeniti aſſumptus eſt homo, gratiæ eſt, non naturæ. Cæteris autem ad menſuram datur, & datus additur, donec vnicuiq; pro modo ſuæ perfectionis propria mēſura compleatur. Ecce expreſsè habes

Aug. tracta tu 74. adhũc locum. Ioan. 14. Si diligitis me. Tomo. 9.

Ibidem paulò inferius.

bes quod ſpiritus ſanctus magis & minus datur vel acci pitur, & homini datus augetur, & habenti & non haben ti datur: quia ſpiritus ſanctus eſt charitas quæ nõ habẽti datur, & in habente augeẽ & proficit. Immo, vt verius & magis propriè loquar, homo in ea proficit & deficit aliquãdo: & tunc ipſa dicitur proficere vel deficere. quę tamen nec proficit nec deficit in ſe, quia Deus eſt. Vnde Augu. in Homil. 9. ſuper epiſtolam. Ioan. ait, Probet ſe quiſq; quãtũ in illo profecerit charitas, vel potius quantum ipſe in charitate profecerit. Nam ſi charitas Deus eſt, nec deficit, nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis, Ecce quomodo intelligendũ ſit cum dicitur ſpiritus ſanctus augeri in nobis, quia nos in eo. ſ. proficimus, ſic & alia huiuſmodi.

Exponens illud 1. Ioã. 4. in hoc perfecta eſt dilectio in nobis.

Quòd aliqui dicunt ſpiritum ſanctum non eſſe charitatem, qua diligi.us Deum & proximum. L

Supra dictum eſt, quòd ſpiritus ſanctus charitas eſt patris & filii, qua ſe inuicem diligunt & nos: & ipſe idẽ eſt charitas quæ diffunditur in cordibus noſtris, ad diligendum Deum & proximum. Horum alterum omnes Catholici concedunt, ſcilicet quòd ſpiritus ſanctus ſit charitas patris & filii. Quòd autem ipſe idem ſit charitas qua diligimus Deum & proximum, à pleriſq; negatur. Dicũt enim, Si ſpiritus ſanctus charitas eſt patris & filii & noſtra, eadem ergo charitas eſt qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem ſanctorum authoritates negare videntur. Dicit enim Aug. in lib. de ſpiritu & litera, Vnde eſt dilectio, niſi vnde & ipſa fides, id eſt, à ſpiritu ſancto? Non eſſet enim in nobis, niſi diffunderetur in cordibus noſtris per ſpiritum. Charitas autem Dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, nõ qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos. Sicut iuſtitia Dei dicitũ, qua nos iuſti eius munere efficimur: & Domini ſalus, qua nos ſaluat: & fides Chriſti, qua nos fideles facit. His verbis videtur monſtrari diſtinctio inter charitatem, qua nos Deus diligit, & qua nos diligimus. Et ſicut iuſtitia noſtra dicitur Dei, non quòd ipſe ſit ea iuſtus, ſed quia ea nos iuſtos facit, ſimiliter & fides, &

Rom. 5.

Tomo. 3. ca. 32. ad finẽ.

fides, & ſalus: ſic videtur dicta dei charitas, quæ eſt in nobis, non quod ipſe ea diligat, ſed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem Auguſt. in libr. 15. de Trin. ait, Cùm Ioannes commemoraſſet dei dilectionem, non qua nos eum, ſed qua ipſe dilexit nos, & miſit filiũ ſuũ liberatorem pro peccatis noſtris. Ecce & hic uidetur manifeſtè diuidere dilectionem qua nos diligimus deum, ab ea qua ipſe diligit nos. Si ergo, inquiunt, ſpiritus ſanctus dilectio eſt qua deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio eſt, immo duo diuerſa eſt, qđ abſurdũ & a ueritate longe eſt. Non eſt ergo dilectio, qua diligimus, ſed quia deus tantum diligit nos.

Cap. 17. ad finem.

Ex verbis authoritatũ argumentando procedit.

Reſponſio ad prædicta, determinans authoritates. M

His reſpondemus prædictarum authoritatum uerba determinantes hoc modo, Charitas dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua ipſe nos diligit, ſed qua nos diligere facit &c. His uerbis non diuiditur nec diuerſa oſtenditur charitas qua deus nos diligit, ab ea qua nos diligimus: ſed potius cum ſit vna & eadem charitas, & dicatur ipſa dei charitas, & diuerſis de cauſis & rationibus dei charitas appellari in ſcriptura oſtenditur. Dicitur enim dei charitas, uel quia deus ea diligit nos, uel quia nos ea ſuos dilectores facit.

Determinatio primæ authoritatis. N

Cum ergo ab apoſtolo dicitur charitas dei diffundi in cordibus noſtris, non eſt dicta charitas dei qua diligit nos, ſed qua facit nos diligere, id eſt non ibi appellatur charitas dei, eo quòd deus nos ea diligit, ſed eo, ꝙ nos ea ſui dilectores facit. Et quòd ea ratione poſſit dici charitas dei, quia nos ea diligere facit, ex ſimili genere locutionis oſtenditur. ſicut dicitur iuſtitia dei qua nos iuſtificat, & Domini ſalus qua nos ſaluat, & fides Chriſti qua nos fideles facit.

Roma. 5. a.

Determinatio ſecundæ. O

Similiter & aliã exponimus authoritatem, vbi ait dilectionem Dei commemorari, non qua nos eũ, ſed qua ipſe dilexit nos ac ſi diceret, commemorat dilectionem

Dei,

Dei,non ſecundum quòd ea nos diligimus Deum , ſed ſecundum quòd ipſe ea diligit nos.

Aliud obyciunt.

Sed aliud eſt,inquiunt,quod magis vrget,dixit enim ſupra Aug.q̀ dilectio eſt à ſpiritu ſancto . a quo fides. Sicut ergo fides nõ eſt ſpũs ſctũs à quo eſt,ita nec charitas.Quomòdo ergo ſpiritus ſanctus eſt ſi ab ipſo eſt? Nam ſi ab ipſo eſt, & ipſe eſt,ergo ſpiritus ſanctus à ſeipſo eſt. Ad quod dicimus , Spiritus ſanctus quidem à ſeipſo non eſt , ſed tamen à ſeipſo datur nobis,vt ſupra dictum eſt. Dat enim ſeipſum nobis ſpiritus ſanctus.Et ex hoc ſenſu dictum eſt, quòd charitas ab ipſo eſt in nobis,& tamen ipſa ſpiritus ſanctus eſt . Fides autem eſt à ſpiritu ſancto, & non eſt ſpiritus ſanctus: quia donum vel datum ſolummodo eſt, non Deus dans.

Libro de ſpũ & litera in fine cap. 32. in Tomo. 3.

Quòd alias inducunt rationes & authoritates ad idem probandum. Q

Alias quoque inducunt rationes ad idem oſtendendum,ſcilicet quod charitas non ſit ſpiritus ſanctus,quia charitas affectio mentis eſt & motus animi . ſpiritus ſanctus vero non eſt affectio animi vel motus mentis, quia ſpiritus ſanctus immutabilis eſt & increatus : non eſt ergo charitas.

Quòd charitas eſt motus vel affectio animi. R

Quod autem charitas ſit affectio animi , & motus mentis, authoritatibus confirmant . Dicit enim Augu. in 3.libro de Doct.Chriſtiana , Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipſum , & ſe ac proximo propter Deum . Idem in libr.de moribus Eccleſiæ Catholicæ,tractans illud verbum Apoſtoli , Nec mors nec vita poterit nos ſeparare à charitate Dei. Charitas Dei , inquit , hic dicta eſt virtus ſiue animi noſtri rectiſſima affectio , quæ coniungit nos Deo , qua eum diligimus.Ecce his verbis exprimitur,quòd charitas eſt affectio & motus animi:ac per hoc non videtur eſſe ſpiritus ſanctus.

Aug. ad finem cap.10. Tomo.3.

Al finẽ ca. 11.libr.1. Tomo.1.

Ro.8.c.11.

Reſponſio

Reſponſio determinans authoritates. S

Ad quod dicimus hoc ita dictum eſſe ſicut dicitur, Deus eſt ſpes noſtra, & patientia noſtra, quia facit nos ſperare & pati. Ita charitas dicitur eſſe motus ſiue affectio animi, quia per eam mouetur & afficitur animus ad diligendum Deum. Non autem mireris ſi charitas, cum ſit ſpiritus ſanctus dicatur motus mentis, cum etiam in lib. Sap. dicatur de ſpiritu ſapientiæ, qui attingit à fine vſq; ad finem, qui eſt actus mobilis, certus, in coinquinatus. Quod non ideo dicitur, quòd ſapiētia ſit mobile aliquid vel actus aliquis, ſed quia ſui immobilitate omnia attingit, non locali motu, ſed vt vbiq; ſemper ſit, & nuſquam incluſa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, non quòd ipſa ſit motus vel affectio vel virtus animi, ſed quia per eam quaſi eſſet virtus, afficitur mens & mouetur. Sed ſi charitas ſpiritus ſanctus eſt, qui operatur in ſingulis, prout vult, cum per eum mens hominis afficiatur & moueatur ad credēdum, vel ſperandum & huiuſmodi, ſicut ad diligendum: quare nō ſic dicitur charitas motus vel affectio mentis ad credendum vel ſperandum, ſicut ad diligendum? Ad quod ſanè dici poteſt, quia alios actus atque motus virtutum operatur charitas, id eſt, ſpiritus ſanctus, mediātibus virtutibus, quarū actus ſunt, vtpote actum fidei, id eſt, credere fide media, vt actum ſpei, id eſt, ſperare media ſpe. Per fidem enim & ſpem prædictos operatur actus. Diligendi verò actum per ſe tantum, ſine alicuius virtutis medio operatur, id eſt, diligere. Aliter ergo huic actum operatur, quàm alios uirtutum actus. Ideoq; differenter de hoc & de aliis loquitur ſcriptura, quæ iſtum ſpecialiter charitati tribuit. Eſt ergo charitas uerè ſpiritus ſanctus. Vnde Augu. præmiſſum uerbum Apoſtoli tractās in eodem lib. charitatem dicit eſſe bonum, quo nil melius eſt: & per hoc, ipſam eſſe Deum ſignificat dicens, Si nulla res ab eius charitate nos ſeparat, quid eſſe non ſolum melius, ſed etiam certius hoc bono poteſt? Ecce dicit, quia charitate nihil melius eſt, Charitas ergo ſpiritus ſanctus eſt, qui Deus eſt, & donum Dei ſiue datū: qui

Sap. 8. a.

1. ad. co. 12. b

Aug. tom. 1. paulo ſuperiùs. De moribus eccleſiæ cap. 11.

Rom. 8.

1. Cor. 12.

qui diuidit ſingulis fidelibus dona, nec ipſe diuiditur, ſed indiuiſus ſingulis datur. Vnde Augu. ubi Ioannes dicit non ad menſuram Chriſto dari ſpiritum, ait, Cæteris vero diuiditur, non quidem ipſe ſpiritus, ſed dona eius.

Tom. 9. tractatu. 14. ad tertium, cap. Ioan. Nõ enim ad menſuram dat Deus ſpiritum.

An concedendum ſit quòd per donum dentur dona. T

Hic queritur, cùm ſpiritus ſanctus, per quẽ diuiduntur dona, ipſe ſit donum, utrum cõcedendum ſit quòd per donũ diuidãtur ac dentur dona? Ad quod dicimus, quia per donum quod eſt ſpiritus ſanctus, ſingulis propria diuiduntur, & ipſum communiter omnes boni habent. Vnde Augu. in 15. lib. de Trinitate ait, per donum quod eſt ſpiritus ſanctus, in commune omnibus membris Chriſti multa dona, quæ ſunt quibusq; propria, diuiduntur. Non enim ſinguli quique habent omnia, ſed hi illa, alii alia, quanuis ipſum donum à quo cuiq; propria diuiduntur, omnes habeant, id eſt, ſpiritum ſanctum. Ecce apertè dicit, per donum dona donari.

Cap. 19. ad medium.

VTRVM EADEM RATIONE SPIRITVS ſanctus dicatur donum & datum ſiue donatum. Diſtinct. XVIII. A

De tẽporali proceſſione ſpiritus ſancti quantum ad proprietatem, per quam natus eſt, tempo raliter procedere.

PRAETEREA diligenter conſiderandum eſt, cùm ſpiritus ſanctus dicarur donum & datum, vtrum & eadem ratione utrunq; nomen ei conueniat: quòd utique uideri poteſt.

Quare ita eſſe videtur. B

Cum enim idem ſit ſpiritum ſanctum dari, & ſpiritum ſanctum donari, ex eadem ratione uidetur ſpiritus ſanctus dici datum & donum, Hoc etiam uidetur Auguſt. ſignificare in 15. libr. de Trin. cùm ait, Spiritus ſanctus in tantum donum Dei eſt, inquãtum datur eis quibus datur: apud ſe autem Deus eſt, etſi nemini datur. Ecce apertè dicit ſpiritum ſanctum donum appellari, quia datur. Si autem ex eo tantùm appellatur donum, quia datur, non ab æterno fuit donum, quia non datur niſi ex tempore.

Cap. 19. ad me m.

Reſponſio

Reſponſio quare datum ſiue donatum dicatur ſpiritus ſanctus. C

Ad quòd dicimus, quia ſpiritus ſanctus & donum dicitur & datum ſiue donatum: ſed datum ſiue donatum ex eo tantùm dicitur, quia datur vel donatur, quòd habet tantùm ex tempore.

Hic quare donum. D

Donum vero dicitur non ex eo tantùm quod donetur, ſed ex proprietate qnam habuit ab æterno. Vnde & ab æterno fuit donum. Sempiternè enim donum ſuis, non quia daretur, ſed quia proceſſit à patre & filio. Vnde Aguſtin. in 4. libr. de Trinitate ait, Sicut natum eſſe eſt filio à patre eſſe: ita ſpiritui ſancto donũ Dei eſſe, eſt à patre & à filio procedere. Hic apertè oſtenditur quòd ſpiritus ſanctus eo donum eſt, quòd procedit à patre & filio: ſicut filius eo eſt à patre, quòd natus eſt ab eo. Non enim idem eſt filio eſſe à patre, & ſpiritui ſancto, id eſt, non ea proprietate filius dicitur eſſe à patre qua ſpiritus ſanctus. Nã filius dicitur eſſe à patre, quia genitus eſt ab eo: Spiritus ſanctus verò dicitur eſſe à patre & à filio, quia ſpiritus ſanctus eſt donum patris & filii, id eſt, quia procedit ab vtroque, Eo enim dicitur ſpiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vnde Aug. in 5. lib. de Trinitate ait, ſpiritus ſanctus, qui non eſt Trinitas, ſed in Trinitate intelligitur, in eo quòd propriè dicitur ſpiritus ſanctus, relatiuè dicitur, cùm & ad patrem & filium refertur: quia ſpiritus ſanctus, & patris & filii ſpitus eſt: ſed ipſa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cùm dicitur donum Dei. Donum eſt enim patris & filii: quia & à patre procedit, & à filio. Ecce his verbis apertè oſtenditur eadem relatione dici ſpiritum ſanctum, & donum. Donum autem, quia procedit à patre & filio. Proprietas ergo qua dicitur ſpiritus ſanctus vel donũ, proceſſio ipſa eſt de qua pòſt plenius agemus cum aliis. Cũ ergo ab æterno proceſſerit ab vtroq; & ab æterno donum fuit: nõ ergo ſpiritus ſanctus eo tantũ dicitur donum, quia donatur: nam & antè fuit donum

Aug. ca. 20. verſus finem

Ca. 11. li. 5. circa mediũ

Cap. 15. in fine. quàm donaretur. Vnde Augu. in 5. libr. de Trin. Semper ſpiritus ſanctus procedit, & non ex tempore, ſed ab ęternitate procedit. Sed quia ſic procedebat, ut eſſet donabile, iam donum erat antequam eſſet cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cùm dicitur donum: aliter, cùm dicitur donatum: nam donum poteſt eſſe etiam antequã detur, donatum autem, niſi datum fuerit, nullo modo dici poteſt. Sempiternè ergo ſpiritus ſanctus eſt donum, temporaliter autem donatum. His uerbis apertè oſtenditur, quòd ſicut ſpiritus ſanctus ab æterno procedit, ita ab æterno donum eſt: non quia donaretur à patre filiò, vel à filio patri, ſed quia ab æterno proceſſit donabilis.

Quòd ſemper procedit ſpiritus ſanctus.

Cap. 16. eiuſdem li. 5. ferè continuò.

Quæritur cui donabilis. E

Sed quæritur cui donabilis: utrum patri & filio, an tantum nobis qui nondũ eramus? Si autem non erat donabilis patri & filio, ſed tantum nobis, & ex eo donum erat, quia ſit donabilis procedebat, videtur quòd filius ſemper eadem ratione donum fuerit: quia ab ęterno proceſſit à patre donabilis, nobis in tempore. nam & de filio legitur quòd datus eſt nobis. Ad quod dicimus, quia ſpiritus ſanctus nobis tantùm, non patri uel filio donabilis proceſſit, ſicut & nobis tantũ datus eſt. Et filius uerè datus eſt nobis, & ab ęterno proceſſit à patre, nõ ut donabilis tantum, ſed ut genitus qui & donari poſſet. Proceſſit ergo ut genitus & donabilis: ſed ſpiritus ſanctus non procedit ut genitus, ſed tantum ut donum. Donum autem ſemper fuit, non ſolùm quia donabilis, ſed quia ab utroq; proceſſit, & donabilis fuit. Vnde Augu. in 5. lib. de Trin. ait, Eo ipſo quod daturus erat eum Deus, iam donum erat, etiam antequam daretur, & ideo donabilis eſt: ſed aliter donabilis, quam filius: nam & aliter datur, & aliter ꝓceſſit quàm filius, Filii enim proceſſio genitura eſt, uel natiuitas: ſpiritus ſancti. uero proceſſio, natiuitas non eſt; vtraq; verò ineffabilis eſt.

Eſaiæ. 9. b.

Cap. 15. non longè à principio.

Quod

Quòd ſicut filius naſcendo accepit non tantum vt eſſet filius, ſed etiam eſſentia: ita & ſpiritus ſanctus procedendo accepit non tantum vt eſſet donum, ſed etiam vt eſſet eſſentia.

Et notandum, quòd ſicut filius naſcendo accepit non tantum ut filius ſit, ſed omnino vt ſit, & ut ipſa ſubſtantia ſit, ita & ſpiritus ſanctus à patre, & filio procedẽdo, accepit non tantùm ut ſpiritus ſanctus ſit, uel donum, ſed etiam vt omnino ſit, & vt ſubſtantia ſit. quod vtiq; non accepit ex eo quo datur. nam cum detur niſi ex tempore, ſi hoc haberet ex eo quòd datur, accepiſſet ergo ex tempore vt eſſet. Vnde Auguſtin. in 5. libr. de Trinit. Filius non hoc tantum habet naſcendo, vt ſit filius, ſed omnino vt ſit. Quæritur ergo, vtrum ſpiritus ſanctus eo quòd datur, habeat non tantũ vt donum, ſit ſed omnino vt ſit, Quod ſi non niſi quia datur, id eſt, ſi non habet eſſe niſi eo quòd datur, ſicut filius naſcendo habet nõ tantum vt ſit filius, quod relatiuè dicitur, ſed omnino ut ſit ipſa ſubſtãtia: quomodo iam ſpiritus ſanctus erat ipſa ſubſtantia, cum non prius daretur, quam eſſet cui daretur? Non ergo eo quod datur, ſed procedendo habet vt ſit donum, & vt ſit eſſentia: ſicut filius non eo quod datus eſt, ſed naſcendo accepit non tantũ vt ſit filius, ſed vt eſſentia. Vnde Augu. in lib. de Trinit. ait, Sicut filio pręſtat eſſentiam ſine initio temporis, ſine mutabilitate naturæ de patre generatio: ita ſpiritui ſancto præſtat eſſentiam ſine vllo initio temporis, ſine vlla mutabilitate naturæ de vtroque proceſſio.

Cap. 15. in medio.

Ad finem ca. 26. li. 15. de Trinita.

Quod ex prædictis videtur, quòd filius non tantùm ſit filius natiuitate, ſed etiam de ſimili eſſentia, & ſpiritus ſanctus proceſſione.

Hic oritur queſtio: Si filius naſcendo habet non tantùm vt ſit filius, ſed vt ſit eſſentia: & ſpiritus ſanctus procedendo non tantùm vt ſit donum, ſed vt ſit eſſentia: ergo & filius natiuitate eſſentia eſt, & ſpiritus ſanctus proceſſione eſt eſſentia: cum alibi dicatur, quod nec pater eo pater eſt quo Deus, nec filius eo filius quo Deus, nec ſpiritus ſanctus eo donum quo Deus: quia vt ait

Auguſt.in 7.lib.de Trinit. His nominibus relatiua eorum oſtenduntur,non eſſentia. Vnde poſt plenius agemus. Ad quod breuiter reſpondentes dicimus,quia nec filius natiuitate eſſentia eſt, ſed tantùm filius, nec ſpiritus ſanctus proceſſione eſſentia eſt, ſed donum tantum, & tamen vterq;, & ille naſcendo, & iſte procedendo accepit vt eſſet eſſentia. Non enim, vt ait Hilarius in 5.lib. de Trin. per defectionem aut protenſionem aut deriuationem ex Deo Deus eſt, ſed ex virtute naturæ in naturam eādē natiuitate ſubſiſtit filius, & ex virtute naturæ in naturam eandē proceſſione ſubſiſtit ſpiritus ſanctus.

Cap. 1. ad finem. *Reſponſio.* *Hilarius ad finem lib. 5.*

Exponit verba Hilarij. H

Quod ita intelligi poteſt, Ex patre qui eſt virtus ingenita, naturam quam habet eandem filius, natiuitate, id eſt naſcēdo, & ſpiritus ſanctus proceſſione, id eſt procedēdo habet. Vnde ipſe idem apertius eloquens, quod dixerat aperit dicens, Natiuitas, inquit, Dei non poteſt non eam de qua profecta eſt, tenere naturā, Non enim aliud quàm Deus ſubſiſtit, quod non aliunde quàm de Deo ſubſiſtit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum ſit illud, De patre generatio præſtat eſſentiam filio, & de vtroque proceſſio præſtat eſſentiam ſpiritui ſancto. Non quia ille eſſentia ſit filius, & iſte eſſentia ſit ſpiritus ſanctus, immo proprietate pſonali: ſed quia & ille naſcendo, & iſte procedendo eſſentiam habet eandem, & totam quæ in patre eſt.

Ibidem Hilarius paulò inferiùs. *Aug. 1 fine, c. 26 li. 15. de Trinit.*

Quòd ſpiritus ſanctus dicitur donum & donatum ſecundum duos prædictos modos proceſſionis. I

Ex prædictis patet quod ſpiritus ſanctus ſempiternè donū eſt & temporaliter datū vel donatū, Ex quo apparet illa diſtinctio geminę proceſſionis, de qua ſuprà egimus. Nam ſecundū alteram proceſſionē dicitur donatū vel datum, ſecundum alteram vero dicitur donum.

Secundum hoc quod donum eſt, refertur ad patrem & filium: ſecundum quòd datum, ad eum qui dedit, & ad eos quibus datum eſt. K

Et ſecundum hoc ꝙ ſempiternè donum eſt, refertur ad patrem & filium: ſecundum hoc verò quòd dicitur datum

datum vel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur: & eius dicitur eſſe qui dat, & illorum quibus datur. Vnde Augu. in 5. lib. de Trin. ait, Quod datum eſt, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque ſpiritus ſanctus non tantùm patris & filii qui dederunt, ſed etiã noſter dicitur qui accepimus. Spiritus ergo & Dei eſt qui dedit, & noſter qui accepimus: nõ ille ſpiritus noſter quo ſumus. quia ipſe eſt ſpiritus hominis qui in ipſo eſt: quanuis & illum ſpiritum qui hominis dicit, vtiq; accepimus: ſed aliter iſte, aliter ille noſter dicitur. Aliud eſt enim quod accepimus vt eſſemus, aliud quod accepimus vt ſancti eſſemus. Quod autem ſpiritus ſanctus noſter dicatur, ſcriptura oſtendit. Scriptum eſt enim de Ioanne, quòd in ſpiritu Heliæ veniret. Ecce dictus eſt Heliæ ſpiritus quem accepit Helias, ſcilicet ſpiritus ſanctus. Et Moyſi ait Dominus. Tollam de ſpiritu ſancto quem iam dedi tibi. Ecce & hic dictus eſt ſpiritus Moyſi. Pater igitur, quia ſpiritus ſanctus noſter dicitur ſpiritus, ſed quia nobis datus, & datus vtique ad hoc vt ſancti eſſemus: Spiritus vero creatus, ad hoc eſt datus, vt eſſemus.

Ca. 14. ante medium.

Ibidem paulo inferiùs.

1. ad Cor. 4.

Lucæ. 1. b.

Num. 11. b.

An filius cùm ſit nobis datus poſſet dici noſter vt ſpiritus ſanctus. I.

Hic quæritur, vtrum & filius cùm ſit nobis datus, dicatur vel poſſit dici noſter? Ad quod dicimus, qa filius dicitur noſter panis, noſter redemptor, & huiuſmodi: ſed non dicitur noſter filius, quia filius dicitur tantùm relatiuè ad eum qui genuit. Et ideo noſter filius non poteſt dici ſed patris tantùm. In eo autem quòd dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quibus datus eſt, refertur: vt & ſpiritus ſanctus, qui etiam cùm in ſcriptura (vt ſuprà dictum eſt) dicatur ſpiritus noſter, vel ſpiritus tuus, vel illius vt de Moyſe & Helia dictum eſt nuſquam tamen in ſcriptura occurrit ita dici, ſpiritus ſanctus noſter vel tuus vel illius, ſed ſpiritus noſter, vel tuus, vel illius, quia ſpiritus ſanctus eo dicitur quo donum: & vtrunque relatiuè dicitur ad patrem & ad filium, & hoc ſempiterna relatione. Si tamen aliquãdo

Quod nõ dicit ſpiritus ſanctus noſter ſed ſpiritus noſter.

dicitur donum noſtrum, accipitur donum pro donato vel dato. Cùm verò donum accipitur eo modo, quo ſpiritus ſanctus, donum patris & filii dicitur, non hominis: ita & filius ſub hac appellatione non poteſt dici noſter, vt dicatur filius noſter: ſicut nec dicitur ſpiritus ſanctus noſter: & tamen de filio dicitur, panis noſter: & de ſpiritu, ſpiritus noſter. Ille noſter panis, quia nos reficit nobis datus: iſte noſter ſpiritus, quia nobis inſpiratur à patre & filio, & in nobis ſpirat ſicut vult. Vnde Auſt. in 5. li. de Trin. ait, Quod de patre natum eſt, ad patrem ſolũ refertur cum dicitur filius. Et ideo filius patris eſt, & nõ noſter. Dicimus tamen & panem noſtrum da nobis, ſicut dicimus ſpiritum noſtrum.

Ad principiũ Cap. 14. Matth. 6. b. & Lu. 11. a. Ibidem paulo inferius.

Vtrum ſpiritus ſanctus ad ſeipſum referatur. M

Poſt hęc quæritur, vtrum ſpiritus ſanctus ad ſeipſum referatur: hoc enim videtur ex prædictis poſſe probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur: & ſpiritus ſanctus datur à ſeipſo, vt prędictũ eſt, ergo refertur ad ſeipſum. Huius quæſtionis determinationem in poſterum differimus, donec tractemus de his quæ relatiuè dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum & donatum continentur.

HIC DE QVALITATE TRIVM PERSONARVM.

Diſtin. XIX. A

NVNC poſtquam coæternitatem trium perſonarũ pro modulo facultatis noſtræ inſinuauimus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui ſupereſt. Fides enim catholica ſicut coæternas, ita & coæquales tres perſonas aſſerit. Aequalis eſt enim in omnibus patri filius, & patri & filio ſpũs ſanctus. Quia (vt Aug. in lib. de fide ad Petrum, breuiter aperiens quo modo intelligatur æqualitas, docet) nullus horum aliũ aut præcedit ęternitate, aut excedit magnitudine, aut ſuperat poteſtate: quia nec filio, nec ſpiritu ſancto (quantùm ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet) aut anterior, aut maior eſt pater: nec filius ſpiritu ſancto. Aeternum

Aug. ad medium cap. 1. Tomo. 3.

quippe & ſine initio eſt, quòd filius de natura patris extitit: & æternum ac ſine initio eſt, quòd ſpiritus ſanctus de natura patris filiiq; procedit. Ob hoc ergo tres vnum rectè credimus, & dicimus Deum quia vna prorſus æternitas, vna immenſitas, vna naturaliter eſt trium perſonarum diuinitas. Ecce breuiter aſſignauit Aug. in quo trium perſonarum conſiſtat æqualitas, ſcilicet, quia alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut poteſtate.

Quòd æternitas, & magnitudo, & poteſtas in Deo ſunt vnum, licet ponantur quaſi diuerſa. **B**

Cumque enumerentur iſta quaſi diuerſa, in Deo tamen vnum & idem ſunt, ſcilicet, eſſentia diuina ſimplex & incommutablis. Vnde Aug. in lib. 7. de Trin. Non alio magnus, alio Deus eſt: ſed eo magnus, quo Deus: quia nõ eſt illi aliud magnum eſſe, aliud Deum eſſe. Eadem quippe eius magnitudo eſt, quæ virtus: & eadem eſſentia, quæ magnitudo. Pater ergo & filius ſimul vna eſſentia, & vna magnitudo. Ita etiam & potentia Dei, eſſentia diuina eſt. Vnde Aug. in 7. lib. cõfeſſ. Voluntas & potentia Dei deus eſt. Aeternitas quoq; Dei eſſentia diuina eſt. Quod Aug. oſtendit ſuper illũ locum Pſal. In generatione & generationem anni tui. Eſt generatio generationum quæ non tranſit, collecta de omnibus generationibus, id eſt ſanctis. In illa erunt anni dei, qui nõ tranſeunt, id eſt, æternitas dei. Non enim ſunt aliud anni dei, aliud ipſe: ſed anni dei, æternitas dei eſt. Aeternitas verò ipſa dei ſubſtantia eſt, nihil habes mutabile. Inconcuſſe ergo teneamus quod vnũ & idem eſt, ſcilicet, eſſentia diuina, dei æternitas. potentia, magnitudo: & tamen conſueuit ſcriptura hæc & his ſimilia quaſi diſtinctè ponere. In his ergo verbis trium perſonarum æqualitatem breuiter complexus eſt Aug. Quia alius alium nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia ſuperat. Quod autem æternitate aliqua trium perſonarum alium non excedat, ſuprà oſtenſum eſt, vbi coæternitas trium perſonarum inſinuata eſt.

Augu. ca. 1. ad principiũ

Aug. in ſuũ ca. 4. tom. 1.

Aug. ad 25 verſum pſal. 101. To. 8. hunc.

Ne reuocet uo.

Hic de magnitudine, quòd ea aliqua perſonarum aliam non excedit. C

Nunc igitur ſupereſt oſtendere, quòd magnitudine vel potentia alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus.

Quòd non eſt maior vna perſona alia, nec maius aliquid duæ quàm vna, nec tres vel duæ quàm vna. D

Aug. c.10. & vlt. li.6. de Trin. in fine. Sciendum eſt ergo quia pater nõ eſt maior filio, nec pater vel filius maior ſpiritu ſancto, nec maius aliquid duæ perſonæ ſimul ſunt, quàm vna, nec tres ſimul maius aliquid quàm duæ: nec maior eſt eſſentia in tribus quàm in duabus, nec in duabus quàm in vna: quia tota eſt in ſingulis. *Libro. 3. de orthodoxa fide cap.6. Iuxta latinũ interpretationem.* Vnde Ioan. Damaſ. ait, Confitemur deitatis naturam omnem perfectè eſſe in ſingula ſuarum hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum: omnem in patre, omnem in filio, omnem in ſpiritu ſancto. Ideoque perfectus Deus pater, perfectus deus filius, perfectus deus ſpiritus ſanctus.

Quomodo dicitur eſſe Deus pater in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroque, & ſingulus & in ſingulis. E

Et inde eſt quòd pater dicitur eſſe in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroque, & ſingulus in ſingulis. *Ca. 1. ad medium.* Vnde Augu. in lib. de fide ad Petrum, Propter vnitatem naturalẽ totus pater in filio & ſpiritu ſancto eſt, totus quoque ſpiritus ſanctus in patre & filio eſt. Nullus horum extra quemlibet ipſorum eſt, propter diuinæ naturæ vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus: non enim plenè poteſt tantum ab homine reſerari arcanum: ex qua intelligentia dicatur ſingula perſonarum tota eſſe in aliis. *Hilarius. In exordio libri.3.* Vnde etiam Hilarius iſta interius perquirens in lib. 3. de Trin. ait, Affert pleriſque obſcuritatem ſermo Domini cum dicit, Ego in patre, & pater in me eſt: *Ioan. 14. b.* nec immeritò. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit, nec exemplum *Ibidem paulo inferius.* aliquod rebus diuinis comparatio humana præſtabit.

Sed

Sed quod nõ intelligibile eſt homini, Deo poſſibile eſt. Cognoſcendũ itaq; atq; intelligendũ eſt quid ſit illud, Ego in patre & pater in me eſt: ſi tamẽ comprehendere hoc ita vt eſt valebimus: vt quod natura rerum pati nõ poſſe æſtimatur, id diuinæ veritatis ratio conſequatur. Patrem ergo in filio, & filium in patre eſſe, plenitudo in vtroq; diuinitatis perfecta eſt, quia plenitudo diuinitatis eſt in filio: quod in patre eſt, hoc & in filio eſt: quod in ingenito eſt, hoc in genito. alter ab altero, & vterq; vnum. Is ſcilicet qui eſt nihil habens quod nõ ſit etiam in eo à quo eſt, non duo vnus, ſed alius in alio: quia nõ aliud in vtroq;: vt vnum ſint in fide noſtra: vterq; non vnus, nec eundem vtrunq;: nec aliud confitemur quia Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec aliud eſſe permittit. Eandem ergo in vtroq; & virtutis ſimilitudinem, & deitatis plenitudinẽ confitemur: quia veritas dicit, Ego in patre, & pater in me eſt. Omnia enim filius accepit à patre: nã ſi patrem eiuſdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus eſt: deeſſet enim ei vnde deceſſit: nec plenitudo in eo erit, qui ex portione cõſtiterit. Neuter ergo perfectus eſt, ſi plenitudinẽ ſuam & qui genuit amittit, nec qui natus eſt cõſequitur. Fateamur ergo ꝙ pater eſt in filio, & filius in patre, & Deus in Deo, vt idem Hilarius ait in 7. lib. de Trin. non per duplicem conuenientium generum coniunctionẽ, nec per inſitam capacioris ſubſtantiæ naturam: ſed per naturæ vnitam ſimilitudinem, per natiuitatem viuẽtis ex viuente natura: dum res non differt, dum naturam Dei nõ degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid ex Deo quàm Deus naſcitur: dum nihil in his nouum eſt, nihil alienũ, nihil ſeparabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas, aperitur ex quo ſenſu Chriſtus dixerit ſe eſſe in patre, & patrem in ſe. Ex eodẽ etiam ſenſu intelligitur ſpiritus ſanctus eſſe in vtroq;, & ſingula pſonarũ in ſingulis: quia ſcilicet in ſingulis eſt eadem plenitudo diuinitatis, & vnita ſimilitudo naturæ: quia nõ eſt maior diuina natura in aliqua harum perſonarum, ſed vnius & indifferentis naturæ ſunt hæ tres perſonæ.

Ibidẽ paulò inferiùs.

Hilarius ad finem lib. 3.

Ioan. 14. b.

Hilarius ad finem lib. 7.

Ideoque altera in altera eſſe dicitur, vt prædictum eſt. Vnde Ambro. pædictorum verborum ſententiam nobis aperiens ſuper epiſtolam. 2. ad Corinthios. 5. ait per hoc intelligitur pater eſſe in filio, & filius in patre, quia vna eſt eorum ſubſtantia. Ibi enim eſt vnitas, vbi nulla diuerſitas. Ecce tribus illuſtrium virorum teſtimonijs, ſcilicet. Auguſtini, Hilarii, atq; Ambroſii in eodem concurrentibus reuelatione ſpiritus ſancti in eis loquentis, piè credere volentibus oſtenditur (tamen quaſi per ſpeculum & in ænigmate) qualiter accipiendum ſit, cum dicitur, pater in filio eſſe, vel filius in patre, vel ſpiritus ſanctus in vtroq;.

Ambr to. 5. Explanatione ad. 5. caput. 2. ad Corint. in fine.

1. Cor. 12. d.

Ad id quod cœperat, redit, ſcilicet vt oſtendat quòd magnitudine alius alium non ſuperat. F

Sed iam nunc ad propoſitum redeamus cœptoque inſiſtamus, oſtendentes quòd magnitudine nulla trium perſonarum aliam ſuperat: quia nulla maior aliis, nec maius aliquid ſunt duæ quàm vna, nec tres quàm duæ, nec maior Deus quàm ſinguli horum, quia ſingulus horum perfectus eſt, nec eſt quo creſcat illa perfectio.

Quòd nulla perſonarum pars eſt in Trinitate. G

Nec eſt aliqua trium perſonarum pars Dei, vel diuinæ eſſentiæ: quia ſingula harum verus & plenus Deus eſt, & tota & plena diuina eſſentia eſt: & ideo nulla illarum in Trinitate pars eſt. Vnde Aug. in lib. 3. contra Maximinum hæreticum ait, Putas Deum patrem cum filio & ſpiritu ſancto vnum Deum eſſe non poſſe. Times enim ne pater ſit pars vnius Dei, qui cōſtet ex tribus. Noli hoc timere: nulla enim fit partium in deitatis vnitate diuiſio: vnus eſt Deus pater, & filius & ſpiritus ſanctus, id eſt, ipſa Trinitas vnus eſt Deus. Ergo, in quis, Deus pater eſt pars Dei: abſit. Tres enim perſonæ ſunt pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, & hi tres quia vnius ſubſtantiæ ſunt, vnum ſunt & ſummè vnum ſunt, vbi nulla naturarum nulla eſt diuerſitas voluntatum.

Aug. 3 principio tom. 6. Cap. 10.

Ibidem paulo inferius.

Si enim

Si enim natura vnum eſſent, & conſenſione vnum non eſſent, nō ſummè vnum eſſent. Si verò natura diſpares eſſent, non ſummè vnum eſſent. Hi ergo tres, quia vnū ſunt propter ineffabilem coniunctionem deitatis, qua ineffabiliter copulantur, vnus Deus eſt. Pars ergo Trinitatis eſſe nō poteſt, quicunq; vnus eſt in tribus. In Trinitate ergo quæ Deus eſt, & pater Deus eſt, & filius Deus eſt, & ſpiritus ſanctus Deus eſt: ſimul hi tres vnus Deus. Nec huius Trinitatis tertia pars eſt vnus, nec maius aliquid duo quàm vnus eſt ibi: nec maius aliquid ſunt omnes quàm ſinguli: quia ſpiritalis, non corporalis eſt magnitudo. Qui poteſt capere capiat: qui autem non poteſt, credat, & oret, vt quod credit, intelligat. Verum eſt enim quod per Prophetam dicitur, Niſi credideritis, nō intelligetis. His verbis apertè oſtēdit indifferentem magnitudinem trium perſonarum. Item in eodem, Tu nempe dixiſti vnum Deum nō ex partibus eſſe compoſitum, & hoc de patre tantùm vis intelligi. Ille, inquis, virtus eſt ingenita, ſimplex: & tamen in hac ſimplici virtute multa videris commemorare, cùm dicis, Deus Deum genuit, bonus bonū genuit, ſapiens ſapientē, clemens clementem, potens potentem. Nunquid ergo bonitas & ſapientia, & clementia, & potentia tres partes ſunt vnius virtutis, quam ſimplicem eſſe dixiſti? Si dixeris, partes ſunt, ſimplex ergo virtus ex partibus conſtat. Et ſimplex iſta virtus, te definiente, vnus eſt Deus: ergo Deum ex partibus compoſitū eſſe dicis. Non dico, inquis, non ſunt partes. Si ergo in vna perſona patris, & illa inuenis quæ plura videntur, & partes non inueneris, quia vnus virtus ſimplex eſt: quāto magis pater & filius & ſpiritus ſanctus, & propter indiuiduā deitatem vnus Deus eſt, & propter vniuſcuiuſq; proprietatē tres perſonæ ſunt, & propter ſingulorum perfectionem partes vnius Dei non ſunt? Virtus eſt pater, virtus eſt filius, virtus eſt ſpiritus ſanctus. Hoc verum dicis: ſed quòd virtutem de virtute genitam, & virtutē de virtute procedentem non vis eadem habere naturam, hoc falſum dicis, hoc contra fidem rectam & catholicam dicis. His verbis

Ibidem paucis interiectis.

Matth. 19.

Eſaiæ. 7. b.

Aug. ibidē cap. 10. conſequenter.

Ibidem ferè continuò ad finē cap. 10.

apertè

apertè docetur, quòd tres perſonæ illæ non ſunt partes Dei vel diuinæ eſſentiæ. Nullaq; illarum Trinitatis pars dicenda eſt, nec vna aliàs vlla maior aliis.

Cùm dicimus tres perſonas eſſe vnam eſſentiam, nec vt genus de ſpeciebus, nec vt ſpeciem de indiuiduis prædicamus: quia non eſt eſſentia genus, & perſona ſpecies, vel eſſentia ſpecies, & perſona indiuiduum. H

Hic adiiciendum eſt, quòd tanta eſt æqualitas trium perſonarum atque indifferens magnitudo, quòd cum dicamus tres perſonas vnam eſſentiã vel ſubſtantiam, neq; vt genus de ſpeciebus, neque vt ſpeciem de indiuiduis prædicamus, Non enim eſſentia diuina genus eſt, & tres perſonæ ſpecies: vel eſſentia diuina ſpecies, & tres perſonæ indiuidua. Quod Aug. rationibus probabilibus atq; irrefragabilibus apertè demonſtrat in lib. 7. de Trin. dicens, Si eſſentia genus eſt, ſpecies, autem perſona, vt nonnulli ſentiunt, oportet appellari tres ſubſtantias, vt appellantur tres perſonæ. Sicut cum ſit animal genus, & equus ſpecies, appellantur tres equi, iidemq; tria animalia. Non enim ibi ſpecies pluraliter dicitur, & genus ſingulariter: vt ſi diceretur, tres equi ſunt vnũ animal: ſed ſicut tres equi ſpeciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cum ergo tres perſonas vnam fateamur eſſe eſſentiam, non tres eſſe eſſentias, cum tres equi tria animalia dicantur non vnum, patet nomine eſſentiæ non ſignificari genus, nec nomine perſonæ ſpeciem.

Augu. poſt principium capitis 6.

Hic probat quòd non dicitur vt ſpecies de indiuiduis. I

Ibidẽ Aug. ſubiungit.

Si verò dicunt nomine perſonæ non ſpecien ſignificari, ſed aliquid ſingulare atque indiuiduum, & nomine eſſentiæ ſpeciem intellgi: vt perſona non dicatur ſicut homo, ſed quomodo dicitur hic homo: velut Abraham, Iſaac, Iacob, vel quis alius qui etiam digito præſens demonſtrari poſſit: ſic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur Abraham, Iſaac,

Iacob

Iacob tria indiuidua: ita tres homines, & tria animalia, Cur ergo pater & filius & ſpiritus ſanctus, ſi ſecundum genus & ſpeciem & indiuiduum iſta diſſerrimus, non ita dicuntur tres perſonæ?

Alio modo probat idem. K

Alio quoq; modo idem probat Augu. ſcilicet quòd eſſentia diuina non eſt genus, nec perſonæ ſpecies: vel eſſentia non eſt ſpecies, nec perſonæ indiuidua. Vna, inquit, eſſentia non habet ſpecies, ſicut vnum animal nõ habet ſpecies. Pater ergo & filius & ſpiritus ſanctus nõ ſunt tres ſpecies vnius eſſentiæ diuina ergo eſſentia genus non eſt. Sed nec ſpecies, eſt eſſentia diuina & perſonæ indiuidua: ſicut homo ſpecies eſt, indiuidua autem Abraham Iſaac, & Iacob. Si enim eſſentia ſpecies eſt, vt homo: ſicut non dicitur vnus homo eſſe Abraham, Iſaac, & Iacob: ita non dicitur vna eſſentia eſſe tres perſonæ. Non itaq, ſecundum genus & ſpecies ita dicimus. *Lib. & cap. eiſdem paulo inferiùs.*

Nec ſecundum materialem cauſam dicuntur tres perſonæ vna eſſentia. L

Notandum etiam quòd eſſentia diuina non eſt materia trium perſonarum, vt Auguſt. in eodem lib. docet, tanquã ſecundum cõmunem eandemq; materiam tres perſonæ dicantur eſſe vna eſſentia: ſicut ex eodem auro ſi fierent tres ſtatuæ, diceremus tres ſtatuas vnum aurũ. Non autem ſic Trinitatem, id eſt, tres perſonas dicimus vnam eſſentiam, & Deum vnum, tanquam ex vna materia tria quędam ſubſiſtant. In ſtatuis enim ęqualibus, plus auri eſt tres ſimul, quàm ſingulæ: & minus auri eſt vna, quàm duæ. In illa verò eſſentia Trinitatis nullo modo eſt ita. Non ergo ſecundum materialem cauſam tres perſonas vnam dicimus eſſe ſubſtantiam vel eſſentiam, ſicut tres ſtatuæ dicuntur vnum aurum. *Idem Aug. Cap. 6. paulo inferiùs.* *Ibidem paulo inferiùs.*

Nec ita dicitur tres perſonæ vna eſſentia, vt tres homines vna natura, vel vnius naturæ. M

His quoque addendum eſt, quòd tres perſonas non ita dicimus eſſe vnam eſſentiam, vt Auguſt. in eodem *Cap. eod. §. circa medium.*

ait,

ait, vel vnius eſſentiæ: ſicut dicimus aliquos tres homines eiuſdem ſexus, & eiuſdem temperationis corporis eiuſdemq; animi, vnam eſſe naturam vel vnius naturæ. Nam in his rebus non tantũ eſt vnus homo, quantum tres homines ſimul, & plus aliquid ſunt homines duo, quàm vnus homo, ſicut in ſtatuis eſſe diximus: at in Deo nõ eſt ita. Non enim maior eſſentia eſt pater & filius ſimul, quàm ſolus pater vel ſolus filius: ſed tres ſimul illæ perſonę æquales ſunt ſingulis. Ex pręmiſſis patet quòd tres perſonæ dicuntur diuina eſſentia: nec ſecundum materialem cauſam, vt tres ſtatuæ vnum aurum: nec ſecundũ complexionis ſimilitudinem, vt tres homines vnius naturæ: nec vt genus prædicatur de ſpeciebus, vel vt ſpecies de indiuiduis, id eſt, continens de contentis, maius de minoribus.

Ibidem inferiùs.

Quæ videntur aduerſari prædictis. N

His autem videntur aduerſari, quæ quidã ſacræ ſcripturæ tractatores Catholici in ſuis ſcriptis tradiderunt. In quibus ſignificari videatur quòd eſſentia diuina ſit quiddam commune & vniuerſale velut ſpecies, tres verò perſonæ ſint tria particularia tria indiuidua numero differentia. Vnde Ioan. Damaſ. inter doctores Græcorum maximus in lib. quem de Trinitate ſcripſit, quem & Papa Eugenius transferri fecit ait, Communia & vniuerſalia prędicãtur de ſubiectis ſibiipſis particularibus. Commune ergo ſubſtantia eſt, particulare verò hypoſtaſis, id eſt, perſona. Particulare autem dicitur, non quòd partem naturæ habet: ſed particulare numero, vt atomus, id eſt, indiuiduum. Numero enim non natura differre videntur hypoſtaſes. Idem in eodem, ſubſtantia ſignificat communem & circumplectiuam ſpeciem homo ideo, id eſt, ſimilium ſpecie, hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum, vtputa Deus, homo. hypoſtaſis autem indiuiduum demonſtrat, id eſt, patrem, filium, & ſpiritũ ſanctum, Petrum, Paulum, & huiuſmodi. Ecce apertè dicit ſubſtantiam eſſe vniuerſale, hypoſtaſim verò particulare: & quòd Deus eſt ſpecies vt homo, & quòd pater & filius

Ioan. Damaſcenus lib. 3. de orthodoxa fide cap. 6. in principio.

Lib. 3. ca. 4. in principio.

filius & ſpiritus ſanctus ſunt indiuidua, ſicut Petrus & Paulus, eo quòd numero differunt: quæ præmiſſæ ſententiæ Aug. penitus contradicere videntur. Quid ergo dicimus ad hæc? Hoc vtiq; dicere poſſimus atq; debemus, quòd ea quę Aug. tradidit ſuperius, ſine omni hæſitatione tenenda ſunt.

Quòd ſanè poſſunt intelligi quæ Ioannes dicit, & quomodo oſtendit.

Hæc autem quæ dicuntur, licet in ſermonis ſuperficie aliquid à fide alienum reſonare videantur, ſanè tamen intelligi queunt, piumq; lectorem atq; intellectorem plurimum efflagitant. In quorũ explanatione mallem ſilens alios audire, quàm loquẽdo maleuolis detrahendi occaſionem pręſtare. Videtur tamen mihi ita poſſe accipi, cùm ait, Subſtantia eſt commune, & hypoſtaſis eſt particulare. Non ita hæc accipit cùm de Deo dicantur, vt accipiũtur in philoſophica diſciplina. Sed per ſimilitudinem eorum quæ à Philoſophis dicuntur, locutus eſt: vt ſicut ibi commune vel vniuerſale dicitur, quod prædicatur de pluribus, particulare verò vel indiuiduum, quod de vno ſolo: ita hæc eſſentia diuina dicta eſt vniuerſale, quia de omnibus perſonis ſimul, & de ſingulis ſeparatim dicitur. Particulare verò ſingula quęlibet perſonarum: quia nec de aliis cõmuniter, nec de aliqua aliarum ſingulariter prædicatur. Propter ſimilitudinem ergo prædicationis, ſubſtantiam Dei dixit vniuerſale, & perſonas particularia vel indiuidua. propter hoc idem etiam eandem diuinã eſſentiam dixit eſſe ſpeciem communem, & circumplectiuam ſimilium ſpecie perſonarum: quia ſicut hæc ſpecies homo de ſuis prædicatur indiuiduis, velut de Petro & Paulo & alii, nec iſta ſpecie differunt, ſed conueniunt per omnia: ita Deus de tribus prædicatur perſonis, quæ in diuinitate non differunt, ſed per omnia conueniunt. Hanc ergo ſimilitudinem inter res ſempiternas & res temporales perpendẽs Ioannes vniuerſalitatis & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus proprie cõueniunt, ad res æternas tranſtulit: Aug. verò maiorem videns diſſimilitudinem

quàm

quàm ſimilitudinem inter res prædictas, ab excellentia Trinitatis, prædicta nomina remouit.

Ex quo ſenſu dixerit perſonas differre numero. P

Quod autem Ioannes dicit hypoſtaſes differre numero, non natura. In eo quòd non differre natura ait, veriſſimè & ſine ſcrupulo loquitur. Quòd vero dicit differre numero, cauendum eſt quomodo intelligatur. Diuerſis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & ſecundum quem modum poſſit conuenire perſonis. Q

Dicuntur enim aliqua differre numero, quando ita differunt vt hoc non ſit illud, nec aliquid quod illud eſt, vel in ipſo eſt: qualiter differunt Socrates & Plato, & huiuſmodi quæ apud Philoſophos dicuntur indiuidua vel particularia. iuxta quem modum non poſſunt dici tres perſonæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in enumeratione ſiue computatione, non ſibi adiunguntur, ſed à ſe inuicem diſcernuntur, vt cum de aliquibus rebus loquentes dicimus, vna, duæ, tres. & ſecundum hunc modum fortè dixit Ioannes hypoſtaſes, id eſt, perſonas differre numero. Poſſumus enim dicere, pater eſt vnus, & filius ſunt duo, & pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres, Et item, Hæc perſona eſt vna, & hæc & illa ſunt duæ, & hæc & illa & alia ſunt tres. Conuenientius tamen tres ille perſonæ proprietatibus tantùm diſtingui dicuntur: de quarũ diſtinct. ſecundum proprietates in ſequenti tractabitur. *Diſtin. 26.* Nunc verò ad inceptum redeamus, quæ dicta ſunt repetentes, vt ſæpius verſando familiarius innoteſcant.

Quòd vna perſona non eſt maior alia, nec tres ſimul quàm vna: & hoc ratione oſtendit catholica. R

Sciendum eſt ergo tantam æqualitatem eſſe Trinitate, vt ait Auguſt. in 8. lib. de Trinit. vt non ſolum pater non ſit maior quàm filius, ſed nec pater & filius ſimul maius aliquid ſint quàm ſpiritus ſanctus, aut quælibet *Aug. cap. 1. in medio.*

perſona minus aliquid ſit quam ipſa Trinitas. Quod autem ita ſit, aliquo modo, ſi fieri poteſt, demonſtrandum eſt. Quantũ ergo creator ipſe adiuuat, attendamus. Inquit Auguſt. in eodem, quomodo in hac Trinitate duæ vel tres perſonæ non ſunt maius aliquid quàm vna earum. *Co.2. in principio.*

Ratione vtitur ſubtiliſſima ad oſtendendum quòd ita ſit. S

Quod ibi magnum dicitur, aliunde magnum non eſt, quàm eo quo verè eſt: quia ibi magnitudo ipſa veritas eſt, & veritas eſſentia, non ergo ibi maius eſt quod verius non eſt. Non autem verius eſt pater & filius ſimul, quàm pater ſolus vel filius. Non ergo maius eſt aliquid vterque ſimul quàm ſingulus eorum. Et quia æquè verè eſt etiam ſpiritus ſanctus, ideo pater & filius ſimul non ſunt aliquid maius quàm ipſe: quia nec verius ſunt. Item in eſſentia veritatis, hoc eſt verum eſſe: & hoc eſt eſſe. quod eſt magnum eſſe. Hoc eſt ergo magnum eſſe, quod verum eſſe. Quod igitur ibi æquè verum eſt, & æquè magnum eſt, Quod ergo ibi plus veritatis non habet, non plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet, quod verius non eſt. Non eſt autẽ verius vna perſona quàm alia, vel duæ quàm vna; vel tres ſimul quàm ſingula, non ergo plus veritatis habet vna quàm alia, vel duæ q̃ vna, vel tres ſimul quàm ſingula. Sic ergo, & ipſa Trinitas non eſt maius aliquid, quam vnaquæq; ibi perſona ſed tam magnũ quàm ſingula: Non enim ibi maior eſt quæ verior non eſt, vbi ipſa veritas eſt magnitudo. Ecce modo cõueniẽti & ratione catholica oſtenſum eſt, quomodo indifferens ſit magnitudo trium perſonarũ: quia nec vna maior eſt alia, nec duæ maius aliquid quam vna nec tres ſimul maius aliquid qui ſingula. *Vide Aug. ferè cõtinuò eiuſdẽ ca. 2.* *Ibidẽ paulò inferiùs in fine c. 2. li. 8. de Trin.* *Ibidem paulò ſuperiùs.*

Quòd Deus non eſt dicendus triplex, ſed trinus. T

Præterea cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. Ibi enim non eſt triplicitas, vbi ſumma eſt vnitas & indifferens æqualitas vnde Auguſt. in lib.

In medio cap.7. lib.6.de Trin.ait, Non quoniam Deus Trinitas eſt, ideo triplex putādus eſt:alioquin minor eſſet pater ſolus, vel *In principio ca.8.eiuſdē.* filius ſolus, quam ſimul pater & filius. Cum itaq; tantus eſt pater ſolus, vel ſolus filius, vel ſpiritus ſanctus quātus eſt ſimul pater & filius & ſpiritus ſanctus, nullo *Ibidem paulo inferiùs.* modo triplex dicendus eſt Deus. Non enim pater cum filio & ſpiritu ſancto, maior Deus eſt, quā ſinguli eorū: quia non eſt quo creſcat illa perfectio. Perfectus autem eſt & pater, & filius & ſpiritus ſanctus, & perfectus dicitur Deus ſingulus eorum. Et ideo Trinitas potius quàm triplex dici debet.

Quòd non eſt ita in rebus corporeis, vt in Trinitate. V

Aug. lib.6. capit.10. de Trin.in fine. In rebus corporeis non tantum eſt vna, quantum tres ſimul, & plus ſunt duæ quàm vna res. In Trinitate verò ſumma tantum eſt vna perſona, quantum tres ſimul: & tantum ſunt duæ, quantum vna: & in ſe infinitæ ſunt, & non eſt finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod ſuperius dictū eſt, quomodo ſingula ſunt in ſingulis, & omnia in ſingulis, & ſingula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus eſt, & vnum omnia. Ecce iam oſtendimus ſufficienter, qualiter in Trinitate aliqua perſona aliam non ſuperet magnitudine.

OSTENSO QVOD ALIQVA PERSONARVM ALIAM NON SVPERAT magnitudine, nunc oſtendit quod alia non excellit aliam potentia.

Diſtinct. XX. A

NVNC oſtendere reſtat, quomodo aliqua harum perſonarū aliā non excellat potētia: vt ſicut vna & indifferens eſt magnitudo trium, ita vna & indifferēs monſtretur potētia trium. Sciendum eſt ergo, quia non eſt potentior pater filio, nec filius vel pater ſpiritu ſancto: nec maiorem potentiam habent duo vel tres ſimul, quàm ſingulus eorum: quia nec plus poteſt pater & filius ſimul, quam ſolus ſpiritus ſanctus.

Nec

Nec hi tres plus poſſunt, quã ſingulus eorum: quia omnipotentiã quam habet pater, & filius accepit naſcẽdo, & ſpiritus ſanctus procedẽdo, qđ Aug. rationibus & authoritatibus probabiliter aſtruit in li. 3. contra Maximinum, qui dicebat patrẽ meliorem ac potentiorẽ filio. *Aug. c.14. lib.3. contra Maximinũ, poſt mediũ.*

Quòd non poteſt minus filius quàm pater. B

Nihil, inquit, patre minus habet ille qui dicit, Omnia quę habet pater, mea ſunt. Nam ſi minus habet in poteſtate aliquid q̃ pater, non ſunt eius omnia quæ habet pater. Sed eius ſunt omnia, quæ habet pater: tantã ergo habet poteſtatem filius, quãtã pater æqualis ergo eſt patri. Non enim põt qui accepit, inæqualis eſſe ei q dedit. Tu aũt hoc de potẽtia ſapis, quod potẽs ſit filius, ſed potentior pater: vt ſecundũ doctrinã veſtram potẽs potentem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem. Habet ergo pater omnipotentiã quam non habet filius: & ſi hoc eſt, falſum eſt quod ait filius, Omnia quæ habet pater, mea ſunt. *Ibidẽ c.14. inferius.* *Ibidem paulò ſuperius.* *Ibidẽ c.12. in principio.*

Hoc verum fatebatur hæreticus, ex quo progrediebatur ad falſa. C

Sed, inquis, pater à nemine potentiã accepit, filius autẽ à patre. Fatemur & nos filiũ accepiſſe potẽtiã ab illo de quo natus eſt potens: patri verò potentiã nullus dedit, quia nullus eũ genuit. Gignẽdo enim dedit pater potentiam filio, ſicut omnia quæ habet in ſubſtantia ſua gignendo dedit ei quem genuit de ſubſtantia. *Auguſt. ibidem ferè cõtinuò ca.12.*

Quæſtio Auguſtini, quæ arctat hæreticum. D

Sed quæritur, vtrum ei tantam quanta ipſi eſt, potentiam pater filio dederit, an minorem. Si tantam, non ſolum potentem, ſed etiam omnipotentẽ genuiſſe omnipotens intelligitur: ſi verò minorem, quomodo omnia quæ habet pater, filii ſunt? Si patris oĩpotentia, filii nõ eſt, non omnia proculdubio quę habet pater, filii ſunt. At omnia quæ habet pater, filii ſunt: omnipotẽtia ergo patris etiam eſt filii. non eſt ergo pater potentior filio. *Ibidem conſequenter.*

Aliter probat filium æqualem patri. E

Item alio modo probat filium æqualem patri cõtra Maximinũ, ita dicens, Tu dicis quod pater genuit filium mino- *Aug. c.18. poſt mediũ.*

minorē ſeipſo, in quo & patri derogas: qui ſi filium vnicum minorem genuit, aut non potuit, aut non voluit gignere æqualem. Si dicis quia non voluit, eum inuidū eſſe dixiſti: ſi autem non potuit, vbi eſt omnipotentia Dei patris. Prorſus ad hunc articulum res colligitur, vt Deus pater æqualē ſibi gignere filium, aut nō potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus: ſi noluit, inuidus inuenitur. Sed vtrunq; hoc falſum eſt: patri ergo filius verus æqualis eſt. Genuit ergo pater ſibi æqualem filiū, & ab vtroq; procedit vtrique æqualis ſpiritus ſanctus. Si enim formam ſuam (vt ait Aug. cōtra eundem) pater in vnico filio plenā gignere potuit, nec tamen plenam genuit, ſed minorem, cogimini patrem inuidum dicere. Plenum ergo Deum, & æqualem ſibi genuit filium.

Aug. cap. 7. eiuſdē lib. 3. contra Maximinum. Lib. 3. c. 15. in principio.

Per ſimile oſtendit, ꝙ non minorem pater filium genuit. F

Hoc autem per ſimilitudinem humanam ita eſſe demonſtrat, inquiens, Homo pater ſi potuiſſet, æqualē filium genuiſſet, Quis ergo audeat dicere quòd hoc omnipotens non potuit? Addo etiam, ſi poſſet homo, maiorem melioremq; ſeipſo gigneret filium. Sed maius vel melius Deo quicquam eſſe non poteſt. Deus ergo cur non æqualem (vt ais) filium genuit: cui nec anni neceſſarii fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas, nec omnipotentia defuit? An fortè noluit: ergo (quod abſit) inuidit. Sed non inuidit: æqualem ergo genuit filium. Credamus ergo filium ei eſſe æqualem.

Lib. 3. c. 18. in medio. Aug. ca. 15. lib. eiuſdē 3. contra Maximinū ad finē. Tom. 6.

Opinionem hæretici ponit, vt deſtruat. G

Sed fortè dicis, eo ipſo pater eſt maior filio, quia de nullo genitus, genuit tamen æqualem. Ad quod cito reſpondebo: Immo ideo non eſt pater maior filio, quia æqualem ſibi genuit. Originis enim quæſtio iſta eſt, quis de quo ſit: æqualitatis autem, qualis aut quantus ſit, quod eſt dicere. Ad Originem pertinet quæſtio qua quæritur, quis de quo ſit: ad æqualitatem vero illa qua quæritur, qualis aut quantus quis ſit. Nec cum dicitur filius à patre genitus, oſtenditur inęqualitas ſubſtantię, ſed ordo naturę, nō quo alter prior eſſet altero, ſed quo alter eſt ex altero. Non ergo ſecundum hoc ꝙ pater

genuit,

genuit, & filius genitus eſt, vel ſpiritus ſanctus ab vtroque procedit ęqualitas vel inæqualitas ibi exiſtit: quia nō ſecundū hoc alia perſona alii æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas, Trinitatis, & vna eademq; ſubſtantia, quantum breuirer potuimus, demonſtrata eſt inſuperiribus: qualiter, ſcilicet aliqua triū perſonarum quamlibet aliam nec ęternitate, nec magnitudine, nec potentiam excellat.

QVAERITVR QVOMODO POSSIT DICI SOLVS PATER, VEL SOLVS FIlius, vel ſolus ſpiritus ſanctus, cum ſint inſeparabiles.

Diſtinct. XXI. A

HIc oritur quæſtio trahens originem ex prædictis. Dictum eſt enim ſuprà, quòd tantus eſt ſolus pater, vel ſolus filius, uel ſolus ſpiritus ſanctus, quantum ſimul illæ tres: & quòd duæ uel tres perſonæ ſimul non ſunt maius aliquid, quàm una perſona ſola. Ideo quærit Augu. in 6. lib. de Trin. quomodo hæc ſanè dici poſſint, cùm nec pater ſit ſolus, nec filius, nec ſpiritus ſanctus: ſed ſemper & inſeparabiliter & filius cum patre, & pater cum filio, & ſpiritus ſanctus cum utroque. Inſeparabiles enim ſunt hæ tres perſonæ. Ad quod reſpondet Aug. in eodē. Solum deū patrē dicimus, non quia ſeparatur à filio uel à ſpiritu ſancto: ſed hoc dicentes ſignificamus, quia illi ſimul cū eo non ſunt pater: Solus enim pater, pater eſt. Quod non dicitur quia ipſe ſit ſolus. i. ſine filio uel ſpiritu ſancto; ſed per hoc filius uel ſpūs ſanctus à paternitatis conſortio excluduntur. Ita & cùm dicitur, ſolus filius filius eſt, uel ſolus ſpūs ſanctus eſt ſpiritus ſanctus, non diuiditur filius à patre, uel ſpūs ſanctus ab utroq;, ſed à conſortio filialis proprietatis excludūtur pater & ſpūs ſanctus, & à cōſortio proceſſibilis proprietatis pater & filius. Cùm ergo dicitur, tātus eſt ſolus pater quantū ſimul illi tres, per hoc ꝙ dicitur ſolus, non ſeparatur pater ab aliis: ſed hic eſt ſenſus, ſolus pater, id eſt, pater qui ita pater eſt, ꝙ nec filius nec ſpiritus ſanctus, tantus eſt, &c. Similiter

Diſtinct. 19.

Aug. cap. 7. lib. 6.

Aug. in fine cap. 7. lib. 6.

In principio cap. 8. lib. 6.

intellige cùm dicitur, ſolus eſt filius, vel ſolus eſt ſpiritus ſanctus. Solus ergo pater dicitur, vt ait Auguſt. in eodem, quia non niſi ipſe ibi pater eſt: & ſolus filius, quia non niſi ipſe ibi filius eſt: & ſolus ſpiritus ſanctus, quia non niſi ipſe ibi ſpiritus ſanctus eſt.

Aug. I prin cipio cap. 9. eiuſdẽ li. 6.

Vtrum poſſit dici, ſolus pater eſt deus, ſolus filius eſt deus vel ſolus ſpiritus eſt deus: vel pater eſt ſolus deus, vel ſpiritus ſanctus eſt ſolus deus. B

Poſt hęc quæritur, vtrum ſicut dicitur, ſolus pater eſt pater, vel ſolus filius eſt filius: ita poſſit dici, ſolus pater eſt deus, vel ſolus filius eſt deus, ita & de ſpiritu ſancto: Aut pater eſt ſolus deus, filius eſt ſolus deus. Ad quod dicimus, quia pater & filius & ſpiritus ſanctus dicitur, & eſt vnus deus: & hæc trinitas ſimul propriè dicitur eſſe ſolus deus, ſicut ſolus ſapiens, ſolus potens. Sed nõ videtur debere dici à nobis, verbis noſtris vtentibus, niſi vbi ſermo auctoritatis occurit, ſolus pater eſt, Deus, vel pater eſt ſolus Deus, ita de filio & ſpiritu ſancto dicimus: Vnde Aug. in 7. li. de Trin. ait, Qm̃ oſtẽdimus quo modo poſſet dici ſolus pater vel ſolus filius, conſideranda eſt illa ſententia qua dicitur, Non eſſe ſolum patrem Deum verum ſolùm, ſed patrem & filium & ſpiritum ſanctum, Ecce habes, quia non ſolus pater dicendus eſt eſſe verus Deus. Item in eodem, Si quis interrogat vtrum pater ſolus ſit Deus, quomodo reſpondebimus non eſſe: niſi fortè dicamus, ita eſſe quidem patrẽ Deum, ſed non eum eſſe ſolum Deum. Eſſe autem ſolum Deum dicamus patrem & filium & ſpũm ſanctum Ecce & hic habes, quia pater non debet dici ſolus Deus, atque hic ſolum in parte ſubiecti tantum accipere quidam volunt: in parte vero prædicati ſi ſit, concedunt quòd pater eſt ſolus Deus. Sed ex verbis Augu. videtur oſtendi, quòd propriè ſolus Deus dici debeat tota Trinitas, Et hæc Trinitas, vt ait Auguſt. contrà Maximinum, intelligitur cum Apoſtolus dicit, Beatus & ſolus potens. & ibi, Soli ſapienti Deo, & ibi, Inuiſibili ſoli Deo. Non enim de ſolo patre hæc accipienda ſunt, vt contendebat

1. Ad Tim. 6. d.

Cap. 9. li. 6. in principio.

Augu. ibidẽ c. 9. li. 6. continuò.

Aug. c. 9. li. 3. in principio contra Maximinũ

debat Maximinus & alii hæretici. ſed de Trinitate. Sicut & illue, Solus habet immortalitatem: quia ſecundum rectam fidem, ipſa Ttinitas eſt vnus ſolus Deus, beatus, potens, ſapiens, inuiſibilis. Vnde Aug. in eodem. Cum vnus Deus ſit Trinitas, hæc ſit nobis ſolutio quæſtionis, vt intelligamus ſolum Deum ſapientem, ſolum potentem, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, qui eſt vnus & ſolus Deus.

hæreticum To. 6.

Ad principium lib. 3. contra eundem Maximinum.

Quomodo dicitur Trinitas ſolus Deus, cum ipſa ſit cum ſpiritibus & animabus ſanctis. C

Sed iterum quæritur, quomodo ipſam Trinitatem dicimus ſolum Deum, cum ſit cum ſpiritibus & animabus ſanctis. Ad quod reſpondet Aug. in 6. lib. de Trinit. dicens, Trinitatem dicimus Deum ſolum, quamuis ſemper ſit cum ſpiritibus & animabus ſanctis: ſed ſolum dicimus, quia non aliud quàm ipſa Trinitas Deus eſt. Non enim illi cum illa Deus ſunt, vel aliqua alia: ſed ipſa Trinitas tantum, non illi vel alia Deus eſt.

Ca. 7. i fine.

Et ſi de patre ſolo prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius. & ſpiritus ſanctus. D

Veruntamen vt ait Aug. etſi de ſolo patre prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius vel ſpiritus ſanctus, quia hi tres vnum ſunt, ſicut in Apocalypſi de filio legitur, quòd habet nomen ſcriptum quod nemo ſcit niſi ipſe: non enim inde ſeparatur pater vel ſpiritus ſanctus. Et cum dicitur, Nemo nouit patrem niſi filius, non inde ſeparatur pater vel ſpiritus ſanctus, quia inſeparabiles ſunt. Aliquando etiam nominantur pater & filius, & tacetur ſpiritus ſanctus: vt veritas ad patrem loquens ait, Vt cognoſcant te, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, eſſe vnum verum Deum. Cur ergo (inquit Aug.) tacuit de ſpiritu ſancto? quia conſequens eſt vt vbicunque nominatur vnus, ſicut pater & filius, tanta pace vni adhærens intelligatur etiam ipſa pax, quamuis non commemoretur: vno ergo iſtorum nominato, etiam reliqui intelliguntur, quod in pluribus ſcripturæ locis occurrit.

Aug. in principio ca. 13. li. 3. contra Maximinũ.

Li. 6. de Trinitate. ca. 9. in medio.

DE NOMINVM DIFFERENTIA QVIBVS VTIMVR LOQVENTES DE DEO. Diſtincti. XXII.

A

Aug lib. 5. de Trin. hac tradit.
Amb. i prin cipio prologi li. 2. de fide. Tom. 2.

POſt prædicta nobis differendum videtur de nominum diuerſitate, quibus loquentes de vnitate ac Trinitate ineffabili vtimur. Deinde demonſtrandum eſt, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipuè teneamus, quædam eſſe nomina diſtinctè ad ſingulas perſonas pertinentia, vt ait. Augu. in 9. lib. de Trin. quæ de ſingulis tantum dicuntur perſonis: Quædam vero vnitatem eſſentiæ ſignificantia ſunt, quæ & de ſingulis ſigillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia verò ſunt quæ tranſlatiuè ac per ſimilitudinem de Deo dicuntur. Vnde Ambr. in 2. lib. de Trin. ait, Quò purius niteat fides, tripartita videtur deriuanda diſtinctio. Sunt enim nomina quædam, quæ euidenter proprietatem perſonamq; deitatis oſtendunt: Et ſunt quædam, quę perſpicuam diuinæ maieſtatis exprimunt veritatem. Alia vero ſunt quæ tranſlatiuè & per ſimilitudinem de Deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia ſunt, generatio, filius, verbum, & huiuſmodi: Vnitatis uerò æternæ, ſapientia, uirtus, & ueritas, & huiuſmodi, Similitudinis uerò, ſplendor, character, ſpeculum, & huiuſmodi.

Præmiſſis addit quædam eſſe nomina, quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiuè dicuntur. B

Augu. cap. 16. & vltimo li. 5. per totum.

His adiiciendum eſt, quædam eſſe nomina, ut Aug. ait in 5. lib. de Trin. quæ ex tempore deo conueniunt, & relatiuè ad creaturam dicuntur: quorum quædam de omnibus dicuntur perſonis, ut dominus, creator, refugium: quædam autem non de omnibus, ut donatus, datus, miſſus.

De hoc nomine trinitas addit. C

Præterea eſt unum nomen quod de nulla perſona ſigillatim dicitur, ſed de omnibus ſimul, id eſt trinitas: quod non dicitur ſecundum ſubſtantiam, ſed quaſi collectiuum pluralitatem deſignat perſonarum.

De aliis nominibus quæ temporaliter Deo congruunt, & non relatiuè dicuntur. D

Sunt etiam quædam nomina quæ ex tempore deo conueniunt, nec relatiuè dicuntur, vt humanatus, incarnatus, & huiuſmodi. Ecce ſex nominum differentias aſſignauimus, quibus utimur loquentes de deo: de quibus ſingulis agendum eſt.

Quod nomina quæ ad ſingulas pertinent perſonas, propriè relatiuè dicuntur. ea verò quæ vnitatem eſſentiæ ſignificat, ad ſe dicuntur, & de ſingulis, & de omnibus communiter dicuntur perſonis, & ſingulariter non pluraliter in ſumma accipiuntur. E

Sciendum eſt ergo, quod illa quæ propriè ad ſingulas perſonas pertinent, relatiuè adinuicem dicuntur ſicut pater & filius; & utriuſque donum ſpiritus ſanctus. Ea uerò quæ unitatem eſſentiæ ſignificant, ad ſe dicuntur: & ea quæ ad ſe dicuntur, ſubſtantialiter utiq; dicuntur, & de omnibus cõmuniter, & de ſingulis ſigillatim dicuntur perſonis: & ſingulariter non pluraliter accipiuntur in ſumma, ut Deus bonus, potens, magnus, & huiuſmodi. Quæ autem relatiuè dicuntur, ſubſtantialiter non dicuntur. unde Auguſt. in 4. lib. de Trin. ait, Quicquid ad ſe dicitur, præſtantiſſima & diuina ſublimitas ſubſtantialiter dicitur. Quod aũt ad aliquid dicitur, non ſubſtantialiter dicitur, ſed relatiuè. Tantaq; eſt uis eiuſdem ſubſtantiæ in patre & filio & ſpiritu ſancto, ut quicquid de ſingulis ad ſeipſos dicitur, non pluraliter in ſumma, ſed ſingulariter accipiatur. Dicimus enim pater eſt Deus, & filius eſt Deus, & ſpiritus ſanctus eſt Deus: quod ſecundũ ſubſtãtiam dici nemo dubitat. Non tamen dicimus hãc Trinitatem eſſe tres Deos, ſed unum Deũ. Ita dicitur pater magnus, filius magnus, & ſpiritus ſanctus magnus: nõ tamen tres magni, ſed unus magnus. Ita etiam omnipotens pater, omnipotẽs filius, omnipotens ſpiritus ſanctus: non tamen tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad ſeipſum dicitur Deus, & de ſingulis perſonis ſimiliter dicitur, &

Aug. ĩ principio cap. 4. li. 5. de Trinitate.

Ibidem paulo inferius.

ſimul de ipſa Trinitate, non pluraliter, ſed ſingulariter dicitur. Et quoniam non eſt aliud Deo eſſe, & aliud magnum eſſe, ſed idem eſt illi eſſe quod eſt magnum eſſe: propterea ſicut non dicemus tres eſſentias, ſic non dicimus tres magnitudines, ſed vnam eſſentiam, & vnam magnitudinem.

Ibidem cõtinuo in fine c. 8. eiuſdẽ. lib. 5.

Quod deus magnus eſt ea magnitudine qua Deus eſt: ſic de bonitate, & de omnibus quæ ſecundum ſubſtantiam dicuntur. F

Deus enim non eſt magnus ea magnitudine, quæ nõ eſt quod ipſe, vt quaſi particeps eius ſit: alioquin maior eſſet illa magnitudo quàm Deus. Deo autem non aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus eſt qua ipſe eſt. Ideòque nec tres magnitudines dicimus, ſed vnam magnitudinem, nec tres magnos, ſed vnum magnum: quia non participatione magnitudinis Deus magnus eſt, ſed ſeipſo magno magnus eſt, quia ipſe eſt ſua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omnipotentia Dei dicendum eſt, & de omnibus omnino quæ de Deo poſſunt pronuuciari ſubſtantialiter: quibus ad ſeipſum dicitur, non tranſlatiuè ac per ſimilitudinem, ſed propriè, ſi tamẽ de illo propriè aliquid ore hominis dici poteſt. Ecce apertè docuit, ꝙ nomina vnitatem diuinæ maieſtatis ſignificantia, & ad ſe dicuntur de Deo, id eſt ſine relatione, & de omnibus perſonis communiter, & de ſingulis diuiſim dicuntur: nec pluraliter, Sed ſingulariter in ſumma accipiuntur. Illa vero nomina quę propriè ad ſingulas pertinent perſonas, relatiuè, non ſubſtantialiter dicuntur. Quod enim propria ſingula in Trinitate perſona dicitur, vt ait Auguſt. in eodem, nullo modo, ad ſeipſum, ſed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiuè, non ſubſtantialiter dici, manifeſtum eſt.

Aug. lib. de Trin. 5. c. in medio.

Aug. c. 11. eiuſdem lib. 5. de Trini. continuè.

DE HOC NOMINE QVOD EST PERSONA QVOD CVM SECVNDVM ſubſtantiam dicatur: tamen pluraliter non ſingulariter in ſumma accipitur.

Diſtinct. XXIII. A

PRædictis adiiciendum eſt, ꝙ cum omnia nomina quæ ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, ſingulariter & non pluraliter de omnibus in ſumma dicantur perſonis, ut ſupra oſtenſum eſt: eſt tamẽ vnum nomen.ſ.perſona, quod ſecundum ſubſtantiam dicitur de ſingulis perſonis, & pluraliter non ſingulariter in ſumma accipitur. Dicimus enim pater eſt perſona, filius eſt perſona, ſpiritus ſanctus eſt perſona, & hoc ſecundum ſubſtantiam dicitur: Nec tamen dicitur, pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt vna perſona, ſed tres perſonæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominum, quæ ſecundum ſubſtantiã de Deo dicuntur, quia cum hoc ad ſe dicatur, & ſecundum ſubſtantiam, pluraliter tamen, non ſingulariter in ſumma accipitur.

Auctoritas ꝙ perſona ad ſe dicatur & ſecundũ ſubſtantiã. B

Quod autẽ perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur, Augu. oſtendit in 7. lib. de Trin. dicens, Non eſt aliud Deo eſſe, aliud perſonam eſſe, ſed omnino idem. Item in hac Trinitate cum dicimus perſonam patris, nõ aliud dicimus quàm ſubſtantiam patris. Quocirca vt ſubſtantia patris ipſe pater eſt, non quo pater eſt, ſed quo eſt ita & perſona patris, non aliud quàm ipſe pater eſt. Ad ſe quippe dicitur perſona, nõ ad filium vel ſpiritum ſanctum: ſicut ad ſe Deus dicitur & magnus, & bonus & iuſtus & huiuſmodi. Et quemadmodum hoc illi eſt eſſe, quod Deum eſſe, quod magnum eſſe, quod bonũ eſſe: ita hoc eſt illi eſſe, quod perſonam eſſe. Ecce expreſſe habes, ꝙ perſona ſecundum ſubſtantiam dicitur: vt cum dicitur, pater eſt perſona, hic ſit ſenſus, pater eſt diuina eſſentia. Similiter cum dicitur, filius eſt perſona, ſpiritus ſanctus eſt perſona, id eſt, eſſentia diuina.

Augu. ca. 6. ad principiũ. Ibidem paulò inferius.

Cur

Cur pater & filius & ſpiritus ſanctus non dicantur vna perſona, vt vna ſubſtantia, & vnus Deus. C

Ideo oritur hic quæſtio difficilis quidem, ſed non inutilis: qua quæritur, Cur non dicantur hi tres vna perſona, ſicut vna eſſentia, & vnus Deus. Quam quæſtionē Augu. diligenter tractat, atq; congrue explicat in. 7. lib. de Trin. ita dicens, Cur non hæc tria ſimul vnam perſonam dicimus, ſicut vnam eſſentiam & unum Deum, ſed dicimus tres perſonas: cum tamē tres Deos, aut tres eſſentias non dicamus? Quia volumus vel vnum aliquod vocabulum ſeruare huic ſignificationi qua intelligitur Trinitas, ne omnino taceamus iuterrogati quid tres eſſent, cum tres eſſe fateamur. Cum ergo quæritur quid tres, vt ait Auguſt. in libr. 5. de Trin. magna prorſus inopia humanum laborat eloquium: dictum eſt tamē tres perſonæ, non vt illud diceretur, ſed ne taceretur omnino. Non enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet. Ecce oſteudit qua neceſſitate dicatur pluraliter perſonæ, videlicet vt hoc vno nomine quærentibus de tribus reſpondeamus.

Cap. 9. eiuſdem cōtinuò

Solutio.

Aug. cap. 9. in fine li. 3. de Trin.

Qua neceſſitate dictum ſit tres perſonæ à Latinis, & à Græcis tres hypoſtaſes vel ſubſtantiæ. D

Qua neceſſitate non ſolum Latinus ſermo, ſed etiam Græcus eadem penè ſuper hac re laborans nomiuum penuria coartatur. Vnde Aug. quid à Græcis vel Latinis neceſſitate de ineffabili Trinitate dictum ſit aperiens. in 7. li. de Tri. ait, Loquēdi cauſa de ineffabilibus, vt fari aliquo modo poſſemus, dictum eſt à Græcis, vna eſſentia, tres ſubſtātię, id eſt, vna vſia, tres hypoſtaſes. aliter enim Græci accipiunt ſubſtantiam quàm Latini. A Latinis autem dictum eſt, vna eſſentia vel ſubſtantia. tres perſonę: quia non aliter in ſermone noſtro, id eſt. Latino eſſentia quàm ſubſtantia ſolet intelligi. Et vt intelligatur ſaltem in ęnigmate, placuit ita dici, vt cū quæreretur quid tria ſint, aliquid diceretur: quę tria eſſe fides vera pronunciat, cū & patrem non dicit eſſe filium, & ſpiritum ſanctum, ſcilicet donum Dei, nec patrem dicit eſſe nec filium. Cum ergo quęritur quid tria vel quid tres, conferimus

Ca. 4. ī principio.

rimus nos ad inueniendum aliquod nomen, quo com plectamur hęc tria. Neque occurrit animo: quia ſupereminentia diuinitatis, vſitati eloquii facultatem excedit. Verius enim cogitatur Deus, quàm dicitur: & verius eſt, quàm cogitatur.

Quid hoc nomine tres ſignificetur. E

Pater ergo & filius & ſpiritus ſanctus, quoniam tres ſunt, quid tres ſint quæramus, quid commune habeant. Non enim poſſunt dici tres patres, quia tantùm Pater ibi pater eſt: nec tres filii cũ nec pater ibi ſit filius nec ſpiritus ſanctus: nec tres ſpiritus ſancti, quia ſpiritus ſanctus propria ſignificatione, qua donum Dei dicitur, nec pater eſt, nec filius. Quid ergo tres? Si tres perſonæ eſſe dicũtur, cõmune eſt eis id quod perſona eſt, Certè enim quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpiritus ſanctus eſt perſona, Ideo tres perſonę dicuntur. Propterea ergo dicimus tres perſonas, quia cõmune eſt eis id quod perſona eſt. Ex prędictis apertè intelligi poteſt, qua neceſſitate dictum ſit à Latinis tres perſonæ, cum perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur. Vnde & tribus commune eſt id quod perſona eſt, id eſt, hoc nomen perſona.

Ibidem.c.4. Inferiùs.

Ibidẽ paulò inferiùs.

Quare non dicimus tres Deos eſſe, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, vt dicimus tres perſonas, cum id quod Deus eſt ſit eis commune: quia pater eſt Deus, & filius eſt Deus, & ſpiritus ſanctus eſt Deus. F

Sed quæritur hic, cum dicamus patrem & filium & ſpiritum ſanctum eſſe tres perſonas, quia commune eſt eis quod perſona eſt, id eſt, quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpũs ſanctus eſt perſona: cur non dicamus ſimiliter tres Deos, cum & pater ſit Deus, & filius ſit Deus, & ſpiritus ſanctus ſit Deus. Quia ſcilicet illud ſcriptura contradicit: hoc autem, & ſi non dicit, non tamen contradicit. unde Auguſt. hanc mouens quæſtionem atque definiens in libr.7. de Trin. ait, Si ideo dicimus patrem & filium & ſpiritum ſanctum eſſe tres perſonas, quia cõmune eſt eis id quod perſona eſt:

Aug. in eodem lib.7. paulò inferiùs.

cur

cur non etiam tres deos dicimus? Certè, vt prædictum eſt, quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpiritus ſanctus eſt perſona, ideo tres perſonæ dicuntur. Quia ergo pater eſt Deus, & filius eſt Deus, & ſpũs ſanctus Deus, cur non dicuntur tres dii? Ecce propoſuit hanc quæſtionem: attende quid reſpondeat ſubdens, An ideo non dicuntur tres dii, quia ſcriptura non dicit tres deos? Sed nec tres perſonas alicui ſcripturæ textus commemorat. An ideo licuit loquendi & diſputandi neceſſitate tres perſonas dicere, non quia ſcriptura dicit, ſed quia ſcriptura non contradicit? Si autem diceremus tres deos, contradiceret ſcriptura dicens, Audi Iſrael, Deus tuus Deus vnus eſt. Ecce abſolutio quæſtionis, quare potius dicamus tres perſonas quàm tres Deos: quia ſcilicet illud non contradicit ſcriptura.

Aug. ca. eodem. 4. paulò inferiùs.

Deutor. 6. a.

Libro & ca. eiſdem continuò.

Alia quæſtio, cur non dicimus tres eſſentias, vt tres perſonas, cum ſcriptura non contradicat. G

Verum & hic alia emergit quæſtio, quam Auguſt. conſequenter annectit dicens. Cur inquit, & tres eſſentias non licet dicere: quod ſimiliter ſcriptura ſicut non dicit, ita non contradicit? At ſi dicis quòd propter vnitatem Trinitatis non dicuntur tres eſſentiæ, ſed vna eſſentia: quæro, cur non propter eandem vnitatem Trinitatis dicantur vna perſona, & non tres perſonæ. Vt enim eſt illis commune nomen eſſentiæ, ita vt ſingulus quiſque dicatur eſſentia: ſic illis commune eſt perſonæ vocabulum. Quid igitur reſtat, niſi vt fateamur loquendi neceſſitate à Græcis & Latinis parta hæc vocabula aduerſus inſidias vel errores hæreticorum. Cumque conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum ſenſus, quòd in ſecretario mentis de Deo tenet, ſiue per piam fidem, ſiue per qualemcunque intelligentiam, timuit dicere tres eſſentias, ne intelligeretur in illa ſumma æqualitate vlla diuerſitas. Rurſum non poterat dicere, non eſſe tria quædam, quòd quia dixit Sabellius, in hæreſim lapſus eſt, Quæſiuit ergo quid tria diceret, & dixit tres perſonas, ſiue tres ſubſtantias ſecundum Græcos.

Ibidem paulò inferiùs.

Ibidẽ paulò interiectis.

Ibidem continuò.

Sicut

Sicut nos dicimus tres perſonas, ita Græci tres ſubſtantias, quas dicunt hypoſtaſes, aliter accipientes ſubſtantiam quàm nos. H

Quod enim de perſonis ſecundum noſtram, hoc de ſubſtantiis ſecundum conſuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt, tres ſubſtantias unam eſſentiam, id eſt, tres hypoſtaſes unam vſiam, quemadmodum nos dicimus tres perſonas unam eſſentiam uel ſubſtantiam. Quanquam & illi ſi uellent, ſicut dicunt tres ſubſtantias tres hypoſtaſes, poſſent dicere tres perſonas tria πρόσωπα. Illud autem maluerunt dicere: quia fortaſſe ſecundum linguæ ſuæ conſuetudinem aptius dicitur.

Ibidem in principio ca. 4. & poſt me diũ eiuſdẽ. Cap. 6. lib. eiuſdẽ 7. in principio.

Quòd in Trinitate non eſt diuerſitas, nec ſingularitas, vel ſolitudo: ſed vnitas, & Trinitas, & diſtinctio, & identitas. I

Iam ſufficienter, ut puto, oſtenſum eſt, quia neceſſitate dicamus tres perſonas, & quare non ſimiliter tres Deos uel eſſentias: quia. ſ. in altero obuiat ſcriptura, in altero diuerſitatis intelligentia, quia ibi nulla penitus eſt diuerſitas, ſicut nec ſingularitas vel ſolitudo, ſed unitas & trinitas. Vnde Aug. in lib. 7. de Trin. ait, Humana inopia quærens quid diceret tria, dixit tres perſonas uel ſubſtantias. Quibus nominibus non diuerſitatem uoluit intelligi, ſed ſingularitatem noluit: ut non ſolùm ibi unitas intelligatur ex eo quòd dicitur una eſſentia, ſed Trinitas, ex eo quòd dicuntur tres perſonæ. Hilarius quoque in lib. 7. de Trin. ait: Dominus dicit, Qui me uidet, uidet & patrem. Cum hoc dicitur, excluditur ſingularitas, atque unici, ideſt ſolitarii intelligentia. Nam nec ſolitarium, ſermo ſignificat, & indifferentem tamen naturam profeſſio docet. Viſus eſt enim in filio pater per naturæ vnitam ſimilitudinem. Vnũ ſunt enim natus & generans: vnum ſunt, neque vnus. Non itaque ſolitarius filius eſt, nec ſingularis, nec diſpar. Item in eodem, Sicut in patre & filio credere duos deos impiũ eſt,

Cap. 4. ad finem.

Hilarius ad finem lib. 7

Ioan. 4. b.

Paulò inferius.

Tomo.4. quæſt. 122. Ambroſ. ad finem. Libr.5.c.2. Et cap. 1.li. 2.eiuſdē ad principium, Tomo.2.

eſt, ita patrem & filium ſingularem Deum prædicare, ſacrilegum eſt. Nihil in his nouum, nihil diuerſum, nihil alienum, nihil ſeparabile eſt, De hoc etiam Augu. in libro quæſtionum veteris ac nouæ legis ait, Vnus eſt Deus, ſed non ſingularis. Item Ambroſ. in lib. de fide ait, Quod vnius eſt ſubſtantiæ, ſeparari non pōt: & ſi non ſit ſingularitatis ſed vnitatis Deus vnus cum dicitur, nequaquam deitatis Trinitatem excludit: & ideo non quod ſingularitatis, ſed quod vnitatis eſt prædicatur. Ecce ex prædictis oſtenditur, quia nec ſingularis, nec diuerſus, nec vnicus vel ſolitarius cōfitendus eſt Deus: quia ſingularitas vel ſolitudo perſonarum pluralitatem excludit, & diuerſitas vnitatem eſſentiæ tollit. Diuerſitas inducit ſeparationem diuinitatis, ſingularitas adimit diſtinctionem Trinitatis. Ideo Ambroſ. in 2. lib. de fide ait, Non eſt diuerſa nec ſingularis æqualitas, nec iuxta Sabellianos, patrem filiumque confundens: nec iuxta Arrianos, patrem filiumq; ſecernens. Pater enim & filius diſtinctionem habēt, ſeparationem uerò non habent. Item in eodem, Pater & filius diuinitate ſunt unum, nec eſt ibi ſubſtantiæ differentia, nec ulla diuerſitas: alioquin quomodo unum Deum dicimus? diuerſitas enim plures facit. Conſtat ergo ex prædictis, quia in Trinitate nulla eſt diuerſitas: ſi tamen aliquando in ſcriptura inuenitur dictum, tres diuerſæ perſonæ, & huiuſmodi. diuerſas dicit diſtinctas.

Cap.2.in fi.

Ambr.c.2. in mediò li. 1.de fide.

Quòd non debet dici Deus multiplex. K

Et ſicut in Trinitate non eſt diuerſitas, ita nec multiplicitas: & ideo non dicendus Deus multiplex, ſed trinus & ſimplex. Vnde Ambroſ. in 1. lib. de fide ait, Eſt in patre & filio non diſcrepans, ſed una diuinitas: nec confuſum quod unū eſt, nec multiplex eſſe poteſt quod indifferens eſt. Multiplex itaque Deus non eſt.

Li.1.de fide cap.eodē ſecūdò paulo ſuperiùs.

QVID SIGNIFICETVR HIS NOMINIBVS VNVS VEL VNA, DVO VEL duæ, tres uel tria, trinus uel Trinitas, plures uel pluralitas, diſtinctio uel diſtinctæ, cùm his utimur de Deo loquentes.

Diſtinct. XXIIII. A

HIc diligenter inquiri oportet, cùm in Trinitate non ſit diuerſitas uel ſingularitas, nec multiplicitas uel ſolitudo, quid ſignificetur his nominibus, ſcilicet unus uel una, duo uel duæ, tres uel tria, trinus uel Trinitas, plures uel pluralitas, diſtinctæ uel diſtinctio: cùm dicitur, unus Deus, duæ perſonæ, uel tres perſonæ plures perſonę diſtinctę ſunt perſonæ. uel cum dicitur, diſtinctio perſonarum, pluralitas perſonarum, Trinitas perſonarum, & huiuſmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem uel multiplicitatē in Deo ponere. Quid ergo iſta ibi ſignificent, ipſo de quo loquimur aperiente, inſinuare curemus.

Quid ſignificetur per nomen numerale cum loquitur de diuinis.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non ſunt in Deo, quàm ad ponendum aliqua. B

Si diligenter pręmiſſis auctoritatum uerbis intendimus, ut dictorum intelligentiam capiamus, magis uidetur horum uerborum uſus introductus ratione remouendi atque excludendi à ſimplicitate deitatis quę ibi non ſunt, quàm ponendi aliqua.

Hic non tenetur.

Quid per vnum ſignificetur cum dicitur, vnus Deus. C

Cum enim dicitur, unus Deus, multitudo deorum excluditur, nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tanquam diceretur, Deus eſt, nec multi ſunt uel plures dii. unde Ambroſi. in libro de fide ait, Cùm unum dicimus Deum, unitas excludit numerum Deorum: nec quantitatem in Deo ponit, quia nec numerus nec quātitas ibi eſt.

Lib. 1. ca. 2 ante mediū

Quo ſenſu dicitur vnus eſt pater, vel vnus eſt filius. D

Similiter cum dicitur, unus eſt pater, uel unus eſt filius, & huiuſmodi: ratio dicti hęc eſt, quòd nō ſunt multi patres

ti patres; uel multi filii, ita & de ſimilibus. Item cum dicimus plures eſſe perſonas, ſingularitatem atque ſolitudinem excludimus, nec diuerſitatem nec multiplicitatem ibi ponimus: quaſi diceretur, Sine ſolitudine ac ſingularitate perſonas confitemur. Vnde Hilarius in 4.lib.de Trin.ſic ait, Dixit deus, Faciamus hominem ad imaginem,& ſimilitudinem noſtram.Quęro nūc,an ſolum Deum ſibi locutum exiſtimes, an hunc ſermonem eius intelligas ad alterum extitiſſe. Si ſolum fuiſſe dicis, ipſius voce argueris, dicentis, Faciamus, & uoſtram. Suſtulit enim ſingularitatis ac ſolitudinis intelligentiam profeſſio cōſortii: quia aliquod conſortium eſſe non poteſt ipſi ſolitario, neque ſolitudo ſolitarii recipit Faciamus: nec alieno à ſe diceret, Noſtram, Attende lector his uerbis, & vide, quia nomine conſortii pluralitatem ſiguificauit. profeſſio ergo conſortii, eſt profeſſio pluralitatis: quam profeſſus eſt dicens, Faciamus, & noſtram. pluraliter enim vtrunque dicitur. Sed hac profeſſione pluralitatis non diuerſitatem vel multitudinem poſuit, ſed ſolitudinem & ſingularitatem negauit. Sic ergo cùm dicimus plures perſonas vel pluralitatem perſonarum, ſingularitatis & ſolitudinis intelligentiam excludimus.

Hilarius an ſe medinm lib.4.

Ibidem pau lo inferius.

Geneſ.1.c.

Quid per ternarium ſignificetur cum dicitur, tres perſonæ. E

Ita etiam cum dicimus tres perſonas, nomine ternarii non quantitatem numeri in Deo ponimus, vel aliquam diuerſitatem, ſed intelligentiam non ad alium niſi ad patrem & filium & ſpiritum ſanctum dirigendam ſignificamus: ut ſit huius dicti intelligentia, Tres perſonæ ſunt, vel tres ſunt pater & filius & ſpūs ſanctus id eſt, nec tantùm pater, nec tantùm filius: nec tantùm pater & filius in deitate ſunt, ſed etiam ſpiritus ſanctus, & non alius ab his. Similiter, nō tantum eſt ibi hæc perſona, vel illa, vel hæc & illa, ſed hæc & illa, & illa, & non alia. Et hoc fore ita intelligendnm Aug.ſatis oſtendit, vbi dicit, quòd illo nomine non diuerſitatem intelligi voluit, ſed ſingularitatem noluit.

Aug.ad finē cap.4.lib.7. de Trin.

Quid per duo, cum dicitur, duæ perſonæ, vel pater & filius duo ſunt. F

Similiter cum dicitur, duo ſunt pater & filius non dualitatis quantitatem ibi ponimus, ſed hoc ſignificamus, quòd non eſt tantùm pater, nec tantùm filius, ſed pater & filius, & hic non eſt ille: ita & de aliis huiuſmodi. Ita etiam cum dicimus pater & filius ſunt duæ perſonę, hoc ſignificamus, quòd non tantùm pater eſt perſona, nec tantùm filius eſt perſona, ſed pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & hæc non eſt illa.

Ex quo ſenſu dicitur in perſonis diſtinctio, vel perſonæ diſtinctæ. G

Cum autem dicimus, diſtinctæ perſonæ vel diſtinctio eſt in perſonis, confuſionem atque permixtionem excludimus, & hanc non eſſe illam ſignificamus. Cùmq; addimus, diſtinctæ ſunt perſonæ proprietatibus ſiue differentes proprietatibus, aliam eſſe hanc perſonam, & aliã illam ſuis proprietatibus ſignificamus. Et cum dicimus, aliam & aliam non diuerſitatem vel alienationem ibi ponimus, ſed confuſionem Sabellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiatur diſcretio. H

Ita & cum dicuntur diſcretæ perſonæ, vel cum dicitur diſcretio in perſonis eſſe, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur diſtinctio, quo diſcretio. Et congruè dicitur ibi eſſe diſcretio vel diſtinctio, non diuerſitas vel diuiſio ſiue ſeparatio. vnde Ambro. in 1. lib. de Trin. Non eſt ipſe pater qui filius, ſed inter patrem & filium expreſſa diſtinctio eſt. *Ambro. c. 2. lib. 1. de fide ante mediũ.*

Quomodo trinitas ibi accipiatur. I

Cum verò dicitur, Trinitas, id ſignificari videtur quod ſignificatur cum dicitur, tres perſonæ: vt ſicut nõ poteſt dici pater eſt tres perſonæ, vel filius eſt tres perſonæ, ita non debet dici pater eſt Trinitas, vel filius eſt Trinitas.

Hoc videtur contrarium eſſe prædictis. K

Hic non eſt prætermittendum, quòd cum ſuprà dictum ſit Deum nec ſingularem nec multiplicem eſſe confitendum, idq; ſanctorum auctoritatibus ſit confirmatum, *Septimo li.*

Etymologiarum cap. 4. matum, in contrarium videtur ſentire Iſidor. dicens, Diſtinguendum eſt inter Trinitatem & vnitatem. Eſt enim vnitas ſimplex & ſingularis, Trinitas verò multiplex & numerabilis: quia Trinitas, eſt trium vnitas. Ecce vnitatem dicit eſſe ſingularem, & Trinitatem multiplicem & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia ſingularem accepit ſicut & alij accipiunt vnum: multiplicem vero & numerabilem, ſicut alii dicunt trinum.

QVID SIGNIFICATVR CVM DICItur pluraliter, tres perſonæ, vel duæ perſonæ. Diſtinct. XXV. A

Quid ſignificatur hoc nomine pſona. PRæterea conſiderandum eſt, cum hoc nomen perſona (vt prædictum eſt, ſecundum ſubſtantiam dicatur, quæ ſit intelligentia dicti cũ pluraliter profertur, tres perſonæ vel duæ perſonæ: & cum dicitur, alia eſt perſona patris, alia eſt perſona filii, alia eſt perſona ſpiritus ſancti. Sicut.n. in his locutionibus perſonæ vocabulum eſſentiæ intelligentiam facit, plures eſſentias confiteri videmur, & ita plures Deos. Si verò eſſentiæ ſignificationem ibi non tenet, alia eſt huius nominis ratio cum dicitur, pater eſt perſona, vel filius eſt perſona: & alia cum dicitur, Pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres perſonæ: & cum dicitur, Alia eſt perſona patris, alia filii: & huiuſmodi.

Quòd videtur ſecundum eſſentiam dici, alia eſt perſona patris, alia filij, ſiue tres perſonæ. vt cum dicitur pater eſt perſona, filius eſt perſona. B

Aug. Cap. 6. li. 7. de Tri. ferè ad principium. Perſona enim, vt ſuprà ait Aug. ad ſe dicitur, & idem eſt Deo eſſe perſonam quod eſſe: ſicut idem eſt ei eſſe, quod Deum eſſe. Vnde manifeſtè colligitur ꝙ eſſentiã diuinam prædicamus dicentes, Pater eſt perſona, filius eſt perſona, ſpũs ſanctus eſt perſona. i. eſſentia diuina: & omnino vnum & idem ſignificatur nomine perſonæ, id eſt, eſſentia diuina, cum dicitur, pater eſt perſona, & filius eſt perſona, quòd ſignificatur nomine dei, cum dicitur, pater eſt deus, filius eſt Deus. Ita etiam idẽ ſignificatur cum dicitur, deus eſt deus, & Deus eſt perſona,

Vtroq; enim nomine eſſentia diuina intelligitur, quia vtrumque ſm ſubſtantiam dicitur. Cum verò dicitur, pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres perſonæ, quid nomine perſonæ ſignificamus? an eſſentiam? hoc enim videtur, ſi ſuprà poſita verba Auguſt. diligenter ſcrutemur. Suprà enim dixit, quòd ideò tres perſonas dicimus, quia id quod perſona eſt, commune eſt tribus: Et item, quia pater eſt perſona, & filius eſt perſona, & ſpiritus ſanctus eſt perſona, ideò tres perſonæ dicuntur. Videtur ergo eandem tenere ſignificationem hoc nomen perſona, cùm dicitur, tres perſonę, quam habet cum dicitur, pater eſt perſona, filius eſt perſona, ſpiritus ſanctus eſt perſona. Quia vt oſtendit Augu. hoc dicitur.i. tres perſonæ, propter illud, quia id quod perſona eſt, commune eſt eis: Id ergo quod commune eſt eis, id eſt patri & filio & ſpiritui ſancto, videtur ſignificari nomine perſonæ, cum dicitur tres perſonæ.

Aug. ad medium c.4. li. 7. de Trin. Ibidē Paulò inferiùs.

Aliter etiam videtur poſſe oſtendi, q; ſecundum eſſentiam dicatur etiam cum pluraliter profertur. C

Aliter etiam videtur poſſe oſtendi, quòd ibi nomine perſonæ ſignificetur eſſentia cum dicitur tres perſonæ. Vt enim ſuprà dixit Auguſt. Ea neceſſitate dicimus tres perſonas, vt reſponderemus quærentibus quid tres vel quid tria. Cùm ergo quæritur quid tres vel quid tria, conuenienter reſpondetur cum dicitur, tres perſonæ. At cum quæritur, quid tres vel quid tria? per quid de eſſentia quæritur. Non enim inuenitur quid illi tres ſint niſi eſſentia. Si ergo quæſtioni rectè reſpondemus, oportet vt reſpondendo eſſentiam ſignificemus: alioquin non oſtendemus quid tres ſint. Si verò reſpondentes, eſſentiam ſignificamus, ipſam eſſentiam perſonæ nomine intelligimus cum dicitur, tres perſonæ.

Aug. c.4. li. 7. de Tri. ad principium.

Opinio quorundam qui putant eſſentiam ſignificari nomine perſonæ, cum dicimus tres perſonas. D

Quibuſdam videtur quòd nomine perſonæ ſignificetur eſſentia cum dicitur, tres perſonæ, propter ea quia Auguſt. dicit ideo dici tres perſonas, quia commune eſt eis id quod eſt perſona: vt ſit talis intelligen-

Libro 7. de Trin. cap. 4. ad mediū.

tia, Pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt tres perſonæ. id eſt, ſunt tres id habentes commune quod eſt perſona id eſt, tres ſunt quorum quiſque eſt perſona. i. eſſentia. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiam dicetur, alia eſt perſona patris, alia filii? Et hoc etiam ita volunt intelligere. i. alius eſt pater, & alius eſt filius, id tamen commune habentes quod eſt perſona. Et hoc confirmant auctoritate Aug. qui in 7. lib. de Trin. ait, Tres perſonas eiuſdem eſſentiæ, vel tres perſonas vnam eſſentiam dicimus. Tres autem perſonas ex eadem eſſentia non dicimus: quaſi aliud ibi ſit quod eſſentia eſt, aliud quod perſona eſt. Hac auctoritate & præmiſſis conantur aſſerere, in prædictis locutionibus nomen perſonæ eſſentiam ſignificare. Sed quid reſpondebunt ad id quod ipſe Aug. in lib. de fide ad Petrum dicit, ſcilicet, quòd alius eſt pater in perſona ſiue perſonaliter, alius perſonaliter filius, alius perſonaliter ſpūs ſanctus. Quomodo enim alius perſonaliter pater, alius perſonaliter filius, alius perſonaliter ſpūs ſanctus, ſi in eſſe perſonam omnino conueniunt. i. ſi perſona eſſentiæ tantum intelligentiam facit? Ideo nobis videtur aliter hoc poſſe dici congruentius iuxta catholicorum doctorum auctoritates.

Ca.6. ad medium.

Capit. 1 poſt medium.

Quod hoc nomen perſona tripliciter in Trinitate accipitur: & hæc eſt vtilis & catholica doctrina de perſona & perſonis. E

Hilarius ante medium lib. 4.

Sciendum eſt igitur, quòd hoc nomen perſona multiplicem intelligentiam facit, non vnam tantum. Et vt Hilarius ait in lib. 4. de Trinitate Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi: quia non ſermoni res, ſed rei ſermo ſubiectus eſt. Diſcernentes ergo dicendi cauſas huius nominis, ſcilicet perſona ſignificationem diſtinguimus dicentes, quòd hoc nomen, ſcilicet perſona, propriè ſecundum ſubſtantiam dicitur, & eſſentiam ſignificat, ſicut ſuprà oſtendit Augu. cum dicitur, Deus eſt perſona, pater eſt perſona. Quadam tamen neceſſitate (vt ſupra dixit Auguſt.) tranſlatum eſt hoc nomen, vt pluraliter diceretur tres perſonæ, cùm quæreretur, quid tres, vel quid tria: vbi non ſignificat eſſentiam, id eſt,

eſt,naturam diuinam quæ communis eſt tribus perſonis, ſed ſubſiſtentias vel hypoſtaſes ſecundum Græcos. Græci quippe(vt ſupra dicit Augu.)aliter accipiunt ſubſtantiam,id eſt, hypoſtaſim, aliter nos. Nos enim ſubſtantiam dicimus eſſentiam ſiue naturam. Perſonas autem dicimus ſicut illi dicunt ſubſtantias,id eſt,hypoſtaſes. Si ergo nos ita accipimus perſonas, vt illi accipiunt ſubſtantias,vel hypoſtaſes: At illi aliter accipiunt hypoſtaſes,quàm nos ſubſtantiam:aliter ergo nos accipimus perſonas quam ſubſtantiam. Cum ergo dicimus tres perſonas, non ibi perſonæ nomine eſſentiam ſignificamus. Quid ergo dicimus? Dicimus, quia tres perſonę ſunt,id eſt,tres ſubſtantię,ſcilicet tres entes pro quo Græci dicunt tres hypoſtaſes.

Ibidem,1.li. 7.de Trin.c. 4.in princi.

Oſtendit verba Auguſtini conuenire huic ſententiæ. F

Et hic ſenſus adiuuatur ex verbis Augu.præmiſſis, ſi interius intelligantur. Quia enim pater eſt perſona, id eſt, eſſentia, & filius perſona, & ſpūs ſanctus perſona, ideo dicuntur tres perſonæ,tres ſubſiſtantiæ,tres entes. Non enim poſſunt dici tres ſubſiſtentiæ vel entes, niſi ſingulus eorum eſſet perſona,id eſt,eſſentia. Quia ergo eis commune eſt id quod eſt perſona,id eſt eſſentia,ideo rectè dicuntur tres perſonæ, id eſt, ſubſiſtentiæ vel ſubſiſtentes.vt ſicut eſſentia quæ eſt eis communis, verè ac propriè eſt: ita illi tres verè ac propriè ſubſiſtentiæ vel entes intelligantur. Ideoque Augu.cauſas dictorum diſcernens, dicit tres perſonas eſſe vnā eſſentiam vel eiuſdem eſſentiæ, non ex eadem eſſentia:ne aliud intelligatur ibi eſſe perſona,aliud eſſentia.tres enim perſonæ, id eſt, ſubſiſtentiæ vna ſunt eſſentia & vnius eſſentiæ, non autem ſunt vna perſona vel vnius perſonæ: licet perſona ſecundum ſubſtantiam dicatur aliquando, nam ſi hoc diceretur, confuſio fieret in perſonis.

Aug.c.6.li. 7. poſt medium.

Obiectioni illorum hic reſpondet, qua nituntur probare perſonas ſecundum eſſentiam accipi:quia reſpondemus quærentibus quid tres, vel quid tria. G

Ad hoc autem quod illi dicunt, cum quæritur, quid tres vel tria, de eſſentia quæritur, quia non inuenitur

quid illi tres ſint niſi eſſentia: per hoc volentes non inducere ut nomine perſonę eſſentiam intelligamus, cum reſpondemus tres perſonas: Ita dicimus. Indubitabiliter verum eſt, quia non inuenitur vnũ aliquid quod illi tres ſint, niſi eſſentia, Vnum enim ſunt illi tres, id eſt, eſſentia diuina. unde veritas ait, Ego & pater vnum ſumus. Veruntamen cũ quæritur, quid tres uel quid tria, nõ de eſſentia quæritur, nec ibi quid ad eſſentiam refertur. Sed cum fides catholica tres eſſe profiteretur, ſicut Ioannes in epiſtola canonica ait, Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo: quærebatur quid illi tres eſſent, id eſt, an eſſent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res ſignificarentur. Et ideo loquendi neceſſitate inuentum eſt hoc nomen perſona ad reſpondendum, & dictum eſt tres perſonæ.

Ioan. 10.b. *1. Ioan. 5.b.*

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur. H

Non autem te moueat quòd dicimus tres res. Non enim hoc dicentes diuerſarum rerum numerum ponimus in Trinitate, ſed ita tres res dicimus, ut eaſdem eſſe unam quandam ſummam rem confiteamur. Vnde Auguſt. in 1. lib. de doctr. Chriſtiana ſic ait, Res quibus fruendum eſt, nos beatos faciunt. res ergo quibus fruendum eſt, ſunt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Eademq; Trinitas una quædam ſumma res eſt, cõmuniſq; fruentibus ea, ſi tamen res & non rerum omnium cauſa ſit. Non enim facilè poteſt inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat: niſi quòd melius dicitur Trinitas hæc unus Deus, Sicut ergo tres res dicuntur, & hæc ſunt una res: ita tres ſubſiſtentiæ dicuntur, & hæ ſunt una eſſentia. Ecce oſtenſum eſt, quę ſit intelligentia huius nominis perſona, cùm dicimus tres perſonas.

In principio cap. 5. li. de doctrina. In 3. Tomo.

Ex quo ſenſu dicatur alia eſt perſona patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti. I

Nunc inſpiciamus, unum ſecundum eandem rationem & cauſam dicatur, alia eſt perſona patris, alia filii, alia ſpiritus ſancti. Quod utique ſane intelligi poteſt: ut ſit ſenſus talis, Alia eſt ſubſiſtentia uel hypoſtaſis patris, alia ſubſiſtentia filii, alia ſubſiſtentia ſpũs ſancti.

cti. Et alia ſubſiſtentia pater, alia filius, alia ſpiritus ſanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in perſona pater, alius filius, alius ſpiritus ſanctus. K

Deinde quæritur, unum ſecundum eandem rationem accipiatur cum dicitur, Alius eſt pater in perſona, alius in perſona filius, alius in perſona ſpiritus ſanctus: ſiue, alius perſonaliter pater, alius perſonaliter filius, alius perſonaliter ſpūs ſanctus. Ad quod dicimus, quia etſi poſſit eodem modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, vt hic perſonæ nomine, proprietas perſonæ intelligatur: vt ſit ſenſus talis, Alius eſt in perſona vel perſonaliter pater, id eſt, proprietate ſua pater alius eſt quàm filius, & filius proprietate ſua alius quàm pater. Paternali enim proprietate diſtinguitur hypoſtaſis patris ab hypoſtaſi filii, & hypoſtaſis filii filiali proprietate diſcernitur à patre, & ſpiritus ſanctus ab vtroque proceſſibili proprietate diſtinguitur.

Quod aliter hic accipi pſona quā ſupra: hic pro proprietate accipitur.

Quod ſecundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus poteſt accipi. L

Hoc etiam modo ſanè poteſt accipi perſona in præmiſſis locutionibus cùm dicitur, alia eſt perſona patris, alia filii. i. alia eſt proprietas qua pater eſt pater, alia qua filius eſt filius, alia qua ſpūs ſanctus eſt ſpiritus ſanctus. Ita etiam nomine perſonæ quidam proprietates intelligere volunt, cum dicuntur tres perſonæ: ſed melius eſt vt ſubſiſtentias vel hypoſtaſes intelligamus, cum dicimus tres perſonas. Ex prædictis colligitur; quòd nomen perſonæ in Trinitate triplicem tenet rationem. Eſt enim vbi facit intelligentiam eſſentiæ, & eſt vbi facit intelligentiam proprietatis.

Auctoritatibus ſanctorum oſtendit quod dixit. M

Quod autem ſecundum ſubſtantiam dicatur, & eſſentiam aliquando ſignificet, ſupra ex dictis Aug. apertè oſtēdimus. Quod vero pro hypoſtaſi atq; proprietate accipiatur, ex auctoritatibus ſanctorum oſtēdi oportet, ne coniecturis noſtris aliquid auſi dicere videamur.

Hiero. in to. 4. in Symboli explanatiõe ad principiũ, & inter opera Aug. ſermone 191. de tempore to. 10. refertur.

De hoc Hiero. in expoſitione fidei catholicæ ad Damaſum ita ait, Non eſt prorſus aliquis in Trinitate gradus, nihilque quod inferius ſuperiusue dici poſſit: ſed tota diuinitas ſui perfectione ęqualis eſt, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatem indicant perſonarum, quicquid de vna perſona dicitur, de tribus poſſit digniſſimè intelligi. Atque vt confutantes Arrium, vnam eandemque Trinitatis dicimus eſſe eſſentiam vel ſubſtantiam, & Deum vnum in tribus perſonis fatemur: ita etiam impietatem Sabellii declinãtes, tres perſonas expreſſas ſub proprietate diſtinguimus: non ipſum ſibi patrem, ipſum ſibi filium, ipſum ſibi ſpiritum ſanctum eſſe dicentes, ſed aliam patris, aliam filii, aliam ſpiritus ſancti eſſe perſonam. Non enim nomina tantummodo, ſed etiam nominum proprietates, id eſt, perſonas, vel vt Græci exprimunt hypoſtaſes, id eſt, ſubſiſtentias confitemur. Nec pater filii vel ſpiritus ſancti perſonam aliquando excludit, nec filius vel ſpiritus ſanctus patris nomẽ perſonamque recipit: ſed pater ſemper pater, & filius ſemper filius, & ſpiritus ſanctus ſemper ſpiritus ſanctus. Itaque ſubſtantia vnum ſunt, ſed perſonis ac nominibus diſtinguntur. Ecce hic apertè dicit Hieronim. proprietates eſſe perſonas & perſonas eſſe ſubſtantias. Vnde manifeſtum fit, quod diximus, ſcilicet perſonæ nomine ſignificari & hypoſtaſim & proprietatem. Ioannes etiam Dam. perſonas dicit eſſe hypoſtaſes, & eas dici, entes, ita inquiens, In deitate vnam naturam confitemur, & tres hypoſtaſes ſecundum veritatem entes, id eſt, perſonas.

Lib. 3. de orthodoxa fide c. 5. in prin.

DE PROPRIETATIBVS PERSONArum, ſed prius de hoc nomine hypoſtaſis.

Diſtinct. XXVI.

A

NVnc de proprietatibus perſonarum, quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primum audiamus quid de hoc nomine hypoſtaſis Hieron. dicit: Ait enim ſub hoc nomine venenum latere: ſed hoc

dicit

dicit ſecundum quòd hæretici eo vtebantur vt ſimplices ſeducerent, ſcilicet pro perſona & pro eſſentia. ut ſiue diceretur una tantum hypoſtaſis, ſiue tres, minus peritos ad inconueniens deducerent, cum non erat hoc nomen ita apud catholicos vulgatum, nec ita eius ſignificatio determinata ut modo. Et ideo Hieron. dicit hoc nomine non vtendũ fore ſine diſtinctione vel expoſitione, tunc, ſcilicet quando cum hæreticis contendebatur, ita ſcribens de fide catholica ad Damaſum Papam, Ab Arrianorum præſulæ, hypoſtaſion nouellum nomen à me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid tres hypoſtaſes arbitrentur intelligi? tres perſonas ſubſiſtentes aiunt. Reſpondemus nos ita credere. Non ſufficit eis ſenſus: ipſum nomen afflagitant: quia neſcio quid ueneni in ſyllabis latet. Clamamus, Si quis tres hypoſtaſes, id eſt, tres ſubſiſtentes perſonas non confitetur, anathema ſit. Siquis autem hypoſtaſim uſiam intelligens, non tribus perſonis unam hypoſtaſim dicit, alienus à Chriſto eſt: qui ſcilicet tres hypoſtaſes dicens, ſub nomine pietatis tres naturas conatur aſſerere. Sufficiat nobis dicere unam ſubſtantiam & tres perſonas perfectas æquales: taceamus tres hypoſtaſes, ſi placet. Nomen hoc non bonæ ſuſpicionis eſt, cum in eodem uerbo ſenſus diſſentiunt. Aut ſi rectum putatis, tres hypoſtaſes cum interpretationibus ſuis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, uenenũ ſub melle latet. Transfigurat enim ſe angelus Sathanæ in angelum lucis. His uerbis non negat utendum eſſe nomine hypoſtaſis, ſed hæreticos eo praue uſos oſtendit: contra quos cautela opus erat in diſtinctione ſignificationis: alioquin ſibi contradiceret, qui ſuprà tres hypoſtaſes confitetur.

Hier. ad me diũ epiſt. ad Damaſ. Tomo. 2.

Ibidem paulò inferius.

2. ad Co. 11

De proprietatibus perſonarum, & de nominibus earum relatiuis. B

Iam de proprietatibus perſonarum uideamus (quæ etiam notiones ſiue relationes in ſcriptura plerunque dicuntur) in illa ſancta Trinitate: quæ ideo à nobis repetitur, ut cordi noſtro tenacius infigatur. Ait Augu. in lib. de fide ad Petrum, Aliud eſt genuiſſe quàm na-

Ca. 1. in fin.

tum eſſe:aliudq; eſt procedere, quam genuiſſe vel natũ eſſe. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ alius eſt pater, alius filius, alius ſpũs ſanctus. Et eſt proprium ſolius patris, non quia non eſt natus ipſe, ſed quia vnum filium genuerit: propriumque ſolius filii, non quia ipſe non genuit, ſed quia de patris eſſentia natus eſt: proprium verò ſpiritus ſancti eſt, nõ quia nec natus eſt ipſe, nec genuit, ſed quia ſolus de patre filioque procedit. Ecce breuiter aſſignauit tres proprietates trium perſonarum: quarum vna non eſt alia. Hoc enim ſignificauit cum dixit, Aliud eſt genuiſſe quàm natum eſſe: aliudque procedere, id eſt, alia proprietas ſiue notio eſt generatio, & alia natiuitas, alia proceſſio, quæ aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates deſignant nomina perſonarum, ſcilicet pater filius, & ſpiritus ſanctus: quæ relatiua ſunt, & ad ſeinuicem dicuntur, quia notant relationes quę non ſunt Deo accidentales, ſed in ipſis perſonis ab æterno ſunt immutabiliter: vt non modo appellationes ſint relatiuè, ſed etiam relationes ſiue notiones in rebus ipſis, ſcilicet in perſonis ſint.

Cap. 2. eiuſdẽ in principio.

Hic de nominibus relatiuis quæ notant ipſas relationes.

Quòd non omnia quæ de Deo dicuntur, ſecundum ſubſtantiam dicuntur: quædam enim ſecundum relationem dicuntur, nihil tamen ſecundum accidens. C

Quocirca ſciendum eſt, non omne quod dicitur de Deo, dici ſ͞m ſubſtantiam: quia quędam dicuntur ſecundum relationem, quæ non eſt accidens, quia non eſt mutabilis. vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Nihil in Deo ſecundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tñ omne quod dicitur, ſecundum ſubſtantiam de Deo dicitur. In rebus creatis atque mutabilibus, quod non ſecundũ ſubſtantiam dicitur, reſtat vt ſecundum accidens dicatur. In Deo autem nihil quidem ſecundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile eſt aut amiſſibile: nec tamen omne quod dicitur de Deo, ſ͞m ſubſtantiam dicitur. dicitur. n. ad aliquid, ſicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non eſt accidens: quia & ille ſemper eſt pater, & ille ſemper eſt filius, & ita ſemper: quia ſemper natus eſt filius, nec cœpit vnquam eſſe filius. Quòd ſi ali-

Ca. 4. ad finem.

Libr. eodem c. 5. in prin.

aliquando eſſe cœpiſſet, aut aliquando deſineret eſſe filius, ſecundum accidens diceretur. Et quia pater non dicitur pater niſi ex eo quòd eſt ei filius, & filius non dicitur filius, niſi ex eo quòd habet patrem, non ſecundum ſubſtantiam hæc dicuntur, ſed ad inuicem iſta dicuntur: neque tamen ſecundum accidens: quia & quod dicitur pater, & quòd dicitur filius, & æternum atque incommutabile eſt eis. Ecce apertè his verbis oſtenditur, quædam dici de Deo ſecundum ſubſtantiam, quædam ſecundum relationem, nihil tamen ſecundum accidens. Oſtenditur etiam proprietas patris eſſe, quòd habet filium: & proprietas filii ꝙ habet patrem. Ideòq; cum dixerit æternum & incommutabile eſſe quòd pater dicitur, & ꝙ filius dicitur, ita intelligi voluit, id eſt, proprietas qua pater eſt pater, & proprietas qua filius eſt filius, æterna eſt & incommutabilis: quia & pater ſemper pater, & filius ſemper filius. Vnde & Hilar. proprietates perſonarum aſſignans in 12. libro de Trinita. ait, Si ſemper patri proprium eſt quòd ſemper eſt pater, neceſſe eſt ſemper filio proprium eſſe quòd ſemper eſt filius. Vbi enim ſemper pater eſt, ſemper & filius eſt: ergo qui non ſemper pater eſt, non ſemper genuit. Item in eodem, Nato Deo manifeſtum eſt proprium eſſe quòd filius eſt.

Hilarius ante medium duodecimi lib. Ibidem paulò ſuperiùs. Ibidem linea ſuperiore. Ibidē paulò ſuperiùs.

Quare dicatur eſſe proprium vnigeniti quòd eſt filius Dei, cum etiam homines ſint filij Dei. D

Hic quæritur, quomodo dicatur propriū nato Deo, quod eſt Dei filius vel genitus ex Deo, cum etiam homines filii Dei dicantur & ſint: ſecundum illud, Filii excelſi omnes. Et ad Moyſen de populo Iſrael Dominus ait, Filius meus primogenitus Iſrael. Sed magna eſt diſtantia. Homines enim filii Dei ſunt factura, non natiuitatis proprietate: Deus autem filius originis, proprietate filius eſt & veritate natiuitatis, non factura vel adoptione: & illi quidem ante ſunt, quàm filii dei ſunt. Fiunt enim filii, non naſcuntur filii Dei. Vnde Hilarius ſolum Deum natum originis proprietate Dei filium oſtendens, inter ipſum & homines filios Dei euidentiſſimè

Pſalm. 81. Exodi. 4. f.

Non longe à principio libri. 12. tiſſimè diſtinguit in 12.lib.de Trin.ita dicens, Vero patri ſolus qui ex eo naſcitur verè filius eſt: & nos quidē filii Dei ſumus,ſed per facturam. Fuimus enim aliquando filii iracundiæ, ſed filii Dei per adoptionem effecti ſumus potius quàm naſcimur: & quia omne quod fit antequam fiat non fuit,nos cùm filii non fuiſſemus, efficimur. Ante enim filii non eramus, ſed per gratiam facti ſumus,non nati neque generati, ſed acquiſiti. Acquiſiuit enim nos Deus ſibi, & per hoc dicitur nos genuiſſe. Genuiſſe enim Deum filios,nunquam cum proprietatis ſignificatione cognoſcimus dici. Ex adoptione enim homo factus filius Dei, non ex generatione, neque ei proprietas eſt, ſed nuncupatio, ac per id non verè filius eſt, quia nec propriè natus dicitur, nec ſemper fuit filius. Vnigenitus autem Deus nec fuit aliquando non filius, nec fuit aliquid antequam filius nec quicquam ipſe niſi filius. Atque ita qui ſemper eſt filius,naſcibilitatis proprietate ac ueritate filius eſt ſolius qui genuit,& ille tantum qui genuit pater ipſius eſt quia ſicut ille filius origine, ita ille pater generatione.

Ad Eph. 2. a.

Ibidē paucis intermediis.

Ibidem ferè immediatè.

Quod homo dicitur filius Trinitatis,& Trinitas poteſt dici pater hominum. E

Homo verò, qui filius Dei eſt factura,non tantum patris, ſed filii, & ſpiritus ſancti eſt, id eſt, totius Trinitatis:& Trinitas ipſa pater eius dici poteſt. Vnde Aug. in 5.lib.de Trin.dicit, Non poteſt dici Trinitas pater, niſi fortè tranſlatiuè ad creaturam,propter adoptionē filiorum. Quod enim ſcriptum eſt. Audi Iſrael,dominus Deus tuus,Deus vnus eſt, non vtique excepto filio aut ſpiritu ſancto oportet intelligi: quem vnum dominum Deum noſtrum rectè dicimus: etiam patrem noſtrum, per gratiam ſuam nos regenerantem. De hoc etiam Hilarius in 6.lib.de Trin.ait, Omnibus per fidem Deus pater eſt,quibus eſt pater per eam fidē,qua Ieſum Chriſtū Dei filium confitemur, Ecce oſtenſum eſt,quare proprium dicatur eſſe Dei nati,quod filius eſt:quia.ſ. ipſe ſolus natus propriè dicitur, Vnde Hilarius in lib.3.

Cap. 11. ad principium.

de

de Trinit.ait, Dominus dicens, clarifica filium tuum, non ſolo nomine cõteſtatus eſt ſe eſſe filium, ſed & proprietate. Nos filii Dei ſumus, ſed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius eſt filius origine, non adoptione veritate non nuncupatione, natiuitate non creatione. *Ioan.17.a.*

Quòd ſpiritus ſanctus dicitur propriè donum Dei, qua proprietate eſt donum, vt filius natiuitate: & vtroq; modo dicitur relatiuè, & ſecundum eandem relationem. F

Ita etiam de ſpiritu ſancto dicendum eſt qui propriè dicitur donum Dei, cum tamen & alia plura ſint dona Dei. Sed ſpiritus ſanctus in proprietate immutabili & ęterna donum eſt, ſicut filius proprietate eſt filius. Eo enim dicitur donum, quo ſpiritus ſanctus: & vtroque vtique nomine relatiuè dicitur, eademq; relatione dicitur ſpiritus ſanctus & donũ, licet ipſa relatio non ita appareat hoc nomine ſpiritus ſanctus, ſicut in hoc nomine donum. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Spiritus ſanctus qui non eſt Trinitas, ſed in Trinitate intelligitur, in eo quòd propriè dicitur ſpiritus ſanctus, relatiuè dicitur, cum ad patrem & filium refertur: quia ſpiritus ſanctus, & patri, & filii ſpiritus eſt. ſed ipſa relatio non apparet in hoc nomine: apparet autem cum dicitur donum Dei. Donum enim eſt patris & filii, quia à patre procedit & à filio: ergo ſpiritus ſanctus, ineffabilis quædam patris filiique communio eſt. Et ideo fortaſſe ſic appellatur ut iam diximus, nec iterare piget, quia patri & filio poteſt eadem appellatio cõuenire. nam hoc ipſe propriè dicitur, quod illi communiter. quia etiam pater ſpiritus, & filius ſpiritus: & pater ſanctus, & filius ſanctus. Vt ergo ex nomine quod vtriq; conuenit, vtriuſq; communio ſignificetur, vocatur donum amborum ſpiritus ſanctus. Ecce habes quare ſpiritus ſanctus propriè dicatur donum, & quod relatiuè dicitur, ſiue donum ſiue ſpiritus ſanctus: & quod nomen ſibi proprium tenet quod communiter patri & filio conuenit, ſed diuiſim. Et eſt ſciendũ quòd cum pater vel filius dicitur ſpiritus *Ca.11. in medio.* *Ca. eodẽ. 11. paulò inferius.*

ſiue

ſiue ſanctus, neutrũ relatiuè dicitur, ſed ſecundum ſubſtantiam.

An pater, vel filius, vel Trinitas ipſa poſſit dici ſpiritus ſanctus. G

His quæri poteſt, utrum pater vel filius vel etiam ipſa Trinitas poſſit dici ſpiritus ſanctus, ſicut diſiunctim dicitur & ſpiritus & ſanctus. De hoc Aug. in. 5. lib. de Trin. ſic ait, Trinitas nullo modò poteſt dici filius: ſpiritus vero ſanctus poteſt quidem vniuerſaliter dici, ſecundum id quod ſcriptum eſt. Quoniã Deus ſpiritus eſt. Itaq; pater & filius & ſpiritus ſanctus quoniã vnus Deus eſt, & vtiq; Deus ſanctus eſt, & Deus ſpiritus eſt, poteſt appellari Trinitas & ſpiritus ſanctus. Sed tamen tunc ſpũs ſanctus relatiuè non dicitur ſecundum eſſentiam: quia propriè ſpiritus ſanctus, qui non eſt trinitas, ſed in Trinitate, dicitur relatiuè.

Cap. 11. ferè ad principiũ

Ioan. 4. cap.

Ibidem continuò.

Quidam putant ſpiritum ſanctum non dici relatiuè ad patrem & filium, quia non viciſſim respondent ſibi vocabula, ſed falſo. H

Quidam tamen putant ſpiritum ſanctum vel donũ, non dici relatiuè ad patrem vel ad filium. Si enim, inquiunt, hæc relatiuè ad ſe dicuntur, ſuis inuicem ſibi reſpondent vocabulis: vt ſicut dicitur pater filii pater, & filius patris filius, ita dicatur pater ſpiritus ſancti, uel doni pater, & ſpũs ſanctus vel donũ patris ſpiritus vel donũ. Sed nõ ita eſt in omnibus relatiuis. Nõ enim omnia quæ relatiuè dicuntur, ſuis ad ſe inuicẽ reſpondẽt vocabulis. Vnde Aug. horũ elidẽs opinionẽ in 5. li. de Tri. Nõ te moueat, inquit, quoniam diximus ſpiritum ſanctum non ipſam Trinitatẽ, ſed eũ qui eſt in Trinitate relatiuè dici, licet nõ ei reſpondeat viciſſim uocabulum eius ad quẽ refertur. Dicimus enim ſpiritum ſanctum patris ſed non viciſſim dicimus patrẽ ſpiritus ſancti, ne filius eius intelligatur ſpũs ſanctus. Item dicimus ſpiritũ ſanctũ filii, ſed nõ dicimus filium ſpũs ſancti, ne pater eius intelligatur ſpũs ſanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, vt nõ inueniatur vocabulũ quo ſibi viciſſim reſpondeãt. Cum ergo dicimus donum patris & filii, non quidem

Capit. 12. in principio.

Ibidem continuò

dem poſſumus dicere patrem doni aut filium doni: ſed vt hæc uiciſſium reſpondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia hic potuit inueniri vſitatū vocabulum, illic non potuit. Donū ergo donatoris, & donator donicum dicimus, relatiuè vtrunque adinuicē dicimus, donatur tamen nō fuit Deus, niſi ex tempore, cum ſpiritus ſanctus ſit donum, & ab æterno.

Libr. eodem ca. 11. ad finem.

Cap. 16. in principio li. eodem. 5.

AN EASDEM PROPRIETATES ASIGNENT AVGVSTINVS & Hilarius: & an iſtæ ſint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & proceſſio.

Diſtinct. XXVII. A

HIc quæri poteſt, vtrum proprietates quas Hilarius ſupra aſſignauit. ſ. quòd pater ſemper eſt pater, & filius ſemper eſt filius, ſint illæ eædem proprietates quas Aug. ſuperius diſtinxit, dicēs, propriū eſſe patris quod genuit filiū, & propriū filii qđ genitus eſt à patre, & ſpiritus ſancti quod ab vtroq; procedit? Ac deinde, vtrum & iſtæ ſint illæ quæ dicuntur paternitas, filiatio, proceſſio? Videtur quod non ſint eædē ꝓprietates quas ponit Hilarius, & illæ quas ponit Aug. Si enim eadem ſunt, idem eſt ergo patri eſſe patrē, & genuiſſe filium: quod vtique quidam cōcedunt. Si autem hoc eſt, cui ergo conuenit vt ſit pater, ei cōuenit genuiſſe filium. Natura ergo diuina ſi pater eſt, genuit filium: ſi verò non genuit, pater non eſt. Sed quis audeat dicere, aut quòd ipſa genuit filium, aut quòd ipſa pater non ſit? Si autem ipſa pater eſt, non eſt ergo idem dicere aliquid eſſe patrem, & gignere filium. Et ita nō videbitur vna eademq; eſſe proprietas.

Reſponſio, vbi oſtendit eaſdem eſſe proprietates. B

Ad quod ſine præiudicio aliorum dicimus, ꝙ eaſdem proprietates notauit vterque, licet diuerſis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debet, Propriū patris eſt quod ſemper pater eſt, id eſt, proprietas patris eſt, qua ſemper pater eſt. ſemꝑ vero pater eſt, quia ſemper

Hilarius ante mediū li. 12. de Trin.

per genuit filium. Ita & proprium filii, eſt quod ſemper filius eſt, id eſt, proprietas filii eſt, qua ſemper filius eſt. Filius vero ſemper eſt, quia ſemper genitus eſt. ergo proprietas qua pater eſt, eum quia ſemper genuit, & hęc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas qua filius ſemper eſt filius, eſt, quia ſemper genitus eſt à patre, & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo. vel naſcibilitas. Sic & proprietas qua ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus vel donũ eſt quia procedit ab vtroq;: & hæc eadẽ dicitur proceſſio, In pręmiſſis ergo locutionibus eædẽ ſignificatæ ſunt proprietates.

Quomodo non eſt omnino idem dicere, eſſe patrem, & genuiſſe, vel habere filium, ita & de aliis. C

Nec tamen videtur nobis omnino eſſe idem dicere aliquid eſſe patrem & genuiſſe filium: vel aliquid eſſe filium, & habere patrẽ: vel eſſe ſpiritũ ſanctũ & procedere ab vtroq; alioquin pater nõ eſſet nomẽ hypoſtaſis. i. perſonæ, ſed proprietatis tantum: ſimiliter filius, & ſpiritus ſanctus. & ita non per tria nomina ſignificarẽtur tres ꝑſonæ. Ideoque dicimus, quia patris nomẽ nõ tantũ relationem notat, ſed etiã hypoſtaſim, id eſt, ſubſtantiam ſignificat: ita & filius, & ſpiritus ſanctus. Relationũ vero vocabula. ſ. paternitas, filiatio, proceſſio, vel gignere, gigni. procedere ipſas tantum relationes, non hypoſtaſes ſignificant, ſiue habere filium & habere patrẽ: vt verbi gratia, cum dicimus Deus eſt pater, nomine patris & relationem notamus, & diuinã hypoſtaſim ſignificamus vt, ſit intelligentia talis, Deus vel diuina eſſentia, id eſt, ille qui genuit, id eſt, hypoſtaſis quæ habet filium. Similiter, Deus eſt filius, id eſt, hypoſtaſis genita uel habens patrem. Ita etiam, Deus ſpiritus ſanctus, id eſt, hypoſtaſis procedens ab utroque, ſiue ille qui procedit. Cùm uerò nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipſas tantum ſignificamus, non hypoſtaſes: ut cum dicimus, Deus genuit, id eſt, habet filium, & Deus genitus eſt, id eſt, habet patrem, Et tunc oportet intelligi in ſubiectis hypoſtaſes tantum nõ eſſentiam quę illis proprietatibus determinantur.

Quòd

Quòd proprietates determinant hypoſtaſes non ſubſtantiam id eſt naturam. D

Illæ enim proprietates ſingulæ ſingulis propriæ conueniunt perſonis, & per eas perſonæ determinantur. & à ſe inuicem differunt, ſed à ſe nõ ſecedunt. Vnde Ioan. Dam. Non differunt ab inuicem hypoſtaſes ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum characteriſtica idiomata.i. determinatiuas proprietas. Characteriſtica verò.i. determinatiua, ſunt hypoſtaſeon & nõ naturæ. etenim hypoſtaſes determinant. Item eſſe quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam verbi hypoſtaſim, ſimplicẽ, omnia habẽtẽ quę habet pater. vt eius homouſion.i. conſubſtantialẽ: natiuitatis modo & habitudine à paternali hypoſtaſi differentẽ, nunquã vero à paternali hypoſtaſi ſecedentẽ. Idem apertius exprimens perſonales proprietates, in eodem ait, Differentiam hypoſtaſeon.i. perſonarum in tribus proprietatibus.i. paternali & filiali & proceſſibili recognoſcimus. Inſeceſſibiles autẽ ipſas hypoſtaſes, & indiſtabiles inuicem, & vnitas quidem inconfuſibiliter: tres enim ſunt & ſi vnitæ: diuiſas autem indiſtãter. Etenim ſingula perfecta eſt hypoſtaſis, & propriam proprietatẽ.ſ. exiſtentiæ modum propriũ poſſidet: ſed vnitæ ſunt ſubſtantia, & non diſtãt neq; ſecedũt à paternali hypoſtaſi. Ecce hic habes diſtinctas tres illas proprietates, quę ſupra diuerſis ſignificatæ ſunt modis.

Ioan Damaſcenus li. 3. de orthodoxa fide. c.6. ad principiũ

Cap.7. eiuſdem in principio.

Lib.3. ca.5. in principio.

Quòd ſunt alia nomina perſonarum eaſdem proprietates notantia.ſ. genitus, genitor, verbum, imago. E

Hic, non eſt prętermittendum, quòd ſicut pater & filius & ſpiritus ſanctus nomina perſonarũ ſunt, & ꝓprietates perſonales deſignant: ita etiã ſunt & alia nomina perſonarum.i. quę ipſas perſonas ſignificãt, & earũ proprietates denotãt, & eaſdẽ quas & nomina prędicta: vnde & relatiuè dicũtur.ſ. genitor, genitus, uerbũ, imago. Vnde Augu. in 5. lib. de Trin. ait, Videndum eſt, inquit, hoc ſignificari cum dicitur genitus, quod ſignificatur cum dicitur filius, Ideo enim filius, quia genitus: & quia filius, vtique genitus. Sicut autem filius ad patrẽ, ſic genitus ad genitorem refertur: & ſicut pater ad filium, ita

Cap.7. li.5. in principio.

Cap.2. poſt principium. genitor ad genitum. Idem in 6.libro de Trin. Verbum quidem ſolus filius accipitur. non ſimul pater & filius, tanquam ambo ſint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, non autem pater & filius ſimul ambo imago: ſed filius ſolus eſt imago patris, quẽadmodum & filius. *Cap. 3. ferè ad principiũ* Idem in 7.libr.de Trinit. Verbum ſecundum quod ſapientia eſt & eſſentia, hoc eſt quod pater: ſecundum quod verbum, non hoc eſt quod pater, quia verbum non eſt pater, & verbum relatiuè dicitur, ſicut filius. *Lib.7.de trinitate.ca.1. ad principiũ* Item in eodem, Sicut filius ad patrẽ refertur, ita & verbum ad eum cuius, eſt verbũ refertur, cum dicitur uerbum. *Ibidem paulò inferiùs.* Et propterea non eo uerbum, quo ſapientia dicitur: quia uerbum non ad ſe dicitur, ſed tantum relatiuè dicitur ad eum cuius eſt verbum, ſicut filius ad patrẽ. *Ibidem paulò ſuperiùs.* Eo quippe eſt filius, quo verbum: & eo eſt uerbum, quo filius: ſapientia vero, quo eſſentia: & ideo, quia pater & filius ſunt vna eſſentia & vna ſapientia. *Ibidem paulò inferiùs.* Item in eodem, Non eſt pater ipſe uerbum, ſicut nec filius, nec imago. *Lib.7.ad principiũ c. 13.lib.5.de Trinitate.* Quid autem abſurdius quàm imaginem ad ſe dici? Idem in 5. Dicitur relatiuè filius, relatiuè dicitur verbum, & imago: & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.

Breuiter ſummam colligit intelligentiæ prædictorum. F

Apertè, oſtenſum eſt, quòd ſicut filins vel genitus relatiuè dicitur ad patrem, ita verbum & imago: & quòd eo dicitur verbũ ſiue imago quo filius. id eſt, eadem proprietate ſiue notione dicitur verbum & imago qua filius: ſed non eo quo verbum, dicitur ſapientia vel eſſentia, quia non notione qua dicitur verbum, dicitur ſapientia. Nam ſapientia dicitur ſecundum eſſentiam, non ſecundum relationem.

Generalis regula eorum quæ ad ſe, & eorum quæ relatiuè dicuntur: Quicquid enim ad ſe ſimul ambo dicuntur: ſed non ita in prædictis relatiuis. G

Eſt & hic aduertenda quedã generalis regula eorum quæ ad ſe, & eorum quæ relatiuè dicuntur de patre & filio. Quicquid enim ad ſe dicuntur, vt ait Augu.in 6. lib.

lib.de Trin.non dicitur alter ſine altero, id eſt quicquid dicuntur quod ſubſtantiam eorum oſtēda, ambo ſimul dicuntur. Ergo nec pater eſt Deus ſine filio, nec filius ſine patre, ſed ambo ſimul Deus: ſed non ambo ſimul pater, non ambo ſimul filius, vel verbum, vel imago. *Cap. 2. ſtatim poſt principium.*

An ſecundū ſubſtantiā dicatur Deus Deo, & huiuſmodi. H

Hic quæritur cū dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, & huiuſmodi, vtrū dicantur ſecundū ſubſtantiā. nam ſecundum relationem conſtat iſta non dici. Si vero ſecundum ſubſtantiā dicuntur ſimul ambo. ſ. pater & filius, poſſunt dici Deus de Deo, lumē de lumine, ſecundū prediƈtam regulā. Ad quod dicimus, quia licet Deus ſecundū ſubſtantiā dicatur & lumen, & ſapientia, & huiuſmodi, & nunqā relatiuè accipiantur: aliquādo tamē pro relatiuis, id eſt pro perſonis, ſed non relatiuè, accipiūtur: vt cum dicitur, Deus genuit Deum, alterū pro patre, alterum pro filio ponimus: ſimiliter cum dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine. In aliis quoque locutionibus ſæpe reperiuntur nomina eſſentiæ ad ſignificationē perſonarum deduƈta: vt cū dicitur, Deus natus, Deus mortuus, Deus paſſos, vbi fillius tantum ſignificatur. Ita & de ſolo filio intelligitur, cum dicitur, Deus de Deo, & huiuſmodi. Vnde Auguſtinus quærens quomodo huiuſmodi dicantur, in 6. lib. de Trin. Quomodo de Deo, lumen de lumine dicitur? Non enim ſimul ambo Deus de Deo, ſed ſolus filius de Deo, ſcilicet patre: nec ambo ſimul lumen de lumine, ſed ſolus filius de lumine patre. *Aug. lib. 9. cap. 2. verſus finem.*

Quòd tantum ſecundum nomen ſubſtantiæ dicitur illud de illo, non ſecundum nomina perſonarum. I

Et eſt ſciendum quòd ſecundum nomina ſubſtantiæ tantùm dicitur illud de illo, licet ibi illa numina ſubſtantiam non ſignificent. Secundum vero eadem nomina peſonarum nunquā dicitur illud de illo, ſicut verbum de verbo, vel filius de filio, quia huiuſmodi nomina diuerſis perſonis conuenire non poſſent. Quod Augu. licet obſcurè, in eodem lib. ita dicit. Hoc ſolum de eis dici non poteſt illud de illo, quod ſimul ambo non ſunt,

id eſt, illo ſolo nomine non poſſumus vti ad oſtendendum vnum de vno, quòd ſimul ambobus non conuenit: ſicut uerbum de verbo d.ci non poteſt, quia non ſimul ambo uerbum: nec imago de imagine, nec filius de filio, quia non ſimul ambo filius vel imago. Et ſicut nomina ſubſtantię aliquando intelligentiam perſonarũ diſtinctè faciũt, Ita etiam interdum totius Trinitatis ſimul. Vnde Aug. in eodem lib. ait. In patris nomine, ipſe pater per ſe pronunciatur: in Dei vero nomine, & ipſe pater, & filius & ſpiritus ſanctus: vt cũ dicitur, Nemo bonus niſi ſolus Deus: quia Trinitas eſt vnus ſolus Deus.

Aug. lib. 6. ca. 2. in fine.

QVOD NON TANTVM TRES PRAEDICTAE PROPRIETATES SVNT IN perſonis, ſed etiam aliæ quæ aliis ſignificantur nominibus, vt ingenitus.

Dinſtinct. XXVIII. A

PRæterea conſidetare oportet, ꝙ non tantum tres prædictæ proprietates ſiue notiones in perſonis ſunt, verumetiam aliæ, quæ aliis notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen ingenitus, relatiuè dicitur de patre tantum, & aliam deſignat notionem ꝗ pater vel genitor. Non eſt enim idem eſſe patrem & eſſe ingenitum, id eſt, non ea notione pater dicitur qua ingenitus. Pater enim, vt prædictũ eſt, dicitur ſecundũ proprietatem generationis, ingenitus autem ſecundũ proprietatem innaſcibilitatis. Differt ergo pater à filio authoritate generationis, differt etiam proprietate innaſcibilitatis, ideo quia ingenitus. Vnde Aug. diſtinguens inter proprietatem qua pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus in 5. li. de Trin. ſic ait, Non eſt hoc dicere: ingenitũ, quod eſt patrẽ dicere: quia etſi filium non genuiſſet, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et ſi gignat quiſq; filium, non ex eo ipſe eſt ingenitus: quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur pater quia ingenitus. Ideo cũ de Deo patre utrũq; dicatur, alia notio eſt qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum. i. filium, Cũ vero ingenitus

Cap. 6. ad principium.

Eodẽ cap. 6. paulò inferiùs.

ingenitus dicitur, nõ quid ſit, ſed quid nõ ſit oſtenditur *Ibidem c.6.*
Hoc exẽplis planè faciendũ eſt. Quod dicitur ingenitus *in fine conti*
hic oſtenditur quod non ſit filius: ſed genitus ingenitus *nuò.*
cõmodè dicitur, filius autẽ latinè dicitur. Sed ut dicatur *Ibidem.c.7.*
in filius nõ admittit loquẽdi cõſuetudo: nihil tamen intellectui demitur ſi dicatur nõ filius quemadmodũ etiã ſi dicatur non genitus, pro eo quòd dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur. Ideo non eſt in rebus conſiderandum quid vel ſinat uel non ſinat dici vſus ſermonis noſtri, ſed quis rerum ipſarum intellectus eluceat. *Eodem.c.7. ferè cõtinuè.*
Non ergo iam tantum dicamus ingenitum, ſed etiam non genitum, quod tantum valet. Nunquid ergo aliud dicimus, quàm non filium? Negatiua porro particula nõ id efficit, vt quod ſine illa relatiuè dicitur, eadã præpoſita ſubſtantialiter dicatur, ſed id tantum negatur quod ſine illa agebatur; ſicut in aliis prædicamentis cum dicimus homo eſt, ſubſtantiam deſignamus. Qui ergo dicit, non homo eſt, non aliud genus prædicamenti enunciat ſed tantum illud negat. Sicut ergo ſecundum ſubſtantiam ait, homo eſt: ſic ſecundum ſubſtantiam nego, cum dico non homo eſt. At ſi tantum ualet quod dicitur genitus, quantum valet quod dicitur filius: tantundem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur non filius. Relatiuè autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porro quid eſt, niſi non genitus? Non ergo receditur à relatiuo prædicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad ſe dicitur, ſed quòd ex genitore ſit: ita cum dicitur ingenitus, non ad ſe dicit, ſed quòd ex genitore non ſit oſtenditur: vtrunque tamen relatiuè dicitur. Quod autem relatiuè pronunciatur, non indicat ſubſtantiam. Quamuis ergo diuerſum ſit genitus & ingenitus, non tamen indicat diuerſam ſubſtantiam: quia ſicut filius ad patrem & non filius ad non patrem refertur, ita genitus ad genitorem, & non genitus ad nõ gnitorem referatur neceſſe eſt. Ecce euidenter oſtendit quòd ingenitus relatiuè dicitur & de ſolo patre accipitur. Alia notio eſt qua dicitur ingenitus, alia qua pa- *Aug. lib. & c. eiſdem ad finem. ca. 7.*

ter. Atque tantum valet cum dicitur ingenitus, quantum non genitus, uel non filius.

An ſicut ſolus pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus vel non filius. B

Ideo ſolet quæri, Vtrum ſicut ſolus pater dicitur ingenitus, ita ipſe ſolus debeat dici non genitus, vel non filius: ut nec etiam ſpiritus ſanctus poſſit dici non filius vel non genitus? Quibuſdam videtur quòd pater ſolus debeat dici non genitus vel non filius: ſpiritus vero ſanctus ſicut non dicitur ingenitus, ita, inquiunt, non eſt dicendus non genitus vel non filius. Debet quidem dici & credi ſpiritus ſanctus non eſſe genitus uel non eſſe filius, ſed non debet dici eſſe non genitus vel non filius. Aliis autem videtur quod cum ſpiritus ſanctus nō poſſit dici ingenitus, poteſt tamen dici non genitus vel non filius. Quod autem Aug. ſupra ait, tantum valere cum dicitur ingenitus, quantum cum dicitur non genitus vel non filius, etymologiam nominis oſtendendo eum dixiſſe dicunt, non rationem prædicationis.

Opinio quorundam.

Aliorū opinio.

Aug. cap. 7. lib. 5. de Trinitate.

Quæ ſit proprietas ſecundum quam dicitur pater ingenitus. C

Si autem vis ſcire quę ſit proprietas ſecundum quam dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipſam vocantē innaſcibilitatem in 4. lib. de Trinitate, ita aientem, Eſt vnus ab vno, ſcilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in unoquoque & originis & innaſcibilitatis. Significata ergo in ſcripturis perſonarum intelligentia, & diſtincto innaſcibilitatis natiuitatiſque ſenſu, ſolitarius Deus non eſt opinandus. Diſcretio ergo vel diſtinctio perſonarū in ſcripturis poſita eſt, in nullo autem naturæ diſtinctio.

Ibidem paulò inferiùs.

Ibidem inferiùs.

Arriani nitebantur probare alterius ſubſtantiæ patrem, alterius filium: quia ille ingenitus, iſte genitus: quibus reſpondens Ambroſius dixit ſe hoc nomen in ſcripturis non legiſſe diuinis. D

Aliud etiam taceri non oportet, quòd Arriani ex eo nitebantur alterius ſubſtantiæ eſſe patrem, alterius filium, quia ille ingenitus & iſte genitus dicitur: cum diuerſum

diuerſum ſit eſſe ingenitum, & eſſe genitum. Vnde Ambroſius eorum quæſtioni reſpondens, dicit ſe in diuinis ſcripturis hoc nomen. ſcilicet ingenitus nō legiſſe, ita inquiens in libro de incarnationis dominicæ ſacramento, Cum dudum audierint quidam dicentibus nobis filium Dei qui generatus eſt, patri qui generauit, inæqualem eſſem non poſſe, quanuis ille generatus ſit, iſte generauit: quia eſſentia vel generatio eſt naturæ: aduerſus quidem illam quæſtionē vocem ſibi arbitrantur occluſam: ſed tergiuerſatione damnabili in eodem loco veſtigium vertunt, vt putent mutationem fieri quæſtionis mutatione ſermonis, dicentes, Quomodo poſſunt eſſe ingenitus & genitus vnius naturæ atque ſubſtantiæ? Ergo vt reſpondeam mihi propoſitæ quæſtioni. Primò omnium in diuinis ſcripturis ingenitus nuſquam inuenio, non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis ſunt homines huiuſmodi, vt nos dicant ea vſurpare quæ non ſunt ſcripta: cum ea quæ ſunt ſcripta dicamus, & ipſi obiiciant quod ſcriptum non ſit? Nonne ipſi ſibi aduerſantur, & authoritatem calumniæ ſuæ derogent? Attende lector, quoniam hoc nomine ingenitus nolebat vti Ambr. propter hæreticos. Ita & nos ſubiicere quędā oportet propter calumniantiū inſidias, quæ catholicis ac piis lectoribus ſecurè credi poſſunt. Sunt etenim quædam quæ non tantæ ſunt religionis & authoritatis, vt eis non oporteat ſemper confitendo ac recipiendo inſeruire, verum ſilentio aliquando pręteriri quæunt: nec illius tamen ſunt peruerſitatis, quin cum opportunum fuerit eis vti liberum habeamus.

Cap. 8. in principio.

An diuerſum ſit eſſe patrem & eſſe filium. E

Præterea quæri ſolet, cum ſupra dictum ſit, quia aliud eſt dicere ingenitū, aliud patrē, & quòd diuerſum ſit genitus & ingenitus: vtrum ſimiliter diuerſum ſit eſſe patrem & eſſe filium, an idem? Ad quod dicimus, quia ex eodem ſenſu quo dicitur diuerſum genitus & ingenitus, & quo dicitur non eſſe idem dicere genitum & ingenitum, poteſt dici non eſſe idem, ſed diuerſum, eſſe patrem, & eſſe filium, uel eſſe ſpiritum ſanctum:

Augu. li. 5. cap. 5.

quia non ea notione pater eſt pater, qua filius eſt filius, vel qua ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus. Ideoque ex hoc ſenſu concedimus, quod aliud eſt eſſe patrem, & aliud eſt eſſe filium quia alia notio eſt, qua pater eſt pater, alia qua filius eſt filius. Sed ſi transponas, vt dicas, aliud eſt patrem eſſe, aliud filium eſſe, variatur intelligentia: & ideo non conceditur. Eſt enim ſenſus talis ac ſi dicatur, aliud eſt quo pater eſt non quidem pater, ſed eſt: aliud quo filius eſt, non quidem filius, ſed eſt: quod penitus falſum eſt. Eo enim pater eſt, quo pater Deus eſt, id eſt per eſſentiam vel naturam: at filius eo Deus eſt, quo pater Deus eſt. Eo ergo filius eſt, quo pater eſt, & ita idem eſt patrem eſſe quod filium eſſe: ſed non eſt idem eſſe patrem, & eſſe filium

Ca. 5. I fine. Vnde Auguſt. in 5. libro de Trin. ait, Quanuis diuerſum ſit eſſe patrem & eſſe filium non eſt tamen diuerſa ſubſtantia: quia non hoc ſecundum ſubſtātiam dicitur, ſed ſecundum relatiuum: quod tamen relatiuum non eſt accidēs, quia non eſt mutabile. Ecce diuerſum eſſe dicit eſſe patrem & eſſe filium, quod iuxta rationem prædictam accipi oportet: quia ſcilicet alia ratio eſt qua eſt pater, alia qua eſt filius. Nō enim ſecundū eſſentiā pater dicitur pater, vel filius filius, ſed ſecundū relationem.

Quomodo dicatur ſapientia genita vel nata: an ſecundum relationem, an ſubſtantiam. E

Sciendum quoq; eſt, quòd ſicut ſolus filius dicitur verbū vel imago, ita etiam ipſe ſolus dicitur ſapientia nata vel genita. Et ideo quæritur vtrū hoc relatiuè dicatur: & ſi relatiuè dicitur, an ſecundū eandē relationē

Ca. 2. in medio. qua dicitur verbū & imago? De hoc Aug. in 7. li. de Trin. ait, id dici accipiamus cū dicitur verbū, ac ſi dicatur nata ſapientia, vt filius ſit & imago. Et hæc duo cum dicūtur, id eſt, nata ſapientia, in vno eorum, eo quod eſt nata, & uerbum & imago & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non oſtendatur eſſentia, quia relatiuè dicuntur. At in altero quod eſt ſapientia, etiam eſſentia demonſtretur, quoniam & ad ſe dicitur: ſeipſa enim eſt ſapiens, & hoc eſt eius eſſe quod ſapere: vnde

pater

pater & filius ſimul vna ſapientia, quia vna eſſentia. Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hic dicit Auguſt. Videtur enim dicere, quod cum dicitur nata ſapientia, ibi ſapientia eſſentiam ſignificet, & nata relationem notet. Quod ſi ita eſt, cogimur dicere eſſentiam diuinam eſſe natam: quod ſuperioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus, quod in altero, id eſt in eo quod nata eſt, eadem notio intelligatur quæ notatur cum dicitur verbum & imago. In altero vero, ſcilicet ſapientia, demonſtratur eſſentia, id eſt, demõſtratur quod filius ſit eſſentia, quia ſapientia ſecundum eſſentiam dicitur. Et ideo cum dicitur nata ſapientia, intelligatur quod ipſe qui natus eſt, eſſentia eſt: ibi tamen ſapientia non pro eſſentia, ſed pro hypoſtaſi facit intelligentiam: vt ſicut quando dicitur verbum vel filius, intelligitur hypoſtaſis cum ſua proprietate. Item cum dicitur nata ſapientia, idem intelligitur, id eſt genita hypoſtaſis. Ideo vigilanter ait idem eſſe intelligendum cum dicitur verbum, & cum dicitur nata ſapientia, id eſt, eademque hypoſtaſis cui ineſt illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud quod ſuperius diximus, ſcilicet cum dicitur pater vel filius vel Spiritus ſanctus, non tantum illæ proprietates ſignificantur, vt cum dicitur paternitas, filiatio: ſed etiam hypoſtaſis cum ſuis proprietatibus.

Quod imago aliquando dicitur ſecundum eſſentiam. G

Illud etiam ſciri oportet, quia cum ſuprà dictum ſit imaginem relatiuè dici de filio, ſicut verbum vel filius: interdum tamen reperitur ſecundum ſubſtantiam dici, vnde Augu. in lib. de fide ad Petrum dicit, quòd vna eſt Sanctæ Trinitatis eſſentialiter diuinitas & imago, ad quam factus eſt homo. Hilarius etiam in 5. libro de Trinitate ait, Homo fit ad communem imaginem: Nomen non diſcrepat, natura non differt. Vna eſt enim ad quam homo creatus eſt, ſpecies. Ex his verbis oſtenditur quòd imago aliquando eſſentię intelligentiam facit: & tunc ad ſe dicitur, & non relatiuè.

Cap. 1. ad finem.

Non longè à principio.

DE PRINCIPIO, QVOD RELATIVE DICITVR, ET MVLTIPLICEM notat relationem.

Diſtinct. XXIX. A

EST præterea aliud nomen multiplicem notans relationem, ſcilicet principium. Dicitur enim principium ſemper ad aliquid: & dicitur pater principium, & filius principium, & ſpiritus ſanctus principium: ſed differenter. Nam pater dicitur principium ad filium, & ad ſpiritum ſanctum. Vnde Auguſt. in 4. lib. de Trinitate ait, Pater eſt principium totius diuinitatis, vel ſi melius dicitur, deitatis: quia ipſe à nullo eſt. Non enim habet de quo ſit vel de quo procedat, ſed ab eo & filius eſt genitus, & ſpiritus ſanctus procedit. Non ergo dicitur principium totius deitatis, quod vel ſui, vel diuinæ eſſentiæ principium ſit: ſed quia principium eſt filii, & ſpiritus ſancti, in quibus ſingulis tota diuinitas eſt. Filius ad ſpiritum ſanctum dicitur principiũ Spiritus vero ſanctus nõ dicitur prinpium niſi ad creaturas: ad quas pater etiã dicitur principium, & filius, & Trinitas ipſa ſimul, & ſingula perſonarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium eſt ſine principio. Filius principiũ de principio: Spiritus ſanctus principium de vtroq;, id eſt de patre & filio.

Aug. c. 20. ad finem.

Quòd ab æterno pater eſt principium, & filius, ſed ſpiritus ſanctus non: immo cœpit eſſe principium. B

Et pater ab æterno principium eſt filii, & pater & filius principium ſpiritus ſancti: quia filius eſt à patre, & ſpiritus ſanctus ab vtroque. Spiritus verò ſanctus non ab æterno principium eſt, ſed eſſe cœpit, quia non dicitur principium niſi ad creaturas. Cum ergo creaturæ eſſe cœperunt, & Spiritus ſanctus eſſe cœpit principium earum. Ita etiam pater & filius eſſe cœpit cum ſpiritu ſancto, vnum principium creaturarum, quia creaturæ eſſe cœperunt à patre & filio & ſpiritu ſancto: & dicuntur hi tres, nõ tria, ſed vnum principium omnium creaturarum.

turarum, quia vno eodemq; modo principium rerum ſunt. Non.n.aliter ſunt res à patre & aliter à filio, ſed penitus eodem modo. Ideo Apoſtolus intelligens hanc Trinitatem eſſe vnum principiũ rerum ait, Ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Cũ verò audimus omnia eſſe ex Deo, vt ait Aug. de natura boni, omnes vtiq; naturas intelligere debemus, & omnia quę naturalia ſunt. Non enim ex ipſo ſunt peccata quæ naturam non ſeruant, ſed vitiant, quæ ex voluntate peccantium naſcuntur. Omnium ergo quæ naturaliter ſunt vnum principium eſt pater cum filio & Spiritu ſancto: & hoc eſſe cępit. Ab æterno autem pater principium eſt filii generatione, & pater & filius vnum principium Spiritus ſancti. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Dicitur relatiuè pater, idemq; relatiuè dicitur principium. Sed pater ad filium dicitur, principiũ vero ad omnia quę ab ipſo ſunt. Et principium dicitur filius. Cum enim diceretur ei, Tu quis es? Reſpõdit, Principium, qui & loquor vobis. Sed nunquid patris principium eſt? immò creatorem ſe voluit oſtendere, cum ſe dixit eſſe principium: ſicut & pater principiũ eſt creaturæ, quia ab illo ſunt omnia. Cum verò dicimus & patrem principium, non duo principia creaturæ dicimus: quia pater & filius ſimul ad creaturã vnum principium eſt, ſicut vnus Creator. Si autem quicquid in ſe manet & gignit vel operatur aliquid, principium eſt eius rei quam gignit, vel eius quam operatur: non poſſumus negare etiam Spiritum ſanctum rectè dici principium, quia non eum ſeparamus ab appellatione creatoris: quia ſcriptum eſt de illo, quod operetut: & vtique in ſe manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur ipſe, mutatur & vertitur, Vnum ergo principium ad creaturam cum patre & filio eſt ſpiritus ſanctus, nõ duo vel tria principia. Ecce apertè oſtẽdit Aug. patrem & filium & Spiritũ ſanctum eſſe vnum principium rerum creatarum, id eſt, vno eodemq; modo eſſe principium: & illum modum ſatis aperuit: quia ſcilicet operantur omnia. & quia ſimiliter operantur hi tres, ideo vnum principium eſſe dicuntur.

Lib. 5. c. 13. & in fine c. 14. eiuſdẽ li.

Aug. c. 13. in principio.

Ibidem ferè continuè.

In fine c. 13. de Tri. li. 5.

His

Hic oſtendit quomodo pater ſit principium filij, & ipſe & filius principium ſpiritus ſancti. C

Deinde in eodem lib. continuè oſtendit, quõ pater dicatur principium ad filium, & ad Spũm ſanctum ipſe & filius, dicens ideo eſſe patrem principium filii, quia genuit eum: & patrem & filium eſſe principium Spiritus ſancti, quia Spũs ſanctus procedit vel datur ab vtroque. ait enim ita, Si gignens ad id quod gignitur principium eſt, pater ad filium principium eſt, quia genuit eum. Vtrum autem & ad Spiritũ ſanctum principiũ ſit pater, quia dictum eſt, de patre procedit, nõ parua quęſtio eſt. Quod ſi ita eſt, non iam principium eius tm̃ erit rei quã gignit vel facit, ſed & eius quam dat, & quæ procedit, ab ipſo. Si ergo quod datur vel quod procedit, principium habet à quo datur vel procedit, fatendum eſt patrem & filium vnum principium eſſe ſpiritus ſancti, non duo principia. Sed ſicut pater & filius ad creaturam relatiuè vnus creator & vnus dñs dicitur, ſic relatiuè ad Spũm ſanctum vnum principium. Ad creaturam vero pater & filius & Spũs ſanctus vnũ principiũ ſunt, ſicut vnus creator & vnus dñs. Ecce habes quod pater principium filii dicitur, quia genuit eum: qua ergo notione eſt pater, ea principium filii dicitur, id eſt, gñatione: ſm quam etiam dicitur author filii, Vnde Hilarius in 4. li. de Trin. ita ait. Ipſo quo pater dicitur, eius quem genuit author oſtenditur: id nomen habens, quod neq; ex alio profectum intelligatur & ex quo is qui genitus eſt ſubſtitiſſe doceatur. Nouit eccleſia vnum innaſcibilẽ deum: nouit vnig. dei filiũm. Confitetur patrem ab origine liberum: confitetur & filii originem ab initio non ipſum initiabilem, ſed ab initiabili: non per ſeipſum, ſed ab eo qui à nemine eſt, natum ab æterno, natiuitatem ſcilicet ex paterna æternitate ſumentem. Edita eſt hic fidei profeſſio, ſed profeſſionis ratio nondũ expoſita eſt: & ideo quærenda, ſcilicet quomodo intelligendum ſit quod ait, filii originem eſſe ab initio, & non ipſum eſſe ab initio, ſed ab initiabili. Hoc vtique ſubdens determinauit quomodo acceperit initium, inquiẽs originem filii

Aug. c. 14. in prin. li. 5. de Trinita.

Ibidem paulo inferius.

Hila. lib. 4. non longè à principio.

Ibidem paulo ſuperius.

filii eſſe ab initio: ac ſi diceret, Non ita intelligas originem filii eſſe ab initio, quaſi ipſe filius habeat initium: ſed quia ipſe eſt ab initiabili, id eſt, à patre à quo ſunt omnia. Nam licet filius ſit principium de principio, non eſt tamen concedēdum quòd filius habeat principium. Cumq; filius ſit principium de principio, & pater principium non de principio, non eſt principium de principio, principium ſine principio: ſicut filius non eſt pater, neque tamen duo principia, ſed vnum: ſicut pater & filius non duo creatores, ſed vnus creator.

Cùm pater & filius ſint vnum principium ſpiritus ſancti, quæritur an eadem notione. D

Vnum autem principium ſunt pater & filius, non tātùm creaturarum vt dictum eſt ſupra: ſed etiam Spūs ſancti ideo quæri ſolet, vtrum eadem notione pater ſit principium Spūs ſancti, & filius, an ſit alia notio qua pater dicatur principium Spiritus ſancti, & alia qua filius. Ad quod dicimus, cum pater dicatur principium Spiritus ſancti, & filius, quia Spiritus ſanctus procedit vel datur ab vtroque, nec aliter procedit vel datur à patre quàm à filio: ſanè intelligi poteſt, patrem & filium eadem relatione vel notione principium dici Spiritus ſancti. Si vero quæritur quæ ſit illa notio, quam ibi notat principium? Nomen eius non habemus: ſed non eſt ipſa paternitas vel filiatio: immo notio quædam quæ patris eſt & filii, qua ab æterno pater & filius vnum principium eſt Spiritus ſancti. Donator autem (vt prædictum eſt) dicitur pater vel filius ex tempore, ſicut Spiritus ſanctus datum vel donatum.

Reſponſio.

Quæritur q̄ ſit notio qua pater & filius dicitur principium ſpūs ſancti.

DE HIS QVAE TEMPORALITER DE Deo dicuntur & relatiuè ſecundum accidens, quod non Deo ſed creaturis accidit.

Diſtinct. XXX. A

SVnt enim quædam quę ex tempore de Deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt ſine ſui mutatione: & relatiuè dicuntur ſm accidens, non q̄ accidit Deo, ſed quòd accidit creaturis: vt creator, dominus,

minus refugiũ,datum,vel donatũ & huiuſmodi. De his Aug.in 5.li.de Trin.ait,Creator relatiuè dicitur ad creaturam, ſicut dominus ad ſeruum. Item, Non aliquem moueat ꝙ Spiritus ſanctus cum ſit coæternus patri & filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipſum quod donatum diximus. Nam ſempiternæ Spiritus ſanctus eſt donum, temporaliter autem donatum. Et ſi dominus non dicitur, niſi cum habere incipit ſeruum,etiam iſta appellatio relatiua ex tempore eſt Deo. Non enim ſempiterna creatura eſt, cuius ille dominus eſt,ergo dominum eſſe non ſempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam ſempiternam dicere: quia ille ſempiternæ non dominaretur, niſi etiam iſta ſempiterne famularetur. Sicut autem non poteſt eſſe ſeruus qui non habet dominum, ſic nec dominus qui non habet ſeruum.

Cap. 13. ad principium. Ca. 16. eiuſdem lib. 5.

Ibidem paucis interiectis.

Oppoſitio quòd non ex tempore ſit dominus, quia eſt dominus temporis quod non eſt ex tempore. E

Sed hic aliquis dicet,quòd non ex tempore competit Deo hæc appellatio qua dicitur dominus, quia non eſt tantum dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, ſed etiam illius rei quæ non cœpit ex tempore,id eſt,ipſius temporis, quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tempus quam inciperet: & ideo non cępit eſſe dominus ex tempore. Ad quod dici potuit, quia licet non cœperit ex tempore dominus eſſe temporis, cœpit tamen eſſe dominus temporis: quia nõ ſemper fuit tempus: & ipſius hominis ex tempore cœpit eſſe dominus. De hoc Aug.in eodem lib.continue ita ait, Quiſquis extiterit qui æternum Deum ſolum dicat, tempora vero non eſſe æterna propter varietatem & mutabilitatem, ſed tamen ipſa tempora non in tempore eſſe cœpiſſe, quia non erat tempus antequam tempora inciperẽt: & ideo nõ in tempore accidere Deo vt dominus eſſet,quia ipſorum temporum dominus erat, quæ vtique non in tempore eſſe cœperunt: quid reſpondebit de homine qui in tempore factus eſt? cuius vtique dominus non erat antequam eſſet. Certè vt dominus hominis eſſet,

Aug.c. 16. ẽcõtinuo non longe a principio, lib. 5. de Trin.

ex tempore accidit Deo: & vt omnis amoueatur contro uerſia, certè vt tuus dominus eſſet vel meus, qui modo eſſe cœpimus, ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinemus nihil ſecundum accidens dici Deum, niſi quia ipſius naturæ nihil accidit quo mutetur: vt ea ſint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicũtur, accidunt: ſicut amicus relatiuè dicitur. Non enim amicus eſſe incipit, niſi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Nummus vero cum dicitur precium, relatiuè dicitur, nec tamen mutatus eſt cùm eſſe cœperit precium, nec cum dicitur pignus & huiuſmodi. Si ergo nummus poteſt nulla ſui mutatione toties dici relatiuè, vt neq; cum incipit dici, neque cum deſinit, aliquid in eius natura vel forma qua nummus eſt, mutationis fiat: quãto facilius de illa incommutabili Dei ſubſtantia debemus accipere, ꝙ ita dicatur relatiuè aliquid ad creaturam, vt quanuis temporaliter incipiat dici, non tamen ipſi ſubſtantiæ Dei accidiſſe aliquid intelligatur, ſed illi creaturæ ad quam dicitur. Qualiter etiam refugium noſtrum dicitur: Refugium enim noſtrum dicitur Deus: relatiuè ad nos enim refertur: & tunc refugium noſtrum fit cum ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noſter eſſe incipit, cùm per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri. Subſtantia ergo noſtra mutatur in melius, cùm filii eius efficimur. Similiter & ille pater noſter eſſe incipit, ſed nulla ſui cõmutatione ſubſtantiæ. Quòd ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifeſtum eſt relatiuè dici: non tamen ſecundum accidens Dei, quòd aliquid ei acciderit, ſed plane ſecundum accidens eius, ad quod dici aliquid Deus incipit relatiuè. Ex his apertè oſtenditur, quòd quædam de Deo temporaliter dicuntur relatiuè ad creaturas ſine mutatione deitatis, ſed non ſine mutatione creaturæ: & ita accidens eſt in creatura

Ibidem paulo inferius.

Ibidem cõtinuo Augu. cap. 16.

tura

tura non in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relatiuè, ad creatorem relatiua eſt, & relationem notat quæ eſt in ipſa creatura. Appellatio vero illa qua creator relatiuè dicitur ad creaturam, relatiua quidem eſt, ſed nullam notat relationem quæ ſit in creatore.

Hic ſoluitur quæſtio, qua quærebatur, vtrum ſpiritus ſanctus dicatur datum relatiuè ad ſe, cùm ipſe det ſe. C

Hic poteſt ſolui quæſtio ſuperius propoſita, vbi quærebatur, cùm Spiritus ſanctus datum dicatur vel donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cùm Spiritus ſanctus det ſeipſum, vtrum ad ſeipſum relatiuè dicatur, cum dicitur dari vel donari? Cui quæſtioni reſpondentes, dicimus Spiritum ſanctum dici datum vel donatum relatiuè, & ad dantem, & ad illum cui datur. Dans autem ſiue donator, eſt pater cum filio, & Spiritu ſancto. Nec tamen dicimus Spiritum ſanctum referri ad ſe, ſed appellatio dati vel donati refertur, & ad dantem & ad recipiẽtem: quia non poteſt aliquid dici datum, niſi ab aliquo, & alicui detur. Cùm autem Spiritus ſanctus dari à ſe vel datus à ſe dicitur, relatiuè quidem dicitur ad illum cui datur, & eſt appellatio relatiua: & in illo cui datur mutatio fit, non in dante.

QVOMODO DICATVR FILIVS Aequalis patri: an ſecundum ſubſtantiam, an ſecundum relationem: ita & ſimilis.

Diſtinct. XXXI. A

De ſignificatione relatiuorum, quæ cõiter & æternaliter de Deo dicũtur vt ſimilis & æqualis. Hilar. ad finem li. 3. de Trinitate.

PRæterea conſiderari oportet, cum tres perſonæ coæquales ſibi ſint vtrum relatiuè hoc dicatur, an ſecundum ſubſtantiã: & ſi relatiuè, vtrum ſecundum relationem, an ſecnndum eſſentiam conſideranda ſit æqualitas: deinde, quid ſit ipſa æqualitas, Ad quod dicimus, quia ſicut ſimile nihil ſibi eſt, ſimilitudo enim vt ait Hilarius, ſibiipſi nõ eſt: ita & æquale aliquid ſibi non dicitur: ac per hoc ſicut ſimile, ita & æquale relatiuè dicitur. Dicitur ergo relatiuè filius æqualis patri, & vtrique Spiritus ſanctus. Eſt tamen æqualis patri

tri filius, & vtrique ſpiritus ſanctus, propter ſummam ſimplicitatem eſſentiæ, & vnitatem. Aequalis eſt ergo filius patri ſecundum eſſentiam, non ſecundum relationem. Vnde Aug. 5. lib. de Trin. ait, Quærimus ſecundum quid æqualis ſit patri filius, non ſecūndum hoc ꝙ ad patrem dicitur filius, æqualis eſt patri. reſtat ergo vt ſecundum id æqualis ſit, quòd ad ſe dicitur. Quicquid autem ad ſe dicitur, ſecundum ſubſtantiam dicitur reſtat ergo vt ſecundum ſubſtantiam ſit æqualis, eadem ergo eſt utriuſque ſubſtantia. Item in 6. lib. Satis eſt uidere nullo modo filium ęqualem eſſe patri, ſi in aliquo, ſcilicet quod pertineat ad ſignificandam eius ſubſtantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo æqualis eſt patri filius, & eſt eiuſdem ſubſtantiæ. Aequalis eſt etiā ſpirirus ſanctus patri & filio, & in omnibus ęqualis propter ſummam ſimplicitatem illius ſubſtantiæ. Ex his perſpicuum ſit, quòd ſecundum ſubſtantiam filius eſt æqualis patri, & vtrique ſpiritus ſanctus, & appellatio tantum relatiua eſt. Aequalitas ergo patris & filii non eſt relatio vel notio, ſed naturalis vnitas & identitas.

Cap. 6. in fi.

Cap. 4. in fine.

Ca. 5. eiuſdē in principio.

Hic quomodo dicatur ſimilis, & quid ſit ſimilitudo. B

Hoc idem etiam dicimus de ſimili & ſimilitudine. Cùm enim dicitur filius ſimilis patri, relatiuè quidem dicitur: ſed ſimilis eſt patri propter vnitatem eſſentiæ. Eſt ergo appellatio tantum relatiua, ſimilitudo verò indifferens eſſentia. Vnde quibuſdam non indoctè videtur nomine æqualitatis vel ſimilitudinis non aliquid poni, ſed remoueri: vt ea ratione dicatur filius æqnalis patri, quia nec maior eſt eo, nec minor, & hoc propter vnitatē eſſentiæ, Ita & ſimilis dicitur, quia nec diuerſus, nec alienus, nec in aliquo diſſimilis. & hoc propter eſſentiæ ſimplicitatē. Non ergo ſecundū ꝙ filius eſt genitus à patre, æqualis vel inæqualis eſt patri, nec ſimilis vel diſſimilis: ſed æqualis & ſimilis ſecundū ſubſtantiam.

Hic non tenetur.

De ſententia ſancti Hilarij, qua in trinitate perſonarum propria oſtendit. C

Non eſt igitur hic prætermittendum, quòd vir illuſtris Hilarius proprietates perſonarum aſſignans, dicit

Capit.10.in principio. Hila. ĩ prin. li.2. de trin. Hila. lib. de ſynodis ĩ declaratiõe primæ definitionis oriẽtaliũ ait. Imago oĩs eius ad quẽ imaginatur ſpẽs indifferẽs eſt. Neq;.n. ipſe ſibi quiſque imago eſt, ſed eũ cuius imago ẽ, neceſſe eſt, vt imago demõſtret. Imago itaq; eſt rei ad rem coæquãdæ imaginata, & indiſcreta ſimilitudo. Eſt ergo pater, eſt & filius: quia imago patris & filius, & qui imago eſt vt verè imago ſit, ſpẽm neceſſe eſt, & naturã, &

in patre eſſe æternitatem, ſpeciem in imagine, vſum in munere: quæ tantæ difficultatis ſunt verba, vt in eorum intelligentia atque explanatione vehementer laborauerit. Aug. vt ipſe oſtendit in 6. lib. de Trin. ita dicens. Quidam cum vellet breuiſſimè ſingularum in Trinitate perſonarum inſinuare propria: Aeternitas eſt, inquit, in patre, ſpecies in imagine, vſus in munere. Et quia non mediocris authoritatis in tractatione ſcripturarum & aſſertione fidei vir extitit (hæc enim Hilarius in libris ſuis poſuit) horum verborum, id eſt, patris, & imaginis, & muneris, æternitatis, ſpeciei, & vſus, abditam ſcrutatus intelligentiam, quantum valeo, non eum ſecutum arbitror in æternitatis vocabulo: niſi quòd pater non habet patrem de quo ſit, filius autem de patre eſt vt ſit, atque vt illi coæternus ſit. Imago enim ſi perfectè implet illud cuius imago eſt, ipſa coæquatur ei, non illud imagini ſuæ: in qua imagine ſpeciem nominauit. Credo propter pulchritudinem. vbi tanta eſt congruentia & prima æqualitas, & prima ſimilitudo nulla in re diſſidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte diſſimilis: ſed ad identitatem reſpondens ei cuius imago eſt: vbi eſt prima & ſumma vita: cui non aliud viuere, & aliud eſſe, ſed idem & primus ac ſummus intellectus: cui non eſt aliud viuere, & aliud intelligere, ſed idem hoc vnum tanquam verbum perfectum: cui non deſit aliquid: & ars quædam omnipotentis & ſapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilium: & omnes vnũ in ea: ſicut ipſa vnum de vno cum quo vnum: ibi nouit omnia Deus quæ fecit per ipſam.

Hic de ſpiritu ſancto quare vſus dicatur. D

Eſt autem ineffabilis quidam complexus patris & imaginis, qui non eſt ſine perfruitione, ſine charitate, ſine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, felicitas vel beatitudo (ſi tamen aliqua humana voce digne dicitur) vſus ab illo appellata eſt breuiter, & eſt in Trinitate Spiritus ſanctus non genitus, ſed genitoris genitique ſuauitas, ingenti largitate atque vbertate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Itaq; illa tria & à ſe inuicem

uicem determinari videntur, & in ſe infinita ſunt. Qui uidet hoc vel ex patre, vel per ſpeculũ in ænigmate, gaudeat cognoſcens Deum, & gratias agat. Qui vero non videt, tendat per pietatem fidei ad videndũ, non per cæcitatem ad calumniandum: quoniam vnus eſt Deus, ſed tamen Trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarii præmiſſa accipienda ſint, licet tantæ ſint profunditatis, vt etiam adhibita expoſitione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus ſenſus: cùm & ipſa eorum explanatio, quam hic Augu. edidit, plurimum in ſe habeat difficultatis & ambiguitatis.

eſſentiã, ſecũdũ qđ imago eſt, in ſe habeat authoris.

Quòd ſecundum hanc expoſitionem non diſtinguntur ibi proprietates perſonarum tres. E

Non enim ſecundum præmiſſam expoſitionem diſtinguntur hi tres illæ proprietates ſuperius aſſignatæ, ſed ipſæ hypoſtaſes diſtinctæ ab inuicem monſtrantur. æternitatis tamen nomine eadem videtur deſignata proprietas, quam notat hoc nomen ingenitus. Sed videamus quid ſit quod ait, Imago ſi perfectè implet, cuius imago eſt, ipſa coæquatur ei, non illud ſuæ imagini. Videtur enim dicere, quòd filius qui eſt imago patris, patri coæquatur, non pater filio: cum & filius dicatur æqualis patri in ſcriptura, & pater filio: ſed filius hoc habet à patre vt ſit ei æqualis, pater autem non habet à filio: & tamen filius plenè ac perfectè æqualis eſt patri, id eſt imago ei cuius eſt imago.

Aug. ibidẽ.

Hilar. in lib. de ſynodis, Propõne. 26 Si quis innaſcibilẽ & ſine initio dicat filiũ quaſi duo ſine principio & duo innaſcibilia, et duo ĩnata dicẽs, duos faciat deos, anathema ſit. Caput. n. quod

Quare dicatur Hilarius propria perſonarum aſſignaſſe in verbis prædictis, cùm ibi non ſint expreſſæ proprietates. F

Propria ergo perſonarum in prædictis verbis aſſignaſſe dicitur Hilarius, quia relatiua nomina perſonarum poſuit, ſcilicet, imaginis, & muneris: quæ relatiuè dicuntur de perſonis, & proprietates nótant quibus diſtinguntur perſonæ. Ita enim dicitur Spiritus ſanctus munus relatiuè, ſicut donum. Veruntamen ipſas proprietates aliis tribus nominibus non ſignificauit, iuxta prædictam Auguſt. expoſitionem: niſi ſolo nomine

eſt principiū omniū filius. æternitatis, quo non ipſam paternitatem, ſed eam uoluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

Caput autē quod eſt principiū Chriſti Deus, &c.

Quòd earundem perſonarum diſtinctionem notat Aug. aliis verbis ſine expreſſione trium perſonarum. G

Aug cap.5. ad finē to.3.

Illud etiam ſciri oportet, quòd earundem trium perſonarum diſtinctionem Aug. oſtendere volens ſine expreſſione illarum trium proprietatū ſuperius cōmemoratarū, in 1. lib. de doct. Chri. ſic ait, In patre eſt vnitas, in filio æqualitas, in ſpiritu ſancto vnitatis æqualitatisq; concordia. Et hæc tria vnum, omnia propter patrem, æqualia omnia propter filium, connexa omnia propter ſpiritum ſanctum. Itaque pater & filius & ſpiritus ſanctus & ſingulus quiſque horum Deus eſt, & ſimul omnes vnus Deus & ſingulus quiſque horum plena ſubſtantia eſt, & ſimul omnes vna ſubſtantia. Pater nec filius, eſt nec ſpūs ſanctus: & filius nec pater eſt nec ſpiritus ſanctus: ſpiritus ſanctus nec pater eſt, nec filius: ſed pater tantū pater, & filius tantum filius, & ſpiritus ſanctus tantum ſpiritus ſanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maieſtas, eadem poteſtas. In his verbis apertè inſinuatur perſonarum trium diſtinctio.

Ibidem paulò ſuperius.

Ioan. 10.f.

Quare patri attribuatur vnitas, & filio æqualitas. H

Sed plurimos mouet, quòd patri attribuit vnitatem, filio æqualitatem. Cùm enim unitas dicatur ſecundum ſubſtantiam, non tantum in patre eſt, ſed etiam in filio & in ſpiritu ſancto: & æqualitas una eſt patris & filii & ſpūs ſancti. Cur ergo patri attribuitur unitas, & filio æqualitas? Fortè eadem ratione attribuitur patri unitas ſecundum Aug. qua ſupra eidem æternitas ſecundū Hilarium: quia uidelicet pater ita eſt, vt ab alio non ſit, & quia filium genuit unum ſecum Deum, & ſpiritus ſanctus ab eo procedit unus cum eo Deus. Vnitas ergo in patre eſſe dicitur, quia nec eſt aliquid aliud à quo ſit. Non enim ab alio eſt, nec ab eo aliquis uel aliquid eſt ab æterno, quod unum cum eo non ſit: filius enim & ſpiritus ſanctus unum ſunt cum patre. Vnde ueritas ait, Ego & pater unum ſumus.

Quare pater & filius dicantur eſſe vnum vel vnus Deus, ſed non vnus: quia res eiuſdē naturæ rectè poſſunt dici vnum ſimpliciter eſſe, & cum adiectione: res vero diuerſæ naturæ non poſſunt dici vnum, niſi dicatur quid vnum I

Hic dici oportet, quòd pater & filius & ſpiritus ſanctus rectè dicuntur eſſe vnum & vnus Deus, ſed non vnus. Res enim duæ vel plures rectè poſſunt dici unum eſſe, ſi ſint vnius eſſentiæ, & earum vna ſit natura, vnus autem vel vna non poteſt dici de diuerſis rebus, niſi addatur quid vnus vel una, quo addito, rectè poteſt dici de rebus & vnius & diuerſæ ſubſtantię. Vnde Aug. in 6. lib. de Trinit. ſic ait, Neſcio vtrum inueniatur in ſcripturis dictum, vnum ſunt, quorum eſt diuerſa natura. Si autem & aliqua plura ſunt eiuſdē naturæ & diuerſa ſentiant, non ſunt vnum inquantum diuerſa ſentiunt. Cùm ergo ſic dicitur vnum, ut non addatur quid, vnū & plura vnum dicuntur eadem natura atque eſſentia: non diſſidens neque diſſentiens ſignificatur, vndè Paulus & Apollo, qui & ambo homines erant & idem ſentiebant, vnum eſſe dicuntur: cum dicitur, Et qui plantat, & qui rigat, vnum ſunt. Cùm uero additur quid vnum, poteſt ſignificari aliquid ex pluribus vnum factū quanuis diuerſa natura: ſicut anima & corpus non poſſunt vtique dici vnum, quid enim tam diuerſum? niſi addatur vel ſubintelligatur quid unum, ſcilicet unus homo. vnde Apoſtolus, Qui adhæret, inquit, domino, ſpūs unus eſt. Non dixit unus eſt uel unum ſunt, ſed addidit, ſpūs. Diuerſi ſunt enim natura ſpiritus hominis & ſpiritus Dei: ſed inhærendo ſit ſpiritus hominis vnus ſpiritus cum Deo, quia particeps fit veritatis & beatitudinis illius. Si ergo de his quæ diuerſæ ſubſtantiæ ſunt, rectè dicitur quòd ſint unus ſpiritus: quanto magis qui unius ſubſtantiæ ſunt, rectè dicuntur unus Deus eſſe. Pater ergo & filius unum ſunt, utique ſecundum unitatem eſſentiæ, & unus Deus: in quo & Arriana hæreſis damnatur, quæ patrem & filium & ſpiritū ſanctum, ut ait Aug. in lib. de hæreſibus non vult eſſe unius eiuſdēq;

Cap. 3. in principio.

Ibidem paulo ſuperius.

1. ad Co. 3. b

Ibidem paulo inferius.

1. ad co. 6. d

Ibidem inferius.

Tomo. 6. Nume. ſiue. Artic. 49. Eodē tomo. Nume. ſiue arti. 41. To. 9. tract. 36. ad illud Io. 8. Quia ſolus nō ſum. Ibidem.

ſubſtantiæ atq; naturæ, vel vt expreſſius dicatur, eſſentiæ: quæ græcè dicitur vſia: ſed filium eſſe creaturam. Necnon & Sabelliana, quæ, vt ait Aug. in eodem lib. dicebat, Chriſtum eundem ipſum & patrem & Spūm ſanctum eſſe: vt eſſet Trinitas nominum ſine ſubſiſtentia perſonarum. Vtramq; peſtem, vt ait Augu. ſuper Ioannem, elidit veritas dicens, Ego & pater unum ſumus. Vtrunque audi & aduerte, & unum, & ſumus: & à charybdi & à ſcylla liberaberis. Quòd enim dixit unum, liberat te ab Arrio: quòd dixit ſumus, liberat à Sabellio. Si unum, ergo non diuerſum: ſi ſumus, ergo pater & filius. Sumus enim non diceret de uno, nec unum de diuerſo. Erubeſcant ergo Sabelliani, qui dicunt ipſum eſſe patrem qui eſt filius, confundentes perſonas: qui & dicti ſunt Patripaſſiani, quia dicunt patrem fuiſſe paſſum. Arriani uero dicunt aliud patrem eſſe, aliud filiū: non unam ſubſtantiam, ſed duas: patrem maiorem, filium minorem. Noli hoc dicere tu catholicæ. In medio ergo nauiga, utrunque periculoſum latus de uita: & dic, Pater pater eſt, & filius filius eſt: Alius pater, alius filius: ſed non aliud. immo hoc ipſum, quia unus Deus. Ecce oſtenſum eſt quare unitas in patre eſſe dicatur, cum tres illi unum ſint.

Quare dicatur eſſe æqualitas in filio, cùm ſit vna æqualitas trium. K

Nunc uideamus quare æqualitas dicatur eſſe in filio, cum una & ſumma æqualitas ſit trium. Hoc ideo fortè dictum eſt: quia filius genitus eſt à patre æqualis gignenti, & dono quod ab utroque procedit: & ideo illa tria dicuntur eſſe æqualia propter filium. Filius enim habet à patre, ut ſit ei æqualis & Spiritui ſancto: & Spiritus ſanctus ab utroque habet, ut ſit æqualis utrique. Hoc autem ſine aſſertionis ſupercilio & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tam clauſorum ſermonum peritiores audire, quàm aliquid aliis influere.

Quare

Quare in Spiritu ſancto dicitur eſſe vtriuſque concordia vel connexio. L

Quod autem in Spiritu ſancto dicitur eſſe utriuſque concordia,& per eum omnia connexa, facilior eſt intelligentia nobis præmiſſa ad mentem reuocantibus. Supra enim ſecundum authoritates ſanctorum dictum eſt, ꝙ Spiritus ſanctus amor eſt quo pater diligit filium, & filius patrem. Rectè ergo Spiritus ſanctus dicitur, connexio vel concordia patris & filij,& per eum omnia connexa. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. Communio quædam coaſubſtantialis patris & filii eſt, amborum Spiritus ſanctus. Idem in 7. lib. de Trin. Spiritus ſanctus eſt ſumma charitas utrunque coniungens, noſque ſubiungens. *Cap. 11. ad finem. Cap. 3. verſus finem.*

VTRVM PATER VEL FILIVS SPIRITV SANCTO DILIGAT, CVM diligere idem Deo ſit quod eſſe.

Diſtinct. XXXII. A

HIc oritur quæſtio ex prædictis deducta. dictum eſt enim ſupra, atque ſanctorum authoritatibus oſtenſum, quòd ſpiritus ſanctus eſt communio patris & filii, & amor quo pater & filius ſeinuicem diligunt. Ideo quæritur, vtrum pater uel filius per Spiritum ſanctum diligat. Quod utique uidetur oportere dici ſecundũ authoritates ſupra poſitas: quibus oſtenditur Spiritum ſanctum eſſe, quo genitus à gignente diligatur, genitoremq; ſuum diligat. Sed contra, ſi pater uel filius dicatur diligere per Spiritum ſanctum, uidetur eſſe per Spiritum ſanctum: quia non eſt aliud Deo eſſe, & aliud diligere, ſed idem: quia ut ait Auguſt. in 15. libro de Trinitate, Quicquid ſecundum qualitates in illa ſimplici natura dici videtur, ſecundum eſſentiam eſt intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis, ſapiens, diligens, & huiuſmodi. Ideoque ſi pater uel filius diligit per Spiritum ſanctum, per ipſum Spiritum eſſe uidetur: neque tantum eſſentia ſua diligit, ſed etiam dono. *Cap. 5. poſt medium. Ibidem paulo ſuperiùs.*

Hæc quæſtio inſolubilis eſt, humanum ſuperans ſenſum: in qua authoritates ſibi occurrunt.

Huic quæſtioni, cum altitudinem nimiæ profunditatis contineat, id ſolum reſpondemus, quod Augu. ſignificare videtur, ſcilicet quòd pater & filius ſe diligat, & vnitatem ſeruent, nõ ſolum eſſentia ſua, ſed ſuo dono proprio: quod licet ſupra poſitum ſit, iterare tamen non piget, quia ſic expedit. Ait ergo Aug. in 6. lib. de Trin. ita. Manifeſtum eſt ꝙ non aliquis duorum eſt quo vterque coniungitur, quo genitus à gignente diligatur, genitoremq; ſuum diligat, ſintque non participatione, ſed eſſentia ſua, neque dono ſuperioris alicuius, ſed ſuo proprio ſeruantes vnitatem pacis. Ecce hic dicit quòd eſſentia ſua & dono ſuo ſeruant vnitatem. Idem in 15. lib. de Trin. ait, In illa trinitate quis audeat dicere, patrem nec ſe, nec filiũ, nec ſpiritũ ſanctum diligere, niſi per ſpiritum ſanctum? Hic apertè oſtendit, patrem nõ tantum per ſpiritum ſanctum diligere: non autem ſimpliciter dicit patrem non diligere per ſpiritum ſanctum.

Ca. 5. in principio.

Cap. 7. non longè à principio.

Vtrùm pater ſit ſapiens ſapientia quam genuit, ſicut diligit amore qui ab ipſo procedit. C

Præterea diligenter inueſtigari oportet, vtrum, pater ſapiens ſic ſapientia quam genuit, quæ tantum filius eſt. Quod videtur à ſimili poſſe probari. Si enim pater diligit amore qui ab ipſo procedit, cur non & ſapientia vel intelligentia quã ipſe genuit, ſapit, vel intelligit? Hanc quæſtionem vrgere videtur, vt ait Aug. in 6. lib. de Trin. quod ſcripſit Apoſtolus, dicens Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. Vbi quæritur, vtrum ita ſit pater ſapientiæ & virtutis ſuæ, vt hac ſapientia ſapiens ſit quam genuit, & hac virtute potens quam genuit. Sed abſit vt ita ſit: quia ſi hoc eſt ibi eſſe quod ſapere, non per illam ſapientiam quam genuit ſapiens dicitur pater: alioquin non ipſa ab illo, ſed ille ab ipſa eſt. Si enim ſapientia quam genuit, cauſa eſt illi vt ſapiens ſit, etiam vt ſit ipſa illi cauſa eſt: quod fieri non poteſt, niſi gignendo eum aut faciendo: ſed nec genitricem,

Auguſt. Ca. 1. in principio, & c. 2. 1. Cor. 1. d.

nitricem, nec conditricem patris vllo modo quiſquam dixerit ſapientiam. quid enim eſt inſanius? Ergo pater ipſa ſapientia eſt, qua ſapiens eſt. Filius uero dicitur ſapientia patris, & uirtus patris: non quia pater per eum ſit ſapiens vel potens, ſed quia filius ſapientia, & uirtus eſt de patre ſapientia & uirtute. Ex his ergo patet quòd pater non eſt ſapiens ſapientia genita, ſed ſeipſo ſapientia ingenita. Auguſt. in libr. 83. quæſt. 23. quæſt. tomo 4. Cùm ſapiens Deus dicitur, & ſapientia ſapiens dicitur, ſine qua eum uel fuiſſe aliquando uel eſſe poſſe nephas eſt credere non participatione ſapientiæ ſapiens dicitur: ſicut anima quæ & eſſe, & non eſſe ſapiens poteſt, ſed quòd ipſe eam genuerit quæ ſapiens dicitur ſapientia. Animaduerte lector, patrem dici ſapientiam genita ſapientia, quod aliis obuiat teſtimoniis. Verùm hoc Augu. corrigit in lib. 1. retract. cap. 20. inquiens, Dixi in lib. 83. quæſt. de patre, quòd eam genuit: qua ſapiens dicitur ſapientiam. Sed melius iſtam quæſtionem in lib. poſtea de Trinitate tractaui.

Vtrùm filius ſit ſapiens ſapientia genita vel ingenita. D

Poſt hæc quæri ſolet à quibuſdam, utrum filius ſit ſapiens ſapientia genita, uel ingenita. Si enim non eſt ſapiens ſapientia genita, nec ſeipſo ſapiens eſt: ſi uero ſapientia genita ſapiens eſt, non uidetur ſapiens eſſe ſapientia ingenita: & ita non uidetur eſſe ſapiens à patre, cum à patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quòd una eſt ſapientia patris & filii & ſpũs ſancti, ſicut una eſſentia: quia ſapientia in illius naturæ ſimplicitate eſt eſſentia: & tamen filius tantum eſt ſapientia genita, & pater tantum eſt ſapientia ingenita: & ſapientia genita eſt de ſapientia ingenita, uel à ſapientia ingenita. Et cum idem ſit ibi eſſe, quod ſapientem eſſe, relinquitur ut ſapientia genita ſit ſapiens de ſapientia ingenita. Non ergo filius dicitur ſapientia Dei, tanquam ipſe ſolus intelligens ſit, uel ſapiens ſibi & patri & ſpiritui ſancto: quia ut ait Aug. in 15. lib. de Trin. cap. 7. Si ſolus ibi filius intelligit & ſibi & patri & ſpiritui ſancto, ad illam *Aug. ca. 7. ante medi.*

greditur abſurditatem, vt pater nõ ſit ſapiens de ſeipſo, ſed de filio: nec ſapientia ſapientiam genuerit, ſed ea ſapientia pater dicatur ſapiens eſſe quam genuit. Vbi enim nõ eſt intelligentia, nec ſapiẽtia poteſt eſſe. Ideoq; ſi pater non intelligit ipſe ſibi, ſed filius intelligit patri, profectò filius patrem ſapientem facit. Et ſi hoc eſt Deo eſſe quod ſapere: & ea illi eſt eſſentia quæ ſapientia, non filius à patre, quod verum eſt, ſed à filio potius pater habet eſſentiam, quod abſurdiſſimum atq; falſiſſimum eſt. Eſt ergo Deus pater ſapiẽs ea, quæ ipſe eſt, ſua ſapientia: & filius ſapientia patris, eſt ſapiens de ſapientia quæ eſt pater, de quo eſt genitus filius, Ita & pater eſt intelligens ea, quæ ipſe eſt, ſua intelligentia. Non enim eſſet ſapiens, qui non eſſet intelligens. Filius autem intelligentia patris, de intelligentia genitus eſt, quæ eſt pater: de qua & intelligens eſt. proinde pater eſt ſapientia, & filius ſapientia, & vterque vna eſt ſapientia: & tamen ſolus pater eſt ingenita ſapientia, & filius ſolus genita ſapientia: nec tamen alia ſapientia pater, alia ſapientia filius, ſed vna eademq; eſt: ſicut pater eſt Deus ingenitus, & filius eſt Dens genitus: neque Deus genitus, eſt Deus ingenitus: non ideo tamen alius Deus eſt pater, alius Deus filius, ſed vnus Deus vterque, non autem vnus. Alius eſt enim genitus, alius ingenitus, ſed non alius Deus: immo vterque vnum, ſiue vnus Deus. Ita non eſt ſapientia genita, ſapientia ingenita, ſed alia eſt ſapientia genita, alia ingenita: non tamen eſt alia ſapientia, ſed vna eademq; ſapientia.

Ibidem ferè continuò.

Ibidem paulò inferiùs.

An filius ſit ſapiens ſeipſo vel per ſeipſum. E

Ex prædictis conſtat, quòd filius non eſt ſapiens à ſe, neq; de ſe, ſed de patre, & à patre. Quæri autem ſolet, utrum filius ſit ſapiens ſeipſo vel per ſeipſum? Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelligentiam, & ideo diſtinguendum fore: ita vt cùm dicis filium eſſe ſapientem ſeipſo vel per ſeipſum, ſi ſui natura & eſſentia ſapientem intelligas, verus ſit intellectus: ſi verò à ſeipſo vel de ſeipſo ſapientem eſſe intelligas, falſitati ſubiectam habeas intelligentiam. Alii vero ſimpliciter & abſque

Solutio ſecũdũ quoſdã.

Aliorũ determinatio.

abſque determinatione concedunt huiuſmodi locutiones,filius eſt ſapiens per ſe, ſed non à ſe vel de ſe: & filius eſt Deus per ſe, & eſt per ſe, ſed non à ſe vel de ſe. Hoc confirmantes verbis Hilarii, qui filium non à ſe, ſed per ſe agere in lib.9.de Trin.ait, Naturæ, inquit, cui contradicis hæreticæ, hæc vnitas eſt, vt ita per ſe agat filius,ne à ſe agat:& ita nõ à ſe agat,ut per ſe agat. Intellige filium agentem, & per eum patrem agentem. Non à ſe agit, cum pater in eo manere monſtratur. Per ſe agit, cum ſecundum natiuitatem filii agit ipſe quæ placita ſunt. Infirmus ſit non à ſe agendo, niſi à Deo ipſe agit: non ſit vero in vnitate naturæ, ſi quæ agit & in quibus placet non per ſe agit. Sicut ergo inquiunt,filius per ſe agit ſed non à ſe,ita & filius debet dici ſapiens per ſe,ſed non à ſe. Sic & ipſe per ſe Deus eſt, vel eſſe dicendus eſt,ut aiunt,ſed non à ſe vel de ſe.

Hilarius inter medium & finẽ libri noni.

An vna tantum ſit ſapientia patris? F

Poſt hæc à quibuſdam ſolet quæri, vtrum vna tantum ſit ſapientia patris? Quòd non eſſe nituntur probare hoc modo: Filius, inquiunt, eſt ſapientia patris genita, qua pater ſapiens non eſt. Eſt igitur aliqua ſapientia patris, qua ſapiens non eſt. Eſt autem & ſapientia patris ingenita,& ea pater ſapiens eſt. Eſt ergo quædam ſapientia patris,qua ſapiens eſt, & ipſa non eſt illa ſapientia patris, qua pater ſapiens non eſt.non eſt ergo vna tantum ſapientia patris. Item ſapientia ingenita eſt ſapientia patris, & ſapientia genita eſt ſapientia patris: non eſt autem ſapientia ingenita, ſapientia genita:non eſt igitur vna tantum patris ſapientia.Hæc & his ſimilia,tanquã ſophiſtica & à veritate longinqua, cunctisq; in theologia peritis patentia abiicimus, reſponſo indigna aduertentes: Id tamen adiicientes, quia vna tantum ſapientia patris, ſed non vno modo dicitur. Nam ſapientia patris dicitur illa quam genuit, & ſapientia patris dicitur ea qua ſapiens eſt. Diuerſa eſt ergo ratio dicti.Illa enim dicitur patris,quia eam genuit: & ea dicitur ſapientia patris,quia ea ſapit. Vna eſt tamẽ ſapientia patris, quia ſapientia genita eſt eadem ſapientia,&

Quomodo nitũtur quidã probare q̃ nõ vna tantum eſt ſapientia patris.

Quòd reſponſione ĩ digna ſint hæc & his ſimilia.

tia,&

tia, & ea qua ſapiens eſt: ſiue ea qua ſapiens eſt intelligatur perſona patris, ſiue eſſentia patris: quia perſona patris quæ intelligitur cum dicitur ſapientia ingenita, & perſona filii quæ ſignificatur cum dicitur ſapientia genita, vna eademq; ſapientia eſt: quæ eſſentia diuina intelligitur communis tribus perſonis.

Quòd in Trinitate eſt dilectio quæ eſt Trinitas: & tamen ſpiritus ſanctus eſt dilectio, quæ non eſt Trinitas: nec ideo duæ ſunt dilectiones: ita & de ſapientia. G

Et ſicut in Trinitate dilectio eſt, quæ eſt pater, filius, & ſpiritus ſanctus, quæ eſt ipſa eſſentia deitatis: & tamen ſpiritus ſanctus dilectio eſt, quæ non eſt pater vel filius: nec ideo duæ dilectiones, ſunt in Trinitate: quia dilectio non quæ propriè ſpiritus ſanctus eſt, eſt dilectio quæ Trinitas eſt: non tamen ipſa Trinitas eſt: ſicut ſpiritus ſanctus eſt eſſentia quæ Trinitas eſt, non tamen ipſa Trinitas eſt: ita in Trinitate ſapientia eſt, quæ eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus, quæ eſt eſſentia diuina: & tamen filius eſt ſapientia quæ non eſt pater vel ſpũs ſanctus. Nec ideo duæ ſapientiæ ibi ſunt: quia ſapientia, quæ propriè eſt filius, eſt ſapientia quæ eſt Trinitas, ipſa tamen non eſt Trinitas: ſicut filius eſt eſſentia quæ eſt Trinitas, ipſe tamen eſt Trinitàs.

Qua ratione pater non dicitur ſapiens ea ſapientia quã genuit, eadem videtur debere dici, quòd non ſit diligẽs pater vel filius dilectione qua ab vtroq; procedit. H

Præterea diligenter notandum eſt, quòd ea ratione qua pater non dicitur ſapiens ea ſapientia quam genuit, videtur fore dicendum, quod pater non diligat filium, vel filius patrem ea dilectione quæ ab vtroq; procedit, ſcilicet quæ propriè ſpiritus ſanctus eſt. Sicut enim idem eſt Deo ſapere quod eſſe, ita eſt ei idem diligere quod eſſe. Ideoque ſicut negatur pater eſſe ſapiens ſapientia quam genuit: qui ſi ea diceretur ſapiẽs, non ipſa ab eo, ſed ipſe ab ea intelligeretur eſſe: ita videtur non debere concedi, quòd pater vel filius diligat dilectione quæ tantùm ſpiritus ſanctus eſt: quia ſi ea diligit pater vel filius, non ſpiritus ſanctus videtur eſſe

à patre

à patre & filio, ſed pater & filius à Spiritu ſancto, quia idem eſt ibi diligere quod eſſe. At ſupra dictum eſt, atque authoritate Augu. ſancitum quòd in Trinitate tria ſunt, vnus diligens eum qui de illo eſt, & vnus diligens eum de quo eſt, ipſa dilectio: & non eſt aliquis duorum quo genitus à gignente diligitur, & genitorem ſuum diligit. Quibus verbis apertè ſignificatur patrem filium, & filium patrem diligere: ea ſcilicet dilectione quæ non eſt aliquis eorum, ſed tantum Spiritus ſanctus. Cùm idem ergo ſit ibi diligere quod eſſe, quomodo dicitur pater vel filius non eſſe ea dilectione qua alter alterum diligit? cùm ideo pater negetur ſapere ſapientia quam genuit, ne ea eſſe intelligatur.

Quòd & hæc quæſtio inexplicabilis eſt, quæ excellit infirmitatem hominis. I

Difficilem mihi fateor hanc quæſtionem, præcipuè cum ex prædictis oriatur quæ ſimilem videntur habere rationem: quod meæ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis ſanctorum referre, quàm afferre. Optimus enim lector eſt, inquit Hilarius in 1. lib. de Trinit. qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius, quàm imponat: & retulerit magis quā attulerit: neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præſumpſerit intelligendum. Cum ergo de rebus Dei ſermo eſt, concedamus Deo ſui cognitionem, dictiſque eius pia veneratione famulemur. Inueſtiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, ſi fortè dictorum aliquam valeat reperire cauſam: quia nota, ipſa præmiſſa quæſtio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæſtionem non abſoluens, ſed errorem excludens: profiteor non eſſe dictum patrem diligere filium, vel filium patrem, ea dilectione quæ ab vtroq; procedit: quæ non eſt aliquis eorum, ſed tantum Spiritus ſanctus: tanquā ea dilectione pater ſit vel filius. Sed ſic ea pater diligit filium & filius patrem, vt etiam pater per ſe ea, qua ipſe eſt, dilectione diligat, ſic & filius: non autem ſic, vt pater per ſe non diligat, &

Hilarius ad medium libri primi.

Ca.7.li.15. de Trin.ante medium. filius, ſed per eam tantum. Quis hæc in illa Trinitate (inquit Aug.) opinari vel affirmare præſumat? Eam tamen quæſtionem lectorum diligentiæ plenius diiudicandam atque abſoluendam relinquimus, ad hoc minus ſufficientes.

VTRVM PROPRIETATES PERSONARVM SINT IPSAE PERSONAE VEL Deus, id eſt diuina eſſentia.

Diſtinct. XXXIII. A

POſt ſupradicta interius conſiderari atq; ſubtiliter inquiri oportet, Vtrum proprietates perſonarum quibus ipſæ perſonæ determinantur, ſint ipſæ perſonæ, & ſint Deus, id eſt diuina eſſentia: an ita ſint in perſonis, vt non ſint perſonæ, ac per hoc nec diuina eſſentia. Quod enim in perſonis ſint proprietates, nemo inficiari audet, cum apertè clamet auctoritas, quòd in perſonis eſt proprietas, & in eſſentia vnitas. Superius quoque multis ſanctorum teſtimoniis aſtruximus, perſonas per proprietates diſtingui atque determinari: ipſaſque proprietates, tres ſcilicet, propriis expreſſimus vocabulis. Cum ergo proprietates ipſæ ab æterno fuerint, quibus ipſæ perſonæ determinantur & differunt: quomodo eſſent ſi in eis non eſſent? & quomodo in eis eſſent, & ipſæ perſonæ non eſſent, quin ibi eſſet multiplicitas? Quocirca ſicut proprietates eſſe in perſonis, ita & eas perſonas eſſe confitemur: ſicut ſuprà auctoritate Hieronymi (vt non pigeat reuocare ad mentem) proteſtati ſumus, in expoſitione fidei ita dicentis. Sabellii hæreſim declinantes, tres perſonas expreſſas ſub proprietate diſtinguimus, Non enim nomina tantummodo, ſed etiã nominũ proprietates, id eſt, perſonas, vel vt Græci exprimunt, hypoſtaſes hoc eſt ſubſiſtentias confitemur. Ecce apertè dicit perſonas proprietatibus diſtingui, & ipſas proprietates eſſe perſonas: cuius hic verba perſtringimus, quia ſupra latius poſuimus.

Diſtinct.26. huius To.4. in explanatione ad principium Symboli ad Damaſum.

Quòd

Quòd proprietates ſint diuina eſſentia. B

Cumq; de ſimplicitate deitatis ſuprà diſſereremus auctoritatibus ſanctorum, ſcilicet Auguſt. Hilar. Iſidor. necnon & Boetii euidenter monſtrauimus Deum hoc eſſe omnino quod in ſe habet: excepto quòd pater habet filium, nec eſt filius, & filius habet patrem nec eſt pater: & ſic eſſe in natura trium: vt qui habet, hoc ſit quod habet: & totum quod ibi eſt, vnum eſſe, vnam vitam eſſe. quæ modo non iteramus, ne faſtidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi ſunt, ſingula earum eſt id in quo eſt, & vnum, eademq; vita ſingulæ ſunt. Fateamur ergo & proprietates eſſe in tribus perſonis, & ipſas eſſe perſonas atque diuinam eſſentiam.

Auctoritate aſtruit quòd proprietas ſit natura. C

Quod enim proprietas etiam diuina natura ſit, oſtendit Hilarius, dicens natiuitatem filii eſſe naturam. Vnde in 7. libr. de Trinit. ait, Vtriuſque natura non differt vnum ſunt pater & filius. Habet ergo hoc ſacramenti natiuitas, vt complectatur in ſe & nomen & naturam & poteſtatem: quia natiuitas non poteſt non in ea eſſe natura eſſe ea natura, vnde naſcatur filius. Idē in 6. Natiuitas proprietas eſt, veritas eſt. Idem in 7. dicit quòd naturæ natiuitas ſit intelligenda eſſe in natura Dei. Suprà enim dixit, ꝙ proprium patris eſt quòd ſemper pater eſt, & proprium filii eſt, quòd ſemper filius eſt: ſignificans, quòd proprietas patris eſt pater, & proprietas filii eſt filius. His aliisq; pluribus auctoritatibus apertè ſignificari videtur, quòd proprietas filii filius ſit, ſic & Deus: ita & proprietas patris, & ꝓprietas ſpiritus ſancti.

Hilarius ad mediū libri.

In libr. 6. in medio lib. 7. medio.

Quidam negant, ſcilicet proprietates eſſe perſonas & diuinam naturam, & quare. D

Hoc autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in perſonis eſſe, ſed non eſſe perſonas ipſas: quia ita dicunt eſſe in perſonis vel in eſſentia diuina, vt non ſint interius, ſicut ea quæ ſecundum ſubſtantiam dicuntur de Deo, vt bonitas, iuſtitia: ſed extrinſecus affixæ ſunt. atque ita eſſe rationibus probare contendunt. Si enim, inquiũt, proprietates ſunt perſonæ, nō eis perſonæ

modo ergo dicunt eſſe Deum? His atq; aliis argumentorum aculeis vtuntur in ſuæ opinionis aſſertionem, vt veritatis formam diſſecent.

Reſponſio contra hanc eorum oppoſitionem, vbi traditur proprietates non penitus ita eſſe in Dei eſſentia, ſicut in hypoſtaſibus dicuntur. G

Quorum audaciæ reſiſtentes atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid ſuper hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita eſſe omnino in diuina ſubſtantia dicũtur, ſicut in ipſis hypoſtaſibus: in quibus ita ſunt quòd eas determinant, vt ait Ioan. Damaſ. Characteriſtica idiomata ſunt, id eſt, determinatiuæ proprietates hypoſtaſeos & non naturæ: etenim hypoſtaſim determinant & non naturam. Ideoq; licet paternitas & filiatio ſint in diuina eſſentia, cum eam non determinent, non ideo poteſt dici, quòd diuina eſſentia & generet & generetur: vel quod eadem res ſit ſibi pater & filius. Ita enim proprietas determinat perſonam, vt hac proprietate hypoſtaſis ſit generans, & illa alia hypoſtaſis ſit genita: & ita non idẽ generat & generatur, ſed alter alterũ. *Damaſc. lib. de orthodoxa fide 3. ca. 6. in principio.*

Quæritur quomodo proprietates poſſunt eſſe in natura, vt tamen eam non determinant. H

Sed fortè quæres, cum hæ proprietates non poſſunt eſſe in perſonis quin eas determinent, quomodo in diuina eſſentia eſſe poſſint, ita vt non eam determinent? Reſpondeo tibi & hic cum Hilario. Ego neſcio, non requiro, ſed conſolabor me tamen: archangeli neſciunt, angeli non audierunt, ſecula non tenent, propheta non ſenſit, apoſtolus non interrogauit, filius ipſe non edidit. Ceſſet ergo dolor querelarum: non putet homo ſua intelligentia generationis ſacramentum poſſe conſequi. Abſolutè tamen intelligendus eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Eſt filius à patre, qui eſt vnigenitus ab ingenito, progenies à parente, unus ab uno: non natura deitatis alia & alia, quia ambo unum. Hoc credendo incipe, percurre, perſiſte: etſi nõ peruenturum ſciam, tamen gratulabor profecturum, Qui enim piè infinita proſequitur, etſi non *Hilarius 2. lib. de Trin. non longè à principio.* *Ibidem inferius.* *Ibidem paulò ſuperius.*

Ibidem pau lo ſuperiùs. contingat, aliquando tamen proficiet prodeundo. Sed ne te inſeras in illud ſecretũ & arcanũ inopinabilis natiuitatis, ne te immergas, ſummam intelligentiæ comprehendere præſumens: ſed intellige incomprehenſibilia eſſe. His aliiſq; multis euidenter oſtenditur nobis nullatenus licere maieſtatem perſcrutari, ius ponere poteſtati, modum circunſcribere infinito.

Quibus anctoritatibus opinionem ſuam, ſcilicet quod proprietas patris vel filij non ſit Deus, muniant. I

Veruntamen nondum deſiſtunt impatientiæ ſpiritu agitati, ſed opinionem ſuam etiam ſanctorum auctoritatibus munire conantur: quibus oſtendere volunt proprietatem qua pater eſt pater, & proprietatem qua filius eſt filius, non eſſe Deum: ad hoc inducentes verba *Aug. ad verſum ſecundũ infixus ſum in limo profundi.* Auguſt. ſuper illum locum pſal. Et non eſt ſubſtantia, ita dicentis, Deus enim quædam ſubſtantia eſt. Vnde etiam in fide catholica ſic ædificamur, vt dicamus patrẽ & filium & ſpiritũ ſanctum vnius eſſe ſubſtantiæ. Quid eſt vnius ſubſtantię? Quicquid eſt pater quod Deus eſt, hoc eſt filius, hoc eſt ſpiritus ſanctus. Cum autem pater eſt, non illud eſt quod vel quo eſt. Pater enim non ad ſe, ſed ad filium dicitur: ad ſe autem, Deus dicitur. Eo igitur quod vel quo Deus eſt, ſubſtantia eſt. Et quia eiuſdẽ ſubſtãtiæ eſt filius, proculdubio filius eſt Deus, At verò quod pater eſt, quia non ſubſtantiæ eſt ſed refertur ad filium, non ſic dicimus filium patrem eſſe, ſicut dicimus filium Deum eſſe. Ex his verbis ſignificari dicunt, quod proprietas patris vel proprietas filii non ſit Deus vel eſſentia diuina. Cũ enim dicit, eo quo Deus eſt, ſubſtantia eſt: ſed quod pater eſt, ſubſtantia nõ eſt: apertè inquiunt oſtendi id eſſe ſubſtantiam, quo Deus eſt: id vero quo pater eſt, non eſſe ſubſtantiam. Item cum ait, Pater non illud eſt quod eſt, oſtendit eum non eſſe patrẽ eo quod ſubſtantia eſt. Non enim ſimpliciter dixit, pater non eſt illud quod eſt: ſed ait, cum pater eſt, non eſt illud quod eſt, ſignificans quo pater eſt non eſſe illud quo eſt, id eſt *Quod aliter intelligendũ* eſſentiam. Hæc illi ita exponentes, ſua commenta ſimplicibus & incautis vera videri faciunt. Nos autem aliter fore

ter fore iſta intelligẽda dicimus. Dicens enim, eo quod Deus eſt, ſubſtãtia eſt: ſed quod pater eſt, ſubſtantia nõ eſt. hoc intelligi voluit, quia eſſentia Deus eſt, & deitate ſubſtantia eſt. Eo enim ſubſtantia eſt, quo Deus eſt: & econuerſo, cuius ea eſt deitas quæ eſt ſubſtantia, & ſubſtantia quę deitas: ſed quod pater eſt, nõ eſt ſubſtantia, id eſt, nõ quo pater eſt eo ſubſtãtia eſt, quia proprietate generationis pater eſt, qua ſubſtantia non eſt. Ipſam tamen proprietatem ſubſtantiam eſſe non negauit. Ita etiam illud intelligendum eſt quod ait, Cum pater eſt, non illud eſt quod eſt: id eſt, non illo pater eſt quod vel quo ipſe eſt, id eſt eſſentia, ſed notione. *ſunt illa verba quam dicunt.*

Aliis etiam verbis Auguſtini vtuntur vt aſſerant quod dicunt, ſcilicet proprietates perſonarum non eſſe Dei ſubſtantiam. K

Item illis verbis Auguſtini vehementer inſiſtunt ſuperius poſitis, ſcilicet quod verbum ſecundum quod ſapientia eſt & eſſentia, hoc eſt quod pater: ſecundum quod verbum, non hoc eſt quod pater. Si, inquiunt, verbum non eſt hoc quod pater, ſecundum hoc quod eſt verbum: id ergo quo verbum eſt, non eſt illud quod pater eſt, proprietas ergo qua verbum eſt, nõ eſt quod pater eſt. non eſt igitur diuina eſſentia. Ad quod dicimus, quia licet ſecundum ꝙ verbum, non ſit hoc quod pater eſt, ea tamen proprietas qua verbũ eſt, eſt id quod pater eſt, id eſt diuina eſſentia, ſed non eſt hypoſtaſis patris. *Reſponſio.*

OPINIO QVORVNDAM NON IDEM ESSE PERSONAM ET ESSENTIAM VEL naturam dicentium, & eandem eſſentiam non poſſe eſſe patrem & filium & ſpiritum ſanctum.

Diſtinct. XXXIIII. A

PRædictis autem adiiciendum eſt, quod quidam peruerſi ſenſus homines in tantam proſiluerũt inſaniam, vt dicerent non idem eſſe naturam Dei & perſonam ſiue hypoſtaſim: dicentes eandem eſſentiam non poſſe eſſe patrem & filium ſine perſonarum

deret diſtinguendum eſſe inter naturam & rem naturę, id eſt, perſonam.

Hic docet quomodo eis obuiat ipſius ſcripturæ circunſtantia, & qualiter prædicta intelligi debeant: & quòd ſpiritus ſanctus eſt res vnius naturæ patris & filij & eſt ipſa natura. B

Hoc quidem dicunt, non intelligentes pia diligentia ſcripturę circunſtantiam: qua cõſiderata percipi poteſt quomodo præmiſſa dixerit Hilarius. Subſequenter enim in eadem ſerie oſtendit in ſpiritu Dei aliquando ſignificari patrem: vt cum dicitur, Spiritus domini ſuper me. Aliquando ſignificari filium: vt cum dicitur, in ſpiritu Dei eiicio dæmonia, naturæ ſuæ poteſtate ſe dæmones eiicere demonſtans. Aliquando ſpiritum ſanctum: vt ibi, Effundam de ſpiritu meo ſuper omnẽ carnem. Quod dicit conſummatum fuiſſe, cum Apoſtoli ſpiritu ſancto miſſo omnibus linguis locuti ſunt. Deinde quare hanc diſtinctionem fecerit, & quòd in ſuperioribus per verba Apoſtoli idem ſpiritus ſanctus ſignificatus ſit, & quòd ipſe res vnius naturæ patris & filii, apertè oſtendit inquiens ita, Hæc idcirco ſunt demonſtrata, vt quacunq; parte hæretica falſitas ſe contuliſſet, finibus veritatis cõcluderetur. Habitat enim in nobis Chriſtus, quo habitante habitat Deus: & cũ habitat in nobis ſpiritus Chriſti, non aliud habitat quàm ſpiritus Dei. Quòd ſit per ſpiritum ſanctum Chriſtus in nobis intelligitur eſſe, hunc tamen ita ſpiritum Dei vt ſpiritum Chriſti eſſe noſcendum eſt: & cum per naturam Dei natura ipſa habitat in nobis, indifferens natura filli creditur eſſe à patre, cum ſpiritus ſanctus quĩ eſt ſpiritus Chriſti & ſpiritus Dei res naturæ demonſtretur vnius. Quæro nunc ergo, quomodo nõ ex natura vnum ſunt? A patre procedit ſpiritus veritatis, à filio mittitur, & à filio accipit. Sed omnia quæ habet pater, filii ſunt. Idcirco qui ab eo accipit, Dei ſpiritus eſt, & idẽ ſpiritus Chriſti eſt. Res naturæ filii eſt, ſed & eadem res & naturæ patris eſt, & Dei excitantis Chriſtum à mortuis ſpiritus eſt; & idem ſpiritus Chriſti eſt à mortuis excitati.

Hilarius ibidẽ paulò inferiùs.
Eſa.61.ca.a
Matt.12.c.
Iohelis.2.g.
Hilarius li. eodẽ.8 paulo inferiùs.
Hilarius ibidẽ cõtinuè.

In aliquo differt Chriſti & Dei natura, ne eadem ſit, ſi pręſtari poteſt, vt ſpiritus qui Dei eſt, non ſit etiam Chriſti. Eſt ergo in nobis Spiritus Dei, & eſt in nobis Spiritus Chriſti: & cum Spūs Chriſti ineſt, ineſt Spiritus Dei. Ita cum quod Dei eſt, & Chriſti eſt, & quod Chriſti eſt Dei eſt: non poteſt quid aliud diuerſum Chriſtus eſſe, quàm Deus eſt. Deus igitur Chriſtus eſt vnus cum Deo Spiritus: ſecundum illud, Ego & pater vnum ſumus. In quo docet veritas vnitatem eſſe naturæ, non ſolitudinē vnionis. Ecce ſi hæc verba diligenter attendas, inuenis Spiritum ſanctum rem naturę dici patris, & filii: & eundem dici eſſe naturam Dei, vbi dicitur, per naturam Dei natura ipſa habitat in nobis, ſi per Spiritum ſanctū Chriſtus eſt in nobis. Itaque in Trinitate non ita diſtinguendum eſt inter naturam & rem naturę, ſicut in rebus creatis: quia, vt ait Hilarius, comparatio terrenorum ad Deum nulla eſt: & ſi qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea exiſtimet abſolutę in ſe rationis perfectionem continere. Non enim humano ſenſu de Deo loquendum eſt.

Ibidem paulo inferiùs.

Ioan. 10. f.

Hilarius li. 1 de Trin. in medio libri. Ibidē immediatè ſuperiùs.

Quod propter res creatas illud dixerit, non idem eſt natura & res naturæ. C

Ad naturam ergo rerum creatarum reſpiciens inquit, Non idem eſt natura quod res naturæ, ſubiiciens exempla de ipſis creaturis. Inde oſtendens erroris eſſe ſub menſura creaturarum metiri creatorem, addit, Et ſecundum hoc non idem eſt Deus, & quod Dei eſt: ac ſi diceret, Si ad inſtar creaturarum de creatore ſentis, cogeris fateri quia non idem eſt Deus & quod Dei eſt: quod dicere, impium eſt, cum Spiritus Dei Deus ſit, & Dei filius ſit Deus.

Quòd non aliud eſt Deus & quæ ſua ſunt, ita vt inſint: alia enim ſunt quæ inſunt, alia quæ non inſunt. D

Hilarius li. 8. de Tri. ad medium.

Non ergo ſecundum corporales modos (vt in eadem ſubdit ſerie) accipienda ſunt hæc quæ de Deo dicuntur: vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant, aliud Deum eſſe, & aliud quod Dei eſt, aliudq; naturam Dei & rem naturę, vt eſt in creaturis, apertè docet non aliud eſſe

eſſe Deum, & aliud quod Dei eſt: aliudq; naturã Dei, & quę ſua ſunt, ita vt inſint illi, ſic dicens. Homo aut aliquid ei ſimile cum alicubi erit, alibi non erit: quia id q eſt, illic continetur vbi fuerit in forma, vt non vbiq; ſit qui inſiſtens alicubi ſit. Deus aũt immenſæ virtutis, viuens poteſtas, quæ nuſquam non adſit, nec deſit vſquã: quæ ſe oẽm per ſua edocet, & ſua non aliud quã ſe eſſe ſignificat: vt vbi ſua inſint, ipſe eſſe per ſua intelligatur. Non aũt corporali modo cum alicubi ſit, nõ etiam vbique eſſe credatur, cum per ſua in oĩbus eſſe non deſinat. Non autẽ aliud ſunt quàm quod ipſe eſt, quæ ſua ſunt. Et hęc propter naturæ intelligentiam dicta ſunt. His verbis apertè ſignificatur, ſi tñ intelligis hæretice, quia diuina natura non aliud eſt ab his quę ſua ſunt, ita vt inſint: & per illa in oĩbus ſuis eſt quæ non inſunt. Sua.n. ſunt etiã quæ non inſunt, id eſt, omnes creaturæ: & ſua ſunt quæ inſunt, vt tres perſonæ, quæ ſunt eiuſdem naturę & eadem natura: ſicut ſuprà Auguſt. teſtimonio firmauimus dicentis: tres perſonas eſſe eiuſdem eſſentię vel eandem eſſentiam, ſed non ex eadem eſſentia: ne aliud intelligatur eſſentia, aliud perſona. Non tñ diffitemur aliquam diſtinctionem habendam fore ẽm intelligentiæ rationem, cum dicitur hypoſtaſis, & cum dicitur eſſentia: quia ibi ſignificatur quod eſt cõe tribus, hic verò non. Eſt tamen hypoſtaſis eſſentia, & econuerſo. Fateamur ergo vnum atque idem eſſe tres perſonas ſecundum eſſentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde Aug. ſuper locum prętaxatum pſalmi ait, Queris quid ſit pater? Reſpondetur, Deus. Quęris quid ſit filius? Reſpondetur, Deus. Queris quid ſit pater & filius? Reſpõdetur, Deus, De ſingulis interrogatus, Deum reſponde. De vtroque interrogatus, non Deos, ſed Deum reſponde. Non ſic in hominibus. Tanta enim eſt ibi ſubſtantiæ vnitas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis filium Dei eſſe quod pater eſt, profectò filius pater eſt. Reſponde, ſecundum ſubſtantiam tibi dixi hoc eſſe filium quod pater eſt, non ſecundum id quod ad aliud dicitur. Ad ſe

To. 8. in explanatione. 68. pſal. Verſu. 2.

Ibidẽ paulò inferius.

cuntur, tribus perſonis pariter conueniunt. Vna eſt ergo potentia, ſapientia, bonitas patris & filii & Spiritus ſancti: & hi tres eadem potentia, eadem ſapiētia, eadem bonitas. Vnde aperitur in Trinitate ſumma eſſe perfectio. Si enim ibi deeſſet potentia, vel ſapientia, vel bonitas, non eſſet ſummum bonum. Sed quia ibi eſt perfecta potentia, infinita ſapientia, incomprehenſibilis bonitas rectè dicitur & creditur ſummum bonum. Cumq; vnum & idem penitus ſit in Deo potentia, ſapientia, bonitas: in ſacra tamen ſcriptura frequenter ſolent hęc nomina diſtinctè ad perſonas referri, vt patri potentia, filio ſapientia, Spiritui ſancto bonitas attribuatur. quod quare fiat, non eſt ocioſum inquirere.

Quare id fiat ſcilicet quòd patri potentia, filio ſapientia attribuatur. G

Id ergo ſacri eloquii prudentia facere curauit, ne Dei immenſitatem ſimilitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim ſcriptura ſacra, quia Deus pater eſt, & quod Deus filius eſt: & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat, Deum patrem non viderat: cogitare cœpit ita eſſe in creatore vt viderat eſſe in creaturis, à quibus hæc nomina tranſlata ſunt ad creatorem: in quibus pater eſt prior filio, filius eſt poſterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex poſteritate in filio imperfectio ſenſus ſolet notari. Ideo occurrit ſcriptura dicens patrem potentem, ne videatur prior filio, & ideo minus potens: & filium ſapientem, ne videatur poſterior patre, & ideo minus ſapiens.

Quare ſpiritui ſancto bonitas attribuatur. H

Dictus eſt etiam Spiritus ſanctus Deus, & dictus eſt habere Spiritum Deus: & videbatur hoc quaſi nomen inflationis & tumoris. Vnde humana conſcientia ad Deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideoq; ſcriptura temperauit ſermonem ſuum, ſpiritum bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non quòd pater ſolus ſit potens vel magis potens, & filius ſolus ſapiens vel magis ſapiens, & ſpiritus ſanctus ſolus bonus vel magis bonus. Vna eſt ergo potentia, ſapientia.

pientia, bonitas trium, ſicut vna eſſentia. Ideoque ſicut dicitur filius homouſios, id eſt conſubſtantialis patri, ita & omnipotens.

De hoc nomine homouſion, vbi in auctoritatem receptum ſit, & quid ſignificet. I

Hic non eſt prætermittendum quod Auguſt. in libro. 3. contra Maximinum dicit de hoc nomine homouſion, quo Latini tractatores frequenter vtuntur. Pater, inquit, & filius vnius ſunt eiuſdemque ſubſtantiæ. Hoc eſt illud homouſion, quod in concilio Niceno aduerſus hereticos Arrianos à catholicis patribus veritatis aucto ritate firmatum eſt. Quod poſtea in concilio Ariminenſi, propter nouitatem verbi minus quàm oportuit intel lectam (quam tamen fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas ſub heretico Imperatore Conſtantino labefactare tentauit. Sed poſt non longum tempus libertate fidei catholicæ prę ualente, poſtquam vis verbi ſicut debuit intellecta eſt, homouſion illud catholicæ fidei ſanitate longè lateque diſtenſum eſt & diffuſum. Quid enim eſt homouſion, niſi vnius eiuſdemque ſubſtantiæ? Quid eſt inquam homouſion, niſi ego & pater vnum ſumus? Non ergo inter prophanas vocum nouitates hoc vitandum eſt.

Ca. 14. inter principium & medium.

Ioan. 10. f.

De nominibus quæ tranſlatiuè & per ſimilitudinem de Deo dicuntur. K

Præterea ſciendum eſt, ꝙ in aſſignatione diſtinctionis nominum, inter alia quæ ſupra diligēter executi ſumus, quædam diximus tranſlatiuè, & per ſimilitudinem de Deo dici, vt ſpeculum, ſplendor, character, figura, & huiuſmodi: de quibus pio lectori breuiter trado quod ſentio, vt. ſ. ratione ſimilitudinis conſiderata ex cauſis dicēdi, dictorum intelligentiam aſſumat, ſed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis ſe tradidiſſe dicit, ad alia tranſiturus. L

De Sacramento vnitatis atque Trinitatis ſummæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidiſſe profitemur, ſed potius ex nobis mirificatam eius ſcientiam, nec potuiſſe nos ad illā.

DE QVIBVSDAM QVAE SECVNDVM SVBSTANTIAM DE DEO DICVNTVR, quę ſpecialem efflagitant tractatum, ſcilicet de ſcientia, & de pręſcientia, & prouidentia, & diſpoſitione, prędeſtinatione, voluntate, & potentia.

Diſtinct. XXXV. A

CVnque ſupra diſſeruerimus ac plura dixerimus de his quæ communiter ſecundum ſubſtantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quędam ſpecialem efflagitant tractatum: de quibus modo tractandum eſt. i. de ſcientia, pręſcientia, prouidentia, diſpoſitione, prædeſtinatione, voluntate, & potentia. Sciendum eſt ergo quod Sapientia vel Sciētia Dei cum ſit vna & ſimplex, tamen propter varios rerum ſtatus & diuerſos effectus, plura ac diuerſa ſortitur nomina. Dicitur enim non tantum ſcientia, ſed etiam pręſcientia vel prouidentia. Et eſt Scientia ſiue Prouidentia non de futuris tantum, ſed de omnibus: de bonis ſcilicet & de malis. DISPOSITIO vero, de faciendis. PRAEDESTINATIO, de omnibus ſaluandis, & de omnibus bonis: quibus & hic liberātur, & in futuro coronabuntur, Prędeſtinauit enim Deus ab ęterno homines, ad bona eligendo: & prædeſtinauit, eis, bona pręparando. Quòd homines prędeſtinauit, Apoſtolus oſtendit dicens. Prædeſtinauit quos præſciuit fieri conformes imaginis filii ſui. Et alibi, Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati. Quòd autem bona eis pręparauerit, propheta Eſaias oſtendit dicens, Oculus non vidit Deus abs te, quæ pręparaſti diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab æterno prædeſtinauit quoſdam futuros bonos & beatos, id eſt, elegit vt eſſent boni & beati: & bona eis prędeſtinauit, id eſt, pręparauit. PROVIDENTIA autem eſt gubernandorum: quę vtique eodem modo videtur accipi, quò diſpoſitio. Interdum tamen prouidentia accipitur,

De ſcientia Dei in generali ſcdm ſe.

Rom. 8. f.

Epheſ. 1. a.

Eſa. 64. b. & 1. Corin. 2. b.

quid dici videntur. Sicut enim creator ad creaturam relatiuè dicitur, ita pręſcientia vel pręſcius ad futura referri videtur, & diſpoſitio ad facienda, ac prædeſtinatio ad ſaluanda. Veruntamen creator ita relatiuè dicitur, vt eſſentiam non ſignificet. Pręſcientia vero vel præſcius & in reſpectu futurorum dicitur, & eſſentiam deſignat: ita etiam diſpoſitio, & prædeſtinatio. Ideoque cum dicitur, Si nulla eſſent futura, non eſſet in Deo præſcientia vel non eſſet Deus pręſcius: quia varia eſt ibi cauſa dicendi, diſtingui oportet rationem dicti. Cum ergo dicis, Si nulla eſſent futura, non eſſet in Deo pręſcientia vel non eſſet pręſcius: ſi in dicendo hanc cauſam attendis, ſcilicet quia nulla eſſent ſubiecta eius pręſcientię vnde ipſa poſſit dici præſcientia vel ipſe præſcius, quod vtrunque dicitur propter futura: verus eſt intellectus. Sin autem ea ratione id dicis, quod non ſit in eo ſcientia qua pręſcit futura, vel quòd ipſe non ſit Deus qui eſt futurorum pręſcius, falſa eſt intelligentia. Similiter & illę locutiones determinandę ſunt, Potuit non eſſe pręſcientia dei, vel potuit nō eſſe præſcius, & potuit Deus non pręſcire aliqua, id eſt potuit eſſe quòd nulla futura ſubiecta eſſent eius ſcientię, & ita non poſſet dici pręſcius vel pręſcirę, vel ſcientia eius vel pręſcientia: nō tamen eo minus ipſe eſſet, vel eius ſcientia. Sed non poſſet dici præſcius vel pręſcire vel pręſcientia, ſi eius ſcientię futura nulla forent ſubiecta. Similiter de diſpoſitione & pręſtinatione vel prouidentia. Hæc enim (vt dictum eſt) ſed temporalia referuntur, & de temporalibus tantum ſunt.

Quod ſcientia Dei non tantum eſt de temporalibus, ſed etiam de æternis. D

Scientia vero vel ſapientia non tantum de temporalibus, ſed etiam de ęternis eſt. Ideoque etſi nulla fuiſſent futura, eſſet tamen in Deo ſcientia eadem quę modo eſt: nec minor eſſet quam modo, nec maior eſt quā eſſet. Sciuit ergo Deus ab ęterno ęternū, & omne quod futurū erat, & ſciuit immutabiliter. Scit quoq; non minus pręterita & futura q̃ pręſentia, & ſua ęterna ſapientia

tia & immutabili ſcit ipſe omnia quæ ſciuntur. Omnis enim ratio ſupernæ & æternæ ſapientiæ, vt ait Ambroſius, in eo eſt, quia omnem ſapientiam & eſſentiam capit ſua immenſa ſcientia.

Ambro. c. 8. lib. 5. de fide ad pricipiũ.

Quære omnia dicantur eſſe in Deo, & quod factum eſt habet vitam in eo. E

Tomo. 3. lib. 5. de Geneſi ad literam ca. 18. ĩ principio.

Propterea omnia dicunt̃ eſſe in Deo, & fuiſſe ab æterno. Vnde Aug. ſuper Gen. Hæc viſibilia, inquit, antequã fierent, non erant. quomodo ergo nota Deo erant quę non erant? Et rurſus, Quomodo ea faceret quæ ſibi nota non erant: non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei ſcientia, non erant in ſui natura. Ipſi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuiſſe cum ea feciſſet, quàm illo quo ea nouerat ut faceret: apud quem non eſt transmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Ecce hic habes quòd hæc viſibilia antequam fierent, in Dei ſcientia erant. Ex hoc ergo ſenſu omnia dicuntur eſſe in Deo, & omne quod factum eſt dicitur vita eſſe in ipſo: non ideo quòd creatura ſit creator, vel quia iſta temporalia eſſentialiter ſint in Deo: ſed quia in eius ſcientia ſemper ſunt quę vita eſt.

Ibidem paulo inferiùs.
Iacobi. 1. c.
Ioan. 1. a.

Quòd eadem ratione dicuntur omnia ei præſentia. F

Ambro. c. 8. lib. 5. de fide non longe à principio.
Tom. 4. c.

Inde eſt etiam ꝙ omnia dicuntur ei præſentia eſſe, non ſolum ea quæ ſunt, ſed etiam ea quæ præterierunt, & ea quæ futura ſunt: ſecundum illud, Qui vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Quia, vt ait Ambr. in lib. de Trin. ita cognoſcit ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt. Et hac ratione omnia dicuntur eſſe in eo, vel apud eum, ſiue ei præſentia. Vnde Aug. ſuper illum locum pſal. Et pulchritudo agri mecum eſt: Ideo, inquit, mecum eſt, quia apud Deum nihil præterit, nihil futurum eſt. Cum illo ſunt omnia futura, & ei non detrahuntur iam prӕterita. cum illo ſunt omnia cognitione quadam ineffabili ſapientiæ Dei. Ecce hic aperit Auguſt. ex qua intelligentia accipienda ſint huiuſmodi verba, omnia ſunt Deo præſentia, in Deo ſunt omnia, vel

Aug. verſu 12. Pſa. 49. Romo. 8. Pſal. 49.

vel, cum Deo, vel apud Deum, vel in eo uita: quia ineffabilis omnium cognitio in eo eſt.

VTRVM CONCEDENDVM SIT, omnia eſſe in Dei eſſentia, vel in eo per eſſentiam: vt omnia dicuntur eſſe in Dei cognitione vel præſentia.

Diſtinct. XXXVI. A

Solet hic quæri, cum omnia dicantur eſſe in Dei cognitione ſeu præſentia, vel in Deo per coguitioné & eius cognitio vel præſentia ſit diuina eſſentia vtrum concedendum ſit, omnia eſſe in diuina eſſentia, vel in Deo per eſſentiā? Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius vtique eſſentia eſt: & eius præſentia, in qua ſunt omnia, ipſius cognitio eſt: nec tamen omnia quæ ſunt in eius præſentia vel cognitione, in eius eſſentia eſſe dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur eſſe eiuſdem cum Deo eſſentiæ. In Deo enim dicitur eſſe per eſſentiam, quod eſt diuina eſſentia, quod eſt Deus. Habet ergo Deus apud ſe in præſentia ſua, quæ non habet in ſui natura. Vnde Aug. de verbis Apoſtoli ita ait, Elegit nos ante mundi conſtitutionem. Quis ſufficit hoc explicare? Eliguntur qui non ſunt: nec erat qui elegit, nec uanè eligit. Eligit tameu, & habet electos quos creaturus eſt eligendos: quos habuit apud ſemetipſum non in natura ſua, ſed in præſentia ſua. Nondum erant quibus promittebatur: ſed & ipſi promiſſi ſunt, quibus promittebatur. Ecce his apertè dicit Deum apud ſemetipſum habere electos ante mundi conſtitutionem, non in natura ſua, ſed in præſentia ſua: cum tamen eius præſentia non aliud ſit quam eius natura, quia ipſius præſentia, eius eſt notitia. Poteſt tamen ad electos referri cum ait, In natura ſua, id eſt, illorū. Illos quippe habuit ab æterno apud ſe, non in natura ſua, id eſt illorum, qui nondum erāt: ſed in ſua præſentia, quia eos ita nouit acſi eſſent.

Quomodo res ſunt in Deo.

Tomo. 10. Serm. 11. nõ longe à principio.

Ephe. 1. a.

Vtrùm

Vtrùm mala debeant dici eſſe in Deo, vbi ſunt omnia bona, cùm vtraque ſint in eius cognitione & præſentia: omnia enim cognoſcit. B

Poſt prædicta quæritur, cum omnia dicantur eſſe in
Deo non per eſſentiam naturæ, ſed per cognitionẽ ſcien
tiæ, & Deus ſciat bona & mala: vtrum concedendum ſit
ſimpliciter mala eſſe in Deo, ſiue eſſe in Deo per cogni-
tionem? Scit enim Deus & ſciuit ſemper omnia, tam
bona quàm mala: etiam antequã fierent, & pręſciuit ab
æterno ea futura. Ideoq; cum omnia bona diximus eſſe
in Deo propter præſentiam cognitionis, eadem ratio-
ne videtur dicendum omnia mala eſſe in eo, cũ ea ſem-
per nouerit, & per cognitionem ei præſentia fuerint.
Præcognouit enim Deus ab æterno quoſdam futuros
malos, & eorũ malitiam, ut ait Aug. præſciuit, ſed non
pręparauit. Cũ ergo peccata omniũ ſciat, nunquid intel
ligẽdũ eſt ea includi in illa generalitate locutionis, qua
Rom. 11. d. dixit Apoſtolus, omnia eſſe in Deo? Ex ipſo, inquit, &
per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Sed quis, niſi inſanus,
Quæ intelli- dixerit mala eſſe in Deo? Illa enim eſſe in Deo intelligun
gantur eſſe in tur, quæ ex ipſo, & per ipſum ſunt: ea vero per ipſum
Deo. ſunt & ex ipſo, quorũ auctor eſt: ſed non eſt auctor niſi
bonorũ. Non ergo ex ipſo, & per ipſum ſunt, niſi bona:
ita ergo non in ipſo ſunt niſi bona. nõ ergo mala in Deo
ſunt: quia licet ea noſcat, nõ tamen ita omnino noſcit,
vt bona. Mala ergo quaſi de longe cognoſcit, vt ait pro-
pheta, Et alta à longe cognoſcit. i. ſuperbiam. Et alibi ad
Deum loquens de malis ait, De abſcõditis tuis adimple
Aug. verſu tus eſt venter eorũ. Quod exponẽs Aug. Abſcõdita, in-
15. Pſa. 16. quit, pctã ſunt, quæ à lumine tuæ veritatis abſcõdũtur.
Tomo 8. Sed qũo peccata à lumine veritatis diuinæ abſcõduntur
cũ à Deo ſciantur? Si enim non ſciret, quomodo de il-
lis iudicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi prophe-
ta, Quia neq; ab oriente neq; ab occidente deeſt. Quod
Caſſiodorus expones Caſſiodorus, inquit, Neq; à bonis, neq; à malis
ad verſum deeſt Deus: ſed omnibus pręſens & cognitor eſt. Cogno
6. Pſal. 74. ſcit ergo Deus & bona & mala, per ſcientiam: ſed bona
cognoſcit etiã per approbationẽ, & per beneplacitum:
mala

mala verò non. Vnde Caſſiod. ſuper pſal. dicit, Peccata abſcondita Deo ſunt, quia non nouit, id eſt, approbat. Et ex eo ſenſu Augu. dixit ea abſcondita à lumine Dei: Qui etiam in libr. ad Heluidium inſinuat cognitionem Dei variis modis accipiendam, inquiens, Si ad ſcientiam referas, non ignorat Deus aliquos vel aliqua: qui tamen in iudicio quibuſdam dicet. Non noui vos. ſed eorum improbatio hoc verbo inſinuata eſt. Ecce non cognoſcere dicitur Deus, quę non approbat, quę ei non placent. Apparet itaque verum eſſe quod diximus, ſcilicet quia quodam modo cognoſcit Deus bona, quo non cognoſcit mala. Pariter quidem vtraque eodem modo noſcit, quantum ad notitiam: ſed bona, etiam approbatione & beneplacito cognoſcit.

Caſſiod. ad uerſum 15. Pſal. 16.

Aug. epiſtola 102. ad Euodium nō longe à principio To. 2.

Matth. 7. d.

Hic aperit quare bona tantum dicantur eſſe in Deo, & non mala. C

Et inde eſt, quòd bona tantum dicuntur eſſe in Deo, non mala, & illa propè, hæc longè: quia licet in Deo aliqua dicantur eſſe propter cognitionis præſentiam, & Deus bona & mala cognoſcat mala tamen non cognoſcit niſi per notitiam, bona vero non ſolum per ſcientiam, ſed etiam per approbationem & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur eſſe in Deo, ſcilicet quia ita ea ſcit, vt etiam approbet & placeant, id eſt, ita ſcit, vt eorum ſit auctor.

Rom. 11. d

Quòd idem eſt omnia eſſe ex Deo, & per ipſum, eſt in ipſo. D

Proinde ſi diligenter inſpiciamus, idem videtur eſſe, omnia eſſe ex Deo, & per ipſum, & in ipſo. Vnde Ambro. in 2. libro de Spiritu ſancto, Hæc tria, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt, omnia vnum eſſe ſupra diximus. Cùm dicit per ipſum eſſe omnia, non negauit in ipſo eſſe omnia. Eandem vim habent omnia hæc, ſcilicet cùm ipſo, & in ipſo, & per ipſum: & vnum in his atque conſimile, non contrarium intelligitur. Ecce habes, quia ex eadem intelligentia ſcriptura dicit eſſe omnia in ipſo, & per ipſum, & ex ipſo, & cum ipſo. Cùm ergo ex eadem ratione omnia dicantur eſſe ex Deo, vel

Ambr. to. 2. Cap. 10. poſt medium.

per ipſum, non ſolùm quia ſcit, ſed etiam quia eorum auctor eſt: conſequitur vt eadem ratione eá eſſe in Deo dicántur, ſcilicet quia ſcit, & eorum auctor eſſe dicitur: quia in illo viuimus, & mouemur, & ſumus: quia eo auctore ſumus, mouemur, & viuimus. Cùm ergo non ſit auctor niſi bonorum, merito ſola bona in eo eſſe dicuntur, ſicut ex ipſo, & per ipſum. Cùm ergo in eius cognitione vel pręſentia ſint omnia, ſcilicet bona & mala, in eo tamen non dicuntur eſſe, niſi bona, quorum auctor eſt. Vnde Augu. in lib. de natura boni, Cùm audimus, inquit, ex Deo, & per ipſum, & in ipſo eſſe omnia, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quę naturaliter ſunt. Neque enim ex ipſo ſunt peccata, quę naturam non ſeruant, ſed vitiant: quę ex voluntate peccantium naſcuntur omnia. Hic apertè dicitur quòd in illa generalitate locutionis bona tantum continentur.

Hæc tractatis diſt. 29.
To. 6. c. 8. in principio.

Quod omnia ex patre, & per patrem, & in patre ſunt: ita & de filio, & de Spiritu ſancto eſt dicendum, licet propter perſonas fiat diſtinctio. E

Præterea ſciendum eſt, ꝙ licet ibi indicetur diſtinctio perſonarum cum dicitur, ex ipſo & per ipſum, & in ipſo: omnia tamē ex patre, & per patrem, & in patre ſunt. Similiter de filio, & de Spiritu ſancto accipiendum eſt. Vnde Augu. in 1. lib. de Trin. Non confusè, inquit, accipiendum eſt quod ait Apoſtolus, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo. Ex ipſo dicens, propter patrem: per ipſum, propter filium: in ipſo, propter Spiritum ſanctum. Vigilanter autem attende, ne quia patrem volens intelligi dixit ex ipſo, ſic intelligas omnia eſſe à patre, vt neges omnia eſſe ex filio, vel ex Spiritu ſancto, cùm ex patre, & per patrem, & in patre omnia eſſe ſanè dici poſſunt: ſimiliter & de filio, & de Spiritu ſancto dicendum eſt.

Aug. li. 6. c. 10. ī fi. li. 6.

Quòd non omnia quæ ex Deo ſunt, etiam de ipſo ſunt: ſed econuerſo. F

Illud etiam hic annectendum eſt, quòd non omnia quæ dicuntur eſſe ex Deo, etiam de ipſo eſſe dici debeāt. Quia, vt ait Auguſtin. in lib. de natura boni. Non hoc ſignifi-

ſignificat penitus ex ipſo, quod de ipſo. Quod enim de ipſo eſt, poteſt dici eſſe ex ipſo: ſed non omne quod ex ipſo eſt, poteſt dici eſſe de ipſo, quia non eſt de ſua ſubſtantia. Et ex ipſo enim ſunt cœlum & terra, quia ipſe fecit ea: non autem de ipſo, quia non de ſubſtantia ſua. Sicut aliquis homo ſi generat filium, & faciat domum, & ex ipſo eſt filius, ex ipſo eſt & domus: ſed filius de ipſo, domus vero de terra & ligno, non de ipſo. Ca.27.10.6. Augu.

Quæ dicta ſunt ſummatim colligit. G

Ex præmiſſis apertum eſt, quòd in Dei cognitione ſiue præſentia ſunt, ſcilicet bona & mala: ſed non omnimodo ſunt ibi mala, quo bona: & ꝙ in Deo bona tantum ſunt, ſicut ex ipſo, & per ipſum, non mala. Et ex quo ſenſu hæc accipienda ſint aſſignatum eſt. Et quòd de ipſo non dicitur eſſe propriè, quod aliud eſt ab ipſo. Ex ipſo aũt eſſe dicuntur omnia, quæ eo auctore ſunt.

QVIBVS MODIS DICATVR Deus eſſe in rebus.

Diſtinct. XXXVII. A

ET quoniam demonſtratum eſt ex parte, quomodo omnia dicantur eſſe in Deo, addendum videtur hic, quibus modis dicatur Deus eſſe in rebus: ſi tamen id humana mens vel ex parte digne valeat cogitare, vel lingua ſufficit eloqui. Sciendum ergo eſt, ꝙ Deus incommutabiliter ſemper in ſe exiſtens, præſentialiter, potentialiter, eſſentialiter eſt in oĩ natura ſiue eſſentia ſine ſui definitione, & in oĩ loco ſine circunſcriptione, & in omni tp̃e ſine mutabilitate. Et præterea in ſanctis ſpiritibus & animabus eſt excellentius, ſcilicet per gratiam inhabitans: & in homine Chriſto excellentiſſimè: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, vt ait Apoſtolus. In eo enim Deus habitauit, non per gratiam adoptionis, ſed per gratiam vnionis. Ne autem iſta (quia capacitatem humanæ intelligentiæ excedunt) falſitatis arguere aliqui præſumant, ſanctorum auctoritatibus munienda mihi videntur. Beatus Gregorius.

Gloſſa ordinaria id habet in fine, cap. 5. Canticorum. Quo abijt. Tomo. 2. epiſtol. 57. ante medium. Nō longe ad mediū li. 8. Hilarius.

gorius ſuper cantica canticorū inquit, Licet Deus communi modo omnibus rebus inſit præſentia, potentia, ſubſtantia: tamē familiariori modo per gratiam dicitur eſſe in illis, qui mirificentiā operum Dei acutius & fidelius conſiderant. De hoc enim eodem Aug. ad Dardanū in lib. de præſentia Dei ait, Cum Deus ſit natura incorporea & incommutabiliter viua, æterna ſtabilitate in ſeipſo manens, totus adeſt rebus omnibus, & ſingulis totus: ſed in quibus habitat, habēt eum pro ſuæ capacitatis diuerſitate, alii amplius, alii minus: quos ipſe ſibi dilectiſſimum templum gratia ſuæ bonitatis ædificat. Hilarius quoq; in lib. 8. de Trin. apertiſſimè docet Deū vbique eſſe. Deus, inquit, immenſæ virtutis viuens poteſtas, quę nuſquā non aſſit, non deſit vſquā, ſe omnem per ſua edocet, vt vbi ſua ſint, ipſe eſſe intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi ſit, nō etiam vbiq; eſſe credatur, cum & in omnibus eſſe nō deſinat. Ambr. in 1. lib. de ſpiritu ſancto, ſpiritū ſanctū probat non eſſe creaturam: quia vbique eſt, quod eſt propriū diuinitatis: ita dicens, Cùm omnis creatura certis naturæ ſuæ ſit circunſcripta limitibus, quomodo quis audeat creaturam appellare ſpiritū ſanctum, qui non habet circunſcriptam determinatamq; virtutē, quæ & in omnibus, & vbique ſemper eſt: quod vtiq; diuinitatis & dominationis eſt proprium. Idem in eodem, Domini eſt omniā complere, qui dicit, Cœlum & terram ego compleo. Si ergo dominus eſt qui cęlum cōplet & terram, quis ergo poteſt ſpiritū ſanctū iudicare dominationis & diuinæ poteſtatis exortem, qui repleuit orbē? & quod plus eſt, repleuit & Ieſum, totius mundi redemptorem? Ex his aliiſque pluribus auctoritatibus apertè monſtratur, quòd Deus vbique in omni creatura eſſentialiter, præſentialiter, & potentialiter eſt.

Ambroſius cap. 7. in principio. Lib. & ca. 7. Paulò inferiùs. Hier. 23. d.

Quòd in ſanctis non modo eſt, ſed etiam habitat, qui non vbicunque eſt habitat. B

In ſanctis verò etiam habitat, in quibus eſt per gratiam. non enim vbicunque eſt, ibi habitat: vbi vero habitat, ibi eſt. In ſolis bonis habitat, qui ſunt templum eius,

tius,& ſedes eius. Vnde per Eſaiam dominus ait, Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum, quia in electis qui ſunt cœlum, habitat Deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant: malos vero qui ſunt terra, iudicii diſtrictione calcat. Vnde in lib. Sap. dicitur, Thronus ſapientiæ anima iuſti, quia in iuſtis ſpecialius eſt quàm in aliis rebus: in quibus tamẽ omnibus totus eſt, quemadmodũ anima, ait Aug. in epiſtola ad Hieronymũ de origine animæ, per omnes particulas corporis tota adeſt ſimul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: ſed tñ in aliis intenſius, & in aliis remiſſius operatur, cũ in ſingulis particulis corporis eſſentialiter tota ſit. Ita & deus cũ ſit in oĩbus eſſentialiter ac totus, in illis tamen plenius eſſe dicit̃ quos inhabitat, id eſt, in quibus ita eſt, vt faciat eos templum ſuum: & hi tales cum eo ſunt iam ex parte, ſed in beatitudine perfectè. Mali vero, etſi ibi ſint vbi ipſe eſt, qui nuſquam deeſt, non tamen ſunt cum eo. Vnde Aug. ſuper Ioan. Non ſatis fuit dicere, Vbi ego ſum, & illi ſint: ſed addidit, mecum: quia & ibi miſeri poſſunt eſſe vbi & ille eſt, qui nuſquam deeſt. Sed beati ſunt cum illo, quia non ſunt beati niſi ex eo quòd cum illo ſunt: qui fruuntur eo, & vident illum ſicut eſt. Mali vero non ſunt cum illo, vt cæci in luce non ſunt cum luce: nec boni ita nunc ſunt cum eo vt videant per ſpeciem, etſi ſunt aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autem Deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ ſupra dicta ſunt, cũ de ſpiritus ſancti proceſſione temporali ageretur: vbi licet ex parte, exponitur (ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus) quomodo ſpiritus ſanctus habitet in nobis, qui non ſine patre & filio inhabitat.

Eſa.66.a

Aug. To.2. epiſt.28. non longè à principio.

Ioan.17.d Tomo.9. tractatu.111. ad cap.17. Ioan.

Vbi erat vel habitabat Deus antequã eſſet creatura. C

Si autem quæris, vbi habitabat Deus antequam ſancti eſſent? Dicimus quia in ſe habitabat. Vnde Aug. in lib. 3. contra Maximinum: In templo, inquit, ſuo habitat Deus, ſcilicet in ſanctis qui ſunt templum Dei, modo ſecun-

Aug ca.21. Tomo.6.

do ſecũdum fidem ambulantes: & templum Dei erunt aliquando ſecundum ſpeciem, qualiter etiam nunc templum Dei ſunt Angeli. Sed dicet aliquis, Antequam faceret Deus cælum & terram, antequam faceret ſanctos, vbi haqitabat? In ſe habitabat Deus: apud te habitat, & apud ſe eſt. Non ergo ſancti ſic ſunt domus Dei, vt ea ſubtracta cadat Deus. Immo ſic habitat Deus in ſanctis, vt ſi ipſe diſceſſerit, cadant.

Multa hic breuiter docet quæ confirmant prædicta. D

Tom. 2. epiſtolæ 57. ad Dardanũ.

Sciendum eſt etiam, quia vt ait Aug. in lib. ad Dardanum, Dici niſi ſtultiſſimè nequit, Spiritum ſanctum non habere locum in noſtro corpore, ꝙ totum anima noſtra impleuerit. Stultius dicitur etiam anguſtiis alicubi impediri Trinitatem, vt pater & filius & Spiritus ſanctus alicubi ſimul eſſe non poſſint. Verùm illud eſt multo mirabilius, ꝙ cum Deus vbique ſit totus, non tñ in omnibus habitat. Quis porro audeat opinari, niſi inſeparabilitatem Trinitatis penitus ignoret, ꝙ in aliquo poſſit habitare pater & filius, in quo non habitet Spiritus ſanctus: aut in aliquo Spiritus ſanctus, in qũo non habitet pater & filius? Fatendum eſt ergo vbique eſſe Deum per diuinitatis præſentiam, ſed non vbique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus, Pater noſter qui es vbique, cum & hoc verum ſit: ſed qui es in cęlis, id eſt, in ſanctis: in quibus eſt quodam excellentiori modo.

Ibidem paulò inferius.

Lucæ 11. a Matt. 6. b

Quòd deus inhabitator eſt quorundam nondum cognoſcentium Deum, & non quorundam cognoſcentium. E

Eadẽ epiſt. 57. paulo inferius, ad medium.

Illud quoq; mirabile eſt, quia vt ait Augu. in eodem, Deus eſt inhabitator quorundam, nondum cognoſcentium Deum, & non quorundam cognoſcentium Deũ. Illi enim ad templum Dei non pertinent, qui cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificat. Ad templum Dei pertinent paruuli Sanctificati Sacramento Chriſti, & regenerati Spiritu ſancto, qui nondum valent cognoſcere Deum. Ergo quem potuerunt illi noſſe nec

habere

habere iſti potuerũt habere antequam noſſe. Beatiſſimi autem ſunt illi, quibus eſt Deum habere, quod noſſe. Hic aliquatenus aperit Aug. quomodo Deus habitet in aliquo, id eſt, habeatur: cum videlicet ita eſt in aliquo, vt ab eo cognoſcatur & diligatur.

Quomodo Deus totus vbique ſit per eſſentiam, non poteſt intelligi ab humano ſenſu. F

Ex prædictis patet, ꝙ Deus vbique totus eſt per eſſentiam, & in ſanctis habitat per gratiam. Cumq; ſuperius, licet tenuiter, oſtenſum ſit qua ratione dicatur habitare in quibuſdam, nunc efflagitaret ordinis ratio id etiam aſſignari, quomodo vbique per eſſentiam & totus ſit: niſi huius conſiderationis ſublimitas atque immenſitas, humanæ mentis ſenſum omnino excederet. vt enim ait Chryſ. ſuper epiſtolam ad Hebr. Sicut multa de deo intelligimus quæ loqui penitus non valemus: ita multa loquimur quæ intelligere non ſumus idonei. Verbi gratia, quòd vbique Deus eſt ſcimus & dicimus: quomodo autem vbique ſit, intellectu non capimus. Item, quòd eſt incorporea quædam virtus, quæ eſt omnium cauſa bonorum ſcimus. quomodo autem vel quæ iſta ſit penitus ignoramus. *Chryſoſt. ad Hebr. ca. 1. Homil. 2. in principio. Ibi. cõtinu.*

Quorundam opinio, qui præſumunt oſtendere quomodo Deus vbique ſit per eſſentiam, potentiam, præſentiam. G

Quidam tñ immenſa ingenio ſuo meriti præſumentes, hoc ità fore intelligendum tradiderunt, quod Deus vbiq; per eſſentiam eſſe dicitur: non ꝙ Dei eſſentia propriè ſit in omni loco, & in omni creatura: ſed quia omnis natura atq; omne quod naturaliter eſt, in quocunq; loco ſit, per eum habet eſſe: & omnis locus, in quo illud eſt. Iidem etiam dicunt ideo Deum vbique dici eſſe per præſentiam vel per potentiam, quia cuncta loca ſunt ei præſentia, & quæ in eis ſunt, nec in eis aliquid operari ceſſat. Nam & ipſa loca, & quicquid in eis eſt, niſi ipſe conſeruet, manere non poſſunt. In eis ergo per ſubſtantiam Deus eſſe dicitur, vt aiunt: quia per virtutem propriæ ſubſtantiæ ſuæ facit vt etiam loca ſint, & omnia quæ

in eis ſunt. Sed licet hæc vera ſint quę aſſerunt in explanandis intelligentiis prædictorum, in illis tamen verbis quibus dicitur Deus vbiq; eſſe per eſſentiam, plus contineri credendũ eſt, quod homo viuens capere non valet.

Quòd Deus cum ſit in omnibus rebus, non tamen ſordibus rerum inquinatur. H

Solet etiam ab eiſdem quæri, quomodo Deus ſubſtantialiter inſit omnibus rebus, & corporalium ſordiũ inquinationibus non contingatur: quod tam friuolum eſt, vt nec reſponſione ſit dignum, cùm etiam Spiritus creatus ſordibus corporeis etiam leproſi vel quantumcunque polluti inquinari non poſſit. Sol quoque radios ſuos ſine ſui pollutione effundit ſuper loca & corpora non ſolum munda, ſed etiam immunda ac ſordibus fœtentia: quorum contactu homines, & aliæ quædam res inficiuntur, ſolis vero radii impolluti incontaminati ea contingentes exiſtunt. Non eſt ergo mirandum ſi eſſentia diuina omnino ſimplex & incommutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis eſſentialiter ineſt, nec tamen cuiuſquam rei ſordibus contaminatur vel cõtingitur, Vnde Aug. in lib. de natura boni, Cum in Deo, inquit, ſint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam ſapientia quæ attingit à fine vſque ad finem fortiter, dicitur, Attingit omnia, propter ſuam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Poſtremò reſpondeat quid potius de Deo reſpondendum exiſtimet: vel ꝙ nuſquam per eſſentiam ſit, vel ꝙ vbique, vel quòd alicubi, ita ꝙ non vbique? Sed quis audeat dicere ꝙ nuſquam diuina eſſentia ſit, vel quòd alicubi, & non vbique ſit? Si enim ita eſt alicubi, quòd non vbique, ergo localis eſt. Eſt ergo vbique tota quæ continet totum, & penetrat totum: quæ nec pro ſui ſimplicitate diuidi, nec pro ſui puritate maculari, nec pro ſui immenſitate vllo modo comprehendi poteſt, Vnde Aug. Deus vbique eſt, cui non locis, ſed actionibus propinquamus, per ſimile & minus oſtendit. Timent quidam quod fieri non poteſt, ſcilicet ne humana carne veritas & ſubſtantia Dei inquinętur, & tamen prędicant

Tomo. 6. Cap. 29. in principio. Cap. 27. in principio.

Aug. de agone Chriſtiano lib. vnico. Cap. 18. in principio.

Libro de doctri. Chriſtiana. 1. ca. 10. in fine.

dicant iſtum viſibilem ſolem radios ſuos per omnes fe-
ces & ſordes ſpargere, & eos mundos & ſinceros ſerua-
ri. Si ergo viſibilia munda à viſibilibus immundis con
tingi poſſunt, & non inquinati: quanto magis inuiſibilis
& incommutabilis veritas. *Aug. de agone chriſtiano dicens: Timens &c.*

Quòd Deus vbique ſit, & in omni tempore, non tamen localis eſt, nec circunſcriptibilis, nec loco nec tempore mouetur. I

Cumque diuina natura veraciter, & eſſentialiter ſit in
omni loco & in omni tempore, non tñ mouetur per lo-
ca vel per tempora, nec localis, nec temporalis eſt. Loca
lis non eſt, quia penitus non circunſcribitur loco, quia
nec ita eſt in vno loco, quòd non ſit in alio. Neque di-
menſionem habet ſicut corpus, cui ſecũdum locum aſ-
ſignatur principium, medium, & finis, & ante & retro,
dextera & ſiniſtra, ſurſum & deorſum: quod ſui interpo
ſitione facit diſtantiam circũſtantium. Duobus his náq;
his modis dicitur in ſcriptura aliquid locale, ſiue circun-
ſcriptibile, & econuerſo: ſcilicet, vel quia dimenſionem
capiens longitudinis, altitudinis, & latitudinis, diſtan-
tiam facit in loco, vt corpus: vel quia loco definitur ac
determinatur: quoniam cum ſit alicubi, non vbique in-
uenitur: quod non ſolum corpori, ſed etiam omni crea-
to Spiritui congruit. Omne ergo corpus omni modo
locale eſt. Spiritus verò creatus quodammodo eſt lo-
calis, & quodammodo non eſt localis. Localis quidem
dicitur, qua definitione loci terminatur: quoniam cum
alicubi præſens ſit totus, alibi non inuenitur. Non au-
tem ita localis eſt, vt dimenſionem capiens diſtantiam
in loco faciat. Diuina ergo ſola eſſentia omnino illoca-
lis & in circunſcriptibilis eſt: quæ nec locis mouetur ali-
quo modo, ſcilicet vel determinatione finita, vel dimen
ſione ſuſcepta: nec temporibus, ſed affectu & cognitio-
ne mouetur. His enim duobus modis, ſcilicet loco vel
tempore, fit mutatio creaturæ, quæ longè eſt à creato-
re. Vnde Augu. ſuper Geneſ. Deus, inquit, omnipotens *Aug. li. 8. c.*
incommutabili æternitate, voluntate, veritate ſemper *26. in To. 3.*
idem, mouet per tempus creaturam Spiritualem; mo- *in principio.*

uet etiam per tempus & locū creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas cōdidit adminiſtret. Cū ergo tale aliquid agit, non debemus opinari eius ſubſtantiā qua Deus eſt, temporibus locisque mutabilem, ſiue per tempora & loca mobilem, cum ſit ipſe & interior omni re, quia in ipſo ſunt omnia: & exterior omni re, quia ipſe eſt ſuper omnia: & antiquior omnibus, quia ipſe eſt ante omnia: & nouior omnibus, quia ipſe idē poſt omnia, ſcilicet poſt omnium initia. Ecce hic apertè oſtenditur, quod nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur Deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis verò etiam per tempus & locum.

Ibidē paulò inferius.

Quid ſit mutari ſecundum tempus. K

Mutari autem per tempus eſt variari ſecundum qualitates interiores vel exteriores, quæ ſunt in ipſa re quæ mutatur: vt quando ſuſcipit viciſſitudinem gaudii, doloris, ſcientiæ, obliuionis, vel variationem formæ, ſiue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio quę fit ſecundū tempus variatio eſt qualitatum, quæ fit in corporali vel ſpirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

Opinio quorundam, qui dicunt ſpiritus creatos non moueri loco, nec eſſe locales. L

De mutatione verò loci magna inter conquirentes diſceptatio verſatur. Sunt enim qui dicunt nullum ſpiritum aliquo modo poſſe mutari loco, ab omni ſpiritu locū vniuerſaliter remouere volentes: quoniā ſecundū dimenſionem tantum & circumſcriptionem locum conſtare aſſerunt, atq; id ſolum eſſe locale vel in loco eſſe dicunt, quod dimenſionem recipit, & diſtantiam in loco facit. Et hoc dicunt Aug. ſenſiſſe, mutationem temporis tantum ſpirituali creaturæ tribuentem: loci verò & temporis, corporeæ.

Aug. verba prædicta per ſe facere dicunt.

Hic reſpondetur eis. M

Sed vt ſuprà diximus, dupliciter dicitur eſſe res localis vel circumſcriptibilis: ſcilicet vel quia dimenſionem recipit & diſtantiam facit, vel quia loci termino definitur: quorū vtrunq; conuenit corporeæ creaturæ, alterum verò tātum ſpirituali. Nam vt ſupra diximus,

corporalis

corporalis creatura ita eſt localis vel circunſcriptibilis, quod determinatur definitione loci, & quod dimenſionem recipiens diſtantiam facit: ſpiritualis verò tantùm diſinitione loci concluditur, cum ita ſit alicubi, ꝙ non alibi. ſed nec dimenſionem recipit, nec diſtantiam in loco facit. quia ſi multi eſſent ſpiritus hic, nõ eo coanguſtarent locum quo minus de corporibus contineret. Ideoq; Aug. attribuit mutationẽ loci corpori, non ſpiritui: quia licet ſpũs tranſeat de loco ad locũ, nõ tamen ita vt dimenſionibus circunſcriptis, interpoſitione ſui faciat diſtantiam circunſtantium, ſicut corpus.

Concluſio ex prædictis, quòd ſpiritus creati ſunt locales & circunſcriptibiles quodammodo, ſpiritus verò Dei omnino incircunſcriptibilis. N

Sunt ergo ſpiritus creati in loco, & tranſeunt de loco ad locũ. & quodammodo locales & circunſcriptibiles, ſed non omni eo modo quo creaturæ corporeæ. Spiritus aũt increatus qui Deus eſt, in loco quidem eſt, & in omni loco, ſed omnino illocalis eſt & incircunſcriptibilis. Vnde Beda ſuper Lucam ait: Cum ad nos angeli veniunt, ſic exterius implent miniſteriũ, vt tamen ante Deum interius per cõtemplationem aſſiſtant: quia etſi angelus eſt ſpũs circunſcriptus, ſummus tamen ſpiritus qui Deus eſt, incircunſcriptus eſt, intra quẽ currit angelus quocũq; mittatur. Ecce hic dicitur quia ſpũs angelicus circũſcriptus eſt, ſpũs autẽ qui Deus eſt, incircunſcriptus. Alibi etiam Ambr. diſtantiam oſtendens inter ſpiritũ increatum, & ſpiritũ creatum, dicit Seraphin de loco ad locũ tranſire, inquiens ita in lib. de Trin. Dixit Eſaias, quia miſſus eſt ad me vnus de Saraphin. Et ſpiritus quidem ſanctus dicitur miſſus, ſed Seraphin ad vnum, ſpiritus verò ad omnes. Seraphin mittitur in miniſterio, ſpiritus operatur myſterium, Seraphin de loco ad locum tranſit: non enim complet omnia, ſed ipſe repletur à ſpiritu. Hic apertè oſtenditur quod angeli quodammodo locales ſunt.

Beda ad caput primũ Lucæ in cõmẽtariis ad locũ, ego ſum Gabriel.

Ambr. to. 2. Libro de ſpũ ſancto primo Cap. 10. in principio.

Eſaiæ. 6. c.

Cum

Cum repetitione ſuperiorũ confirmat auctoritatibus Deum eſſe vbique ſine locali motu.

Fateamur itaque diuinam naturam pro immenſitate ſua nuſquam deeſſe, eamq; ſolam omnino illocalem, & omnino incircunſcriptibilem nullo concludi loco. ſed à fine vſque ad finem attingere, nõn tamen ſpatioſa magnitudine nec locali motu, ſed immenſitate atq; immobilitate ſuæ eſſentiæ. Vnde Aug. ad Dardanum ait, Non quaſi ſpatioſa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, ſicut fumus aut lux iſta diffunditur, ſed potius ſicut in duobus ſapientibus, quorum alter altero corpore grandior eſt, ſed ſapientior non eſt: vna ſapientia eſt, nec eſt in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quàm in duobus, ita Deus ſine labore regens & continens mundum, in cœlo totus eſt, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco, ſed in ſeipſo vbique totus. Idem quoque ſuper pſal. ait, Ad uerbum Dei pertinet non eſſe in patre, ſed vbiq; eſſe per ſeipſum. hæc enim eſt ſapientia Dei, quæ attingit à fine vſque ad finem fortiter, non tamen motu locali ſed immobilitate ſui: veluti ſi moles aliqua ſaxea impleat aliquem locum, dicitur quòd attingit à fine illius loci vſq; ad finem, cum tamen alterum non deſerat alterum occupando. non ergo habet motum localem verbum illud, & ſapientia illa ſolida eſt & vbique. Ex prædictis innoteſcit, ꝙ Deus eſt ita vbiq; per eſſentiam, quòd nec ſpatioſa magnitudine diffunditur, nec vno deſerto loco alium occupat, quia localem motum non habet. Ideoque Aug. volens præſcindere à Dei puritate omnem localem motum, & localem circunſcriptionem, potius dicit omnia eſſe in illo quàm ipſum eſſe alicubi, nec tamen ipſum eſſe locum, qui non eſt in loco, in lib. 83. quæſt. ita inquiens, Deus non alicubi eſt: quod alicubi eſt, cõtinetur loco: quod continetur loco corpus eſt: Deus autem non eſt corpus: non ergo alicubi eſt, & tamen quia eſt, & in loco non eſt, in illo ſunt potius omnia quàm ille alicubi: nec tamen ita in illo, vt ipſe ſit locus. Locus enim in ſpatio eſt quod longitudine,

Tomo. 2. epiſtola. 57. non longe à principio.

Ibidem inferius.

Ad uerſum 4. pſal. 147. Super illud, velociter currit ſerm. eius In tomo. 8.

In tomo. 4. quæſt. 20. in principio.

dine,& latitudine & altitudine corporis occupatur: nec Deus tale aliquid eſt: & omnia ergo in ipſo ſunt, & locus non eſt, nec in loco eſt: locus tamen Dei, ſed impropriè, dicitur templum Dei, quòd ei præſens ſit, non quòd eo contineatur. Id autem nihil melius quàm anima munda intelligitur. Ecce hic dicit Deum non eſſe in loco, ſed intelligendum eſt eum non eſſe in loco localiter, ſcilicet quia nec circunſcriptionem nec localem motum habet.

Oppoſitio, qua videtur probari quòd Deus mutetur loco. P

Ad hoc autem ſolet opponi ſic quotidie, Fiunt creaturæ quæ ante non erant, & in eis Deus eſt cum ante non eſſet in eis: eſt ergo vbi ante non erat, ideoque mutabilis eſſe videtur. Sed licet quotidiè incipiat eſſe in creaturis, in quibus ante non erat, quia illæ non erant: hoc tamen fit ſine ſui mutatione, qualiter in mundo cœpit eſſe quem fecit, tamen ſine ſui mutabilitate, & ſimiliter deſinit eſſe in quibus ante erat ſine ſui mutatione nec tamen ipſe deſerit locum, ſed locus deſinit eſſe.

Epilogus, vbi exponitur quare in prædictam venerit diſceptationem. Q

Iam ſufficienter demonſtratum eſſe videtur, quomodo omnia dicantur eſſe in Deo, & Deus in omnibus: quam diceptationem quaſi incidenter ſuſcepimus, quia id videbatur poſtulare res circa quam noſter verſabatur ſermo: diſſerebamus enim de ſcientia ſiue ſapientia Dei: & cũ diceremus Deum ſcire omnia, queſitum eſt utrum propter cognitionem quam de omnibus habet, diceretur omnia eſſe in Deo, an alia ratione hoc diceret ſcriptura. Huius ergo quæſtionis occaſio in promiſſam nos deduxit diſputationem. *Epilogus.*

HIC

HIC REDIT AD PROPOSITVM, repetens ſuperius dicta vt addat alia.

Diſtinct. XXXVIII. A

De modis diuinæ ſciētiæ vel cognitionis.

NVnc ergo ad propoſitum reuertētes cœpto inſiſtamus. Supra dictum eſt, quòd præſcientia Dei futurorū tantū eſt, ſed omniū, tam bonorum q̃ malorū. Scientia verò vel ſapientia nō modo de futuris, ſed etiā de preſentibus & futuris: nec tantum de tēporalibus, ſed etiā de ęternis, q̄a ſeipſum nouit Deus. Hic oritur quæſtio non diſſimulanda, vtrū ſcilicet, ſcientia vel præſcientia ſit cauſa rerū, an res ſint cauſæ ſcientiæ uel præſcientiæ Dei. Videtur enim præſcientia Dei cauſa eſſe eorum quæ ei ſubſunt, ac neceſſitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuiſſent niſi Deus ea præſciſſet, nec poſſunt non euenire, cùm Deus ea præſciuerit. Si autem impoſſibile eſt ea nō euenire, quia præſcita ſunt: videtur ergo ipſa præſcientia qua præſcita ſunt, eis eſſe cauſa eueniendi. Impoſſibile eſt autem ea non euenire, cū præſcita ſint: quia ſi non euenirent cū præſcita ſint. Falleretur Dei præſcientia. At Dei præſcientia falli non poteſt. Impoſſibile eſt ergo ea non euenire, cū præſcita ſint. Sic ergo præſcientia cauſa eorum eſſe videtur quæ præſcita ſunt. Hoc idem & de ſcientia dicitur, ſcilicet quòd quia Deus aliqua nouerit, Ideo ſint. Cui ſententiæ Aug. atteſtari videtur in 15. lib. de Trin. dicens, Non iſta ex aliquo tempore cognouit Deus, ſed futura omnia temporalia: atq; in eis etiam quid & quādo ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel nō exauditurus eſſet, ſine initio antè præſciuit. Vniuerſas autem creaturas, & ſpirituales & corporales, non quia ſunt ideo nouit: ſed ideo ſunt quia nouit: non enim neſciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo ſciuit, creauit: nō quia creauit, nec aliter ſciuit creata quàm creanda: non enim eius ſapientiæ, aliquid acceſſit ex eis: ſed illis exiſtentibus ſicut oportebat & quando oportebat, illa manſit vt erat. vnde in Eccl. Antequā crearentur, omnia nota ſunt illi: ſic

Quare ſcientia vel præſcientia videtur cauſa rerum.

Cap. 13. ad medium.

Eccle. 23. d

ſic & poſtquã cõſummata ſunt. Ecce his verbis videtur Aug. innuere ſcientiam vel præſcientiam Dei cauſam eſſe eorum quæ fiunt: cum dicit ideo ea eſſe; quia Deus nouit. Idem quoque in 6. lib. dicere videtur. Cum, inquit, decedant & ſuccedant tempora, non decedit aliquid vel ſuccedit ſcientiæ Dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipſam. Non enim hæc quæ creata ſunt ideo ſciũtur à Deo quia facta ſunt, ſed potius ideo facta ſunt quia immutabiliter ab eo ſciuntur. Et hic etiam ſignificare videtur Dei ſcientiã cauſam eorum eſſe quæ fiunt, dicens non ideo Deum ea nouiſſe quia facta ſunt: ſed ideo facta, quia nouit ea Deus. Ideoq; videtur Dei ſcientia vel præſcientia cauſa eſſe eorum quæ nouit. *Cap. 10. ad medium.*

Inconuenientia oſtendit quæ ſequerentur, ſi diceretur ſcientia vel præſcientia cauſa omnium rerum quæ ei ſubſunt. B

Quòd ſi ita eſt, eſt ergo cauſa omnium malorum, cum omnia mala ſciantur & præſciantur à Deo: quod longè eſt à veritate. Si enim Dei ſcientia vel præſcientia cauſa eſſet malorum, eſſet vtique Deus auctor malorum: quod penitus falſum eſt. Non ergo ſcientia vel præſcientia Dei cauſa eſt omnium quæ ei ſubſunt.

Quòd res futuræ, non ſunt cauſa ſcientiæ vel præſcientiæ Dei. C

Neque etiam res futuræ cauſa ſunt Dei præſcientiæ: licet enim non eſſent futuræ niſi præſcirentur à Deo non tamen ideo præſciuntur quia futuræ ſunt. Si enim hoc eſſet, tunc eius quod æternum eſt; aliquid exiſteret cauſa: ab eo alienum, ab eo diuerſum, & ex creaturis dependeret ſcientia creatoris, & creatum cauſa eſſet increati. Origenes tamen ſuper epiſtolam ad Rom. ait, Non propterea aliquid erit, quia id ſcit Deus futurum: ſed quia futurum eſt, ideo ſcitur à Deo antequam fiat. Hoc videtur præmiſſis verbis Augu. obuiare. Hic enim ſignificari videtur, ꝙ res futuræ cauſa ſint præſcientiæ: ibi verò, quòd præſcientia cauſa ſit rerum futurarum. *Origenes ad illud Nam quos præſciuit. Rom. 8. In tom. 4.*

Quid

Quid ex prædictis tenendum ſit, cum determinatione auctoritatum. D

Hanc igitur quæ videtur repugnantiam de medio tollere cupientes, dicimus res futuras nullatenus cauſam eſſe præſcientiæ vel ſcientiæ Dei, nec ideo præſciti vel ſciri, quia futuræ vel factæ ſunt: ita exponentes quod ait Origen. quia futurum eſt, ideo ſcitur à Deo antequam fiat, id eſt, quod futurum eſt, ſcitur à Deo antequam fiat, neq; ſciretur niſi futurum eſſet: ut non notetur ibi cauſa, niſi ſine qua nõ fieret. Ita etiam dicimus ſcientiam uel præſcientiam Dei non eſſe cauſam eorum quæ fiunt, niſi talem ſine qua non fiunt: ſi tamen ſcientiam ad notitiam tantum referamus. Si uerò nomine ſcientiæ includitur etiam beneplacitum atque diſpoſitio, tunc rectè poteſt dici cauſa eorum quæ Deus facit. His enim duobus modis, vt ſuperius prætaxatum eſt, accipitur cognitio vel ſcientia Dei ſcilicet pro notitia ſola, uel pro notitia ſimul & beneplacito. Hoc modo fortè accipit Aug. dicens, Ideo ſunt quia nouit, id eſt quia ſcienti placuit, & quia ſciens diſpoſuit. Hic ſenſus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantum agit Aug. ſcilicet de creaturis & de his quæ Deus facit: quæ omnia nouit non ſolum ſcientia, ſed etiam beneplacito ad diſpoſitione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, vt non modo nõtitiam, ſed etiam beneplacitum Dei ſignificet. Mala uerò ſcit Deus & preſcit antequam fiant, ſed ſola notitia, non beneplacita. præſcit enim Deus & prædicit etiam quæ non eſt ipſe facturus, ſicut præſciuit & prædixit infidelitatem Iudæorum, ſed non fecit. nec ideo quia præſciuit, ad peccatum infidelitatis eos coegit, nec præſciſſet uel prædixiſſet eorum mala, niſi eſſent ea habituri. Vnde Aug. ſuper Ioan. Deus, inquit, futurorum preſcius per prophetam prædixit infidelitatem Iudeorum, ſed non fecit: neq; preſciſſet mala eorum, niſi ea haberent. Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prenouit: illorum enim preſciuit peccata, non ſua. Ideoq; ſi ea quæ ille præſciuit, ipſorum non ſunt, non uera ille preſciuit. ſed quia illius

De trinitate li. 15. c. 13. ad medium Auguſt.

Aug. tract. 53. ad illud Cum autem tanta ſigna. Ioan. 12. Tomo. 9. Eſa. 53.

prȩſcientia falli non poteſt, ſine dubio non alius ſed ipſi peccant quos Deus peccatores eſſe præſciuit. & ideo ſi non malum ſed bonum facere voluiſſent, non malum facturi præuiderentur ab eo, qui nouit quid ſit quiſque facturus, His verbis apertè oſtenditur, ſi diligenter attendamus, prȩſcientiam Dei non eſſe cauſam malorum quæ præſcit: quia non ea præſcit tanquam facturus, nec tāquam ſua, ſed iliorum qui ſunt ea facturi vel habituri. præſciuit ergo illa ſola notitia, ſed non beneplacito auctoritatis. Vnde datur intelligi, quòd Deus econuerſo præſcit bona tanquam ſua, tanquam ea quæ facturus eſt: vt illa præſciendo ſimul fuerit ipſius notitia, & auctoritatis beneplacitum.

Contra hoc quod dictum eſt præſcientiam Dei non poſſe falli, oppoſitio. E

Ad hoc autem quod ſuprà dictum eſt, ſcilicet præſcientiam Dei falli non poſſe, ſolet à quibuſdam ita opponi, Deus præſciuit hunc lecturum vel aliqnid huiuſmodi: ſed poteſt eſſe vt iſte non legat, ergo poteſt aliter eſſe quam Deus præſciuit, ergo poteſt falli Dei præſcientia. quod omnino falſum eſt. Poteſt equidem non fieri aliquid, & illud tamen præſcitum eſt fieri, non ideo tamen poteſt falli Dei præſcientia: quia ſi illud non fieret, nec à Deo præſcitum eſſet fieri. Sed adhuc vrgent quȩſtionem dicentes, Aut aliter poteſt fieri quàm Deus præſciuit, aut non aliter. ſed non aliter: ergo neceſſariò cuncta eueniunt. ſi verò aliter, poteſt ergo Dei præſcientia falli vel mutari. Sed poteſt aliter fieri, quia poteſt aliter fieri quàm fiat: ita autem fit vt præſcitum eſt: aliter ergo poteſt fieri quàm præſcitum eſt. Ad quòd dicimus illam locutionem multiplicem facere intelligentiam, ſcilicet, Aliter poteſt fieri quàm Deus præſciuit: & huiuſmodi: vt, Poteſt non eſſe quod Deus prȩſciuit: &, Impoſſibile eſt non eſſe quod Deus prȩſciuit: &, Impoſſibile eſt non eſſe præſcita omnia quȩ fiunt & huiuſmodi. Poſſunt enim hæc coniunctim intelligi, vt conditio ſit implicita, & diſiunctim. Si enim ita intelligas, Non poteſt aliter fieri quàm Deus prȩſciuit, id eſt non poteſt

Oppoſitio.

Reſponſio.

vtrunque ſimul eſſe, ſcilicet quòd Deus ita præſciuerit fieri & aliter fiat, verum intelligit. Si autem per diſiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non poſſe euenire quàm euenit, & quomodo futurum Deus præſciuit, falſum eſt. Hoc enim aliter poteſt euenire quàm euenit, & tamen Deus hoc modo futurum præſciuit. Similiter & alia determinatio, ſcilicet, Impoſſibile eſt illud nõ euenire quod Deus pręſciuit vel cum Deus præſcierit, ſi coniunctim intelligas, verum dicis: ſi diſiunctim, falſum. Ita etiam & illud, Impoſſibile eſt non eſſe præſcitũ omne ꝙ fit, id eſt nõ poteſt eſſe vtrunq;, ſcilicet vt fiat & non ſit præſcitum, hic ſenſus verus eſt. Si verò dicis Deum non potuiſſe non præſcire omne quod fit, falſum eſt. Potuit enim facere vt non fieret, & ita non eſſe præſcitum.

VTRVM SCIENTIA DEI POSSIT AVGERI, VEL MINVI, VEL ALIQVO modo mutari: vtrunque enim videtur poſſe probari.

Diſtinct. XXXIX. A

PRæterea quęri ſolet, Vtrùm ſcientia Dei poſſit augeri vel minui, vtrunq; enim videtur poſſe probari. Quòd enim diuina ſcientia poſſit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia poteſt Deus ſcire quod nunquam ſcit. Eſt enim aliquis qui non eſt lecturus hodie, & tamẽ poteſt eſſe ut legat hodie: poteſt enim hodie legere. Nihil autem poteſt fieri, quod non poſſit à Deo ſciri. Poteſt ergo Deuſ ſcire hunc lecturum hodie: poteſt ergo aliquid ſcire quod non ſcit: ergo poteſt eius ſcientia augeri vel mutari. Eademq; videtur poſſe minui. eſt enim aliquis hodie lecturus quem Deus ſcit lecturum. At poteſt eſſe vt non legat: ergo poteſt Deus non ſcire hunc lecturum: poteſt ergo non ſcire aliquid quod ſcit: ergo poteſt minui eius ſcientia vel mutari. Ad quod dicimus, quia Dei ſcientia omnino immutabilis eſt, nec augeri poteſt vel minui. Nam vt ait Auguſt.

Cap. 13. verſus finem.

in 15.lib.de Trin.Scientia Dei eſt ipſa ſapientia, & ſapientia eſt ipſa eſſentia ſiue ſubſtantia Dei: quia in illius naturæ ſimplicitate mirabili, non eſt aliud ſapere, & aliud eſſe, ſed quod eſt ſapere, hoc eſt & eſſe. Ideoq; nouit omnia uerbum, quę nouit pater: ſed ei noſſe de patre eſt, ſicut eſſe. noſſe enim & eſſe ibi unum eſt. Et ideo patri ſicut eſſe non eſt à filio, ita nec noſſe. Proinde tanquam ſeipſum dicens, pater genuit verbum ſibi coæquale per omnia. Non enim ſeipſum integrè perfecteq; dixiſſet, ſi aliquid minus aut amplius eſſet in eius verbo, q̃ in ſeipſo. Hoc eſt ergo omnino verbũ quod pater, non tamẽ eſt pater: quia iſte filius, ille pater. Sciũt ergo inuicem pater & filius, ſed ille gignẽdo, iſte naſcendo. Et omnia quæ ſunt in eorũ ſcientia, in eorũ ſapientia, in eorũ eſſentia, vnuſquiſque eorum ſimul videt, non particulatim aut ſigillatim velut alternante conſpectu hinc illinc, & inde huc: & rurſum inde, vel inde in aliud atque aliud: vt aliqua videre nõ poſſit, niſi non videns alia: ſed omnia ſimul videt, quorũ nullum eſt quod non ſemper videat & ſciat. Eius itaque ſcientia inamiſſibilis & inuariabilis eſt. Noſtra verò ſcientia, & amiſſibilis, & variabilis & receptibilis eſt: quia non hoc eſt nobis eſſe, quod ſapere vel ſcire. Propter hoc ſicut noſtra ſcientia illi ſciẽtiæ Dei diſſimilis eſt, ſic & noſtrũ uerbum quod naſcitur de ſcientia noſtra, diſſimile eſt illi verbo quòd natum eſt de patre ſcientia. Ex hac auctoritate clare oſtenditur ſcientiã Dei omnino inuariabilẽ eſſe, ſicut ipſa eſſentia Dei oĩno inuariabilis eſt: & ꝙ pater & filius cum ſpũ ſancto ſimul omnia ſciunt & vident. Sicut ergo non poteſt augeri vel diminui diuina eſſentia, ita nec diuina ſciẽtia: & tamen conceditur poſſe ſcire quod non ſcit, & poſſe nõ ſcire quod ſcit: quia poſſet aliquid eſſe ſubiectum eius ſcientiæ, quod non eſt, & poſſet non eſſe ſubiectum aliquid quod eſt, ſine permutatione ipſius ſcientiæ.

Eodem li.c. 14. in principio.

Eodem libro & cap. 14. paulò inferius.

Eodem libro cap. 13. in fine.

Oppoſitio, an Deus poſſit nouiter vel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid. B

Hic opponitur à quibuſdam ita, Si Deus poteſt aliquid ſcire vel præſcire quod nunquam ſciuit vel præ-

ſciuit, poteſt ergo ex tempore aliquid ſcire vel præſcire.

Reſponſio. Ad quòd dicimus, Poteſt quidem Deus ſcire vel præſcire omne quod poteſt facere, & poteſt facere quod nunquam fiet. Poteſt ergo ſcire vel pręſcire quod nunquam fiet, nec eſt, nec fuit: nec illud ſcit vel ſciuit, neque præſcit vel præſciuit, quia ſcientia eius non eſt niſi de his quæ ſunt vel fuerunt vel erunt, præſcientia non eſt niſi de futuris. Et licet poſſit ſcire vel præſcire quod nunquam eſt vel erit, non tamen poteſt aliquid ſcire vel pręſcire ex tempore. Poteſt vtique ſcire vel præſcire quod nunquam eſt nec erit, nec illud ſcitum vel præſcitum eſt ab æterno: nec tamen poteſt incipere ſcire vel præſcire illud, ſed ita poteſt modo ſcire vel præſcire, ſicut poteſt ſciſſe vel præſciſſe ab æterno. Si enim dicatur eum modo poſſe ſcire vel pręſcire quod ab ęterno non ſciuit vel præſciuit. i. ita quòd ab æterno non ſciuerit vel præſciuerit, quaſi vtrunque ſimul eſſe poſſit, falſum eſt. Si vero dicas eum poſſe modo ſcire vel præſcire quod ab ęterno non ſciuit vel præſciuit. i. habere potentiam ſciendi vel præſciendi ab ęterno & modo aliquid, nec tamen illud præſcitum eſt vel futurum, verum eſt. Non poteſt ergo nouiter vel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid: ſicut non poteſt nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamen poteſt velle quod nunquam voluit.

Vtrum deus poſſit ſcire plura quàm ſcit. C

Item à quibuſdā dicitur deus poſſe plura ſcire quàm ſciat: quia poteſt omnia ſcire quæ ſcit, & poteſt aliqua facere quę nunquam erunt, & illa poteſt ſcire. non enim aliqua incognita facere poteſt. Si vero omnia eſſent quæ modo ſunt, & alia quædam faceret quæ non ſunt nec erunt, & illa omnia ſciret pro certo, plura ſciret quā modo ſciat: nec tamen eius ſcientia augeri poteſt, quia hoc totum fieri poſſet ſine mutabilitate ſcientiæ. Conſtat ergo dei ſcientiam omnino eſſe immutabilem, nec augeri poſſe vel minui: ſed ei ſubiecta.

Quod videtur aduerſum illi ſententiæ, qua ſupra dictum eſt, deum ſemper & ſimul ſcire omnia. D

Tomo.6.in Ei vero quod prædictum eſt, ſcilicet ꝙ deus omnia ſem-

ſemper videt & ſimul, videtur obuiare quod ait Hiero. in expoſitione Abachuc, abſurdum eſt, inquit, ad hoc deducere Dei maieſtatem, vt ſciat per momenta ſingula quot culices naſcantur, quotve moriantur, quota pulicum & muſcarum ſit multitudo, quotve piſces natent in aquis, & ſimilia. Non ſimus tam fatui adulatores Dei vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in noſipſos iniurioſi ſimus, eandem irrationabilium & rationabilium prouidentiam eſſe dicentes. Hic videtur dicere Hieron. quòd deus illorum minimorum ſcientiam ſiue prouidentiam non habeat: quod ſi hoc eſt, tũc non omnia ſimul ſcit & ſemper. Ex tali itaque ſenſu illud dictum eſſe nouerimus, vt Deum illa alternatim vel particulatim ſcire neget, nec per diuerſa temporum momenta ſic illa cognouit, ſicut per varia momenta illorũ quædam deficiunt, quædam incipiunt. Neq; illis aliiſq; irrationabilibus ita prouidet, quemadmodũ rationabilibus. nunquid enim, ut ait Apoſtolus, cura eſt Deo de bobus? & ſicut non eſt cura Deo de bobus, ita nec de aliis irrationabilibus. Dicit tamen ſcriptura, quia ipſi eſt cura de omnibus. Prouidentiam ergo & curam vniuerſaliter de cunctis quę cõdidit habet, vt habeat vnumquodque quod ſibi debetur & conuenit. Sed ſpecialem prouidentiam atque curam habet de rationabilibus, quibus præcepta tradidit, eiſque rectè viuendi legem præſcripſit, ac præmia promiſit. Hanc prouidentiam & curam de irrationabilibus non habet. Ideo dicit Apoſtolus, quia non eſt cura Deo de bobus: prouidet tamen omnibus & curat, id eſt, gubernat omnia, qui omnibus ſolem ſuum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaq; Deus quanta ſit multitudo pulicum, culicum & muſcarum & piſcium, & quot naſcantur quotve moriantur: ſed non ſcit hoc per momenta ſingula: immo ſimul & ſemel omnia. Neque ita ſcit, vt eandem habeat prouidentiam irrationabilium & rationabilium, id eſt, vt eodem modo penitus prouideat irrationabilibus & rationabilibus. Rationabilibus enim & præcepta dedit, & angelos ad cuſtodiam delegauit.

explanatiõe huius mũdi sũt oculi mei cap 1. Abachuc.

1. Cor. 9. a. Sap. 12. b.

Breuis ſumma prædictorum, cum additione quorundam. E

Sicut itaque immutabiliter ſcit Deus omnia quæ fuerunt, & ſunt, & erunt, tam bona quàm mala: præſcit quoque omnia futura, tam bona quàm mala.

QVID SIT PRAEDESTINATIO & in quo differat à præſcientia.

Diſtinct. XL. A

Aug. ad principium cap. 10. in to. 7.

PRædeſtinatio verò, de bonis ſalutaribus eſt, & de hominibus ſaluandis. vt enim ait Auguſt. in lib. de prædeſtinatione ſanctorum, Prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio, quæ ſine præſcientia eſſe non poteſt. Poteſt autem ſine prędeſtinatione eſſe præſcientia. Prædeſtinatione quippe Deus ea præſciuit, quæ fuerat ipſe facturus: ſed præſciuit Deus etiam quæ non eſſet ipſe facturus, id eſt omnia mala. Prędeſtinauit eos quos elegit, reliquos vero reprobauit, id eſt ad mortem æternam præſciuit peccaturos.

An aliquis prædeſtinatorum poſſit damnari, vel reproborum ſaluari. B

Prædeſtinatorum nullus videtur poſſe damnari, nec reproborum aliquis poſſe ſaluari. Vnde Auguſtin. in libro de correctione & gratia, In Apocalypſi, inquit, dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non eſt accepturus niſi iſte perdiderit, certus eſt electorum numerus, id eſt non poteſt augeri uel minui. Ad hoc autem obiiciunt quidam, nitentes probare numerum electorum poſſe augeri & minui ſic. Poſſet Deus non apponere gratiam quibus apponit, & poſſet ſubtrahere quibus non ſubtrahit: quod ſi faceret, vtique damnarentur: poſſent ergo damnari iſti qui tamen ſaluabuntur: poſſet itaque minui electorum numerus. ita etiam poſſet augeri, quia poſſet apponi gratia quibus non apponitur, per quam ſaluarentur. Poſſent ergo ſaluari habita gratia, qui tamē ſine ea damnabuntur: poſſet itaque augeri numerus electorum.

Ad principium c. 13. in tom. 7.
Apoc. 3. d.
Oppoſitio.

Quibus

Quibus reſpondemus ex ea ratione dictum eſſe, & uerum eſſe, numerum electorum non poſſe augeri uel minui, quia non poteſt utrunque ſimul eſſe: ſcilicet ut aliquis ſaluetur & non ſit prędeſtinatus, uel ut aliquis prædeſtinatus ſit & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicitæ ueritatem facit in dicto, & impoſſibilitatem in uero. Si uero ſimpliciter intelligatur, impoſſibilitas non admittitur: ut cum dicitur, prędeſtinatus poteſt uel non poteſt damnari, & reprobus poteſt ſaluari. in his enim & huiuſmodi locutionibus, ex ratione dicti diiudicanda eſt ſententia dictionis. Alia nanque fit intelligentia, ſi per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atque ſi per diſiunctionem: ut ſupra cum de præſcientia agebatur, prætaxatum eſt. Si enim cum dicis, prædeſtinatus non poteſt damnari, intelligas ita, id eſt non poteſt eſſe ut prædeſtinatus ſit & damnetur, uerum dicis, quia coniunctim intelligis: falſum autem ſi diſiunctim, ut ſi intelligas iſtum non poſſe damnari quem dico prædeſtinatum: potuit enim non eſſe prædeſtinatus, & ita damnaretur. *Reſponſio.*

Quomodo adhuc inſtant quæſtioni. C

Veruntamen adhuc inſtant, & ſecundum coniunctionem argumentando ita procedunt, Nō enim, inquiunt, poteſt eſſe ut aliquis prædeſtinatus ſit & damnetur. Vtrunque iſtorum ſimul eſſe non poteſt, ſed alterum horum non poteſt non eſſe. ſ. quin iſte ſit prædeſtinatus (ab æterno enim prædeſtinatus eſt) & non poteſt modo non eſſe prædeſtinatus. Cum ergo impoſſibile ſit ſimul utrunque eſſe, & impoſſibile ſit alterum non eſſe, uidetur non poſſe alterum eſſe, ſcilicet, ut damnetur. Quod ſi eſt, ergo non poteſt eſſe ut non ſaluetur. In huius quæſtionis ſolutione mallem alios audire quàm docere. Dicimus tamen de præſcientia ſimilem poſſe moueri quæſtionem. Ideoque tam hic quàm ibi unam facimus reſponſionem, dicentes determinandum fore illud cui innititur tota hæc quęſtio, ſcilicet Impoſſibile eſt alterum iſtorum non eſſe. ſ. quin iſte modo ſit prædeſtinatus: ab æterno enim iſte prędeſtinatus eſt. Diſtinguendum *Solutio in qua vellet magis alios audire quā docere.*

dum enim eſt cum ait, Iſte non poteſt modo non eſſe prędeſtinatus: uel non poteſt eo modo eſſe quin ſit prędeſtinatus: hoc enim coniunctim uel diſiunctim intelligi poteſt. Non enim poteſt eſſe ut ab ęterno ſit prædeſtinatus, & modo non ſit prędeſtinatus: nec poteſt eſſe ſimul ut ſit prędeſtinatus, & non ſit prędeſtinatus: ſed tamen potuit eſſe ab ęterno quòd non eſſet prędeſtinatus, & potuit ab ęterno non eſſe prędeſtinatus. Et ſicut ab ęterno Deus potuit eum non prędeſtinare, ita conceditur à quibuſdam quòd & modo poteſt Deus eum non prędeſtinaſſe ab ęterno ergo poteſt Deus non prędeſtinaſſe eum: ergo poteſt iſte non fuiſſe prędeſtinatus: ſi uero non fuiſſet prędeſtinatus, nec modo eſſet prędeſtinatus: ergo modo poteſt non eſſe prędeſtinatus: ita & de pręſcientia & de pręſcitis dicunt: quod in actionibus uel in operationibus dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum eſt uel dictum, non concedunt quòd poſſit non eſſe uel fuiſſe: immo impoſſibile eſt non eſſe uel non fuiſſe, quod factum eſt uel dictum: referentes poſſibilitatem uel impoſſibilitatem ad naturam rei exiſtentis. Cum uero de pręſcientia uel prędeſtinatione Dei agitur, poſſibilitas uel impoſſibilitas ad potentiam Dei refertur, quę ſemper eadem fuit & eſt: quia prędeſtinatio, pręſcientia, potentia, unum in Deo eſt.

Quid ſit reprobatio Dei, & in quibus conſideretur, & quis ſit prædeſtinationis effectus. D

Gloſſa ordinaria ad illud quos p̄ſciuit et prædeſtinauit Rom. 8.

Cumque prædeſtinatio ſit gratiæ præparatio, id eſt diuina electio qua elegit quos uoluit ante mundi conſtitutionem, ut ait Apoſtolus: Reprobatio econuerſo intelligenda eſt præſcientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorundem. Sicut enim prędeſtinationis effectus illa gratia eſt, qua in præſenti iuſtificamur, atque ad recte uiuendum, & in bono perſeuerandum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur. ita reprobatio Dei, qua ab ęteno non eligendo, quoſdam reprobauit, ſecundum duo conſideratur: quorum alterum pręſcit & non præparat, id eſt, iniquitatem: alterum

tęrum

terum præſcit & præparat, ſcilicet æternã pœnã. Vnde Aug. ad Proſperum & Hilarium: Hæc, inquit, regula inconcuſſe tenenda eſt, peccatores in peccatis præſcitos eſſe, non præparatos, pœnam autem eſſe præparatam. Pręparauit enim Deus, vt ait Aug. in lib. de Bono perſeuerantiæ, in præſcientia ſua, quibus voluit bona ſua: & quibuſcunque donat, proculdubio ſe donaturum eſſe præſciuit. Præparauit etiam Deus, vt ait Fulgẽtius, malis ignẽ æternũ: illis vtique, quos iuſte præparauerit ad luenda ſupplicia, nec tamẽ præparauit ad facienda peccata. Præparauit enim Deus quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admittere. Non enim ſicut præparauit ſanctos ad iuſtitiam percipiendam, ſic præparauit iniquos ad iuſtitiam amittendam: quia prauitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prædeſtinatio Dei propriè eſt præſcientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur quicunque liberantur: ita reprobatio Dei eſt præſcientia malitiæ in quibuſdam non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ. Et ſicut prædeſtinationis effectus eſt gratiæ oppoſitio, ita reprobationis ęternę quodãmodo effectus eſſe videtur obduratio. Nec obdurat Deus, vt ait Aug. ad Sixtum, impartiendo malitiam, ſed non impartiendo gratiam, ſicut nec digni ſunt. Quibus enim non impartitur, nec digni ſunt, nec merentur: potius vt non impartiatur, hoc digni ſunt, hoc merentur. Vnde Apoſtolus ait, Cuius vult miſeretur Deus, & quem vult indurat: miſericordiam appellans prædeſtinationem, & præcipuè prædeſtinationis effectum, id eſt, gratię appoſitionem: obdurationem vero, gratię priuationem. Nõ enim, vt ait Augu. ad Simplicianum, intelligendum eſt quod Deus ita induret, quaſi quenquã peccare cogat: ſed tamen quibuſdam peccatoribus miſericordiam iuſtificationis ſuę non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miſeretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miſeretur, quibus gratiam nõ præbendam eſſe ęquitate occultiſſima, & ab humanis ſenſibus remotiſſima iudicat: quàm non aperit, ſed

Ad principiũ c. 17. in to. 7. Fulgẽtius ad Minimum poſt medium & Gloſſa ordinaria.

Rom. 8.

Ibidem inferiùs.

Aug. in lib. de Bono perſeuerantiæ.

Gloſſa ordinaria c. 14. & ca. 8. ad Rom.

Tom. epiſt. 105. ante medium.

Rom. 9. c.

Lib. 1. to. 4. quæſt. 2. lib. 1. poſt medium.

miratur

Rom.11.d. miratur Apoſtolus dicens, O altitudo diuitiarum ſapientia & ſcientiæ Dei.

VTRVM ALIQVOD SIT MERITVM obdurationis & miſericordiæ.

Diſtinct. XLI. A

SI autem quęrimus meritum obdurationis & miſericordiæ: Obdurationis meritum inuenimus, miſericordię autem meritum nõ inuenimus: quia nullum eſt miſericordię meritum, ne gratia euacuetur ſi non gratis donetur, ſed meritis redditur. Miſeretur itaque ſecundum gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem ſecundum iudicium, quod meritis redditur. Vnde datur intelligi vt ſicut reprobatio Dei eſt nolle miſereri: ita obduratio Dei ſit non miſereri: ut non ab illo irrogetur aliquid quo ſit homo deterior: ſed tantum quo ſit melior non erogetur. Ex his apertè oſtenditur quid miſericordiam, quid obdurationem intellexerit quid miſericordiam, quid obdurationem intellexerit Apoſtolus. & quia miſericordia nullum aduocat meritum, obduratio verò non eſt ſine merito & miſericordiæ verbo. Hic accipitur prædeſtinatio, & præcipuè prædeſtinationis effectus: obdurationis vero non ipſa Dei æterna reprobatio, quia eius nullum eſt meritum, ſed gratiæ priuatio ſiue ſubtractio, quæ quodammodo eſt reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratione ſicut & prædeſtinatio pro ſuo effectu, cui eſt gratia appoſita. Gratia enim quæ apponitur, effectus eſt prædeſtinationis. Cum ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iuſtificationẽ, nulla ſint merita, multominus & ipſius prædeſtinationis, qua ab æterno elegit Deus quos voluit, aliqua poſſunt exiſtere merita. Ita nec reprobationis, qua ab æterno quoſdam præſciuit futuros malos & damnando, ſicut elegit Iacob & reprobauit Eſau, quod non fuit pro meritis eorũ quæ tunc habebant, quoniam nec ipſi exiſtebant. nec propter futura merita quæ præuideret, vel illum elegit, vel illum reprobauit.

Ex Augu. in Rom. 4. li. ad Simplicia. 1. Rom. 9. c.

Malach. 1. a.

Opinio

Opinio quorundam, in qua fuit aliquando Auguſtinus, ſed poſtea retractauit. B

Opinati ſunt tamen quidem Deum ideo elegiſſe Iacob, quia talem futurum præſciuit qui in eum crederet, & ei ſeruiret: quod aliquando Aug. ſe ſenſiſſe dicit in lib. retract. vbi apertè oſtendit, quòd ſi propter futura merita electus eſſet, iam non ex gratia eſſet electio. Non ergo ideo electus eſt à Deo, quia talis futurus erat, ſed ex tali electione talis eſt factus: ita dicens. Diſputans *1. Cap. 23. circa mediū* ergo quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit ſeruiturum eſſe maiorem, & quid in eodem maiore ſimiliter nondum nato reprobauerit: ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem. Non ergo elegit Deus opera cuiuſquam in præſcientia, quæ ipſe daturus eſt, ſed fidem elegit in præſcientia: & quem ſibi crediturum eſſe præſciuit, ipſum elegit cui ſpiritum ſanctum daret, ut bona operando, etiam æternam vitam conſequeretur. Ecce hic apertè dicit nō propter opera eum elegiſſe, ſed propter fide qua eum præuidit crediturū, ſed quia & in fide meritū eſt, ſicuti & in operibus, hoc retractauit dicens. Nondū diligentius quæſierā, nec adhuc inuenerā qualis *Loco retractationū p̄dicto.* ſit electio gratiæ, de qua dicit Apoſtolus, Reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ fient: quæ vtiq; non eſt ex gratia, ſi ex meritis procedit: vt iā quod datur non ſecundū gratiā, ſed ſecundū debitum reddatur potius meritis q̃ donetur: perinde ꝙ cōtinuè dixi, Dicit enim idē Apoſto- *Rom. 11. A.* lus. Idē Deus qui operatur omnia in omnibus: nunquā autē dictū eſt, Deus credit omnia in omnibus. Ac deinde ſubiunxit, Quod ergo credimus, noſtrū eſt: quod vero bonū operamur, illius eſt qui credentibus dat ſpiritū ſanctū: ſed hoc ꝓfecto nō dicerē, ſi ſcirem etiā ipſam fidē inter Dei munera reperiri, quæ dātur in eodē ſpiritu. Vtrunq; ergo noſtrū eſt propter arbitriū voluntatis, & *Ad Rom.* vtrunq; datū eſt per ſpiritū fidei & charitatis. Et quod paulò poſt dixi, Noſtrum enim eſt credere & velle, illius autē dare credētibus & volētibus facultatē bene operādi per ſpm̄ ſanctū, per quē charitas Dei diffundit̄ in cordibus noſtris: verū eſt quidē, ſed eadē regula eſt. Et vtrūq;

ipſius

ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem: & vtrunque noſtrum, quia non fit niſi volentibus nobis: ergo & meritum fidei miſericordia Dei venit. Non ergo propter fidem vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab æterno, vel appoſuit gratiam iuſtificationis in tempore, ſed gratuita bonitate ſua elegit, vt boni eſſent. Vnde Aug. in li. de prædeſtinatione ſanctorum, Non quia futuros nos tales eſſe præſciuit, ideo elegit, ſed vt eſſemus tales per ipſam electionem gratię ſuæ, qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo.

Auguſt. ad principium ca. 19. to. 7.

His videtur contrarium quod alibi ait Auguſtinus. C

Poſt mediū quæſt. 68. in tomo. 4.

His tamen aduerſari videtur quod dicit Aug. li. 83. quæſtionum, Cui vult, inquit, miſeretur Deus, & quem vult indurat: ſed hæc voluntas Dei iniuſta eſſe non poteſt: uenit enim de occultiſſimis meritis: quia & ipſi peccatores cum propter generale peccatum unam maſſam fecerunt, tamen nonnulla inter eos eſt diuerſitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quanuis nondum ſint iuſtificati, digni efficiantur iuſtificatione. Et item præcedit in aliis peccatoribus, quo digni ſunt obtuſione. Ecce hic uidetur Aug. dicere, quod & ipſa Dei uoluntas qua alios elegit, alios reprobat, ex meritis proueniat, ſed occultiſſimis, id eſt, quod pro meritis alios uoluerit eligere, alios reprobare: & quòd pro meritis aliis apponitur gratia iuſtificationis, aliis non, unde obtunduntur. Sed quid intelligere uoluerit, ignoratur: niſi fortè hoc dicatur intellexiſſe, quòd ſupra diximus eum retractaſſe. Nam ibidem quędam alia cõtinuè ſubdit, quæ in lib. 1. retract. apertè tractat: quod utrunq; legenti patebit. Veruntamen ueriſſimile eſt in pręmiſſis etiam hoc retractaſſe. Quidã tamen ex eo ſenſu accipiũt fore dictum, nõ quia aliquis prædeſtinetur pro meritis, uel iuſtificationis gratiam mereatur, ſed quia aliqui nõ adeo mali ſunt, ut mereantur ſibi gratiam nõ impartiri. Nullus enim Dei gratiam mereri poteſt per quã iuſtificatur: poteſt tamen mereri ut nõ apponatur, ut penitus abiiciatur. Et quidẽ aliqui in tantũ profundum iniqui-

tatis

tatis deuenerunt, ut hoc mereantur, vt hoc digni ſint: alii verò ita viuunt, vt etſi non mereantur gratiam iuſtificationis, non tamen mereantur omnino repelli, & gratiam ſibi ſubtrahi. Ideoq; dixit in quibuſdam peccatoribus præcedere quo digni ſint iuſtificatione, & in aliis quo digni ſint obtuſione: ſed hoc friuolum eſt.

Opinio quorundam falſa de occultis Dei diſſ-rentium carnaliter. D

Multi uerò de iſto profundo quærentes reddere rationem, atque ſecundum coniecturas cordis ſui inſcrutabilem altitudinē iudiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt, dicentes, ꝙ animę ſurſum in cœlo peccant, & ſecundū peccata ſua ad corpora pro meritis diriguntur, & dignis, ſibi quaſi carceribus includuntur. Ierunt hi tales poſt cogitationes ſuas, & volentes diſputare de Dei profundo, verſi ſunt in profundum dicentes animas in cœlo ante conuerſatas, & ibi aliquid boni vel mali egiſſe, & pro meritis ad corpora terrena detruſas eſſe: hoc autem reſpuit Catholica fides propter euidentem Apoſtoli ſententiam qua ait, Cum nondum nati eſſent, aut aliquid boni vel mali egiſſent &c. Melior eſt ergo fidelis ignorantia, q̃ temeraria ſcientia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita miſericordia, nō quia fideles futuri erant. Sed vt fideles eſſent: eiſq; gratiam dedit: nō quia fideles erant, ſed vt fierent, ait enim Apoſtolus, Miſericordiam conſecutus ſum, vt fideles eſſem: non ait, quia fidelis eram. Datur quidē & fideli, ſed data eſt etiā prius vt eſſet fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit, non propter futura merita quæ præuideret, veritate tamen rectiſſima, & à noſtris ſenſibus remota.

Auguſt. de verbis Apoſtoli poſt medium ſermone. 7. ĩ t. 10. Ibidē paulo inſeius.

Aug. in lib. retract. 1. Cap. 23. ad finem.

Quæſtio. E

Sed quæritur, Vtrùm ſicut dicitur elegiſſe quoſdam vt boni fierent & fideles, ita etiam concedi debeat reprobaſſe quoſdam vt mali eſſent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita eſt cauſa mali, ſicut prædeſtinatio eſt cauſa boni: neque obduratio ita facit hominem malum, quēadmodum miſericordia facit bonum.

Reſponſio.

An ea quæ ſemel ſcit Deus vel præſcit, ſemper ſciat & præſciat, & ſemper ſcierit vel præſcierit. F

Prætérea conſiderari oportet, utrùm ea omnia quæ ſemel ſcit uel præſcit Deus, ſemper ſcit & ſcierit, ac præſciat & præſcierit, an olim ſcierit uel præſcierit, quod modo non ſcit uel præſcit. De præſcientia primò reſpondemus, dicentes, multa eum præſciſſe quæ modo non præſcit: cùm enim eius præſcientia non ſit niſi de futuris, ex quo illa quæ futura erant preſentia fiunt uel prætereunt, ſub Dei pręſcientia eſſe deſinunt, ſub ſcientia uerò ſemper ſunt. Præſciuit ergo Deus omnia ab ęterno quę futura erant, neque pręſcire deſinit, niſi cum futura eſſe deſinunt. Neque cum pręſcire deſinit aliqua quę antè pręſciebat, minus ea noſcit quàm antè cognoſcebat. Non enim dicitur ex defectu ſcientiæ Dei quod aliqua pręſcierit aliquando quę modo non præſciat, ſed ex ratione uerbi quod eſt pręſcientia. Pręſcire enim eſt ante ſcire aliquid, quàm fiat. Ideoque non poteſt dici deus pręſcire, niſi ea quę futura ſunt.

Hic de ſcientia, dicens Deum ſemper ſcire quæ ſemel ſcit. G

Oppoſitio. De ſcientia autem aliter dicimus. Scit enim Deus ſemper omnia quę aliquando ſcit: omnem enim ſcientiam quam aliquando habet, ſemper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita, Olim ſciuit hunc hominem naſciturum qui natus eſt, modo nō ſcit eum naſciturum: ſciuit ergo aliquid quod modo non ſcit. Item, ſciuit mundum eſſe creādum, modo non ſcit eum eſſe creandum: aliquid ergo ſciuit quod modo non ſcit: & alia huiuſmodi infinita dici poſſunt. Sed ad hoc di-

Solutio. cimus quod idem de natiuitate huius hominis & mundi creatione, nūc etiam ſcit, quod ſciebat antequam fierent, licet tunc & nunc hanc ſcientiam eius diuerſis exprimi uerbis oportet. Nam quod futurum erat, nunc pręteritum eſt. Ideoque uerba commutanda ſunt ad ipſum deſignandum. Sicut diuerſis temporibus loquentes, eandem diem modo per hoc aduerbium cras deſignamus,

gnamus, dum adhuc futura eſt: modo per hodie dum præſens eſt, modo per heri, dum præterita eſt. Itaque antequam crearetur mundus, ſciebat Deus hunc creandũ: poſtquam creatus eſt, ſcit eum creatum: nec eſt hoc ſcire diuerſa, ſed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Chriſtum naſciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuũ, nec tamen diuerſa credimus nos & illi, ſed eadem. Tempora enim, ut ait Augu. uariata ſunt, & ideo uerba ſunt mutata, non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum ſemper omnia ſcire, quę aliquando ſcit.

DE OMNIPOTENTIA DEI, VBI prius conſideratur quare dicatur omnipotens.

De potentia Dei in comparatiõe ad poſſibilia quæ poteſt.

Diſtinct. XLII. A

NVnc de omnipotentia Dei agendum eſt: ubi prima conſideratio occurrit, quomodo uerè Deus dicatur omnipotens: an quia omnia poſſit, an tantum quia ea poſſit quæ uult. Quòd enim Deus omnia poſſit, pluribus auctoritatibus comprobatur. Ait enim Augu. in lib. quęſt. ueteris ac nouę legis, Omnia quidem poteſt deus, ſed non facit niſi quod conuenit ueritati eius & iuſtitiæ. Idem in eodem, Potuit Deus cuncta facere ſimul, ſed ratio prohibuit, id eſt, uoluntas. Rationem nempe ibi uoluntatem Dei appellauit, quia Dei uoluntas rationabilis eſt & ęquiſſima. Fatendum eſt ergo Deum omnia poſſe. *Quæſtio. 97. ad principium.*

Quomodo dicatur Deus omnia poſſe, cùm nos multa poſſimus quæ ipſe non poteſt. B

Sed quęritur, quomodo omnia poſſe dicatur, cùm nos quędam poſſimus quę ipſe non poteſt. Non poteſt enim ambulare, loqui, & huiuſmodi quę à natura diuinitatis ſunt penitus aliena, cum horum inſtrumenta nullatenus habere queat incorporea & ſimplex ſubſtantia. Quibus id reſpondendum arbitror, quòd huiuſmodi actiones, ambulatio ſcilicet & locutio & huiuſmodi à *Reſponſio.*

Dei

Dei potentia alienæ non ſunt, ſed ad ipſam pertinent. Licet enim huiuſmodi actiones in ſe Deus habere non poſſit, non enim poteſt ambulare vel loqui & huiuſmodi, eas tamen in creaturis poteſt operari. facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiuſmodi. Nõ ergo per iſtas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid, quia & hoc poteſt facere omnipotens.

De aliis obiicitur. C

Aug. cap. 1. lib. 1. de ſymbolo ad cathecumenos tomo. 9.

Sed ſunt alia quædam quæ Deus nullatenus facere poteſt, vt peccata. non enim poteſt mentiri, non poteſt peccare. Sed non ideo omnipotentiæ Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, ſi peccare non poſſe dicitur, quia non eſſet hoc potentiæ ſed infirmitatis. Si enim hoc poſſet, omnipotens non eſſet. Non ergo impotentiæ, ſed potentię imputandum eſt quòd iſta non poteſt.

Soluit.

Cap. 15. non longe à principio.

Vnde Aug. in 15. lib. de Trin. Magna, inquit, Dei potentia eſt non poſſe mentiri. Sunt enim quædam quæ in aliis rebus potentiæ deputanda ſunt in aliis vero minimè: & quæ in aliis laudabilia ſunt, in aliis vero reprehenſibilia ſunt. Non ergo ideo Deus minus potens eſt, quia peccare non poteſt, cùm omnipotens nullatenus poſſit eſſe qui hoc poteſt.

Item de aliis opponit. D

In libr. 1. de ſymbolo fidei ad cathecuminos. c. 1. in Tomo. 9. ad principium.

Sunt etiam & alia quædam quæ Deus non poteſt, vnde videtur non omnia poſſe: non enim poteſt mori vel falli. Vnde Aug. in lib. de ſymbolo, Deus omnipotens nõ poteſt mori, non poteſt falli, non poteſt miſer fieri, nec poteſt vinci. Hæc vtique & huiuſmodi abſit, vt poſſit omnipotens. ſi enim huiuſmodi paſſionibus atque defectibus ſubiici poſſet, omnipotẽs minimè foret. Et ideo monſtratur omnipotẽs, quia ei hæc propinquare non valent: poteſt tamen hæc in aliis operari.

Quòd omnipotentia Dei ſecundum duo conſideratur. E

Hic ergo diligenter conſiderantibus, omnipotentia eius ſecundum duo apparet, ſcilicet quòd omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur: ſecundum vtrunque Deus omnipotens veriſſimè prædicatur, quia nec aliquid eſt quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat,

valeat, nec aliquid ad faciendū impedimentum afferre. Manifeſtum eſt itaque Deum omnino nihil poſſe pati, & omnia facere poſſe, præterea ſola quibus eius dignitas læderetur, eiuſque excellentiæ derogaretur: in quo tamen non eſt minus omnipotens. Hoc enim poſſe non eſſet poſſe, ſed non poſſe. Nemo ergo Deum impotentem in aliquo dicere præſumat, quia omnia poteſt quæ poſſe potentiæ eſt: & inde verè dicitur omnipotens.

Quibuſdam authoritatibus traditur, quòd ideo dicitur omnipotens, quia poteſt quicquid vult. F

Ex quibuſdam tamen authoritatibus traditur ideo verè dici omnipotens, quia quicquid vult poteſt. vnde Aug. in ench. Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens, niſi quoniam quicquid vult poteſt, nec voluntate cuiuſpiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in lib. de ſpiritu & litera, Non poteſt Deus facere iniuſta, quia ipſe eſt ſumma iuſtitia & bonitas. Omnipotens vero eſt, non ꝙ poſſit omnia facere, ſed quia poteſt efficere quicquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati reſiſtere quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem Ioan. Chryſ. in hom. quadā de expoſitione ſymboli ait, Omnipotens dicitur Deus quia poſſe illius non poteſt inueniri non poſſe: dicente propheta, Omnia quæcunque voluit fecit. Ipſe eſt ergo omnipotēs, vt totum quod vult poſſit. unde apoſtolus, Eius, inquit, voluntati quis reſiſtit? His authoritatibus videtur oſtendi, ꝙ Deus ex eo tantum dicatur omnipotens, ꝙ omnia poteſt quæ vult, nō quia omnia poſſit.

Cap. 96. in fine Tomo. 3.

Chryſ homil. in expoſitione ſymboli apoſtolorū ad principium. Tomo. 5.

Pſal. 113.

Rom. 9. c.

Determinatio præmiſſarum authoritatum. G

Sed ad hoc poteſt dici, quòd Aug. vbi dicit, Omnipotens nō dicitur quod omnia poſſit &c. tam amplè & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ Deus non poteſt, nec vult. non ergo negauit eum poſſe omnia quæ cōuenit ei poſſe. Similiter cùm dicit, Non ob aliud veraciter dicitur omnipotens, niſi quoniā quicquid vult poteſt: nō negat eum poſſe etiam ea quæ non vult, ſed aduerſus illos qui dicebant Deum multa velle quæ non poterat, affirmat eū poſſe quicquid vult.

& ex eo verè dici omnipotentem, non ob aliud, quam quia poteſt quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas, Poteſt quicquid vult ſe poſſe, an quicquid vult facere, an quicquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentem vocari, quia poteſt quicquid vult ſe poſſe: ergo & Petrus ſimiliter omnipotens dici poteſt, vel quilibet ſanctorum beatorum, quia poteſt quicquid vult ſe poſſe, & poteſt facere quicquid vult facere. Non enim vult facere niſi quod facit, nec poſſe niſi quod poteſt: ſed nõ poteſt facere quicquid vult fieri. Vult enim ſaluos fieri qui ſaluandi ſunt, veruntamen eos ſaluare non valet. Deus autem quicquid vult fieri, poteſt facere. Si enim vult aliquid fieri per ſe, poteſt illud facere per ſe, & per ſe facit: ſicut cœlum & terram per ſe fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam, & per eam operatur: ſicut per homines facit domus & huiuſmodi artificialia: Et Deus quidem ex ſe, & per ſe poteſt: homo autem vel angelus, quantuncunque beatus eſt, non eſt potens ex ſe vel per ſe.

Qũo intelligendum ſit quicquid vult.

Oppoſitio. H

Sed fortè dices, nec Dei filius poteſt à ſe, nec Spiritus ſanctus, ſed ſolus pater. Ille enim poteſt à ſe, qui eſt à ſe: filius autem, quia non eſt à ſe, ſed à patre, non poteſt à ſe. ſed à patre: & Spiritus ſanctus ab vtroque. Ad quod dicimus, quia licet filius non poſſit à ſe, nec operetur à ſe, poteſt tamen & operatur per ſe: ſic & Spiritus ſanctus: vnde Hilarius in libr. 9. de Trin. Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas eſt, vt ita per ſe agat filius, ne à ſe agat: & ita non à ſe agit, vt per ſe agat. Per ſe autem dicitur agere & potens eſſe, quia naturalem habet potentiam eandem quam & pater, qua potens eſt & operatur; ſed quia illam habet à patre, non à ſe, ideo à patre non à ſe dicitur poſſe & agere. Homo autem vel angelus gratuitam habet potentiam, qua potens eſt. Ideo ergo verè ac propriè Deus Trinitas omnipotens dicitur, quia per ſe, id eſt, naturali potentia poteſt quicquid vult fieri, & quicquid vult ſe poſſe. Nihil enim vult fieri qđod nõ poſſit facere per ſe, vel per creaturas: & nihil

Hilarius. Poſt mediũ libri noni.

& nihil vult ſe poſſe, quod non poſſit: & omne quod vult fieri, vult ſe poſſe: ſed non omne quod vult ſe poſſe, vult fieri. ſi enim vellet fieret: quia voluntati eius nihil reſiſtere poſſit.

OPINIO QVORVNDAM DICENtium Deum nil poſſe niſi quod facit.

Diſtinct. XLIII. A

QVidam tamen de ſuo ſenſu gloriantes, Dei potentiam ſub menſura coartare conati ſunt. Cũ enim dicunt, hucuſque poteſt Deus, & non amplius, quid hoc eſt aliud quàm eius potentiam quę infinita eſt, concludere & reſtringere ad menſuram. Aiunt enim, non poteſt Deus aliud facere quàm facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Iſtamque primam ſuam opinionem veriſimilibus argumentis, cauſisq; commenticiis, necnon & ſacrarum authoritatum teſtimoniis munire conantur dicentes, Non poteſt Deus facere, niſi quod bonum & iuſtum eſt fieri: non eſt aũt iuſtum & bonũ fieri ab eo, niſi quod facit. Si enim aliud iuſtũ eſt, & bonũ eum facere quàm facit, non ergo facit oẽ quod iuſtũ eſt, & bonum eum facere. ſed quis audeat hoc dicere?

De potentia Dei cõparatiõe ad quãtitatẽ: oſtendens eius immenſitatẽ, ſiue quantum Deus poſſit.

Ratio illorũ prima.

Secunda ratio. B

Addunt etiam, non poteſt facere, niſi quod iuſtitia eius exigit: ſed non exigit eius iuſtitia, vt faciat niſi quod facit: non ergo poteſt facere, niſi quod facit. Eademque iuſtitia exigit, vt id non faciat quod non facit. non autem poteſt facere contra iuſtitiam ſuam, non ergo poteſt aliquid eorum facere quæ dimittit.

Reſponſio ad prius dictum. C

His autem reſpondemus, duplicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluentes ſic, Non poteſt Deus facere niſi quod bonum eſt & iuſtum, id eſt, nõ poteſt facere niſi illud quod ſi faceret bonum & iuſtum eſſet, verum eſt: ſed multa poteſt facere, quæ non bona ſunt nec iuſta, quia nec ſunt, nec erunt, nec

bene fiunt, nec fient, quia nunquam fient. Item quod ſecundo oppoſitum fuit, Non poteſt facere niſi quod iuſtitia ſua exigit: &c. Non poteſt id facere quod iuſtitia ſua exigit vt non fiat. Dicimus, quia exactionis verbum de Deo congruè non dicitur, nec propriè accipitur. & in illis locutionibus duplex eſt ſenſus. Si enim intelligas, non poteſt facere niſi quod ſua iuſtitia exigit, id eſt, niſi quod voluntas ſua iuſta vult, falſum dicis. Iuſtitia enim ipſius Dei æquiſſima voluntas accipitur: qualiter accipitur Aug. illa uerba domini in Gen. loquentis ad Loth, Non poſſum quicquam facere donec illò introeas, exponens: non poſſe, inquit, ſe dixit, quod ſine dubio poterat per potentiam, ſed non poterat per iuſtitiam: quaſi poterat quidem, ſed non volebat, & illa voluntas iuſta erat. Si verò per hæc verba intelligis eum non poſſe facere, niſi illud quod ſi fieret, iuſtitię eius conueniret, verum dicis. Similiter diſtingue illud. Non poteſt facere quod ſua iuſtitia exigit vt non faciat, id eſt, non poteſt facere id quod ipſe qui eſt ſumma iuſtitia, non vult facere, falſum eſt. Si autem his uerbis intelligas eum non poſſe facere id quod iuſtitiæ eius conuenire non poteſt, verum dicis.

Geneſ. 19. c. Hæc habentũ in li. ſecũdo cõtra ſecũdã Gaudẽtij epiſtolã. ca. 22. ad medium Tomo. 7.

Tertia illorum ratio. D

Addunt quoque & alia dicentes, Non poteſt deus facere niſi quod debet. non autem debet facere niſi quod facit, ſi enim debet alia facere, nõ ergo facit omne quod debet. ſi verò facit omne quod debet, nec poteſt facere niſi quod debet, non ergo poteſt facere niſi quod facit. Item, Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non rectè dimittit: ſi uerò debet dimittere, ergo non debet facere. Si autem non debet nec decet, non oportet eum facere: & ſi non decet nec oportet eum facere, ergo non poteſt facere: non ergo poteſt facere, niſi quod facit, nec põt illud dimittere quod facit quin faciat, quia debet illud facere: & quod debet facere, non poteſt illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc uerbum debet, venenum habet. Multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiam: nec Deo propriè competit,

Reſponſio

competit, qui nõ eſt debitor nobis, niſi fortè ex promiſſo. nos verò ei debitores ſumus ex commiſſo. Vt autem venenum euacuetur, diſtingue verbi ſenſum: Non poteſt Deus facere niſi quod debet, id eſt, niſi quod vult, falſum eſt. ſic enim poteſt ipſe dici debere, aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur, non poteſt niſi quod debet, id eſt, non poteſt niſi illud, quod ſi facere, ei bene conueniret, uerum eſt. Addunt quoque illi dicentes, nihil facit aut dimittit, niſi optima & rationabili cauſa, licet nobis occulta ſit: ſecundum quam oportet eum facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum eſt, qua illa facit & illa dimitit: quæ ratio æterna eſt, & ſemper manens, præter quam non poteſt aliquid facere vel dimittere. Illa ergo manente non poteſt quod facit dimittere, nec quod dimittit facere: & ita non poteſt facere, niſi quod facit. Et ad hoc reſpondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cùm enim dicitur ratio uel cauſa optima penes Deum eſt, qua facit cuncta quę facit, & dimittit ea quę dimittit, verum quidem eſt: quia in eo uoluntas eſt æquiſſima & rectiſſima, qua facit & dimittit quæ vult, cõtra quam facere nõ poteſt, nec præter eam facere poteſt. Nec utiq; contra eam faceret, nec præter eam, ſi ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret: ſed eadem manente ratione & cauſa, alia potuit facere, & iſta dimittere. Licet ergo ratio ſit penes eum, qua alia facit & alia dimittit, poteſt tamen ſecundum eandem rationem, & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipſi etiam addunt, Ratio eſt eum facere quæ facit, & non alia: & non poteſt facere niſi quod ratio eſt eum facere, & ita non poteſt facere niſi quod facit. Item, ratio eſt eum dimittere quæ dimittit, & non poteſt nõ dimittere quod ratio eſt eum dimittere, & ita non poteſt non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas eſſe, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, non poteſt facere niſi quod ratio eſt eum facere, intelligas eum non poſſe facere niſi ea, quæ rationabilia ſunt, & ea quæ ſi fierent rationabilia eſſent, verus eſt ſenſus. Si autem intelliegas

Quarta illorum ratio.

Reſponſio.

Adhuc addunt quæſi.

Reſponſio.

eum non poſſe facere alia rationabilia & bona, niſi ea quæ vult & facit, falſus eſt intellectus. Item aliud adiungunt dicentes, Si poteſt Deus aliud facere quàm facit, poteſt ergo facere quod non præſciuit: & ſi poteſt facere quod non præſciuit, poteſt ſine præſcientia operari: quia omne quod facturum ſe præſciuit facit, nec facit aliquid quod non præſciuit. Quòd ſi præter præſcientiam eius aliquid fieri impoſſibile eſt, omne ergo quod præſcitum eſt, fieri neceſſe eſt: ergo aliud fieri quàm fit nulla ratione poſſibile eſt: ergo non poteſt à Deo fieri niſi quod fit. Hæc autem quæſtio de præſcientia, facile determinari poteſt per ea quæ ſuperius dicta ſunt, cum de præſcientia ageretur.

Hæc quæſtio ex prædictis facilè determinatur.

Authoritatibus vtuntur in aſſertionem ſuæ opinionis. E

In Tomo. 9. Lib. 1. in medio. cap. 1. His autem illi ſcrutatores qui defecerunt ſcrutantes ſcrutinia, ſanctorum annectunt teſtimonia. Dicit enim Augu. in lib. de ſymbolo, Hoc ſolum non poteſt Deus quod non vult, per quod videtur non poſſe facere aliquid niſi quod vult: ſed non vult niſi quod facit, & ita videtur non poſſe niſi quod facit. Illud autem ita intelligendum eſt, Id ſolum non poteſt Deus quod non vult, ſcilicet ſe poſſe. Idem in 7. lib. confeſſ. ad Deum loquens ait, Nec cogeris inuitus ad aliquid, quia voluntas tua non eſt maior quàm potentia: eſſet autem maior, ſi teipſo tuipſe maior eſſes. Ex hoc videtur Deus non poſſit plura quàm vult, ſicut non vult plura quàm poteſt. Sicut enim voluntas non eſt maior potentia, ita nec potentia maior eſt voluntate. Ideoque ſicut plura non vult quàm poteſt, ita eum non plura poſſe quàm velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate maior eſt, quia vna & eadem res eſt potentia & voluntas, ſcilicet, ipſe Deus: qui eſſet maior ſeipſo, ſi voluntas maior eſſet potentia, vel potentia voluntate. Nec hac authoritate negatur Deum plura poſſe quàm velle, quia plura ſunt ſubiecta eius potentiæ quàm voluntati. Fateamur itaque Deum plura poſſe facere quæ non vult, & poſſe dimittere

Cap. 4. in finem. To. 1.

Reſponſio.

mittere quę facit. Quòd vt certius firmiuſque teneatur, ſcripturæ teſtimoniis aſſeramus, Deum plura poſſe facere quàm facit. Veritas ipſa ſecundum Matth. ait, An putas quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones Angelorum? Ex quibus verbis patenter innuitur, quia & filius poterat rogare quod non rogabat, & pater exhibere quod nõ exhibebat. Vterq; ergo poterat facere quod non faciebat. Aug. etiam in ench. ait, Omnipotentis voluntas multa poteſt facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere vt duodecim legiones angelorum pugnarent contra illos qui Chriſtum ceperunt. Item in eodem, Cur apud quoſdam non factæ ſunt virtutes, quæ ſi factæ fuiſſent, egiſſent illi homines pœnitentiam: & factæ ſunt apud eos qui non erant credituri? tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique iniuſtè Deus noluit ſaluos fieri, cùm poſſent ſalui eſſe ſi vellet. Tunc in clariſſima ſapientiæ luce uidebitur, quod nunc piorum fides habet, antequam manifeſta cognitione uideatur, quàm certa & immutabilis & efficaciſſima ſit uolũtas Dei: quę multa poſſit & non uelit, nihil autem quod non poſſit uelit. Idem in lib. de natura & gratia, Dominus Lazarum ſuſcitauit in corpore. Nunquid dicendum eſt, non potuit Iudam ſuſcitare in mente? Potuit quidem, ſed noluit. His authoritatibus aliiſque multis apertè docetur, quòd Deus multa poſſit facere quę nõ uult: quod etiam ratione probari poteſt. Non enim uult Deus omnes homines iuſtificare, & tamen quis dubitat eum poſſe? Poteſt ergo Deus aliud facere quàm facit: & tamen ſi aliud faceret, alius ipſe non eſſet. Et poteſt aliud uelle quam uult: & tamen eius uoluntas nec alia, nec noua, nec mutabilis aliquo modo poteſt eſſe. Quòd etſi poſſit uelle quod nunquam uoluit, non tamen nouiter, nec noua uoluntate, ſed ſempiterna tantum uoluntate uelle poteſt. poteſt enim uelle quod ab æterno poteſt uoluiſſe: habet enim potentiam uolendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo uult, nec ab æterno uoluit.

Matt. 26.f.

Cap. 1. li. de ſpũ et litera Tomo. 3.

Capit. 95. in Tomo. 3. ad principium.

In medio.

Capitu. 7. in Tomo. 7.

Ioan. 11. f.

Quod ſine mutabilitate potentiæ vel voluntatis põt Deus & alia velle & alia facere, quàm que vult vel facit.

AN DEVS POSSIT FACERE aliquid melius quàm facit.

Diſtinct. XLIIII. A

NVnc illud reſtat diſcutiendū, vtrū melius aliquid poſſit facere quàm facit? Solent enim illi ſcrutatores dicere, quòd ea quę facit Deus non poteſt meliora facere: quia ſi poſſet facere & nō facere, inuidus eſſet, & nō ſummè bonus. Et hoc ex ſimili aſtruere conātur, ait enim Aug. in lib. 83. quæſt. Deus quē genuit, quoniam meliorem ſe generare non potuit (nihil enim Deo melius) debuit æqualem. Si enim voluit & non potuit infirmus eſt. Si potuit & noluit, inuidus. Ex quo confirmatur æqualem genuiſſe filium. A ſimili volunt dicere, quòd ſi poteſt Deus rem meliorem facere quàm facit, inuidus eſt. Sed non valet huius ſimilitudinis inductio, quia filium genuit de ſubſtātia ſua. Ideoq; ſi poſſet gignere æqualem & non gigneret, inuidus eſſet: alia uerò quæ non de ſubſtantia ſua facit, meliora facere poteſt.

Queſt. 50. in principio. Tomo. 4.

Quæſtio qua illi arctantur. B

Verum hic ab eis reſponderi depoſco, cur dicunt rem aliquam ſiue etiam rerum vniuerſitatem, in qua maior conſummatio expreſſa eſt, non poſſe eſſe meliorē quàm eſt? ſiue ideo, quia ſummè bona eſt, ita vt nulla omnino boni perfectio ei deſit: ſiue ideo, quia maius bonū quod ei deeſt, capere ipſa nō valeat. Sed ſi ita ſummè bonum dicitur, vt nulla ei perfectio boni deſit, iam creatura creatori æquatur. Si vero ideo non poteſt melior eſſe, quia bonū amplius quod ei deeſt, capere ipſa non valeat, iam hoc ipſum nō poſſe defectionis eſt, non conſummationis: & poteſt eſſe melior ſi fiat capax melioris boni, quod ipſe poteſt qui eam fecit. Poteſt ergo Deus meliorem rem facere quàm facit. Vnde Aug. ſuper Gen. Talem potuit Deus hominem feciſſe, qui nec peccare poſſet, nec vellet: & ſi talem feciſſet, quis dubitat eum meliorem fuiſſe? Ex prædictis conſtat, quòd poteſt

Libr. 11. de Geneſi ad literā ca. 7 in

poteſt Deus & alia facere quàm facit, & quæ facit meliora eà facere quàm facit. *principio. Tomo 3.*

Vtrùm alio vel meliori modo poßit facere quàm facit. C

Poſt hæc conſiderandum eſt, vtrum alio modo vel meliori quam facit, poſſit ea facere quæ facit? Si modus operationis ad ſapientiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus eſſe poteſt. Non enim poteſt facere aliquid aliter vel melius quàm facit, id eſt, alia ſapientia vel maiori ſapientia: nihil enim ſapientius pōt facere quàm facit. Si uero referatur modus ad rem ipſam quam facit Deus, dicimus quia & alius, & melior poteſt eſſe modus. Et ſecundum hoc concedi poteſt, quia ea quæ facit, poteſt facere melius, & aliter quàm facit: quia poteſt quibuſdam meliorem modū exiſtendi pręſtare, & quibuſdam alium. Vnde Aug. in 13. lib. de Trin. dicit, quòd fuit & alius modus noſtræ liberationis poſſibilis Deo, qui omnia poteſt: ſed nullus alius noſtræ miſeriæ ſanandæ fuit conuenientior. Poteſt ergo Deus eorum quæ facit, quædam alio modo meliori, quædam alio modo æquè bono, quędam etiam minus bono facere quàm facit: vt tamen modus referatur ad qualitatem operis, id eſt creaturę, non ad ſapientiam creatoris. *Reſponſio. Cap. 10. in principio.*

Vtrùm Deus ſemper poſſit omne quod olim potuit. D

Præterea quæri ſolet, Vtrum Deus ſemper poſſit omne quod olim potuit. Quòd quibuſdam videtur dicentibus, potuit Deus incarnari, & potuit mori, & reſurgere, & alia huiuſmodi, quę modo nō poteſt. Potuit ergo quę modo nō poteſt, & ita habuit potentiam quā modo non habet, vnde videtur potētia eius imminuta. Ad quod dicimus, quia ſicut omnia ſemper ſit quæ aliquando ſciuit, & ſemper vult quę aliquando voluit, nec unquam aliquam ſcientiam amittit, uel uoluntatem mutat quā habuit: ita omnia ſemper poteſt quæ aliquādo potuit, nec unquā aliqua potentia ſua priuatur. Non eſt ergo priuatus potentia incarnandi uel reſurgendi, licet non poſſit modo incarnari uel reſurgere. Sicut enim *Reſponſio. Hic non tenetur.*

potuit

potuit olim incarnari, ita & poteſt modo incarnatus eſſe: in quo eiuſdem rei potentia monſtratur. Vt enim olim ſciuit ſe reſurrecturũ, & modo ſcit ſe reſurrexiſſe. Nec eſt alia ſcientia illud olim ſciuiſſe, & hoc modo ſcire, ſed eadem omnino. Et ſicut voluit olim reſurgere, & modo reſurrexiſſe: in quo unius rei uoluntas exprimitur: Ita potuit olim naſci & reſurgere, & modo ipſe poteſt natus fuiſſe & reſurrexiſſe: & eſt eiuſdem rei potentia. Si enim poſſet modo naſci & reſurgere, non eſſet idem poſſe. Verba enim diuerſorum temporum diuerſis prolata temporibus, & diuerſis adiuncta aduerbiis, eundem faciunt ſenſum: vt modo loquentes dicimus, iſte poteſt legere hodie. cras autem dicemus, iſte poteſt legiſſe, uel potuit legere heri: ubique unius rei monſtratur potentia. Si autem diuerſis temporibus loquentes, eiuſdem temporis uerbis & aduerbiis utamur. dicentes hodie, iſte poteſt legere hodie, & dicentes cras, iſte poteſt hodie legere: non idem ſed diuerſa dicimus eum poſſe. Fateamur ergo Deum ſemper poſſe quicquid ſemel potuit, id eſt, habere omnem illam potentiã quam ſemel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius ſemel habuit: ſed non ſemper poſſe facere omne illud quod aliquando potuit facere. poteſt quidem facere aut feciſſe quod aliquando potuit. Similiter quicquid uoluit & vult, id eſt, omnem quam habuit voluntatem, & modo habet: & cuiuſcunque rei voluntatem habuit, & modo habet: non tamen vult eſſe vel fieri omne quod aliquando voluit eſſe vel fieri, ſed vult fuiſſe vel factum eſſe. Ita & de ſcientia Dei dicendum eſt.

DE VOLVNTATE DEI, QVAE ESSENtia Dei eſt vna & æterna, & de ſignis eius.

Diſtinct. XLV. A

De quiditate voluntatis Dei.

IAm de voluntate Dei aliquid pro ſenſus noſtri imbecillitate dicendũ eſt. Sciendum eſt ergo, quia volũtas ſiue volens de Deo ſecundũ eſſentiã dicitur. Non eſt enim ei aliud velle & aliud eſſe, ſed omnino idẽ. Et ſicut idem eſt ei eſſe bonum quod eſſe Deũ, ita idem eſt ei

eſſe

eſſe volentem, quod eſſe Deum. Nam voluntas quà ſemper uolens eſt, non affectus vel motus eſt, qui in Deum cadere non valet, ſed diuina vſia qua volens eſt Deus, & huiuſmodi.

Quòd licet idem ſit Deo velle quod eſſe, non tamen poteſt Dici Deus eſſe omnia quæ vult. B

Et licet idem ſit Deo velle quòd eſſe, non tamen dicendum eſt Deum eſſe omnia quæ vult: quod quidam de Dei voluntate non rectè ſentientes, nobis obiiciunt dicentes, Si idem eſt Deo velle quod eſſe, ergo cum dicimus Deum velle omnia quæ facit, dicimus eum eſſe omnia quæ facit: alioquin non ibi illo verbo idem ſignificatur, quod ſignificatur hoc verbo eſſe, cum de Deo dicitur. Et ſi ita eſt, non ſemper dicitur de Deo velle ſecundum eſſentiam. Si vero ſecundum eſſentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de Deo? relatiuè enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus ſit Deo velle quod eſſe, non tamen poteſt dici omnia quæ vult: ſicut idem eſt Deo eſſe quod ſcire, nec tamen ſicut dicitur ſcire omnia, ita quoque poteſt dici eſſe omnia.

Obiectio quorundam.

Reſpōſio plenam cōtinēs ſolutionem.

Quis ſit ſenſus horum verborum, Deus ſcit vel Deus vult: Item, Deus ſcit omnia, vel vult aliquid: & quid de Deo in his prædicetur. C

Et vbicunque Deus dicitur ſcire vel ſciens, vel velle vel uolens, hæc de eo ſecundum eſſentiam dicuntur. Cùm enim dicitur, Deus ſcit, uel Deus vult, ſiue Deus eſt ſciens uel volens, eſſentia diuina prædicatur, & Deus eſſe enunciatur. Cum autē additur, omnia, vel aliquid, uel aliqua, & dicitur Deus ſcit omnia, uel vult aliquid, uel aliqua: eſſentia quidem diuina prædicatur non ſimpliciter & abſolutè, ſed ita vt ſcientiæ quæ ipſe eſt, omnia ſubiecta monſtrentur, & voluntati quæ ipſa eadem eſt, aliquid vel aliqua ſubiecta eſſe dicantur: vt talis fiat ſenſus, Deus ſcit omnia, id eſt, Deus eſt cuius ſcientiæ quæ ipſius eſſentia eſt: omnia ſubiecta ſunt. Similiter Deus vult hæc illa, id eſt, Deus eſt cuius voluntati quæ ipſe eſt, hæc ſiue illa ſubiecta ſunt. Volens ergo ſiue vel-

le dicitur Deus ſecundum eſſentiam, cuius voluntas eſſentia eſt ſempiterna & immutabilis (licet ea varientur & tranſeant, quæ ei ſubiecta ſunt) quę non poteſt eſſe iniuſta vel mala, quia Deus eſt.

Quòd Dei voluntas ſummè bona, cauſa eſt omnium quæ naturaliter ſunt: cuius cauſa non eſt quærenda, quia nullam habet, cùm ſit eterna. D

Hic dicit quare eius cauſa quærenda nō eſt.

Quæſt. 28. in principio. In Tomo. 4.

Hæc itaque ſummè bona voluntas, cauſa eſt omniū quæ naturaliter fiūt, vel facta ſiue futura ſunt: quæ nulla præuenta eſt cauſa, quia ęterna eſt. Ideoque cauſa ipſius quærenda non eſt. Qui enim eius cauſam quęrit, aliquid maius ea quærit, cum nihil ea maius ſit. Vnde Aug. in lib. 83. quæſt. Qui quærit quare voluerit Deus mundum facere, cauſam quęrit voluntatis Dei. Omnis autem cauſa efficiens maior eſt eo quod efficitur. Nihil autem maius eſt voluntate Dei. Non ergo eius cauſa quærenda eſt. Idem in libro contra Manichæos. Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cœlum & terrā? Reſpondendum eſt eis, qui voluntatem Dei noſſe deſiderant, cauſas & voluntatem Dei ſciri quærunt, quòd voluntas Dei omnium quæ ſunt ipſa ſit cauſa. Si enim habet cauſam voluntas, eſt aliquid quod antecedat voluntatem Dei: quod nefas eſt credere. Qui ergo dicit, quare fecit Deus cœlum & terram? Reſpondendum eſt illi, quia vult. Voluntas enim Dei cauſa eſt cœli & terræ: & ideo maior eſt volūtas Dei, quàm cœlum & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cœlum & terram? maius aliquid quærit quam eſt voluntas Dei. nihil autem maius inueniri poteſt. Compeſcat ſe ergo humana temeritas, & id quod non eſt non quærat, ne id quod eſt non inueniat. Ecce his authoritatibus apertè inſinuatur, quod voluntatis Dei cauſa nulla eſt, & ideo quærenda non eſt.

Augu. ad finem cap. 2. lib. 1. de Geneſi contra Manichæos. Tomo. 1.

Quòd voluntas Dei prima, & ſumma cauſa eſt omnium. E

Cap. 4. in medio.

Voluntas ergo Dei, vt ait Auguſt. in 3. lib. de Trin. prima & ſumma cauſa eſt omnium ſpecierum atq; motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori atque intelligibili

telligibili aula ſummi imperatoris egrediatur ſecundũ inffabilem iuſtitiam. Vbi enim non operatur quod vult Dei omnipotentis ſapientia? quæ pertingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, & non ſolum facit ea quæ perſeuerantia conſuetudinis admirationem nõ admittunt, ſed etiam ea quæ propter raritatem, & inſolitum euentum mira videntur: vt ſunt defectus luminarium, & terræmotus, & monſtroſi animãtium partus, & his ſimilia: quorum nihil fit ſine voluntate Dei, ſed pleriſque non apparet. Ideoque placuit vanitati philoſophorum etiam cauſis aliis ea attribuere, cum omnino videre non poſſent ſuperiorem cæteris omnibus cauſam, id eſt, voluntatem Dei. Itaque non niſi Dei voluntas cauſa prima eſt ſanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum. Hæc ergo ſola eſt, vnde ortum eſt quicquid eſt, & ipſa non eſt orta ſed æterna.

Quibus modis accipitur Dei voluntas. F

Hic non eſt prætereundum nobis, quòd ſacra ſcriptura de voluntate Dei variis modis loqui conſueuit: & tamen non eſt Dei voluntas diuerſa, ſed locutio diuerſa eſt de uoluntate, quia nomine voluntatis diuerſa accipit. Nam voluntas Dei verè ac propriè dicitur quæ in ipſo eſt, & ipſius eſſentia eſt: & hæc vna eſt, nec multiplicitatem recipit, nec mutabilitatem, quæ inexpleta eſſe non poteſt: de qua propheta ait, Omnia quęcunque voluit dominus fecit. Et Apoſtolus, voluntati eius quis reſiſtit? Et alibi, vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Et hæc voluntas rectè appellatur beneplacitum Dei ſiue diſpoſitio.

Quæ verè et propriè dicitur Dei voluntas, & ea dicitur bene placitum.

Pſal. 113.
Rom. 9. c.
Rom. 12. a

Quòd ſecundum figuram dicitur voluntas Dei præceptio, prohibitio, conſilium, permiſſio, operatio: & ideo pluraliter dicit ſcriptura voluntates. G

Aliquando verò ſecundum quandam figuram dicendi, voluntas Dei vocatur, quod ſecundum proprietatem non eſt voluntas eius: vt præceptio, prohibitio, conſilium, nec non permiſſio & operatio. Ideoque pluraliter aliquando ſcriptura voluntates Dei pronunciat.

Vnde

Pſal. 110. Vnde propheta, Magna opera domini, exquiſita in omnes uoluntates eius: cum non ſit niſi una uoluntas Dei, quæ ipſe eſt, pluraliter tamen dicit uoluntates: quia uoluntas Dei uariis modis ac pro diuerſis accipitur ut dictum eſt. Ita etiam idem propheta propter multos effectus miſericordiæ & iuſtitiæ pluraliter dicit, Miſericordias domini in æternum cantabo. Et alibi, Iuſtitiæ

Pſal. 88. domini rectæ, lætificantes corda: cum tamen in Deo vna

Pſal. 18. ſit miſericordia: una iuſtitia, & vna eademq; ſit miſericordia quæ iuſtitia, ſcilicet diuina vſia.

Quare præceptio & prohibitio, & conſilium dicantur Dei voluntas. H

Ideo autem præceptio & prohibitio atque conſilium cum ſit tria, dicitur tamen vnumquodque eorum Dei uoluntas: quia iſta ſunt ſigna diuinæ uoluntatis: quemadmodum & ſigna iræ dicuutur ira: & dilectionis ſigna dilectio appellantur: & dicitur iratus Deus, & tamen nō eſt ira in eo aliqua, ſed ſigna tantū quæ foris fiunt, quibus iratus oſtenditur, ira ipſius nominātur. Et eſt figura dicendi ſecundū quam non eſt falſum quod dicitur: ſed uerum quod dicitur, ſub tropi nubilo obumbratur. Et ſecundum hos tropos diuerſæ voluntates Dei dicuntur, quia diuerſa ſunt illa quæ per tropum voluntas Dei dicuntur.

Vbi voluntas Dei præcepto, & conſilio accipiatur. I

Matth. 6. b. Pro præcepto Dei atque conſilio poteſt accipi vo-

Matth. 12. d luntas: ut ibi, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Et alibi, Qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe frater meus, & ſoror, & mater eſt. Et contra

Cap. 33. in hanc voluntatē multa fiunt. Vnde Aug. in lib. de ſpiritu

tomo 3. & litera. Infideles, inquit, contra uoluntatem Dei fa-

Ante mediū. ciunt, cùm eius euangelio non credunt.

Quod Deus non vult ab hominibus fieri omnia quæ præcipit, vel non fieri quæ prohibet. K

Et ſi illa tria dicantur Dei uoluntas, ideo quia ſigna ſunt diuinę uoluntatis: non eſt tamen intelligendum Deum omnę illud fieri uelle quod cuicunque pręcepit,

uel

vel non fieri quod prohibuit. Prȩcepit enim Abrahȩ immolare filium nec tamē voluit, nec ideo præcepit vt id fieret: ſed vt Abrahæ probaretur fides. Et in euangelio præcepit ſanato ne cui diceret: ille autem prædicauit vbique, intelligens Deum non ideo prohibuiſſe quin vellet opus ſuum prædicari: ſed vt daret formam homini laudem humanam declinandi. *Geneſ. 22.* *Marc. 1. d.*

De permiſſione & operatione vbi dicantur dei voluntas. L

Permiſſio quoque Dei & operatio uoluntas Dei appellantur, qualiter accipit Aug. in ench. dicens, Non fit aliquid niſi omnipotens fieri velit: vel ſinendo vt fiat, vel ipſe faciendo. Nec dubitandum eſt Deum facere bene, etiam ſinendo fieri quæcunque fiunt malȩ: non enim hæc niſi iuſto iudicio Dei ſinit, & profectò bonum eſt omne quod iuſtum eſt. Ecce hic manifeſtè habemus Dei uoluntatem appellari ipſius operationem vel permiſſionem, cum dicit non fieri aliquid niſi omnipotens fieri velit, vbi includit & bona & mala omnia quæ fiunt. Ideoq́ue apertè diſtinguit quomodo Deum velle dixerit, ne eadem ratione intelligeretur velle bona & mala, ſubdens, vel ſinendo vt fiat, hoc quantum ad mala dicit: vel ipſe faciendo, hoc quantum ad bona. Mala enim ſinit fieri, ſed non facit: bona vero ipſe facit. Ideoque dixit eum velle: quia & nolens mala ſinit & volens bona operatur: & ab hoc permiſſio & operatio voluntas Dei dicuntur. *Cap. 95. in fine.* *Ibidē c. 96. in principio continuò.*

Quinque ſuprà ſunt propoſita quæ dicuntur ſecundum tropum, & ideo diſtinguat lector vbique pro quo eorum accipiatur voluntas. M

Quinque ergo ſupra poſita ſunt, quæ dicuntur ſecundum tropum Dei voluntas: quia ſigna ſunt diuinæ uoluntatis, quæ vna eſt & immutabilis, ſcilicet Dei beneplacitum. Ideòque diligenter diſtinguat lector vbi de vòluntate Dei ſcriptura commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, vtrum pro beneplacito Dei an pro aliquo ſignorum eius. Magna enim eſt adhibenda diſcretio in cognitione diuinæ voluntatis; quia & beneplacitum

neplacitum Dei eſt voluntas eius ; & ſignum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum eſt, ſignum vero beneplaciti eius non. & conſonat rerum effectibus beneplacitum ipſius, & ipſi effectus rerum ab illo non diſcordãt. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem eſt de ſignis: quia præcepit Deus multis ea quæ non faciunt, & prohibet quę nõ cauent, & conſulit quæ non implent.

ILLI SENTENTIAE QVA DICTVM EST, DEI VOLVNTATEM NON POSſe caſſari, quæ ipſe eſt, quædam videntur obuiare.

Diſtinct. XLVI. A

Pſal.113. HIc oritur quæſtio. Dictum eſt enim in ſuperioribus, & authoritatibus cõmunitum, quòd voluntas Dei quæ ipſe eſt, quæ beneplacitũ eius vocatur, caſſari nõ poteſt: qa volũtate fecit quęcunq; voluit in cęlo & in terra: cui teſte Apoſtolo nihil reſiſtit. Quæritur ergo quomodo accipiendũ ſit ꝙ Apoſtolus de domino ait, Qui vult omnes homines ſaluos fieri. Cùm enim non omnes ſalui fiant ſed plures damnentur, videtur vtique nõ fieri quod Deus vult fieri, humana ſcilicet voluntate impidiente voluntatem Dei. Dominus quoq; in euangelio impiam ciuitatem compellans, Quoties, inquit, volui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alis, & noluiſti? Ita etiam hæc dicuntur tanquam Dei voluntas ſuperata ſit hominum voluntate: & infirmiſſimis nolendo impedientibus nõ potuerit facere potentiſſimus quod volebat. Vbi eſt ergo illa omnipotentia, qua in cœlo, & in terra, ſecundum prophetam, omnia quæcunque voluit fecit? & quomodo voluntati eius ſecundum Apoſtolũ nihil reſiſtit, ſi colligere filios Hieruſalem voluit, & non fecit? Hæc enim prædictis plurimũ obuiare videntur.

Aug. c.97. in principio Enchyridij. Rom. 9. d. 1.Tim.2.b. Ibidem pauſo inferius.

Solutio quomodo intelligendum ſit illud, Volui congregare & noluiſti. B

Sed audiamus ſolutionem: ac primum quomodo accipiendum ſit illud quod dominus ait, videamus. Non enim ex eo ſenſu illud dictum eſt, vt ait Augu. in ench. prædictam quęſtionem ſoluens, quaſi dominus voluerit congregare filios Hieruſalem: & non ſit factū quod voluit quia ipſa noluerit, ſed potius ipſa quidem filios ſuos ab ipſo colligi noluit, qua tamen nolente filios eius collegit ipſe omnes quos voluit: quia in cœlo & in terra non quædam voluit & fecit, quædam verò voluit & non fecit, ſed omnia quæcunque voluit fecit: vt ſit ſenſus, Quotiens volui congregarę fil[illegible]s tuos & noluiſti, id eſt, quotquot congregaui mea [illegible]luntate ſemper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti poſitum eſt, quòd illa domini verba ſuperioribus non repugnant. *Ca. 97. in fine.* *Pſal. 113.*

Quomodo intelligentum ſit illud, Qui vult omnes homines ſaluos fieri. C

Nunc videre reſtat, quomodo etiam præmiſſa verba Apoſtoli prædictis non contradicant: qui de Deo loquens ait, Vult omnes homines ſaluos fieri. Quorum occaſione verborum multi à veritate deuiauerunt, dicentes Deum multa velle fieri quæ non fiunt. Sed non eſt intelligendum ea ratione illud eſſe dictum, quaſi Deus velit aliquos ſaluari & non ſaluentur. Quis enim tam impiè deſipiat, vt dicat Deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quādo voluerit, & vbi voluerit in bonum non poſſe conuertere? Non eſt vtique verum quod in pſal. dicitur, quæcunque voluit fecit, ſi aliqua voluit & non fecit: & quòd eſt indignius, ideo non fecit, quoniam nec fieret quod volebat omnipotēs, voluntas hominis impediuit. Ideoque cum audimus, & id ſacris literis legimus, quòd velit omnes homines ſaluos fieri: non tamen ideo debemus omnipotentiſſimæ Dei voluntati aliquid derogare, ſed ita intelligere quod ſcriptum eſt, Vult omnes homines ſaluos fieri: tanquā diceretur, nullum hominem fieri ſaluum niſi quem ſaluum fieri ipſe voluerit: non ꝙ nullus ſit hominum *1. Tim. 2. b.* *Ex Auguſt. enchyridio c. 98. in principio.* *Pſal. 113.* *Cap. 103. in Enchyridio principio.*

niſi quem ſaluum fieri velit, ſed quòd nullus fiat ſaluus niſi quem velit ſaluari: & ideo rogandus eſt, vt velit: quod neceſſe eſt fieri, ſi voluerit. Non eſt enim credendus omnipotens aliquid voluiſſe fieri quod factum non ſit. Sic etiam intelligitur illud, Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: non quia nullus hominum eſt qui non illuminetur, ſed quia niſi ab ipſo nullus illuminatur. Poteſt & alio modo illud intelligi, dum tamen credere non cogamur omnipotentem aliquid fieri voluiſſe, factumq; non eſſe: qui ſine vllis ambiguitatibus ſiue in cœlo & in terra, ſicut veritas cantat, omnia quæcunq; voluit fecit: profectò facere non voluit quæcunque non fecit. Et his apertè oſtenditur quòd Deus ea volūtate quæ ipſe eſt, nō vult aliquid fieri quod non fiat, neq; non fieri quod fiat.

Ibidem ferè cominuò. *Ioan. 1. a.* *Ibidem in fine cap. 103.*

Vtrùm mala Dei voluntate fiant, an eo nolente. D

Ideoque cùm conſtet omnia bona quæ fiunt, eius fieri voluntate, quæ ſi fieri nollet nullatenus fierent, rectè quæri ſolet, Vtrùm & mala omnia quæ fiunt, ideſt peccata, Dei fiant voluntate: an nolente eo fiant? Super hoc diuerſi uaria ſentientes ſibi contradicere inueniuntur, Alii enim dicunt quòd Deus uult mala eſſe uel fieri, non tamen uult mala. Alii uerò quòd nec uult mala eſſe nec fieri. In hoc tamen conueniunt & hi & illi quòd utique fatentur Deum mala non uelle. Vtrique uerò rationibus & authoritatibus innituntur ad muniendam ſuam aſſertionem.

Quare dicunt quidam Deum velle mala eſſe vel fieri. E

Qui enim dicunt Deum mala uelle eſſe uel fieri, ſuam his modis muniunt intentionem: Si enim, inquiunt, mala non eſſe uel non fieri uellet, nullo modo eſſent uel fierent: quia ſi uult ea non eſſe uel non fieri, & non poteſt id efficere, ſcilicet, ut non ſint uel non fiant, uoluntati eius & potentiæ aliquid reſiſtit, & non eſt omnipotens, quia non poteſt quod uult: ſed impotens eſt ſicuti & nos ſumus, qui quod uolumus quandoq; non ualemus. Sed quia omnipotens eſt, & in nullo impotens, certum eſt non poſſe fieri mala uel eſſe niſi eo uolente-

lente. Quomodo enim inuito eo & nolente poſſet ab aliquo malum fieri, cum ſcriptum ſit, Voluntati eius quis reſiſtet? Suprà etiam dixit Auguſt. quia neceſſe eſt fieri ſi voluerit. Sed vult mala fieri aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: fiunt autem, vult ergo fieri. Item bonum eſt mala eſſe vel fieri: alioquin ſummè bonus non permitteret ea fieri. Vnde Auguſt. in Enchird. Quãuis ea, inquit, quæ mala ſunt, inquãtum mala ſunt nõ ſunt bona: tamen vt non ſolùm bona, ſed etiam ſint & mala, bonum eſt. Nam niſi eſſet hoc bonum vt eſſent & mala, nullo modo eſſe ſinerentur ab omnipotẽti bono: cui proculdubio quàm facilè eſt quod vult facere, tam facilè eſt quod non vult eſſe non ſinere. Hæc niſi credamus, periclitatur noſtra confeſſio, quia nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce hic apertè habes, quòd bonum eſt mala eſſe: omnis autem boni Deus author eſt, qui vult omne bonum eſſe quod eſt. Cùm ergo bonum ſit mala fieri vel eſſe, ergo & mala vult fieri vel eſſe. His atque aliis huiuſmodi rationibus & authoritatibus vtuntur qui dicunt Deum velle mala eſſe vel fieri.

Rom. 9. c.

Cap. 96. ad principiũ tomo. 3.

Hic ponit rationes illorum qui dicunt Dei voluntate non fieri mala vel non eſſe. F

Illi verò qui dicunt Dei voluntate mala non fieri vel non eſſe, inductionibus præmiſſis ita reſpondent: dicentes, Deum nec uelle mala fieri nec uelle non fieri uel nolle fieri, ſed tantùm non uelle fieri. Si enim uellet ea fieri uel eſſe, faceret utique ea fieri uel eſſe: & ita eſſet author malorum: nõ eſt autem author malorum, vt ſanctorum proteſtantur authoritates, non ergo eius uoluntate fiunt mala. Item, ſi nollet mala fieri, uel uellet non fieri. & tamen fierent, omnipotens nõ eſſet: cum eius uoluntas humanæ uoluntatis effectu impediretur. Ideoq; non concedunt Deum uelle mala fieri, nec malorum author intelligatur: nec concedunt eum uelle mala nõ fieri uel nolle fieri, ne impotens eſſe uideatur: ſed tantum dicunt eum non uelle mala fieri, ut non author, ſed permiſſor malorũ monſtretur. Vnde & euan- Ioan. 1. a.

gelista vbi oſtendit Deum authorem eſſe omnium bonorum dicens, omnia per ipſum facta ſunt: conſequenter malorum authorem eſſe negat dicens, Et ſine ipſo factum eſt nihil, id eſt, peccatum. Non dixit per eum factum eſſe, vel eo nolente & inuito, ſed tantum ſine eo, id eſt, ſine eius voluntate, quia non eius voluntate fit peccatum. Non ergo Deo volente vel nolente, ſed non volente fiunt mala: quia non ſubeſt Dei volũtati, vt malum fiat vel nõ fiat: ſed vt fieri ſinat, quia bonũ eſt ſinere mala fieri: & vtiq; volens ſinit non volens mala, ſed volens ſinere ſinit vt ipſa fiant: quia nec mala ſunt bona, nec ea fieri vel eſſe bonum eſt.

Quomodo intelligendum ſit illud Auguſt. mala fieri bonum eſt. G

Auguſt. ad principium ca. 96. in Enchir.

Quod verò Aug. ait, Mala fieri bonum eſt, nec ſinerentur mala ab omnipotẽti bono fieri niſi hoc eſſet bonum, vt ea eſſent, ea ratione dictum eſſe aſſerunt, quia ex malis quæ fiunt, Deus bona elicit: nec ipſe permitteret ea fieri niſi de eis boni aliquid faceret. Vnde Aug. in eodem lib. ench. apertè indicans prædictorũ verborum eſſe talem intelligentiã ait, Deus omnipotẽs, cui rerum eſt ſumma poteſtas cum ſummè bonus ſit, nullo modo ſineret aliquid mali eſſe in operimus ſuis, niſi vſque adeo eſſet omnipotens & bonus, vt benefaceret etiã de malo. Item in eodem, Melius iudicauit Deus de malis bona facere, quàm mala nulla permittere. Ex hoc itaq; ſenſu dictum eſt ac verum eſt, bonum eſt mala fieri: quia ex malis quæ fiunt, bonis (qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti) accidit bonitas, id eſt, vtilitas. Talibus enim (vt ait Apoſtolus) in bonum cooperantur omnia etiam mala, quia eis proſunt, quæ aliis facientibus obſunt. Vnde etiam aliquando in ſcriptura legitur malum appellari bonum: vt Hieron. ſuper Marcum, Malum, inquit, Iudæ bonum fuit, ſcilicet nobis: nec ſi bonum eſt illi vel illi, inde ſequitur quòd ſimpliciter bonum ſit: propriè enim ac ſimpliciter bonũ eſt, quod in ſe & facienti bonum eſt.

Ad principium ca. 11. & tom. 3.

Hiero. ad illud vt bonũ ei illi p quẽ filius hominis tradetr. Mar. 14.

Quadri-

Quadripartita eſt boni acceptio. H

Eſt enim aliquid quod in ſe bonum eſt, & cui fit: ſed non eſt bonum facienti, vt cum ſubuenitur pauperi, ſed nõ propter Deum: & aliquid bonum in ſe & faciẽti, ſed non ei cui fit, ut cum ueritas propter Deum alicui non obedienti prædicatur: & aliquid in ſe & facienti & ei cui fit bonum, ut cum ueritas prædicatur propter Deũ credenti. Vnde Apoſtolus, Bonus odor ſumus Deo, aliis odor uitæ, aliis odor mortis. Eſt autem aliud, quod nec in ſe bonum eſt & facienti nocet, & damnat, niſi pœniteat, ut malum: ualet tamen ad aliquid. Vt enim ait Augu. in ench. A ſummè & æqualiter & immutabiliter Trinitate bona creata ſunt omnia: nec ſummè, nec ęqualiter, nec immutabiliter bona, ſed tamẽ bona etiam ſingula. Simul uerò uniuerſa ualde bona: quia ex omnibus conſiſtit uniuerſitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum, & loco ſuo poſitum, eminentius commendat bona, ut magis placeant, & laudabiliora ſint, dum comparantur malis. *In principio ca. 10. to. 3.*

Quod mala vniuerſitati valent & facientibus ſua propria, vel patientibus aliena proſunt, electis tamen. I

Hinc patet quòd ex malis quæ fiunt aliquod prouenit bonum dum bona magis placent, & laudabiliora exiſtunt. Ipſis etiam facientibus, ex malis quæ faciunt interdum bona proueniunt, ſi ſecundum propoſitum uocati ſunt ſancti. Talibus enim ut ait Auguſt. in libro de correctione & gratia, uſque adeo Deus omnia cooperatur in bonum, ut ſiqui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipſum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt, atque doctiores: ut Petrus. Illa etiam mala quæ ab iniquis fideles piè perferunt, ut ait Aug. in libr. de Trin. ipſis utique proſunt: uel ad delenda peccata: uel ad exercendam probandamq; iuſtitiam: uel ad demonſtrandam huius uitæ miſeriam. Ideòq; & Iob Dei manum, & Apoſtolus Satanę ſtimulũ ſenſit: & uterq; bene profecit: quia malũ bene portauit. *Aug. cap. 9. ad finẽ to. 7.* *Aug. ca. 16. lib. 13.*

Ex prædictis concludit oſtendens eſſe bonum fieri mala multis modis. K

Siquis igitur diligenter attendat quæ ſcripta ſunt, facile eſt ei percipere ex malis bona prouenire: & ex ea ratione dictum eſſe, quòd bonum eſt mala fieri vel eſſe non quia malum ſit bonum, uel quia bonum ſit malum fieri. Non eſt enim bonum malum fieri ab aliquo, quia non eſt bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc eſſet bonum, profectò huius Deus author eſſet, qui eſt author omnis boni. Quòd ſi huius Deus au thor eſt, eo ergo authore homo agit mala, & ita eo authore homo fit deterior. Et ſi eo authore homo fit deterior tunc eo volente homo fit deterior. Idem eſt enim dicere aliquid fieri Deo authore, quòd Deo volente: Deo autem authore homo non fit deterior, ergo non Deo volente, vt Aug. in lib. 83. q. apertè aſtruit à minori, dicens ita, Nullo ſapiente homine authore fit homo deterior: tanta enim eſt iſta culpa quæ in ſapientem hominem cadere nequit: Eſt autem Deus omni homine ſapiente præſtantior: Multominus ergo Deo authore fit homo deterior. Multò enim eſt præſtantior Dei uoluntas, quàm hominis ſapientis. Illo autem authore cùm dicitur, illo volente dicitur: ergo eſt vitium voluntatis humanæ quo eſt homo deterior: quod vitium ſi longè abeſt à Dei voluntate, vt ratio docet, à quo ſit quærendum eſt. Ecce apertè dicit Augu. Deo authore vel volente hominem non fieri deteriorem, ſed vitio voluntatis ſuæ. Non eſt ergo Deo authore quòd malum ſit ab aliquo: & ita Deo volente mala non fiunt.

Quaeſt. 3. in principio. tomo. 4.

Quod in Deo non eſt cauſa vt ſit homo deterior. L

Deinde idem Augu. quærens quæ ſit cauſa vt homo ſit deterior, in Deo non eſſe aſſerit, in eodem lib. dicens, Vt ſit homo deterior, aut in ipſo eſt, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla cauſa eſt? Si in alio, aut in de Deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neq; Deus neque homo ſit: ſed non in Deo) Bonorum enim Deus tantum cauſa eſt) ergo in homine eſt, aut in eo ꝙ neq; Deus neq; homo. Et ex his apertè oſtēditur ꝙ

Aug. li. 83. quaeſtionum quaeſt. 4. in principio tomo. 4.

eſt

eſt bonum ut ſit homo deterior: quia non eſt Deus eius rei cauſa, qui tantùm cauſa bonorum eſt. Et ſi non eſt bonum ut homo fiat deterior, nõ eſt ergo bonum ut ab eo fiat malũ: non ergo uult deus ut ab eo fiat malum.

Aliter probat quod Deo authore non fiunt mala. M

Item aliter etiam oſtenditur quòd Deo authore, id eſt, volente non fiunt mala: quia ipſe non eſt cauſa tendendi ad non eſſe. Tendere enim ad non eſſe, malum eſt. Ipſe autem author mali non eſt: tendit verò ad non eſſe qui operatur malum: non ergo Deo authore eſt, quòd aliquis operatur malum. Non eſt ergo bonum quòd aliquis operatur malum, quia tantum boni Deus author eſt. Hoc autem Aug. in eodem lib. apertè explicat ita dicens, Qui omnium quæ ſunt author eſt, & ad cuius bonitatem id pertinet vt ſit omne quod eſt, boni tantummodo cauſa eſt. Quocirca mali author non eſt, & ideo ipſe ſummum bonum eſt: à quo in nullo deficere bonum eſt, & malum eſt deficere. Non eſt ergo cauſa deficiendi, id eſt, tendendi ad non eſſe qui ut ita dicã, eſſendi cauſa eſt: quia omnium quæ ſunt author eſt quæ inquantũ ſunt, bona ſunt. Ecce apertè habes ꝙ deficere à Deo qui ſummum eſt bonum, malum eſt, mala ergo facere malum eſt: non ergo Deo authore uel uolente mala fiunt.

Queſt. 21. & principio li. 83 quæſt.
Ibidem paſſo inferius.
Ibidem paſſo ſuperius.

Obiectio quorundam ſophiſtica, quæ probare nituntur ex Deo eſſe quòd mala fiant. N

Iam ſufficienter oſtenſum eſt, quòd Deo authore nou fiunt mala. Quidam tamen ſophiſticè incedentes, & ideo Deo odibiles, probare conantur ex Deo authore eſſe quòd mala fiunt hoc modo. Quòd mala fiunt, verum eſt: omne autem uerum quod eſt, à ueritate eſt quæ Deus eſt: à Deo ergo eſt quòd mala fiunt. Quod autem omne uerum à Deo ſit, confirmant authoritate Auguſt. in lib. 83. q. ita dicentis, Omne uerum à ueritate uerum eſt: eſt autem ueritas Deus: Deum ergo habet authorem omne uerum. Eſt autem uerum quòd mala fiunt uel ſunt, Deus ergo authore eſt quòd ſunt uel fiunt mala.

In principio li. 83. quæſt. tomo. 4.

Reſponſio vbi concedit omne verum eſſe à Deo, eſt ſophiſma aperit. O

Quibus facilè eſt nobis reſpondere: ſed indignum reſponſione videtur quod dicunt. Omne nanque verum à Deo eſt, vt ait Auguſtinus cui conſonat Ambr. qui tractans illud verbum Apoſtoli, Nemo poteſt dicere dominus Ieſus niſi in Spiritu ſancto: dicit q; cum verum à quocunque dicitur, à Spiritu ſancto eſt. Cum itaque verum ſit quòd mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, ſcilicet mala fiunt, à Deo eſt: ſed non inde ſequitur quòd à Deo ſit vt mala fiant. Si enim hoc diceretur, author malorum Deus eſſe intelligeretur: quod ex ſimili manifeſtè falſum oſtenditur: Deus prohibet furtum fieri: ſed furtum fieri verum eſt: ergo prohibet verum: non ſequitur.

Ambro. To. 2. cap. 5 lib. 1. de vocatione gentium.

Partem quæſtionis approbat illorum qui dicunt Deum non velle mala fieri. P

Hæc igitur & alia huiuſmodi inania relinquentes, præmiſſæ quæſtionis parti ſaniori fauentes, quę ſanctorum teſtimoniis plenius approbatur: dicamus, Deum non velle mala fieri: nec tamen velle non fieri neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri, fit: & omne quod vult non fieri, non fit. Fiunt autem multa quæ non vult fieri, vt omnia mala.

QVOD VOLVNTAS DEI ſemper impletur de homine quocunque ſe vertat.

Diſtinct. XLVII. A

Quod voluntas Dei ſemper ſit efficaciter.

VOluntas quippe Dei ſemper efficax eſt, vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine ſemper impletur, quocunque ſe vertat. Nihil enim (vt ait Auguſtinus) in libero arbitrio conſtitutũ ſuperat voluntatem Dei: & ſi faciat contra eius voluntatem, tñ contra eius voluntatẽ

Au c. 100. in Enchirid.

quæ

quæ ipſe eſt nihil putandum eſt, ita fieri tanquam velit fieri, & non fiat: vel nolit fieri, & fiat. Illa enim voluntas, vt ait Auguſtinus in Enchiridio ſemper impletur aut de nobis aut à nobis. De nobis impletur: ſed tamen non implemus eam quando peccamus. A nobis impletur, quando bonum facimus: ideo enim facimus, quia ſcimus placere Deo. Ita & de homine ſemper Deus implet ſuam voluntatem: quia nihil facit homo, de quo Deus non operetur quod vult. Non enim vult Deus, vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitenti vult parcere vt viuat. in peccatis verò perſeuerantem punire, vt iniuſtitiæ potentiam contumax non euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam: & hæc ſunt magna opera domini, exquiſita in omnes voluntates eius. Et tam ſapienter exquiſita, vt cum angelica & humana creatura peccaſſet, id eſt, non quod ille, ſed quod voluit ipſa feciſſet, etiam per eandem creaturæ volentem, qua factum eſt quod creator non voluit, impleret ipſe quòd voluit: bene vtens etiam malis tanquam ſumme bonus ad condemnationem quos iuſte prædeſtinauit ad pœnam, & ad eorum ſalutem quos benigne prædeſtinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipſos attinet, quòd Deus noluit fecerunt: quantum verò ad omnipotentia eius voluntatem fecerunt, de ipſis facta eſt voluntas eius. Præterea nanq; magna opera domini, ſunt exquiſita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo nō fiat præter eius voluntatem, quod etiā fit contra eius voluntatem: quia non fieret ſi non ſineret: nec vtiq; nolens ſinit, ſed volens: nec ſineret bonus fieri male, niſi omnipotens etiam de malo poſſet facere bonum bene. His verbis euidenter monſtratur quod voluntas Dei æterna ſemper impletur de homine: etiam ſi faciat homo contra Dei voluntatem. Sed attendendum eſt diligenter quō in ſuperioribus dicitur fieri aliquid contra Dei voluntatem quod tamen non fit per eam, & qualiter intelligendū ſit illud: quantum ad ſe, fecerunt quod Deus noluit: quantum verò ad omnipotentiā Dei nullo

Pſal. 110.
Aug. in Enchiridio, ca. 101. *in principio.*

Rom.9.d lo modo id facere voluerunt. Vidētur enim iſta ſuperioribus obuiare, vbi dictū eſt, voluntati eius nihil reſiſtere.

Hic aperit dicens diuerſis modis ſupra accipi Dei voluntatem. B

Verum vt ſuprà diximus, voluntas Dei diuerſis modis accipitur: quæ diuerſitas in prædictis verbis ſi diligenter notetur, nihil ibi contradictionis reperitur. Vbi enim dicit non fieri præter eius voluntatē, etiam quod fit contra eius voluntatem, diſſimiliter accepit voluntatem: & non ipſam voluntatem quæ Deus eſt & ſempiterna eſt: ſed eius ſigna prædictis verbis intelligi uoluit, id eſt, prohibitionem ſiue præceptionem & permiſſionem. Multa enim fiunt contra Dei præceptum vel prohibitionem, quæ tamen non fiunt præter eius permiſſionem. Ipſius nanque permiſſione omnia fiunt mala: quę tamen pręter eius uoluntatem ſempiternam ſiunt. Sicut Aug. dicit ſuper illum locum pſal. Vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quæ mala ſunt, quę præter Dei uolūtatem fiunt quę ipſe eſt: ſed non præter eius permiſſionem, quę ipſe non eſt. Appellatur tamen ipſa Dei uolūtas, quia Deus uolens ſinit mala fieri. Fiunt & contra eius pręceptionem uel prohibitionem, ſed non contra eius uoluntatē. quę ipſe eſt: niſi dicantur contra eam fieri, quia præter eam fiunt, Contra eam quippe nihil ita fit, ut uelit fieri quod non fiat, vel nolit fieri & fiat: quod euidenter ibi Augu. notauit, ubi ait, Quantum ad ipſos attinet, quod Deus noluit fecerunt: quantum uerò ad omnipotentiā Dei, nullo modo id facere ualuerunt. Acſi diceret, fecerunt contra Dei pręceptum quod appellatur uoluntas, ſed non fecerunt contra Dei uoluntatem omnipotentē, quia hoc non ualuerunt: illud ualuerunt & ita per hoc quod fecerunt contra Dei uoluntatem, id eſt, pręceptū, de ipſis facta eſt uoluntas eius, id eſt, impleta eſt uoluntas eius ſempiterna, qua eos damnari uolebat. Vnde Greg. ſuper Gen. Multi uoluntatem Dei peragunt, unde mutare contendunt, & cōſilio eius reſiſtentes obſequuntur: quia hoc eius diſpoſitioni militat, quę per huma-

In to. 8. enarratio. ad pſal. 16. verſum. 5.

In medio c. 100. in Enchiridio.

Grego. c. 11. li. 6. moralis expoſitionis in Iob. ad il-

num ſtudium reſultat. Hic apertè oſtenditur, quia dum mali conſilio ac præcepto Dei reſiſtunt, quod uoluntas Dei appellatur, ea faciunt unde uoluntas eius quę ipſe eſt, impletur: quę diſpoſitio uel beneplacitum uocatur. Nam ut ait Auguſtinus in Enchiridio, quantælibet ſint uoluntates Angelorum & hominum bonorum uel malorum, uel illud quod Deus uel aliud uolentium quàm Deus, omnipotentis uoluntas ſemper inuicta eſt: quæ mala eſſe nunquam poteſt, quæ etiam dum mala irrogat iuſta eſt: & perfectò quę iuſta eſt, mala nō eſt. Deus ergo omnipotens ſiue per miſericordiam cuius uult miſeretur, ſiue per iudicium quem uult obdurat, nec iniquè aliquid facit, nec niſi uolens quicquam facit, & omnia quæcunque uult facit.

Iud c. 5. Quĩ comprehēdis ſapientes in aſtutia eorũ. Aug. in principio c. 102. |To. 3.

Summatim perſtringit ſententiam prædictorum, addens quare Deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare: cum non velit hoc ab omnibus impleri. C

Ex prædictis liquet quòd uoluntas Dei quę ipſe, eſt ſemper inuicta eſt, nec in aliquo quaſſatur, ſed per omnia impletur. Conſilium uerò eius & pręceptio ſiue prohibitio non ab omnibus implentur quibus propoſita & data ſunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, uel prohibuit mala, uel conſuluit optima quòd uellet ab omnibus bona quę pręcepit fieri, uel mala quæ prohibuit, uitari. (Si enim uellet, utique & fierent, quia in nullo poteſt ab homine ſuperari uel impediri eius uoluntas) ſed ut iuſtitiam ſuam hominibus oſtenderet, & mali eſſent inexcuſabiles. Denique ut boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam ſortirentur, ſicut utriſque ab æterno præparauit. Ea ergo quæ omnibus præcepit uel prohibuit à quibuſdam uoluit fieri uel uitari, ſed non ab omnibus: & quædam perſonaliter pręcepit, & in ueteri, & in noua lege: quæ ab eis quibus præcepit fieri noluit: ut Abrahæ de immolatione filii: & in Euangelio quibuſdam curatis quibus pręcepit ne cui dicerent.

Gen. 22. A Marci. 1. d

QVOD

QVOD ALIQVANDO HOMO BONA voluntate aliud vult quàm Deus: & aliquando mala, id quod Deus bona voluntate vult.

Diſtinct. XLVIII. A

Qualiter volũtas noſtra diuinæ conformetur.

SCiendum quoque eſt, quòd aliquando mala eſt voluntas hominis idem volentis quod Deus vult fieri. & aliquando bona eſt voluntas hominis aliud volentis quàm Deus. Vt enim bona ſit hominis voluntas oportet attendere quid congruat ei velle, & quo fine. Tantum enim intereſt inter voluntatem Dei & volũtatem hominis, ut in quibuſdam aliud congruat Deo velle, aliud homini. Vnde Aug. in ench. Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult bona multo amplius multoq; certius voluntate. Nam illius mala uoluntas eſſe nunquam poteſt: tanquam ſi bonus filius patrem velit uiuere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rurſus fieri poteſt, ut hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona: uelut ſi malus filius velit mori patrem, uelit etiam hoc Deus. Nempe ille vult quod non vult Deus: iſte uerò id vult quod vult & Deus: & tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potius conſonat, quamuis aliud volentis, quam huius idem volentis impietas, Multum enim intereſt quid velle homini, quid uelle Deo congruat: & ad quem finem ſuam quiſque referat voluntatem, vt approbetur vel improbetur. Poteſt enim uelle bonum, quod non congruat ei velle: & poteſt uelle bonum, quod congruit, ſed non refert ad finem rectum, & ideo non eſt bona uoluntas.

In principio ca. 10. to. 3.

Quòd bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur vt in paſſione Chriſti contigit, vbi quiddam factum eſt, quod Deus bona & Iudæi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid, quòd Deus non voluit. B

Aug. c. 101. in Enchiri-

Illud quoque non eſt prætermittendum, quod aliquando Dei uoluntas bona per malam hominis uoluntatem

luntatem impletur: ut in crucifixione Chriſti factum eſt, quem Deus bona uoluntate mori uoluit, Iudæi uerò impia voluntate eum crufixerunt. Et volebant Iudæi mala uoluntate quiddam, quod Deus bona uoluntate uolebat, ſcilicet, ut Chriſtus pateretur, moreretur: ſed volebant & aliquid aliud quod Deus nolebat, ſcilicet, occidere Chriſtum: quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippe iudæorum non uoluit Deus, paſſionem uerò Chriſti uoluit: ſicut & in ipſo pſal. Chriſtus ad patrem ait, Tu cognouiſti ſeſſionem meam, id eſt, uoluiſti & approbaſti paſſionem meam, tibi enim placuit. Voluit itaque tota trinitas, ut Chriſtus pateretur, nec tamen uoluit ut iudæi occiderent: quia uoluit pœnam Chriſti, ſed non uoluit culpam Iudæorum: nec tamen noluit. ſi enim noluiſſe nec fuiſſet.

dio ad medium.

Pſal. 138.

Oppoſitio. C

Sed ad hoc opponitur ſic: Si uoluit Deus, ut Chriſtus pateretur, uoluit utique vt pateretur à Iudæis, uel non. Si uoluit ut non pateretur à iudæis, cum paſſus ſit factum eſt itaque quod uoluit Deus non fieri. Si autem uoluit eũ pati à iudęis: ergo uoluit eũ occidi à iudęis: uoluit itaque ut Iudæi occiderent eum. Ad quod reſpondentes dicimus, ſimpliciter concedendum eſſe, quòd Deus uoluit Chriſtum pati & mori: quia eius paſſio bonum fuit, & cauſa noſtræ ſalutis. Cùm autem dicitur uolebat eum pati uel occidi à iudæis: hic diſtinguendum eſt. Si enim intelligitur ſic, uolebat eum ſuſtinere paſſionem ſiue crucifixionem à Iudæis illatam, uerus eſt ſenſus: Si uerò intelligitur ſic, uolebat ut Iudæi occiderent eum, falſum eſt. Non enim uolebat deus actionẽ Iudæorum quæ mala erat: ſed uolebat paſſionem bonã: & hæc uoluntas per malas Iudæorum uoluntates implera eſt, Vnde Auguſtinus in Enchiridio. Deus quaſdam uoluntates ſuas vtique bonas implet per malorum hominum uoluntates malas: ſicut per maleuolos iudæos bona uoluntate patris Chriſtus pro nobis occiſus eſt: quod tantũ bonum fuit ut Apoſtolus Petrus quando id fieri nolebat ſathanas ab ipſo qui occiſus eſt diceretur. Ecce manifeſtè

Reſponſio.

Ca. 101. ad mediũ, to. 3.

Matt. 16. d.

ſtè habes magnum bonum fuiſſe quòd Chriſtus occiſus eſt: & hoc bonum quia Petrus nolebat, ideo redargutus eſt.

Vtrùm placuerit veris bonis quod Chriſtus pateretur & moreretur: placuit quidem intuitu noſtræ redemptionis, ſed non ipſius cruciatus. D

Ex quo ſoluitur quæſtio qua quæri ſolet, vtrùm viris ſanctis placere debuerit quod Chriſtus pateretur, vel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu noſtræ redemptionis, ſed non intuitu ipſius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Chriſtum mori propter liberationem hominis & impletionem diuinæ voluntatis: ſed non voluerunt delectatione ipſius afflictionis. De eodem ergo lętabantur & triſtabantur: ſed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Chriſtum mori, pro hominis redemptione: & tamen de morte ipſius diuerſis de cauſis corda eorum variè mouebantur.

Quomodo ſentiendum ſit de paſſionibus ſanctorum, an velle, an nolle debeamus. E

Si verò quæritur, vtrùm eodemmodo ſentiendum ſit de paſſionibus & martyriis ſanctorum. Dicimus aliquam eſſe differentiam inter paſſionem capitis & membrorum. Chriſti nanque paſſio cauſa eſt noſtræ ſalutis quòd non eſt paſſio alicuius ſancti. Nullius enim paſſione redempti ſumus niſi Chriſti. profuerunt quidem non modo eis qui paſſi ſunt, verũ etiã aliis fidelibus ipſorum paſſiones: verũtamen noſtra redẽptio nõ ſunt: hoc enim paſſio illius ſola potuit qui deus eſt & homo. Illius ergo paſſionẽ credentium piæ mentes voluerunt, & optauerunt fieri ſicut futurũ credebant: paſſiones verò ſanctorum poſſumus velle & nolle: & vtrunque bona voluntate ſi rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli paſſio eo fine, quia præmium eius per hoc actum & paratum cernebat: bonam videtur habuiſſe voluntatem, quæ uoluntati eius congruebat, quia cupiebat diſſolui & eſſe cum Chriſto. Qui autem voluit eum declinare paſſionem & effugere manus iniquorum compaſſione

ne pietatis, & ille habuit bonam voluntatem. Vnde Auguſtinus in Enchiridio. Bonæ apparebant uolūtates piorum fidelium qui nolebant Apoſtolum Paulum Hieruſalem pergere, ne ibi pateretur mala quæ Agabus propheta prædixerat: & tamen hoc illum Deus pati valebat pro annuncianda fide Chriſti exercens martyrem Chriſti: neque ipſe bonam voluntatē ſuam impleuit per Chiſtianorum voluntates bonas, ſed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebant qui nolebant quod volebat, quàm illi per quos volentes factum eſt quod volebat: quia idipſum mala voluntate fecerunt, quod Deus bona voluntate voluit. Ita & in paſſione Chriſti factum eſt: quod enim Deus voluit, hoc idem Iudæi & diabolus: ſed illi mala uoluntate, Deus uerò bona uoluntate, ſcilicet, ut Chriſtus moreretur. Veruntamen illi actum uoluerunt, quem Deus non uoluit. *In fine cap. 101. in Enchiridio. Act. 21. c.*

FINIS LIBRI PRIMI.

RVBRICAE

QVæ ad myſterium diuinæ vnitatis atque trinitatis, licet ex parte, cognoſcendum pertinere noſcuntur, quantum valuimus diligenter exe cuti ſumus. Nunc ad conſide rationem creaturarum tranſeamus.

DISTINCTIO I.

Quod vnum eſt principiũ rerum, & non plura. A
Quid ſit creare, quid facere. ibidem. B
Secundum quam rationem dicũtur de Deo huiuſmodi verba, agere, facere. B.C.D.
Quare rationalis creatura facta ſit, id eſt, homo vel Angelus. F.G.H
Quomodo dicitur homo factus propter reparationem angelici caſus. I
Quare ita homo ſit inſtitutus, vt vnita ſit aīa corpori. K.L

DISTINCT. II.

De Angelis, qñ facti ſunt. A.B
Quod nihil factum eſt ante cęlum & terram. C
Quod ſimul cum tempore & cum mundo cęperit ſp̃ūalis creatura & corporalis. D.E
Vbi Angeli mox creati fuerint. F
Quod ſimul creata ęſt viſibilium materia, & inuiſibilium natura, & vtraque informis. G
Quomodo dixit Lucifer, aſcē dam in cœlum. H

DISTINCT. III.

Quales facti fuerit Angeli. A
An omnes angeli fuerint ęquales in eſſentia, ſapientia, & libertate arbitrii. B
Quæ communia & ęqualia habuerunt Angeli. C
An boni vel mali creati ſint, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapſum. D.E.F.G.H.
De triplici ſapientia Angelorum ante caſum vel confirmationem. I
An aliquã habuerunt Dei dilectionẽ vel ſui ante caſum. K

DISTINCT. IIII.

An perfecti & beati creati ſint, an miſeri & imperfecti. A.B.C.D
Quòd tribus modis dicitur perfectum. E.F

DISTINCT. V.

De confirmatione & conuerſione ſtantium, & auerſione & lapſu cadentium. A
De libero arbitrio breuiter tãgitur. B
An aliquid datum fueris ſtantibus, quo cõuerterentur. B.C
Qua gratia indigebant Angeli, &

li, & qua non. D
An lapſis ſit imputanda auerſio. E.F
Vtrum beatitudinem, quam acceperunt in confirmatione ſtantes, meruerũt per aliquã tunc appoſitam gratiam. G
DITINCT. VI.
Quòd de maioribus & minoribus quidam ceciderunt, inter quos vnus fuit celſior, ſcilicet, Lucifer. A
Vnde, & quõ deiecti ſunt. B
Quare non eſt eis conceſſum habitare in celo vel in terra. C
De prælationibus dęmonũ. D
An omnes dæmones ſint in hoc aere caliginoſo, vel aliqui in inferno. E.F
De poteſtate Luciferi. G
An dæmones ſemel victi à ſanctis vltra accedant ad ipſos, vel ad alios. H
DISTINCT. VII.
Vtrùm boni Angeli peccare, vel mali rectè viuere poſſint. A
Quòd cum vtriq; habeant liberum arbitrium: non tamen ad vtrunquę flecti poſſunt. B
Quòd boni poſt confirmationem liberius habent liberum arbitrium quàm ante. C
An poſſunt ex natura peccare, ſicut ante. D
Quibus modis Angeli mali noſcãt veritatem temporalium rerum. E
Quòd magicæ artes virtute & ſcientia Diaboli valent, quæ eſt eis à Deo. F
Quòd malis Angelis non ſeruit ad meritum materia viſibilium rerum. G
Quòd non ſunt Creatores, licet per eos magi ranas & alia fecerunt, ſicut nec boni: etſi per eorum myſterium fiunt creaturæ. H.I
Quòd ſolus Deus ſic operatur creationem rerum, ſicut iuſtificationem mentis. K
Quòd Angeli mali multa poſſunt per naturę vigorem, quę non poſſunt propter Dei prohibitionem. L
DISTINCT. VIII.
Vtrum omnes Angeli corporei ſint. A
De formis, in quibus apparuit Deus, & de illis in quibus angeli apparent. B
Quòd Deus in ſpẽ, qua Deus eſt, nunquam apparuit mortalibus. C.D
Quomodo dicuntur dęmones intrare in homines. E
DISTINCT. IX.
De ordinum diſtinctione. A
Quid appelletur ordo, & quæ ſit rõ cuiuſcunq; nominis. B
Quòd noĩa illa ſumpta ſunt à donis gratiæ non propter ſe, ſed propter nos eis data. C.D
Vtrũ hi ordines ab initio creationis diſtincti fuerint. E
Vtrum omnes angeli eiuſdem ordinis ſint æquales. F
Quomodo dicat ſcriptura decimum

decimum ordinem compleri debere de hominibus. G
Vtrum homines aſſumantur iuxta numerum ſtantium vel lapſorum. H.I
DISTINCT. X.
An omnes cœleſtes Spiritus mittantur. A.B.C
An Michael, Gabriel, & Raphael, ſint nomina ordinum vel Spiritum. D.E.F
DISTINCT. XI.
Quòd ſingulæ aiæ habent angelũ bonum ad cuſtodiã, malũ vero ad exercitium. A.B.C
Vtrùm Angeli proficiant in merito, & præmio vſque ad iudicium. D.E.F.G.H
DISTINCT. XII.
De diſtinctione operũ ſex dierum. A
Quod alii ſenſerunt oĩa ſimul facta in materia & forma, alii per interualla temporum. B
Qũo per interualla tꝑum res corporales conditæ ſint. C
Quo ſenſu tenebræ dicantur eſſe aliquid, & quo dicantur non eſſe aliquid. D
Quare illa materia confuſa ſit dicta informis, & vbi ad eſſe prodiit, & quantum in altũ aſcenderit. E.F.G
De quatuor modis diuinę operationis. H
DISTINCT. XIII.
De primo diſtinctionis operæ. A
De luce facta primo die, ſi ſpiritualis an corporalis fuerit. B.C
Quibus modis accipit̃ dies. D
De ñaturali ordine cõparationis dierum, & de illo, qui pro myſterio introductus eſt. E.F
De intelligentia horum verborum, dixit Deus. H
DISTINCT. XIIII.
De opere ſecundæ diei, qua factum eſt firmamentum. A.B
Quòd cœlum tunc factum debet intelligi.
De qua materia factum ſit.
Quomodo aquæ poſſunt eſſe ſuper cœlum, & quales ſint. Ibidem.
De figura firmamenti. C
Quare tacuit ſcriptura de bñdictione operis huius diei. D
De opere tertiæ diei, quando aquę congregatę ſunt in vnũ locum, cum multa ſint Maria, & flumĩna. E
De opere quartæ diei, qua facta ſunt luminaria. F
Quomodo accipiendum ſit illud, ſint in ſigna & tꝑa. G
DISTINCT. XV.
De opere quintæ diei, qua facta ſunt natatilia & volatilia. A
De opere ſextæ, diei, qua creata ſunt animalia & reptilia terræ. B
De venenoſis & noxiis animalibus. C
Vtrum minima animalia tunc creata fuerunt. D
Quare

Quare poſt omnia factus eſt homo. E
De ſententia illorum, qui ſimul omnia facta eſſe contendunt. Ibidem
Quomodo intelligenda ſit requies Dei. F
Quomodo accipiendum ſit, quod dicitur: Deus compleſſe opus ſuum ſeptima die, cum tunc quieuerit. G
Quomodo omnia facta à Deo dicantur valde bona. H
De ſanctificatione ſeptimæ diei. I

DISTINCT. XVI.

De hominis creatione. A
Qualis factus ſit homo. B
De imagine & ſimilitudine, ad quam factus eſt homo. C.D
Quare homo dicitur imago, & ad imaginem: filius verò non ad imaginem. E

DISTINCT. XVII.

De creatione animæ: an de aliquo facta ſit. A
De inſpiratione & inſufflatione Dei quando facta fuerit anima, an in corpore vel extra. B.C
In qua ætate factus eſt hõ. D
Quare homo extra paradiſum creatus, in paradiſum ſit poſitus. E
Quibus modis Paradiſus accipiatur. F
De ligno vitæ. F
De ligno ſcientiæ boni & mali. F

DISTINCT. XVIII.

De formatione mulieris. A.B
Quare de latere viri, & non de alia parte corporis formata ſit. C
Quare dormienti viro, & non vigilãti ſubtracta ſit coſta. D
Quòd de coſta multiplicata in ſe ſine additamento extrinſeco facta fuerit. E
De cauſis ſuperioribus & inferioribus. Ibidem
De cauſis, quæ in Deo ſunt ſimul & in creaturis, & de his quæ in Deo tm̃ ſunt. F.G
De anima mulieris, quæ non eſt ex anima viri: quia animę non ſunt ex traduce. H

DISTINCT. XIX.

De ſtatu hominis ante peccatum, qualis fuit ſecundum corpus, & qualis poſt peccatum. A
Quomodo dicitur homo factus in animam viuentem. A
Corpus hominis ante peccatum mortale & immortale erat: poſt peccatum, mortuum. A
Vtrùm immortalitas, quam tunc habuit, fuerit de conditione naturæ, an ex gratię beneficio. B
Si poſſet homo viuere ſemper vtens aliis lignis, & non de ligno vitæ Deo non mandante, ut de illo ederet. B.C
De immortalitate corporis. D.E.F

DISTINCT. XX.
De modo procreationis filiorum, ſi non peccaſſent primi homines. A
Quare in paradiſo non coierunt. B
De modo tranſlationis in melius ſi non peccaſſent. C
Vtrùm in perfectione staturę, & vſu membrorum procrearentur filii. D
Vtrùm etiam in ſenſu paruuli naſcerentur. E.F.G.H.I
De duobus bonis, altero hic dato, altero promiſſo. K
DISTINCT. XXI.
De inuidia diaboli, qua ad tentandum acceſſit. A
De forma, in qua venit. B
De caliditate ſerpentis. B
Vtrùm elegerit ſerpentem, vt per eum tentaret diabolus. B
De modo tentationis. C.D
De duplici ſpecie tẽtationis. E
Quare peccatum hominis, & non angeli remediabile ſit. F
Quòd, nõ ſoli viro pręceptum fuit datum. G
DISTINCT. XXII.
De origine illius peccati. A.B
De mulieris elatione. C
De viri elatione. D
Quis magis deliquerit, vir aut mulier. E.F.G.H
De ignorantia excuſabili vel inexcuſabili. I.K.L
An uoluntas præceſſerit illud peccatum. M
DISTINCT. XXIII.
Quare Deus permiſit hominẽ tentari, quem ſciebat caſurum. A
Qualis fuerit ſecundum animã homo ante peccatum. B
De triplici ſcientia hominis ante lapſum. C.D.E
Vtrùm homo præſcius fuerit eorum, quæ ſibi futura erant. F
DISTINCT. XXIIII.
De gratia hominis & potentia ante caſum. A.B.C
De adiutorio homini in creatione dato, quo ſtare poterat. D
De libero arbitrio. E
De ſenſualitate. F
De ratione, & partibus eius. F
De ſimili ordine peccandi in nobis, & in primis parentibus. G
Quòd in nobis eſt vir, & mulier, & ſerpens. G
De ſpirituali coniugio viri, & mulieris in nobis. G
Qualiter per iſta tria in nobis conſummetur tentatio. H
Quando mulier manducat ſola cibum vetitum. H
Quando etiam vir manducat. ibidem
Quando ſit veniale vel mortale peccatum. I
Quibus modis accipitur, ſenſualitas in ſcriptura. L
DI-

DISTINCT. XXV.
Definitio liberi arbitrij ſecundum philoſophos A.B.C
Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium. D
Quòd angeli & ſancti liberum habent arbitrium. E
Quòd liberius erit liberum arbitrium, quando peccare nõ poterunt. E
De differentia libertatis liberi arbitrii ſecundũ diuerſa tempore. F
De quatuor ſtatibus liberi arbitrii. G
De corruptione liberi arbitrii per peccatum. H
De tribus modis libertatis liberi arbitrii, à neceſſitate, à peccato, à miſeria. I.K.L.M
De libertate, quæ eſt ex gratia: & quæ ex natura. N.O
DISTINCT. XXVI.
De gratia operante, & cooperante. A
Quid ſit voluntas. B.C
Quæ ſit gtatia voluntatem bonam præueniens. D
Quod bona voluntas, quæ pręuenitur gratia, quædam Dei bona præuenit. E.F.G
Quòd cogitatio boni præcedit fidem. H
Quòd intellectus & cogitationem boni, & delectionẽ præuenit. H
An per liberũ arbitrium bonũ operatꝰ homo ſine gratia. H
Vtrùm una & eadẽ gratia ſit, quę dicitur operans & cooperans. I
Quomodo gratia meretur augeri. K
De tribus generibus bonorum. K
In quibus bonis ſit liberum arbitrium. L
DISTINCT. XXVII.
De virtute, quid ſit, & quid actus eius. A
De gratia, quæ liberat voluntatem, ſi uirtus eſt vel non. C
Quomodo ex gratia incipiunt bona merita: & de qua gratia hoc intelligatur. D
Quòd bona voluntas gratiæ principaliter eſt. E
Qua ratione dicitur fides mereri iuſtificationem. F
De muneribus uirtutum, & de gratia quæ non eſt, ſed facit meritum. G.H
Quòd idem eſt uſus virtutis & liberi arbitrii: ſed virtutis principaliter. I
Quidam putãt virtutes bonos uſus eſſe liberi arbitrii, id eſt, actus mentis. K.L
DISTINCT. XXVIII.
De hæreſi Pelagiana. A
Quomodo Pelagiani dictis Auguſtini vtuntur in teſtimoniũ ſui erroris. B.C
Quomodo Auguſtinus verba illa determinet in retractationibus.
De hæreſis Iouiniani & Manichæi.

nichæi, quas collidit Hiero nymus. H

DISTINCT. XXIX.

Vtrùm homo ante peccatum eguerit gratia operante, & cooperante. A
Si homo ante lapſum virtutes habuerit. B
De eiectione hominis de paradiſo. C
Quomodo intelligendum ſit illud, ne ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum. D
De flammeo gladio ante paradiſum poſito. E
An ante peccatum homo comederit de ligno vitæ. F.G

DISTINCT. XXX.

Quòd per Addam peccatum, & pęna tranſit in poſteros. A
Vtrum illud peccatum, quod tranſit, fuerit originale vel actuale. B
Quidã putant fuiſſe actuale. B
Quomodo aſſignant illud intraſſe in mundum. C
Quòd originale peccatum vere fuit, quod tranſit in poſteros. D
Quid ſit originale peccatũ. E
Quod originale peccatum eſt culpa. F
Quòd originale peccatum dicitur fomes peccati, id eſt, cõcupiſcentia. G
Quid nomine concupiſcentiæ intelligitur, quæ fomes eſt peccati. H
Quòd per Adã originales peccatum intrauit in omnes, id eſt, concupiſcentia. H
An ſit originale peccatum, in quo omnes peccauerunt. I
Ex quo ſenſu dictum eſt, per inobedientiam vnius multi ſunt conſtituti peccatores. K
Quòd originale peccatum in Adam fuit, & in nobis eſt. L
Quomodo omnes dicuntur in Adam fuiſſe, quando peccauit, & ex eo deſcendiſſe. M.N
Quod nihil extrinſecum conuertatur in humanam ſubſtãtiam, quæ eſt ex Adam. O

DISTINCT. XXXI.

Quomodo originale peccatũ à patribus tranſeat in filios: an ſecundum animam: an ſecundum carnem. A
Quòd per carnem introducitur peccatum: & quomodo, oſtendit. B
Carnis corruptionis cauſam oſtendit, ex qua peccatum fit in anima. C
Quare dicitur peccatum eſſe in carne. D
Vtrùm cauſa originalis peccati, quę eſt in carne, ſit culpa vel pęna. E.F.G
Quare dicitur originale peccatum. H.I

DISTINCT. XXXII.

Quomodo originale peccatũ dimittitur in baptiſ. A.B
Vtrũ fœditas, quã ex libidine trahit, in baptiſmo diluat. C
Vtrùm

Vtrùm illius concupiſcentiæ Deus ſit auctor. D
Quare illud peccatum imputetur animæ. E
Vtrùm illud peccatum ſit neceſſariũ vel uoluntarium. F
Quare deus iungit animã corpori ſciens eã demaculari. G
An anima ſit talis, qualis à Deo creatur. H
An animæ ex creatione ſint in donis naturalib. æquales. I

DISTINCT. XXXIII.

An peccata omnium præcedẽtium patrũ paruuli originaliter trahant, vt peccatum Adæ. A.B.C
Quomodo in illo primo uno peccato plura reperiunt̃. D.E
An peccatum Adæ ſit grauius ceteris. F.G
An illud peccatũ ſit primis parentibus dimiſſum. H
Qomodo peccata parentum viſitentur in filios, & non viſitentur. I.K.L.M.N

DISTINCT. XXXIIII.

De peccato actuali. A
Quæ fuerit cauſa ſecũdaria primi peccati. B
Quæ fuerit ſecundaria cauſa malorum. C
Quòd niſi in bona re ſit malum. D.E
Quòd in his fallit dialecticorũ regula de contrariis F.G.H

DISTINCT. XXXV.

Quid ſit peccatum. A.B.C
Vtrùm malus actus inquantũ peccatum eſt, ſit corruptio vel priuatio boni. D.E.F G.H.I.K
Quomodo peccatũ poſſit corrupere bonũ, cũ nihil ſit. L.M
Qualiter ſe homo elongat à Deo. N
An pœna ſit priuatio boni. O

DISTINCT. XXXVI.

Quod quædã ſimul ſunt peccata & pœna peccati: quædam peccata, & cauſa peccati. Alia verò peccata & cauſa & pœna peccati. A
An peccatum ſit cauſa peccati inquantum peccatum eſt. B
Quòd non omne peccatum eſt pœna peccati. C
Vtrum peccata aliqua eſſentialiter ſint ſine peccato. D.E
Quod cum peccatum ſit pœna peccati, peccatũ eſt ab homine: pœna à Deo. F
De quibuſdam, quę indubitanter ſunt peccata & pœnæ, & inquantum eas patimur peccata non ſunt. G.H.I

DISTINCT. XXXVII.

Quod aliqui putant malos actus nullo modo eſſe à Deo. A.B.C
Ex quo ſenſu dictum ſit, Deus non eſt mali auctor. D.E

DISTINCT. XXXVIII.

De voluntate & eius fine. A
Quid ſit bonus finis, ſcilicet, charitas. B
Quod oẽs bonę volũtates vnũ fine habẽt, & tamẽ quędã diuerſos

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENS. SENTENTIARVM.

LIB. II.

DE RERVM CORPORALIVM ET SPIRITVALIVM CREATIONE & formatione, aliiſq; pluribus eò pertinentibus.

Vnum eſſe verum principium oſtendit, non plura, vt quidam putauerunt.

Diſtinct. I. A

CREATIONEM rerum inſinuãs ſcriptura, Deum eſſe creatorẽ initiumq; temporis atq; omnium viſibilium, vel inuiſibilũ creaturarũ in primordio ſui oſtendit dicens, In principio creauit Deus cœlum & terram. His etenim verbis Moyſes ſpiritu Dei afflatus, in vno principio à Deo creatorę mundum factum refert, elidens errorem quorundã plura ſine principio fuiſſe principia opinantium. Plato nanq; tria initia exiſtimauit, Deum ſcilicet, exemplar & materiã, & ipſa increata ſine principio, & Deũ quaſi artificem non creatorem. Creator enim eſt qui de nihi o aliquid facit. Et creare ꝓpriè eſt de nihilo aliquid facere. Facere vero nõ modo de nihilo aliquid operari: ſed etiã de materię. Vnde & homo & angelus dicitur aliqua facere, ſed non creare: vocaturq; factor ſiue artifex, ſed nõ creator. Hoc enim nomen ſoli Deo propriè congruit, qui & de nihilo quædã, & de aliquo aliqua facit. Ipſe eſt ergo creator & opifex & factor, ſed creationis nomen ſibi propriè retinuit, alia vero etiã creaturis cõmunicauit. In ſcriptura

De creatione humanæ naturæ quãtũ ad princ piũ efficiẽs in generali.

Geneſ. 1.

Plato dicit tria principia eſſe. Ex qua ratione propriè dicitur creator, & quod ſit creare, & quid facere.

tamen ſæpè creator accipitur tanquam factor, & creare tanquam facere, ſine diſtinctione ſignificationis.

Quòd hæc verba ſcilicet agere & facere & huiuſmodi non dicuntur de Deo ſecundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. B

Aug. ca. 18. li. 1. de geneſi ad literã in principio.

Veruntamen ſciendum eſt, hæc verba, ſcilicet creare, facere, agere, & alia huiuſmodi de Deo non poſſe dici ſecundũ eam rationẽ qua dicuntur de creaturis. Quippe cum dicimus eum aliquid facere, non aliquem in operando motum illi ineſſe intelligimus, vel aliquam in laborando paſſionem ſicut nobis ſolet acciddere: ſed eius ſempiternæ voluntatis nouum aliquem ſignificamus effectum, id eſt, æterna eius voluntate aliquid nouiter exiſtere. Cùm ergo aliquid dicitur facere, tale eſt ac ſi dicatur, iuxta eius voluntatem, vel per eius voluntatem aliquid nouiter contingere vel eſſe: ut in ipſo nihil noui contingat: ſed nouũ aliquid ſicut in eius ęterna voluntate fuerat fiat ſine aliqua motione vel ſui mutatione. Nos vero operando mutari dicimur, quia mouemur. Non enim ſine motu aliquid facimus. Deus ergo aliquid agere vel facere dicitur, quia cauſa eſt rerum nouiter exiſtentiũ: dũ eius voluntate res nouę eſſe incipiunt, quæ ante nõ erant abſque ipſius agitatione: vt actus propriè dici nõ queat: cũ videlicet actus omnis in motu cõſiſtat: in Deo autem motus nullus eſt. Sicut ergo ex calore ſolis aliqua fieri cõtingit, nulla tamen in ipſo vel in eius calore facta motione vel mutatione: Ita ex Dei voluntate noua habent eſſe ſine mutatione auctoris, qui eſt vnum & ſolum, & omnium principium. Ariſtoteles vero poſuit principia, ſcilicet materiam & ſpeciem, & tertium operatorium dictum mundum quoque ſemper eſſe & fuiſſe.

Ex quo ſenſu dicitur Deus aliquid facere.

Circa finem ſecũdi de generatione.

Quòd catholicum eſt docet. C

Horum ergo & ſimilium errorem ſpiritus ſanctus euacuans, veritatiſque diſciplinam tradens, Deum in principio temporum mundum creaſſe, & ante tempora æternaliter extitiſſe ſignificat, ipſius æternitatẽ & omnipotentiam cõmendans. Cui voluiſſe, facere eſt: quia vt prædi-

vt prædiximus ex eius voluntate, & bonitate res nouæ exiſtunt. Credamus ergo rerum creatarum cæleſtium, terreſtrium, viſibilium vel inuiſibilium cauſam non eſſe niſi bonitatem creatoris, qui eſt Deus vnus & verus. Cuius tanta eſt bonitas, vt ſummè bonus beatitudinis ſuę qua ęternaliter beatus eſt, alios velit eſſe participes: quam videt & cõmunicari poſſe, & minui omnino non poſſe. Illud ergo bonum quod ipſe erat, & quo beatus erat, ſola bonitatę non neceſſitate aliis cõmunicari voluit: quia ſumme boni erat prodeſſe velle, & omnipotentiſſimi nocere non poſſe. *Aug. in enchirid. ca. 9. in fine. in Tom. 3.*

Quare rationalis creatura facta ſit. D

Et quia non valet eius beatitudinis particeps exiſtere aliquis niſi per intelligentiam: quæ quanto magis intelligitur, tanto plenius habetur: fecit Deus rationalem creaturam quę ſummum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amãdo poſſideret, ac poſſidẽdo frueretur. Eamq; hoc modo diſtinxit vt pars in ſui puritate permaneret, nec corpori vniretur, ſcilicet angeli: pars corpori iungerẽt, ſcilicet animæ. Diſtincta eſt vtiq; rationalis creatura in incorporeã & corpoream: & incorporeą quidẽ angelus, corporea vero homo vocatur ex anima rationali & carne ſubſiſtẽs. Conditio ergo rationalis cręaturæ primã cauſam habuit Dęi bonitatem. *Quomodo diſtincta ſit rationalis creatura.*

Quare creatus ſit homo vel angelus. E

Ideoq; ſi quęrãt quare cręatus ſit homo vęl angelus? Breui ſermone reſpõderi poteſt, propter bonitate ęius. Vnde Augu. in lib. de doctrina chriſtiana, Quia bonus ęſt Deus, ſumus: & inquantum ſumus, boni ſumus. *Li. 1. ca. 33 Tomo. 3. ad principium.*

Ad quid creata ſit rationalis creatura. F

Et ſi quæritur ad quid creata ſit rationalis cręatura? Reſpondetur ad laudandum Deum, ad ſeruięndũ ei, ad fruendum eo: in quibus proficit ipſa, non Deus. Deus enim perfectus, & ſumma bonitate plenus, nec augeri poteſt nec minui. Quòd ergo rationalis creatura facta eſt à Deo, referendum eſt ad creatoris bonitatem, ad creaturæ vtilitatem.

Breuiſſima reſponſio cum quæritur, quare vel ad quid facta ſit rationalis creatura G

Cum ergo quæritur quare vel ad quid facta ſit rationalis creatura? Breuiſſimè reſponderi poteſt propter Dei bonitatem, & ſuam vtilitatem. Vtile nempè ipſi eſt ſeruire Deo, & frui eo. Factus ergo angelus ſiue homo propter Deum dicitur eſſe: non quia creator Deus & ſummè beatus, alterutrius indiguerit officio, qui bonorum noſtrorum non eget: ſed vt ſeruiret ei ac frueretur eo, cui ſeruire regnare eſt. In hoc ergo proficit ſeruiens, non ille cui ſeruitur.

Sicut factus eſt homo vt ſeruiret Deo: ſic mundus vt ſeruiret homini. H

Et ſicut factus eſt homo propter Deum, id eſt, vt ei ſeruiret, ita mundus factus eſt propter hominem, ſcilicet, vt ei ſeruiret. Poſitus eſt ergo homo in medio vt & ei ſeruiretur, & ipſe ſeruiret: vt acciperet vtrunque, & reflueret totũ ad bonum hominis, & quod accepit obſequium, & quod impendit. Ita enim voluit Deus ſibi ab homine ſeruiri, vt ea ſeruitute nõ Deus, ſed homo ſeruiens iuuaretur: & voluit vt mundus ſeruiret homini, & exinde ſimiliter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat, & quod factum eſt propter ipſum, & propter quod ipſe factus eſt. Omnia enim (vt ait Apoſtolus) noſtra ſunt, ſcilicet ſuperiora & æqualia & inferiora. Superiora quidem noſtra ſunt, ad perfruendum, vt Deus Trinitas: Aequalia, ad conuiuendum, ſcilicet, angeli: Qui etſi nobis modo ſuperiores ſint, in futuro erunt æquales: qui & modo noſtri ſunt, quia ad vſum nobis ſunt. ſicut res dominorũ dicuntur eſſe famulorũ; non dominio, ſed quia ad vſum eorum. Ipſique angeli in quibuſdam ſcripturæ locis nobis ſeruire dicuntur, dum propter nos in miniſterium mittuntur.

1. Cor. 3. d Quõ omnia noſtra ſunt.

Ad Heb. 1. d

Quomodo dicitur aliquando in ſciptura, Homo factus eſt propter reparationem angelici caſus. I

De homine quoque in ſcriptura interdum reperitur, quòd factus ſit propter reparationem angelicæ ruinæ: quod non ita eſt intelligendum, quaſi non fuiſſet homo

factus

factus ſi non peccaſſet angelus: ſed quia inter alias cauſas, ſcilicet præcipuas, hæc etiã nonnulla cauſa extitit. Noſtra ergo ſunt ſuperiora & æqualia. Noſtra etiã ſunt inferiora: quia ad ſeruiendum nobis facta.

Quare ita ſit homo inſtitutus vt anima ſit vnita corpori. K

Solet etiam cum quæri maioris dignitatis uidetur eſſe anima ſi abſque corpore permanſiſſet: cur vnita ſit corpori? Ad quod primo dici poteſt: quia Deus voluit, & uoluntatis eius cauſa quærenda non eſt. Secundo autem poteſt dici, quòd ideo Deus uoluit eam corpori vniri: ut in humana oſtenderet conditione nouũ exemplum beatæ unionis quæ eſt inter Deum & ſpiritum in qua diligitur ex toto corde, & videtur facie ad faciem. Putaret enim creatura ſe non poſſe vniri creatori ſuo tanta propinquitate vt eum tota mente diligeret & cognoſceret, niſi uideret ſpiritum qui eſt excellentiſſima creatura tam infimæ, id eſt, carni quæ de terra eſt, in tanta dilectione vniri, vt non valeat arctari ad hoc ut velit eam relinquere: ſicut oſtendit Apoſtolus dicens, Nolumus corpore expoliari, ſed ſuperueſtiri. per quod oſtenditur ſpiritum creatum ſpiritui increato ineffabili amore uniri. Pro exemplo ergo futuræ ſocietatis, quæ inter Deum & ſpiritũ rationalem in glorificatione eiuſdem perficienda erat, animam corporeis indumentis & terrenis manſionibus copulauit: luteamq; materiã fecit ad vitæ ſenſum vegetare: vt ſciret homo, quia ſi potuit Deus tam diſparem naturam corporis, & animę in fœderationem vnam, & in amicitiam tantam coniungere, nequaquã ei impoſſibile futurum rationalis creaturæ humilitatem, licet longè inferiorem, ad ſuæ gloriæ participationem ſublimare. Quia ergo pro exemplo rationalis ſpiritus in parte uſque ad conſortium terreni corporis humiliatus eſt: ne fortè in hoc nimis depreſſus videretur, addidit Dei prouidentia vt poſtmodum cum eodem corpore glorificato ad conſortium illorum, qui in ſua permanſerunt puritate, ſublimaretur. vt quod minus ex diſpenſatione creatoris ſui acceperat

Prima cauſa. *Secũda cauſa.* *Mat 22. d.* *1 ad Co. 13. d* *2. ad Co. 5. a*

conditus; poſtmodum per gratiam eiuſdem acciperet glorificatus. Sic ergo conditor noſter Deus rationales Spiritus varia ſortè pro arbitrio voluntatis ſuæ diſponens illis quos in ſua puritate reliquerat, ſurſum in cœlo manſionem: illis verò quos corporibus terrenis sociauerat, deorſum in terra habitationem conſtituit: vtriſq; regulam imponens obedientiæ, quatenus & illi ab eo vbi erant non caderent, & iſti ab eo vbi erant ad id vbi non erant aſcenderent. Fecit itaque Deus hominem ex duplici ſubſtantia, corpus de terra componens, animam vero de nihilo faciens. Ideo etiam vnitæ ſunt animæ corporibus, vt in eis Deo famulantes maiorem mereantur coronam.

Poſt ſacramentum Trinitatis de creatura tripartita agendum eſt, & prius de digniori, id eſt, angelica. L

Ex præmiſſis apparet rationalem creaturam in angelicam, & humanam fuiſſe diſtinctam: quarum altera eſt tota ſpiritualis, id eſt angelica: altera ex parte ſpiritualis, & ex parte corporalis, id eſt humana. Cum itaque de his tractandum ſit ſcilicet de ſpirituali & corporali creatura, de rationali & de non rationali: primò de rationali & ſpirituali, id eſt, de Angelis agendum videtur: vt à contuitu Creatoris ad cognitionem creaturæ dignioris ratio noſtra incedat: deinde ad conſiderationem corporeæ tam illius quæ eſt rationalis, quàm illius quæ non eſt rationalis deſcendat, vt trinitatis increatæ ſacramentum tripartitæ creaturæ, eique concretorum atque contingentium ſequatur documentum.

QVAE CONSIDERANDA SVNT de Angelica natura.

Diſtinct. II. A

Agit in ſpeciali de cōditione ſpūalis creaturæ, ſcilicet angelica-

DE Angelica itaque natura hæc primò conſideranda ſunt, quando creata fuerit, & vbi, & qualis facta ſit dum primum conderetur. Deinde qualis effecta auerſione quorundam, & conuerſione quorundam. De excellentia quoque, & ordinibus,

bus,& donorum differẽtia,& de officiis,ac nominibus, aliiſque pluribus aliqua dicenda ſunt. *cæ qualis facta ſit.*

Quando facti ſunt Angeli prius dicit, in quo videntur ſibi obuiare auctoritates. B

Quædam auctoritates videntur innuere ꝙ ante omnem creaturam creati ſunt Angeli. Vnde illud, Primo omnium creata eſt ſapientia: quod intelligitur de angelica natura quæ in ſcriptura ſæpe vita, ſapientia, & lux dicitur. Nam ſapientia illa quæ Deus eſt, creata non eſt. Filius enim ſapientia patris eſt genita, non facta nec creata: & tota Trinitas vna ſapientia eſt, quæ non facta nec creata eſt nec genita vel procedens. De Angelica ergo vita illud accipiendum eſt, de qua dicit ſcriptura, quando facta eſt, ſ. primo omnium. Sed rurſum alia ſcriptura dicit, In principio creauit Deus cęlum & terram. Et in propheta, Initio tu dñe terram fundaſti: & opera manuum tuarum ſunt cęli. Et videtur contrarietas quædã oriri ex aſſertionibus iſtis. Nã ſi primo oĩum creata eſt ſapientia, oĩa poſt ipſam facta videntur: & ita poſt ipſam facta videntur cœlũ & terra, & ipſa facta ante cœlũ & terrã. Item ſi in principio creauit deus cęlũ & terram, nihil factum eſt ante cęlum & terram, nec ipſa ſapientia facta eſt ante cęlum & terrã. Cum ergo contraria videantur, nec in diuina ſcriptura fas ſit ſentire aliquid eſſe contrarietatis, requiramus intelligentiam veritatis. *Eccleſ. 1. a* *Geneſ. 1. a* *Pſal. 101.*

Quid tenendum ſit docet, præmiſſas auctoritates determinando. C

Videtur itaque hoc eſſe tenendum, ꝙ ſimul creata eſt ſpiritualis creatura, id eſt, Angelica, & corporalis: ſm quod poteſt accipi illud Salomonis, Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul, id eſt, ſpiritualem & corporalem naturam: & ita non prius tempore creati ſunt angeli quam illa coeporalis materia quatuor elementorum: & tñ primo omnium creata eſt ſapientia: quia etſi non tempore, pręcedit, tamen dignitate. Quod autem ſimul creata fuerit corporalis Spiritualiſq; creatura, Aug. ſuper Gene. apertè oſtendit, dicens per cœlum & terram Spiritualem corporalemque creaturam intelligi, & hæc *Eccle. 18. a* *Quod ſimul creata fuerit corporalis, et ſpiritualis creatura auctoritate firmat.* *Lib. 1. ca. 1.* *Tomo. 3.*

creata ſunt in principio, ſcilicet, temporis: uel in principio, quia primo facta ſunt.

Quòd nihil factum eſt ante cœlum & terram, nec etiam tempus: cum tempore enim creata ſunt, ſed non ex tempore. D

Ante ea enim nihil factum eſt: nec etiam tempus factum eſt ante ſpiritualem, ſcilicet angelicã naturam, & ante corporalẽ, ſcilicet, materiã illam quatuor elementorum confuſam. Illa enim cũ tempore creata ſunt, nec ex tempore, nec in tẽpore. Sicut nec tempus in tempore creatũ eſt, quia non fuit tempus antequã eſſet cęlum & terra. Vnde Augu. in lib. de Trin. dicit ꝙ deus fuit dominus antequã tempus eſſet, & non in tempore cœpit eſſe dominus: quia fuit dominus temporis, quando cœpit eſſe tempus: nec utique tempus cœpit eſſe in tempore, quia non erat tempus antequam inciperet tempus.

Cap. 16. ad principium. Libro. 5.

Quòd ſimul cum tempore, & cum mundo cœpit corporalis, & ſpiritualis creatura. E

Simul ergo cum tempore facta eſt corporalis, & ſpiritualis crearura, & ſimul cum mundo: nec fuit antè angelica creatura quàm mundus: quia vt ait Auguſt. Nulla creatura, creata eſt ante ſecula: ſed à ſeculis cum quibus cœpit. Hieron. tamen ſuper epiſtolam ad Titum aliud uidetur ſentire dicens, Sex milia necdũ noſtris temporis implentur annorum. & quãtas prius æternitates, quãta tempora, quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandũ eſt: in quibus angeli throni, dominationes, cæterique ordines ſeruierunt Deo abſq; temporum uicibus atque menſuris, & Deo iubente ſubſtiterunt? His uerbis quidã adhærentes dixerunt, cùm mundo cępiſſe tempus ſeculare: ſed ante mundũ extitiſſe tempus æternum ſine mutabilitate, & in eo immutabiliter & intemporaliter aſtruunt angelos Deo iubente ſubſtitiſſe, eiq; ſeruiſſe. Nos aũt quod prius dictum eſt pro captu intelligentiæ noſtræ magis approbamus, ſalua tamen reuerentia ſecretorum, in quibus nihil temere aſſerendum eſt. & illud Hiero. dixiſſe non ita ſentiendo, ſed aliorum opinionem referendo arbitramur.

In Tomo. 3. Li. de geneſi ad literã. 5. Ca. 19. nõ lõge à medio. In Tomo. 9. Hieron. ad principium cap. 1.

Vbi angeli mox creati fuerint: in empyreo ſcilicet, quod ſtatim factum repletum eſt angelis. F

Iam eſt oſtenſum quando creata fuerit angelica natura, nunc autem attendendū eſt ubi facta fuerit. Teſtimoniis quarundā auctoritatum euidenter monſtratur, angelos ante caſum fuiſſe in cęlo, & inde corruiſſe quoſdam propter ſuperbiam: alios verò qui nō peccauerūt illic perſtitiſſe, vnde dominus in euāgelio ait, Videbam ſathanam tanquā fulgur de cœlo cadentē: nec appellatur hoc cœlum firmamentū quod ſecunda die factū eſt: ſed cęlū ſplendidū quod dicitur empyreū, id eſt, igneum à ſplendore non à calore: quod ſtatim factū angelis eſt repletum: quod eſt ſupra firmamentū, & illud empyreum quidam expoſitorum ſacrę ſcripturę nomine cęli intelligi volunt: ubi ſcriptura dicit, In principio creauit Deus cęlum & terram. Cęlū inquit Strabus non uiſibile firmamentum hic appellat ſed empyreū, id eſt, igneum vel intellectuale: quod non ab ardore ſed à ſplendore dicitur: quod ſtatim factum repletum eſt angelis. Vnde Iob, Vbi eras cum me laudabant aſtra matutina, &c. De hoc quoq; Beda ita ait, Hoc ſuperius cœlum quod à volubilitate mundi ſecretum eſt, mox ut creatum eſt, ſanctis angelis impletū eſt: quos in principio cum cęlo & terra conditos teſtatur dominus dicens, Vbi eras cum me laudabant aſtra matutina, & iubilarent omnes filii Dei. Aſtra matutina & filios Dei eoſdē angelos Dei vocat. Cœlum enim in quo poſita ſunt luminaria, non in principio, ſed ſecūda die factum eſt. Ex his liquet quòd in empyreo omnes angeli fuerunt ante quorundam ruinam, ſimulq; creati ſunt angeli cum cœlo empyreo, & cum informi materia omnium corporalium.

Luce. 10. a. Geneſ. 1. a. Strabus in gloſſa ordinaria ad principium. c. 1. Geneſeos. Iob. 38. a. Beda in gloſa ordinaria ad ca. 1. Geneſeos ī principio creauit Aug lib. de Geneſi ad literam 1. c. 1. ad medium.

Quòd ſimul creata eſt viſibilium rerum materia & inuiſibilium natura & vtraque informis ſecundum aliquid, & formata ſecundum aliquid. G

Simul ergo viſibilium rerum materia & inuiſibilium natura condita eſt: & utraque informis fuit ſecundum aliquid, & formata ſecundum aliquid. Sicut enim corporalium materia confuſa & permixta (quæ ſecundum

dum Græcos dicta eſt chaos) in illo exordio conditionis primariæ & formam confuſionis habuit, & non habuit formam diſtinctionis & diſcretionis donec poſtea formaretur atque diſtinctas reciperet ſpecies, ita ſpiritualis & Angelica natura in ſua conditione ſecundum naturæ habitum formata fuit: & tamen illam quam poſtea per amorem & conuerſionem à creatore ſuo acceptura erat formam non habuit: ſed erat informis ſine illa. Vnde Auguſtin. multipliciter exponens præmiſſa verba Geneſis, per cœlum dicit intelligi informem naturam vitæ Spiritualis, ſicut in ſe poteſt exiſtere non conuerſa ad creatorem in quo formatur: per terram, corporalem materiam ſine omni qualitate quæ apparet in materia formata.

Quomodo dicat Lucifer ſecundum Eſaiam, Aſcendam in cœlum & ero ſimilis altiſſimo: cum eſſet in cœlo. H

Eſa. 14. d Hic quæri ſolet, ſi in cœlo empyreo fuerunt Angeli quum ſtatim facti ſunt, quomodo (vt legitur in Eſaias) dicit Lucifer, Aſcendam in cœlum, & exaltabo ſolium meum, & ero ſimilis altiſſimo? Sed ibi cœlum vocat Dei celſitudinem, cui parificari volebat: & eſt tale, aſcẽdam in cœlum, id eſt, ad ęqualitatem Dei.

QVALES FACTI FVERINT ANGELI, & quatuor, eis attributa ſunt in ipſo initio ſuæ conditionis.

Diſtinct. III. A

Ecce oſtenſum eſt vbi Angeli fuerint mox vt creati ſunt. Nunc conſequens eſt inueſtigare, quales facti fuerint in ipſo primordio ſuæ conditionis: & quatuor quidem Angelis videntur eſſe attributa in initio ſubſiſtentiæ ſuæ, ſcilicet, eſſentia ſimplex, id eſt, indiuiſibilis & immaterialis, & diſcretio perſonalis, & per rationem naturaliter inſitam intelligentia, memoria & voluntas ſiue dilectio: liberum quoque arbitrium, id eſt, inclinandæ voluntatis ſiue ad bonum ſiue ad malum facultas. Poterant enim per liberum ar-

bitrium

bitrium ſine violentia & coactione ad vtrunlibet propria voluntate deflecti.

An omnes Angeli fuerint æquales in tribus, ſcilicet in ſapientia, in eſſentia, in libertate arbitrij. B

Hic conſiderandum eſt, vtrum in ſua ſubſtantia Spirituali & ſapiētia rationali & libertate arbitrii, quæ omnibus inerant, omnes æquales fuerint: vt ſit prima conſideratio de ſubſtantia: ſecunda de forma: tertia de poteſtate. Perſona quippe ſubſtantia eſt: ſapientia forma: arbitrium poteſtas: & ad ſubſtantiam quidem pertinet naturæ ſubtilitas: ad formam verò intelligentiæ perſpicacitas: & ad poteſtatem rationalis volūtatis habilitas. Illæ ergo eſſentiæ rationales, quæ perſonæ erant, & Spiritus erant, naturaq; ſimplices, & vita immortales, differentem eſſentiæ tenuitatem, & differentem ſapientiæ perſpicacitatem, atque differentem arbitrii libertatem & habilitatem rectè habuiſſe intelliguntur: ſicut in corporibus nonnulla differentia eſt ſecundum eſſentiam ac formam & pondus. Quædam enim aliis meliorem ac digniorem eſſentiam & formam habent: & alia aliis leuiora atq; agiliora ſunt. Ad hunc ergo modum credendum eſt illas Spirituales naturas conuenientes ſuæ puritati & excellentiæ: & in eſſentia & in forma & in facultate differentias accepiſſe in exordio ſuę conditionis: quibus alii inferiores, alii ſuperiores Dei ſapientia conſtituerentur, aliis maiora, aliis minora dona prętantis: vt qui tunc per naturalia bona aliis excellebant, ipſi etiam poſt per munera gratiæ eiſdem præeſſent. Qui enim natura magis ſubtiles, & ſapientia amplius perſpicaces creati ſunt: hi etiam maioribus gratiæ muneribus præditi ſunt, & dignitate excellentiores aliis conſtituti. Qui verò natura minus ſubtiles & ſapientia minus perſpicaces conditi ſunt, minora gratiæ dona habuerunt, inferioreſque conſtituti ſunt, ſapientia Dei æquo moderamine cuncta ordinantis. In ipſa facultate arbitrii differentia animaduertenda eſt ſecundum differentem naturæ virtutem & differentem cognitionis & intelligentiæ vim. Et ſicut differens vigor & ſubtilitas naturæ infirmitatem

firmitatem non adducit, minorque cognitio ſapientiæ ignorantiam non ingerit: ſic libertas inferior nullam arbitrio neceſſitatis voluntatem imponit.

Quæ communia & æqualia habuerunt Angeli. C

Sap. 11. e Et ſicut in prædictis Angeli differebant: ita & quædã communia & ęqualia habebant, ꝙ Spiritus erant, ꝙ indiſſolubiles, & immortales erãt, commune omnibus & æquale erat. In ſubtilitate verò eſſentiæ, & intelligentia ſapientiæ, & libertate voluntatis differentes erant. Has diſtinctiones intelligibiles inuiſibilium naturarum ille ſolus comprehendere potuit & ponderare, qui cuncta fecit in pondere, numero, & menſura.

An boni vel mali iuſti vel iniuſti creati ſint angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapſum. D

Illud quoq; inueſtigatione dignũ videtur, ꝙ ẽt à pluribus quęri ſolet, vtrũ boni vel mali: iuſti vel iniuſti creati ſint angeli: & an aliqua mora fuerit inter creationẽ & lapſum: vel ſine mora i ipſo creationis exordio ceciderũt.

Opinio quorundam dicentium Angelos in malitia creatos: & ſine omni mora ruiſſe. E

Putauerunt enim quidam Angelos, qui ceciderunt, creatos eſſe malos, & non libero arbitrio in malitiam declinaſſe: ſed etiam in malitia à Deo factos eſſe, nec aliquam fuiſſe moram inter creationem & lapſum, ſed ab initio apoſtataſſe: alios verò creatos fuiſſe plenè beatos. Qui opinionem ſuam muniunt auctoritate Aug. ſuper Gen. ita dicentis. Non fruſtrà putari poteſt, ab initio temporis diabolum cecidiſſe, nec cum ſanctis Angelis pacatum aliquando vixiſſe & beatum: ſed mox apoſtataſſe; vnde Dominus ait, Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit: vt intelligamus, quia in veritate non ſtetit, ex quo creatus eſt, qui ſtaret ſi ſtare voluiſſet. Idem in eodem, Non fruſtra, inquit, putandum eſt ab ipſo initio temporis vel conditionis ſuæ diabolum cecidiſſe, & nunquam in veritate ſtetiſſe. Vnde quidam in hanc malitiam libero arbitrio non eſſe flexum, ſed in hac quamuis à Deo putant eſſe creatum: ſm illud beati Iob, Hoc eſt, inquit, initium figmenti Dei quod fecit

Li. 11 c. 16. ad principium.
Ioan. 8 f.
Libr eodem in fine. 19. capitis et initio. 20. continuò.
Iob. 40.

Deus,

Deus, ut illudatur ei ab Angelis eius. Et Propheta ait, Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei. Tanquam primò factus ſit malus inuidus & diabolus, nec uoluntate deprauatus. His aliiſque teſtimoniis vtuntur qui dicunt Angelos qui ceciderunt creatos fuiſſe malos, & ſine mora corruiſſe: eos uerò qui perſtiterunt, perfectos & beatos fuiſſe creatos aſtruunt auctoritate Augu. qui ſuper Geneſ. dicit per cœlum ſignificari creaturam Spiritualem, quæ ab exordio quo facta eſt & perfecta & beata eſt ſemper.

Aliorum ſententia probabilis, qui dicunt omnes Angelos creatos eſſe bonos: & aliquam morulam fuiſſe inter creationem & lapſum. F

Aliis aũt uidetur oẽs Angelos creatos eſſe bonos: & in ipſo creationis initio bonos extitiſſe, id eſt, ſine uitio, iuſtoſque fuiſſe, id eſt, innocentes ſed non iuſtos, id eſt, uirtutum exercitum habentes. Nondum enim præditi erant uirtutibus, quæ ſtantibus appoſitę fuerunt in confirmatione per gratiam: aliis uerò per liberum arbitriũ ſuperbientibus, & ideo cadẽtibus. Aliquã etiã fuiſſe morulam aiunt inter creationem & lapſum uel confirmationem, & in illa breuitate temporis omnes boni erant: non quidem per uſum liberi arbitrii, ſed per creationis beneficium: & tales erant qui ſtare poterant, id eſt, non cadere per bona creationis, & cadere per liberum arbitrium. Poterant.n. peccare & non peccare: ſed non poterant proficere ad meritum uitæ, niſi gratia ſuper adderetur, quæ addita eſt quibuſdam in confirmatione. Et ad hoc confirmandum vtuntur teſtimonio Aug. qui ſuper Gen. dicit angelicam naturã primò informiter creatam & cęlum dictam: poſtea formatam, & lucẽ appellatam, qñ ad creatorẽ eſt conuerſa perfecta dilectione ei inhærens: vnde prius dictũ eſt, In principio creauit Deus cœlum & terrã: & poſtea ſubditũ, Dixit Deus, Fiat lux: & facta eſt lux: quia in primò agitur de creatione ſpiritualis naturæ informis: poſtea de formatione eiuſdem. Ratio quoq; obuiat illis qui dicunt Angelos creatos fuiſſe malos. Non enim potuit creator optimus auctor mali eſſe: & ideo

Aug. cap. 3. li. 1. ad principium.

& ideo totum bonum erat quod ex ipſo illis erat: & totum bonum erat quoniam ex ipſo totum erat. Hoc modo probatur quòd boni erant omnes angeli quando primo facti ſunt: ſed ea bonitate, quam natura incipiens acceperat.

Probationem Auguſtini contra illos inducit, qui dicunt factos angelos malos: verba etiã Iob determinat, quæ illi pro ſe inducebant. G

Ideoq; Augu. exterminans opinionem eorum qui angelos creatos fuiſſe malos putant, auctoritate & ratione probat bonos fuiſſe creatos: & verba præmiſſa beati Iob quæ illi pro ſe inducebant, quomodo ſint intelligenda aperit dicens ſuper Geneſ. Omnia, inquit, fecit Deus valde bona: Naturam ergo angelorũ bonã fecit. Et quia iniuſtũ eſt vt nullo merito hoc in aliquo quod creauit Deus damnet, nõ naturã ſed uoluntatem malã puniendam eſſe credendũ eſt: nec eius naturam ſignificatã eſſe cum dicitur, hoc eſt initiũ figmenti Dei, &c. Sed corpus æreum quod tali uoluntati aptauit Deus: vel ipſam ordinationem Dei, in qua eum inuitũ etiam fecit vtilem bonis: vel ipſius angeli facturã: quia etſi præſciret Deus voluntate malum futurũ, fecit tamen eum prouidens quanta de illo ſua bonitate eſſet facturus. Figmentum ergo Dei dicitur: quia cùm ſciret eum Deus uoluntate malum futurũ vt bonis noceret, creauit tamen illum, vt de illo bonis prodeſſet: hoc autem fecit ut illudatur ei. Illuditur enim ei, cum ſanctis proficit tentatio eius. Sicut & mali homines quos Deus malos futuros præuidens creauit, tamen ad ſanctorum vtilitatẽ, illuduntur cum præſtatur ſanctis eorum tentatione perfectus. Sed ipſe eſt initium, quia præcedit antiquitate & principatu malitiæ. Hæc autem illuſio fit angelis malis, & hominibus malis, per angelos ſanctos: quia ſubdit eis angelos malos & homines malos, vt non quantum nituntur, ſed quantum ſinuntur poſſint nocere. Ecce apertè oſtendit qualiter prædicta uerba Iob intelligenda ſint: & angelicam naturam bonam creatam eſſe aſſeruit.

Libro. de Geneſi ad literã Li. 11. c. 21. in principio.

Ibidẽ c. 22. in principio continuò.

Quomodo

Quomodo intelligenda ſint verba præmiſſa domini differit, euidenter tradens angelos eſſe creatos bonos: eſi poſt creationem cecidiſſe. H

Deinde qualiter uerba domini quæ ſuprà poſuit acci pienda ſint Auguſt.aperit: vbi etiam ſua quæ prædixit uerba determinat, euidenter dicens angelos bonos fuiſſe creatos, & poſt creationem interpoſita aliqua morula cecidiſſe, ita inquiens, Quòd putatur diabolus nunquam in veritate ſtetiſſe, nunquam beatam vitam duxiſſe, ſed ab initio cecidiſſe: non ſic accipiendum eſt, vt malus à bono Deo creatus eſſe putetur, quaſi ab initio non cecidiſſe diceretur. Non enim cecidit, ſi talis, ſcilicet, malus, factus eſt: à quo enim caderet? Factus ergo prius ſtatim à veritate ſe auertit propria poteſtate delectatus, beatæq; uitæ dulcedinem non guſtauit: quam acceptam non faſtidiuit, ſed nolendo accipere amiſit. Sui ergo caſus præſcius eſſe non potuit: quia ſapientia fructus eſt pietatis. Continuò autem vt factus eſt, cecidit: non ab eo quod accepit, ſed ab eo quod acciperet, ſi Deo ſubdi voluiſſet. Ecce hic apertè declarat angelos bonos creatos fuiſſe, & poſt creationem cecidiſſe: & fuit ibi aliqua morula licet breuiſſima. Quod Origines confirmat ſuper Ezech.dicens, Serpens hoſtis contrarius veritati non tamen à principio, nec ſtatim ſuprà pectus & ventrem ſuum ambulauit: ſicut Adam & Eua non ſtatim peccauerunt: ita & ſerpens aliquãdo fuit non ſerpens, cum in paradiſo delitiarum moraretur: Deus enim malitiam non fecit. Ecce apertè dicit poſt creationem interpoſita morula cecidiſſe. Ideoq; illa uerba ſic accipienda uidentur, Homicida erat ab initio vel mendax, id eſt, ſtatim poſt initium quando ſibi æqualitatem Dei promiſit, & ſeipſum occidit: qui homo dicitur in euangelio, Nec in ueritate ſtetit: quia in ea non fuit, ſed ab initio temporis, id eſt, ſtatim poſt initium temporis apoſtatauit. Poteſt etiã & ſic accipi illud, Ab initio homicida fuit uel mendax, id eſt, ex quo homo fuit conditus, quem per inuidiam in mortem præcipitauit & fallaciter ſeduxit. Ex prædictis ergo liquet angelos,

Aug. li. 11. cap. 23. in principio.

Geneſ. 3. ca. Origenes to. 2 homil. 1. antè mediũ.

Ibidem paulo inferius.

Ioan. 8. f.

angelos, bonos omnes eſſe creatos, & poſt creationem quoſdā cecidiſſe à bono quod habuiſſent ſi perſtitiſſent.

Quòd triplex fuit ſapientia in angelis ante caſum vel confirmationem. I

Hic inquiri ſolet, quam ſapientiam habuerunt ante caſum vel confirmationem? Erat in eis triplex naturalis cognitio, qua ſciebant ꝙ facti erant, & à quo facti erāt, & cum quo facti erant: & habebant aliquam boni & mali notitiam, intelligentes quid appetendum vel reſpuendum illis foret.

An aliquam Dei habuerint dilectionem vel ſui inuicem. K

Solet etiam quæri, vtrùm aliquam Dei uel ſui dilectionem inuicem habuerint. Ad quod dici poteſt, quòd naturalem dilectionem habebāt, ut memoriam, intellectum, & ingenium, qua Deum & ſe aliquatenus diligebant, per quam tamen non merebantur.

AN PERFECTOS ET BEATOS CREAuit Deus angelos, an miſeros & imperfectos.

Diſtinct. IIII. A

De habitibus beatitudinis & miſeriæ angelorum.

POſt hæc uidendum eſt, utrum perfectos & beatos creauit Deus angelos, an miſeros & imperfectos. Ad quod dici poteſt, quòd nec in beatitudine, nec in miſeria creati ſunt, Miſeri enim antè peccatum eſſe nō potuerunt: quia ex peccato miſeria eſt. Nā ſi non fuiſſet peccatū, nulla eſſet miſeria. *Prou. 14. d.* Beati quoq; nunquā fuerunt illi qui ceciderunt, quia ſui euentus ignari fuerūt, id eſt, peccati & ſupplicii futuri. Si enim lapſum ſuū prçſciuerunt, aut uitare voluerunt ſed nō potuerunt, & ita erant miſeri: aut potuerunt, ſed noluerūt, & ita erant ſtulti & maligni. Ideoq; dicimus, quia non erant præſcii euentus ſui: nec eis data eſt cognitio eorum, quç futura erant ſuper eos. Boni verò & qui perſtiterunt, fortè ſuæ beatitudinis præſcii fuerunt. Vnde Auguſt. ſuper Geneſ. *Lib. 12. c. 17 in principio.* uomodo, inquit, beatus inter angelos fuit, qui fu-

turi peccati atque ſupplicii præſcius non fuit? Quæritur autem cur non fuerit? Fortè hoc Deus reuelare diabolo noluit, quid facturus vel paſſurus eſſet: cæteris verò reuelare voluit, quòd in veritate manſuri eſſent. His verbis videtur Aug. ſignificare ꝙ angeli qui corruerũt, non fuerunt præſcii ſui caſus: ideoq; beati non fuerunt. Et quòd Angeli qui perſtiterunt beatitudinem ſibi affuturam præſciuerunt, atque de ea certi in ſpe extiterunt, vnde quodammodo iam beati erant. Et reuera ſi ita fuiſſet, poſſet illos dici aliquo modo fuiſſe beatos: alios vero non, qui neſciuerunt euentum ſuum.

Quòd opinando Augu. hoc dixit non aſſerendo, ſcilicet quòd Angeli qui perſtiterunt præſcij fuerunt futuri boni. B

Sed hoc magis opinando & quærendo dicit Aug. quã aſſerendo. Vnde & huic opinioni opponens conſequenter ſubdit. Sed quare diſcernebantur illi à cæteris? vt Deus iſtis quæ ad ipſos pertinerent non reuelaret, aliis verò reuelaret: cùm non prius ſit ipſe vltor quã aliquis peccator: non.n. damnat ipſe innocentes. Hic videtur innuere, ꝙ nec peccaturis futurum malum, nec permanſuris futurũ bonum reuelauerit. Ideoq; nec illi qui ceciderunt vnquam, nec illi qui perſtiterunt vſq; ad cõſummationem beati fuerunt: quia beati non poterant eſſe, ſi de beatitudine certi non erant vel ſi damnationis incerti erant. Vnde Aug. in eodẽ. Dicere, inquit, de Angelis ꝙ in ſuo genere beati eſſe poſſent damnationis vel ſalutis incerti: quibus nec ſpes eſſet quòd mutandi eſſent in melius, nimia præſumptio eſt. Quomodo enim beati eſſe poſſunt, quibus eſt incerta ſua beatitudo?

Lib. & cap. eiſdem paulò inferiùs.

Augu. ſuper Gen. lib. 11. cap. 19. in principio. Ca. 17. eiuſdem.

Summam colligit prædictorum, confirmans omnes angelos ante confirmationem vel lapſum non fuiſſe beatos, niſi per beatitudinem accipiat illum ſtatum innocentiæ in quo fuerunt ante caſum. C

Ex prædictis conſequitur ꝙ Angeli qui corruerunt, nunquam beati fuerunt, niſi beatitudinem aliquis accipiat illum ſtatum innocentię in quo fuerunt antè peccatum. Illi verò qui perſtiterunt, aut ſuã beatitudinem futuram Deo reuelante præſcierunt, & ita ſpei certitudi-

Ex Aug. ca. 18. eiuſdem libri 11.

ne aliquo modo beati fuerunt: vel incerti extiterunt ſuę beatitudinis, & ita aliter beati non fuerunt quam reliqui qui ceciderunt. Mihi autem quod poſterius dictum eſt probabilius videtur.

Reſponſio ad id quod quærebatur an Angeli eſſent creati perfecti aut imperfecti: & dicitur quod perfecti fuerunt ſecundum aliquid: & imperfecti ſecundum aliquid. D

Ad hoc autem quod quærebatur, vtrum perfecti vel imperfecti fuerint creati, dici poteſt, quia quodammodo perfecti fuerint, & quodam alio modo imperfecti. Non enim vno modo aliquid dicitur perfectum, ſed pluribus.

Quod tribus modis dicitur perfectum, ſecundum tempus ſecundum naturam, & vniuerſaliter perfectum. E

Dicitur nanque perfectum tribus modis. Eſt enim perfectum ſecundum tempus, & perfectum ſecundum naturam, & eſt vniuerſaliter perfectum. Secundum tempus perfectum eſt, quod habet quicquid tempus requirit, & conuenit ſecundum tempus haberi, & hoc modo angeli erant perfecti ante confirmationem vel lapſum. Secundum naturam perfectũ eſt, quod habet quicquid debitum eſt, vel expedit naturæ ſuę ad glorificationem, & hoc modo perfecti fuerunt Angeli poſt confirmationem, & erunt ſancti poſt reſurrectionem. Vniuerſaliter & ſummè perfectum eſt, cui nihil vnquam deeſt, & à quo vniuerſa proueniunt bona, quod eſt ſolius Dei. Prima ergo perfectio eſt naturæ conditę: ſecunda, naturæ glorificatæ: tertia, naturæ increatæ.

Prædicta breuiter tangit, addens quales fuerunt angeli in conuerſione & auerſione. F

Quales fuerunt Angeli in creatione oſtenſum eſt, boni ſcilicet, & non mali: iuſti, id eſt, innocentes, & perfecti quodammodo: alio verò modo imperfecti. Beati verò non fuerunt vſque ad confirmationem, niſi beatitudo accipiatur vt iam dictum eſt, ille ſtatus innocentię & bonitatis in quo conditi ſunt.

DE

DE CONVERSIONE ET CONFIRmatione ſtantium, & auerſione & lapſu cadentium.

Diſtinct. V. A

Poſt hæc conſideratio adducit inquirere, quales effecti ſint, dum diuiderentur auerſione & conuerſione. Poſt creationem nanq; mox quidam conuerſi ſunt ad creatorem ſuum, quidam auerſi. Cōuerti ad Deum, fuit ei charitate adhærere: auerti, odio habere vel inuidere. Inuidiæ nanq; mater eſt ſuperbia: qua voluerunt ſe parificare Deo. In conuerſis quaſi in ſpeculo relucere cœpit Dei ſapiētia, qua illuminati ſunt: auerſi verò excæcati ſunt. Et illi quidem conuerſi ſunt & illuminati à Deo gratia appoſita. Iſti verò ſunt excæcati non immiſſione malitiæ, ſed deſertione gratiæ, à qua deſerti ſunt non ita ꝙ prius dedita ſubtraheretur, ſed quia nunquam eſt appoſita vt conuerterentur. Hæc eſt ergo conuerſio & auerſio, qua diuiſi ſunt, qui natura boni erant: vt ſint alii ſuprà illud bonum per iuſtitiā boni, alii illo corrupto per culpam mali. Conuerſio iuſtos fecit, & auerſio iniuſtos. Vtraque fuit voluntatis, & voluntas vtriuſque libertatis.

Quales facti ſunt angeli auerſione & conuerſione cadentium.

Eſaiæ. 14.d

De libero arbitrio breuiter tangit docens quid ſit. B

Habebant enim omnes liberum arbitrium, quod eſt libera poteſtas, & habilitas voluntatis rationalis. Poterant enim voluntate eligere quodlibet, & ratione iudicare, id eſt, diſcernere: in quibus conſtat liberum arbitrium: nec creati ſunt volentes auerti vel conuerti, ſed habiles ad volendum hoc vel illud, & poſt creationem ſpontanea voluntate alii elegerūt malum, alii bonum: & ita diſcernit Deus lucem à tenebris, ſicut dicit ſcriptura, id eſt, bonos Angelos à malis, & lucem appellauit diem, noctem verò tenebras: quia bonos Angelos gratia ſua illuminauit, malos verò excæcauit.

Gen. 1. 4

Poſt creationem aliquid datum eſt ſtantibus, per quod conuerterentur: nec merito aliquo ſed gratia cooperans. C

Si autem quæritur, Vtrùm poſt creationem conuerſis aliquid collatum ſit per quod conuerterentur, id eſt, diligerent Deum? Dicimus, quia eſt eis collata gratia cooperans, ſine qua non poteſt proficere rationalis creatura ad meritum vitæ. Cadere enim poteſt per ſe: ſed proficere non poteſt ſine gratia adiuuante.

Qua gratia indigebat Angelus, & qua non. D

Quæ ſit gratia operans et quæ cooperans.

Non indigebat Angelus gratia, per quam iuſtificaretur, quia malus non erat: ſed qua ad diligendum Deum perfectè & obediendum adiuuaretur. Operans quidem gratia dicitur qua iuſtificatur impius, id eſt, de impio fit pius, de malo bonus. Cooperans vero gratia, qua iuuatur ad bene volendum efficaciter, & Deum præ omnibus diligendum & operandum bonum, & ad perſeuerãdum in bono & huiuſmodi: de quibus poſtea plenius. Data eſt ergo Angelis qui perſtiterunt, cooperans gratia, per quam conuerſi ſunt vt Deum perfectè diligerent. Conuerſi ergo ſunt bono quod habebant non perdito ad maius bonum quod non habebant: & facta eſt iſta conuerſio per gratiam cooperãtem libero arbitrio, quæ gratia aliis, qui ceciderunt appoſita non fuit.

An ſit imputandum illis qui auerſi ſunt. E

Ideoque à quibuſdam dici ſolet, non eſſe imputandum illis qui auerſi ſunt & conuerſi, quia ſine gratia conuerti non poterant, ſed illa non eſt eis data, nec culpà illorum fuit quòd non eſt data, quia in eis nulla culpa adhuc præceſſerat. Ad quod dici poteſt, quoniam quibus appoſita eſt ipſa gratia non fuit ex meritis eorum, alioquin iam non eſſet gratia, ſi ex merito quod eſſet ante gratiam, daretur.

Qua culpa gratia non eſt data eis qui ceciderunt. F

Quod vero aliis nõ eſt data, culpa eorũ fuit: quia cũ ſtare poſſent, noluerũt quouſq; gratia apponeref: ſicut alii perſtiterũt, donec illis cadentibus per ſuperbiam eis gratia appoſita eſt. Apertè ergo cadẽtium culpa in hoc deprehendi poteſt: quia ſine gratia nequirent proficere,

quàm

quàm nondũ acceperant: per id tamen quod eis collatũ erat in creatione, poterant non cadere, id eſt, ſtare: quia nihil erat quod ad caſum eos compelleret, ſed ſua ſpontanea voluntate declinauerunt: quod ſi non feciſſent, quod datum eſt aliis, vtique daretur & iſtis.

Quòd Angeli in ipſa confirmatione beati fuerunt: ſed vtrùm eam meruerint per gratiam tunc ſibi datam ambiguum eſt: de hoc enim diuerſi diuerſa ſentiunt. G

Hic quæri ſolet, Vtrùm in ipſa confirmatione beati fuerint Angeli: & an ipſam beatitudinem aliquo modo meruerint. Quòd in ipſa confirmatione beati fuerint, plures conteſtantur auctoritates, & ideo pro conſtanti habendum eſt. Vtrùm verò per gratiam tunc ſibi datam ipſam beatitudinem meruerint, ambiguum aſt. Quibuſdam enim placet quòd eam meruerint per gratiam quam in confirmatione perceperunt, ſimulque in eis meritum & præmium fuiſſe dicunt: nec meritum præceſſiſſe præmium tempore ſed cauſa. Aliis autem videtur ꝙ beatitudinem quam receperunt in confirmatione per gratiam tunc appoſitam non meruerint, dicentes tunc non fuiſſe eis collatam gratiam ad merendum, ſed ad beatè viuendum: nec tunc eis datum eſſe bonum quo mererentur, ſed quo feliciter fruerentur. Quòd autem tunc in præmium acceperunt, per obſequia nobis exhibita, ex Dei obedientia & reuerentia mereri dicunt: & ita præmium præceſſit merita: & hoc mihi magis placere fateor. *Hic non tenetur.*

QVOD DE MAIORIBVS ET MINORIBVS QVIDAM CECIDERVNT: inter quos vnus fuit celſior, ſcilicet, lucifer.

Diſtinct. VI. A

PRæterea ſcire oportet q̃m ſicut de maioribus & minoribus quidam perſtiterunt: ita de vtroq; gradu quidã corruerunt. inter quos vnus fuit omnibus aliis cadentibus excellentior, nec inter ſtantes ali- *Grego. cap. 24. in fin. li. 32. ad illud*

Iob. ca. 40. ipſe principium. aliquis eo fuit dignior, ſicut teſtimoniis authoritatum monſtratur. Ait enim Iob, Ipſe principium viarum Dei. Et in Ezechiele legitur, Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſcientia & perfectione, decorus in delitiis Paradiſi Dei fuiſti. *Greg c. 25. in principio li. 32. in ca. 40. Iob.* Quod Gregorius exponens ait, Quantò in eo ſubtilior eſt natura, eo magis in illo imago Dei ſimilis inſinuatur impreſſa. Item in Ezechiele legitur, Omnis lapis precioſus operimentum eius, id eſt, omnis angelus quaſi operimentum eius erat: quia vt dicit Gregorius. *Greg. ad medium eiuſdē ca. 25. li. 32 in cap. 40. Iob et homi. 34. ad mediū Lu. 15. Gaudiū erit Angelis.* In aliorum comparatione cæteris clarior fuit. vnde vocatus eſt lucifer, ſicut teſtatur Eſaias. Quomodo, inquit, cecidiſti lucifer, qui manè oriebaris, &c. qui non vnus ordo, ſed vnus Spiritus accipiendus eſt: qui teſte Iſidoro, poſtquam creatus eſt, eminentiam naturæ & profunditatem ſcientiæ ſuæ perpendens, in ſuum creatorem ſuperbiuit intantum, quòd etiam Deo ſe æquare voluit: vt in Eſaia dicitur, In cœlum aſcendam ſuper aſtra cœli, & exaltabo ſolium meum, & ero ſimilis altiſſimo. *Eſa. 14. c. Iſid. de ſummo bono li 1. Cap. 12. ad principium.* Similis quidem Deo eſſe voluit, non per imitationem, ſed per æqualitatem potentiæ.

Vnde & quo deiectus fuerit merito ſuæ ſuperbiæ. B

Et tantæ ſuperbiæ merito de cœlo. i. de empyreo, in quo cum aliis fuerat, deiectus eſt in iſtum caliginoſum aerem cum omnibus ſuæ prauitatis conſortibus. Nam vt Ioannes ait in Apocalypſi, Draco de cœlo cadens ſecum traxit tertiam partem ſtellarum: quia lucifer ille aliis maior non ſolus cecidit, ſed cum eo alii multi, qui ei in malitia conſenſerunt, eoſque cadentes huius caliginoſi aeris habitaculum excepit. *Epheſ. 6. b.* Et hoc ad noſtram probationem factum eſt, vt ſit nobis exercitationis cauſa. vnde Apoſtolus, Colluctatio eſt nobis aduerſus principes & poteſtates mundi huius, & aduerſus rectores harū tenebrarum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus: quia dæmones, qui ſunt ſpirituales & nequam, in hoc turbulento aere nobis propinquo, quod cęlum appellatur, habitant. *Ioan. 14. d. Alias mūdi.* Vnde & diabolus princeps aeris dicitur.

Quod non eſt conceſſum eis habitare in cœlo vel in terra. C

Non enim eſt eis conceſſum habitare in cœlo, quia

clarus

clarus locus eſt & amœnus: nec in terra nobiſcũ, ne homines nimis infeſtarent. Sed iuxta Apoſtoli Petri doctrinam in epiſtola canonica traditam, in aere iſto caliginoſo, qui in eis quaſi carcer vſque ad tempus iudicii deputatus eſt: tunc autem detrudentur in baratrum inferni: ſecundum illud, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & Angelis eius. *2. Petr. 2. b.* *Matt. 25. d*

Quod dæmones alij alijs præſunt, & habent etiam alias prælationes. D

Et ſicut inter bonos Angelos alii aliis præſunt: ita & inter malos alii aliis prælati ſunt, & alii aliis ſubiecti, quãdiu durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præſunt. Sed in futuro omnis euacuabitur prælatio, vt docet Apoſtolus. Habent quoque ſm modum ſcientiæ maioris vel minoris, prælationes alias maiores vel minores. Quidam enim vni prouinciæ, alii vni homini, aliqui etiam vni uitio præſunt. Vnde dicitur ſpiritus ſuperbiæ, ſpiritus luxuriæ, & huiuſmodi: quia de illo uitio maximè poteſt homines tentare, à quo denominatur. Inde etiam eſt, quòd nomine dæmonis diuitiæ uocantur, ſcilicet, Mammona. Eſt enim Mammon nomen dæmonis: quo nomine uocantur diuitiæ ſecundum Syram linguam. Hoc autem non ideo eſt, quòd diabolus in poteſtate habeat dare uel auferre diuitias cui velit: ſed quia eis utitur ad hominum tentationem & deceptionem. *1. Cor. 15. d.*

An omnes dæmones ſint in hoc aere caliginoſo, an aliqui ſint in inferno. E

Solet autem quæri, Vtrum omnes in iſto aere caliginoſo ſint: an aliqui iam ſint in inferno? Quòd in inferno quotidie deſcendant aliqui dæmonum, ueriſimile eſt, qui animas illuc cruciandas deducunt: & quòd illic aliqui ſemper ſint, alternatis fortè uicibus, non procul eſt a uero, qui illic animas detinent atque cruciant. Quòd autem animæ malorum illuc deſcendant, atque illic puniantur, ex eo conſtat, quòd Chriſtus ad inferos deſcendit, ut iuſtos qui ibi tenebãtur, educeret. Si enim iuſti illuc deſcendebãt, multo magis iniuſti: & ſicut tra-

Oſea. 13.d didit auctoritas, cum iuſtos eduxit, iniquos ibi reliquit, Momordit enim infernum non abſorbuit.

Quidam putant luciferum eſſe in inferno religatum ex quo tentauit Chriſtum & victus fuit: quem dicunt primum hominem tentaſſe eſt viciſſe. F

De lucifero autem quidam opinãtur, ꝙ ibi religatus ſit, & ad nos tentandos nunc acceſſum non habeat: quia in Apocalypſi legitur, Cum conſummati fuerint mille anni, ſoluetur Sathanas de carcere ſuo, & exiet, & ſeducet gentes: ꝙ erit nouiſſimo tẽpore Antichriſti: qñ erit tanta tribulatio, vt etiã ſi fieri poteſt, moueantur electi. Quem ibi religatum dicunt ab eo tempore, quo tentauit Chriſtum in deſerto vel in paſſione, & victus fuit ab eo. Ipſum putant primum hominem tentaſſe & viciſſe: & ſecundo Deum, ſed ab eo victum eſſe, & ideo in inferno religatum. Alii autem putant ex quo cecidit pro peccati ſui magnitudine illuc fuiſſe demerſum.

Apoca. 20. *Matt. 24. a*

Quòd lucifer non habet poteſtatem quam habebit in tempore Antichriſti. G

Sed ſiue in infernum demerſus ſit ſiue non, credibile eſt eum non habere poteſtatem accedendi ad nos, quam habebit in tempore Antichriſti: in quo fraudulenter ac violenter operabitur: & ideo fortè dicitur tunc ſoluendus, quia tunc dabitur ei poteſtas à Deo tentandi homines, quam modo non habet.

Quod dæmones ſemel victi à ſanctis, non accedunt amplius ad alios. H

Aliis quoque qui à ſanctis iuſtè & pudicè viuentibus vincuntur, poteſtas alios tentandi videtur adimi. Vnde Orig. Puto, inquit, ſanè quia ſancti repugnantes aduerſus iſtos incentores, & vincentes minuant exercitum dęmonum, velut quam plurimos eorum interimant: nec vltra faſſit illi ſpiritui qui ab aliquo ſancto caſtè & pudicè viuendo victus eſt, impugnare iterum alium hominem. Hoc autem putant quidam intelligendum tantum de illo vitio in quo ſuperatus eſt: vt ſi de ſuperbia aliquẽ virum ſanctum tentat, & vincitur, vlterius non liceat in illum vel alium de ſuperbia tentare.

Ad finem ho. 1. homil. 15. ad librũ Ioſue. Ca. 12. eiuſdem.

QVOD

QVOD BONI ANGELI, ADEO SVNT CONFIRMATI PER GRATIAM, vt peccare non poſſint: & mali ita obdurati in malo, vt bene viuere nequeant.

Diſtinct. VII. A

SVpra dictum eſt, quòd angeli qui perſtiterunt, per gratiam confirmati ſunt: & qui ceciderũt, à gratia Dei deſerti ſunt. Et boni quidẽ in tantũ confirmati ſunt per gratiã quòd peccare nequeũt. Mali verò per malitiã adeo ſunt obſtinati quòd bonã volũtatẽ habere, ſiue bene velle non valent, etſi bonum ſit quod aliquando volunt. Volunt enim aliquando aliquid fieri quod Deus vult fieri, & vtiq; illud bonum eſt & iuſtum fieri: nec tamen bona voluntate illud volunt.

Quòd vtrique liberum arbitrium habent, nec tamen ad vtrunque flecti poſſunt. B

Sed cum nec boni peccare poſſint, nec mali bene velle, vel bene operari, videtur quòd iam non habeant liberum arbitrium: quia in vtranque partem flecti non poſſunt cum liberum arbitrium ad vtrunq; ſe habet, Vnde Hieron. in tractatu de prodigo filio dicit, Solus Deus eſt in quem peccatum cadere non poteſt: cætera cum ſint liberi arbitrii in vtranque partem flecti poſſunt. Hic videtur dicere, quòd omnis creatura in libero arbitrio cõſtituta flecti poteſt ad bonũ & ad malum. Quod ſi eſt, ergo & boni angeli & mali ad utrunque flecti poſſunt: ergo & boni poſſunt fieri mali, & mali boni. Ad quod dicimus, Quia boni tanta gratia confirmati ſunt, vt nequeant fieri mali: & mali in malitia adeò obdurati ſunt, vt non valeant fieri boni: & tamen vtrique habent liberum arbitrum: quia & boni non aliqua cogente neceſſitate, ſed propria ac ſpontanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt, & malum reſpuunt: & mali ſimiliter ſpontanea voluntate à gratia deſtituti, bonum vitant, & malũ ſequuntur: &

Lucæ. 15. d. In Tomo. 3. Ad Damaſum Papam in fine tractatus de filio prodigo

mali habent liberum arbitrium, ſed depreſſum atq; corruptum, quod ſurgere ad bonum non valet.

Quod boni poſt confirmationem liberius arbitrium habent quam ante. C

Boni uero arbitrium habent multo liberius poſt confirmationē quàm ante. Vt enim Aug. tradidit in Ench. Non ideo carēt libero arbitrio, quia male uelle nō poſſunt: multo quippe liberius eſt arbitrium, quod non poteſt ſeruire peccato. Neq; culpanda eſt voluntas, aut voluntas non eſt, aut libera dicenda non eſt, quia beati eſſe ſic volunt, vt eſſe miſeri non ſolum nolint, ſed nec prorſus velle poſſint. Non poſſunt itaque boni angeli velle malum vel velle eſſe miſeri: neque hoc habent ex natura, ſed ex gratiæ beneficio. Ante gratiæ nanque confirmationem potuere peccare angeli: & quidam etiā peccauerunt, & dæmones facti ſunt. Vnde Aug. in lib. contra Maximinum, Creaturarum natura cœleſtium mori potuit, quia peccare potuit. Nam angeli peccauerūt, & dæmones facti ſunt: quorū diabolus eſt princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunq; creaturæ rationali præſtatur, vt peccare non poſſit, non eſt hoc naturæ propriæ, ſed Dei gratiæ. Ideoq; ſolus Deus eſt qui nō gratia cuiuſquam, ſed natura ſua non potuit nec poteſt nec poterit peccare. Ecce hic inſinuatur, ꝙ angeli ante confirmationem peccare potuerūt, ſed poſt confirmationem non poſſunt. Quod potuerunt, fuit eis ex libero arbitrio, quod eſt eis naturale: quòd verò modo non poſſunt peccare, non eſt eis ex natura, id eſt, libero arbitrio, ſed ex gratia, ex qua gratia etiam eſt, vt ipſum liberum arbitrium iam non poſſit peccato ſeruire.

In principio Cap. 105.

Li. 3. ca. 12. ad ſinem, tomo. 6.

Quod poſt confirmationem angeli non poſſint ex natura peccare ſicut antè: non quod debilitatum ſit eorum liberum arbitrium ſed confirmatum. D

Non ergo poſt confirmationem angeli de natura ſicut ante peccare potuerunt: non quod liberum arbitrium eorum debilitatum ſit per gratiam: ſed ita potius confirmatum, vt iam per illud nō poſſit bonus angelus peccare: quod utique non eſt ex libero arbitrio, ſed ex

gratia Dei. Quòd ergo Hieronymus ait, Cætera cum ſint liberi arbitrii, poſſunt flecti in utranq; partem: accipi oportet ſecundum ſtatum in quo creata ſunt. Talis enim & homo & angelus creatus eſt, qui ad vtrunq; flecti poterat: ſed poſtea boni angeli ita per gratiam ſunt confirmati, vt peccare non poſſint: & mali ita in uitio obdurati, ut bene viuere nequeant. Similiter etiam illud Iſidor. intelligendum eſt, Angeli mutabiles ſunt natura: immutabiles ſunt gratia: quia ex natura in primordio: ſuæ conditionis mutari potuerunt ad bonum ſiue ad malum: ſed poſt per gratiam, ita bono addicti ſunt, ut inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia non natura.

Hier. ad finē tractatus de filio prodigo ad Dama.

Iſidorus, lib. de ſummo bono. 1. ca. 12. in principio.

Quòd angeli mali viuacem ſenſum non perdiderunt, & quibus modis ſciant. E

Et licet mali angeli ita per malitiam ſint obdurati, viuaci tamen ſenſu nō ſunt penitus priuati. Nam ut tradit Iſidorus, triplici acumine ſcientiæ uigent dæmones: ſcilicet, ſubtilitate naturæ, experiētia temporum, reuelatione ſupernorum ſpirituum. De hoc etiam Aug. ait, Spiritus mali quædam uera de temporalibus rebus noſcere permittuntur: partim ſubtilitate ſenſus, partim experientia temporum callidiores propter tam magnā longitudinem vite: partim ſanctis angelis, quod ipſi ab omnipotenti Deo diſcunt iuſſu eius ſibi reuelantibus. Aliquando iidem nefandi ſpiritus, & quæ facturi ſunt velut diuinando prædicunt.

Lib. de ſummo bono. 1. Cap 12. poſt medium.

Lib. 2. ſuper Gene. ad literā ca. 17. in fine. To. 3.

Quòd magicæ artes virtute & ſcientia diaboli valent: quæ virtus & ſcientia eſt ei data à Deo vel ad fallendum malos, vel ad monendum, vel exercendum bonos. F

Quorum ſcientia atque uirtute etiam magicæ artes exercentur: quibus tamen, non tam ſcientia quàm poteſtas à Deo data eſt, vel ad fallendum fallaces, vel ad monendum fideles, vel ad exercendum probandamq; iuſtorum patientiam. Vnde Aug. in li. 3. de Trin. Video, inquit, infirmæ cogitationi quid poſſit occurrere: cur ſcilicet, iſta miracula etiam magicis artibus fiant. Nam

Cap. 7. in principio.

& Magi Pharaonis ſerpentes fecerunt, & alia. Sed illud eſt amplius admirãdum quomodo magorum potẽtia, quę ſerpẽtes facere potuit, vbi ad muſcas minutiſſimas, ſcilicet, ciniſes uentum eſt, omnino defecit: qua tertia plaga Aegyptus cædebatur. Ibi certè defecerunt Magi dicentes, Digitus Dei eſt hic. Vnde intelligi datur, nec ipſos quidem tranſgreſſores angelos, & aereas poteſtates in imam iſtam caliginem tanquã in ſui generis carcerem ab illius ſublimis athereæ puritatis habitatione detruſos: per quos magicæ artes poſſunt quicquid poſſunt: non autem aliquid ualere poſſunt, niſi data deſuper poteſtate. Datur autem vel ad fallendum fallaces ſicut in Aegyptios, & in ipſos etiam Magos data eſt, vt in eorum ſpirituum operatione viderentur admirãdi, à quibus fiebant damnandi: uel ad monendum fideles, ne talẽ aliquid facere pro magno deſiderẽt, propter quod etia nobis in ſcriptura ſunt prodita: uel ad exercendam, probandam, manifeſtamq; iuſtorum patientiam.

Exodi. 8. *Ibidem continuò.*

Quòd tranſgreſſoribus angelis non ſeruit ad nutum materia rerum viſibilium. G

Lib. eod. c. 8. in principio. Nec putandum eſt iſtis tranſgreſſoribus angelis ad nutum ſeruire hanc viſibilium rerum materiam: ſed Deo potius, à quo hæc poteſtas datur quantum incommutabilis iudicat.

Quòd non ſunt creatores, licet per Magi ranas, & alia fecerint: ſed ſolus Deus. H

Ibidem ferè cõtinuò Auguſti. Nec ſanè creatores illi mali angeli dicendi ſunt quia per illos magi ranas & ſerpentes fecerunt: non enim ipſi eas creauerunt. Omnium quippè rerum quæ corporaliter uiſibiliterq; naſcuntur, occulta quædam ſemina in corporeis mundi huius elemẽtis latent: quæ Deus originaliter eis indidit. Ipſe ergo creator eſt omnium rerum, qui creator eſt inuiſibilium ſeminum: quia quæcunquæ naſcendo ad oculos noſtros exeunt, ex occultis ſeminibus accipiunt progrediendi hic primordia, & incrementa debitæ magnitudinis, diſtinctionesque formarum ab originalibus (vt ita dicam) regulis ſumunt.

Sicut

Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum nec agricolæ frugum: ita nec boni angeli nec mali, etſi per eorum miniſterium fiant creaturæ. I

Sicut ergo nec parentes dicimus creatores hominum nec agricolas creatores frugum, quanuis eorum extrinſecus adhibitis moribus ad iſta creanda Dei uirtus interius operatur: ita non ſolum malos, ſed nec bonos angelos fas eſt putare creatores. Sed pro ſubtilitate ſui ſenſus corporis ſemina iſtarum rerum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter ſpargunt: atque ita & gignendarum rerum & accelerandorum incrementorum præbent occaſiones. Sed nec boni hæc niſi quantum Deus iubet, nec mali hæc iniuſtè faciunt niſi quantum iuſtè ipſe permittit. Nam iniqui malitia voluntatem ſuam habent iniuſtam: poteſtatem autem non niſi iuſtè accipit ſiue ad ſuam pœnam, ſiue ad aliorum: vel pœnam malorum, vel laudem bonorum. *Ibidem continuo Aug.* *Ibidem continuò.*

Sicut iuſtificationem mentis, ita creationem rerum ſolus Deus operatur: licet creatura extrinſecus ſeruiat. K

Sicut ergo mentem noſtram iuſtificando formare non poteſt niſi Deus, prædicare autem extrinſecus euangelium etiam homines poſſunt, non ſolum boni per veritatem, ſed etiã mali per occaſionem: ita creationem rerum viſibiliũ Deus interius operatur. Exteriores autẽ operationes atq; contemplationes ſiue occaſione ab angelis tam bonis ꝗ̃ malis, uel etiam ab hominibus adhibentur. Sed hæc ab hominibus tanto difficilius adhibentur, quantum eis deſunt ſenſuum ſubtilitates, & corporum mobilitates in membris terrenis & pigris. Vnde qualibuſcunq; angelis vicinas cauſas ab elementis contrahere quanto facilius eſt, tanto mirabiliores in huiuſmodi operibus eorum exiſtunt celeritates: ſed non eſt creator niſi qui principaliter iſta format: nec quiſquam hoc poteſt, niſi unus creator Deus. Aliud eſt enim ex intimo ac ſummo cauſarũ cardine condere ac miniſtrare creaturã: quod facit ſolus creator Deus. Aliud autẽ pro diſtributis *Ibidem paulo inferius eodem cap. 7.* *Lib. 3. de trinitate ca. 9.* *Aug. ca. 9. eiuſdẽ li. 3. ad medium.* *Ca. 9. eiuſdẽ li. 3. de trin. in principio.*

diſtributis ab illo viribus ac facultatibus aliqua operationem forinſecus admouere: vt tūc vel tunc, ſic vel ſic, exeat quod creatur. Iſta quippe originaliter, & primordialiter in quadā textura elemētorū cuncta iam creata ſunt: ſed acceptis oportunitatibus poſtea prodeunt.

Quòd angeli mali multa poſſunt per naturæ vigorem, quæ non poſſunt propter Dei vel bonorum angelorum prohibitionem, id eſt, quia non permittuntur. L

Illud quoque ſciendum eſt, quòd angeli mali quædam poſſunt per naturæ ſubtilitatem, quæ tamen non poſſunt propter Dei vel bonorum angelorum prohibitionem, id eſt, quia non permittuntur illa facere à Deo vel ab angelis bonis: poſſent vtique feciſſe cinifes, qui ranas ſerpenteſq; fecerunt. Quædam verò non poſſunt facere, etiā ſi permittātur ab angelis ſuperioribus: quia non permittit Deus. Vnde Aug. in lib. 3. de Trin. Ex ineffabili potentatu Dei fit, vt quod poſſent mali angeli ſi permitterentur, ideo non poſſunt, quia nō permittuntur. Neque enim occurrit alia ratio, cur non poterant facere cinifes, qui ranas ſerpenteſq; fecerunt, niſi quia maior aderat dominatio prohibentis Dei per ſpiritū ſanctum: quod etiam magi confeſſi ſunt, dicentes, Digitus Dei eſt hic. Quid autem per naturam poſſint, nec tamen poſſint propter prohibitionem: & quid per ipſius naturæ ſuæ cōditionem facere non ſinantur, homini explorare difficile eſt, immo impoſſibile. Nouimus hominem poſſe ambulare, & neq; hoc poſſe ſi non permittatur: volare autem non poſſe, etiam ſi permittatur. Sic & illi angeli quædam poſſunt facere ſi permittantur ab angelis potentioribus ex imperio Dei: quædam vero non poſſunt, etiam ſi ab eis permittantur: quia ille non permitrit à quo eſt illis talis naturę modus: qui etiam per angelos ſuos illa plerunq; non permittit, quæ conceſſit vt poſſint.

Ca. 9. in medio.

Quare nō potuerunt ꝑducere cinifes qui ranas, et ſerpentes fecerunt. Exodi. 8. e

VTRVM ANGELI OMNES CORPOREI ſINT: QVOD QVIBVSDAM VISVM EST, quibus Auguſtinus cõſentire videtur, dicens angelos omnes ante caſum habuiſſe corpora tenuia & ſpiritualia: ſed in caſu mutata in deterius malorum corpora, vt in eis poſſent pati.

De poteſtate dæmonum quam habẽt ſuper corpora ſimilia humanis. Cap. 30.

Diſtinct. VIII. A

SOlet etiam in quæſtione verſari apud doctos, vtrũ angeli omnes boni, ſcilicet, ac mali corporei ſint, id eſt, corpora habeãt ſibi vnita. Quòd aliq putant, innitentes verbis Aug. qui dicere videtur, ꝙ angeli omnes ante confirmationem, vel lapſum corpora aerea habuerint de puriori ac ſuperiore aeris parte formata, ad faciendum habilia, non ad patiendum: & angelis bonis qui perſtiterunt, talia ſunt obſeruata corpora, vt in eis poſſint facere, & pati: quæ tantæ ſunt tenuitatis, vt à mortalibus videri non valeant, niſi ſuperueſtita aliqua groſſiori forma: qua aſſumpta videntur, depoſitaq; videri deſinunt. Angelis vero malis mutata ſunt in caſu corpora in deteriorem qualitatem ſpiſſioris aeris. Sicut enim à loco digniori in inferiorem locum, id eſt, caliginoſum aerem, deiecti ſunt: ita illa corpora tenuia mutata ſunt, & transformata in deteriora corpora & ſpiſſiora, in quibus pati poſſent à ſuperiori elemento, id eſt, ab igne. Et hoc Augu. ſenſiſſe videtur ſuper Gen. ita dicens, Dęmones dicuntur aerea animalia, qui corporũ aereorum natura vigent: nec per mortem diſſoluuntur, quia prędualet in eis elementũ aptius ad faciendũ quàm ad patiendum. Ad patiendum enim humor & humus: ad faciendum, aer & ignis aptitudinem prębent. Tranſgreſſores vero angeli cũ principe ſuo nunc diabolo tũc archangelo, non mirum ſi poſt peccatum, in hanc caliginem detruſi ſunt. Neque etiam hoc mirum eſt, ſi conuerſi ſunt ex pœna in aeream qualitatẽ, qua poſſunt ab igne pati. Caliginoſa tamen aeris tenere tantũ permiſſi ſunt,

Augu. in 2. libr retract. dixit dæmones aliquãdo hoĩum diſpoſitiões nõ ſolũ voce plata, verũetiã cogitatiõe cõceptas, cũ ſigna ꝗdam ex aĩo exprimũtur in corpore, tota facilitate perdiſcere. Tunc rẽ dixi occultiſſimã audaciori aſſertatione quã debui.

Aug. ca. 10. in principio de geneſi ad literam.

Ibidem paulò inferius.

ſunt, qui eis carcer ſit vſque ad tempus iudicii. Ecce his verbis videtur Aug. ita tradere quod quidam opinantur de corporibus angelorum. Hoc autem cum alii dixiſſe aſtruunt non ita ſentiendo, ſed opinionem aliorum referēdo, quod ex ipſius verbis diiudicare volunt: quibus ait, Dæmones dicuntur aerea animalia: nō ait, ſunt: ita enim quidam dicebant. De habitatione vero caliginoſi aeris, in quem detruſi ſunt non opinando, ſed rei veritatem aſſerendo eum tradidiſſe dicunt, quod ipſius locutionis diſtinctio oſtendit. Dicunt quoque plurimos catholicos tractatores in hoc conueniſſe, atque id concorditer docuiſſe, quòd angeli incorporei ſint, nec corpora habent ſibi vnita: aſſumant autem aliquando corpora Deo pręparāte, ad impletionem miniſterii ſui ſibi à Deo iniuncti, eademq; poſt expletionem deponunt: in quibus corporibus hominibus apparuerunt atq; locuti ſunt. Et aliquando quidem locuti ſunt ex perſona Dei ſine diſtinctione alicuius perſonæ: aliquādo ex perſonam patris, vel filii ſiue ſpiritus ſancti.

Quòd Deus in corporalibus illis antiquis formis apparuit. B

Nec dubitandum eſt Deum incorporalibus formis apparuiſſe hominibus: ſicut Auguſt. in 2. lib. de Trin. oſtendit, conferens diuerſa ſcripturæ teſtimonia ex quibus Deum in corporeis figuris hominibus apparuiſſe probat: & aliquando ex perſona Dei ſine diſtinctione: aliquando ſub diſtinctione perſonarum ſermonem eis factum eſſe.

Cap. 7. li. 2.

De perplexa quæſtione quam ponit Aug. quærens: an ad exhibendum has corporales apparitiones creatura noua ſit formata, an angeli qui antè erant miſſi: & ſi ipſi miſſi ſunt, vtrum ſeruata ſui ſpiritualis corporis qualitate aliquā ſpeciem corporalē de corpulentiori materia aſſumpſerint, an proprium corpus ſuum mutauerint in ſpeciem actioni ſuæ aptam. C

Sed vbi Deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuiſſe aſſerit: perplexam quæſtionem proponit, quam nec abſoluit quærēs, vtrum in illis corporalibus

Li. de Trin. 2. ca. 7. in fine, quæſt. 2.

talibus apparitionibus creatura aliqua crearetur, ad illud opus tantū, in qua Deus hominibus appareret: an angeli qui antè erant ita mitterentur, vt manentes in ſuis ſpiritalibus corporibus aſſumerent ex corpulenta inferiorum elementorū materia aliquam ſpeciem corporalem: quā coaptatam quaſi aliquam veſtem mutarent, in quaſlibet ſpecies corporales veras quidem: an corpus ſuum propriū verterent, in ſpecies aptas actionibus ſuis per virtutem ſibi à Deo datam. Ait enim ita Augu.in 2.lib.de Trin. Quærendum eſt in illis antiquis corporalibus formis, & viſis vtrū ad hoc opus tantum creatura, formata ſit, in qua Deus ſicut tunc oportuiſſe iudicauit, humanis oſtenderetur aſpectibus: an angeli qui iam erant ita mittebantur, vt ex perſona Dei loquerentur aſſumentes corporalem ſpeciem, & de creatura corporea in vſum miniſterii ſui: an ipſum corpus ſuum cui non ſubduntur: ſed ſubditum regunt mutantes atq; vertentes in ſpecies quas vellent accommodatas atque aptas actionibus ſuis, ſecundum attributam à creatore ſibi potentiam. Sed fateor excedere vires intentionis meæ, vtrum angeli manente ſpirituali ſui corporis qualitate, per hāc occultius operātes, aſſumant ex inferioribus elementis corpulentioribus corpus qđ ſibi coaptatum, quaſi aliquā veſtem mutent, & vertant in quaſlibet ſpecies corporales & ipſas veras: ſicut aqua vera in vinum verum conuerſa eſt à domino. An ipſa propria corpora, & ſua trāsforment in id quod volunt accōmodatum ad id quod agunt. Sed quod horū ſit, quoniam homo ſum, nullo experimento cōprehendere valeo: ſicut angeli, qui hoc agunt. Attende lector, quia quæſtionem propoſitam non ſoluit: ſed in diſcuſſam reliquit, vtrum angeli qui mittebantur ſeruatis ſuis propriis ſpiritualibus corporibus ſuperueſtirentur aliqua corpulentiori ſpecie, in qua poſſent videri: an ipſum corpus mutarent, & transformarent in quācunq; vellent ſpeciem in qua poſſent cerni. In quibus verbis videtur Aug. atteſtari angelos eſſe corporeos ac propria, & ſpiritualia habere corpora.

Quæſt. 3. Aug. cap. 7. ad finē li. 2. de Trin.

Lib. de Trin. 3. cap. 1. ad finem.

Ioan. 2. b

Quòd Deus in ſpecie, qua eſt Deus, nunquam mortalibus apparuit. D

Cæterum hæc velut nimis profunda atq; obſcura relinquentes illud indubitanter teneamus: quod Deus in ſpecie eſſentiæ ſuæ nunquã mortalibus apparuit: ſicut famulo ſuo Moyſi dicit, Nõ videbit me homo, & viuet. Et in euangelio Ioan. legitur, Deum nemo vidit vnquã. Viſibile enim quicquam non eſt, quod nõ ſit mutabile. Ideo ſubſtantia ſiue eſſentia Dei quoniam nullo modo mutabilis eſt, nullo modo per ſeipſam viſibilis eſt. Proinde illa omnia quæ patribus viſa ſunt cùm Deus illis præſentaretur, per creaturã facta eſſe manifeſtũ eſt. Etſi nos latet quomodo ea miniſtris angelis fecerit Deus, per angelos tamen facta eſſe dicimus. Audeo ergo fiducialiter dicere, nec Deum patrem, nec verbum eius, nec ſpiritũ eius qui eſt vnus Deus per id quod eſt atque idiſpſum eſt vllo modo eſſe mutabilem: ac per hoc multo minus eſſe viſibilem.

Aug. lib. 3. de trin. c. 10. in fine. Ca. 11. einſdẽ continuò.

Aug. lib de trin. 3. c. 10. ad finem.

Vtrùm dæmones intrent corpora hominum ſubſtantialiter, an illabantur mentibus hominum. E

Illud etiam cõſideratione digniſſimũ videtur, vtrum dæmones, ſiue corporei ſiue incorporei ſint, hominum ſubſtantialiter intrent corpora, eorumque animabus illabantur, an ideo intrare dicantur, quia malitiæ ſuæ ibi effectum exercent Dei permiſſione opprimendo atque vexando eas, vel in peccatum pro voluntate ſua trahendo. Quod in homines introeant atque ab eis expulſi exeant euangelium apertè, declarat, cõmemorans dæmonia in quoſdam ingreſſa, & per Chriſtum eiecta: ſed vtrum ſecundum ſubſtantiam fuerint ingreſſa, an propter mali effectum dicantur ingreſſa, non adeo perſpicuum eſt, De hoc autem Aug. in lib. de eccleſiaſticis dogmatibus ait, Dæmones per energicam operationem non credimus ſubſtantialiter illabi animæ, ſed applicatione, & oppreſſione vniri. Illabi autem menti illi ſoli poſſibile eſt, qui creauit, qui natura ſubſiſtens incorporeus captabilis eſt ſuæ facturæ. Ecce hic videtur inſinuari, quòd ſubſtantialiter non illabantur dæmones, vel

Math. 8. d Marc. 1. c

Cap. 83. in principio.

introeant corda hominum. Beda quoque ſuper illum locum Act. Apoſtolorũ, vbi Petrus ait Ananiæ, Cur tentauit Sathanas cor tuum? dicit, Notandum quod mentem hominis iuxta ſubſtantiam nihil implere poſſit, niſi creatrix trinitas: quia tantummodo ſecundũ operationem, & voluntatis inſtinctum anima de his, quæ ſunt creata impletur. Implet vero Sathanas cor alicuius, nõ quidem ingrediens in eum, & in ſenſum eius, neque introiens aditum cordis, ſiquidem poteſtas hæc ſolius Dei eſt, ſed callida & fraudulenta deceptione animam in effectum malitiæ trahens per cogitationes, & incentiua vitiorum, quibus plenus eſt. Impleuit ergo Sathanas cor Ananiæ non intrando, ſed malitiæ ſuæ virus inſerendo. Idem, Spiritus immundus flamma virtutum de cordibus fidelium expulſus, doctoribus veritatis luctantibus venenum perſecutionis infundit. His authoritatibus oſtenditur quod dæmones non ſubſtantialiter intrant corda hominum, ſed propter malitiæ effectum: de quibus pelli dicuntur, cum nocere non ſinuntur.

Actor. 5. a
** Impleuit.*
Beda ad illud act. 28. vipera cũ à calore proceſſiſſet, inuaſit manũ eius.

DE ORDINVM DISTINCTIONE, qui, & quot ſint.

Diſtinct. IX. A

POſt prędicta ſuper eſt cognoſcere de ordinibus angelorum, quid ſcriptura tradat. Quæ in pluribus locis nouem eſſe ordines angelorum promulgat, ſcilicet, angelos, archangelos, principatus, poteſtates, virtutes, dominationis, thronos, Cherubin, & Seraphin. Et inueniuntur in iſtis ordinibus tria terna eſſe, & in ſingulis tres ordines, vt trinitatis ſimilitudo in eis inſinuetur impreſſa. Vnde Dionyſius tres ordines angelorũ eſſe tradit, ternos in ſingulis ponens, Sunt enim tres ſuperiores, tres inferiores, tres medii. Superiores, Seraphin, Cherubin, throni: Medii, dominationes, principatus, & poteſtates. Inferiores, virtutes, archangeli angeli.

Greg. homi. 34. in euãgeliũ Luc. 15.
Lib. 1. de cæleſt. hierar. cap. 6.

Quid appelletur ordo, & quæ ſit ratio nominis cuiuſq;. B

Hic conſiderandum eſt, quid appelletur ordo: Deinde, utrum ab ipſa creatione fuerit diſtinctio illorum ordinum. Ordo autem dicitur multitudo cœleſtium ſpirituũ, qui inter ſe in aliquo munere gratiæ ſimiliantur, ſicut & in naturalium datorũ munere conueniunt. Vt verbi gratia, Seraphin dicuntur qui præ aliis ardent charitate. Seraphin enim interpretatur ardens vel ſuccedens. Cherubin, qui præ aliis in ſcientia eminent. Cherubin enim interpretatur plenitudo ſcientiæ. Thronus dicitur ſedes. Throni autem uocantur (vt beatus Gregorius ait) qui tanta diuinitatis gratia replentur, ut in eis ſedeat Deus, & per eos iudicia decernat atq; informet. Dominationes uerò uocantur, qui principatus & poteſtates tranſcedunt. Principatus dicuntur, qui ſibi ſubiectis, quæ ſunt agenda diſponunt, eiſque ad explenda diuina myſteria principantur. Poteſtates nominantur hi, qui hoc cæteris potentius in ſuo ordine acceperunt, vt virtutes aduerſæ eis ſubiectæ, eorum refrenentur poteſtate: ne homines tantum tentare valeant, quantum deſiderant. Virtutes uocantur illi, per quos ſigna & miracula frequenter fiunt: Archangeli, qui maiora nunciant: Angeli, qui minora.

Greg. ad mediũ homiliæ 34. in euãgeliũ. Luc. 15.

Quòd hæc nomina non propter ſe, ſed propter nos eis data ſunt, quæ ſumpta ſunt à donis gratiæ, quæ non habent ſingulariter, ſed excellenter, & à præcipuis nominantur. C

Hæc nomina illis non propter ſe, ſed propter nos eis dati ſunt. Qui enim ſibi noti ſunt contemplatione, nobis innoteſcunt cognominatione. Et nominantur ſinguli ordines à donis gratiarum, quæ non ſingulariter, ſed excellenter data ſunt in participatione. In illa enim cœleſti curia, vbi plenitudo boni eſt, licet quædã data ſint excellenter, nihil tamen poſſidetur ſingulariter. Omnia enim in omnibus ſunt, non quidem æqualiter: quia alii aliis ſublimiùs poſſident, quæ tamen omnes habent. Cumq; omnia dona gratiarũ ſuperiores ordines ſublimiùs, & perfectiùs perceperint, tamen ex præcipuis ſortiti

Greg. homil. 34. ĩ euãgeliũ Luc. 15. poſt mediũ.

titi ſunt vocabula, inferioribus cætera relinquentes ordinibus ad cognominationem: vt Seraphin, qui ordo excellentiſſimus æſtimatur, tam dilectionem quàm cognitionem diuinitatis, & cætera uirtutum dona cæteris omnibus ſublimiùs & perfectiùs percepit: & tamen ab excellentiori dono, id eſt, à charitate nomen accepit ille ſuperior ordo. Maius enim donum eſt ipſa charitas, quàm ſcientia. Item, Maius eſt, ſcire, quàm iudicare: ſcientia nanque informat iudicium. Ideoq; ſecundus ordo à ſecundo dono, id eſt, cogitatione ueritatis, appellatus eſt, ſcilicet cherubin: ita & de aliis intelligendum eſt. Aſſignatur ergo excellentia ordinum ſecundum excellentiam donorum: & tamen, ſicut Gregorius ait, illa dona hominibus ſunt communia. Omnes enim ardent charitate, & ſcientia pleni ſunt: ſic & de aliis. Sed ſuperiores aliis excellentius, ut iam dictum eſt, ipſa acceperunt: à quibus & nominantur. vnde Gregorius, In illa ſumma ciuitate quiſque ordo eius cenſetur nomine, quam pleniùs accepit in munere.

Homil. 34. poſt mediũ euãgeliorũ.

Ibidem paulò inferiùs.

Quæſtio ex verbis Gregorij orta. D

Sed oritur hic quæſtio talis, Si quiſque ordo ab illo dono nominatur, quod pleniùs poſſidet, tunc Cherubin in ſcientia præeminet omnibus, quia à ſcientiã nominatur. Sed quia magis diligit, plus cognoſcit. Tantùm enim (vt tradit autharitas) cognoſcit ibi quiſque, quantùm diligit. Itaque Seraphin non ſolum in charitate, ſed etiam in ſcientia præeminent. Ideoq; authoritas illa ſic uidetur intelligenda, vt comparatio nõ referatur ad omnes ordines, ſed ad quoſdam, ſcilicet, inferiores. Ille enim ordo non pleniùs Seraphin accepit ſcientiam in munere, ſed pleniùs aliis ordinibus qui ſunt inferiores. Nec nominatur quiſque ordo ab omni re quam pleniùs aliis accepit, ſed ab aliqua rerũ quas accepit. Vel poteſt comparatio referri non ad ipſos ordines, ſed ad alia dona: nec ad omnia alia dona, ſed ad quædam. Sicut enim homines cũ plura habeant dona, quædam aliis excellentiùs poſſident: ita fortè & angeli quibuſdam muneribus magis pollent, & aliis quibuſdam minus.

Explanatio illius authoritatis Gregorij.

Alia determinatio eiuſdem.

Vtrùm ordines ab initio creationis ita diſtincti fuerint. E

Iam nũc inquirere reſtat, Vtrùm & iſti ordines à creationis initio ita fuerint diſtincti. Quòd ita fuerint diſtincti à primordio ſuæ conditionis, uidetur teſtimonio authoritatis inſinuari: quæ tradit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe. De ordine nanque ſuperiori Lucifer ille fuit, quo nullus dignior conditus fuit. Apoſtolus etiam principatus & poteſtates tenebrarum nominat, oſtendens de ordinibus illis cecidiſſe: qui cum in malis miniſterium exerceant, non tamen penitus nominibus ordinum ſuorum priuati ſunt. Sed non videtur illud poſſe ſtare. Non enim tunc charitate ardebant, nec ſapientia pollebant, neque in eis Deus ſedebat. ſi enim hoc habuiſſent, non cecidiſſent. Non ergo tunc erant Cherubin, vel Seraphin, vel throni. Ad quod dicimus, quia ante caſum quorundã non erant iſti ordines: quia nondum habebant dona, in quorum participationibus conueniunt. Sed quibuſdam cadentibus, Aliis appoſita ſunt: eiſque qui ceciderunt collata fuiſſent eadem dona, ſi perſtitiſſent. Ideoque ſcriptura dicit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe: non quia fuiſſent in ordinibus, & poſteà corruerint: ſed quia ſi perſtitiſſent, eorum aliqui in ſingulis fuiſſent ordinibus, qui & in naturæ tenuitate, & in formæ perſpicacitate differentes gradus habebant, ſicut illi qui perſtiterunt, Alii enim, vt prædiximus, ſuperiores, alii inferiores conditi ſunt. Superiores, qui natura magis ſubtiles, & ſapientia magis perſpicaces: inferiores, qui naturã minus ſubtiles, & intelligentia minus perſpicaces facti ſunt. Has autem inuiſibiles differentias inuiſibilium ſolus ille pondere potuit, qui omnia in numero & menſura & pondere diſpoſuit, id eſt, in ſeipſo qui eſt menſura, omni rei modũ præfigens: & numerus omni rei ſpeciem præbẽs: & pondus omnem rem ad ſtabilitatem trahens, id eſt, terminans & formans & ordinans omnia.

Ezech. 38 c. *Ephe. 6. b.* *Sap. 11. d.* *Aug. cap. 3. lib. 4. de Geneſi ad literã in medio. Tomo. 3.*

Vtrum omnes angeli eiuſdem ordinis ſint æquales. F

Præterea conſiderari oportet. Vtrum omnes angeli eiuſdem

eiuſdem ordinis æquales ſunt. Ita eſſe quibuſdam placuit, ſed non eſt hoc probabile, nec aſſertione dignum: quia lucifer qui fuit de collegio ſuperiorum, ipſis etiam dignior extitit, qui aliis excellentiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd ſi perſtitiſſet, in ordine ſuperiori fuiſſet, & aliis eiuſdem ordinis dignior extitiſſet, Sicut enim vnus eſt ordo Apoſtolorum, & alter martyrum, & tamen in Apoſtolis alii aliis ſunt digniores, ſimiliter & in martyribus alii aliis ſunt ſuperiores: ita & in ordinibus angelorum rectè creditur eſſe. *Homil. 34. ad medium ſuper 15. ca. Lucæ.*

Quomodo dicat ſcriptura decimum ordinem ex hominibus compleri, cum non ſint niſi nouem ordines. G

Notandum etiam, quòd decimus ordo legitur de hominibus reſtaurandus. Sed cum non ſint niſi nouem ordines, nec plures fuiſſent etiam ſi illi qui ceciderunt perſtitiſſent, mouentur lectores quomodo ſcriptura dicat decimum ordinem compleri ex hominibus. Gregorius nanq; ait, homines aſſumendos in ordine angelorum: quorum alii aſſumuntur in ordine ſuperiorum, qui ſcilicet, magis ardent charitate: alii in ordine inferiorum, qui ſcilicet, minus perfecti ſunt. Ex quo apparet non eſſe de hominibus formandum decimum ordinem, tanquam nouem ſint angelorum, & decimus hominum: ſed homines pro qualitate meritorum ſtatuendos in ordinibus angelornm. Quòd ergo legitur decimus ordo complendus de hominibus, ex tali ſenſu dictum fore accipi poteſt, quia de hominibus reſtaurabitur quod in angelis lapſum eſt: de quibus tot corruerunt, ut poſſit fieri decimus ordo. Propter quod Apoſtolus dicit raſtaurari omnia in Chriſto quæ in cœlis, & quæ etiã in terris ſunt, quia per Chriſtum redemptum eſt genus humanum, de quo fit reparatio ruinæ angelicæ: tamen non minus ſaluaretur homo ſi angelus non cecidiſſet. *Epheſ. 1. b.*

Quòd homines aſſumuntur iuxta numerum ſtantium, non lapſorum. H

Non enim iuxta numerum eorum qui ceciderunt, ſed eorum qui permanſerunt homines ad beatitudinem *Homilia. 34 in euãgeliũ*

 admit-

Lucæ 15. circa medium. admittuntur. Vnde Gregor. Superna illa ciuitas ex angelis & hominibus conſtat: ad quam credimus tantos humani generis aſcendere, quantos illi contigit angelos remanſiſſe: ſicut ſcriptum eſt in cantico Deuteronomii, Statuit terminos populorum iuxta numerum angelorum Dei.

Deut. 32. a. Sic legit ſecũdum 70. Interpretes, non ſecundũ vulgarẽ editionem.

Quidam dicunt ſecundum numerum lapſorum angelorum homines reparandos. I

A quibuſdam tamen putatur, quòd homines reparẽtur iuxta numerum angelorum qui ceciderunt: illa cœleſtis ciuitas nec ſuorum ciuium numero priuetur, nec maiori copia regnet. Quòd Aug. in ench. ſentire uidetur, hoc aſſerẽs de hominibus plus ſaluari quàm corruit de Angelis, ſed non minus: ita dicens, Superna Hieruſalem, mater noſtra, ciuitas Dei, nulla ciuium ſuorum numeroſitate fraudabitur, aut vberiore etiam copia fortaſſe regnabit. Neque etiam numerum aut ſanctorum hominum, aut immundorum dæmonũ nouimus: in quorum locum ſuccedentes filii catholicæ matris, quæ ſterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, ſine vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus ſiue qui eſt, ſiue qui fuit, ſiue qui futurus eſt, in contemplatione eius artificis eſt, qui uocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt. Ecce apertè dicit non minus de hominibus ſaluari, quàm corruit de angelis: ſed plus non aſſerit.

Cap. 29. in medio.

Rom. 4. c

AN OMNES SPIRITVS COELESTES mittantur: & ponit duas opiniones, & authoritates quibus innituntur,

Diſtinct. X. A

HOc inueſtigandum eſt, Vtrum omnes illi cęleſtes ſpiritus ad exteriora nuncianda mittantur. Quidam putant aliquos in illa multitudine eſſe, qui foras pro officio exeunt, alios qui intus ſemper aſſiſtunt: ſicut ſcriptum eſt in Daniele, Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei. Item

Daniel 7. c

Dionyſius.

Item Dionyſius in Hierarchia, quæ ſacer principatus dicitur, de prælatione ſpirituum ait, Superiora illa agmina ab intimis nunquam recedunt: quoniã ea quæ præeminent, vſum exterioris officii nunquam habent. His authoritatibus innituntur, qui angelos mitti, niſi inferiores, inficiantur. *ca.7.cæleſtis in principio. Grego.homilia 34.li.4. homil.ĩ euãgelia poſt medium.*

Obiectio contra illos. B

Quibus obiicitur, quod Eſaias ait, Volauit ad me vnus de ſeraphin: qui ordo ſuperior, & eſt excellentior. Ideoq; ſi de illo ordine mittuntur, non eſt ambigendum quin etiam, & de aliis mittantur. Apoſtolus quoq; ait, Omnes ſunt adminiſtratores ſpiritus in miniſterium miſſi. His teſtimoniis aſſerunt quidam omnes angelos mitti. Nec debet indignum videri ſi etiam ſuperiores mittantur, cum & ille qui creator eſt omnium, ad hęc inferiora deſcenderit. *Eſaiæ.6.c. Grego.ibidẽ continuò. Hebr.1.d. Ioan.1.a*

Quæſtio, Si omnes mittuntur, cur vnus tantum ordo nomine angelorum cenſetur? C

Hic oritur quæſtio, Si omnes mittuntur & nuncii Dei exiſtũt, quare vnus tantũ inter nouẽ ordines, angelorũ nomine cenſetur? Ad quod quidã dicunt, oẽs quidem mitti, ſed alios ſępius & quaſi ex officio iniuncto, qui propriè angeli, vel archangeli nominantur: alios verò rarius mitti, ſcilicet, maiores, cauſa extra cõmunem diſpẽſationem oborta: qui cũ angelorum miniſterium ſuſcipiunt, etiam nomen aſſumunt, vnde in pſal. Qui facit angelos ſuos ſpiritus & miniſtros: quia illi qui natura ſpiritus ſunt, aliquando angeli, id eſt, nuncii fiunt. *Reſponſio quorũdam. Pſal.103.*

Putant quidam Michael, Gabriel, Raphael de ſuperiori ordine fuiſſe: & ſunt nomina ſpirituum, & non ordinum. D

Et putant illi, Michael, Gabriel, Raphael de ſuperiori ordine fuiſſe. Michael interpretatur, quis vt deus? Gabriel, fortitudo Dei: Raphael, medicina Dei: nec ſunt iſta nomina ordinum, ſed ſpirituũ. Et dicunt quidem ſingulum horũ vnius propriè ac ſingulariter ſpũs eſſe nomen. Alii verò, non vnius ſingulariter & determinatè, ſed nunc huius nunc illius eſſe nomen, ſecundum qualitatem eorum ad quæ nuncianda vel gerenda mittuntur. *Greg.homil. 34.ad c.15. Lucæ circa medium.*

mittuntur.

mittuntur: ſicut & dæmonum quædã nomina ſint, quæ quidam putant eſſe vnius propria, alii uero pluribus cõmunia. Diabolus quippe, qui Græcè ita uocatur, & criminator interpretatur uel deorſum fluens, Hebraicè dicitur Sathan, i. aduerſarius. Dicitur & Belial, id eſt, apoſtata & abſque iugo, dicitur etiam Leuiatham, id eſt, additamentum eorum: & alia plura reperies nomina, quæ uel unius ſpũs ſunt propria, uel pluribus communia.

Lucæ 10. c
2. Cor. 6. c
Iob. 40.

Quomodo determinent prædictas authoritates, quæ videntur aduerſari, qui dicunt omnes angelos mitti. E

Qui autem omnes Angelos mitti aſſerunt, prædictas authoritates, Danielis ſcilicet, & Dionyſii, ita determinant. Dicuntur ſuperiora agmina Deo aſſiſtere, & ab intimis nunquam recedere: non quin aliquando mittantur, ſed quia rariſſimè ad exteriora prodeunt: neque tunc ab intimis recedunt, ſed Dei præſentiæ, & contemplationi ſemper aſſiſtunt: quòd etiam faciunt qui frequenter mittuntur.

Greg. homil. 34. ad c. 15 Lucæ poſt medium.

Quos alij dicant mitti, & quos dicant non mitti, cum determinatione authoritatum, quæ videntur ſibi aduerſari. F

Alii uero dicunt tres ordines ſupremos, ſcilicet, cherubin, ſeraphin, & thronos, ita creatori aſſiſtere, quòd ad exteriora non exeunt: Inferiores autem tres, ad exteriora mitti: tres uerò medios inter utroſque conſiſtere, non modo dignitate uel loco, ſed etiam officio: quia prçceptum diuinum à ſuperioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideoque cum ſupremi mediis, & medii imis, atque hi hominibus præceptum dei nuncient, merito omnes Angeli nominari debent. Et ob id fortè Apoſtolus ait, Omnes ſpiritus adminiſtratores eſſe filii, & mitti in miniſterium: & per omnes non ſingulos ordines, ſed de inferioribus ordinibus ſingulos angelos complexus eſt. Illud uero quod Eſaias ait, per uerba Dionifii determinant dicentes, Hi ſpiritus qui mittuntur, percipiunt horum uocabulum, quorum gerunt officium. Vnde dicunt illum Angelum, qui miſſus eſt ad Eſaiam, ut mundaret & incenderet labia prophetæ, fuiſſe de ordine

Diony c. 13. cæleſtis hierarchiæ in principio.
Greg homil. 34. ad c 15 Lucæ poſt medium.
Eſaiæ 6. c

dine inferiorum. Sed ideo dictus eſt fore de Seraphin, quia ueniebat incendere, & conſumere delicta Eſaiæ.

QVOD QVAEQVE ANIMA HABET Angelum bonum ad ſui cuſtodiam delegatum, & malum ad exercitium.

Diſtinct. XI. A

ILlud quoque ſciendum eſt, quòd Angeli boni deputati ſunt ad cuſtodiam hominum, ita ut quiſque electorum habeat Angelum ad ſui profectum atq; cuſtodiam ſpecialiter delegatum. Vnde in euangelio ueritas à puſillorum ſcandalo prohibens ait, Angeli eorum ſemper uident faciem patris. Angelos dicit eorum eſſe, quibus ad cuſtodiam deputati ſunt. Super quem locum Hier. tradit, unamquamq; animam ab exordio natiuitatis habere Angelum ad ſui cuſtodiam deputatum, inquiens ita, Magna dignitas animarum eſt, vt unaquæque habeat ab ortu natiuitatis in cuſtodiam ſui Angelum delegatum. Gregor. quoque dicit, Quòd quiſque bonum Angelum ſibi ad cuſtodiam deputatum, & unũ malum ad exercitium habet. Cùm enim omnes Angeli boni noſtrum bonum uelint, communiterque ſaluti omnium ſtudeant, ille tamen qui deputatus eſt alicui ad cuſtodiam, eum ſpecialiter hortatur ad bonum: ſicut legitur de Angelo Thobiæ, & de Angelo Petri in actibus Apoſtolorum. Similiter & mali Angeli cum deſiderent malum hominum, magis tamen hominem ad malum incitat, & ad nocendum fortius inſtat ille, qui ad exercitium eius deputatus eſt.

Matth. 18. b *Tomo. 9. Cõmentario. ad 18. caput ad locũ quia angeli eorũ. Matthæi.*

Hugo de ſctõ Victore libr. ſententiarũ.

Thobiæ. 5. d 6 & 8. a *Actu. 12. b*

Vtrum ſingulis hominibus ſinguli Angeli, an pluribus deputatus ſit vnus. B

Solet autem quæri, Vtrùm ſinguli Angeli ſingulis hominibus, an unus pluribus ad cuſtodiam uel exercitum deputatus ſit? Sed cum electi tot ſint, quot & boni Angeli ſunt, plures conſtat eſſe omnes ſimul bonos & malos homines quàm boni Angeli ſint, Et cum tot ſint electi quot angeli boni, & angeli boni plures ſint quàm mali,

Argũis. qd non.

mali, pluresq; ſint homines mali quàm boni: non eſt ambigendum plures eſſe bonos homines, quàm ſint mali Angeli: & plures eſſe malos homines, quàm ſint mali Angeli vel boni Angeli.

Confirmat vnum Angelum pluribus hominibus deputari, ſiue ſimul. ſiue temporibus diuerſis. C

Ideoq; dici oportet, vnum eundemq; Angelum, bonum vel malum, pluribus hominibus deputari ad cuſtodiam vel exercitium, ſiue eodem tempore, ſiue diuerſis temporibus. Ideo autem dicimus eodem tempore vel diuerſis temporibus. quia videtur quibuſdam quòd omnes homines qui ſunt ſimul in aliquo tempore, ſinguli ſingulos Angelos habere poſſint, bonos vel malos: quia licet maior ſit numerus hominum, computatis in vnum omnibus qui fuerunt, & ſunt, & futuri ſunt, quàm angelorum: tamen quia homines decedentibus hominibus ſuccedũt, & ideo nunquam ſimul ſunt in hac vita, Angeli verò nunquam decedunt, ſed ſimul omnes ſunt: ideo eſſe poteſt, vt ſinguli hominum dum in hac vita ſunt, ſingulos habeant angelos bonos vel malos ad ſui cuſtodiam vel exercitium deſtinatos. Cęterum ſiue ita ſit, ſiue non, non eſt dubitandum vnumquenq; habere Angelum ſibi deputatum, ſiue pluribus ſimul deſtinatus ſit, ſiue vni ſingulariter. Nec eſt mirandum vnum Angelum pluribus hominibus ad cuſtodiam deputari, cùm vni homini plurium cuſtodia deputetur, ita vt eorum quiſque ſuum dicatur habere dominum, vel epiſcopum, vel abbatem.

Vtrum Angeli proficiant in merito vel in præmio vſque ad iudicium. D

Quibuſdam videtur qđ proficiant in vtroque.

Præterea illud conſiderari oportet, Vtrum Angeli boni in præmio vel in merito proficiant vſque ad iudicium. Quòd in meritis proficiant, atque quotidie magis ac magis mereantur, quibuſdam videtur, ex eo quia quotidie hominum vtilitatibus inſeruiunt, eorumque profectibus ſtudent. Quibus etiam nihilominus videtur quod & in præmio proficiant, ſcilicet, in cognitione & dilectione Dei. Licet enim (vt aiunt) in confirmatione beatitu-

beatitudinem acceperint æternam, atque perfectam, augetur tamen quotidie eorum beatitudo, quia magis ac magis diligunt atque cognoſcunt: & eſt eorum charitas (qua Deum & nos diligunt) & meritum & præmium. Meritum, quia per eam, & obſequia ex ea nobis impenſa merentur, & in beatitudine proficiunt: & ipſa eadem eſt præmium, quia ea beati ſunt.

Authoritatibus confirmant, quod dicunt. E

Et quòd Angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, teſtimoniis ſanctorum confirmant. Dicit enim Eſaias ex perſona angelorum Chriſti aſcendentis magnificentiam admirantium, Quis eſt iſte qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? Et in Pſal. Quis eſt iſte rex gloriæ? Ex quibus apparet, quòd myſterium verbi incarnati pleniùs cognouerunt Angeli poſt impletionem quàm antè. Et ſicut in cognitione huius myſterii profecerunt, ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere. Quòd autem in huiuſmodi myſterii cognitione profecerint, euidenter docet Apoſtolus, dicens. Quæ ſit diſpenſatio ſacramēti abſconditi à ſeculis in Deo, vt innoteſcat multiformis ſapientia Dei per eccleſiam principibus & poteſtatibus in cęleſtibus. Super quem locum dicit Hieron. Angelicas dignitates præfatum myſterium ad purum non intellexiſſe, donec completa eſt paſſio Chriſti & Apoſtolorum prædicatio per gentes dilatata.

Eſa. 63. a *Pſal. 23.* *Epheſ. 3. c* *In Tomo. 9. Hieron. in commen. ad id cap. 3. Quæ ſit diſpenſatio myſterij abſconditi.*

Quòd in hac ſententia videtur Augu. aduerſari Hieron. F

His autem videtur contradicere Aug. ſuper eundem locum epiſtolæ dicens, Non latuit Angelos myſterium regni cœlorum, quod opportuno tempore reuelatum eſt pro ſalute noſtra. Illis ergo à ſeculis innotuit ſuprà memoratum myſterium: quia omnis creatura non ante ſecula, ſed à ſeculis eſt. Attende lector, quia videntur diſſentire in hac ſententia illuſtres doctores. Ideoque vt omnis repugnantia de medio tollatur, prædicta verba Haymonem ſequentes ita determinemus, vt illis Angelis, qui maioris dignitatis ſunt, & per quorum miniſterium illa nunciata ſunt, ex parte cognita à

Augu. 19. nō longe à principio. To. 3. ſuper Gen. lib. 5. cap. 19. Ibidē inferiùs. Hayma in cōment. ſuper epiſtolam Pauli ad Epheſ. 3.

ſeculis fuiſſe, utpotè familiaribus & nunciis. Illis vero qui minoris dignitatis ſunt, incognita extitiſſe dicamus, uſquequo impleta ſunt & per eccleſiam prędicata & tunc ab omnibus angelis perfectè fuerunt cognita. Conſtat itaque, omnes angelos in cognitione diuinorum myſteriorum ſecundum proceſſum temporis profeciſſe. Vnde non incongruenter ipſi iidem dicunt angelorum ſcientiam ac beatitudinem augeri vſque ad futuram conſummationem, quando in ſcientia ac beatitudine ita perfectiſſimi erunt, ut nec augeatur amplius nec minuatur.

Aliorum opinio, qui dicunt angelos in quibuſdam prædictorum non profeciſſe. G

Alii autem dicunt, angelos in confirmatione tanta deitatis dilectione atq; notitia fuiſſe præditos, ut in eis vlterius non profecerint nec profecturi ſint. Profecerũt tamen in ſcientia rerum exteriorũ, ſicut in cognitione ſacramenti incarnationis & huiuſmodi, ſed non in contemplatione deitatis: quia Trinitatem in vnitate, atque vnitatem in Trinitate non pleniùs intelligunt ſiue intellecturi ſunt, quàm ab ipſa cõfirmatione perceperũt. Ita etiam dicunt eos in charitate non profeciſſe poſt cõfirmationem, quia eorum charitas poſteà nõ eſt aucta: & ſic dicunt eos non profeciſſe in meritis, ſed hoc quantum ad vim merendi, non quantum ad numerum meritorum. Plura enim bona fecerũt poſteà, quæ tunc non fecerant: ſed eorum charitas ex qua illa proceſſerunt nõ eſt aucta, ex qua tantùm meruerunt antequàm iſta adderentur, quantum poſteà his adiectis. Illud verò quod alii ſuperiùs dicũt, probabilius uidetur, ſcilicet, quod angeli vſque ad iudicium in ſcientia & aliis proficiant.

Quædam authoritates videntur obuiare probabilliori ſententiæ. H

Iſi. lib 1. c ad med um cap. 12. Quibus tamẽ videntur obuiare quorundã authoritatũ uerba. Ait enim Iſidorus de ſummo bono, Angeli in verbo Dei omnia ſciunt antequã fiant: ſed nec omnes, nec

nec omnia perfectè angelos ſcire dixit, & ideo eos in ſcientia proficere non remouit. Greg. in lib. dialogorum ait, Quid eſt, quod ibi neſciant, vbi ſcientem omnia ſciunt? Vbi videtur dicere, quod omnia ſciant angeli, & nihil ſit quod neſciant. Sed accipiendum eſt hoc de his, quorum cognitio beatum facit cognitorem: vt ſunt ea quæ ad myſterium Trinitatis & vnitatis pertinent.

Greg. lib. 4. dialo. c. 33. Et li. 2. c. 3. in ca. 1. Iob.

POST CONSIDERATIONEM DE ANGELIS HABITAM AGITVR DE ALIARUM rerum creatione, & præcipuè de operum ſex dierum diſtinctione.

Diſtinct. XII. A

HAec de angelicę naturę cõditione dicta ſufficiãt. Nunc ſupereſt de aliarũ quoque rerũ creatione, ac præcipuè de operum ſex dierum diſtinctione, nonnulla in medium proferre. Cùm Deus in ſapientia ſua angelicos condidit ſpiritus, alia etiã creauit, ſicut oſtendit ſupradicta ſcriptura Gen. quæ dicit. In principio Deũ creaſſe cœlum, id eſt angelos, & terram, ſcilicet, materiam quatuor elemẽtorũ adhuc confuſam & informem, quæ à Gręcis dicta eſt chaos, & hęc fuit ante omnem diem. Deinde elemeta diſtinxit Deus, & ſpecies proprias atque diſtinctas ſingulis rebus ſecundum genus ſuum dedit: quæ nõ ſimul, vt quibuſdam ſanctorum patrum placuit, ſed per interualla temporum ac ſex volumina dierum, vt aliis viſum eſt, formauit.

Aug. cap. 5. li. 1. de Gen. contra Manichæos in fine.

Quòd ſancti tractatores videntur ſuper hoc quaſi aduerſa tradiдiſſe, aliis dicentibus omnia ſimul facta in materia & forma, aliis per interualla temporum. B

Quidam nanque ſanctorum patrum, qui verba Dei atque arcana excellenter ſcrutati ſunt, ſuper hoc quaſi aduerſa ſcripſiſſe videntur. Alii quidem tradiderunt omnia ſimul in materia & forma fuiſſe creata: quod Aug. ſenſiſſe videtur. Alii verò hoc magis probauerũt ac aſſeruerunt, ut prima materia rudis atq; informis, quatuor elementorum commixtionem atq; confuſionem tenens,

Super Gene. ad literã li. 1. cap. 15. in principio.

tenens, creata ſit: Poſtmodũ verò per interualla ſex dierum ex illa materia rerum corporalium genera ſint formata ſecundum ſpecies proprias. Quam ſententiam Grego. Hieron. & Beda, aliique plures commendant ac præferunt. Quæ etiã ſcripturæ Geneſ. vnde prima huius rei ad nos manauit cognitio, magis congruere videtur.

Hierony. ad principiũ, in quæſt. in Geneſim. to. 3. Greg. li. 32. ca. 10 ad illud Iob c. 40 Ecce Behemeth.

Quomodo per interualla temporis res corporales conditæ ſunt.

C

Secundum hanc itaque traditionem ordinem atque modum creationis formationiſq; rerum inſpiciamus. Sicut ſuprà memoratum eſt, In principio creauit Deus cœlum, id eſt, angelicam naturam, ſed adhuc informem vt quibuſdam placet, Et terram, id eſt, illam confuſam materiam quatuor elementorum, quã nomine terrę, vt Augu. ait contra Manichæos, ideo appellauit Moyſes, quia terra inter omnia elementa minus eſt ſpecioſa, & illa inanis erat, & in compoſita, propter omniũ elementorum commixtionem: eandem etiã vocat abyſſum dicens, Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi &c. quia confuſa erat & cõmixta, ſpecie diſtincta carens. Eadem etiã materia informis dicta eſt aqua, ſuper quam ferebatur ſpiritus domini, ſicut ſuperfertur fabricandis rebus uoluntas artificis: qa ſubiacebat bonæ volũtati creatoris, quod formandum perficiendũq; inchoauerat: qui ſicut dominus & cõditor, prę erat fluitanti & cõfuſę materię, vt diſtingueret per ſpecies varias quando vellet, & ſicut vellet. Hæc ergo ideo dicta eſt aqua, quia omnia quæ in terra naſcuntur ſiue animalia ſiue arbores vel herbæ & ſimilia, ab humore incipiunt formari atq; nutriri, His omnibus vocabulis vocata eſt illa informis materia: vt res ignota notis vocabulis inſinuaretur imperioribus, & non vno tantùm: nã ſi vno tantum ſignificaretur vocabulo, hoc eſſe putaretur quod conſueuerant homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus ſignificata eſt materia illa confuſa & informis, quæ nulla ſpecie cerni ac tractari poterat, id eſt, nominibus viſibilium rerũ quæ inde futuræ erant propter infirmitatem paruulorum, qui minus idonei ſunt inuiſibilia comprehendere:

Beda in gloſſa ordinaria ad c. 1. Gen. Lib. de Gen. cõtra Manichæos. 1. ad mediũ ca. 7. in tom. 1. Ibidem paulò inferiùs.

Li. & ca. eiſdẽ inferiùs. Ibidem paulò inferiùs.

Ca. 5. in fine eiuſdẽ lib. 1. de Gen. contra Manichæos.

hendere: & tunc erant tenebrę, id eſt, lucis abſentia, Non enim tenebræ aliquid ſunt, ſed ipſa lucis abſentia : ſicut ſilentium non aliqua res eſt, ſed vbi ſonus non eſt, ſilentium dicitur, Et nuditas non aliqua res eſt, ſed in corpore, vbi tegumentum non eſt, nuditas dicitur: ſicut & inanitas non eſt aliquid, ſed inanis dicitur locus eſſe, vbi non eſt corpus, & inanitas abſentia corporis. *Ca.4.in principio eiuſdē lib.1.*

Quo ſenſu tenebræ dicantur non eſſe aliquid, & quo dicantur eſſe aliquid. D

Attende, quia hic Auguſtinus tenebras dicit non eſſe aliquid, cum alibi tenebrę inter creaturas ponantur quę benedicunt dominum : vnde dicitur, Benedicite lux & tenebrę domino. Ideoq; ſciendum eſt, tenebras diuerſis modis accipi, ſcilicet, vel pro lucis abſentia, qualiter ſuprà accepit Aug. iuxta quam acceptionem non ſunt aliquid: vel pro aere obſcurato, ſiue aeris obſcura qualitate, & ſecundum hoc aliqua res creata ſunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuiſſe ſuper faciem abyſſi, quia nondum erat lux : quę ſi eſſet, & ſupereſſet & ſuperfunderetur : ſed nondum lucis gratia opus ſuum Deus venuſtauerat, quæ poſteà in primo die formata eſt. *Dan.3.f*

Duo hic conſideranda ſunt: quare illa materia confuſa ſit dicta informis, & vbi adeſſe prodiit, quantumq; in altitudine aſcenderit. E

De qua re priuſquàm tractemus, duo nobis diſcutiē da occurrunt : Primùm, quare illa materia confuſa, informis dicatur : an quia omni forma caruerit, an ꝓpter aliud. Secundò, vbi adeſſe prodierit, & quantũ in altum aſcenderit. Ad illud ergo, quod primo poſitum eſt, breuiter reſpondentes, dicimus illam primam materiam non ideo dictam fore informem, quòd nullam omnino formam habuerit: quia non aliquid corporeum tale exiſtere poteſt, quod nullam habeat formam: ſed ideo non abſurdè informem appellari poſſe dicimus, quia in confuſione & permixtione quadam ſubſiſtens, nōdum pulchram apertamque, & diſtinctam receperat formam, qualem modò cernimus. Facta eſt ergo illa materia in forma confuſionis ante formam diſpoſitionis. In forma

confuſionis prius omnia corporalia materialiter ſimul & ſemel ſunt creata: Poſtmodū in forma diſpoſitionis ſex diebus ordinata. Ecce abſolutum eſt, quod primo in diſcuſſione propoſitum fuit, ſcilicet, quare illa materia dicatur informis.

Hic ad id quod ſecundò quærebatur, reſpondet. F

Nunc ſupereſt quod ſecundò proponebatur explicare, vbi, ſcilicet, illa materia ſubſtiterit, & quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod nihil temerè aſſerentes dicimus, quòd illa prima rerum omnium moles quando creata eſt, ibidem adeſſe videtur prodiiſſe, vbi nunc formata ſubſiſtit. Eratque terreum hoc elementum in vno loco, eodemq; medio, ſubſiſtens cæteris tribus in vna confuſione permixtis: eiſdemque circunquaque in modo cuiuſdam nebulæ oppreſſis ita obuolutum erat, vt apparere non poſſet quod fuit. Illa verò tria in vna permixtione confuſa circunquaque ſuſpenſa, eouſque in altum porrigebantur, quouſque nunc ſummitas corporeæ naturæ pertingit. Et ſicut quibuſdam videtur, vltra locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte ſpiſſior atque groſſior erat: in ſuperiori verò, rarior ac leuior atque ſubtilior exiſtebat, de qua rariori ſubſtantia putant quidā fuiſſe aquas quæ ſuper firmamentum eſſe dicūtur. Talis fuit mundi facies in principio, priuſquam reciperet formam vel diſpoſitionem.

* *Oppauſis.*

Oſtenſo qualis fuit mundi facies in ipſo primordio, incipit proſequi operum ſex dierum diſtinctionem. G

Nunc ſupereſt vt diſpoſitionem illam qualiter perfecta ſit, ordine proſequamur. Sex diebus, ſicut docet ſcriptura Geneſis, diſtinxit Deus & in formas redegit ꝓprias, cuncta quæ ſimul materialiter fecerat. Perfecitque opus ſuum die ſexto: & ſic deinde die ſeptimo requieuit ab omni opere ſuo, id eſt, ceſſauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus ſex rerum genera diſtinxit, nihilque poſteà fecit, quod in aliquo illorum non contineatur: operatus eſt tamen poſteà, ſicut veritas in euangelio ait, Pater meus operatus eſt vſque nunc, & ego operor illud.

Gen. 2. a

De quatuor modis diuinæ operationis. H

Quatuor enim modis, vt ait Alcuinus ſuper Geneſim operatur Deus. Primò in verbo; omnia diſponendo: Secundò, in materia informi quatuor elementorum de nihilo eam creando: Vnde, Qui viuit in æternum creauit omnia ſimul. Omnia, ſcilicet, elementa: vel omnia corpora materialiter ſimul creauit. Tertiò, per opera ſex dierum varias diſtinxit creaturas. Quartò, ex primordialibus ſeminibus non incognitę oriuntur naturę, ſed notæ ſæpius reformantur, ne pereant. *Alcuinus ſiue Albinus in quæſt. ad caput. 1. Geneſ.*

QVAE FVERIT PRIMA DISTINctionis operatio.

Diſtinct. XIII. A

PRima autem diſtinctionis operatio fuit formatio lucis, ſicut oſtendit ſcriptura Gen. quę commemorata rerum informitate, earum diſpoſitionem à luce inchoauit, ſubdens: Dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux: & diuiſit lucem à tenebris: appellauitq; lucem diem, & tenebras noctem. Et factum eſt veſperè & manè dies vnus. Congruè mundi ornatus à luce cœpit: vnde cætera, quæ creanda erant, viderentur.

Qualis fuerit lux illa, corporalis an ſpiritualis. B

Si quæritur, qualis illa lux fuerit, corporalis ſcilicet, an ſpiritualis? Id reſpondemus, ꝙ à ſanctis legimus traditum. Dicit enim Aug. quia lux illa corporalis vel ſpiritualis intelligi poteſt. Si ſpiritualis accipitur, Angelica natura intelligitur, quæ prius informis fuit, ſed poſt ea formata eſt, cũ ad creatorem cõuerſa ei charitate adhęſit: cuius informitatis creatio ſuperius ſignificata eſt, vbi dictũ eſt, In principio creauit Deus cęlũ & terram. Hic verò eiuſdē formatio oſtenditur, cùm ait, Fiat lux, & facta eſt lux. Hæc ergo angelica natura, quæ prius tenebræ, & poſteà lux fuit, quia priùs habuit informitatē & imperfectionē, deinde formationis perfectionē: & ita diuiſit Deus lucē à tenebris. Nam vt ait Aug. ſuper Gen. Huius creaturæ informitas & imperfectio fuit antequā i *Aug. lib. 1. de Gen. ad literam c. 3. in principio Tom. 3.* *Au. li. 1. c. 3 ad pricipiũ.*

Au. li. 1. c. 3 ad pricipiũ. formaretur in amore cõditoris, Formata uerò eſt, quando conuerſa, eſt ad incommutabile lumen uerbi, Si verò corporalis fuit lux illa, quod utique probabile eſt, corpus lucidũ fuiſſe intelligitur, velut lucida nubes: ꝙ non de nihilo, ſed de præiacenti materia formaliter factũ eſt ut lux eſſet, & uim lucendi haberet: cum qua dies prima exorta eſt, quia ante lucem nec dies fuit: nec lux, licet tempus fuerit.

Quòd lux illa facta eſt, vbi Sol apparet: quæ in aquis lucere poterat. C

Si autem quæritur, Vbi eſt facta lux illa, cum abyſſus omnem terræ altitudinem tegeret? Dici poteſt in illis partibus facta, quas nunc illuſtrat Solis diurna lux. Nec mirum lucerem in aquis poſſe lucere, cum etiam nautarum operatione ſæpius illuſtrentur: qui in profundum merſi, miſſo ex ore oleo aquas ſibi illuſtrant: quę multò rariores fuerunt in principio quàm modo ſunt: quia nondum congregatæ fuerant in uno loco. Facta eſt ergo lux illa, qnæ uicem & locum Solis tenebat: quæ motu ſuo circumagitata, noctem diemq; diſcernebat. Ibi ergo primum lucem apparuiſſe veriſſimile eſt, ubi Sol quotidiano curſu circumuectus apparet, ut eodem tramite lux circũcurrens, ac primo ad occaſum deſcendens veſperam faceret. deinde reuocata ad ortum, auroram, id eſt, manè illuſtraret: & ita diuiſit Deus lucem & tenebras, & appellauit lucem diem, & tenebras noctem.

Quòd dies diuerſis modis accipitur. D

Aug. ſuper Gen. 1. c. 10. Hic notandum eſt, quòd dies diuerſis modis accipitur in ſcriptura. Dicitur enim dies lux illa, quæ illo triduo tenebras illuminabat: & dicitur dies illuminatio ipſa aeris. Dicitur etiam dies ſpatium uigintiquatuor horarum: qualiter accipitur cùm dicitur. Factum eſt ueſperè & manè dies unus. Quod ita diſtinguendum eſt, factum eſt uerſpere priùs, & poſteà mane: & ita fuit dies vnus expletus uigintiquatuor horarum. Dies, ſcilicet, naturalis, qui habuit ueſperam ſed non manè. Manè enim dicitur finis præcedentius & initium ſequẽtis diei, quod eſt aurora: quę nec plenam lucé, nec omnino tenebras

nebras habet. Manè ergo primus dies non habuit: quia nec dies præceſſerat qui ſequentis diei initio terminaretur: & eo præcipuè, quia luce apparente, mox ſuper terram plenus atque præclarus dies extitit: qui non ab aurora, ſed à plena luce inchoauit: & manè ſequentis diei conſummatus eſt. Vnde Beda ſuper Gen. Decebat, ut dies à luce inciperet, & in manè ſequentis diei tenderet: ut opera Dei à luce inchoaſſe, & in lucem completa eſſe ſignificarentur. Reliqui autem dies manè habuerunt, & veſperam: quorum quiſque à ſuo manè incipiens, vſque ad alterius diei manè tenebatur.

Beda vt refertur ĩ gloſſa ordinaria ad illud Factũ eſt veſperè & manè. Gen. 1.

De naturali ordine computationis dierum, & illo qui pro myſterio introductus eſt. E

Hic eſt naturalis ordo diſtinctionis dierum, ut diſtinguantur atq; computentur dies à manè uſq; ad manè. Poſteà uerò in myſterio factũ eſt ut dies computentur à ueſpera in veſperã: & adiungatur dies præcedenti nocti in computatione: cum iuxta naturalem ordine præcedens dies ſequenti nocti adiungi debeat: quia homo à luce per peccatum corruit in tenebras ignorantiæ & peccatorum: deinde per Chriſtum à tenebris ad lucem rediit. Vnde Apoſtolus, Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Primus itaque dies non ab aurora, ſed à plena luce incipiens, & poſt ueſperam paulatim occidente luce excipiens manè ſequentis diei, expletus eſt. Vnde Beda, Occidente luce & paulatim poſt ſpatium diuinæ longitudinis inferiores patris ſubeunte, factum eſt ueſpere: ſicut nunc uſitato curſu Solis fieri ſolet. Factum eſt autem manè eadem ſuper terram redeunte, & alium diẽ inchoante: & dies expletus eſt unus vigintiquatuor horarũ. Fuitq; nox illo triduo omnino tenebroſa, quæ poſt creata ſidera aliqua luce claruit.

Epheſ. 5. c.

Beda gloſ. ordinaria ad illud idem Gen. 1. Factũ eſt veſperè & manè dies unus.

Cur Sol factus eſt, ſi lux illa ſufficiebat? F

Solet autem quæri, quare factus eſt Sol, ſi lux illa ad faciendum diem ſufficiebat? Ad quod dici poteſt, quoniã lux illa fortè ſuperiores partes illuſtrabat, & ad illuminationem inferiorũ Solẽ fieri oportebat. Vel potiùs ideo, quia facto Sole diei fulgor auctus eſt, Amplio-

ſi enim multò luce radiauit dies poſteà, quàm antè. Si autem quęritur, quid de luce illa factum ſit, cum modo non appareat? Poteſt dici, aut de ea corpus ſolis formatum, aut in ea parte cœli eſſe, in qua ſol eſt: non quod ipſa ſit ſol, ſed ſic ei vnita, vt diſcerni non valeat.

Quomodo accipiendum ſit illud, Dixit Deus, an ſono vocis id Deus dixerit, an aliter. G

Prætereà inueſtigandum eſt, quomodo accipiendum ſit quod ait. Dixit Deus, vtrum temporaliter, vel ſono vocis illud dixerit, an alio modo? Aug. ſuper Gen. tradit, nec temporaliter, nec ſono vocis Deum locutum fuiſſe, quia ſi temporaliter, & mutabiliter. Etſi corporaliter dicatur ſonuiſſe vox Dei, nec lingua erat qua loqueretur, nec erat quem oporteret audire & intelligere. Bene ergo vox Dei ad naturam verbi, per quod omnia facta ſunt, refertur. Dixit ergo Deus fiat &c. non temporaliter: non ſono uocis, ſed in verbo ſibi coæterno, id eſt, verbum genuit in temporaliter in quo erat: & diſpoſuit ab æterno, vt fieret in tempore: & in eo factum eſt.

Lib. I. ca. 2. in principio Tomo. 3.

Ca. 4. & principio eiuſdē li. I. de Gen. ad literam.

Quomodo accipiendum ſit, quod dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in ſpiritu ſancto. H

Hic quæri ſolet, quomodo accipiendum ſit, quod dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in ſpiritu ſancto. Hæc enim ſcriptura frequenter nobis proponit: vt, Oĩa in ſapientia feciſti domine, id eſt, in filio &c. In principio, id eſt, in filio, creauit Deus cœlum & terrã. Et illud, Per quem fecit & ſecula. Super illum quoque pſalmi locum, Verbo domini cœli firmati ſunt, &c. dicit Auguſtinus, quod pater operatur per verbum ſuum & Spiritum ſanctum. Quomodo ergo hoc accipiendum eſt? Putauerunt quidam hæretici, quod pater velut author & artifex, filio & Spiritu ſancto in rerum operatione quaſi inſtrumento vteretur: ex prędictis verbis errandi occaſionẽ ſumẽtes, quod velut blaſphemum atq; ſanæ doctrinæ aduerſum abiicit pia fides. Non eſt itaq; intelligendum, ideo ſcripturam frequẽter cõmemorare patrem operari in filio, vel per filium, tanquam filius non poſſet facere, ſi ei non porrexiſſe pater dexteram, vel

Aug. cõcione 2. ad verſum 6. pſal. 31. Tomo. 8.

vel tanquam aliquod inſtrumentum fuerit patris operantis : ſed potius illis patrē verbis intelligi voluit cum filio & ſpiritu ſancto operari, & ſine eis nihil facere.

Contra hanc expoſitionem ſurgit hæreticus. I

Sed dicit hæreticus, hac ratione hoc poſſet dixiſſe, filium operari per patrem, vel in patre, & Spiritum ſanctum cū vtroq; vel per vtrunq;, quia filius cum patre & Spiritus ſanctus cū vtroq; operatur. Cui breuiter reſpondetur, Ideo illud dictum eſſe, & non iſtud, ut in patre monſtraretur authoritas. Non enim pater à filio, ſed filius à patre operatur, & Spiritus ſanctus ab vtroq; Ideoq; etiam filius per ſpiritum ſanctum legitur operari, quia cum ſpiritu ſancto operatur, hoc ipſum à filio habenti vt operetur.

Alia prædictorum expoſitio. C

Poteſt & aliter illud accidi, vt dicatur pater in filio vel per filium operari; quia eum genuit omnium opificem: ſicut dicitur pater per eum iudicare, quia genuit iudicem: ita & per Spiritum ſanctum dicitur operari ſiue pater, ſiue filius, quia ab vtroque procedit ſpiritus ſanctus factor omnium. Vnde Ioan. Chryſ. in expoſitione epiſtolæ ad Heb. ſic ait, Non vt hæreticus inaniter ſuſpicatur, tanquā aliquod inſtrumentum patris extitit filius : neque per eum pater dicitur feciſſe, tanquam ipſe facere non poſſet : ſed ſicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit, ſic etiam dicitur operari per filium, quia eum conſtat opificem genuiſſe. Si enim cauſa eius pater eſt, ſecundum quod pater eſt, multò amplius eorum cauſa eſt, quæ per filium facta ſunt. Hæc de opere primæ diei dicta ſunt.

Chryſ. to. 4. hom. 2. ad 1. cap. ad Heb. ad illud: Per quē fecit eſt ſecula.

DE OPERE SECVNDAE DIEI, QVA factum eſt firmamentum. Diſtinct. XIIII.

DIxit quoque Deus : fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Diuiſitq; aquas, quæ erant ſub firmamento, ab his quæ erant ſuper firmamentum. Sciendum

Beda & Gloſſa ordinaria ad id Gen. 1. Fiat firmamētū.

eſt qđ illius cœli deſcribit hic creatio, ſicut ait Beda ſup Gen. in quo fixa ſunt ſidera: cui ſuppoſitæ ſunt aquæ in aere & in terra, & ſuperpoſitæ alię, de quibus dr̄, Qui tegis aquis ſuperiora eius, in medio ergo firmamētū eſt. i. ſidereum cęlum, q̄ de aquis factū eſſe credi pōt. Cryſtallinus. n. lapis cui magna eſt firmitas & perſpicuitas, de aquis factus eſt. Si quem verò mouet, qūo aquæ naturę fluidæ & in ima labiles, ſuper cœlum poſſint conſiſtere: de Deo ſcriptum eſſe meminerit, Qui ligat aquas in nubibus ſuis. Qui enim infrà cęlum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas, pōt etiam ſuper cœli ſphæram non vaporali tenuitate, ſed glaciali ſoliditate aquas ſuſpendere ne labantur. Quales autem & ad quid conditæ ſint, ipſe nouit qui condidit. Ecce oſtenſum eſt his verbis, quod cęlum factum ſit, ſcilicet, illud in quo ſunt fixa ſidera, id eſt, quod excedit aerem: & de qua materia, ſcilicet, de aquis, & quales ſint aquæ, quæ ſuper illud cœlum ſunt, ſcilicet, vt glacies à ſoliditate.

Alij putant cœlum illud eſſe igneæ naturæ, quibus conſentit Auguſtinus. B

Quidam vero cęlum, quod excedit aeris ſpatia, igneę naturæ dicunt, aſſerentes ſuper aerem purum ignem eſſe, qui dicitur eſſe cœlum: de quo igne ſidera & luminaria facta eſſe coniectant: quibus Auguſtinus conſentire videtur. Vtrùm vero nomine firmamenti cœlum, quod excedit aerem, an ipſe aer hic intelligatur, idem Auguſt. quærit, nec ſoluit. Magis tamen approbare videtur, cœlum illud hic accipi, quod ſpatia aeris excedit. Aquas autem quæ ſuper illud cęlum ſunt, dicit vaporaliter trahi, & leuiſſimis ſuſpendi guttis. Sicut aer iſte nubiloſus exhalatione terræ aquas vaporaliter trahit, & per ſubtiles minutias ſuſpendit, & poſt corpulentius cō globatas, pluuialiter refundit. Si ergo poteſt aqua, ſicut videmus, ad tantas minutiàs peruenire, vt feratur vaporaliter ſuper aerem aquis naturaliter leuiorem: cur non credamus etiam ſuper illud leuius cœlum minutioribus guttis & leuioribus emanare vaporibus: ſed quoquo modo ibi ſint, ibi eſſe non dubitamus.

Augu. ſuper Gen. ad literā. lib. 2. ad mediū ca. 3. Ibidem c. 4. & 5.

Quæ ſit figura firmamenti. C

Quæri etiam ſolet, cuius figuræ ſit cœlum? Sed Spiritus ſanctus, quanuis auctores noſtri ſciuerint: per eos dicere noluit, niſi quod proſit ſaluti. Quęritur etiam, ſi ſtet, an moueatur cœlum? Si mouetur inquiunt, quomodo eſt firmamentum? Si ſtat, quomodo in ea fixa ſidera circumeunt? Sed firmamentũ dici poteſt, non propter ſtationem, ſed propter firmitatem vel terminum aquarum intranſgreſſibilem. Si autem ſtat, nihil impedit moueri & circumire ſidera.

Aug. li. 2. de Gen. ad literam. cap. 9.

Quare tacuit ſcriptura de opere ſecundæ diei, quod in alijs dixit? D

Poſt hoc quæri ſolet, quare hic non eſt dictum, ſicut in aliorum dierum operibus, Vidit Deus quod eſſet bonum? Sacramentum aliquod hic commendatur. Ideo.n. forta ſſis non eſt dictum, quod tñ ſicut in aliis factũ eſt: quia binarius principiũ alteritatis eſt, & ſignũ diuiſionis.

Aug. lib. 2. de Gen. ad literã c. 9. non longè à principio & gloſſa ordinaria ad hoc et factũ eſt veſperè & manè dies 2. Ge. 1.

De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ ſunt in vnum locum. E

Sequitur, Dixitq; Deus, Congregentur aquæ in locum vnum, & appareat arida, Tertiæ diei opus eſt congregatio aquarum in vnum locum. Congregatæ ſunt enim omnes aquæ cœlo inferiores in vnam matricem: vt lux quę pręterito biduo aquas clara luce luſtrauerat, in puro aere clarior fulgeat, & appareat terra quæ cooperta latebat, & quæ aquis limoſa erat fieret arida & germinibus apta. Eodem.n. die protulit terra herbam virentemq;, lignumq; faciens fructum. Si autem quæratur, vbi congregatæ ſunt aquæ, quæ totum texerant ſpatium vſque ad cœlum? Potuit fieri vt terra ſubſidens concauas partes præberet, vbi fluctuantes aquas reciperet. Poteſt etiã credi primarias aquas rariores fuiſſe, ſic vt nebula tegeret terras, ſed congregatione eſſe ſpiſſatas: & ideo facilè in vnum poſſe redigi locum. Cumque multa conſtet eſſe maria & flumina, in vnum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationem vel congregationẽ omnium aquarũ, quæ in terris ſunt, quia cuncta flumina & maria magno mari iunguntur.

Hieron. in quæſt. ſuper Gene. & refert gloſſa ordinaria de opere 2. diei.

Gloſſa ordinaria ad illud Gen. 1. Congregentur aquæ.

Gloſſa ordinaria ad illud & vocauit Deus aridam, terrã. Gen. 1.

Ideoq;

Ideoq; cum dixerit aquas congregatas in vnum locum, deinde dicit pluraliter, congregationes aquarum: propter multifidos ſinus earum, quibus omnibus ex magno mari principium eſt.

De opere quartæ diei, quando facta ſunt luminaria. F

Sequitur, Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem, In præcedenti triduo diſpoſita eſt vniuerſitatis huius mundi machina, & partibus ſuis diſtributa. Formata enim luce prima die quæ vniuerſa illuſtraret, duo ſequētes dies attributi ſunt ſupremæ & infimæ parti mundi, firmamento ſcilicet, aeri, terræ, & aquæ, Nam ſecunda die firmamentum deſuper expanſum eſt. Tertia verò aquarū molibus intra receptacula ſua collectis, terra eſt reuelata atque aer ſerenatus. Quatuor ergo mundi elementa illis diebus ſuis locis diſtincta ſunt & ordinata. Tribus autem ſequentibus diebus ornata ſunt illa quatuor elementa. Quarta enim die ornatum eſt firmamentum ſole & luna & ſtellis. Quinta, aer in volatilibus, & aquæ in piſcibus ornamenta acceperunt. Sexta, accepit terra iumenta & reptilia & beſtias: poſtq; omnia factus eſt homo de terra, & in terra: non tamen ad terram, nec propter terram, ſed ad cœlum propter cœlum.

Antè alia de ornatu cœli agitur, ſicut priùs factum eſt. G

Aug. lib. 2. de Gen. ad literā c. 13. in fine.

Quia ergo cœlum cæteris elementis ſpeciem præſtat, priuſq; aliis factum eſt, ideo antè alia ornatur in quarto die, quo fiunt ſidera: quæ ideo facta ſunt, vt per ea illuſtretur inferior pars, ne eſſe habitantibus tenebroſa. Infirmitatiſq; hominum prouiſum eſt, vt circumeunte ſole potirentur homines diei noctiſq; viciſſitudine, propter dormiendi vigilandiq; neceſſitatem: & ideo etiam ne nox indecora remaneret, ſed luna ac ſideribus conſolarentur homines, quibus in nocte operandi neceſſitas incumberet: & quia quædam animalia ſunt, quæ lucem ferre non poſſunt. Quod autem ſubditur, Et ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos: quo modo accipiendum ſit, quæri ſolet. Ita enim dictum videtur, quaſi quarto die cœpiſſent

Ibidem paulò inferiùs.

ſent tempora, cum priùs triduum ſine tempore non fuerit. Ideoque tempora, quæ fiunt per ſidera, non ſpatia morarum, ſed viciſſitudinem aereæ qualitatis debemus accipere: quia talia motibus ſiderum fiunt, ſicut dies & anni quos vſitatè nouimus. Sunt enim in ſigna ſerenitatis & tempeſtatis: & in tempora, quia per ea diſtinguimus quatuor tempora anni, ſcilicet, ver, æſtatem, autumnum, hyemem, Vel ſunt in ſigna & tempora, id eſt, diſtinctionem horarum: quia priuſquam fierent, ordo temporũ nullis notabatur indiciis, vel meridiana hora, vel quęlibet hora, Hæc quarta die facta ſunt.

De eodẽ Augu. lib. 1. de Gen. 1. contra Manicheos ca. 14. in tomo. 1.

DE OPERE QVINTAE DIEI, QVANDO creauit Deus ex aquis volatilia & natatilia.

Diſtinct. XV. A

DIxit etiam Deus, Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram, &c. Opus quintæ diei eſt formatio piſcium, & auium, quibus duo elementa ornantur: & de eadem materia, id eſt, de aquis, piſces & aues creauit: volatilia leuans in aera, & natatilia remittens gurgiti.

De pductione rerũ mintarũ ſententiarum fidelium.

De opere ſextæ diei quando creata ſunt animalia & reptilia terræ.

Sequitur, Dixit Deus, Producat terra animam viuentem, iumenta & reptibilia, & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas, &c. Sextæ diei opus deſcribitur, cum terra ſuis animalibus ornari dicitur.

Vtrùm poſt peccatum venenoſa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cœperint, prius facta innoxia. C

Quæri ſolet de venenoſis & pernicioſis animantibus, Vtrùm poſt peccatum hominis ad vindictam creata ſint, aut priùs creata innoxia peccatoribus nocere cœperint? Sanè dici poteſt, quòd creata nihil homini nocuiſſent ſi non peccaſſet: puniendorum namq; vitiorum & terrendorum, vel probandæ vel perficiendæ virtutis cauſa nocere cœperunt. Fuerunt ergo creata innoxia, ſed propter peccatum facta ſunt noxia.

Aug lib. de Gen. ad literã 3 ca. 15. in principio.

Vtrùm

Vtrùm minuta animalia tunc creata fuerint. D

De quibuſdam etiam minutis animantibus quæſtio eſt, Vtrùm in primis conditionibus creata ſint, an ex rebus corruptis poſteà orta ſint? Pleraq; enim de humidorum corporum vitiis, vel exhalationibus terræ, ſiue cadaueribus gignuntur: quædam etiam de corruptione lignorum & herbarũ & fructuum: & Deus auctor omnium eſt. Poteſt autem dici, quòd ea quæ de corporibus animalium, maximè mortuorum, naſcuntur, cum animalibus creata non fuerint, niſi potentialiter & materialiter. Ea verò, quæ ex terra, vel ex aquis naſcuntur, vel ex e s, quæ terra germinante orta ſunt, tunc creata fuiſſe non incongruè dici poteſt.

Aug. lib. 3. de Gen. ad literã in principio ca. 14.

Quare poſt omnia factus eſt homo? E

Omnibus autem creatis atque diſpoſitis nouiſſimè factus eſt homo, tanquam dominus & poſſeſſor, qui & omnibus preferendus erat. vnde ſequitur, Vidit Deus quòd eſſet bonũ, & ait, Faciamus hominem ad imaginem, &c. Sed antequam de hominis creatione tractemus, quod ſuprà breuiter tetigimus, plenius verſantes clarius faciamus. In hac enim rerum diſtinctione catholici tractatores diſſentire, vt ſuprà diximus, inueniũtur: aliis dicentibus, res creatas atque diſtinctas ſecundum ſpecies per interualla ſex dierum: quorũ ſententię quia litera Geneſ. magis inſeruire videtur, atque catholica eccleſia magis approbat, ideo hactenus ſtudioſè docuimus, quomodo ex illa conmuni materia prius informiter facta, poſtea corporalium rerũ genera per ſex dierũ volumina diſtinctim ſint formata. Aliis autem videtur, quod non per interualla temporum facta ſint, ſed ſimul ita formata, adeſſe prodierunt. Quòd Aug. ſuper Geneſ. pluribus modis nititur oſtendere, dicens elementa quatuor ita formata ſicut modo apparent, ab initio extitiſſe, & cœlum ſideribus ornatum fuiſſe. Quædam verò non formaliter, ſed materialiter tunc facta fuiſſe, quæ poſt per temporis acceſſum formaliter diſtincta ſunt: vt herbæ, arbores, & fortè animalia. Omnia ergo in ipſo temporis initio facta eſſe dicunt: ſed quædam formaliter,

Geneſ. 1. a

** libro. 4. Aug. c. 34. ad principiũ de geneſi ad literam.*

formaliter,& ſecundũ ſpecies quas habere cernimus, vt maiores mundi partes: quædã verò materialiter tantũ. Sed vt dicunt, Moyſes loquens rudi & carnali populo, locutionis modũ temperauit, de Deo loquens à ſimili hominis,qui per moras temporũ opera ſua perficit, cũ ipſe ſimul ſua opera fecerit. Vnde Aug.Ideo, inquit, Moyſes diuiſim refert Deum illa opera feciſſe, quia non potuit ſimul ab homine dici, quòd à Deo ſimul potuit fieri. Item potuit diuidere ſcriptura loquendi temporibus, quod Deus operandi temporibus non diuiſit. Illi qui his auctoritatibus & aliis huiuſmodi inhærentes, dicunt quatuor elementa atque cœli luminaria ita formata ſimul eſſe, & habuiſſe illos ſex dies quos ſcriptura commemorat,ſex rerum genera,id eſt, diſtinctiones appellant quæ ſimul factæ ſunt:partim formaliter, partim cauſaliter.

Aug. lib. 1. ca. 10. de geneſi ad literã & gloſ. ordi. ad illud, & diuiſit Deus lucem, Gen. 1.
Aug. lib. 1. de gen. ad literã cap. 15. ad prĩcipiũ.

Quomodo intelligendum ſit Deum requieuiſſe ab omni opere ſuo. F

Iam de ſeptimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptum eſt, quia cõpleuit Deus die ſeptimo opus ſuum,& requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere quod patrarat. Requieuiſſe dicitur deus die ſeptimo, nõ quaſi operando laſſus, ſed ab vniuerſo opere requieuit, quia nouã creaturam facere ceſſauit. Requieſcere enim ceſſare dicitur. vnde in Apoc. dicit, Non habebant requiem dicentia, Sanctus ſanctus ſanctus, id eſt, dicere nõ ceſſabant. Requieuiſſe ergo Deus dicitur, quia ceſſauit à faciendis generibus creaturę: quia vltrà noua non cõdidit. Vſq; nũc tamen, vt veritas in euãgelio ait, operatur pater cũ filio, ſcilicet, adminiſtrationẽ eorundem generũ quæ tũc inſtituta ſunt. Creatoris enim virtus cauſa ſubſiſtendi eſt omni creaturæ. Quod ergo dicitur. Pater meus vſque modo operatur, & ego operor, illud vniuerſæ creaturæ continuam adminiſtrationem oſtendit. Die ergo ſeptimo requieuit, vt nouam creaturam vlterius non faceret, cuius materia vel ſimilitudo non præceſſerit: ſed vſque nunc operatur, vt quod condidit, cõtinere & gubernare non ceſſet.

Gloſſa ordi. ad principiũ cap. 2.
Geneſ. 2. a
Apoc. 4. c
Aug. lib. de Geneſi ad literã. 4. c. 12. in principio.
Ibidem inferius paululum.
Ioan. 5. c
Libro & ca. eiſdẽ in fine.

Qualiter

Qualiter accipiendum ſit quòd dicitur Deus compleſſe opus ſeptimo die, cum tunc requieuit ab omni opere ſuo. G

Sed quæritur, quomodo ſeptimo die dicatur, Deus compleſſe opus ſuum, cũ ab omni opere illo die requie uerit, nec aliquod genus nouum rerũ fecerit? Alia tranſlatio habet, conſummauit deus die ſexto opera ſua: quę nihil quæſtionis affert, quia manifeſta ſunt, quæ in eo facta ſunt, & omniũ cõſummatio eo die perfecta eſt: ſicut ſcriptura oſtẽdit cũ ait, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona. Omnia quidẽ naturaliter bona erãt, nihilq; in ſui natura uitii habẽtia: & ſunt bona quæ condidit Deus etiã ſingula. Simul uerò vniuerſa valde bona, quia ex omnibus conſiſtit uniuerſitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiã illud quod malũ dicitur, bene ordinatum, & loco ſuo poſitum, eminentius cõmendat bona, ut magis placeant, & laudabiliora ſint, dum comparantur malis. Sexto ergo die facta eſt operũ conſummatio. Ideo pręmiſſa oritur quæſtio, quõmodo dicatur Deus die ſeptimo opus ſuum cõpleſſe, quod hebraica veritas habet: in quo tamen nihil nouũ creaſſe dicitur, niſi fortè dicatur die ſeptimo compleuiſſe opus ſuum, quia ipſum benedixit & ſanctificauit: ſicut ſubiicit ſcriptura, Benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum. Opus enim eſt benedictio & ſanctificatio: ſicut Salomõ aliquid operis fecit, cùm templum dedicauit.

Gene. 1. *Aug. in enchir ca. 10. Tomo 3.* *Ibidẽ c. 11.* *Hieron. libr. quæſt. in geneſim ad illud gen. 1. et conſummauit deus t. 3.* *Gene. 2. a* *3. Regũ. 8. c*

Quæ ſit benedictio, & ſanctificatio ſeptimæ diei. H

Illum autem diem ſanctificaſſe & benedixiſſe dicitur, quia myſtica præ cæteris benedictione & ſanctificatione eum donauit. Vnde in lege dicitur, Memento ſanctificare diem ſabbati. Et inde eſt, quòd numerando dies uſque ad ſeptimum procedimus, & dicimus ſeptem eſſe dies, quorum repetitione omne tẽpus agitatur, non quin alius ſit ab illis die octauus & nonus, & ſic de cæteris: ſed quia in ſex diebus rerum genera diſtincta ſunt: & in ſeptimò, licet non fuerit nouum genus rerum inſtitutum, fuit tamen in eo quaſi quidã nouus ſtatus ſanctificationis operum, & requietionis opificis. Poteſt

Exod. 20. b

etiam

etiam ſic exponi illud, Compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum, id eſt, completum & conſummatum vidit.

DE HOMINIS CREATIONE S VBI conſiderandum eſt, quare creatus homo, & qualiter ſit inſtitutus: quæ duo ſuprà tractata ſunt, & qualis factus & qualiter lapſus. poſtremò quomodo ſit reparatus: quæ diſcutienda ſunt.

Diſtinct. XVI. A

HIs excuſſis quæ ſuprà de hominis creatione præmiſimus, effectui mãcipare atq; ordine explanare nunc ſuſcipimus, vbi hęc cõſiderãda videntur, ſcilicet, quare creatus ſit homo, & qualirer inſtitutus & qualis & quomodo factus: deinde, qualiter ſit lapſus: poſtremo, qualiter & per quę ſit reparatus. Horũ autẽ primo & ſecundo poſita, id eſt, cauſam creationis humanę, & modum inſtitutionis, ſuperius pro modulo noſtræ facultatis tractauimus. Ideoq; ſupereſt, ut qualis vel quomodo factus ſit diſcutiamus. In Gen. legitur, Faciamns hominẽ ad & imaginem, & ſimilitudinem noſtrã, &c. In eo ꝙ dicit faciamus, vna operatio trium perſonarum oſtenditur: in hoc verò quòd dicit ad imaginem, & ſimilitudinem noſtrã, & una & ęqualis ſubſtãtia trium perſonarum monſtratur. Ex perſona enim patris hoc dicitur ad filium & ſpiritum ſanctum, non, ut quidam putant, angelis: quia Deus & angelorum non eſt eadem imago vel ſimilitudo.

Glo. ordi. ad illud geneſ. pri. faciamus hominẽ Geneſ. 1. c. Beda.

Quod imago & ſimilitudo hic à diuerſis accipitur variè: quibuſdam increata, & ab aliis creata, & increata, vel eſſentia trinitatis, vel filius, vel filius, & ſpiritus ſanctus. B

Imago autem ſimilitudo in hoc loco uel increata intelligitur, id eſt, trinitatis eſſentia, ad quam factus eſt homo, uel creata, in qua factus eſt homo, & ipſa homini concreata. Increatam imaginem, quæ Deus eſt, intellexiſſe videtur Beda cum dicit, non eſſe unam imaginem

Beda ſuper Geneſim.

Dei

Et gloſſa ordinaria ad illud Gen. 1. Faciamus hominem.

Dei & angelorum, ſed trium perſonarum: & ideo perſonis non angelis fit ibi ſermo. Impropriè tamen imago dicitur, quia imago relatiuè ad aliud dicitur, cuius ſimilitudinem gerit, & ad quod repræſentandum facta eſt: ſicut imago Cæſaris quæ ipſius ſimilitudinem præferebat, ipſumq; quodammodo repręſentabat. Propriè autem imago dicitur id ad quòd aliud fit: ſicut exemplum propriè dicitur quod ſumitur ex aliquo, & exemplar ex quo ſumitur aliquid. Ponitur tamen & aliquãdo abuſiuè alterum pro altero: ita & minus propriè accipitur imago eſſentia trinitatis, ſi tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Opinio eorum qui putauerunt filium per imaginem, & ſimilitudinem hic accipi. C

Augu. in 7. lib. de Trin. c. 6. ad finẽ. 1. Cor. 11. b

Filius verò propriè imago patris dicitur, ſicut ſuprà in tractatu de trinitate diximus. Vnde fuerunt nonnulli, qui ita diſtinxerunt ut imaginem in hoc loco intelligerent filium: hominem verò non imaginem, ſed ad imaginem factnm dicerent: quos refellit Apoſtolus dicens, Vir quidem eſt imago, & gloria Dei. Hæc nanque imago, id eſt, homo, cum dicitur fieri ad imaginem, non quaſi ad filium dicitur fieri: alioquin non diceretur ad imaginem noſtram. Quomodo enim noſtram diceret, cum filius ſolius patris imago ſit? Fuerunt autem, & alii perſpicacius hæc tractantes: qui per imaginem filium, & per ſimilitudinem ſpiritũ ſanctum intelligerẽt, qui ſimilitudo eſt patris & filii. Et ideo pluraliter putauerunt dici noſtram, id referentes ad ſimilitudinem tantum: ad imaginem uero, ſubintelligendum eſſe meam, Hominem uero & imaginem eſſe, & ad imaginem & ſimilitudinem factum eſſe tradiderunt: & imaginem imaginis eſſe, & ſimilitudinis.

Aliorũ opinio.

Nec horum ſententiam approbat, ſed imaginem & ſimilitudinem Dei in homine quærendam, & conſiderandam docet, vt imago & ſimilitudo creata intelligatur. D

Veruntamen hic diſtinctio, licet reprobabilis penitus non videatur, quia de medio montium, id eſt, auctoritatibus

tatibus ſanctorum non manat, congruentius in ipſo homine imago, & ſimilitudo Dei quærenda eſt, & conſideranda. Factus eſt ergo homo ad imaginem Dei & ſimilitudinem, ſecundum mentem, qua irrationabilibus antecellit: ſed ad imaginem, ſecundum memoriam, intelligentiam, & dilectionem. Ad ſimilitudinem, ſecundum innocentiam, & iuſtitiam: quę in mente rationali naturaliter ſunt. Vel imago conſideratur in cogitatione veritatis, ſimilitudo in amore virtutis: vel imago in aliis omnibus, ſimilitudo in eſſentia: quia, & immortalis & indiuiſibilis eſt. Vnde Aug. in lib. de quantitate animæ, Anima facta eſt ſimilis Deo: quia immortalem & indiſſolubilem fecit eam Deus. Imago ergo pertinet ad formam, ſimilitudo ad naturam. Factus eſt ergo homo ſecundum animam, ad imaginem & ſimilitudinem non patris vel filii vel ſpiritus ſancti, ſed totius Trinitatis: ita & ſecundum animam dicitur homo eſſe imago Dei, quia imago Dei in eo eſt. Sicut imago dicitur, & tabula, & pictura, quæ in ea eſt: ſed propter picturam, quæ in ea eſt, ſimul & tabula, & imago appellatur: ita propter imaginem Trinitatis etiam illud, in quo eſt imago, nomine imaginis vocatur.

Aug. lib. de ſpū & anima c. 10. ad finem To. 3.

Cap. 2. to. 1. in principio.

Aug. in 15. lib. de Trin. in fine c. 22

Quòd homo dicitur imago, & ad imaginem, filius verò imago, non ad imaginem. E

Quocirca homo, & imago dicitur, ad imaginem: filius autem imago, non ad imaginem: quia natus, & non creatus, æqualis & in nullo diſſimilis, homo creatus eſt à Deo, non genitus, non parilitate æqualis, ſed quadam ſimilitudine accedens ei. vnde Aug. in lib. 6. de Trin. In Gen. legitur, Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. faciamus & noſtram pluraliter dixit: & niſi ex relatiuis accipi non oportet, vt facere intelligantur pater, & filius, & ſpiritus ſanctus ad imaginem patris, & filii, & ſpiritus ſancti, vt ſubſiſteret homo imago Dei. Sed quia non omnino æqualis fiebat illa imago, tanquam non ab illo nata, ſed ab eo creata, ideo ita imago dicitur, ꝙ & ad imaginem: quia non æquatur

Aug. lib. 6. Cap. 6. in fi.

Ibidem paulo inferiùs. parilitate, ſed accedit quadam ſimilitudine. Filius autem eſt imago, ſed nō ad imaginem quia æqualis patri. Dictus eſt ergo homo ad imaginē, propter imparē ſimilitudinem. Et ideo noſtrā, vt imago trinitatis eſſe homo intelligatur, nō Trinitati æqualis, ſicut filius patri. *Aug. lib. de Geneſi ad literā. 6. c. 12. circa finem. Et lib. de Geneſi contra Manichæos primo c. 17. in fine, to. 1.* Ecce oſtenſum eſt ſecundū quid ſit homo ſimilis Deo, ſcilicet, ſecundum animā. Sed in corpore quandā proprietatem habet quæ hoc indicat: quia eſt erecta ſtatura, ſecundum quam corpus animæ rationali cōgruit, quia in cœlum erectum eſt.

DE CREATIONE ANIMAE: VTRVM de aliquo facta ſit, vel non, & quando facta, & quam gratiā habuerit in creatione.

Diſtinct. XVII. A

HIc de origine animę plura quæri ſolent, ſcilicet, vnde creata fuerit, & quando, & quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio ſecundū corpus deſcribitur cū dicit, Formauit Deus hominē de limo terræ: ita eiuſdē ſecundū animā factura deſcribitur cū ſubditur. Et inſpirauit in faciē eius ſpiraculum vitæ. *Aug. li. 7. de Geneſi ad literā cap. 1. in fine.* Corpus enim de limo terræ formauit Deus, cui animā inſpirauit. Vel ſecundum aliā literam, flauit vel ſufflauit: non ꝙ faucibus ſufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim Deus eſt, nec lineamentis membrorū compoſitus. Non ergo *Geneſ. 2. b* carnaliter putemus Deum corporis manibus formaſſe corpus, vel faucibus inſpiraſſe animam, ſed potius hominem de limo terræ ſecundum corpus formauit iubendo, volēdo, id eſt, voluit & verbo ſuo iuſſit, vt ita fieret: & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, id eſt, ſubſtantiam animæ in qua viueret, creauit: non de materia aliqua corporali vel ſpirituali, ſed de nihilo.

Opinio quorundam hæreticorum, qui putauerunt animam eſſe de ſubſtantia Dei. B

Ioan. 4. c. Putauerunt enim quidam hæretici, Deum de ſua ſubſtantia animam creaſſe, verbis ſcripturæ pertinaciter

citer inhærentes, quibus dicitur, inſpirauit vel inſufflauit, &c. Cũ flat, inquiunt, vel ſpirat homo, de ſe flatum emittit, Sic ergo cum dicitur deus flaſſe, vel ſpiraſſe ſpiraculum in faciẽ hominis, ex ſe ſpiritũ hominis emiſiſſe intelligitur, id eſt, de ſua ſubſtantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum eſſe ſufflauit vel flauit, id eſt, flatum hominis, ſcilicet, animã fecit. Flare enim eſt flatũ facere: & flatum facere, eſt animã facere. Vnde dominus per Eſaiã, Omnẽ flatũ ego feci. Nõ ſunt ergo audiẽdi qui putant animã eſſe partem Dei. Si enim hoc eſſet, nec à ſe, nec ab alio decipi poſſet, nec ad malũ faciendũ vel patiẽdum compelli, nec in meliùs vel deteriùs mutari. Flatus ergo quo hominẽ animauit, factus eſt à deo nõ de deo, nec de aliqua materia, ſed de nihilo. *Aug. lib de Geneſi ad literã. 7. c. 2. in principio.* *Reſponſio.* *Ibidẽ ca. 3. ad finem.* *Eſaiæ. 57. d*

Quãdo facta ſit anima, an ante corpus, aut in corpore. C

Sed vtrum in corpore, vel extra corpus, etiam inter doctos ſcrupuloſa quæſtio eſt. Auguſt. enim ſuper Geneſim tradit, animam cum angelis ſine corpore fuiſſe creatam, poſtea verò ad corpus acceſſiſſe: neq; conpulſa eſt incorporari, ſed naturaliter illud voluit, id eſt, ſic creata fuit, vt vellet. ſicut naturale nobis eſt velle viuere. Male autem velle viuere, non naturæ, ſed voluntatis eſt peruerſæ. Alii verò dicunt animam primi hominis in corpore fuiſſe creatam: ita exponentes verba illa, Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, id eſt, animam in corpore creauit, quæ totum corpus animaret: faciem tamen ſpecialiter expreſſit, quia hæc pars ſenſibus ornata eſt ad intuenda ſuperiora. Sed quicquid de anima primi hominis æſtimetur, de aliis certiſſimè ſentiendum eſt, quod in corpore creentur. Creando enim infundit eas Deus: & infundendo creat. Dicendum eſt etiam, animam illam non ſic eſſe creatam, vt præſcia eſſet operis futuri iuſti vel iniuſti. *Opinio Aug lib. 7. c. 25. ad prĩcipiũ.* *Aug. ca. 27. lib. 7. de Geneſi ad literã in principio.* *Ibidẽ c. 26. in principio.*

In qua ætate Deus hominem fecerit. D

Solet etiam quæri, vtrum Deus hominem repentè in virili ætate fecerit, an perficiendo & ætates augendo, ſicut nunc format in matris vtero? Aug. ſuper Gene. dicit, quòd Adam in virili ætate cõtinuò factus eſt: & hoc *Augu. li. de Geneſi ad literã 6. c. 14. ad prĩcipiũ.* *Exodi. 7. b*

ſecundum ſuperiores, non inferiores cauſas, id eſt, ſcm voluntatem, & potentiam Dei quam naturæ generibus non alligauit: qualiter & virga Moyſi conuerſa eſt in draconem. Nec talia contra naturam fiunt, niſi nobis, quibus alter naturę curſus innotuit: Deo autem natura eſt quod facit, Non ergo contra diſpoſitionem ſuam illud fecit Deus. Erat enim in prima creaturarum conditione, ſic hominem poſſe fieri: ſed non ibi erat neceſſe vt ſic fieret: hoc enim non erat in conditione creaturæ, ſed in beneplacito creatoris, cuius voluntas neceſſitas eſt. Hoc enim neceſſariò futurum eſt, quod vult & præſcit. Multa verò ſecundum inferiores cauſas futura ſunt, ſed in præſcientia Dei futura non ſunt. Si autem ibi aliter futura ſunt, potius futura ſunt, ſicut ibi ſunt, vbi præſcit ille, qui non poteſt falli. Sic ergo factus eſt Adam, non ſecundum inferiores cauſas, quia non erat in rerum cauſis ſeminalibus, vt ita fieret: ſed ſecundum ſuperiores, non contra naturam operantes: quia in rerum cauſis naturalibus erat, vt ita poſſet fieri.

Eodem li. 6. c. 15. in fine. ** cauſarum.* *Libro eodem cap. 17. ad principium. Eodem libr. c. 18. ad principium.*

Quòd homo extra paradiſum creatus, in paradiſo ſit poſitus: & quare ita factum ſit. E

Hominem autem ita formatum tulit Deus, vt ſcriptura docet, & poſuit in paradiſo voluptatis, quē plantauerat à principio. His verbis apertè Moyſes, inſinuat, quòd homo extra paradiſum creatus, poſtmodum in paradiſo ſit poſitus, Quod ideo factum dicitur, quia nō erat in eo permanſurus: vel vt non naturæ, ſed gratiæ hoc aſſignaretur. Intelligitur autem paradiſus localis, & corporalis, in quo homo locatus eſt. Tres enim generales de paradiſo ſententiæ ſunt. Vna eorum qui corporaliter intelligi volunt tantum: Alia eorum qui ſpiritualiter tantum: Tertia eorum qui vtroque modo paradiſum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor, vt homo in corporali paradiſo ſit poſitus: qui ab illo principio plantatus accipi poteſt, quo terram omnem remotis aquis herbas, & ligna prodncere iuſſit. Qui etſi præſentis eccleſiæ, vel futuræ typum tenet, ad literam tamen intelligendum eſt eſſe locum amœniſſimum fructuoſis

Geneſ. 2. d Aug. lib. de Geneſi ad literã. 8. c. 1. in principio.

ctuoſis arboribus, magnum, & magno fonte fęcundum. Quod dicimus, A principio: antiqua tranſlatio dicit, Ad orientem. Vnde volunt in orientali parte eſſe paradiſum, longo interiacente ſpatio, vel maris, vel terræ, à regionibus quas incolunt homines ſecretum, & in alto ſitum, vſque ad lunarem circulum pertingentem. vnde nec aquæ diluuii illuc peruenerunt.

Qualis ſit locus paradiſi, & vbi.

De lignis paradiſi, inter quæ erat lignum vitæ, & lignum ſcientiæ boni, & mali. F

In hoc aũt paradiſo erant ligna diuerſi generis: inter quæ vnũ erat, quod vocatum eſt lignum vitæ: alterum verò, lignum ſcientiæ boni & mali. Lignum autem vitæ dictum eſt, ſicut docet Beda & Strabus, quia diuinitus accepit hanc vim, vt qui ex eius fructu comederet, corpus eius ſtabili ſanitate, & perpetua ſoliditate firmaretur: nec vlla infirmitate, vel ætatis imbecillitate in deterius vel in occaſum laberetur. Lignum autem ſcientię boni & mali, non à natura hoc nomen accepit, ſed ab occaſione rei poſtea ſecutę, arbor enim illa non erat mala, ſed ſcientiæ boni & mali ideo dicta eſt, quia poſt prohibitionem erat in illa tranſgreſſio futura: qua homo experiendo diſceret, quid eſſet inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum. Non ergo de fructu qui naſceretur inde, poſitum eſt illud nomen, ſed de re tranſgreſſionem ſecuta. Cognouit enim homo priuſquam tangeret hoc lignum, bonum & malum: ſed bonũ per prudentiam, & experientiam, malum vero per prudentiam tantũ. Quòd etiã per experientiã nouit vſurpato ligno vetito: quia per experientiam mali didicit, quid ſit inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ. Si vero primi parentes obedientes eſſent, nec contra præceptum peccaſſent, non ideo tamen minus diceretur lignum ſcientiæ boni & mali, quia hoc ex eius tactu accideret ſi vſurparetur. A ligno ergo prohibitus eſt quòd malum non erat, vt ipſa præcepti conſeruatio bonum illi eſſet, trangreſſio malum. Nec melius conſideratur, quantũ malum ſit inobedientia, quàm hoc modo: cum ſcilicet, ideo reus factus eſſe homo intelligitur, quia

Beda eſt ſtrabus in gloſſa ordin. ad illud Geneſ. 2. Lignũ vitæ.

Ibidẽ paulò inferiùs ad id Gen. 2. Lignũ ſciẽtiæ.

Aug. lib. de Gen. ad literã. 8. cap. 6. ad finem.

Aug. lib. 8. c. 15. de geneſi ad literã ad prĩcipiũ.

Aug. eodem li. 8. c. 13. ad principium.

prohibitus rem tetigit, quā ſi non prohibitur tetigiſſet, nec peccaſſet, nec pœnam ſenſiſſet. Si uero uenenoſam herbam prohibitus tetigeris, pœna ſequitur:& ſi nemo prohibuiſſet, ſimiliter ſequeretur. Sin etiam prohibetur res tangi, quæ nō tangenti tantum, ſed prohibēti obeſt, ſicut aliena pecunia: ideo prohibitum eſt peccatū, quia prohibenti eſt damnoſum. Cū uero tangitur, quod nec tangenti obeſt, ſi non prohibetur, nec cuilibet ſi tangatur: ideo prohibetur, ut per ſe bonum obedientiæ, & malum inobidientiæ moſtretur. Sicut primus homo à re bona prohibitus pœnam incurrit: ut non ex re mala, ſed ex inobedientia pœna eſſe monſtretur, ſicut ex obedientia palma.

DE FORMATIONE MVLIERIS.

Diſtinct. XVIII. A

IN eodem quoq; paradiſo mulierem formauit Deus de ſubſtantia uiri: ſicut poſt plantatum paradiſum, hominemq; in eo poſitum, & poſt vniuerſa animalia ad eum ducta, ſuiſq; nominibus deſignata, ſubnectit ſcripura. Imiſit Deus ſoporē in Adam. Cumq; obdormiſſet, tulit unam de coſtis eius, & formauit eam in mulierem.

Geneſ.2.d

Quare uirum prius, & poſtea de viro mulierem creauit, non ſimul vtrumque. B

Hic attendendum eſt quare nō creauit ſimul virum, & mulierem, ſicut angelos: ſed prius virū, deinde mulierem de viro. Ideo ſcilicet, vt vnum eſſet generis humani principium quatenus in hoc & ſuperbia diaboli confunderetur, & hominis humilitas Dei ſimilitudine ſublimaretur. Diabolus quippe aliud à Deo principium eſſe concupierat. Ideòq; vt eius ſuperbia retunderetur, hoc homo in munere accepit, quod diabolus peruerſè rapera voluit, ſed obtinere non potuit. Et per hoc imago Dei in homine apparuit: quia ſicut Deus omnibus rebus exiſtit principium creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis. Ideo etiam ex vno homine

Aug. li. 12. de Ciui. Dei cap. 26. & vltimo in fine tomo. 5.

homine omnes eſſe uoluit Deus, ut dum cognoſcerent, ſe ab vno eſſe omnes, ſe quaſi unum amarent.

Quare de latere viri, non de alia corporis parte formata ſit. C

Cum autem, his de cauſis facta ſit mulier de viro non de qualibet parte corporis viri, ſed de latere eius formata eſt: vt oſtenderetur, quia in cõſortium creabatur dilectionis, ne fortè ſi fuiſſet de capite facta, viro ad dominationem videretur pręferenda: aut ſi de pedibus, ad ſeruitutum ſubiicienda. Quia igitur uiro nec domina, nec ancilla parabatur, ſed ſocia: nec de capite, nec de pedibus, ſed de latere fuerat producenda: vt iuxta ſe ponendam cognoſceret, quam de ſuo latere ſumptam didiciſſet.

Aug. lib. 9. de Ge. ad literã ca. 13. in principio. Gloſſa ordi. ad illud Ge. 2. Coſtã quã tuleras.

Quare dormienti, & non vigilanti coſta ſubtracta eſt. D

Non ſine cauſa dormiẽti quoq; viro potiùs quàm vigilanti detracta eſt coſta, de qua mulier in adiutorium generationis viro eſt formata: ſcilicet, vt nullam in eo ſenſiſſe pęnam monſtraretur, & diuinę ſimul potentiæ opus mirabile oſtenderetur, quæ hominis dormientis latus aperuit, nec eum tamẽ à quiete ſoporis excitauit. In quo etiã opere ſacramentum Chriſti, & eccleſiæ figuratum eſt. Quia ſicut mulier de latere viri dormientis formata eſt: ita eccleſia ex ſacramentis, quæ de latere Chriſti in cruce dormiẽtis profluxerũt, ſcilicet, ſanguine & aqua, quib. redimimur à pęnis atq; abluimur à culpis.

Aug. lib. 9. ca. 13. de geneſi ad literam. Au. ad verſum quamũ pſa. 56 to. 8.

Quòd de illa coſta ſine extrinſeco additamento facta fuit per Dei potentiam, ſicut quinque panes in ſe multiplicati ſunt. E

Solet etiam quæri, vtrum de illa coſte ſine adiectione rei exrrinſecæ facta ſit mulier? Quod quibuſdam non placuit. Cæterum ſi ad perficiendum corpus mulieris Deus extrinſecum augmentum addidiſſet, maius illud eſſet quàm ipſa coſta. Ideoq; potius de illo addito quã de ipſa coſta, mulier facta deberet dici, de quo plures accepiſſet ſubſtantiæ partes. Reſtat ergo ut de ſola ipſius coſtæ ſubſtantiæ ſine omni extrinſeco additamento, per diuinam potentiam in ſemetipſa multipli-

cata mulieris corpus factum dicatur: eo ſanè miraculo quo poſtea de quinque panibus à Ieſu cœleſti bñdictione multiplicatis, quinque milia hominum ſatiata ſunt. Illud etiam ſcire oportet, quod cum Angelorū miniſterio facta ſit mulieris formatio, non eſt eis tñ tribuenda creationis potentia. Angeli enim nullam poſſunt creare naturam, ergo nec formare coſtam in mulierem, nec carnis ſupplementum in loco coſtæ: non ꝙ nihil agant: vt aliquid creetur, ſed non ideo creatores ſunt, ſicut nec agricolæ ſegetum vel arborum. Solus Deus, id eſt, trinitas eſt creator. Facta eſt ergo fœmina à Deo, etiamſi coſta miniſtrata ſit per Angelos.

Ioan. 6.c Matth.14.b Auguſt. ad principium, c.15. lib.9. de geneſi ad literam. Ibidem paulò ſuperius.

Vtrùm ſecundum ſuperiores, an ſecundum inferiores cauſas ita facta ſit mulier, id eſt, an ratio ſeminalis id haberet vt ita fieret, an tantum vt ita fieri poſſet, ſed vt ſic fieret, in Deo tantum eſſet cauſa. F

Auguſt. ad principium, ca.17.lib.9. de geneſi ad literam.

Sed quæritur, an ratio quam Deus primis operibus concreauit, id haberet vt ſecundum ipſam ex viri latere fœminā fieri neceſſe foret, an hoc tantū, vt fieri poſſet? Ad quod ſciēdum eſt, omnium rerum cauſas in Deo ab æterno eſſe. Vt.n.homo ſic fieret vel equus & huiuſmodi, in Dei potentia & diſpoſitione ab æterno fuit. Hæ dicuntur primordiales cauſæ, quia iſtas aliæ nō prçcedūt, ſed iſtæ alias, quæ ſunt cauſæ cauſarum. Cumq; vnum ſit diuina potentia, diſpoſitio ſiue uoluntas, & ideo una omnium principalis cauſa, tñ propter effectus diuerſos pluraliter dicit Augu. cauſas primordiales omnium rerum in Deo eſſe, inducens ſimilitudinem artificis, in cuius diſpoſitione eſt, qualis futura ſit arca. Ita & in Deo uniuſcuiuſq; rei futuræ cauſa præceſſit. In creaturis vero quarundam rerum, ſed non omnium cauſæ ſunt, vt ait Aug. Quia inſeruit Deus ſeminales rationes rebus, ſm quas alia ex aliis proueniunt, ut de hoc ſemine tale granum, de hac arbore talis fructus & huiuſmodi. Et hæ quoq; dicuntur primordiales cauſæ, etſi non adeo propriè: quia habent ante ſe cauſam æternam, quæ propriè & uniuerſaliter prima eſt. Illæ vero ad res aliquas dicuntur primæ, ſcilicet, quæ ex eis proueniunt. Ideo etiam primor-

Quod nō omniū quæ fiūt cauſæ ſunt in creaturis.

primordiales dicuntur, quia in prima rerum conditione, rebus à Deo inſitæ ſunt. Et ſicut creaturę mutabiles ſunt, ita & hæ cauſæ mutari poſſunt, quæ autem in immutabili Deo cauſa eſt, non mutari poteſt.

Diſtinctio cauſarum rerum perutilis, ſcilicet, quòd quædam in Deo & in creaturis, quædam in Deo tantùm ſunt. G

Omnium rerum cauſæ in Deo ſunt: ſed quarundam cauſæ & in Deo ſunt, & in creaturis, quarundam vero cauſæ in Deo tm̄ ſunt, & illarum rerum cauſæ dicuntur abſconditæ in Deo, quia ita eſt in diuina diſpoſitione vt hoc vel illud fiat, quod non eſt in ſeminali creaturæ ratione. Et illa quidem quæ ſm̄ cauſam ſeminalem fiunt, dicuntur naturaliter fieri, quia ita curſus naturæ hominibus innotuit. Alia vero præter naturam, quorum cauſæ tm̄ ſunt in Deo. Hæc autem dicit Augu. eſſe illa quæ per gratiam fiunt, vel ad ea ſignificanda non naturaliter ſed mirabiliter fiunt. Inter quæ mulieris facturam de coſta viri ponit, ita dicens, Vt mulierem ita fieri neceſſe foret, non in rebus, conditum ſed in Deo abſconditum erat. Omnis creaturę curſus habet naturales leges, ſuper hunc naturalem curſum creator habet apud ſe poſſe de omnibus facere aliud, quàm eorum naturalis ratio habet: ut ſcilicet, virga arida repente floreat, & fructum gignat, & in iuuentute ſterilis fęmina, in ſenectute pariat, vt aſina loquatur, & huiuſmodi. Dedit autem naturæ, vt ex his etiam hęc fieri poſſent, non vt in naturali motu haberent. Habet ergo Deus in ſe abſconditas quorundam futurorū cauſas, quas rebus conditis non inſeruit, eaſq; implet non opere prouidentiæ, quo naturæ ſubſiſtunt vt ſint: ſed quo illas adminiſtrat vt voluerit, quas vt voluit condidit. Omnium ergo quæ ad gratiam ſignificandam nō naturali motu rerum ſed mirabiliter facta ſunt, abſconditæ cauſæ in Deo fuerunt: quorum vnum erat, ꝙ mulier facta eſt de latere viri dormientis. Non habuit prima rerum conditio vt fœmina ſic fieret, ſed vt fieri poſſet: ne contra cauſas quas Deus voluntariè inſtituit, mutabili voluntate aliquid facere putaretur.

Super Gene. lib. 9. c. 18. in medio. Eodē lib. ad principium, cap. 17. Lib. eod. paulò inferius. Nume. 17. b Lucæ 1. d Nume. 22. e Ibidem paulò inferius. Aug. li. eodē nono ca. 18. in principio. Ibidem paulò inferius. Ibidem ferè continuò.

De

De anima mulieris, quòd non eſt ex anima viri, vt quidam putauerunt, dicentes animas eſſe ex traduce. H

Quemadmodum mulieris corpus de viri corpore traductum fuit, ita putauerunt aliqui ipſius animam de viri anima propagatam: & omnes animas præter primã, de traduce eſſe, ſicut corpora. Alii autem putauerunt ſimul omnes animas ab initio creatas. Catholica autem eccleſia nec ſimul, ex traduce factas eſſe animas docet, ſed in corporibus per coitum ſeminatis atque formatis infundi: & infundendo creari. Vnde in eccleſiaſticis dogmatibus, Animas hominum non eſſe ab initio inter creaturas intellectuales naturas, nec ſimul creatas, ſicut Origenes fingit, dicimus: neque in corporibus per coitum ſeminari, ſicut Luciferiani & Cyrillus, & quidam Latinorum præſumptores affirmant. Sed dicimus corpus tantum per coniugii copulam ſeminari, Creationem vero animæ ſolum creatorem noſſe, eiuſq; iudicio corpus coagulari in vulua, & compingi atque formari: ac formato iam corpore animam creati atque infundi, vt viuat in vtero homo ex anima cõſtans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero plenus humana ſubſtantia. Hieron. etiam anathematis vinculo illos condemnat, qui animas ex traduce dicunt: inducens auctoritatem prophetæ, Qui finxit ſigillatim corda eorum. Hoc ſatis, inquit, innuit propheta, quòd non ipſam animam de anima facit Deus, ſed ſigillatim animas de nihilo creat.

Aug. lib. de Gen. ad literã. 10. ca. 1. ad principium. Aug. de eccleſiaſti. dogmatibus in principio ca. 14. Tomo. 3.

Hieron. ad verſum 15. Pſal. 32.

DE PRIMO HOMINIS STATV ante peccatum, ſcilicet, qualis fuerit ſecundum corpus, & ſecundum animam.

Diſtinct. XIX. A

De hominis duratione et cõſeruatione quãtum ad immortalitatem.

SOlent quęri plura de primo hominis ſtatu ante peccatum, ſcilicet, qualis fuerit homo priuſquam peccaret, & in corpore & in anima: mortalis an immortalis, paſſibilis an impaſſibilis: De termino inferioris vitæ, & tranſitu ad ſuperiorem: de modo propagationis

gationis filiorum,& alia multa, quæ nō inutiliter ſciun
tur, licet aliquando curioſitate quærantur. At priuſ-
quam ad animi qualitatem pertinentia proſequamur,
de qualitate eius ſecundum corpus, & modo propaga-
tionis filiorum,& de aliis quibuſdam inſpiciamus. Pri-
mus ergo homo ſecūdum naturam corporis terreni, &
immortalis fuit quodammodo quia potuit non mori,
In illo nanque primo ſtatu habuit poſſe mori, & poſſe
non mori. Et hæc fuit prima humani corporis immor-
talitas,ſ.poſſe non mori. In ſecundo vero ſtatu poſt pec
catum habuit poſſe mori, & non poſſe non mori: quia
in hoc ſtatu moriendi eſt neceſſitas. In tertio ſtatu habe
bit poſſe non mori & non poſſe mori,quia ad illum ſta-
tum pertinent moriendi impoſſibilitas: quòd ex gratia
erit,non ex natura. In primo ſtatu fuit corpus hominis
animale,id eſt, egens alimoniis ciborum. Vnde & ho
mo factus dicitur in animam viuentem, non ſpiritua-
lem,id eſt, in animam corpus ſenſificantē, quod adhuc
erat animale, non ſpirituale, quod egebat cibis vt per
animam viueret. Factus eſt ergo in animam viuentem,
id eſt,vitam corpori dantem: tamen per ſuſtentamenta
ciborum: & tnnc erat corpus mortale & immortale,
quia poterat mori,& poterat non mori. Poſt peccatum
vero,factum eſt mortuum, ſicut dicit Apoſtolus, Cor- *Geneſ.2.b*
pus propter peccatum mortuum eſt,id eſt,neceſſitatem
moriendi in ſe habet. In reſurrectione vero erit ſpiritua
le, ſcilicet, agile & cibis non egens: & immortale, non
ſicut in ſtatu primo fuit, ſcilicet, quòd poſſit non mo-
ri,ſed etiam quòd non poterit mori. Vnde Auguſtin.ſu-
per Geneſ. Apoſtolus ait, Corpus quidem mortuum *Au.10.ſ.ad*
eſt propter peccatum &c. Prius de limo terræ forma- *principium.*
tum eſt corpus animale non ſpirituale, cum quali re- *Rom. 8.b*
ſurgemus. Renouabitur enim a vetuſtate, non in cor- *Lib.6.c.19.*
pus animale quale fuit: ſed in melius,id eſt, ſpirituale, *Rom. 8.b*
cum hoc mortale induet immortale: in quo mutandus *Lib. eodē de*
erat Adam, niſi mortem corporis animalis peccando *Geneſi ad li*
meruiſſet. Non ait Apoſtolus, corpus mortale eſt pro- *terā, ca.24.*
pter peccatum, ſed mortuum. Illud enim ante pec- *1.Cor.15.g.*

catum

idē c.25. in princicio. Auguſt. Aug. eodem lib. 8. ca. 26. ad principiū Rom. 8. b

catum mortale, & immortale erat, quia poterat mori & non mori. Aliud autem eſt non poſſe mori, aliud poſſe non mori. Ideo factum eſt per peccatum non mortale, quod erat: ſed mortuum, quod non fieret ſine peccaret. Animale enim non eſt hoc corpus, ſicut primi hominis fuit, ſed iam deterius eſt: habet enim neceſſitatem moriendi. Ecce hic euidenter aperit Aug. quòd corpus hominis ante peccatū mortale, & immortale fuit: ſed non qualiter fiet in reſurrectione. De hoc eodem

Beda & gloſſa ordi. ad illud Gene. 2. In quacunq; die comederis.

Beda ſuper Gen. ait, Non eſt credendum ante peccatum ita fuiſſe mortua corpora, ſicut modo. Ait enim Apoſtolus, Corpus propter peccatū mortuum eſt: ſed licet fuiſſent animalia nondum ſpiritualia, non tamen mortua: quæ, ſcilicet, neceſſe eſſet mori.

Vtrùm immortalitas quam habuit ante peccatum, eſſet de conditione naturæ, an gratiæ beneficio. B

Solet hic quæri, cum homo primus mortale & immortale corpus habuerit, vtrum ex conditione naturæ ipſius corporis habuerit vtrunq;: an alterum beneficiū eſſet gratiæ, ſcilicet, immortalitas, id eſt, poſſe non mori? Ad quod dici poteſt, quia alterum habebat in natura corporis, id eſt, poſſe mori: Alterū uero, ſcilicet, poſſe non mori, erat ei ex ligno vitæ, ſcilicet, ex dono gra-

Au. de geneſi ad literā. Lib. 6. c. 15. ad principiū

tiæ. Vnde Aug. ſuper Gen. Quodāmodo creatos eſt homo immortalis, quod erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ. Mortalis erat de conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris. Non enim immortale erat, ꝙ omnino mori non poſſet: quod non

Ibidem paulo inferius.

erit, niſi cum fuerit ſpirituale. Apertè dicit, quòd non ex natura, ſed ex ligno vitæ habebat poſſe non mori. Propter hoc aliqui dicūt, quòd niſi illo ligno vitæ vteretur,

Aliqui dicūt ꝙ ſi non vteret Adā de ligno vitę nō ſemper viueret quia peccaret.

non ſemper viueret, quia peccaret. Peccaret enim ſi illo ligno nō uteretur: quia præceptū erat ei, vt comederet de omni ligno paradiſi, niſi de ligno ſcientiæ boni & mali. Sicut ergo peccauit comedēdo quod erat iuſſum.

Si non foret præceptum, vt de illo ligno comederet & aliis, & non illo vteretur, an poſſet non mori. C

Sed adhuc quæritur, ſi non eſſet præceptum ut de li-

gno

gno vitæ ederet & aliis, & non illo veſceretur, nunquid poſſet nō mori? Si ſemper uiueret non vtens illo ligno, non erat ei ex illo ligno poſſe non mori. Si verò non poſ ſet ſemper viuere, id erat ei ex illo ligno. Aliqui dicunt, ꝙ ſi non fuiſſet ei præceptum veſci illo ligno & aliis, & non illo veſceretur, viueret ſemper: ſic determinantes illud ꝙ ſuprà dixit Aug. Erat ei de ligno vitæ nō de conditione naturæ tantùm, ſcilicet, quaſi nō ex conditione naturę ſolummodo erat ei, ſed etiam ex illo ligno. Aliis autem videtur, ꝙ ex ligno vitæ erat ei poſſe nō mori, quia poterat uti illo ligno, de quo edens non moreretur.

Quæſtio Auguſtini quomodo immortalis factus ſit homo. D

De hac verò hominis immortalitate, qualis fuerit, Aug. ſuper Gen. quæſtionem mouens ſic ait, Quæritur quomodo immortalis factus ſit homo præ aliis animantibus: & quomodo cum illis communem acceperit alimoniam? Sed alia eſt immortalitas carnis, quā in Adam accepimus: alia quā in reſurrectione ſperamus per Chriſtum. Ille factus eſt homo immortalis, vt non poſſet mori ſi non peccaret, moreretur autē ſi peccaret: Filii verò reſurrectionis nō poterūt vltrà peccare, nec mori. Caro noſtra non tūc egebit refectione ciborū: quia nulla poterit eſſe defectio. Caro Adæ antè peccatū ita immortalis creata eſt, ut per alimoniā adiuta eſſet mortis & doloris expers. Sic ergo immortalis & incorruptibilis condita eſt caro hominis, vt ſuā immortalitatem & incorruptionē per obſeruātiā mandatorū Dei cuſtodiret. In quibus mandatis hoc continebatur, vt de illis lignis conceſſis manducaret, & ab interdicto abſtineret. Per horum edulium immortalitatis dona conſeruaret, donec corporalibus incrementis perductus ad ætatem quæ conditori placeret, multiplicata progenie ipſo iubente ſumere de ligno vitæ, quo perfectè immortalis factus, cibi alimenta vlteriùs non requiret.

Ex Auguſt. cap. 21. in principio de Gen. ad literam li. 3. Gloſſa ordinaria ad illud Ge. 1 Faciamus hominem ad. Ibidē gloſſ. ordinaria paulò inferiùs.

Ibidem in gloſſa paulò inferiùs.

Summatim ſuperiorum verborum ſententiam perſtringit. E

Ecce his uerbis uidetur Auguſt. tradere, quòd caro primi hominis immortalitatem in ſe habuerit: quæ per alimoniam

alimoniam ciborum conſeruaretur uſque ad tempus ſuæ tranſlationis melius, quando de ligno de vitę comederet, & fieret omnino immortalis, ita ut non poſſet mori.

Quod ex prædictis conſequi videtur, hominem de naturæ ſuæ conditione quodammodo fuiſſe immortalem: ſed non omnino fieret immortalis, niſi participato ligno vitæ. F

Ideo aliqui dicunt quod immortalitatem de natura habebat, quia poterat non mori: quæ aliorum lignorum eſu poterat conſeruari. ſed non poterat cõſummari niſi per aſſumptionem ligni uitæ. Quod uidetur Aug. ſentire ſuper Gen. dicens. Hoc quoque addo, talem cibũ illam arborẽ præſtitiſſe, quo corpus hominis ſtabili ſanitate firmaretur: non ſicut ex alio cibo, ſed inſpiratione ſalubritate occulta. Hic innuere uidetur, quòd cum aliis cibis poſſet corpus ſuſtentari, hoc cibo indeficienti ſanitate firmaretur. Ex quo conſequi videretur, quod ſicut in natura ſua habuit mortalitatem quandam, ſcilicet, aptitudinem moriendi: ita aliquam immortalitatẽ in natura ſua habuit, id eſt, aptitudinem qua poterat nõ mori, cibis adiutus: ſed ſi perſtitiſſet, immortalitatis perfectio eſſet ei de ligno vitæ, Sed qui hoc tradũt, quomodo ſuperiora Aug. verba quibus dicit, quòd erat immortalis ex ligno vitæ, huic ſententiæ non contradicant diligenter inquirant.

Augu. de geneſi ad literã, libro. 8. c. 5. ad finẽ.

DE MODO PROCREATIONIS filiorum ſi non peccaſſent primi parentes, & quales naſcerentur filii.

Diſtinct. XX. A

De hominis duratione et conſeruatione quantum

POſt hæc videndum eſt, qualiter primi parentes ſi non peccaſſent, filios procreaſſent, & quales ipſi filii naſcerentur. Quidam putant ad gignẽdos filios primos homines in paradiſo miſceri non potuiſſe, niſi

niſi poſt peccatū: dicens concubitum ſine corruptione vel macula non poſſe fieri. Sed ante peccatum nec corruptio, nec macula in homine eſſe, poterat: quoniam ex peccato hæc conſecuta ſunt. Ad quod dicendū eſt, quòd ſi non peccaſſent primi homines, ſine omni peccato & macula in paradiſo carnali copula conueniſſent, & eſſet ibi thorus immaculatus. & commixtio ſine cõcupiſcentia: atque genitalibus membris ſicut cęteris imperarent, ut ibi nullum morum illicitum ſentirent, & ſicut alia membra corporalis aliis admouemus, ut manū ori, ſine ardore libidinis: ita genitalibus uterentur membris ſine aliquo pruritu carnis. Hęc enim lętalis ęgritudo, membris humanis ex peccato inhæſit. Genuiſſent itaq; filios n paradiſo per coitum immaculatū, & ſine corruptione. vnde Aug. Cur non credamus primos homines ante peccatum genitalibus membris ad procreationem imperare potuiſſe, ſicut cæteris in quolibet opere ſine uoluptatis pruritu vtimur. Incredibile enim non eſt Deum talia feciſſe illa corpora, ut ſi non peccaſſent, illis membris ſicut pedibus imperarent, nec cum ardore ſeminarent, uel cum dolore parerent: ſed poſt peccatū motum illum meruerunt, quem nuptiæ ordinant, continentia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis, excipitur honeſtate nuptiali: & quod ſanis eſt officium, ægrotis eſt remedium. Emiſſi quidem de paradiſo conuenerunt, & genuerunt: ſed potuerūt in paradiſo eis eſſe nuptiæ honorabiles & thorus immaculatus ſine ardore libidinis, ſine labore pariendi.

ad filiorum procreationem.

Augu. nono de geneſi ad literam. lib. cap. 10. ad finem.

Ibidem paulo inferius.

Ibidem, ca. 7. in medio.

Ibidē, ca. 3. non longé à principio, lib. 9.

Quare in paradiſo non coierunt, duobus modis ſoluit. B

Cur ergo non coierunt in paradiſo? Quia creata muliere, mox tranſgreſſio facta eſt, & eiecti ſunt de paradiſo. Vel quia nondum Deus iuſſerat vt coirent, & poterat diuina expectari authoritas, vbi concupiſcentia non angebat. Deus uero iuſſerat, quia caſum eorum præſciebat, de quibus homo propagādus erat. Ecce expreſſe habes de modo propagationis filiorum.

Aug. lib. eodem nono. c. 4. in principio.

Ibidem continuò Aug.

De termino illius inferioris vitæ, vtrum natis filiis per ſucceſſiones, an ſimul omnes transferendi eſſent. C

De termino vero temporis quo transferrentur ad ſpiritualem cœleſtemq; vitam, certum aliquid ſcriptura non tradit. Et ideo ambiguum eſt, vtrum parentes genitis filiis perfectaq; humani officii iuſtitia, ad meliorem ſtatum transferrentur, non per mortem, ſed per aliquam mutationem: an patres in aliquo ſtatu vite remanerent, ligno vitę vtentes, donec filii ad eundem ſtatum peruenirēt: & ſic impleto numero omnes ſimul ad meliora transferantur, vt eſſent ſicut ſancti angeli in cœlis. De quo Auguſtinus ambiguè diſſerit, ſuper Gen. ita inquiens. Poterunt primi homines in paradiſo filios gignere: non vt morientibus patribus ſuccederent filii, ſed in aliquo formę ſtatu manētibus, & de ligno vitę vigorem ſumentibus, & filii ad eundem perducerentur ſtatum, donec impleto numero ſine morte animaliū corpora in aliam qualitatem tranſirent, in qua omnino regenti ſpiritui deſeruirent, & ſolo ſpiritu viuificante, ſine corporeis alimentis viuerent. Vel potuerunt parentes filiis cedere, vt per ſucceſſionem numerus impleretur. qui genitis filiis perfectaq; humani officii iuſtitia, ad meliora transferrentur, non per mortem, ſed per aliquam mutationem. Ecce hic habemus de tranſitu hominis ad meliora, ſed incertum nobis relinquitur, vtrum ſimul transferantur, an per ſucceſſiones.

Augu. ca. 3. ad mediū, libr. noni de Gene ad literam.

Auguſt. lib. eodē nono, ca. 6. in principio.

Quales procrearent filios, vtrum perfectionem ſtaturæ & vſum membrorum habentes, qualis homo primus fuit conditus. D

Si vero quæritur. Quales, ſi nō peccaſſet homo, filios genuiſſet? vtrum videlicet, ſicut ipſe primus homo ſecundum naturam corporis & vſum membrorum perfectus mox conditus extitit, ita etiam eius filii in ipſo natiuitatis exordio perfecti exiſterēt: quia ambulare & loqui, & cuncta facere poſſent? Reſponderi poteſt, quòd filios paruulos naſci oportebat, propter materni vteri neceſſitatem. ſed vtrum mox nati perfectionem ſtaturæ & membrorum vſum haberent, an paruuli & in minor

ætate

ætate cõſtituti, vti poſſent membrorum officiis, an per interualla temporum eo modo, quo nunc fit, perfectionem ſtaturæ & vſum membrorum recepturi eſſent, de authoritatibus definitum non habemus.

Ambigua Aug. verba ponit, vbi tamen videtur innuere, quod filij & paruuli poſſent membrorum vti officiis. E

Et ſuper hoc Auguſtinus ambiguè loquitur. Mouet nos, inquit ſi primi homines non peccaſſent, vtrum tales filios eſſent habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus vterentur. Nam propter vteri neceſſitatem, fortè neceſſe erat pruulos naſci: ſed quãuis exigua pars corporis ſit coſta, non tamen propter hoc paruulam viro coniugem fecit. vnde & eius filios poterat omnipotentia creatoris mox natos, grandes facere. Sed vt hoc omittã, poterat certè eis præſtare, quod multis animalibus præſtitit: quorũ pulli, quanuis ſint paruuli, tamen mox vt naſcuntur currunt, & matrem ſequuntur. Contrà, homini nato nec ad inceſſum pedes idonei ſunt, nec manus ſaltem ad ſcalpendum habiles, & iuxta ſe mammis poſitis naſcẽtes, magis poſſunt eſuriẽtes flere quàm ſugere: propriè quæ infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. His verbis videtur inſinuari, quod filii etiam paruuli, officiis membrorum valerent vti.

Aug. c. 37. lib. 1. de peccatorũ meritis & remiſſione & de baptiſmo paruulorũ, to. 7. Aug. ca. 38. eiuſdẽ, li. 1. de peccatorũ meritis et remiſſione. tomo. 7.

Quibuſdam non abſurdè placuit, quòd filij parui naſcerentur, & per acceſſum temporis in ſtatura & in aliis ſicut nunc proficerent, quod non eſſet vitio imputandum. F

Sed cum Aug. ſub aſſertione de his nihil tradat, non irrationabiliter quibuſdam placuit primorum parẽtum filios naſcituros paruos, ac deinde per interualla temporum eadem lege, qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, ſtaturę incrementum & membrorum vſum recepturos, vt in illis expectaretur ætas ad ambulãdum & loquendum ſicut modo in nobis: quod vtique non eſſet vitio imputandum, ſed conditioni naturæ: ſicut à cibo abſtinere penitus non valebant, nec tamen illud erat ex vitio, ſed ex naturæ conditione.

Oppoſitio quorundam volentium probare eos poſſe viuere ſine alimonia. G

Ad hoc autem opponitur, Si nō peccarent, non morerentur: ſed non peccarent, ſi non comederent: poterāt igitur ſine alimonia viuere. Cæterùm, ſicut ſuprà diximus, non ſolum peccaret ſi de ligno vetito ederent, ſed etiam ſi conceſſis non vterentur, quia ſicut erat eis præceptum non illo ligno vti, ita aliis veſci. Præterea contra naturalem rationem facerent, qua intelligebant de illis eſſe edendum, quod & naturaliter appetebant. Item opponitur, Cùm fames ſit pœna peccati, ſi non peccarent, famem non ſentirent, ſed ſine fame ſuperfluum videretur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguiſſe ante peccatum, quia non poterant eſurire, ſi non peccaſſent. Ad quod dici poteſt, quòd fames verè defectus eſt & pœna peccati. Eſt enim immoderatus appetitus edendi, non ſubiacuiſſet homo, ſi non peccaſſet, ſed proculdubio peccaret, niſi hunc defectum cibo præueniret. Habebat enim naturalem appetitum & moderatum, cui ita ſatisfaciendum erat, ne defectum famis ſentiret. Sicut ergo non ex vitio, ſed ex naturæ conditione erat, quod ante peccatum homo cibis indigebat, ita nō ex vitio eſſet ſed de natura, ſi hominis conditio in principio ſuo, id eſt, in primo parente à perfecto inchoata, in ſubſequenti propagatione à modico ad maiora proficeret, vt ſcilicet, per interualla temporis, ſtaturæ corporeæ incrementa, vſumque membrorum ſuſciperet.

Vtrum ſicut ſtatura corporis, ita etiam ſenſu mentis paruuli naſcerentur, & per acceſſum temporis proficerent in ſenſu & notitia veritatis, ſcilicet, an mox nati, in his eſſent perfecti. H

Et cum de corpore humano non ſit abſurdum vel inconueniens hoc exiſtimare, quæri ſolet, vtrùm de ſenſu animæ, & cognitione veritatis eodem modo ſentiendum ſit, vt ſcilicet, hi qui ſine peccato naſcerentur, ſenſu & intelligentia mentis imperfecti exiſterent, & per acceſſum temporis in his proficerent vſque ad perfectionem.

nem, an mox conditi perfectionem ſenſus & cognitionis perciperent. Illi qui ſentiunt paruulos natos, in ſtatura corporis & vſu membrorum per acceſſum temporis profecturos, non diffitentur eoſdem in exordio natiuitatis ſenſu imperfectos exiſtere, & per interuallum temporis in ſenſu & cognitione proficere vſque ad perfectum. *Reſponſio.*

Contra illorum ſententiam opponunt quidam. I

Ad quod quidam opponunt dicentes, Si mox nati nō haberent perfectionem ſenſus & intelligentiæ, ignorantia in eis eſſet. Ignorantia autem peccati eſt pœna. Sed qui hoc dicunt, non ſatis diligenter conſiderant, quia non omnis qui aliquid neſcit vel minus perfectè aliquid ſcit, ſtatim ignorantiam habere ſiue in ignorantia eſſe dicendus eſt, quia ignorantia non dicitur, niſi cum id, quod ſciri & ignorari debet neſcitur. Taliſq; ignorantia pœna peccati eſt, cum mens vitio obſcuratur, ne cognoſcere valeat ea quæ ſcire deberet. *Quomodo ignorātia dicitur eſſe in aliquo.*

De hominis tranſlatione in meliorem ſtatum: & de duobus bonis, altero hic dato, altero promiſſo. K

Talis erat hominis inſtitutio ante peccatum ſecundum corporis conditionem. De hoc autem ſtatu tranſferendus erat cum vniuerſa poſteritate ſua, ad meliorem digniorémq; ſtatum, vbi cœleſti & æterno bono in cœlis ſibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus eſt homo, ita illi duo bona conditor à principio præparauit, vnum temporale, alterum æternum, vnum viſibile, alterum inuiſibile, vnum carni, alterum ſpiritui. Et quia primum eſt quod eſt animale, deinde quod eſt ſpirituale, temporale ac viſibile bonum priùs dedit, Inuiſibile autem & æternum promiſit, & meritis quærendum propoſuit. Ad illius autem cuſtodiam quod dederat & ad illud promerendū quod promiſerat, naturali ratione in creatione animæ hominis inditæ, quia poterat inter bonum & malum diſcernere, præceptum addidit obedientię, per cuius obſeruantiam datum non perderet, & promiſſum obtineret, vt per meritum veniret ad præmium. *Hugo de ſacra. li. 1. parte 2. cap. 6.* *1. Cor. 15 f*

DE INVIDIA DIABOLI QVA AD hominem tentandum acceſſit.

Diſtinct. XXI. A

De hominis lapſu, ſeu peccato primorũ parẽtum, & eorum tentatione.

VIdens igitur diabolus hominem per obedientiæ humilitatẽ poſſe aſcendere, vnde ipſe per ſuperbiã corruerat, inuidit ei: & quia prius per ſuperbiam diabolus fuerat idem deorſum lapſus, & zelo inuidiæ factus eſt ſathan, id eſt, aduerſarius. Vnde & mulierem tentauit, in qua minus q̃ in viro rationem vigere nouit. Eius enim malitia ad tentandũ virtutem timida, humanam naturam in ea parte ubi debilior videbatur, aggreſſa eſt: ut ſi fortè illic aliquatenus præualeret, poſtmodum fiducialius ad alteram, quæ robuſtior fuit, pulſandam vel potiùs ſubuertendam accederet. Primum ergo ſolitariam fœminam explorauit, ut in ea primum omnem ſuæ tentationis vim experiretur.

Quare in aliena forma venit. B

Sed qua illi per uiolentiã nocere nõ poterat, ad fraudẽ ſe cõuertit, ut dolo homine ſupplãtaret, quẽ uirtute ſuperare nequiret. Ne autẽ fraus illius nimis manifeſtaretur, in ſua ſpecie non uenit, nec apertè cognoſceretur, & ita repleretur: iterũ ne nimis occulta foret fraus eius quæ caueri non poſſet, & homo ſimul uideretur iniuriã pati ſi taliter circunueniri permitteret eũ Deus, ut pręcauere non poſſet: in aliena quidem forma uenire permiſſus eſt diabolus: ſed in tali in qua eius malitia facilè poſſet deprehendi, Vt ergo in propria forma non ueniret, uolũtate ſua propria factum eſt: ut autem in forma ſuæ malitiæ congruenti ueniret, diuinitus factum eſt. Venit ergo ad hominem in ſerpẽte: qui fortè eſt permitteretur, in columbæ ſpecie uenire maluiſſet. Sed nõ erat dignum ut ſpiritus malignus illam formam homini odioſam faceret, in qua ſpiritus ſanctus appariturus erat. Nõ ergo niſi per ſerpentẽ, tẽtare permiſſus fuit diabolus: ut per illud quod foris erat, aſtutiam tentantis animaduertere fęmina quiret: diabolus enim per ſerpẽ-

tem tentabatur. Ideoq; ſerpens dictus eſt eſſe callidior cunctis animantibus terræ: quia ut ait Aug. Mali angeli licet ſuperbia deiecti, natura tamen ſunt excellentiores omnibus beſtiis propter eminentiam rationis, quanuis ſerpens non rationali anima, ſed ſpiritu diabolico poſſit ſapientiſſimus dici, Non ergo mirum ſi diabolus ſpiritu ſuo implens ſerpentem ſicut uates implebat, ſapientiſſimum reddiderat omniũ beſtiarum: quem tamen ad tentandum nõ elegit diabolus, ſed per quod animal permiſſus fuit, teutauit. Vnde Aug. ſuper Gen. Non putandum, quod diabolus ſerpentẽ per quẽ tentaret elegerit ſed cum decipere cuperet, non potuit, niſi per quod animal poſſe ꝑmiſſus eſt. Nocendi enim volũtas ineſt cuiq; à ſe, ſed poteſtas à Deo. Sic autem loquebatur diabolus per ſerpentem ignorantem, ſicut per energumenos uel phanaticos loquitur. Serpente enim uelut organo eſt uſus, mouens naturam eius ad exprimendũ ſonos uerborum & ſigna, quibus ſuam monſtraret voluntatem. Serpens ergo nec uerba intelligebat, nec rationalis eſt factus: calidiſſimus tamen eſt dictus, propter aſtutiam diaboli. Locutus eſt autem ſicut aſina Balaam: ſed hoc diabolicum, illud angelicum fuit: boni enim & mali angeli ſimiliter operantur. Hic quæri ſolet, quare mulier non horruit ſerpentem. Quòd cum nouerit creatũ eſſe, ipſum etiam officiũ loquendi à Deo accepiſſe putauit.

Augu. ſuper Gen. lib. 11. c. 2. ad principium. Ibidem paulò inferius. Aug. cap. 3. in principio li. 11. Libr. eodem c. 27. ad principium. Lib. eodẽ ca. 28. in principio cap. 29. eiuſdẽ lib. in principio. Nume. 22. a Ibidem paulò inferius.

De modo tentationis. C

Tentatio autem hoc modo facta eſt, Stans coram fœmina hoſtis ſuperbus, non audet in uerba perſuaſionis exire, metuens deprehendi: ſed ſub interrogatione eam aggreditur, ut ex reſponſione colligeret, qualiter in malatia procedere poſſet, Cur, inquit, præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradiſi? Cui reſpondit mulier, De fructu lignorum quę ſunt in paradiſo veſcimur: de fructu verò ligni ꝙ eſt ĩ medio paradiſi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne fortè moriamur. In quo uerbo dedit locum tentanti cùm dixit, ne fortè moriamur: vnde mox diabolus

Aug. c. 30. ſuper Gen. li. 11. Gen. 3. A

dixit ad mulierem, Nequaquam moriemini, ſcit enim Deus quòd in quacunq; die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum. Attende ordinem ac progreſſum humanæ perditionis. Primò Deus dixerat, Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini. Deinde mulier dixit, Ne fortè moriamur. Nouiſſimè ſerpens dixit, Nequaquam moriemini. Deus affirmauit, mulier quaſi ambigendo illud dixit, diabolus negauit: quæ ergo dubitauit, ab affirmante receſſit, & neganti appropinquauit.

Gen. 3. b

De verſutia diaboli, qui ad faciliùs perſuadendum, malum remouit, & bonum in pollicito duplicauit. D

Qui ad ſuam perſuaſionem pleniter ſuffulciendam, id eſt, vt malum quod intendebat liberè perſuaderet: & malum quod mulier timuit, negando remouit, & repromiſſionem addidit: & vt eius perſuaſio citiùs reciperetur, promiſſionem duplicauit. Vna nempè comeſtionē ſuadens, duo in præmio propoſuit, ſimilitudinem Dei, ſcientiamq; boni & mali ſpondens. Vbi tribus modis hominem tētauit, ſ. gula, in perſuaſione cibi, cum dixit, In quacunq; die comederitis: Inani gloria in promiſſione deitatis, cùm dixit, Eritis ſicut dii: Auaritia, in promiſſione ſcientię, cùm dixit, Scientes bonum & malum. Gula eſt immoderata cibi auiditas: Vana gloria, amor propriè excellentiæ: Auaritia immoderata habendi cupiditas: quæ non eſt tantum pecunię, ſed etiam altitudinis & ſcientię, cum ſupra modum ſublimitas ambitur.

Quòd homo tribus modis tentatus eſt, gula, vana gloria, auaritia.

De duplici tentationis ſpecie. E

Porro ſciendum eſt duas eſſe ſpecies tentationis, interiorē ſcilicet, & exteriorem. Exterior tentatio eſt, quando nobis extrinſecus malū viſibiliter ſuggeritur verbo vel ſigno aliquo, vt ille cui fit, ad conſenſum peccati declinet: & talis tentatio tantum fit ab aduerſario. Interior verò tentatio eſt, quando inuiſibiliter malum nobis intrinſecus ſuggeritur: & hæc tentatio aliquando fit ab hoſte, aliqñ a carne. Nam & diabolus inuiſibiliter mala ſuggerit, & ex carnis corruptione ſuboritur motus illicitus & titillatio praua. Ideoq; tentatio quæ ex carne eſt,

Quæ ſit exterior tentatio, & à quo fiat.

Quæ ſit tētatio interior, & à quo fiat.

non

non ſit ſine peccato: quæ aũt eſt ab hoſte, niſi ei conſentiatur, nõ habet peccatũ, ſed eſt materia exercendę virtutis. Tentatio aũt carnis interior difficilius vincitur: quia interiùs oppugnãs, de noſtro cõtra nos roborat. Homo ergo qui ſola exteriore tentatione pulſatus cecidit, tanto grauiùs plectẽdus erat, quãto leuiori impulſu fuerat proſtratus. Et tñ quia aliquã, licet modica cadendi occaſionem habuit, idcirco per gratiam iuuari potuit ad veniam: vt qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergo incitatorẽ habuit ad malum, non iniuſtè reparatorẽ habuit ad bonũ. Diabolus verò q̃a ſine alicuius tentatione peccauit, per aliũ vt ſurgeret iuuari non debuit, nec p̱ ſe potuit: & ideo irremediabile peccatũ eius extitit. Peccatum verò hominis ſicut per aliũ habuit initium, ita per alium non incongruè habuit remedium.

Quare homo, non angelus, ſit redemptus. F

Præterea Angelica natura quoniam non tota perierat, ſed ex parte perſtiterat, non eſt redempta: humana verò tota perierat: & ideo ne penitus perderetur. ex parte eſt redempta, vt inde ruina ſuppleretur Angelica. Vnde Auguſt. in Ench. Placuit vniuerſitatis creatori & moderatori, vt quoniam non tota multitudo Angelorum Deum deſerendo perierat, ea quæ perierat in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum Deo illa deſerente perſtiterat, de ſua certiſſimè cognita ſemper fœlicitate gauderet. At verò creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque ſuppliciis tota perierat, ex parte poterat reparari, vnde angelicæ ſocietati ſuppleretur quod ruina illa minuerat: hoc enim promiſſum eſt ſanctis, quòd erunt æquales Angelis Dei. *Cap. 29. in principio.* *Matt. 22. c*

Quòd non ſoli viro præceptum fuit datum. G

Illud etiam notandum eſt, quòd non ſoli viro præceptum videtur eſſe datum, cum ipſa mulier teſtatur ſibi etiam eſſe mandatum, dicens, Præcepit nobis Deus, &c. Suprà tamen legitur, ante factam mulierem Deum dixiſſe viro, De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas: Non dixit, ne comedatis. Fortè quia facturus erat mulierem de viro, ſic præcepit, vt per virum ad mulie- *Aug. de Geneſi ad literam 8. libr. cap. 17. in principio.*

rem perueniret mandatum: quia mulier quę ſubiecta uiro fuit, non niſi mediante uiro diuinum debuit accipere præceptum. Vnde Apoſtolus, Si quid diſcere mulieres uoluerint, domi uiros ſuos interrogent. Si quæritur, quomodo loqui potuerunt vel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquentes creſcendo uel magiſterio? Dicimus, quia Deus eos tales fecerat qui poſſent loqui, & diſcere ab aliis ſi eſſent.

1.Cor.14.b

DE ORIGINE ILLIVS PECCATI.

Diſtinct. XXII. A

De hominis tranſgreſſione.

HIc uidetur diligenter inueſtigandum eſſe quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidam putant quandã elationem in animo hominis præceſſiſſe ex qua diaboli ſuggeſtioni conſenſit. Quod uidetur Auguſt. innuere ſuper Gen. ita inquiens. Non eſt putandum quod homo deiiceretur, niſi præceſſiſſet in eo quædam elatio comprimenda: ut per humilitatem peccati ſciret quam falſo de ſe præſumpſerit, & quod non bene ſe habet natura ſi à faciente receſſerit. Item in eodem, Quomodo uerba tentatoris crederet mulier dum ſe à re bona & utili prohibuiſſet, niſi ineſſet eius menti amor ille propriæ poteſtatis, & de ſe ſuperba præſumptio: quæ per tentationem fuerat conuincenda, aut perimenda. Denique non contenta ſuaſione ſerpentis, aſpexit lignum bonum eſu, decorum aſpectu: nec credens ſe inde poſſe mori, fortè putauit Deum alicuius cauſa ſignificationis illa dixiſſe: ideo manducauit, & dedit uiro ſuo fortaſſis cum aliqua ſuaſione, quam ſcriptura intelligendam reliquit. Vel fortè non fuit ſuaderi neceſſe, cum eam mortuam eſſe illo cibo non uideret uir. Sicut ergo non eſt permiſſus diabolus tentare fœminam, niſi per ſerpentem: ita nec uirum, niſi per fœminam, ut ſicut præceptum Dei per uirum uenit ad mulierem, ita diaboli tentatio per mulierem tranſiret ad uirum. In muliere uerò quæ rationalis erat, non eſt ipſe locutus ut in ſerpente, ſed perſuaſio

Aug. de Geneſ. ad literã lib. 11. ca. 5. in principio.

Ibidem paulo inferius.

Aug. li. 11. dicto ca. 27.

Ibidem paulo inferius.

eius,

eius, quanuis inſtinctu adiuuaret interiùs, quod per ſerpentem gerebat exteriùs. Ex prædictis tentationis modus atque progreſſus inſinuatur: nec nō etiā, quod prædiximus, innui videtur, ſcilicet, quòd tentationem præceſſerat aliqua elatio, & præſumptio in mente hominis.

Obiectio contra illos qui dicunt elationem præceſſiſſe in mente. B

Quòd ſi ita fuit, non ergo alteriùs ſuggeſtione priùs peccauit, cum auctoritas tradat ideo peccatum diaboli incurabile eſſe, quia non ſuggeſtione ſed propria ſuperbi cecidit: hominis verò curabile, quia non per ſe ſed per alium cecidit, & ideo per alium reſurgere potuit. Quocirca prædicta verba Auguſt. pium ac diligenrem lectorem efflagitant: quæ ſic intelligere ſanè quimus, Nō deiiceretur homo in actum illius peccati vt ſcilicet, lignum vetitum ederet, & in has miſerias per tentationem diaboli, niſi elatio comprimenda præceſſiſſet, non vtique tentationem, ſed opus peccati. Talis enim fuit ordinis proceſſus: Diabolus tentando dixit, Si comederitis, eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum: quo audito ſtatim menti mulieris ſurrepſit elatio quædam & amor propriæ poteſtatis: ex quo placuit ei facere quod diabolus ſuadebat, & vtique fecit. Suggeſtione igitur peccauit, quia tentatio præceſſit: ex qua in mente eius orta eſt elatio, quam peccatum operis ſecutum eſt, & pœna peccati.

Quomodo intelligēda ſint illa verba hic deſinit.

Quæ fuit elatio mulieris. C

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere ſimilitudinē Dei cum æqualitate quadam, putans eſſe verum quod diabolus dicebat. Et ideo ſpecialiter mulierem commemorat Aug. inquiens, Quomodo crederet mulier diabolo, niſi eſſet in mente eius de ſe ſuperba præſumptio. Et quod ibi ſequitur, ſcilicet, Quæ per tentationem fuerat conuincenda vel perimenda: ad mulierem referendum eſt, vt intelligatur, quæ mulier, non quę elatio fuerat per tentationem, &c.

Aug. ad fin. c. 30. li. 11. de Geneſ. ad literam.

Quæ

Quæ fuit elatio viri: an crediderit, & voluerit quod mulier. D

Solet quæri, Vtrùm illa talis elatio & amor propriè poteſtatis in uiro fuerit, ſicut in muliere? Ad quod dicimus, Quia Adam non fuit ſeductus eo modo quo mulier. Non enim putauit eſſe uerum, quod diabolus ſuggerebat. In eo tamen fuiſſe ſeductum credi poteſt, quod commiſſum ueniale putauerit, quod peremptorium erat. Sed nec prior ſeductus fuit, nec in eo in quo mulier, ut crederet Deum illud lignum ideo tangere prohibuiſſe, quoniam ſi tangerent fierent ſicut dii. Veruntamen præuaricator fuit Adam, vt teſtatur Apoſtolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius ineſſe ilico poſt tentationem, ex qua voluit lignum uetitum experiri, cum mulierem non uideret mortuam eſca illa percepta. Vnde Auguſt. ſuper Gen. Cum Apoſtolus Adam præuaricatorem fuiſſe oſtendit dicens. In ſimilitudinem præuaricationis Adæ: ſeductum tamen negat ubi ait, Adam non eſt ſeductus, ſed mulier: vnde & interrogatus non ait, Mulier ſeduxit me: ſed, Dedit mihi, & comedi. Mulier uerò dixit, Serpens ſeduxit me. Hanc autem ſeductionem propriè uocauit Apoſtolus, per quam id quod ſuadebatur, cum falſum eſſet, uerum putatũ eſt, ſcilicet, quòd Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia ſciebat eos ſi tetigiſſent, ſicut Deos futuros: tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etſi uirum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum latere non poterat, ſolicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa eſca non eſſe mortuam: nec tamẽ eum arbitror, ſi iam ſpirituali mente præditus erat, ullo modo crediſſe quod diabolus ſuggerebat.

Rom. 5. a.
Li. 11. c. 42. ad mediũ.
Lib. & cap. eiſdẽ in fine.

Quis plus peccauit, Adam vel Eua. E

Ex quo manifeſtè animaduerti poteſt, quis eorum plus peccauerit, Adam ſcilicet, uel Eua. Plus enim uidetur peccaſſe mulier, quæ uoluit vſurpare diuinitatis ęqualitatem, & nimia præſumptionem elata crediderit ita eſſe futurũ. Adam verò nec illud credidit, & de pœnitentia

tētia & Dei miſericordia cogitauit, dum vxori morem gerens, eius perſuaſioni conſenſit: nolens eam contriſtare, & à ſe alienatam relinquere ne periret: arbitrās illud eſſe ueniale non mortale delictum. Vnde Aug. Apoſtolus ait, Adam non eſt ſeductus. Quod utique ita accipi poteſt, ut intelligatur non eſſet ſeductus prior ſcilicet, vel in eo in quo mulier: ut ſcilicet, crederet illud eſſe uerum, Eritis ſicut dii: ſed putauit utrunque poſſe fieri, ut & uxori morem gereret, & per pœnitentiam unitam haberet. Minus ergo peccauit. qui de pęnitentia & Dei miſericordia cogitauit. Poſtquā enim mulier ſeducta manducauit eique dedit ut ſimul ederent, noluit eam contriſtare, quam credebat ſine ſuo ſolatio contabeſcere, & à ſe alienatam omnino interire: non quidem carnali victus concupiſcentia, quam nondum ſenſerat: ſed amicabili quadam beneuolentia, qua plerunque fit vt offendatur Deus, ne offendatur amicus: quod cum facere nō debuiſſe, diuinæ ſententiæ iuſtus exitur indicauit. Ergo alio quodam modo ipſe etiam deceptus eſt. Inexpertus enim diuinæ ſeueritatis, in eo falli potuit, vt ueniale crederet eſſe commiſſum: ſed dolo illo ſerpentino quo mulier ſeducta eſt, nullo modo arbitror illum potuiſſe ſeduci. Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris pręſumptio fuit: quę etiā in in ſe, & proximum, & in Deum peccauit: vir autem tantùm in ſe, & in Deum. Inde etiam colligitur quòd mulier plus peccauerit, quia grauiùs punita eſt: cui dictum fuit, In dolore paries filios, &c.

Au. ca. 42. in medio li. 11. de Gen. ad literam.

Aug. c. 11. in fine li. 14 de ciuitate Dei.

Aug. c. 42. li. 11. de Ge. ad literam.

Quòd prædictæ ſententiæ aduerſari videtur. F

Sed huic uidetur contrarium quod Aug. ſuper Gene. de viro & muliere peccatum ſuum excuſantibus ait: Dixit Adam, Mulier quam dediſti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confuſionis deformitatem, non confeſſionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum, ſed refert in alternum dicens, Serpens decepit me, & comedi in impari ſexu, ſed pari faſtu. Ecce hic dicit Auguſtinus quia parem faſtū habuit mulier cum uiro. Pariter ergo

Lib. 11. c. 19 ad pricipiū. de Gen. ad literam.

Ibidem paulò inferiùs.

ſuperbierunt, & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari poteſt, ut dicamus parem utriuſque fuiſſe faſtum in excuſatione peccati, & etiam in eſu ligni vetiti: ſed diſparem, & in muliere multò maiorem, in eo quod credidit & uoluit eſſe ſicut Deus, quod non uir. Veruntamen & de viro legitur, quòd uoluit eſſe ſicut Deus. Dicit enim Auguſtinus ſuper illum locum pſal. Quæ non rapui tunc exoluebam. Rapuit Adam & Eua præſumentes ut diabolus de diuinitate, rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt felicitatem. Item ſuper illum locum, Deus quis ſimilis tibi. Qui per ſe vult eſſe vt Deus, peruersè vult eſſe ſimilis Deo: ut diabolus qui noluit ſub eo eſſe: & homo, qui ut ſeruus noluit teneri præcepto, ſed voluit ut nullo ſibi dominante eſſet quaſi Deus. Item ſuper illum epiſtolæ locum, Non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo: quia non vſurpauit quòd ſuum non eſſet ut diabolus, & primus homo.

Au. ad verſum 6. pſal. 68. in enarratione 1 ſo. mo. 8.

Aug. ad verſum 21. pſa. 70. concione 2.

Aug in fine tractatu 17. ad illud Io. 5. Patrē ſuū dicebat Deū tom. 9.

Quorundam ſententia, quòd Adam ambigerit eſſe vt Deus, ſed non crediderit poſſibile. G

Ideo quibuſdam uidetur, quòd etiam Adam ambierit eſſe ſicut Deus, non tamen crediderit id fieri poſſe: & ideo falſum eſſe quod diabolus promittebat cognouit. Et licet diuinitatis æqualitatem concupierit, non tamen adeo exarſit, nec tanta eſt affectus ambitione ſicut mulier: quæ illud fieri poſſe putauit, & ideo magis illud ambiendo ſuperbiuit, Virum autem aliqua fortè ambitionis ſurreptio mouit: ſed non ita, ut illud uerum uel poſſibile fore putaret. Aliis autem uidetut ideo dictum eſſet, quòd Adam illud uoluerit, quia mulier de eo ſumpta illud voluit: ſicut ſi, inquiunt, peccatum dicitur per unum hominem intraſſe in mundum, id eſt, in humanā naturam: cùm tamen mulier ante virū peccauerit, quia per mulierem intrauerit de viro factam. Vel potiùs ideo per hominem dicitur intraſſe, quia etiam peccante muliere ſi uir non peccaſſet, humanum genus minimè peccatis corruptum periret Minus ergo peccauit vir quàm mulier.

Obiectio

Obiectio contra id quod dictum eſt, uirum minus peccaſſe. H

His autem opponi ſolet hoc modo: Tribus modis (ut Iſid. ait) peccatū geritur. ſ. ignorantia, infirmitate, induſtria. Et grauiùs eſt infirmitate peccare, quā ignorātia grauiusq; induſtria, quàm infirmitate. Eua autem videtur ex ignorantia peccaſſe, quia ſeducta fuit. Adam uerò ex induſtria, quia non fuit ſeductus, vt Apoſtolus ait. Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, quod putauit uerum eſſe quod diabolus ſuadebat: non tamen in hoc, quin nouerit illud Dei eſſe mandatum, & peccatum eſſe, contra agere. Et ideo excuſari à peccato per ignorantiam non potuit.

Iſido. ca. 17. non longè à principio.

1. Ad Tim. 2. d

Quòd ignorantia alia excuſat, alia non. I

Eſt enim ignorantia quæ excuſat peccantem: & eſt ignorantia talis quæ non excuſat. Eſt autem ignorantia uincibilis, & ignorantia inuincibilis. Excuſatio omnis tollitur, ubi mandatum non ignoratur.

De triplici ignorantia, quæ excuſat, & quæ non. K

Eſt autem ignorantia, triplex: & eorum, ſcilicet, qui ſcire nolunt cum poſſint, quæ non excuſat, quia & ipſa peccatum eſt: Et eorum qui uolunt ſe nō poſſunt, quę excuſat, & eſt pœna peccari non peccatum: Et eorū qui quaſi ſimpliciter neſciunt non renuentes vel proponentes ſcire, quę neminem planè excuſat, ſed fortaſſe vt minus puniatur. Vnde Auguſtinus ad Valentinum, Eis aufertur excuſatio, quia mandata Dei nouerunt: quam ſolent habere homines de ignorantia. Et licet grauiùs ſit peccare ſcienter quàm neſcienter, non ideo tamen confugiendum eſt ad ignorantię tenebras, ut in eis quiſquam excuſationem requirat. Aliud eſt enim neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe: quia in eis qui intelligere noluerunt, ipſa ignorantia peccatum eſt: in eis verò qui non potuerunt, pœna peccati. Ignorantia verò quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed qui tanquam ſimpliciter neſciunt, nullum ſic excuſat vt ęterno igne non ardeat, ſed fortaſſe ut minus ardeat. Non igitur mulier excuſationem

Aug. de gratia & libero arbitrio in fine cap. 2. tomo. 7.

Ibidem c. 3. ad medium.

nem habuit de ignorantia, cum & mãdatum nouerit, & peccatum eſſe ſecus agere non ignorauerit.

Vnde proceſſerit conſenſus illius peccati, cum natura hominis eſſet incorrupta. L

Solet etiã quęri, cum ſine vitio eſſet natura hominis, vnde conſenſus mali proceſſerit? Ad quod reſponderi poteſt, quia ex libero arbitrio propriè voluntatis fuit. In ipſo enim & in alio cauſa extitit vt fieret deterior. In alio, qui in diabolo qui ſuaſit: In ipſo, quia voluntate liberi arbitrii conſenſit. & cum liberum arbitrium ſit bonum, ex re vtique bona malus ille conſenſus prouenit: & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in ſequenti plenius tractabimus, cum origo mali, & in quare coaleſcat inueſtigabitur.

An voluntas præceſſerit illud peccatum. M

Si vero quæritur, Vtrùm voluntas illud peccatũ pręceſſerit? Dicimus quia peccatum illud & in voluntate, & in actu conſtitit: & voluntas actum præceſſit, ſed ipſam voluntatem alia hominis voluntas mala non præceſſit, atque ex diaboli perſuaſione, & hominis arbitrio illa voluntas mala prodiit: quæ iuſtitiam deſeruit, & iniquitatem inchoauit: & ipſa voluntas iniquitas fuit.

QVARE DEVS PERMISERIT HOMInem tentari, ſciens eum eſſe caſurum.

Diſtinct. XXIII. A

Aug. li. 11. c. 4. in principio de geneſi ad literam.

PRæterea quęri ſolet, cur Deus hominẽ tentari permiſerit, quem decipiendum fore præſciebat? Sed non eſſet laudabile homini, ſi ideo bene viuere poſſet, quia nemo male viuere ſuaderet: cum in natura poſſe, & in poteſtate habere vellet non conſentire ſuadenti, Deo iuuante: & eſt glorioſius non conſentire, quàm tentari non poſſe. Mouentur etiam quidam dicentes, Cur creauit Deus quos futuros malos præſciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum eſſet facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vnde aliquid facerent: & ſi culpabiliter aliquid facerent, illum de ſe

Aug. ſuper Gen. lib. 11. c. 6. ad principium.
Lib. eo. c. 9. in medio.

de ſe laudabiliter operantem inuenirent. A ſe habent voluntatem malam, ab illo naturam bonam, & iuſtam pœnam. Fruſtra ergo dicitur, non deberet Deus creare quos præſciebat malos futuros: ſciebat enim boni profuturos, & iuſtè pro mala voluntate puniendos. Addūt etiam, talem hominem debere facere, qui nollet omnino peccare. Concedimus quidem meliorem naturam eſſe, quæ omnino peccare nollet. Concedant & ipſi non eſſe malam, quæ talis facta eſt, vt poſſet non peccare ſi vellet: & iuſtè punitam, quæ voluntate non neceſſitate peccauit. Cùm ergo hæc bona ſit, illa melior: cur non vtranq; faceret, vt vberius laudaretur de vtraq;. Illa enim de ſanctis angelis, hæc de hominibus eſt. Item inquiunt, Si deus vellet, & illi boni eſſent. Et hoc quidem concedimus: ſed melius voluit, vt quod vellent, eſſent: Et boni quidem non infructuosè, mali vero nō impunè eſſent. Item inquiunt, Poſſet Deus voluntatem eorum vertere in bonum, quia omnipotens eſt: Poſſet reuera. Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipſe nouit. Non debemus plus ſapere quàm oportet.

Aug. ī fine ca.6. li.11. de Gene. ad literam.
Lib. eo. c.7. ī principio.
Ibidē paulò inferius.
In prīcipio, ca.9. eiuſdē lib.11.
Li. eo. c.10. in principio
Rom.12.d

Hic qualis ſecundum animam, & agit de ſcientia hominis ante peccatum. B.

Et quidem ſecundum animā rationalis fuit homo, habens diſcretionem boni & mali. Scientiam quoq; rerum creatarum, & cognitionem veritatis, quæ primæ perfectioni congruebat, mox conditus non incongruè accepiſſe putatur, & ad illam non ſtudio vel diſciplina aliqua per interualla temporis profeciſſe, ſed ab exordio ſuæ conditionis diuinitus illam percepiſſe.

Quòd triplicem habuit homo ante lapſum cognitionem, ſcilicet, rerum propter ſe factarum, & creatoris, & ſui. C

Fuit homo primus ante lapſum triplici cognitione præditus: rerum, ſcilicet, propter ſe factarum, & creatoris, & ſui. Rerum quippe cognitionē hominem accepiſſe perſpicuum eſt, cū nō ipſe creator vel angelus aliquis, ſed homo omnibus animātibus nomina impoſuerit: vt oſtenderetur, ꝙ ſingulorum notitiam homo ipſe habuerit. Quæ enim propter illum creata erāt, & ab illo regenda,

De cognitione rerū creatarum.

regenda,& diſponenda erant,horũ omnium Deus illi & ſcientiã tribuit,& prouidentiã atq; curam reliquit:quia vt ait Apoſtolus,Nõ eſt cura deo de bobus.Quorũ aliorumq; animaliũ Deus homini curã reliquit & prouidentiam,vt dominationi eius ſubiicerẽtur,& ratione illius gubernarentur:vt ſciret illis neceſſaria prouidere à quibus emolumentũ debebat recipere. Hanc autem ſcientiam homo peccando non perdidit, ſicut nec illam qua carnis neceſſaria prouiderentur. Et idcirco in ſcriptura homo de huiuſmodi non eruditur, ſed de ſcientia animæ quam peccando amiſit.

1.Cor.9.a

De cognitione creatoris. D

Cognitionem quoq; creatoris primus homo habuiſſe creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat: non eo modo cognoſcendi, quo ex auditu ſolo percipitur, quomodo à credentibus abſens quæritur: ſed quadam interiori aſpiratione qua Dei præſentiam contemplabatur: non tamen ita excellenter ſicut poſt hanc vitam ſancti viſuri ſunt, neq; ita in ænigmate qualiter in hac vita videmus.

De cognitione ſui. E

Porro ſui cognitionem idem homo talem accepiſſe videtur,vt & quid deberet ſuperiori, & qd æquali,& inferiori non ignoraret. Conditionem quoque ſuam & ordinem, ſcilicet,qualis facta eſſet, & qualiter cedere deberet, quid agere, quid cauere, intellexit: ſi horum notitiam non habuiſſet, non eſſet reus præuaricationis, neque ſeipſum cognouiſſet.

Vtrùm homo præſcius fuerit eorũ quæ ſibi futura erant. F

Si autem quæritur, Vtrùm homo ſcientiam habuerit eorum quæ circa eum futura erant,id eſt, ſi ruinã ſuam præſciuerit: & ſimiliter præſcierit bona quæ habiturus fuiſſet, ſi in obedientia perſtitiſſet? Reſponderi poteſt, quòd ei magis faciẽda indicta ſunt,quã futura reuelata. Accepit enim ſciẽtiã & præceptum eorũ quæ facienda fuerant,ſed nõ habuit præſcientiam eorum quæ futura erãt. Non fuit ergo homo præſcius ſui caſus,ſicut & de angelo diximus. Quod Aug.ſuper Gen.aſſerit, ratione

Reſpõſio quare dicitur nõ habere futurorum præſcientiam.

vtens quam ſuprà poſuimus. Hæc de ſcientia hominis quantum ad primum ſtatum pertinet, dixiſſe ſufficiat. *Li.11.c.18. ad principiū.*

DE GRATIA HOMINIS, ET DE potentia ante caſum.

Diſtinct. XXIIII. A

NVnc diligenter inueſtigari oportet, quā gratiam vel potentiam habuerit homo ante caſum: & vtrùm per eā potuerit ſtare vel non. Sciendū eſt ergo, ꝙ homini in creatione (ſicut de angelis diximus) datū eſt per gratiam auxiliū, & collata eſt potentia per quā poterat ſtare, id eſt, nō declinare ab eo quod acceperat: ſed nō poterat proficere intantum, vt per gratiam creationis ſine alia mereri ſalutem valere. Poterat quidē per illud auxilium gratiæ creationis reſiſtere malo, ſed non perficere bonum. Poterat tamen per illud bene viuere quodāmodo, quia poterat viuere ſine peccato: ſed non poterat ſine alio gratiæ adiutorio ſpiritualiter viuere, quo vitam mereretur æternam. Vnde Aug. in ench. Si factus eſt homo rectus, & vt manere in ea rectitudine poſſet, non ſine diuino adiutorio, & ſuo fieri peruerſus arbitrio: vtrumlibet horum elegiſſet, Dei voluntas fieret vel ab illo, vel de illo. Et quia ſuam maluit facere voluntatē quàm Dei, de illo facta eſt voluntas Dei. Item in eodem, Sic hominem prius oportebat fieri, vt & bene poſſet velle, & male. Nec fruſtra, ſi bene: nec impune, ſi male. Idem quoque in lib. de correctione & gratia ait, Si hoc adiutorium vel angelo, vel homini cum primū facti ſunt defuiſſet, quoniam nō talis natura facta erat, vt ſine diuino auxilio poſſet manere ſi vellet: non vtiq; ſua culpa cecidiſſet. defuiſſet quippe adiutorium, ſine quo manere non poſſet. Idem, Dederat Deus homini bonā voluntatem, in illa quippe eum fecerat rectum: dederat adiutorium, ſine quo non poſſet in ea manere ſi vellet, & per quod poſſet. Vt autē hoc vellet, in eius dimiſit arbitrio. In eodem, Acceperat poſſe ſi vellet, ſed non habuit velle quo poſſet. nam

De adiutorio per quod homo ante lapſum ſtare potuit, ſ. ilicet, de libero arbitrio inquantum ad alias potentias comparatur.

Aug. in Enchirid. to.3. Cap.107. ad medium. Idē habetur in tom.7. li. de correctiōe et gratia ca. 10. ca. 105. in principio, & ca 11. de correptione & gratia. Tomo. 7. Paulò ſuperius de correptione et gratia.

DE INVIDIA DIABOLI QVA AD hominem tentandum acceſſit.

Diſtinct. XXI. A

De hominis lapſu, ſeu peccato primorũ parẽtum, & eorum tentatione.

VIdens igitur diabolus hominem per obedientiæ humilitatẽ poſſe aſcendere, vnde ipſe per ſuperbiã corruerat, inuidit ei: & quia prius per ſuperbiam diabolus fuerat idem deorſum lapſus, & zelo inuidiæ factus eſt ſathan, id eſt, aduerſarius. Vnde & mulierem tentauit, in qua minus ꝙ̃ in viro rationem vigere nouit. Eius enim malitia ad tentandũ virtutem timida, humanam naturam in ea parte ubi debilior videbatur, aggreſſa eſt: ut ſi fortè illic aliquatenus præualeret, poſtmodum fiducialius ad alteram, quæ robuſtior fuit, pulſandam vel potiùs ſubuertendam accederet. Primum ergo ſolitariam fœminam explorauit, ut in ea primum omnem ſuæ rentationis vim experiretur.

Quare in aliena forma venit. B

Sed qua illi per uiolentiã nocere nõ poterat, ad fraudẽ ſe cõuertit, ut dolo homine ſupplãtaret, quẽ uirtute ſuperare nequiret. Ne autẽ fraus illius nimis manifeſtaretur, in ſua ſpecie non uenit, nec apertè cognoſceretur, & ita repleretur: iterũ ne nimis occulta foret fraus eius quæ caueri non poſſet, & homo ſimul uideretur iniuriã pati ſi taliter circunueniri permitteret eũ Deus, ut præcauere non poſſet: in aliena quidem forma uenire permiſſus eſt diabolus: ſed in tali in qua eius malitia facilè poſſet deprehendi, Vt ergo in propria forma non ueniret, uolũtate ſua propria factum eſt: ut autem in forma ſuæ malitiæ congruenti veniret, diuinitus factum eſt. Venit ergo ad hominem in ſerpẽte: qui fortè eſt permitteretur, in columbæ ſpecie uenire maluiſſet. Sed nõ erat dignum ut ſpiritus malignus illam formam homini odioſam faceret, in qua ſpiritus ſanctus appariturus erat. Nõ ergo niſi per ſerpentẽ, tẽtare permiſſus fuit diabolus: ut per illud quod foris erat, aſtutiam tentantis animaduertere fœmina quiret: diabolus enim per ſerpẽtem

tem tentabatur. Ideoq; ſerpens dictus eſt eſſe callidior cunctis animantibus terræ: quia ut ait Aug. Mali angeli licet ſuperbia deiecti, natura tamen ſunt excellentiores omnibus beſtiis propter eminentiam rationis, quanuis ſerpens non rationali anima, ſed ſpiritu diabolico poſſit ſapientiſſimus dici, Non ergo mirum ſi diabolus ſpiritu ſuo implens ſerpentem ſicut vates implebat, ſapientiſſimum reddiderat omniũ beſtiarum: quem tamen ad tentandum nõ elegit diabolus, ſed per quod animal permiſſus fuit, teutauit. Vnde Aug. ſuper Gen. Non putandum, quod diabolus ſerpentẽ per quẽ tentaret elegerit ſed cum decipere cuperet, non potuit, niſi per quod animal poſſe ꝑmiſſus eſt. Nocendi enim volũtas ineſt cuiq; à ſe, ſed poteſtas à Deo. Sic autem loquebatur diabolus per ſerpentem ignorantem, ſicut per energumenos uel phanaticos loquitur. Serpente enim uelut organo eſt uſus, mouens naturam eius ad exprimendũ ſonos uerborum & ſigna, quibus ſuam monſtraret voluntatem. Serpens ergo nec uerba intelligebat, nec rationalis eſt factus: callidiſſimus tamen eſt dictus, propter aſtutiam diaboli. Locutus eſt autem ſicut aſina Balaam: ſed hoc diabolicum, illud angelicum fuit: boni enim & mali angeli ſimiliter operantur. Hic quæri ſolet, quare mulier non horruit ſerpentem. Quòd cum nouerit creatũ eſſe, ipſum etiam officiũ loquendi à Deo accepiſſe putauit.

Augu. ſuper Gen. lib. 11. c. 2. ad principium.
Ibidem paulo inferius.
Aug. cap. 3. in principio li. 11.
Libr. eodem c. 27. ad principium.
Lib. eodẽ ca. 28. in principio cap. 29. eiuſdẽ lib. in principio.
Nume. 22. c
Ibidem paulo inferius.

De modo tentationis. C

Tentatio autem hoc modo facta eſt, Stans coram fœmina hoſtis ſuperbus, non audet in uerba perſuaſionis exire, metuens deprehendi: ſed ſub interrogatione eam aggreditur, ut ex reſponſione colligeret, qualiter in malatia procedere poſſet, Cur, inquit, præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradiſi? Cui reſpondit mulier, De fructu lignorum quę ſunt in paradiſo veſcimur: de fructu verò ligni ꝙ eſt ĩ medio paradiſi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne fortè moriamur. In quo uerbo dedit locum tentanti cùm dixit, ne fortè moriamur: vnde mox diabolus

Aug. c. 30. ſuper Gen. li. 11.
Gen. 3. A

dixit ad mulierem, Nequaquam moriemini, ſcit enim Deus quòd in quacunq; die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum. Attende ordinem ac progreſſum humanæ perditionis. Primò Deus dixerat, Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini. Deinde mulier dixit, Ne fortè moriamur. Nouiſſimè ſerpens dixit, Nequaquam moriemini. Deus affirmauit, mulier quaſi ambigendo illud dixit, diabolus negauit: quæ ergo dubitauit, ab affirmante receſſit, & neganti appropinquauit.

Gen. 3. b

De verſutia diaboli, qui ad faciliùs perſuadendum, malum remouit, & bonum in pollicito duplicauit. D

Qui ad ſuam perſuaſionem pleniter ſuffulciendam, id eſt, vt malum quod intendebat liberè perſuaderet: & malum quod mulier timuit, negando remouit, & repromiſſionem addidit: & vt eius perſuaſio citiùs reciperetur, promiſſionem duplicauit. Vna nempè comeſtionē ſuadens, duo in præmio propoſuit, ſimilitudinem Dei, ſcientiamq; boni & mali ſpondens. Vbi tribus modis hominem tētauit, ſ. gula, in perſuaſione cibi, cum dixit, In quacunq; die comederitis: Inani gloria in promiſſione deitatis, cùm dixit, Eritis ſicut dii: Auaritia, in promiſſione ſcientię, cùm dixit, Scientes bonum & malum. Gula eſt immoderata cibi auiditas: Vana gloria, amor propriè excellentiæ: Auaritia immoderata habendi cupiditas: quæ non eſt tantum pecunię, ſed etiam altitudinis & ſcientię, cum ſupra modum ſublimitas ambitur.

Quòd homo tribus modis tentatus eſt, gula, vana gloria, auaritia.

De duplici tentationis ſpecie. E

Porro ſciendum eſt duas eſſe ſpecies tentationis, interiorē ſcilicet, & exteriorem. Exterior tentatio eſt, quando nobis extrinſecus malū viſibiliter ſuggeritur verbo vel ſigno aliquo, vt ille cui fit, ad conſenſum peccati declinet: & talis tentatio tantum fit ab aduerſario. Interior verò tentatio eſt, quando inuiſibiliter malum nobis intrinſecus ſuggeritur: & hæc tentatio aliquando fit ab hoſte, aliqñ a carne. Nam & diabolus inuiſibiliter mala ſuggerit, & ex carnis corruptione ſuboritur motus illicitus & titillatio praua. Ideoq; tentatio quæ ex carne eſt,

Quæ ſit exterior tentatio, & à quo fiat.

Quæ ſit tētatio interior, & à quo fiat.

non

non fit ſine peccato: quæ aũt eſt ab hoſte, niſi ei conſentiatur, nõ habet peccatũ, ſed eſt materia exercendę virtutis. Tentatio aũt carnis interior difficilius vincitur: quia interiùs oppugnãs, de noſtro cõtra nos roborat̃. Homo ergo qui ſola exteriore tentatione pulſatus cecidit, tanto grauiùs plectẽdus erat, quãto leuiori impulſu fuerat proſtratus. Et tñ quia aliquã, licet modica cadendi occaſionem habuit, idcirco per gratiam iuuari potuit ad veniam: vt qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergo incitatorẽ habuit ad malum, non iniuſtè reparatorẽ habuit ad bonũ. Diabolus verò q̃a ſine alicuius tentatione peccauit, per aliũ vt ſurgeret iuuari non debuit, nec ꝑ ſe potuit: & ideo irremediabile peccatũ eius extitit. Peccatum verò hominis ſicut per aliũ habuit initium, ita per alium non incongruè habuit remedium.

Quare homo, non angelus, ſit redemptus. F

Præterea Angelica natura quoniam non tota perierat, ſed ex parte perſtiterat, non eſt redempta: humana verò tota perierat: & ideo ne penitus perderetur. ex parte eſt redempta, vt inde ruina ſuppleretur Angelica. Vnde Auguſt. in Ench. Placuit vniuerſitatis creatori & moderatori, vt quoniam non tota multitudo Angelorum Deum deſerendo perierat, ea quæ perierat in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum Deo illa deſerente perſtiterat, de ſua certiſſimè cognita ſemper fœlicitate gauderet. At verò creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque ſuppliciis tota perierat, ex parte poterat reparari, vnde angelicæ ſocietati ſuppleretur quod ruina illa minuerat: hoc enim promiſſum eſt ſanctis, quòd erunt æquales Angelis Dei.

Cap. 29. in principio.

Matt. 22. c

Quòd non ſoli viro præceptum fuit datum. G

Illud etiam notandum eſt, quòd non ſoli viro præceptum videtur eſſe datum, cum ipſa mulier teſtatur ſibi etiam eſſe mandatum, dicens, Præcepit nobis Deus, &c. Suprà tamen legitur, ante factam mulierem Deum dixiſſe viro, De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas: Non dixit, ne comedatis. Fortè quia facturus erat mulierem de viro, ſic præcepit, vt per virum ad mulie-

Aug. de Geneſi ad literam 8. libr. cap. 17. in principio.

rem perueniret mandatum: quia mulier quę ſubiecta uiro fuit, non niſi mediante uiro diuinum debuit accipere

1. Cor. 14. b — præceptum. Vnde Apoſtolus, Si quid diſcere mulieres uoluerint, domi uiros ſuos interrogent. Si quæritur, quomodo loqui potuerunt vel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquentes creſcendo uel magiſterio? Dicimus, quia Deus eos tales fecerat qui poſſent loqui, & diſcere ab aliis ſi eſſent.

DE ORIGINE ILLIVS PECCATI.

Diſtinct. XXII. A

De hominis tranſgreſſione.

HIc uidetur diligenter inueſtigandum eſſe quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidam putant quandā elationem in animo hominis præceſſiſſe ex qua diaboli ſuggeſtioni conſenſit. Quod uidetur Auguſt. innuere ſuper Gen. ita inquiens. Non eſt putandum quod homo deiiceretur, niſi præceſſiſſet in eo quædam elatio comprimenda: ut per humilitatem peccati ſciret quam falſo de ſe præſumpſerit, & quod non bene ſe habet natura ſi à faciente receſſerit. Item in eodem, Quomodo uerba tentatoris crederet mulier dum ſe à re bona & utili prohibuiſſet, niſi ineſſet eius menti amor ille propriæ poteſtatis, & de ſe ſuperba præſumptio: quæ per tentationem fuerat conuincenda, aut perimenda. Denique non contenta ſuaſione ſerpentis, aſpexit lignum bonum eſu, decorum aſpectu: nec credens ſe inde poſſe mori, fortè putauit Deum alicuius cauſa ſignificationis illa dixiſſe: ideo manducauit, & dedit uiro ſuo fortaſſis cum aliqua ſuaſione, quam ſcriptura intelligendam reliquit. Vel fortè non fuit ſuaderi neceſſe, cum eam mortuam eſſe illo cibo non uideret uir. Sicut ergo non eſt permiſſus diabolus tentare fœminam, niſi per ſerpentem: ita nec uirum, niſi per fœminam, ut ſicut præceptum Dei per uirum uenit ad mulierem, ita diaboli tentatio per mulierem tranſiret ad uirum. In muliere uerò quæ rationalis erat, non eſt ipſe locutus ut in ſerpente, ſed perſuaſio

Aug. de Geneſ. ad literā lib. 11. ca. 5. in principio.

Ibidem paulo inferius.

Aug. li. 11. dicto ca. 27.

Ibidem paulo inferius.

eius,

eius, quanuis inſtinctu adiuuaret interiùs, quod per ſerpentem gerebat exteriùs. Ex prædictis tentationis modus atque progreſſus inſinuatur: nec nō etiā, quod prædiximus, innui videtur, ſcilicet, quòd tentationem præceſſerat aliqua elatio, & præſumptio in mente hominis.

Obiectio contra illos qui dicunt elationem præceſſiſſe in mente. B

Quòd ſi ita fuit, non ergo alteriùs ſuggeſtione priùs peccauit, cum auctoritas tradat ideo peccatum diaboli incurabile eſſe, quia non ſuggeſtione ſed propria ſuperbi cecidit: hominis verò curabile, quia non per ſe ſed per alium cecidit, & ideo per alium reſurgere potuit. Quocirca prædicta verba Auguſt. pium ac diligenrem lectorem efflagitant: quæ ſic intelligere ſanè quimus, Nō deiiceretur homo in actum illius peccati vt ſcilicet, lignum vetitum ederet, & in has miſerias per tentationem diaboli, niſi elatio comprimenda præceſſiſſet, non vtique tentationem, ſed opus peccati. Talis enim fuit ordinis proceſſus: Diabolus tentando dixit, Si comederitis, eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum: quo audito ſtatim menti mulieris ſurrepſit elatio quædam & amor propriæ poteſtatis: ex quo placuit ei facere quod diabolus ſuadebat, & vtique fecit. Suggeſtione igitur peccauit, quia tentatio præceſſit: ex qua in mente eius orta eſt elatio, quam peccatum operis ſecutum eſt, & pœna peccati.

Quomodo intelligēda ſint illa verba hic definit.

Quæ fuit elatio mulieris. C

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere ſimilitudinē Dei cum æqualitate quadam, putans eſſe verum quod diabolus dicebat. Et ideo ſpecialiter mulierem commemorat Aug. inquiens, Quomodo crederet mulier diabolo, niſi eſſet in mente eius de ſe ſuperba præſumptio. Et quod ibi ſequitur, ſcilicet, Quæ per tentationem fuerat conuincenda vel perimenda: ad mulierem referendum eſt, vt intelligatur, quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c.

Aug. ad finē c. 30. li. 11. de Geneſ. ad literam.

Quæ

Quæ fuit elatio viri: an crediderit, & voluerit quod mulier. D

Solet quæri, Vtrùm illa talis elatio & amor propriè poteſtatis in uiro fuerit, ſicut in muliere? Ad quod dicimus, Quia Adam non fuit ſeductus eo modo quo mulier. Non enim putauit eſſe uerum, quod diabolus ſuggerebat. In eo tamen fuiſſe ſeductum credi poteſt, quod commiſſum ueniale putauerit, quod peremptorium erat. Sed nec prior ſeductus fuit, nec in eo in quo mulier, ut crederet Deum illud lignum ideo tangere prohibuiſſe, quoniam ſi tangerent fierent ſicut dii. Veruntamen præuaricator fuit Adam, vt teſtatur Apoſtolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius ineſſe ilico poſt tentationem, ex qua voluit lignum uetitum experiri, cum mulierem non uideret mortuam eſca illa perceptra. Vnde Auguſt. ſuper Gene. Cum Apoſtolus Adam præuaricatorem fuiſſe oſtendit dicens. In ſimilitudinem præuaricationis Adæ: ſeductum tamen negat ubi ait, Adam non eſt ſeductus, ſed mulier: vnde & interrogatus non ait, Mulier ſeduxit me: ſed, Dedit mihi, & comedi. Mulier uerò dixit, Serpens ſeduxit me. Hanc autem ſeductionem propriè uocauit Apoſtolus, per quam id quod ſuadebatur, cum falſum eſſet, uerum putatũ eſt, ſcilicet, quòd Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia ſciebat eos ſi tetigiſſent, ſicut Deos futuros: tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etſi uirum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum latere non poterat, ſolicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa eſca non eſſe mortuam: nec tamẽ eum arbitror, ſi iam ſpirituali mente præditus erat, ullo modo crediſſe quod diabolus ſuggerebat.

Rom. 5. a. *Li. 11. c. 42. ad mediũ.* *Lib. & cap. eiſdẽ in fine.*

Quis plus peccauit, Adam vel Eua. E

Ex quo manifeſtè animaduerti poteſt, quis eorum plus peccauerit, Adam ſcilicet, uel Eua. Plus enim uidetur peccaſſe mulier, quæ uoluit vſurpare diuinitatis ęqualitatem, & nimia præſumptionem elata crediderit ita eſſe futurũ. Adam verò nec illud credidit, & de pœnitentia

ctetia & Dei miſericordia cogitauit, dum vxori morem gerens, eius perſuaſioni conſenſit: nolens eam contriſtare, & à ſe alienatam relinquere ne periret: arbitrãs illud eſſe ueniale non mortale delictum. Vnde Aug. Apoſtolus ait, Adam non eſt ſeductus. Quod utique ita accipi poteſt, ut intelligatur non eſſet ſeductus prior ſcilicet, vel in eo in quo mulier: ut ſcilicet, crederet illud eſſe uerum, Eritis ſicut dii: ſed putauit utrunque poſſe fieri, ut & uxori morem gereret, & per pœnitentiam unitam haberet. Minus ergo peccauit. qui de pęnitentia & Dei miſericordia cogitauit. Poſtquã enim mulier ſeducta manducauit eique dedit ut ſimul ederent, noluit eam contriſtare, quam credebat ſine ſuo ſolatio contabeſcere, & à ſe alienatam omnino interire: non quidem carnali victus concupiſcentia, quam nondum ſenſerat: ſed amicabili quadam beneuolentia, qua plerunque fit vt offendatur Deus, ne offendatur amicus: quod cum facere nõ debuiſſe, diuinæ ſententiæ iuſtus exitur indicauit. Ergo alio quodam modo ipſe etiam deceptus eſt. Inexpertus enim diuinæ ſeueritatis, in eo falli potuit, vt ueniale crederet eſſe commiſſum: ſed dolo illo ſerpentino quo mulier ſeducta eſt, nullo modo arbitror illum potuiſſe ſeduci. Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris pręſumptio fuit: quę etiã in in ſe, & proximum, & in Deum peccauit: vir autem tantùm in ſe, & in Deum. Inde etiam colligitur quòd mulier plus peccauerit, quia grauiùs punita eſt: cui dictum fuit, In dolore paries filios, &c.

Au.ca. 42. in medio li. 11. de Gen. ad literam.

Aug. c. 11. in fine li. 14 de ciuitate Dei.

Aug. c. 42. li. 11. de Ge. ad literam.

Quòd prædictæ ſententiæ aduerſari videtur. F

Sed huic uidetur contrarium quod Aug. ſuper Gene. de viro & muliere peccatum ſuum excuſantibus ait: Dixit Adam, Mulier quam dediſti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confuſionis deformitatem, non confeſſionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum, ſed refert in alternum dicens, Serpens decepit me, & comedi in impari ſexu, ſed pari faſtu. Ecce hic dicit Auguſtinus quia parem faſtũ habuit mulier cum uiro. Pariter ergo

Lib. 11. c. 15 ad prĩcipiũ. de Gen. ad literam.

Ibidem paulo inferius.

ſuperbierunt, & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari poteſt, ut dicamus parem utriuſque fuiſſe faſtum in excuſatione peccati, & etiam in eſu ligni vetiti: ſed diſparem, & in muliere multò maiorem, in eo quod credidit & uoluit eſſe ſicut Deus, quod non uir. Veruntamen & de viro legitur, quòd uoluit eſſe ſicut Deus. Dicit enim Auguſtinus ſuper illum locum pſal. Quæ non rapui tunc exoluebam. Rapuit Adam & Eua præſumentes ut diabolus de diuinitate, rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt felicitatem. Item ſuper illum locum, Deus quis ſimilis tibi. Qui per ſe vult eſſe vt Deus, peruersè vult eſſe ſimilis Deo: ut diabolus qui noluit ſub eo eſſe: & homo, qui ut ſeruus noluit teneri præcepto, ſed voluit ut nullo ſibi dominante eſſet quaſi Deus. Item ſuper illum epiſtolæ locum, Non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo: quia non vſurpauit quòd ſuum non eſſet ut diabolus, & primus homo.

Au. ad verſum 6. pſal. 68. in enarratione 1. ſermo. 8.

Aug. ad verſum 21. pſa. 70. concione 2.

Aug in fine tractatu 17. ad illud Io. 5. Patrẽ ſuũ dicebat Deũ tom. 9.

Quorundam ſententia, quòd Adam ambigerit eſſe vt Deus, ſed non crediderit poſſibile. G

Ideo quibuſdam uidetur, quòd etiam Adam ambierit eſſe ſicut Deus, non tamen crediderit id fieri poſſe: & ideo falſum eſſe quod diabolus promittebat cognouit. Et licet diuinitatis æqualitatem concupierit, non tamen adeo exarſit, nec tanta eſt affectus ambitione ſicut mulier: quæ illud fieri poſſe putauit, & ideo magis illud ambiendo ſuperbiuit, Virum autem aliqua fortè ambitionis ſurreptio mouit: ſed non ita, ut illud uerum uel poſſibile fore putaret. Aliis autem uidetur ideo dictum eſſet, quòd Adam illud uoluerit, quia mulier de eo ſumpta illud voluit: ſicut ſi, inquiunt, peccatum dicitur per unum hominem intraſſe in mundum, id eſt, in humanã naturam: cùm tamen mulier ante virũ peccauerit, quia per mulierem intrauerit de viro factam. Vel potiùs ideo per hominem dicitur intraſſe, quia etiam peccante muliere ſi uir non peccaſſet, humanum genus minimè peccatis corruptum periret Minus ergo peccauit vir quàm mulier.

Obiectio

Obiectio contra id quod dictum eſt, uirum minus peccaſſe. H

His autem opponi ſolet hoc modo: Tribus modis (ut Iſid. ait) peccatũ geritur. ſ. ignorantia, infirmitate, induſtria. Et grauiùs eſt infirmitate peccare, quã ignorãtia grauiusq; induſtria, quàm infirmitate. Eua autem videtur ex ignorantia peccaſſe, quia ſeducta fuit. Adam uerò ex induſtria, quia non fuit ſeductus, vt Apoſtolus ait. Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, quod putauit uerum eſſe quod diabolus ſuadebat: non tamen in hoc, quin nouerit illud Dei eſſe mandatum, & peccatum eſſe, contra agere. Et ideo excuſari à peccato per ignorantiam non potuit.

Iſido. ca. 17. non longè à principio.

1. Ad Tim. 2. d

Quòd ignorantia alia excuſat, alia non. I

Eſt enim ignorantia quæ excuſat peccantem: & eſt ignorantia talis quæ non excuſat. Eſt autem ignorantia uincibilis, & ignorantia inuincibilis. Excuſatio omnis tollitur, ubi mandatum non ignoratur.

De triplici ignorantia, quæ excuſat, & quæ non. K

Eſt autem ignorantia triplex: & eorum, ſcilicet, qui ſcire nolunt cum poſſint, quæ non excuſat, quia & ipſa peccatum eſt: Et eorum qui uolunt ſe nõ poſſuut, quę excuſat, & eſt pœna peccati non peccatum: Et eorũ qui quaſi ſimpliciter neſciunt non renuentes vel proponentes ſcire, quę neminem planè excuſat, ſed fortaſſe vt minus puniatur. Vnde Auguſtinus ad Valentinum, Eis aufertur excuſatio, quia mandata Dei nouerunt: quam ſolent habere homines de ignorantia. Et licet grauiùs ſit peccare ſcienter quàm neſcienter, non ideo tamen confugiendum eſt ad ignorantię tenebras, ut in eis quiſquam excuſationem requirat. Aliud eſt enim neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe: quia in eis qui intelligere noluerunt, ipſa ignorantia peccatum eſt: in eis verò qui non potuerunt, pœna peccati. Ignorantia verò quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed qui tanquam ſimpliciter neſciunt, nullum ſic excuſat vt ęterno igne non ardeat, ſed fortaſſe ut minus ardeat. Non igitur mulier excuſationem

Aug. de gratia & libero arbitrio in fine cap. 2. tomo. 7.

Ibidem c. 3. ad medium.

nem habuit de ignorantia, cum & mãdatum nouerit, & peccatum eſſe ſecus agere non ignorauerit.

Vnde proceſſerit conſenſus illius peccati, cum natura hominis eſſet incorrupta. L

Solet etiã quęri, cum ſine vitio eſſet natura hominis, vnde conſenſus mali proceſſerit? Ad quod reſponderi poteſt, quia ex libero arbitrio propriè voluntatis fuit. In ipſo enim & in alio cauſa extitit vt fieret deterior. In alio, qui in diabolo qui ſuaſit: In ipſo, quia voluntate liberi arbitrii conſenſit. & cum liberum arbitrium ſit bonum, ex re vtique bona malus ille conſenſus prouenit: & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in ſequenti plenius tractabimus, cum origo mali, & in quare coaleſcat inueſtigabitur.

An voluntas præceſſerit illud peccatum. M

Si vero quæritur, Vtrùm voluntas illud peccatũ pręceſſerit? Dicimus quia peccatum illud & in voluntate, & in actu conſtitit: & voluntas actum præceſſit, ſed ipſam voluntatem alia hominis voluntas mala non præceſſit, atque ex diaboli perſuaſione, & hominis arbitrio illa voluntas mala prodiit: quæ iuſtitiam deſeruit, & iniquitatem inchoauit: & ipſa voluntas iniquitas fuit.

QVARE DEVS PERMISERIT HOMInem tentari, ſciens eum eſſe caſurum.

Diſtinct. XXIII. A

Aug. li. 11. c. 4. in principio de geneſi ad literam.

PRæterea quęri ſolet, cur Deus hominẽ tentari permiſerit, quem decipiendum fore præſciebat? Sed non eſſet laudabile homini, ſi ideo bene viuere poſſet, quia nemo male viuere ſuaderet: cum in natura poſſe, & in poteſtate habere vellet non conſentire ſuadenti, Deo iuuante: & eſt glorioſius non conſentire, quàm tentari non poſſe. Mouentur etiam quidam dicentes, Cur creauit Deus quos futuros malos præſciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum eſſet facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vnde aliquid facerent: & ſi culpabiliter aliquid facerent, illum de ſe

Aug. ſuper Gen. lib. 11. c. 6. ad principium.

Lib. eo. c. 9. in medio.

de ſe laudabiliter operantem inuenirent. A ſe habent voluntatem malam, ab illo naturam bonam, & iuſtam pœnam. Fruſtra ergo dicitur, non deberet Deus creare quos præſciebat malos futuros: ſciebat enim boni profuturos, & iuſtè pro mala voluntate puniendos. Addũt etiam, talem hominem debere facere, qui nollet omnino peccare. Concedimus quidem meliorem naturam eſſe, quæ omnino peccare nollet. Concedant & ipſi non eſſe malam, quæ talis facta eſt, vt poſſet non peccare ſi vellet: & iuſtè punitam, quæ voluntate non neceſſitate peccauit. Cùm ergo hæc bona ſit, illa melior: cur non vtranq; faceret, vt vberius laudaretur de vtraq;. Illa enim de ſanctis angelis, hæc de hominibus eſt. Item inquiunt, Si deus vellet, & illi boni eſſent. Et hoc quidem concedimus: ſed melius voluit, vt quod vellent, eſſent: Et boni quidem non infructuosè, mali vero nõ impunè eſſent. Item inquiunt, Poſſet Deus voluntatem eorum vertere in bonum, quia omnipotens eſt: Poſſet reuera. Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipſe nouit. Non debemus plus ſapere quàm oportet.

Aug. ĩ fine ca.6.li.11. de Gene. ad literam.
Lib. eo. c.7. ĩ principio.
Ibidẽ paulo inferius.
In prĩcipio, ca.9. eiuſdẽ lib.11.
Li. eo. c.10. in principio
Rom.12.d

Hic qualis ſecundum animam, & agit de ſcientia hominis ante peccatum. B.

Et quidem ſecundum animã rationalis fuit homo, habens diſcretionem boni & mali. Scientiam quoq; rerum creatarum, & cognitionem veritatis, quæ primæ perfectioni congruebat, mox conditus non incongruè accepiſſe putatur, & ad illam non ſtudio vel diſciplina aliqua per interualla temporis profeciſſe, ſed ab exordio ſuæ conditionis diuinitus illam percepiſſe.

Quòd triplicem habuit homo ante lapſum cognitionem, ſcilicet, rerum propter ſe factarum, & creatoris, & ſui. C

Fuit homo primus ante lapſum triplici cognitione præditus: rerum, ſcilicet, propter ſe factarum, & creatoris, & ſui. Rerum quippe cognitionẽ hominem accepiſſe perſpicuum eſt, cũ nõ ipſe creator vel angelus aliquis, ſed homo omnibus animãtibus nomina impoſuerit: vt oſtenderetur, ꝙ ſingulorum notitiam homo ipſe habuerit. Quæ enim propter illum creata erãt, & ab illo

De cognitione rerũ creatarum.

regenda,

regenda,& diſponenda erant,horū omnium Deus illi & ſcientiā tribuit,& prouidentiā atq; curam reliquit:quia vt ait Apoſtolus,Nō eſt cura deo de bobus.Quorū aliorumq; animaliū Deus homini curā reliquit & prouidentiam,vt dominationi eius ſubiicerētur,& ratione illius gubernarentur:vt ſciret illis neceſſaria prouidere à quibus emolumentū debebat recipere. Hanc autem ſcientiam homo peccando non perdidit, ſicut nec illam qua carnis neceſſaria prouiderentur. Et idcirco in ſcriptura homo de huiuſmodi non eruditur, ſed de ſcientia animæ quam peccando amiſit.

1.Cor.9.a

De cognitione creatoris. D

Cognitionem quoq; creatoris primus homo habuiſſe creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat: non eo modo cognoſcendi, quo ex auditu ſolo percipitur, quomodo à credentibus abſens quæritur: ſed quadam interiori aſpiratione qua Dei præſentiam contemplabatur: non tamen ita excellenter ſicut poſt hanc vitam ſancti viſuri ſunt, neq; ita in ænigmate qualiter in hac vita videmus.

De cognitione ſui. E

Porro ſui cognitionem idem homo talem accepiſſe videtur,vt & quid deberet ſuperiori, & qd æquali,& inferiori non ignoraret. Conditionem quoque ſuam & ordinem, ſcilicet,qualis facta eſſet, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid cauere, intellexit. Si horum notitiam non habuiſſet, non eſſet reus præuaricationis, neque ſeipſum cognouiſſet.

Vtrùm homo præſcius fuerit eorū quæ ſibi futura erant. F

Si autem quæritur, Vtrùm homo ſcientiam habuerit eorum quæ circa eum futura erant,id eſt, ſi ruinā ſuam præſciuerit: & ſimiliter præſcierit bona quæ habiturus fuiſſet, ſi in obedientia perſtitiſſet? Reſponderi poteſt, quòd ei magis faciēda indicta ſunt,quā futura reuelata. Accepit enim ſciētiā & præceptum eorū quæ facienda fuerant,ſed nō habuit præſcientiam eorum quæ futura erāt. Non fuit ergo homo præſcius ſui caſus,ſicut & de angelo diximus. Quod Aug.ſuper Gen.aſſerit, ratione

Reſpōſio quare dicitur nō habere futurorum præſcientiam.

vtens

vtens quam ſuprà poſuimus. Hæc de ſcientia hominis quantum ad primum ſtatum pertinet, dixiſſe ſufficiat. *Li. 11. c. 18. ad principiū.*

DE GRATIA HOMINIS, ET DE potentia ante caſum.

Diſtinct. XXIIII. A

NVnc diligenter inueſtigari oportet, quã gratiam vel potentiam habuerit homo ante caſum: & vtrùm per eã potuerit ſtare vel non. Sciendũ eſt ergo, ꝙ homini in creatione (ſicut de angelis diximus) datũ eſt per gratiam auxiliũ, & collata eſt potentia per quã poterat ſtare, id eſt, nõ declinare ab eo quod acceperat: ſed nõ poterat proficere intantum, vt per gratiam creationis ſine alia mereri ſalutem valere. Poterat quidẽ per illud auxilium gratiæ creationis reſiſtere malo, ſed non perficere bonum. Poterat tamen per illud bene viuere quodãmodo, quia poterat viuere ſine peccato: ſed non poterat ſine alio gratiæ adiutorio ſpiritualiter viuere, quo vitam mereretur æternam. Vnde Aug. in ench. Si factus eſt homo rectus, & vt manere in ea rectitudine poſſet, non ſine diuino adiutorio, & ſuo fieri peruerſus arbitrio: vtrumlibet horum elegiſſet, Dei voluntas fieret vel ab illo, vel de illo. Et quia ſuam maluit facere voluntatẽ quàm Dei, de illo facta eſt voluntas Dei. Item in eodem, Sic hominem prius oportebat fieri, vt & bene poſſet velle, & male. Nec fruſtra, ſi bene: nec impune, ſi male. Idem quoque in lib. de correctione & gratia ait, Si hoc adiutorium vel angelo, vel homini cum primũ facti ſunt defuiſſet, quoniam nõ talis natura facta erat, vt ſine diuino auxilio poſſet manere ſi vellet: non vtiq; ſua culpa cecidiſſet. defuiſſet quippe adiutorium, ſine quo manere non poſſet. Idem, Dederat Deus homini bonã voluntatem, in illa quippe eum fecerat rectum: dederat adiutorium, ſine quo non poſſet in ea manere ſi vellet, & per quod poſſet. Vt autẽ hoc vellet, in eius dimiſit arbitrio. In eodem, Acceperat poſſe ſi vellet, ſed non habuit velle quo poſſet, nam ſi ha-

De adiutorio per quod homo ante lapſum ſtare potuit, ſcilicet, de libero arbitrio inquantum ad alias potentias comparatur.

Aug. in Enchirid. to. 3. Cap. 107. ad medium.

Idẽ habetur in tom. 7. li. de correctiõe et gratia ca. 10. ca. 105. in principio, & ca 11. de correptione & gratia.

Tomo. 7. Paulò ſuperius de correptione et gratia.

Ibidem pau lò inferiùs. ſi habuiſſet, perſeueraſſet. His teſtimoniis euidenter mon ſtratur, quòd homo rectitudinē, & bonam voluntatem in creatione accepit, atque auxilium quo ſtare poterat, alioquin non ſua culpa videretur cecidiſſe.

Qualis fuerit illa rectitudo, & bonitas voluntatis in qua creatus eſt. B

Sed quomodo rectam, & bonam voluntatem hábuit homo, ſi per eam, nec mereri vitam valuit, nec in ea ſtare voluit: quia nec aliquid mali ea tūc volebat, & ad tem pus ſtare voluit, ſed non perſeueranter, & ideo recta, & bona fuit tunc voluntas hominis.

Oppoſitio contra illud quod dictum eſt, hominem non potuiſſe proficere. C

Ad hoc autem quod diximus, hominem non potuiſſe proficere, vel mereri per gratiam creationis ſolet opponi ſic, Per illud auxilium gratiæ creationis potuit ſtare in bono, quod acceperat. Potuit ergo reſiſtere tentationi. Sed reſiſtere tentationibus atque ſuggeſtionibus malis, meritum eſt, ac bonum remunerabile: Omne autem bonum meritum profectus eſt. Per gratiam ergo creationis proficere potuit ſine adiectione alterius gratiæ. *Reſponſio.* Ad quod dicimus, quia reſiſtere malo, & nō conſentire tentationi, non feciſſet illi meritum, etſi non conſenſiſſet: quia nihil in eo erat, quod ad malum impelleret, ſicut angelis, qui non ceciderunt non fuerit meritum, quod ſteterunt, id eſt, ꝙ non corruerunt. *Quod reſiſtere malo aliquando meritū eſt, aliquando non.* Nobis autem meritum eſt aliquando ſi malum non facimus, ſed reſiſtimus: ibi duntaxat, vbi cauſa ſubeſt, quæ nos id facere mouet: quia ex peccati corruptela proni ſunt ad lapſum greſſus noſtri. Vbi autem non interuenit cauſa nos ad malum impellens, non meremur ſi ab eo declinamus. Declinare enim à malo ſemper vitat pœnam, ſed non ſemper meretur palmam.

De adiutorio homini in creatione dato, quo ſtare poterat. D

Hic conſiderandum eſt, quod fuerit illud adiutorium homini datum in creatione, quo poterat manere ſi vellet. Illud vtiq; fuit libertas arbitrii ab omni labe, & corruptela

ruptela immunis, atque voluntatis rectitudo, & omniũ naturaliũ potentiarum animæ ſinceritas atq; viuacitas.

De libero arbitrio. E

Liberum vero arbitrium eſt facultas rationis, & volũtatis, qua bonum eligitur gratia aſſiſtente, vel malum eadem deſiſtente. Et dicitur liberum, quantum ad voluntatem, quæ ad vtrumlibet flecti poteſt. Arbitrium vero, quantum ad rationem, cuius eſt facultas, vel potentia illa, cuius etiam eſt diſcernere inter bonum, & malum: & aliquando quidem diſcretionem habens boni, & mali, quod malum eſt eligit, aliquãdo vero quod bonum eſt. Sed quod bonum eſt niſi gratia adiuta non eligit, malũ vero per ſe eligit. Eſt enim in anima rationali voluntas naturalis, qua naturaliter vult bonum, licet tenuiter & exiliter, niſi gratia iuuet: quæ adueniens iuuat eam, & erigit vt efficaciter velit bonum. Per ſe autẽ poteſt velle malum efficaciter. Illa ergo rationalis animæ potentia, qua bonum, vel malum poteſt velle, vtrunq; diſcernens, liberum arbitrium nuncupatur: quod bruta animalia non habent, quia ratione carent: habent tamen ſenſum, & appetitum ſenſualitatis.

Quod bruta animalia nõ habent liberũ arbitriũ, ſed appetitũ ſenſualitatis.

De ſenſualitate. F

Eſt enim ſenſualitas quædam vis animæ inferior, ex qua eſt motus qui intenditur in corporis ſenſus, atq; appetitus rerum ad corpus pertinentium. Ratio verò vis animæ eſt ſuperior, quæ (vt ita dicamus) duas habet partes, vel differẽtias, ſuperiorem & inferiorem. Secundum ſuperiorem ſupernis conſpiciendis, vel conſulendis intendit: ſm inferiorem, ad temporalium diſpoſitionem conſpicit. Quicquid ergo in anima noſtra nobis conſiderantibus occurrit, quod non ſit cõe cum beſtiis, ad rationẽ pertinet. Quòd autem in ea reperis commune cum belluis, ad ſenſualitatem pertinet. Et vbi nobis gradatim in conſideratione partium animæ progredientibus, primũ aliquid occurrit, ꝙ nõ eſt commune cum beſtiis, ibi incipit ratio. Hoc autem Aug, docet in 12. lib. de Trin. ita dicens, Videamus vbi ſit quaſi quoddam hominis exterioris interiorisque confinium. Quicquid enim habemus

De ratione, q̃ habet duas partes, quantum ad officia.

Cap. 1. in principio.

in animo cōe cum pecore, rectè dicitur ad exteriorē hominem pertinere. Non.n.ſolum corpus exterior homo deputabitur: ſed adiuncta quadam vita ſua, qua compages corporis & oēs ſenſus vigēt, quibus inſtructus eſt ad exteriora ſentienda. Aſcendentibus ergo introrſum quibuſdam gradibus conſiderationis per animæ partes, vbi incipit aliquid occurrere, quod non ſit nobis cōe cū beſtiis, ibi incipit rō, vbi hō interior iam poſſit agnoſci. Rōnis aūt pars ſuperior, æternis rōnibus conſpiciendis uel conſulendis adhæreſcit, portio inferior ad tpalia gubernanda deflectitur. Et illa rōnis intentio qua contemplamur æterna, ſapientiæ deputatur: illa verò qua bene vtimur rebus temporalibus, ſcientiæ deputatur. Cum vero diſſerimus de natura mentis humanæ, de vna quadam re diſſerimus, nec eam in hæc duo quæ cōmemorauimus, niſi per officia, geminamus. Carnalis autem vel ſenſualis animæ motus, qui in corporis ſenſus intenditur, nobis pecoribuſq; communis eſt: qui ſecluſus eſt à ratione ſapientiæ, rationi autem ſcientiæ vicinus eſt.

Lib. de trin. 12. cap. 8. in principio.
Ca. 7. eiuſdē li. 12. de tri. in fine.
Ca. 14. eiuſdem ad principium.
Lib. eo c. 14. in principio.
Lib. de trin. 12. c. 12. ad principium.

Quòd talis eſt ordo peccandi, vel cadendi in nobis, qualis fuit in primis hominibus. G

Illud quoq; prætermittendum non eſt, ꝙ talis nunc in vno homine tentationis eſt ordo & progreſſio, qualis tunc in primis præceſſit parentibus. Vt.n. tunc ſerpens malum ſuaſit mulieri, ipſaq; conſenſit, deinde viro ſuo dedit. ſicq; conſummatum eſt peccatum: ita & nunc in nobis pro ſerpente eſt ſenſualis motus animæ, pro muliere inferior portio rationis, pro viro ſuperior rationis portio. Et hic eſt vir, qui ſ̄m Apoſtolum dicitur imago, & gloria Dei: & illa eſt mulier, quæ ſ̄m eundem dicitur gloria viri. Atque inter hunc virum & hanc mulierem eſt velut quoddam ſpirituale coniugium naturaliſque contractus, quo ſuperior rationis portio, quaſi vir, dēt præeſſe & dominari: inferior verò, quaſi mulier, debet ſubeſſe & obedire. Ideo vir ſ̄m Apoſtolum non debet habere velamen, ſed mulier. Et ſicut in cunctis animantibus nō eſt repertum homini adiutorium ſimile ſibi, ſed de illo ſumptum, quod ei formaretur in coniugium; ita & in partibus

De ſpūali cō iugio viri et mulieris in nobis.
1. Cor. 11. b

partibus animæ quas cum pecoribus habemus communes, nullum menti noſtræ ſimile eſt adiutorium. vnde Aug.in eodem, Illud noſtrum, quod in actione temporalium tractandorum ita uerſatur, ut non ſit in nobis cõe cum pecore, rationale eſt quidem, ſed ex illa rationali mente qua ſubhæremus intelligibili, & incommutabili ueritati, tanquam ductum, & inferioribus tractandis gubernandiſq; deputatum eſt. Sicut.n.in omnibus pecoribus non eſt inuẽtum uiro adiutorium ſimile ſibi, niſi de illo detractum in coniugium formaretur: ita menti noſtræ qua ſupernam conſulimus veritatem, nullum eſt ad uſum rerum t̄palium, quantũ naturæ hominis ſatis eſt, ſimile adiutorium ex animæ partibus quas communes cum pecoribus habemus. Ideoq; rationale noſtrum non ad unitatis diuortium ſeparatum: ſed in auxilium ſocietatis quaſi deriuatum, in ſuo diſpartitur officio. Et ſicut una caro eſt duorum in maſculo, & in fœmina: ſic intellectum noſtrum & actionem ſiue rationem & appetitum rationalem, uel ſi aliquo modo ſignificantius dici poſſunt, una mẽtis natura complectitur: ut ſicut de illis dictum eſt, Erunt duo in carne una: ſic & de his dici poſſit, duo in mente una. Ecce ex his uerbis apertè intelligi poteſt, qualiter in anima hominis exiſtat imago illius cõiugii, & qualiter in ſingulis noſtrum ſpiritualiter ſint illa tria, ſcilicet uir, mulier, ſerpens.

Aug. li. 12. de trin c. 3. in principio.

Gen. 2. d.

Qualiter per illa tria in nobis conſummetur tentatio. H

Nunc ſupereſt oſtendere, q̃uo per hęc tria in nobis cõſumetur peccatum: ubi agnoſci poterit, ſi diligenter intẽdatur, quid ſit in anima mortale vel ueniale peccatum. Vt enim ibi ſerpens ſuaſit mulieri, & mulier uiro: ita & in nobis ſenſualis motus cum illecebram peccati conceperit, quaſi ſerpens ſuggerit mulier, ſcilicet, inferiori parti rationis, id eſt, rationi ſcientiæ, quæ ſi conſenſerit illecebræ, mulier edit cibum uetitum: poſt de eodem dat uiro, cum ſuperiori parti rationis, id eſt, rationi ſapientiæ eandem illecebram ſuggerit, quæ ſi conſentit, tunc uir etiam cum fœmina cibum uetitum guſtat. Si ergo in motu ſenſualitatem peccati illecebra teneatur, ue-

niale, ac leuiſſimum eſt peccatum. Si vero inferior pars rationis conſenſerit, ita vt ſola cogitationis delectatione ſine voluntate perficiendi teneatur, mulier ſola manducauit, non vir: cuius auctoritate cohibetur voluntas, ne ad opus vſque perueniat. Si vero adſit plena voluntas perficiendi, vt ſi adſit facultas ad effectum perducatur, vir quoque manducat, quia ſuperior pars rationis illecebrę conſentit: & tunc eſt damnabile, & graue peccatum.

Quãdo mulier guſtat ſine viro, tũc aliquando mortale aliquãdo veniale peccatum eſt.

Quando autem mulier ſine viro guſtat, aliquando eſt mortale, aliquando veniale peccatum. Vt enim dictum eſt, tunc mulier ſine viro guſtat, cum ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, vt faciendum non decernatur: vel cum quidam terminus, & menſura à peccato adhibetur à viro, vt non liceat mulieri effrenata libertate in peccatum progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur delectatione cogitationis, ſed ſtatim, vt mulierẽ tetigit, viri auctoritate repellatur, veniale eſt. Si vero diu in delectatione cogitationis teneatur, & ſi voluntas perficiendi deſit, mortale eſt: & pro eo damnabitur ſimul vir & mulier, id eſt, totus homo, quia & tunc vir nõ ſicut debuit, mulierem cohibuit: vnde poteſt dici conſenſiſſe.

Repetitio ſummam perſtringens. I

Itaque vt breuiter ſummam præſtringam, quando peccatum ita in anima concipitur, vt illud facere diſponat, vel etiam perficiat aliud frequenter, aliud ſemel: vel etiam quando delectatione cogitationis diu teneatur, mortale eſt. Cum vero in ſenſuali motu tantum eſt, vt prædiximus, tunc leuiſſimum eſt, quia ratio tunc non delectatur. Ideo autem ſuprà dixi aliud frequenter, aliud ſemel: quia quædam ſunt, quæ ſi tantum ſemel fiant, vel facienda diſponantur, damnant: quædam verò non, niſi ſæpius fiant, vel facienda decernantur: vt de ocioſo verbo, & huiuſmodi. Hæc Aug. in 12 lib. de Trin. tradit ita, Sicut in illo coniugio primorum hominum ſerpens manducandum perſuaſit, mulier autem non manducauit ſola, ſed viro ſuo dedit, & ſimul manducauerunt, ita & in quodam ſecreto coniugio, quod in vno homine geritur, & dinoſcitur, cum rationi ſcientiæ, quæ in rebus temporalibus

Aug. c. 12. in principio.

temporalibus agendis ratiocinandi viuacitate verſatur, animalis ſenſus ingerit quandam illecebram, tunc velut ſerpens alloquitur fœminam. Huic autem illecebræ conſentire, de ligno vetito eſt edere. Sed iſte conſenſus ſi ſola cogitationis delectatione contentus eſt, ſuperiori verò auctoritate, ita retinentur membra, vt non exhibeantur arma iniquitatis peccato: ſic habendum exiſtimo, velut lignum vetitum mulier ſola comederit. Si autem in conſenſu illo, ita decernitur quodq; peccatum, vt ſi ſit poteſtas etiam opere impleatur. intelligenda eſt mulier dediſſe viro ſuo ſimul edendum illicitum cibum. Neque enim poteſt peccatum non ſolum cogitandum ſuauiter, verumetiam perpetrandum efficaciter mente decerni, niſi & illa mentis intentio, penes quam ſumma poteſtas eſt, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat. Nec ſanè cum ſola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens eſſe facienda, tenens tamen & volens libenter, quæ ſtatim, vt attingerunt animum reſpui debuerunt, negandum eſt eſſe peccatum, ſed longe minus, quàm ſi & opere ſtatuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda eſt, pectusq; percutiendum, & dicendum, Dimitte nobis debita noſtra. Neque enim ſicut in illis duobus primis hominibus perſonam ſuam quiſque portabat, & ideo ſi ſola mulier cibum ediſſet illicitum, ſola vtique mortis ſupplicio plecteretur, ita dici poteſt in homine vno, ſi delectationibus illicitis, à quibus continuò ſe deberet auertere cogitatio libenter ſola paſcatur, nec facienda decernantur mala, ſed tamen ſuauiter in recordatione teneantur, quaſi mulierem ſine viro poſſe damnare. Abſit hoc credere. Hic quippe vna perſona eſt, vnus homo eſt totusq; damnabitur, niſi hæc quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per mediatoris gratiam remittantur. Idem quoque in libro contra Manichæos de hoc eodem ſic ait, Apoſtolus dicit, Secundum principem poteſtatis aeris huius, ſpiritus qui nunc

Ibidem paulò inferius.

Rom. 6. b

Ibidem cap. 12. cōtinuò

Matth. 6. b

Aug. contra Manichæos, non longe à principio.

Lib. de Gen. 2. cap. 14. Tomo. 1. Ephe. 2. a

operatur in filiis diffidentię. Nunquid ergo viſibiliter eis apparet, aut quaſi corporeis locis accedit ad eos & operatur? Sed miris modis per cognitionem ſuggerit quicquid poteſt: quibus ſuggeſtionibus reſiſtendum eſt. Nõ enim ignoramus aſtutias eius: Quomodo enim acceſſi t ad Iudam, quando ei perſuaſit ut dominum traderet? Nunquid in locis, aut per hos oculos ei uiſus eſt? Sed utique, ut dictum eſt, in cor eius intrauit. Repellit autem illum homo, ſi paradiſum mentis cuſtodiat. Poſuit enim hominẽ Deus in paradiſo, ut operaretur & cuſtodiret: quia ſicut eccleſiæ dicitur in canticis canticorum. Hortus concluſus, fons ſignatus, quò utique non admittitur peruerſitatis illa perſuaſor, ſed tamen per mulierem decepit. Non enim etiam ratio noſtra deduci ad conſenſum peccati poteſt, niſi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi, quæ debet obtemperare rationi, tanquam rectori uiro. Etiam in vnoquoq; noſtrum nihil aliud agitur, cum ad peccatum quiſque delabitur, quàm tunc actum eſt in illis tribus, ſerpente, muliere, & uiro. Nam primo fit ſuggeſtio, ſiue per cognitionem, ſiue per ſenſus corporis, vel videndo, vel tangendo, vel audiendo, uel guſtando, vel olfaciendo: quæ ſuggeſtio cùm facta fuerit; ſi cupiditas noſtra non moueatur ad peccatum, excluditur ſerpentis aſtutia. Si autem mota fuerit, quaſi iam mulieri perſuaſim erit: ſed aliquando ratio uiriliter etiam commotam cupiditatem refrenat & compeſcit, Quod cum ſit, non labimur in peccatum, ſed cum aliquantula luctatione coronamur. Si autem ratio conſentiat, & quod libido cõmouerit, faciendum eſſe decernat, ab omni uita beata, tanquam de paradiſo, expellitur homo, Iam enim peccatum imputatur, etiam ſi non obſequatur factum, quando rea tenetur in conſenſione conſcientia.

1. Corin. 2. c
Vulgata editio habet cogitationes.
Ioan. 13. a
Luca. 22. a
Geneſ. 2. a
Cant. 4. d

Quare hæc de animæ partibus dixit. K

Hæc de animæ partibus interſeruimus, ut ipſius animæ natura plenius cognoſceretur, & ſecundum quam ſui portionem in ea ſit liberum arbitrium intelligatur: ſcilicet, ſecundum rationem, qua omne peccatum mor-

tale geritur, ſed non omne ueniale: illud ſcilicet, quòd in ſolo motu ſenſualitatis exiſtit.

Quòd ſenſualitas ſæpè in ſcriptura aliter quàm ſuprà accipitur, ſcilicet, vt etiam inferior rationis portio eius nomine intelligatur. L

Non eſt autem ſilentio prætereundem, quòd ſæpè in ſcriptura nomine ſenſualitatis, non id ſolum in anima quod eſt nobis cõmune cum peccare, ſed etiam inferior portior rationis, quæ temporalium diſpoſitioni intendit, intelligitur. Quod diligens lector in locis ſcripturæ, ubi de ipſa fit mentio, uigilanter annotat.

REDIT AD LIBERI ARBITRI conſiderationem.

Diſtinct. XXV. A

Iam verò ad propoſitum redeamus, ſcilicet, ad liberi arbitrii tractatum: quod philoſophi definientes dixerunt, liberum de uoluntate iudicium, quia poteſtas ipſa & habilitas uoluntatis & rationis, quam ſupra diximus eſſe liberum arbitrium, libera eſt ad vtrumlibet: quia libere poteſt moueri ad hoc, vel ad illud. Liberum ergo dicitur arbitrium, quantum ad voluntariè moueri, & ſpõtaneo appetitu ferri poteſt ad ea quæ bona vel mala iudicato vel iudicare valet.

De libero arbitrio ſecundum ſe ſiue in generali. Definitio liberi arbitrij.

Quòd liberum arbitrium non pertinet niſi ad futurum, nec ad omne futurum. B

Hoc autem ſciendum eſt, quod liberum arbitrium ad præſens uel ad præteritum non refertur, ſed ad futura contingentia. Quòd enim in prę ſenti eſt, determinatum eſt, nec in poteſtate noſtra eſt, ut tunc ſit uel nõ ſit quando eſt, poteſt enim nõ eſſe, vel aliud eſſe poſtea, ſed non poteſt non eſſe dum eſt uel aliud eſſe dum eſt, id eſt, quo eſt: ſed non in futuro an hoc ſit, uel illud, ad poteſtatẽ liberi arbitrii ſpectat. Nec tamen omnia futura ſub poteſtate liberi arbitrii ueniunt, ſed ea tantum quæ per liberum arbitrium poſſunt fieri vel non fieri. Siquis enim tale quid velit ac diſponat facere, quod in eius nullate-

nus ſit poteſtate, uel quod ſine ipſius diſpoſitione ęquè fieret, in hoc ipſe liberum non habet arbitrium.

Quod ſuprapoſita deſcriptio liberi arbitrij non conuenit Deo, nec his qui glorificati ſunt. C

Et quidem ſecundũ prædictam aſſignationem, in eis tantum uidetur eſſe liberum arbitrium, qui uoluntatem mutare, & in contraria poſſunt deflectere: in quorũ uide licet, poteſtate eſt eligere bonum uel malũ, & utrũlibet ſecundum electionem facere uel dimittere. Secundum quod nec in Deo, nec in his omnibus, qui tãta beatitudinis gratia ſunt roborari, ut iam peccare nequeãt, liberũ arbitrium eſſe nequit. Sed quòd deus liberum arbitriũ habeat Aug. docet in lib. 22. de Ciu. Dei, ita inquiẽs, Certè deus ipſe nũquid quoniã peccare non poteſt, ideo liberũ arbitrium habere negandus eſt? Am. quoq; in li. de trin. ait, Paulus dicit, quia omnia operatur vnus atq; idẽ ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult, id eſt, pro liberæ uoluntatis arbitrio non pro neceſſitatis obſequio.

Au. ca. 30. in medio, li. 22. de ciuitate Dei.

Amb. in medio, ca. 3. li. 2. de fide. Tomo 2.

Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium. D

Sed aliter accipitur liberum arbitrium in creatore, quàm in creaturis. Dei etenim liberũ arbitrium, dicitur eius ſapientiſſima & omnipotens uoluntas, quæ non neceſſitate, ſed libera uoluntate omnia facit prout vult. Ideoq; Hiero. attendens non ita eſſe liberum arbitrium in Deo, ſicut eſt in creaturis, ab ipſo uidetur liberum arbitrium excludere, in Homilia quadã de filio prodigo dicens, Solus Deus eſt in quem peccatum non cadit, nec cadere poteſt. Creata, cum ſint liberi arbitrii, in vtranq; patrem flecti poſſunt. Deum ait, cętera, indicat liberum arbitrium ſicut eſt in cęteris non ita eſſe in Deo.

Hierony. ad Dama. papã circa finẽ tomo. 3.

Luca. 15. f

Quòd angeli & ſancti qui iam beati ſunt, habent liberum arbitrium. E

Angeli uerò & ſancti qui iam cum domino feliciter viuunt, atque ita gratia beatitudinis confirmati ſunt, ut ad malum flecti nec uelint nec poſſint, libero arbitrio non carent, unde Aug. in lib. 22. de Ciui. Dei ait, Sicut prima immortalis fuit, quam peccãdo Adam perdidit, poſſe non mori, ita primum liberũ arbitrium, poſſe non

Aug. c. 30. in medio.

peccare,

peccare, nouiſſimum, non poſſe peccare. Poſtea in ench. Sic oportebat prius hominem fieri, ut bene uelle poſſet, & malè. Poſtea uerò ſic erit, ut male uelle non poſſit: nec ideo carebit libero arbitrio, Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit ſeruire peccato. Neque aut uoluntas non eſt, aut libera dicenda non eſt qua beati ſic eſſe uolumus, ut eſſe miſeri non ſolum nolimus, ſed nequaquam prorſus uelle poſſimus. Sicut ergo anima noſtra nunc habet nolle infelicitatem, ita nolle iniquitatem ſemper habitura eſt. Sed ordo ſeruandus fuit: quo Deus uoluit oſtendere quàm bonum ſit animal rationale, quod etiam peccare poſſit: quanuis ſit melius, quod peccare non poſſit. Ecce his uerbis euidenter aſtruitur, quod poſt beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium, quo peccare non poterit. & nũc in angelis eſt, & in ſanctis qui cum domino ſunt: & tanto utique liberius, quanto à peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quiſque ab illa peccati ſeruitute, de qua ſcriptum, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: longius abſiſtit, tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Vnde ſi diligenter inſpiciatur, liberum uidetur dici arbitrium, quia ſine coactione, & neceſſitate ualet appetere uel eligere quod ex ratione decreuerit.

Au. in principio. c. 105. ĩ ench. to. 3.

Ioan. 8. d

De libertatis arbitrij defferentia ſecundum diuerſa tempora. F

Ex prædictis perſpicuum fit, quòd maior fuit libertas arbitrii prima quàm ſecunda: & tertia multo maior quàm ſecunda vel prima. Prima enim libertas arbitrii fuit, in qua poterat peccare, & non peccare. Vltima uero erit, in qua poterit non peccare, & non poterit peccare. Media uero, in qua poteſt peccare, & non poteſt non peccare: ante reparationem etiam mortaliter, poſt reparationem uero ſaltem uenialiter.

De quatuor ſtatibus liberi arbitrij in homine. G

Et poſſunt in homine notari quatuor ſtatus liberi arbitrii. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatẽ

ad malum, & habuit adiutorium ad bonum. Tunc ſine errore ratio iudicare, & voluntas ſine difficultate bonũ appetere poterat. poſt peccatum uero ante reparationem gratiæ, premitur à concupiſcentia & vincitur, & habet infirmitatem in malo, ſed non habet gratiam in bono: & ideo poteſt peccare, & non poteſt non peccare, etiam damnabiliter. poſt reparationem uero, ante confirmationem premitur à concupiſcentia, ſed non uincitur: & habet quidem infirmitatem in malo, ſed gratiam in bona: ut poſſit peccare propter libertatem & infirmitatem: & poſſit non peccare ad mortem propter libertatem, & gratiam adiuuantem, nondum tamen habet poſſe omnino non peccare, uel non poſſe peccare, propter infirmitatem nondum perfectè abſorptam, & propter gratiam nondum plane conſummatam. poſt confirmationem uerò infirmitate penitus conſumpta, & gratia conſummata, nec uinci poterit, nec premi, & tunc habebit non poſſe peccare.

De corruptione liberi arbitrij per peccatum. H

Nunc manifeſtum eſt, quòd præter alias pœnalitates pro peccato illo, incurrit homo pœnam in corruptione, & depreſſione liberi arbitrii. Per illud nanque peccatũ naturalia bona in ipſo homine corrupta ſunt, & gratuita detracta. Hic eſt enim ille qui à latronibus

Luca.10.d vulneratus eſt & ſpoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bonis, quibus non eſt priuatus, alioquin non poſſet fieri reparatio: Spoliatus verò gratuitis, quæ per gratiam naturalibus addita fuerant. Hæc ſunt data optima, & dona perfecta: quorum alia ſunt corrupta per peccatum, id eſt, naturalia, ut ingenium, memoria, intellectus: alia ſubtracta, id eſt, gratuita, quanquam & naturalia ex gratia ſint. Ad generalẽ Dei quippe gratiam pertinent. Sæpe tamen huiuſmodi fit diſtinctio, cũ gratiæ uocabolum ad ſpeciem, non ad genus refertur. Corrupta eſt ergo libertas arbitrii per peccatum, & ex par-

Cap.30.ad principium. te perdita. Vnde Aug. in ench. Libero arbitrio malè utẽs homo, & ſe perdidit, & ipſum. Cum enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium.

arbitrium. A quo enim quis deuictus eſt, huic ſeruus addictus eſt. Ecce liberum arbitrium dicit hominem amiſiſſe: non quia poſt peccatum non habuerit liberum arbitrium, ſed quia libertatem arbitrii perdidit: non quidem omnem, ſed libertatem à miſeria & à peccato. *2.Petri.2.d*

De tribus modis libertatis arbitrij. I

Eſt nanque libertas triplex, ſcilicet à neceſſitate, à peccato, à miſeria. A neceſſitate, & ante peccatum, & poſt æquè liberum eſt arbitrium. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Ideoque uoluntas meritò apud Deum iudicatur, quæ ſemper à neceſſitate libera eſt, & nunquam cogi poteſt. Vbi neceſſitas, ibi non eſt libertas: ubi non eſt libertas, nec uoluntas, & ideo nec meritum. Hæc libertas in omnibus eſt, tam in malis quàm in bonis. Eſt & alia libertas, à peccato, ſcilicet, de qua dicit Apoſtolus, Vbi ſpiritus domini, ibi libertas. Et ueritas in euangelio, Si filius uos liberauerit, uerè liberi eritis. Hæc libertas à ſeruitute peccati liberat, & *De libertate*
ſeruos iuſtitiæ facit: ſicut econuerſo ſeruitus peccati liberos iuſtitiæ facit. unde Apoſtolus, Libertati a peccato *à peccato.* *2.Cor.3.d*
ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Et item, Cum ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Hanc libertatem peccando homo amiſit. Ideoq; Aug. dicit, quod homo male utens libero arbitrio, & ſe perdidit, & ipſum: quia perdita eſt per peccatum libertas, non à neceſſitate, ſed à peccato. Qui enim facit peccatum, ſeruus eſt peccati. *Ioan.8.c* *Rom.6.d* *In ench.cap. 30.ad principium. Auguſti.*

Qui habent libertatem, ſcilicet, à peccato, & per quid. K

Iſtam libertatem quæ eſt à peccato, illi ſoli nunc habent quos filius gratiam liberat & reparat: non ita quòd penitus ſint ſine peccato in hac mortali carne, ſed ut in eis peccatum non dominetur neque regnet. Et hęc eſt vera & bona libertas, quæ bonam parit ſeruitutem, ſcilicet iuſtitiæ. vnde Aug. in ench. ait, Ad iuſtitiam faciendam non erit aliquis liber, niſi à peccato liberatus, eſſe iuſtitiæ cœpit ſeruus: & ipſa eſt uera libertas, propter recti facti lætitiam, ſimul & pia ſeruitus, propter præcepit obedientiam. Eſt alia libertas non vera, malæ *Ioan.8.d* *Ioan.8.* *Cap.30.in medio.*

ſeruituti

ſeruituti adiuncta, quæ eſt ad malum faciendũ; vbi ratio diſſentit à voluntate, iudicans non eſſe faciendum quod voluntas appetit: ad bonum verò faciendum, cõcordat ratio voluntati: & ideo ibi vera libertas eſt, & pia. De libertate autem ad malum, & ſeruitute mala, ait Aug. in ench. Serui addicti peccato ſcilicet, quæ poteſt eſſe libertas, niſi quando eum peccare delectat. Liberaliter enim ſeruit, qui ſui domini voluntatẽ libenter facit: ac per hoc ad peccandum liber eſt, qui peccati ſeruus eſt.

Ibidẽ c.30. paulò ſuperius.

Ca. ſuperius citato.

Quæſtio de libertate ad malum, an ſit ipſa libertas liberi arbitrij, an alia. L

Hic quæri poteſt, Vtrùm hæc libertas qua quis liber eſt ad malum, ſit libertas arbitrii? Si enim libertas arbitrii eſt, bonum quidem eſt: quia libertas arbitrii bonum naturale eſt. Quibuſdam videtur quòd ſit ipſa libertas arbitrii, quę ſemper bona eſt, ſed propter peccati ſeruitutem ad malum ſit liberior & pronior, & ideo dicitur non eſſe vera libertas, quia ad malum eſt. Aliis autem videtur, quòd hæc libertas ad malum, quam ſuprà commemorauit Aug. non ſit ipſa libertas arbitrii: ſed ſit quædam pronitas peccandi, & curuitas quæ ex peccato eſt, & mala eſt.

Queſtio alia de libertate ad bonum, an ipſa ſit libertas arbitrij, an non. M

Similiter etiam quæri ſolet, Vtrùm illa libertas vera, quæ eſt ad iuſtitiam faciendam ſit ipſa libertas arbitrii? Quidam dicunt illam eandem eſſe, ſed reparatam per gratiam, qua iuuante libera eſt ad bonum: ſine gratia verò non eſt libera ad bonum. vnde Auguſt. in Enchirid. Iſta libertas ad benefaciendum, nunquam erit homini addicto, & vendito ſub peccato: niſi eum redimat qui dicit, Si filius vos liberauit: verè liberi eritis. Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quiſquam de libero arbitrio gloriatur, qui nondum eſt liber ad operandum bene? Ecce apertè oſtendit liberum arbitrium per gratiam liberari, vt per illud bene operetur quis. Ideoq; dicunt illam libertatem veram, quæ eſt ad bene

Cap. 30. ad finem.

Ioan. 8. c

ad bene faciendum, cuius ſuprà meminit Auguſt. eſſe libertatem ipſam arbitrii gratia Dei liberatam & adiutam. Alii verò putant non eſſe ipſam arbitrii libertatem, ſed aliam quandam: quæ ex gratia & libero arbitrio in mente hominis, Deo operante, incipit eſſe cùm reparatus eſt.

Certa determinatio vtriuſq; quæſtionis, qua dicitur libertas ad bonum & ad malum eſſe libertas arbitrij. N

Rerum nobis magis placet vt ipſa libertas arbitrii ſit, & illa qua quis liber eſt ad malum, & illa qua quis liber eſt ad bonum faciendum. Ex cauſis enim variis ſortitur diuerſa vocabula. Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequam per gratiam ſit reparata: ſed cùm per gratiam fuerit reparata, dicitur libertas ad bonum faciendum: quia ante gratiam libera eſt voluntas ad malum, per gratiam verò libera fit ad bonum. Semper ergo voluntas hominis aliquo modo libera eſt, ſed non ſemper bona eſt. Non enim eſt bona, niſi à peccato liberata: eſt tamen à neceſſitate libera. Vnde Aug. in lib. de gratia & libero arbitrio, Semper in nobis voluntas libera eſt, ſed non ſemper bona eſt. Aut enim libera eſt iuſtitiæ quando ſeruit peccato, & tunc eſt mala: aut à peccato libera eſt quando ſeruit iuſtitię, & tunc eſt bona. *Ad Valentinū in medio cap. 15. in tomo. 7.*

De libertate à miſeria. O

Eſt iterum libertas à miſeria: de qua Apoſtolus ait, & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Hāc libertatem habuit homo ante peccatum, quia omni carebat miſeria, & nulla tangebatur moleſtia: & pleniùs habebit in futura beatitudine, vbi miſer eſſe non poterit. Sed in hac vita, quæ eſt inter primum peccatum & vltimam confirmationē, nemo à miſeria liber eſt: quia pœna peccati non caret. *Rom. 8. d*

Repetit de corruptione liberi arbitrij, vt addat alia. P

Ex prædictis iam apparet in quo per peccatum ſit imminutum vel corruptum liberum arbitrium: quia ante peccatum nulla erat homini difficultas, nullumq; impedimentum de lege membrorum ad bonum, nulla impulſio vel inſtigatio ad malum. Nunc autem per legem

gem carnis ad bonum impeditur, & ad malum inſtigatur: vt non poſſit velle & perficere bonum, niſi per gratiam liberetur & adiuuetur: quia vt ait Apoſtolus, Peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cum ſemper & in ſingulis ſit liberum, non eſt tamen pariter liberum in bonis & in malis, & ad bona & ad mala. Liberius eſt enim in bonis, vbi liberatum eſt: quàm in malis, vbi liberatum non eſt. Et liberius eſt ad malum, quod per ſe poteſt: quàm ad bonũ, quod niſi gratia liberetur & adiuuetur non poteſt.

Rom. 7. d

De libertate quæ fit ex gratia, & quæ ex natura. Q

Libertas ergo à peccato & à miſeria, per gratiam eſt: libertas verò à neceſſitate, & per naturam. Vtranque libertatem, naturæ ſcilicet, & gratiæ, notat Apoſtolus cum ex perſona hominis non redempti ait, Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio: acſi diceret, habeo libertatem naturæ, ſed non habeo libertatem gratiæ: ideo non eſt apud me perfectio boni. Nam voluntas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum vel opere implendum, niſi per gratiam liberetur & adiuuetur. Liberetur quidem, vt velit: & adiuuetur. vt perficiat. Qui vt ait Apoſtolus, Non eſt volentis velle, neque currentis currere, id eſt, operari: ſed miſerentis Dei, qui operatur in nobis velle & operari bona: cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio, ſed ipſa gratia voluntatem præuenit præparando vt velit bonum, & præparatam adiuuat vt perficiat.

Rom. 9. d

Rom. 9. c

DE GRATIA OPERANTE & cooperante.

Diſtinct. XXVI. A

De libero arbitrio comparato ad auxiliũ gratiæ. Ad Valentinum ca. 17. tom 7.

HAec eſt gratia operans & cooperans. Operans enim gratia præparat hominis voluntatem, vt velit bonum: Gratia cooperans adiuuat ne fruſtrà velit. Vnde Aug. in lib. de gratia & libero arbitrio, Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando

operando incipit: quia ipſe, ut uelimus, operatur incipiens, qui uolentibus cooperatur perficiens. Vt ergo velimus operatur. Cum autem uolumus, & ſic uolumus vt perficiamus, nobis cooperatur: & tamen ſine vllo uel operante ut uelimus, uel cooperante cum uolumus bona pietatis opera, nihil ualemus. Ecce his uerbis ſatis aperitur, quæ ſit operans gratia, & quę cooperans. Operans enim gratia eſt, quæ præuenit uoluntatem bonam: ea enim liberatur & præparatur hominis volūtas, vt ſit bona, bonumq; efficaciter velit. Cooperans verò gratia uoluntatem iam bonam ſequitur adiuuando. Vnde Auſtu. contra Iulianum hæreticum, qui bonam *Aug. ſuper voluntatem ex libero arbitrio tantum eſſe dicebat, atq; illud Rom. hominem per liberum arbitrium poſſe bonum uelle & operari ſine gratia aſſerebat, ait, Apertam de commendatione gratię Apoſtolus ſententiam protulit, cum ait, Rom. 9. c Non eſt uolentis neque currentis, ſed Dei miſerentis. Hæc ſi attenderes Iuliane, non extenderes contra gratiam merita uoluntatis humanæ. Non enim ideo miſeretur Deus alicuius, quia uoluit & cucurrit: ſed ideo voluit & cucurrit, quia miſertus eſt Deus. Paratur enim voluntas hominis à Deo, & à domino greſſus hominis diriguntur. Ideoque congruè ait, Non eſt uolentis Aug. lib. de neque currentis, ſed miſerentis Dei. Non quia hoc ſine perfectione uoluntate noſtra agatur, ſed quia uoluntas noſtra nil iuſtitiæ, non boni agit, niſi diuinitus adiuuetur. Vnde alibi Apoſto- longè à fine lus ait, Non autem ego, ſed gratia Dei mecum. Non tom. 7. ideo dicit, quia nihil boni agebat, ſed quia nihil boni ageret, ſi illa non adiuuaret. His teſtimoniis apertè inſinuatur, quia voluntas hominis gratia Dei præuenitur atque præparatur, ut fiat bona, non ut fiat uoluntas: quia & ante gratiam voluntas erat, ſed non erat bona & recta uoluntas.

Quid ſit voluntas. B

Voluntatem ipſam Aug. in lib. de duabus animabus Poſt mediū ita definit, Voluntas eſt animi motus, cogente nullo, cap. 10. in to ad aliquid non admittendum, uel adipiſcendum. Hæc mo. 6.

autem vt non admittat malum, & adipiſcatur bonum, præuenitur & præparatur Dei gratia. Vnde Apoſtolus gratiam præuenientem, & ſubſequentem commendans, id eſt, operantem & cooperantem, vigilanter dixit, Non eſt volentis, neque currentis, ſed Dei miſerentis: & non econuerſo, non eſt miſerentis Dei, ſed volentis, & currentis. Nam ſi (vt quibuſdam placuit) quòd dictum eſt, ita accipiatur, non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei: tanquam diceretur, non ſufficit ſola voluntas hominis, ſi non ſit etiam miſericordia Dei: contrà dicitur, non ſufficit etiam miſericordia Dei, ſi non ſit etiam voluntas hominis. Ac per hoc ſi rectè dictum eſt illud, quia id voluntas hominis ſola non implet: cur non etiam à contrario rectè dicitur, non miſerentis eſt Dei, ſed volentis eſt hominis, cum id miſericordia Dei ſola non impleat? Homo enim credere, vel ſperare non poterit, niſi velit: nec peruenire ad palmam, niſi voluntate currat. Reſtat ergo vt ideo, ita rectè dictum intelligatur, vt totum detur Deo qui hominis voluntatem bonam præuenit, & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam: nolentem præuenit, vt velit, volentem ſubſequitur ne fruſtrà velit. Ecce his verbis, & aliis præmiſſis euidenter traditur, quia voluntas hominis præparatur, & præuenitur gratia Dei, vt velit bonum, & adiuuatur ne fruſtrà velit.

Aug. in Enchiridio ca. 32. non longè à principio.

Aug. c. 32. in Enchiridio ad principium.

Ibidem paulò inferius.

Ibidem ad finem eiuſdem. c. 32.

Quod bona voluntas comitatur gratiam. C

Itaque bona voluntas comitatur gratiam, non gratia voluntatem. Vnde Aug. ad bonifacium Papam ſcribens contra Pelagianos, inquit, Cùm fides impetrat iuſtificationem, ſicut vnicuique Deus partitus eſt menſuram fidei: non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa meretur augeri, vt aucta mereatur, & perfici voluntate comitante, non ducente. pediſſequa, non præuia. Ecce hic aperte habes, quòd gratia præuenit bonæ voluntatis meritum: & ipſa bona voluntas pediſſequa eſt gratiæ, non præuia.

In to. 2. epi. 106. ante medium.

Quæ

Quæ ſit gratia voluntatem præueniens, ſcilicet, fides cum dilectione. D

Et ſi diligenter intendas, nihilominus tibi monſtratur, quæ ſit ipſa gratia voluntatem præueniens, & præparans, ſcilicet, fides cum dilectione. Ideoq; Aug. in eodem tractans quomodo iuſtificati ſumus ex fide, & tamen gratis (vtrunq; enim dicit Apoſt. qui dicit, Iuſtificati ex fide, alibi ait, Iuſtificati gratis per gratiã.) Hoc enim ideo dixit, ne fides ipſa ſuperba ſit, ne dicat ſibi, ſi ex fide iuſtificati, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur, quàm donatur. Non dicat homo iſta fidelis: quia cùm dixerit habeo fidem, vt merear iuſtificationem, reſpondetur ei, Quid habes, quod non accepiſti? Fides enim qua iuſtificatus es, gratis tibi data eſt. Hic apertè oſtenditur, quod fides eſt cauſa iuſtificationis, & ipſa eſt gratia, & beneficium quo hominis præuenitur voluntas, & præparatur. Vnde Aug. in 1. lib. retract. Voluntas eſt qua & peccatur, & rectè viuitur. Voluntas verò ipſa niſi Dei gratia liberetur à ſeruitute qua peccati ſerua facta eſt, & vt vitia ſuperet adiuuetur: rectè pieq; viui à mortalibus non poteſt: & hoc beneficiũ quo liberatur niſi eam præueniret, iam meritis daretur, & non eſſet gratia, quæ vtique gratis datur. Præuenitur ergo bona hominis voluntas illo gratiæ beneficio, quo liberatur, & præparatur. Et illud beneficium fides Chriſti rectè intelligitur: ſicut Aug. in Ench. euidenter oſtendit dicens. Ipſum arbitrium liberandum eſt poſt illam ruinam à ſeruitute peccati. Nec omnino per ſeipſum, ſed per ſolam Dei gratiam, quę in fide Chriſti poſita eſt, liberatur, vt voluntas præparetur. Ecce apertè dicit gratiam, per quam liberatur arbitrium, & præparatur voluntas, ſitam eſſe in fide Chriſti. Fides enim Chriſti (vt in eodem ait) impetrat, quod lex imperat.

Epiſt. eadẽ ad bonifaciũ 106. paulo ſuperius.

Cap. 9. paululum ante medium.

Cap. 106. in fine.

Aug. in Enchiridio, ca. 117. in fine.

Quod voluntas bona quæ præuenitur gratia, quædam Dei dona peruenit. E

Ipſa tamen eadem voluntas quædã gratiæ dona præuenit. Vnde Aug. in Ench. Pręcedit bona uoluntas hominis multa Dei dona, ſed non omnia: quæ autẽ non præcedit,

Cap. 32. ad finem.

cedit, ipſa in eis eſt, & ipſa iuuat: nam vtrunq; legitur in ſanctis eloquiis, Et miſericordia eius pueniet me: & miſericordia Dei ſubſequetur me: nolentē quippe pręuenit vt velit: volētē ſubſequitur ne fruſtrà velit. Cur.n. admonemur orare pro inimicis noſtris nolentibus piè viuere, niſi vt Deus in eis operetur, & velle? Itemq; cur admonemur petere accipiamus, niſi vt ab illo fiat, qđ volumus, à quo factum eſt, vt velimus? Inde Apoſt. ait, non eſt volentis, neq; currentis, ſed Dei miſerentis. Ex his apparet, ꝙ bona hois voluntas q̄dam dona Dei pueniit, quia eam comitatur gratia adiuuās: & quibuſdā præuenitur, quia eam præuenit gratia operans, ſ. fides cum charitate.

Rom. 9.a

Quæ prædictis videantur aduerſari. ſcilicet, quod videtur dici fidem eſſe ex voluntate. F

Rom. 10. Aug. tractatu 26. ad Illud Io. 6. principio tom. 9. Nemo põt ad me venire Gen. 24. f Gloſſa inter lineas.

Non eſt tamen ignorandum, quod alibi Aug. ſignificare videtur, quòd ex voluntate ſit fides, de illo verbo Apoſtoli, Corde creditur ad iuſtitiam: ita ſuper Ioannem tractans, Ideo non ſimpliciter Apoſtolus ait creditur, ſed corde creditur: quia cætera poteſt homo nolens, credere non niſi volens: intrare eccleſiam, & accedere ad altare poteſt nolens, ſed non credere. Item ſuper Geneſ. vbi Laban & Batuel dixerunt, Vocemus puellam, & quæramus eius voluntatem: dicit expoſitor, quia fides eſt voluntatis, non neceſſitatis. Ad quod reſpondentes dicimus, non hæc ità accipienda fore, vt ex voluntate hominis fides intelligatur prouenire: cum ipſa ſit propriè Dei donum, vt ait Apoſtolus, & ex ea bona hominis merita incipiant. Per hanc enim, ut ait Auguſtinus ſuper pſalm. 67. iuſtificatur impius, id eſt, fit de impio pius, vt deinde ipſa fides incipiat per dilectionem operari: unde omnia bona merita incipiunt. Sed potiùs hæc ideo ita dicta ſunt, quia non eſt fides niſi in eo qui vult credere: cuius bonam uoluntatem fides præuenit non tempore, ſed cauſa & natura. Vnde Auguſtinus ſupra congruenter dixit, quòd bona voluntas in eis donis eſt, quæ non præcedit: & ipſa iuuat, quia ea iuuat quibus præuenitur, dum eis conſentit ad effectum boni: & in eis eſt, quia tempore ab eis non præceditur.

Eph. 2.b

Quædam

Quædam adhuc addit quæ grauiorem faciunt quæſtionem, ſcilicet, quòd cogitatio boni præcedit fidem. G

Cæterum hanc quæſtionem magis acuunt & vrgent verba Auguſtinus quibus in libro de prædeſtinatione ſanctorum utitur pertractans illud verbum Apoſtoli, Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid quaſi ex nobis, Attendant, inquit, hic & verba iſta perpendant, qui putant ex nobis eſſe fidei cœptum. & ex Deo eſſe fidei ſupplementum. Commendans enim iſtam gratiam quæ non datur ſecundum aliqua merita, ſed efficit omnia bona merita, inquit, Non quòd ſufficiẽtes ſimus cogitare aliquid boni, ſcilicet, ex nobis. Quis autem non videat prius eſſe cogitare, quàm credere? Nullus quippe credit aliquid, niſi prius cogitauerit eſſe credendum, Si ergo cogitare bonum non eſt ex nobis, vt hic Apoſtolus tradit, nec credere: quanquam & ipſum credere nihil eſt aliud, quàm cum aſſenſione mentis cogitare. Hic videtur inſinuare, quòd cogitatio bona præcedat fidem: & ita bona voluntas præueniat fidem, non præueniatur: quod prædictis aduerſari videtur. Ad hoc autem dicimus, quòd aliquando cogitatio bona, ſiue voluntas præuenit fidem: ſed non eſt illa bona voluntas, vel cogitatio, qua rectè viuitur. Illa enim ſine fide, & charitate non eſt. Nam vt ait Auguſtinus ad Anaſtaſium, ſine ſpiritu non eſt voluntas hominis libera, cum cupiditatibus vincatur: non eſt libera ad bonum, niſi liberata fuerit. Non autem liberatur, niſi per Spiritum ſanctum diffundatur charitas in cordibus. Non eſt libera voluntas, niſi eam liberet gratia per legem fidei, ideſt, non eſt libera, ſine fide operante per dilectionem; & illa ſufficienter, & verè bona eſt. Non eſt enim fructus bonus, qui de charitatis radice non ſurgit, Si verò adſit fides operans per dilectionem fit delectatio boni.

In medio c. 2. in tom. 7.
2. Cor. 3. b
Ibidem paulò ſuperiùs.
Ibidem paulò inferiùs.
Ibidẽ paulò inferiùs.
Ad principiũ epiſt. 44 in tom. 2.

De illa cogitatione boni quæ præcedit fidem, plenè diſſeritur. H

Illa autem cogitatio, ſiue voluntas, quæ fidem & charitatem aliaſque iuſtificationes præcedit, non ſuffi-

eſt ad ſalutem, nec rectè ea viuitur. Hac voluntate concupiſcitur illa bona voluntas quæ eſt magnum bonum, iſta verò non. Alia eſt ergo illa voluntas ſiue cogitatio, alia iſta. Et ſicut illa iſtam præcedit, ita illam præuenit intellectus. Vnde Augu. iſta diſtinguens ſuper illum locum pſal. 118. Cõcupiuit anima mea deſid. iuſti. ait, Concupiuit deſiderare, inquit, non deſideraui. Videmus enim ratione nonnunquam quàm vtiles ſunt iuſtificationes Dei: ſed infirmitate præpediti aliquando nõ deſideramus. Præuolat ergo intellectus, ſequitur tardus aut nullus affectus. Scimus bonum, nec delectat agere: & cupimus, vt delectat. Sic iſte olim deſiderare concupiſcebat, quæ bona eſſe cernebat, cupiens eorum habere delectationẽ, quorum potuit videre rationem. Oſtendit itaq; quibus quaſi gradibus ad eas perueniať. prius enim eſt, vt videantur quàm ſint vtiles & honeſtæ deinde, vt earum deſiderium concupiſcatur: poſtremò, vt proficiente gratia delectet earum operatio, quarum ſola ratio delectabat. Attende hunc ordinem gratiarũ, quem hic diſtinctè aſſignat Aug. qualiter ſcilicet, intellectus bonorum præcedit concupiſcentia eorundem, & ipſa concupiſcentia, delectationem quæ fit per fidem & charitatem: qua habita, verè bona eſt voluntas qua rectè viuitur. Ipſaq; fidei comes eſt, non præuia. Qui verba Augu. præmiſſa ſecundum hanc diſtinctionem conſiderat, nullam ibi repugnantiam fore animaduertit: non ignorans etiam ante gratiam præuenientem & operantem, qua voluntas bona præparatur in homine, præcedere quædam bona ex Dei gratia & libero arbitrio, quędam etiam ex ſolo libero arbitrio, quibus tamen vitam non meretur, nec gratiam qua iuſtificatur. Illius. n. gratiæ percipiendæ, quæ voluntatem homini ſanat, vt ſana ta legem impleat, nulla merita pręcedunt. Ipſa eſt enim qua iuſtificatus impius fit iuſtus, qui prius erat impius: meritis aũt impii, non gratia, ſed pœna debetur: nec iſta eſſet gratia, ſi non daretur gratuita. Datur aũt gratuita: quia nil boni antè feceramus, vnde hoc mereremur. Nõ negamus tamẽ multa ante hanc gratiam, & præter hanc

Rom. 5. a.

Gal. 5. b

Aug. de ſpũ & litera. ad

gratiam ab homine fieri bona per liberum arbitrium, vt tradit Aug. in reſponſionibus cõtra Pelagianos: vbi dicit homines per liberum arbitriũ agros colere, domos ędificare, & alia plura bona facere ſine gratia cooperante.

finem ca. 9. & Aug. ad principiũ c. 10. to. 3. Sixtum præsbyterum epiſt. 105. ante mediũ to. 2.

Vtrum vna eademq; ſit gratia quæ dicitur operans, et cooperans. I

Hic conſiderandum eſt, cum prædictum ſit per gratiam operantem & præuenientem, volũtatem hominis liberari ac præparari vt bonum velit: & per gratiam cooperantem & ſubſequentem adiuuari, ne fruſtra velit: vtrum vna & eadem ſit gratia, i. vnum munus gratis datum, quod operetur & cooperetur: an diuerſa, alterum aperans, & alterum cooperans? Quibuſdam non irrationabiliter uidetur, quòd una & eadem ſit gratia, idem donum, eadem uirtus, quę operatur & cooperatur: ſed propter diuerſos eius effectus, & dicitur operans, & cooperans. Operans enim dicitur, inquantum liberat & præparat voluntatem hominis ut bonum uelit: Cooperãs, inquantum eandem adiuuat ne fruſtra uelit, ſcilicet, vt opus faciat bonum. Ipſa enim gratia non eſt ocioſa, ſed meretur augeri, ut aucta mereatur perfici.

Quid ſit ipſa gratia, & quomodo meretur augeri, quæritur. K

Si uero quęritur, quomodo ipſa gratia præueniens mereatur augeri & perfici, cum nullum meritũ ſit abſque libero arbitrio: & quid ſit ipſa gratia, an uirtus, an non: & ſi uirtus, an actus uel non: Vt hoc apertè inſinuari ualeat, pręmittendum eſt tria eſſe genera bonorum. Alia nanque ſunt magna, alia minima, alia media, ut Aug. ait in primo lib. retract. Virtutes, inquit, quibus rectè uiuitur, magna bona ſunt. Species autem quorũlibet corporum, ſine quibus rectè uiui poteſt, minima bona ſunt. Potentię uerò animi, ſine quibus rectè uiui non poteſt, media bona ſunt. Item, uirtutibus nemo male utitur. Cęteris autem bonis, id eſt, mediis & minimis, non ſolum bene, ſed etiam male quiſque uti poteſt: & ideo uirtute nemo male utitur, quia opus uirtutis, eſt bonus uſus iſtorum quibus etiam non bene uti

Lib. 1. ca. 9. in medio capitis. Et lib. 2. de libero arbit. c. 19. in Tomo. 1. In principio. Ibidem continuò.

poſſumus. Nemo autem bene utendo, male ütitur. non ſolum autem magna, ſed etiam media, & minima bona eſſe pręſtitit bonitas Dei. Ecce habes tria genera bonorum diſtincta.

In quibus bonis ſit liberum arbitrium. I.

Cap. 9. in fi. Quæritur autem in quibus bonis cōtineatur liberum arbitrium. De hoc Auguſtinus in primo lib. retract. ita ait, In mediis quidem bonis inuenitur liberum uoluntatis arbitrium, quia & male illo uti poſſumus: ſed tamen tale eſt, ut ſine illo rectè uiuere nequeamus. Bonus autem uſus eius, iam uirtus eſt: quæ in magnis reperitur bonis, quibus male uti nullus poteſt. Et quia bona, & magna, & media, & minima ex Deo ſunt: ſequitur ut ex Deo ſit etiam bonus uſus liberæ uoluntatis, qui uirtus eſt, & in magnis numeratur bonis. Attende diligenter quæ dicta ſunt, & confer in unum. ſic enim aperietur quod ſupra quærebatur. Dixit equidem opus uirtutis eſſe bonum uſum illorum bonorum, quibus etiā non bene uti poſſumus, id eſt, mediorum: in quibus poſuit liberum arbitrium, cuius quoq; bonum uſum dixit eſſe uirtutem. Quod ſi eſt, non eſt ergo opus uirtutis, quod ſuprà dixit: quia aliud eſt uirtus, aliud opus eius.

DE VIRTVTE QVID SIT, ET quid ſit actus eius.

Diſtinct. XXVII. A

De cōparatione gratiæ ad virtutē.

HIc uidendum eſt quid ſit uirtus, & quid ſit actus uel opus eius. Virtus eſt, ut ait Auguſtinus bona qualitas mentis qua rectè uiuitur, & qua nullus malè utitur: quam Deus ſolus in homine operatur. Ideoque opus Dei tantum eſt, ſicut de uirtute iuſtitiæ Auguſtinus docet ſuper illum locum pſalmi, Feci iudicium & iuſtitiam: ita dicens. Iuſtitia magna uirtus animi eſt, quam non facit in homine niſi Deus. Ideoque cum ait propheta ex perſona eccleſiæ, Feci iuſtitiam: non ipſam uirtutem, quam non facit hō, ſed opus eius intelligi uoluit. Ecce apertè inſinuatur hic, ꝙ iuſtitia in homine non eſt opus hominis, ſed Dei:

Pſal. 118. in tomo. 8. cōcione. 26. in principio ad uerſum hunc feci iudicium.

quod

quod & de aliis uirtutibus itidem intelligendum eſt.

De fide itidem dicit, quòd non eſt ex homine, ſed ex Deo tantùm. B

Nam de gratia fidei Epheſiis ſcribens Apoſtolus, ſimiliter fiem non ex homine, ſed ex Deo tm̃ eſſe aſſerit, inquiens, Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex uobis: Dei.n.donum eſt. Quod à ſantis ita exponitur, Hęc ſcilicet fides, non eſt ex ui naturæ noſtræ, quia donum Dei pure eſt. Ecce & hic apertè traditur, ꝙ fides non eſt ex libertate arbitrii, ſiue ex arbitrio uoluntatis: quod ſuperioribns conſonat, ubi dictum eſt, gratiam pręuenientem uel operantem eſſe uirtutem quæ uoluntatem hominis liberat & ſanat. Vnde Aug. in lib. de ſpiritu & litera ait, Iuſtificati ſumus non per liberam uolũtatem, ſed per gratiam Chriſti: non ꝙ ſine uoluntate noſtra fiat, ſed uoluntas noſtra oſtenditur infirma per legem, & ſanet gratia uoluntatem, & ſana uoluntas impleat legem.

Ephe. 2. b

Aug. cap. 9. in fine to. 3.

De gratia quæ liberat voluntatem: quæ ſi virtus eſt, virtus non eſt ex libero arbitrio, & ſic non eſt motus mentis. C

Si igitur gratia, quæ ſanat, & liberat uoluntatem hominis, uirtus eſt uel una uel plures: cum ipſa gratia non ſit ex arbitrio uoluntatis, ſed eam potius ſanet ac præparet, vt bona ſit: conſequitur vt virtus non ſit ex libero arbitrio: & ita non ſit motus vel affectus mentis, cum omnis motus vel affectus mentis ſit ex libero arbitrio: ſed bonus ex gratia eſt & libero arbitrio, malus vero ex libero arbitrio tantum. Vt enim ait Augu. in lib. retract. Homo ſponte & libero arbitrio cadere potuit, non etiam reſurgere. Idem in lib. de duabus animabus, Animæ ſi libero ad faciendum, & non faciendum motu animi careant, ſi deniquehis abſtinendi ab opere ſuo poteſtas nulla conceditur, earum peccatum tenere non poſſumus. Hic apertè oſtenditur, quod motus animi ſiue ad bonum ſiue ad malum, ex libero arbitrio eſt. Ideoque ſi gratia uel uirtus motus mentis eſt, ex libero arbitrio eſt. Si verò ex libero arbitrio vel ex parte eſt, iam non ſolus Deus ſine homine eam facit. Propterea

Aug. ca. 11. ante mediũ li. 2. de bona perſeuerantiæ, Tom. 7.

Aug lib. de duabus animabus c. 12 poſt mediũ, Tomo. 6.

Hic aperit ad quid pdi cta tēdāt vt innoteſceret an virtus ſit motus mētis vel non. Per ſimile oſtendit, & eſt cōparatio inter tria, & tria.

quidam non inerudite tradunt, uirtutem eſſe bonam mentis qualitatem ſiue formam, quæ animā informat: & ipſa non eſt motus uel affectus animi, ſed ea liberum arbitriū iuuatur, ut ad bonū moueatur & erigatur: & ita ex virtute & libero arbitrio naſcitur bonus motus, vel affectus animi, & exinde bonum opus procedit exterius: ſicut pluuia rigatur terra, vt germinet & fructum faciat: nec pluuia eſt terra, nec germen, nec fructus: nec terra germen uel fructus, nec germen fructus: ita gratis terræ mentis noſtræ, id eſt, libero arbitrio uoluntatis, infunditur pluuia diuinæ benedictionis, id eſt, inſpiratur gratia, quod ſolus Deus facit, non homo cum eo: qua rigatur volūtas hominis, ut germinet & fructificet, id eſt, ſanatur & præparatur ut bonum uelit, ſecundum quod dicitur operans: & iuuatur ut bonum faciat, ſecundum quod dicitur cooperans. Et illa gratia virtus non incongruè nominatur, quia uoluntatem hominis infirmam ſanat & adiuuat.

Ex quo ſenſu dicuntur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur. D

Qualiter intelligatur cū ex ſola gratia eſſe dicū tur.

Cum ergo ex gratia dicuntur eſſe bona merita, & incipere, aut intelligitur gratia gratis dans, id eſt, Deus: vel potius gratia gratis data, quæ uoluntatem hominis præuenit. Non enim eſſet magnum, ſi hæc à Deo dicerentur eſſe, à quo ſunt omnia: ſed potius eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita: quæ cum ex ſola gratia eſſe dicantur, non excluditur liberum arbitrium: quia nullum meritum eſt in homine, quod non ſit per liberum arbitrium. Sed in bonis merendis cauſæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principalis cauſa bonorum meritorum eſt ipſa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & ſanatur, atque iuuatur uoluntas hominis ut ſit bona.

Quòd bona voluntas gratiæ principaliter eſt, & etiam gratia eſt: ſicut & omne bonum meritum. E

Epiſtol. 105 In tomo. 2. circa mediū.

Quę ipſa etiam donum Dei eſt, & hominis meritum, immo gratiæ, quia ex gratia principaliter eſt, & gratia eſt. Vnde Aug. ad Sixtum presbiterum, Quid eſt meritum

tum hominis ante gratiam, cum omne bonũ noſtrum meritum non in nobis facit niſi gratia? Ex gratia enim (vt dictum eſt) quæ præuenit, & ſanat arbitrium hominis, & ex ipſo arbitrio procreatur in anima hominis bonus affectus ſiue bonus motus mentis: & hoc eſt primũ bonum hominis meritum. Sicut, uerbi gratia, ex fidei virtute & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus & remunerabilis, ſcilicet, ipſum credere: ita ex charitate, & libero arbitrio alius quidam motus bonus prouenit, ſcilicet diligere, bonus ualde. ſic de cæteris uirtutibns intelligendum eſt. Et iſti boni motus, vel affectus merita ſunt & dona Dei, quibus meremur & ipſorum augmentationem, & alia quæ conſequenter hic, & in futuro nobis opponuntur. *Qualiter bonum meritũ in homine cõſtituitur, & quid ſit primum bonũ meritum.*

Ex qua ratione dicitur fides mereri iuſtificationem, eſt alia. B

Cum ergo dicitur fides mereri iuſtificationem, & vitam æternam, ex ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate, & iuſtitia, & de aliis accipitur. Si enim fides ipſa uirtus præueniens, diceretur eſſe mentis actus, qui eſt meritum: iam ipſa ex libero arbitrio originem haberet: quod quia non eſt, ſic dicitur eſſe meritum, quia actus eius eſt meritum, ſi tamen adſit charitas: ſine qua nec credere, nec ſperare meritum eſt uitæ. Vnde apparet verè quia charitas eſt ſpiritus ſanctus, quæ animæ qualitates informat & ſanctificat, ut eis anima informetur & ſanctificetur: ſine qua animæ qualitas non dicitur uirtus, quia non ualet ſanare animam.

De muneribus uirtutum, & de gratia quæ non eſt ſed facit meritum. C

Ex muneribus itaque uirtutum boni ſumus, & iuſtè viuimus, & ex gratia, quæ non eſt meritum ſed facit, non tamen ſine libero arbitrio proueniunt merita noſtra, ſcilicet, boni affectus eorumq; progreſſus atque bona opera, quæ Deus remunerat in nobis: & hæc ipſa ſunt Dei dona. Vnde Aug. ad Sixtum presbyterum, Cũ coronat Deus merita noſtra, nihil aliud coronat quàm *Epiſt. 105.*

in Tomo.2. munera ſua. Vnde uita æterna, quæ in fine à Deo meri-
ante mediũ. tis præcedentibus redditur, quia & eadẽ merita quibus
Ibidẽ in epi. redditur, à nobis ſunt, ſed in nobis facta ſunt per gratiã:
paulo infe- rectè & ipſa vita gratia nuncupatur, quia gratis datur.
riùs. Nec ideo gratis: quia non meritis datur. ſed quia data
cõſimilẽ ha- ſunt per gratiam & ipſa merita, & quibus datur.
bet ſententiã

Epilogat vt alia addat. H

ad verſũ.5. Ex præmiſſis iam innoteſcere nobis aliquatenus po-
Pſal.98.io- teſt, qualiter gratia præueniens meretur augeri, & alia:
.8. & q̃d ipſa ſit, an virtus, an aliud: & ſi virtus, an ſit actus vel non. oſtenſum enim eſt ſupra ex parte quorundam, quòd ipſa eſt uirtus: quia uirtus non eſt actus ſed eius cauſa, non tamen ſine libero arbitrio. vnde quod ſupra Aug. dixit, bonum uſum liberi arbitrii eſſe uirtutem, ita accipi poteſt, id eſt, actum virtutis: alioquin ſibi con tradicere uideretur, qui etiam opus uirtutis ſuprà dixit eſſe bonum uſum eorum quibus nõ bene uti poſſumus in quibus poſuit liberum arbitrium. Si verò bonus uſus liberi arbitriii opus uirtutis eſt, iam uirtus non eſt. Cum ergo bonum uſum eius virtutem eſſe dixit, nomine virtutis ipſius vſum ſignificauit.

Quòd idem vſus eſt uirtutis, & liberi arbitrij: ſe virtutis principaliter. I

Quòd gratia p̄ueniẽs, quæ virtus intelligitur, non eſt lib. arb. vſus ſed ex ea oĩa bona merita

Idem nempe uſus bonus ex uirtute eſt, & ex libero arbitrio, ſed ex virtute principaliter. Et bonus ille uſus in magnis bonis annumerandus eſt. Illa autem gratia præueniens, quæ & virtus eſt, & non uſus liberi arbitrii eſt: ſed ex ea potius eſt bonus uſus liberi arbitrii. quæ nobis eſt à Deo, non à nobis. Vſus vero bonus arbitrii, & ex Deo eſt, & ex nobis: & ideo bonum meritum eſt.

1.Cor.15.b. Aug. lib. de gratia, & libero arbitrio ca.5. in fine. Tomo.7.

Ibi enim ſolus Deus operatur: hic, Deus & homo. Hoc meritum ex illa puriſſima gratia prouenit: quod Apoſtolus notauit dicens, Gratia Dei ſum id quod ſum, & Gratia eius in me uacua non fuit. Super quem locum Aug. ita ait, Rectè gratiã nominat. primum enim ſolã gratiam dat Deus, & non niſi gratiam, cum non præcedant niſi mala merita: ſed poſt per gratiam incipiunt bona merita, Et vt oſtenderet etiam liberum arbitrium,

addit,

addit, Et gratia eius in me vacua nõ fuit. Et ne ipſa voluntas ſine gratia Dei putetur aliquid boni poſſe, ſubdit, Non autem ego ſolus, ſcilicet, ſine gratia: ſed gratia Dei mecum, id eſt, cum libero arbitrio. Plane cum data fuerit gratia, incipiũt eſſe noſtra merita bona, per illam tamen: quia ſi illa defuerit cadit homo.

Ibidem paulò inferiùs.

Aug. cap. 6. eiuſdem lib. in principio.

Aliorum ſententia hic oſtenditur, qui dicunt virtutes eſſe bonos vſus liberi arbitrij, id eſt, actus mentis. K

Alii vero dicunt virtutes eſſe bonos vſus naturalium potentiarum, non tamen omnes, ſed tantummodo interiores qui in mente ſunt: exteriores verò qui per corpus geruntur, non virtutes eſſe dicuut, ſed opera virtutum. Et ideo quod Aug. dicit opus virtutis eſſe bonũ vſum naturaliũ potentiarum, de vſu exteriori accipiũt: quod vero dicit bonum vſum liberi arbitrii virtutem eſſe, & in magnis numerari bonis, de vſu interiori intelligitur. Et virtutes nihil aliud eſſe, quàm bonos affectus vel motus mentis aſſerunt, quos Deus in homine facit non homo: quia licet illi motus ſint liberi arbitrii, nõ tamen eſſe queũt niſi Deus ipſum liberet, & adiuuet gratia ſua operãte & cooperante: quam Dei gratuitam voluntatem accipiunt, quia Deus eſt qui & operatur in nobis velle, & operari bonum.

Quibus auctoritatibus muniunt, quòd virtutes ſint motus mentis. L

Quod autem virtutes ſint motus mentis, teſtimoniis ſanctorum aſtruunt. Dicit autem Aug. ſuper Ioannem, Quid eſt fides? Credere quod non vides. Credere autem motus mentis eſt. Idem in libr. 3. de Doctr. Chriſtiana, Charitatem autem voco motum animi. Si vero charitas & fides motus animi ſunt, virtutes ergo motus animi ſunt. Quibus allii reſpondentes, præmiſſa verba Auguſtini ita intelligenda fore inquiunt, Fides eſt credere quod non uides, id eſt, fides eſt uirtus qua creditur quod non uidetur. Item, Charitas eſt motus animi, id eſt, gratia qua mouetur animus ad diligendum. Et quòd hæc & his ſimilia ita accipienda ſint, ex his conicitur quæ alibi Aug. ait. Nam in primo lib. quæſtionum euangelii

Augu. tract. 40. ad illud Ioan. 8. dicebas ergo dominus ad eos qui crediderunt, tom. 9. Cap. 10. ad finem, In tomo. 3.

Augu. in. 2. li. quæſtion.

Euāgelicarū in principio, cap. 39. In tom. 4. in medio c. 2. l. 3., de Trin.

euangelii inquit, eſt fides, qua creduntur ea quæ non videntur, quæ propriæ dicitur fides. Item in 13. lib. de Trin. Aliud ſunt ea quæ creduntur, aliud eſt fides qua creduntur. Ex quibus verbis ſic argumentando procedunt, Aliud eſt credere, aliud illud quo creditur. Prædictum autem eſt fidem id eſſe quo creditur. Sic ergo credere non eſt fides: quia credere non eſt id quo creditur. Addunt quoq;, Virtus opus Dei tantum eſt, quam ipſe ſolus facit in nobis. Ipſa ergo non eſt vſus, vel actus liberi arbitrii, ſed credere eſt actus liberi arbitrii: non eſt itaq; virtus. Præmiſſis aliiſq; rationibus ac teſtimoniis innituntur vtriq;. Horum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans.

PRAEDICTA REPETIT VT ALIA addat, definitam aſſignationem ponens de gratia, & libero arbitrio contra Pelagianos.

Diſtinct. XXVIII. A

De poteſtate lib. arbit. hominis lapſi, quam habet gratia circūſcripta. Cap. 9. ad principium. P Aug. ad qđ vult Deum, lib. vnico de hæreſibus articulo. 88. Tomo. 6. Ibidem paucis omiſſis.

ID vero inconcuſſè & incunctanter teneamus, liberū arbitrium ſine gratia pręueniente, & adiuuante non ſufficere ad ſalutem, & iuſtitiam obtinenda: nec meritis præcedētibus gratiam Dei aduocari, ſicut Pelagiana hæreſis tradidit. Nam vt ait Aug. 1. libr. retract. Noui hæretici Pelagiani liberum ſic aſſerunt voluntatis arbitrium, vt gratiæ Dei non relinquant locum, quam ſecundum merita noſtra dari aſſerunt. Pelagianorum hæreſis omnium recentiſſima, à Pelagio monacho exorta eſt. Hi Dei gratiæ qua prædeſtinati ſumus, & qua meruimus de poteſtate tenebrarum erui, intantum inimici ſunt, vt ſine hac credant hominem poſſe facere omnia diuina mandata. Denique Pelagius à fratribus increpatus, quod nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei ad eius mandata facienda, non eam libero arbitrio præponebat, ſed infideli calliditate ſupponebat dicens, ad hoc eam dari hominibus, vt quæ facere per liberum arbitrium iubentur, facilius poſſint implere per gratiam. Dicendo vtique, Facilius poſſint, voluit credi, etſi

etſi difficilius, tamen poſſe homines ſine gratia facere iuſſa diuina. Illam vero gratiam Dei, ſine qua nihil boni poſſumus facere, non eſſe dicunt niſi in libero arbitrio, quod nullis ſuis præcedentibus meritis ab illo accepit noſtra natura, ipſo ad hoc tantũ iuuante nos per ſuam legem atque doctrinam, vt diſcamus quæ facere, & quæ ſperare debeamus. Non autem ad hoc per donũ ſpiritus ſancti, vt quæ didicerimus eſſe facienda faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari ſcientiam cõfitentur, qua ignorantia pellitur: charitatem autẽ negant diuinitus dari, qua piè viuitur: vt ſcilicet, ſit donum Dei ſcientia, quæ ſine charitate inflat: & non ſit donum Dei ipſa charitas, quæ vt ſcientia non inflet, ædificat. Deſtruunt etiam orationes quas facit eccleſia ſiue pro infidelibus, & doctrinæ Dei reſiſtentibus, vt conuertantur ad Deum, ſiue pro fidelibus, vt augeatur Dei fides, & perſeuerent in ea. Hæc quippe non ab ipſo accipere, ſed à ſeipſis homines habere contendunt, gratiam Dei qua liberamur ab impietate, dicentes ſecundum merita noſtra dari. Paruulos etiam ſine vllo peccati originalis vinculo aſſerunt naſci. *Ibidẽ Aug paulò inferius.*

Hic ponit ea quibus ſuum confirmant errorem, verbis Auguſt. contra ipſum vtentes. B

Quod vero dicunt, ſine gratia hominem per liberum arbitrium omnia iuſſa implere, huiuſmodi inductionibus muniunt. Si, inquiunt, non poteſt ea facere homo quæ iubentur, non eſt ei imputandum ad mortem, ſicút tu ipſe Auguſt. in libro de libero arbitrio aſſeris. Quis, inquis, peccat in eo quod nullo modo caueri poteſt? Peccatur autem. Caueri ergo poteſt. Hoc teſtimonio Aug. Pelagius vſus eſt diſputans aduerſus eum, immo aduerſus gratiam, ſicut Aug. in li. retract. illud & alia huiuſmodi retractans commemorat, inquiens, in his atq; huiuſmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non eſt de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani ſuã nos tenuiſſe ſententiam, ſed fruſtrà hoc putant. Volũtas quippe eſt qua peccatur & rectè viuitur, quod his verbis egimus, ſed ipſa niſi de gratia liberetur, & vt vita ſupere

Li. 3. ca. 18. ad principiũ in tom. 1. & li. de natura et gratia ca. 67. in principio, tomo. 7. Cap. 9. circa mediũ li. 1. retract.

ſperet adiuuetur, rectè à mortalibus viui nõ poteſt. Ecce apertè determinat, ex quo ſenſu illa dixerit, inimicos gratiæ refellens.

Aliud teſtimoniũ Aug. ponit quo Pelagius pro ſe vtebatur. C

Poſt mediũ cap. 12. to. 6. Et li. 1. retractationũ cap 15. poſt medium tom. 1.

Similiter & innitebatur Pelagius verbis Aug. contra gratiam, quæ in lib. de duabus animabus dicit. Peccati, inquit, reum tenere quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, ſummæ iniquitatis & inſaniæ eſt. His auditis exiliit Pelagius dicens. Cur ergo paruuli & illi qui non habent gratiam, ſine qua non poſſunt facere mandata diuina, rei tenentur? Hoc autẽ qua occaſione dixerit, in lib. retract. Pelagio reſpondens aperit. Id enim contra Manichæos dixit, qui in homine duas naturas eſſe contendunt, vnam bonam ex Deo, alteram malam ex gente tenebrarum, quę nunquam bona fuit, nec bonum velle poteſt: quod ſi eſſet, non videretur ei imputandum eſſe ſi bonum non faceret.

Aliud quod videtur contradicere gratiæ Dei addit. D

In medio ca. 26. in to. 6.

Aug. in lib. retract. 1. ca. 22. in fine.

Ioan. 1 b

Alibi etiam Aug. dicit, quod huic gratiæ cõtradicere videtur qua iuſtificatur, Ait enim in lib. cõtra Adamantium Manichæi diſcipulum, Niſi quiſque voluntatem ſuã mutauerit, bonum operari non poteſt: quod in noſtra poteſtate eſſe poſitum dominus docet, vbi ait, Aut facite arborem bonã, aut fructus eius bonos, &c. Quod Aug. in retract. non eſſe contra gratiã Dei quã prædicamus, oſtẽdit. In poteſtate quippe hominis eſt mutare in melius voluntatem: ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi à Deo detur: de quo dictum eſt, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cum enim hoc ſit in poteſtate, quod cum volumus facimus, nihil tã in poteſtate quã ipſa volũtas eſt: ſed prę paratur à domino volũtas: eo ergo modo dat poteſtatẽ.

Aliud teſtimonium eiuſdem quod videtur aduerſum. E

Sic etiam intelligendum eſt, quod in eodem ait, ſcilicet, in noſtra poteſtate eſſe vel inſeri bonitate Dei, vel excidi eius ſeueritate mereamur: quia in poteſtate noſtra non eſt niſi quod noſtram ſequitur volũtatem: quæ cum præparatur à domino, facile ſit opus pietatis, etiã quod impoſſibile & difficile fuit.

Aliud teſtimonium. F

In expoſitione quoq; quarundā propoſitionum epiſtolæ ad Romanos quædā Aug. interſerit, quæ videntur huic doctrinę gratiæ aduerſari. Ait enim, Quod credimus noſtrū eſt: quod autē bonum operamur, illius eſt qui credentibus dat ſpiritum ſanctum & paulò poſt. Noſtrum eſt credere & velle: illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per ſpiritum ſanctum. Quæ qualiter intelligi debeant Auguſtinus in libro retract. aperit dicens. Verum eſt quidem à Deo eſſe quod operamur bonum: ſed eadem regula vtriuſque eſt, & volendi ſcilicet, & faciendi: & vtrunque ipſius eſt, quia ipſe præparat voluntatem, & vtrunque noſtrum eſt, quia non fit niſi volentibus nobis. Illla itaq; profectò non dixiſſem, ſi iam ſcirem etiam ipſam fidem inter ſpiritus ſancti munera reperiri.

In expoſitione propoſitionis. 60. in fine.

In expoſitione propoſitionis. 61. ſ fine.

Li 1. retract. ad medium.

Adhuc addit aliud quod videtur contrarium. G

Illud etiam diligenter eſt inſpiciendum quod Aug. in lib. de prædeſtinatione ſanctorum ait, ſcilicet, quòd poſſe habere fidem ſicut poſſe habere charitatem, natura eſt hominum: habere autem fidem ſicut habere charitatem, gratia eſt fidelium. Quod non ita dictum eſt, tanquam ex libero arbitriū valeat haberi fides vel charitas: ſed quia aptitudinem naturalē habet mens hominis ad credendum vel diligendum, quæ Dei gratia præuenta credit & dilligit: quod ſine gratia non valet.

Ca. 5. ad finē tomo 7.

Teſtimonio Hieronymi aſtruit quid tenendum ſit de gratia & libero arbitrio: vbi triplex hæreſis inducitur, ſcilicet, Iouiniani, Manichæi, Pelagij. H

Id ergo de gratia & libero arbitrio indubitanter teneamus quod Hieronymus in explanatione fidei catholicæ ad Damaſum Papam, Iuiniani, & Manichæi & Pelagij errores collidens docet, Liberum, inquit, ſic confitemur arbitrium, vt dicamus nos ſemper indigere Dei auxilio, & tam illos errare qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non poſſe, quàm illos qui cum Iouiniano aſſerunt hominem non poſſe peccare. Vterq; tolli arbitrii libertatem. Nos verò dicimus ho-

Hierony. in expoſitione Symboli, in fine tom. 4.

minem ſemper & peccare & non peccare poſſe, vt ſemper nos liberi confitemur eſſe arbitrii. Hæc eſt fides quã in catholica eccleſia didicimus, & quã ſemper tenuimus.

VTRVM HOMO ANTE PECCATVM eguerit gratia operante & cooperante.

Diſtinct. XXIX. A

De poteſtate lib arbi. primi hominis: vtrũ. ſ. eguerit gratia operante eſt cooperante ſecundum ſtatum naturæ inſtitutæ. Cap. 106. in principio tom. 3.

POſt hæc conſiderandum eſt, vtrùm homo ante peccatũ eguerit gratia operãte & cooperãte. Ad quod breuiter dicimus, quia non cooperante tantum, ſed etiam operante gratia indigebat, non quidem ſm omnem operandi modum operantis gratiæ: operatur enim liberando & præparando voluntatem hominis ad bonum. Egebat itaque homo ea, non vt liberaret voluntatem ſuam, quæ peccati ſerua non fuerat, ſed vt præpararet ad volendum efficaciter bonum, quod per ſe nõ poterat. Non enim poterat bonum mereri ſine gratia, vt Auguſt. in Enchirid. euidenter tradit. Illam, inquit, immortalitatem in qua poterat non mori natura humana, perdidit per liberum arbitrium, hanc verò in qua nõ poterat mori, acceptura eſt per gratiam, quam fuerat, ſi non peccaſſet, acceptura per meritum. quanuis ſine gratia nec tunc vllum meritum eſſe potuiſſet, quia etſi peccatum in ſolo erat arbitrio conſtitutum, non tamen iuſtitiæ habendæ vel retinendæ ſufficiebat liberum arbitrium, niſi diuinum præberetur adiutorium. Ecce his verbis ſatis oſtenditur, quòd ante peccatum homo indigebat gratia operante & cooperante. Nõ enim habebat quo pedem mouere poſſet ſine gratiæ operantis & cooperantis auxilio, habuit tamen quo poterat ſtare.

Quod homo ante lapſum virtutes habuerit. B

Præterea quæri ſolet. Vtrum homo ante lapſum virtutem habuerit. Quibuſdam videtur ꝙ non habuerit, id ita probare conantibus. Iuſtitiam, inquiunt, non habuit, quia præceptum Dei contempſit: nec prudentiam, quia ſibi non prouidit: nec temperantiam, quia aliena appetiit: nec fortitudinem, quia prauè ſuggeſtioni ceſſit,

ſit, Quibus reſpondentes, dicimus eum quidem non tunc habuiſſe has virtutes quando peccauit, ſed antè, & tunc amiſiſſe. Quod multis ſanctorum teſtimoniis comprobatur. Ait enim Auguſt. in quadam homilia, Adam de limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compoſitum, charitate ſplendidum, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit, pariterq; peremit. De hoc eodem Ambr. ad Sabinum ait, Quando Adam ſolus erat, nõ eſt prçuaricatus: quia eius mens Deo adhærebat. Super pſal. quoque dicit. Quod homo ante peccatum beatiſſimus, auram carpebat ęthe ream. Sed quomodo ſine virtute beatiſſimus erat? Aug. quoque ſuper Gen. dicit Adam ante peccatum ſpiritali mente præditum fuiſſe. Non eſt ergo dubitandum hominem ante peccatũ virtutibus fulſiſſe, ſed illis per peccatum expoliatum fuiſſe.

Ambroſ. epiſt. 41. ad principium. To. 3. Idem ſermone 4. ad verſum Adhæſit pſalm. 118. Aug. de geneſi li. 11. c. 42. in fine lib. Tom. 3.

De eiectione hominis de paradiſo. C

In illius quoq; peccati pœnam eiectus eſt de paradiſo in iſtum miſeriarum locum, ſicut in Gen. legitur, Nunc ergo ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternũ, emiſit eum Deus de paradiſo voluptatis. His verbis inſinuari videtur ꝙ nunquam moreretur ſi poſteà de illo ligno ſumpſiſſet.

Geneſ. 3. c

Quomodo intelligendum ſit illud, Ne ſumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. D

Sed quia per peccatum iam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi poſſunt: Deus modo irati loquens, de homine ſuperbo ait, Videte ne fortè mittat manum ſuam, &c. id eſt, cauete vos angeli ne comedat de ligno vitæ, quo indignus eſt: de quo, ſi perſtitiſſet, comederet, & viueret in æternum: ſed modo propter inobedientiam indignus eſt comedere. Et ſicut verbo dixit, ita opere exhibuit. Emiſit enim eum Deus de paradiſo voluptatis in locum ſibi congruum: ſicut plerunque malus cum inter bonos viuere cœperit, ſi in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur, pondere prauæ conſuetudinis preſſus.

De flammeo gladio ante paradiſum poſito. E

Aug. ad finē. c. 40 lib. 11. de geneſi ad literam.

Ne verò ad illud poſſet accedere, collocauit Deus ante paradiſum cherubin, & flammeum gladium atq; verſatilem, ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Quod iuxta literam pōt hoc modo accipi, quia per miniſterium angelorum ignea cuſtodia ibi conſtituta fuit. Hoc.n. per cęleſtes poteſtates in paradiſo viſibili factum eſſe credēdum eſt, vt per angelicum miniſterium ibi eſſet quædā ignea cuſtodia: non tñ fruſtrà, ſed quia aliquid ſignificat de paradiſo ſpūali. Cherubin.n. interpretatur plenitudo ſcientiæ: hæc eſt charitas, quia plenitudo legis eſt dilectio. Gladius aūt flammeus pœnæ temporales ſunt, quæ verſatiles ſunt, quia tempora volubilia ſunt. Illa ergo ad cuſtodiam ligni vitę ideo poſita ſunt ante paradiſum, quia ad vitam non reditur niſi per Cherubin, ſcilicet, plenitudinem ſcientiæ, id eſt, charitatem: & per gladium verſatilem, id eſt, tolerantiam paſſionum temporalium.

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ. F

Aug. li. 2. c. 21. ad principiū de peccatorum meritis & remiſſione & de baptiſmo paruulorum Tomo. 7.

Poteſt autem quæri, Vtrùm de ligno vitæ ante peccatum comederit homo? De hoc Aug. in lib. de Baptiſm. par. ſic ait, Rectè profectò intelliguntur primi homines ante malignam diaboli perſuaſionem abſtinuiſſe à cibo vetito, atque vſi fuiſſe conceſſis. His verbis oſtenditur, quòd de ligno vitæ ante peccatum ſumpſerint: quibus præceptum erat, vt de omni ligno paradiſi comederent, niſi de ligno ſcientiæ boni & mali.

Quare non ſunt facti immortales, ſi comederunt de ligno vitæ. G

Quare ergo perpetua ſoliditate, & beata immortalitate veſtiti non ſunt, vt nulla infirmitate vel ætate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuiſſe dicitur. Sed fortè hoc non conferebat, niſi ſæpe de illo ſumeretur. Potuit ergo fieri, vt de illo ſumeret ſemel, & non ſępius: qui per aliquam moram in paradiſo fuiſſe, intelligitur, cum ſcriptura dicat eum ibi ſoporatum fuiſſe, quando coſta de latere eius aſſumpta eſt & inde formata mulier, & animalia ante eum ducta, quibus nomina impoſuit.

QVOD

QVOD PER ADAM PECCATVM & pœna tranſiit in poſteros.

Diſtinct. XXX. A

IN ſuperioribus inſinuatum eſt, licet ex parte (non.n. pefectè ſufficimus exponere) qualiter primus homo deliquerit, & quam pro peccato pœnam ſubierit: quibus adiiciendum eſt, peccatum ſimul ac pœnam per eum tranſiſſe in poſteros, ſicut Apoſtolus oſtendit, inquiens, Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, ita in oẽs homines mors pertranſit. *Quid ſit originale peccatum quod à peccato primorum parẽtum fuit cauſatum.*

Vtrùm illud peccatum fuerit originale, vel actuale. B

Hic primò videndum eſt, quod fuit illud peccatum, originale ſcilicet, an actuale: & ſi de originali intelligatur, conſequenter quid ſit originale peccatum, & quare dicatur originale: & quomodo pertranſierit uel pertranſeat in omnes, diligenter inueſtigandum eſt. Quibuſdam placuit de peccato actuali Adæ illud accipere, aſſerentibus hoc Apoſtolum ſenſiſſe cum inferiùs ait, Sicut per inobediẽntiam vnius hominis peccatores cõſtituti ſunt multi, ita &c. Euidenter, inquiunt, etiam ipſo nomine exprimit Apoſtolus peccatum, quod per unum hominem intrauit in mundum, ſcilicet, inobedientiam. Inobedientia uerò peccatum actuale eſt.

Quomodo intraſſe in mundum dicunt. C

Hoc autem dicunt intraſſe in mundum, non traductione originis, ſed ſimilitudine præuaricationis: omneſque in illo uno peccaſſe dicunt, quia omnibus ille unus peccandi exemplum extitit. Hoc malè ſenſerunt quidã hęretici, qui dicti ſunt Pelagiani: de quibus Augu. in libro de Baptiſmo paruulorum commemorat dicens, Sciendum eſt, inquit, hæreticos quoſdam, qui nominati ſunt Pelagiani, dixiſſe peccatum primę tranſgreſſionis in alios homines non propagatione, ſed imitatione tranſiſſe. Vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptiſmum ſolui originale peccatum, quòd in naſcentibus nullum eſſe omnino contendunt. Sed eis dicitur, quia ſi Apoſtolus peccatum imitationis non propagationis in- *Au. li. 1. de peccatorum meritis eſt remiſſione contra Pelagianos, c. 9. ad principium in Tomo. 7. Sap. 2. d*

telligi uoluiſſet, eius principem non Adam, ſed diabolum diceret. De quo in libro Sap. dicitur, Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia nõ vult intelligi hoc eſſe factum propagatione ſed imitatione, cõtinuo ſubiunxit ſcriptura, Imitantur autem eum, qui ſunt ex parte ipſius. Imitantur quidẽ Adam, quotquot per inobediẽtiam tranſgrediuntur mandatum Dei. Sed aliud eſt, quod exemplum eſt uoluntate peccantibus: aliud quod origo eſt cum peccato naſcentibus. Non eſt igitur accipiendum peccatum Adæ tranſiiſſe in omnes imitationis tantùm exemplo, ſed propagationis & originis vitio.

Ibidem paulò inferius.

Hic aperit illud eſſe peccatum originale, quod tranſit in poſteros. D

Et eſt illud peccatum originale, ut apertè Aug. teſtatur, quod per Adam trãſiuit in omnes, per eius carnem uitiatam concupiſcentialiter generatos.

Quid ſit originale peccatum hic inquiritur. E

Quòd diligenter inueſtigandum eſt, quid ſit. De hoc enim ſancti doctores ſub obſcuritatę locuti ſunt, atque ſcholaſtici doctores uaria ſenſerunt. Quidam enim putant originale peccatum eſſe reatum pœnæ pro peccato primi hominis, id eſt, debitum uel obnoxietatem, qua obnoxi & addicti ſumus pœnæ temporali & æternæ pro primi hominis actuali peccato, quia pro illo (vt aiunt) omnibus debetur pœna æterna, niſi per gratiam liberentur. Iuxta horum ſententiam oportet dici, originale peccatum nec culpam eſſe, nec pœnam. Culpam non eſſe ipſi fatentur: pœna quoq; ſecundum eos eſſe non poteſt, quia ſi debitum pœnæ originale peccatum eſt, cum debitum pęnæ non ſit pœna, nec originale peccatum eſt pœna, quod etiam quidam eorum admittũt dicentes in ſcriptura originale peccatum ſępe nominari reatum: & reatum ibi intelligunt, vt dictum eſt, obnoxietatem pœnæ: & ea ratione aſſerunt peccatum originale dici eſſe in paruulis, quia paruuli pro illo primo peccato rei ſunt pęnę: ſicut pro peccato iniquì parentis aliquando exulant filii ſecundum iuſtitiam fori.

Quòd

Quòd originale peccatum ſit culpa, auctoritatibus probat. F

Sed quod originale peccatum culpa ſit, pluribus ſanctorum teſtimoniis edocetur. Super Exod. ubi dicitur, Primogenitum aſini mutabis oue, Gregorius ait, Omnes in peccatis nati ſumus, & ex carnis delectatione concepti, culpã originalem nobiſcum traximus, unde & voluntate noſtra peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dixit nos trahere: unde cõſtat originale peccatum culpã eſſe. Aug. quoq; in lib. de natura & gratiã, de hoc eodem ſic ait. Omnes (vt ait Apoſtolus) peccauerũt, utiq; uel in ſeipſis, uel in Adam: quia ſine peccato non ſunt, uel quod originaliter contraxerunt, uel quod malis moribus addiderunt, Peccatum enim primi hominis, non ſolum ipſum, ſed omne necauit genus humanum: quia ex eo damnationem ſimul & culpã ſuſcepimus. Idem ſuper pſal. 50. Quod de corpore mortuo ſeminatur, cum uinculo peccati originalis naſcitur & mortis. Ideo igitur ſe in iniquitatibus conceptum dicit Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adã, & vinculum mortis. Nemo enim naſcitur, niſi trahens pœnã, & meritum pœnę. Meritum autem pœnę peccatum eſt. Omnis ergo qui naſcitur per carnis concupiſcentiã, peccatum trahit. Peccatum itaq; originale, culpa eſt, quam omnes concupiſcentialiter concepti trahunt. Vnde in Eccl. dogmatibus ſcriptũ eſt. Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnẽ hominẽ qui per concubitũ viri & mulieris concipitur, cum originali peccato naſci, impietati ſubditum, mortiq; ſubiectũ, & ob hoc natura iræ naſci filiũ à qua nullus liberatur, niſi per fidẽ mediatoris Dei & hominum. His & aliis auctoritatibus euidenter oſtenditur peccatum originale culpam eſſe, & in omnibus concupiſcentialiter genitis trahi à parentibus.

Exod. 13. b Gloſſa ordinaria ad id cap. Primogenitum.

Cap. 4. in fine, tomo 7. Rom. 3. d

In tomo 8. ad illũ verſum 6. pſalm. 50. Ecce in iniquitatibus. Ibidem paulo inferius.

Aug. c. 26. id habet lib. de fide ad Petrum in principio.

Quid ſit quod dicitur peccatum originale, ſcilicet, fomes peccati, id eſt, concupiſcentia. G

Nunc supereſt uidere, quid ſit ipſum originale peccatum? quod cum non ſit actuale, non eſt actus ſiue motus animæ vel corporis. Si enim actus eſt animę vel corporis, actuale utique peccatum eſt: ſed actuale non eſt,

non eſt ergo actus uel motus. Quid ergo originale peccatum dicitur? Fomes peccati, ſcilicet, concupiſcentia uel concupiſcibilitas: quæ dicitur lux membrorum, ſiue languor naturæ, ſiue tyrannus qui eſt in mēbris noſtris, ſiue lex carnis. Vnde Aug. in lib. de baptiſmo paruulorum. Eſt in nobis concupiſcentia, quæ non eſt permittenda regnare. Sunt & eius deſideria, quæ ſunt actuales concupiſcentiæ, quę ſunt arma diaboli, quæ ueniunt ex languore naturæ. Languor autem iſte, tyrannus eſt, qui mouet mala deſideria. Si ergo uis eſſe victor tyrāni, atq; inermem inimicum inuenire, non obedias concupiſcentiæ malæ. His uerbis ſatis oſtenditur, fomitem peccati eſſe concupiſcentiam.

Sermone 12. de verbis Apoſtoli.
Aug ſermone 12. de verbis apoſt. ex ſonēs verſū: Greſſus meos Pſal. 118.

Quod nomine concupiſcentiæ intelligitur fomes peccati, & quæ dicitur fomes. H

Nomine autem concupiſcentiæ non actum concupiſcendi, ſed uitium primum ſignificauit, cum eam dixit legem carnis. Vnde idem in tractatu de uerbis Apoſtoli ait, Semꝑ pugna eſt in corpore mortis huius: quia ipſa concupiſcentia cum qua nati ſumus, finiri non poteſt quandiu viuimus, quotidie minui poteſt, finiri non poteſt. Quæ autem eſt concupiſcentia, cum qua nati ſumus? Vitium vtique eſt, quod paruulum habilem concupiſcere facit, adultum etiam concupiſcentem reddit. Sicut enim in oculo cæci, in nocte vitium cæcitatis eſt, ſed non apparet, nec diſcernitur inter videntē & cæcum niſi luce veniente: ſic in puero vitium eſſe non apparet, donec ætatis prouectioris tempus occurrat. Ex his datur intellgi, quid ſit originale peccatum, ſcilicet, vitium concupiſcentiæ: quòd in omnes concupiſcentialiter natos per Adam intrauit, eoſq; uitiauit. Vnde Auguſtinus in libro de Baptiſmo paruulorum, Adam præter imitationis exemplum, occulta etiam tabe concupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe uenturos. Vnde Apoſtolus rectè ait, In quo omnes peccauerunt. Circunſpectè & ſine ambiguitate dicit hoc Apoſtolus. Siue enim intelligatur, in quo homine, ſiue in quo peccato, ſonū eſt. In Adam enim omnes peccauerunt, vt in materia,

Aug ſermone 45. de tēpore, q eſt 2. Dominicę 3. poſt Epiphaniam to. 10.
Aug. lib. de peccatorum meritis et remiſſione 1, ca. 9. in fine. Tomo 7.
Ibidē c. 10.

materia, non ſolùm eius exemplo, ut dicunt Pelagiani. Omnes enim ille vnus homo fuerat, id eſt, in eo materialiter erant. Manifeſtum eſt itaque, omnes in Adam peccaſſe, quaſi in maſſa. Ipſe enim per peccatum corruptus, quos genuit, omnes nati ſunt ſub peccato. Ex eo igitur ſicut cuncti conſtituti ſunt peccatores, ita & in illo vno peccato, quod intrauit in mundum, rectè omnes dicuntur peccaſſe: quia ſicut ab illo vno homine, ſic ab eodem vno peccato immunes eſſe non poſſunt, niſi ab eius reatu per Chriſti baptiſmum abſoluãtur. Alia ergo ſunt propria peccata, in quibus tantum peccãt quorum peccata ſunt. Aliud hoc vnum in quo omnes peccauerunt, id eſt, ex quo omnes peccatores conſtituti ſunt. *continuò in principio.*

Quid ſit peccatum in quo omnes peccauerunt, ſcilicet, originale, quod ex inobedientia proceſſit. I

Hoc eſt originale peccatum, quo peccatores naſcuntur omnes concupiſcentialiter geniti: quod ex Adam, ſiue ex eius inobedientia emanauit, & in poſteros demigrauit. Vnde Apoſtolus conſequenter, per inobedientiã vnius hominis, multos dicit cõſtitutos eſſe peccatores: quæ eſt actuale peccatum. Cũ autẽ dixerit per vnum hominem peccatum intraſſe in mundum, & in eo omnes peccaſſe, de originali dictum eſſe oportet accipi.

Ex quo ſenſu dictum eſt, Per inobedientiam vnius multi ſunt conſtituti peccatores. K

Quod ergo ait, Per inobedientiã vnius multi conſtituti ſunt peccatores: eo ſenſu dictũ eſſe intelligendum eſt, quia ex inobediẽtia Adę, ſcilicet, ex peccato actuali Adę proceſſit originale peccatum, quo omnes peccatores naſcuntur: ut & in illo eſſet, & in omnes tranſiret.

Quòd peccatum originale in Adam fuit, & in nobis eſt. L

Vnde Augu. Iuliano hæretico nullum peccatum in paruulis eſſe contendenti reſpondens, apertè aſſerit peccatum originale ex voluntate Adæ proceſſiſſe, ac per eius inobedientiam in mundum intraſſe. Quærit enim Iulianus, per quid peccatum inuenitur in paruulo, ita inquiens, Non peccat iſte qui naſcitur, non peccat ille *In lib. 2. ad Valeriũ de nuptiis & cõcupiſcentias c. 28. in principio, in t. 7.*

qui

qui genuit, non peccat ille qui condidit. Per quas igitur rimas inter tot præſidia innocentiæ, peccatum fingis ingreſſum? Et reſpondet ſancta pagina, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, per vnius inobedientiam, ait Apoſtolus. Quid quærit amplius, quid quærit apertius? Item, inquit Iulianus, Si per hominem peccatum intrauit in mundũ, peccatum vel ex voluntate eſt, vel ex natura eſt. Si ex voluntate eſt, mala voluntas eſt, quæ peccatum facit: Si autem ex natura eſt, mala eſt natura. Cui reſpondeo, Ex voluntate peccatum eſt. Quærit fortè. Vtrùm originale peccatum ex voluntate ſit? Reſpondeo, Prorſus & originale peccatum ex volnntate eſſe: quia hoc ex voluntate primi hominінis ſeminatum eſt, vt in illo eſſet, & in omnes tranſiret.

Reſponſio Auguſtini.

Obiectio quorundam contra id quod ſuprà dictum eſt, Omnes in Adam fuiſſe homines. M

Ad hoc autem quod diximus, in Adam fuiſſe omnes homines, quidam verborum ſectatores ſic obiiciunt dicentes, Non omnis caro quæ ab Adam traducta eſt, in eo ſimul exiſtere potuit: quia multo maioris quantitatis eſt, quàm fuerit corpus Adæ. In quo nec tot etiam atomi fuerunt, quot ab eo homines deſcenderunt. Quocirca verum non eſſe aſſerunt, ſubſtantiam vniuſcuiuſque in primo fuiſſe parente.

Reſponſio, vbi aperitur qualiter fuerunt in Adam ſecundum rationem ſeminalem, & quomodo ex Deo deſcenderunt, ſcilicet, lege propagationis. N

Quibus reſponderi poteſt, ꝙ materialiter atq; cauſaliter, non formaliter, dicitur fuiſſe in primo homine omne quod in humanis corporibus naturaliter eſt, deſcenditq; à primo parente lege propagationis, & in ſe auctũ & multiplicatum eſt, nulla exteriori ſubſtãtia in id tranſeunte, & ipſum in futuro reſurget. Fomentum quidem habet à cibis, ſed non conuertuntur cibi in humanam ſubſtantiam quæ ſcilicet, per propagationem deſcendit ab Adam. Tranſmiſit enim Adam modicũ quid de ſubſtantia ſua in corpora filiorum, quando eos procreauit, id eſt, aliquid modicum de maſſa ſubſtantiæ eius diuiſum

Quõ per propagationem deſcendit.

ſum eſt, & inde formatum corpus filii, ſuique multiplicatione ſine rei extrinſecæ adiectione, auctum eſt: & de illo ita augmentato aliquid inde ſeparatur, vnde formantur poſterorum corpora: & ita progreditur procreationis ordo lege propagationis, vſque ad finem humani generis. Itaq; diligenter ac perſpicuè intelligentibus patet, omnes ſecundum corpora in Adam fuiſſe per ſeminalem rationem: & ex eo deſcẽdiſſe propagationis lege.

Auctoritate & ratione probatur, nihil extrinſecum conuerti in humanam ſubſtantiam, quæ ab Adam eſt. O

Quod verò nihil extrinſecum in humani corporis naturam tranſeat, veritas in Euangelio ſignificat dicens, Omne quod intrat in os, in ventrẽ vadit, & in ſeceſſum emittitur. Quod etiam ratione oſtendi poteſt hoc modo, Puer qui ſtatim poſt ortum moritur, in illa ſtatuta reſurget quam habiturus erat, ſi viueret uſque ad ætatem triginta annorum, nullo uitio corporis impeditus. Vnde ergo illa ſubſtantia, quæ adeo parua fuit mortua, in reſurrectione tam magna erit, niſi ſui in ſe multiplicatione? Vnde apparet, quod etiam ſi uiueret, non aliunde, ſed in ſe augmentaretur illa ſubſtantia. Sicut coſta de qua facta eſt mulier, & ſicut panes euangelici. Non inficiamur tamen, quin cibi & humores in carnem & ſanguinem tranſeat: ſed non in ueritate humanæ naturæ, quæ à primis deſcendit parentibus: quæ ſola in reſurrectione erit, reliqua uerò caro in quam cibi tranſeunt tanquam ſuperflua in reſurrectione deponetur: quæ tamen ciborum aliarumq; rerum fomentis coaleſcit.

Magiſter hic non approbatur.
Matt.15.b

QVOMODO PECCATVM ORIGINALE à patribus tranſeat in filios: an ſecundum animam, an ſecundum carnem.

Diſtinct. XXXI. A

NVnc ſupereſt inueſtigare, qualiter peccatum à parentibus traducatur in filios, ſcilicet, an ſecundum ſolam animam, an ſecundum carnem, ſiue ſecundum utrunque? Putauerunt quidam ſecundum

Qualiter peccatum originale à parente traducitur in prolẽ,

cundum animam trahi peccatū originale, non ſolùm ſecundum carnē, quia non ſolùm carnem, ſed & animā ex traduce eſſe arbitrati ſunt. Sicut enim in generatione ꝓlis de carne paterna ſubſtantialiter trahitur caro, ita etiā de gignentis anima animam geniti eſſentialiter deduci ab his exiſtimabatur. Ideoque ſicut de corrupta carne caro corrupta ſeminatur; ita etiam de anima peccatrice anima peccatrix, corruptione originali infectu, ab illis trahi dicitur.

Prædictam opinionem damnat, & quod per carnem traducatur peccatum dicit & quomodo oſtendit. B

Hoc autem fides catholica reſpuit, & tanquam veritati aduerſum damnat: quæ non animas, ſed carnem ſolam, ſicut ſuperius diximus, ex traduce eſſe admittit. Nō ergo ſecundum animam, ſed ſecundum carnem ſolam, peccatum originale trahitur à parentibus. Eſt enim peccatum originale (vt ſuprà diximus) concupiſcentia, non quidem actus, ſed uitium. Vnde Auguſt. ipſa concupiſcentia eſt lex membrorum vel carnis, quę eſt morbidus quidā affectus, uel languor qui commouet illicitum deſiderium, id eſt, carnalem concupiſcentiam, quæ lex pecti dicitur. Quæ dicitur manere in carne, non quia in anima ſit, ſed quia per corruptionem carnis in anima ſit.

Cauſam corruptionis carnis, oſtendit, ex qua in anima peccatum ſit. C

Quare concupiſcentia dicitur eſſe in carne.

Caro enim propter peccatū corrupta fuit in Adam, adeo ut cum ante peccatum vir & mulier ſine incentiuo libidinis & concupiſcentiæ feruore poſſent conuenire, eſſetq; thorus immaculatus: iam poſt peccatum non valet fieri carnalis copula abſque libidinoſa concupiſcentia, quæ ſemper uitium eſt & etiam culpa niſi excuſetur per bona coniugii. In concupiſcentia ergo & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipſa quæ concipitur, in vitioſa concupiſcentia polluitur & corrumpitur: ex cuius cōtactu anima cum infunditur, maculam trahit, qua polluitur & fit rea, id eſt, vitium concupiſcentiæ, quod eſt originale peccatū.

Quòd

Quòd propter corruptionem carnis quæ eſt cauſa peccati, dicitur peccatum eſſe in carne. D

Ideoque ipſum peccatum dicitur manere in carne. Caro ergo quæ in concupiſcentia libidinis ſeminatur, nec culpam habet, nec actum culpæ, ſed cauſam. In eo ergo quod ſeminatur, corruptio eſt: in autem quod naſcitur, concupiſcentiæ vitium eſt. vnde Ambroſius de verbis Apoſtoli ſic ait, Quomodo habitat peccatum in carne, cum non ſit ſubſtãtia, ſed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptum eſt per peccatum, ipſaq; corruptio per conditionem offenſionis manet in corpore, rebur tenens diuinæ ſententiæ datæ in Adam: cuius conſortio anima maculatur peccatò. Per id ergo ꝙ facti cauſa manet, inhabitare dicitur peccatum in carne: hæc eſt lex carnis. Idem, Non habitat peccatum in anima, ſed in carne: quia peccati cauſa ex carne eſt, non ex anima: quia caro eſt ex origine carnis peccati, & per traducem omnis caro fit cauſa peccati: anima vero non traducitur, & ideo in ſe cauſam peccati non habet. Auguſtinus quoque ex carne peccatum animam contrahere in ſermone quodam de uerbis Apoſtoli oſtendit, dicens, Vitium concupiſcentiæ eſt quod anima non ex ſe, ſed ex carne contraxit, Natura quippe humana non opere Dei cum vitio primitus eſt inſtituta, ſed ex voluntatis arbitrio priorum hominum venienti vitio eſt ſauciata, ita vt non ſit in carne bonum, ſed vitium quo inficitur anima.

In cõmentariis 7. ca. ad illud: Scio enim Ad Ro. in tomo 4.

Ambro. ad illud Condelector enim legi. Rom. 7.

De cauſa originalis peccati, quæ eſt in carne, Vtrùm ſit culpa, an pœna. E

Hic quæri ſolet, Vtrùm cauſa peccati originalis quæ dicta eſt eſſe carne, culpa ſit, vel pœna, ſiue aliquid aliud. Culpa eſſe non poteſt: quia culpa non eſt in re irrationali. Si enim culpa eſſet in carne ante infuſionem animæ, actualis eſſet, vel originalis. Sed actualis ibi non eſt, nec originalis culpa eſt, quia ipſa cauſa eſt originalis peccati. Si autem pœna eſt, quæ eſt illa? paſſibilitas, vel mortalitas, vel alia corruptio. Hos enim defectus carni ineſſe conſtat.

Hic

Hic aperitur quid ſit fœditas tracta ex libidine coeuntium, quæ vitium vel corruptio dici poteſt. F

Ad quod dici poteſt, quòd multiplex defectus carnis, & præcipuè pollutio quędam, quam ex feruore coitus parentum & concupiſcientia libidinoſa contrahit caro dum concipitur, cauſa eſt originalis peccati: quæ rectè vitium, ſiue corruptio carnis appellari poteſt. Quæ fœditas maior videtur eſſe in carne concupiſcentialiter traducta, quàm in ea vnde traducitur. Et quòd vitium vel corruptio ſit in carne ante coniunctionem animæ, effectu probatur, cum anima infunditur, quæ ex corruptione carnis maculatur: ſicut in vaſe dinoſcitur vitium eſſe, cum vinum infuſum aceſcit.

Inductu ſimilium oſtendit non abſurdè dici filios trahere peccatum à parentibus, etiam mundis. G

Ne autem miremur, & intellectu turbemur audientes peccatū originale filios traducere à parentibus, iam per baptiſmum ab illo peccato mūdatis, diuerſarū ſimilitudinum inductione id poſſe fieri inſinuat Auguſtinus in lib. de baptiſmo paruulorum, inquiens, Quo modo præputium per circuncisionem aufertur, manet tamen in eo quem genuerunt circunciſio: quomodo etiam palea quæ opere humano tanta diligentia ſeparatur, manet tamen in fructu qui de purgato naſcitur tritico: ita peccatum, quod in parentibus per baptiſmum mundatur manet in eis quos genuerunt. Ex hoc enim gignunt, quod adhuc vetuſtum trahunt: non ex hoc, quòd lex in nouitate promouit eos inter filios Dei. Non enim generant parentes filios ſecundum illam generationem, qua denuo nati ſunt: ſed potiùs ſecundum illam, qua carnaliter & ipſi primum ſunt generati.

Aug. li. 3. ca 8. de peccatorum meritis et remiſſione in fine to. 7.

Quare dicatur originale hic dicitur cum epilogo. H

Iam oſtenſum eſt, quid ſit originale peccatum, & qualiter à parentibus in filios, & per carnem in animā tranſeat. Ex quibus etiam innoteſcit quare dicatur originale peccatum: ideo ſcilicet, quia ex vitioſa lege originis noſtræ, in qua concipimur, ſcilicet, carnis libidinoſa concupiſcentia, traducitur, vt ſuprà dictum eſt, Non enim

enim quia ex carne tracta ab Adam concepti ſumus, ideo peccatũ traximus: quia & Chriſti corpus ex eadem carne formatum eſt, quæ ab Adam deſcendit: ſed eius conceptus eſt celebratus non lege peccati, id eſt, concupiſcentia carnis, vnde & caro eius peccatrix nõ fuit, immo operatione ſpiritus ſancti. Noſter verò conceptus non fit ſine libide, & ideo non eſt ſine peccato. Quod euidentur Aug. oſtendit in libro de fide ad Petrum, dicens, Quia dum ſibi inuicem vir mulierq; miſcentur, ſine libidine non eſt parentum concubitus, ob hoc filiorum ex eorum carne naſcentium non poteſt ſine peccato eſſe conceptus: vbi peccatum in paruulos non tranſmittit propagatio, ſed libido, nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato naſci, ſed fœditas libidinis quã homines habent ex illius iuſtiſſima condemnatione peccati. Ideo beatus Dauid propter originale peccatum, quo naturaliter obſtricti ſunt filii iræ, dicit, In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Ex hoc itaque apparet, lege conceptionis traduci originale peccatum: quia niſi conceptio ſic fieret in carne, anima ex carnis coniunctione concupiſcentiæ vitium non traheret.

Ca. 2. in medio.

Obiectio quorundam nitentium probare peccatum non traduci ex lege coitus. I

Sed ad hoc opponitur hoc modo, In ipſo conceptu vbi dicitur tranſmitti peccatum, propagatur caro: nec tamen tunc infunditur anima ſecundum phyſicos, ſed iam effigiatis corporibus: quod eciam Moyſes in Exod. apertè ſingnificat, vbi ait de percuſſura mulieris prægnãtis. Siquis, inquit, percuſſerit mulierem prægnantem & abortum fecerit, ſi adhuc informe fuerit puerperium, mulctabitur pecunia: ſi autem formatum fuerit, reddat animam pro anima. Formatum verò intelligitur, propria anima animatum: & informe, quod nondũ habet animam. In ipſo ergo conceptu cum caro propagatur, nondum infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum tranſmittitur, cùm peccatum non poſſit eſſe, vbi anima non eſt? Ad quod dici poteſt, quia in illo conceptu

Exod. 21. c

Reſponſio cũ ſolutione.

ceptu dicitur peccatum tranſmitti,non quia peccatum originale ibi ſit: ſed quia caro ibi contrahit id, ex quo, peccatum fit in anima cum infunditur. Et vtrunque vocatur conceptus, ſcilicet, cum & caro propagatur formamq; corporis humani recipit, & cum anima infunditur,quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde dicitur,quod natum eſt in ea,Propriè autem natiuitas dicitur in lucem editio.

QVOMODO ORIGINALE PECCATVM dimittatur in baptiſmo: cum & poſt ſit illa concupiſcentia,quæ dlcitur originale peccatum.

Diſtinct. XXXII. A

Qualiter pecca̅tũ originale deleatur ſeu curetur.

QVoniam ſuprà dictum eſt, originale peccatum eſſe vitium concupiſcentiæ,aſſignatumq; quomodo à parẽtibus trahatur & originale dicatur ſupereſt inueſtigare,quomodo in baptiſmo dimittatur,cum etiam poſt baptiſmum remaneat concupiſcentia quæ ante fuerat. Vnde videtur vel peccatũ originale non eſſe concupiſcentiam, vel non remitti in baptiſmo, Manet quippe,vt ait Auguſt.in corpore mortis huius carnalis concupiſcientia. cuius vitioſis deſideriis nõ obedire præcipimur:quæ tamen cõcupiſcentia quotidiè minuitur in proficientibus & continentibus. Sed licet remaneat concupiſcentia poſt baptiſmum, non tamen dominatur & regnat ſicut antè immo per gratiã baptiſmi mitigatur & minuitur, vt poſt dominari non valeat,niſi quis reddat vires hoſti eundo poſt cõcupiſcẽtias. Nec poſt baptiſmum remanet ad reatum, quia non imputatur in peccatum, ſed tantum pœna peccati eſt:ante baptiſmum verò, pœna eſt & culpa.

Aug. lib. 1. de nuptiis, & cõcupiſcentia 1. in fine. Cap. 25. in Tomo. 7.

Quòd originale peccatum duobus modis dimittitur, ſcilicet, extenuatione ſui, & ſolutione reatus. B

Duplici ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptiſmo: quia per gratiam baptiſmi vitium concupiſcentiæ debilitatur atq; extenuatur, ita vt iam non

non regnet, niſi conſenſu reddantur ei vires, quia & reatus ipſius ſoluitur. Vnde Auguſtin. in lib. de baptiſmo paruulorum, Gratia per baptiſmum id agitur, vt vetus homo crucifigatur, & corpus peccati deſtruatur: non vt ita in ipſa viuente carne concupiſcentia reſperſa, & innata repentè abſumatur & non ſit, ſed ne obſit mortuo, quæ inerat nato. Nam ſi poſt baptiſmũ vixerit, in carne habet cõcupiſcentiam cum qua pugnet, eamq; adiuuante Deo ſuperet, ſi tamen non in vacuum gratiam eius ſuſcepit. Non itaque hoc præſtatur in baptiſmo niſi forte miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati quæ eſt in membris, prorſus extinguatur & non ſit: ſed vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatumq; eſt totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipſa vero concupiſcentia ſoluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat, & à ſuo creatore ſeparabat, maneat in certamine. Ecce hic apertè oſtendit, ea ratione dimitti in baptiſmo, non quia non maneat, poſt baptiſmum, ſed quia reatus in baptiſmo aboletur. Deinde idem ipſe oſtendit, eo modo etiam dimitti in baptiſmo, quia baptiſmi gratia concupiſcentia ipſa mitigatur & minuitur, in eodem libro ita dicens, Lex carnis, quam Apoſtolus appellat peccatum cum ait, Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore: non ſic manet in membris eorum qui ex aqua, & Spiritu ſancto renati ſunt, tanquam non ſit eius facta remiſſio, vbi omnino plena fit remiſſio peccatorum: ſed manet in vetuſtate carnis tanquã ſuperatum & peremptum, niſi illicito conſenſu quodammodo reuiuiſcat, & in regnum proprium dominationemq; reuocetur. Hic aperte inſinuatur, in baptiſmo cõcupiſcentiam debilitari, ex quo & dicitur dimitti, non ſolum ideo quia reatus ibi ſoluitur. Quem remiſſionis modum aliis etiam pluribus teſtimoniis ſcriptura edocet. Ait enim. Auguſtin. contra Iulianum, Lex quæ in membris eſt, vitium carnis eſt, quod ex pœna peccati, & ex traduce mortis prouenit. Sed lex iſta quæ eſt in membris, remiſſa eſt regeneratione ſpirituali, & manet in carne mortali. Remiſſa eſt, quia reatus

Aug li. 1. de peccatorum meritis, eſt remiſſione c. 39. in principio, & ad finem libri.

Rom. 6. b

Aug. in principio, ca. 28. lib. 2. de peccatorũ meritis & remiſſione.

Aug. lib. 2. non longè à principio.

tus ſolutus eſt ſacramento quo renaſcuntur fideles: Manet autem, quia operatur deſideria, contra quę dimicãt etiam fideles. Idem in ſermone quodam de concupiſcentia carnis, Per gratiam baptiſmatis, & lauacrum regenerationis ſolutus eſt ipſe concupiſcentię reatus, cum quo eras natus: & quicquid antea conſenſiſti malæ concupiſcentiæ, ſiue cogitatione, ſiue locutione, ſiue actione. Idem in lib. de nuptiis & concupiſcentia, Concupiſcentia carnis, licet in regenerationis iam non deputetur in peccatum, quæcumque tamen proles naſcitur, obligata eſt originali peccato. Item, Dimittitur concupiſcentia carnis in baptiſmo: non vt non ſit, ſed vt non imputetur in peccatum. Hoc eſt enim non habere peccatum, non eſſe reum peccati. Quomodo ergo alia peccata prętereunt actu, & remanent reatu, vt homicidium & ſimilia, ita econuerſo fieri poteſt, vt concupiſcentia prętereat reatu: & remaneat actu. Ex prædictis euidenter monſtratur, quomodo peccatum originale in baptiſmo remittatur.

Aug. c. 24. li. 1. in fine.

Idem Aug. lib. eodẽ primo ad principium, cap. 25. To. 7. de nuptiis, eſt cõcupiſcẽtia.

De fœditate quam caro ex libidine coitus contrahit, vtrùm in baptiſmo diluatur. C

Solet autem hic queri, Vtrùm & ipſa caro in baptiſmo ab illa fœditate purgetur, quam in conceptione ex concupiſcentia libidinoſa contraxit? Quibuſdam videtur, ꝙ ſicut anima à reatu purificatur, ita & caro ab illa pollutione purgatur: vt ſicut duobus completur myſterium baptiſmi, ſ. aqua & ſpiritu: ita ibi duo purgentur, anima ſcilicet, a reatu, & caro ab illa contagione quod quidem probabile eſt. Alii verò putant tantum animam ibi mundari, carnem verò non ab illa fœditate purgari. Si verò remanet illa fœditas vſq; ad procreationem filiorum, quæ fit in concupiſcentia carnis, videtur natura carnis magis ac magis corrumpi: & magis corrupta videtur caro prolis qui parentis, quia de carne pollutionem quam habuit a conceptu retinẽte, trahitur polluta, & in concupiſcentia concipitur, vnde & polluitur: & ita ex duplici cauſa contaminatur. Vnde & maior videtur pollutio

Inconuenientiã adducit contra illos qui negant carnem mũdari à pollutione.

lutio carnis in prole, quàm fuerit in parente. Ad quod illi dicunt, quia licet caro prolis ex carne fœda ſeminetur, & in concupiſcentia ſeminis concipiatur, non tamē maiorem fœditatem trahit, quàm caro vnde ſeminatur habuit. Quamuis etiamſi fœdior atque immundior ſit caro prolis, & ideo magis corrupta quam caro parentis: non inde (vt aiunt) fit præiudicium veritati: quia nec abſurdum eſſe dicunt, ſi carnis natura magis in poſterioribus corrupta trahatur, neq; ex ipſa magis corrupta anima amplius inficiatur. *Reſponſio illorum.*

Ex quo auctore ſit illa concupiſcentia, Deo ſcilicet, vel alio. D

Præterea quæri ſolet, Vtrùm concupiſcentia quæ poſt baptiſmum remanet, & tantum pœnalitas eſt, ante baptiſmum verò pœna erat, & culpa, ex Deo auctore ſit, vel ex alio? Ad quod breuiter reſpondentes dicimus, quia inquantum pœna eſt, Deum habet auctorem: inquātum vero culpa eſt, diabolum ſiue hominem habet auctorem.

Qua iuſtitia animæ mundæ ex creatione illud peccatum imputetur, cùm non poſſit vitare. E

Solet etiam quæri, qua iuſtitia teneatur illo peccato anima innocens à Deo creata, cum non ſit in poteſtate ſua illud vitare? Non enim per liberum arbitrium illud committitur: quia non prius eſt anima, quàm illi peccato eſt obnoxia. Ad hoc quidam dicunt ideo animam reā eſſe illius peccati, licet munda à Deo ſit creata, quia cum infunditur corpori, condelectatur carni: ex quo peccatum contrahit. Quod ſi eſſet, iam non originale, ſed actuale diceretur. Potius ergo ideo rectè poteſt dici imputari animæ illud peccatum, quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit: quia vt ait Auguſt. in libr. de Ciuit. Dei, Non fuit corruptio corporis quæ agrauat animam, cauſa primi peccati, ſed pœna: nec caro corruptibilis animam peccatricem fecit, ſed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit. *Aug. li. 14. de Ciui. Dei ca. 3. poſt medium, To. 5.*

Vtrùm illud peccatum ſit voluntarium, vel neceſſarium. F

Quòd volũta rium debet dici & neceſſarium. Illud etiam non immerito quæri poteſt, Vtrùm peccatum originale debeat dici voluntarium, vel neceſſarium. Et neceſſarium poteſt dici, quia vitari non poteſt. Vnde & propheta dicit, De neceſſitatibus meis erue me. Et voluntarium non incongruè appellatur, quia ex voluntate primi hominis proceſſit, vt Augu. in 1. lib. retractationum oſtendit, dicens, Iſtud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non vtantur libero arbitrio voluntatis, non adſurde vocatur voluntariũ: quia ex prima hominis mala voluntate contractum factum eſt quodammodo hæreditarium. *Aug. lib. 1. retract. c. 13. ante mediũ.*

Quare Deus animam corpori iungit, ſciens eam inde maculari, & ideo damnari. G

Si vero quæritur, cur Deus qui fecit animam ipſam ſine macula, & ſcit eam ex corporis coniunctione maculam peccati contrahere, & aliquando ante baptiſmum ſeiungi ab ipſo corpore & ſic damnari, eam corpori iungit? Reſpondemus, altitudine iudiciorum Dei id prouenire, & nec iniuſte id à Deo fieri. Ipſe enim non incongruè humanæ conditionis modum, quem à principio inſtituit, licet peccata hominum interceſſerint, ſine immutatione continuè ſeruat: Corpora de materia à principio ſine vitio facta fingens, animaſq; de nihilo creans, eorumq; coniunctione hominem perficiens. Cum ergo vtraq; hominis natura à Deo ſine uitio ſit inſtituta, licet à ſe peccato ſit uitiata: non ideo immutabilis Deus humanæ conditionis primariam legem mutare debuit, ſiue ab hominum multiplicatione deſiſtere.

An anima ſit talis qualis à Deo creatur. H

Hic à quibuſdã quæri ſolet, Vtrùm anima talis ſit ante baptiſmum, qualis à Deo creatur? Quod non eſſe, probare conantur hoc modo, Anima in corpore creatur, in cuius coniunctione peccato maculatur. Quàm cito ergo eſt, peccatum habet: nec prius fuit, quàm peccatum habuit: non eſt ergo talis, qualis à Deo creatur. Creatur enim à Deo innocens, & ſine uitio: & nunquam talis eſt, Ad quod dici poteſt, quia non omnino talis eſt, qualem *Quõ quidã probant non eſſe talem.* *Solutio.*

lem eam Deus fecit. Deus enim bonam eam fecit, & bonitatem ei ſine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas, quam in creatione à conditore ſuſcepit: quam bonitatem propter peccatum penitus non amiſit, ſed vitiatam habuit: quam Deus tamen ſine vitio fecit. Si enim res bona non eſſet anima, in ea malum eſſe nequiret, cum non poſſit malum eſſe niſi in bono, vt poſt dicetur. Non ergo omnino talis eſt anima, qualis à Deo creata. Sicut quis pollutas habens manus, non tale habuit pomum, quale ego dedi mundis manibus. Ego enim dedi mundum.

An animæ ex creatione ſint æquales in donis naturalibus. I

Illud quoque non incongruè quęri ſolet, Vtrùm omnes animæ ex creatione æquales ſint, an aliæ aliis excellentiores? Pluribus non irrationabiliter videtur, quòd ex ipſa creatione alię aliis excellant in naturalibus donis, vt in eſſentia alia aliis ſit ſubtilior, & ad intelligendum memorandumq; habilior, vt pote acutiori ingenio, & perſpicaciori intellectu prædita. Quòd non improbabiliter dicitur, cum in angelis ita fuiſſe conſtet. Et licet naturalibus donis aliæ præ aliis polleant, tamen ante baptiſmum à corpore diſcedentes, parem pœnam, & poſt baptiſmum ſtatim æqualem coronam ſortiuntur: quia ingenii acumen vel tarditas, præmium vel pœnam in futuro non collocat.

AN PECCATA OMNIVM PRAECEDENTIUM PATRUM PARUULI ORIGINALITER TRAHANT VT PECCATUM ADÆ.

Diſtinct. XXXIII. A

Vtrum originale peccatũ per peccata proximorum parentũ multiplicetur, et intendatur.

PRædictis adiiciendum videtur, an peccata præcedentium patrum ad paruulos tranſeant, ſicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundaſſe. Et ſi peccata parentum tranſeant in paruulos: vtrum omnium qui fuerunt ab Adam vſq; ad ipſos, an aliquorum & non omnium?

Quid ſuper hoc Auguſt. in Enchiridio dicere videtur. B

Capit. 47. in principio Tomo. 3. De hoc Augu. in Enchiridio ambiguè diſſerit. videtur enim approbare peccata parentum præcedentium imputari paruulis, non omnium tamen qui fuerũt ab Adam, ne importabili & nimia ſarcina in pœna æterna grauarentur paruuli, ſed tantum eorum parentum, qui eos à quarta generatione præceſſerunt. Quod confirmat illis verbis, quibus in Exodo dominus ait, *Exod. 20. a* Ego ſum Deus viſitans iniquitates patrum vſq; in tertiam, & quartam generationem: quaſi peccata parentum proximorum tantum paruulis imputentur, & non alia: quod eſt per moderationem diuinæ miſerationis.

Eorum ponit documenta, qui dicunt tranſire in paruulos parentum delicta. C

Ex Aug ca. 46. in principio in ench. Et quod non illud ſolum primi hominis delictum paruulos teneat, ſed etiam alia, illi quibus ita videtur ex eo confirmant, quod etiam paruuli non modo maiores, dicuntur baptizari in remiſſionem peccatorum per pluralem numerum, non per ſingularem, in remiſſionem peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus di- *Pſal. 50.* cit, in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea: Non dicit, in iniquitate vel peccato. Vnde putant non tantum illud vnum peccatum originale, ſed etiã plura quę in peccato Adæ reperiri poſſunt, & alia parentum peecata paruulis imputari.

Quòd illo vno primo peccato plura reperiuntur. D

Aug. c. 45. in principio Enchiridio. Quod vero in actuali peccato Addæ plura notari valeant peccata, Auguſt. in Enchiridio inſinuat, Poſſunt inquit, intelligi plura peccata in vna tranſgreſſione Adę, ſi in ſua quaſi membra diuidatur. Nam & ſuperbia eſt illic, quia homo in ſua potius eſſe quam Dei poteſtate dilexit: Et ſacrilegium, quia Deo non credidit. Et homicidium, quia ſe in mortẽ præcipitauit: Et fornicatio ſpiritalis, quia integritas mentis humanę ſerpentina ſuaſione corrupta eſt: Et furtum, quia cibus prohibitus vſurpatus eſt; Et auaritia, quia plus quã ſufficere illi debuit appeti-

De parentũ peccatis, an

appetiuit: & ſi quid aliud in hoc vno peccato inueniri pōt. Deinde de parētum præcedentium peccatis: vtrùm paruulis imputentur, magis opinando quàm aſſerendo diſceptat, ita inquiens, Parentum peccatis paruulos obligari, non ſolum primorum hominum, ſed etiam ſuorum de quibus ipſi nati ſunt, nō improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina ſententia, Reddam peccata patrum in filios, tenet eos ante regenerationem: vſque adeo, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat, in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dixit in iniquitate vel in peccato, cum & hoc rectè dici poſſet: ſed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo vno quod in omnes homines pertranſiit, atque tam magnum eſt vt eo mutaretur humana natura, reperiuntur ſicut ſuprà diſſerui plura peccata, & alia parentum: quæ non ita poſſunt mutare naturam, reatu obligant filios, niſi gratia Dei ſubueniat. Sed de peccatis aliorum parentum, quibus ab ipſo Adam vſque ad patrem ſuum pro generationibus ſuis quiſque ſuccedit, non immerito diſceptari poteſt: vtrùm omnium malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus, qui naſcitur implicetur: vt tanto peius, quanto poſterius, quiſque naſcatur. An propterea Deus in tertiam, & quartam generationem de peccatis parentum poſteris eorum comminetur, quia iram ſuam quantum ad progeneratorum culpas, non extendit vlterius moderatione miſerationis ſuæ: ne illi quibus regenerationis gratia non confertur, nimia ſarcina in ipſa æterna damnatione præmerentur, ſi cogerentur ab ipſo initio generis humani omnium præcedentium parentum ſuorum originaliter peccata contrahere, & pœnas pro eis debitas pendere. An aliquid aliud de re tanta, ſcripturis ſanctis diligentius perſcrutatis ac tractatis, valeat vel non valeat reperiri, temerè affirmare non audeo. Ecce perſpicuum fit lectori, Auguſtinum ſuperiora dixiſſe non aſſerendo, ſed diuerſorum opiniones referendo.

paruulos teneant. *Aug. c. 46. in principio continuò.* *Deute. 5. c* *Pſal. 50.* *Ibidē in Enchiri. c. 47. continuò.*

Oſtendit Auguſtinum ſibi fore contrarium ſi id ſentiret. E

Alioquin ſibi ipſi contradicere oſtenderetur, qui in eodem lib. omniũ mitiſſimam dici eſſe pœnam paruulorum, qui originali tantum tenentur peccato, his uerbis, Mitiſſima ſane pœna eorũ erit, qui preter peccatũ, quod originale cõtraxerunt, nullum inſuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt, tanto quiſq; ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto minorem habuerit iniquitatem. Ecce hic apertè dicit, paruulorum pęnam omnium aliarum pęnarum eſſe leuiſſimam. Quod ſi eſt, nõ ergo peccatis patrum præcedentium obligatur, niſi Adę. Si enim pro peccatis parentum actualibus æternaliter punirentur, & pro ſuo originali, non iam minus, ſed fortè magis quàm ipſorum parentes punirentur. Non ergo pro peccatis parentum actualibus, nec etiam pro actualibus primi parentis, ſed originali quod à parentibus trahitur, paruuli damnabuntur: pro eo nullam aliam ignis materialis, uel conſcientiæ uermis pœnam ſenſuri, niſi quòd Dei uiſione carebunt in perpetuum. Vno ergo, & non pluribus peccatis paruuli obligati ſunt. Vnde etiam ea, quibus illa opinio muniri uidetur, ſcilicet, quòd peccata & iniquitates in paruulis aliquando ſcriptura eſſe ſignificat, utens plurali numero, ita determinat Aug. in eodem lib. Quia in ſcriptura per ſingularem numerum pluralis numerus ſæpe ſignificari ſolet: ut ibi, Ora ergo ad Deum, ut auferat à nobis ſerpentem: non ait, Serpentes, quos patiebatur populus, Et econuerſo per pluralem ſignificatur ſingularis numerus: ut in euangelio, Mortui ſunt enim qui quęrebant animam pueri: nõ ait, Mortuus eſt, cum loqueretur de Herode. Et in Exodo, Fecerunt Deos aureos, cum unum fecerint uitulum: de quo dixerunt, Iſti ſunt dii tui Iſrael. Ita & illud originale unum plurali numero ſignificatur, cum dicimus, paruulos in peccatorum remiſſionem baptizari, & in peccatis uel iniquitatibus concipi.

Enchiridij cap. 93. in medio.

Determinatio eorũ quæ illi opponebant.

Cap 44. ad principiũ in enchiridio.

Nume. 21. b

Matth. 2. e

Exod. 32. a

An actuale peccatum Adæ ſit grauius cæteris. F

Hic quæri ſolet, Vtrùm peccatum Adæ transgreſſionis ex

nis ex quo proceſſit originale, & in quo plura ſuperius notata ſunt peccata, grauius fuerit cæteris peccatis? Quibuſdam ita eſſe videtur, quia illud peccatum totam humanam naturã mutauit: ſicut Aug. dicit in Enchiridio, Illud vnũ peccatum in loco, & habitu tantæ fœlicitatis admiſſum, tam magnum eſt vt in vno homine originaliter, & vt ita dixerim, radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idem in lib. de Ciuit. Dei, Tanto maiori iniuſtitia violatum eſt illud mandatum, quanto faciliori poterat obſeruantia cuſtodiri. Nondum enim ipſi voluntati cupiditas reſiſtebat, quod de pœna transgreſſionis poſtea ſecutum eſt. His aliiſque vtuntur auctoritatibus, qui illud peccatũ cæteris aliorum hominũ peccatis grauius eſſe dicunt. Quod etiam ratione oſtendere laborant hoc modo, Magis nocuit illud peccatum quàm aliquod aliorum: quia totũ humanum genus vitiauit ac morti vtique ſubdidit, quod nullo alio peccato factum eſt. Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum, quàm aliquod aliud.

Quare quibuſdam grauius videtur eſſe cæteris.

Cap. 48. in principio.

Aug. lib. de Ciuit. ca. 12. in fine, to. 5.

Reſponſio contra illos vbi alia peccata oſtenduntur illo maiora. G

Ad quod dici poteſt, quia licet illud peccatum humanã naturam mutauerit in neceſſitatem mortis, & in totum genus humanũ reatum diffuderit: nõ eſt tamen putandũ grauius fuiſſe peccato in ſpiritũ ſanctũ quod neque hic, neque in futuro, vt veritas ait, dimittitur. Quòd vero totam humanam naturã corrupit, non ideo eſt quia grauius fuerit cunctis aliis peccatis: ſed quia ab homine commiſſum eſt, quando in vno homine tota humana natura conſiſtebat, & ideo tota in eo corrupta eſt, maioremq́; effectum mali intulit quantum ad multiplices defectus qui ex eo manauerunt, ſed non quantum ad pœnam æternam, quam grauiorem nõ meruit, quàm plures poſtea meruerunt per alia peccata: immo alios grauiorem promeruiſſe credimus iram quàm Adam meruerit.

Matth. 12.

An iſtud peccatũ ſit primis dimiſſum parentibus. H

Si uero quæritur, an illud peccatum fuerit dimiſ-

ſum

Aug.ca.34. poſt mediū. lib.2.de peccatorū meritis,& remiſſione & baptiſmo paruulorū,to.7.

ſum primis parentibus? Dicimus eos per pœnitentiam ueniam conſecutos. Vnde Aug.in lib.de baptiſmo paruulorū ait, Sicut illi primi parentes poſtea iuſtè uiuendo creduntur per domini ſanguinē ab extremo liberati ſupplicio,non tamen in illa uita meruerunt ad paradiſum reuocari,ſic & caro peccati etiā remiſſis peccatis,ſi homo in ea iuſtè vixerit, tum continuò meretur eam mortē non perpeti,quam traxit de propagine peccati.

Quòd peccata parentum viſitantur in filios, & quod non ſunt aduerſa quæ Deus dicit in Exodo, & in Ezechiele. I

Exod.20.a

Et licet peccatis parentum,niſi Adæ, paruuli nō obligentur, nō eſt tamen difitendum peccata parentum in filios redundare, ſicut dominus in Exodo ad Moyſen ait,Ego ſum Deus fortis,zelotes,viſitans iniquitates patrum in filios uſque in tertiā & quartam generationē, his qui oderūt me,His verbis apertè inſinuatur, ꝙ deus reddit pc̄tā patrum ſuper filios tertios & quartos. Huic autem videtur aduerſari quod dominus ait in Ezechiele. Quid eſt quòd inter vos parabolā vertitis in prouerbium,iſtud dicentes Patres comederunt vuam acerbā,& dentes filiorū obſtupeſcunt? Viuo ego, dicit dominus, ſi erit uobis vltra parabola hæc in prouerbiū in Iſrael. Ecce omnes animę meę ſunt,ut anima patris,ita anima filii mea eſt, & anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius nō portabit iniquitatē patris,& pater non portabit iniquitatē filii. Iuſtitia iuſti ſuper eum erit,& impietas impii erit ſuper eum. His verbis videtur Deus corrigere per prophetam,quod male dixerit in lege. Si enim peccata parentum reddit in tertiam & quartam generationem, iniuſtitia videtur Dei eſſe, ut alius peccet, & alius puniatur. Quomodo enim iuſtum eſt alium peccare,& alium peccata luere?

Ezech.18.a

Hieronymus Tomo.5.explanatione, c.18.ad principiū libr.6. cōmētari. ad illud & vir ſi fuerit iuſtus. Ezech.

Determinatio,præmiſſarum auctoritatum conuenientiam oſtendens. K

Sed, vt ait Hiero.Ne lex & prophetæ, id eſt, Exod.& Ezechiel, immo ipſe deus qui & hic & ibi locutus eſt, in ſententia diſcrepare videantur, attendamus finem il-

lius

lius auctoritatis Exod. Dicto enim, Reddo iniquitates patrum in filios: addit, His qui oderunt me. per quod euidenter oſtendit, non ideo puniri filios quia peccauerunt patres, ſed quia eis ſimiles quodam hæreditario malo Deum oderunt. Illud ergo quod in Exod, dominus dicit, ſicut Hieron. tradit, non id ſonat quod multi exiſtimant: nec eſt ſimile huic prouerbio, Patres comederunt vuam acerbam, &c. illud enim Exod. Hieron. ſuper illud Ezech. & Aug. ſuper pſal. Deus laudem meam ne tacueris: de filiis peccata patrum imitantibus accipiendum cenſent: ſuper quos dicitur Deus reddere peccata patrum, quia punit eos eo quod imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit Deus in propheta, quod ante dixerat in lege: ſed quomodo intelligendum ſit aperit. Vnde & illos qui prauè intelligebant arguit, qui dicebant, Patres comederunt, &c. *In tomo. 8. enarratione ad verſũ 13. In memoriã redeat. Pſal. 108.*

Quare dixerit in tertiam, & quartam generationem, & quare patres tantum commemorauit. L

Verumtamen ſi de imitatoribus malorum illud accipitur, quare tertiam & quartam generationem tantum cõmemorauit, cum in qualibet generatione rei teneantur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres cõmemorauit, cum & illi omnes mali ſint, qui quorũlibet malorum peccata imitantur? Sed ideo patres ſpecialiter nominauit, quia maximè patres filii imitari ſolẽt, quos præcipuè diligunt. Et tertiam & quartam generationem ideo cõmemorauit, quia ſolent parẽtes interdum tãdiu viuere, donec filios tertios & quartos habeant. qui patrum iniquitates videntes, eorum impietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum rectè intelligitur ad literam quod in Exodo dicitur. *Solutio.*

Quomodo illud Exodi intelligi debeat ſecundum myſterium. M

Quod etiam myſticè intelligendum eſſe oſtenditur ex eo, quòd parabola dicitur. Si enim parabola eſt, vt ait Hieron. aliud verbis ſonat aliud ſenſu continet. Vnde aliqui ita ediſſerunt: Patrem in nobis eſſe dicunt, le- *Hierony. ad ca. 18. Ezec. paulò ſuperius. li. 6. cõmentar.*

nem

nem punctũ ſenſuum, ſcilicet, primũ motum ſuggeſtionis vel cogitationis: Filium verò, ſi cogitatio cõceperit peccatum: in quo notatur conſenſus, & delectatio mulieris. Nepotem, ſi quod cogitaueris atque conceperis, opere compleueris, vel cõplere decreueris: in quo notatur conſenſus uiri, ſiue patratio peccati: Pronepotem autem, ſi non ſolum feceris, ſed in eo glorieris: & hæc eſt quarta generatio, nõ quia tres præceſſerint, ſed quarta dicitur, q̃a quarto loco à primo motu, qui eſt quaſi pater, enumeratur, Deus ergo primos & ſecundos ſtimulos cogitationum, quos Græci προπαθείας vocant, ſine quibus nullus hominũ eſſe poteſt, non puniet æternaliter: ſed ſi cogitata quis facere decreuerit, & quæ fecit corrigere noluerit, quæ ſunt mortalia peccata, & tertia & quarta generatio.

Per quid probatur, quod primus motus non puniatur æternaliter. N

Ibidem Hierony. ad cap. 18. Ezechiel paulò inferius. *Geneſ. 9. d* *Ibidem paulò inferius.*

An probandum verò, ut ait Hierony. quod primus pulſus cogitationis non puniatur æternaliter à Deo, illud de Geneſ. afferendum eſt. Cham enim peccauit, irridens nuditatem patris: & ſententiam non ipſe, ſed filius eius Chanaam accepit. Maledictus Chanaam, ſeruus erit fratrũ ſuorũ. Quæ enim iuſtitia eſt, vt pater peccauerit, & filius punitus ſit: Sed in myſterio illud dictum eſt.

QVAE DE PECCATO ANIMADuertenda ſint.

Diſtinct. XXXIIII. A

De peccato actuali ſecũdũ eius caualitatem.

POſt prædicta, de peccato actuali diligendi indagine quædam conſideranda ſunt, ſcilicet, quę fuerit origo & cauſa primi peccati; vtrùm res bona, an res mala: Poſtea in qua re ſit peccatum: Deinde, quid ſit peccatum, & quot modis fiat, & de differentia ipſorum peccatorum.

Quæ fuit origo, & cauſa peccati prima. B

Cauſa & origo prima peccati res bona extitit: quia ante primum peccatũ non erat aliquid mali unde oriretur

retur. Cũ enim originẽ & cauſam habuit, aut ex bono, aut ex malo habuit. Sed malũ antè non erat: ex bono ergo ortum eſt. Prius enim in angelo ortum eſt peccatũ, & poſtea in homine. Et quid erat angelus, niſi bona natura Dei? Non ex Deo ortum eſt malum, quod fuit in angelo: non ex alio quam ex angelo: ex bono ergo ortum eſt. Vnde Aug. in reſponſionibus contra Iulianum hæreticum qui dixerat, Si ex natura peccatum eſt, tunc mala eſt natura ait, quæſo ut ſi poteſt, reſpõdeat. Manifeſtum eſt ex volũtate mala, tanquã ex arbore mala, fieri omnia opera mala, tanquã fructus malos: ſed ipſam malã voluntatem vnde dicit exortam, niſi ex bono? Si enim ex angelo: quid eſt angelus, niſi bonũ opus Dei? Si ex homine: quid erat ipſe homo, niſi bonũ opus Dei? Immo quid erant hæc duo antequã in eis oriretur mala uoluntas, niſi bonũ opus Dei, & bona & laudanda natura? Ergo ex bono oritur malũ, nec fuit unde oriri poſſet niſi ex bono. Dico ergo, quia uoluntatẽ malam nullum malum præceſſit, ſed ex bono originem habuit. Hic apertè dicitur primã cauſam & originem mali, bonam fuiſſe naturam. Et nihilominus oſtenditur cuius peccati fuerit cauſa, ſcilicet, malæ voluntatis.

Aug. id habet in 2 lib. de nuptiis et cõcupiſcẽtia ad Valeriũ cap. 28. ad medium in Tomò. 7.

Quòd mala voluntas ſecundaria cauſa fuit malorũ. C

Mala autem voluntas illa angeli & hominis, cauſa eſt etiam malorũ ſubſequẽtium, ſcilicet, malorũ operũ & malarum uoluntatum. Vnde Augu. in ench. Nequaquã dubitare debemus, rerum bonarũ quæ ad nos pertinent, cauſam nõ eſſe niſi bonitatem Dei: Malarũ verò, ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatem, prius angeli, poſtea hominis: hoc primum eſt creaturæ rationalis malum, id eſt, prima priuatio boni. Ecce habes primã uoluntatem boni mutabilis, id eſt, angeli & hominis deficientem ab immutabili bono, id eſt, a Deo, cauſam eſſe malarũ rerum ad nos pertinẽtium: quia cauſa eſt tam peccatorum, quam pœnarum quibus præmitur humana natura. Prima ergo origo & cauſa peccati, bonum fuit: & ſecunda malum quod ortum eſt ex bono.

Cap. 23. in fine tom. 3.

Cap. 24 continuò in Enchiridio.

In

In qua re ſit peccatum, an in bona an in mala: & dicitur, quia in bona tantum. D

Oſtenſa origine mali, ſupereſt videre in qua re ſit malum, ſ. an in re bona, an in re mala? Qui rectè acuteque ſapit, non niſi in bona malum eſſe intelligi, id eſt, in natura bona. Malum enim eſt corruptio, vel priuatio boni: vbi autem bonum non eſt, non poteſt eſſe corruptio vel priuatio boni. Peccatum ergo non poteſt eſſe niſi in re bona. Sicut enim morbis ac vulneribus corrũpuntur corpora: quæ (vt ait Aug. in Ench.) ſunt priuationes boni eius ꝙ dicitur ſanitas: ita & animorũ quæcunque ſunt vitia, naturaliũ ſunt priuationes bonorũ. Quid eſt enim aliud quod malum dicitur, niſi priuatio boni? bonũ enim minui malum eſt: quãuis quantũcunque minuatur, neceſſe eſt vt aliquid remaneat, ſi adhuc natura eſt. Non enim cõſumi poteſt bonũ quod eſt natura, niſi & ipſa natura cõſumatur. Cũ verò corrũpitur, ideo malum eſt eius corruptio, quia eã qualicunq; priuat bono. Nã ſi nullo bono priuat, nõ nocet. Nocet autem: adimit ergo bonum. Quandiu itaq; natura corrumpitur, ineſt ei bonũ quo priuetur. Ac per hoc, nullum eſt quod dicitur malũ, ſi nullum ſit bonũ: ſed bonum omnino malo carẽs, integrum bonum eſt. Cùm verò ineſt malum, vitiatũ vel vitioſum bonum eſt: nec malũ vnquam poteſt eſſe vllũ, vbi eſt nullum bonum. Vnde res mira cõficitur, vt quia omnis natura, inquãtum natura eſt, bonum eſt: nihil aliud dici videtur, cum vitioſa natura eſſe, mala natura eſſe dicitur: niſi malum eſſe quod bonum eſt, nec malum eſſe niſi quod bonum eſt. Hac cõtextione euidenter inſinuatur, malum nõ poſſe eſſe, niſi in re bona: vbi etiam, licet abſurdum videatur, manifeſtè dicitur eſſe malum, quod bonum eſt.

Ca. 11. in fi. *Ibidem paulò ſuperius.* *Ibidẽ c. 12. ad prĩcipiũ.* *Ibidem paulò inferius.* *Ibidẽ c. 13. in principio.*

Quòd ex præmiſſis ſequitur, ſcilicet, quòd cum dicitur malus homo, dicitur malum bonum. E

Ex quo colligitur, nihil aliud ſignificari cum dicitur homo malus, niſi bonum malum. Vnde Aug. in eodem ſubdit, Quid eſt malus homo, niſi mala natura? quia homo natura eſt. Porro ſi homo aliquod bonũ eſt,

Cap. 13. poſt medium.

quia

quia natura eſt: quid aliud eſt malus homo, niſi malum bonum? Tamen cum duo iſta diſcernimus, inuenimus nec ideo malũ, quia homo eſt: nec ideo bonũ, quia iniquus eſt. ſed bonum quia homo, malum quia iniquus. Omnis itaque natura, etiã ſi vitioſa ſit, inquãtum natura eſt, bona eſt: inquantum vitioſa eſt, mala eſt.

Quòd regula dialecticorum de contrariis fallit in his, ſcilicet, bono & malo. F

Ideoque in his contrariis, quæ mala & bona vocantur, illa dialecticorum regula deficit, qua dicunt, Nulli rei duo ſimul ineſſe contraria. Nullus enim potus, aut cibus ſimul dulcis eſt, & amarus. Nullum ſimul corpus vbi album, ibi & nigrum: & hoc in multis ac penè in omnibus reperitur cõtrariis, vt in vna re ſimul eſſe non poſſint. Cum autem bona & mala nullus ambigat eſſe cõtraria, non ſolum ſimul eſſe poſſunt, ſed mala omnino ſine bonis, & niſi in bonis eſſe non poſſunt. Et hæc duo cõtraria ita ſimul ſunt, vt ſi bonum nõ eſſet in quo eſſet, prorſus nec malum eſſe potuiſſet: quia non modo vbi cõſiſteret, ſed vnde oriretur corruptio non haberet, niſi eſſet quod corrũperetur: quoniã nihil eſt aliud corruptio, quã boni exterminatio. Ex bonis ergo mala orta ſunt: & niſi in bonis non ſunt: nec fuit prorſus vnde oriretur vlla mali natura, niſi ex angelis & hominis natura bona, vnde primitus orta eſt voluntas mala.

In Enchiri. Ibidẽ c. 14. in principio.

Ibidẽ paulo inferius.

Ibidẽ in Enchiri. c. 15. in medio.

Epilogum facit, ad alia tranſiturus. G

Ex his aperitur, quòd primò & ſecundò ſuprà inueſtigandum diximus, ſcilicet, quæ fuerit origo mali, & in quare ſit. Ex bona enim re ortum, & in re bona conſiſtere, præmiſſis teſtimoniis comprobatur.

Sententiæ illi qua dictũ eſt bonum eſſe malũ, opponitur de prophetia quæ ait, Veh qui dicunt bonum malum. H

Ad hoc auté quod dictum eſt, malum eſſe quod bonum eſt, quidam ſic opponunt, Si bonum malũ eſſe dicimus, incidimus in illam ſententiam propheticam, vbi legitur, Veh his qui dicunt bonũ malum, & malum bonum. Igitur ſi hanc maledictionem vitare volumus, nullatenus dicere debemus bonum eſſe malum, & ecõuerſo

Ibidẽ c. 13. ad mediũ in Enchiridio. Eſaiæ. 5. c

Aug.in Enchiri.ca.19. ad pricipiũ.

Ibidẽ.13.in fine.

uerſo. Hoc autem Aug.in eodem lib.determinat dicẽs, Id quod dictũ eſt in prophetia, intelligendũ eſt de ipſis rebus quibus homines mali ſunt, nõ de hominibus. Vnde qui adulterium dicit bonum, in eum cadit illa prophetica deteſtatio: & in eum qui dicit malum hominẽ bonum, vel bonum eſſe iniquum. Qui enim dicit hominem, inquantum homo eſt, malum eſſe: & bonitatẽ eſſe iniquitatem, opus Dei culpat, quod eſt homo: & vitium hominis laudat, quod iniquitas.

QVID SIT PECCATVM.

Diſtinct. XXXV. A

Aug.ca.27. ib.22.cõtra Fauſtũ Ma-nich tom.6. ndẽ Aug in principio.ca. p1.de duab⁹ animab li. ad quod repe litur, ca.15. lib.1.retrac. Tom.1.Ambroſi. Cap.8.in tomo.4.

POſt hæc videndum eſt, quid ſit peccatum. Peccatum eſt, vt ait Aug. Omne dictum, vel factum, vel concupitum, quod ſit contra legem Dei. Idem in lib.de duabus animabus. Peccatum eſt voluntas retinendi vel conſequendi quod iuſtitia vetat. In vtraq; aſſignatione, de actuali peccato agitur & mortali, non veniali. Ex prima deſcriptione oſtenditur peccatum eſſe voluntas mala, ſiue locutio & operatio praua, id eſt, actus malus tam interior quam exterior: ex altera verò tantum oſtenditur eſſe actus interior, Voluntas enim, vt in ſuperioribus dictum eſt, motus animi eſt: actus ergo interior eſt. Ambr. quoque in lib.de paradiſo ait, Quid eſt peccatum niſi legis diuinæ præuaricatio, & cœleſtium inobedientia præceptorum? Ergo in præuaricante peccatum eſt, ſed in mandante culpa non eſt. Non enim conſiſteret peccatum, ſi interditio non fuiſſet. Non conſiſtente autem peccato, non ſolum malitia, ſed etiam virtus fortaſſe non eſſet: quæ niſi aliqua malitiæ fuiſſent ſemina, vel ſubſiſtere, vel eminere non poſſet. Ecce præuaricationem legis, & inobedientiam definit Ambroſius eſſe peccatum.

Diuerſorum ſententias de peccato ponit. B

Ioan.1.a In tomo.9. tractat.1 ad illud: Omnia

Quocirca diuerſitatis huius verborum occaſione, de peccato plurimi diuerſa ſenſerunt. Alii enim dicunt voluntatem malam tantum eſſe peccatum, & nõ actus exteriores: Alii voluntatẽ & actus: Alii neutrum dicentes, omnes

omnes actus eſſe bonos & à Deo, & ex Deo autore eſſe, malum aũt nihil eſſe, vt ait Aug. ſuper Ioan. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil, id eſt, peccatum quod nihil eſt: & nihil fiunt homines, cum peccant. Suprà etiã dixit Aug. quod malũ per priuatio boni, vel corruptio boni: qui etiã in lib. 83. q. ait, Summũ malum nullum modũ habet: caret enim omni bono. At modus aliquid boni eſt: non igitur eſt quia nulla ſpecie cõtinetur: totumq; hoc nomen mali de ſpeciei priuatione repertum eſt. Itẽ in dogmatibus eccleſiaſticis dicitur malum, vel malitiã non eſſe à Deo creatam: ſed à diabolo inuentam, qui & ipſe bonus creatus eſt. Idem etiã in lib. contra Manichæos, quid ſit peccatum oſtendit, dicens: Peccare quid aliud eſt, niſi in veritatis præceptis, vel in ipſa veritate errare? Quod ſi non voluntate faciũt, peccatores iniuſtè iudicantur. Quid ergo in hac tanta varietate tenendum, quid ve dicendum?

per ipſum. cap. 1. Ioan. Quæſt. 6. in fine in to. 4. Aug. ca. 57. in principio de dogmati. eccleſi. to. 3. Qui dicitur de fide cõtra Manichæos c. 8 in principio. to. 6.

Vera ſententia de peccato proponitur. C

Sane dici poteſt, & libertè tradi debet, peccatum eſſe actum malum interiorem & exteriorem, ſcilicet, malam cogitationem locutionem & operationem: præcipuè tamen in voluntate conſiſtit peccatum, ex qua, tanquã ex arbore mala procedũt opera mala tanquam fructus mali.

Traditio quorundam qui dicunt voluntatem malam & actum, inquantum ſunt, eſſe naturas, & ideo bona: inquantum vero mala ſunt, eſſe peccata. D

Quidam autem diligenter attendentes verba Augu. quibus ſuprà & in aliis ſcripturæ locis vtitur, non indoctè tradunt voluntatem malã & actus malos inquantũ ſunt vel inquantum actus ſunt, bona eſſe: inquãtum verò mala ſunt, peccata eſſe: qui voluntatem & actũ quẽcunque bonã Dei naturã eſſe dicunt, inquantum actus eſt vel voluntas, & ex Deo autore eſſe: inquantum verò inordinatè & contra legem Dei fit, & fine debito caret, peccatum eſt: & ita inquantum peccatum eſt, nihil eſt. Nulla enim ſubſtantia eſt, nulla natura eſt.

Auctoritatibus probant voluntates, & actus omnes eſſe bona inquantum ſunt. E

Quod autem voluntas omnis & actio bonum ſit, inquantum eſt, ex eo probāt quod ait Aug. in li. 83. quęſt. Deus boni tantūmodo cauſa eſt, quocirca malis auctor non eſt: quia omnium quę ſunt auctor eſt: quæ inquātū ſunt, intantū bona ſunt. Idem probās nihil caſu fieri in mūdo, ait in eodem, Quicquid caſu fit, temerè fit: quicquid temerè fit, non fit prouidentia. Si ergo caſu aliqua fiunt in mundo, non prouidentia vniuerſus mundus adminiſtratur, Si non prouidentia vniuerſus mundus adminiſtratur, aliqua natura vel ſubſtātia eſt, quę ad opus prouidētiæ nō pertinet. Omne autem quod eſt, inquantum eſt, bonum eſt. Summum enim eſt illud bonum, cuius participatione ſunt cætera bona: & omne quod mutabile eſt, non per ſe, ſed boni illius participatione, inquantum eſt, bonum eſt: quod diuinam etiam prouidētiam vocamus. Nihil ergo caſu fit in mundo. His teſtimoniis innituntur ad oſtendendum omne quod eſt, inquantū eſt, bonū eſſe. Vnde idem Aug. in 1. lib. de doct. Chriſtiana ait, Ille ſummè ac primitus eſt, qui omnino incommutabilis eſt: & cætera quæ ſunt niſi ab illo eſſe non poſſunt: & in tantum bona ſunt inquantum acceperunt vt ſint:

Quæſt. 21. ĩ fine tom. 4.

Ibidē quæſt. 24. in principio.

Ad principium ca. 23. in tomo. 3.

Quid ex prædictis colligitur. F

Ex prędictis colligitur atque infertur, quia ſi mala voluntas & mala actio eſt: inquātum eſt, bona eſt. Sed quis eſt, qui diffitetur malam voluntatem eſſe, & malam actionem? Mala ergo uoluntas ſiue actio, inquātum eſt bonum eſt: & inquantum uoluntas eſt vel actio, bonū ſimiliter eſt: ſed ex vitio mala, quod vitium à Deo non eſt, neque aliquid eſt. Quod Aug. notaſſe videtur in lib. 83. q. dicens, Vitium eſt voluntatis: voluntas quo eſt homo deterior: quod vitium longè abeſt à voluntate Dei, vt ratio docet. Et hoc loco probant voluntatem, inquātum vitioſa eſt, nō eſſe à Deo: & inquantum vitioſa eſt, peccatum eſt. Et peccatum eſt (vt aiunt) inquātum non habet ordinem nec finem debitum. Ita & actio, inquantum

Quæſt. 3. in fine. to. 4.

tum ex malo procedit, & ordinem non habent, & ad malum tendit.

Alia probatio quod omnis actus inquantum eſt, bonus eſt. G

Item & aliter probant omnem actum interiorem vel exteriorem inquantum eſt, eſſe bonum: quia non eſſet actus malus, niſi eſſet res bona, quia nõ eſt aliqua res mala, niſi eadem res bona ſit. Vnde Aug. in Enchiridio. Omnis natura bonũ eſt: nec res aliqua mala eſſet, ſi res ipſa quæ mala eſt, natura non eſſet. Non ergo poteſt eſſe malum, niſi eſſet aliquod bonum. Quod cùm dici videatur abſurdè, connexio tamen ratiocinationis nos compellit hoc dicere. Ex præmiſſis teſtimoniis aſſerunt omnes actus, inquantum ſunt, eſſe res bonas: nec aliquid eſſe malum, id eſt, peccatum, niſi idem quoque ſecundum aliquid bonum ſit: & omniũ quę ſunt, inquantum ſunt, Deum auctorem prædicant: & eius uoluntate omnia eſſe quæcunque ſunt, quæ inquantum ſunt, naturæ ſunt. *Ca. 13. ante medium.*

Obiectio contra illos qui dicunt omnes actus inquantum ſunt, eſſe bonos. H

Quibus opponitur, Si omnia quæ ſunt inquantum, ſunt, bona ſunt, & naturæ ſunt: ergo adulterium & homicidium & ſimilia inquantum ſunt, bona ſunt, & naturæ ſunt, & Deo volente fiunt. Quod ſi eſt, tunc illi qui faciunt illa, bona agunt: quod penitus abſurdum eſt. His verò ſit illi reſpondent: Dicunt equidem adulterium, homicidum, & huiuſmodi, non ſimpliciter actus denotare, ſed actuum vitia: Actuſq; ipſos adulterii & homicidii inquantum ſunt vel inquãtum actus ſunt, à Deo eſſe & bonas naturas eſſe: ſed non inquantum adulteriũ & homicidium ſunt. Et ideo non ſequi dicunt, ſi actus qui homicidia & adulteria ſunt, à Deo ſunt, quod homicidia & adulteria à Deo ſunt.

Alia illorum oppoſitio contra eoſdem. I

Item aliter eis opponitur, Si aliquid non eſt malum quod non ſit natura vel res bona, quomodo ergo peccata ſunt nõ credere in Deum: non ire ad eccleſiam, & hu-

iuſmodi: cũ iſta nõ ſint natnræ, immo omnino nõ ſint? Non eſt enim aliquid vel res aliqua non ire ad eccleſiã, vel non credere, & huiuſmodi. Ad quod dicunt, his atq; huiuſmodi dictionibus, quæ videntur priuationes ſimpliciter notare, & nihil ponere, quia per negationẽ dicunt, verè aliqua poni actuſq; per eas ſignificari, Non credere enim in Chriſtũ, incredulitatẽ dicunt: & nomine incredulitatis malũ mentis actum ſignificari. Ita etiam cum dicitur, Nõ ire ad eccleſiã malum eſt: nõ euntis cõtemptus ſignificatur, id eſt, uoluntas mala uel ꝓpoſitũ: hoc eſt enim declinare à bono, & ideo malum eſt, ſicut econuerſo declinare à malo, bonũ eſt. Sicut ergo declinatio à malo aliquid ponit, ſcilicet, voluntatẽ & propoſitum vitandi malũ (Non enim poteſt eſſe bonum quod omnino nihil eſt) ita declinatio à bono quod eſt ſignificat ſcilicet, voluntatẽ & propoſitũ mali. Et ſecundũ hoc uera eſt & generalis illa peccati mortalis deſcriptio, quã ſuprà poſuit Aug. ſcilicet, Peccatum eſt dictum, &c.

Reſponſio illorum.

Vtrùm malus actus inquantum peccatum eſt, ſit priuatio vel corruptio boni. K

Poteſt etiam quæri ab eiſdem, Cùm peccatum ſit (vt ſuprà dictum eſt) priuatio uel corruptio boni, & omnis actus malus ſit peccatum: vtrùm ſit priuatio vel corruptio boni inquantum peccatum eſt, uel non? Si enim inquantũ peccatum eſt, corruptio boni eſt, cum corruptio uel priuatio boni pœna ſit homini inquãtum ergo peccatum eſt pœna eſt. Quod ſi eſt, tunc inquãtum peccatum eſt, bonum eſſe uidetur, & à Deo eſſe. Si autem non inquantum peccatum eſt, corruptio eſt: quęritur ergo ſecundum quid corruptio ſit? Si enim corruptio eſt, & non inquantũ peccatum eſt, cum non ſit bonum prętcrquàm in eo quod peccatum eſt: ergo inquantum bonum eſt, corruptio uel priuatio boni eſt. Ad quod etiã ipſi dicunt actum malum non inquantum eſt, neq; inquantum bonum eſt, eſſe priuationem uel corruptionẽ boni, ſed inquantum peccatum eſt: non tamen inquantum peccatum eſt, pœna eſt, uel aliquid quod à Deo ſit. Vt enim ex verbis præmiſſis Aug. colligitur, peccatum dicitur

dicitur corruptio vel priuatio actiuè, non paſſiuè. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni, quia naturā bonā qualicunq; priuat bono. Nam ſi nō priuat aliquo bono, nō nocet, vt ſuprà Aug. ait. Nocet autem: adimit ergo bonum. Non autē nocet, niſi inquantū peccatū eſt: ergo inquantū peccatum eſt, priuat bono. Itaq; inquantū peccatum eſt, priuatio eſt uel corrnptio boni.

Quomodo inquantum peccatum eſt, poſſit corrumpere bonum, cùm nihil ſit. L

Sed cùm nihil ſit inquātum peccatum eſt, quomodo poteſt bonum corrumpere vel adimere? Aug. te hoc docet in lib. de natura boni, dicens, Abſtinere à cibo nō eſt aliqua ſubſtantia: tamen ſubſtantia corporis ſi omnino abſtineatur à cibo, langueſcit & frangitur: ſic nō eſt ſubſtantia peccatum, eo tamē natura animæ corrumpitur. ** Reſponſio Aug per ſimilitudinē. Au. c. 4. 16. & 20. lib.*

Quòd peccatum propriè corruptio eſt animæ, & quomodo. M

Peccatū verò, id eſt, culpa, propriè animæ corruptio eſt. Si autem quæritur, in quo poſſit corrumpi anima? In parabola illius qui incidit in latrones qui eum vulnerauerunt & ſpoliauerunt, clareſcit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in poteſtatem diaboli traditur: & tunc per peccatum expoliatur gratuitis bonis, id eſt, virtutibus: & in naturalibus bonis vulneratur, quæ ſunt ratio, intellectus, memoria, & ingenium & huiuſmodi, quę per peccatū obtenebrantur & vitiantur. Per peccatum etiam priuatur illo bono, cuius participatione cætera bona ſunt: quo tanto magis priuatur, quanto magis ſe ab eo elongat.

Qualiter homo ſe elongat à Deo, ſcilicet, per diſſimilitudinem quam facit, hoc eſt peccatum. N

Ab eo autem ſe elongat homo per peccatum, nō loci diſtantia, quia ubique totus & præſens eſt omnibus, & omnia in ipſo ſunt, vt ait Aug. in li. 83. q. & ipſe locus nō eſt. Locus tamen Dei abuſiue dicitur templum Dei: non quod eo cōtineatur, ſed quod ei præſens ſit & inhabitās id autem anima munda intelligitur. Per peccatum ergo, non ſecundum locum, aliquis longè fit à Deo: & in *Quæſt. 20. in fine 10. q.*

eo longe ſit, quod ab eius ſimilitudine recedit: & tanto longius, quanto ſit diſſimilior. Illa autem vt Aug. ita in lib. 83. q. quæ participatione ſimilia ſunt Deo, recipiunt diſſimilitudinem. At ipſa ſimilitudo nullo modo ex aliqua ex parte poteſt eſſe diſſimilitudinis. Vnde fit vt cū ſimilitudo patris filius ſit, ex nulla parte patri poſſit eſſe diſſimilis: cuius participatione ſimilia ſunt, quæcunq; Deo ſimilia ſunt: & illa poſſunt recipere diſſimilitudinē. Nihil eſt autem quod hominem adeò Deo diſſimilem faciat, quemadmodum peccatum. Cùm autem peccatū ſit priuatio vel corruptio boni, quæ eſt in anima: eſt etiā priuatio vel corruptio boni corporis. Sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis & impaſſibilitatis, quam habuit ante peccatum.

Ibidē quæſt. 23. in fine.

An pœna ſit priuatio boni. O

Quæri autem ſolet, Vtrùm & pœna ſit priuatio vel corruptio boni. Ad quod facilè reſponderi poteſt, ſi prædicta ad memoriā reuocentur. Diximus enim ſuprà, priuationem vel corruptionem boni accipi actiuè vel paſſiuè, id eſt, ſecundum efficientiam vel effectum. Ideoq; priuatio vel corruptio boni dicitur & peccatum, & pœna: ſed peccatum ſecundū efficientiam, quia priuat vel corrumpit bonum: pœna autē ſecundum effectū, id eſt, ſecundum paſſionem, quæ eſt effectus peccati. Aliud eſt enim culpa, aliud pœna: alterum eſt Dei, id eſt, pœna: alterum diaboli vel hominis, id eſt, culpa.

QVOD QVAEDAM SIMVL SVNT peccata & pœna peccati, quædam peccata & cauſa peccati, alia verò peccata, & cauſa, & pœna peccati.

Diſtinct. XXXVI. A

Sciendum eſt tamen quædā ſic eſſe peccata, vt ſint etiam pœna peccatorum. Vnde Aug. ſuper illum locum pſal. 57. Supercecidit ignis & non viderunt ſolē, ait, Ignis ſuperbię & cōcupiſcētię & irę intelligitur. Iſtas pœnas pauci vident: ideo eas maxime cōmemorat Apoſtolus in epiſtola ad Romanos, & enumerat multa

Aug. verſu. 8. pſal. 57
Cap. 1. d
Homi. 11. ad illud Ezec. 3

multa quę peccata ſunt,& pœna peccati. Inter primum enim peccatū apoſtaſiæ & vltimā pœnā ignis ęterni, me dia quæ sūt,& peccata ſunt & pęna peccati. Greg. quoq; per Ezech. ait, Contemnēti qui nō vult pœnitere ponit Deus offendiculū, vt ſcilicet, grauiùs impingat. Peccatū enim quod per pœnitentiam citiùs nō deletur, aut peccatum eſt & cauſa peccati: aut peccatum & pœna peccati, aut peccatum ſimul & cauſa & pœna peccati. Vnde Moyſes. Nondum ſunt completa peccata Amorræorū. Et Dauid inquit, Appone iniquitatem ſuper iniquitatē eorum. Et alius propheta, Sanguis ſanguinem tetigit, id eſt, peccatum peccato additum eſt. Paulus quoque ait, Propterea tradidit illos Deus ī paſſiones ignominię, &c. Et item, Vt impleant peccata ſua ſemper. Ioanni quoq; per angelum dicitur, Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Ex his teſtimoniis colligitur, peccatum aliquod & peccatum eſſe, & pœnam peccati.

Si aūt tu annunciaueris iuſto.

Ibidem Gregor. paulò inferiùs

Geneſ. 15.

Pſal. 68.

Oſeæ. 4. a

Rom. 1. d

1. Theſ. 2. A

Ex prædictis quæſtio oritur, ſcilicet, an inquantum peccatum eſt, ſit pœna peccati. B

Et ideo merito quæritur, Vtrùm inquantum peccatum eſt, ſit pœna peccati. Quod non videtur, cū omnis pœna peccati iuſta ſit. Vnde Auguſtinus in libr. retractationum, Omnis pœna peccati iuſta eſt, & ſupplicium nominatur. Si ergo peccatum quod eſt peccatum & pęna peccati, inquantum peccatum eſt, pœna peccati eſt, cùm omnis pœna de iuſtitia Dei veniat, videtur inquantum peccatum eſt, iniuſtum eſſe, & à Deo prouenire. Ad quod illi reſpondent, peccatum ſic dici pœnam peccati, quia per peccatum in quod merito præcedentis peccati homo labitur deſerente Deo corrumpitur bona natura. Sicut ignis æternus dicitur pœna malorum, quia ea cruciantur: nec tamen ipſe cruciatus malorum ignis eſt, ſed per ignem fit in homine. Ita per peccatum corrumpitur natura, & imminuitur bonum naturæ: & eſt ipſa imminutio & corruptio boni, paſſio & pœna: & non eſt eſſentialiter ipſum peccatum, per quod fit: ſed ideo peccatū dicitur, vt pręmiſſum eſt, quia per peccatū ilico vt peccat homo fit in homine illa curruptio, quæ tamen fit

Augu. to. 1. li. 1. retract.

Deo auctore. Illa enim pœna ſiue paſſio, quæ eſt boni corruptio, à Deo eſt. Illius tamen (vt ſic dicam) materia & cauſa eſt peccatum, quod à Deo non eſt. Quod videtur Aug. notaſſe, & iuxta hunc ſenſum intellexiſſe, cum ait in libro de prædeſtinatione ſanctorum, Prædeſtinatione Deus ea præſciuit, quæ fuerat ipſe facturus. Sed præſciuit Deus etiam quæ non eſt ipſe facturus, id eſt, omnia mala: quia etſi ſunt quædā quę ita peccata ſunt vt etiam pœna ſint peccati, ſecundum illud Apoſtoli, Tradidit illos Deus in paſſiones, &c. non tamen peccatum Dei eſt, ſed iudicium, ſcilicet, pœna. In ſcriptura enim ſæpe nomine iudicii pœna intelligitur. Hic diligenter intendētibus inſinuare videtur, ea quæ peccata ſunt & pœna peccati: non inquantum peccata ſunt, ſed inquantum pœnæ, Dei eſſe. Nam cum dixiſſet Deum non eſſe facturum mala aliqua, id eſt, peccata, quia poſſet ei obiici quędā peccata eſſe etiam pœnas peccati, & pœna peccati omnis iuſta eſt, & ideo à Deo eſt: quaſi determinando ſecundum quid faciat ea, vel ſecundū quid nō faciat, addidit reliqua. Iuxta verò prædictā intelligentiam peccata ſanè dicuntur pœnæ. Vnde Apoſtolus appellat eas paſſiones ignominiæ: quia, vt ait auctoritas, licet quędā peccata ſint quæ delectant, ſunt tamen paſſiones naturę nō nominandę: quia per ea corrumpitur natura.

Aug. c.10. in to.7 non longè à principio.

Rom. 1.d

Quòd cum omne peccatum poſſit dici pœna, non tamen omne eſt pœna peccati. C

Et licet ex hoc ſenſu omne peccatum mortale poſſit dici pœna, non tamen omne poteſt dici pœna peccati. Pœna enim peccati, vt prędictum eſt, eſt illud cuius cauſa eſt aliud præcedens peccatum. Nam peccatū ſic dicitur pœna peccati reſpectu pręcedētis, ſicut dicitur cauſa peccati reſpectu ſequentis. Quo fit vt idē peccatū & cauſa ſit, & pœna peccati: ſed alterius peccati pœna, & alterius cauſa: vt enim Greg. in moral ait. Peccatū quod pęnitentia non diluitur, ſuo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt nō ſolùm peccatum ſit, ſed & cauſa peccati ex illa quippe culpa ſubſequens oritur. Peccatum verò quod ex peccato oritur, nō ſolùm peccatum, ſed pœna

Greg. c.12. lib.25 ad illud cap.44. Iob. Nouit enim opera eorum.

peccati

peccati eſt: quia iuſto iudicio Deus cor peccãtis obnubilat, vt pręcedentis peccati merito etiã in alia cadat. Quę enim liberare noluit, deſerendo percuſſit. Proinde vt Aug. ait, Præcedentis eſt hæc pœna peccati, & tamen etiã ipſa peccatum eſt. Iudicio enim iuſtiſſimi Dei traditi ſunt, vt ait Apoſt. de quibuſdã, ſiue deſerẽdo, ſiue alio modo explicabili, ſiue inexplicabili, in paſſiones ignominiæ: vt crimina criminibus vindicarenrur, & ſupplicia peccantium nõ tantùm ſint tormenta, ſed & vitiorũ incrementa. Illa ergo peccata quę enumerat Apoſtolus, quia de ſuperbia ſunt, non ſolùm peccata, ſed etiã ſupplicia ſunt. Ecce ex his iam fit perſpicuũ, quędã peccata etiam pœnas & cauſas peccati eſſe: & illud peccatũ eſſe pœnã peccati. quod cauſam præcedentem habet peccatum: atque illud peccatum eſſe cauſam peccati, quod eſt meritum ſequentis culpæ.

Aug. contra Iulianũ, li. 5 c. 3. ante medium to. 7. Ibidem parũlo ſuperiùs.

Ex prædictis videtur ſignificari ipſa eadem quæ peccata ſunt, eſſe & pœnas peccati. D

Sed cum ait crimina criminibus vindicari, videtur inſinuare ea ipſa quæ peccata ſunt, eſſentialiter eſſe pœnas peccati, id eſt, punitiones peccati. Ad hoc autem inquiunt illi. hæc & ſimilia dicta eſſe ſecundum rationem prædictã: & ideo intelligenda fore ſecundũ præmiſſam expoſitionem. Intelligentia enim dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi.

Quòd non obuiat veritati, ſi quis dicat ipſa peccata eſſe pœnas peccati eſſentialiter. E

In nullo tamen præiudicium factum veritati putatur, ſi quis dicat ipſa eadem quæ peccata ſunt eſſentialiter, vt ita dicam eſſe pœnas, id eſt, punitiones peccatorũ præcedentiũ, quæ iuſtę ſunt & à Deo ſunt. Nec tamẽ inquantum peccata, à Deo ſunt: nec inquantum peccata ſunt, pœna peccati ſunt: & tamen inquantum peccata ſunt, priuationes boni ſunt, ſed vt ſuprà dictum eſt, cauſaliter & actiuè dicuntur priuationes,

Apertè oſtendit peccata quædam eſſe pœnam peccati, & pœnam ipſam iuſtam eſſe à Deo. F

Quod autem quędam peccata pœnę ſint, & ipſa pœna iuſta

Ca.9.& li. de libero arbitrio.3. ca. 18. in to.1. Rom.7.d Et lib. de natura & gratia ca.17. in medio to.7.

na iuſta ſit, & à Deo ſit, euidenter tradit Auguſt. in libro retractationum.1. dicens quædam neceſſitate fieri ab homine quę mala ſunt, & eadē iuſta pœna peccati ſunt. Suut, inquit, quędam neceſſitate facta improbanda, vbi homo vult rectè facere & non poteſt. Vnde & illud Apoſtoli. Non quod volo facio bonum, ſed quod odi malum hoc ago. Et illud, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hęc enim inuicem ſibi aduerſantur, ut non ea quę vultis faciatis, ſed hęc omnia ex illa mortis damnatione ſunt. Nam ſi non eſt iſta pœna hominis ſed natura, nulla iſta peccata ſunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus eſt homo, cum hæc facit, ea vtique facit quę debet. Si autem homo, quia ita eſt, non eſt bonus, nec habet in poteſtate ut ſit bonus ſiue non videndo qualis eſſe debeat, ſiue videndo & non valendo eſſe qualem ſe eſſe debere videt, pœnam iſtam eſſe quis dubitet? Omnis autē pęna ſi peccati pœna eſt, iuſta eſt, & ſupplicium nominatur. Si autē iuſta eſt pœna, quoniā pœnam eſſe nemo ambigit, iniuſto aliquo dominante homini impoſita eſt. Porro quia de omnipotentia Dei & iuſtitia dubitare dementis eſt, iuſta eſt hæc pœna, & pro peccato aliquo impenditur. Non enim quiſquam iniuſtè dominās aut ſurripere hominem potuit velut ignoranti Deo, aut extorquere inuito tanquam inualidiori, vt hominem iniuſta pœna cruciaret. Relinquitur ergo, vt hæc pœna iuſta de damnatione hominis veniat. His atq; aliis pluribus teſtimoniis docet, quædam eſſe peccata & pœnas peccati eſſentialiter.

Gen.2.d

Augu ibidē cōtinuò li.3. de libero ar. & cap.18.

De quibuſdam, quæ ſine dubio peccata ſunt & pœna vt ira, inuidia. G

Præterea nullatenus ambigendum eſt, quædam peccata abſque vllo ſcrupulo pœnas eſſe, vt inuidia quæ eſt dolor alieni boni, & ira: quæ etiam non inquantum pœnæ ſunt peccata ſunt: ita etiam de cupiditate & timore & aliis huiuſmodi ſentiendum eſt. Vnde Auguſtinus in libro 83. quæſtionum ait, Omnis perturbatio, paſſio; omnis cupiditas, perturbatio. Omnis ergo cupiditas,

Au. in principio, quæſt. 77. in to.4.

ditas, paſſio. Omnis verò paſſio cum eſt in nobis, ipſa paſſione patimur, Omnis ergo cupiditas cum eſt in nobis ipſa cupiditate patimur: & inquantum cupiditas eſt, patimur ea. Omnis autem paſſio inquantum ipſa patimur, non eſt peccatum: ita & de timore. Non enim conſequens eſt, ut ſi patimur timorem, ideo non ſit peccatum, quia multa ſunt peccata quæ patimur, ſed non inquantum patimur eis.

Quòd verbis Auguſtini præmiſſis quædam ſententia Hieronymi obuiare videtur. H

Illud autem diligenter eſt annotandum, quòd ſupra poſitis verbis Auguſtini dicentis quædam neceſſitate facta eſſe improbanda & mala, videtur obuiare quod Hieronymus ait in explanatione fidei: quod licet ſuprà ſit poſitum, tamen ut perfectius ſciatur, iterare non piget. Execramur, inquit, eorum blaſphemiam qui dicunt impoſſibile aliquid homini à Deo eſſe præceptum, & mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in commune poſſe ſeruari: & paulò poſt. Et tam illos errare dicimus, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non poſſe, quã illos qui cum Iouiniano aſſerunt hominem non poſſe peccare. Ecce Hieronymus dicit errorem eſſe, ſi quis dicat hominem vitare peccatum non poſſe. Qui autem quędam neceſſitate fieri, quædam dicit non poſſe vitari. Cùm ergo id Auguſtinus dicat, uidetur aut erroris eſſe quod tradit, aut non eſſe uerum quod Hieronymus ait.

In explanatione fidei, in to. 4. ad Damaſum Papam, in fine.

Ibidem paulò inferiùs.

Determinatio contrarietatem ſubmouens de ſanctorum medio. I

Ad quod dici poteſt, quia Auguſt. ſecundum ſtatum huius miſeriæ [ad quam pertinent ignorãtia & difficultas, ut idem ait in libro de libero arbitrio, quæ ex iuſta damnationem deſcenderunt] illud tradidit, vbi & venialia peccata incluſit. Hieronymus verò tantùm de mortalibus peccatis loquitur, quæ vnuſquiſque gratia illuminatus vitare valet: vel de homine ſecundum ſtatum liberi arbitrii ante peccatum, illud ait.

Ca. 17. li. 3.

Epilogus

Epilogum facit ad alia tranſiturus. X

Satis diligenter eorum poſuimus ſententiam, qui dicunt omnes actus naturas bonas eſſe, & inquantū ſunt bonos eſſe. In quo tractatu quædam interſeruimus, quę non ex eorum tm̄ perſona accipienda ſunt, quia ab omnibus catholicè ſapientibus abſq; hæſitatione tenentur: atq; auctoritatum teſtimoniis & rationibus eorundem traditionem muniuimus, qui dicunt omnes actus eſſentia ſui, id eſt, inquantum ſunt, eſſe bonos, quoſdam verò inquantum inordinatè fiunt, peccata eſſe. Addunt quoq; quoſdā non tantum eſſentia, ſed etiam genere bonos eſſe, vt reficere eſurientem, qui actus eſt de genere operum miſericordiæ: quoſdam verò actus abſolutè ac perfectè bonos dicunt, quos non ſolùm eſſentia vel genus, ſed etiam cauſa & finis cõmendat: vt ſunt illi qui ex bona voluntate proueniunt, & bonū finem metiuntur.

ALIORVM PONIT SENTENTIAM qui dicunt malos actus nullo modo eſſe à Deo, nec eſſe bonos ſiue in eo quòd ſunt, ſiue alio modo.

Diſtinct. XXXVII. A

Vtrùm actio 1. ſubſtãtia in qua peccatum cõmittitur ſit à Deo &c.

SVnt autem & alii plurimi longè aliter de peccato & de actu ſentientes: aſſerunt enim voluntatem malam & actum malum peccata eſſe, & nulla ratione bona, nec ſecundum aliquam rationem ex Deo auctore eſſe, quia ſine Deo fiunt. Sine eo nanque (vt ait Euangeliſta) factum eſt nihil, id eſt, peccatum quod dicitur eſſe nihil: non quia non ſit actio vel voluntas mala, quæ aliquid eſt, ſed quia à vero eſſe ſeparat homines, & ad malum trahit: & ſic ad non eſſe deducit. Qui enim à ſummi boni participatione recedunt quod ſolùm verè ac propriè eſt, merito non eſſe dicuntur. Ideoq; Auguſt. dicit ſuper Ioan. peccatum nihil eſſe, nihilq; fieri cum peccant homines. Hac ergo ratione aſtruunt peccatum nihil eſſe, quia à vero eſſe hominem elongat. Voluntatemq; malam atque actionem

Ioan. 1. a

Aug. in to. 9. tract. 1. 1. cap. Ioan. in quo legi-

nem ſiue locutionem malam peccatum eſſe dicũt: quia praeuaricatio & inobedientia hæc ſunt, & contra legem Dei fiunt, quæ tamen ſunt, ſed ab homine vel diabolo, non à Deo. Nullatenus enim hæc à Deo eſſe dicunt, ſiue inquantum ſunt, ſiue alio modo.

mus, Omnia per ipſum facta ſunt.

Qualiter determinent verba Aug. præmiſſa, quibus ait, Omne quod eſt, inquantum eſt, bonum eſt. B

Illa quoque Auguſt. verba quibus dicit, Omne quod eſt, inquantum eſt, bonum eſſe, & Deum habere auctorem, de naturis ſiue de ſubſtantiis tantùm accipienda fore tradunt. Subſtantiæ vero nomine atq; naturæ dicunt ſignificari ſubſtantias ipſas, & ea quæ naturaliter habẽt. ſcilicet, quæ concreata ſunt eis: ſicut anima naturaliter habet intellectum & ingenium & voluntatem & huiuſmodi: quod ex verbis Aug. præmiſſis colligitur, vbi hominem appellat bonam naturam, & malum hominem malam naturam. Secundum hanc ergo aſſertionem vel acceptionem, mali actus non ſunt naturæ vel ſubſtãtię, nec etiam boni actus: quod vtique videtur Auguſtinus innuere in libro retractationum, diſtinguens inter ſubſtantias ſiue naturas, & bonas actiones ſiue malas. Aperiens enim quomodo intelligendum ſit quiddam in libro de vera religione ab eo traditum, ait. Hoc de ſubſtantiis atque naturis dictum eſt. Inde enim diſputabatur, non de bonis actionibus atque peccatis. Apertè hic videtur diuidere inter naturas ſiue ſubſtantias, & actiones ſiue peccata. Ideoq; aſſerunt præfati doctores actiones interiores vel exteriores nõ eſſe naturas vel ſubſtantias: quæ ſi malæ ſunt, peccata ſunt, neque à Deo ſunt. Quòd verò mali actus non ſint naturæ, Aug. videtur notare in prima reſponſione contra Pelagianos ita dicens, Opera diaboli quæ vitia dicuntur, actus ſunt, non res. Idem in quarta reſponſione, Omne malum natura non eſt, ſed actus accidens alicui ex defectu boni. Quamobrem quod natura non eſt, Deus non fecit: quia natura eſt omne quod fecit. Item, Omne quod natura bonum eſt, Deus ex nihilo fecit, non diabolus.

Au. in principio quæſt. 24. li. 83. quæſtionũ, to. 4.

Cap. 30. & 41. li. de vera religione.

Aug. in fine lib. 1. hiponoſticon.

Li. 4. hiponoſticon, ibidẽ in principio, 4. ad 4. articulũ, tom. 7.

Secundum

Secundum hos, res aliquæ ſunt quæ à Deo non ſunt, quibus homines mali ſunt. C

In Enchirid. cap. 19. ad principium. Ex quo colligitur, res aliquas eſſe, quæ à Deo non ſunt, eiſque homines mali ſunt. Quod nihilominus & ipſi concedunt, innitentes verbis Aug. ſuperius poſitis, qui in Enchirid. determinans illa verba prophetę. Veh his qui dicunt bonum malum, dicit de ipſis rebus quibus homines mali ſunt, non de hominibus hoc eſſe intelligendum. Sunt ergo aliquæ res, quibus homines mali ſunt. Id autem quo homo fit deterior, à Deo non eſt: *Aug. in medio quæſt. 3. in Tomo 4.* quia vt ait Auguſtinus in libro. 83. quæſt. Deo auctore nō fit homo deterior. Non eſt ergo Deus auctor rerum quibus homo deterior fit. At ſunt aliquæ res vt dictum eſt, quibus homines mali fiunt, quia peccata ipſæ ſunt. Ideoq; ſcriptura in pluribus conteſtatur locis, Deum non eſſe auctorem malorum, id eſt, eorum quæ peccata ſunt.

Ex parte eorum præmiſſæ opponitur ſententiæ in illo verbo, Deus auctor malorum non eſt. D

In hoc autem verbo ſuperiorum ſententiæ rectè opponitur, qui dicunt Deum non eſſe auctorem eorum quæ mala ſunt, inquantum mala ſunt, ſed inquantum ſunt: & inquantum mala ſunt, dicunt ea nihil eſſe. Quid ergo mirum, ſi Deus dicitur non eſſe auctor eorum inquantum nihil ſunt, cum nihil nullus auctor exiſtere quæat? Ideoq; cum dicitur Deus eſſe auctor omnium quę ſunt, bonorum iſti ſubintelligi volunt. Bona autem illa eſſe dicūt, quæ naturaliter ſunt. Ea verò naturaliter eſſe dicunt, non ſolùm quæ ſubſtantię ſunt vel concreata ſubſtantiis, qualiter ſuprà acceperunt: ſed & omnia quæ naturam nō priuant bono. Et ita ſecundum eoſdē multiplex in ſcripturis fit intelligentia, vbi de natura ſiue de ſubſtantia, vel de his quæ naturaliter ſunt, ſermo *Pſal. 68.* occurrit. Sed ſuper illum locum pſal. Non eſt ſubſtantia, ita Aug. de ſubſtantia diſſeruit, vt præmiſſæ ſententiæ videatur conſentire dicens, Subſtantia intelligitur illud quod ſumus, quicquid ſumus, homo, pecus, terra, ſol, omnia iſta, ſubſtātiæ ſunt, eo ipſo quo ſunt naturæ ipſæ

ipſæ ſubſtantiæ dicuntur. Nam quod nulla eſt ſubſtantia, nihil omnino eſt, ſubſtātia ergo eſt aliquid eſſe. Deus fecit hominem ſubſtantiam, ſed per iniquitatem lapſus eſt homo à ſubſtātia, in qua factus eſt, iniquitas quippe ipſa non eſt ſubſtantia. Non enim iniquitas eſt natura quam formauit Deus, ſed iniquitas eſt peruerſio quam fecit homo. Naturæ omnes per ipſum factæ ſunt, iniquitas per ipſum non facta eſt, quia iniquitas non eſt ſubſtantia. In illo hymno trium puerorum vniuerſa creatura laudans Deum commemoratur. Laudant enim omnia Deum, ſed quæ fecit Deus. Laudat ibi ſerpens Deū, ſed non auaritia. Omnia reptilia ibi nominata ſunt, ſed non aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex noſtra voluntate habemus, & vitia non ſunt ſubſtantia. Intendant diligenter his verbis præmiſſarum aſſertores ſententiarū, & percipere poterunt rationem & cauſam dictorum, vbi ſcriptura de natura vel ſubſtantia mentionem facit. Illarum verò ſententiarum iudicium prudentis lectoris, cui vtriuſque ſententiæ notitiam plenariè dedimus, arbitrio relinquimus, ad ea quæ adhuc nobis ſuperſunt, tractanda feſtinantes. *Dan. 3.f*

Quod de peccato non de pœna intelligitur cum dicitur, Deus non eſt auctor mali. E

Cum igitur in hoc omnes conſentiant catholici tractatores, ſcilicet, quòd Deus non eſt auctor malorum, cauendum eſt tamen ne malorum nomine pœnas ſicut peccata, generaliter includas. Pœnarum enim Deus auctor eſt, ſicut ipſe per prophetam ait, Non eſt malum in ciuitate quod dominus non fecerit. Item alibi ex perſona ſua ait, Ego ſum Deus, creans malum, & faciens bonum. Ecce hic dicitur creaſſe & feciſſe malum, ſed mali nomine pœna intelligitur, non peccatum, ſicut econuerſo cum dicitur, Deus non eſſe auctor malorum, nomine mali peccata intelliguntur. Ideoq; Auguſt. qui dixerat in libro 83. q. quod Deus auctor mali non ſit, in primo libro retractationum quomodo intelligendum ſit aperit dicens, Videndum eſt ne malè intelligatur quod dixi, Deus auctor mali nō eſt, qui & omnium quę ſunt

Amos 3.b *Eſa. 45.e*

Quæſt. 21. in fine to. 4.

Lib. 1. retracta cap. 26. ad principiū Tomo 1.

ſunt auctor eſt, quia inquantum ſunt, intantum bona ſunt. Et ne hinc putetur non ab illo eſſe pœnam malorum, quæ vtique malum eſt, his qui puniuntur. ſed hoc ita dixi, ſicut dictum eſt, Deus mortem non fecit, cum alibi ſcriptum ſit, Mors & vita à domino eſt. Malorum ergo pœna quæ à Deo eſt, malum eſt quidem malis, ſed in bonis Dei operibus eſt, quoniam iuſtum eſt vt mali puniantur, & vtique bonum eſt omne quod iuſtum eſt, Sic ergo dicitur Deus non feciſſe mortem, quia non fecit illud pro quo mors infligitur, id eſt, peccatum. Audiſti lector cauſam dictorum, ex qua ſana intelligentia firmatur cum dicitur, Deus non auctor mali, & Deus mortem non fecit.

Sap.1.c *Eccle.11.b*

DE VOLVNTATE ET FINE, EX quo & ipſa iudicatur.

Diſtinct. XXXVIII. A

POſt prædicta de voluntate eiuſque fine differendum eſt. Sciendum ergo eſt, quòd ex fine ſuo, vt ait Aug. volũtas cognoſcitur vtrùm recta an praua ſit. Finis aũt bonæ voluntatis beatitudo eſt, vita æterna, ipſe Deus. Malæ verò finis eſt aliud, ſcilicet, mala delectatio, vel aliquid aliud in quo non debet voluntas quieſcere. Finem vero bonum inſinuat propheta dicens, Omnis conſummationis vidi finem &c. Charitas ergo cuius latum mandatum eſt, finis omnis conſummationis eſt, id eſt, omnis bonæ voluntatis & actionis, ad quam omne præceptum referendum eſt. Vnde Auguſt. in Ench. Omnia præcepta diuina referuntur ad charitatem. De qua dicit Apoſtolus, Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Omnis itaque præcepti finis charitas eſt, id eſt, ad charitatem refertur omne præceptum, Quòd verò ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad charitatem quę eſt dilectio Dei & proximi, nondum fit quemadmodum oportet fieri quanuis fieri videatur. Tunc enim rectè fiunt quæ mandat Deus,

Au. in principio, cap. 6. li. 11. de trinitate, to. 3.

Aug. in Enchiri. in principio c. 121. Tomo. 3.

Pſal. 118.

Deus; & quæ conſilio monet, cũ referuntur ad dilectionem Dei & proximi. His verbis apertè inſinuatur, quis ſit rectus finis voluntatis ſiue actionis bonæ, ſcilicet, charitas, quæ & Deus eſt, vt ſuprà oſtendimus. *1.Tim.1.a*

Quod Deus eſt finis omnis bonæ actionis, quia charitas eſt: nec tantùm ſpiritus ſanctus, ſed etiam Chriſtus, & pater: nec hi ſunt tres fines, ſed vnus. B

Qui ergo charitatem ſibi ponit finem, Deum ſibi ponit finem: vnde & Chriſtum finem legis ad iuſtitiam dicit apoſtolus eſſe omni credenti. Et rectè dicitur Chriſtus finis legis ad iuſtitiam: quia vt ait Aug. in libro ſententiarum Proſperi, in Chriſto lex iuſtitiæ non conſumitur, ſed impletur. Omnis enim perfectio ex ipſo, & in ipſo eſt: & vltra quem non eſt, quo ſpes ſe extendat. Finis fidelium Chriſtus eſt, ad quem cùm peruenerit currentis intentio, nõ habet quo amplius poſſit venire, ſed habet id in quo debeat permanere. Finis ergo rectus atque ſupremus Deus pater eſt, & filius, & ſpiritus ſanctus: nec hi tres ſunt tres fines, ſed vnus finis: quia non tres dii, ſed vnus Deus. *Rom.10. Aug. c.190. li. ſanct. proſ. & habetur to.3. in fine operũ Auguſt & in operibus. Ibidẽ Aug. cap.206.*

Quòd omnes bonæ voluntates vnum habent finem: eſt tamen quædam bonæ diuerſos fines ſortiuntur. C

Sed quæritur, Vtrùm omnes bonæ voluntates vnum tantùm habeant finẽ? De hoc Aug. in 11. li. de Trin. ait, Aliæ atque aliæ voluntates ſuos proprios fines habent, qui tamen referuntur ad finem illius voluntatis, qua volumus beatè viuere, & ad eam peruenire vitã, quę nõ referatur ad aliud, ſed amãti per ſeipſam ſufficiat: quẽadmodum voluntas videndi finem habet viſionem, & voluntas videndi feneſtram, finem habet feneſtræ viſionem. Altera verò eſt voluntas per feneſtram videndi tranſeuntes, cuius item finis eſt viſio tranſeuntium. Ad quod etiã prædictæ referuntur voluntates. Item rectæ ſunt volũtates, & omnes ſibimet religatę, ſi bona eſt illa ad quã cunctæ referuntur. Si autẽ praua eſt, prauæ ſunt oẽs, & ideo rectarũ voluntatũ connexio iter quoddã eo aſcendentiũ ad beatitudinẽ, quod certis velut paſſibus agitur. Prauarũ autẽ & diſtortarum voluntatũ implica- *Cpa.6. non longè à principio.*

tio vinculũ eſt,quo alligabitur qui hoc agit,vt proiiciatur in tenebras exteriores. His authoritatũ teſtimoniis euidẽter monſtratur,plures in fidelibus rectas eſſe volũtates proprios ac diuerſos fines habentes, & tamen vnũ eundemq; , quia omnes referuntur ad vnum , qui eſt finis finium,de quo paulò ante diximus , ita econuerſo fortè eſt & in malis.

Quædam huic ſententiæ videntur aduerſari. D

Veruntamen huic ſententiæ, qua dictum eſt fidelium quoſdam rectas uoluntates diuerſos fines ſortiri, & tamen ad vnum referri , videtur obuiare quod alibi Aug.admonet, ne ſcilicet, nobis duos fines conſtituamus, ita inquiens in lib.de ſermone domini in monte, Non debemus ideo euangelizare, vt manducemus: ſed ideo manducare vt euangelizemus , vt cibus non ſit bonum quod appetitur, ſed neceſſarium quod adiicitur vt illud impleatur. Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Non dixit,primum quærite regnum Dei, & deinde, quærite iſta, quanuis ſint neceſſaria: ſed ait, hæc omnia addicientur vobis, id eſt, hæc conſequenter, ſi illa quæratis,ne cum iſta quæritis, illinc auertamini,aut ne duos fines cõſtituatis , & vt regnum propter ſe appetatis, & iſta neceſſaria propter illud, ergo propter regnum Dei tantum debemus operari omnia,non ſolam, vel cum regno Dei mercedem corporalem meditari. Ecce hic apertè dicit, ne duos fines nobis cõſtituamus,ſed vnum tantum,id eſt,regnũ Dei, cùm ſupra dixerit bonas uoluntates alias, & aliis proprios habere fines.

Aug.lib.2. ad locũ hũc quærite primum regnũ Dei. Matth.6. Tomo.4. Ibidem inferius. Ibidem paulo inferius.

Hic oſtenditur quomodo,licet videantur,non repugnent prædicta. E

Hæc autem ſibi non repugnare animaduertit, qui verbis præmiſſis ſimplici oculo diligenter intendit: qui enim dixit,ne duos fines nobis cõſtituamus, ſed omnia propter regnum Dei faciamus,ipſæ præmiſit, quod debemus manducare vt euangelizemus. Cùm autem hoc ita facimus, actionis illius finem euangelium conſtituimus,

mus, ſed & hunc finem ad regnum Dei referimus. Manducamus enim propter euangelium, & manducamus & euangelizamus propter regnum Dei. Deus igitur fines nobis in manducando conſtituimus. Sed ita facientes nunquid peccamus? abſit. Nam & ipſe ſic facere ſuadet, ſi diligenter eius verba inſpiciamus. Cum ergo ait, ne duos fines nobis cōſtituamus, fines in diuerſa tendentes intelligi voluit, ſcilicet, quorum alter ad alterum non referatur: ita & cum dicit, propter regnum Dei tantum omnia agenda, nec cum ipſo mercedem temporalem meditandam, ita intelligendum eſt, ut non appetendo meditemur cum regno mercedem temporalem, ita quòd non propter regnum ſed propter ſe, ut ſcilicet, regnum propter ſe appetamus, & iſta propter illud ſicut ipſe docet. Si enim petimus vitam æternam, petimuſq; etiam temporalia à Deo, ſit appetimns propter vitam æternam, non offendimus, neq; ſiniſtra tunc ſcit quid faciat dextera, quia mercedem temporalē non propter ſe meditamur, ſed propter regnum Dei vt ſit læua ſub capite, & dextera in amplexu. Alioquin ſi hæc temporalia propter ſe quærimus ſicut æterna, miſcetur dextræ ſiniſtra. Ideoq; cum dominus dixerit, Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alibi ait, Sic luceant opera veſtra bona coram hominibus, vt glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Propter Deum ergo omnia facienda ſunt, vt omnia quæ facimus, omniumq; fines ad eū referamus.

Qūo intelligendū ſit illud. Ne duos fines conſtituamus nobis.

Lucæ. 12. d

Matth. 6. a

Cant. 2. a

Ibidem.

Matth. 6. a

Matth. 5 b

De differentia voluntatis, intentionis, & finis. F

Solet etiam quæri, quid diſtet inter uoluntatem, & intentionem, ac finem. Ad quod dici poteſt, inter voluntatem & finem certo atque euidēti modo diſtingui, quia voluntas eſt qua uoluntas aliquid: Filius verò voluntatis, eſt vel illud quod volumus, per quod impletur ipſa voluntas: vel potius aliud propter quod illud volumus. Intentio verò interdum pro voluntate, interdum pro fine uoluntatis accipitur: quæ diligens ac pius lector in ſcriptura vbi hæc occurrunt, diſcernere

Au. in enarratiõe huius verſus. 10. Pſal. 7. ſtudeat. Finis verò uoluntatis eſt delectatio bona vel mala, ad quam nititur quiſque peruenire. Vnde Augu. ſuper illum locum pſal. Scrutans corda & renes: ſic ait, Deus ſolus ſcrutatur corda, id eſt, quid quiſque cogitet: & renes, id eſt, quid quemq; delectet: quia finis curæ & cogitationis eſt delectatio, ad quā cura & cogitatione nititur quiſque peruenire. Et paulò poſt, *Ibidem ad eundem verſum 10.* Opera noſtra quæ ſunt in dictis & factis, poſſunt homines videre: ſed quo animo fiant, & quò venire cupiant, ſolus Deus videt: qui cum videt cor eſſe in cœlo, & non delectari nos in carne ſed in domino, id eſt, cum bonæ ſunt cogitationes & earum fines, dirigit iuſtum. *Aug. in expoſitione. Pſal. 9. Ad verſ. 16. In tomo. 8.* Idem ſuper alterius Pſal. locum illum, ſcilicet, In laqueo iſto quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum: dicit, Pes animæ amor eſt: qui ſi prauus eſt, dicitur cupiditas vel libido ſi rectus, dicitur charitas. Eò mouetur anima quaſi ad locum quò tendit, id eſt, ad delectationem bonam vel malā, quò ſe perueniſſe per amorem lætatur. Finis ergo voluntatis, vt præmiſſum eſt, dicitur & illud quod volumus, & illud propter quod volumus: & Intentio ad illud reſpicit propter quod volumus, & voluntas ad illud quod volumus: vt verbi gratia, Si velim eſurientem reficere vt habeam vitā æternam, voluntas eſt qua volo reficere eſurientem, cuius finis eſt refectio eſurientis: Intētio verò eſt, qua ſic ad vitā peruenire uolo. Finis verò ſupremus eſt ipſa vita, ad quā & alius finis refertur.

An illa intentio ſit voluntas. G

Sed quæritur, Vtrùm intentio talis ſit voluntas, & ſi voluntas eſt, an in hoc opere ſit vna eademq; voluntas, qua volo reficere eſurientem, & qua volo habere vitam æternam. Videtur nempè talis intentio voluntas eſſe, vt enim voluntas eſt qua volo reficere pauperem, ita & voluntas eſt qua per illud volo habere vitam. Et alia quidem videtur voluntas eſſe qua volo habere vitam, & alia qua pauperi ſubuenire volo. Sed iſta ad illam refertur. Nam etſi hoc ita placeat, vt in eo cum aliqua delectatione voluntas acquieſcat, nondū eſt tamen illud quo tenditur, ſed hoc ad illud refertur: vt illud depu-

tetur

retur tanquam patria ciuis, iſtud verò tanquam refectio vel manſio viatoris. Et ſunt iſtæ voluntates affectus ſiue motus mentis, quibus quaſi geſſibus, vel paſſibus tenditur ad patriam. Sicut ergo altera eſt voluntas videndi feneſtras, vt ſuprà docente Auguſt. didicimus, altera quæ ex iſta nectitur, voluntas, ſcilicet, per feneſtras videndi tranſeuntes: ita nonnullis alia videtur eſſe voluntas eleemoſynas dandi pauperi, alia voluntas habendi vitam. Alii autem putant, quòd vna ſit voluntas, & hic & ibi, ſed propter ſubiectorum multiplicitatem diuerſitas memoratur voluntatem. Cęterum quodlibet horum verum ſit, illud nulli in ambiguum venit, quin voluntas ex ſuo fine penſetur, vtrum recta ſit an praua, peccatum an gratia: & quin nomine intentionis aliquãdo finis, aliquando voluntas intelligitur.

Aug. li. 11. de trinitate.

CVM VOLVNTAS SI DE HIS, QVAE homo naturaliter habet, quare peccatum fore dicatur, cùm nullum aliud naturale peccatum ſit.

Diſtinct. XXXIX. A.

HIc autem oritur quæſtio ſatis neceſſaria, ex ſuperioribus cauſam trahent. Dictum eſt enim ſuprà voluntatẽ ineſſe naturaliter homini, ſicut intellectus & memoria. Quæ autem homini naturalia ſunt, quãtumcunq; vitientur, bona tamen eſſe non deſinunt: quia nõ valet vitium bonitatẽ in qua Deus eã fecit, penitus conſumere: vt verbi gratia, Intellectus vel ratio, & ingenium memoria, etſi vitiis ad peccatis obnubilentur & corrumpantur, bona tamẽ ſunt, nec peccata nominãtur: ſicut Aug. de ratione quæ eſt imago Dei, in qua facti ſumus, euidenter oſtendit in 15. li. de trin. Hæc eſt, inquit, imago in qua homines ſunt creati, qua cæteris animalibus præſunt: quæ creatura in rebus creatis excellentiſſima, cum à Deo iuſtificatur, à deformi forma informoſam mutatur formã. Erat enim etiam inter vitia natura bona, Hæc autem imago, ratio eſt vel in-

Quare volũtas magis de prauetur in ſuo actu quã aliqua alia potentia.

Cap. 8. ad finem.

tellectus. Cùm ergo uoluntas de naturalibus ſit, quare ipſa non ſemper bonum eſt, etſi aliquando vitiis ſubiaceat? Ad hoc facilè reſpondent, qui dicunt omnia quæ ſunt inquautum ſunt, bona eſſe: quia & ipſam uoluntatem inquantum eſt, uel inquãtum voluntas eſt, ut ſuprà poſuimus, bonum eſſe aſſerunt: ſed inquantum inordinata eſt, mala & peccatum. Vbi poteſt ab eis rationabiliter quæri, Si voluntas inquantum inordinata eſt, peccatum eſt: quare ergo intellectus, ratio, & ingeniũ & huiuſmodi, cum inordinata ſunt, peccata non ſunt? Inordinata verò ſunt ſicut uoluntas, cũ ad rectum finẽ non tendunt, eorumq; actus præuaricationes exiſtunt. Ad quod illi dicunt uoluntatis nomine aliquando vim, ſcilicet, naturalem potentiam uolendi, aliquãdo actum ipſius vis ſignificari. Vis autem ipſa naturaliter animæ inſita, nunquam peccatum eſt, ſicut nec vis memorandi vel intelligendi: ſed actus huius vis, qui & uoluntas dicitur, tunc peccatum eſt, quando inordinatus eſt.

Reſponſio ſecundũ quodam.

Quare actus voluntatis ſit peccatum, ſi actus aliarum potentiarum non ſunt peccata. B

Sed adhuc quæritur, Quare huius naturalis potentiæ actus peccatum ſit, ſi aliarum potentiarum actus peccata non ſunt, ſcilicet, potentiæ memorãdi, cuius actus eſt memorare: & potentiæ intelligendi, cuius actus eſt intelligere. Ad quod & ipſi dicunt, quia alterius generis eſt actus ille uoluntatis, quàm actus memoriæ uel intellectus. Hic enim actus eſt ad aliquid adipiſcendum vel non admittendum: qui non poteſt eſſe de malis, quin ſit malus. Velle enim mala malum eſt, ſed intelligere vel memorare mala malum non eſt. Quanuis eorum quidam etiam hos actus malos eſſe interdum non improbè aſſerant. Memorat enim interdum quis malũ vt faciat, & quærit intelligere verum vt ſciat impugnare. Ecce qualiter ſoluitur præmiſſa quæſtio ab his qui tradunt omnia eſſe bona inquantum ſunt. Qui verò dicunt voluntates malas peccata eſſe, & nullo modo bona, breuius reſpondent, dicentes actum voluntatis non eſſe de naturalibus: ſed vim ipſam & potentiã uolendi, quæ

quæ ſemper bonum eſt, & omnibus eſt, etiam in paruulis, in quibus nondum eſt eius actus.

Quomodo intelligendum ſit illud, Et homo etiam qui ſeruus eſt peccati, naturaliter vult bonum. C

Præterea quæri ſolet, quomodo intelligendum ſit quod ait Ambro. exponens illud verbum Apoſtoli, Non enim, quod volo, illud ago, ſed quod nolo, illud facio. Dicit enim, quòd homo ſubiectus peccato facit quod non vult, quia naturaliter vult bonum. Sed voluntas hæc ſemper caret effectu, niſi gratia Dei adiuuet & liberet. Si homo ſubiectus peccato eſt, vult quidem malum & operatur, quia ſeruus eſt peccati, & eius uoluntatem (ſicut ſuprà dixit Aug.) libenter facit, quomodo ergo naturaliter vult bonum? An eſt eadem voluntas, id eſt, idem motus, quo libenter peccato ſeruit, & quo naturaliter vult bonum? Si non eſt eadem uoluntas, quæ ergo iſtarum eſt, qua cum homo iuſtificatur, à ſeruitute peccati liberatur? Vt enim diſſeruimus ſuperius, gratia Dei voluntatem hominis liberat & adiuuat, quæ uoluntatem hominis præparat adiuuãdam & adiuuat præparatam. Sed quæ eſt illa uoluntas? an illa quæ naturaliter vult bonum? an illa quæ libenter ſeruit peccato, ſi tamen duæ ſunt voluntates? Propoſita eſt quæſtio profunda, quæ uaria à diuerſis expoſitione determinatur. Alii enim duos eſſe motus: unũ quo vult bonum naturaliter. Quare naturaliter, & quare naturalis dicitur? Quia talis fuit motus naturæ humanæ in prima conditione, in qua creati ſine uitio ſumus, quæ propriè natura dicitur, Fuit enim homo creatus in voluntate rectus. Vnde in lib. de fide ad Petrum ſcriptum eſt, Firmiſſimè tene primos homines bonos, & rectos eſſe creatos cum libero arbitrio, quo poſſent ſi vellent propria uoluntate peccare: eoſque non neceſſitate, ſed propria uoluntate peccaſſe. Rectè ergo dicitur homo naturaliter uelle bonum, quia in recta & bona uoluntate conditus eſt. Superior enim ſcintilla rationis, quæ etiam (vt ait Hierony.) in Chain non potuit extingui, bonum ſemper vult, & malum ſemper odit.

Ambro. in cõmentariis ad illud. Nõ enim quod volo, illud ago, ſed qđ odi, illud facio.

Rom. 7. d

Tomo. 5.

In principio Cap. 25. in Tomo. 3.

Hierony. ad primũ caput Ezechiel ad locũ. Et ſcintillæ quaſi aſpectus aeris candẽtis.

In tomo. 5.

Alium autem dicunt motum eſſe quo mens relicta ſuperiorum lege ſubiicit ſe peccatis, eiſque oblectatur. Iſte motus, vt aiunt, antequam adſit alicui, gratiæ dominatur & regnat in homine, alterumq; deprimit motum: vterque tamen ex libero arbitrio eſt. Veniente autem gratia ille malus motus eliditur, & alter naturaliter bonus liberatur, & adiuuatur vt efficaciter bonum velit. Ante gratiam verò licet naturaliter, homo velit bonum, non tamen abſolutè concedi oportet bonam habere uoluntatem, ſed potius malam. Alii autem dicunt vnam eſſe voluntatem, id eſt, vnum motum, quo naturaliter vult homo bonum, & ex vitio vult homo malum, eoq; delectatur: & inquantum vult bonum, naturaliter bonus eſt, inquantũ malum vult, malus eſt.

Reſponſio ſecundũ alios.

AN EX FINE OMNES ACTVS penſari debeant, vt ſimpliciter boni vel mali dicantur.

Diſtinct. XL. A

POſt hæc de actibus adiiciendum videtur: Vtrùm & ipſi ex fine, ſicut voluntas, penſari debeant boni vel mali. Licet enim ſm quoſdam, omnes boni ſint inquantum naturaliter ſunt: non tamen abſolutè dicendi ſunt omnes boni, nec omnes remunerabiles: ſed quidam ſimpliciter mali dicũtur, ſicut & alii boni. Nam ſimpliciter ac verè ſunt boni illi actus, qui bonam habẽt cauſam & intentionem, id eſt, qui voluntatẽ bonam comitantur, & ad bonum finem tendunt: Mali vero ſimpliciter dici debent, qui peruerſam habent cauſam & intentionem. Vnde Ambroſ. ait, Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et Aug. ſuper pſal. 31. Nemo computet bona opera ſua ante fidem. Ita enim vidẽtur mihi eſſe vt magnæ vires, & curſus celerrimus præter viam: quia vbi ipſa fides non erat, bonũ opus non erat. Bonum. n. opus intentio facit, intẽtionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, ſed quid cum facit, attendat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat.

Ambr. li. 1. officiorũ ca. 30. ad principium to. 1. Auguſtinus. Tom 8. præfatione ad il

gat. His teſtimoniis inſinuari videtur, ex affectu & fine opera bona eſſe vel mala. Quibus conſonat quod veritas in euangelio ait, Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Nomine arboris non natura humanæ mentis, ſed voluntas intelligitur: quæ ſi mala fuerit, nõ bona, ſed mala opera facit ſi verò bona fuerit, bona non mala opera facit.

lũ Pſal. 31. ante mediũ
Matth. 7. c

Vtrùm omnia opera hominis ex affectu, & fine ſint bona vel mala. B

Sed quæritur, Vtrùm omnia opera hominis ex affectu, & fine ſint bona vel mala? Quibuſdam ita videtur eſſe, qui dicunt omnes actus eſſe indifferentes, vt nec boni nec mali per ſe ſint, ſed ex intentione bona, bonus, & ex mala malus fit omnis actus. Secundum quos quilibet actus poteſt eſſe bonus ſi bona intentione geratur. Aliis autem videtur, quòd quidam actus in ſe mali ſint ita, vt non poſſint eſſe niſi peccata, etiam ſi bonam habeant cauſam: & quidam in ſe boni ita, vt etſi malam habeant cauſam, non tamen boni eſſe deſinant. Quòd teſtimonio Aug. confirmant, qui dicit bonum aliquando non bene fieri. Quod.n.quis inuitus vel neceſſitate facit, non benefacit: quia non bona facit intentione, vt ait Auguſtinus ſuper Ioannem. Seruilis, inquit, timor non eſt in charitate: in quo quanuis credatur Deo, non tamen in Deum: & ſi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus benefacit etiam ſi bonum eſt quod facit. Ecce habes, quòd aliquis non bene facit illud quod bonum eſt. Facit ergo quod bonum eſt intentione non bona. Ideo aſſerunt illi quædam opera eſſe talia, quæ ſic bona ſunt, ꝙ mala eſſe non poſſunt, quocunque modo fiant: ſicut econuerſo quædam ſic ſunt mala, vt nõ poſſint eſſe bona, quacunque ex cauſa fiant. Alia autem eſſe opera quæ ex fine uel cauſa bona ſunt uel mala, & ad illa referuntur ſanctorum teſtimonia: quibus ex affectu uel intentione iudicium operum penſari dicunt, tripartitam edunt iſti differentiam actuum.

Aug. tractatu. 43. ad c. 8. Ioannis in principio.
In Tomo. 9. trac. 9. ſuper primã Ioan. epiſtolam.
Aug. libr. 1. confeſſionum in 12. ad prĩcipium, to. 1

Aliter Auguſtin. ſentire videtur, qui dicit opera hominis eſſe bona vel mala ex intentione & cauſa, præter quæ-dam quæ per ſe peccata ſunt. C

Sed Auguſtinus euidentiſſimè docet in libro contra mendacium, omnes actus ſecundnm intentionem, & cauſam iudicandos bonos vel malos, præter quoſdam: qui ita ſunt mali, vt nunquam poſſint eſſe boni, etiam ſi bonam videantur habere cauſam. Intereſt, inquit, pluri mum, qua cauſa, quo ſine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ conſtat eſſe peccata, nullo bonæ cauſę obtentu, nullo quaſi bono ſine, nulla velut bona intentione facienda ſunt, Ea quippe opera hominum ſi cauſas habuerint bonas vel malas, nunc ſunt bona, nunc mala, quæ non ſunt per ſeipſa peccata: ſicut uictum præbere pauperibus bonum eſt, ſi fit cauſa miſericordię cum recta fide: & concubitus coniugalis quãdo fit cauſa generandi, ſi ea fide fiat, ut gignantur regenerandi. Hæc rurſus mala ſunt, ſi malas habeant cauſas: uelut ſi iactantiæ cauſa paſcitur pauper, aut laſciuiæ cauſa cum uxore concumbitur, aut filii generentur non ut Deo, ſed ut diabolo nutriantur. Cùm uero opera ipſa per ſe peccata ſunt, ut furta, ſtupra, blaſphemiæ: quis dicat cauſis bonis eſſe facienda, uel peccata non eſſe: uel, quod eſt abſurdius, iuſta peccata eſſe? Quis dicat, Furemur diuitibus, ut habeamus quid demus pauperibus: aut falſa teſtimonia proferamus, non ut inde innocentes lædãtur, ſed potius ſaluentur? Duo enim bona hic ſunt, ut inops alatur, & innocens non puniatur. Aut quis dicat adulterium eſſe faciendum, ut per illam cum qua fit, homo de morte liberetur, Teſtamenta etiam uera cur non ſupprimimus, & falſa ſupponimus, ne hæreditates habeant qui nihil boni agunt, ſed hi potius qui indigentes adiuuant. Cur non fiant illa mala propter hæc bona, ſi propter hæc bona nec illa ſunt mala? Cur non ab immundis meretricibus, quas ditant ſtupratores, rapiat diuitias uir bonus, ut indigentibus eas largiatut, cùm malum ſit, ſi pro bono fiat? Quis hoc dicat, niſi qui res humanas moreſq; conatur & leges ſubuertere? Quòd enim facinus non dicatur

Cap. 7. ante medium in Tomo. 4.

Ibidem continuò.

Ibidem paulò inferius.

dicatur rectè fieri poſſe,nec impunè tantũ,uerum etiam glorioſè,ut in eo non timeatur ſupplicium,ſed ſperetur & pręmium ſi ſemel conſenſerimus in malis actibus,nõ quid fiat,ſed quare fiat eſſe quærendum? ut quæcunq; pro bonis fiunt cauſis,nec ipſa mala eſſe iudicentur. At iuſtitia meritò punit eum qui dicit ſe ſubtraxiſſe ſuperflua diuiti, ut præberet pauperi:& falſarium qui alienũ corrumpit teſtm̃,ut is eſſet hæres, qui faceret eleemoſynas largas, non ille qui nullas:& eum qui ſe feciſſe adulterium oſtendit, ut per illam cum qua fecit, hominem de morte liberaret.Sed dicet aliquis, ergo æquandus eſt fur quilibet furi qui uoluntate miſericordiæ furatur? quis hoc dixerit? Sed horum duorum non ideo quiſquã eſt bonus,quia peior eſt unus.Peior enim eſt qui concupiſcendo, quàm qui miſerando furatur. Sed ſi furtum omne peccatum eſt, ab omni furto abſtinendum eſt. Quis enim dicat eſſe peccandum, etiam ſi aliud ſit grauius, aliud leuius peccatum? Nunc autem quærimus quis actus peccatum ſit,uel non:non, quid grauius ſit, uel leuius. Intende lector propoſitis uerbis tota mentis conſideratione, quæ non inutilem habent exercitationem: & dinoſces quis actus ſit peccatum, qui ſcilicet, malam habeat cauſam: nec ille tantum, quia ſunt nonnulli actus,qui & ſi bonam habeant cauſam, tamen peccata ſunt,ut ſuprà poſitum eſt. Ex quo conſequi uidetur, quia non ſemper ex fine iudicatur uoluntas ſiue actio mala,ſicut in illis quæ ꝑ ſe peccata ſunt. Illa enim cum quis geſſerit pro aliqua bona cauſa, bonũ uidetur habere finem: nec ex fine uoluntas eſt mala, nec ex uoluntate actio ſit mala,ſed ex actione uoluntas ſit praua.

Lib.eod.cap. 8.in principio.

In quibus aliqui ponunt actum Iudæorum, qui crucifigendo Chriſtum arbitrabantur ſe obſequium præſtare Deo:quia bonum finẽ dicunt eos ſibi poſuiſſe, ſcilicet, Dei obſequium: & tamen uoluntatem eorum & actionem peruerſam fore aſſerunt. De bonis autem nulla fit exceptio in præmiſſis uerbis Auguſt. quin omnis uoluntas bona ex fine ſit bona: & ex fine & uoluntate omnis actio bona,bona eſt. Sed non omnis mala uoluntas ex

Inter ea quæ actus mali ſunt, quidã ponunt actũ Iudæorum.

fine

fine mala eſt, nec omnis mala actio ex fine & uoluntate mala eſt : & omnis quę habet malā cauſam mala eſt, ſed non omnis quæ bonam cauſam habet bona eſt, Ideoq; cum ex affectu dicitur nomen imponi operi, in bonis operibus generaliter uera eſt hec regula, ſed in malis excipiuntur illa quæ per ſe mala ſunt. Omnia ergo hominis opera ſecundum intentionem, & cauſam iudicantur bona uel mala, exceptis his quæ per ſe mala ſunt, id eſt, quæ ſine præuaricatione fieri nequeunt.

Quidam dicunt prædicta non poſſe fieri bono fine. D

Quòd non fiant bono fine notatur ex verbis Auguſt.

Quæ tamen quidam contendunt nunquam habere bonam cauſam. Qui.n.aliena furatur ut pauperibus tribuat, nō pro bono (ut aiunt) furatur. Non enim bonum eſt aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina ſacrificium Deo offert, idem facit, vt ait authoritas, acſi filium in conſpectu patris uictimet, uel ſacrificium canis Deo offerat. Abominabilis nempè Deo eſt impiorū oblatio. Ita etiam & hominem per adulterium à morte liberare, malum eſſe dicunt, Etſi enim bonum ſit hominem à morte liberare, tamen ſic hominem liberare, malum eſſe aſſerunt. Ideoq; Aug. in ſuperioribus dicunt tēperaſſe ſermonem cauteq; locutum, ubi ait, Ea quę conſtat eſſe peccata, nullo. quaſi bono fine, nulla uelut bona intentione facienda. Non enim ſimpliciter dixit bono fine, & bona intentione, ſed addidit quaſi & uelut: quia talia non fiunt bono fine, & bona intentione, ſed intentione, quę uidetur bona, & fine qui putatur bonus, ſed non eſt. Nec ideo accepit Aug. iſta ut aiunt, quin cauſas habeant malas: ſed quia cauſas habent, quę videntur bonæ, ſunt tamen malæ.

AN OMNIS INTENTIO VEL ACTIO eorum qui carent fide ſit mala.

Diſtinct. XLI. A

CVmque intentio (ut ſupra dictum eſt) bonum opus faciat, & fides intentionem dirigat: non immeritò quæri poteſt, vtrum omnis intentio, omneq; illorum opus

opus malum ſit, qui fidem non habent? Si enim fides intentionem dirigit, & intentio bonus opus facit, ubi non eſt fides, nec intentio bona, nec opus bonum eſſe videntur. Quòd à quibuſdã non irrationabiliter aſtruitur, qui dicunt omnes actiones, & uoluntates hominis ſine fide malas eſſe, quæ fide habita bonæ exiſtunt. unde Apoſtolus ait, Omne quod nõ eſt ex fide, peccatum eſt. Quod exponens Aug. ait, Omnis infidelium uita peccatum eſt, & nihil bonum eſt ſine ſummo bono: ubi deeſt agnitio æternæ ueritatis, falſa uirtus eſt, etiam in optimis moribus, Et Iacobus in epiſtola canon. ait, Qui offendit in uno ſcilicet, in charitate, factus eſt omnium reus. Qui ergo fidem, & charitatem non habet, omnis eius actio peccatum eſt, quia ad charitatem nõ refertur. Quod enim ad charitatem non refertur (ut ſuprà meminit Auguſt.) non fit quemadmodum fieri oportet, ideoque malum eſt. Non ergo mandata cuſtodit, qui charitate caret: quia ſine charitate nullum mandatorũ cuſtoditur. vnde Augu. ſuper epiſtolam ad Gal. ait, Cuſtoditionem legis dicit Apoſtolus, non inebriari, non occidere, non mœchari, & alia huiuſmodi ad bonos mores pertinentia, quæ ſine charitate, fide, & ſpe, impleri non poſſunt. Nullum ergo mandatum implet, nullum bonum opus facit, qui fidem, charitatem non habet. Impoſſibile eſt enim (vt ait Apoſtolus) ſine fide aliquid placere Deo. Quæ ergo ſine fide fiunt, bona non ſunt, quia omne bonum placet Deo.

Quidam dicũt oẽs actiones hominis ſine fide eſſe malas, quæ in fide bonæ ſunt. Ro. 14. d

Aug. lib. ſententiarũ proſperi c. 106. Tomo. 3.

Iacobi. 2. b

Ad Ro. 13. c Hebr. 2. b

Quæ præmiſſæ ſententiæ obijciuntur ex verbis Auguſtini. B

His autem obiicitur quod ſuprà dixit Auguſt. ſcilicet, ꝙ in ſeruili timore, & ſi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam ſi bonũ eſt, quod facit. Hic enim dicit bonum fieri, ſed non bene, ab illo qui charitatem non habet. Qui enim ſeruiliter timet, charitate uacuus eſt: de quo tamen hic dicit, quia bonũ facit, ſed non bene. Qui etiam ſuper illum locum pſal. Turtur inuenit ſibi nidum ubi reponat pullos ſuos: dicit

Lib. cõfeſſionum. 1. c. 12. ad prĩcipiũ.

Pſal.83. ad verſum.3.in Tomo.8.

cit quòd Iudęi, hæretici, & Pagani opera bona faciunt, quia veſtiunt nudos, & paſcunt pauperes & huiuſmodi: ſed non in nido eccleſiæ, id eſt, in fide: & ideo conculcantur pulli eorũ. Quibus illi reſpondent, dicentes bona opera appellari huiuſmodi quæ ſine charitate fiunt, nõ quia bona ſint quando ſic fiunt, quod euidenter ſuprà Aug. docuit: ſed quia bona eſſent, ſi aliter fierent: quæ in ſuo genere ſunt bona, ſed ex affectu ſunt mala.

Aliorum ſententia de præmiſſa quæſtione, qua quærebatur ſi omnis actio eorũ mala eſt, qui fidem non habent. C

Determinat prædicta verba Auguſt.

Aug. in præfatione ad Pſal. 31. in Tomo.8.

Illud refertur ſuperiori diſtinctione.

Alli verò qui tritariam diſtinctionem actuum faciũt, opera cuncta quæ ad naturæ ſubſidium fiunt, ſemper bona eſſe aſtruunt. Sed ꝙ Augu. mala eſſe dicit, ſi malas habeant cauſas, nõ ita accipiendum eſt, quaſi ipſa mala ſint: ſed quia peccant & mali ſunt qui ea malo fine agunt. Item illud aliud, ſcilicet, Bonum opus intentio facit, & intentionem fides dirigit, determinant, dicentes ibi bonum vocatum quòd remunerabile eſt ad vitam: nõ quòd illud ſit ſolum bonum opus, immo etiam alia plura, licet, non ea ratione qua illud ſint, bona, Bonum enim multipliciter accipitur, ſcilicet, pro vtili, pro remunerabili, pro ſigno boni, pro ſpecie boni, pro licito, & aliis fortè modis. Solaq; illa intentio remunerabilis eſt ad vitam, quam fides dirigit: ſed non illa ſola bona eſt, vt aiunt. Nam ſi quis Iudæus vel malus Chriſtianus neceſſitatem proximi releuauerit naturali pietate ductus, bonum fecit; & bona fuit voluntas qua illud fecit.

Hic ponuntur quædam Aug capitula quæ retractauit, non quaſi prauè dicta, ſed quo ſenſu dixerit inſinuans. D

Cap. 14. in prĩcipio t.1.

Li.1.retract. in medio, cap.15.

Poſt hæc inueſtigari oportet, qualiter intelligendum ſit quod ait Augu. in lib. de vera relig. Vſque adeo, inquit, peccatum voluntarium malum eſt, vt nullo modo ſit peccatum, ſi nõ ſit voluntariuum. Huius dicti rationem Aug. aperiens in lib. retract. dicit, Poteſt videri falſa hæc definitio, ſed ſi diligenter diſcutiatur, inuenitur eſſe veriſſima. Peccatum quippe illud congitandum eſt, quod tantummodo peccatum eſt, non quod eſt etiã pœna peccati, ſcilicet, peccatum primũ hominis, quod

fuit peccatum & cauſa peccati,ſed non pœna . Quanuis & illa quæ non voluntaria peccata non immeritò dicuntur , quia vel à neſcientibus vel à coactis perpetrantur, non omni modo poſſunt ſine voluntate cõmitti : quoniam & ille qui peccat ignorãs , voluntate vtique facit, quòd cum faciendum non ſit, putat eſſe faciendum : & *Ad Gal.5.c* ille qui concupiſcente aduerſus ſpiritum carne , non ea quæ vult facit,concupiſcit, quidem nolens,& in eo non *Ibidem poſt* facit,quòd vult : ſed ſi vincitur concupiſcentiæ conſen- *mediũ c.15.* tit volens , & in eo nõ facit niſi quod vult:& illud quod in paruulis eſt originale peccatum , ex prima hominis voluntatem mala contractum eſt . Non itaq; falſum eſt quod dixi, Vſque adeo peccatum voluntarium eſt, &c. Ecce qualiter accipiendum ſit illud , ſcilicet , vel de primo peccato hominis , vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis : quorum licet quædam dicantur non voluntaria , quæ ſcilicet , per ignorantiam vel per infirmitatem fiunt:eadem tamen ea ratione poſſunt dici voluntaria, quia ſine voluntate non committuntur.

Aliud capitulum. E

Illius etiam intelligentia perquirẽda eſt , quod in lib. *Ca.10. ante* de duabus animabus edidit,inquiens , Nuſquam niſi in *medium in* voluntate peccatum eſt . Quòd etiam in lib.Retract. *Tomo.6.* planè determinat dicens,Poteſt putari iſta falſa eſſe ſen- *Li.1.ca.15.* tentia qua diximus, Nuſquã niſi in voluntate eſſe pecca *ad principiũ* tum , cùm Apoſtolus dicat , Quod nolo,hoc facio,&c. *Rom.7.d* Sed peccatum quod nuſquam eſt niſi in volũtate , illud *Ibidem pau* præcipuè intelligendum eſt , quod iuſta damnatio con- *lo inferiùs.* ſecuta eſt,id eſt,primum hominis peccatum . In eodem quoque lib.de duabus animabus aliud tradidit conſide- *Aug.ad me* ratione dignum:ait enim,Non niſi voluntate peccatur: *dium ca.10.* ipſamq; voluntatem definit dicens , voluntas eſt animi *li.de duabus* motus cogente nullo ad aliquid , vel nõ admittendum, *animabus.* vel adipiſcendum . Huius dicti cauſam aperiens , & in- *Ibidem paù* telligentiam pandens in lib.retract.ait , Hoc propterea *lò inferiùs.* dictum eſt , vt hac definitione volens à nolente diſcer- *Aug.libr.1.* neretur,& ſic ad illos referretur intẽtio,qui in paradiſo *retract.c.15.* fecerunt originem mali nullo cogente peccando, id eſt, *ferè ĩ medio.*

libera voluntate: quia & ſcientes, contra præceptum fecerunt: & ille tentator ſuaſit vt hoc fieret, non coegit. Nam qui neſciens peccauit, non incongruenter nolens peccaſſe dici poteſt: quãuis & ipſe quidem neſciens fecit, volens tamen fecit. Ita nec tale peccatum ſine voluntate eſſe potuit, ſed voluntas facti ibi fuit, nõ peccati uoluntas: quod tamen factum fuit peccatũ: hoc enim factum eſt, quod fieri non debuit. Quiſquis autẽ ſciens peccat, ſi poteſt cogenti ad peccatum ſine peccato reſiſtere, nec tamẽ facit, vtique volens peccat: quia qui poteſt reſiſtere, non cogitur cedere. quapropter peccatum ſine voluntate eſſe non poſſe veriſſimum eſt. Ex his liquet qualiter ſuperiora accipienda ſint.

Ibidẽ ca.15. paulò inferius.

Quòd mala voluntas eſt voluntarium peccatum. F

Si autem omne peccatum mortale voluntarium eſt, cùm voluntas mala peccatum ſit mortale, cõſtat ipſam eſſe voluntarium peccatum. Quid enim, vt ait Augu. tam in voluntate, quàm ipſa volũtas ſitum eſt? Voluntas itaque mala rectè voluntarium dicitur peccatum, quod in volũtate cõſiſtit. Voluntas quippe (vt ait Aug. in eodem) eſt prima cauſa peccandi: aut nullum peccatũ eſt prima cauſa peccãdi, nec eſt cui rectè imputetur peccatum, niſi peccanti, Non ergo eſt cui rectè imputetur, niſi voluntati, Hoc autem de peccato actuali, & mortali intelligendum eſt. Neque his verbis aliud voluit oſtendere Aug. vt ipſe ait in retract. niſi quia voluntas eſt qua peccatur; & qua rectè viuitur.

In li de lib. arbi. 1. ĩ medio c. 12. in tomo. 1. Et li. retract. 1. c. 9. ante medium.

Ibidẽ lib. 1. retract. c. 9. paulò inferius.

AN VOLVNTAS ET ACTIO MALA in eodem homine, & circa eandem rem ſint vnum peccatum, an plura.

Diſtinct. XLII. A

Cvm autem volũtas mala, & operatio ſint peccatum, quæri ſolet, vtrum in eodẽ homine & circa eandem rem hæc duo vnum ſint peccatũ, vel diuerſa: vt ſiquis voluntate furatur, voluntatem habuit malam, quæ peccatum eſt, & actum malum qui

Deſcẽdit ad ſpeciales differentias peccati in communi.

item

item peccatum eſt. Hæc autem duo diuerſa ſunt, ſcilicet, voluntas, & actio. Sed nunquid diuerſa ſunt peccata, an vnum? Quidam dicunt vnum eſſe peccatum, alii verò dicunt diuerſa eſſe peccata. Quia cum conſtet hæc duo eſſe diuerſa, aut diuerſa duo peccata dicuntur, aut duo diuerſa non peccata. Quibus alii reſpondent, hæc duo diuerſa eſſe, non peccata. Non enim peccata ſunt, ſed peccatum vnum: quia vna præuaricatio vel inobedientia in vtroque admittitur, ſiue quando vult, ſiue quando agit: & vnus eſt ibi contemptus, ſed minor cum in voluntate ſolum peccatum continetur, maior verò cum voluntati etiam operatio additur: & ideo maius fit peccatum, ſed non plura, cùm voluntas operi mancipatur. *Reſponſio.*

Alia contra eoſdem oppoſitio. B

Sed adhuc eiſdem obiicitur, Si vnum tantum illa duo peccatũ ſunt, cum quis voluntate mali prius concepta, deinde opus patrauerit non pro aliquo reus eſt niſi pro quo ante opus reus erat, cũ adhuc in ſola voluntate peccatum conſiſtebat. Nullus enim reus eſt æternæ mortis, niſi pro peccato: ſed peccatum aliud non eſt admiſſum actione, quā prius admiſſum erat voluntate. Non ergo pro aliquo alio iſte damnabilis actu peccãdo q̃ ante fuerat, cum ſola voluntate delinquebat. Ad hoc etiã & illi reſpondent, dicentes propter peccatũ quidẽ tantũ illum furem reum conſtitui, & quãuis eius voluntas & actio vnum ſit peccatũ pro alio tñ reus factus eſt actu peccando, quã prius erat ſola voluntate delinquẽdo: quia pro actu, qui eſt aliud q̃ voluntas, licet non aliud peccatum. *Reſponſio.*

Alia aduerſus eoſdem obiectio. C

Item & adhuc quæſtioni inſtant, dicẽtes hęc duo ideo diuerſa eſſe peccata, quia diuerſorum legis mandatorum præuaricationes ſunt. Alio enim mãdato legis prohibetur actio furti, ſcilicet. Non furaberis, alia furandi volũtas, ſcilicet. Non cõcupiſces rem proximi tui. Cum autẽ hęc duo diuerſa mandata ſint quibus illa duo prohibentur, patet illa duo diuerſas eſſe præuaricationes: diuerſa igitur peccata. Ad quod etiam illi dicunt, diuer- *Exod. 20.*

ſuper illum locum pſal. Incenſa igni & ſuffoſſa, His enim duobus modis dicit omnia peccata mortalia includit. Et incēſa igni ea dicit quæ ex cupiditate malè incendente oriuntur. Suffoſſa uerò, quæ ex timore malè humiliante proueniunt: quod eſt, quando quis cupit nō cupienda, uel timet non timēda. Alibi uerò dicitur peccatum fieri tribus modis, ſcilicet, cogitatu, uerbo, & opere, unde Hiero. ſuper Ezech. Tria generalia delicta ſunt, quibus humanum ſubiacet genus. Aut enim cogitatione, aut ſermone, aut opere peccamus. His aliquando etiam additur quartus modus, ſcilicet, conſuetudinis: quod in quatriduano Lazaro ſignificatum eſt. Dicitur quoque homo peccare in Deum, in ſe, & in proximum. In Deum, cum de Deo malè ſentit, ut hæreticus: uel q Dei ſunt vſurpare præſumit, indignè participādo ſacramentis: uel quando nomen Dei peierando contemptibile facit. In proximum peccat, cum proximum iniuſtè lædit: In ſe uerò, cum ſibi & non alii nocet.

Hieron. ad finem ca. 43. Ezech. in cōmētariis, tomo. 5.

Quomodo differant delictum & peccatum. G

Variam quoque appellationem habet. Dicitur enim peccatum etiam delictum, Et Delictum fortaſſe eſt, ut ait Aug. in quæſtionibus Leuitici declinare à bono: Peccatum eſt, facere malum. Aliud eſt enim declinare à bono, aliud eſt facere malum. Peccatum ergo eſt perpetratio mali delictum deſertio boni, quod & ipſum oſtendit nomen. Quid enim aliud ſonat delictum, niſi derelictum? & qui delinquit, quid derelinquit, niſi bonum? Vel delictum eſt quod ignoranter fit, peccatum quod ſcienter committitur. Indifferenter tamen & peccatum nomine delicti, & delictum nomine peccati appellatur.

Aug. quæſt. 20. nō longè à principio, tomo 4.

De ſeptem principalibus uitiis. H

Præterea ſciendum eſt ſeptem eſſe uitia capitalia, uel principalia, ut Greg. ſed Exod. ait, ſcilicet, Inanem gloriam, Iram, Inuidiam, Acidiam uel Triſtitiam, Auaritiam, Gaſtrimargiam, Luxuriam: quæ ut ait Ioannes Chryſ. ſignificata ſunt in ſeptem populis, qui terram promiſſionis Iſrael promiſſam tenebant. De his quaſi ſeptem fontibus cunctæ animarem mortiferæ corruptelæ

Ibidē paulò inferiùs. Grego. c. 31. li. 31. in ca. Iob. 39. exponens illud exhortationem ducam.

ruptelæ emanant. Et dicuntur hæc capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala. Nullum enim malum eſt, quod etiam non ab aliquo horum originem trahat.

De ſuperbia, quæ eſt radix omnis mali. I

Greg. ca. 31. li. 31. in ca. Iob. 39.

Ex ſuperbia tamen omnia mala oriuntur, & hæc, & alia: quia ut ait Greg. Radix cuncti mali eſt ſuperbia. De qua dicitur, Initium omnis peccati eſt ſuperbia: quæ eſt amor propriæ excellentiæ. Cuius quatuor ſunt ſpecies, vt Greg. ait. Prima eſt, cum bonum quod habet quis, ſibi tribuit: Secunda, cum credit à Deo eſſe datum. ſed tamē pro ſuis meritis: Tertia, cum ſe iactat habere quod non habet: Quarta, cum ceteris deſpectis ſingulariter vult videri. Meritò ergo radix omnis mali dicitur ſuperbia. Huic autē videtur obuiare quod Apoſtolus ait, Radix omnium malorum eſt cupiditas: quia ſi radix omnium malorum eſt cupiditas, ergo ſuperbiæ. Quomodo ergo ſuperbia radix eſt, & initium omnis peccati?

In pⁱncipio cap. 15. io. 3.

Quo ſenſu, vtrunque radix dicatur omnium malorum, ſcilicet, & ſuperbia, & cupiditas. K

Sed vtrunque rectè dictum eſſe intelligitur, ſi genera peccatorum ſingulorum, non ſingula generum vtraque locutione includi intelligantur, nullum quippe genus peccati eſt, quod interdum ex ſuperbia non proueniat: nullum etiam, quod ex cupiditate aliquando non deſcendat. Sunt enim nonnulli hominum qui ex cupiditate fiūt ſuperbi: & aliqui ex ſuperbia fiunt cupidi. Eſt enim, vt ait Aug. homo qui non eſſet amator pecuniæ, niſi per hoc putaret ſe excellentiorem eſſe: ideoq; vt excellat, diuitias cupit: tali homini ex ſuperbia oboritur cupiditas. Et eſt aliquis qui non amaret excellere, niſi putaret per hoc diuitias maiores habere. Ideo ergo excellere laborat, quia diuitias habere amat. Huic inuaſcitur ſuperbia, id eſt, amor excellētiæ, ex cupiditate. Patet ergo quod ex ſuperbia aliquādo cupiditas, & ex cupiditate aliquando ſuperbia oritur, & ideo de vtraque rectè dicitur, quod ſit radix omnis mali.

Aug. li. 11. ca. 15. de geneſi, ante medium ad literam.

DE

DE PECCATO IN SPIRITVM ſanctum, quod dicitur etiam peccatum ad mortem.

Diſtinct. XLIII. A

EST præterea quoddam peccati genus, cæteris grauius & abominabilius, quod dicitur peccatum in ſpiritū ſanctum, de quo in euangelio veritas ait, Qui peccauerit in ſpiritū ſanctū, nō remittetur ei neque hic, neque in futuro. Et Ioā. in epiſtola canonica, Eſt peccatū ad mortem, non pro eo dico vt quis oret. Qui enim peccat in patrē, remittetur ei: & qui peccat in filium, remittetur ei: qui aūt blaſphemauerit in ſpiritū ſanctum, non remittetur ei neque hic, neque in futuro. Sed quæritur quid ſit illud peccatum in ſpiritum ſanctū vel ad mortem? Quidam dicūt illud peccatum eſſe deſperationis vel obſtinationis. Obſtinatio eſt induratæ mentis in malitia pertinacia, per quam homo fit impœnitens. Deſperatio eſt, qua quis diffidit penitus de bonitate Dei, æſtimās ſuam malitiam diuinæ bonitatis magnitudinē excedere: ſicut chain qui dixit, Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Vtrunq; verò dicitur peccatum in ſpiritum ſanctū, quia ſpiritus ſanctus eſt amor patris & filii, & benignitas qua ſe inuicē & nos diligunt: quæ tanta eſt cuius finis non eſt. Rectè ergo in ſpiritum ſanctum delinquere dicuntur, qui ſua malitia Dei bonitatem ſuperare putant, & ideo pœnitentiā nō aſſumunt: & qui iniquitati tam pertinaci mente inhærent, vt eam nunquam relinquere proponāt, & ad bonitatem ſpiritus ſancti nunquam redire, patientia Dei abutētes, & de miſericordia Dei nimis preſumētes. quibus placet malitia, propter ſe, ſicut piis bonitas. Iſti nimia pertinacia & præſumptione peccant, autumantes Deum non eſſe iuſtum. Illi deſperatione, Deum nō bonum exiſtimant, tollentes in hoc turbulētiſſimo iniquitatum mari portū diuinæ indulgentiæ, quò ſe recipiant fluctuantes. Atq; ipſa deſperatione addūt peccata pec-

De vno peccato ſpeciali, qd eſt magis graue & abominabile quod eſt peccatum in ſpiritū ſanctū.

Luc. 12. b

1. Ioan. 5. c.

Quòd aliter accipitur peccatum in ſpiritum ſanctum. C

Eſt etiam alia huius peccati aſſignatio. Hoc enim peccatũ Aug. definiens in lib. de ſermone domini in monte ait, Peccatum ad mortem eſt, cum poſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem & aduerſus ipſam gratiam qua reconcilliatus eſt Deo, inuidiæ facibus agitatur: quod fortaſſe eſt peccare in ſpiritum ſanctum, quod peccatum dicitur non remitti: non quia non ſit ignoſcendum peccanti ſi pœniteat: ſed quia tanta eſt labes peccati illius, vt deprecandi humilitatem ſubire non poſſit: etiam ſi peccatum ſuum mala cõſcientia agnoſcere & renunciare cogatur: ut Iudas cum dixit, peccaui: faciliùs deſperans cucurrit ad laqueum quàm humilitate veniam peteret: quod propter magnitudinem peccati iam ex damnatione peccati tales habere credendũ eſt. Ecce quędam aſſignatio peccati in ſpiritum ſanctũ vel ad mortẽ hic poſita eſt: qua illud peccatũ eſſe traditur oppugnatio fraternitatis poſt agnitionem, & inuidentia gratiæ poſt reconciliationẽ: quod ſpecies quædam obſtinationis intelligi poteſt. Ilam tamen definitionem Aug. in lib. retract. rememorans, aliquid adiiciendum ibi fore, nec aſſerendo ſe dixiſſe aperit ita dicens, Quod quidem confirmaui quoniam hoc putare me dixi. Sed tamen addendũ fuit ſi in hac ſcelerata mentis peruerſitate finierit hanc vitam: quoniam de quocunque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt deſperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur. His verbis inſinuatur peccatum præmiſſa definitione deſcriptum, tũc ſolùm debere dici ad mortẽ uel in ſpiritũ ſanctum, cum non habet comitem pœnitentiam: nec de aliquo peccatore deſperandum eſt in hac uita: & ideo pro omni eſſe orandum. Vnde illud Ioan. non pro eo dico ut quis oret: ſic accipiendum uidetur, ut pro aliquo peccante ad mortem uel in ſpiritum ſanctum poſtquã finierit hanc uitam non oremus. Dum autem in hac uita eſt: nec peccatum illius iudicare, nec de illo deſperare, ſed pro illo orare debemus.

In lib. 1. ad illud: Eſtote perfecti, ſicut in to. 4.

Matt. 27. a

Ibidem paulò inferiùs.

1. Ioan. 5.

Sermone 11. ad medium ad illud Matth. 12. Qui dixerit verbum contra ſpiritum ſanctum tomo. 10.

Vnde Augu. de verbis domini de impœnitentia, quæ eſt blaſphemia in Spiritum ſanctum ſic ait, Iſta impœnitentia vel cor impœnitens, quandiu quiſq; in hac carne viuit non poteſt iudicari. De nullo enim deſperandum eſt, quandiu ad pœnitentiam patientia Dei adducit, Paganus eſt hodie: Iudæus infidelis eſt hodie: hæreticus eſt hodie: ſchiſmaticus eſt hodie: quid ſi cras amplectatur catholicam fidem, & ſequatur catholicam veritatem? Quid ſi iſti quos in quocunque genere erroris notas, & tanquam deſperatiſſimos damnas antequàm finiant iſtam vitam agant pœnitentiam, & inueniant veram requiem & vitam in futuro. Nolite ergo ante tempus iudicare quenquam. Ex his oſtenditur pro ſingulis peccatoribus in hac vita eſſe orandum nec de aliquo eſſe diffidendum quia conuerti poteſt dum in hac vita eſt: quia nõ põt ſciri de aliquo vtrum peccauerit ad mortẽ vel in Spiritũ ſanctum, niſi cum ab hac vita diſceſſerit: niſi forte alicui per Spiritũ ſanctũ mirabiliter reuelatũ fuerit. Ex prędictis aliquatenus capi poteſt quõ accipiatur peccatum in Spiritum ſanctum, ſcilicet, inuidentia gratiæ fraternitatem impœnitenter, oppugnans: quę vtiq; obſtinatio eſſe videtur: & omnis impœnitentis obſtinatio atq; deſperatio. Notandum verò eſt ꝙ non omnis qui non pęnitet impęnitens dici põt: quia impęnitentia propriè obſtinati eſt, & vt quidam volunt etiam deſperati.

Alia aſſignatio peccati in Spiritum ſanctum. D

Amb. li. 1. c. 3. in fine, in Tomo 2.

De hoc quoq; peccato in ſpiritum ſanctum Ambroſ. in libr. de Spiritu ſancto diſſerens definitam aſſignationem tradit dicens, Cur dominus dixerit, qui blaſphemauerit in filium hominis remittetur ei: qui autem blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum neque hic neque in futuro remittetur ei, diligenter aduerte. Nunquid alia eſt offenſio filii, alia Spiritus ſancti? Sicut vna dignitas, ſic vna iniuria. Sed ſi quis corporis ſpecie deceptus humani, remiſſius aliquid ſentit de Chriſti carne quàm dignũ eſt habet culpam, non eſt tamen excluſus à venia. Si quis verò ſancti ſpiritus dignitatem, maieſtatẽ & poteſtatem abneget ſempiternam, & putet non in ſpiritu

Dei eiici dæmonia, ſed in Belzebub, non poteſt ibi eſſe exhortatio veniæ, vbi ſacrilegii plenitudo eſt. Satis hic apertè explicatur quid ſit peccatum in ſpiritũ ſanctum. Quod illi Augu. deſcriptioni congruere videtur, qua illud peccatum dicitur eſſe inuidentia gratiæ oppugnans fraternitatem. Qui.n. poſt cognitionem veritatis ſancti ſpiritus veritatem negat, eiuſq; opera dicit eſſe Belzebub, poteſtati, bonitati & gratiæ Dei inuidere non dubitatur. Non itaque diſtinctio illa verborum ſic accipienda eſt, quaſi trium perſonarum diuiſæ ſint offenſæ: ſed ibi peccatorum genera diſtincta ſunt. Peccatum enim in patrem id intelligitur, quod fit per infirmitatem, quia patri ſcriptura frequenter attribuit potentiam: Peccatum in filium, quod nõ fit per ignorantiam, quia ſapientia filio attribuitur. Tertium expoſitũ eſt. Qui ergo peccat per infirmitatem vel per ignorantiam, facilè veniam adipiſcitur: ſed nõ ille, qui peccat in Spiritum ſanctum. Cùm autem vna ſit potentia, ſapientia, bonitas trium: quare patri potentia, filio ſapientia, ſpiritui ſancto bonitas ſæpius aſſignetur, ſuperius dictum eſt.

DE POTENTIA PECCANDI, AN SIT homini vel diabolo à Deo.

Diſtinct. XLIIII. A

POſt prædicta cõſideratione dignum occurrit, vtrũ peccandi potentia ſit nobis a Deo, vel à nobis? Putant quidam potentiam rectè agendi nobis eſſe à Deo, potentiam vero peccandi non à Deo, ſed à nobis, vel à diabolo eſſe: ſicut mala voluntas non à Deo nobis eſt, ſed à nobis & à diabolo, bona autem, à Deo tantùm nobis eſt. Bonæ nanq; volũtatis, & cogitationis initium non homini ex ſeipſo naſci, ſed diuinitus parari, & tribui in eo Deus euidenter oſtendit, quia nec diabolus, nec aliquis angelorum eius ex quo in hanc caliginem ſunt detruſi, bonam potuit, uel poterit reſumere voluntatem: quia ſi poſſibile foret, ut humana natura poſtquam à Deo auerſa bonitatem perdidit uoluntatis

Vnde habeat ertũ potẽtia peccãdi.

ex

eſt ſuprà, quòd poteſtas peccandi vel nocendi non eſt homini uel diabolo, niſi à Deo. Apoſtolus autem dicit quòd qui poteſtati reſiſtit, dei ordinationi reſiſtit. Cum ergo diaboli ſit poteſtas mali, dei ordinatione, eius poteſtati non eſſe reſiſtendum videtur. Sed ſciendum eſt Apoſtolum ibi loqui de ſeculari poteſtate, ſcilicet rege, & principe, & huiuſmodi: quibus non eſt reſiſtendum in his quæ iubet Deus eis exhiberi, ſcilicet in tributis, & huiuſmodi. Si verò princeps aliquis, vel diabolus aliquid iuſſerit uel ſuaſerit contra Deum, tunc reſiſtendum eſt. Vnde Augu. determinans quando reſiſtendum ſit poteſtati in lib. de natura boni ait, Si aliquid iubeat poteſtas quod non debeas facere, hic ſanè contemne poteſtatem timendo maiorem poteſtatem. Ipſos humanarum rerum gradus aduerte. Si quid iuſſerit Procurator, nunquid faciendum eſt, ſi contra Proconſulem iubeat? Ruſſus ſi quid ipſe Proconſul iubeat, & aliud iubeat Imperator, nunquid dubitatur illo contempto illi eſſe ſeruiendum? Ergo ſi aliud Imperator, aliud iubeat Deus, contempto illo obtemperandum eſt Deo. Poteſtati ergo diaboli vel hominis tunc reſiſtamus cum aliquid contra Deum ſuggeſſerit: in quo Dei ordinationi non reſiſtimus ſed obtemperamus. Sic enim Deus præcepit, vt in malis nulli poteſtati obediamus. Iam nunc his verbis intelligendis atque pertractandis, quæ ad verbi incarnati myſterium pertinent, integra mentis conſideratione intendamus: vt de ineffabilibus vel modicum aliquid fari, Deo reuelante, valeamus.

Rom. 1.a.

Auguſti ſermone ſexto; de verbis domini s ſcdum Matthæum cap. 8. ad finē tomo. 10.

FINIS LIBRI SECVNDI.

INCIPIVNT RVBRICAE
Tertii Libri.

DISTINCT. I.

DE incarnatione verbi. A

Quare filius carnē aſſumpſit non pr̄ vel ſpūs ſanctus,char. B

Vtrum pater vel ſpiritus ſanctus potuerit incarnari. C

An filius qui tantum carnem accepit,aliquid fecerit, quod non pater vel ſpiritus ſanctus. D

DISTINCT. II.

Quare totam humanam naturā accepit,& quid nomine naturæ intelligitur. A

De vnione verbi, & carnis mediante anima. B

Quod ſimul aſſumpſit animā, & carnē verbū, nec caro prius eſt concepta quàm aſſumpta. C

DISTINCT. III.

De carne aſſumpta qualis ante fuerit. A

Quòd nullus eſt ſine peccato hic,excepta virgine. B

Quare Chriſtus non fuit decimatus in Abraham ſicut Leui. C

Quare caro Chriſti non dicta eſt peccatrix,ſed ſimilis. D

Carnem Chriſti non prius conceptam quàm aſſumptam. E

DISTINCT. IIII.

Quare ſpiritui ſancto tribuatur incarnatio,cum ſit opus trinitatis. A

Quare dicaē Chriſtus conceptus, & natus de ſpiritu ſancto. B

Quare Apoſtolus dicit Chriſtū factū,quē nos fatemur natū. D

DISTINCT. V.

Si perſona vel natura perſonam, vel naturam aſſumpſit,& ſi natura Dei ſit incarnata. A.B

An diuina natura debeat dici caro facta. C

Quare nō accepit perſonā hominis cum aſſumpſerit hominē:ꝙ quidam probare nituntur. D.E

DISTINCT. VI.

De intelligentia harum locutionum.Deus eſt homo, Deus factus eſt homo &c.tres ſententias ponit. A

Prima eſt eorum qui dicūt in incarnatione hoīem quendam ex aīa,& carne conſtitutum, & illum hoīem eſſe factum Deum, & Deum illum hominem:& autoritates, quibus ita eſſe aſſerunt,ponit. B.C

Secunda eſt eorum, qui dicunt hominem illū ex tribus ſubſtantiis,vel duabus naturis cōſtare, & hunc fatentur vnā eſſe perſonam ante incarnationē ſimplicem tm̄.ſed in incarnatione cōpoſitam:& auctoritates quibus ſe muniunt proponit. D.E

Tertia eſt eorum qui non ſolum pſonam ex naturis compoſitā negāt,ſed etiā aliquem hoīem, vel aliꝗ̄ ſubſtantiā ibi ex anima & carne

& carne compoſitam diffitent, & ſic duo illa.ſ.carnem,& aīam verbo vnita dicūt, vt nō ex illis aliqua ſubſtātia, vel perſona cō poneretur, ſed illis duobus velut indumento Deus veſtiret, vt mortalibus oculis appareret: qui rationem incarnationis ſecundū habitum accipiunt. F
Deinde auctoritates inducit quibus hæc ſententia roboratur. G
Quatuor ſpecies humanitus diſtinguuntur. G

DISTINCT. VII.

Deinde quæ ſingulis ſententiis aduerſari videntur ponit. A.B
Ex quo ſenſu dicitur Chriſtus prędeſtinatus. C.D.E.F.G.H.I.K.L
Quod non debet dici homo dominicus. M.N

DISTINCT. VIII.

An diuina natura dici debeat nata de virgine. A
De gemina natiuitate Chriſti quibus natus eſt. B

DISTINCT. IX.

De adoratione exhibenda humanitati Chriſti. A.B

DISTINCT. X.

An Chriſtus ſēm quod homo, ſit adoptiuus filius. A B.C.D.E
An perſona, vel natura p̄deſti. F

DISTINCT. XI.

Vtrū xp̄s ſit creatus, vel factus. A
De perfidia & pœna Arrii. B

DISTINCT. XII.

An homo ille ſemper fuerit. A
An Deus alium ſumere potuerit vel aliunde quam de gñe Adę. B
Si homo ille potuerit peccare: vel non eſſe Deus. C.D
Si Deus potuerit aſſumere hominem in ſexu muliebri. E

DISTINCT. XIII.

De ſapientia. & gratia Chriſti hominis, an in eis proficere potuerit. A.B.C.D.E

DISTINCT. XIIII.

Si anima Chriſti habuit ſapientiā parem cum Deo, & ſi omnia ſcit quæ Deus. A.B
Quare Deus non dedit illi animę potentiā oīum vt ſcientiā. C.D

DISTINCT. XV.

De hominis defectibus quos aſſumpſit Chriſtus. A.B.C
De propaſſione, & paſſione timoris, vel triſtitiæ. D.E.F
De quibuſdam capitulis Hilarij obſcuris, quibus carne Chriſti dolores paſſionis ſubmoueri videntur. G
De triſtitia Chriſti, & eius cauſa ſecundum eundem. G

DISTINCT. XVI.

An in Chriſto fuerit neceſſitas patiendi, & moriendi, quæ eſt defectus generalis. A
De ſtatibus hominis, & qd Chriſtus de ſingulis acceperit. B

DISTINCT. XVII.

Si omnis Chriſti oratio, vel voluntas impleta ſit. A
De voluntatibus Chriſti ſecundum duas naturas. B
De capitulis quibuſdam Ambroſii

Si Petrus habuit fidem paſſionis qñ vidit illũ hominem pati. B
Si aliqua ſciuntur q̃ creduntur. C

DISTINCT. XXV.

De fide antiquorum A
De fide ſimplicium. B
Quæ ante aduentum credere ſufficiebant. C
De fide Cornelii. D
De æqualitate fidei, ſpei & charitatis & operis. E

DISTINCT. XXVI.

De ſpe quid ſit. A
De quibus ſit ſpes quomodo differant fides & ſpes. B
Si in Chriſto fuerit fides vel ſpes. C
Si iuſti in inferno fidem & ſpem habuerint. Ibidem

DISTINCT. XXVII.

De charitate Dei & proximi quę in Chriſto & in nobis eſt. A
Quid ſit charitas. B
Si eadẽ charitate diligitur Deus & proximus, & quare dicũtur duo mandata charitatis. C
De modo diligendi. D.E
De impletione illius mãdati, Diliges deum ex toto corde. F.G
Quod alterum manda. in altero eſt. H
Qua charitate ſint. I

DISTINCT. XXVIII.

Si iubemur totum proximum diligere, & nos totos. A
Quod in dilectione proximi includitur dilectio angelorum, & quis ſit proximus. B
Quibus modis dicitur proximus. D

DISTINCT. XXIX.

De ordine diligendi, quid prius quid poſterius. A
An omnes homines pariter diligendi ſint. B.C.D.E.F.G
De gradibus charitas. H

DISTINCT. XXX.

Si melius eſt diligere inimicos quam amicos. I

DISTINCT. XXXI.

Si charit. ſemel habita amittatur. A.B
Quare fides, ſpes, & ſcientia dicũtur euacuari & non charitas, cũ & ipſa ſit ex parte. C
Si Chriſtus ordinem diligendi ſeruauit quem nos. D

DISTINCT. XXXII.

De charitate Dei. A
Quomodo dicitur Deus magis diligere vel minus hunc vel illum. B
Quod dupliciter inſpicienda eſt dilectio Dei. C
Siquis magis vel minus diligitur à Deo vno tempore q̃ alio. A
Si Deus ab æterno dilexit reprobos. E

DISTINCT. XXXIII.

De quatuor uirtutibus principalibus & vtrum hæc uirtutes in Chriſto fuerint & in Angelis ſint, de viſibus earum. A

DISTINCT. XXXIIII.

De ſeptem donis ſpũs ſancti, & vtrùm ſint virtutes, & ſint in Angelis.

Angelis. A
Vtrùm in Chriſto fuerint. B.C
De timorum diſtinctione. D.E
De timore caſto & ſeruili, & initiali. F.G
Quomodo differant caſtus, & ſeruilis vel initialis. H
Quod timor ſeruilis, & initialis dicuntur initium ſapientiæ, ſed differenter. I
Quomodo caſtus timor permanet in æternum. K
Si timor pœnę qui fuit in Chriſto, ſeruilis vel initialis fuerit. L

DISTINCT. XXXV.

De ſapientia & ſcientia quo diſſferant. A
In quo differat ſapientia ab intellectu. B
Vtrũ intellectus & ſcientia, quæ inter dona numerãtur, ſint illa quæ naturaliter habet hõ. C.D

DISTINCT. XXXVI.

De cõnexione uirtutũ quæ non ſeparãtur: & an cunctę virtutes pares ſint in quocũq; ſunt. A.B
Quomodo in charitate tota lex pendet. C

DISTINCT. XXXVII.

De decem mandatis quomodo contineantur in duobus. A
Quare idolum nihil eſſe in mundo dicitur. B
Quare in ſpũ ſancto propriè dicitur fieri remiſſio peccatorũ. B
De ſenſu ſpũali & carnali leg. C
De furto. C
De mendatio. C

DISTINCT. XXXVIII.

De triplici genere mendacii, & de octo ſpeciebus mendacii. A
Quid ſit mendacium. B
Quid mentiri. C
Quod omne mendacium peccatum ſit ſiue proſit, ſiue non, & quare. Ibidem.
In quibus rebus cum periculo erratur, vel non. D

DISTINCT. XXXIX.

De periurio, & an ſit periurium quod non eſt mendacium. A
De triplici modo periurii. B
An iuratio ſit malum. C
De iuramento, quod fit per creaturas. D
Quæ iuratio ſit grauior, an quę fit per Deum, an quæ fit ꝑ creaturas, vel per euangelium. E
Quid ſit dicere, per Deum. F
De illis q iurãt per falſos Deos. G
Quod iuramẽtum vel promiſſio cõtra Deũ fcã nõ eſt tenenda. H
Si eſt periurus, qui nõ facit quod incaute iurat. I
De illis qui verborum calliditate iurant. K
Dę illo q cogit aliq̃ iurare. L.M

DISTINCT. XL.

Quare lex dicitur comprimere manum non animum. A
Quæ ſit litera occidens. B
De legis & euangelii diſtantia. Ibidem.

FINIS.

PETRI

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENS. SENTENTIARVM.

LIB. III.

DE INCARNATIONE VERBI, aliiſq; ad hoc ſpectantibus.

Diſtinct. I. A

De vnione naturarũ in Christo ex parte perſonæ aſſumentis.

CVM venit igitur plenitudo tempo ris (vt ait Apoſtolus) miſit Deus filium ſuum, factum de muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt in adoptionem filiorum Dei reciperemur. Tempus autem plenitudinis dicitur tempus gratiæ, quod ab aduentu ſaluatoris exordium ſumpſit. Hoc eſt tempus miſerendi, & annus benignitatis: in quo gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Gratia, quia per charitatem impletur quod in lege præcipiebatur? Veritas, quia per Chriſti aduentum exhibetur atque perficitur humanæ redemptionis ſponſio facta ab antiquo. Filii ergo miſſio eſt ipſa incarnatio. Eo enim miſſus eſt, quòd in forma hominis mundo viſibilis apparuit. de quo ſupra ſufficienter dictum eſt.

Gal.4.a *Ioan.1.b* *Philip.2.a*

Quare filius carnem aſſumpſit, non pater, vel ſpiritus ſanctus. B

Diligenter verò annotandum eſt, quare filius, non pater, vel ſpiritus ſanctus eſt incarnatus. Solus nanq; filius hominem aſſumpſit. Quod vtique congruo ordine, atq; alto Dei ſapientia fecit conſilio: vt Deus qui in ſapientia ſua mundum condiderat, ſecundum illud, Omnia in ſapientia feciſti domine quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris: reſtauraret in eadem. Hæc eſt mulier euangelica, quæ accendit lucernam, & drachmam decimam, quę perdita fuerat, reperit, ſapientia, ſcilicet, patris: q̃ teſtam

Pſal.103.a

humanæ infirmitatis lumine ſuæ diuinitatis accendit, perditumq; hominē reparauit, nomine regis & imagine inſignitum. Ideo etiam filius miſſus eſt, & non pater quia congruentius mitti debebat qui eſt ab alio, quàm qui à nullo eſt: filius autem à patre eſt: pater vero à nullo eſt. Vt enim ait Augu. in lib. de Trin. Non enim habet de quo ſit. Sicut ergo pater genuit, filius genitus eſt: ita congruè pater miſit, filius miſſus eſt. Ab illo enim conuenienter mittitur Dei verbum, cuius eſt uerbum. Ab illo mittitur, de quo natum eſt. Mittitur quod genitum eſt. Pater vero qui miſit, à nullo eſt. Ideoque pater miſſus non eſt: ne ſi mitteretur, ab alio eſſe putaretur. Miſſus eſt ergo primò filius, qui à ſolo patre eſt: Deinde etiam ſpūs ſanctus, qui eſt à patre & filio. Sed filius ſolus in carne miſſus eſt, non ſpūs ſanctus, ſicut nec pater. Quod ideo factū eſt, ut qui erat in diuinitate Dei filius, in humanitate fieret hominis filius. Non pater vel ſpūs ſanctus carnem induit, ne alius in diuinitate eſſet filius, alius in humanitate: Et ne idem eſſet pater & filius, ſi Deus pater de homine naſceretur. Vnde Augu. in eccleſiaſticis dogmatibus, Non pater carnem aſſumpſit, neq; ſpūs ſanctus, ſed filius tantum: ut qui erat in diuinitate Dei filius, ipſe fieret in homine hominis filius, ne filii nomen ad alterum tranſiret, qui non eſſet ęterna natiuitate filius. Dei ergo filius, hominis factus eſt filius natus ſecundum ueritatem naturæ ex Deo Dei filius, & ſecundum ueritatem naturæ, ex homine hominis filius. vt veritas geniti non adoptione, non appellatione, ſed in vtraque natiuitate filii nomen naſcendo haberet, vt eſſet uerus Deus, & uerus homo vnus filius. Nam ergo duos Chriſtos, neque duos, ſed Deum & hominem unum filium: quem propterea & vnigenitum dicimus, manentem in duabus ſubſtantiis, ſicut ei naturæ veritas contulit, non confuſis naturis neque immixtis ſicut Thimotiani volunt, ſed ſocietate vnitis. Ecce habes quare filius, non pater, vel ſpiritus ſanctus carnem aſſumpſerit.

Li. 4. ca. 20. poſt mediū. in tomo. 3.

Ibidem paulò ſuperius.

In principio cap. 2. in tomo. 3.

Verùm

Vtrùm pater vel ſpiritus ſanctus potuerit incarnari, vel poſſit. C

Si verò quæritur, Vtrum pater vel ſpũs ſanctus incarnati potuerit, uel etiam modo poſſit. Sanè reſponderi poſſit, & potuiſſe olim, & poſſe nunc carnem ſumere & hominem fieri, tam patrem, quàm ſpiritũ ſanctum. Sicut enim filius homo factus eſt, ita pater vel ſpiritus ſanctus potuit & poteſt.

An filius qui tantum carnem accepit, aliquid fecerit quod non pater vel ſpiritus ſanctus. D

Sed fortè aliqui dicent, Cum indiuiſa ſint opera Trinitatis, ſi filius carnem aſſumpſit, tunc pater & ſpiritus ſanctus: qui ſi filius carnem aſſumpſit, nec hoc fecit pater, uel ſpiritus ſanctus, non omne quod facit filius, facit & pater, & ſpiritus ſanctus. At omnia ſimul pater & filius, & amborum ſpiritus pariter & concorditer operantur. Ad quod dicimus, quia nihil operatur filius ſine patre & ſpiritu ſancto, ſed una eſt bonum trium operatio indiuiſa & indiſſimilis: & tamen filius, non pater vel ſpiritus ſanctus carnem aſſumpſit. Ipſam tamen carnis aſſumptionem Trinitas operata eſt, ſicut Auguſt. dicit in lib. de fide ad Petrum. Reconciliati ſumus per ſolum filium ſecundum carnem, ſed non ſoli filio ſecundum deitatem. Trinitas enim nos ſibi reconciliauit, per hoc quòd ſolum verbum carnem ipſa Trinitas fecit. Trinitas ergo carnis aſſumptionem fecit, ſed verbo, non patri vel ſpiritui ſancto. Si enim pater ſibi, & filius ſibi, vel pater filio, & filius patri carnis aſſumptionem operatus eſſet, iam non eadem eſſet operatio vtriuſque, ſed diuiſa. Sed ſicut inſeparabilis & indiuiſa eſt vnitas ſubſtantiæ trium, vt in Auguſt. in lib. de Trinit. & ita & operatio, nõ tamen eandem Trinitatem natam de virgine, crucifixam & ſepultam catholici tractatores docuerũt: ſed tantummodo filium. nec eandem Trinitatem in ſpecie columbæ deſcendiſſe ſuper Ieſum, ſed tantum ſpiritum ſanctum. nec eandem dixiſſe de cœlo, Tu es filius meus: ſed tantum patris uocem fuiſſe ad filium factam, quanuis pater & filius, & ſpiritus ſanctus ſicut

Au. de trin. li. 13. c. 11. in fine.

Aug. cap. 2. in fine, in tomo. 3.

1. de tri. c. 4 in principio.

Marc. 1.

inſeparabiles ſunt, ita & inſeparabiliter operentur. Hæc & mea fides eſt, quoniã quidem hæc eſt catholica fides. Licet ergo ſolus filius carnẽ aſſumpſerit, ipſam tamen incarnationem cũ patre & Spiritu ſancto operatus eſt.

QVARE TOTAM HVMANAM NATVram accepit, & quid nomine humanitatis vel humanæ naturæ intelligendum ſit.

Diſtinct. II. A

ET quia in homine tota humana natura vitio corrupta erat, totam aſſumpſit, id eſt, animam & carnem, vt totam curaret & ſanctificaret. Quòd autem humanæ naturæ ſiue humanitatis vocabulo anima & caro intelligi debeant, apertè docet Hieronymus in expoſitione catholicæ fidei, dicens, Sic confitemur in Chriſto vnam filii eſſe perſonam, vt dicamus duas perfectas & integras eſſe ſubſtantias, id eſt, deitatis & humanitatis, quæ ex anima continetur & corpore. Ecce apertè oſtendit humanitatis nomine animam & corpus intelligi: quæ duo aſſumpſiſſe Dei filius intelligitur, vbi hominem ſiue humanitatem vel humanam naturam accepiſſe legitur. Errant ergo qui nomine humanitatis non ſubſtantiam, ſed proprietatem quandam à qua homo nominatur, ſignificari contendunt vbicunque humanitas Chriſti memoratur. Ait enim Ioannes Damaſcenus. Sciendum quidem eſt, quòd deitatis & humanitatis nomen ſubſtantiam, ſcilicet, naturarum: eſt repræſentatiuum. Natura enim non ſic accipitur in Chriſto, vt cum dicitur vna natura eſſe omnium hominum: quod euidenter idem Ioannes oſtendit, differentẽ rationem dicti aſſignans, cum natura humana in Chriſto nominatur, & cum vna dicitur natura omnium hominum. Ait enim, Cum vnam hominum naturam dicimus, ſciendum eſt, quòd non conſiderantes ad animę & corporis rationem hoc dicimus. Impoſſibile enim eſt vnius naturæ dicere domini corpus & animam, adinuicem comparata. Sed quia plurimæ perſonæ hominum ſunt,

Hieron. ad Dam. Papã in explanatione ſymboli, Tomo. 4.

Lib. 3. de Ortho. fide, c. 4 ad prĩcipiũ.

Idem Dam. c. 3. eiuſdem li. 3. ad medium.

ſunt, omnes autem eandem ſuſcipiunt rationem naturę (omnes enim ex anima & corpore compoſiti ſunt, & oēs naturam animę participant, & ſubſtātiam corporis poſſident) cōmunē ſpeciem plurimarū & differentium perſonarum, vnam naturam dicimus, vniuſcuiuſq; ſcilicet perſonæ duas naturas habentis, & in duabus perfectè naturis, animæ ſcilicet, & corporis, exiſtentis. In domino autem Ieſu Chriſto non eſt communem ſpeciem accipere: neque enim factus eſt, nec eſt, nec aliquando fiet alius. Sed Chriſtus ex deitate & humanitate eſt, in deitateq; & humanitate Deus factus eſt, idem & homo perfectus. Totam ergo hominis naturam, id eſt animam & carnem, & horum proprietates ſiue accidentia aſſumpſit Deus, non carnem ſine anima, nec animam ſine ratione, vt hæretici voluerunt: ſed & carnem, & animam cum ſenſibus ſuis. Vnde Ioannes Damaſc. ait. Omnia quæ in natura noſtra plātauit Deus, verbum aſſumpſit, ſcilicet, corpus, & animam intellectualem, & horum idiomata. Totus enim totum aſſumpſit me, vt toti mihi ſalutem gratificaret. Quod enim inaſſumptibile eſt, incurabile eſt. *Dam. lib. 3. de orthodoxa fide. c. 6.*

De vnione verbi & carnis mediante anima. B

Aſſumpſit ergo Dei filius carnem & animam, ſed carnem mediante anima: vnitum eſt carni per medium intellectum verbum Dei. Tantæ enim ſubtilitatis atque ſimplicitatis eſt diuina eſſentia, vt corpori de limo terrę formato vniri non congruerit, niſi mediante rationali eſſentia. Illa autem vnio inexplicabilis eſt adeo, vt etiam Ioannes ab vtero ſanctificatus, ſe nō eſſe dignum fateatur ſoluere corrigiam calciamenti Ieſu: quia illius vnionis modum inueſtigare, aliiſque explicare non erat ſufficiens. Non ſunt ergo audiendi: qui non verum hominē filium Dei ſuſcepiſſe dicunt, neque natum de fœmina: ſed falſam carnem, & imaginem corporis ſimulatam oſtendiſſe videntibus. In quem errorem prorumpunt, quia timent quod fieri non poſſit, ſcilicet, ne humana carne veritas & ſubſtantia Dei inquinetur: & tamen prędicant iſtum viſibilem ſolem radios ſuos per omnes ſę- *Ioan. 1. d* *Augu. li. de agone chriſtiano vnico c. 18. ī principio. To. 3.* *Ibidē paulò inferius.*

ecs ſpargere,& eos mundos & ſinceros ſeruare. Si ergo viſibilia munda viſibilibus immundis contingi poſſunt & non coinquinari, quantomagis incõmutabilis & inuiſibilis ueritas per ſpiritum animam, & per animã corpus ſuſcipiens, totum hominem ſiue ſui cõmutatione aſſumpſit,& ab omnibus infirmitatibus liberauit? Ecce hic dicit Dei ſapientiam per ſpiritum aſſumpſiſſe animam,& per animam corpus.Spiritus enim ſanctus pars animę ſuperior,& maiori ſimilitudine Deo propinquat ꝙ anima,ſcilicet, ipſa eadem ſecundũ inferiorem patrẽ, & anima magis ꝙ corpus, & ideo non incongruè anima dicitur aſſumpta per ſpiritum, & corpus per animam.

Quod verbum ſimul aſſumpſit carnem,& animam:neque caro prius eſt concepta quàm aſſumpta. C

Si autem quæritur, Vtrùm verbum carnem ſimul & animam aſſumpſerit, an prius animã quam carnem,vel carnem quàm animam: & vtrùm caro illa prius fuerit in vtero virginis cõcepta,& poſtea aſſumpta: Veriſſimè & abſq; vlla ambiguitate dicitur, ex quo Deus hominẽ aſſumpſit,totum aſſumpſit, ſimulq; ſibi uiuit animam & carnem:nec caro prius fuit concepta,& poſtmodum aſſumpta:ſed in conceptione aſſumpta, & in aſſumptione concepta. Vnde Aug.in lib.de fide ad Petrũ. Firmiſſimè tene,& nullatenus dubites, nõ carnem Chriſti ſiue diuinitate conceptam in vtero virginis priuſquam ſuſciperetur à verbo:ſed ipſum verbum Deum ſuæ carnis acceptione conceptum, ipſamq; carnem verbi incarnatione conceptam. Idem in lib.de Trin.Non eſſet Dei hominumq; mediator, niſi eſſet idem Deus, idem homo in vtroque unus & uerus:quàm ſeruilem formam à ſolo filio ſuſceptam, tota Trinitas(cuius una eſt uoluntas & operatio)fecit.Non autem in utero uirginis prius caro ſuſcepta eſt, & poſtmodum diuinitas uenit in carnem: ſed mox ut uerbũ uenit in uterũ,ſeruata ueritate propriæ naturę factũ eſt caro & perfectus homo, id eſt, in ueritate carnis & animæ natus eſt. De hoc etiã Greg. in moralibus ait, Angelo nunciante & ſpiritu adueniente,mox uerbũ in utero, mox intra uterũ uerbum caro.

Cap.19.in principio.

Ex principio c.13.de Tri. li.1.et gloſſa ordi.ad illud cap.1. Rom. Qui factus. Gre.c.35.li. 18.ad illud Iob.28. Nõ adæquabitur ei topaziũ.

DE

DE CARNE QVAM VERBVM aſſumpſit, qualis antè fuerit: & qualis aſſumpta ſit.

Diſtinct. III. A

QVæritur etiam de carne verbi, an priuſquã cõciperet obligata fuerit peccato, an & talis aſſumpta fuerit à verbo? Sanè dici põt, & credi oportet, iuxta ſanctorum atteſtationes, cõuenientiã ipſam prius peccato fuiſſe obnoxiam ſicut reliqua virginis caro: ſed ſpiritus ſancti operatione ita mundatam, vt ab omni peccati contagione immunis vniretur uerbo, pœna tantum nõ neceſſitate, ſed voluntate aſſumentis remanente. Mariam quoque totam ſpiritus ſanctus in eã præueniens, à peccato prorſus purgauit, & fomite peccati etiã liberauit, vel fomitẽ ipſum penitus euacuãdo (vt quibuſdã placet) vel ſic debilitãdo & extenuando, vt ei poſtmodum peccandi occaſio nullatenus extiterit. Potentiam quoq; generandi abſque viri ſemine virgini præparauit. Ita enim verba euangelii docent, ubi angelus uirginem alloquens ait, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Et, Quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Cui ſacra uirgo reſpondit, Ecce ancilla domini: fiat mihi ſecundum verbum tuum. Quod exponens Ioannes ait, Poſt cõſenſum autem ſanctæ uirginis ſpiritus ſanctus ſuperuenit in eã ſecundum uerbum domini quod dixit angelus purgans ipſam, & potentiam deitatis uerbi receptiuã præparans ſimul autem & generatiuã. Et tunc obumbrauit ipſam Dei altiſſimi per ſe ſapientia & virtus exiſtens, id eſt, filius Dei patri homouſios, id eſt, conſubſtantialis, ſicut diuinum ſemen. Et copulauit ſibiipſi ex ſanctiſſimis & puriſſimis ipſius virginis ſanguinibus, noſtræ antiquæ conſperſionis carnem animatam anima rationali & intellectiua: nõ ſeminãs, ſed per ſpiritum ſanctum creans: quare ſimul caro, ſimul Dei caro, ſimul caro animata rationaliq; & intellectu, ſimul Dei verbi caro animata rationali & intellectiuo. Ex his perſpicuum fit, quod antè

De Chriſti conceptione.

Lucæ. 1. d

Ibidem d.

Ioã. Damaſ. lib. de orthoxa fide. 3. ca. 2.

diximus, carnem ſcilicet, verbi ſimul conceptam & aſſumptam: eandemq; immo totam virginem ſpiritu ſancto præueniente ab omni labe peccati caſtificatam. Cui collata eſt potentia nouo more generandi, vt ſine coitu viti, ſine libidine concipientis in vtero virginis celebraretur conceptus Dei & hominis. Illa enim caro, quam Deus de virgine ſibi vnire dignatus eſt, ſine vitio concepta, ſine peccato nata eſt. Hanc tamen carnem non cœleſtis, non aeriæ, non alterius cuiuſque putes eſſe naturæ: Sed eius, cuius eſt omnium hominum caro.

Aug. lib. de fide ad Petrum c. 2. in medio capitis.

Ibidem paulò ſuperius.

Auctoritate firmat ex tunc fuiſſe virginem immunem à peccato. B

Quod autem ſacra uirgo ex tunc ab omni peccato immunis extiterit, Auguſtinus euidenter oſtendit in libro de natura & gratia, inquiẽs, Excepta ſancta uirgine Maria, de qua propter honorem domini, nullam prorſus cum de peccatis agitur, haberi uolo quæſtionem. Inde enim ſcimus, ꝙ ei plus ſit gratiæ collatum ad uincendum ex omni parte peccatum, quòd cõcipere ac parere meruit, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum. Hac ergo uirgine excepta, ſi omnes ſancti & ſanctæ congregari poſſent, & quæreretur ab eis an peccatum haberent, quid reſponderetur niſi quod Ioannes ait, Si dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus? Illa autem uirgo ſingulari gratia præuenta eſt atq; repleta, ut ipſum haberet uentris ſui fructũ, quem ex initio habuit uniuerſitas dominum: ut illud quod naſcebatur ex propagine primi hominis, tantummodo generis, non criminis originem duceret.

Ad principium c. 36. in Tomo. 7.

Ioan. 1. d

Quare non fuit Chriſtus decimatus in Abraam, ſicut Leui, cum caro quam acceperit in eo, fuit peccato obnoxia. C

Cum autem illa caro, cuius excellentia ſingularis uerbis explicari non ualet, antequam eſſet uerbo unita, obnoxia fuerit peccato in Maria & in aliis à quibus propagatione traducta eſt: non immerito uideri poteſt in Abraam peccato ſubiacuiſſe, cuius uniuerſa caro peccato ſubiacebat. Vnde quæri ſolet, quare Leui decimatus dicatur

dicatur in Abraam & non Chriſtus, cũ in lumbis Abraæ vterq; fuerit ſecundum materialem rationem, quando Abraam decimatus eſt, & decimas dedit Melchiſedech. *Gene. 14. d* Tunc enim Apoſtolus, Leui decimatũ dicit in Abraam, *ad Heb. 7. b* tanquam in materiali cauſa: Quia ea decimatione ſicut Abraam minor Melchiſedech oſtenditur, cui perſonaliter decimas ſoluit, ita & Leuiticus ordo, qui in Abraam ſecundum rationem ſeminalem erat, & ex eo per concupiſcentiam carnis deſcendit. Chriſtus autem non eſt decimatus: quia licet ibi fuerit ſecundum carnem, non tamen inde deſcendit ſecundum legem communem, ſcilicet, per carnalem libidinem, ſicut etiam in Adam omnes peccauerunt, ſed non Chriſtus. Vnde Aug. ſuper Geneſ. *Ad Ro. 5. e* Sicut in Adam peccante, qui in lumbis eius erant *li. 10. c. 19.* peccauerunt: ſic Abraam dante decimas, qui in lumbis *In fine. to. 3.* eius erant, decimati ſunt. Sed hoc non ſequitur in Chriſto, licet in lumbis Adæ & Abraæ fuerit: quia non ſecundum concupiſcentiam carnis inde deſcendit. Cum ergo Leui, & Chriſtus ſecundum carnem eſſent in lumbis Abraæ, quando decimatus eſt, ideo pariter decimati nõ ſunt, quia ſecundum aliquem modum nõ erat ibi Chriſtus, quo erat ibi Leui. Secundum rationem quippe illã ſeminalem ibi fuit Leui, qua ratione per concubitum venturus erat in matrem: ſecundum quam rationem *Ibi. c. 20. ad* non erat ibi Chriſti caro, quamuis ſecundum ipſam ibi *principium.* fuerit Mariæ caro. Ille ergo decimatus eſt in Abraam, *Ibid. paulò* qui ſic fuit in lumbis Abraæ, ſicut ille fuit in lumbis pa- *inferius.* tris ſui: id eſt, qui ſic eſt natus de patre Abraam, ſicut ille de patre ſuo natus eſt, ſcilicet, per legem carnis, & inuiſibilem concupiſcentiam.

Qua ratione caro Chriſti dicta eſt in ſcriptura non fuiſſe peccatrix, ſed ſimilis: quo aperitur quare obligata peccato non fuit in Chriſto. D

Quocirca primitiam noſtræ maſſæ rectè aſſumpſiſſe dicitur Chriſtus: quia non carnem peccati: ſed ſimilitudinem carnis peccati accepit. Miſit enim Deus filium ſuum (vt ait Apoſtolus) in ſimilitudinem carnis *Ad Ro. 8. a* peccati. Aſſumpſit enim verbum carnem peccatrici ſimilem

milem in pœna, & non in culpa, & ideo non peccatricẽ. Cætera verò hominum omnis caro peccati eſt. Sola illius non eſt caro peccati: quia non eum mater concupiſcentia, ſed gratia concepit: habet tamen ſimilitudinem carnis peccati per paſſibilitatem & mortalitatem, quia eſuriit, ſitiit, & huiuſmodi. Licet ergo eadẽ caro ſit eius quæ & noſtra, nõ tamẽ ita facta eſt in vtero ſicut noſtra. Eſt enim ſanctificata in vtero, & nata ſine peccato, & nec ipſe in illa vnquam peccauit. In pœna ergo ſimilis eſt noſtræ, non in qualitate peccati: quia pollutionem quæ ex concupiſcentiæ motu concepta eſt, omnino nõ habuit, nec ex carnali delectatione nata eſt. Venit ergo ad corpus immaculatũ, quod præter libidinis concupiſcentiã fuit cõceptũ: nec illud in ſe habuit vitiũ, quod in aliis eſt cauſa peccati, nec in eo peccauit. Ideoq; verè dicitur verbi caro nõ fuiſſe in Chriſto obligata peccato.

Math.4.a
Ioan.19.f

Quidam videtur aduerſari illi ſententiæ qua dictum eſt, carnẽ Chriſti non prius conceptam quàm aſſumptam. E

Illi autem ſeutentiæ qua ſuprà diximus, carnem verbi non antè fuiſſe conceptam quàm aſſumptam, videtur obuiare quod Augu. ait ſuper Ioannem vbi legitur Soluite tẽplum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt hoc templum, & tu tribus diebus excitabis illud? Hic, inquit, numerus perfectioni dominici corporis conuenit: quia vt dicunt phyſici, tot diebus forma humani corporis perficitur. Horum occaſione verborum quidã dicere præſumpſerunt, dominici corporis formã tot diebus ad modum aliorum corporum perfectam, & membrorum lineamẽtis diſtinctam: & mox verbum dicitur ſibi vniſſe carnem & animam: & hoc modo dicunt illum numerum perfectioni corporis conuenire. Sed alia ratio illius dicti extit, ex qua ſana oritur intelligentia verbi. Non enim ideo illud dixit Auguſt. quia mox vt caro illa opere ſpiritus ſancti ſanctificata & à reliqua ſeparata fuit, verbo Dei cum anima vniretur, vt perfectus & verus Deus eſſet, perfectus & verus homo: ſed quia mẽbrorũ illius dominici corporis diſtinctio in ipſo

In tom.9.ex tract.10.ad finem.
Ioan.2.d

mométo

momēto conceptionis & vnionis Deo & hominis adeo tenuis erat & parua, vt humano uiſui vix poſſet ſubiici: diebus autem illis quos Aug. memorat perfecti eſt, & notabilis facta. Incarnatum eſt ergo uerbum vt ait Ioann. Damaſ. & à propria incorporalitate non exceſſit: & notum incarnatum eſt, & totum eſt incircunſcriptum. Minoratur corporaliter & contrahitur: & diuinè eſt incircunſcriptum: non coextenſa carne eius cum incircunſcripta diuinitate. In omnibus igitur qui ſuper omnia erat, & in vtero ſanctæ genitricis exiſtebat, ſed in ipſo actu incarnationis. *Ioā. Damaſ. lib. de ortho. fide. 3. ca. 7. in fine.*

QVARE IN SCRIPTVRA SAEPIVS tribuatur incarnatio quæ eſt opus Trinitatis, ſpiritui ſancto, & de ipſo etiam conceptus & natus dicatur.

Diſtinct. IIII. A

CVm verò incarnatio verbi ſicut in ſuperioribus tractatū eſt, operatio verè ſit patris & filii & ſpiritus ſancti, inueſtigatione dignum nobis videtur, quare ī ſcriptura ſpiritui ſancto hoc opus ſæpius tribuatur, & de ipſo Chriſtus conceptus & natus memoretur. Non enim ideo operatio incarnationis ſpiritui ſancto ſæpius tribuitur, ꝙ eā ipſe ſolus ſine patre ac filio fecerit: ſed quia ſpūs ſanctus eſt charitas & donum patris & filii: & ineffabili Dei charitate verbum caro factū eſt, & ineffabili Dei dono filius Dei ſibi vniuit formam ſerui. Non ergo frequens dominatio ſpiritus ſancti, ab illo opere patrem uel filiū ſecludit: ſed potius vno nominato tres intelligūtur, ſicut ſit ſæpe in aliis operibus. Vnde Aug. ſuper hoc mouens quæſtionem, in hunc modum candem determinat in Euch. ita inquiens. Cùm illā creaturam quam virgo concepit & peperit, quanuis ad ſolā perſonam filii pertinentem, tota Trinitas fecerit (neqne enim ſeparabilia ſunt opera Trinitas) cur in ea facienda ſpiritus ſanctus ſolus nominatus eſt? An etiam quando vnus trium in aliquo opere nominatur, vniuerſa operari *Ioan. 1. b ad Phil. 2. A* *Solutio.* *In Euch. ca. 38. ad medium, in tomo. 3.*

operari Trinitas intelligitur?ita verè eſt. & exemplis do ceri poteſt. Audiſtis propoſitam quæſtionem, eiuſdemque ſolutionem, vel expoſitionem.

Quo ſenſu dicatur Chriſtus conceptus, & natus de ſpiritu ſancto. B

Aug in principio, ca. 38. in Ench. Sed non eſt in hoc diutius immorandum. Illud enim mouet, quomodo dictus eſt Chriſtus natus de ſpiritu ſancto, cum filius nullo modo ſit ſpiritus ſancti. Nunquid dicturi ſumus patrem hominis Chriſti eſſe ſpiritũ ſanctum, vt Deus pater verbum genuerit, ſpiritus ſanctus hominem? ex qua utraq; ſubſtantia Chriſtus unus eſſet, & Dei patris filius ſm uerbum, & ſpiritus ſancti filius ſecundum hominem, ꝙ eum ſpiritus ſanctus tanq̃ pater eius de matre virgine genuiſſet. Quis hoc dicere audebit, cum hoc ita ſit abſurdum, vt nullæ fidelium aures id valeant ſuſtinere. Proinde cum fateamur Chriſtũ *Ibid. in fine.* natum de ſpiritu ſancto ex Maria virgine, quomodo nõ ſit filius ſpiritus ſancti, & ſit filius virginis, cum de illo & de illa ſit natus, explicare difficile eſt. Proculdubio nõ ſic de illo, vt de patre: Sic autem de illa, vt de matre na- *Ibid. ca. 39. in principio.* tus eſt. Non eſt autem concedendum quicquid de aliqua re naſcitur, continuò eiuſdem rei filium nuncupandum. Vt enim omittam aliter de homine naſci filium, aliter capillum, aliter pediculum, & lumbricum quorũ nihil eſt filius. Vt ergo hæc omittam, quoniam tantæ rei deformiter comparantur, certè qui naſcuntur ex aqua & ſpiritu ſancto, non aquæ filios eos rectè quiſpiã dixerit: ſed dicuntur filii Dei patris, & matris eccleſiæ. *Non omnes qui dicũtur alicuius filij, de illo nati ſunt.* Sic ergo de ſpiritu ſancto natus eſt Chriſtus, nec tamen filius eſt ſpiritus ſancti. Sicut econuerſo non omnes qui dicuntur alicuius filii, conſequens eſt, ut de illo etiam nati eſſe dicantur: ut illi qui adoptantur. Dicuntur etiã filii gehennæ, non ex illa nati, ſed in illam præparati. Cũ *Ioan. 3. a* itaq; de aliquo naſcatur aliquid, & non ita vt ſit filius: *Ibid. ca. 40. in principio* nec rurſus omnis qui dicitur filius, de illo ſit natus, cuius dicitur filius: profectò modus iſte quo natus eſt Chriſtus de Maria ſicut filius, & de ſpiritu ſancto, non ſicut filius, inſinuat nobis gratiã Dei, qua homo nullis

meritis

meritis præcedentibus in ipſo exordio naturæ ſuæ quo eſſe cœpit, uerbo Dei copularetur in tantam perſonæ unitatem ut idem eſſet filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis qui filius Dei: & ſic in naturæ humanæ ſuſceptione, fieret quodammodo ipſa gratia illi homini naturalis, qua nullum poſſit admittere peccatum. Quæ gratia ideo per ſpiritum ſanctum eſt ſignificata, quia ipſe propriè ſic eſt Deus, vt ſit etiam Dei donum. Per hoc ergo ꝙ de ſpiritu ſancto eſſe natiuitas Chriſti dicitur, quid aliud quam ipſa gratia Dei demonſtratur? qua mirabili, & ineffabili modo uerbo Dei eſt adiunctus atque connexus, & diuina gratia corporaliter repletus. *Aug. ca. 37. ad principium in Enchir. Ca. 41. eiuſdem ad principium*

Alia ratio qua dicatur natus de ſpiritu ſancto. C

Poteſt etiam dici Chriſtus ſecundum hominem ideo natus de ſpiritu ſancto, quia eum fecit. In quātum enim homo eſt, & ipſe factus eſt, ut ait Apoſtolus. Conceptus ergo & natus de ſpiritu ſancto eſſe dicitur, non ꝙ ſpiritus ſanctus fuerit uirgini pro ſemine: non enim de ſubſtantia ſpiritus ſancti ſemen partus accepit: ſed quia per gratiam Dei, & operationem ſpiritus ſancti de carne virginis eſt aſſumptum, quod uerbo eſt unitum. Et in euāgelio ſecundum hanc intelligentiam legitur de Maria, ꝙ inuenta eſt in utero habens de ſpiritu ſancto. Cuius dicti rationem Ambr. inſinuans in 2. lib. de ſpiritu ſancto, ait, Quod ex aliquo eſt, aut ex ſubſtantia, aut ex poteſtate eius eſt. Ex ſubſtantia, ſicut filius, qui à patre, vel ex patre: & ſpiritus ſanctus, qui à patre & filio procedit. Ex poteſtate autem, ſicut ex Deo omnia. Quomodo ergo in utero habuit Maria ex ſpiritu ſancto? Si quaſi ex ſubſtantia, ergo ſpiritus in carnem, & oſſa cōuerſus eſt. Non utique. Si uerò quaſi ex operatione, & poteſtate eius uirgo concepit, quis neget ſpiritum ſanctum dominicæ incarnationis auctorem? *Galat. 4. a* *Matth. 1. c* *Amb. ī fine. Cap. 5. in tomo. 2.*

Quare Apoſtolus dicat Chriſtum factum, cum nos eum eſſe fateamur natum. D

Sed quæri poteſt cum nos ſaluatorem natum profiteamur, cur Apoſtolus eum factum dicat ex ſemine Dauid: alio loco, factum ex muliere? cum aliud ſit fieri, aliud *Rom. 1. a*

Galat.4.a aliud naſci? Aliquid ergo ſignificauit hoc dicto. Quia enim non humano ſemine concreata eſt caro domini in vtero virginis, & corpus effecta, ſed effectu & virtute ſpiritus ſancti: ideo Apoſtolus dicit factum, nō natum. Aliud eſt enim ſemine admixto, & ſanguine coagulato generare: Aliud eſt non permixtione, ſed virtute procreare: poſſunt enim homines generare filios, ſed non facere. Ecce quare dicit Apoſtolus factū, & non natum: ne eius ſcilicet, natiuitas quæ fuit ſine virili ſemine, noſtræ ſimilis putaretur, quæ conficitur ſeminū commixtione. Ideo autem cùm ſanctum diceret Apoſtolus, addidit ex ſemine Dauid: quia etſi non interceſſit ſemen hominis in conceptione virginis, tamen quia ex ea carne Christus formatus eſt quæ conſtat ex ſemine, rectè dicitur quia factus eſt.

Gloſſa ordi. ad illud Roma. primo. Qui factus eſt.

Gloſſa ordi. ad eundem locum.

SI PERSONA VEL NATVRA perſonam vel naturam aſſumpſit, & ſi natura Dei incarnata ſit.

Diſtinct. V. A

De modo vniendi diuinā & humanam naturā in Chriſto.

PRæterea inquiri oportet, cùm ex præmiſſis conſtet verbum Dei carnem, & animam ſimul aſſumpſiſſe in vnitatem perſonæ, quid horum potius concedendum ſit, ſcilicet, quòd perſona perſonam, vel natura naturam, vel perſona naturam, vel natura perſonam auſſumpſerit. Et an ita conueniat dici diuinam naturam eſſe incarnatam, ſicut Deus incarnatus, & verbum incarnatum ſanè dicitur. Hæc inquiſitio ſiue quærendi ratio, iuxta ſacratum auctoritatum teſtimonia partim implicita atque perplexa, partim verò explicita eſt & aperta. Certum eſt enim & ſine ambiguitate verum, quòd non natura perſonam, nec perſona perſonam, ſed perſona naturam aſſumpſit: quod ſanctorum ſubditis comprobatur teſtimoniis, & aſtruitur documentis. Ait enim Aug. in lib. de fide ad Petrum, Deus vnigenitus dum conciperetur, veritatem carnis accepit ex virgine: & cum naſceretur, integritatem

Aug. cap. 2. poſt mediū.

gritatem virginitatis ſeruauit in matre. & paulò poſt, Sic Deus humanam naturam in vnitatem perſonæ ſuſcepit, quòd ſe humilians per miſericordiam incorruptæ virginis, vterum ex ea naſciturus impleuit. Formam ergo ſerui, id eſt, naturam ſerui, in ſuam accepit ille Deus perſonam. Item Deus verbum non accepit perſonam hominis ſed naturam. Item Dei filius vnigenitus, vt carnem hominis animamq; mundaret, ſuſceptione carnis animæq; rationalis incarnatus eſt. His aliiſq; pluribus auctoritatibus euidenter oſtenditur, non naturam perſonam, nec perſonam perſonam, ſed perſonam naturam recepiſſe. De quarto verò quæſtionis articulo, vtrùm ſcilicet, natura naturam aſſumpſerit ſcrupuloſa etiam inter doctos quæſtio eſt. Quia & in hoc plurimum diſſentire videntur, qui auctoritate præclari aliiſq; doctiores in ſacra pagina extiterunt: nec tantum alii ab aliis verum etiam iidem à ſeipſis diſſonare videntur, ſicut ſubiecta capitula docent. Legitur enim in concilio Toletano.8.traditum ſic, Solum verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et cum tota trinitas operata ſit formationẽ ſuſcepit hominis, quoniam inſeparabilia ſunt opera Trinitatis, ſolus tamen filius accepit hominem in ſingularitatem perſonæ, non in vnitatem diuinæ naturæ, id eſt, quod eſt propriũ filii non quod cõmune eſt trinitati. Idem in cõcilio.11.Toletano. Vnius ſubſtãtię credimus Deũ patrem, & filium & ſpiritũ ſanctum: non tamen dicimus vt huius trinitatis vnitatem Maria virgo genuerit, ſed tantum filium, qui ſolus naturã noſtrã in vnitatem perſonæ ſuę aſſumpſit. Incarnationem quoque huius filii Dei tota Trinitas operata eſſe credenda eſt. Solus autem filius formam ſerui accepit in ſingularitatem perſonæ. His inſinuari videtur, quod perſona tantum naturam, non natura naturam aſſumpſerit. Si enim quod commune eſt Trinitati, non accepit hominem: ergo non natura diuina, quæ communis eſt tribus perſonis. Cui videtur obuiare quod Auguſt ait in lib. de fide ad Petrum, Nec diuinitas, inquit, Chriſti aliena eſt à natura patris: ſecundum

Ibidẽ ca.2. paulò inferius.

Phil.2.a

In medio ca.17. eiuſdem lib. de fide ad Petrum.

In cõcilio Toletano.6.ca.1.poſt mediũ, tomo.2. conciliorũ.

Ioan.1.b

Ad finẽ præfationis concilij Toleta. 11. Tom.2. conciliorũ.

Ad phil.2.a

Cap.2. ante medium ca. Ioannis.1.a

cundũ illud, In principio erat verbum: nec humanitas eius aliena eſt à natura matris, ſecundũ id quod Verbũ caro factũ eſt. Illa enim natura quæ ſemper genita manet ex patre, naturam noſtram ſine peccato ſuſcepit, vt naſceretur ex virgine. Hac auctoritate videtur tradi, quòd diuina natura humanã ſuſcepit. Vbi vehementer moueri poſſumus, ꝙ eam genitam æternaliter ex patre dicit, niſi fortè natura pro perſona hic accipiatur: alioquin ſi dixerimus naturam tribus perſonis communem genitam eſſe, occurrunt nobis ex aduerſo quæ in tractatu de trinitate diſſeruimus. vbi diximus non naturam naturam, ſed perſonam perſonã genuiſſe. Quia ſi natura genuiſſet naturam, cum vna eademq; ſit natura trinitatis, eadem res ſeipſam genuiſſet. Quod Aug. fieri poſſe negat. Sed alibi certum reperimus documentum, quo natura naturam aſſumpſiſſe monſtratur. Ait. n. Aug. in primo li. de trin. Etiam ſeipſo Chriſtus factus eſt minor, formam ſerui accipiens. Neq;. n. ſic accepit formam ſerui, ut amitteret formam Dei, in qua erat æqualis patri: vt in forma ſerui, & in forma Dei idem ipſe ſit unigenitus filius patris: quia forma Dei accepit formam ſerui. Si autem forma Dei formam ſerui accepit, ſine dubio natura naturam accepit. Formæ enim nomine natura ſignificatur, vt Aug. euidenter docet in lib. de fide ad Petrum. Cum inquit, de Chriſto audis quia in forma Dei erat, oportet te agnoſcere firmiſſimeque tenere, in illo formæ nomine naturalem plenitudinem debere intelligi. In forma Dei ergo erat, quia in natura Dei patris ſemper erat, de qua natus erat. Hilarius quoq; in 12. lib. de trin. ita ait. Eſſe in forma Dei non alia intelligentia eſt, quam in Dei manere natura. Didiciſti nomine formæ intelligentiam fieri naturæ, at audiſti, quod forma Dei formam ſerui ſuſcepit. Vnde conſequens eſt, quòd natura diuina naturam humanam ſuſcepit. Quod etiã Hiero. in explanatione fidei euidenter inſinuat, inquiẽs, Paſſus eſt filius Dei non putatiuè, ſed verè: ſecundum illud, Paſſus eſt quod pati poterat, id eſt, non ſecundum illã ſubſtantiã, quæ aſſumpſit, ſed ſecundum illam quæ

id eſt, li. 1. Sentẽtiarũ, diſtin. 5.

Li. de tri. 1. cap. 1. ante medium. Cap. 7. ante medium.

Ibid. in fine. Cap. 2. poſt medium.

Hila. li. 12. Non longe à principio.

Hieronymus In tom. 4. in medio explanatiõis Symboli ad Damaſ.

aſſumpta eſt. Ex quo apparet diuinā ſubſtātiam aſſumpſiſſe humanā. Ex verbis autem Aug. ſuperius poſitis, adhibita diligentia innui videtur ſolū verbum carnem factum, & naturam ſolum ſuſcepiſſe humanam: & diuinam naturam, eandem accepiſſe. Ait enim, Trinias nos ſibi reconciliauit per hoc quòd ſolum verbum carnem ipſa trinitas fecit. In quo ſic veritas incōmutabilis manet diuinæ humanæque naturæ, vt ſicut vera ſemper eſt eius diuinitas, quā de patre habet, ita ſemper & incommutabilis eius ſit humanitas, quam ſibi vnitam ſumma diuinitas gerit. Ecce & ſolū verbum dixit carnem factū & humanitatem diuinitati vnitam. Idem quoque ſuperius dixit ſeruilem formā à ſolo filio ſuſceptam, quam tota trinitas fecit. Iam facile eſt agnoſcere, quàm diuerſa & multiplicia ſuper queſtione propoſita auctores tradiderunt. Ideoque poſteriores ea legentes, varias atque contraria, ex prædictis occaſionem ſumentes, promunt ſententias. *Aug. de fide ad Petrū. c. 2. in fine.*

Quid de hoc tenendum ſit. B

Nos autem omnis mendacii, & contradictionis notam à ſacris paginis ſecludere cupiētes, orthodoxis patribus atque catholicis doctoribus nulla prauæ intelligentiæ ſuſpitione notatis, conſentimus dicentes, & perſonam filii aſſumpſiſſe naturam humanam, & naturam diuinam humanæ naturæ in filio vnitam, eamque ſibi vniſſe vel aſſumpſiſſe. Vnde & verè incarnata dicitur. Quòd vero dicitur ſolus filius formam ſerui accepiſſe, per hoc nō excluditur diuina natura ab acceptione ſeruilis formæ: ſed aliæ duæ perſonæ, pater ſcilicet, & ſpiritus ſanctus, Item & illud aliud, ſcilicet, Id quod eſt propriū filii, non quod commune eſt trinitati, hominem accepit, ſic oportet intelligi, id eſt, proprie in hypoſtaſi filii, non in tribus communiter perſonis, diuina natura humanā naturam ſibi vniuit. Qui ſenſus ex verbis Ioan. Damaſc. confirmatur, qui totam diuinam natutam in vnam hypoſtaſim incarnatam eſſe euidenter aſſerit, dicens, In humanatione Dei verbi aimus omnem, & perfectam naturam deitatis in vna eius hypoſtaſeon *Damaſcum In lib. de orthodoxa fide, 3. cap. 6. ad medium.*

 incarna-

incarnatam eſſe, id eſt, vnitam humanæ naturæ, & non patrem patri. Omni enim humanæ naturæ aimus eſſe vnitam omnem deitatis naturam vel ſubſtantiã. Item, Eadem eſt natura in ſingula hypoſtaſeon, id eſt, perſonarum. & quando dicimus naturam uerbi incarnatam eſſe, ſecundum beatos, ſcilicet, ſecundum Athanaſium, & Cyrillum, deitatem dicimus eſſe unitã carni, & vnam naturam Dei verbi incarnatã confitemus. Verbum autem & quod commune eſt ſubſtantiæ poſſidet, & quod proprietatis eſt habens hÿpoſtaſeos, id eſt, perſonæ. Et ex his manifeſtè oſtenditur, quòd natura diuina incarnata eſt. Vnde & eadem verè dicitur ſuſcepiſſe humanam naturam.

Damaſce. Lib. & cap. eiſdem paulò inferius.

An diuina natura debeat dici caro facta. C

Sed quæritur, vtrùm eadem diuina natura debeat dici caro facta, ſicut uerbum dicitur caro factum. Si enim idem eſt incarnari quod eſt carnem fieri, videri poteſt ita debere dicit, quòd ſit caro facta ſicut dicitur incarnata. Ad quod dicimus, quia ſi illud dictũ in ſacra ſcriptura reperiretur, ex eadem intelligentia acciperetur, qua cum dicitur incarnata. Sed quia illud auctoritas ſubticuit atque locutionis modus nimiam uideretur facere expreſſionem ſi natura diuina diceretur caro facta, melius ſilere hoc puto uel negare, quàm temere aſſerere: ne ſi illud dicatur, cõuertibilitas naturæ in naturam ſignificari putetur. Ex præmiſſis indubitabiliter cõſtat ꝙ perſona uerbi ſiue natura diuina hominis naturam ſcilicet, carnem & animam aſſumpſit, ſed non perſonam hominis. Si autem natura diuina naturã hominis accepit, quare non dicitur facta homo vel eſſe homo, ſicut verbum Dei? Ad quod dici poteſt, quòd Dei filius dicitur factus homo uel eſſe homo, non ſolum quia hominem aſſumpſit, ſed quia ipſum in unitatẽ, & ſingularitatem ſui & perſonæ accepit. Natura autem diuina hominem quidem accepit, id eſt, hominis formam ſibi vniuit, ſed non in ſingularitatem, & vnitatem ſui. Seruata enim proprietate ac diuerſitate duarum naturarum, perſonæ ſingularitas extitit. Ideoque non ſic dicitur diuina na-

Ioan. 1. b

Reſponſio.

Reſponſio.

tura

tura eſſe homo vel facta homo ſicut Dei filius. Quidam tamen indifferenter vtrunque concedunt.

Quare non accepit perſonam hominis, cùm hominem acceperit? D

Ideo verò non perſonam hominis aſſumpſit, quia caro illa, & anima illa non erant vnita in vnam perſonam, quam aſſumpſerit: quia non illa conſtabat perſona, quãdo ill.s vnitum uerbum eſt. Nam ſibi inuicem vnita ſunt ſimul cum uerbo. Altera tamen vnione inuicẽ vnita ſunt illa duo, ſcilicet, anima & caro: alia unione uerbo unita ſunt. Quia alia eſt vnio animæ illius ad carnem, & alia eſt unio uerbi ad animam illam & ad carnem. Non ergo accepit uerbum Dei perſonam hominis, ſed naturam: quia non erat ex carne illa, & anima illa vna compoſita perſona quam verbum accepit, ſed accipiendo vniuit, & vniendo accepit.

Contra hoc oppoſitio, quæ probare quidam volunt, perſonam accepiſſe perſonam. E

Hic à quibuſdam opponitur, quod perſona aſſumpſit perſonam. Perſona enim eſt ſubſtantia rationalis indiuiduæ naturæ. hoc autem eſt anima. Ergo ſi animam aſſumpſit, & perſonam quod ideo non ſequitur, quia anima non eſt perſona, quãdo alii rei vnita eſt perſonaliter, ſed quãdo per ſe eſt. abſoluta enim à corpore perſona eſt, ſicuti angelus, Illa autem anima nunquã fuit, quin eſſet alii rei coniuncta. Ideoq; non ea aſſumpta, perſona eſt aſſumpta. Aliter quoque nituntur probare verbum Dei aſſumpſiſſe perſonã, quia aſſumpſit aliquẽ hominem. Aſſumpſit enim hominem Ieſum Chriſtum: ergo aliquem hominẽ. Quòd autem hominem Ieſum Chriſtum aſſumpſerit, Aug. in expoſitione ſymboli ſub anathemate trãdit, dicens, Si quis dixerit atque crediderit hominem Ieſum Chriſtum à filio Dei aſſumptum non fuiſſe, anathema ſit. qui etiam in pluribus ſcripturæ locis huiuſmodi vtitur locutionibus, Illa homo à verbo eſt aſſumptus, Ille homo factus eſt Chriſtus. Et propheta de homine Chriſto loquens Deo ait, Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti, &c. Ex quibus conſequi videtur,

Ex boetio li. contra Euthycẽ & neſtoriũ hic nõ tenetur.

Alia approbatio.

Au. ſermone 129. de tẽpore qui eſt. 3. feriæ. 5. i cœna domini, tom. 10.

Pſal. 64.

Aug. ca. 15. li. 1. de pdeſti. ad princ.

cipiũ, & pau lo in inſe. s. 7 detur, quòd aliquis homo aſſumpta ſit à uerbo: & ita perſona à perſona ſit aſſumpta. Sed quia hoc nephas eſt dicere, aut ſentire, præmiſſæ locutiones eisque ſimiles ſecundum hanc intelligentiam ſanè accipi debẽt, vt homo Chriſtus ſiue homo ille. ſiue quidam homo dicatur aſſumptus à uerbo ſiue vnitus uerbo, non quia hominis perſona ſit aſſumpta uel vnita verbo, ſed quia illa anima, & caro ita aſſumpta ſunt & unita verbo, in quibus ſubſiſtit perſona Dei & hominis: ut ad hominis naturã non ad perſonam reſpicias, cum aſſumptum vel vnitum, vel quendã vel aliquem in huiuſmodi locutionibus ſcriptura commemorat. Quocirca cum quæritur ſine ꝓpoſita auctoritate, an aliquis, vel quidã ſit aſſumptus a uerbo vel unitus uerbo: ſine diſtinctione intelligentiæ non eſt hic reddenda reſponſio, quoniam multiplex præmiſſa eſt quæſtio, ſed inſtantiam quærentis ita determinatio, Si de hominis perſona quæris, reſpõdeo, non, ſi de hominis natura, dico, eſt.

DE INTELLIGENTIA HARVM LOcutionum, Deus factus ęſt homo, Deus eſt homo, an his locutionibus dicatur Deus factus eſſe aliquid, vel eſſe aliquid, vel non eſſe aliquid.

Diſtinct. VI. A

De modo vniendi diuinã & humanã naturam ſecundũ varias donorũ opiniones.

EX premiſſis autem emergit quęſtio plurimum cõtinens vtilitatis, ſed nimium difficultatis atq; perplexitatis. Cùm enim conſtet ex prædictis, & aliis pluribus teſtimoniis, omnesq; catholici unanimiter fateantur Deum factum eſſe hominem, & Chriſtum verum Deum eſſe, & verum hominem, quæritur an his locutionibus, Deus factos eſt homo, Filius Dei factus eſt filius hominis, Deus eſt homo, & Homo eſt Deus, dicatur Deus factus eſſe aliquid, vel eſſet aliquid, vel aliquid dicatur eſſe Deus, & an ita cõueniat dici, Homo factus eſt Deus, & Filius hominis factus eſt filius Dei, ſicut econuerſo dicitur. & ſi ex his locutionibus non dicitur

citur Deus factus eſſe aliquid, vel eſſe aliquid; quæ ſit intelligentia harum locutionem & ſimilium. In huius profunditatis reſeratione, & ſcrupuloſæ quæſtionis expoſitione plurimum differre inueniuntur ſapientes.

Quorundam ſententiam refert. B

Alii enim dicunt, in ipſa uerbi incarnatione hominem quendam ex anima rationali & humana carne conſtitutum, ex quibus duobus omnis uerus homo conſtituitur: & ille homo cœpit eſſe Deus, non quidem natura Dei ſed perſona uerbi, & Deus cœpit eſſe homo ille: concedunt etiam hominem illum aſſumptum à verbo & unitum uerbo, & tamen eſſe verbum: & ea ratione tradũt dictum eſſe Deum factum hominem, vel eſſe hominem: quia Deus factus eſt, id eſt, cœpit eſſe quędam ſubſtãtia ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens & illa ſubſtantia facta eſt, id eſt, cœpit eſſe Deus, non tamen demigratione naturæ in naturam, ſed utriuſq; naturæ ſeruata proprietate factũ eſt, ut Deus eſſet illa ſubſtantia, & illa ſubſtantia eſſet Deus. Vnde verè dicitur, Deus factus eſt homo, & Homo factus eſt Deus & Deus eſt homo, & Homo Deus, & Filius Dei filius hominis, & econuerſo. Cumque dicant illum hominem ex anima rationali & humana carne ſubſiſtere, non tamen fatẽtur ex duabus naturis eſſe compoſitum, diuina ſcilicet, & humana: nec illius partes eſſe duas naturas, ſed animam tantùm & carnem.

Auctoritates ponit quibus muniunt ſuam ſententiam. C

Et ne de ſuo ſenſu tantùm loqui putentur, hanc ſententiam pluribus muniũt teſtimoniis. Ait enim Aug. in lib. de Trin. Cùm legitur, Verbũ caro factum eſt, in verbo intelligo verum Dei filium, in cárne agnoſco uerum hominis filium, & utrunq; ſimul unam perſonam, Deũ & hominẽ ineffabilis gratiæ largitate coniunctum. Idẽ in Ench. Chriſtus Ieſus de Deo eſt: homo autem natus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria uirgine. Vtraque ſubſtantia, diuina & humana, filius eſt vnicus Dei patris omnipotẽtis, de quo procedit ſpiritus ſanctus, vtrunq; vnus: *13. c. 19. ad medium.* *Cap. 38. ad principium.* *Ibidem cap. 35. in fine.*

ſed aliud propter verbum & aliud propter hominem: non duo filii Deus & homo, ſed vnus Dei filius. Deus ſine initio, homo à certo initio. Idem in eodem, Quid natura humana in Chriſto homine meruit, vt in unitatem perſonæ uinci filii Dei ſingulariter aſſumpta eſſet? Quæ bona uolūtas, quæ bona opera præceſſerunt quibus me reretur iſte homo vna fieri perſona cum Deo? Nunquid antea fuit homo, & hoc ei ſingulare beneficiūm preſtitū eſt, vt ſingulariter promereretur Deum? Nempe ex quo homo eſſe cœpit, non aliud cœpit eſſe homo quam Dei filius, & hic unicus: & propterea Dei verbū, quia eſt ab illo ſuſcepta caro, facta eſt utique Deus, vt quemadmodum una eſt perſona quilibet homo, anima. ſ. rationalis & caro: ita Chriſtus vna perſona, uerbum & homo.

Ibidem cap. 36. in principio.

Idem ſuper Ioan. Agnoſcamus geminam ſubſtantiam Chriſti, diuinam. ſ. qua æqualis eſt Patri: & humanā: qua minor eſt patre. vtrunque autem ſimul non duo, ſed vnus eſt Chriſtus, ne ſit quaternitas, non Trinitas Deus. Ac per hoc Chriſtus eſt Deus. anima rationalis & caro. Idem quoque in lib. de prædeſtinatione ſanctorum. Ille homo ut à verbo patri coæterno in vnitatem perſonæ aſſumptus, filius Dei vnigenitus eſſet, unde hoc meruit? quod bonum eius præceſſit, vt ad hanc ineffabilem excellentiam perueniret? Faciente ac ſuſcipiente Deo verbo, ipſe homo ex quo eſſe cœpit, filius Dei vnicus eſſe cœpit, Item homo quicunque ita gratia fit Chriſtianus, ſicut gratia homo ille ab initio factus eſt Chriſtus. Idem in lib. 13 de Trini. Gratia Dei nobis in homine Chriſto commendatur. Quia nec ipſe ut tanta vnitate Deo verò coniunctus, vna cum illo perſonā filius Dei fieret, vllis eſt præcadentibus meritis aſſecutus: ſed ex quo homo eſſe cœpit, ex illo eſt & Deus. Vnde dictum eſt, Verbum caro factum eſt. Hilarius quoque in decimo lib. de Trin. ait. Chriſtum non ambigimus eſſe Deum verbum, neq; rurſus filiū hominis ex anima & corpore cōſtitiſſe ignoramus. His aliiſque authoritatibus vtuntur, qui hominem quendam ex anima rationali & carne compoſitum dicunt Deum factum, ſed gratia, non natura. Sola enim

In io. 9. tractatu. 78. in fine exponēs illud Quia pater maior me eſt.

Ca. 15. ī principio to. 7.

Ibidem paulò inferius.

Li. 13. c. 17. ad principiū

Hilarius poſt medium lib. 10.

gratia

gratia habuit ille homo, nõ meritis vel natura, ut eſſet Deus ſiue Dei filius, ut haberet omnem ſcientiam & potentiam, quam habet verbum cum quo eſt una perſona. Nec tamen in ſuperioribus legitur, quod homo ille ſit vna perſona cum verbo, & ſit ipſum verbum ſed etiam quod anima rationalis & caro eadem perſona ſit, & Chriſtus ſit, & Deus.

Aliorum ſententia. D

Sunt autem & alii qui iſtis in parte conſentiunt, ſed dicunt hominem illum non ex anima rationali & carne tantùm, ſed ex humana diuina natura, id eſt, ex tribus ſubſtantiis, diuinitate, carne, & anima conſtare: & hunc Ieſum Chriſtum fatentur, & vnam perſonam tantum eſſe: ante incarnationem uerò ſolummodo ſimplicem, ſed in incarnatione factam compoſitam ex diuinitate & humanitate. Nec eſt ideo alia perſona quam prius, ſed cum prius eſſet Dei tantum perſona, in incarnatione facta eſt etiam hominis perſona: non vt duæ eſſent perſonæ, ſed ut vna & eadem eſſet perſona Dei & hominis. Perſona ergo quæ prius erat ſimplex, & in vna tantum natura exiſtens, in duabus & ex duabus ſubſiſtit naturis: & perſona quæ tantum Deus erat, facta eſt etiã verus homo ſubſiſtens non tantùm ex anima & carne, ſed etiam ex diuinitate, nec tamen perſona illa debet dici facta perſona, quãuis dicatur facta perſona hominis. Facta eſt igitur illa perſona (vt quibuſdam placet) quiddam ſubſiſtens ex anima & carne, ſed non eſt facta perſona vel ſubſtantia vel natura: & inquantum eſt illa ſubſiſtens, compoſita eſt: inquantum autem verbum eſt, ſimplex eſt. *Hæc opera non tenetur.*

Auctoritates etiam ponit, quæ hanc probant ſententiam. E

De hoc Augu. in lib. ſententiarum Proſperi ait, Modis omnibus approbare cõtendimus ſacrificium eccleſiæ duobus conſtare, duobus confici: uiſibili elementorum ſpecie, & inuiſibili domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine, ſacramento & re ſacramenti, id eſt, corpore Chriſti: ſicut Chriſti perſona conſtat & conficitur ex *Laufrancus ad ſextam Berengarij obiectionem reſpõſione id habet & re-*

fertur de con ſecra. dict. 2. à Gratiano.

Deo & homine, cùm ipſe Chriſtus verus ſit Deus & verus homo. Quia omnis rex illarum rerum naturam & veritatem in ſe continet, ex quibus conficitur. De hoc eodem Ioannes Damaſcenus. In domino noſtro Ieſu Chriſto duas quidem naturas cognoſcimus, vnam autem hypoſtaſim ex vtriſque compoſitam, Incarnatus eſt ergo Chriſtus, ex virgine aſſumens primitiam noſtræ maſſæ, ut ipſa extiterit in carne hypoſtaſis, quæ Dei uerbi hypoſtaſis compoſita & facta fuerit, quæ priùs ſimplex erat verbi hipoſtaſis. Compoſita vero ex duabus perfectis naturis, deitate & humanitate: & fecerat ipſa diuinæ uerbi Dei filiationis characteriſticum & determinatiuum idioma, ſecundum quod diuiſa eſt à patre & ſpiritu ſancto, & carnis chatacteriſtica & determinatiua idiomata: ſecũdum quæ differat à matre & reliquis hominibus, Item, Vnam hypoſtaſim filii Dei confitemur in duabus naturis perfectè ſe habẽtibus, deitatis & humanitatis: & incarnatam eſſe eandem hypoſtaſim, & has duas naturas cuſtodiri & manere in ipſo poſt vnionem, non ſeorſum & ſecundum partes ponentes ſingulam, ſed vnitas inuicem in unam compoſitam hypoſtaſim: ſubſtantialem enim inquimus vnionem: ſcilicet, veram, & non ſecũdum phantaſiam: ſubſtãtialem autem, non duabus naturis perficientibus alteram, ſcilicet, vnâ compoſitam naturam, ſed vnitas inuicem in vnam hypoſtaſim compoſitam filii Dei: & manere eandem ſubſtantialem differẽtiam determinauimus. Quod creabile manſit creabile, & quod increabile increabile, & mortale mortale, & immortale immortale, & circunſcriptibile circunſcriptibile, & incircunſcriptibile incircunſcriptibile: & hoc quidem refulget miraculis. De hoc etiam Aug. in lib. de Trin. ait, Quemadmodum ſecundum deitatem una eſt patris filiiq; natura, ita etiam iuxta humanitatem eadem eſt matris & filii una natura. Ex utraque ergo ſubſtantia & diuinitatis & humanitatis vnus atque idem eſt Deus, Dei & hominis filius Ieſus Chriſtus, vt verus Deus, ita etiã homo verus, Idẽ etiã in li. 13. de Tri. Sic Deo coniungi potuit humana natura, vt ex duabus ſubſtantiis

Ca. 4 l. 3. de orthodoxa fide.

Li. eodem c. 3. in medio.

Aug. ſermone 193. de tẽpore, qui eſt 5. 3 feſto ſanctæ Trinitatis tomo. 10. hic habet.

ſubſtantiis fieret vna perſona. Ac per hoc iam eſt ex tribus, Deo, anima, & carne. His aliiſque pluribus auctoritatibus ſe muniunt, qui dicunt perſonam Chriſti compoſitam eſſe vel factam ſiue conſtantem ex duabus naturis, ſiue ex tribus ſubſtantiis. *Cap. 17. à principio.*

Tertia aliorum ſententia. F

Sunt etiam alii, qui incarnatione verbi non ſolùm perſonam ex naturis compoſitam negant, verumetiam hominem aliquem ſiue etiam aliquam ſubſtantiam ibi ex aĩa & carne compoſitam vel factam diffitentur. Sed ſic illa duo, ſcilicet, aĩam & carnem verbi perſonæ vel naturæ vnita eſſe aiunt, vt non ex illis duobus vel ex his tribus aliqua natura vel perſona fieret ſiue componeretur, ſed illis duobus velut indumento verbum Dei veſtiretur, vt mortalium oculis congruenter appareret. Qui ideo dicitur verus factus homo, quia veritatem carnis & animæ accepit. Quæ duo etiam in ſingularitatem vel vnitatem ſuæ perſonę accepiſſe legitur: non quia illa duo vel aliqua res ex illis compoſita ſit vna perſona cũ verbo, vel ſit verbum, ſed quia illis duobus accedentibus verbo, non eſt perſonarum numerus auctus, vt fieret quaternitas in Trinitate, & quia ipſa perſona verbi quę priùs erat ſine indumento, aſſumptione indumenti non eſt diuiſa vel mutata, ſed vna eademque immutata permanſit. Qui ſm̃ habitum, Deum hominem factum dicunt Accipiendo enim hominem dictus eſt Deus, factus eſt homo, & propter acceptum hominem, dicitur Deus verè eſſe homo, & propter aſſumentem Deum, dicitur homo eſſe Deus. Nam ſi eſſentialiter, inquiunt illi, Deus eſſe homo, vel homo eſſe Deus intelligeretur, tũc ſi Deus aſſumpſiſſet hominem in ſexu muliebri, & mulier eſſentialiter Deus eſſet, & econuerſo. At potuit Deum aſſumpſiſſe hominem in ſexu muliebri, potuit ergo mulier eſſe Deus, & econuerſo. *Greg. homi. 8. ad cap. 1. Ezechielis.*

Auctoritates inducit quibus hæc ſententia roboratur. G

Ne autem & iſti de ſuo ſenſu influere videantur, teſtimoniis in medium productis quod dicunt confirmant. *Epiſt. ad Honoratũ, 120.*

Ait

in fine ca.4. in tomo.2. Ait enim Aug.in lib.de gratia noui teſtamenti,Sicut nõ augetur numerus perſonarum,cum caro accedit animę vt ſit vnus homo,ſic nõ augetur numerus perſonarum, cum homo accedit verbo,vt ſit vnus homo Chriſtus:legitur ita Deus homo,vt intelligamus huius perſonę ſingularitatem,non vt ſuſpicemur in carnem mutatam diuinitatem. *Philip.2.* Idem quoque tractans illud verbum Apoſt. Habitu inuentus eſt vt homo,manifeſtè oſtendit Deum dici factum eſſe hominem,vel eſſe hominem ſecundum habitum in lib.83.quæſtionum ita inquiens. *In principio quæſt.73.in tomo.4.* Multis modis habitum dicimus,vel habitum animi, ſicut diſciplinæ perceptionem vſu firmatam, vel habitum corporis, ſicut dicimus alium alio validiorem, vel habitũ eorum quæ membris accommodantur extrinſecus, vt cum dicimus aliquem veſtitum vel calceatum, & huiuſmodi. In quibus omnibus generibus manifeſtum eſt in ea re dici habitum, quæ accidit vel accedit alicui, ita vt eam poſſit etiam nõ habere. Hoc autem nomen ductum eſt *Ibidem paulo inferius.* ab illo verbo quod eſt habere.Habitus ergo in ea re dicitur,quæ nobis vt habeatẽ vel accidit vel accedit. Veruntamẽ hoc intereſt,quia quędã eorũ quæ accidunt vel accedunt,vt habitum faciant non mutantur,ſed ipſa mutant in ſe integra & inconcuſſa manentia, ſicut ſapiẽtia accedens homini,non ipſa mutatur, ſed hominem mutat,quem de ſtulto ſapientem facit.Quędam verò ſi accedunt vel accidunt, vt mutent & mutẽtur,vt cibus qui amittens ſpeciem ſuã in corpus vertitur, & nos cibo refecti,ab exilitate atque languore in robur atque valentiam mutamur. *Ibidem paulo inferius.* Tertium genus eſt,cum ea quæ accidũt vel accedunt,nec mutant ea quibus accidunt, nec ab eis ipſa mutantur,ſicut annulus poſitus in digito, quod genus rariſſimè reperitur. *Ibidem paulo inerius.* Quartum genus eſt cum ea quæ accidunt vel accedunt,mutantur non à ſua natura, ſed aliam ſpeciem & formam accipiunt, vt eſt veſtis, quæ deiecta atque depoſita nõ habet eam formam quam ſumit induta,Induta enim membris accipit formã, quam non habebat exuta, quod genus congruit huic comparationi. Deus enim filius ſemetipſum exinaniuit, non

formam

formam ſuam mutans, ſed formam ſerui accipiens, neq; conuerſus aut trāſmutatus in hominem amiſſa incommutabili ſtabilitate, ſed in ſimilitudine hominum factus eſt ipſe ſuſceptor, verum hominem ſuſcipiendo habitu inuentus eſt vt homo, id eſt, habendo hominem inuentus eſt vt homo, nō ſibi, ſed eis quibus in homine apparuit. Quòd autem dicit vt homo, veritatem exprimit. Nomine ergo habitus ſatis ſignificauit Apoſtolus, qualiter dixerit in ſimilitudinem hominum factus, quia non transfiguratione in hominem, ſed habitu factus eſt, cum indutus eſt hominem, quem ſibi vniens quodammodo atque conformans immortalitati æternitatiq; ſociaret. Non ergo oportet intelligi mutatum eſſe verbum ſuſceptione hominis, ſicut nec membra veſte induta mutantur, quamuis illa ſuſceptio ineffabiliter ſuſceptum ſuſcipienti copularet. His verbis apertè innuere videtur Auguſtinus Deum dici factum hominem ſecundum habitum. Qui etiam ipſius incarnationis modum volens exprimere quærentibus in 4 lib. de Trin. ait. Si quæritur incarnatio quomodo facta ſit, ipſum verbum Dei dico carnem factum, id eſt, hominem factum, non tamen in hoc quod factum eſt, conuerſum atque mutatum, ſed carne, ut carnalibus congruenter appareret, indutum. Ita ſanè factum, ut ibi ſit nō tantum uerbū Dei & hominis caro, ſed etiam rationalis hominis anima. Atq; hoc totum & Deus dicatur propter Deū, & homo propter hominem. Quod ſi difficile intelligitur, mens fide purgetur à peccatis abſtinendo, & bona operando: difficilia enim ſunt hęc. Idē in li. de fide ad Petrum, Dei filius cū ſit Deus æternus & uerus, pro nobis factus eſt homo uerus & plenus. In eo uerus, quia ueram habet Deus ille humanam naturam: In eo uerè plenus, quia & carnem humanam ſuſcepit & animam rationalem. Item, nō ad aliud fuit illa Dei ſummi ſuſceptio uel exinanitio, niſi formæ ſeruilis, id eſt naturæ humanę ſuſceptio: utraque ergo eſt in Chriſto forma, quia utraq; uera & plena eſt in Chriſto ſubſtantia, diuina ſcilicet, & humana natura. Idem in lib. contra Maximinū, Cum eſſet per

Ibidem paulò inferiùs

Ibidem paulò inferiùs.

Cap. 21. ad medium.

Cap. 2.

Ibidem in fine cap. 2.

Aug. lib. de fide contra

Manichæos in principio, ca. 22. to 6. per ſeipſum inuiſibilis, viſibilis in homine apparuit, quē de fœmina ſuſcipere dignatus eſt. Item in eodem, Nos Chriſtum dominum verum hominem ſuſcepiſſe credimus, & in ipſo viſibiliter inuiſibilem hominibus apparuiſſe: in ipſo inter homines conuerſatum fuiſſe, in ipſo ab hominibus humana pertuliſſe, in ipſo homines docuiſſe. *In eodem li. cōtra Manichæos ī principio, ca 26.* Hilarius quoque in 10. lib. de Trin. ait, Quomodo Dei filius natus eſt ex Maria, niſi quòd verbum caro factum eſt, ſcilicet, quòd filius Dei cum in forma Dei eſſet, formam ſerui accepit? Vnum tamen eundemque non Dei defectione, ſed hominis aſſumptione profitemur: & in forma Dei propter naturam diuinam, & in forma ſerui ex conceptione Spiritus ſancti ſecundum hominis habitum repertum fuiſſe. *Hilar. ante mediū li. 10.* Non fuit habitus ille tantum hominis, ſed vt hominis: neque caro illa caro peccati, ſed in ſimilitudine carnis peccati. *Ibidem paulò inferiùs.* Audiſtis tres ſecundum diuerſos poſitas ſententias, & pro ſingulis inducta teſtimonia.

POSITIS SENTENTIIS PROLATISQVE TESTIMONIIS INTELLIGENtias propoſitarum locutionum exequitur ſecundum ſingulas ſententias, & prius ſecundum primam.

Diſtinct. VII. A

SEcundum primā verò dicitur Deus factus homo, & homo factus Deus: quia Deus cœpit eſſe quædā ſubſtantia rōnalis, quæ antè non fuerat: & illa ſubſtantia cępit eſſe Deus, & hoc gratia, nō natura vel meritis habuit. Vnde rectè dicitur Chriſtus, inquantum homo prædeſtinatus eſſe filius Dei. Huic autem ſniæ opponitur. Si illa ſubſtantia cœpit eſſe Deus, & Deus illa: quædam ergo ſubſtantia eſt Deus, quæ non ſemper fuit Deus, & quædam ſubſtantia eſt Deus, quæ nō eſt diuina ſubſtantia: & Deus eſt aliquid, quod non ſemper fuit. Quod & illi concedunt: Origenis teſtimonio innitentes, qui ait, Factus eſt ſine dubio id quod prius non erat: ſed addidit,

Origenes ad illud: Factus ex fœmine da

addidit, ſecundum carnem. Secundum Deum verò erat prius, & non erat quando non erat. Aliis quoque pluribus modis illi ſententiæ poteſt opponi: quibus ſuperſedemus, exercitationis ſtudium lectori relinquentes, & ad alia properantes.

uid ſecundũ carnem: ad Rom. 1.

Hic explanat ſecundam ſententiam, & earundem locutionum ſenſus. B

In ſecunda verò ſententia huius diſtinctionis talis videtur ratio, vt cum dicitur Deus factus eſt homo, intelligatur cœpiſſe eſſe ſubſiſtens ex duabus naturis, vel tribus ſubſtantiis: & econuerſo, homo factus eſt Deus: quia ſubſiſtens in duabus naturis cœpit eſſe Deus: vel potiùs homo factus eſt Deus, & econuerſo dicitur, quia Deus aſſumpſit hominem, & homo aſſumptus eſt à Deo. Vnde Aug. dicit in lib. de Trin. Talis fuit illa ſuſceptio, quæ hominem faceret Deum, & Deum hominem. Variatur autem intelligentia cum dicitur, Deus eſt homo, & homo eſt Deus. Dicitur enim Deus eſſe perſonã ſubſiſtens in duabus, & ex duabus naturis: & perſona ſubſiſtens in duabus & ex duabus naturis dicitur eſſe Deus, id eſt verbum vel natura diuina. Poteſt enim prædicari perſona ſimplex vel natura de perſona compoſita. Non eſt aũt, vt ait Ioan. Damaſc. idem dicere naturã vel perſonam.

Li. 1. in principio, c. 13.

Ex quo ſenſu dicunt Chriſtum predeſtinatum. C

Iſti dicunt Chriſtum prædeſtinatum inquantum eſt homo, id eſt, inquantum eſt ſubſiſtens ex duabus ſubſtantiis, ſcilicet, anima & carne. Nam quantum ad naturam diuinitatis, non eſt ipſe prædeſtinatus. Non ergo inquantum in ea vel ea ſubſiſtit, prædeſtinatus eſt: ſed inquantum ſubſiſtit in aliis duabus ſubſtantiis, id eſt, in anima & carne, hoc eſt inquantum eſt homo.

Qualiter exponuntur auctoritates primæ, quæ iſti videntur obuiare ſententiæ. D

Determinant etiam auctoritates quæ primæ conueniunt ſententiæ, & huic videntur contradicere, vt cum legitur, homo ille aſſumptus eſt à verbo in ſingularitate perſonæ, vel factus vna perſona cum verbo, de natura humana intelligatur, quæ verbo vnita eſt in ſingularitate

gularitate perſonæ, id eſt, ita quòd eadem perſona quæ prius erat & ſimplex erat,, ſine incremento numeri perſonarum etiam immutata permanſit, licet compoſita, Compoſitionis verò huius aliam dicunt eſſe rationem quàm ſit in aliis hominibus: quia huius ex tribus aliorũ ex duabus ſubſtantiis eſt compoſitio. Negant quoq; naturam humanam eſſe perſonam vel Dei filium: & ſicut vnum eundemque dicunt eſſe hominem & Deum, & filium hominis & filium Dei: ita vnũ & idem, nõ aliud & aliud, ſicut nec alium & alium.

Quædam ponit quæ præmiſſis videntur aduerſari. E

Ad illud Ioã. 14. Nemo venit ad patrẽ, Tractat. 69. in tomo. 9. Lib. contra Felicianum, in ſine c. 11. Ibidẽ ca. 12. ad ſinẽ, to. 6.

Sed his videntur aduerſari quæ ſubditis continentur capitulis. Ait enim Aug. ſuper Ioan. Aliud eſt verbum Dei, aliud homo: ſed verbum caro factum eſt, id eſt homo: non itaque alia verbi, alia eſt hominis perſona, quoniam vtrunque Chriſtus, & una perſona. Idem ad Felicianum, Aliud Dei filius, aliud homini filius: ſed non alius. Item, Dei filius, aliud de patre, aliud de matre. Idem in libro primo de Trin. Cùm filius ſit & Deus & homo, alia ſubſtantia Deus, & alia homo.

Qualiter his reſpondeant. F

Hæc autem in hunc modum determinant: quia cum dicitur, aliud verbum Dei, aliud homo, ſiue alia ſubſtantia Deus, alia homo: alterius naturæ ſignificatur Chriſtus eſſe, inquantum eſt homo: & alterius, inquantũ eſt Deus: & aliud natura qua eſt homo, aliud natura qua eſt Deus. Vt enim ait Ioan. Damaſ. inconuersè & inalterabiliter vnitæ ſunt adinuicem naturæ: neq; diuina diſtante à propria ſimplicitate, neque humana aut cõuerſa in deitatis naturam, aut in non exiſtentiam diuiſa: neq; ex duabus vna facta cõpoſita natura. Compoſita enim natura neutri earum ex quibus componitur naturis, homouſia, id eſt, conſubſtantialis eſſe poteſt, ex alteris perficiens alteram: vt corpus ex quatuor elementis compoſitum, nec ignis nominatur, nec aer, nec terra, nec aqua, nec horum alicui homouſion dicitur. Si ergo ſecundum hæreticos Chriſtus vnius compoſitæ naturæ poſt vnionem extitit, ex ſimplici natura conuerſus eſt

Lib. de orthodoxa fide. 3. ca. 3. in principio.

in

in compoſitam: & neque patri ſimplicis naturæ exiſtenti, neque matri eſt homouſios: & neque Deus neque homo denominabitur, ſed Chriſtus ſolùm: & erit hoc nomen, ſcilicet, Chriſtus, non perſonæ ipſius natura, ſed vnius ſecundũ ipſos compoſitæ naturæ: nos autẽ Chriſtum non vnius compoſitæ naturæ dogmatizamus, & hoc nomen ſcilicet, Chriſtus, perſonæ dicimus non monotropos, id eſt, vno modo dictum: ſed duarum naturarum eſſe ſignificatiuum, ſcilicet, deitatis & humanitatis Ex deitate autem & humanitate Deũ perfectum, & hominem perfectum eundẽ & eſſe & dici, ex duabus & in duabus naturis confitemur. Sic ergo dicitur aliud eſſe filius Dei, aliud filius hominis: quia alterius eſt ſubſtantiæ vel naturæ inquantum eſt filius Dei, & alterius inquantum eſt filius hominis: non quod ipſe filius Dei & hominis ſit duo illa diuerſa, id eſt, duæ diuerſæ naturæ.

Ibidẽ paulò inferiùs.

Ibidem paulò ſuperiùs.

Auctoritate confirmat determinationem. G

Aperte enim Hilarius in nono lib. de Trin. ait, Cùm non aliud ſit filius hominis: neq; aliud filius Dei: verbum enim caro factum eſt: & cum ille qui filius Dei eſt ipſe & hominis ſit filius, requiro quis in hoc filio hominis glorificatus ſit? Euidenter dicit non aliud eſſe filium Dei, & aliud filium hominis. Ex quo premiſſa roboratur & approbatur determinatio.

Ad mediũ 9. libri.

Alia etiam verba auctoritatum annotat vt determinet. H

Quod etiam dictum eſt, vtrunque Chriſtus eſt, & vna perſona, mouere poteſt lectorẽ: ſicut & illud quod Aug. dicit in lib. de Trin. Quia forma Dei formam ſerui accepit, vtrunque Deus, vtrunque homo. Sed vtrunque Deus propter accipientem Deum, & vtrunque homo propter acceptum hominem. Et illud quod idem ait in lib. de bono perſeuerantiæ. Qui fidelis eſt, in eo veram naturam humanam credit ſuſcipiente Deo verbo ita ſublimatam, vt qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſſet in Trinitate perſona, aſſumptione illa ineffabiliter faciente perſonæ vnius in Deo & in homine veritatem. Si autem qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſt perſona, ergo natura humana cum verbo eſt vna perſona. Sed hæc

Cap. 7. in fine.

Cap. 24 ad medium, in tomo. 7.

omnia

omnia ex tali ſenſu dicta fore tradũt, vt vtrunque dicatur eſſe Chriſtus & vna perſona: quia in vtroque vnus Chriſtus & vna perſona ſubſiſtit. Ita etiam ſuſceptum cũ ſuſcipiente dicitur vna perſona, quia ſuſceptũ ſuſcipiẽti eſt ſociatum in vnitate perſonæ, non ita vt caro & anima ſint vnus Deus: quia vt ait Hiero. Verbum eſt Deus, nõ caro aſſumpta. Et Amb. in lib. 3. de ſpiritu ſancto ait Aliud eſt quod aſſumpſit, & aliud quod aſſumptum eſt.

Hieron. ſermone de Aſſumptione ante mediũ, tom. 4.

Amb. in fine ca. 6. lib. de ĩcarnationis dominicę ſacramento tomo 2.

Aug. lib. 3. ad principiũ ca. 10. cõtra Maximinũ hæreticum

Hic quandam ponit auctoritatem, quæ multum videtur huic ſententiæ oppoſita. I

Eſt autem & aliud quod huic ſententiæ plurimũ videtur obuiare. Ait enim Aug. in lib. 1. cõtra Maximinũ, Chriſtus vna perſona eſt geminę ſubſtãtiæ, quia & Deus eſt & homo eſt: nec tamen Deus vel homo, pars huius ſubſtantię dici poteſt, alioquin filius Dei Deus antequã ſuſciperet formam ſerui non erat totus, & creuit cũ homo diuinitati eius acceſſit. Ecce Deum dicit non eſſe partem illius perſonæ. Vnde videtur illa perſona non conſtare Deo & homine. Ad quod etiam illi dicunt, illam perſonam non ita conſtare ex Deo & hoie, quaſi totũ ex patribus. Ita n. partes alicuius totius conueniunt, vt ex illis quod non erat conſtituatur. Non autẽ ſic humana & diuina natura in Chriſto vniuntur, Inexplicabilis enim eſt iſtius vnionis, quæ non eſt partium ratio. Quidam tamen nomine Dei ibi perſonam ſignificari putant, quia de tribus agebat perſonis, quarum nullam Trinitatis partem eſſe dicebat, ſicut pars iſtius perſonæ non eſt Deus. Quod ſi de perſona intelligatur, manifeſtum eſt, quia perſona non eſt pars perſonę Poſita eſt diligenter ſententia ſecũda, & eius explanatio: cui in nullo vel in modico obuiant auctoritates in tertia ſententia inductæ, quæ iam conſideranda eſt.

Tertia ſententia, quæ ſit præmiſſarum prepoſitionum intelligentia. K

In hac ergo ſententia ſic dicitur, Deus factus eſt homo, quia hominem accepit, ſic dicitur eſſe homo, quia homine habet, vel quia eſt habẽs hominem: & homo factus Deus, quia aſſumptus eſt à Deo: & homo eſſe Deus quia

quia habẽs hominem eſt Deus. Cùm ergo dicitur Deus eſt homo, vel habitus prædicatur, vel perſona, ſed humanata. Et quod perſona humanata prædicetur, Caſſiodorus oſtendere videtur dicens, Factus eſt, vt ita dixerim, humanatus Deus, qui etiam in aſſumptione carnis Deus eſſe non deſtitit, Quod tamen variè accipi poteſt, vt dicatur Deus factus humanatus: vel Chriſtus factus Deus humanatus, vtrunque enim ſanè dici poteſt. Cum ergo dicitur factus eſt Deus homo, multiplex ſecundum iſtos fit inlelligentia: vt naturam humanam accepiſſe, vel humanatum verbum eſſe incœpiſſe intelligatur. Nec tamen ſi incœpit eſſe humanatum verbum, ideo ſequitur quòd incœperit eſſe verbum: nec ſi Deus factus eſt humanatum verbum, ſequitur quod factus ſit verbum ſicut de aliquo dicitur, Hodie iſte cœpit eſſe bonus homo vel factus eſt bonus homo, nec tamen hodie cœpit eſſe homo, vel factus eſt homo.

Quo ſenſu ſecundum iſtos dicatur prædeſtinatus Chriſtus. L

Secundum iſtos dicitur Chriſtus, ſecundum quòd homo, prędeſtinatus eſſe filius Dei, quia eſt prædeſtinatum à Deo ab æterno, & in tempore collatum eſt ei per gratiam, vt ipſe ens homo ſit filius Dei: hoc enim non ſemper habuit, ſed in tempore per gratiam accepit. Quod videtur Augu. notaſſe in lib. ad Proſperum & Hilarium dicens, Prædeſtinatus eſt Ieſus, vt qui futurus erat ſecundum carnem ſimilis Dauid, eſſet in virtute filius Dei. Hi etiam cum dicitur Chriſtus minor patre ſecundum quod homo, ſecundum habitum hoc intelligunt dictum, ideſt, inquantum habet ſibi hominem vnitum. Vnde Auguſtinus in primo libro de Trinitate, Deus filius Deo patri natura eſt æqualis, habitu minor. In forma enim ſerui minor eſt patre. In forma Dei, æqualis eſt patri: & quia ſecundum habitum accipienda eſt incarnationis ratio, ideo Deum humanatum, non hominem deificatum dici tradunt. Vnde Ioan. Damaſc. Non hominem deificatum dicimus, ſed Deum hominem factum.

In li. de prædeſtinatione ſanctorũ. ca. 15. poſt mediũ & ca. 7. in Tomo. 7.

Aug. in fine cap. 6.

Lib. de orthodoxa fide. 3. c. 2. ad finẽ.

Quòd non debet dici homo dominicus. M

Et licet dicatur homo Deus, non tamen congruè dicitur homo dominicus. Vnde Aug. in lib. retractationũ, Non video vtrum rectè dicatur homo dominicus, qui eſt mediator Dei, & hominum Chriſtus Ieſus, cum ſit vtique dominus, & hoc quidem vt dicerem, apud quoſdam legi catholicos tractatores. Sed vbicunque hoc dixi, dixiſſe me nollem. Poſteà quippe vidi non eſſe dicendum, quanuis nonnulla à me poſſet idem ratione defendi. Secundum iſtos etiam dicitur perſona filii in duabus & ex duabus exiſtere naturis, ſecundum adhærentiam, vel inhærentiam. Altera enim inhæret ei, altera ineſt.

1. Ca. 49. ad finem, 1. ad Timot. 2. b

Quòd prædicta non ſufficiunt ad cognoſcendam hanc quæſtionem. N

Satis diligenter iuxta diuerſorum ſententiam, ſuprapoſitam abſque aſſertione, & præiudicio tractauimus quæſtionem ueruntamen nolo in tanta re tanque ad cognoſcendum difficili, putare lectorem iſtam ſibi noſtram debere ſufficere diſputationem: ſed legat, & alia fortè melius conſiderata atque tractata: & ea quæ hic mouere poſſunt, vigilantiore atque intelligentiore, ſi poteſt, mente diſcutiat, hoc firmiter tenens, ꝙ Deus hominem aſſumpſit, homo in Deum tranſiuit, non naturæ verſibilitate, ſed Dei dignatione: vt nec Deus mutaretur in humanam ſubſtãtiam aſſumendo hominem, nec homo in diuinam glorificatus in Deum: quia mutatio vel verſibilitas naturæ diminutionem, & oblationem ſubſtantiæ facit.

AN DIVINA NATVRA DEBEAT dici nata de virgine.

Diſtinct. VIII. A

Qualiter per vnionem diuerſarum naturarum in Chriſto fiat

POſt prædicta inquiri debet, vtrum de natura diuina concedendum ſit, quod de uirgine ſit nata: ſicut dicitur in uirgine incarnata. Et uidetur utiq; non debere dici nata de virgine, cum non ſit nata de patre. Quæ enim res non de patre genita, non videtur de mátre nata: ne res aliqua filiationis nomen habeat

habeat in humanitate, q̃ illud non teneat in diuinitate. Videtur tñ poſſe probari, quod ſit nata de virgine: quia ſi hoc eſt naſci Deum de virgine, ſ. hominem aſſumere in vtero uirginis, cum natura diuina ſuperius dicta ſit hominẽ aſſumpſiſſe, uidetur debere dici nata. De hoc Au. in li. de fide ad Petrum ſic ait, Natura ęterna atq; diuina non poſſet temporaliter concipi, & naſci ex natura humana: niſi ſm̃ ſuſceptionem ueritatis humanæ ueram temporaliter conceptionem, & natiuitatem ineffabilis in ſe diuinitas accepiſſet. Sic eſt Deus æternus ueraciter ſecundum tempus, & conceptus, & natus ex uirgine. Iſta auctoritate uidetur inſinuari, quod natura diuina ſit nata & concepta de uirgine. Sed ſi diligenter notentur uerba, potius de perſona agi intelligitur: q̃ ſine dubitatione, & de patre, & de matre nata eſſe dici debet.

communicatio idiomatũ & proprietatum reſpiciẽtiũ naturã.

De gemina Chriſti natiuitate, qua bis natus eſt. B

Quæri autem ſolet, Vtrùm debeat dici Chriſtus bis genitus, ut dicitur Dei, & hominis filius? Ad quod dici poteſt Chriſtum bis natum eſſe: duaſq; natiuitates habuiſſe. Vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum, Pater Deus de ſua natura genuit filium Deum ſibi coæqualem, & coæternum. Idem quoq; unigenitus Deus ſecũdo natus eſt, ſemel ex patre, ſemel ex matre. Natus eſt. n. de patre Dei uerbum: natus eſt de matre uerbum caro factum Vnus ergo atq; idem Dei filius natus eſt ante ſecula, & natus in ſeculo: & utraq; natiuitas unius eſt filii Dei, diuina, ſ. & humana. De hoc etiam Ioan. Dam. ait, Duas ergo Chriſti natiuitates ueneramur: unam ex patre ante ſecula, quę eſt ſuper cauſam, & rationem, & tempus, & naturam: & unam, quæ in ultimis temporibus propter nos & ſecũdum nos & ſuper nos. Propter nos, quia propter noſtram ſalutem: ſecundum nos, quia natus eſt homo ex muliere, & tempore conceptionis, ſcilicet, nouem menſium: ſuper nos, quia non ex ſemine, ſed ex ſpiritu ſancto, & ſancta uirgine ſupra legem cõceptionis. Et his manifeſtè apparet Chriſti duas eſſe natiuitates, eundemq; bis natum fore.

Ibidem paulò inferiùs.

Li. 3. in medio cap. 7.

DE ADORATIONE HVMANITATIS Chriſti: an eadem ſit adoratio humanitati & deitati exhibenda.

Diſtinct. IX. A

Vtrùm caro Chriſti ſit adoranda adoratione latriæ quod eſt proprietas diuinæ naturæ.

PRæterea inueſtigari oportet: utrùm caro Chriſti & anima vna ademq; cum verbo debeat adoratione adorari, illa, ſcilicet, quæ latria dicitur. Si enim animæ vel carni exhibetur latria, quæ intelligitur ſeruitus ſiue cultus ſoli creatori debitus: cũ anima Chriſti uel caro creatura tãtùm ſit creaturæ exhibetur quod ſoli creatori debetur: quod facienti in idololatriam deputatur. Ideo quibuſdam uidetur non illa adoratione quæ latria eſt carnem Chriſti uel animam eſſe adorandam: ſed illa quæ eſt dulia, cuius duas ſpecies vel modos eſſe dicunt. Eſt enim cuiuſdã modi dulia quæ creaturæ cuilibet exhiberi poteſt: & eſt quædam ſoli humanitati Chriſti exhibendo non alii creaturæ: quia Chriſti humanitas ſuper omnem creaturam eſt ueneranda & diligenda. Non tamen adeo ut cultus diuinitati debitus ei exhibeatur, qui cultus in dilectione & ſacrificii exhibitione atque reuerentia conſiſtit: qui latinè dicitur pietas, græcè autem θεοσέβεια. id eſt, Dei cultus, vel εὐσέβεια, id eſt bonus cultus.

Aliorum ſententia qui vnam adorationem vtrique exhibendam tradunt. B

Aliis autem placet Chriſti humanitatem una adoratione cum uerbo eſſe adorandam non propter ſe ſed propter illum cuius ſcabellum eſt, cui eſt vnita. Neque ipſa humanitas ſola vel nuda, ſed cũ uerbo cui eſt vnita nec ꝓpter ſe, ſed propter illũ cui eſt vnita, eſt adoranda. Nec qui hoc facit idololatriæ reus iudicari poteſt: quia nec ſoli creatnræ, nec propter ipſam: ſed creatori cũ humanitate & in humanitate ſua ſeruit. De hoc Ioã. Dam. ita ait, Duæ ſunt naturę Chriſti, ratione & modo differentes, vnitæ verò ſecundum hypoſtaſim. Vnus ergo Chriſtus eſt Deus perfectus, & homo perfectus: quem adoramus cum patre & ſpiritu vna adoratione cum incontami-

Lib. de orthodoxa fide. 3. ca. 8. in medio.

contaminata carne eius. Non inadorabilem carnem dicẽtes. Adoratur.n.in una uerbi hypoſtaſi quę hypoſtaſis generata eſt.Nõ creaturę venerationẽ prębẽtes.Nõ ergo vt nudam carnem adoramus, ſed vt unitam deitati in vnam hypoſtaſim Dei uerbi duabus reductis naturis.Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignẽ, Adoro Chriſti Dei mei ſimul vtranque naturam: propter carni vnitam deitatem. Non enim quartam appono perſonam in Trinitate: ſed unam perſonã confiteor verbi & carnis eius. His uerbis inſinuari videtur Chriſti humanitatẽ vna adoratione cum verbo eſſe adorãdam. De hoc etiam Augu.ait ex ſerm.domini vbi dicit, Non turbetur cor veſtrum,ita dicit, Dicunt hæretici filiũ nõ natura eſſe Deum ſed creatum. Quibus reſpondendum eſt, quia ſi filius non eſt Deus natura ſed creatura: nec colendus eſt omnino nec vt Deus adorandus: dicente Apoſtolo, Coluerunt & ſeruierunt potiùs creaturæ quàm creatori. Sed illi ad hoc replicabunt & dicent, Quid eſt quod carnem eius, quàm creaturam eſſe non negas,ſimul cum diuinitate adoras,& ei non minus quã diuinitati deſeruis?Ego dominicam carnem immo perfectam in Chriſto humanitatem ideo adoro, quòd à diuinitate ſuſcepta & deitati vnita eſt: vt non alium & alium,ſed unum eundemque Deum & hominem filium Dei eſſe confiteor. Denique ſi hominem ſeparaueris à Deo, illi nunquam credo nec ſeruio:velut ſiquis purpuram uel diadema regale iacens inueniat,nunquid ea conabitur adorare? Cùm uerò ea rex fuerit indutus,periculum mortis incurrit,ſi ea cum rege adorare quis contempſerit. Ita & in Chriſto domino humanitatem non ſolam uel nudam,ſed diuinitati vnitam, ſcilicet, vnum filium Deum verum & hominem uerũ ſi quis adorare contempſerit æternaliter morietur.Idem ſuper pſal.98. vbi dicitur:Adorate ſcabellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt.Sciendũ quia in Chriſto terra eſt.i.caro quę ſine impietate adoratur.Suſcepit enim de terra terram, quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem accepit. hæc ſine impietate à uerbo Dei aſſumpta adoratur

Sermone 58 de verbis his domini. Nõ turbetur cor veſtrum. Ioan.14.tomo.10.

Rom.1.c.

In to.8.ad verſum hũc 5 pſal.98. Adorate Auguſt.

à nobis: quia nemo carnem eius manducat niſi prius adoret: ſed qui adorat non terram intuetur, ſed illum potius cuius ſcabellum eſt propter quem adorat. His auctoritatibus præmiſſæ inueſtigationis abſolutio explicatur.

AN CHRITVS SECVNDVM QVOD homo ſit perſona vel aliquid.

Diſtinct. X. A

De cõmunicatione idiomatũ & proprietatũ reſpicientium perſonã put ſonãt in nobilitatem ſ. de perſonali cõditione & filiali adoptione.

SOlet etiam à quibuſdam inquiri, Vtrùm Chriſtus ſecundum ꝙ homo, ſit perſona vel etiã ſit aliquid. Ex vtraq; parte huius quæſtionis argumenta concurrunt. Quòd enim perſona ſit, his ediſſerunt rationibus, Si ſecundum quòd homo aliquid eſt, vel perſona, vel ſubſtantia, vel aliud eſt. Sed aliud non, ergo perſona vel ſubſtantia: ſi ſubſtantia eſt, vel rationalis, vel irrationalis: ſed non eſt irrationalis ſubſtãtia, ergo rationalis. Si verò ſecundum quod homo, eſt rationalis ſubſtantia, ergo perſona, quia hæc eſt definitio perſonæ ſubſtantia rationalis indiuiduæ naturæ. Si ergo ſecundum quòd homo eſt aliquid: & ſecundum quòd homo perſona eſt. Sed econuerſo, ſi ſecundum quòd homo perſona eſt, uel tertio in Trinitate, vel alia: ſed alia non, ergo tertia in Trinitate perſona. At ſi ſecundnm quòd homo perſona eſt, tertia in trinitate, ergo Deus. Propter hæc inconuenientia & alia, quidam dicunt Chriſtum ſecundum hominem non eſſe perſonam, nec aliquid: niſi fortè ſecundũ ſit expreſſiuum unitatis perſonæ. Secundum enim habet multiplicem rationem. Aliquando enim exprimit conditionem, uel proprietatem diuinæ naturæ uel humanæ: aliquando vnitatem perſonæ, aliquando notat habitum, aliquãdo cauſam. Cuius diſtinctionis rationem diligenter lector animaduertat, atque in ſinu memoriæ recondat, ne eius confundantur ſenſus, cum de Chriſto ſermo occurrerit.

Etſi

Etſi Chriſtus ſecundum quod homo dicatur ſubſtantia rationalis, non inde tamen ſequitur quòd perſona ſit ſecundum quòd homo. B

Illud tamen non ſequitur quod in argumentatione ſuperiori inductum eſt, quòd ſi Chriſtus ſecundum quod homo, eſt ſubſtātia rationalis, ergo perſona. Nam & modo anima Chriſti eſt ſubſtantia rationalis, non tamen perſona: quia non eſt per ſe ſonans, immo alii rei coniuncta. Illa tamen perſonæ deſcriptio non eſt data pro illis tribus perſonis.

Alia probatio quòd Chriſtus ſit perſona ſecundum quod homo. C

Sed adhuc aliter nituntur probare Chriſtum ſecundum hominem eſſe perſonam: quia Chriſtus ſecundum quòd homo prædeſtinatus eſt vt ſit Dei filius: ſed illud eſt, quod vt ſit, prædeſtinatus eſt, ergo ſi prædeſtinatus eſt ſecundum ꝙ homo ut ſit filius Dei, & ſecundū quod homo eſt filius Dei. Ad quod dici poteſt Chriſtū eſſe id quòd vt ſit, prædeſtinatus eſt. Eſt enim prædeſtinatus vt ſit filius Dei, & ipſe verè eſt filius Dei: ſed ſecundū hominem prædeſtinatus eſt vt ſit filius Dei, quia per gratiā habet hoc ſecundū hominem: nec tamen ſecundū hominem eſt filius Dei, niſi fortè ſecundum vnitatis perſonæ ſit expreſſiuum: ut ſit ſenſus, Ipſe qui eſt homo, eſt Dei filius: vt autem ipſe ens homo ſit Dei filius, per gratiam habet: ſed ſi cauſa notetur falſum eſt. Non enim quo homo eſt, eo Dei filius eſt. *ad Rom. 1. a.*

An Chriſtus ſit adoptiuus filius ſecundum quòd homo vel alio modo. D

Si verò quæritur an Chriſtus ſit adoptiuus filius ſecū dum ꝙ homo ſiue alio modo? reſpondemus Chriſtum non eſſe adoptiuum filiū aliquo modo ſed tantū naturalem: quia natura filius Dei eſt, non adoptionis gratia. Non autē ſic dicitur filius natura, vt dicitur Deus natura. Nō enim eo filius eſt quo deus, quia proprietate natiuitatis filius, natura diuinitatis Deus eſt: & tamen dicitur natura vel naturæ filius: quia naturaliter eſt filius, eandē, ſcilicet, habēs naturā quam ille qui genuit. Ado- *Quare nō ſit adoptiuus filius.* *Ephe. 1. a.*

ptiuus autē filius non eſt, quia prius nō fuit, & poſtmodum adoptatus eſt in filiū, ſicut nos dicimur adoptiui filii: quia cum nati fuerimus iræ filii, per gratiam facti ſumus filii Dei. Chriſtus uerò nunquam fuit non filius Dei: & ideo non eſt adoptiuus filius.

Oppoſitio quòd ſit adoptiuus filius. E

Sed ad hoc opponitnr ſic. Chriſtus filius hominis eſt, id eſt, uirginis: aut gratia aut natura vel vtroque modo. Si verò natura: aut diuina aut humana: ſed diuina, non ergo aut humana natura, aut non natura eſt filius hominis. Si non natura, ergò gratia tantū: & ſi etiam natura humana, non ideo minus per gratiam. Si ergo gratia filius hominis eſt, adoptiuus filius eſſe videtur: vt idē ſit naturalis filius patris, & adoptiuus filius virginis. Ad quod dici poteſt, Chriſtum filiū virginis eſſe & natura vel naturaliter, & gratia, nec tamē adoptiuus filius virginis eſt: quia nō per adoptionem, ſed per vnionē filius virginis eſſe dicitur. Filius enim uirginis dicitur, eo quòd in virgine hominem accepit in vnitatem perſonæ: & hoc fuit gratiæ & nō naturæ. vnde Aug. ſuper Ioan. ait, quòd vnigenitus eſt æqualis patri, non eſt gratiæ ſed naturæ. Quòd autē in unitate perſonæ vnigeniti aſſumptus eſt homo, gratiæ eſt nō naturæ, Chriſtus ergo nec Dei nec hominis eſt adoptiuus filius: ſed Dei naturaliter, & hominis naturaliter, & gratia eſt filius. Quod uerò naturaliter ſit hominis filius, Aug. oſtendit in lib. de fide ad Petrum. Ille. ſ. Deus factus eſt naturaliter hominis filius qui eſt naturaliter filius vnigenitus Dei patris. Quòd autem non ſit adoptiuus filius, & tamē gratia ſit filius, ex ſubditis probatur teſtimoniis. Hiero. ſuper epiſtolā ad Epheſios ait, De Chriſto Ieſu ſcriptum eſt, quia ſemper cū patre fuit, & nunquā eum ut eſſet voluntas paterna præceſſit: & ille quidē natura filius eſt, nos vero adoptione. Ille nunquā non fuit filius: nos antequam eſſemus, prædeſtinati ſumus, & tūc ſpūm adoptionis accepimus quando credidimus in filium Dei. Hilarius quoque in lib. 3. de trin. ait, Dominus dicens, Clarifica filium tuū. non ſolo nomine conteſtatus eſt ſe eſſe filium Dei, ſed etiam

Solutio.

Aug. tracta tu. 74. ad illud Ioā. 14. Si diligeretis me Tomo. 9.

Aug cap. 2. ante mediū.

Hieronymus ad illud c. 1. ad Epheſ. In charitate p̄deſtinans. In Tomo 9.

Non longe à principio. 3. lib.

etiam proprietate, Nos ſumus filii Dei: ſed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius eſt filius origine, non adoptione: veritate, non nuncupatione: natiuitate, non creatione. Auguſt. etiam ſuper Ioannem ait, Nos ſummus filii gratia, non natura: vnigenitus autem natura. non gratia: an hoc etiam in ipſo filio ad hominem referendum eſt? Ita ſanè Ambr. quoque in. 1. lib. de fide ait, Chriſtus filius eſt non per adoptionem, ſed per naturam: per adoptionem nos filii dicimur, ille per veritatem naturæ eſt. Ex his euidenter oſtenditur, quòd Chriſtus non ſit filius gratia adoptionis. Illa enim gratia intelligitur, cũ Aug. eum non eſſe gratia filium aſſerit: gratia enim ſed non adoptionis: immo vnionis filius Dei eſt filius hominis, & econuerſo.

Tractatu 82. in fine ad illud Ioan. 15. Sicut & ego patris mei. *Ambr. c. 9. ante mediũ Tomo. 2.* *Ad Ro. 1. a*

Vtrùm perſona vel natura prædeſtinata ſit. F

Deinde ſi quæritur, vtrùm prædeſtinatio illa quam cõmemorat apoſtolus ſit de perſona an de natura. Sanè dici poteſt & perſonã filii, quę ſemper fuit eſſe prędeſtinatam ſecundũ hominem aſſumptũ: vt ipſa ſcilicet, ens homo eſſet Dei filius: & naturam humanam eſſe prædeſtinatam vt verbo patris perſonaliter vniretur:

VTRVM CHRISTVS SIT CREAtura, vel creatus vel factus.

Diſtinct. XI. A

SOlet etiã quæri, vtrùm debeat ſimpliciter dici atq; concedi Chriſtum eſſe factum, uel creatum vel creaturam: Ad quod dici poteſt, hoc ſimpliciter, & abſque determinatione minus congruenter dici. Et ſi quandoq; breuitatis cauſa ſimpliciter denuncietur. nunquam tamen ſimpliciter debet intelligi. Quia ut Aug. in 1. lib. de trin. ait, Cũ de Chriſto loquimur, quid ſecundum quid, & propter quid dicatur, prudens & diligens ac pius lector intelligere debet. Qui Chriſtum vel Dei filium non eſſe factum, uel creaturam, in 1. libr. de trin. oſtendit ita inquiens. In principio erat verbum: & uerbum caro factum eſt: & omnia per ipſum facta ſunt.

De cõmmunicatione idiomatũ & proprietatum. *Aug. ca. 13. ad principium.* *Ibidẽ i principio cap. 6.*

Neque

Neque dicit omnia niſi quæ facta ſunt, id eſt, omnem creaturam. Vnde liquidè apparet ipſum factum nõ eſſe, per quem omnia facta ſunt: & ſi factus nõ eſt, creatura non eſt. Si autem creatura non eſt, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ eſt. Omnis enim ſubſtantia quæ Deus non eſt, creatura eſt: & quæ creatura non eſt, Deus eſt. Sed ſi filius non eſt eiuſdem ſubſtantiæ cuius pater, ergo facta ſubſtantia eſt: & ſi facta ſubſtãtia eſt, non omnia per ipſum facta ſunt. At omnia per ipſum facta ſunt, facta ergo ſubſtantia non eſt, ſed vna cũ patre infecta ſubſtantia eſt. Item in eodem, Si vel filium fecit pater quem non fecit ipſe filius, non omnia per filium facta ſunt: At omnia per filiũ facta ſunt: Ipſe ergo factus nõ eſt, vt cum patre faceret omnia quæ facta ſunt. Idem in li. 83. quæſt. Dicitur creatura quicquid fecit Deus, pater per filium: qui non poteſt appellari creatura, quoniam per ipſum factam ſunt omnia. Ambr. in 1. libro de fide. Probemus, inquit, creaturã non eſſe dei filium. Audiuimus enim in euangelio dominum mandaſſe diſcipulis, Prædicare euangelium vniuerſæ creaturæ. Qui vniuerſam creaturã dicit, nullam excipit, & vbi ſunt qui creaturam Chriſtum appellãt? Nam ſi creatura eſſe, ſibi mandaret euangelium prędicari: & ſubiectus eſſet vanitati: quia teſtante Apoſtolo, Omnis creatura vanitati ſubiecta eſt Non ergo Chriſtus creatura eſt ſed creator: qui docendæ creaturæ diſcipulis mandat officium.

Circa finem, cap. 6.

Aug. quæſt. 67. ad principiũ, to. 4.

Ambr. to. 2. in principio, cap. 6.

Roma. 6. d

De perfidia, & pœna Arrÿ. B

Arrii hæc fuiſſe perfidia legitur, vt Chriſtum creaturam facere. Ideo effuſa ſunt Arrii viſcera, atque crepuit medius, proſtratus in faciem ea quibus Chriſtum negauerat fœda ora pollutus. His aliiſque pluribus teſtimoniis inſtruimur non debere fateri ſimpliciter Chriſtum eſſe factum vel creaturam: ſed addita determinatione rectè dici poteſt, vt ſi dicatur factus ſecundũ carnem, vel ſecundum hominem: vt factura humanitati, non Deo attribuatur. Vt enim ait Amb. in 1. lib. de fide, Non Deus eſt, ſed Deus Dei factus filius natus eſt: poſtea verò ſecundum carnem homo factus ex Maria eſt.

Amb. lib. de fide. 1. ca. 9. ad prĩcipiũ.

Eodem li. 1. Ca. 6. in fine.

Galat. 4. a

Miſit

Miſit enim Deus filium ſuum factū ex muliere, factum ſub lege: filium inquit ſuum, ſcilicet, non vnum de multis. Cùm dicit ſuum, generationis æternæ proprietatem ſignauit. Poſtea factum ex muliere aſſeruit, vt factura non diuinitati ſed aſſumptioni corporis adſcriberetur. Factum ergo ex muliere dicit, propter carnis ſuſceptionem: ſub lege, propter obſeruantiam legis. Generatio generationi nō præiudicat, nec caro diuinitati. Deus enim æternus incarnationis ſactamentum ſuſcepit, non diuiduus ſed vnus, & in vtroque unus, ſcilicet, diuinitate & corpore. Non enim alter ex patre. aliter ex uirgine: ſed idem aliter ex patre, aliter ex uirgine: ſed qui factus eſt ſecundum noſtræ ſuſceptionē naturæ, nō ſecundum æternæ ſubſtātiam uitæ: quem legimus primogenitum Primogenitū, quia nemo ante ipſum: Vnigenitum, quia nemo poſt ipſum. Ex his euidenter traditur, qua intelligentia accipiendū ſit, cū dicitur Chriſtus factus uel ſimpliciter, uel cū additamento: ut factura, ſcilicet, creatura non ad aſſumentem Deū, ſed ad aſſumptum hominē referatur. In Deo enim creatura eſſe non poteſt, ut Ambr. ait. 1. lib. de fide. Nunquid dicto factus eſt Chriſtus? Nunquid mandato creatus eſt Chriſtus? Quomodo autem creatura eſſe in Deo poteſt? Etenim Deus naturæ ſimplicis eſt, nō cōiunctæ atque cōpoſitę: cui nihil accidat, ſed ſolum quod diuinum eſt in natura habeat ſua. Etſi ergo Chriſtus ſecundum hominem dicitur creatura, nō tamen ſimpliciter prædicandus eſt creatura. Nec ex eo quòd Chriſtus ſecundum hominem dicitur eſſe creatura, poteſt quis progredi ſic argumentando. Si ſecundum ꝙ homo Chriſtus eſt creatura, vel rationalis vel non: vel quæ eſt Deus, uel non, nitens per hoc probare Chriſtum eſſe aliquid non diuinum, quia quod ipſe eſt ſecundum hominem, ipſe eſt. Et ideo ſi ſecundum hominem eſt aliqua ſubſtantia non diuina, eſt utique aliquid non diuinum. Sed ex tropicis locutionibus non eſt recta argumentationis proceſſio. Illa autem locutio tropica eſt, qua Chriſtus dicitur creatura, uel ſimpliciter, uel cum adiunctione.

Ambr. ca. 5. ad prīcipiū, lib. de incarnatiōis domīnicæ ſacramento, Eod. cap. 5.

Amb. ca. 6. lib. 1. de fide ad medium.

Ca. 7. ad mediū capitis.

AN

AN HOMO ILLE SEMPER FVERIT vel cœperit eſſe.

Diſtinct. XII. A

Aug. tracta tu. 106. ad illud Ioan. 17. Tui erãt & mihi eos dediſti. Idẽ tractat. 106. ad illud clarita te q̃ habui, priuſquam mundus fieret. Ioã. 17. Aug. ad verſum hũc. 8. Pſal. 80. Iſrael, ſi me audieris, nõ erit in te Deus recens. To. 8. Ioan. 8. c. & g

POſt prædicta quæritur, Vtrùm homo ille cœperit eſſe vel ſemper fuerit: ſicut ſimpliciter enunciamus Chriſtum vel Dei filium ſemper fuiſſe, nec cœpiſſe. De hoc Augu. ita inquit ſuper Ioan. Habuit aliquando Dei filius, quod nondum habuit idem ipſe homo Dei filius: quia nondum erat homo. Item idem in eodem, Priuſquam mundus eſſet, nec nos eramus, nec ipſe mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Idem ſuper Pſalm. Chriſtus noſter etſi fortè homo recens eſt, tamen eſt æternus Deus. Alibi vero legitur, quòd puer ille creauit ſtellas. Et Chriſtus dicit ſe eſſe principium, & eſſe ante Abraham. His ergo aliiſque auctoritatibus in nullo reſultantes, dicimus hominem illum inquantum homo eſt, cœpiſſe, inquantum verbum eſt, ſemper fuiſſe. Hic enim abſque diſtinctione non eſt ferenda reſponſio. Nam & ipſe Auguſt. huiuſmodi vtitur diſtinctione in pluribus locis, dicens per Chriſtum omnia eſſe facta inquantum verbum eſt. Secundum illud verò quod homo eſt, ipſum eſſe factum & glorificatum. Si ergo ad perſonam reſpicias, confidenter dic hominem illum ſemper fuiſſe: ſi verò ad naturam hominis concede eum cœpiſſe.

Si Deus alium hominem aſſumere potuit vel aliunde quàm de genere Adæ. B

Reſponſio. Lib. de trin. 13. c. 19. in medio.

Solet etiam quæri, vtrùm alium hominem vel aliunde quàm de genere illius Adam Deus aſſumere potuerit? Ad quod ſanè dici poteſt, ipſum & aliam animam & aliam carnem potuiſſe aſſumere: quia gratia tantum aſſumpta eſt anima illa, & caro à verbo Dei. Vt enim ait Augu. In rebus per tempus ortis illa ſumma gratia eſt, quòd homo in vnitate perſonæ coniunctus eſt Deo. Potuit ergo Deus aliam animam, & aliam carnem aſſumere: & carnem vtiq; aliunde quam de genere Adam. Vnde Aug. in lib. 13. de Trin. Potuit itaque Deus hominem

Cap. 18. In principio.

aliunde

aliunde ſuſcipere, in quo eſſet mediator Dei & hominum, non de genere illius Adam, qui peccato ſuo obligauit genus humanum ſicut ipſum quem primo creauit, non de genere alicuius creauit. Poterat ergo vel ſic, vel alio quo vellet modo creare vnum alium, de quo vinceretur victor prioris. Sed melius iudicauit, & de ipſo quod victum fuerat genere aſſumere hominem, per quem hominis vinceret inimicum. Et tamen ex virgine, cuius conceptum Spiritus non caro, fides non libido præuenit, nec interfuit carnis concupiſcentia qua cęteri concipiuntur qui originale trahunt peccatum: ſed credendo, non concumbendo facta eſt fœcundata virginitas. Ex his apertè oſtenditur, & alium, & aliunde hominem Deum aſſumere potuiſſe.

Si homo ille potuit peccare, vel non eſſe Deus. C

Ideo non immeritò quæritur, Vtrùm homo ille potuerit peccare, vel non eſſe Deus? Si enim potuit peccare, & potuit damnari. Si potuit damnari, potuit non eſſe Deus ergo ſi potuit peccare, potuit non eſſe Deus: quia eſſe Deum, & poſſe velle iniquitatē, ſimul eſſe nequeūt. Hic diſtinctione opus eſt, vtrùm de perſona, an de natura agatur. Si enim de perſona agitur, manifeſtum eſt quia peccare non potuit, nec Deus non eſſe potuit. Si verò de natura, diſcutiendum eſt, vtrùm agat de ea vt verbo vnita, an de ea tanquam non vnita verbo, & tamen enti, id eſt, an de ea ſecundum quòd fuit vnita verbo, an de ea ſecundum ꝙ eſſe potuit, & non vnita verbo. Non eſt enim ambiguum, animam illam entem vnitam verbo peccare non poſſe: & eſt ſine ambiguitate verum, eandem ſi eſſet & non vnita uerbo poſſe peccare.

Quorundam oppoſitio quòd potuerit etiam vnita peccare. D

Quidam tamen probare conantur etiam eam unitam uerbo poſſe peccare: quia liberum arbitrium habet, & ita poteſt flecti in utranque partem. quod friuolum eſt: cùm & angeli liberum arbitrium habeant, & in gratia à Deo ſint confirmati ut peccare nequeant. Quanto magis ergo ille homo, cui ſpiritus eſt datus ſine menſura? inducunt

inducunt quoque auctoritatem ad probandum idem. Scriptum eſt enim in libr. Sap. Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: facere malum, & non fecit. Sed hoc accipiendum eſt ſecundum membra, vel partim de capite, partim de membris. De capite, Non eſt tranſgreſſus, & non fecit malum. De membris, Potuit tranſgredi, & facere malum.

Ioan. 3. d
Eccl. 31. b.

Si Deus potuerit aſſumere hominem in ſexu muliebri. E

Solet etiam quæri, quanuis curioſè, à nonnullis, Si Deus humanam naturam potuit aſſumere ſecundum muliebrem ſexum. Quidam arbitrantur eum potuiſſe aſſumere hominem in fœmineo ſexu, vt aſſumpſit in virili. Sed oportunius atque conuenientius factum eſt, vt de fœmina naſceretur, & virum aſſumeret: vt ita vtriuſque ſexus liberatio oſtenderetur. Vnde Augu. in lib. 83. q. Hominis liberatio in vtroque ſexu debuit apparere. ergo quia virum oportebat ſuſcipere, qui ſexus honorabilior eſt, cōſequens erat & fœminei ſexus liberatio. Hinc apparet, quia ille vir de fœmina natus eſt. Sapientia ergo Dei, quæ dicitur vnigenitus filius, homine ſuſcepto in vtero & de vtero virginis, liberationem hominis indicauit.

Quæſt. 11. in Tomo 4. Ad finem.

SI CHRISTVS SECVNDVM NATVram hominis in ſapientia, & gratia proficere potuit, & profecit.

Diſtinct. XIII. A

PRæterea ſciendum eſt, Chriſtum ſecundum hominem ab ipſa conceptione gratiæ plenitudinem recepiſſe: cui ſpiritus datus eſt non ad menſuram, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Ita uerò habitat: vt ait Aug. ad Dardanum, quòd omni gratia plenus eſt. Non ita habitat in ſanctis. Vt in noſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis membris, ſed nō quantum in capite (ibi enim & viſus eſt, & auditus, & olfactus, & guſtus, & tactus: in cæteris autem ſolus eſt tactus).

Quō uerbi ſeu Chriſti ĩcarnatio ordinatur ad noſtrã redẽptionem quã tũ ad plenitudinẽ gratiæ

ctus.)Ita in Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis: quia ille eſt caput, in quo ſunt omnes ſenſus. Ita ſanctis verò quaſi ſolus eſt tactus: quibus datus eſt ſpiritus ad menſuram, cum de illius plenitudine acceperunt. Acceperunt autem de illius plenitudine non ſecundum eſſentiam, ſed ſecundum ſimilitudinem: quia nunquam illam eandem eſſentialiter, ſed ſimilem acceperunt gratiam. Puer ergo ille plenus ſapientia, & gratia fuit ab ipſa conceptione. Vnde Hiere. rectè dicit, Nouum faciet dominus ſuper terram: mulier circundabit uirum. quia in utero uirginis perfectus extitit, non ſolum propter animam & carnem, ſed etiam propter ſapientiam & gratiam qua plenus erat.

& ſapientia ſimul. ad Coloſſ. 2. b.
Augu. epiſt. 57. ad finem Tomo. 2.
Ioan. 1. b
Hiere. 31. d

Auctoritatem ponit quæ videtur obuiare. B

Huic autem ſententiæ uidetur obuiare, quod in Lucæ euangelio legitur, Ieſus proficiebat ſapientia & ætate, & gratia apud Deum & homines. Si enim proficiebat ſapientia & gratia: non uidetur à conceptione habuiſſe plenitudinem gratiæ ſine menſura. Ad quod ſanè dici poteſt, ipſum ſecundum hominem tantam à conceptione accepiſſe ſapientiæ, & gratiæ plenitudinem, ut Deus ei plenius conferre non potuerit: & tamen uerè dicitur profeciſſe ſapientia & gratia, non quidem in ſe, ſed in aliis qui de eius ſapientia & gratia proficiebant, dum eis ſapientiæ & gratiæ munera ſecundum proceſſum ætatis magis ac magis profaciebat. unde Grægorius in quadam homil. ait, Iuxta hominis naturam proficiebat ſapientia: non quòd ipſe ſapientior eſſet ex tempore, qui à prima conceptionis hora ſpiritu ſapientiæ plenus permanebat: ſed eandem qua plenus erat ſapientiam cæteris ex tempore paulatim demonſtrabat. Iuxta hominis naturam proficiebat ætate de infantia ad iuuentutem: Iuxta hominis naturã proficiebat gratia, non ipſe quod nõ habebat per acceſſum temporis accipiendo, ſed pandendo donum gratiæ quod habebat. Apud Deum & homines proficiebat: quia quantum proficiente ætate patefaciebat hominibus dona gratiæ, quæ ſibi inerant & ſapientiæ, tantum eos ad laudem Dei excitabat, & ſic

Lucæ. 2. g
Determinatio auctoritatis.
Beda homil. de euãgelio. Luc. 2. Cum factus eſſet Ieſus annorũ duodecim dominica infra octauas Epiphania.

Deo

Deo patri ad laudem Dei, & hominibus ad ſalutem proficiebat. In aliis ergo non in ſe proficiebat ſapientia, & gratia. vnde eodem in Euangelio puer ille ſapientia plenus & gratia perhibetur. Sic ergo dicitur profeciſſe ſapientia & gratia, vt aliquis rector eccleſiaſticus dicitur proficere in cura ſibi tradita: cum per eius induſtriam alii proficiunt.

Ioannis. 1.b

Prædictis videtur aduerſari, quòd Ambroſius ait. C

Alibi tamen ſcriptum reperitur, ꝙ ſecundum ſenſum hominis profecerit ſicut ætate hominis profecit. Ait enim Ambroſ. in lib. de incarnationis dominicæ ſacramento ſic: Deus perfectionem naturæ ſuſcepit humanæ. Suſcepit ſenſum hominis: ſed non ſenſu carnis fuit inflatus. Senſu hominis animam dixit conturbatam: ſenſu hominis eſuriuit, & rogauit: ſenſu hominis profecit ſicut ſcriptum eſt, Ieſus proficiebat ætate, & ſapientia & gratia. Quomodo proficiebat ſapientia Dei? Profectus ætatis & profectus ſapientiæ, non diuinæ ſed humanæ naturæ eſt. Ideo ætatem commemorauit: vt ſecundum hominem crederes dictum. Aetas enim non diuinitatis, ſed corporis eſt. Ergo ſi proficiebat ætate hominis, proficiebat ſapientia hominis. Senſus autem hominis profecit, quia ſenſus: ideo ſapientia. Quis ſenſus proficiebat? Si humanus, ergo ipſe per incrementum ſuſceptus eſt: Si diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, mutatur in melius: ſed ꝙ diuinũ eſt, non mutatur. Quod ergo mutatur, non eſt diuinũ. Senſus ergo proficiebat humanus. Senſum ergo ſuſcepit humanum. Nec poterat confortari virtus Dei, nec creſcere Deus, nec altitudo ſapientię Dei impleri. Quæ ergo implebatur, erat nõ Dei, ſed noſtra ſapientia. nam quomodo implebatur, qui vt omnia impleret deſcendit? Per quem autem ſenſum dixit Eſaias, quòd patrem neſciebat puer aut matrem? Scriptum eſt enim, Priuſquam ſciat puer vocare patrem, aut matrem, accipiet ſpolia Samariæ. Sapientiam enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia, per humanam vtiq; imprudentiam, quod adhuc non didicit, ignorat.

Ambr. cap. 7. in medio in Tom. 2.

Lucæ. 2. g

Ibidẽ paulò inferius.

Eſaiæ. 8. a

Eſaiæ. 7.

ignorat. Sed verendum eſt, inquam, ne ſi duos principales ſenſus aut geminam ſapientiam Chriſto tribuamus, Chriſtum diuidamus. Nũquid cum & diuinitatem eius & carnem adoramus, Chriſtum diuidimus? Nunquid cum in eo imaginem Dei crucemque veneramur, diuidimus eum? Apoſtolus certè qui de eo dixit, quoniam etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, viuit tamẽ ex virtute Dei: ipſe dixit quia non diuiſus eſt Chriſtus. Nunquid etiam cum dicimus, quia animam rationalem & intellectus noſtri ſuſceperit capacẽ, diuidimus eum? Non enim ipſe Deus verbum pro anima rationali, & intellectus capaci in carne ſua fuit: ſed animam rationalem & intellectus noſtri capacem, & ipſam humanam & eiuſdem ſubſtantiæ cuius noſtræ ſunt animæ, & carnem noſtræ ſimilem eiuſdemque cuius caro eſt noſtra ſubſtantiæ ſuſcipiens, perfectus etiam homo fuit. *2.Cor. 13.a* *1. Cor. 1.b*

De intelligentia præmiſſorum verborum. D

Hæc verba Ambroſii pia diligentia aſpicienda ſunt: quæ ex parte hominis ignorantiam inſtruunt & illuminant, ex parte errandi fomitẽ malè intellecta miniſtrãt. His etenim euidenter traditur, duos in Chriſto eſſe principales ſenſus, ſiue geminam ſapientiam, Neq; ideo vnitas & ſingularitas perſonę diuiditur: ſed iuxta duas naturas, duas habet ſapientias: vnam non creatam ſed genitam, quæ ipſe eſt: alteram non genitam ſed creatam, & per gratiam ei collatam. Nam Eſaias de eo proteſtatur, Requieſcit ſuper eum ſpiritus ſapientiæ & intellectus. Spiritus ergo ſapientiæ & intellectus, id eſt, ſapientia & intelligentia per Spiritum ſanctum gratis data, Chriſtus erat ſapiens ſm animam. Secundum Deum verò ſapiens erat ſapientia æterna, quæ Deus eſt. Et ſicut inquantum eſt, Deus bonus eſt bonitate naturali, q̃ ipſe eſt, & iuſtus iuſtitia naturali quæ ipſe eſt: ita ſapiẽs ſapientia naturali, quæ ipſe eſt. Anima verò eius ſicut bona eſt, & iuſta bonitate vel iuſtitia gratis data, quæ ipſe uel ipſa non eſt: ita eſt ſapiens ſapientia gratis data, quæ ipſa non eſt. Et licet gemina in Chriſto ſit ſapien- *De gemina Chriſti ſapiẽtia genita, ſ. et creata.* *Eſaiæ. 11.a*

tia, vna tamen eademq; perſona eſt: quæ inquantũ deus eſt, & inquãtum natura diuina eſt, ſapiens eſt ſapientia ingenita, ſcilicet, ſapientia æterna, quæ eſt pater: & ſapientia, quæ non eſt ingenita, quæ communis eſt tribus perſonis. non tamen gemina ſapientia: quia nõ eſt alia, & alia ſapientia ſapientia ingenita, quæ tãtum pater eſt & ſapientia quę cõmuniter pater eſt, & filius, & ſpiritus ſanctus. Inquantum verò eadẽ perſona eſt homo. id eſt, ſecundum hominem acceptum, vel inquãtum eſt ſubſiſtens ex anima & carne, ſapiens eſt ſapientia gratuita. Sapiens ergo eſt humano ſenſu & diuino.

Quomodo intelligendum ſit illud, Senſus proficiebat humanum. E

Sed ex qua cauſa illius dicti intelligentia, ſcilicet, Senſus proficiebat humanus, aſſumẽda eſt? Apertè enim videtur Ambr. innuere, quòd ſecundum humanum ſenſum Chriſtus profecerit, & quòd infantia eius expers cognitionis fuerit, & patrem & matrem ignorauerit: quod nec eccleſia recipit, nec præmiſſæ auctoritates patiuntur ſic intelligi. Sed ita ſanè poteſt accipi, vt quantum ad viſum hominum, & ſui ſenſus oſtenſionem. Chriſtus profeciſſe dicatur. Proficiebat ergo humanus ſenſus in eo ſecundum oſtenſionem, & aliorum hominum opinionem. Ita etiam patrem & matrem dicitur ignoraſſe in infantia, quia ita ſe habebat & gerebat, acſi agnitionis expers eſſet.

SI ANIMA CHRISTI HABVERIT ſapientiam parem cum Deo: & ſi omnia ſcit, quæ Deus.

Diſtinct. XIIII. A

Qũo uerbi ſeu Christi ĩcarnatio ordinatur ad noſtrã redẽptionẽ quan-

HIc quæri opus eſt, Cum anima Chriſti eſſet ſapiẽs ſapiẽtia gratuita: vtrùm habuerit ſapientiã ęqualem Deo, ſiue omniũ rerũ ſcientiã habuerit ve; habeat id eſt, vtrùm omnia ſciat quæ Deus ſcit. Quibuſdã placet, ꝙ nec parem cum Deo habeat ſcientiam, nec omnia ſciat quæ deus: quia in nullo creatura

æquatur

æquatur creatori. Cum ergo anima illa creatura ſit in nullo æquatur creatori: ergo nec in ſapientia. Non ergo habet æqualem cum Deo ſapientiã, nec ſcit omnia quæ Deus. Item, Si anima illa æqualẽ habet cũ Deo ſapientiam, nõ ergo Deus in omni bono maiorem habet ſufficientiam, q̃ eius creatura. Inducunt etiam auctoritates ad idem probandum. Ait enim propheta ex perſona hominis aſſumpti, Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, & non potero ad eam. Quod exponens Caſſiodor. ait, Veritas humanæ cõditionis oſtenditur: quia aſſumptus homo diuinæ ſubſtantiæ non poteſt æquari, vel in ſcientia vel in alio. Apoſtolus etiã ait, Nemo nouit quæ ſunt Dei, niſi ſp ũs Dei, qui ſolus ſcrutatur omnia etiam profunda Dei. His aliiſque pluribus rationibus, & auctoritatibus nituntur, qui animam Chriſti aſſerunt nec parem cum Deo habere ſcientiam, nec omnia ſcire quæ Deus ſcit. Quia ſi omnia ſcit quæ Deus, ſcit ergo creare mundum, ſcit etiam creare ſeipſam.

tã ad plenitudinẽ ſciẽtiæ ſpũaliter.

Opinio quorundam.

Caſſiodorus ad verſus 5. hũc mirabilis facta eſt, Pſal. 138.

1. Cor. 2. c

Reſponſio quæſtionis definitiuam continens ſententiam. B

Quibus reſpondentes dicimus animam Chriſti per ſapientiam ſibi gratis datam in uerbo Dei, cui vnita eſt, vnde etiã perfectè intelligit, omnia ſcire quæ deus ſcit. ſed non omnia poſſe quæ poteſt Deus. nec ita clarè & perſpicuè omnia capit ut deus: & ideo nõ æquatur creatori ſuo in ſcientia, etſi omnia ſciat quæ & ipſe: nec eſt eius ſapientia æqualis ſapientiæ Dei, qui illa multo eſt dignior, digniuſq; & perfectius omnia, capit quam illius animæ ſapientia, ergo & in ſcientia maiorem habet ſufficiẽtiam Deus, quàm anima illa quæ dignior eſt omni creatura. Illud verò Apoſtoli quod inducunt, Nemo nouit quæ Dei ſunt, niſi ſpiritus Dei qui ſolus ſcrutatur omnia: pro nobis facit. Mox enim àddit Apoſtolus. Nos autem ſpiritũ Dei habemus: ut per ſpiritũ quem habebat, Dei profunda ſe ſcire oſtenderet. Sed anima illa præ omnibus ſpiritũ Dei habuit, cui ſpiritus non eſt datus ad menſuram, vt ait Ioannes euangeliſta. Dona ergo

1. Cor. 7. g

Ioan. 2. d

Colo. 2. a

go ſpiritus ſancti ſine menſura habuit: ergo & ſapientiam. Omnia ergo ſciuit anima illa. Si enim quædam ſciuit, quædam non: tunc non ſine menſura ſcientiam habuit. Sed ſine menſura ſcientiam habuit: ſcit ergo omnia. Fulgentius etiam in ſermone quodam multa inducit quibus aſſerit animam illam rerum omnium ſcientiam habere, vtens auctoritate Apoſtoli dicētis, In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Quod etiam ratione poteſt probari ſic, Nihil ſcit aliquis quod eius anima ignorat. Sed Chriſtus ſm omniũ concèſſionem omnia ſcit, ergo anima eius omnia ſcit. Ad id vero quod dicunt, Si omnia ſcit ergo ſcit creare mundum vel ſeipſam. reſpondemus, quod ſcientiam habet mundum creandi, ſed non potentiam, & creandi animam, & ſcit quomodo Deus ſeipſam creauerit. habet ergo ſcientiam ſui creatæ, ſed non ſui creandæ, quia non eſt creanda, ſed creata.

Quare Deus non dedit ei potentiam omnium, vt ſcientiam. C

Si verò quæritur, Quare Deus non dederit ei potentiam faciendi omnia, vt ſciẽtiam? Reſponderi poteſt, quia naturaliter capax eſt ſcientiæ, & ideo id congruè ei datum eſt ſine mẽſura, cuius ipſa naturaliter capax eſt. Non eſt autem ei datum poſſe omnia facere quæ Deus facit, ne omnipotens, & per hoc Deus putaretur. Verun tamen fortè nec potentiã faciendi omnia ei Deus præſtare potuit, etſi potentiam faciendi aliqua quæ non facere poteſt. Scit ergo anima Chriſti omnia quæ Deus ſcit in verbo Dei, quod liquidius & præſentius omni creatuea contemplatur, vt ei vnita, in quo etiam angeli & quæ Dei ſunt, & quæ futura ſunt, cognoſcunt.

* alias Bedę Lucæ. 1. c

Quomodo intelligenda ſint quædam verba Ambroſii ſuper Lucam. D

Sed ſi illa anima non habet tantam potentiam quantam & Deus, nec homo aſſumprus tantam potentiam quantam & Deus, quomodo ergo intelligitur illud Ambroſii. ſuper Lucam, vbi Angelus de naſcituro filio virginis ait, Hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur?

Non

Non iō inquit, erit magnus, ꝙ ante partum virginis magnus non fuerit, ſed quia potentiam q̃ Dei filius naturaliter habet, hō erat ex tp̄e accepturus, vt vna ſit perſona hō & Deus. Ecce apertè dicit, ꝙ hō erat accepturus ex tp̄e potentiam, q̃ Dei filius habuit naturaliter. Sed ſi hō accepturus erat illam potentiā: ergo vel perſona, vel natura hominis. Sed perſona non, qua ſp̄ habuit: & habet: ergo natura. Si natura: ergo aīa. Nam de carne cōſtat ꝙ accipere non poſſet. Ad quod dicimus, illud eſſe accipiē dum de perſona, ſed non inquantum eſt Dei, immo inquantum eſt perſona hominis. Vna eſt.n, perſona Dei & hominis, filii Dei, & filii hominis. quæ inquantum Dei perſona eſt, ſemper & naturaliter oīpotentiam habuit: ſed inquantum eſt hominis, non ſemper fuit. Illa ergo perſona quę ſemper fuerat Dei, futura erat hominis perſona: & ſm̄ hoc ꝙ futura erat hominis perſona, acceptura erat ex tp̄e potentiam, quā naturaliter & ſemper habuerat inquantum Dei perſona. Secundum hanc diſtinctionem illud, & ſimilia ſanè poſſunt accipi. Quę diſtinctio, in pluribus qōnum articulis eſt neceſſaria aduerſus quorundam perplexam verboſitatem. Sed cum de rebus conſtat, in verbis fruſtrà habetur controuerſia.

Beda id habet homil. in feſto annuntiatiōis quæ eſt 17. de ſanctis hiemalibus. Et gloſſa or. ad 1. Lucæ tribuit Bedæ, & Ambro. hic erit magnus.

DE HOMINIS DEFECTIBVS QVOS aſſumpſit Chriſtus in humana natura.

Diſtinct. XV. A

Q̄uo verbi incarnatio ordinat̄ ad noſtrā redēptionē quantum ad defectū paſſibilitatis in generali.

Illud quoq; prætermittendum non eſt, quòd Dei filius naturam hominis accepit paſſibilem, animam paſſibilem & carnem paſſibilem & mortalem, Vt.n. probaretur verum corpus habere, ſuſcepit defectus corporis, famem, ſitim, & huiuſmodi. Et vt veram animam probaretur habere, ſuſcepit defectus animæ, ſcilicet, triſtitiam, timorem, dolorem, & huiuſmodi. Omnis autem ſenſus, animæ eſt. Non enim caro ſentit, ſed anima, vtens corpore velut inſtrumento. Vnde Augu. ſuper Geneſ. in lib. 12. Non corpus ſentit, ſed anima per corpus: quo velut nuncio vtitur ad cōfirmandum in ſeipſa,

Cap. 24. ad mediū de geneſi ad literam. To. 3.

quod extrinſecus nunciatur. Sicut ergo anima quod foris eſt, per corpus tanquam per inſtrumentum videt vel audit, ita etiam per corpus quædam ſentit mala, quæ ſine corpore non ſentiret, vt famem, & ſitim, & huiuſmodi. Vnde non immeritò defectus corporis dicuntur. Quę dam autem non per corpus, immò etiam ſine corpore ſentit, vt eſt timor, & huiuſmodi. Sentit ergo anima dolores, ſed quoſdam per inſtrumentum corporis, quoſdam verò non. Suſcepit autem Chriſtus, ſicut veram naturam hominis, ita & veros defectus hominis, ſed non omnes. Aſſumpſit enim defectus pœnæ, ſed non culpæ: nec tamen omnes defectus pœnæ, ſed eos omnes quos homini eum aſſumere expediebat, & ſuæ dignitati non derogabat. Sicut enim propter hominem homo factus eſt, ita propter eum hominis defectus ſuſcepit. Suſcepit enim de noſtro, vt de ſuo nobis tribueret, vt noſtrum tolleret defectum. Suſcepit enim noſtram vetuſtatem, vt ſuam nobis infunderet nouitatem. Simplam ille accepit vetuſtatem, id eſt, pœnæ, vt noſtram duplam conſumere, id eſt, pœnæ & culpæ.

Qualiter accipiendum ſit illud quod ait Leo Papa. B

Hebr. 4. b Tradit auctoritas, quòd dominus noſter in ſe ſuſcepit omnia infirmitatis noſtræ, præter peccatum, quòd niſi accipiatur de illis tantum quæ eum ſumere pro nobis oportuit nec dedecuit, falſum eſſe probatur. Non enim aſſumpſit ignorantiam aliquam, cùm ſit ignorantia quædam quæ defectus eſt nec peccatum eſt, ſcilicet, ignorantia inuincibilis: nam vincibilis peccatum eſt, ſi tamen de his eſt quæ nobis expedit ſcire. Sunt enim quædam quorum ſcientia non affert, vel ignorantia nõ impedit ſalutem, & fortè talium rerum ignorantia defectus non eſt. Conſtat autem in nobis eſſe ignorantiam atque difficultatem volendi vel faciendi bonum, quæ ad miſeriam noſtram pertinent. Vnde Auguſt. in lib. 3. de libero arbit. Approbare, inquit, falſa pro veris, vt erret inuitus, & reſiſtente atque torquente dolore carnalis vinculi non poſſe à libidinoſis operibus temperare, non

Aug c. 97. in medio li. de natura et gratia, to. 7.

re, non eſt natura inſtituti hominis ſed pœna damnati. Ex qua miſeria peccantibus iuſtiſſimè inflicta, liberat Dei gratia: quia ſponte homo libero arbitrio cadere potuit, nō etiam ſurgere, ad quam miſeriam pertinet ignorantia & difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis ſuæ: nec ab iſto malo quiſquam, niſi gratia Dei liberatur. Ecce euidenter dicit hic Aug. ignorantiam qua quis inuitus falſa pro veris approbat, & difficultatem qua non poteſt ſe temperare à malo, ad miſeriam noſtram pertinere, & pœnam eſſe hominis. Hæc autem Chriſtus non habuit. Non ergo accepit omnes defectus noſtræ infirmitatis præter peccatum.

Aug. in fine lib. 5. de libero arb. c. 20.

Quòd ignorantia talis & difficultas non ſit peccatum. C

Sed fortè aliquis dicet illa eſſe peccatum. Cui obuiat illud quod Aug. tradere videtur, hoc. ſ. Deum inculpabiliter ante peccatum in exordio conditionis homini potuiſſe inducere, vt eſſent ei naturalia, ita in lib. retract. inquiens, Ignorantia & difficultas etiamſi eſſent hominis primordia naturalia, nec ſic eſſet culpādus Deus, ſed laudandus. Sed ſi hæc homo in primordio naturaliter habuiſſet, nunquid eſſent in eo defectus & pœnæ? Si defectus vel pœna ei indita fuiſſet ante peccatum, iniuſtè cū eo agi videretur, ſi ante culpam ſentiret pęnam. Ob hoc ſanè dicimus illa non fuiſſe defectus vel pęnas, ſi naturaliter homini infuiſſent: ſicut non fuit homini ante peccatum nondum gratiam adepto defectus ſiue pœna, non poſſe proficere. Sed poſtquam gratiam recepit, per quā proficere potuit & ad tps profecit, eamq; culpa ſua poſt amiſit, ſimulq; proficiendi facultatem perdidit, defectus fuit ei & pœna non poſſe proficere, ſcilicet, malum declinare & bonum facere. Omnes ergo defectus noſtros ſuſcepit Chriſtus præter peccatum, quos ei conueniebat ſuſcipere, & nobis expediebat, Sunt enim plura ęgritudinum genera & corporis vitia, à quibus omnino immunis extitit. Quos enim defectus habuit, vel ad oſtenſionem veræ humanitatis vt timorem & triſtitiā: vel ad impletionem operis ad quod venerat, vt paſſibilitatem &

mortalitatem: vel ab immortalitatis deſperatione ſpem noſtram erigendam, vt mortem, ſuſcepit. Hos autem defectus non conditionis ſuæ neceſſitate, ſed miſerationis voluntate ſuſcepit. Veros quidem habuit defectus ſicut & nos, ſed non eadem ex cauſa. Nos enim ex peccato originali hos defectus contrahimus, ſicut Apoſtolus inſinuat dicens, Corpus quidem propter peccatum mortuum eſt, id eſt, neceſſitatem moriendi habet in ſe. Chriſtus autem non ex peccato huiuſmodi habuit defectus, quia ſine peccato eſt conceptus, & natus, & in terris conuerſatus. Sed ex ſola miſerationis voluntate de noſtro in ſe tranſtulit veram infirmitatem, ſicut accepit veram carnem: quam ſine omni infirmitate aſſumere potuit, ſicut abſque culpa eandem ſuſcepit.

Quòd ſola volũtate hos defectus ſuſcepit, non neceſſitate conditionis.

Rom. 8.b

Auctoritatibus probat Chriſtum ſecundum hominem verè dolores ſenſiſſe & timuiſſe, contra quoſdam hoc negantes. D

Sed quia nonnulli de ſenſu in paſſione humanitatis Chriſti malè ſenſiſſe inueniuntur, aſſerentes ſimilitudinem atque imaginem paſſionis & doloris Chriſtum hominem pertuliſſe, ſed nullum omnino dolorem vel paſſionem ſenſiſſe: auctoritatum teſtimoniis eos cõuincentes, indubitabile faciamus quod ſuprà diximus. Propheta Eſa. dicit, Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Et veritas ipſa in euangelio ait, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Vbi etiam legitur, Cœpit Ieſus pauere & tædere. Propheta etiam ex perſona Chriſti ait, Repleta eſt malis anima mea. Quod exponens Aug. inquit, Non vitiis & peccatis, ſed humanis malis, id eſt, doloribus repleta fuit anima Chriſti, quibus ipſa compatitur carni. Non, enim dolor corporis poteſt eſſe ſine anima. Dolere autem anima, etiã non dolente corpore, poteſt. Hos autem humanæ infirmitatis affectus, ſicut ipſam carnem ac mortem, non humanæ conditionis neceſſitate, ſed miſerationis voluntate ſuſcepit, Ambroſius etiam in libro 2. de fide ait, Scriptum eſt. Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Timet ergo Chriſtus: & dum Petrus non timet Chriſtus timet. Petrus dixit, Animam meam ponam pro te

Eſa. 53. b
Matt. 26.d
Marci. 14.d
Pſal. 87.
Au. ad verſum. 3. hunc Quia repleta eſt. pſal. 87. in to. 8.
Ibidem paulò inferiùs.
Ad mediũ Ambr. cap. 3. in To. 2.

Chriſtus

Chriſtus dicit, Anima mea turbatur: uvtrunq; verum eſt & rationis plenũ, quod & ille qui eſt inferior nõ timet, & illud qui ſuperior eſt gerit timentis affectum. Idem in eodẽ, Vt homo turbatur, ut homo flet, ut homo crucifigitur, per naturã hominis & tædiauit & reſurrexit. Non turbatur eius virtus, non turbatur eius diuinitas: ſed turbatur anima, ſecundum humanę fragilitatis aſſumptionem. Nam qui ſuſcepit animam, ſuſcepit etiam animæ paſſionem. Non enim eo quòd Deus erat, aut turbari aut mori poſſet. Idem in eodem, Suſcepit triſtitiam meã & confidenter triſtitiam nomino, qui crucem prædico. Vt homo habuit triſtitiam quam meo ſuſcepit affectu mihi compatitur, mihi triſtis eſt, mihi dolet. Ergo pro me & in me doluit, qui pro ſe nihil habui quod doleret. Doles igitur domine Ieſu vulnera mea, non tua: quia tu non pro te, ſed pro me doles. Hieron. quoque in explanatione fidei ait, Nos ite dicimus hominem paſſibilem à Dei filio ſuſceptum, vt deitas impaſſibilis permaneret. Paſſus eſt enim filius Dei non putatiuè, ſed verè, omnia quæ de illo ſcriptura teſtatur, ſed ſecundũ illud ꝙ pati poterat ſcilicet, ſecundum ſubſtantiam aſſumptam. Licet ergo perſona filii ſuſceperit paſſibilem hominem, ita tamen in habitatione ſecundum ſubſtantiã ſuam nihil paſſa eſt, vt tota Trinitas, quam impaſſibilẽ neceſſe eſt confiteri. His aliiſque auctoritatibus perſpicuum fit Chriſtum verè paſſibilem aſſumpſiſſe hominẽ, atqne in eo defectus & affectus noſtræ infirmitatis ſuſcepiſſe: ſed voluntate, non neceſſitatis conditione.

Ioan. 12. d. *Ca. 3. in fine* *Ca. 3. paulò ſuperius, Et ſuper illud Lucæ 22. Pater ſi poſſibile eſt.* *Ad Dam. in medio tomo 4.*

Hic ponit quæ prædictis aduerſari videntur. E

Quædam tamen reperiuntur in ſanctorum tractatibus, quæ præmiſſis aduerſari videntur. Nam ſuper illum locum pſal. Clamabo, & non exaudies, Auguſt. tradere videtur, Chriſtum nec vere timuiſſe, nec verè triſtatum eſſe, dicens ſic, Quomodo hoc dicit, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: ſed nobis de corpore ſuo hoc dicit. Corporis enim ſui, id eſt, Eccleſiæ gerebat perſonam: ſicut alibi cum dixit, Tranſeat.

Expoſitione 2. ad Pſal. 25. Tomo 8. *1. Pet. 2. d.* *Eſaiæ. 35.*

Deus meus clamabo. ſeat à me calix iſte, pro nobis loquitur, niſi fortè putetur timuiſſe mori: ſed non verè timebat dominus pati, tertia die reſurrecturus, cum arderet Paulus diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Non enim fortior eſt miles, quàm imperator. Miles enim coronandus gaudet mori, & dominus coronaturus timet mortem? Sed infirmitatem noſtram repræſentans, pro ſuis infirmis qui timent mori, hæc dixit, Vox illorum erat. Hieron. etiam ait, Erubeſcant qui putant ſaluatorem timuiſſe mortem, & paſſionis pauore dixiſſe, Tranſeat à me calix iſte.

Super euan. Matth. 26. cap. in to. 8.

Determinatio in auctoritatum. F

Ne autem in ſacris literis aliqua diuerſa aduerſitas eſſe putetur, harum auctoritatum verba in hunc modũ accipienda dicimus: vt non veritatem timoris, & triſtitiæ vel propaſſionem, ſed timoris, & triſtitiæ neceſſitatem & paſſionem à Chriſto remouiſſe intelligantur. Habuit enim Chriſtus verum timorem, & triſtitiã in natura hominis, ſed non ſicut nos, qui ſumus membra eius. Nos enim cauſa peccati noſtri his defectibus neceſſariò ſubiacemus, & in nobis ſunt iſti defectus ſecundum propaſſionem & paſſionem: ſed in Chriſto non niſi ſecundum propaſſionem. Sicut enim in peccatis gradus quidam notantur propaſſio & paſſio, ita & in pęnalibus affectibus. Afficitur enim quis interdum timore, vel triſtitia, ita vt mentis intellectus non inde moueatur à rectitudine, vel Dei contemplatione: & tunc propaſſio eſt. Aliquando verò mouetur, & turbatur: & tunc paſſio eſt. Chriſtus verò non fuit ita turbatus in anima timore, vel triſtitia, vt à rectitudine vel à Dei con templatione aliquatenus declinaret: ſecundum quem modum intelligitur, cum dicitur vel timuiſſe, vel triſtis fuiſſe. Vnde Hiero. ſuper Matth. vbi legitur, Cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. Vt veritatem inquit, probaret aſſumpti hominis, verè contriſtatus eſt, ſed non paſſio eius dominatur animo, verum propaſſio eſt. Vnde ait, Cœpit contriſtari. Aliud eſt enim contriſtari, aliud incipere contriſtari, quod eſt, aliter contriſtatur quis per propaſſionem, aliter per paſſionem. Ideoq; ſecundum hanc

In commẽt. Matt. 26. d

hanc diſtinctionem aliquando dicitur Chriſtus non verè timuiſſe, aliquando verè timuiſſe: quia verum timorem habuit & triſtitiam, ſed non ſecundum paſſionem, neq; ex neceſſitate conditionis. unde Augu. ex his cauſis volens aſſumi dictorum intelligentiam, dicit Chriſtum non uerè timuiſſe uel triſtatum eſſe, & incontinenti ueram triſtitiam habuiſſe. His uerbis infirmos in ſe præſignans dominus ait, Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Non.n. uerè timebat dñs pati, tertia die reſurrecturus, cum arderet Paulus diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Iſte gaudet coronandus, & triſtis eſt dominus coronaturus? Ecce hic videtur triſtitiam, & timorem à Chriſto remouere. Continuò aũt ſubiunxit, Sed triſtitiam ſic aſſumpſit quõo carnem. Fuit enim triſtis, ſicut euangeliũ dicit. Si.n. triſtis non fuit, cum euangeliſta dicat, Triſtis eſt anima mea &c. ergo & quãdo dicit, Dormiuit Ieſus, non dormiuit: vel quando dicit manducaſſe, non manducauit: & ita nihil ſanum relinquitur, vt dicatur etiam corpus non erat verum. Quicquid ergo de illo ſcriptum eſt, uerum eſt, & factum eſt. Ergo triſtis fuit: ſed uoluntate triſtitiam ſuſcepit veram, quomodo uoluntate carnem ueram. Apertè noſcis eundem ſibi in his uerbis cõtradicere, niſi varias dictorum diſcerneret cauſas: ex quibus intelligentia uerborum aſſumenda eſt. Si enim diſcernatur intelligentiæ cauſa prædictorum uerborum, nihil occurrit contradictionis.

Aug. ad uerſum 15. pſal. 93. quouſq; iuſtitia. tomo 8.

Matt. 26. d

Philip. 1. d

Ibidem paulo inferius.

Marci. 14. d

De quibuſdam Hilarij capitulis valde obſcuris, quæ videntur communi ſententiæ obuiare. G

Veruntamen magis mouent, ac difficioliorem afferunt quæſtionem uerba Hilarii, quibus uidetur tradere ictus & vulnera & huiuſmodi, ſic in Chriſtum incidiſſe, vt paſſionis dolorem non incuterent: ſicut telum tractum per aquam, uel ignem, uel aera, ea facit quæ & cũ trahitur per corpora animata, quia perforat & compungit: non tamen dolorem ingerit, quia non ſunt illæ res doloris capaces. Ita & corpus Chriſti ſine ſenſu pœnæ vim pœnæ excepiſſe dicit: quia ſicut corpus noſtrum non habet talem naturam, ut ualeat calcare undas: ita

corpus

corpus Chriſti dicit non habuiſſe naturam noſtri doloris, quia non habuit naturam ad dolendum. Ait enim ſic in decimo libro de Trinitate Vnigenitus Deus hominem uerum ſecundum ſimilitudinem noſtri hominis, non deficiens à ſe Deo aſſumpſit In quo quamuis aut ictus incideret, aut vulnus deſcenderet, aut nodi concurrerent, aut ſuſpenſio eleuaret, afferrent quidem hęc impetum paſſionis, non tamen paſſionis dolorem inferrent: vt telum aliquod aquam perforans, uel ignem compungens, uel aera vulnerans, omnes quidem has paſſiones naturæ ſuæ infert vt perforet, vt compungat, vt vulneret: ſed naturam ſuam in hæc paſſio illata non retinet, dum in natura non eſt vel aquam forari, vel pungi ignem, vel aera vulnerari, quanuis natura teli ſit & vulnerare, & compungere, & forare. Paſſus quidem Chriſtus eſt dum cæditur, dum ſuſpenditur, dum moritur: ſed in corpus irruens paſſio, nec nō fuit paſſio non tamen naturam paſſionis exercuit, dum & pœnali miniſterio pœna deſæuit, & uirtus corporis ſine ſenſu pœnæ vim pœnæ in ſe deſæuientis excepit: Habuit ſanè illud dominicum corpus doloris noſtri naturam, ſi corpus noſtrum id naturæ habet, vt calcet undas, & fluctus deſuper eat, nec clauſæ domus obſtaculis arceatur. At verò ſi dominici corporis ſolum iſta natura ſit, vt feratur in humidis, & ſiſtat in liquidis, & ſtructa trāſcurrat: quid per naturam humani corporis carnem ex ſpiritu ſancto conceptam iudicamus? Caro illa de cœlis eſt, & homo ille de Deo eſt, habens ad patiendum corpus: & paſſus eſt, ſed naturam non habēs ad dolendum. Idem in eodem, Videamus an ille paſſionis ordo infirmitatem in domino doloris permittat intelligi, dilatis enim cauſis ex quibus metum domino hæreſis aſcribit, res ipſas vt geſtæ ſunt conferamus. Nec enim fieri poteſt, vt timor eius ſignificetur in verbis, cuius fiducia continuatur in factis. Timuiſſe ergo hæretico paſsionem videtur. Sed ob ignorantiæ huius errorem Petrus & Sathanas & ſcandalum eſt. An ne timuit mori, qui armatis obuius prodiit? & in corpore eius infirmitas fuit, ad cuius occur-

Hilarius inter principiū & medium lib. 10. Hilarius.

Ibidem paulo inferius.

Ibidem ferè continuò.

occurſum conſternata perſequentium agmina ſupinatis corporibus conciderant? Quam ergo infirmitatem dominatam huius corporis credis, cuius tantam habuit natura virtutem? Sed forte dolorem vulnerum timuit. Quem, rogo, ò tu dominicæ infirmitatis aſſertor? penetrantis carnem claui habuit terrorem, qui exciſam aurem ſolo reſtituit attactu? Producens hæc aurem manus, clauum dolet: & ſentit vulnus, qui alteri dolorem vulneris non reliquit? Pungendæ carnis metu triſtis eſt, cuius in attactu caro poſt cædem ſanatur? Idem, Collatis ergo dictorum geſtorùmque virtutibus demonſtrari non eſt ambiguum, in natura corporis eius infirmitatem corporeæ naturæ non fuiſſe: & paſſionem illam licet corpori illata ſit, non tamen naturam dolendi corpori intuliſſe: quia licet forma corporis noſtri eſſet in domino, non tamen vitioſæ infirmitatis noſtræ formæ erat in corpore, quod ex conceptu ſpiritus ſancti virgo progenuit. Audiſti lector verba Hilarii, quibus dolorem excludere videtur. Sed ſi excuſſa ſenſus & impietatis hebetudine, præmiſſis diligenter intendas, atque ipſius ſcripturæ circunſtantiam inſpicias, dictorum rationem atque virtutem percipere vtcunque poteris: & intelligentiam arguere non attentabis. Intelligitur enim ea ratione dixiſſe dolorem paſsionis in Christum non incidiſſe, & virtutem corporis Chriſti ibi excepiſſe vim pœnæ ſine ſenſu pœnæ: quia doloris cauſam & meritum in ſe non habuit. Quod videtur notaſſe vbi ait, Non habens naturam ad dolendum. Et ideo non iudicanda eſt caro illius ſecundum naturam corporis: nec in eo etiam dominum habuit paſsio: etiam non habuit naturam ad timendum vel triſtandum, quia non habuit talem naturam, in qua eſſet cauſa timoris vel triſtitię. Ita neceſsitas timendi non fuit in eo, ſicut eſt in nobis. Nec natura doloris fuit in eo, ſicut eſt in nobis. Triſtitiam tamen in eo fuiſſe conſequenter aſſerit, ſed cauſam eius extitiſſe, non ſuam mortem, ſed defectum Petri & aliorum Apoſtolorum. Dicit enim Chriſtum non propter mortem, ſed vſque ad

Matth. 16. d
Ioan. 18. a

Hilar. eod. lib. 10. paulò inferius.

Hila. li. 10. paulò inferiùs ad praecedentia.

ad mortem triſtem fuiſſe: his uerbis, Interrog [illegible] quid ſit Chriſtum triſtem eſſe uſq; ad mortē, & triſtem eſſe propter mortem? Non enim eiuſdē ſignificationis eſt, triſtē eſſe propter mortem, & uſque ad mortē. Quia ubi propter mortem triſtitia eſt, illic mors cauſa triſtitiæ eſt: Vbi vero triſtitia vſque ad mortem eſt, mors nō triſtitię eſt cauſa, ſed finis. Adeo autem nō propter mortem ſuſcepta eſt triſtitia, ut ſit deſtituta per mortē. Non ergo triſtis eſt, ſed illis qui in ſcandalo per infirmitatem carnis erant futuri: quos monet orare, ne inducantnr in tentationem: qui antè polliciti erant ſe non ſcandalizari.

Ibidem paulò inferiùs.

AN IN CHRISTO FVERIT NECESſitas patiendi & moriendi, quæ eſt deffectus generalis.

Diſtinct. XVI. A

Quomodo verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtrā redēptionē quantū ad paſſionem doloris in ſpeciali.

HIc oritur quæſtio ex prædictis ducens originem. Dictum eſt enim ſuprà, quod Chriſtus in ſe noſtros defectus ſuſcepit, præter peccatum. Eſt autē hominis quidē generalis defectus, quia peccatum non eſt, ſcilicet, neceſſitas patiendi uel moriendi. Vnde corpus noſtrū non tantùm mortale, ſed etiā mortuum dicitur: quia non tantùm aptitudinem moriendi, ſed etiā neceſſitatē habet. Ideo quæritur, vtrùm neceſſitas talis in Chriſti carne fuerit? De aptitudine.n. moriendi, quod in eo fuerit, ambiguū nō eſt: quæ etiā ante peccatū in homine fuit, quando aliquis in eo non fuit defectus: nec ergo mortalitas illa tūc in eo fuit defectus, qa natura ei erat. Vnde etiā quidā talem mortalitatem in nobis non eſſe defectum non improbè tradunt, ſed neceſſitatem moriendi vel patiendi: quæ etiā mortalitas dicitur vel paſſibilitas. Dicitur enim homo nunc paſſibilis uel mortalis, non modo propter aptitudinem ſed etiā propter neceſſitatem. Sed nunquid hic defectus fuit in Chriſti carne? Anima quoque eius cum paſſibilis extiterit ante mortem, nunquid neceſſitatem patiendi habuit

buit? Si enim neceſſitas patiendi vel moriendi fuit in Chriſto, non videtur ſola uòluntate miſerationis defe-ctus noſtros accepiſſe. Ad quod dici poteſt, Chriſtum voluntate non neceſſitate ſuæ naturæ hos defectus ſicut alios ſuſcepiſſe, ſcilicet, neceſſitatem patiendi in anima, ſimul autem patiendi & moriendi in carne. Verum hãc neceſſitatem non habuit ex neceſſitate ſuæ conditionis quia à peccato immunis: ſed ex ſola uoluntate accepit, de noſtra infirmitate ponens tabernaculum ſuum in ſo le, ſcilicet, ſub temporali mutabilitate & labore. Vnde ſuper epiſtolam ad Hebræos auctoritas dicit, ꝙ ſicut hominibus aliis & iure & lege naturæ ſtatutum eſt ſemel mori: ita & Chriſtus eadem neceſſitate & iure naturę ſemel oblatos eſt, & non ſępe. Nec ideo dicit iure naturæ, quòd ex natura ſuæ conditionis hunc defectum traxerit quæ etiã non prouenit nobis ex natura ſecundum quod priùs eſt inſtituta, ſed ex ea peccato vitiata, & ideo dicitur hic defectus naturalis, quia quaſi pro natura inoleuit in omnibus diffuſus.

Cap.9.g. Gloſſ.ordin. ad illud ad Hebræos. 9. Quemadmodum ſtatutũ eſt hominibus ſemel mori.

De ſtatibus hominis, & quid de ſingulis Chriſtus accepit. B

Et eſt hic notandum, Chriſtum de omni ſtatu hominis aliquid accepiſſe, qui omnes venit ſaluare. Sunt enim quatuor ſtatus hominis, Primus, ante peccatum: Secundus, poſt peccatum, & ante gratiam: Tertius, ſub gratia: Quartus, in gloria. De primo ſtatu accepit immunitatẽ peccati. Vnde Aug. illud Ioannis euangeliſtę exponens, Qui deſurſum uenit, ſuper omnes eſt: dicit Chriſtum veniſſe deſurſum, id eſt, de altitudine humanæ naturæ ante peccatum: quia de illa altitudine ſumpſit verbum dei humanam naturã, dum nõ aſſumpſit ipſam culpam cuius aſſumpſit pœnam. Sed pœnam aſſumpſit de ſtatu ſecundo, & alios defectus. De tertio verò, gratiæ plenitudinem. De quarto, nõ poſſe peccare, & Dei perfectam contemplationem. Habuit enim ſimul bona viæ quędã & bona patriæ, ſicut & quædam mala viæ.

Sup Io.3.d Gloſſ.ordin. ad hũc locũ Ioã. 3. Qui deſurſum venit.

SI OMNIS CHRISTI ORATIO vel voluntas expleta ſit.

Diſtinct. XVII. A

Quomodo Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtrã redẽptionẽ quantũ ad vſum virtutis præſertim de volũtate et oratione. Matt. 26. d

POſt prædicta conſiderari oportet, utrum Chriſtus aliquid uoluerit vel orauerit quod factum nõ ſit: Hoc enim exiſtimari poteſt, per hoc quod ipſe ait, Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: Verumtamen non quod ego volo, ſed quod tu vis. Hic nanque uoluntatem ſuam à patris voluntate diſcernere videtur.

De voluntatibus Chriſti ſecundum duas naturas. B

Quocirca ambigendum non eſt, diuerſas in Chriſto fuiſſe voluntates iuxta duas naturas, diuinam.ſ.uoluntatem & humanam. Humana uoluntas eſt affectus rationis vel affectus ſenſualitatis:& alius eſt affectus animæ ſecundum rationem,alius ſecundum ſenſualitatem vterque tamen dicitur humana uoluntas. Affectu autẽ rationis id volebat,quod volũtate diuina.ſ.pati & mori ſed affectu ſenſualitatis non volebat,immo refugiebat: nec tamen in eo caro contra ſpiritum vel deũ concupiſcebat.quia vt ait Aug.nonnullum eſt uitium cum caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ.Caro autem dicta eſt concupiſcere,quia hoc ſecundum ipſam agit animã:ſicut anima per aurem audit,& per oculum videt.Caro enim nihil niſi per animam concupiſcit. Sed concupiſcere dicitur cum anima carnali concupiſcentia ſpiritui reluctatur,habens carnalem delectationem de carne & à carne aduerſus delectationem quam ſpiritus habet, Ipſius autem carnalis concupiſcentiæ cauſa non eſt in anima ſola nec in carne ſola:ex vtroque enim fit:quia ſine utroque delectatio talis nõ ſentitur. Talis ergo rixa talisque concertatio in anima Chriſti nullatenus eſſe potuit, quia carnalis concupiſcentia ibi eſſe nequiuit, Dei etiã voluntas erat,& rationi placebat,vt illud ſecundum carnẽ vellet, quatenus veritas humanitatis in eo probaretur.

Lib. de Gen. ad literã,10 cap.12.ad medium.
Ad Gal.5.c
Ibidem in principio ca. 12.
Ibidẽ paulo inferiùs.
Ibidẽ paulo ſuperiùs.

tur. Nam qui hominis naturam ſuſcepit, quæ ipſius ſunt ſubire debuit. Ideoque ſicut in nobis duplex eſt affectus, mentis ſcilicet, & ſenſualitatis: ita & in eo debuit eſſe geminus affectus, vt mentis affectu vellet mori, & ſenſualitatis affectu nollet: ſicut in viris ſanctis fit. Petro enim ipſa veritas dicit, Cum ſenueris, extēdens manus tuas, & alius præcinget te, & ducet te quò non vis, ſcilicet, ad mortem. Quod exponens Aug. dicit quod Petrus ad illam moleſtiam nolens eſt ductus, nolens ad eam venit, ſed volens eam vicit: & reliquit affectum infirmitatis, quo nemo vult mori: qui adeo eſt naturalis, vt eum Petro nec ſenectus abſtulerit. Vnde etiā dominus ait, Tranſeat à me calix iſte: ſed vicit eum vis amoris. Ergo & in Chriſto ſecundum humanitatem, & in membris eius geminus eſt affectus: vnus rationis charitate informatus, quo propter Deum quis mori vult: alter ſenſualitatis, carnis infirmitati propinquus, & ei coniunctus, quo mors refugitur. Vt enim Aug. ait. Paulus mentis ratione cupit diſſolui, & eſſe cum Chriſto, ſenſu autem carnis refugit & recuſat. Hoc habet humanus affectus: quoniam diligit vitam, odit mortem. Secundum iſtum affectum Chriſtus mori noluit, nec obtinuit quod ſecūdum iſtum affectum petiit.

Ioan. vlti. f. in to. 9. tractatu 123. Ioan. 21. Cū ſenueris. Matt. 26. d Ad Phi. 1. d Aug. in epi. 130. ad Honoratum. de gratia noui teſtamenti. Cap. 6. to. 2.

Auctoritatibus probat diuerſas in Chriſto voluntates. C

Ex affectu ergo humano quem de virgine traxit, volebat non mori, & calicem tranſire orabat. Vnde Beda, Orat tranſire calicem, quia homo erat: dicens, Pater, tranſeat à me calix iſte. Ecce habes voluntatem humanam expreſſam. Vide iam rectum cor, Sed non quod ego volo, ſed quod tu vis. Vnde alibi, Non veni facere voluntatem meam, quam ſcilicet, temporaliter ſumpſi ex virgine: ſed voluntatem eius qui miſit me, quam ſcilicet, æternus habui cum patre. Hic apertè dicit duas in Chriſto fuiſſe voluntates, ſecundum quas diuerſa voluit. Hieron. quoque ſuper illum locum, Spiritus promptus eſt, caro autem infirma: dans intelligi hic duas voluutates exprimi, ita ait, Hoc contra Euticianos, qui

Beda lib. 4. comment. ad illud 14. Mar. Pater ſi fieri poteſt. Ioan. 6. d Marci. 14. d

 dicunt

diçunt in Chriſto vnam tantùm voluntatem. Hic autem oſtendit humanam, quæ propter infirmitatem carnis recuſat paſſionem: & diuinam, quę prompta eſt perficere diſpenſationem. Auguſtinus etiam duas in Chriſto aſſerit voluntates dicens, Quantum diſtat Deus ab homine, tantùm voluntas Dei à voluntate hominis. Vnde hominem Chriſtus gerens oſtendit priuatam voluntatē quandam hominis, in qua & ſuam & noſtram figurauit, qui caput noſtrum eſt, & ad eum ſicut membra pertinemus. Pater, inquit, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Hæc humana voluntas erat, proprium aliquid, & tanquam priuatum volens. Sed quia rectum vult eſſe hominem, & ad Deum dirigi ſubdit, Non quod ego volo, ſed quod tu vis. Acſi diceret, Vide te in me: quia potes aliquid proprium velle, vt Deus aliud velit. Conceditur hoc humanæ fragilitati. Idem alibi, Chriſtus in paſſione duas expreſſit voluntates in ſe, ſecūdum duas naturas. Ait enim, Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Ecce habes hominis voluntatem: quam ad diuinam continuò dirigens ait, Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Ambroſius ita etiam in libro duodecimo, de fide. Scriptum eſt, Pater, ſi fieri poteſt, transfer à me calicem hūc. Verba Chriſti ſunt, ſed quomodo & in qua forma dicantur aduerte. Hominis ſubſtantiam gerit, hominis aſſumpſit affectum. Non ergo quaſi Deus, ſed quaſi homo loquitur. Suſcepit quidem voluntatem meam. Mea eſt voluntas, quam ſuam dixit cum ait, Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis. Cum autem dixit, Omnia quæ habet pater, mea ſunt, quia nihil excipitur: ſine dubio quam pater habet eandem & filius habet voluntatem. Eadem eſt Chriſti voluntas, quæ paterna. Vna ergo voluntas eſt patris & filii. Sed alia eſt voluntas hominis, alia Dei: vt ſcias vitam in voluntate eſſe hominis, paſſionem autem Chriſti in voluntate diuina, vt pateretur pro nobis. His teſtimoniis euidenter docetur, in Chriſto duas fuiſſe voluntates: quod quia negauit Macharius archiepiſcopus in conſtantinopolitana ſynodo, condemnatus eſt. Et ex affectu humano ſenſualitatis quidem, non rationis, illud

Cōcione prima enarrationis, ad verſum 1. hunc: Rectos decet. Pſ. 32. to. 8.

Matt. 26. d ad verſū. 15 Pſ. 93. Quoadusque iuſtitia.

Marci. 14. d

Amb. lib. 2. c. 3. ad principiū, to. 2.

Io. 17. b. & 16. d

Maximus Cynicus, epiſcopus in

voluit & petiit, quod non impetrauit. Nec ideo petiit, vt impetraret, quia ſciebat Deum non eſſe facturum illud: nec illud fieri volebat affectu rationis, vel voluntate diuinitatis. Ad quid ergo petiit? Vt membris formam præberet imminente turbatione clamandi ad dominum, & ſubiiciendi voluntatem ſuam diuinæ voluntati: vt ſi pulſante moleſtia triſtentur, pro eiuſdem amotione orent. Sed ſi nequeunt vitare: dicant quòd ipſe Chriſtus. Non ergo ad inſipientiam fuit, quòd Chriſtus clamans non exauditur ad ſalutem corporalem. Bonum quidem petiit, ſcilicet, vt non moreretur: ſed melius erat, vt moreretur, quod & factum eſt. *Conſtantinopolitano, 1. ſynodo deponitur, vt habetur. c. 6. in 1. æditione.*

De eo quod Ambroſius dicit Chriſtum dubitaſſe affectu humano. D

Cæterum non parum nos mouent verba Amb. quibus ſignificare videtur, Chriſtum ſecundum humanum affectum de patris potentia dubitaſſe: ſic dicens in lib. 2. de fide. De quo dubitat, de ſe, an de patre? De eo vtique cui dicit, Transfer, dubitat hominis affectu. Nam Deus non de patre dubitat, nec de morte formidat. Propheta etiam non dubitat, qui nihil Deo eſſe impoſſibile aſſerit: Omnia quæcunque voluit fecit. Num infra homines conſtitues Deum? Propheta non dubitat, vt homo locutus eſt. His verbis innui videtur, quòd Chriſtus non inquantum Deus eſt, vel Dei filius, ſed inquantum homo dubitauerit affectu humano. Quod ea ratione dictum accipi poteſt, non quia ipſe dubitauerit: ſed quia modum geſſit dubitantis, & hominibus dubitare videbatur. *Cap. 3. ante medium.* *Pſal. 134.* *Ibidem paulo ſuperius.*

Verba Hilarij longè diuerſam exprimentia ſententiam à præmiſſa. E

Illud etiam ignorandum non eſt, quod Hilarius aſſerere videtur Chriſtum non ſibi, ſed ſuis oraſſe, cum dixit. Transfer à me calicem hunc: ſicut nec ſibi, ſed ſuis timuit. Nec enim voluiſſe, vt ſibi non eſſet paſſio, ſed vt à ſuis tranſiret calix paſſionis: ita inquiens, Si paſsio honorificatura eum erat, ſicut Iuda exeunte ait, Nunc honorificatus eſt filius hominis: quomodo triſtem eũ metus paſsionis effecerat, niſi fortè tam irrationabilis fue- *Hila. li. 10. de Trin. ante medium.* *Ioan. 13. d*

 rit,

ptionem à diabolo, à peccato, à pœna, & regni reſerationem: vt amota ignea romphea, liberè pateret introitus: ſed & ſibi meruit impaſſibilitatis, & immortalitatis gloriam, ſicut ait Apoſtolus, Chriſtus factus eſt pro nobis obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomē quod eſt ſuper omne nomen. Apertè dicit Apoſtolus, Chriſtum propterea exaltatum per impaſſibilitatis gloriam, quia eſt humiliatus per paſſionis obedientiam. Humilitas ergo paſſionis, meritū fuit exaltationis: & exaltatio, præmium humilitatis. Vnde Aug. exponens præmiſſum capitulum ait, Vt Chriſtus reſurrectione clarificaretur, prius humiliatus eſt paſſione. Humilitas, claritatis eſt meritum: claritas, humilitatis eſt præmium. Sed hoc totum factum eſt in forma ſerui. In forma enim Dei ſemper fuit & erit claritas. Item Ambr. idem capitulum tractans ait, Quid & quantum humilitatis mereatur hic oſtenditur. His teſtimoniis euidens fit, ꝙ Chriſtus per humilitatem, & obedientiam paſſionis meruit clarificationem corporis: nec id ſolùm, ſed etiam impaſſibilitatem animæ. Anima enim ipſius ante mortem erat paſſibilis, ſicut caro mortalis: ſed poſt mortem merito humilitatis, & anima impaſſibilis facta eſt, & caro immortalis. Vtrum autem anima ſit facta impaſſibilis, quando caro facta eſt immortalis, ſ. ipſo reſurrectionis momento, de authoritate nobis certum non eſt. Sed vel mox poſt carnis ſeparationem anima impaſſibilitate donata eſt, aut in reſurrectione, quando caro refloruit.

incarnatio ordinat ad noſtram redemptionem quantum ad vſum voluntatis prout reſpicit exercitium merendi.

Aug. tract. 104. in fine ad illud Io. 17. Clarifica filium tuū.

Amb. ad illud 2. ad Philip. Propter quod & Deus, in cōmentariis. tomo 5.

Quod à conceptu meruit ſibi Chriſtus hoc quod per paſſionem. B

Nec ſolùm hoc meruit Chriſtus, quando patri obediens crucem ſubiit: ſed etiam ab ipſa conceptione ex quo homo factus eſt, per charitatem & iuſtitiam & alias virtutes, in quarum plenitudine fuit ſecundum hominē conditus, ſibi tantùm meruit, quantum poſt per martyrii tolerantiam. Tanta enim plenitudo ſpiritualium chariſmatum in eo fuit, quòd in eis proficere non potuit: & ideo melior ipſius anima fieri non potuit, quàm ab

initio ſuæ conditionis extitit, quia proficere in meritis non valuit. Vnde Gregorius ait, Non habuit omnino Christus iuxta animæ meritum, quo potuiſſet proficere: in membris autem quæ nos ſumus, quotidie proficit. Non ergo plus meruit ſibi per Crucis patibulum, quàm à conceptione meruit per gratiam virtutum. Nō ergo profecit ſecundum animæ meritum, quantum ad virtutem meriti: profecit tamen, quantum ad numerum meritorum. Plura enim habuit merita in paſſione, quàm in conceptione: ſed maioris virtutis non extiterunt in merendo plura, quàm ante fuerant pauciora. Meruit ergo à conceptione non modo gloriam impaſſibilitatis & immortalitatis corporis, ſed etiam impaſſibilitatem animæ. Per quid? Per obedientiam & voluntatem perfectam, quàm non tunc primò habuit, nec maiorem cùm pati cœpit & mori. Obediens enim perfectus, & bonus extitit ſecundum hominem, ex quo fuit homo. Habuit ergo anima illa aliquod bonum in ſe poſt mortem, quod non habuit antè. Num ergo beatior vel melior fuit quàm antè? Abſit, quod melior fuerit: quia nec ſanctior: nec gratia cumulatior. Nec etiam beatior fuit in Dei contemplatione, in quo præcipuè beatitudo conſiſtit. Poteſt tamen dici in hoc beatior fuiſſe, quia ab omni miſeria immunis. Ex quo nequit inferri ſimpliciter, quod beatior fuerit.

Greg homil 6. ſuper Ezechielē exponens illud Exod. 25. Facies & cādelabrū ductile.

Ad Phi. 2 b

De eo quod ſcriptum eſt, Donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.

C

Nec tantùm gloriam impaſſibilitatis & immortalitatis meruit, ſed etiā donati ſibi nomen ꝙ eſt ſuper oē nomen. ſ. honorificentiam, ꝙ vocatur Deus: hoc tñ nomē ante mortem habuit. Habuit enim hoc nomen Dei filius inquantum Deus eſt, ab æterno per naturam: inquantū verò homo factus eſt, habuit ex tempore per gratiā. Veruntamen Aug. dicit nomini donatum eſſe illud nomē, non Deo: quia illud nomen habuit cum in forma Dei tātum erat. Sed cū dicitur, Propter quod illū exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen: ſatis apparet propter quid exaltauerit, id eſt, propter obediē-

Aug. li. 2. c. 5. in fine, cōtra Maximinum. to. 6.

Gloß. ordin.

tiam.

tiã,& in qua forma exaltatus ſit. In qua enim forma cru cifixus eſt,in ea exaltatus eſt, & in ea donatum eſt ei nomen, vt cùm ipſa forma ſerui nominetur vnigenitus filius Dei, intelligatur hoc illi donatum eſt vt hõi, ꝙ iam habebat idẽ ipſe Deus. Hoc ergo per gratiam accepit, vt ipſe eus homo vel ſubſiſtens in forma ſerui,id eſt, in anima & carne,nominetur & ſit Deus. Sed nũquid hoc tũc meruit? ſuprà.n.dictum eſt, quia hoc tantum bonum homo ille non meruit. Quomodo ergo hic dicitur, Propter obedientiam donatũm eſt ei hoc nomen? Secũdum tropum illum in ſcriptura creberrimum hoc capiẽdum eſt,quo dicitur res fieri,quando innoteſcit. Poſt reſurrectionem vero,quod ante erat in euidenti poſitum eſt,vt ſcirent homines & dæmones. Manifeſtationẽ ergo illius nominis donauit ei Deus poſt reſurrectionem: ſed illam meruit per obedientiam paſſionis,qui eo quòd obediuit patiẽdo, exaltatus eſt reſurgendo: & per hoc manifeſtatum eſt nomen. Hoc eodem tropo vſus eſt etiam domĩnus poſt reſurrectionem dicens, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: non quòd tunc primo acceperit,ſed quam antè habebat, tunc manifeſtata eſt poteſtas. Cæterum Ambroſ. dicit nomen illud donatum eſſe Deo,non homini: & videtur ſecundum verborum ſuperficiem oppoſitus Aug. ſed intelligentia non obuiat,licet diuerſum ſapiat. Nam Ambroſ. de naturali donatione id dictum intelligit, qua æternaliter pater generãdo dedit filio nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ſcilicet, eſſe Deũ per naturam: quia genuit ab ęterno filium plenum & ſibi æqualem Deum. Quod tamen nomen Apoſtolus propter paſſionis obedientiam Chriſto donatum dicit. Sed premiſſo locutionis modo accipiendum eſt.

ad illud ad Philip. 2. & donauit illi nomen.

Matt. 28. d

Ambroſ. in commẽtariis ad illud c. 2. ad Philipp. Donauit illi nomen.

Et gloſ. ord. ad illud, Deus exaltauit, ca. 2. eiuſdem epiſtolæ.

Si Chriſtus ſine omni merito illa habere potuit. D

Si vero quæritur, Vtrùm Chriſtus illam immortalitatis & impaſſibilitatis gloriam, & nominis Dei manifeſtationem,ſine omni merito habere potuerit: ſanè dici poteſt, quia humanam naturam ita glorioſam ſuſcipere potuit, ſicut in reſurrectione extitit. Nomenque ſuum etiã aliter hominibus manifeſtare potuit: ſed ho-

mo paſſibilis eſſe non potuit ſicut fuit, & ad illam gloriam ſine merito peruenire. Potuit quidẽ peruenire ad illam ſine merito paſſionis, quia potuit cõſumpta mortalitate immortalitatis gloria veſtiri: ſed non ſine merito iuſtitiæ & charitatis, aliarumq; virtutum. Non enim Chriſtus homo eſſe potuit, in quo plenitudo virtutum & gratiæ non fuerit. Nec virtutes ei ineſſe potuerunt cilicio mortalitatis induto, quin per eas mereretur. Habẽs ergo has virtutes ſecũdum hominem paſſibilem ac mortalem non potuit non mereri gloriam immortalitatis. Non ergo potuit factus mortalis, ſine merito gloriam impaſſibilitatis, & immortalitatis ac manifeſtationem Dei nominis conſequi. Potuit tamen hoc aſſequi ſine merito paſſionis: quia per paſſionem nil ſibi meruit, quod non ante per virtutes meruerit.

De cauſa mortis, & paſſionis Chriſti. E

Ad quid ergo voluit pati & mori, ſi ei virtutes ad merendum illa ſufficiebant? Pro te, non pro ſe. Quomodo pro me? Vt ipſius paſſio & mors tibi eſſet forma & cauſa. Forma, virtutis & humilitatis: cauſa, gloriæ & libertatis. Forma, Deo vſque ad mortem obediendi; & cauſa, tuæ liberationis ac beatitudinis. Meruit enim nobis per mortis ac paſſionis tolerantiã, quod per præcedentia non meruerat, ſcilicet, aditum paradiſi, & redemptionem à peccato, à pœna, à diabolo: & per mortem eius hæc nos adepti ſumus, ſcilicet, redemptionem, & filiorum gloriæ adoptionem. Ipſe enim moriendo factus eſt hoſtia noſtræ liberationis. Sed quomodo per mortem nos à diabolo, & à peccato redemit, & aditum gloriæ aperuit? Decreuerat Deus in myſterio, vt ait Ambro. propter primum peccatum non intromitti hominem in paradiſum, id eſt, ad Dei contemplationem nõ admitti, niſi in vno homine tãta exiſteret humilitas, quę omnibus ſuis proficere poſſet: ſicut in primo homine tã ta fuit ſuperbia, quæ omnibus ſuis nocuit. Non eſt autem inuentus inter homines aliquis quo id poſſet impleri, niſi leo de tribu Iuda, qui aperuit librum, & ſoluit ſignacula eius, implendo in ſe omnem iuſtitiam, id eſt, conſum-

Qualiter per mortẽ redemit nos, & aditũ regni aperuit. Amb. in cõmẽtariis ad illud c. 5. ad Rom. Adæ, qui ẽ forma futuri. to. 5. Apoc. 5. e

conſummatiſſimam humilitatem, qua maior eſſe non poteſt. Nam omnes alii homines debitores erant, & vix vnicuique ſua virtus ſufficiebat & humilitas. Nullus ergo eorum hoſtiam poterat offerre ſufficientem reconciliationi noſtræ. Sed Chriſtus homo ſufficiens, & perfecta fuit hoſtia: qui multo amplius eſt humiliatus, amaritudinem mortis guſtando, quam ille Adam ſuperbiit, per eſum ligni vetiti noxia delectatione perfruendo. Si ergo illius ſuperbia omnium extitit ruina, ipſum de paradiſo mittens foras, aliisq; occludens ianuam: multomagis Chriſti humilitas, qua mortem guſtauit, ingreſſum regni cœleſtis omnibus ſuis impleto Dei decreto aperire valuit, atq; decreti delere chirographum. Vt .n. ait Amb. Tantum fuit peccatum noſtrum, vt ſaluari nõ poſſemus, niſi vnigenitus Dei filius pro nobis moreretur, debitoribus mortis: ſed ſic dignos nos fecit teſtamẽti, & promiſſæ hæreditatis. Quod non ita eſt intelligendum: quaſi non alio modo ſaluare nos potuerit, quàm per mortem ſuam: ſed quia per aliam hoſtiam non potuit nobis aperiri regni aditus, & fieri ſalus, niſi per mortem vnigeniti: cuius tãta (vt dictum eſt) humilitas & patientia, vt eius merito pateret credentibus in eũ aditus regni. Magna ergo in morte vnigeniti præſtita ſunt nobis, vt liceat nobis redire in patriam: ſicut olim in morte ſummi pontificis, his qui ad ciuitatem refugii confugerant, ſecure ad propria remeare. Ecce aliquatenus oſtenſum eſt, qualiter per Chriſti mortem aditus regni ſit nobis paratus.

Amb. in cõmẽtariis ad illud c. 9. ad Hæbræos, iõ noui teſtamenti to. 5. Et gloſ. ordi. ſup 9. caput epiſ. ad Hebræos. Ad ſeruiendum deo viuẽti. Numerorũ 35. d

HIC QVALITER A DIABOLO ET A peccato nos redemit per mortem.

Diſtinct. XIX. A

NVnc ergo quæramus, quomodo per mortem ipſius à diabolo, & à peccato, & à pęna redempti ſumus. A diabolo ergo & à peccato per Chriſti mortem liberati ſumus: quia vt ait Apoſtolus, In ſanguine ipſius iuſtificati ſumus: & in eo quòd ſumus iuſtificati, id eſt, à

De redẽptione noſtra facta per paſſionem Chriſti quãtũ ad ef

ficaciam, & vtilitatem. eſt, à peccatis ſoluti, à diabolo ſumus liberati, qui nos vinculis peccatorum tenebat. Sed quomodo à peccatis per eius mortem ſoluti ſumus? Quia per eius mortem, vt ait Apoſtolus, commendatur nobis charitas Dei, id eſt, apparet eximia, & commendabilis charitas Dei erga nos in hoc, quòd filium ſuum tradidit in mortem pro nobis peccatoribus. Exhibita autem tantæ erga nos dilectionis arra, & nos mouemur accendimurque ad diligendum Deum, qui pro nobis tanta fecit: & per hoc iuſtificamur, id eſt, ſoluti à peccatis iuſti efficimur. Mors ergo Chriſti nos iuſtificat, dum per eam charitas excitatur in cordibus noſtris. Dicimur quoque & aliter per mortem Chriſti iuſtificari, quia per fidem mortis eius à peccatis mũdamur. Vnde Apoſtolus, Iuſtitia Dei eſt per fidem Ieſu Chriſti. Et item, Quem Deus propoſuit propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, id eſt, per fidẽ paſſionis: vt olim aſpicientes in ſerpentem æneum in ligno erectum, à morſibus ſerpentum ſanabantur. Si ergo rectè fidei intuitu in illum reſpicimus, qui pro nobis pependit in ligno, à vinculis diaboli ſoluimur, id eſt, à peccatis: & ita à diabolo liberamur, vt nec poſt hanc vitam in nobis inueniat quod puniat. Morte quippe ſua, vno veriſſimo ſacrificio, quicquid culparum erat, vnde nos diabolus ad luenda ſupplicia detinebat, Chriſtus extinxit, vt in hac vita tentando nobis non præualeat. Licet enim nos tentet poſt Chriſti mortem, quibus modis ante tentabat: non tamen vincere poteſt, ſicut antè vincebat. Nam Petrus, qui ante Chriſti mortem voce ancillæ territus negauit, poſt mortem ante reges & præſides ductus non ceſſit. Quare? quia fortior, id eſt, Chriſtus, veniens in domum fortis, id eſt, in corda noſtra vbi diabolus habitabat, alligauit fortem, id eſt, à ſeductione compeſcuit fidelium: vt tentationem, quæ ei adhuc permittitur, non ſequatur ſeductio. Itaque in Chriſti ſanguine, qui ſoluit quæ non rapuit, redempti ſumus à peccato, & per hoc à diabolo. Nam vt ait Auguſtinus, in ipſo vincuntur inimicæ nobis inuiſibiles poteſtates, vbi vincuntur inuiſibiles cupiditates. Fuſo enim ſangui-

Rom. 5. b — *Ibidem. b* — *Ad Ro. 8. f* — *Rom. 3. c* — *Ibidem. c* — *Nume. 21. c* — *Aug. in medio, cap. 13. lib. 4. de tri.* — *Lucæ 22. f* — *Lucæ 11. c* — *Pſal 68.* — *In lib. de agone Chriſtiano. cap. 2. ad principium, Tomo. 3.* — *Aug. in fine, ca. 30. li. 2.*

ne ſine culpa, omnium culparum chirographa deleta ſunt, quibus debitores qui in eum credunt, à diabolo ante tenebantur. Vnde, Qui pro multis effundetur, Per illum ergo redempti ſumus, in quo princeps mundi nihil inuenit. Vnde Auguſt. cauſam & modum noſtræ redemptionis inſinuans, ait, Nihil inuenit diabolus in Chriſto vt moreretur: ſed pro voluntate patris mori Chriſtus voluit, non habens mortis cauſam de peccato, ſed de obedientia & iuſtitia mortem guſtauit, per quam nos redemit à ſeruitute diaboli, Incideramus enim in principem huius ſeculi, qui ſeduxit Adam, & ſeruum fecit, cœpitque nos quaſi vernaculos poſſidere. ſed venit redemptor & victus eſt deceptor. Et quid fecit redemptor captiuatori noſtro? Tetendit ei muſcipulam crucem ſuam: poſuit ibi quaſi eſcam, ſanguinem ſuum. Ille autem ſanguinem ſuum fudit, non debitoris, per quod receſſit à debitoribus. Ille quippe ad hoc ſanguinem ſuum fudit, vt peccata noſtra deleret. Vnde ergo nos diabolus tenebat, deletum eſt ſanguine redemptoris. Non enim tenebat nos, niſi vinculis peccatorum noſtrorum: iſtæ erant catenæ captiuorum. Venit ille, alligauit fortem vinculis paſſionis ſuæ, intrauit in domum eius, id eſt, in corda eorum, vbi ipſe habitabat, & vaſa eius, ſcilicet nos, eripuit. quæ ille impleuerat amaritudine ſua. Deus autem noſter vaſa eius eripiens & ſua faciens, fudit amaritudinem, & impleuit dulcedine per mortem ſuam à peccatis redimens, & adoptionem gloriæ filiorum largiens.

de peccatorũ meritis, & remiſſione et baptiſmo paruulorum.

Aug. in fine cap. 31. eiuſdem li. 2. de peccatorum meritis.

Matth. 12. e
Marc. 3. d
Ad Ro. 8. d

Cur Deus homo, & mortuus. B

Factus eſt ergo homo mortalis, vt moriendo diabolum vinceret. Niſi enim homo eſſet, qui diabolum vinceret; non iuſtè ſed violenter homo ei tolli videretur, qui ſe illi ſponte ſubiecit. Sed ſi eum homo vicit, iure manifeſto hominem perdidit, & vt homo vincat, neceſſe eſt vt Deus in eo ſit. qui eum à peccatis immunem faciat. Si enim per ſe homo eſſet, vel Angelus in homine, facilè peccaret, cùm utranque naturam per ſe conſtet cecidiſſe, Ideo Dei filius hominem paſſibilem ſumpſit, in quo

in quo & mortē guſtauit, quo cœlum nobis aperuit, & à ſeruitute diaboli, id eſt, à peccato, ſeruitus enim diaboli peccatum eſt, & à pęna redemit.

Quomodo & à qua pœna Chriſtus non redemit per mortem. C

1. Ad Cor. 15.d — Ad Ro. 6.c

A qua pœna? temporali, & æterna. Ab æterna quidem, relaxando debitum, A temporali verò pęnitus nos liberabit in futuro, quando nouiſſima mors inimica deſtruetur. Adhuc enim expectamus redemptionem corporis, ſecundum animas vero iam redempti ſumus ex parte, non ex toto, a culpa non à pœna, nec omnino à culpa. Non enim ab ea ſic redempti ſumus, vt non ſit, ſed vt non dominetur.

Petri. 2.d

Quomodo pœnam noſtram portauit. D

Peccata quoque noſtra, id eſt, pœnam peccatorum noſtrorum dicitur in corpore ſuo ſuper lignum portaſſe, quia per ipſius pœnam quam in cruce tulit omnis pœna temporalis, quæ pro peccato conuerſis debetur, in baptiſmo penitus relaxatur, vt nulla à baptizato exigatur, & in pœnitentia minoratur. Non enim ſufficeret illa pœna, qua pœnitentes ligat eccleſia, niſi pœna Chriſti cooperaretur, qui pro nobis ſoluit. Vnde peccata iuſtorum, qui fuerunt ante aduentum, in ſuſtentatione Dei fuiſſe vſque ad Chriſti mortem dicit Apoſtolus, ad oſtenſionem iuſtitię eius in hoc tempore. Ecce apertè expoſitum eſt quomodo, & quid Chriſtus per mortem nobis meruit & impetrauit.

Rom. 3. d

Si ſolus Chriſtus debet dici redemptor, vt ſolus dicitur mediator. E

1. Timo. 2.b

Vnde ipſe verè dicitur mundi redemptor, & Dei hominumque mediator. Sed mediator in ſcriptura dicitur ſolus filius: Redemptor verò aliquando etiam pater vel Spiritus ſanctus. Sed hoc propter vſum poteſtatis, non propter exhibitionem humilitatis & obedientiæ. Nam ſecundum poteſtatis, ſimul & obedientiæ vſum, filius propriè dicitur redemptor: quia in ſe expleuit per quæ iuſtificati ſumus, & ipſam iuſtificationem eſt operatus potentia deitatis cum patre, & Spiritu ſancto. Eſt

ergo

ergo redemptor, inquantum eſt Deus, poteſtatis vſu: in quantum homo, humilitatis effectu. Et ſæpius dicitur redemptor ſecundum humanitatem, quia ſecundum eam & in ea ſuſcepit, & impleuit illa ſacramenta, quæ ſunt cauſa noſtræ redemptionis. Propriè ergo filius dicitur redemptor.

De mediatore. F

Qui ſolus dicitur mediator, non pater vel Spiritus ſanctus. De quo Apoſtolus, Vnus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, id eſt, per hominem quaſi in medio arbiter eſt ad componendam pacem, id eſt, ad reconciliandum homines Deo. Hic eſt arbiter quem Iob deſiderat. Vtinam eſſet nobis arbiter. Reconciliati enim ſumus Deo, vt ait Apoſtolus, per mortē Chriſti. Quod non ſic intelligendum eſt, quaſi nos ei ſic reconciliauerit Chriſtus, vt inciperet amare quos oderat. ſicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinde ſint amici qui ante ſe oderant: ſed iam nos diligenti Deo reconciliati ſumus. Non enim ex quo ei reconciliati ſumus per ſanguinem filii, nos cœpit diligere: ſed ante mūdum, priuſquam nos aliquid eſſemus. Quomodo ergo nos diligenti Deo ſumus reconciliati? Propter peccatum cum eo habebamus inimicitias, qui habebat erga nos charitatem, etiam cum inimicitias exercebamus aduerſus eum, operando iniquitatem. Ita ergo inimici eramus Deo, ſicut iuſtitiæ ſunt inimica peccata: & ideo dimiſſis peccatis tales inimicitiæ finiuntur: & reconciliantur iuſto quos ipſe iuſtificat. Chriſtus ergo dicitur mediator, eo quòd medius inter Deum, & homines ipſos reconciliat Deo. Reconciliat autem, dum offendiculæ hominum tollit ab oculis Dei, id eſt, dum peccata dolet, quibus Deus offendebatur, & nos inimici eius eramus. Sed cum peccata deleat non ſolus filius, ſed & pater & ſpūs ſanctus, quorum deletio eſt noſtra ad Deū reconciliatio, quare ſolus filius dicitur mediator? Nam de patre legitur, quòd reconciliauerit ſibi mundum. Ait enim Apoſtolus, Deus enim erat in Chriſto, mundum ſibi reconcilians. Cùm ergo reconciliet, quare non dicitur

1. ad Trin. 2. b Auguſt. ad verſum 28. pſal. 103. Draco iſte quē Tom. 8. Iob. 31. b Rom. 5. b Sapien. 11. d

Aug. in lib. de Trin. 13. ca. 16. ad finem.

2. Cor. 5. d

tur mediator? Quia nec medius eſt inter Deum & homines, nec in ſe habuit illa ſacramenta, quorum fide & imitatione iuſtificamur, id eſt, reconciliamur Deo. Reconciliauit ergo nos tota trinitas virtutis vſu, ſcilicet, dum peccata delet ſed filius ſolus impletione obedientiæ: in quo patrata ſunt ſecundum humanam naturam ea, per quæ credentes & imitantes iuſtificantur.

Secundum quam naturam ſit melior. G

Vnde & mediator dicitur ſecundum humanitatem, non ſecundum diuinitatem. non enim eſt mediator inter Deum & Deum, quia tantum vnus Deus: ſed inter Deum & hominem, quaſi inter duo extrema: quia medius eſſe non poteſt niſi inter aliqua. Mediator eſt ergo, inquantum homo. Nam inquantum Deus, non mediator, ſed æqualis patri eſt, hoc idem quod pater, cum patre vnus Deus. Mediat ergo inter homines & Deum trinitatem. ſecundum hominis naturam in qua ſuſcepit illa per quæ reconciliamur Deo Trinitati: & ſecundum eandem habet aliquid ſimile Deo, & aliquid ſimile hominibus, quòd mediatori congruebat: ne per omnia ſimilis hominibus, longe eſſet à Deo, aut per omnia Deo ſimilis, longe eſſet ab hominibus, & ita mediator non eſſet. Verus ergo mediator Chriſtus inter mortales peccatores, & immortalem iuſtum, apparuit mortalis cum hominibus, iuſtus cum Deo, per infirmitatem propinquans nobis, per iuſtitiam Deo. Rectè ergo mediator dictus eſt, quia inter Deum immortalem & hominem mortalem eſt Deus & homo, reconcilians hominem Deo: Intantum mediator, inquantum eſt homo: Inquãtum autem verbum non eſt medius, quia vnus cum patre Deus. Si ergo Chriſtus ſecundum vos, ò hæretici, vnam tantum habet naturam, vnde medius erit? & niſi ita ſit medius, vt Deus ſit propter diuinitatis naturã, & homo propter humanitatis naturã: quomodo humana in eo reconciliantur diuinis? Nam ipſe veniens prius in ſe humana ſociauit diuinis, per vtriuſque naturæ coniunctionem in vna perſona. Deinde omnes fideles per mortẽ reconciliauit Deo, dum ſanati ſunt ab impietate quicun-

Aug. in lib. cõfeſſionum. 10. cap. 43. ad principiũ Tomo. I.

quicunque humilitatem Chriſti credendo dilexerunt,& diligendo imitati ſunt. Ecce hic aliquatenus inſinuatur, quare Chriſtus ſolus mediator Dei dicitur & hominũ: & ſm quam naturam mediet, ſcilicet, humanam, & cui mediet ſcilicet, Deo trinitati. Trinitati enim nos reconciliauit per mortem, per quam & nos redemit à ſeruitute diaboli. Nam vt Petrus ait, non corruptibilibus auro & argento redempti ſumus, ſed præcioſo ſanguine agni immaculati. *1. Petri. 1. d*

QVOD ALIO MODO POTVIT LIBERARE HOMINEM, & quare potius iſto.

Diſtinct. XX. A

SI vero quæritur, Vtrùm alio modo poſſet Deus hominem liberare quam per mortem Chriſti? Dicimus & alium modum fuiſſe poſſibilem Deo, cuius poteſtati cuncta ſubiacent: ſed noſtræ miſeriæ ſanandæ conuenientiorem modum alium non fuiſſe, nec eſſe oportuiſſe. Quid.n. mentes noſtras tm̃ erigit, & ab immortalitatis deſperatione liberat, quàm ꝙ tanti nos fecit Deus, vt Dei filius immutabiliter bonus, in ſe manens quod erat, & a nobis accipiens quod non erat, dignatus noſtrum inire conſortiũ, mala noſtra moriendo perferret? Eſt & alia ratio, quare iſto potius modo quàm alio liberare voluit: quia ſic iuſtitia ſuperatur diabolus, non potentia. Et quomodo id factum ſit explicabo vt potero. Quadam iuſtitia Dei in poteſtatem diaboli traditum eſt genus humanum, peccato primi hominis in omnes originaliter tranſeunte, & illius debito omnes obligante. Vnde omnes homines ab origine ſunt ſub principe diabolo. Vnde Apoſtolus Eramus natura filii iræ natura, ſcilicet, vt eſt deprauata peccato, non vt eſt recta creata ab initio. Modus autem ille quo traditus eſt homo in diaboli poteſtatem, non ita debet intelligi tanquam Deus hoc fecerit aut fieri iuſſerit, ſed quòd tantum permiſerit, iuſtè tamen. Illo enim deſerente peccantem, peccati author illico inuaſit: nec tamen

De redẽptione noſtra facta per paſſionem Chriſti quãtum ad cõgruentiã, & neceſſitatem.

Aug. li. 13. de tri. c. 10. in principio.

Aug. li. prædicto. c. 11. in fine. 1. & cap. 12. continuo.

Ephe. 2. a

Ibidem paulo inferius.

Ibid c. 12. cõtinuo li. 13. de Trin.

Pſal. 76.

men Deus continuit in ira ſua miſerationes ſuas, nec hominem à lege ſuæ poteſtatis amiſit, cum in diaboli poteſtate eſſe permiſit: quia nec diabolus à poteſtate Dei eſt alienus, ſicut nec bonitate. Nam qualicunque vita diabolus vel homo non ſubſiſteret, niſi per eum qui viuificat omnia. Non ergo Deus hominem deſeruit, vt non ſe illi exhiberet Deum: ſed inter mala pęnalia etiam malis multa præſtitit bona, & tandem hominem quem commiſſio peccatorum diabolo ſubdidit, remiſſio peccatorum per ſanguinem Chriſti data à diabolo eruit, vt ſic iuſtitia vinceretur diabolus, non potentia. Sed qua iuſtitia? Ieſu Chriſti. Et quomodo victus eſt ea? Quia in eo nihil dignum morte inueniens, occidit eum tamen. Et vtique iuſtum eſt, vt debitores quos tenebat, liberi dimittantur, in eum credentes, quem ſine vllo debito occidit, Ideo aũt potentia vincere noluit, quia diabolus vitio peruerſitatis ſuæ amator eſt potentiæ, & deſertor oppugnatorq; iuſtitiæ: in quo homines magis eum imitantur, qui neglecta vel etiam peroſa iuſtitia, potentiæ magis ſtudent, eiuſq; vel adeptione lætantur, vel cupiditate inflammantur. Ideòque placuit Deo, vt non potentia ſed iuſtitia vincens, hominem erueret. in quo homo eum imitari diſceret. Poſt verò in reſurrectione ſecuta eſt potentia. quia reuixit mortuus, nunquam poſteà moriturus. Sed nonne iure æquiſſimo vinceretur diabolus, ſi potentia tñ Chriſtus cum illa agere voluiſſet? vtiq; ſed poſtpoſuit Chriſtus quod potuit, vt priùs ageret quod oportuit. Iuſtitia ergo humilitatis hoīem liberauit, quē ſola potentia æquiſſimè liberare potuit.

Aug. in principio, c. 13. de Trinitate

Ibidem in principio. c. 14.

Ibidẽ c. 13. in principio.

Ad finem ca. 14. eiuſdem libri.

Ibidem ſuperiùs.

Ibidem inferiùs.

De cauſa inter Deum, & hominem, & diabolum. B

Si enim tres illi in cauſam venirent, ſcilicet, Deus, diabolus, & homo: diabolus & homo quid aduerſus Deũ dicerent non haberent. Diabolus.n. de iniuria Dei conuinceretur: quia ſeruum eius, ſcilicet, hominem: & fraudulenter abduxit, & violenter tenuit. Homo etiam iniurius Deo conuinceretur: quia præcepta eius cōtempſit, & ſe alieno dominio mancipauit. De hominis iniuria con-

ria conuinceretur diabolus: quia & illum prius fallaci promiſſione decepit: & poſt mala inferendo læſit. Iniuſtè ergo diabolus, quantum ad ſe tenebat hominem: ſed homo iuſtè tenebatur, quia diabolus nunquam meruit poteſtatē habere ſuper hominem, ſed homo meruit per culpam pati diaboli tyrannidem. Si ergo Deus qui vtrique præerat, potentia hominem liberare vellet, ſola iuſſionis virtute hominem potuit rectiſſimè liberare: ſed ob cauſam præmiſſam iuſtitia humilitatis voluit. Qui dum in carne mortali crucifixus eſt, iuſtificati ſumus, id eſt, per remiſſionem peccatorum eruti de poteſtate diaboli: & ita à Chriſto iuſtitia diabolus victus eſt, non potentia. Quomodo autem in eius ſanguine nobis peccata ſint dimiſſa, ſupra expoſitum eſt.

De traditione Chriſti, quæ facta dicitur à patre, & à filio, à Iuda, & à Iudæis. C

Eſaiæ. 53. b Roma. 8. f Epheſ. 5. a Matt. 26. d Lucæ. 24. c Aug. ad verſum vltim. iñ pſal. 93. Et reddet illis, tomo. 8.

Chriſtus ergo eſt ſacerdos, idemq; & hoſtia precium noſtræ reconciliationis: qui ſe in ara crucis non diabolo, ſed Deo Trinitati obtulit pro omnibus, quantum ad precii ſufficientiam: ſed pro electis tantum, quantum ad efficaciam, quia prædeſtinatis tantùm ſalutem effecit. De quo & legitur, quòd ſit traditus à patre, & quòd ſeipſum tradidit, & quòd Iudas eum tradidit, & Iudæi. Ipſe ſe tradidit, quia ſponte ad paſſionem acceſſit: Et pater eum tradidit, quia voluntate patris, immo totius trinitatis paſſus eſt. Iudas tradidit, prodendo, & Iudæi inſtigando: & fuit actus Iudæ & Iudæorum malus, & actus Chriſti, vel patris bonus: opus Chriſti, & patris bonum, quia bona patris, & filii voluntas: malum fuit opus Iudę & Iudæorum, quia mala fuit intenſio. Diuerſa fuerunt ibi facta, ſiue opera, id eſt, diuerſi actus, & vna res ſiue factum, ſcilicet, paſſio ipſa. Ideoqde doctores aliquando vniunt in facto illo patrem, filium, Iudam, Iudæos, aliquando diſiungunt. Reſpicientes enim ad paſſionem, vnum opus illorum dicunt: attendentes intentiones, & actus, facta diuerſa diſcernunt. Vnde Augu. facta eſt inquit, traditio à patre, ſcā eſt traditio à filio, facta eſt traditio à Iuda: vna res facta eſt. Quid ergo diſcernit inter

Aug. tract. 7. ad illud 1. Ioā. 4. Quiq

filium ſuum vnigenitum miſit in mũ dũ Tomo 9. eos? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, Iudas verò in proditione Videtis quia nõ quid faciat homo, ſed qua voluntate, conſiderandum eſt. In eodem facto inuenimus Deum, quo Iudam: Deum benedicimus, Iudam deteſtamur: quia Deus cogitauit ſalutem noſtram, Iudas cogitauit precium quo vendidit dominum, filius precium quod dedit pro nobis. Diuerſa ergo intentio diuerſa facta facit, cùm tamen ſit vna res ex diuerſis Ecce vnam rem dicit ibi fuiſſe, & diuerſa facta: quia vna ibi fuit paſſio, ſed diuerſi actus. Et actus quidem Iudæ ac Iudæorum mali, quibus operati ſunt Chriſti paſſionem, quæ bonum eſt & opus Dei eſt.

Quod Chriſti paſſio dicitur opus Dei, & Iudæorum, & quomodo. D

Paſſio ergo Chriſti & opus dicitur Iudæorum, quia ex actibns eorum prouenit: & opus Dei, quia eo authore, id eſt, volente fuit. Vnde Auguſt. Nemo aufert animam Chriſti ab eo, quia poteſtatem habet ponendi & ſumendi eam. Ecce habes authorem operis. Ponet animam. Ecce habes opus authoris. Et vt generalirer concludam, quotiẽs in carne Chriſtus aliquid patitur, opus authoris eſt: quia enim ſua voluntate, non alio cogente perpetitur, ipſe author eſt operis, Cùm autem paſſio Chriſti opus Dei ſit, & ideo bonum, eamq; operati ſint Iudas & Iudæi, quæritur an concedendum ſit eos operatos ibi eſſe bonum. Hic diſtinguendum eſt. Poteſt enim dici, quod operati ſunt bonum, quia ex actibus eorum bonum prouenit, id eſt, paſſio Chriſti: & item, quòd operati non ſunt bonum, ſed malum: quia actio eorum non fuit bona, ſed mala.

Ioan. 10. d

SI IN CHRISTO DIVISIO IN MORte fuit animæ vel carnis à verbo.

Diſtinct. XXI. A

De morte q̃ conſequuta eſt paſſionẽ. POſt prædicta, conſiderandum eſt, Vtrùm in morte Chriſti, à verbo ſit ſeparata anima vel caro. Quidam putauerunt tunc carnem ſicut ab anima, ita à diuinitate in.

te in morte fuiſſe diuiſam. Si enim, inquiunt, anima media diuinitas ſibi carnem vniuit, ſicut ſuperius prętaxatum eſt: ergo quando diuiſa eſt caro ab anima, diuiſa eſt etiam à diuinitate: quia non potuit ab anima ſeiūgi, per quā verbo erat vnita, quin à verbo diuideretur. Fuit aūt diuiſa ab anima in morte, alioquin vera mors ibi non fuiſſet: quia vt ait Aug. Mors quam timent homines, ſeparatio eſt animæ à carne. Mors autem quam non timent, ſeparatio eſt animæ à Deo. Vtraque verò diaboli ſuaſu homini propinata eſt. Si ergo in Chriſto homine vera mors fuit, diuiſa eſt ibi anima, ac per hoc diuinitas, à carne. Huic ſuæ probabilitati addūt authoritatis teſtimonium. Amb. enim tractans de Chriſti derelictione, qui in cruce voce magna clamans dixit, Deus Deus meus, vt quid me dereliquiſti? ait, Clamat homo ſeparatione diuinitatis moriturus. Nam cum diuinitas mortis libera ſit, vtiq; mors ibi eſſe non poterat, niſi vita diſcederet: quia vita diuinitas eſt. Hic videtur tradi, quod diuinitas ſeparata ſit in morte ab homine: quæ niſi diſceſſiſſet, homo ille mori nō poſſet. Quod illi ad carnem referunt, quam dicunt à Deo ſeparatam. Quibus reſpondemus illam ſeparationem ſic eſſe accipiendam, ſicut intelligitur derelictio, quæ illis verbis ſignificatur: Vt quid me dereliquiſti? Quomodo ergo Chriſtus derelictus erat à patre, cum in cruce derelictū ſe clamabat? Non receſſerat Deus ab homine, ita quod eſſet ſoluta vnio Dei & hominis. Alioquin fuit quoddam tempus, quando Chriſtus adhuc viuus homo erat, & non Deus: quia adhuc viuus ſe derelictum clamabat, non derelinquendum. Si ergo illa derelictio, vnionis intelligatur ſolutio, antefacta fuit ſolutio Dei & hominis, quàm Chriſtus mortuus eſſet. Sed quis hoc dicat? Fateamur ergo Deum, quodammodo illum hominem in morte deſeruiſſe, quia poteſtati perſequentium eum expoſuit ad tempus, non ſuam potentiā exercendo illū defendit, vt non moreretur. Separauit ſe diuinitas, quia ſubtraxit protectionē, ſed non ſoluit vnionē. Separauit ſe foris, vt non adeſſet ad defenſionem, ſed nō intus defuit ad vnionem.

nem Chriſti. Aug diſt. 2. li. 3. c. Aſſumpſit. ſup pſal. 48. concione 2. ad verſū 4. pſal. 48. Sicut oues in inferno.

Lucæ 22. ad illud: Et hoc dicto tradidit ſpiritū. Tomo. 5.

Math. 27. c

nem. Si non ibi cohibuiſſet, potentiam, ſed exercuiſſet, non moreretur Chriſtus. Mortuus eſt Chriſtus diuinitate recedente, id eſt, effectum potentiæ defendendo, non exhibente. Hic eſt hircus, id eſt, emiſſarius apopompeius, qui altero hirco immolato in ſolitudinem mittebatur, vt legitur in Leuitico. Duo enim hirci, humanitas & diuinitas Chriſti intelliguntur. Humanitate ergo immolata diuinitas Chriſti in ſolitudinem abiit, id eſt, in cœlum. Vnde Eſichius, In ſolitudinem, id eſt, in cœlum tempore paſſionis diuinitas abiiſſe dicitur, non locum mutans, ſed quodam modo virtutem cohibens, vt poſſent impii conſummare paſſionem. Abiit ergo, id eſt, virtutem cohibuit, & portauit iniquitates noſtras: non vt haberet, ſed vt conſumeret: Deus enim ignis conſumens eſt. Ex his ſatis oſtenditur, præmiſſa verba Ambroſii ſic eſſe accipienda, vt prædiximus.

Leuit. 16. e

Iſichius li. 5. ad illud Leuitici, c. 16. Et emittat illum in ſolitudinem, & Gloſſa ordinaria ibidē.

Aliam ad idem inducunt authoritatem. B

Alii quoque authoritati innituntur, qui aſſerunt diuinitatem in morte receſſiſſe ab homine ſecundum carnē. Ait enim Athan. Maledictus qui totum hominem quem aſſumpſit Dei filius, denuo aſſumptum, tertia die à mortuis reſurrexiſſe non confitetur, Fiat, fiat. Si inquiunt denuo aſſumptus eſt homo in reſurrectione, quem aſſumpſerat in incarnatione, depoſuit ergo eum in morte: ſeparata ergo fuit diuinitas in morte ab humanitate. Quibus reſpondemus, quod ſi in his verbis aſſumptio talis intelligatur, quæ fit ſecundum vnionem, non carnē tantùm, ſed totum hominem, id eſt, animam & carnem denuo ſibi vniuit in reſurrectione, quia non ſimpliciter hominem, ſed totum hominem aſſumptum dicit. Totum ergo hominem in morte depoſuit, id eſt, animam & carnem. Sed quis, niſi hoſtis veritatis, dicat animam à verbo depoſitam? Et tamen niſi hoc fateantur, quod totus homo ſit aſſumptus, non pro eis facit illa authoritas, quæ totum dicit aſſumptum. Sciendum eſt ergo Athan. id dixiſſe contra illorum perfidiam, qui reſurrectionem Chriſti negabant, putantes morte detineri eum, qui ſolus inter mortuos liber eſt. Ideo illum maledicit, qui

Athanaſ. li. 6 qui de beatitudine filij Dei dicitur ad Theophilum. tom. 4.

Reſponſio.

non confitetur totum hominem denuo aſſumptum reſurrexiſſe, id eſt, Chriſtum animam denuo corpori coniunxiſſe: & illis duobus denuo coniunctis in reſurrectione, verè ſecundum hominem vixiſſe, ſicut ante mortem. Nam in morte ſeparata eſt anima à carne. Vnde verè dicitur Chriſtus mortuus: ſed neutrum ſeparatum eſt à verbo Dei.

Authoritatibus aſtruit à verbo carnem in morte non eſſe diuiſam. C

Sicut Auguſt. ſuper Ioan. docet, tractans illud domini verbum, Ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam. Nemo tollit eã à me, ſed ego pono eam: à meipſo poteſtatem habeo ponendi eam, & iterũ ſumendi eam: hic aiam dicit emiſſam. A quo emiſſa eſt? A ſeipſa non eſt emiſſa, quia ſeipſam non poſuit: nec verbum animã poſuit, nec carnem. Caro ergo animam poſuit, ſed poteſtate in ſe manentis deitatis. Potentia ergo deitatis anima diuiſa eſt à carne, ſed neutrum à verbo Dei. Vnde Augu. Verbum ex quo ſuſcepit hominem, id eſt, carnem & aiam, nunquam depoſuit aĩam, vt eſſet anima à verbo ſeparata: ſed caro poſuit animam quando expirauit, qua redeunte reſurrexit. Mors ergo ad tempus carnem, & animam ſeparauit, ſed neutrum à verbo Dei. Caro ergo ponit, & ſumit animam, non poteſtate ſua, ſed poteſtate inhabitantis carnem deitatis. Hic euidenter traditur, nec animam, nec carnem à verbo Dei in morte eſſe diuiſam, vt aliquo modo ſoluta fuerit vnio. Vnde Aug. contra Felicianum, Abſit, vt Chriſtus ſic ſenſerit mortem, vt quantum in ſe eſt, vita vitam perdiderit, ſi enim hoc ita eſſet, vitæ fons aruiſſet. Senſit ergo mortem participatione humani affectus, quem ſponte ſuſceperat: non naturæ ſuæ perdidit potentiam, per quam cuncta viuificat. Sic in ſepulchro Chriſtus carnem ſuam commoriendo non deſeruit, ſicut in vtero virginis connaſcendo formauit. Mortuus eſt ergo non diſcedente vita, ſicut paſſus eſt non pereunte potentia. Nemo tollit animam eius ab eo, quia poteſtatem habet ponendi, & ſumendi. Ecce & hic habes, Chriſtum non deſeruiſſe carnem in morte, & vi-

Aug. tract. 47. Ioan. 10.

Ad principium ca. 14. in tom. 6.

Aug. c. 14. in principio.

Ioan. 10. d

Ibidem paulo inferius.

tam non diſceſſiſſe à mortuo: & quàm ſponte tradidit ſpiritum, non alius extorſit. Vnde Ambroſius. Emiſit Chriſtus ſpiritum, & tamen quaſi arbiter exuendi ſuſcipiendique corporis, emiſit ſpiritum, non amiſit: pendebat in cruce, & omnia commouebat. Sed vnde emiſit? Ex carne. Quò emiſit? Ad patrem.

Ambro. ad medium c. 5 lib. de incarnationis dominicæ ſacramento, tomo 2.

Qua ratione Chriſtus dicitur mortuus & paſſus. D

Recedēte verò anima mortua eſt Chriſti caro: & quia caro mortua eſt, mortuus eſt Chriſtus. Sicut enim mortuus dicitur Deus, quando mortuus eſt homo: ita mortuus homo dicitur, quando mortua eſt caro. Separatio animæ mors carnis fuit. Propter carnem ergo vnitam verbo, quæ mortua eſt, dicitur Deus mortuus: & propter carnem & animam qua vtraque dolorem ſenſit, dicitur Deus paſſus; cùm diuinitas omnis doloris exors exiſteret. Vnde Aug. Verbum caro factum eſt, vt per carnem panis cœleſtis ad infantes tranſiret. & ſecundū hoc ipſum verbum crucifixum eſt, ſed non eſt mutatum in hominem: homo in illo mutatus eſt, vt melior fieret quàm erat. Per illud ergo quòd homo erat, mortuus eſt Deus: & per illud quòd Deus erat, homo excitatus eſt & reſurrexit. Quicquid paſſus eſt homo, non poteſt dici non paſſus Deus: quoniam Deus erat homo. Quomodo non potes dicere te nō paſſum iniuriam, ſi veſtis tua conſcindatur, quamuis veſtis tua non ſit tua? multomagis ergo quicquid patitur caro vnita verbo: debet dici Deus pati: licet verbum nec mori, nec corrūpi, nec mutari potuerit. Sed quicquid horum paſſus eſt, in carne paſſus eſt. De hoc etiam Ambro. in lib. de incarnationis dominicæ ſacramento ait. Quòd verbi caro patiebatur, manens in carne verbum in ſe pro corporis aſſumptione referebat, vt pati diceretur, quia caro patiebatur: ſicut ſcriptum eſt, Chriſto in carne paſſo. Hic docetur qua ratione Deus vel Dei filius paſſus vel mortuus dicitur: non quia mortem ſenſerit inquātum Deus eſt, ſed quia caro ei vnita mortua eſt. Secundum quam rationem dicit Aug. Siquis dixerit atque crediderit filium Dei Deū paſſum, anathema ſit. Cuius dicti cauſam, ex qua intelligentia

Aug ad uerſum 4. pſal. 130 hunc, ſicut ablactatus, tom. 8.

Ambr. 2. to. ca. 5. in ſine

1. Pet. 4. a

Tomo 10. in ſermone de fide, 129.

gentia ſumenda ſit, aperiens in eodem ſubdit. Siquis dixerit, quòd in paſſione dolorē ſentiebat filius Dei Deus, & non caro tantum cum anima quam ſibi acceperat, anathema ſit. Sanè ergo dici poteſt, quòd mortuus eſt Deus, & non mortuus: paſſus eſt Dei filius, & non paſſus: paſſa eſt tertia perſona, & non paſſa: crucifixum eſt verbum, & non crucifixum: ſed ſecundum alteram naturam paſſus eſt, ſecūdum alteram impaſſibilis. Vnde Ambro. Generalis iſta eſt fides, quia Chriſtus eſt Dei filius, & natus ex virgine: quem quaſi gigantem propheta deſcribit, eò quòd biformis geminæque naturæ vnus ſit, conſors diuinitatis & corporis. Idem ergo patiebatur & non patiebatur, moriebatur & non moriebatur, ſepeliebatur & non ſepeliebatur, reſurgebat & non reſurgebat. Reſurgebat ſecundum carnem, quæ mortua fuerat, non ſecundum verbum, quod apud Deum ſemper manebat.

De tempore qui eſt 3. feriæ 5. in cœna domini.

Hic non tenetur.

Amb. de incarnationis dominicæ ſacramento, c. 5. ad principium.

Ibidem paulò inferiùs.

SI CHRISTVS IN MORTE FVIT HOMO.

Diſtinct. XXII. A

HIc quæritur, Vtrum in illo triduo mortis Chriſtus fuerit homo? quod non videtur quibuſdā: quia mortuus erat, & homo mortuus nō eſt homo. Addunt etiam, quod ſi tunc erat homo, vel mortalis vel immortalis, ſed mortalis non: quia mortuus: nec immortalis, quia tantùm poſt reſurrectionē. Quibus reſpondemus, quia licet homo mortuus fuerit, erat tamen in morte Deus homo, nec mortalis quidem, nec immortalis: & tamen verè erat homo. Ille enim & huiuſmodi argutiæ in creaturis locum habent: ſed fidei ſacramentum à philoſophicis argumentis eſt liberum. Vnde Ambr. Aufer argumenta, vbi fides quæritur. In ipſis gymnaſiis ſuis iam dialectica taceat: piſcatoribus creditur, non dialecticis. Dicimus ergo in morte Chriſti Deum verè fuiſſe hominem, & tamen mortuum. Et hominem quidem nec mortalem, nec immortalē: quia vni

De conſequētibus mortē Chriſti.

Hic non tenetur.

Amb. in lib. 1. de fide, c. 5. in fine, to. 2.

tus erat animæ & carni ſeiunctis. Alia enim ratione di-citur Deus homo, vel homo Deus, quam Martinus vel Ioan. Homo.n. dicitur Deus & econuerſo, propter ſuſce-ptionem hominis, id eſt, animæ & carnis. Vnde Aug. Ta-lis erat ſuſceptio illa quæ Deum hominem faceret, & ho-minem Deum. Cum ergo illa ſuſceptio per mortem nõ defecerit, ſed Deus homini, & homo Deo ſicut ante vni-tus erat verè, & tunc Deus erat homo & econuerſo, qa vnitus animæ & carni: & homo mortuus erat, quia ani-ma à carne diuiſa erat. Propter ſeparationem animæ à carne mortuus, ſed pp vtriuſq; ſemper ſecum vnionem homo. Non autem ſic erat homo, vt ex anima & carne ſimul iunctis ſubſiſteret. Ex qua ratione dicitur aliquis alius homo, & ipſe fortè ante mortem, hoc etiam modo erat homo, & poſt reſurrectionem fuit. In morte verò homo erat tantum propter animę & carnis ſecum vnio-nem, & mortuus propter inter illa duo diuiſionem.

In li. de Trinit. I. capit. 13. ad principium.

Si Chriſtus in morte erat homo alicubi, & ſi vbi-cùnque ſit, homo ſit. B

Hic quæritur, ſi Chriſtus in morte alicubi erat homo: & ſi vbicùnq; eſt, homo ſit. Ad quod dicimus, quia non vbicunque erat, homo erat: nec modo vbicunque eſt, ho-mo eſt: quia vbique eſt ſecundum deitatem, nec vbique homo, quia non vbique homini vnitus, ſed vbicunque eſt ſecundum hominem, ibi homo eſt. Tempore autem mortis, & vbique erat ſecundum Deum, & in ſepulchro ſecundum hominem & in inferno ſecundum hominem, ſed in inferno ſecundum animam tantùm, & in ſepul-chro ſecundũ carnem tantũ. In ſepulchro ergo erat ho-mo, quia humanitati vnitus erat, etſi non toti quia car-ni tantum: & in inferno erat homo, quia humanitati vni tus, ſed non toti, quia animæ tantum. Sed ſi in inferno animæ tantum, & in ſepulchro carni tãtum vnitus erat: ergo nec in inferno vnitus erat animæ & carni, nec in ſe-pulchro. Quomodo ergo ibi vel hic homo eſſe dicitur? Quæ eſt ratio dicti? Quia vna eadèmque vnione vnitus erat animæ in inferno, & carni in ſepulchro. Et ſic erat illis duobus tunc ſeparatis vnitus, ſicut ante ſeparatio-nem, id

nem, id eſt, ante mortem. Ad hoc autem opponitur. Si Chriſtus animam tantum vel carnem tãtum aſſumpſiſſet, non fuiſſet verus homo, ſed propter vtriuſq; aſſumptionem verus homo fuit. Sic ergo vbi carnem & animam ſibi vnitam non habebat, verus homo ibi nõ erat. Sed tempore mortis nuſquam illa duo verè vnita habebat, quia nec in ſepulchro, nec in inferno, nec alibi nuſquam ergo erat homo. Ad quod dicimus, quia Chriſtus vtique verus homo non fuiſſet, ſi carnem & animã non aſſumpſiſſet. Sed tamen quia ex quo aſſumpſiſſet, neutrum depoſuit, ſed cum vtròq; eandem vnionem indeſinenter tenuit quam aſſumendo contraxit: ideo non incongruè vbicunq; animæ vel carni, vel vtriq; vnitus eſt, ibi homo eſſe dicitur, quia ibi humanatus eſt. Ergo & in ſepulchro erat homo, & in inferno erat homo, quia vtrobique humanatus erat Chriſtus, & vnam eandemq; cum anima & carne, licet ſeparatis, habebat vnionem: & vno eodemq; tempore in ſepulchro iacuit Chriſtus, & ad infernum deſcendit: ſed in ſepulchro iacuit secũdum ſolam carnem, & in infernum deſcendit ſecundum ſolam animam. Vnde Aug. Quis non eſt derelictus in inferno? Chriſtus. ſed in anima ſola. Quis iacuit in ſepulchro? Chriſtus: ſed in carne ſola. quia in his ſingulis Chriſtus eſt. Chriſtum in his omnibus confitemur, & ſingulis. Ex his euidenter oſtenditur, quòd carni iacenti in ſepulchro vnitus erat Chriſtus, ſicut animæ in inferno. Alioquin ſi carni mortuæ non eſſet vnitus, non in ea diceretur iacuiſſe in ſepulchro. Anima ergo ad infernum deſcendit, caro in ſepulchro iacuit, ſapientia cum vtròque permanſit: quæ in inferno poſitis, vt ait Amb. lumen vitæ fundebat æternæ. Radiabat illic lux vera ſapientiæ, illuminabat infernum, ſed in inferno non claudebatur. Quis enim locus eſt ſapientiæ? de qua ſcriptum eſt, Neſcit homo vias eius, nec inuenta eſt inter homines. De qua abyſſus dicit, Non eſt in me: mare dicit, Non eſt mecum. ergo nec in tempore, nec in loco ſapientia eſt: cui nec mors tribuenda eſt. In ligno enim caro, non illa operatrix omnium ſubſtantia diuina pendebat. Confitemur

Aug. lib. de fide ad petrū cap. 2. ante medium, Super Ioan. Tracta. 78. ad id. Si diligeretis me. Ioan. 14. in fine, in to. 9.

Amb. in li. de incarnationis dominicæ ſacramento. cap. 5. poſt medium Iob. 28. b

Ibidem paulò ſuperius.

tus erat animæ & carni ſeiunctis. Alia enim ratione dicitur Deus homo, vel homo Deus, quam Martinus vel Ioan. Homo.n. dicitur Deus & econuerſo, propter ſuſceptionem hominis, id eſt, animæ & carnis. Vnde Aug. Talis erat ſuſceptio illa quæ Deum hominem faceret, & hominem Deum. Cum ergo illa ſuſceptio per mortem nõ defecerit, ſed Deus homini, & homo Deo ſicut ante vnitus erat verè, & tunc Deus erat homo & econuerſo, qa vnitus animæ & carni: & homo mortuus erat, quia anima à carne diuiſa erat. Propter ſeparationem animæ à carne mortuus, ſed pp vtriuſq; ſemper ſecum vnionem homo. Non autem ſic erat homo, vt ex anima & carne ſimul iunctis ſubſiſteret. Ex qua ratione dicitur aliquis alius homo, & ipſe fortè ante mortem, hoc etiam modo erat homo, & poſt reſurrectionem fuit. In morte verò homo erat tantum propter animę & carnis ſecum vnionem, & mortuus propter inter illa duo diuiſionem.

In li. de Trinit. 1. capit. 13. ad principium.

Si Chriſtus in morte erat homo alicubi, & ſi vbicunque ſit, homo ſit. B

Hic quæritur, ſi Chriſtus in morte alicubi erat homo: & ſi vbicunq; eſt, homo ſit. Ad quod dicimus, quia non vbicunque erat, homo erat: nec modo vbicunque eſt, homo eſt: quia vbique eſt ſecundum deitatem, nec vbique homo, quia non vbique homini vnitus, ſed vbicunque eſt ſecundum hominem, ibi homo eſt. Tempore autem mortis, & vbique erat ſecundum Deum, & in ſepulchro ſecundum hominem & in inferno ſecundum hominem, ſed in inferno ſecundum animam tantùm, & in ſepulchro ſecundũ carnem tantũ. In ſepulchro ergo erat homo, quia humanitati vnitus erat, etſi non toti quia carni tantum: & in inferno erat homo, quia humanitati vnitus, ſed non toti, quia animæ tantum. Sed ſi in inferno animæ tantum, & in ſepulchro carni tãtum vnitus erat: ergo nec in inferno vnitus erat animæ & carni, nec in ſepulchro. Quomodo ergo ibi vel hic homo eſſe dicitur? Quæ eſt ratio dicti? Quia vna eadèmque vnione vnitus erat animæ in inferno, & carni in ſepulchro. Et ſic erat illis duobus tunc ſeparatis vnitus, ſicut ante ſeparationem, id

nem, id eſt, ante mortem. Ad hoc autem opponitur. Si Chriſtus animam tantum vel carnem tãtum aſſumpſiſſet, non fuiſſet verus homo, ſed propter vtriuſq; aſſumptionem verus homo fuit. Sic ergo vbi carnem & animam ſibi vnitam non habebat, verus homo ibi nõ erat. Sed tempore mortis nuſquam illa duo verè vnita habebat, quia nec in ſepulchro, nec in inferno, nec alibi nuſquam ergo erat homo. Ad quod dicimus, quia Chriſtus vtique verus homo non fuiſſet, ſi carnem & animã non aſſumpſiſſet. Sed tamen quia ex quo aſſumpſiſſet, neutrum depoſuit, ſed cum vtròq; eandem vnionem indeſinenter tenuit quam aſſumendo contraxit: ideo non incongruè vbicunq; animæ vel carni, vel vtriq; vnitus eſt, ibi homo eſſe dicitur, quia ibi humanatus eſt. Ergo & in ſepulchro erat homo, & in inferno erat homo, quia vtrobique humanatus erat Chriſtus, & vnam eandemq; cum anima & carne, licet ſeparatis, habebat vnionem; & vno eodemq; tempore in ſepulchro iacuit Chriſtus, & ad infernum deſcendit: ſed in ſepulchro iacuit ſecũdum ſolam carnem, & in infernum deſcendit ſecundum ſolam animam. Vnde Aug. Quis non eſt derelictus in inferno? Chriſtus. ſed in anima ſola. Quis iacuit in ſepulchro? Chriſtus: ſed in carne ſola. quia in his ſingulis Chriſtus eſt. Chriſtum in his omnibus confitemur, & ſingulis. Ex his euidenter oſtenditur, quòd carni iacenti in ſepulchro vnitus erat Chriſtus, ſicut animæ in inferno. Alioquin ſi carni mortuæ non eſſet vnitus, non in ea diceretur iacuiſſe in ſepulchro. Anima ergo ad infernum deſcendit, caro in ſepulchro iacuit, ſapientia cum vtròque permanſit: quæ in inferno poſitis, vt ait Amb. lumen vitæ fundebat æternæ. Radiabat illic lux vera ſapientiæ, illuminabat infernum, ſed in inferno non claudebatur. Quis enim locus eſt ſapientiæ? de qua ſcriptum eſt, Neſcit homo vias eius, nec inuenta eſt inter homines. De qua abyſſus dicit, Non eſt in me: mare dicit, Non eſt mecum. ergo nec in tempore, nec in loco ſapientia eſt: cui nec mors tribuenda eſt. In ligno enim caro, non illa operatrix omnium ſubſtantia diuina pendebat. Confitemur

Aug. lib. de fide ad petrū cap. 2. ante medium, Super Ioan. Tracta. 78. ad id. Si diligeretis me. Ioan. 14. in fine, in to. 9.

Amb. in li. de incarnationis dominicæ ſacramento. cap. 5. poſt medium Iob. 28. b

Ibidem paulò ſuperius.

temur tamen Chriſtum pependiſſe in ligno, & iacuiſſe in ſepulchro, ſed in carne ſola: & fuiſſe in inferno, ſed in anima ſola.

Quòd Chriſtus ubique totus eſt, ſed non totum: vt totus eſt homo uel Deus, ſed non totum. C

Et vtique totus eodem tempore erat in inferno, in cœlo totus, vbique totus. Perſona enim illa æterna non maior erat, ubi carnem & animā ſimul vnitam ſibi habebat, quàm vbi alterum tantum: nec maior erat vbi vtrunque ſimul vel alterum tantum vnitum habebat, quàm ubi erat neutrū habens vnitum. Totus ergo Chriſtus & perfectus vbique erat. Vnde Aug. Non dimiſit patrem Chriſtus cum uenit in virginem, vbique totus, vbique perfectus. Vno ergo eodemque tempore totus erat in inferno, totus in cœlo. Erat apud inferos reſurrectio mortuorum, erat ſuper cœlos vita viuentium: vere mortuus, vere viuus: in quo & mortem ſuſceptio mortalitatis excepit, & uitam diuinitas non perdidit. Mortem ergo Dei filius & in anima non pertulit, & in maieſtate non ſenſit: ſed tamen participatione infirmitatis rex gloriæ crucifixus eſt. Ex his apparet, quod Chriſtus eodem tempore totus erat in ſepulchro, totus in inferno, totus ubique: ſicut & modo totus eſt vbicunque eſt, ſed non totum. Nec in ſepulchro, nec in inferno totum erat, & ſi totus. ſicut Chriſtus totus eſt Deus, totus homo, ſed non totum: quia non ſolum eſt Deus vel homo, ſed & Deus & homo. Totum enim ad naturam refertur, totus autem ad hypoſtaſim: ſicut aliud & aliquid ad naturam, alius uero & aliquis ad perſonam referuntur. Vnde Ioan. Dam. Totus Chriſtus eſt Deus perfectus non autem totum Deus eſt. Non enim ſolum Deus eſt, ſed & homo, & totus homo perfectus. Non autem totum homo: non ſolum enim homo, ſed & Deus. Totum enim naturæ eſt repreſentatiuum. Totus autem, hypoſtaſeos: ſicut aliud quidem eſt naturæ, alius hypoſtaſeos: ſic & huiuſmodi

Aug. contra felicianū, de unitate trinitatis, ad Optatū c. 14. ad principiū Tomo 6.

In principio ca. 16. eiuſdem libri.

Lib. de orthodoxa fide. 3. c. 7. in fine.

Si ea quæ dicuntur de Deo, uel de filio Dei poſſunt dici de homine illo, uel de filio hominis. D

Solet etiam quæri, ſi congruenter dici poſſit filius hominis uel ille homo deſcendiſſe de cœlo, uel ubique eſſe: ſicut dicitur filius Dei uel Deus de cœlo ueniſſe, & ubique eſſe? Ad quod dicimus, ſi ad unitatem perſonæ referatur dicti intelligentia, ſane dici poteſt: Si uero ad diſtinctionem naturarum, nullatenus concedendum eſt. Vnde Auguſt. Vna perſona eſt Chriſtus Deus & homo. Ideo dicitur, Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit &c. Si ergo attendas diſtinctionem ſubſtantiarum, filius Dei deſcendit, & filius hominis crucifixus eſt: Si uerò unitatem perſonæ, & filius hominis deſcendit, & filius Dei eſt crucifixus. Propter hanc unitatem perſonæ non ſolum filium hominis deſcendiſſe de cœlo, ſed etiam dixit eſſe in cœlo, cũ loqueretur in terra, propter hanc eandem dicitur Deus gloriæ crucifixus, qui tamen ex forma ſerui tantum crucifixus eſt. Non tamen ſecundum hoc, ꝙ Deus gloriæ eſt, & ſecundũ quod glorificat ſuos: & tamen dicitur Deus gloriæ crucifixus. Rectè quidem non ex uirtute diuinitatis, ſed ex infirmitate carnis. Quid ergo propter quid. & quid ſecũdum quid dicatur, prudens & diligens & pius lector intelligat. Hæc de corrigia calciamenti dominici dicta ſufficiant, ne oſſa regis Idumeæ conſummantur uſque in cinerem.

Aug. in fine cap. 20. li. 3 cõtra Maxi. Tom. 6.
Ioan. 3. b
Aug. lib. 1. de trin. c. 13 non longe à principio.
1. Cor. 2. b
Amos 2. a
Ibidẽ Aug. paulò super.

SI CHRISTVS HABVERIT FIDEM & ſpem, ut charitatem.

Diſtinct. XXIII. A

CVm uerò ſupra perhibitum ſit, Chriſtum plenũ gratia fuiſſe, non eſt ſuperuacuum inquirere, utrum fidem & ſpem ſicut charitatem habuerit. Si enim his caruit, non uidetur plenitudinem gratiarum habuiſſe. Vt autem hæc quæſtio ualeat apertius explicari, de his ſingulis aliqua in medium proferenda ſunt, & primum, de fide: ſecundum menſuram cuius præcepit Apoſtolus unicuique ſapere.

Ioan. 1. b
Rom. 12. a

Quid

Quid ſit fides. B

In ench.c.9. in princip.

Fides eſt virtus, qua creduntur quæ non videntur. Qđ tamen non de omnibus quę non videntur, accipiendum eſt: ſed de his tantum, quæ credere, vt ait Aug. ad religionem pertinet. Multa enim ſunt, quæ ſi Chriſtianus ignoret, nihil metuendum eſt: quia non ideo à religione deuiat.

In li.de tri. 13.ca.2.ad medium. In ſymbolo illo vulgari. Athanaſij, ad Gala.5 b 1.Cor.3.c Galat.5.b Ephe.3.e Aug.c.5.ad principiũ in Enchiridio. Aug. lib.de fide et operibus c.16.ad principium. Tomo 4. Aug. ſerm. 181. de tpe qui ẽ primus in vigil. Pẽtecoſtes de expoſitione ſymboli ad illud credo in Deũ patrem tom.10.

Quòd modis dicitur fides. C

Accipitur aũt fides tribus modis, ſcilicet, pro eo quo creditur & eſt virtus: & pro eo quod creditur, & non eſt virtus: & pro eo quod creditur, quod aliud eſt ab eo quo creditur. Vnde Augu. inquit, Aliud ſunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus ſunt, quę vel eſſe, vel fuiſſe, vel futura eſſe creduntur: hæc autem in animo credentis eſt, ei tantum conſpicua cuius eſt. & tamen nomine fidei cenſetur vtrumque, & illud ſcilicet quod creditur, & id quo creditur. Id quod creditur: dicitur fides, ſicut ibi. Hæc eſt fides catholica quam niſi quiſque firmiter fideliterque crediderit, ſaluus eſſe non poterit. Fides autem qua creditur, ſi cum charitate ſit, virtus eſt: quia charitas. vt ait Ambr. mater eſt omniũ virtutum, quæ omnes informat, ſine qua nulla vera virtus eſt. Fides ergo operans per dilectionem, virtus eſt, qua non viſa creduntur. Hæc eſt fundamentum quod mutari non poteſt, vt ait Apoſtolus. quæ poſita in fundamento neminem perire ſinit. Vnde Augu. Fundamentum eſt Chriſtus Ieſus, id eſt Chriſti fides, ſcilicet, quæ per dilectionem operatur: per quam Chriſtus habitat in cordibus, quæ neminem perire ſiuit. Alia verò non eſt fundamentum. Fides enim ſine dilectione inanis eſt. Fides cum dilectione, Chriſtiani eſt: alia, dæmonis eſt. Nã & dæmones credunt, & contremiſcunt. Sed multum intereſt, vtrùm quis credat Chriſtum, vel Chriſto: vel in Chriſtum. Nam ipſum eſſe Chriſtum dæmones crediderunt, nec tamen in Chriſtum crediderunt.

Iacobi.2.d Ipſe arguet mũdũ.Io.16

Quid ſit credere in Deum, vel Deo, vel Deum. D

Aliud eſt enim credere ĩ Deũ, aliud credere Deo, aliud credere Deum. Credere Deo, eſt credere vera eſſe quæ

loquitur

loquitur, quod & mali faciũt. & nos credimus homini, ſed non in hominem. Credere Deum, eſt credere ꝙ ipſe ſit Deus: quod etiam mali faciunt. Credere in Deum, eſt credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere, & eius membris incorporari. Per hanc fidem iuſtificatur impius, vt deinde ipſa fides incipiat per dilectionem operari. Ea enim ſola bona opera dicenda ſunt, quæ fiunt per dilectionem Dei. Ipſa enim dilectio, opus fidei dicitur. Fides ergo quam dæmones, & falſi Chriſtiani habent, qualitas mentis eſt, ſed informis, quia ſine charitate eſt. Nam & malos fidem habere, cum tamen charitate careant, Apoſtolus oſtendit dicens, Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, &c. Quę fides etiam donum Dei dici poteſt, quia & in malis quædam Dei dona ſunt.

Aug. ſerm. 181. de tẽpore ad principiũ. & c. 37 lib. de cognitione veræ vitæ. et trac. 39. ad illud. Si quis volueris Io. 7. Et aduerſum 11. Pſ. 77. hunc generatio q̃ non tom. 8. 1. Cor. 1. a

An illa informis qualitas mentis, quæ in malo Chriſtiano eſt, fiat virtus cùm fit bonus. E

Si vero quæritur, vtrùm illa informis qualitas, qua malus Chriſtianus vniuerſa credit quæ bonus Chriſtianus, accedente charitate remaneat & fiat virtus, an ipſa eliminetur, & alia qualitas ſuccedat quæ virtus ſit? Vtrũlibet ſine periculo dici poteſt. Mihi tamen videtur quòd illa qualitas quæ prius erat, remaneat, & acceſſu charitatis virtus fiat.

Ex quo ſenſu dicatur vna fides. F

Cumque diuerſis modis dicatur fides, fatẽdum eſt tamen vnam eſſe fidem, vt ait Apoſtolus. Vnus dominus, vna fides. Siue enim fides accipiatur pro eo quod creditur, ſiue pro eo quo creditur, rectè dicitur fides vna. Si enim pro eo quod creditur accipiatur, ex hac intelligentia dicitur vna fides, quia idem iubemur credere, & vnum idemq; eſt quod creditur à cũctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur, id eſt vniuerſalis. Si verò accipiatur fides pro eo quo creditur, ea ratione vna dicitur eſſe fides, non quia ſit vna numero in omnibus, ſed genere, id eſt ſimilitudine. Vnde Augu. in lib. 13. de trin. fides, quã qui habent, fideles vocãtur, & qui non habent, infideles, cõmunis eſt omnibus fidelibus: ſicut pluribus homi-

Ephe. 4. b

Cap. 2. in princip.

Ibidem paulò inferius. hominibus facies communis eſſe dicitur, cum tamen ſinguli ſuas habeant. Non enim fides numero eſt una, ſed genere: quæ cum ſit in uno, eſt & aliis, non ipſa, ſed ſimilis, & propter ſimilitudinem magis unam dicimus eſſe, quam multas. Sicut idem uolentium dicitur una uoluntas, cùm tamen cuique ſit ſua uoluntas: & duorum ſimilimorum dicitur facies una. *Ibidem paulò ſuperius.*

Quòd fides eſt de his quæ non uidentur propriè, quæ tamen uidentur ab eo in quo eſt. G

In homil. ſuper euan. 26 circa mediū & li. 4. dial. cap. 5. Notandum quoque eſt, quòd fides propriè de non apparentibus tantùm eſt. Vnde Grego. Apparentia non habent fidem, ſed agnitionem. Idem, Cùm Paulus dicat, Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentū non apparentium: hoc ueraciter dicitur credi quod non ualet uideri. Nam credi iam nō poteſt, quod uideri poteſt. *Ioan. 20. g* Thomas aliud uidit, & aliud credidit, hominem uidit, & Deū confeſſus eſt dicens, Dominus meus, & Deus meus. *in lib. 13. de trin. cap. 1.* De hoc etiam Aug. Ait, Fidem ipſam uidet quiſq; in corde ſuo eſſe, ſi credit: uel non eſſe, ſi non credit. Non ſicut corpora, quæ uidemus oculis corporeis, & per ipſorum imagines quas memoria tenemus, etiam abſentia cogitamus: nec ſicut ea quæ non uidemus, & ex his quæ uidemus, cogitationem utcunque formamus, & memoriæ commendamus. Nec ſicut hominem, cuius animam etſi non uidemus, ex noſtra coniicimus, & ex motibus corporis hominem, ſicut uidendo didicimus, intuemur etiam cogitando. *Ibidem paulò inferiùs.* Non ſic uidetur fides in corde in quo eſt, ab eo cuius eſt, ſed eam tenet certiſſima ſcientia. Cū ergo ideo credere iubeamur, quia id quod credere iubemur uidere non poſſumus: ipſam tamen fidem quando eſt in nobis, uidemus in nobis, quia & rerum abſentium præſens eſt fides, & rerum quæ foris ſunt, intus eſt fides, & rerum quæ non uidentur, uidetur fides: & ipſa temporaliter fit in cordibus hominum, & ſi ex fidelibus infideles fiant, perit ab eis. His uerbis euidenter traditur, fidem ipſam in corde hominis ab ipſo homine uideri non corporaliter, non imaginariè ſed intellectualiter: & ipſam tamen abſentium & eorum quæ non uidentur eſſe. *Super Ioan. 40. et Trac.*

Vt enim

Vt enim Aug. alibi ait, Credimus vt cognoſcamus, non cognoſcimus vt credamus, Quid enim eſt fides, niſi credere quod non vides? Fides ergo eſt quod non vides credere, veritas quod credidiſti videre. Vnde rectè fides dicitur argumentum vel conuictio rerum non apparentium: quia ſi fides eſt, ex eo conuincitur & probatur aliqua eſſe non apparentia, cum fides non ſit niſi de non apparentibus. *27. to. 9. circa illud c. 6. & nos credimus & cogno.* *Hebr. 11. A*

Deſcriptio fidei. H

Ait enim Apoſtolus, Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum vel conuictio non apparentiũ, quia per fidem ſubſiſtunt in nobis etiam modò ſperanda, & ſubſiſtunt in futuro per experientiam. Et ipſa eſt probatio & conuictio non apparentium, quia ſi quis de his dubitet, per fidem probantur: vt adhuc probatur futura reſurrectio, quia ita crediderunt Patriarchæ & alii Sancti. Vel probatio eſt & certitudo quòd ſint aliqua non apparentia, vt ſuprà dictum eſt. Propriè tamen fides dicitur ſubſtantia rerum ſperandarum, quia ſperandi ſubſtat: & quia fundamentum eſt bonorum, quod nemo mutare poteſt.

Si illa deſcriptio ſpei conueniat. I

Si verò quæritur, an hæc deſcriptio ſpei conueniat: ſanè concedi poteſt vtrumlibet. Si autem dicatur conuenire, ſunt & alia plura quibus differunt fides & ſpes: ſed non improbè dici poteſt ſoli fidei conuenire, non ſpei, quia fides ſola fundamentum dicitur, non quia fides virtus poſſit eſſe ſine ſpe & charitate. Vnde Auguſt. Fides operans per dilectionem vtique ſine ſpe eſſe nõ poteſt: nec amor ſine ſpe: nec ſine amore ſpes, nec vtrunq; ſine fide, & fides ſine amore nihil prodeſt, poteſt tamen credi aliquid, quod non ſperatur, nihil autem poteſt ſperari, quod non creditur. Ideoque credere, quod eſt actus fidei, naturaliter præcedit Sperare, quod eſt actus ſpei, quia niſi aliquid credatur, non poteſt ſperari. Creditur enim aliquid, quod non ſperatur. Inde eſt quòd in Scriptura plerunque reperitur, quòd fides præcedit ſpem, & ſpes ſequitur fidem non quòd virtus fidei præcedat virtutem *In Ench. ca. 8. in fine.* *1. Cor. 13. A*

tutem ſpei tempore vel cauſa, ſed quia actus fidei naturaliter præcedit actum ſpei: quod etiam quidam concedunt de ipſa virtute fidei, vt naturaliter præcedat ſpem, non tempore. Vnde & rectè ea ſola dicitur fundamentum omnium virtutum & bonorum operum, non autẽ fundamentum eſt charitatis, quia nõ ipſa charitatis, ſed charitas ipſius virtutis fidei cauſa eſt. Charitas enim cauſa eſt & mater omnium virtutum: quæ ſi deſit, fruſtrà habentur cætera, ſi autem adſit habentur omnia. Charitas enim ſpiritus ſanctus eſt, vt in ſuperioribus prætaxatum eſt. Ipſa eſt ergo cauſa omnium virtutum, non ipſius aliqua virtutum cauſa eſt: quia omnia munera excellit. Vnde Aug. Reſpice ad munera eccleſiæ, & vniuerſis excellentius charitatis munus cognoſces: quæ, vt oleum, non poteſt præmi in imo, ſed ſuperebullit. Non ergo eius cauſa vel fundamentum fides eſt. Gregorius tamen ſuper Ezech. dicit, quia niſi priùs fides teneatur, nullatenus ad ſpiritualem amorem attingitur. Non enim charitas fidem, ſed fides charitatem præcedit: quia nemo poteſt amare quod non crediderit, ſicut nec ſperare. Sed hoc accipi poteſt eſſe dictum de fide, quæ virtus non eſt. Ipſa enim ſpem & charitatem frequenter præcedit: vel de actu fidei, qui fortè naturaliter actum charitatis præcedit, ſicut actum ſpei, quod verba præmiſſa diligenter notata innuũt, & ea etiam quæ addit dicẽs, Niſi ea, inquit, quæ audis credideris, ad amandum ea, quę audis non inflammaberis: quæ tantùm de non viſis eſt, vt ante diximus. Vnde Chryſo. Fides in anima noſtra facit ſubſiſtere ea quæ non videntur: de quibus propriè fides eſt, de viſis enim non eſt fides, ſed agnitio.

Tract. de Lau. Cha. in princ. to. 9.

Aug. ibidẽ ĩmediatè ſupra præallegata tom. 9.

Greg. ho. 16.

Chryſ. Super epi. ad Heb. ho. 21. in fi. circa illud c. 11. Fides eſt ſperand.

QVOMODO INTELLIGITVR QVOD ſcriptum eſt, vt cùm factum fuerit, credatis.

Diſtinct. XXIIII.

HIc quæritur, ſi fides tantùm de nõ viſis eſt, quomodo veritas Apoſtolis ait, Nunc dico vobis priuſquam fiat, vt cùm factum fuerit credatis: vbi innui videtur, quòd fides illis fuerit de fa-

Ioan. 14.

Aug. ſuper Ioã. in trac. 79. ĩ initio.

ctis & viſis. Super quo Auguſtinus mouet quæſtionem & abſoluit, ita inquiens, Quid ſibi vult, Vt cùm factum fuerit credatis. Hæc eſt laus fidei, ſi quod creditur non videtur. Nam & Thomas, cui dictum eſt. Quia vidiſti me, credidiſti: non hoc credidit, quod vidit. Cernebat enim & tangebat carnem viuentem, quam viderat morientem, & credebat Deum in carne ipſa latentem. Credebat ergo mente quod non videbat, per hoc quod ſenſibus corporis apparebat. Si verò dicuntur credi quæ videntur, ſicut dixit vnuſquiſque oculis ſuis crediſſe non ipſa eſt quæ in nobis ædificatur fides, ſed ex rebus quæ videntur, agitur in nobis vt ea credantur, quæ non videntur. Ex his apertè intelligitur, quòd propriè fides non apparētium eſt. Nec illa eſt fides qua in Chriſto ędificamur, qua dicimus vſitata locutione, nos ea credere quæ videmus. Alibi tamē dicit Aug. fidem eſſe de rebus præſentibus: quod erit in futuro, cùm per ſpeciē Deum præſentem contēplabimur. quæ tamen non propriè dicitur fides ſed veritas. Eſt, inquit, fides qua creduntur ea quæ non videntur. Sed tamen eſt etiam fides rerū, quando nō verbis, ſed rebus ipſis præſentibus creditur, quod erit, cum per ſpeciem manifeſtam ſe contemplandā Sanctis præbebit Dei ſapientia. Sed non propriè hæc dicitur fides, imò fidei merces ad quam credendo peruenietur: vt ex fide verborum tranſeat iuſtus in fidem rerum.

Tomo. 6. Ioan. 20. g

Aug. lib. 2. Quæſt. Euā. cap. 39. Tomo. 4.

Si Petrus habuit fidē paſſionis, quādo vidit hoīem illū pati. B

Si verò quæritur, vtrùm Petrus fidē paſſionis habuerit, cùm hoīem Chriſtum oculis pati cernebat. Dicimus eum fidem paſſionis habuiſſe, non in eo quòd credebat hominem pati, quia hoc videbat, ſed in eo quòd credebat Deum eſſe, qui patiebatur. Nō enim virtus fidei erat, ꝙ credebatur homo pati & mori, quod Iudęus cernens credebat: ſed quod credebatur Deus eſſe, qui patiebatur. Vnde Aug. ſuper illū Pſalmi locum. Reſpōdit ei in via virtutis ſuæ: Laus fidei eſt, non quia credit hominem illum mortuū, quod & Paganus credit: ſed quia credit eum glorificatū & verum Deum. Credit ergo fides Deū mortuum, & hominem glorificatū. Non ergo

Enarratione in Pſal. 101. concione. 2. Tomo. 8.

ſuit Petro fides credere hominem illũ mori, quod oculis cernebat: ſed credere Deũ eſſe, qui moriebatur. Nec nobis etiam fides in hoc meretur. quòd credimus hominem illum mortuum. & quod Iudæus credit: ſed quia credimus hominem Deum mortuum eſſe.

Si aliqua ſciuntur quæ non creduntur. C

Poſt hoc quæri ſolet, cùm fides ſit de non apparentibus & non viſis, vtrùm etiam ſit de incognitis tantùm. Si enim de incognitis tantùm eſt, de his videtur eſſe tantùm quæ ignorantur. Sed ſciendum eſt, quòd cùm viſio alia ſit interior, alia exterior, non eſt fides de ſubiectis exteriori viſionĩ: eſt tamen de his quę viſu interiori vtcunque capiuntur. Et quædam ſic capiuntur, vt intelligantur, etſi non vt in futuro quædã autẽ non: quia cùm fides ſit ex auditu nõ modo exteriori, ſed etiam interiori, non poteſt eſſe de eo quod omnino ignoratur, quæ ipſa ad ſenſum corporis non pertinet, vt ait Aug. dicẽs, Quãuis ex auditu fides in nobis ſit, non tamen ad eum ſenſum corporis pertinet, qui dicitur auditus, quia non eſt ſonus: nec ad vllum ſenſum corporis, quoniã cordis eſt res iſta, non corporis. Quædam ergo fide creduntur, quæ intelliguntur naturali ratione: quædam verò, quæ non intelliguntur. Vnde Propheta, Niſi credideritis, nõ intelligetis. Quod Aug. apertè diſtinguit. Alia ſunt, inquit, quæ niſi intelligamus, nõ credimus: alia, quæ niſi credamus, nõ intelligemus. Nemo tamen poteſt credere in Deum, niſi aliquid intelligat, cùm fides ſit ex auditu prædicationis. Idem in lib. de Trin. Certa fides vtcunque inchoat cognitionẽ: cognitio verò certa nõ perficitur, niſi poſt hanc vitam. Ambr. quoq; ait, Vbi fides, non ſtatim cognitio: vbi cognitio eſt, fides pręcedit. Ex his apparet aliqua credi, quæ nõ intelliguntur vel ſciuntur, niſi priùs credantur: quædã verò intelligi aliquando ẽt antequàm credantur. Nec tamen ſic intelliguntur modò, vt in futuro ſciantur: & nunc ẽt per fidem qua mundãtur corda, amplius intelliguntur: quia niſi per fidem diligatur Deus, non mundatur cor ad ſciendum eum. Vnde Aug. Quid eſt Deũ ſcire niſi eum mente conſpicere, firmeque

Ad Ro. 10. d
In 13. de Tri. cap. 2.
Eſaiæ 7. b iuxta 70. interpretes.
Augu. ſuper Pſal. 118. Serm. 18. li. 9. Cap. 1.
Ambr. ſuper Pſal. 118. Sermone. 10 circa illũ verſum, agnoui Domine quia.
Actor. 15.
Augu. in 8. de Tri. ca. 4.

meque percipere? Sed & priùs quàm ualeamus perſpicere & percipere Deum, ſicut percipitur à mundis cordibus, niſi per fidem diligatur, non poterit cor mundari, quo, id eſt, ut ad eum uidendũ ſit aptum. Ecce hic apertè habes, quia nõ poteſt ſciri Deus, niſi priùs credendo diligatur. Suprà autem dictũ eſt, quòd nemo poteſt credere in Deum, niſi aliquid intelligatur. Vnde colligitur nõ poſſe ſciri & intelligi credenda quædam, niſi priùs credantur: & quædam non credi, niſi priùs intelligantur, & ipſa per fidem ampliùs intelligi: nec ea, quæ prius credũtur, quàm intelligantur, penitùs ignorãtur, cùm fides ſit ex auditu. Ignorantur tamen ex parte: quia non ſciuntur. Crediꝰut ergo quod ignoratur, ſed nõ penitùs, ſicut etiam amatur quod ignoratur. Vnde Aug. Sciri aliquid, & non diligi poteſt. Diligi uerò quod neſcitur, quæro utrùm poſſit. Si non poteſt, nemo diligit Deum antequàm ſciat. Vbi autem ſunt illa tria, fides, ſpes, charitas, niſi in animo credente quod nondum ſcit, & ſperante & amante quod credit? Amatur ergo & quod ignoratur, ſed tamen creditur. *Ibid. eodem 4. cap.*

DE FIDE ANTIQVORVM.
Diſtinct. XXV. A

PRædictis adiiciendum eſt de ſufficientia fidei ad ſalutem. Illis enim qui præceſſerunt aduentũ Chriſti, & qui ſequuntur, uidetur profeciſſe fides ſecũdum temporis proceſſum, ſicut profecit cognitio. Fides quippè magna dicitur cognitione, & articulorũ quãtitate, uel cõſtantia, & deuotione. Eſt autem quædam fidei menſura, ſine qua nunquã potuit eſſe ſalus. Vnde Apoſtolus, Oportet accedentem credere quia Deus eſt, & ꝙ remunerator eſt ſperantium in ſe. Sed quæritur, utrùm hoc credere ante aduentum, & ante legẽ ad ſalutẽ ſuffecerit? Nam tempore gratię conſtat certiſſimè hoc non ſufficere: oporret enim uniuerſa credi, quę in Symbolis contiuentur. Sed nec ante aduentũ, nec antę legem uidetur hoc ſuffeciſſe: quia ſinę fide Mediatoris nullum hominem, uel antè, uel pòſt fuiſſe ſaluum ſanctorũ autho- *Heb. 11. b*

Epiſt. 157. To. 2. 1. ad Tim. 2. b ritates cõteſtantur. Vnde Aug. ad Optatũ, Illa fides ſana eſt, qua credimus nullũ hominem ſiue maioris ſiue minoris ætatis liberati à cõtagione mortis, & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, niſi per vnum *Ibidem paulò inferiùs.* Mediatorem Dei & hominum Ieſum Chriſtum, cuius hominis eiuſdemq; Dei ſaluberrima fide etiam illi iuſti ſalui facti ſunt, qui priuſquàm veniret in carne, crediderunt in carnem venturum. Eadem enim fides eſt, & illorum, & noſtra. Proinde cùm omnes iuſti ſiue ante incarnationem ſiue poſt, nec vixerint nec viuant, niſi ex fide incarnationis Chriſti: profectò quod ſcriptũ eſt, Non eſſe aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat ſaluari nos ex illo tempore valet ad ſaluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum eſt. Idem, Nemo liberatur à damnatione quæ per Adam facta eſt, niſi per fidem Ieſu Chriſti. Idem, Eadem fides mediatoris quæ nos ſaluat, ſaluos iuſtos faciebat antiquos, puſillos cum magnis. quia ſicut credimus Chriſtum in carne veniſſe, ita illi vẽturum: & ſicut nos mortuum, ita illi moriturum: & ſicut nos reſurrexiſſe, ita illi reſurrecturum: & nos & illi, ad iudicium viuorum & mortuorum verum. Greg. ſuper Ezech. Et qui præibant, & qui ſequebantur, clamabant dicentes, Oſanna filio Dauid. quia omnes electi, qui in Iudæa eſſe potuerunt, ſiue qui nunc in eccleſia ſunt, in mediatorem Dei & hominum crediderunt & credunt. His aliiſq; pluribus teſtimoniis perſpicuè docetur, nulli vnquam ſalutem eſſe factam, niſi per fidem mediatoris. Oportet ergo accedentem credere quæ ſuprà dixit Apoſtolus: ſed non ſufficit.

In eadẽ epiſto. 157. paulò inferius.

Actuum. 4.

Lib. de correptione, & gratiã ad principium. c. 7. Tom. 7.

Lib. 2. c. 12. ad principiũ de nuptiis, & concupiſcentia eodẽ to. 7.

Grego lib. 2. homi. 17. ad illud Ezech. 40. Thalami antẽ ſex cubitorum.

Marc. 11. b

Ad heb. 11. b

De fide ſimplicium. B

Quid ergo dicetur de illis ſimplicibus, quibus non erat reuelatum myſterium incarnationis, qui piè credebant quod eis traditum fuit? Dici poteſt, nullum fuiſſe iuſtum vel ſaluum, cui uon eſſet facta reuelatio vel diſtincta, vel velata, vel in aperto, vel in myſterio. Diſtincta, vt Abrahæ & Moyſi, aliiſque maioribus, qui diſtinctionem

ctionem articulorum fidei habebant: Velata, ut ſimplicibus, quibus reuelatum erat ea eſſe credenda, quæ credebant illi maiores & docebant, ſed eorum diſtinctionem apertam non habebant: ſicut & in eccleſia aliqui minus capaces ſunt, qui articulos ſymboli diſtinguere, & aſſignare non valent omnia tamen credunt, quæ in ſymbolo continentur. Credunt enim quæ ignorant, habentes fidem velatam in myſterio: ita & nunc minus capaces ex reuelatione ſibi facta maioribus credendo inhærebant, quibus fidem ſuam quaſi committebant. unde Iob, Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta eos. Simplices & minores ſunt aſinæ paſcentes iuxta boues: quia humilitate maioribus adhærendo, in myſterio credebant, quæ & illi in myſterio docebant: qualis fortè fuit uidua Sareptana. *Iob.1.c* *3.Reg.17.b*

Quæ ante aduentum Chriſti de mediatore credere ſufficiebat. C

Sed quæritur, Cùm ſine fide mediatoris antiquis nō fuerit ſalus, ſicut nec modernis: utrum oportuerit illos credere omnia illa de mediatore, quæ nunc credimus? Quibuſdam uidetur, quòd ſuffecit illis quatuor tantum credere, ſcilicet, natiuitatem, mortem, reſurrectionem, aduentum ad iudicium. quod ex præmiſſis uerbis Auguſt. colligunt, ubi iſta quatuor poſuit. Aliis autem uidetur habita fide trinitatis, id de myſterio incarnationis fidei ſuffeciſſe, ut Dei filius crederetur naſciturus de homine, & iudicaturus. qui de Ioanne Baptiſta documentum huius rei aſſumunt, qui de morte Chriſti & deſcenſu ad inferos in euangelio dubitaſſe uidetur, ſecundum expoſitionē Grego. quando interrogauit per diſcipulos, Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Quaſi diceret, Es tu per teipſum deſcenſurus ad infernum, an alium ad hæc ſacramenta miſſurus es? Quidam tamen dicunt eum non dubitaſſe de ignorantia, ſed de pietate, id eſt, dubitare ſe oſtendiſſe: non quia ignorauerit, ſed pietatis affectu cōpaſſum eſſe Chriſto, & eius *Greg. homi. 6. ad illud. Matth. 11. Tu es qui uē turus es. Et homil. 1. in Ezechiel. ad principium.*

humilitatem admirando inſinuaſſe.

De fide Cornelij. D

Solet etiam quæri de Cornelio, Vtrùm fidem incarnationis habuerit, cùm dictum eſt ei per angelum. *Actuū 10.a* Acceptæ ſunt eleemoſynæ tuæ, & exauditæ ſunt orationes tuæ? Si enim fidem incarnationis non habebat, tūc ergo ſine fide incarnationis erat ei iuſtitia: quia de illo ſcriptum eſt, quòd iuſtus erat & timens Deum. *Ibidem.* Si verò fidem incarnationis habebat, ad quid ergo miſſus eſt ad eum Petrus? Sanè dici poteſt, eum ſicut fidem vnitatis, ita & incarnationis habuiſſe de reuelatione, ſed incarnatum iam eſſe Dei filium ignoraſſe: & ideo miſſus eſt ad eum Petrus, vt iam natum Dei filium ei annunciaret, & ſacramentum regenerationis ei conferret. Habebat ergo fidem incarnationis, ſed an facta, vel futura eſſet: non nouerat. & ita per fidem venit ad opera, & per opera amplius ſolidatus eſt in fide. Per fidem, enim, vt ait Grego. venitur ad opera. *Greg. homil. 19. ad illud. Ezech 40. Septem verò graduū erat aſcenſus eius lib. 2.* Cornelius etiam per fidem venit ad opera. Deum enim vnum credebat, ſed filium eius neſciebat incarnatum. Per fidem placuerunt Deo opera eius. Sine fide enim impoſſibile eſt aliquem placere Deo. Auguſt. verò dicit Cornelio dictum eſſe per Angelum, Acceptæ ſunt eleemoſynæ tuæ, & orationes tuæ, antequam in Chriſtum crederet: nec tamen ſine aliqua fide donabat & orabat. *Aug li. 1. de prædeſt. c. 7. ad principiū, Tomo. 7.* Nam quomodo inuocabat, in quem non credebat? Sed ſi poſſet ſine fide Chriſti eſſe ſalus, non ad eum mitteretur architectus eccleſiæ Petrus. *Ad Ro. 10. c* Attende quid ait, ſine fide Chriſti non poſſe eſſe ſalutem: & tamen Cornelium exauditum antequā crederet in Chriſtum. Quod ita poteſt intelligi, ſcilicet, antequam ſciret Chriſtum incarnatum, in quem credebat in myſterio.

De æqualitate fidei, ſpei, charitatis, & operis, quæ ſecundum aliquid ſunt æqualia. E

Illud etiam non eſt prætermittendum, quòd fides, ſpes, charitas, & operatio ſecūdum aliquid æqualia ſunt

in præſenti. Vnde Gregorius. Fidem, ſpem, charitatem, atque operationem dum in hac vita viuimus, ęquales ſibi eſſe apud nos inuenimus: quia quantum credimus, tantum amamus: & quantum amamus, tantum de ſpe præſumimus. Quiſque enim fidelis tantum credit, quantum ſperat, & amat: & tantum operatur, quantum credit, & amat, & ſperat. Sed tamen maior ſpe & fide charitas dicitur, quia cum ad Dei ſpeciem peruenitur, ſpes & fides tranſit, ſed charitas permanet, & quia charitas mater eſt omnium virtutum, quæ non ideo poſt fidem & ſpem ponitur, quòd ex eis oriatur, ſed quia poſt illa remanebit aucta. Charitas enim nunquam excidit. Præmiſſa autem æqualitas propriè ſecundum interiorum actuum intentionem conſideranda eſt. Huic verò quod hic & ſuperius dictum eſt, ſcilicet, quòd charitas non eſt ex fide & ſpe, ſed econuerſo, videtur obuiare quod ait Apoſtolus, Finis præcepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta. Quòd exponens Aug. Cor accipit pro intellectu, & conſcientiam pro ſpe. Qualis, inquit, charitas eſt finis præcepti procedens de corde puro, id eſt, de puro intellectu, vt nihil niſi Deus diligatur, & conſcientia. id eſt, de ſpe bona, & fide non ficta, id eſt, ſimulata. Non ergo charitas fidem & ſpem, ſed fides & ſpes charitatem præcedere videntur. Hoc ergo ea ratione traditum intellige, non quòd fides & ſpes cauſa vel tempore charitatem omnium bonorum matrem pręcedāt: ſed quia charitas ſine illis in aliquo eſſe non poteſt, ſed illa ſine charitate poſſunt eſſe: quamuis non ſit pia fides vel ſpes ſine charitate. Ideo ergo ex fide & ſpe procedere dicitur charitas, quia nulli prouenit ſine iſtis.

Greg. ho. 22 li. 3 ad illud Ezech. 40. & mēſus eſt atrium.

Ibidem paulo inferius.

Ibidem paulo ſuperius.

1. Cor. 13. c

1. Tim. 1. a

Lib. de Doctrina Chriſtia. 1. c 40. in principio.

DE SPE, QVID SIT.

Diſtinct. XXVI. A

De ſpe.

EST autem ſpes virtus qua ſpiritualia, & æterna bona ſperantur, id eſt, cum fidutia expectantur. Eſt enim ſpes certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia & meritis præcedentibus, vel ipſam ſpem, quam natura præit charitas, vel rem ſperatam, id eſt, beatitudinem æternam. Sine meritis enim aliquid ſperare, non ſpes, ſed præſumptio dici poteſt.

De quibus ſit ſpes. B

In Enchir. cap. 8. ad finem. *Rom. 8. c* *Ibidem paulò ſuperius.* *Ibidem paulò ſuperius.* *Ibidem ad principium. Cap. 8.*

Et ſicut fides, ita & ſpes eſt de inuiſibilibus. Vnde Auguſtinus, Fidem appellamus earum rerum quæ non videntur. De ſpe quoque dicitur, Spes quæ videtur, non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Quod attinet ad non videre vel quæ creduntur, vel quæ ſperantur, fidei ſpeiq; commune eſt. Diſtinguitur tamen fides à ſpe, ſicut vocabulo, ita etiam rationabili differentia. Eſt. n. fides malarum rerum & bonarum: quia & bona creduntur & mala, & hoc fide bona non mala. Eſt etiam fides & præteritarum rerum, & præſentium, & futurarum. Credimus enim mortem Chriſti, quæ iam præteriit: credimus ſeſſionem, quę nunc eſt: Credimus venturum ad iudicandum, quod futurum eſt. Item fides & futurarum rerum eſt, & alienarum. Nam & ſe quiſque credit eſſe cœpiſſe, nec fuiſſe vtique ſempiternum: & alia atque alia non modo de alijs hominibus multa, quę ad religionem pertinent, verum etiam de angelis credimus. Spes autem non niſi bonarum rerum eſt, nec niſi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum ſpem gerere perhibentur.

Redit ad præmiſſam quæſtionem, ſcilicet, an fides & ſpes in Chriſto fuerint. C

Supra diſt. 23.

Poſt hoc ſupereſt inueſtigare, vtrùm fides & ſpes in Chriſto fuerint: vnde tractatus iſte ſumpſit exordium. Quibuſdam non indoctè videtur fidem virtutem & ſpē in eo non fuiſſe, ſicut in ſanctis iam beatificatis, vel in angelis non ſunt. & tamen ſancti credunt & ſperant reſurrectionem

rectionem futuram, & angeli eandem credunt: nec tamen in eis fides vel ſpes virtus eſt: quia & Deo per ſpeciem contemplando, fruuntur: & in Dei verbo reſurrectionem futuram ſiue iudicium, non per ſpeculum in ænigmate, ſed præclariſſimè inſpiciunt. Si enim quia credunt reſurrectionem futuram, ideo verum eſt eos fidem habere: ergo ea conſummata poſt iudicium ſimiliter & fidem habere dicentur, qui credent eam preteritam. Sed ſicut tunc credent, nec tamen fidem quæ fideles, facit, habebunt: quia non credent abſque ſcientia, quæ non erit ænigmatica, ſed per ſpeciem: ita & modo credunt, & ſperant reſurrectionem: nec tamen fidem habent, quia credendo cognoſcunt. Venit enim eis quod perfectum eſt, & euacuatum eſt quod ex parte eſt. Venit enim cognitio, & euacuata eſt fides. Venit ſpecies, & deſiit ſpes. Ita & Chriſtus in quo fuerunt bona patriæ, credidit quidem & ſperauit reſurrectionem tertia die futuram, pro qua & patrem orauit: nec tamen fidem virtutem & ſpem habuit, quia non ænigmaticam & ſpecularem, ſed clariſſimam de ea cognitionem habuit: quia non perfectius eam cognouit preteritam, quàm intellexit futuram. Sperauit tamen Chriſtus, ſicut in pſal. ait, In te domine ſperaui: nec tamen fidem vel ſpem virtutem habuit, quia per ſpeciem videbat ea quæ credebat. De antiquis verò patribus qui apud inferos vſque ad paſſionem tenebantur, non incongruè dici poteſt, quòd fidem & ſpem virtutem habuerunt: quia credebant & ſperabant ſe uiſuros Deum per ſpeciem, qualiter eum tunc non uidebant quia nõ patuit eis cognitio Dei per ſpeciem ante paſſionẽ Chriſti: qua cõſummata, à fide tranſierunt ad ſpeciẽ.

1. Cor. 13. d — *1. Cor. 33. d* — *Ibidem. d.* — *Ioan. 17. a* — *Pſal. 30.*

DE CHARITATE QVA DILIGITVR Deus & proximus, quæ in Chriſto, & in nobis eſt.

Diſtinct. XXVII. A

CVm autem Chriſtus fidem & ſpem non habuerit, dilectionem tamen habuit inquantum homo tantam, quę *De charitate quantũ ad*

eius eſſentiã, & definitionem. tam, quæ maior eſſe non valet: qui ex charitate eximia animam poſuit pro amicis & inimicis. Habuit enim in corde charitatem, quam opere nobis exhibuit, vt exhibitionis forma nos ad diligendum inſtrueret. Hic aliquid dicendum eſt de charitate, & modo, & ordine diligendi Deum & proximum.

Quid ſit charitas. B

Charitas eſt dilectio, qua diligitur Deus propter ſe, & proximus propter Deum, vel in Deo. Hæc habet duo mandata: vnum pertinens ad dilectionem Dei, quod eſt maximum in lege mandatum: & alterum pertinens ad diligendum proximum, illi ſimile. Primùm eſt, Diliges Deum ex toto corde, ex tota mente, & ex tota anima: quod ſcriptum eſt in Deuter. Secundum eſt, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Finis præcepti eſt dilectio: & ea eſt gemina, id eſt, Dei, & proximi.

De duob. mãdatis charitatis.

Deut. 6. a

Matth. 22. d

Si eadem charitate diligatur Deus & proximus. C

Hic quæritur, Si ea ex ipſa dilectionẽ diligitur Deus, qua diligitur proximus: an alia ſit dilectio Dei, & alia proximi. Eadem ſanè dilectio eſt qua diligitur Deus & proximus, quæ ſpiritus Sanctus eſt, vt ſupra dictum eſt: quia Deus charitas eſt. Vnde Aug. Ioan. ait, Non poteſt Deum diligere quem non videt, qui fratrem quem videt, non diligit. Sed ſi eum quem videt humano viſu, ſpirituali charitate diligeret videret Deum qui eſt ipſa charitas, viſu interiori, quo videri poteſt. Qui ergo fratrem quem videt, non diligit, Deum qui eſt dilectio, qua caret qui fratrem non diligit, quomodo poteſt diligere? Ex vna enim eademq; charitate Deum proximumque diligimus: ſed Deum propter Deum, nos verò & proximũ propter Deum. Si verò vna eademque charitas eſt Dei & proximi, quare dicitur gemina? Propter duo dilecta, id eſt, Deum & proximum. Et ſi enim vna ſit charitas, duo tamen diuerſa ea diliguntur, ſcilicet, Deus & homo vel Angelus. Pro quo etiam duo ſunt mandata, quia cũ eadem charitas vtroque commendetur, diuerſa tamen

In lib. 8. de Trin. cap. 8. in fine.

1. Ioan. 4. d

diligi

diligi præcipiuntur. Vnde Aug. Arbitror ideo ſpiritum Sanctum bis datum, ſemel in terra, & iterum de cœlo, vt commendarentur nobis duo præcepta charitatis, ſcilicet, Dei & proximi. Vna eſt charitas, & duo præcepta: vnus ſpiritus, & duo data: quia alia charitas non diligit proximum, niſi illa quæ diligit Deum. Qua ergo charitate proximum diligimus, eadem Deum diligimus. Sed quia aliud eſt Deus, aliud proximus, etſi una charitate diliguntur: ideo fortè duo præcepta dicuntur, & alterũ maius, & alterum minus, vel propter duos motus qui in mente geruntur: dum Deus diligitur & proximus. Mouetur enim mens ad diligendum Deum, mouetur & ad diligendum proximum: & multomagis erga Deum, quam erga proximum. *In Sermone. 6. tom. 10. de Aſcenſione, in fine.*

De modo diligendi. D

Conſequenter modum vtriuſque dilectionis aduertamus. Hęc regula, vt ait Aug. dilectionis diuinitus conſtituta eſt, vt Deum propter ſe ex toto corde, & proximum diligas ſicut teipſum, id eſt, ad quod, & propter quod teipſum diligere debes. In bono enim & propter Deum teipſum diligere debes. In bono ergo diligendus eſt proximus non in malo, & propter Deum. Proximum vero, omnem hominem oportet intelligi: quia nemo eſt cum quo ſit operandum malè. Qui ergo amat homines, vel quia iuſti ſunt, uel ut iuſti ſint amare debet: hoc eſt, in Deo, uel propter Deum. Sic enim & ſeipſum amare debet, ſcilicet, in Deo, uel propter Deum, id eſt, quia iuſtus eſt, uel ut iuſtus ſit. Qui enim aliter ſe diligit, iniuſtè ſe diligit: quia ad hoc ſe diligit, ut ſit iniuſtus: ad hoc ergo ut ſit malus: non ergo iam ſe diligit. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Modus ergo diligendi præcipiendus eſt homini, id eſt, quomodo ſe diligat, ut pro ſit ſibi. Quin autem ſe diligat, & prodeſſe ſibi uelit, dubitare dementis eſt. Modus autem pręcipitur cum ait, ſicut teipſum: ut proximum diligas ad quod teipſum. Si ergo te non propter te diligere debes, ſed propter illum ubi dilectionis tuæ rectiſſimus finis eſt: nõ ſuccenſeat alius aliquis homo, ſi & ipſum propter Deum

In li. de doc. chriſt. c. 22. ad finem, in tomo. 3.

Aug. lib. de Trin. 8. cap. 6. in fine.

Pſal. 10.

Aug. lib. 1. de doc. Chriſtia. in principio, ca. 25.

Aug. lib. de doct. Chriſt. 1. capit. 22. poſt mediũ.

pter Deum diligis. Huius dilectionis modum veritas inſinuat dicens, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos. id eſt, vt filii ſitis, vt vitam habeatis.

Ioan. 13. d

De modo diligendi Deum. E

Aug. lib. de doc. Chriſt. capit. 22. ad finem.

Dilectionis autem Dei modus inſinuatur cum dicitur, Ex toto corde, id eſt, ex toto intellectu: ex tota anima, id eſt, ex tota voluntate: ex tota mente, id eſt, memoria, vt omnes cogitationes, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea, quæ confers illi. Hæc dicens, nullam partem vitæ noſtræ reliquit quæ vacare debeat: ſed quicquid venerit in animum illuc rapiatur quò dilectionis impetus currit. Et diligere Deum propter ſe, modus eſt diligendi Deum: & ſunt iſti duo modi diligendi Deum, vt quibuſdam placet.

De impletione illius mandati. F

1. Cor. 13. e

Aug. in lib. de perfectione humanæ iuſtitiæ contra Cæleſtiū, ante mediū. in reſponſione 17. in tomo. 7.

Illud autem præceptum non penitus impletur ab homine in hac mortali vita, ſed ex parte, non ex toto: quia ex parte diligimus, ſicut ex parte cognoſcimus. In futuro autem implebitur ex toto. Vnde Auguſt. Cum adhuc eſt aliquid carnalis concupiſcentiæ, non omni modo e tota anima diligitur Deus. Caro autem non dicitur concupiſcere, niſi quia anima carnaliter concupiſcit. Cum autem venerit quod perfectum eſt, vt deſtruatur, quod ex parte eſt, i. vt iam non ex parte ſit, ſed ex toto: charitas non auferetur, ſed augebitur, & implebitur. In qua plenitudine illud præceptum charitatis implebitur, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde &c. Tunc erit iuſtus ſine peccato: quia nulla erit lex repugnans menti. Tunc prorſus toto corde, tota anima, tota mente, diliges Deum: quod eſt ſummum præceptum.

Ibidem paulò inferius.

Quæſtio de præcepti ratione. G

Aug. in eodem lib. de perfectione iuſtitiæ. continuò tom. 7.

Sed cur præcipitur homini iſta perfectio, cum in hac vita eam nemo habeat? Quia non rectè curritur, ſi quò currendum eſt neſciatur. Quomodo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur? Ecce habes cur illud præceptum eſt, quod hic penitus impleri non poteſt.

Impletur

Impletur tamen ex parte, ſcilicet, ſecundum perfectionem viæ. Alia eſt enim perfectio currentis, alia peruenientis. Facit hoc mandatum, vt curſor, qui Deum ante omnia, & præ omnibus diligit, nec tamen omnino perficit.

Quod alterum mandatum in altero eſt. H

Cum autem duo ſint præcepta charitatis; pro vtroque ſæpe vnum ponitur, nec immerito: quia nec Deus ſine proximo, nec proximus ſine Deo diligi poteſt. Vnde Apoſt. Omne mandatum legis dicit inſtaurari id eſt, contineri, & impleri in hoc verbo, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Et Chriſtus dilectionem proximi ſpecialius commemorat dicens, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos: vbi illud maius mandatum dilectionis Dei videtur prætermiſſum: ſed bene intelligentibus, vtrunque inuenitur in ſingulis: quia qui diligit Deum, non poteſt eum contemnere, quem Deus præcipit diligi: & qui diligit proximum, quid in eo diligit niſi Deum? Ipſa eſt dilectio ab omni mundana dilectione diſcreta: quam diſtinguens dominus ait, Sicut dilexi vos. Quid enim niſi Deum dilexit in nobis, non quem habebamus, ſed vt haberemus? ſicut medicus ægrotos: & quid in eis diligit niſi ſalutem, quam cupit reuocare, non morbum quem venit expellere? Sic & nos inuicem diligamus, vt quantum poſſumus inuicem ad habendum in nobis Deum ex dilectione attrahamus.

Roma. 11.c. & Gal. 5.b

Quæ charitate diligenda ſint. I

Sed quæ hac dilectione diligenda ſint, iã inquiramus. Non enim omnia, vt ait Aug. quibus vtendum, diligenda ſunt: ſed ea ſola, quæ vel nobiſcum ſocietate quadam referuntur in Deum, ſicut eſt homo, vel Angelus: vel ad nos relata, beneficio Dei per nos indigent, ut corpus, quod ita præcipiendum eſt diligi, vt ei ordinatè prudenterque conſulatur.

In lib. 1. de doct. Chriſt. c.23. in principio.

Ibid. in principio. ca. 25.

SI ILLO PRAECEPTO IVBEMVR diligere totum proximum, & nos totos.

Diſtinct. XXVIII. A

De charitate quantum ad diligibilium numerum, & diſtinctionem.

HIc poteſt quæri, Vtrum in illo mandato dilectionis proximi, totum proximum, id eſt, animam & corpus nosq́; ipſos totos diligere præcipiamur. Ad quod dicimus, omne genus diligendarum rerum in illis duobus mandatis contineri. Quatuor enim diligenda ſunt, vt ait Aug. Vnum quod ſupra nos eſt, ſ. Deus alterum, quod nos ſumus: tertium, quod iuxta nos eſt, ſ. proximus: quartum, quod infra nos eſt, ſcilicet, corpus. De ſecundo & quarto nulla præcepta danda erant, ſcilicet, vt diligeremus nos, vel corpus noſtrum: præcipitur autem Deus diligi, & proximus. Vt autem quiſque ſe diligat, præcepto non eſt opus. Quantumlibet enim homo excidat à veritate, remanet illi dilectio ſui, & dilectio corporis ſui: quia nemo vnquam carnem ſuam odio habuit. Nam viri iuſti qui corpus ſuum cruciant, non corpus, ſed corruptiones eius, & pondus oderunt. Hic videtur Aug. tradere, quòd ex præcepto non teneamur diligere noſmetipſos, vel corpus noſtrũ: quod ſi eſt, non omne genus diligendarum rerum illis duobus præceptis continetur: quia cum & noſipſos, & corpus noſtrum diligere debeamus, ad quid neceſſarium eſt præceptum, cum ſcriptum ſit, Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam? Sed ſpeciale de hoc præceptum non erat dãdum, nec ſpeciali præcepto opus erat id tradi, vt quiſque ſe vel corpus ſuum diligeret: quia hoc in illo pręcepto continetur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Ibi enim & proximum totum, & te totum intelligere debes. Vnde Aug. in eodem. Si te totum diligas. id eſt, animam & corpus, & proximum tuum. id eſt, animam & corpus, homo enim ex anima conſtat, & corpore, nullum rerum diligendarum genus in his duobus pręceptis prætermiſſum eſt. Cum enim præcurrat dilectio Dei, eiusque

Epheſ. 5. f
Ibid. ca. 24. in principio.
Pſal. 10.
Aug. c. 26. lib. 1. de doctrina Chriſtiana, in medio.

eiuſque dilectionis modus præſcriptus appareat, & ſequatur dilectio proximi de tua dilectione nihil dictum videtur. Sed cum dictum eſt, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, ſimul & tui abs te dilectio prætermiſſa nō eſt. Ecce apertè hic dicit, in illo præcepto non tantummodo proximi, ſed & tui dilectionem cōtineri, & totius proximi totiusq; tui. Ex quo apparet quo dictum eſt de ſecundo, & quarto, id eſt, de dilectione noſtri, & corporis noſtri, nulla præcepta danda, ita eſſe intelligendum, ſcilicet, ſpecialia & diuiſa: quia in illo vno tantùm continetur: & quia id quod ſumus, & quod infra nos eſt, ad nos tamen pertinens, naturæ lege diligimus, quæ in beſtiis etiam eſt. Ideoq; & de illo quod ſupra nos eſt, & de illo quod iuxta nos eſt, diuiſa pręcepta ſumpſimus. In quorum altero, eius quod ſumus, & illius, quòd infra nos eſt dilectio continetur. Sic condita eſt mens humana, vt nunquam ſui non meminerit, nunquam ſe non intelligat, nunquam ſe non diligat: ſed quoniam qui odit aliquem nocere illi ſtudet, non immerito, & mens hominis quando ſibi nocet, ſe odiſſe dicitur. Neſciens enim ſibi vult malè, dum non putat ſibi obeſſe, quod vult: ſed tamen malè ſibi vult, quando illud vult quod obſit ſibi: ſecundum illud, Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Qui ergo diligere ſe nouit, Deum diligit. Qui verò non diligit Deum, etiam ſe non diligit, quod ei naturaliter inditum eſt: tamen non congruè ſe odiſſe dicitur, cum id agit, quod ſibi aduerſatur, & ſeipſum tanquam ſuus inimicus inſequitur.

Aug. lib. de Trin. 14. ca. ad principium.

Pſal. 10.

Si in illo præcepto contineatur dilectio angelorum. B

Oritur autem hic de angelis quæſtio, Vtrum ad illud præceptum dilectionis proximi, etiam dilectio pertineat angelorum. Nam quod nullum hominem exceperit qui præcepit proximum diligere, dominus in parabola ſemiuiui relicti oſtendit, eum dicens proximum, qui erga illum extitit miſericors. Deinde ſubdit, Vade, & tu fac ſimiliter. Vt eum proximum intelligamus, cui vel exhibendum eſt officium miſericordiæ ſi indiget, vel exhiben-

Aug. in lib. 1. de doctri. Chriſt. cap. 30. in principio.

Lucæ. 17. g

exhibendum eſſet ſi indigeret. Nullum verò exceptũ eſſe cui miſericordiæ negandum ſit officium, quis non videat, cum vſq; ad inimicos etiam porrectum ſit, domino dicente, Diligite inimicos veſtros, & benefacite his qui oderunt vos? Manifeſtum eſt ergo omnem hominẽ proximum eſſe reputandum. Proximi verò nomen ad aliquid eſt: nec quiſquam eſſe proximus, niſi proximo poteſt. Vnde conſequens, & cui præbendum, & à quo præbendum eſt officium miſericordiæ, rectè proximum dici. Manifeſtum eſt ergo præcepto dilectionis, & proximi etiam ſanctos angelos contineri: à quibus tanta nobis miſericordiæ impenduntur officia. Ex quo & dominus proximum ſe noſtrum dici voluit, vt in parabola ſaucii oſtẽdit: & in propheta, Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum ſic complacebam. Sed quia excellentior, ac ſupra noſtram naturam eſt diuina ſubſtantia, præceptum dilectionis Dei à proximi dilectione diſtinctum eſt. Ideoq; licet nobis Deus omnia impendat beneficia, non tamen nomine proximi includitur in illo præcepto: quem non ſicut nos diligere debemus, ſed pluſquam nos, toto corde & anima. Chriſtum verò inquantum homo eſt, ſicut nos diligere debemus, eiusq́ue ſecundum hominem dilectio illo continetur mandato: quem & ſecundum hominem, magis quàm nos, ſed non quantum Deum, debemus diligere: quia inquantum eſt homo, minor eſt Deo.

Luca. 6. e — *Pſal. 34.*

Quibus modis dicitur proximus. C

Hic notandum eſt proximum dici diuerſis modis. ſcilicet, conditione primæ natiuitatis, ſpe conuerſionis, propinquitate cognationis, & ratione beneficii exhibitionis.

DE ORDINE DILIGENDI, QVID prius, quid poſterius.

Diſtinct. XXIX. A

De charitate quantum

POſt prædicta de ordine charitatis agendum eſt: quia dicit ſponſa, Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordi-

& ordinauit in me charitatem. Videamus ergo ordinē, quid prius, quid poſterius eſſe debeat: peccat enim qui præpoſterè agit. Nam ſcire quid facias, & neſcire ordinē faciendi, non eſt perfectæ cognitionis. Ordinis nanque ignorantia conturbat meritorum formam. Ordinem autem diligendi Augu. inſinuat dicens, ipſe eſt qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat quod non eſt diligendum, aut non diligat ꝙ diligendum eſt: aut æquè diligat quod minus, vel amplius diligēdum eſt, aut minus, vel amplius, quòd æquè diligendum eſt. Omnis peccator, inquantum peccator eſt, non eſt diligendus: & omnis homo, inquantum eſt homo, diligendus eſt propter Deum, Deus verò propter ſeipſum: & Deus propter ſe omni homine amplius diligendus eſt, & amplius quiſq; debet Deum diligere quam ſeipſum. Item, amplius alius homo diligendus eſt: quam corpus noſtrum: quia propter Deum omnia iſta diligenda ſunt, & poteſt nobiſcū Deo homo perfrui, quod non poteſt corpus noſtrum: quia corpus per animam viuit, qua fruimur Deo. Audiſti aliqua de ordine charitatis: vbi expreſſum eſt nos amplius debere diligere Deum, quam omnes homines, vel noſipſos: & amplius animam alicuius hominis quā corpus noſtrum. In enumeratione etiam quatuor diligendorum ſuperius poſita: prius ponitur quod ſupra nos eſt: ſecundò, quod nos ſumus: tertiò, quod iuxta nos eſt: quartò, quod infra nos eſt, vbi ordo diligendi inſinuari videtur ex ratione enumerationis. Non eſt autem apertum vtrum omnes homines pariter diligere debeamus, & tantùm quantùm nos, vel minus.

ad diligēdi ordinem.

Can. 2. a. in lib. de doct. Chri. ca. 27. in principio.

An omnes homines pariter diligendi ſunt. B

Vnde etiam ſuper hoc ſæpè mouetur quæſtio, quam perplexam faciunt Sanctorum verba variè prolata. Quidam enim tradere videntur, quod pari affectu omnes diligendi ſint: ſed in effectu, id eſt, in exhibitione obſequii diſtinctio obſeruanda ſit. Vnde Auguſt. Omnes homines æquè diligendi ſunt: ſed cum omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimum conſulendum eſt, qui pro locorū & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus

Lib. de doct. Chri. 1. c. 28

conſtrictius tibi, quaſi quadam ſorte iunguntur. Pro ſorte enim habēdum eſt quo quiſque tibi temporaliter colligatius adhæret: ex quo eligis potius illis dandum eſſe. Item ſuper epiſtolam ad Gal. Operemur bonum ad oēs, maximè autem ad domeſticos fidei, i. ad Chriſtianos. Omnibus enim pari dilectione vita ęterna operanda eſt, etſi nō omnibus eadem poſſunt exhiberi dilectionis officia: quę fratribus maximè ſunt exhibenda, quia ſunt ſibi inuicem membra, qui habent eundem patrem, ſ. Deum. His aliiſq; teſtimoniis innituntur, qui dicunt omnes homines pariter diligēdos eſſe charitatis affectu, ſed in operis exhibitione differentiam.

Auguſt. ad Gala. 6. c

Quæ his repugnare videntur. C

Quibus obuiat illud præceptum legis de diligendis parentibus, Honora patrem tuum & matrem, vt ſit longæuus ſuper terram. Vt quid enim ſpecialiter illud præciperetur de parentibus, niſi maiori dilectione forent diligendi? Sed hoc illi referendum dicunt ad exteriorem exhibitionem, in qua præponendi ſunt parentes. Vnde Honora. dixit, non Dilige, Obuiat etiam illud quod Hiero. ſuper Ezech. ait, ſ. vt ordine charitatis, ſicut ſcriptum eſt: Ordinauit in me charitatem: poſt oīum patrem Deum, carnis quoq; pater diligatur, & mater, & filia, frater, & ſoror. Ambr. quoq; diligendi exprimens ordinem ſuper illud Canticorum ca. 2. Ordinauit in me charitatem, ait, Multorum charitas inordinata eſt: quod in primo ponunt tertium, vel quartum. Primò, Deus diligendus eſt, ſecundò, parentes, inde filii, poſt domeſtici: qui ſi boni ſunt, malis filiis præponendi ſunt. Secūdum hoc in Euangelio ad cuiuſque dilectionem proprium ponit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: & ex omnibus viribus tuis: & proximum tuum ſicut teipſum: & inimicos non ex tota virtute, nec ſicut teipſum, ſed ſimpliciter. Sufficit enim ꝙ eos diligimus, & non odio habemus. Ecce ex præmiſſis apertè inſinuatur, quæ in affectu charitatis diſtinctio ſit habenda, vt differenti affectu non pari homines diligamus, & ante omnia Deum: ſecundò noſipſos, tertiò parentes, inde filios, & fratres, poſt domeſticos,

Matth. 23. Deut. 5. d Tom. 5. ad illud. c. 44. Et ſabb. mea ſanctifi. in gloſſa Cant. 2. & apud Orige.

Matt. 22. d Ordo diligēdi hic oſtenditur.

meſticos, demum inimicos diligamus. Sed inquiunt illi, quæ de ordine dilectionis ſuprà dicuntur, eſſe referenda ad operum exhibitionem, quæ differenter proximis exhibenda ſunt. Primò parentibus, inde filiis, poſt domeſticis, demum inimicis. Deum verò tam affectu, quàm obſequii exhibitione ante omnia diligendum.

Quod aliqui eorundem tantùm proximos quantùm nos debere diligere tradunt. D

Quorum etiam nonnulli tradunt affectu charitatis tantùm proximos eſſe diligendos, quantùm noſipſos diligimus: quod confirmant authoritate Au. qui ait, Nec illa iam quæſtio moueat, quantum charitatis fratri debeamus impendere, quantùm Deo. Incomparabiliter plus Deo quàm nobis, fratri verò quantùm nobis. Nos autem tantò magis diligimus, quantò magis diligimus Deum. Ex hoc & præmiſſis teſtimoniis Au. aſſerunt omnes homines pariter eſſe diligendos à nobis, & tantùm quantùm nos, Deum autem pluſquam nos, corpus verò noſtrum minus quàm nos, vel proximos. Nec in enumeratione præmiſſa diligendorum ordinem diligendi aſſignari dicunt, ſed tantùm quæ ſunt diligenda. *In 8. li. de trinitate. ca. 8. in fine.*

Secundùm alios non pari affectu omnes diligendi ſunt. E

Verum quia præmiſſa verba Amb. ordinem diligendi ſecundùm affectum magis, quàm ſecundùm effectum diligenter intuentibus explicare videntur, non indoctè alii dicunt non modò in exhibitione operis, ſed etiam in affectu charitatis ordinem differentem eſſe ſtatutum: vt ante omnia diligamus Deum, ſecundò nos, tertiò parentes, quartò filios, vel fratres, & huiuſmodi, poſteà domeſticos, demùm inimicos. Quòd verò Aug. dicit pariter omnes eſſe diligendos, & pari dilectione omnibus vitam optandam, ita accipi poteſt, vt paritas non ad affectum referatur, ſed ad bonum quod eis optatur: quia charitate omnibus optare debemus, vt paria bona mereantur, ſicut Apoſtolus dicit, Volo omnes homines eſſe ſicut me. Optanda eſt enim minoribus perfectio maio- *1. Cor. 7.*

rum,vt ipſi fiant perfecti, & ſic parem mereantur beatitudinem. Vel pari dilectione, id eſt, eadem dilectione omnes diligendi ſunt. Item quod ait, Vt tantùm diligamus fratres quantùm nos,ita intelligi poteſt,id eſt,ad tantùm bonum diligamus fratres, ad quantum nos: vt tantum bonum eis optemus in æternitate,quantùm nobis,etſi non tanto affectu. Vel ibi, Quantum ſimilitudinis eſt,non quantitatis.

Quæſtio de parentibus bonis,& malis,quomodo diligendi ſunt. F

Solet etiam quæri,ſi parentes noſtri ſunt mali, vel filii,vel fratres, an magis vel minus diligendi ſint aliis bonis, hac ratione nobis non copulatis. Videtur, quòd magis ſint diligendi boni,qui nobis carne non ſunt coniuncti, quàm mali carne coniuncti: qui nobis ſunt coniuncti corde glutino charitatis. Sanctior eſt enim copula cordium quàm corporum. Vnde Beda de illis verbis domini, Mater mea, & fratres mei hi ſunt, qui Verbum Dei faciunt: ait, Non iniurioſè negligit matrem, nec mater negatur, quæ etiam de cruce agnoſcitur: ſed religioſiores monſtrantur copulæ mentium quàm corporum. Veruntamen latebroſa quæſtio eſt hæc, nec à nobis plenè abſoluenda,properantibus ad alia. Monemur enim ex verbis illis, quibus inimicos non ex tota virtute,non ſicut teipſum iubet diligere,ſed ſimpliciter. Sufficit enim quod diligimus, & non odio habemus. Quod non ita accipiendum eſt, quaſi ſufficiat tibi diligere inimicum,& non ſicut teipſum:quia omnes & amicos, & inimicos, ſicut teipſum diligere debes. Sed ad oſtendendum gradus diligendi Deum & proximum, & inimicum, qui tamen proximus eſt, propria Dominus ponit cum ait,Diliges Deum ex tota virtute tua,& proximum. ſicut teipſum non ait.Ex tota virtute, vt oſtendat proximum diligendum minus quàm Deum. Dicit etiam,Diligite inimicos: nec addit, Ex tota virtute, nec ſicut teipſum,ſed ſimpliciter.Sufficit enim quòd diligamus,& non odio habeamus,id eſt,ſufficit dicere, vt diligamus

Beda ad c.8. Lucæ ex Ambro. ad eundem locum. Matt. 12.d Lucæ.8.d Marci. 3. d Ioan.19.e

Matt. 22.d

Luca.6.e

gamus & odio non habeamus: non quin eos diligere debeamus ſicut nos, quia proximi ſunt, ſed ſufficit ſi eos minus diligimus quàm alios proximos, quod locutionis genus innuit.

Quæſtio Auguſtini in libro Retractationum. G

Quæri etiam ſolet, cur dominus præceperit diligere inimicos, cum alibi præcipiat odio habere parentes, & filios. Ad quod dicendum eſt, duo eſſe diligenda in homine naturam & virtutem: vitium verò & peccatum odiendum. Et parentes ergo in quantùm mali ſunt: odiendi ſunt: & inimici diligendi, inquantùm homines. Diligamus ergo inimicos lucrandos regno Dei, & odiamus propinquos ſi impediunt nos à regno Dei: & in omnibus commnniter naturam diligamus, quam Deus fecit.

Lucæ. 14. Aug. li. Retract. 1. cap. 19. in medio. tomo. 1.

De gradibus charitatis. H

Sciendum quoque eſt diuerſos eſſe gradus charitatis. Eſt enim charitas incipiens, proficiens, perfecta, perfectior, perfectiſſima. Vnde Auguſtinus. Perfecta charitas hæc eſt, vt quis paratus ſit pro fratribus etiam mori. Sed nunquid mox vt naſcitur, iam prorſus perfecta eſt? immò vt perficiatur, naſcitur, cum fuerit nata nutritur, cum fuerit nutrita roboratur, cum fuerit roborata perficitur, cum ad perfectionem venerit: dicit, Cupio diſſolui, &c. Hic apertè progreſſus, & perfectio charitatis inſinuatur, quam perfectionem etiam Veritas commendat, dicens, Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Quod vtique dictum eſt de opere dilectionis: quia maior dilectionis effectus non eſt, quàm ponere animam pro aliis. Nec te moueat quod ait, Pro amicis: qui enim ponit animam pro amicis ponit, & pro inimicis, ad hoc vt ipſi fiant amici.

Aug. ſuper Ioannis epi. canonicam Trac. 5. to. 9.

Philip.1.c
Ioan.15.b
De charitate quantum ad meriti perfectionem.

SI MELIVS EST DILIGERE amicos, quàm inimicos, vel econuerſo.

Diſtinct. XXX. A

HIc ſolet quæri, quid potius ſit plurisq; meriti, diligere amicos, an diligere inimicos. Sed hæc cõparatio implicita eſt. Si enim conferatur dilectio amicorum tantùm dilectioni amicorum, & etiam inimicorum, perſpicua eſt abſolutio. Sed ſi in aliquo vno homine, qui diligit ſimul amicum & inimicum, quid horum potius ſit quæratur, obſcura eſt reſponſio: quia de motu mentis agitur, de quo non eſt nobis facilè iudicium, an vnus & idem motus ſit erga amicum & inimicum, ſed erga amicum intenſior: an duo, vnus erga inimicũ qui dicitur difficilior, alter erga amicum qui videtur feruentior: nec incongruè putatur melior qui eſt feruentior. Vel ſi vnus idemq; eſt: idem potior, vbi eſt ardentior, non improbè exiſtimatur. Aug. tamen ſentire videtur, maius eſſe diligere inimicum, quàm amicum: quia perfectorum eſſe dicit diligere inimicos, & benefacere eis, neq; hoc à tanta multitudine impleri, quanta exauditur in oratione Dominica, cùm dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Illam enim ſponſionem dicit à multis impleri, qui nondum diligunt inimicos. Ait enim ſic, Magnum eſt erga eum qui tibi nihil mali fecerit eſſe beneuolum & beneficum: illud multò grandius & magnificentiſſimæ bonitatis eſt, vt tuum quoq; inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & ſi poteſt facit, tu ſemper bonum velis, faciasq; quod poſſis, audiens dicentem Ieſum. Diligite inimicos veſtros, & benefacite his qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos. Sed quoniam perfectorum filiorum Dei eſt iſtud, quo quidem ſe debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, ſecumq; agendo luctandoq; perducere: tamen quia hoc

Math. 6.b

In Enchi. capite 73.

Math. 5. f
Lucæ. 6. e

tam magnum bonum tantæ multitudinis non eſt, quan tam credimus exaudiri cùm dicitur in oratione: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: proculdubio verba ſponſionis huius implentur, ſi homo qui nondum, ita profecit, vt etiam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine, qui peccauit in eum vt ei dimittat, dimittit ex corde: qui etiam ſibi roganti vult dimitti, cum orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Quicunque verò rogat hominem in quem peccauit, ſi peccato ſuo mouetur, vt roget, non eſt adhuc deputandus inimicus: vt eum diligere ſit difficile, ſicut erat quando inimicitias exercebat. Quiſquis verò roganti, & pœnitenti non dimittit, non exiſtimet à domino ſua peccata dimitti, quia mentiri veritas non poteſt: quæ cum docuiſſet orationem, hanc in ea poſitam ſententiam commendauit dicens, Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter, Si verò non dimiſeritis, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Ecce hic haberi videtur, quod & prætaxauimus, ſcilicet maioris virtutis eſſe diligere inimicum, & benefacere ei, quam illum qui nihil mali fecit nobis, vel amicum. Quod ſi quis concedere ſimpliciter noluerit, dicens, Intenſius diligitur amicus, quam inimicus, & ideo illud potius iſto, determinet iſta ſecundū præmiſſam intelligentiam, dicens ibi comparationem factam inter dilectionem, qua diligitur tantùm amicus: & illā, qua amicus & inimicus diligitur. Illud verò quod ſequitur, magis nos mouet, quod ſcilicet, dicit non eſſe tantæ multitudinis diligere inimicos, quanta exauditur, cum dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, &c. vbi dat intelligi, quod alicui à Deo dimittuntur peccata non diligenti inimicum, ſi tamen fratri roganti qui in ſe peccauit, dimittit. Sed cùm peccata non dimittantur alicui adulto, niſi charitatem habeat, ſequitur vt charitatem habeat qui non diligit inimicum. Quomodo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mādato, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Si enim omnis homo proximus eſt, tunc & inimicus: præcipimur ergo &

Matth. 6.

Ibidem c. 7. in principio.

Matth. 6. b

Matth. 6. b

inimicos diligere. Et quia illud præceptum generale eſt, omnibus præcipitur oẽs homines diligere, ẽt inimicos.

Matt.22.d *Deut.6.a* Quidam quòd hic dicitur ſimpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant dicentes, illic perfectis da ri in præceptum diligere oẽm hominem, ẽt inimicum minoribus verò in conſilium. In præceptum verò eos diligere, qui nihil mali fecerunt eis, & inimicos non odire. Sed melius eſt, vt intelligatur omnibus illo mãdato præ-

Aug.c.72. *Enchirid.* cipi cunctos diligere, ẽt inimicos: cui ſenſui atteſtantur ſuperius poſitæ authoritates, & aliæ multæ. Illud verò Aug. nouiſſime poſitum, de perfecta charitate dictum intelligitur, quæ tantum eſt perfectorum: qui non ſolũ amicos, ſed ẽt inimicos perfectè diligunt, eiſq; benefaciunt. Quæ perfectio dilectionis, non eſt tantæ multitudinis, quanta exauditur in oratione dominica: & hoc re uera grande eſt, & eximiæ bonitatis, ſcilicet, perfectè diligere inimicum. Ita & cùm dicit impleri verba illius ſponſionis ab homine, qui non ita profecit, vt diligat inimicum, de dilectione perfecta accipiendum eſt.

De charitate quantum ad durationem.

SI CHARITAS SEMEL habita amittatur.

Diſtinct. XXXI. A

I. Cor.13.c *Auguſt ad verſ.3 pſal. 103 hunc: Qui tegis aquis ſuperiora eius.* *Mat.7.d* *Prou.5.d.* *Ioan.4.b* *Aug. tract. 8. poſt medium in epi. Io. tom.9.*

ILlud quoque non prætereundum, quòd quidam aſſerunt charitatem ſemel habitam ab aliquo nõ poſſe excidere, nullumq; damnandum hanc aliquando habere: qui hanc traditionem ſubditis muniunt teſtimoniis. Apoſtolus ait, Charitas nunquam excidet. Aug. ẽt inquit, Charitas quæ deſeri poteſt, nũquam vera fuit. Item, Charitas eſt fons proprius & ſingularis bonorum cui non communicat alienus. Alieni ſunt omnes qui audituri ſunt, Non noui vos. De hoc fonte ſcriptura ait, Fons aquæ viuæ ſit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi. Si autem alieni ſunt, qui audituri ſunt illã vocem, non ergo huic fonti communicant damnandi. Item Auguſt. ſuper epiſtolam Ioannis, Radicata eſt charitas, ſecurus eſto: nihil mali procedere poteſt. Item Grego. in moralibus, Valida eſt vt mors dilectio: virtuti. n.

mortis

mortis dilectio comparatur: quia nimirum mentem, quam ſemel cœperit, à dilectione mundi funditus occidit. Item Auguſtinus ſuper epiſtolam Ioannis, Vnctio inuiſibilis charitas eſt: quæ in quocunque fuerit, radix illi erit: quæ ardente ſole areſcere non poteſt: nutritur calore ſolis, non areſcit. Item Beda ſuper Ioannem, Quærendum eſt, quomodo ſpeciale filii Dei agnoſcendi ſignum fuerit, quod ſuper eum deſcenderit & manſerit ſpiritus. Quid magni eſt filio Dei, quòd in ipſo manere ſpiritus aſtruatur? Notandum quia ſemper in domino manſerit ſpiritus: In ſanctis verò quandiu mortale corpus geſtauerint, partim ſemper maneat, partim reditu-rus ſecedat. Manet autem apud eos, vt bonis inſiſtant actibus: Recedit verò tempus, ne ſemper infirmos curādi, mortuos ſuſcitandi, demones eiiciendi, vel etiam prophetizandi habeant facultatem. Manet ergo ſemper, vt poſſint habere virtutes, vt mirabiliter ipſi viuant: Venit ad tempus, vt etiam aliis per miraculorum ſigna quales ſint intus, effulgeant. Item Gregorius. In ſanctorum cordibus ſecundum quaſdam virtutes ſemper manet ſpiritus, ſecundum quaſdam receſſurus venit, & uenturus recedit. In his virtutibus, ſine quibus ad vitam non peruenitur; in electorum ſuorum cordibus permanet, In his verò per quas ſanctitatis virtus oſtenditur, vt in exhibitione miraculorum, aliquando adeſt, aliquando ſe ſubtrahit. Item Ambr. Ficta charitas eſt, quæ in aduerſitate deſerit. Hæc innuere videntur, quòd charitas ſemel habita non amittatur. Ideo quidam in prætaxatam proſilierunt audaciam, dicentes charitatem à damnandis non haberi, nec à quoquam habitam poſſe amitti: quos ratio vincit & auctoritas, Quidam enim ad tempus ſunt boni, qui poſteà, fiunt mali & econuerſo. Vnde quorundam nomina Chriſtus dicit ſcripta in libro vitæ, qui tñ poſtea abierunt retro. Sed ſcripta dicit non ſecundū præſcientiam, ſed ſecundum præſentem iuſtitiam, cui deſeruiebant, quia digni erant tunc illo bono quod habituri ſunt præſcripti ſecundum præſcientiā. Vnde Amb. Quibuſdam gratia data eſt in Vſum, vt Saulį & Iudę & illis

Grego. in fine. c. 22. li. 10. ad cap. 11. iob. Auguſti. tract. 3 in fine ad illud Io. 2. Vos vnctionem habetis.

Beda homi. 12. de ſanctis hiemalibus. de Epiph. ad illud Io. 1. Sed qui miſit me baptizare. ad finem.

Greg. homi. 5. exponens illud Ezec. 1. Vbi erat impetus ſpiritus, idem in moralib. l. 2. capi. 1. Iob, li. & c. 41. & 42.

Amb. ad illud. 2. Cor. 6. in charitate non ficta.

Lucæ. 10. c
1. Reg. 11. b
Lucæ. 10. c

Amb. ſu.9. ca. ad Rom. ad eum locum. Quia maior ſeruiet minori, in tomo 5.

illis diſcipulis quibus dominus dixit, Ecce nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis: & poſt abierunt retro. Sed hoc dixit propter iuſtitiam cui deſeruiebant, quia boni erãt. Frequenter enim ante ſunt mali, qui futuri ſunt boni: & aliquotiẽs prius ſunt boni, qui futuri ſunt, & permanſuri mali, ꝑꝑ qđ dicuntur ſcribi in libro uitæ & deleri.

Determinatio auctoritatum prædictarum. B

1. Cori. 13. e

Quod uerò Apoſtolus ait, Charitas nunquam excidit, nullatenus pro illis facit. Dignitatem enim charitatis oſtendens, dicit eam non excidere, quia hic & in futuro erit: ſed fides & ſpes euacuabuntur, & ſcientia, Itẽ quod dicitur, charitas nunquam fuiſſe uera, quę deſeri poteſt, non ad eſſentiam charitatis refertur, ſed ad efficientiam: quia non efficit charitas quæ deſeritur, hominem uerè beatum, nec perducit ad uerum bonum. Huic etiam fonti alieni, id eſt, damnandi non communicant, ſcilicet, in fine, quia non perſeuerant. Poteſt tamen hoc &c. quæ de charitate dicta ſunt, de perfecta intelligi, quam ſoli perfecti habent: quæ ſemel habita non amittitur. Exordia uero charitatis aliquando creſcunt, aliquando deficiunt. Sunt enim uirtutis exordia, & profectus, & prouectio: quos gradus ille diſcernit, qui parabolam illam intelligit, Sic eſt regnum Dei, quemadmodum ſi iactet homo ſemen in terram & dormiat, & exurgat ſemen, & germinet, & creſcat, &c. Si ergo perfecta charitas ſic radicata eſt, ut amitti nequeat, incipiens tamen & prouecta amitti poteſt, & ſæpe amittitur: ſed dum habetur non ſinit habentem criminaliter peccare. Quod Auguſtinus oſtendit inquiens, Quia radix omnium malorum eſt cupiditas, & radix omnium bonorũ eſt charitas, ſimul ambæ eſſe non poſſunt: niſi una radicitus euulſa fuerit, alia plantari non poteſt, Sine cauſa conatur aliquis ramos incidere, ſi radicem non contendit euellere.

Marc. 4. e. Greg homil. 15 ſup Ezech. li. 50. Homil. 8. in principio.

1. Tim. 6. e

Quare fides & ſpes & ſcientia dicuntur euacuari, & non charitas, cum & ea ex parte ſit. C

Aduertendum etiam eſt, quomodo fides, ſpes, & ſcientia

ſcientia dicantur euacuari, quia ex parte ſunt, & nō charitas cum & ipſa ex parte ſit. Ex parte enim, id eſt, imperfectè, diligimus: ſicut ex parte ſcimus, vt ait Eſichius ſuper Leuiticum. Cum ergo omne, quod ex parte eſt, euacuetur cur charitas excipitur, quę dicitur nunquam excidere? Charitas quidem etiam ex parte eſt, ut ſæpe ſancti docent, quia ex parte diligimus nūc: & ideo ipſa euacuabitur inquantum ex parte eſt, quia tolletur imperfectio & addetur perfectio. Remanebitque ipſa aucta, & actus eius, & modus diligendi, vt diligas Deum propter ſe ex toto corde, & proximnm tuū ſicut teipſum: ſed imperfectionis modus eliminabitur. Fides uerò & ſpes penitus euacuabuntur. Scientia verò ſecundùm actum & modum ſuum, qui nunc eſt, non ſecundùm ſui eſſentiam tolletur. Ipſa enim uirtus ſcientiæ remanebit, ſed alium tenebit uſum & modum.

1. Corin. 13.
Lib. 1. cap. 2.

Si Chriſtus ordinem charitatis præſcriptum habuerit.

D

Nunc iam ſupereſt inueſtigare, Si Chriſtus ſecūdùm quod homo, ordinem diligendi præſcriptum ſeruauerit? Quod ſi eſt, omnem hominem ſicut ſeipſum dilexit. omnibus ergo uitam optauit, omnesq; ſaluos fieri uoluit. ſed non omnes ſalui fiunt, & ita non eſt factum quod optauit. Sed non eſt ignorandum in eo fuiſſe charitatem iuxta modum patriæ, non uiæ: eumq; ordinem diligendi impleſſe qui ſeruatur in patria, non in uia. Qui enim in patria ſunt, id eſt, iam beatificati ſunt, adeò iuſtitiæ Dei addicti ſunt, ut nihil eis placeat, niſi quod Deo placet: ac per hoc illorum tantum ſalutem diligunt & uolunt, quos Deus ſaluari uult, eosque ſolos ſicut ſe diligunt: ita & Chriſtus electos tantum ſicut ſe dilexit, eorumque ſalutem optauit.

1. Timo. 2. b
1. ad Timo. 2. b

DE CHA-

DE CHARITATE DEI.

Diſtinct. XXXII. A

De charitate quantum ad diuinā dilectionem. PRæmiſſis adiiciendum eſt de dilectione Dei, qua ipſe diligit nos: quæ non eſt alia quàm illa qua diligimus eum. Dilectio autem Dei diuina vſia eſt: eademq; dilectione pater & filius, & ſpiritus ſanctus ſe diligũt & nos, vt ſuprà diſſeruimus. *Diſt.17.primi ſnīarum* Cumq; eius dilectio ſit immutabilis & æterna, alium tamen magis, alium minùs diligit. Vnde Aug. *Aug. ad finem tracta. 110. ad illud. Icā.17 Et dilexit eos. Tom.9.* Incomprehenſibilis eſt dilectio Dei atq; immutabilis, qua Deus in vnoquoq; noſtrum amat quod fecit, ſicut & odit quod fecimus. Miro ergo & diuino modo etiam quando odit, diligit nos. Et hoc quidem in omnibus intelligi poteſt. Quis ergo dignè poteſt eloqui quantum diligat membra vnigeniti ſui, & quanto amplius vnigenitum ipſum? De ipſo etiam dictum eſt, Nihil odiſti eorum quæ feciſti. *Sap.11.d* Ex his percipitur, ꝙ Deus omnes creaturas ſuas diligat: quia ſcriptum eſt, Nihil odiſti eorum quæ feciſti: *Sap.11.d* Et item, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. *Gen.1.d* Si omnia quæ fecit bona ſunt, & omne bonum diligit: omnia ergo diligit quæ fecit: & inter ea magis diligit rationales creaturas, & de illis eas amplius, quæ ſunt membra vnigeniti ſui, & multo magis ipſum vnigenitum.

Ex qua intelligentia dicitur magis, vel minus diligere hæc vel illa. B

Cum autem dilectio Dei immutabilis ſit, & ideo non intenditur vel remittitur, ſi quæritur quæ ſit ratio dicti cum dicitur magis vel minus diligere hoc quàm illud, & cum dicitur Deus omnia diligere: Dicimus dilectionem Dei ſicut pacem exuperare omnem ſenſum humanum, *Phil.4.b* vt ad tantæ altitudinis intelligentiam vix aliquatenus aſpiret humanus ſenſus. *Ex quo ſenſu omnia quæ fecit Deus diligere dicatur.* Poteſt tamen intelligi, ea ratione dici omnia diligi à Deo quæ fecit, quia omnia placẽt ei, & omnia approbat inquantum opera eius ſunt: nec tunc vel prius vel amplius placuerunt ei cum facta ſunt,

ſcilicet,

ſcilicet, antequam fierent, immo ab æterno omnia placuerunt ei, non minùs quam poſtquàm eſſe cœperunt. Quod verò rationales creaturas, id eſt, homines vel angelos, alios magis, alios minùs diligere dicitur, non mutabilitatem charitatis eius ſignificat: ſed quòd alios ad maiora bona, alios ad minora dilexit: alios ad meliores vſus, alios ad minùs bonos. Omnia enim bona noſtra ex eius dilectione nobis proueniunt. Electorum ergo alios magis, alios minus dilexit ab æterno, & diligit etiã nunc: quia aliis maiora, aliis minora ex dilectione ſua præparauit bona: aliiſque maiora, & aliis minora bona confert ex tempore. Vnde magis vel minus dicitur hos vel illos diligere.

Quod duobus modis inſpicienda eſt dilectio Dei. C

Conſideratur enim duobus modis dilectio Dei, ſecundum eſſentiam, & ſecundum efficientiam. Non recipit magis vel minùs ſecundum eſſentiam, ſed tantum ſecundum efficientiam: vt magis dilecti dicantur, quibus ex dilectione ab æterno maius bonum præparauit & in tẽpore tribuit: & minus dilecti quibus non tantũ. Inde ẽt eſt, quòd aliqui quando conuertuntur & iuſtificãtur dicuntur tunc incipere diligi à Deo: non quòd Deus noua dilectione quenquam poſſit diligere, immo ſempiterna dilectione dilexit ante mundi cõſtitutionem quoſcunq; diligit. Sed tunc dicuntur incipere diligi ab eo, cum ęternę Dei dilectionis ſortiuntur effectum, ſcilicet, gratiam vel gloriã. Vnde Augu. Abſit, vt Deus temporaliter aliquem diligat quaſi noua dilectione, quę in ipſo ante nõ erat, apud quem nec prętcrita tranſierunt, & futura iam facta ſunt. Itaque omnes ſanctos ſuos ante mundi conſtitutionem dilexit, ſicut prædeſtinauit. Sed cum conuertuntur & inueniunt illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur: vt eo modo dicatur, quo poteſt humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cum iratus malis dicitur, & placidus bonis, illi mutantur & non ipſe: vt lux infirmis oculis aſpera, firmis lenis eſt, ipſorum ſcilicet mutatione, non ſua. Ita cùm aliquis per iuſtificationem incipit eſſe amicus Dei, ipſe mutatur, non Deus.

In lib. 5. de tri. cap. 16. & vltimo, in fine libri.

Si

Si quis magis vel minus diligatur à Deo vno tempore quàm alio. D

Si verò quæritur de aliquo, Vtrùm magis diligatur à Deo vno tempore quàm alio: diſtinguenda eſt dilectionis intelligentia. Si enim referatur ad dilectionis effectum, conceſſibile eſt: ſi verò ad dilectionis eſſentiam, inficiabile eſt.

Si Deus ab æterno dilexit reprobos. E

De reprobis verò, qui præparati non ſunt ad vitam ſed ad morrem, ſi quæritur, vtrùm debeat cōcedi quòd deus ab æterno dilexit eos: Dicimus de electis ſolis ſimpliciter hoc eſſe concedendū, quòd Deus ab æterno eos dilexit, quos ad iuſtitiam & coronam preparauit. De non electis verò, ſimpliciter eſt concedendū quòd odio habuit, id eſt, reprobauit: ſicut legitur, Iacob dilexi, Eſau odio habui. *Malach. 1.a* Sed non eſt ſimpliciter dicendum, quòd dilexit, ne prædeſtinati intelligantur: ſed cum adiectione concedatur, dilexit eos inquantū opus eius futuri erant, id eſt, quos & quales facturus eos erat.

DE QVATVOR VIRTVTIBVS principalibus.

Diſtinct. XXXIII. A

De virtutibus cardinalibus.

Poſt prædicta, de quatuor virtutibus quæ principales vel cardinales vocantur, diſſerendum eſt: quæ ſunt Iuſtitia, Fortitudo, Prudentia, Temperantia. De quibus Aug. ait, Iuſtitia eſt in ſubueniendo miſeris. *In lib. de tri. 14. c.9. poſt medium.* Prudentia in præcauendis inſidiis, Fortitudo in perferendis moleſtiis, Temperantia in coercendis delectationibus prauis, de his dicitur in lib. Sapientiæ, Sobrietatem & prudentiam docet, iuſtitiam & veritatem. *Sap 8.b* Sobrietatem vocat temperantiam, & virtutem vocat fortitudinem. Hæ virtutes cardinales dicuntur vt ait Hieron. quibus in hac mortalitate bene viuitur, & poſt ad æternam vitam peruenitur: quæ in Chriſto pleniſſimè fuerunt & ſunt, de cuius plenitudine nos accepimus. *Quòd hæ virtutes in Chriſto fuerunt.* *Ioan.1.b* In quo habuerunt vſus eoſdem, quos in patria habent, &

& quoſdam etiam viæ. Veruntamen an hę virtutes cum & ipſæ in animo eſſe incipiant, qui cum ſine illis prius eſſet, tamen animus erat, deſinãt eſſe cum ad æterna per duxerint, nonnulla quæſtio eſt. Quibuſdam viſum eſt, eas eſſe deſituras: & de tribus quidem prudentia, ſcilicet, fortitudine & temperantia cum hoc dicitur, nonnihil dici videtur. Iuſtitia enim immortalis eſt: & magis tunc perficietur in nobis, quam eſſe ceſſabit, cum beatè viuemus contemplatione naturæ diuinæ, quę creauit omnes cæteraſque inſtituit naturas: qua nihil melius & amabilius eſt. Cui regenti ſubditum eſſe, iuſtitiæ eſt. Et ideo immortalis eſt omnino iuſtitia, nec in illa beatitudine eſſe deſinet: ſed talis ac tanta erit, vt perfectior & maior eſſe non poſſit. Fortaſſis & aliæ tres virtutes: prudentia ſine vllo iam periculo erroris: fortitudo ſine moleſtia tolerandorum malorum, temperantia ſine repugnatione libidinum erunt in illa felicitate: vt prudentię ibi ſit, nullum bonum Deo præponere vel æquare: fortitudinis, ei firmiſſimè cohærere: temperantię, nullo defectu noxio delectari. Quod verò nunc agit iuſtitia in ſubueniendo miſeris, quod prudentia in præcauendis inſidiis, quod fortitudo in perferendis moleſtiis, quod temperantia in coercendis dilectationibus prauis, non erit ibi omnino vbi nihil mali erit. Iſta ergo virtutum opera huic mortali vitæ neceſſaria, ſicut fides ad quam referenda ſunt, in præteritis habebuntur. Ecce apertè hic dicit Aug. quòd prædictę virtutes in futuro erũt, ſed alios vſus tunc habebunt quàm modò. Cui Beda aſſentit ſuper Exodum dicens, Columnæ ante quas appanſum eſt velum, poteſtates cœli ſunt, quatuor eximiis virtutibus præclare, id eſt fortitudine, prudentia, temperantia, iuſtitia: quæ aliter in cœlis ſeruantur ab angelis & animabus ſanctis, quàm hic à fidelibus. Et conſequenter aſſignat Beda vſus illarum virtutum ſecundum præſentem ſtatum & futurum, imitans Auguſt. in præmiſſis aſſignationibus.

Aug. 14. de trin. ca. 9. in principio.

Ibidem paulò inferius.

Beda glo. ordinaria ad illud, Exodi 26. Appédes ante quatuor columnas.

DE SEPTEM DONIS SPIritus Sancti.

Diſtinct. XXXIIII.

A

NVnc de ſeptem donis ſpiritus ſancti agendū eſt: vbi prius conſiderandum eſt, An hæc dona virtutes ſint: Secundò, An in futuro deſitura ſint, vel omnia, vel horum aliqua: Deinde, An in Chriſto fuerint cuncta hæc dona. Hęc dona virtutes eſſe, nec in futuro deſitura Ambro. oſtendit, ea ſeptem fore virtutes dicens, & in angelis abundantiſſimè eſſe: ſic, Ciuitas Dei illa Hieruſalem cœleſtis, non meatu alicuius fluuii terreſtris abluitur: ſed ex vitæ fonte procedens ſpiritus ſancti, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cœleſtibus ſpiritibus redundantius videtur effluere, pleno ſeptē virtutum ſpiritualium feruens meatu, Si enim fluuius riparum crepidinibus editis ſuperfuſus exundat, quanto magis ſpiritus ſanctus ſupereminens creaturam, cum noſtrę mentis arcana tanquam inferiora perſtringat, cœleſtem illam angelorum naturam effuſiore quadam ſanctificationum vbertate lætificat: Deinde ſanctificationē exponens ſubdit, His autem ſanctificationibus ſignificatur plenitudo ſeptem ſpiritualium virtutum, quas enumerat Eſaias dicens, Spiritus ſapientię & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientię & pietatis, & ſpūs timoris domini. Vnum eſt ergo flumen ſpiritus ſancti, ſed multi ſpiritualium donorum meatus. Quāuis ergo multi dicuntur ſpiritus, vt ſpiritus ſapientię: & intellectus, &c. vnus tamen eſt Dei ſpiritus, ſuę libertatis arbiter, omnia pro auctoritate voluntatis diuidens ſingulis. Hic expreſſè traditum eſt, ſeptem dona & virtutes eſſe ſanctificationeſque fidelium mentium, & in futuro non deſitura, cum ſint & in angelis.

Ambr. in 1. li. de ſpiritu ſancto. c. 20. ad. princip. Tomo. 2.

Ibidem paulò inferius. Eſaiæ 11. a

1. ad Cor. 12 Eſaiæ 11. a

Quòd in Chriſto fuerunt illa ſeptem dona. B

In Chriſto etiam hæc eadem fuiſſe Eſaias oſtendit dicens, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini,

ſpiritus

ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis: & replebit eum ſpiritus timoris domini.

Quòd videtur obuiare præmiſſis. C

His autem videtur obuiare quod Beda de timore domini dicit ſuper Parabolas, ſcilicet, quòd omnis timor in futuro ceſſabit. Ait enim ſic ſuper illum locum, Timor domini principium ſapientiæ: Duo ſunt timores domini, ſeruilis qui principium ſapientiæ eſt: & amicabilis qui perfectionem ſapiẽtiæ comitatur. Seruilis principium ſapientiæ eſt, quia qui poſt errata ſapere incipit, primò timore corripitur diuino, ne puniatur: ſed hunc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor domini ſanctus, permanens in ſeculũ ſeculi: quem non excludit charitas ſed auget. quo timet filius, ne vel in modico oculos amatiſſimi patris offendat. vterq; in futuro ceſſabit, charitas verò nunquam excidet. Aug. verò ſuper illum locũ pſal. Adorabo ad templum ſanctum tuũ in timore tuo: timorem Dei deſiturũ dicit ſic: Timor domini eſt magnũ præſidium proficientibus ad ſalutẽ, ſed peruenientibus foras mittitur. Non enim timet iam amicũ, cum, ſcilicet, ad id quod repromiſſum eſt, perducti fuerint. Ex his auctoritatibus ſignificatur, ꝙ timor non erit in futuro. Si autẽ timor nõ erit in futuro, ergo nec ſeptem dona erũt, nec modo ſunt in angelis ſiue in animabus ſanctis. Ad quod dicimus, auctoritatum præmiſſarũ quæ videtur repugnantiã dirimentes, ꝙ ſeptem illa dona & in angelis modo ſunt, & in animabus ſanctis feliciter viuẽtibus, & in nobis erunt in futuro: ſed nõ habebunt omnia hos vſus, ſiue hæc officia quę nũc habẽt. verbi gratia, Timor filialis modo facit timere ne offendamus quẽ diligimus, & ne ſeparemur ab eo: facit etiã nos reuereri eũdem. In futuro verò faciet nos reuereri, quando nõ timebimus ſeparari vel offendere. Non ergo metus ſeparationis vel offenſionis nunc eſt in angelis, vel in animabus ſanctis, nec in nobis erit in futuro: ſed reuerentia quæ eſt mixta cũ ſubiectione dilectionis: quę etiã in Chriſto fuit, ſicut Apoſtolus dicit in epiſtola ad

Beda ad illud Prouer. 1. a

Timor domini, & gloſſa ordin. ad eũ locũ prou. 1.

1. Ioan. 4. d

Pſal. 18.

Super pſ. 5. ad verſũ 8. hũc adorabo

In tomo. 8.

Solutio.

Ad He. 5.

Hebræos loquens de Chriſto, Qui exauditus eſt pro ſua reuerentia. Quidam tamen ſecundum effectum, timorē in Chriſto & in angelis tantum eſſe contendunt.

Plena timorum diſtinctio. D

Cassiodori ad principiū Pſal. 127.

Et quia de timore tractādi nobis occurrit locus, ſciendum eſt, quatuor eſſe timores, ſcilicet, mundanum ſiue humanum, ſeruilem, initialem, caſtum vel filialem ſiue amicabilē. Humanus timor eſt, vt ait Caſſiodorus, quando timemus pati pericula carnis, vel perdere bona mundi, propter quod delinquimus. Hic timor malus eſt. qui in primo gradu cum mundo deſeritur: quem dominus probibet in euangelio dicens, Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Timor autem ſeruilis eſt, vt ait Aug. cum per timorem gehennæ continet ſe homo à peccatò, quo præſentiam iudicis & pœnas metuit, & timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi æternū bonum quod nō amat, ſed timore patiendi malū quod formidat. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſponſi, ſed timet ne mittatur in gehennam. Bonus eſt iſte timor & vtilis, licet inſufficiens: per quem fit paulatim conſuetudo iuſtitiæ, & ſuccedit initialis timor, quando incipit quod durum erat amari: & ſic incipit excludi ſeruilis timor à charitate, ſuccedit deinde timor caſtus ſiue amicabilis: quo timemus ne ſponſus tardet, ne diſcedat, ne offendamus, ne eo careamus. Timor iſte de amore venit. Ille quidem ſeruilis eſt vtilis, ſed non permanens in æternum: & iſte timor diuinus comes eſt per omnes gradus.

Math. 10. c
Lucæ. 12. a
Aug. ad verſ. primū, pſ. 127. hū. Beati omnes qui timent dominum. Tomo. 8. Ibidem paulo ſuperius.

Collectio prædictorum. E

Et attende quòd quatuor hic diſtinguuntur timores, cum ſuprà Beda duos dixerit eſſe. Sed Beda humanum timorem prætermiſit, & nomine ſeruilis duos, quos hic diſtinximus complexus fuit, ſcilicet, ſeruilem & initialem. Amicabilem verò, caſtum dixit. Aug. quoque ſeruilem & caſtum timorem apertè diſcernit, dum epiſtolæ ad Romanos illum locum exponit, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorū Dei: ita dicens, Duo timo-

Rom. 8. c

res inſinuantur hic: vnus qui eſt in perfecta charitate, ſcilicet, timor caſtus: alter qui non eſt in charitate, ſcilicet, ſeruilis: in quo quanuis Deo credatur, non tamen in Deum: etſi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiamſi bonum eſt quod facit. *Aug. lib. cōfeſſionū. 1. c. in principio, ca. 12. in to mo. 1.*

De Caſto & ſeruili plenius agit, tangens interdum de initiali. F

De his eiſdem timoribus latius diſputat Aug. dicens, Cœpit aliquis credere diem iudicii. ſi cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia adhuc timet, nondum habet fiduciam in die iudicii: nondum eſt enim in illo perfecta charitas. ſed ſi perfecta in illo eſſet charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iuſtitiā, & non haberet vnde timeret: immo haberet quare deſideraret vt tranſeat iniquitas: & veniat regnum Dei: ergo timor non eſt in charitate. Sed in qua charitate: Non inchoata. In qua ergo? In perfecta. perfecta ergo charitas foras mittit timorem. ergo incipiat timor: quia initium ſapientiæ, timor domini. Timor enim quaſi locum pręparat charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum. Quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quātum illa fit interior, timor pellitur foras. maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autē nullus eſt timor, non eſt quà intret charitas. ſicut videmus per ſetam introduci linum quando aliquid ſuitur: ſeta prius intrat, & niſi exeat nō ſuccedit linum. Sic timor primo occupat mentem non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt inrroduceret charitatem. *Tractatu. 9. Ad illud in Ioan. 4. In hoc perfecta eſt dilectio. Tomo. 9.* *Ibid. ad illud. Timor nō eſt inchoata charitate.* *1. Ioan. 4. d* *Pſalmo. 18.* *Ibidem cōtinuò.*

Quòd videtur prædictis aduerſari. G

Eſt autem alia ſententia quæ videtur huic eſſe contraria, ſi non habet pium intellectorem. Dicitur enim in pſal. Timor domini caſtus permanet in ſeculum ſeculi. Aeternum quendam timorem nobis oſtendit, ſed caſtū. Quod ſi oſtendit ille nobis æternum timorem, nunquid contradicit illi iſta epiſtola quæ dicit, Timor non eſt in charitate: ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Hoc enim dictum eſt per Ioannem, illud dictum eſt per *Pſal. 18.* *Aug. trac. 9 ad illud in Ioan. 4. Qui autē timet non eſt perfectus in dilectione.*

Dauid. Sed nolite putare alium eſſe ſpūm. ſi enim vnus flatus inflat duas tibias, non poteſt vnus ſpiritus implere duo corda, & agitare duas linguas? Si ſpiritu vno, id eſt, flatu impletæ duæ tibiæ conſonant, impletæ duæ linguæ ſpiritu Dei diſſonare poſſunt? immo eſt ibi quędam conſonātia, eſt quædam cōcordia: ſed auditorem deſiderat ſtudioſum, non ocioſum. Ecce mouit duas linguas ſpiritus Dei, & audiuimus ex vna, & Timor non eſt in charitate: audiuimus ex alia, Timor domini caſtus permanet in ſeculum ſeculi. Quid eſt hoc? Diſſonant? Non. Excute aures, intende melodiam: non ſine cauſa hic addidit caſtus, illic non addidit: quia eſt timor aliquis qui dicitur caſtus. Diſcernamus iſtos duos timores, & intelligamus conſonantiam tibiarum. Quomodo diſcernimus? Attendat charitas veſtra. Sunt homines qui propterea timent Deum, ne mittantur in gehennam: ne fortè ardeant cum diabolo in igne ęterno. Ipſe eſt timor qui introducit charitatem, ſed ſic venit vt exeat. Si enim propter pœnas times Deum, nondum amas quem ſic times: non bona deſideras, ſed mala caues. Sed ex eo quia mala caues, corrigis te & incipis bona deſiderare: cunque bona deſiderare cœperis, erit in te timor caſtus? Quid eſt timor caſtus? Timere ne amplius amittas ipſa bona, timere Deum ne recedat à te. Cùm autem times Deum, ne te deſerat præſentia eiùs, amplecteris eum, ipſo frui deſideras.

Ibidem continuò.

Quomodo diſtant duo timores, per ſimilitudinem duarum mulierum oſtendit. H

Non potes melius explanare quid interſit inter duos iſtos timores, quàm ſi ponas duas mulieres maritatas: quarum vnā conſtituas volentem facere adulteriū, ſed timet ne damnetur à marito. Timet maritū, quia adhuc amat nequitiam. huic non grata eſt, ſed oneroſa mariti præſentia: & ſi fortè viuit nequiter, timet maritū ne veniat. Tales ſunt qui timent diem iudicii. Fac alteram amare virum, & debere illi caſtos amplexus, nulla ſe adulterina immunditia maculare velle. iſta optat præſentiam viri. Illa timet & iſta timet. Iam ergo interrogentur

Aug. eodem continuò tract. 9. ſuper Ioan. epiſt.

Idē penè citatur ab Auguſt. in epi. 20. ad He-

tur quare timeant? Illa dicet, Timeo virum ne veniat: Iſta dicet, Timeo virũ ne diſcedat. Illa dicet, Timeo virum ne damnet: Iſta dicet, Timeo virum ne deſerat. Pone hæc in animo, & inuenies timorem quem foras mittit charitas: & alium timorẽ caſtum, permanentẽ in ſeculum ſeculi. Illum timorẽ perfecta charitas foras mittit, quia ille timor tormentũ habet. torquetur conſcientia peccatorum: nondum facta eſt iuſtificatio. Eſt ibi quod titilat mentem, quod pungat, quod ſtimulet. Stimulat ille timor, ſed intrat charitas, quæ ſanat quod vulnerat timor. Timor caſtus facit ſecuritatem in animo. Audiuimus duas tibias, ſcilicet, Ioannem & Dauid conſonantes. Illa de timore Dei dicit, quo timet anima ne damnetur: illa de timore Dei dicit, quo timet anima ne deſeratur. Ille eſt timor quem charitas excludit, ille eſt timor qui permanet in ſeculum ſeculi. Ecce in his verbis prædictis apertè oſtendit Aug. quis ſit timor caſtus, & quis ſeruilis, & qualiter differant. In quibus etiam initialem timorem ſignificauit: qui nec ex toto eſt ſeruilis, nec ex toto caſtus, ſed tanquam medius aliquid de ſeruili, & aliquid de caſto timore habet, facit enim ſeruire partim timore pœnæ, partim amore iuſtitiæ: per quem timemus puniri, & timemus offendere. Iſte timor eſt in inchoata charitate, non in perfecta: & quantum creſcit charitas, tãtum decreſcit iſte timor, quãtum ad metum pœnæ, id eſt, quantum ad id quod facit timere pœnã, & quantum ad tormentũ conſcientiæ. Nam quantomagis diligimus, tanto minus timemus. Iſte timor notatur in illis verbis Aug. vbi non negat timorem eſſe in charitate inchoata, ſed perfecta: quod non poſſet dici de ſeruili. quia vt ipſe ſupra dixit, ſeruilis timor non remanet veniente charitate, nec intrat charitas niſi prius ille timor exeat: nec in illo timore aliquis credit in Deum, etſi credat Deo: nec bene facit, etiamſi bonum eſt quod facit. Non eſt ergo timor ille in charitate etiã inchoata: quia omnis qui charitatem hẽt, licet non perfectã, & in Deum credit, & bona opera facit. Quare ſeruilis non eſt timor ille, quẽ in charitate inchoata fore cõceſſit, & quẽ

norat. de gratia. noui teſtamẽti. c. 21 in fine to. 2.

Ibidem paulo inferius.

creſcente charitate decreſcere dixit: ſed ille eſt timor initialis, quem nō negat eſſe in charitate, niſi perfecta ſit.

Quòd timor ſeruilis, & initialis dicitur initium ſapientiæ, ſed differenter. I

Prouer. 1. a & 9. c Eccl. 1. b Sciendum tamen eſt, quòd vterque timor, ſcilicet, ſeruilis & initialis, in ſcripturæ diuerſis locis dicitur initiū ſapientiæ: & ita fore comperies, ſi diligenter annotaueris loca ſcripturæ, in quibus de timore domini fit mentio, ex alia tamen ratione & cauſa diuerſa, dicitur ſeruilis timor initium ſapienriæ, & ex alia initialis. Seruilis enim ideo dicitur initium ſapientiæ, quia præparat locum ſapientiæ, & ducit ad ſapientiam: ſed tamen non remanet cum ea, immo foras exit. Initialis verò dicitur initium ſapientiæ, quia eſt in inchoatâ ſapientia: quem cum quis habere incipit, ſapientiam & charitatem habere incipit. Inde etiam eſt quòd vterque timor dicitur initialis: quod inuenire poteris per diuerſa ſcripturę loca. Vterq; etiam timor interdum dicitur ſeruilis: quia & ipſe initialis, qui eſt in charitate inchoata, aliquid habet de ſeruili, ſcilicet, angorem pœnæ: ſicut & aliquid habet de caſto, ſcilicet, quòd timet offendere ac ſeparari.

De hoc quod Aug. dicit caſtum timorem eſſe æternum. K

Illud quoque diligenter eſt notandum, quòd in ſuperioribus Auguſt. dicit, caſtum timorem eſſe æternum. per quod confirmatur præmiſſa ſententia, ſcilicet, quòd ſpiritus timoris erit in futuro, ſicut & alia dona ſpiritus ſancti, ſed non habebit omnem illum vſum, quē modo habet. Faciet enim tunc nos reuereri Deum, nō timere ſeparari vel carere. Fuit ergo & in Chriſto timor ille, Ad heb. 5. e ſed iuxta vſum illum, quem habebit in futuro in ſanctis. Nō enim timuit Chriſtus ſeparari vel offendere Deum, ſed Deum præ omnibus reueritus eſt.

An timor pœnæ qui fuit in Chriſto, fuerit ſeruilis vel initialis, vel alius. L

Cum autem fuerit in Chriſto timor pœnæ, quæritur an iſte timor fuerit mundanus, vel ſeruilis, vel initialis. Ad quod dicimus, nullum eorū fuiſſe in Chriſto: quia timor mūdanus malus eſt, vt ſupra dictum eſt, & in primo

mo gradu cum mundo deſeritur: Seruilis verò vel initialis in perfecta charitate non eſt. Nullus ergo timorum iſtorum fuit in Chriſto. Quis ergo fuit timor iſte quo pœnam timuit? Poteſt timor ille dici naturalis vel humanus, qui omnibus hominibus ineſt, quo horretur mors ac formidatur pœna. Et dicitur timor iſte naturalis, non quia acceſſerit homini ex natura ſecūdum quod prius fuit inſtituta: quia non fuit iſte timor concretus homini, nec de bonis naturalibus: ſed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus aduenit: cui corruptio inoleuit, tanquam eſſet naturalis: & eſt iſte timor, effectus peccati, vt prædictum eſt.

QVOMODO DIFFERANT ſapientia, & ſcientia.

Diſtinct. XXXV. A

POſt præmiſſa diligenter conſiderandum eſt, in quo differat ſapientia à ſcientia. De hoc Auguſt. ita ait, Philoſophi diſputantes de ſapientia definierunt eam, dicentes, Sapientia eſt rerum diuinarum humanarumque ſcientia. Ego quoque vtrarumq; rerum cognitionem, id eſt, diuinarum & humanarum, & ſapientiam & ſciētiam dici poſſe non nego. Verum iuxta diſtinctionem Apoſtoli, qua dixit, Alii datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ, illa definitio diuidenda eſt: vt rerum diuinarum cognitio ſapientia propriè nuncupetur, humanarū verò rerum cognitio propriè ſcientiæ nomen obtineat. Neque verò quicquid ſciri ad homine poteſt in rebus humanis, vbi plurimum ſuperuacuæ vanitatis & noxiæ curioſitatis eſt, huic ſcientiæ tribuo: ſed illud tantum quo fides ſaluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: quia ſcientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipſa fide plurimum. Aliud eſt enim ſcire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiſcendam vitam beatā: aliud eſt ſcire quomodo hoc ipſum & piis opituletur

Aug. in 14. lib. de Trin. ca. 1. ad medium.

1. Cor. 12. b

Amb. ſu.9. ca. ad Rom. ad eum locum. Quia maior ſeruiet minori, in tomo 5.

illis diſcipulis quibus dominus dixit, Ecce nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlis: & poſt abierunt retro. Sed hoc dixit propter iuſtitiam cui deſeruiebant, quia boni erãt. Frequenter enim ante ſunt mali, qui futuri ſunt boni: & aliquotiẽs prius ſunt boni, qui futuri ſunt, & permanſuri mali, ꝑꝑ qđ dicuntur ſcribi in libro uitæ & deleri.

Determinatio auctoritatum prædictarum. B

1. Cori. 13. e

Quod uerò Apoſtolus ait, Charitas nunquam excidit. nullatenus pro illis facit. Dignitatem enim charitatis oſtendens, dicit eam non excidere, quia hic & in futuro erit: ſed fides & ſpes euacuabuntur, & ſcientia, Itẽ quod dicitur, charitas nnnquam fuiſſe uera, quę deſeri poteſt, non ad eſſentiam charitatis refertur, ſed ad efficientiam: quia non efficit charitas quæ deſeritur, hominem uerè beatum, nec perducit ad uerum bonum. Huic etiam fonti alieni, id eſt, damnandi non communicant, ſcilicet, in fine, quia non perſeuerant. Poteſt tamen hoc &c. quæ de charitate dicta ſunt, de perfecta intelligi, quam ſoli perfecti habent: quæ ſemel habita non amittitur. Exordia uero charitatis aliquando creſcunt, aliquando deficiunt. Sunt enim uirtutis exordia, & profectus, & prouectio: quos gradus ille diſcernit, qui parabolam illam intelligit, Sic eſt regnum Dei, quemadmodum ſi iactet homo ſemen in terram & dormiat, & exurgat ſemen, & germinet, & creſcat, &c. Si ergo perfecta charitas ſic radicata eſt, ut amitti nequeat, incipiens tamen & prouecta amitti poteſt, & ſæpe amittitur: ſed dum habetur non ſinit habentem criminaliter peccare. Quod Auguſtinus oſtendit inquiens, Quia radix omnium malorum eſt cupiditas, & radix omnium bonorũ eſt charitas, ſimul ambæ eſſe non poſſunt: niſi una radicitus euulſa fuerit, alia plantari non poteſt, Sine cauſa conatur aliquis ramos incidere, ſi radicem non contendit euellere.

Marc. 4. e. Greg homil. 15 ſup Ezech. li. 50. Homil. 8. in principio.

1. Tim. 6. e

Quare fides & ſpes & ſcientia dicuntur euacuari, & non charitas, cum & ea ex parte ſit. C

Aduertendum etiam eſt, quomodo fides, ſpes, &

ſcientia dicantur euacuari, quia ex parte ſunt, & nō charitas cum & ipſa ex parte ſit. Ex parte enim, id eſt, imperfectè, diligimus: ſicut ex parte ſcimus, vt ait Eſichius ſuper Leuiticum. Cum ergo omne, quod ex parte eſt, euacuetur cur charitas excipitur, quę dicitur nunquam excidere? Charitas quidem etiam ex parte eſt, ut ſæpe ſancti docent, quia ex parte diligimus nūc: & ideo ipſa euacuabitur inquantum ex parte eſt, quia tolletur imperfectio & addetur perfectio. Remanebitque ipſa aucta, & actus eius, & modus diligendi, vt diligas Deum propter ſe ex toto corde, & proximnm tuū ſicut teipſum: ſed imperfectionis modus eliminabitur. Fides uerò & ſpes penitus euacuabuntur. Scientia verò ſecundùm actum & modum ſuum, qui nunc eſt, non ſecundùm ſui eſſentiam tolletur. Ipſa enim uirtus ſcientiæ remanebit, ſed alium ten ebit uſum & modum.

1. Corin. 13.
Lib. 1. cap. 2.

Si Chriſtus ordinem charitatis præſcriptum habuerit. D

Nunc iam ſupereſt inueſtigare, Si Chriſtus ſecūdùm quod homo, ordinem diligendi præſcriptum ſeruauerit? Quod ſi eſt, omnem hominem ſicut ſeipſum dilexit. omnibus ergo uitam optauit, omnesq; ſaluos fieri uoluit. ſed non omnes ſalui fiunt, & ita non eſt factum quod optauit. Sed non eſt ignorandum in eo fuiſſe charitatem iuxta modum patriæ, non uiæ: eumq; ordinem diligendi impleſſe qui ſeruatur in patria, non in uia. Qui enim in patria ſunt, id eſt, iam beatificati ſunt, adeò iuſtitiæ Dei addicti ſunt, ut nihil eis placeat, niſi quod Deo placet: ac per hoc illorum tantum ſalutem diligunt & uolunt, quos Deus ſaluari uult, eosque ſolos ſicut ſe diliguut: ita & Chriſtus electos tantum ſicut ſe dilexit, eorumque ſalutem optauit.

1. Timo. 2. b
1. ad Timo. 2. b

DE CHARITATE DEI.

Diſtinct. XXXII. A

De charitate quantum ad diuinā dilectionem.

Diſt. 17. primi ſnīarum

Aug. ad finem tracta. 110. ad illud. Icā. 17 Et dilexit eos. Tom. 9.

Sap. 11. d

Sap. 11. d

Gen. 1. d

PRæmiſſis adiiciendum eſt de dilectione Dei, qua ipſe diligit nos: quæ non eſt alia quàm illa qua diligimus eum. Dilectio autem Dei diuina vſia eſt: eademq; dilectione pater & filius, & ſpiritus ſanctus ſe diligūt & nos, vt ſuprà diſſeruimus. Cumq; eius dilectio ſit immutabilis & æterna, alium tamen magis, alium minùs diligit. Vnde Aug. Incomprehenſibilis eſt dilectio Dei atq; immutabilis, qua Deus in vnoquoq; noſtrum amat quod fecit, ſicut & odit quod fecimus. Miro ergo & diuino modo etiam quando odit, diligit nos. Et hoc quidem in omnibus intelligi poteſt. Quis ergo dignè poteſt eloqui quantum diligat membra vnigeniti ſui, & quanto amplius vnigenitum ipſum? De ipſo etiam dictum eſt, Nihil odiſti eorum quæ feciſti. Ex his percipitur, ꝙ Deus omnes creaturas ſuos diligat: quia ſcriptum eſt, Nihil odiſti eorum quæ feciſti: Et item, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Si omnia quæ fecit bona ſunt, & omne bonum diligit: omnia ergo diligit quæ fecit: & inter ea magis diligit rationales creaturas, & de illis eas amplius, quæ ſunt membra vnigeniti ſui, & multo magis ipſum vnigenitum.

Ex qua intelligentia dicitur magis, vel minus diligere hæc vel illa. B

Phil. 4. b

Ex quo ſenſu omnia quæ fecit Deus diligere dicatur.

Cum autem dilectio Dei immutabilis ſit, & ideo non intenditur vel remittitur, ſi quæritur quæ ſit ratio dicti cum dicitur magis vel minus diligere hoc quàm illud, & cum dicitur Deus omnia diligere: Dicimus dilectionem Dei ſicut pacem exuperare omnem ſenſum humanum, vt ad tantæ altitudinis intelligentiam vix aliquatenus aſpiret humanus ſenſus. Poteſt tamen intelligi, ea ratione dici omnia diligi à Deo quæ fecit, quia omnia placēt ei, & omnia approbat inquantum opera eius ſunt: nec tunc vel prius vel amplius placuerunt ei cum facta ſunt,

ſcilicet,

ſcilicet, antequam fierent, immo ab æterno omnia placuerunt ei, non minùs quam poſtquàm eſſe cœperunt. Quod verò rationales creaturas, id eſt, homines vel angelos, alios magis, alios minùs diligere dicitur, non mutabilitatem charitatis eius ſignificat: ſed quòd alios ad maiora bona, alios ad minora dilexit: alios ad meliores vſus, alios ad minùs bonos. Omnia enim bona noſtra ex eius dilectione nobis proueniunt. Electorum ergo alios magis, alios minus dilexit ab æterno, & diligit etiã nunc: quia aliis maiora, aliis minora ex dilectione ſua præparauit bona: aliiſque maiora, & aliis minora bona confert ex tempore. Vnde magis vel minus dicitur hos vel illos diligere.

Quod duobus modis inſpicienda eſt dilectio Dei. C

Conſideratur enim duobus modis dilectio Dei, ſecundum eſſentiam, & ſecundum efficientiam. Non recipit magis vel minùs ſecundum eſſentiam, ſed tantum ſecundum efficientiam: vt magis dilecti dicantur, quibus ex dilectione ab æterno maius bonum præparauit & in tẽpore tribuit: & minus dilecti quibus non tantũ. Inde ẽt eſt, quòd aliqui quando conuertuntur & iuſtificãtur dicuntur tunc incipere diligi à Deo: non quòd Deus noua dilectione quenquam poſſit diligere, immo ſempiterna dilectione dilexit ante mundi cõſtitutionem quoſcunq; diligit. Sed tunc dicuntur incipere diligi ab eo, cum ęternę Dei dilectionis ſortiuntur effectum, ſcilicet, gratiam vel gloriã. Vnde Augu. Abſit, vt Deus temporaliter aliquem diligat quaſi noua dilectione, quę in ipſo ante nõ erat, apud quem nec pręterita tranſierunt, & futura iam facta ſunt. Itaque omnes ſanctos ſuos ante mundi conſtitutionem dilexit, ſicut prædeſtinauit. Sed cum conuertuntur & inueniunt illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur: vt eo modo dicatur, quo poteſt humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cum iratus malis dicitur, & placidus bonis, illi mutantur & non ipſe: vt lux infirmis oculis aſpera, firmis lenis eſt, ipſorum ſcilicet mutatione, non ſua. Ita cùm aliquis per iuſtificationem incipit eſſe amicus Dei, ipſe mutatur, non Deus.

In lib. 5. de tri. cap. 16. & vltimo, in fine libri.

Si

Si quis magis vel minus diligatur à Deo vno tempore quàm alio. D

Si verò quæritur de aliquo, Vtrùm magis diligatur à Deo vno tempore quàm alio: diſtinguenda eſt dilectionis intelligentia. Si enim referatur ad dilectionis effectum, conceſſibile eſt: ſi verò ad dilectionis eſſentiam, inficiabile eſt.

Si Deus ab æterno dilexit reprobos. E

De reprobis verò, qui præparati non ſunt ad vitam ſed ad morrem, ſi quæritur, vtrùm debeat cõcedi quòd deus ab æterno dilexit eos: Dicimus de electis ſolis ſimpliciter hoc eſſe concedendũ, quòd Deus ab æterno eos dilexit, quos ad iuſtitiam & coronam preparauit. De non electis verò, ſimpliciter eſt concedendũ quòd odio habuit, id eſt, reprobauit: ſicut legitur, Iacob dilexi, Eſau

Malach. 1. a odio habui. Sed non eſt ſimpliciter dicendum, quòd dilexit, ne prædeſtinati intelligantur: ſed cum adiectione concedatur, dilexit eos inquantũ opus eius futuri erant, id eſt, quos & quales facturus eos erat.

DE QVATVOR VIRTVTIBVS principalibus.

Diſtinct. XXXIII. A

De virtutibus cardinalibus.

POſt prædicta, de quatuor virtutibus quæ principales vel cardinales vocantur, diſſerendum eſt: quæ ſunt Iuſtitia, Fortitudo, Prudentia, Temperantia. De quibus Aug. ait, Iuſtitia eſt in ſubueniendo miſeris. Prudentia in præcauendis inſidiis, Fortitudo in perferendis moleſtiis, Temperantia in coercendis delectationibus prauis, de his dicitur in lib. Sapientiæ, Sobrietatem & prudentiam docet, iuſtitiam & veritatem. Sobrietatem vocat temperantiam, & virtutem vocat fortitudinem. Hæ virtutes cardinales dicuntur vt ait Hieron. quibus in hac mortalitate bene viuitur, & poſt ad æternam vitam peruenitur: quæ in Chriſto pleniſſime fuerunt & ſunt, de cuius plenitudine nos accepimus. In quo habuerunt vſus eoſdem, quos in patria habent,

In lib. de tri. 14. c. 9. poſt medium.
Sap 8. b
Quòd hæ virtutes in Chriſto fuerunt.
Ioan. 1. b

&

& quoſdam etiam viæ. Veruntamen an hę virtutes cum & ipſæ in animo eſſe incipiant, qui cum ſine illis prius eſſet, tamen animus erat, deſinãt eſſe cum ad æterna per duxerint, nonnulla quæſtio eſt. Quibuſdam viſum eſt, eas eſſe deſituras: & de tribus quidem prudentia, ſcilicet, fortitudine & temperantia cum hoc dicitur, nonnihil dici videtur. Iuſtitia enim immortalis eſt: & magis tunc perficietur in nobis, quam eſſe ceſſabit, cum beatè viuemus contemplatione naturæ diuinæ, quę creauit omnes cæteraſque inſtituit naturas: qua nihil melius & amabilius eſt. Cui regenti ſubditum eſſe, iuſtitiæ eſt. Et ideo immortalis eſt omnino iuſtitia, nec in illa beatitudine eſſe deſinet: ſed talis ac tanta erit, vt perfectior & maior eſſe non poſſit. Fortaſſis & aliæ tres virtutes: prudentia ſine vllo iam periculo erroris: fortitudo ſine moleſtia tolerandorum malorum, temperantia ſine repugnatione libidinum erunt in illa felicitate: vt prudentię ibi ſit, nullum bonum Deo præponere vel æquare: fortitudinis, ei firmiſſimè cohærere: temperantię, nullo defectu noxio delectari. Quod verò nunc agit iuſtitia in ſubueniendo miſeris, quod prudentia in præcauendis inſidiis, quod fortitudo in perferendis moleſtiis, quod temperantia in coercendis delectationibus prauis, non erit ibi omnino vbi nihil mali erit. Iſta ergo virtutum opera huic mortali vitæ neceſſaria, ſicut fides ad quam referenda ſunt, in præteritis habebuntur. Ecce apertè hic dicit Aug. quòd prædictę virtutes in futuro erũt, ſed alios vſus tunc habebunt quàm modò. Cui Beda aſſentit ſuper Exodum dicens, Columnæ ante quas appanſum eſt velum, poteſtates cœli ſunt, quatuor eximiis virtutibus præclare, id eſt fortitudine, prudentia, temperantia, iuſtitia: quæ aliter in cœlis ſeruantur ab angelis & animabus ſanctis, quàm hic à fidelibus. Et conſequenter aſſignat Beda vſus illarum virtutum ſecundum præſentem ſtatum & futurum, imitans Auguſt. in præmiſſis aſſignationibus.

Aug. 14. de trin. ca. 9. in principio.

Ibidem paulo inferius.

Beda glo. ordinaria ad illud, Exodi 26. Appẽdes ante quatuor columnas.

DE

DE SEPTEM DONIS SPIritus Sancti.

Diſtinct. XXXIIII. A

NVnc de ſeptem donis ſpiritus ſancti agendũ eſt: vbi prius conſiderandum eſt, An hæc dona virtutes ſint: Secundò, An in futuro deſitura ſint, vel omnia, vel horum aliqua: Deinde, An in Chriſto fuerint cuncta hæc dona. Hęc dona virtutes eſſe, nec in futuro deſitura Ambro. oſtendit, ea ſeptem fore virtutes dicens, & in angelis abundantiſſimè eſſe: ſic, Ciuitas Dei illa Hieruſalem cœleſtis, non meatu alicuius fluuii terreſtris abluitur: ſed ex vitæ fonte procedens ſpiritus ſancti, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cœleſtibus ſpiritibus redundantius videtur effluere, pleno ſeptẽ virtutum ſpiritualium feruens meatu, Si enim fluuius riparum crepidinibus editis ſuperfuſus exundat, quanto magis ſpiritus ſanctus ſupereminens creaturam, cum noſtrę mentis arcana tanquam inferiora perſtringat, cœleſtem illam angelorum naturam effuſiore quadam ſanctificationum vbertate lætificat? Deinde ſanctificationẽ exponens ſubdit, His autem ſanctificationibus ſignificatur plenitudo ſeptem ſpiritualium virtutum, quas enumerat Eſaias dicens, Spiritus ſapientię & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientię & pietatis, & ſpũs timoris domini. Vnum eſt ergo flumen ſpiritus ſancti, ſed multi ſpiritualium donorum meatus. Quãuis ergo multi dicuntur ſpiritus, vt ſpiritus ſapientię: & intellectus, &c. vnus tamen eſt Dei ſpiritus, ſuę libertatis arbiter, omnia pro auctoritate voluntatis diuidens ſingulis. Hic expreſsè traditum eſt, ſeptem dona & virtutes eſſe ſanctificationeſque fidelium mentium, & in futuro non deſitura, cum ſint & in angelis.

Ambr. in 1. li. de ſpiritu ſancto. c. 20. ad. princip. Tomo. 2.

Ibidem paulò inferius.

Eſaiæ 11. a

1. ad Cor. 12

Eſaiæ 11. a

Quòd in Chriſto fuerunt illa ſeptem dona. B

In Chriſto etiam hæc eadem fuiſſe Eſaias oſtendit dicens, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus

ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis: & replebit eum ſpiritus timoris domini.

Quòd videtur obuiare præmiſſis. C

His autem videtur obuiare quod Beda de timore domini dicit ſuper Parabolas, ſcilicet, quòd omnis timor in futuro ceſſabit. Ait enim ſic ſuper illum locum, Timor domini principium ſapientiæ: Duo ſunt timores domini, ſeruilis qui principium ſapientiæ eſt: & amicabilis qui perfectionem ſapiētiæ comitatur. Seruilis principium ſapientiæ eſt, quia qui poſt errata ſapere incipit, primò timore corripitur diuino, ne puniatur: ſed hunc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor domini ſanctus, permanens in ſeculū ſeculi: quem non excludit charitas ſed auget. quo timet filius, ne vel in modico oculos amatiſſimi patris offendat. vterq; in futuro ceſſabit, charitas verò nunquam excidet. Aug. verò ſuper illum locū pſal. Adorabo ad templum ſanctum tuū in timore tuo: timorem Dei deſiturū dicit ſic: Timor domini eſt magnū præſidium proficientibus ad ſalutē, ſed peruenientibus foras mittitur. Non enim timet iam amicū, cum, ſcilicet, ad id quod repromiſſum eſt, perducti fuerint. Ex his auctoritatibus ſignificatur, ꝙ timor non erit in futuro. Si autē timor nō erit in futuro, ergo nec ſeptem dona erūt, nec modo ſunt in angelis ſiue in animabus ſanctis. Ad quod dicimus, auctoritatum præmiſſarū quæ videtur repugnantiā dirimentes, ꝙ ſeptem illa dona & in angelis modo ſunt, & in animabus ſanctis feliciter viuētibus, & in nobis erunt in futuro: ſed nō habebunt omnia hos vſus, ſiue hæc officia quę nūc habēt. verbi gratia, Timor filialis modo facit timere ne offendamus quē diligimus, & ne ſeparemur ab eo: facit etiā nos revereri eūdem. In futuro verò faciet nos revereri, quando nō timebimus ſeparari vel offendere. Non ergo metus ſeparationis vel offenſionis nunc eſt in angelis, vel in animabus ſanctis, nec in nobis erit in futuro: ſed reuerentia quæ eſt mixta cū ſubiectione dilectionis: quę etiā in Christo fuit, ſicut Apoſtolus dicit in epiſtola ad

Bedæ ad illud Prouer. 1. a

Timor domini, & gloſſa ordin. ad eū locū prou. 1.

1. Ioan. 4. d

Pſal. 18.

Super pſ. 5. ad verſū 8. hūc adorabo

In tomo. 8.

Solutio.

Ad He. 5.

Hebræos loquens de Chriſto, Qui exauditus eſt pro ſua reuerentia. Quidam tamen ſecundum effectum, timorē in Chriſto & in angelis tantum eſſe contendunt.

Plena timorum diſtinctio. D

Caſſiodori ad principiū Pſal. 127.

Et quia de timore tractādi nobis occurrit locus, ſciendum eſt, quatuor eſſe timores, ſcilicet, mundanum ſiue humanum, ſeruilem, initialem, caſtum vel filialem ſiue amicabilē. Humanus timor eſt, vt ait Caſſiodorus, quando timemus pati pericula carnis, vel perdere bona mundi, propter quod delinquimus. Hic timor malus eſt. qui in primo gradu cum mundo deſeritur: quem dominus probibet in euangelio dicens, Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Timor autem ſeruilis eſt, vt ait Aug. cum per timorem gehennæ continet ſe homo à peccatò, quo præſentiam iudicis & pœnas metuit, & timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi æternū bonum quod nō amat, ſed timore patiendi malū quod formidat. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſponſi, ſed timet ne mittatur in gehennam. Bonus eſt iſte timor & vtilis, licet inſufficiens: per quem fit paulatim conſuetudo iuſtitiæ, & ſuccedit initialis timor, quando incipit quod durum erat amari: & ſic incipit excludi ſeruilis timor à charitate, ſuccedit deinde timor caſtus ſiue amicabilis: quo timemus ne ſponſus tardet, ne diſcedat, ne offendamus, ne eo careamus. Timor iſte de amore venit. Ille quidem ſeruilis eſt vtilis, ſed non permanens in æternum: & iſte timor diuinus comes eſt per omnes gradus.

Matth. 10. c
Lucæ. 12. a
Aug. ad verſ. primū, pſ. 127. hū. Beati omnes qui timent dominum. Tomo. 8.
Ibidem paulo ſuperius.

Collectio prædictorum. E

Et attende quòd quatuor hic diſtinguuntur timores, cum ſuprà Beda duos dixerit eſſe. Sed Beda humanum timorem prætermiſit, & nomine ſeruilis duos, quos hic diſtinximus complexus fuit, ſcilicet, ſeruilem & initialem. Amicabilem verò, caſtum dixit. Aug. quoque ſeruilem & caſtum timorem apertè diſcernit, dum epiſtolæ ad Romanos illum locum exponit, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorū Dei: ita dicens, Duo timo-

Rom. 8. c

res

res inſinuantur hic: vnus qui eſt in perfecta charitate, ſcilicet, timor caſtus: alter qui non eſt in charitate, ſcilicet, ſeruilis: in quo quanuis Deo credatur, non tamen in Deum: etſi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiamſi bonum eſt quod facit. *Aug. lib. cõfeſſionũ. 1. c. in principio, ca. 12. in tomo. 1.*

De Caſto & ſeruili plenius agit, tangens interdum de initiali. F

De his eiſdem timoribus latius diſputat Aug. dicens, Cœpit aliquis credere diem iudicii. ſi cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia adhuc timet, nondum habet fiduciam in die iudicii: nondum eſt enim in illo perfecta charitas. ſed ſi perfecta in illo eſſet charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iuſtitiã, & non haberet vnde timeret: immo haberet quare deſideraret vt tranſeat iniquitas: & veniat regnum Dei: ergo timor non eſt in charitate. Sed in qua charitate? Non inchoata. In qua ergo? In perfecta. perfecta ergo charitas foras mittit timorem. ergo incipiat timor: quia initium ſapientiæ, timor domini. Timor enim quaſi locum præparat charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum. Quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quãtum illa fit interior, timor pellitur foras. maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autẽ nullus eſt timor, non eſt quà intret charitas. ſicut videmus per ſetam introduci linum quando aliquid ſuitur: ſeta prius intrat, & niſi exeat nõ ſuccedit linum. Sic timor primo occupat mentem non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt inrroduceret charitatem. *Tractatu. 9. Ad illud in Ioan. 4. In hoc perfecta eſt dilectio. Tomo. 9. Ibid. ad illud. Timor nõ eſt in charitate. 1. Ioan. 4. d Pſalmo. 18. Ibidem cõtinuò.*

Quòd videtur prædictis aduerſari. G

Eſt autem alia ſententia quæ videtur huic eſſe contraria, ſi non habet pium intellectorem. Dicitur enim in pſal. Timor domini caſtus permanet in ſeculum ſeculi. Aeternum quendam timorem nobis oſtendit, ſed caſtũ. Quod ſi oſtendit ille nobis æternum timorem, nunquid contradicit illi iſta epiſtola quæ dicit, Timor non eſt in charitate: ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Hoc enim dictum eſt per Ioannem, illud dictum eſt per *Pſal. 18. Aug. trac. 9 ad illud in Ioan. 4. Qui autẽ timet non eſt perfectus in dilectione.*

Dauid. Sed nolite putare alium eſſe ſpūm. ſi enim vnus flatus inflat duas tibias, non poteſt vnus ſpiritus implere duo corda, & agitare duas linguas? Si ſpiritu vno, id eſt, flatu impletæ duæ tibiæ conſonant, impletæ duæ linguæ ſpiritu Dei diſſonare poſſunt? immo eſt ibi quędam conſonātia, eſt quædam cōcordia: ſed auditorem deſiderat ſtudioſum, non ocioſum. Ecce mouit duas linguas ſpiritus Dei, & audiuimus ex vna, & Timor non eſt in charitate: audiuimus ex alia, Timor domini caſtus permanet in ſeculum ſeculi. Quid eſt hoc? Diſſonant? Non. Excute aures, intende melodiam: non ſine cauſa hic addidit caſtus, illic non addidit: quia eſt timor aliquis qui dicitur caſtus. Diſcernamus iſtos duos timores, & intelligamus conſonantiam tibiarum. Quomodo diſcernimus? Attendat charitas veſtra. Sunt homines qui propterea timent Deum, ne mittantur in gehennam: ne fortè ardeant cum diabolo in igne ęterno. Ipſe eſt timor qui introducit charitatem, ſed ſic venit vt exeat. Si enim propter pœnas times Deum, nondum amas quem ſic times: non bona deſideras, ſed mala caues. Sed ex eo quia mala caues, corrigis te & incipis bona deſiderare: cunque bona deſiderare cœperis, erit in te timor caſtus? Quid eſt timor caſtus? Timere ne amplius amittas ipſa bona, timere Deum ne recedat à te. Cùm autem times Deum, ne te deſerat præſentia eiùs, amplecteris eum, ipſo frui deſideras.

Ibidem continuò.

Quomodo diſtant duo timores, per ſimilitudinem duarum mulierum oſtendit. H

Aug. eodem continuò tract. 9. ſuper Ioan. epiſt.

Non potes melius explanare quid interſit inter duos iſtos timores, quàm ſi ponas duas mulieres maritatas: quarum vnā conſtituas volentem facere adulteriū, ſed timet ne damnetur à marito. Timet maritū, quia adhuc amat nequitiam. huic non grata eſt, ſed oneroſa mariti præſentia: & ſi fortè viuit nequiter, timet maritū ne veniat. Tales ſunt qui timent diem iudicii. Fac alteram amare virum, & debere illi caſtos amplexus, nulla ſe adulterina immunditia maculare velle. iſta optat præſentiam viri. Illa timet & iſta timet. Iam ergo interrogentur

Idē penè citatur ab Auguſt. in epi. 20. ad Ho-

tur quare timeant? Illa dicet, Timeo virum ne veniat: Iſta dicet, Timeo virũ ne diſcedat. Illa dicet, Timeo virum ne damnet: Iſta dicet, Timeo virum ne deſerat. Pone hæc in animo, & inuenies timorem quem foras mittit charitas: & alium timorẽ caſtum, permanentẽ in ſeculum ſeculi. Illum timorẽ perfecta charitas foras mittit, quia ille timor tormentũ habet. torquetur conſcientia peccatorum: nondum facta eſt iuſtificatio. Eſt ibi quod titilat mentem, quod pungat, quod ſtimulet. Stimulat ille timor, ſed intrat charitas, quæ ſanat quod vulnerat timor. Timor caſtus facit ſecuritatem in animo. Audiuimus duas tibias, ſcilicet, Ioannem & Dauid conſonantes. Illa de timore Dei dicit, quo timet anima ne damnetur: illa de timore Dei dicit, quo timet anima ne deſeratur. Ille eſt timor quem charitas excludit, ille eſt timor qui permanet in ſeculum ſeculi. Ecce in his verbis prædictis apertè oſtendit Aug. quis ſit timor caſtus, & quis ſeruilis, & qualiter differant. In quibus etiam initialem timorem ſignificauit: qui nec ex toto eſt ſeruilis, nec ex toto caſtus, ſed tanquam medius aliquid de ſeruili, & aliquid de caſto timore habet, facit enim ſeruire partim timore pœnæ, partim amore iuſtitiæ: per quem timemus puniri, & timemus offendere. Iſte timor eſt in inchoata charitate, non in perfecta: & quantum creſcit charitas, tãtum decreſcit iſte timor, quãtum ad metum pœnæ, id eſt, quantum ad id quod facit timere pœnã, & quantum ad tormentũ conſcientiæ. Nam quantomagis diligimus, tanto minus timemus. Iſte timor notatur in illis verbis Aug. vbi non negat timorem eſſe in charitate inchoata, ſed perfecta: quod non poſſet dici de ſeruili. quia vt ipſe ſupra dixit, ſeruilis timor non remanet veniente charitate, nec intrat charitas niſi prius ille timor exeat: nec in illo timore aliquis credit in Deum, etſi credat Deo: nec bene facit, etiamſi bonum eſt quod facit. Non eſt ergo timor ille in charitate etiã inchoata: quia omnis qui charitatem hẽt, licet non perfectã, & in Deum credit, & bona opera facit. Quare ſeruilis non eſt timor ille, quẽ in charitate inchoata fore cõceſſit, & quẽ

norat. de gratia. noui teſtamẽti. c. 21 in fine to. 2.

Ibidem paulo inferius.

mo gradu cum mundo deſeritur: Seruilis verò vel initialis in perfecta charitate non eſt. Nullus ergo timorum iſtorum fuit in Chriſto. Quis ergo fuit timor iſte quo pœnam timuit? Poteſt timor ille dici naturalis vel humanus, qui omnibus hominibus ineſt, quo horretur mors ac formidatur pœna. Et dicitur timor iſte naturalis, non quia acceſſerit homini ex natura ſecũdum quod prius fuit inſtituta: quia non fuit iſte timor concretus homini, nec de bonis naturalibus: ſed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus aduenit: cui corruptio inoleuit, tanquam eſſet naturalis: & eſt iſte timor, effectus peccati, vt prædictum eſt.

QVOMODO DIFFERANT ſapientia, & ſcientia.

Diſtinct. XXXV. A

POſt præmiſſa diligenter conſiderandum eſt, in quo differat ſapientia à ſcientia. De hoc Auguſt. ita ait, Philoſophi diſputantes de ſapientia definierunt eam, dicentes, Sapientia eſt rerum diuinarum humanarumque ſcientia. Ego quoque vtrarumq; rerum cognitionem, id eſt, diuinarum & humanarum, & ſapientiam & ſciẽtiam dici poſſe non nego. Verum iuxta diſtinctionem Apoſtoli, qua dixit, Alii datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ, illa definitio diuidenda eſt: vt rerum diuinarum cognitio ſapientia propriè nuncupetur, humanarũ verò rerum cognitio propriè ſcientiæ nomen obtineat. Neque verò quicquid ſciri ad homine poteſt in rebus humanis, vbi plurimum ſuperuacuæ vanitatis & noxiæ curioſitatis eſt, huic ſcientiæ tribuo: ſed illud tantum quo fides ſaluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: quia ſcientia non pollent fideles plurimi, quanuis polleant ipſa fide plurimum. Aliud eſt enim ſcire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiſcendam vitam beatã: aliud eſt ſcire quomodo hoc ipſum & piis opituletur

Aug. in 14. lib. de Trin. ca. 1. ad medium.

1. Cor. 12. b

enim & natura ſumma quæ fecit omnes naturas, id eſt, diuina conſideratur: & quæ poſt ipſam ſunt ſpirituales & inuiſibiles naturæ, vt angeli & omnes animæ bonæ affectiones conſpiciuntur. In hoc ergo differentia eſt q͞a ſapientia creator tantum conſpicitur, intellectu vero & creator, & creatura quædam. Item intellectu intelligibilia capimus tantum: ſapientia verò non modo capimus ſuperiora, ſed etiam incognitis delectamur. Sic ergo diſtingui poteſt inter illa tria, ſcilicet intellectum, ſcientiã, & ſapientiam. Scientia valet ad rerum temporalium rectam adminiſtrationem, & ad bonam inter malos conuerſationem. Intelligentia verò ad creatoris, & creaturarum inuiſibilium ſpeculationem. Sapientia verò ad ſolius æternæ veritatis cõtemplationẽ & delectationẽ. *Quomodo differũt ſciẽtia intelligẽtia, & ſapientia.*

Quod intellectus & ſcientia de quibus hic agitur, non ſunt illa, quæ naturaliter habet homo. C

Et notandum quòd intellectus & ſcientia quæ dicuntur dona ſpiritus Sancti: alia ſunt ab intellectu & ſcientia quæ naturaliter ſunt in anima hominis: hæ enim virtutes ſunt quæ per gratiam infunduntur animis fideliũ, vt per eas recte viuant. Illa verò naturaliter habet homo ex beneficio creationis: à Deo tamen. Per has autem virtutes quæ dicuntur dona ſpiritus Sancti, illa naturalia reformantur atque adiuuantur: ut uerbi gratia. Intellectus naturalis peccato obtenebratus, per uirtutem quandam & gratiam, quæ dicitur ſpiritus intelligentiæ reformatur atq; adiuuatur ad intelligendum. Ita & per illam virtutem, quæ dicitur ſpiritus ſapientiæ iuuatur atque erigitur mentis ratio ad contemplationem, & delectationem æternæ veritatis.

Quòd ſapientia iſta Dei eſt, nec eſt illa quæ Deus eſt. D

Illud etiam ſciendum eſt, quòd ſapientia de qua nunc differimus, non eſt illa ſapientia Dei (ut ait Aug.) quæ Deus eſt: ſed hominis ſapientia: ueruntamen quæ ſecundum Deum eſt: ac uerus & præcipuus cultus eius eſt. Si ergo colat mens hominis Deum cuius ab eo capax facta eſt, & cuius eſſe particeps poteſt, ſapiens ipſa fit & nõ ſua luce, ſed ſummæ illius lucis participatione ſapiẽs fit. Iſta *Aug. in lib. 14. de Trin. ca. 1. in principio.*

ſit. Iſta ergo hominis ſapientia etiam Dei eſt: verum nõ ita Dei eſt, vt ea ſapiens ſit Deus. Non enim participatione ſui ſapiens, eſt ſicut mens participatione Dei. Sic etiam dicitur iuſtitia Dei non ſolum illa qua ipſe iuſtus eſt: ſed etiam illa quam dat homini cum iuſtificat impium.

DE CONNEXIONE VIRTVTVM quæ non ſeparantur.

Diſtinct. XXXVI. A

Hiero. commentario ad illud 56. ca. 16. Eſa. Cuſtodite iudicium in t. 5. Super Ioan. tract. 83. ad illud ca. 15. Ioã. hoc eſt præceptum meũ. in t. 9. Roma. 13. d

SOlet etiam quæri, vtrùm virtutes ita ſint ſibi coniunctæ, vt ſeparatim non poſſint poſſideri ab aliquo: ſed qui vnam habet omnes habeat? De hoc etiam Hiero. ait: Omnes virtutes ſibi hærent: vt qui vna caruerit, omnibus careat. Qui ergo vnam habet, omnes habet. Quod quidem probabile eſt. Cum enim charitas mater ſit omnium virtutum: in quocunq; mater ipſa eſt, ſcilicet charitas, & cuncti filii eius, id eſt, virtutes rectè fore creduntur. Vnde Augu. Vbi charitas eſt, quid eſt quod poſſit deeſſe? Vbi autem non eſt, quid eſt quod poſſit prodeſſe. Cur ergo non dicimus, Qui hanc virtutem habet, omnes habet, cum plenitudo legis ſit charitas? quæ quanto magis eſt in homine, tanto magis eſt virtute præditus quanto verò minus, tanto minus ineſt virtus: & quanto minus ineſt virtus, tanto magis ineſt vitium.

Si cunctæ virtutes pariter ſint in quocunque ſunt. B

Iacobi. 5. e 2. Regũ. 6. e Numerorũ. 12. a

Vtrum verò pariter quis omnes poſſideat virtutes, an aliæ magis, aliæ minus in aliquo ferueant, quæſtio eſt. Quibuſdam enim videtur, ꝙ aliæ magis, aliæ minus habeantur ab aliquo: ſicut in Iob patientia emicuit, in Dauid humilitas, in Moyſe manſuetudo. qui etiam concedunt magis aliquem mereri, per aliquam vnam virtutem quàm per aliam, ſicut eam plenius habet quàm aliam. Non tamen magis per aliquam mereri dicunt, quàm

quàm per charitatem: nec aliquam plenius à quoquam haberi, quàm charitatem. Alias ergo magis, & alias minus in aliquo eſſe dicunt: ſed nullum plenius charitate, quæ cæteras gignit. Haſq; dicunt eſſe multas facies, quas memorat Apoſtolus, dicens, Ex perſonis multarum facierum &c. Alii verius dicunt omnes virtutes, & ſimiles & pares eſſe in quocunque ſunt: vt qui in vna alteri par extiterit, in omnibus eidem æqualis ſit. Vnde Aug. Virtutes, quæ ſunt in animo humano, quamuis alio, & alio modo ſingulæ intelligantur, nullo modo tamen ſeparantur abinuicem: vt quicunque fuerint æquales. verbi gratia, In fortitudine æquales ſunt, & prudentia, & iuſtitia, & temperantia. Si enim dixeris æquales eſſe iſtos in fortitudine, ſed illum præſtare prudentia, ſequitur vt huius fortitudo minus prudens ſit: ac per hoc, nec fortitudine æquales ſunt, quia eſt illius fortitudo prudentior. atque ita de cæteris virtutibus inuenies, ſi omnes eadem conſideratione percurras. Ex his clareſcit omnes virtutes non modo eſſe connexas, ſed etiam pares in animo hominis. Cum ergo dicitur aliquis aliqua præeminere virtute, vt Abraham fide, Iob patientia: ſecundum vſus exteriores accipiendum eſt, vel in comparatione aliorum hominum: quia vel humilitatis habitum maximè præfert, vel opus fidei, vel alicuius cæterarum virtutum præcipuè exequitur. Vnde & ea præ aliis pollere, vel inter alios homines ſingulariter excellere dicitur, ſecundum hunc modum, ſcilicet, ſecundum rationem actuum exteriorum: vt Alibi Aug. dicit in aliquo aliam magis eſſe virtutem. aliam minus: & vnam ineſſe virtutem, & non alteram. Ait enim ſic, Clariſſima diſputationem tua ſatis apparuit, non placuiſſe auctoribus noſtris, immò veritati ipſi, omnia paria eſſe peccata, etiāſi hoc de virtutibus verum ſit: quia etſi verum eſt eum qui habet vnam omnes virtutes habere, & eum qui vnam non habet nullam habere: nec ſic peccata ſunt paria, quia vbi virtus nulla eſt, nihil rectum eſt: nec tamen ideo non eſt prauo prauius, diſtortoque diſtortius. Si autem (quod puto eſſe verius ſacriſque literis congruentius)

2. Cor. 1. b

In 6. lib. de trin. ca. 4. in principio.

Ad He. 11. b
Iacobi. 5. a

In epiſt. ad Hieron. 29. non longe à principio. in Tomo. 2.
Ibidem poſt medium.

tius) ita ſunt animæ intentiones, vt corporis membra, non quòd videantur locis, ſed quòd ſentiantur affectibus: & alius illuminatur amplius, alius minus, alius omnino caret lumine. Profectò, vt quiſque illuſtratione piæ charitatis affectus eſt, in alio actu magis, in alio minus, in aliquo nihil: ſic dici poteſt habere aliam, & aliam, nõ habere aliam magis, & aliam minus. Nam & maior eſt in iſto charitas quàm in illo: & ideo rectè poſſumus dicere, & aliqua in iſto, nulla in illo, quantum pertinet ad charitatem, quæ pietas eſt: & in vno homine quidem ꝙ maiorem habeat pudicitiam quàm patientiam, & maiorem hodie quam heri ſi proficit in ea: & adhuc non habeat continentiam, & habeat non paruam miſericordiã. Et vt generaliter breuiterq; complectar, quam de virtute habeo notionem, Virtus eſt charitas, qua id quod diligendum eſt diligit. Hæc & in aliis maior eſt, in aliis minor, & in aliis nulla eſt: pleniſſima verò, quæ iam non poſſit augeri, quandiu hic homo viuit in nemine eſt. Hic inſinuari videtur, ꝙ aliquis ea ratione poſſet dici habere vnam virtutem magis quàm aliam, quia per charitatem magis efficitur in actu vnius virtutis, quàm alterius: & propter differentiam actuum virtutes magis, vel minus habere dicitur. Poteſt & aliquam non habere, cum tamen ſimul omnes, & pariter habeat quantum ad mentis habitum, vel eſſentiam cuiuſq;. In actu verò aliã magis, aliam minus habet, aliam etiam non habet: vt vir iuſtus vtens coniugio, non habet continentiam in actu, quam tamen habet in habitu. Cur ergo non dicantur paria peccata? Fortè quia magis facit contra charitatem qui grauius peccat, minus qui leuius. Nemo enim peccat, niſi aduerſus illam faciendo, quæ eſt plenitudo legis. Ideo rectè dicitur, Qui offenderit in vno, factus eſt omnium reus, id eſt, contra charitatem facit, in qua pendent omnia.

Ibidem paulò inferiùs. *Roma. 13.c* *Iacobi. 2.b*

Repetit de charitate, vt addat quomodo tota lex ex ea pendeat. C

Cum duo ſint præcepta charitatis, in quibus, vt prætaxatum eſt, tota lex pendet & prophetæ: aduertendum eſt

Matt. 22. d

eſt quomodo hoc fit, cũ in lege, & prophetis multa fue-
rint cerimonialia mandata, quæ ſi ad charitatis ſanctifi- *Actor. 15. d*
cationem pertinuiſſent, viderentur nondum debuiſſe
ceſſare. Quia verò non iuſtificationis gratia quam facit
charitas, inſtituta ſunt, ſed in figura futuri, & in onus im
poſita, ideo clareſcente veritatẽ ceſſauerunt velut vm-
bra. Veruntamen & ipſa cerimonialia ſecũdum ſpiritua
lem intellectum quem continent, & omnia moralia ad
charitatem referuntur. Pertinent enim omnia ad decem
mandata in tabulis ſcripta, vbi omnium ſumma perſtrin *Matth. 5. a*
gitur, ex quibus cætera emanant: ſicut in ſermone do-
mini octo virtutes præmittũtur, ad quas cætera referun
tur. Et ſicut ad decem mandata decalogi cætera referun- *Gloſſ. ordin.*
tur, ita & ipſa decem ad duo mandata charitatis perti- *Ex c. 35. & 36. lib. 1. de doc. Chriſt. ad illud. 1. ad Timo. 1. Finis præcepti eſt charitas.*
nent. Omnia ergo ad duo mandata charitatis pertinent:
quia per charitatem implentur, & ad charitatem tanquã
ad finem referri debent. Vnde Aug. Totam magnitudinẽ
& amplitudinem diuinorum eloquiorum poſſidet cha-
ritas, qua Deum proximumq; diligimus: quæ radix eſt
omnium bonorum. Vnde veritas ait, In his duobus man
datis vniuerſa lex pendet, & prophetæ. Si ergo non va-
cat omnes paginas ſanctas perſcrutari, omnia inuolucra
ſermonum euoluere, tene charitatem vbi pendent om- *Matt. 22. d*
nia: quia perfectio eſt, & finis omnium. Tunc enim &
præcepta & conſilia rectè fiunt, cum referuntur ad dili-
gendum Deum, & proximum propter Deum. Quod ve- *Au. in ench. cap. vltimo.*
rò timore pœnæ, vel aliqua intenſione carnali fit, vt non
referatur ad charitatem, nondum fit ſicut oportet, quan
uis fieri videatur. Inimicus enim iuſtitiæ eſt, qui pœnæ ti
more non peccat, Amicus verò iuſtitiæ, qui eius amo-
re non peccat. Omnium ergo hæc ſumma eſt, *Aug. de do. Chri. 1. cap. 35. in prin.*
vt intelligatur legis, & omnium di
uinarum ſcripturarũ ple
nitudo eſſe di
lectio
Dei, & proxi-
mi.

DE DECEM PRAECEPTIS, QVOMODO continicantur in duobus mandatis charitatis.

Diſtinct. XXXVII. A

Au. ad principium, c. 5. li. de decem chordis, t. 9.

SEd iam diſtributio decalogi, quæ in duobus mandatis completur, conſideranda eſt. Habet enim decalogus decem præcepta, quæ ſunt decachordum pſalteriũ. Quæ ſic ſunt diſtributa, vt tria quæ ſunt in prima tabula, pertineant ad Deum, ſcilicet, ad cognitionem & dilectionem Trinitatis: ſeptem, quæ ſunt in ſecunda tabula, ad dilectionem proximi.

De primo præcepto. B

Aug. q. 71. li. quæ. ſuper Exod. in t. 4. Exod. 20. a Deut. 5. a Orig. homil. 8. ad illud. Exodi. 20. Non facies tibi, tomo. 1.

Primum, in prima tabula eſt, Non habebis Deos alienos. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, &c. Hæc Origenes dicit eſſe duo mandata, ſed Augu. vnum: hoc enim ipſum quod dixerat, Non habebis Deos alienos. perfectius explicat cum prohibet coli figmenta, ſcilicet, idolum vel ſimilitudinem alicuius rei: quæ duo Origenes, ita dicit diſtare, vt idolum ſit quod nihil habet ſimile ſui: ſimilitudo verò, quod habet ſpeciem alicuius rei. Vt verbi gratia, Siquis in auro, vel in ligno, vel alia re faciat ſpeciem ſerpentis, vel auis, vel alterius rei, & ſtatuat ad adorandum, non idolum ſed ſimilitudinem fecit. Qui verò facit ſpeciem quam non vidit oculus, ſed animus ſibi finxit: vt ſiquis humanis membris caput canis, vel arietis formet, vel in vno habitu hominis duas facies, non ſimilitudinem, ſed idolum facit: quia facit quod non habet aliquid ſimile ſui. Ideo dicit Apoſtolus, quia idolum nihil eſt in mundo. Non enim aliqua ex rebus conſtantibus aſſumitur ſpecies, ſed quod mẽs ocioſa & curioſa reperit. Similitudo verò eſt, cum aliquid ex his, quæ ſunt, vel in cœlo, vel in terra, vel aquis formatur. Aug. verò ita exponit illud, idolum nihil eſt in mundo, id eſt, inter creaturas mundi non eſt forma idoli: materiam enim formauit Deus, ſed ſtultitia

1. Corin. 8. b

Super Ioan. trac. 1. ad illud. Ioan. 1.

tia

tia hominum formam dedit. Quæcunque facta ſunt, naturaliter facta ſunt per verbum: ſed forma hominis in idolo non eſt facta per verbum, ſicut peccatum non eſt factum per verbum, ſed eſt nihil, & nihil fiunt homines cum peccant. Sed quæritur, Quomodo hic dicatur forma idoli non eſſe facta per verbum, cum alibi legatur. Omnis forma, omnis compago, omnis concordia partium facta eſt per verbum. Hoc autem à diuerſis variè ſoluitur. Quidam enim dicunt omnem formam & quicquid eſt à Deo eſſe inquantum eſt: & forma idoli inquãtum eſt vel inquantum forma eſt, à Deo eſſe, ſed non inquantum idoli eſt, id eſt, poſita ad adorandum. In hoc enim non eſt creatura, ſed peruerſio creaturæ. Sicut illud quod peccatum eſt, inquantum peccatum eſt nihil eſt: & homines cum peccant, nihil fiunt: quia ab illo qui verè eſt, ſeparantur. Vnde Hieron. Quod ex Deo nõ eſt, qui ſolus verè eſt, non eſſe dicitur. Ideoq; peccatum qđ nos à vero eſſe abducit, nihil eſſe vel nõ eſſe dicitur. Alii vero dicunt omnem formam quæ ſcilicet, naturaliter eſt, & omne ꝙ naturaliter eſt, eſſe à Deo: ſed forma idoli non eſt naturaliter. quia naturæ iuſtitiæ non ſeruit. Id enim naturaliter eſſe dicitur, ꝙ ſimplici naturæ iuſtitiæ quæ Deus eſt, militat, non reſultat, & naturam creatam nõ vitiat. Secundùm præceptum eſt, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, quod eſt dicere ſecundum literã, Non iurabis pro nihilo nomen Dei, Allegoricè uerò præcipitur, ut non putes creaturam eſſe Chriſtum Dei filiũ: quia omnis creatura uanitati ſubiecta: ſed ęqualem patri. Tertium uerò præceptum, Memento, ut diem ſabbati ſanctifices: ubi ſecundum literam præcipitur ſabbati obſeruantia. Allegoricè uerò, ut requiem & hic à uitiis, & in futuro in Dei contemplatione expectes ex ſpiritu Sancto, id eſt, ex charitate & dono Dei: non quod ſpiritus Sanctus ſine patre & filio hoc operetur. Accepit utique eccleſia hoc donum, ut in ſpiritu Sancto fiat remiſſio peccatorum. Quam remiſſionẽ cum Trinitas faciat, propriè tamen ad ſpiritum Sanctũ dicitur pertinere: ꝗa ipſe eſt ſpiritus adoptionis filiorũ. Ipſe eſt patris & filii amor

Omnia per ipſum facta ſunt. tom. 9.

Hieron. ad Damaſ. epiſ. poſt mediũ, tomo 2.

De 2. præcepto primæ tabulæ.

Rom. 8. d.

De 3. præcepto.

Exod. 20. b

Rom. 8. d

amor & connexio, vel communitas. Ideoq; iuſtificatio noſtra, & requies ei attribuitur ſæpius. Hæc ſunt tria mãdata primæ tabulæ, ad Deum pertinentia. Et primum quidem quod eſt de vno Deo colendo, pertinet ad patrem, in quo eſt vnitas, vel auctoritas: Secundum, ad filium, in quo eſt coæqualitas: Tertium, ad ſpiritum ſanctum, in quo eſt vtriuſque communitas.

De mandatis ſecundæ tabulæ. C

Deut. 5 b

In ſecunda verò tabula ſeptem erant mandata, ad dilectionem proximi pertinentia: quorum primum ad patrem carnalem refertur, ſicut primum primæ tabulæ ad patrem celeſtem, Quod eſt, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, ſcilicet, viuentium. Parentes verò ſic ſunt honorandi, vt eis debita reuerentia exhibeatur, & neceſſaria miniſtrentur. Secundũ eſt, Non occides: vbi ſecundum literam actus homicidii prohibetur, ſecundum ſpiritum verò etiam voluntas occidendi. Vnde huic mandato ſecundum literam, fit ſuperadditio in euangelio: quia litera euangelii exprimitur, quod legis litera non exprimebatur. Euangelii litera exprimit intelligentiam ſpiritualem, id eſt, quam ſpirituales habent, & ſecundum quam ſpiritualiter viuitur: Litera legis ſenſum carnalem, id eſt, quem carnales habent, & ſecundum quem carnaliter viuitur: cui facta eſt ſuperadditio. Tertium eſt, Non Mœchaberis, id eſt, ne cuilibet miſcearis, excepto fœdere matrimonii: a parte enim totum intelligitur. Nomine ergo Mœchiæ omnis concubitus illicitus, illorum quoque membrorum non legitimus vſus prohibitus debet intelligi. Quartum eſt, Non furtum facies, vbi ſacrilegium, & rapina omnis prohibetur. Non enim rapinam permiſit, qui furtũ prohibuit: ſed furti nomine bene intelligi voluit omnem, illicitam vſurpationem rei alienæ. Sacrilegium tribus modis committitur, quãdo ſcilicet, vel ſacrum de ſacro, vel non ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro aufertur. Sacrum verò dicitur, quicquid mancipatum eſt cultui diuino, vt eccleſia, vel res eccleſiæ. Hic etiam vſura prohibetur, quæ ſub rapina continetur. Vnde Hieron.

Secundũ p̃ceptum ſecũdæ tabulæ. *Matth. 5 f* *De tertio p̃cepto.* *Aug. in lib. quæſt. ſuper Exo. quæſt. 71. in fin. ad illud: non Mœchaberis, in to. 4.* *Augu. ibidẽ paulò inferius ad quartum præceptum.* *Hiero ad ca. 18. Ezec. ad verſum. non commodaueris.*

Vſuras

Vſuras quærere, vel fraudare, aut rapere nihil intereſt. Commoda fratri tuo, & accipe quod dediſti, & nihil ſuperfluum quæras: quia ſuperabundantia vſura computatur. Eſt enim vſura (vt ait Aug.) cum quis plus exigit in iniuria vel qualibet re, quàm acceperit. Item Hieron. Putant aliqui vſuram vocari ſuperabundantiã, ſcilicet, quicquid eſt ſi ab eo quod dederit plus eſt: vt ſi in hyeme demus decem modios, & in meſſe. xv. recipiamus. Si verò quæritur de filiis Iſrael, qui domino iubente ab Aegyptiis mutuauerunt vaſa aurea & argentea & veſtes precioſas, & aſportauerunt, vtrùm furtum commiſerint? Dicimus eos qui vt parerent, Deo iubente illud fecerunt, nõ feciſſe furtum, nec omnino peccaſſe. Vnde Aug. Iſraelitæ non furtum fecerunt, ſed Deo iubẽte miniſterium præbuerunt. Hoc enim Deus iuſſit, qui legem dedit. Sicut miniſter iudicis ſine peccato occidit quẽ lex præcipit occidi: ſed ſi id ſpõte facit homicida eſt, ẽt ſi eũ occidat quem ſcit à iudice occidendum. Infirmi autem qui ex cupiditate Aegyptios deceperunt, magis permiſſi ſunt hoc facere illis qui iure talia paſſi ſunt, quàm iuſſi. Hic opponitur, quod etiam boni in iſto opere peccauerunt: quia naturalem legem cui concordat euangeliũ & lex moralis præceptionis, tranſgreſſi ſunt, quæ eſt, Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris. Quà veritas ſcripſit in corde hominis: & quia non legebatur in corde, iterauit in tabulis, vt voce forinſecus admota rediret ad cor, & ibi inueniret quod extrà legeret. Hanc ergo illi præuaricari videntur in illo facto, aliis facientes quod nolebant ſibi fieri. Sed ibi ſubintelligendum eſt, iniuſtè: vt non alii, ſcilicet iniuſtè, facias quòd tibi non vis fieri. alioquin huius prçuaricator eſt iudex, dum punit reũ nolens aliquid tale ſibi fieri. Ita etiam & illud domini verbum, Omnia quæcunque vultis, vt faciãt vobis homines &c. de bonis accipiendum eſt, quç de nobis inuicem exhibere debemus. Quintum prçceptum eſt. Non loqueris contra proximum tuũ falſum teſtimonium: vbi crimen mendacii & periurii prohibetur. Solet autem quæri. Vtrum prohibitum ſit omne mendacium? Quidã dicunt

**Super pſal. ad verſũ. 27 pſal. 36. tota die miſeretur.*

** Super Ezechiel. 14 q. 3. c. putant. c. 18 in commẽtariis. Et amplius non acceperit. t. 5. Super Exod. c. 11. q. 39. in principio, t. 4. Aug. li. 22. c. 71. in medio, contra Fauſtum Manichæũ tom. 6.*

Matth. 7. b
Lucæ. 6. c
De 5 præcepto.
Aug. ſuper

Exod.q.7. ad illud 5. præceptum, in fine, in to mo.4.

illud tantum prohiberi, quod obſtet & non prodeſt ei, cui dicitur. Tale enim non eſt aduerſus proximum: ut ideo uideatur hoc adidiſſe ſcriptura. Sed de mendacio magna quæſtio eſt, quæ nec cito explicari poteſt.

DE TRIPLICI GENERE Mendacii.

Diſtinct. XXXVIII. A

De diſtinctione præceptorũ reſpectu obliquitatum eiſdẽ oppoſitarũ: & agit primo de mendacio.

Exod.1.c
Ioſue.2 a

SCiendum tamen tria eſſe genera mendaciorum. Sunt enim mendacia quædam pro ſalute uel commodo alicuius, non malitia, ſed benignitate dicta: qualiter obſtetrices mentitæ ſunt, & Raab. Eſt & aliud mendacii genus quod fit ioco, quod nõ fallit. Scit enim cui dicitur, cauſa ioci dici: & hæc duo genera mendaciorũ non ſunt ſine culpa, ſed non cum magna. Perfectis uerò non conuenit mẽtiri, nec etiam pro temporali uita alicuius, ne pro corpore alterius animam ſuam occidant. Licet autem eis uerum tacere, ſed non falſum dicere: ut ſi quis non uult hominem ad mortem prodere, uerum taceat, ſed non falſum dicat. Tertium uerò genus mendacii eſt, qđ ex malignitate & duplicitate procedit, cunctis ualde cauendum. His uidetur innui mendacia illa quæ fiunt ioco uel pro ſalute alicuius, imperfectis eſſe uenialia peccata, perfectis uerò illud quod ꝓ commodo alterius dicitur eſſe damnabile: quod etiam de mendacio iocoſo putari poteſt, præcipuè ſi iteretur.

Aug.q.68. ſuper Leuit. ad finem, tomo 4.

De mendacio obſtetricum, & Raab, quod fuerit ueniale Aug. tradit, dicens: Forſitan ſicut obſtetrices non remuneratę ſunt quia mentitę ſunt, ſed quia infantes liberauerunt, & propter hanc miſericordiam ueniale fuit peccatum, non tamen nullum: ſic Raab liberata eſt ꝓꝓ liberationem exploratorũ, pro qua fuit ueniale peccatum.

Aug. in Enchi c.22 .ad medium.

Sed ne putet quiſq; in cęteris peccatis ſi ꝓꝓ liberationẽ hominum fiant, ita poſſe concedi ueniam, multa enim mala deteſtanda talem ſequuntur errorem. Poſſumus enim & furando, alicui prodeſſe: ſi pauper cui datur ſentit com-

tit commodum, & diues cui tollitur, non ſentit in commodum. Ita & adulterando poſſumus prodeſſe, ſi aliqua niſi ad hoc ei conſentiatur, appareat amando moritura. & ſi uixerit pœnitendo purganda: nec ideo peccatum graue negabitur tale adulterium. Sciendum eſt ẽt octo eſſe genera mendacii, ut Aug. in libro de mendacio tradit. quæ diligenter notanda ſunt, ut appareat quod mendacium ſit ueniale, & quod damnabile. Primum capitale eſt mendacium longeq; fugiendum, quod fit in doctrina religionis. ad quod nulla cauſa quiſquam debet adduci. Secundum, ꝙ tale eſt ut nulli proſit, ſed obſit alicui. Tertium, quod ita prodeſt alteri, ut alteri obſit. Quartum, ſola mentiendi fallendiq; libidine: maximum mendacium eſt. Quintum, quod fit placendi cupiditate de ſuauiloquio. His omnib. euitatis ſequitur ſextum genus, quod & nulli obeſt, & prodeſt alicui: ut ſi quis pecuniam alicuius iniuſtè eſſe tollendam ſciẽs, ubi ſit neſcire ſe mentiatur. Septimum, quod & nulli obeſt, & prodeſt alicui, ut ſi quis nolens hominem ad mortem quęſitum prodere, mentiatur, Octauum, quod nulli obeſt, & ad hoc prodeſt, ut ab immunditia corporis aliquẽ tueatur. In his autem tanto minus peccat quiſque dum mentitur, quanto magis à primo recedit. Quiſquis uerò aliquod genus eſſe mendacii quod peccatum nõ ſit putauerit, decipit ſeipſum turpiter: cum honeſtum eſſe deceptorem aliorum arbitretur. Omne ergo genus mendacii ſummoperè fuge: quia omne mendacium non eſt à Deo.

Lib. ad Conſentium. ca. 14. in principio. 4. to.

Quid ſit mendacium. B

Hic uidendum eſt, quid ſit Mendacium, & quid ſit Mentiri. Deinde, utrùm omne mendacium ſit peccatũ, & quare? Mendacium eſt (ut ait Aug.) falſa ſignificatio uocis cum intentione fallendi: ut ergo mendacium ſit, neceſſe eſt, ut falſum proferatur & cum intentione fallendi. Hoc enim malum eſt proprium mentientis, aliud habere clauſum in corde, aliud promptum in lingua.

Libr. contra mendacium ad Conſentium. c. 12. in fine, in to mo 4.

Quid ſit mentiri. C

Mentiri uerò eſt loqui contra hoc quod animo ſentit

quis, ſiue illud verum ſit, ſiue non. Omnis ergo qui loquitur mendacium, mentitur, quia loquitur contra quod animo ſentit, id eſt, voluntate fallendi: ſed non omnis qui mentitur mendacium dicit: quia quod verum eſt loquitur aliquando mentiendo, ſicut econuerſo falſum dicendo aliquando verax eſt. Vnde ait Auguſ. Nemo ſanè mentiens iudicandus eſt, qui dicit falſum quod putat verum: quia quantum in ipſo eſt, non fallit ipſe, ſed fallitur. Non ergo mendacii arguendus eſt, qui falſa incautus credit, ac pro veris habet. Potiusque econtrario ille mentitur, qui dicit verum, quod putat falſum. Quantum enim ad animum eius attinent, non verum dicit: quia non quod ſentit dicit, quanuis verum inueniatur eſſe quod dicit. Nec ille liber eſt à mendacio, qui ore neſciens loquitur verum, ſciens autem voluntate mentitur. Hic quæri ſolet, ſi Iudæus dicat Chriſtum eſſe Deum, cum non ita ſentiat animo, vtrùm loquatur mendacium. Non eſt mendacium quod dicit: quia licet aliter teneat animo, verum tamen eſt quod dicit, & ideo non eſt mendacium: mentitur tamen, illud quòd verum eſt dicens. Quòd verò omne mendacium ſit peccatum.

Aug. in enchirid. c. 18. paulò ſuperius in initio.

Auguſt. inſinuat. Mihi, inquit, videtur omne mendacium eſſe peccatum: ſed multum intereſt quo animo, & de quibus rebus quiſq; mentiatur. Non enim ſic peccat qui conſulendi, vt qui nocendi voluntate mentitur: nec tantum nocet qui viatorem mentiendo in diuerſo itinere mittit, quantum qui viam vitæ mentiendo deprauat.

Ibidē ca. 22. eiuſdem l. in initio cap.

Porro omne mendacium ideo dicendum eſt eſſe peccatum, quia hoc debet loqui homo quod animo gerit, ſiue illud verum ſit, ſiue putetur & non ſit. Verba enim ideo ſunt inſtituta, nō vt per ea homines inuicem fallant, ſed per ea in alterius notitiam ſuas cogitationes ferant. Verbis ergo vti ad fallaciam, non ad quod ſunt inſtituta, peccatum eſt. Nec ideo etiam vllum mendacium putandum eſt non eſſe peccatum, quia poſſumus alicui aliquando prodeſſe mentiendo: poſſumus

Aug in enchi. c. eod.

enim, vt prædictum eſt, & furando & adulterando prodeſſe. Mendacium quoque non tunc tantum eſſe poſſumus

mus dicere, quando aliquis læditur. Cum enim à ſciente dicitur falſum, mendacium eſt ſiue quis, ſiue nemo lędatur. Ecce ex his conſtat omne mendacium eſſe peccatũ: non tamen de omni mendacio accipiendũ eſt illud pſal. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Nec illud, Os quod mentitur, occidit animam. Nec omne mẽdacium iſto pręcepto prohiberi videtur, nec pręmiſſa deſcriptione mendacium ioci includi.

Gratianus c. 22. q. 2. in ipſarum.
Pſal. 5.
Sap. 1. e

Vbi cum periculo erratur, vel non. D

Illud etiam ſciendum eſt, quod in quibuſdam rebus magno malo, in quibuſdam paruo, in quibuſdam nullo fallimur. In quibus rebus nihil intereſt ad capeſcendum Dei regnum, vtrùm credantur an non, vel vtrùm vera putentur an falſa, ſiue ſint ſiue non, in his errare, id eſt, aliud pro alio putare, non arbitrandum eſt eſſe peccatum: vel ſi eſt, minimum atque leuiſſimum. Et ſunt vera quædam, quamuis non videantur: quæ niſi credantur, ad vitam æternam non poteſt perueniri. Et licet error maxima cura cauendus ſit non modo in maioribus, ſed etiam in minoribus rebus, nec niſi rerum ignorantia poſſit errare: non tamen eſt conſequens, vt continuo erret quiſquis aliquid neſcit, ſed quiſquis ſe exiſtimat ſcire quòd neſcit. Pro vero enim approbat falſum, quod erroris eſt proprium, Veruntamen in qua re quiſquis erret intereſt plurimum. Sunt enim quæ neſcire ſit melius quàm ſcire. Item nonnullis errare profuit aliquando: ſed in via pedum, non in via morum. Solet etiam quæri de Iacob qui ſe dixit eſſe Eſau, aliter animo ſentiens, vtrùm mentitus ſit? De hoc Auguſt. ait, Iacob quod matre fecit auctore vt falleret patrem, ſi diligenter attendatur, videtur non eſſe mendacium ſed myſterium. Intendebat enim matri obedire, quæ per ſpiritum nouerat myſterium: & ideo propter familiare conſilium ſpiritus ſancti quod mater acceperat, à mẽdacio excuſatur Iacob.

Aug. in principio, ca. 19. in Enchirid.
Ibidẽ ĩ principio ca. 21.
Ibid. ad finẽ, cap. 20.
Ibid. cap. 17 in principio.
Ibid. cõtinuò Auguſt.
Gene. 27. c

DE PERIVRIO.

Diſtinct. XXXIX. A

De periurio.

Hiero. ſuper Hieremiã. in cõmentarijs, ad illud Hieremiæ iurabis in ueritate, c. 4. to. 5.

NVnc de periurio videamus. Periurium eſt mendacium iuramento firmatum. Hic quæritur, Vtrũ ſit periurium, vbi non eſt mendaciũ? Quod quibuſdam videtur ex auctoritate Hieronymi dicentis. Aduertendum eſt, ꝙ iuſiurandũ tres habet comites, veritatem, iudicium, & iuſtitiam. ſi iſta defuerint nõ erit iuramentum, ſed periurium. Vbi autem falſum iuratur, veritas deeſt. Si ergo falſum iuretur, etſi non ſit ibi intentio fallendi, videtur eſſe periurium, quia deeſt veritas. Quibuſdam placet non eſſe periuriũ, vbi nõ eſt mendacium. & ſicut dicitur aliquãdo falſum ſine mendacio, ita iuratur falſum ſine periurio. Falſum fortè dixit Apoſtolus, cum ſe venturũ ad Corinthios promiſit: nec tamen ſicut ei imponebatur, culpam mendacii contraxit, quia ſic animo ſentiebat. etiam ſi iuramento illud firmaſſet, non periurium incurriſſet: quia quantũ in ipſo fuit, verum dixit. & ſi iurationem addidiſſet, quantum in ſe foret, verum iuraſſet, etſi aliter euenerit quàm dixit. Ideo ſicut quis non eſt mendax, niſi aliter ſentiat animo quam dicit, ſiue ita ſit, ſiue non: ita videtur quibuſdam neminem periurum conſtitui, niſi aliter ſentiat animo, quàm loquitur, ſiue ita ſit, ſiue non.

1. Cor. vlt. a

de triplici modo periurij. B

De uerbis his. Nolite iurare Iacobi Apoſtoli ſermone. 28. non longe à principio, in to. 10.

Sed melius creditur & ille peierare, qui falſum voluntate fallendi iurat, & qui falſum putans quod verũ eſt, iurat, & qui verum putans, quod falſum eſt, iurat. Vnde Aug. Homines falſum iurant, vel cũ fallunt, vel cũ falluntur. Aut putat homo verũ eſſe quod falſum eſt, & temere iurat: aut ſcit vel putat falſum eſſe, & tamẽ pro vero iurat, & nihilominus cum ſcelere iurat. Diſtant aũt illa duo periuria, q̃ commemorauit. Fac illũ iurare, qui verũ eſſe putat pro quo iurat. verum putat eſſe, & tamen falſum eſt: non ex animo iſte peierat, ſed fallitur. Hoc pro

vero habet quod falſum eſt, non pro falſa ré ſciens iurationem interponit. Da aliũ qui ſcit falſum eſſe, & iurat tanquã verum ſit, quod ſcit falſum eſſe. Videtis quã iſta deteſtanda ſit belua. Fac alium qui putat falſum eſſe, & iurat tanquã uerum ſit, & forte verum eſt. Verbi gratia, vt intelligatis. Pluit in illo loco. Interrogas hominem, & dicit pluiſſe: & tunc pluit ibi, ſed putat non pluiſſe. periurus eſt. Intereſt quemadmodũ verbũ procedat ex animo. ream linguã non facit, niſi rea mens ſit. His euidenter tradit, ꝙ tripliciter peierat homo, vt ſuprà diximus: dum vel ſciens falſum iurat, vel putans falſum quod verum eſt iurat, vel æſtimãs verum quod falſum eſt iurat. Sed hoc extremum non videtur eſſe periurium, etiamſi periurium nominetur, eo ꝙ falſum iuratur. non videtur reus eſſe periurii qui ſic iurat: quia nõ eſt mens eius rea, & ideo nec lingua. Immo eius mens rea eſt, dum iurare præſumit quod perſpicuè verum non deprehendit. Non ergo omne periuriũ mendaciũ eſt, nec omnis qui peierat mentitur: ſed omnis mentiendo iurãs peierat, & omnis qui falſum iurat, ſiue mentiens, ſiue non, peierat. Cũ uerò quis iurat, quod uerum eſt exiſtimans eſſe falſum, quæritur quid ſit ibi periurium? Ipſa.n. ſignificatio vocis vera eſt, quia uerum neſcienter loquitur. Non ergo ipſa ſignificatio uel falſum, uel mendacium eſt, quia uera eſt: & quod uerum eſt, periuriũ non uidetur eſſe. Ad hoc dicimus, loqui ſic, ſ. contra mentem, ſub atteſtatione iuramenti eſſe periurium. Mentiri ergo adhibita iuratione periuriũ eſt. Periurium ergo eſt, uel iurãdo loqui falſum cum intentione fallendi, vel iurãdo loqui falſum ſine intentione fallendi, uel iurãdo loqui uerum cum intentione fallendi. Hic opponitur. Si omnis qui falſum iurat, peierat: tunc qui alicui promittit dare ſub certo termino aliquid, quod tamen nõ facit, ex quo iurauit, peierauit, quia falſum iurauit. Non enim ita futurum erat, ut iurauit. Ad hoc dici poteſt, quia non omnis qui iurat, quod falſum eſt, ex quo iurat periurus eſt, ſicut iſte de quo agimus: ſed ex quo propoſitum mutat, uel terminũ tranſgreditur, iuratio talis fit periurium reatu.

Queſtio.

Oppoſitio.

Determinatio.

An iuratio ſit malum. C

Si autem quæritur, Vtrum iurare ſit malū? Dicimus aliquando malum eſſe, aliqñ non. Sponte enim & ſine neceſſitate iurare, vel falſum iurare, peccatumq; grande eſt. Ex neceſſitate autem iurare.ſ. vel ad aſſerendam innocentiam vel ad fœdera pacisq; confirmanda, vel ad perſuadendum auditoribus ꝙ eſt eis utile, malum non eſt: quia neceſſarium eis eſt. Vnde Aug. iuramentum faciendum eſt in neceſſariis, cū pigri ſint homines credere, qđ eis eſt vtile. Iuratio non eſt bona, non tñ mala cum neceſſaria. i. non eſt appetenda ſicut bona, nec tñ fugienda tanquam mala, cum eſt neceſſaria. Non eſt.n. contra pręceptum Dei iuratio. Sed ita intelligitur dñs prohibuiſſe à iuramento, vt quantum in ipſo eſt quiſq; non iuret. Quod multi faciunt, in ore hñtes iurationem tanquam magnum atq; ſuaue aliquid. Apoſtolus.n. nouit præceptum dñi, & tñ iurauit. Prohibemur.n. iurare vel cupiditate, vel delectatione iurandi. Quod ergo Chriſtus ait in euangelio, Ego dico vobis, non iurare omnino: ita intelligitur præcepiſſe ne quiſquam ſicut bonum appetat iuramentum, & aſſiduitate iurandi labatur in periuriū. Quod verò addidit, Sit ſermo veſter. Eſt eſt. Non, non: bonum eſt & appetendū. Qđ autem amplius eſt, à malo eſt. i. ſi iurare cogeris, ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorū quibus aliquid ſuades: quę infirmitas vtiq; malū eſt. Vñ nos quotidie liberari præcamur dicentes, Libera nos à malo. Ideoq; non dixit, Quod amplius eſt, malum eſt. Tu enim non facis malum, qui bene vteris iuratione, ſed à malo eſt illius qui aliter non credit, id eſt ab infirmitate, quæ aliquando pœna eſt, aliquando pęna & culpa. Ibi ergo dominus prohibuit malum, ſuaſit bonum, indulſit neceſſarium.

De ſermone domini ĩ mõte libr. 1. ad illud. Matth 5. Non iurare omnino. tomo. 4

Ad illud. Ecce ergo corã Deo quia non mentior. Rom. 1. c

Aug. lib. 1. de ſermone domini ĩ mõte. ad illud. Sit autẽ ſermo neſter. Matth. 5.

De iuramento, quod per creaturas fit. D

Quæritur ẽt, Vtrùm liceat iurare per creaturā? Quod non videtur, cum in lege ſcriptum ſit, Reddes aūt dño iuramenta tua: Et Chriſtus in euangelio præcipiat non iurare oĩno, nec per cœlū, nec per terram, nec ꝑ Hieroſolymam, nec per caput tuum. Iudæis, quaſi paruulis, eſt conceſſum

Deut. 6. e Matth 5. f Hieroni. ad illud. Matth. 5.

conceſſum iurare per creatorem, & præceptum vt ſi iurare contingeret, non niſi per creatorem iurarent, non per creaturam, quia iurantes per Angelos & elementa, creaturas venerabantur honore: & melius erat hoc exhiberi Deo, quàm creaturis. Infirmis ergo illud prohibuit ſanctis verò, qui in creaturis creatorem venerabantur tantum, non prohibuit. Vnde Ioſeph per ſalutem Pharaonis iurauit, Dei iudicium in eo veneratus, quo poſitus erat in infimis. Chriſtus verò ita per creaturas iurare prohibuit, ne vel aliquid diuinum in eis crederetur, pro quo reuerentia eis deberetur: vel ne per ea iurantes falſum, homines ſe iuramento teneri non putarent.

Non iurare omnino in cõmẽtariis, in Tomo.9.

Gene.42.c

Quæ iuratio magis teneatur, an quæ ſit per Deum, an quæ ſit per euangelium, vel per creaturas. E

Si autem quæritur, Quis magis teneatur, an qui per Deum, an qui per euangeliũ vel per creaturas iurat? Dicimus, qui per Deũ: quia per Deũ hæc ſancta facta ſunt. Vnde Chryſo. Si qua cã fuerit, modicum uidetur facere qui iurat per Deum: Qui verò per euangelium, maius aliquid feciſſe uidetur. Quibus dicendum eſt, Stulti, ſcripturæ ſanctæ propter Deum factæ ſunt, non Deus ꝑꝑ ſcripturas: ita & creaturæ factæ ſunt propter Deum.

Chryſo.hom. 44. ad illud Matth. 23. Quicunque iurauerit ꝑ templum. Tomo 2.

Quid eſt dicere, per Deum iuro. F

Hic quæritur, Quid ſit dicere, Per Deum iuro? Hoc eſt teſtem adhibere Deum. Iurauit enim Apoſtolus dicens, Teſtis eſt mihi Deus: acſi dixiſſet, Per Deum ita eſt. Vnde Aug. Ridiculum èſt putare hoc, ſi dicas, per Deum, iuras: ſi dicas, Teſtis eſt mihi Deus, nõ iuras. Quid eſt enim per Deum, niſi teſtis eſt mihi Deus: aut quid eſt teſtis eſt Deus, niſi per Deum. Quid eſt autem iurare, niſi ius Deo reddere, quando per Deum iuras? Ius ſcilicet veritatis, & non falſitatis. Item, Ecce dico charitati veſtræ, Et qui per lapidem iurat falſum, periurus eſt: quia non lapidẽ qui non audit, ſed eius creatorem adhibet teſtem. Hoc eſt ergo iurare per quamlibet creaturam, ſcilicet, creatorem eius teſtem adhibere. Eſt etiam quoddam genus iuramẽti grauiſſimũ, quod fit per execrationem: vt cũ homo dicit, Si illud feci, illud patiar, vel illud contingat filiis meis,

Rom. 1.b

De uerbis Iacobi.

Aug. de verbũ Ias apoſtoli ſermone 28. non longo à principio, in tomo 10.

Ibidem ſermone 28. ad finem.

liis meis. ſecundum quem modum accipitur etiam interdum cum aliquis iurando dicit, Per ſalutem meam, vel per filios meos & huiuſmodi: obligat.n. hoc Deo. Vnde Aug. Cum quis ait, Per ſalutem meam, ſalutem ſuā Deo obligat. Cùm dicit, Per filios meos, oppignerat eos Deo ut hoc eueniat in caput eorum, quod exit de ore ipſius: ſi uerum, uerum: ſi falſum, falſum. Et ſicut per hoc iurans, aliquando hoc Deo obligat: ita per Deum iurans, ipſum adhibet teſtem. In omni ergo iuratione aut Deus teſtis adhibetur, aut creatura Deo obligatur, & oppigneratur: ut hoc ſit iurare, ſcilicet, Deum teſtem adhibere, uel Deo aliquid oppignerare. Hoc eſt ergo iurare per quamlibet creaturam, ſ. creatorē eius teſtem adhibere.

In ſermone eodem 28. de verbis Iacobi apoſtoli

De illis qui iurant per falſos Deos. G

Poſt hæc quæritur, Vtrùm fide eius utendum ſit, qui per dæmonia uel idola iurauerit? De hoc Augu. ſcribens ad Publicolam ait, Te prius conſiderare uolo, utrùm ſi quiſpiam per Deos falſos iurauerit & fidem non ſeruauerit, non tibi uidetur bis peccaſſe? Bis utiq; peccauit: quia iurauit per quos non debuit, & contra pollicitiam fecit fidem, quod non debuit. Ideoq; qui utitur fide illius quem conſtat iuraſſe per Deos falſos, & utitur fide illius non ad malum ſed ad bonum, non peccato illius ſe ſociat, qui per dæmonia iurauit, ſed bono pacto eius quo fidem ſeruauit. Et ſine dubitatione minus malum eſt per Deos falſos iurare ueraciter, quàm per Deum uerum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis ſanctum eſt, tanto magis eſt pœnale periurium.

Aug. epiſt. 154. to. 2.

Ibidem paulò ſuperius.

Quòd iuramentum quo incautè iuratur, non eſt obſeruandum, nec votum, nec promiſſio iniuſtè facta. H

Nunc ſupereſt uidere, Vtrùm omne iuramentum implendum ſit? Si enim quis alicui iurauerit contra fidem & charitatem, quod obſeruatum, peiorem uergat in exitum, potius eſt mutandum quàm implendum. Vnde Amb. Eſt contra officium Dei, nonnunquā promiſſum ſoluere ſacramētum, ut Herodes fecit. Item Iſidorus, In malis promiſſis reſcinde fidem, in turpi uoto muta decretum. Quod incautè nouiſti, ne facias: impia eſt promiſſio,

In concilio toletano. 8. c. 2. hæc omnia referuntur.

Et cauſ. 22. q. 4. Ambr. ad finem c. 50. lib. 1. officiorum.

miſſio, quæ ſcelere adimpletur. Idem, Non eſt obſeruandum ſacramentum, quo malum incautè promittitur: ut ſi quis adulteræ perpetuam fidem cum ea permanendi polliceatur. Tolerabilius enim eſt non implere ſacramẽtum, quam permanere in ſtupro. Item Beda, Si quid nos incautius iurare contigerit, quod obſeruatum peiorem uergat in exitum, liberè illud ſalubriori cõſilio mutandum nouerimus: ac magis inſtante neceſſitate peierandum eſſe nobis, quàm pro uitando periurio in aliud crimen grauius eſſe diuertẽdum. Denique iurauit Dauid per Deum occidere Nabal uirum ſtultum: ſed ad primã interceſſionem Abigail fœminæ prudentis, remiſit minas, reuocauit enſem in uaginam: nec aliquid culpæ ſe tali periurio contraxiſſe doluit. Item Aug. Quod Dauid iuramentum per ſanguinis effuſionem nõ impleuit, maior pietas fuit. Iurauit Dauid temere, ſed non impleuit iurationem maiori pietate. Ex his aliiſq; pluribus oſtenditur, quædam iuramenta non eſſe ſeruanda. & qui ſic iurat, uehementer peccat: cum autem mutat, bene facit. Qui autem non mutat, dupliciter peccat: & quia iniuſte iurauit, & quia facit quod non debet.

Tomo 1. Marc. 4. d Matt. 14. a Iſidorus ca. 8. lib. 3. ſoliloquiorum. Idem Iſidorus. lib. 2. c. 31. in fine de ſummo bono. In hom. 13. in natali decollatio diui Ioan. Bapt. de ſãctis e-ſtiualibus. 1. Reg. 25. b In ſerm. 11. de ſanctis, qui eſt ſecũdus de feſto decoll B Io. Baptiſ. tomo 10. in fine.

Si eſt periurus qui non facit, quod incautè iurauit. I

Qui uerò mutat, Vtrùm periurus debeat dici, ſolet quæri. Beda ſuprà tale iuramentum uocauit periuriũ. Ioannes etiam Apocriſarius orientalium ſedium dixit, Sermo patris noſtri Sophronii ſignificat, quòd melius eſt iurantem peierare, quàm ſeruare ſacramẽtum in fractione ſanctarum imaginum. Sed periurium dicitur tale iuramẽtum non obſeruatum: & peierare dicitur qui non implet quod falſum iurat, non quia inde reus ſit quòd non obſeruat, ſed quia iurauit iniuſtum, ex quo reus eſt, ſicut ille qui peierat.

Actione 4. ſynodi Niſcenæ ſecundæ. Iſidorus lib. 2. ca. 31. de ſummo bono ad finem.

De eo qui verborum calliditate iurat. K

Hoc etiam ſciendum eſt, quòd quacunque arte uerborum quis iuret, Deus tamen qui conſcientiẹ teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter autem reus fit, qui & nomen Dei in uanum aſſumit, & proximum dolo capit.

Augu. De verbis Iaco aposſt. ſer m. 28. in to. 10

De illo qui cogit aliquem iurare. L

Queritur etiam, Si peccat qui hominem iurare cogit? De hoc Aug. ait, Qui exigit iurationem, multum intereſt ſi neſcit illum iuraturum falſum, an ſcit. Si enim neſcit & ideo dicit, Iura mihi, vt fides ei ſit: non eſt peccatum; tamen humana tentatio eſt. Si verò ſcit eum feciſſe, & cogit eum iurare, homicida eſt. Idem, Qui prouocat hominem ad iurationem, & ſcit eum falſum iurare, vincit homicidam: quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam, immo duas animas, & eius quem iurare prouocauit, & ſuam.

Aug ſer. 11 de ſãctis qui eſt ſecundus de feſto decolla. S. Ioã. Bapt. to. 10. in fine. Barchardus ca. 13. libro 12 & Ioã. Cerneten ca 70. partis 12. decretorum.

Ex concilio Aurelianenſi. M

Sancta ſynodus decreuit, niſi pro pace facienda, vt omnes fideles ieiuni ad ſacramenta accedant.

DE SEXTO ET SEPTIMO PRAECEpto ſecundę tabulæ.

Diſtinct. XL. A

SExtum præceptum eſt, Non deſiderabis vxorem proximi tui. Septimum eſt, Non concupiſces domũ proximi tui, non ſeruum, non ancillam, &c. Sed videtur præceptum de non concupiſcendis rebus proximi, vnum eſſe cum eo quo dicitur. Non ſuraberis: & præceptum de non concupiſcenda vxore, vnum eſſe cum eo quo dicitur. Non mœchaberis. Poterat enim præceptum non furandi in illa generalitate intelligi, vbi de nõ concupiſcenda re proximi precipitur: & in eo quod dictum eſt, Non mœchaberis, poterat illud intelligi, Non cõcupiſces vxorẽ proximi tui. Sed in illis duobus preceptis nõ mœchandi & nõ furandi, ipſa opera notata ſunt & prohibita: in his vero extremis, ipſa cõcupiſcentia multũ ergo differunt illa ab iſtis. Vnde illi præcepto nõ mœchãdi, fit ſuperadditio in euangelio: vbi omnis concupiſcentia mœchãdi prohibetur. Sed cum hic prohibeatur concupiſcentia alienę vxoris & alienæ rei: quare dicitur lex comprimere manum & non animum? Illud de lege dicitur ſecundum

Aug. ſuper Exodũ q. 71 in tomo. 4.

Matt. 5. d

Quare lex comprimere dicitur non animum.

ſecundum cerimonialia,non ſecundum moralia: Vel quia in lege nõ eſt generalis prohibitio omnis mortiferę concupiſcentiæ, vt in euangelio.

Quid ſit litera occidens. B

Si vero quæritur, Quam dicat Apoſt. literam occiden 2.Cor.3.b
tem? Ea certè eſt decalogus : qui non dicitur litera occidens eo ꝙ mala ſit lex, ſed quia prohibens peccatum auget concupiſcentiam, & addit præuaricationem niſi liberet gratia. quæ gratia non ſic abundat in lege vt in euangelio. Vel ſecundum eorum carnalem intelligentiã. Lex ergo bona eſt, & tamen occidit ſine gratia, cum ſit virtus peccati quæ iubet quod ſine gratia impleri non poteſt. Gratia autem deerat, & ideo litera occidens erat. Diſtat autẽ euangelii litera à legis litera, quia diuerſa ſunt promiſſa: ibi terrena, hic cœleſtia promittuntur. Diuerſa etiam ſacramenta : quia illa tantum ſignificabant, hæc conferunt gratiam. Præcepta etiam diuerſa, quãtum ad cerimonialia. Nam quantum ad moralia ſunt eadem, ſed plenius in euangelio continentur. Audiſtis decem chordas pſalterii vtriq; ſexui impoſitas : quæ charitate tangendæ ſunt, vt vitiorum ferę occidantur.

TITVLI IN LIB. IIII.

DISTINCT. I.

De ſacramentis. A
Quid ſit ſacramentum. B
Quid ſit ſignum. B
Quo differant ſignum & ſacramentum. B
Quare inſtitura ſunt ſacramen. C. D
De differentia ſacramentorum veterum & nouorum. E
De circunciſione. F
Quod remedium illi habuerunt qui fuerunt ante circũciſionem. G
De inſtitutione circunciſionis & de cauſa. H.I.K
De paruulis defunctis ante diem octauũ quo fiebat circunciſio. L

DISTINCT. II.

De ſacramentis nouæ legis. A.B.C
De baptiſmo. D
De differentia baptiſmi Ioannis & Chriſti. D
Quid vtilitatis baptiſmus Ioannis habuit. E
Si fuit ſacramentum baptiſmus ille. E

De forma baptiſmi Ioannis. F

DISTINCT. III.

Quid ſit baptiſmus. A

De forma baptiſmi. B

Quòd Apoſtoli in nomine Chriſti baptizauerunt. B

Si in nomine patris tantum vel ſpiritus ſancti poſſit tradi baptiſmus. C.D.E

De inſtitutione baptiſmi. F.G

Quare in aqua tantum fiat. H

De immerſione quotiens fieri debeat. I

Quando circuncíſio amiſit vim ſuam. K

De cauſa inſtitutionis baptiſmi. L

DISTINCT. IIII.

De illis qui ſuſcipiunt ſacramentum & rem: & rem non ſacramentum: & ſacramentum & nõ rem. A

De fide accedentibus. B

Quomodo intelligatur illud, quotquot in Chriſto baptizati eſtis Chriſtum induiſtis. C

Quòd paſſio ſupplet vicem baptiſmi, & fides & contritio. D.E

Quid proſit baptiſmus cum fide accedentibus. F

Quid dimittitur in baptiſmo iuſtis. F

Cuius rei ſit ſacramentum baptiſmus quem recipit iuſtus. G.H

DISTINCT. V.

Quòd baptiſmus æquè bonus eſt à bono vel à malo: datus bono vel malo. A

De poteſtate baptiſmi & miniſterio, B

Quæ fuit poteſtas baptiſmi quã Chriſtus potuit dare ſeruis, & non dedit. C

DISTINCT. VI.

Quibus liceat baptizari. A

Si baptizandi ſunt ab hæreticis baptizati. A

Quòd nullus in materno vtero baptiatur. B

Vtrum baptiſmus ſit cum verba corrupte proferuntur. C.D

De illo qui pro ludo immergitur. E.F

De reſponſione patrinorum. G

De cathecíſmo & exorciſmo. H

DISTINCT. VII.

De ſacramento confirmationis quod non niſi a ſummis ſacerdótibus tradi poteſt. A

Quæ ſit virtus huius ſacramenti. A

Vtrùm hoc ſacramentũ dignius ſit baptiſmo. B

Vtrùm poſſit iterari. B

DISTINCT. VIII.

De ſacramento altaris. A

Quòd huius ſacramenti in veteri teſtamento figura præceſſit & baptiſmi. A

De inſtitutione huius ſacramenti. B

De forma. C

Quare Chriſtus poſt alium cibum dedit hoc ſacramentum diſcipulis. C

De ſacramento & re. D

Quod res ſacramenti duplex eſt. D

DISTINCT. IX.

De duobus manducandi modis. A

De errore illorum qui dicunt Chriſtum tantum à bonis ſumi. B

De intelligentia quorundã verborum ambiguorum. C

DISTINCT. X.

De hæreſi illorum qui dicunt corpus Chriſti non eſſe in altari niſi in figura vel in ſigno. A.B.C

De ſanctorum teſtimoniis quibus probatur verum corpus Chriſti eſſe in altari. D

DISTINCT. XI.

De modo conuerſionis. A

Quomodo dicitur corpus Chriſti confiei de ſubſtantia panis. B.C.D.

Quare ſub alia ſpecie ſumatur. E

Quare ſub duplici ſpecie. F

Quare aqua miſceatur vino. G

Quale corpus dedit Chriſtus diſcipulis in cœna. H

DISTINCT. XII.

Vbi illa accidentia fundentur. A

De fractione & partibus. B.C

De confeſſione Berengarii. D.E

Quid illæ partes ſignificent. F

Si Chriſtus immolatur in altari quotidie, & an ſit ſacrificiũ quod à ſacerdote geritur. G

De cauſa inſtitutionis. H

DISTINCT. XIII.

Si hoc ſacramentũ cõficiatur ab hæreticis vel excommunicatis. A

Quid facit hæreticum, quid ſit hæreticus. B

DISTINCT. XIIII.

De pœnitentia. A.B

Vnde dicitur pœnitentia. Ibid.

Quid ſit pœnitentia. Ibidem.

Quid ſit pœnitere. Ibidem.

De ſolẽni & vnica pęnitentia. C

Quod peccata ſæpe dimittuntur per pœnitentiam. D

DISTINCT. XV.

Quod pluribus irretitus peccatis non poteſt vere de vno pœnitere niſi de omnibus pęniteat. A

Quibus de cauſis contingunt flagella. A

De Aegyptiis & Sodomitis qui dicũtur temporaliter puniti ne in æternum perirent. A.B

De generibus eleemoſynæ. C

Quid ſit eleemoſyna. C

Vtrùm in mortali peccato permanentes & largas eleemoſynas facientes debeãt dici ſatisfacere. C

Vtrum bona quæ fiunt ab aliquibus malis valeant ad meritum vitæ cum fuerint conuerſi ad bonum. D.E.F.G

DISTINCT. XVI.

De tribus in pęnitentia conſiderãdis, ſcilicet, compunctione, confeſſione, & ſatisfactione. A

Quæ ſit vera ſatisfactio. A

Quæ ſit ſatisfactio falſa. B

De tribus actionib. pęnitẽtię. C

De multitudine venialium quę grauãt vt vnũ grãde peccatum. C

De ſatisfactione venialium. D

DISTINCT. XVII.

Vtrùm ſine confeſſione dimittantur

antur peccata. A.B
Si ſufficit ſoli Deo cõfiteri. C
Quod non ſufficit ſoli Deo confiteri, ſi poſſit ſacerdoti confiteri. D
An ſufficiat confiteri laico. E
Ad quid valeat confeſſio. F
DISTINCT. XVIII.
De remiſſione quam præſtat ſacerdos. A
De clauibus. B
De vſu clauium. C
Si ſacerdos poteſt dimittere peccata vel retinere. D
Quomodo ſacerdotes dimittũt peccata vel retinent. E
Quomodo ſacerdotes ligant vel ſoluunt à peccatis. F
Quomodo intelligendum ſit illud: quodcunque ſolueris ſuper terram.&c. G.H
Quæ ſunt interiores tenebræ, & interior macula. I
DISTINCT. XIX.
Quando hæ claues dantur & quibus. A
Vtrùm per indignos transfundatur gratia dignis. B.C
Quomodo intelligendum ſit, maledicam benedictionibus veſtris. D
Qualis eſſe debeat iudex eccleſiæ. E
DISTINCT. XX.
De his qui in fine pœnitent. A
De his qui pęnitentiã non complent. B
De illo cui ſacerdos indiſcretus inungit pœnitentiam paruam. C
Quod morientibus non eſt imponenda ſatisfactio ſed innoteſcenda. D
Quod non eſt pœnitentia neganda vel reconciliatio in neceſſitate. E
Quod presbyter non reconciliet aliquem inconſulto epiſcopo niſi in neceſſitate. F
An oblatio eius ſit recipiēda qui currens ad pœnitentiam præuenitur morte. G
DISTINCT. XXI.
De peccatis quę poſt hanc vitam dimittuntur. A
De his qui ædificant aurum, argentum, lapidem, lignum, fœnum ſtipulam. A
De igne purgatorio quo alii citius, alii tardius purgantur. B
Quid ſit ædificare lignum fœnum aut ſtipulam. B.C
Quid ſit ædificare aurum, argentum, lapidem precioſum. B.C
Quod aliquis verè pœnitet etſi non de omni veniali. D
Quid proſit generalis cõfeſſio. E
Quod nemo debet confiteri peccata quæ non fecit. F
De pœna ſacerdotis qui peccata confitentis publicat. G
DISTINCT. XXII.
Si peccata dimiſſa redeant. A.B
Quid ſit ſacramenrum & res. C
DISTINCT. XXIII.
De ſacramento vnctionis extre-

tremæ. A
De tribus generib. vnctionis. A
A quibus fuerit hoc ſacramentum inſtitutum. B
De iteratiõe huius ſacramẽti. C

DISTINCT. XXIIII.

De ordin. eccleſ. & quot ſint. A
Quare ſunt ſeptem. A
Quales aſſumẽdi sũt ad clerũ. B
De corona & tonſura. B
De oſtiariis. C
De lectoribus. D
De exorciſtis. E
De acolytis. F
De ſubdiaconis, diaconis. G.H
De presbyteris. I
Qui dicuntur ordines ſacri. I
Quid appelletur ordo. K
De nominibus dignitatis & officii. L
De piſcopo. L
De pontifice. L
De quadripartito epiſcoporũ ordine. M
De uate. M
De cantore. M

DISTINCT. XXV.

De ordinatis ab hęretic s. A.B.C
De ſymonia vnde dicitur, & quid ſit. D
De his qui à ſymoniacis ordinantur ſcienter vel non. E
De his: qui dicunt ſe emere corporalia & non ſpiritualia. F
De diſtinctione ſymoniacorũ. G
De his qui violenter ab hæreticis vel aliis ſymoniacis ordinantur. H. I

DISTINCT. XXVI.

De ſacramento coniugii. A
De inſtitutione & eius cauſa. B
Quando ſecundum præceptum & ſecundum indulgentiã contractum ſit coniugium. C
Quibus modis accipitur indulgentia. D
Quod nuptiæ bonæ ſint. E
Cuius rei ſacramẽtum ſit coniugium. F.G

DISTINCT. XXVII.

Quæ ſunt conſideranda in coniugio. A
Quid ſit coniugium. B
De conſenſu qui efficit coniugium. C.D
Quãdo inicipit eſſe cõiugiũ. E
De opinione quorundam qui dicunt coniugium non eſſe ante carnalem copulam. F. G
Quod ſponſa poteſt eligere moneſterium ſine conſenſu ſpõſi. G
Quod coniugatus ſine coniugis cõſenſu nequit profiteri continentiam. H
De adulterinis coniugiis. H
Quod multipliciter ſponſus & ſponſa accipitur. K.L.M
Quæ ſponſa ſit vidua mortuo ſponſo, & quę non. N.O

DISTINCT. XXVIII.

Si conſenſus de futuro etiam iuramento firmatus faciat coniugium. A
De his quæ pertinent ad ſubſtantiam, & ad decorem ſacramenti.

menti. B
Vtrùm conſenſus ille qui facit matrimonium ſit de carnali copula: an de cohabitatione, an de alio. C
Quare de latere viri formata eſt mulier. C
DISTINCT. XXIX.
Quòd non eſt conſenſus legitimus vbi eſt coactio. A.B
DISTINCT. XXX.
De errore qui euacuat conſenſum. A
De coniugio Mariæ & Ioſeph. B.C.
De finali cauſa coniugii. D
Quod malus finis non contaminat ſacramentum. E
DISTINC. XXXI.
De tribus bonis coniugii. A
De duplici ſeparatione. B.C
De his qui procurant uenena ſterilitatis. D
Quando ſint homicidę qui procurant abortum. E
De excuſatione coitus: qui fit per bona coniugii. F
De indulgentia, quam fecit Apoſtolus. G
De malo incontinentiæ. G
De carnis delectatione quę peccatum ſit vel non. H
DISTINCT. XXXII.
De ſolutione carnalis debiti. A
De continentia ex communi conſenſu ſeruanda. B
Quando ceſſandum ſit à coitu. C.D
Quibus temporibus non ſint celebrandæ nuptiæ. E
DISTINCT. XXXIII.
De diuerſis legibus cõiugii. A
Vtrùm Ioannis virginitas ſit præferenda caſtitati Abrahæ. B
Quæ erat conſuetudo coniugii ſub lege. C
Cui licebat tunc plures habere vel non. D
De uirginitate mentis & carnis. E
DISTINCT. XXXIIII.
De perſonis legitimis. A
De frigidis ſeparãdis uel nõ. B
De his qui maleficiis impediti coire nequeunt. C
De furioſis. D
De his qui dormiunt cum duabus ſororibus. E
Quod non eſt dimittẽda vxor pro aliqua macula corporis. F
DISTINCT. XXXV.
De iure viri & mulieris. A
Quod fornicariam nequit dimittere vir niſi ipſe expers fuerit fornicationis & econuerſo. B
De reconciliatione eorum qui propter fornicationem ſeparantur. C.D.E
De illis qui ante coniunctionem ſe polluerunt per adulterium. F.G
DISTINCT. XXXVI.
Vtrùm propter extremam cõditionem, poſſit fieri ſeparatio. A
De copulatione viri & ancille diuer-

diuerſorum dominorum. B
De viro qui ſe facit ſeruum, ut diuidatur ab uxore. C
De ætate coutrahentium. D
DISTINCT. XXXVII.
In quibus ordinibus, nequeat contrahi matrimonium. A
De interfectoribus ſuarum cõiugum. B
DISTINCT. XXXVIII.
De votis & uotorum differentia. A.B
De illis qui poſt longam captiuitatem redeunt. C
DISTINCT. XXXIX.
De diſpari cultu. A
De coniugio fidelis & infidelis & duorum infidelium. B
De fornicatione ſpirituali propter quam dimitti coniunx poteſt. C
Pro quibus peccatis poſſit fieri ſeparatio vel non. D
Quando licet fideli aliam ducere vel non. E.F.G
Vtrùm coniugium inter infideles ſit. H
Quod coniugium ſit legitimum. I
DISTINCT. XL.
De cognatione carnali. A
De computatione graduum conſanguinitatis. B
Quæ res ſex gradus computantur. C
De diſpenſatione Gregorii habita ad Anglos. C
DISTINCT. XLI.
De gradibus affinitatis. A
De uariis traditionibus affinitatis. B
Si cõiugiũ ſit inter eos qui nota cõſanguinitate diuidunur. C
Quibus perſonis teſtificantibus ſint dirimenda coniugia. C
Quid ſit fornicatio, & quid ſtuprum. D
Quid adulterium & quid inceſtus. D
Quid raptus, quid ſtuprum. D
DISTINCT. XLII.
De ſpirituali cognatione. A
Qui ſint filii ſpirituales. B.C
De copula ſpiritualium, vel adoptiuorum & naturalium filiorum. D
De copula filiorum, qui ante compaternitatem, vel poſt nati ſint. E.F
Si cui liceat duas commatres ducere unam poſt aliam. G
Si uir & uxor ſimul tenere valeant puerum. H
De ſecundis & tertiis & deinde nuptiis. I
DISTINCT. XLIII.
De reſurrectione & iudicii conditione. A
De uoce Rubæ. B
De nocte media. C
De libris qui tũc aperientur. D
De memoria electorum ſi tũc præterita mala teneat. D
De his qui viui reperiuntur. E
Quomodo intelligitur Chri-

ſtus iudex viuorum & mortuorum. F

DISTINCT. XLIIII.

De ætate & ſtatura reſurgentium. A

Quòd reſurget quicquid fuit de ſubſtãtia & natûra corporis, etſi non in eadem parte corporis. B

Quod ſine omni deformitate reſurgent. C

Vtrùm reproborum corpora cum deformitatibus reſurgant quas hic habuerunt. D

Quòd non conſumetur malorum corpora quæ tunc ardebunt. E

Si dęmones corporali igne cremantur. F

Si animæ ſine corporibus ſentiunt ignem materialem. G

De abortiuis fœtibus & monſtris. H

DISTINCT. XLV.

De diuerſis animarum ręceptaculis poſt mortem. A

De ſuffragiis defunctorum. B

De officiis ſepulturæ. C

De duobus ęque bonis quorũ alter poſt mortem plura habet auxilia. D

Quibus ſuffragiis iuuabuntur mediocriter boni in fine reperti. E

Quomodo ſancti & glorificati vel angeli audiunt preces ſupplicantium: & quomodo intercedunt pro nobis. F

DISTINCT. XLVI.

Si valde malis præſtatur mitigatio pœnæ. A.B

De occulto iudicio Dei. B.C

De iuſtitia & miſericordia Dei. C

Quare quędam opera dicuntur iuſtitiæ, quædam miſericordiæ vel bonitatis Dei. C.D

Quomodo vniuerſæ vię domini dicuntur miſericordia & veritas. E

DISTINCT. XLVII.

De ſententia iudicii. A

Quòd ſancti iudicabũt & quomodo. B

De ordinibus eorum qui erũt in iudicio. C

De ordine iudicii & miniſterio angelorum. D

Si poſt iudicium dæmones pręerunt hominibus ad puniendum. E

DISTINCT. XLVIII.

De forma iudicis. A

Quòd apparebit in forma ſerui. B

Quare ſecũdum formam ſerui dicitur Chriſtus ſuſcitaturus corpora. B

De loco iudicii. D

De qualitate luminarium & temporis poſt iudicium. E

DISTINCT. XLIX.

De differentia manſionum in cœlo, & in inferno. A.B

Si

Si quid cognoſcitur ab aliquo quod non intelligant omnes. C
De parilitate gaudii. D
Si maior ſit beatitudo ſanctorum poſt iuditium. E

DISTINCT. L.

Si mali in inferno peccabunt. A
Quare dicuntur tenebræ exteriores. B
Si damnatorum animæ notitiam habeant eorum quæ hic fiunt. C
De Lazaro & diuite. D
Si boni & mali inuicem ſe videant. E
De chaos inter bonos & malos. F
Vtrùm viſa impiorum pœna minuat vel augeat gloriam bonorum. G

FINIS.

PETRI LOMBARDI
EPISCOPI PARISIENSIS, SENTENTIARVM.
LIBER IIII.

DE SACRAMENTIS ET SIGNIS Sacramentalibus.

Diſtinct. I. **A**

De ſacramẽtis in generali.
Lucæ. 10 f
De ſacramẽtis vbi quatuor conſideranda ſunt.

Samaritanus enim vulnerato appropians, curationi eius ſacramentorum alligamenta adhibuit : quia contra originalis peccati & actualis vulnera ſacramentorum remedia Deus inſtituit. De quibus, quatuor primo conſideranda occurrunt, Quid ſit ſacramentum, Quare inſtitutum, In quibus conſiſtat & conficiatur. Et quæ ſit diſtantia inter ſacramenta veteris & nouæ legis.

Quid ſit ſacramentum. **B**

Aug. in 10. li. de ciui. c. 5. ad principium, to 5.
Aug de doc. chri li. 2. ad principium, to. 3. cap. 1.
Ibidem paulo inferiùs.
Ibidem c. 2. in princip.

Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum. Dicitur tamen ſacramentum etiam ſacrum ſecretum, ſicut ſacramentum diuinitatis: vt ſacramentum ſit ſacrum ſignans, & ſacrum ſignatum: ſed nunc agitur de ſacramento ſecundum quod eſt ſignum. Item ſacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. Signum verò eſt res pręter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliquid aliud ex ſe faciens in cogitationem venire. Signorum verò alia ſunt naturalia, vt fumus ſignificans ignem, alia data. Et eorum quæ data ſunt, quædam ſunt ſacramenta, quædam non. Omne enim ſacramentum eſt ſignum, ſed non econuerſo. Sacramentum eius rei ſimilitudinem gerit, cuius ſignum eſt. Si enim ſacramenta non haberent ſimilitudinem rerum quarum ſacramẽta ſunt, propriè ſacramenta non

Aug. ad finẽ

ta non dicerentur. Sacramētum.n. propriè dicitur, ꝙ ita ſignum eſt gratia Dei, & inuiſibilis gratiæ forma. vt ipſius imaginem gerat & cauſa exiſtat. Non ergo ſignificandi tantum gratia ſacramenta inſtituta ſunt, ſed etiā ſanctificandi. Quæ enim ſignificandi gratia tantum inſtituta ſunt, ſolum ſigna ſunt & non ſacramenta: ſicut fuerunt ſacrificia carnalia, & obſeruantiæ cerimoniales veteris legis, quæ nunquā poterant iuſtos facere offerentes: quia vt ait Apoſt. Sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificabat ad emundationem carnis, non animæ. Nam inquinatio illa erat contactus mortui. Vnde Aug. Nihil aliud intelligo inquinationem quam lex mundat, niſi contactum mortui hominis: quē quis tetigerat, immundus erat ſeptē diebus, ſed purificabatur ſecundū legem die tertio & ſeptimo, & ita mundus erat, vt iam intraret in templum. Mundabant etiā interdum à corporali lepra illa legalia. Sed nunquam ex operibus legis aliquis iuſtificatus eſt: vt ait Apoſtolus, etiamſi in fide & charitate fierent. Quare? quia impoſuit ea Deus in ſeruitutem, non in iuſtificationem, & vt figura futuri eſſent: volens ſibi ipſi potius offerri ea, quàm idolis. Illa ergo ſigna erant, ſed tamen & ſacramenta: licet minus propriè in ſcripturis ſæpe vocātur: quia ſigna erant rei ſacræ, quam vtique non prẹſtabant. Illa autem Apoſtolus opera legis dicit, quæ tantum ſignificandi gratia, vel in onus inſtituta ſunt.

epiſt. 23. ad Bonifacium. tomo. 2.

Aug. lib. q. ſuper nume. c. 33. ad finē tomo. 4.

Leuit. 16 & Num. 19.

Hic non tenetur.

Ad Rom 3. c & 4 b & Gal. 2. d

Ad Ro. 3 d Act. 1 6.

De cauſa inſtitutionis ſacramentorum. C

Triplici autem de cauſa ſacramenta inſtituta ſunt: propter humiliationem, eruditionem, exercitationem. Propter humiliationem quidem, vt dum homo inſenſibilibus rebus quæ natura infra ipſum ſunt, ex præcepto creatoris ſe reuerendo ſubiicit, ex hac humilitate & obedientia Deo magis placeat, & apud eum mereatur: cuius imperio ſalutem quærit in inferioribus ſe, etſi nō ab illis ſed per illa à Deo. Propter eruditionem etiam inſtituta ſunt, vt per id quod foris in ſpecie viſibili cernitur, ad inuiſibilem virtutem quæ intus eſt, cognoſcendam mens erudiatur. Homo enim qui ante peccatum

Hic non te-netur. ſine medio Deum uidebat; per peccatum adeo habuit, vt nequaquam diuina queat capere, niſi humanis exercitatus. Propter exercitationem ſimiliter inſtituta ſunt: quia cum homo ocioſus eſſe non poſſit, proponitur ei utilis & ſalubris exercitatio in ſacramentis, qua vanam & noxiam declinet occupationem. Non enim facile capitur à tentatore, qui bono uacat exercitio. Vnde Hieronymus monet. Semper aliquid operis facito, ut te occupatum diabolus inueniat.

Hier. to.1. in medio epiſt. ad Ruſticũ monachum.

De triplici genere exercitationis. D

Sunt autem exercitationum tres ſpecies. Vna ad ædificationem animæ pertinet: Alia ad corporis fomentũ: Alia ad utriuſq; ſubuerſionem. Cùm igitur abſq; ſacramentis (quibus non alligauit potentiam ſuam Deus) homini gratiam donare poſſet, prædictis de cauſis ſacramenta inſtituit. Duo autem ſunt, in quibus ſacramentum conſiſtit, ſcilicet, verba, & res. Verba, ut inuocatio Trinitatis: Res, ut aqua, oleum, & huiuſmodi.

In quibus conſiſtit ſacramẽtum.

De differentia ſacramentorum veterum & nouorum. E

Iam uidere reſtat differentiam ſacramentorum veterum & nouorum: ut ſacramenta uocemus, quæ antiquitus res ſacras ſignabant, ut ſacrificia & oblationes, & huiuſmodi. Eorum autem differentiam breuiter Auguſtinus aſſignat dicens, quia illa promittebant tantum & ſignificabant, hæc autem dant ſalutem.

Ad mediũ expoſitionis tituli pſalmi 73. tom. 8.

De circunciſione. F

Fuit tamen inter illa ſacramenta ſacramẽtum quoddam, ſcilicet, circunciſionis, idem conferens remedium contra peccatum, quod nunc baptiſmus præſtat. Vnde Auguſtinus. Ex quo inſtituta eſt circunciſio in populo Dei, quæ erat tunc ſignaculum iuſtitiæ fidei, ad purgationem valebat magnis, & paruulis originalis ueteriſq; peccati: ſicut baptiſmus ex illo ualere cœpit ad innouationem hominis, ex quo inſtitutus eſt. Item Beda. Idẽ ſalutiferæ curationis auxilium circunciſio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptiſmus agere reuelatæ gratiæ tempore conſueuit, excepto quòd regni cœleſtis ianuam nondum intrare poterant;

Aug. lib. 2. c. 11. de nuptiis & con.

Beda homil. 11. hiemali. de ſanctis, quæ eſt ĩ die Circunciſionis de euangelio.

tamen

tamen in ſinu Abrahæ, poſt mortem requie beata conſolati, ſupernæ pacis ingreſſum ſpe fœlici expectabant, His apertè traditur, per circuncisionem ex quo instituta fuit, remiſſionem peccati originalis & actualis paruulis & maioribus à Deo præſtitam, ſicut nunc per baptiſmum datur.

Luc. 2. Cum conſummati sũt dies octo

De viris qui fuerunt ante circuncisionem, & de fœminis quæ fuerunt ante & poſt. G

Quæritur autem de uiris qui fuerunt ante circuncisionem, & de fœminis quæ fuerunt ante & poſt, quod remedium contra peccatum habuerint? Quidam dicũt ſacrificia & oblationes eis ualuiſſe ad remiſſionem peccati. Sed melius eſt dicere, illos qui de Abraham prodierunt, per circuncisionem iuſtificatos: mulieres uerò per fidem & operationem bonam, uel ſuam ſi adultæ erãt, vel parentum ſi paruulæ. Eos verò qui fuerunt ante circuncisionem, paruulos in fide parentum: parentes uerò per uirtutem ſacrificiorum, ſcilicet, quam intelligebãt ſpiritualiter in illis ſacrificiis, iuſtificatos. Vnde Gregorius, Quod apud nos valet aqua baptiſmi, hoc egit apud veteres uel pro paruulis ſola fides, vel pro maioribus uirtus ſacrificii, uel pro his qui ex Abrahæ ſtirpe prodierunt, myſterium circuncisionis.

Greg. lib. 4. mora. 15. expoſitionis. c. 2. ad illud. Iob. 3. Dies ille uertatur in tenebras.

Gen. 17. e

Ioſue. 5. d

Quare data fuit circuncisio.

De inſtitutione & cauſa circuncisionis. H

Gen. 22. d

Hic dicendum eſt, in quo inſtituta fuerit circuncisio, & quare, & cur mutata per baptiſmum. Abraham primus mandatum circuncisionis habuit ad probationem obedientiæ: nec ei ſoli præcepta fuit circuncisio, ſed & ſemini eius, id eſt, omnibus Hebræis: quæ fiebat ſecundum legem octaua die lapideo cultro in carne præputii. Data aũt fuit circuncisio pluribus de cauſis, ſcilicet, ut per obedientiam mandati Abraham placeret Deo, cui per præuaricationem Adam diſplicuerat. Data etiã fuit in ſignum magnæ fidei Abrahæ, qui credidit ſe habiturum filium, in quo fieret benedictio omniũ. Deinde, vt hoc ſigno à cæteris nationibus diſcernetur populus ille. In carne uerò præputii, ideo iuſſa eſt fieri circuncisio, quia in remedium inſtituta eſt originalis peccati,

cati, quod à parentibus trahimus per concupiſcentiam carnis, quæ in parte illa magis dominatur: & quia in parte illa culpam inobedientiæ primus homo ſenſit, decuit vt ibi ſignum obedientiæ acciperet.

Quare die octauo, & petrino cultro. I

Gene. 17.c. & d. Ioſue. 5. & habetur 25. q. 1. paragra. his ita.

Fiebat autem octaua die petrino cultro, quia & in reſurrectione communi & octaua ætate futura, per petram Chriſtum omnis ab electis abſcindetur corruptio: & per Chriſti reſurrectionem octaua die factam, circunciditur à peccatis anima cuiuſque in eum credentis: duę ergo res ſunt illius ſacramenti.

Quare in baptiſmum mutata ſit circunciſio. K

Ideo autem mutata eſt circunciſio per baptiſmum, quia ſacramentum baptiſmi communius eſt, & perfectius: quia pleniori gratia accumulatum. Ibi enim peccata ſolum dimittebãtur, ſed nec gratia ad bene operandum adiutrix, nec uirtutum poſſeſſio vel augmentũ ibi præſtabatur, ut in baptiſmo, vbi non tantũmodo abolẽtur peccata, ſed etiam gratia adiutrix confertur, & virtutes augentur. Vnde aqua refectionis dicitur, quia aridos fœcundat, etiam fructificãtes ampliori vbertate donat. Quia quantuncunq; per fidem & charitatem ante habitam aliquis iuſtus ad baptiſmum accedit, uberiorem ibi recipit gratiam: ſed non ita in circunciſione. Vñ Abrahę per fidem iam iuſtificato ſignaculum tantum fuit, nihil ei intus contulit.

Pſal. 22.

Ad Ro. 4. b

De paruulis defunctis ante diem octauum. L

Hic non tenetur.

Beda homil. 11. de ſanctis hiemalibus.

In die Circũciſionis domini, ad prĩcipium.

Si verò quæritur de paruulis qui ante diem octauũ moriebantur, antequam fiebat circunciſio ex lege, vtrũ ſaluarentur vel non? Idem poteſt reſponderi quod ſentitur de paruulis ante baptiſmum defunctis: quos perire conſtat. Vñ Beda, Qui nunc per euangelium ſuũ terribiliter & ſalubriter clamat, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnum Dei: ipſe dudum clamabat per ſuam legem. Maſculus cuius præputii caro circunciſa non fuerit, anima illa peribit de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit. Fortè tamẽ ſub lege ingruente, neceſſitate mortis ante octauũ diẽ circun-

circunciderant ſine peccato filios, ſicut modo ſit in Ecclesia de baptiſmo.

DE SACRAMENTIS NOVAE LEGIS.

Diſtinct. II. A

IAm ad ſacramenta nouæ legis accedamus: quę ſunt Baptiſmus, Confirmatio, Panis benedictio, id eſt, Eucharistia, Pœnitentia, Vnctio extrema, Ordo, Coniugium. Quorum alia remedium contra peccatū prębent, & gratiam adiutricem cōferunt, vt baptiſmus: alia in remedium tantùm ſunt, vt coniugium: alia gratia & virtute nos fulciunt, vt Euchariſtia & ordo. *De ſacramentis ī ſpeciali.* *Hic non tenetur.*

Quare mox poſt hominis caſum non fuerint inſtituta. B

Si verò quæritur, Quare non fuerint hæc ſacramenta inſtituta mox poſt hominis lapſum, cum in his ſit iuſtitia & ſalus? Dicimus non ante aduentum Chriſti, qui gratiam attulit, gratiæ ſacramenta fuiſſe danda: quæ ex ipſius morte & paſſione virtutem ſortita ſunt. Chriſtus autem venire noluit, antequam homo de lege naturali, & ſcripta conuinceretur, quod neutra iuuari poſſet. *Geneſ. 2. d*

Quòd ſacramentum coniugij fuit ante peccatum. C

Fuit tamen coniugium ante peccatum inſtitutum: non vtique propter remedium, ſed ad ſacramentum, & ad officium: poſt peccatum verò fuit ad remediū contra carnalis concupiſcentiæ corruptelam: de quo ſuo loco tractabimus.

De baptiſmo. D

Nunc verò de baptiſmi ſacramento videamus, quòd inter nouæ gratiæ ſacramenta primum eſt. Baptiſmum igitur Chriſti Ioannes ſuo baptiſmo prænunciauit: qui primus baptizaſſe legitur, ſed in aqua, non in ſpiritu, ſicut ipſe ait. Ego baptizo vos in aqua, in pœnitētiam. Sola enim corpora abluebat, à peccatis verò non mundabat. Baptiſmus Ioannis erat in pœnitentiam, non in remiſſionem: Baptiſmus verò Chriſti, in remiſſionem. *De baptiſmo Ioannis.* *Matth. 3.* *De differentia baptiſmi Ioannis & Chriſti.* *Act. 19*

Quia

Ioan.1.d. Quia Ioannes baptizans homines, ad pœnitentiam uocabat: & quos baptizabat, pœnitere docebat: ſecundū illud, Veniebant ad Ioannem in Iordanem, confitentes peccata ſua. Sed in baptiſmo Ioannis non dabatur peccatorum remiſſio, quæ data eſt in Chriſti baptiſmo. *Matth. 3. b* *Marc.1.a* *Luc.3.b*

Quid utilitatis habebat baptiſmus Ioannis. E

Ad quid ergo utilis erat baptiſmus Ioannis? Quia homines vſu baptizandi præparabat ad baptiſmum Chriſti. Sed quæritur, Quare dictus eſt baptiſmus Ioannis: ſicut veritas dicit, Baptiſmus Ioannis unde eſt? Quia ibi Ioannis operatio tantum uiſibilis erat, exterius lauantis, non inuiſibilis gratia Dei interius operantis. Sed tñ & illa Ioannis operatio à Deo erat, & baptiſmus ille à Deo erat, non ab homine tm̄: ſed hominis dictus eſt, qa nihil ibi gerebatur quod non ageret homo. Si verò quęritur, An ſacramentum fuerit: ſatis poteſt concedi ex eo ſenſu, quo legalia ſigna dicuntur ſacramenta. Significabat enim baptiſmus Ioannis rem ſacram, ſcilicet, ſed & baptiſmum Chriſti: qui non tantum eſt pœnitentiæ, remiſſionis peccatorum. *Matth.21.c*

De forma baptiſmi Ioannis, & de baptizatis ab eo. F

Hic conſiderandum eſt, ſi baptizati à Ioanne iterum baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, & qua forma uerborū vſus ſit Ioannes. illi qui baptizati ſunt à Ioanne, neſcientes ſpiritum ſanctum eſſe, ac ſpem ponentes in illius baptiſmo, poſtea baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, Baptiſmus aūt Ioannis in nomine uenturi tradebatur. Vnde Hie. ſuper Iohelem, Qui dicit ſe in Chriſtum credere, & non credit in ſpiritum ſanctū, nondum habet claros oculos. Vñ baptizati à Ioanne in nomine venturi, id eſt, dñi Ieſu, quia dixerunt, Sed neq; ſi ſpiritus ſanctus eſt audiuimus, iterum baptizabantur, immo uerum baptiſma accipiebant, Illi uero qui ſpem non poſuerunt in baptiſmo Ioannis, & patrem & filium & ſpiritum ſanctū credebant, non poſt baptizati fuerunt: ſed impoſitione manuum ab Apoſtolis ſuper eos facta, ſpiritum ſanctum receperunt. Alii verò qui non ita credebant, baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, ut prædictū eſt. Vnde Hieron. qui ſpiritum *Act.19.a* *Commēt. ad illud Iœl. 2 Effundā ſpiritum meū, in tom 6.* *Hic non tenetur magiſter.* *Act.8 c* *Hieron ad Oceanum,*

ſpiritum ſanctum neſciebant cum baptiſmum à Ioanne acceperunt, iterum baptizati ſunt baptiſmo Chriſti, vt prædictum eſt: ne quis ex Iudæis vel gentibus putaret aquam ſine ſpiritu ſancto ad ſalutē poſſe ſufficere. De hoc etiam Amb. in primo lib. de ſpiritu ſancto, Quidam negauerunt ſe ſcire ſpiritum ſanctum, cum baptizatos ſe dicerent baptiſmo Ioannis, qui in aduenientis Ieſu, non in ſuo baptizauit nomine. Iſti ergo quia nec in Chriſti nomine, neq; cū fide ſpiritus ſancti baptizati fuerant, non potuerunt accipere baptiſmi ſacramentum. baptizati ſunt ergo in nomine Chriſti, nec iteratum eſt in his baptiſma, ſed innouatum.

t. 2. in epiſt. de vnius vxoris viro. Ambro. ad principiū c. 3. li. 1 de ſpiritu ſancto, tomo 2. Act. 19. a Ibidem paulò inferiùs.

QVID SIT BAPTISMVS.

Diſtinct. III. A

POſt hæc videndum eſt, quid ſit baptiſmus, & quæ ſit forma, & quando inſtitutus, & cauſa inſtitutionis. baptiſmus dicitur intinctio. i. ablutio corporis exterior, facta ſub forma verborum præſcripta. Si .n. ablutio fiat ſine verbo, non eſt ibi ſacramentum: ſed accedēte verbo ad elementum, fit ſacramentū: non vtiq; ipſum elementum fit ſacramētum, ſed ablutio facta in elemento. Vnde Aug. Verbo baptiſma conſecratur, detrahe verbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? accedit verbū ad elementum, & fit ſacramentum. Vnde eſt hæc tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat niſi faciente verbo, non quia dicitur, ſed quia creditur? Nam & in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud eſt virtus intus manens. In duobus ergo conſiſtit ſacramentum baptiſmi, ſcilicet, in verbo, & elemento. Ergo etſi alia deſint quæ ad decorem ſacramenti inſtituta ſunt, non ideo minus eſt verum ſacramentum & ſanctum, ſi verbum ſit ibi & elementum. Nam & in hoc ſacramento & in aliis quædam ſolent fieri ad decorem & honeſtatem ſacramēti, quædam ad ſubſtantiam & cauſam ſacramenti pertinentia. De ſubſtantia huius ſacramenti ſunt verbum & elementum, cætera ad ſolemnitatem eius pertinent.

De baptiſmo ſpeciali.

Ad illud Io. 15. Iam vos mundi eſtis Tract. 80. in tomo 9. Ibidem ferè continuò.

De

De forma baptiſmi. B

Sed quod eſt illud verbum, quo accedente ad elementum, fit ſacramentum? Veritas te docet, quæ huius ſacramenti formam tradens ait diſcipulis, Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Inuocatio igitur Trinitatis verbum dicitur, quo baptiſma conſecratur: & hæc forma verborum ſub qua traditur baptiſmus. Vnde Bonifacio epiſcopo Zacharias Papa ait, Firmiſſimè præceptum eſt in ſynodo Anglorum, vt quicunque ſine inuocatione Trinitatis merſus fuiſſet, quòd ſacramentum regenerationis non haberet: quod omnino verum eſt, quòd ſi merſus in fontem baptiſmi quis fuerit ſine inuocatione Trinitatis, perfectus Chriſtianus non eſt, niſi in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti fuerit baptizatus. Legitur tamē in Act. Apoſt. Apoſtolos baptizaſſe in nomine Chriſti, ſed in hoc nomine, vt exponit Ambr. tota Trin. intelligitur. Intelligitur enim cum Chriſtum dicis, & pater à quo vnctus eſt, & ipſe qui vnctus eſt, & ſpiritus ſanctus per quem vnctus eſt. Vnde Nicolaus Papa ad conſulta Bulgarorum, A quodam Iudæo multos baptizatos aſſeritis, & quid inde agendum ſit conſulitis. Hi profectò ſi in nomine ſanctæ trinitatis, vel in nomine Chriſti, ſicut in actibus Apoſtolorum legimus, baptizentur: baptizati ſunt, vnum enim idemq; eſt, vt exponit Ambr.

Math. vlt. c. d — *Zach. Boniſ. Moguntio.* — *Act. 8. & 10. g* — *Lib. 1. de ſpiritu ſancto, ante mediũ cap. 3.* — *Nicolaus 1.*

Si in nomine patris tantum vel ſpiritus ſancti poſſit tradi baptiſmus. C

Hic quæritur, An baptiſmus eſſet verus, ſi diceretur in nomine patris tantum, vel ſpiritus ſancti tantum: vt cũ dicitur in nomine Chriſti? Ambr. videtur dicere, ꝙ ſi fide myſterium Trinitatis teneatur, & vna perſona tantùm nominetur, plenum eſſe ſacramentum: & econuerſo ſi tres nominentur & non rectè de aliquo illorũ ſentiatur, vacuum fieri myſterium Trinitatis. Ait enim ſic. Vbi non eſt plenum baptiſmi ſacramentum, nec principium, nec ſpecies aliqua baptiſmi æſtimatur, Plenum autem eſt, ſi patrem & filium & ſpiritum ſanctum fatearis. Si vnum neges, totũ ſubrues: & ſicut ſi vnum in ſermone

In lib. de ſpiritu ſancto ad principiũ ca. 3. in to. 2.

mone comprehēdas, vel patrem vel filium vel ſpiritum ſanctum, fide autem nec patrem nec filium nec ſpiritū ſanctum abneges, plenum eſt fidei ſacramentum: ita etiam licet patrem & filium & ſpiritum ſanctum dicas, & patris & filii & ſpiritus ſancti minuas poteſtatem, vacuum eſt omne myſterium. Cum enim dicitur in nomine Chriſti, per vnitatem nominis impletum eſt myſterium: nec à Chriſti baptiſmate ſpiritus ſeparatur, quia Chriſtus baptizauit in ſpiritu. *Ibidem paulo inferiùs. Ioan. 1. a Act. 1. a*

Quæſtio Ambroſii. D

Amb. lib. 1. de ſpiritu ſācto, ca. 3. ad principium. Nunc conſideremus, Vtrùm ſicut in Chriſti nomine legimus baptiſmi plenum eſſe ſacramentum, ita etiam ſpiritu ſancto tantum nuncupato nihil deſit ad myſterii plenitudinem? *Solutio.* Rationem ſequamur: qui vnum dixerit, Trinitatem ſignauit. Si Chriſtum dicas, & patrem, à quo vnctus eſt filius, & ipſum qui vnctus eſt, ſcilicet filium; & ſpiritum ſanctum quo vnctus eſt, deſignaſti. *Act. 10. f* Scriptum eſt enim hūc eſſe Ieſum à Nazareth, quem vnxit Deus ſpiritu ſancto. Et ſi patrem dicas, filium eius & ſpiritum oris eius pariter indicas, ſi tamen id etiam corde comprehendas. Et ſi ſpiritum ſanctum dicas, Deum patrem à quo procedit, & filium eius cuius eſt ſpiritus, nuncupaſti. Vnde, vt rationi copuletur authoritas, dominus dicit, Vos autem baptizabimini in ſpū ſancto, ex quo indicat nos rectè poſſe baptizari in ſpiritu ſancto. *Act. 1. a Ioan. 1. a & Matt. 3. a*

Perſtringit præmiſſorum intelligentiam, cum determinatione cuiuſdam dicti. E

Ex his apertè intellexiſti, in nomine Chriſti verum baptiſma tradi: vnde nihilominus inſinuari videtur, verū baptiſma dari poſſe in nomine patris tantum, vel ſpiritus ſancti tantum, ſi tamen ille qui baptizat, fidem Trinitatis teneat: quæ Trinitas in quolibet horum nominū intelligitur. Si autem aliquis peruersè credens, & errorē inducere intendens, vnum de tribus tantum nuncupet, non complet myſterium. Quod verò ait nominatis tribus vacuum eſſe myſterium, ſi baptizans minuat poteſtatem patris vel filii vel ſpiritus ſancti, id eſt, ſi malè ſentiat de potentia alicuius horum, non credens vnam po- *Quid oporteat determinari.*

tentiam

tentiam trium: intelligendum eſt hoc ſuper eum qui nõ intendit nec credit baptizare: qui non tantum caret fide, ſed etiam intentionem baptizandi non habet. Qui ergo baptizat in nomine Chriſti, baptizat in nomine Trinitatis, quæ ibi intelligitur. Tutius eſt tamen tres perſonas ibi nominare, vt dicatur, In nomine patris & filii & ſpiritus ſancti: non in nominibus, ſed in nomine, id eſt, in inuocatione, vel in confeſſione patris & filii & ſpiritus ſancti. Inuocatur enim ibi tota Trinitas, vt inuiſibiliter ibi operetur per ſe, ſicut extrà viſibiliter per miniſterium. Si autem dicatur in nominibus, non eſt ibi ſacramentum, quia non ſeruatur forma baptiſmi.

De inſtitutione baptiſmi. F

De inſtitutione baptiſmi quando cœpit, variæ ſunt æſtimationes. Alii dicunt tunc eſſe inſtitutum, cùm Nicodemo Chriſtus ait, Niſi quis renatus fuerit ex aquâ & ſpiritu ſancto &c. Alii dicunt inſtitutionem baptiſmi factam, cum Apoſtolis dixit, Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Sed hoc dixit eis poſt reſurrectionem, præcipiens eis de vocatione gentium. quos ante paſſionem binos miſerat ad prædicandum in Iudæa, & ad baptizandum, dicens, In viam gentium ne abieritis. Iam ergo inſtitutus erat baptiſmus: quia baptizabant ſimul & prædicabant.

Ioan. 3.

Lucæ 10. a & b

Matth. 10. a & b.

De forma in qua baptizauerunt Apoſtoli ante paſſionem Chriſti. G

Si verò quæritur, in qua forma tunc baptizauerunt Apoſtoli? Sanè dici poteſt, in nomine Trinitatis, ſcilicet, in ea forma in qua baptizauerunt poſtea gentes: quę ante paſſionem poteſt intelligi fuiſſe tradita, licet non ſit ſcriptum. Non ergo tunc illam formam Chriſtus prius tradidit, cùm ad euangelizandum gentibus miſit: ſed quam ante tradiderat mittens eos in Iudæam, poſt iterauit cum ad gentes miſit, Commodius ergo dicitur inſtituto facta, quando Chriſtus à Ioãne baptizatus eſt in Iordane: quòd diſpenſauit, non quia mundari voluit cum ſine peccato fuerit, ſed quia cõtractu mundæ carnis ſuæ vim regeneratiuam cõtulit aquis, vt qui poſtea immer-

Matth. 3. d

immergeretur inuocato nomine trinitatis, à peccatis purgaretur. Tunc ergo inuocato nomine Trinitatis inſtitutus eſt baptiſmus Chriſti: in quo trinitas, cuius myſterium ibi innotuit, interius omnem baptizat.

Quare in aqua tantum fiat. H

Celebratur autem hoc ſacramentum tãtum in aqua, non in alio liquore, vt ait Chriſtus, Niſi quis renatus &c. *Ioan 3 a* Ideoq; vniformiter id fieri in aqua præcipitur, vt intelligatur, quòd ſicut aqua ſordes corporis ac veſtis abluit: ita baptiſmus maculas animæ, ſordeſq; vitiorum emundando abſtergit. Vel ideo, vt nullum inopia excuſaret: quod poſſet fieri, ſi in vino vel oleo fieret: & vt communis materia baptizandi inueniretur apud omnes: quod aqua ſignauit, quæ de latere Chriſti manauit, ſicut ſanguis alterius ſacramenti ſignum fuit. Non ergo in alio liquore poteſt conſecrari baptiſmus niſi in aqua.

Ex Ambro. ad illud c.6 ad Rom. conſepulti enim ſumus.

Ioan.19.f

De immerſione, quoties fieri debeat. I

De immerſione vero ſi quæritur, quomodo fieri debeat, præcisè reſpondemus, Vel ſemel, vel ter, pro vario more eccleſiæ. Vnde Grego. De trina immerſione baptiſmi nil verius reſponderi poteſt, quàm quod voſipſi ſenſiſtis: quia in vna fide nihil officit eccleſiæ ſanctę conſuetudo diuerſa. Quia enim in tribus ſubſiſtentiis vna ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt infantem in baptiſmo ter vel ſemel immergere: quia & in tribus merſionibus perſonarum Trinitas, & in vna poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. Nos vero qui tertio immergimus, etiam triduanæ ſepulturæ ſacramentum ſignamus. Secundum hoc licet non modo ter, ſed etiam ſemel tantum immergere. Ibi tamen dũtaxat immergere ſemel licet, vbi conſuetudo eccleſiæ talis exiſtit. Si quis verò id facere incipiat, vbi conſuetudo talis non eſt, vel ſemel tantum mergendum aſſerat, reprehenſibilem ſe conſtituit. Vnde Haymo, In ſuo ſenſu abundabat Cyprianus, cum ſemel mergebat in baptiſmo paruulos: quia quod intelligebat, ſtudioſè implebat bonis operibus abundando, licet in hoc neſcius delinqueret: ſed quia bonis operibus abundabat, poſtea correptus à

Leãdro epiſ. epiſt. 41. lib. 1. ad mediũ.

Ibidem paulo inferiùs.

Ibidem paulò ſuperius.

Super epiſtolã ad Rom. ſuper illud. c.14. Vnuſquiſque ĩ ſenſu ſuo.

Deo abundauit altiori ſenſu ter illos mergendo. Ecce abemus, quia deliquit qui ſemel merſit. Sed hoc ideo, quia aliter ſe habebat cōſuetudo illius eccleſiæ, vel quia vnam tantū faciendam merſionem aſſerebat. De trina merſione Auguſt. ait, Poſtquā nos credere promiſimus, tertio capita noſtra in ſacro fonte dimerſimus: qui ordo baptizandi duplici myſterii ſignificatione celebratur. Rectè enim tertiò immerſi eſtis, qui accepiſtis baptiſmū in nomine Trinitatis. Recte tertiò immerſi: quia accepiſtis baptiſmum in nomine Chriſti, qui die tertia reſurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita immerſio, typum dominicæ exprimit ſepulturæ. Conſtat ergo baptizādos tertiò debere immergi: & tamen ſi ſemel tantum immergantur, verum baptiſma accipiunt. Et qui ſemel immergit tantum, non peccat niſi cōſuetudo eccleſiæ obſiſtat, vel hoc modo tantum debere fieri aſſerat.

De con. diſt. 4. Poſtquā.

Quando circuncißio amiſit vim ſuam. K

Solet etiam quæri, Si circunciſio amiſit ſtatim vim ſuā ab inſtitutione baptiſmi? Ad quod dicimus in Chriſti morte terminata eſſe legalia omnia. Extunc ergo circunciſio perdidit vim ſuam, ita quòd poſtea non profecerit, ſed potius obfuerit obſeruatoribus ſuis. Sed vſque ad oblationem veræ hoſtiæ potuit prodeſſe. Si enim ante paſſionem legalia finem habuiſſent, non ea imminente vetus paſcha cum diſcipulis manducaſſet.

Ioan. 19 f vbi dicit, Cōſūmatū eſt.
Matt. 26. b
Lucæ. 22. a
Marc. 14. b
Ioan. 13. b

De cauſa inſtitutionis. L

Cauſa verò inſtitutionis baptiſmi, eſt innouatio mentis: vt homo qui per peccatum vetus fuerat, per gratiā baptiſmi renouetur, quod fit depoſitione vitiorum & collatione virtutum. Sic enim fit quiſque nouus homo, cum abolitis peccatis ornatur virtutibus. Abolitio peccatorum pellit fœditatem: Appoſitio virtutum affert decorem, & hæc eſt res huius ſacramenti, ſcilicet, interior munditia.

Quæritur an baptiſmus aperuit cœlum, quod non aperuit circunciſio. M

Si quæritur, Vtrùm baptiſmus aperuit cœlum, quod non aperuit circunciſio? Dicimus quia nec baptiſmus,

nec circuncifio regni nobis aditum aperuit, ſed hoſtia ſaluatoris: quæ ſi tempore circuncifionis oblata fuiſſet, illius temporis homines regnum intraſſent. Res ergo huius ſacramenti iuſtificatio eſt.

QVOD ALII SVSCIPIVNT SACRAmentum & rem, alii ſacramentum, & non rem, alii rem & non ſacramentum.

Diſtinct. IIII. A

HIc dicendum eſt, aliquos ſuſcipere ſacramentum & rem ſacramenti, aliquos ſacramentum & non rem, aliquos rem & non ſacramentum. Sacramentum & rem ſimul ſuſcipiunt omnes paruuli, qui in baptiſmo ab originali mundantur peccato; quanuis quidam diffiteantur illis qui perituri ſunt paruulis, in baptiſmo dimitti peccata, innitentes illi verbo Auguſt. Sacramenta in ſolis electis efficiunt quod figurant: non intelligentes illud ita eſſe accipiendum, quia cum in aliis efficiant ſacramenta remiſſionem, non hoc eis faciunt ad ſalutem, ſed ſolis electis. Nam quòd omnibus paruulis in baptiſmo remittatur peccatum per baptiſmum, Auguſt. euidenter dicit: A paruulo, inquit, recenter nato vſque ad decrepitum ſenem, ſicut nullus prohibetur à baptiſmo, ita nullus eſt qui non peccato moriatur in baptiſmo: ſed paruuli tantum originali, maiores verò etiam omnibus quæ male viuendo addiderunt ad illud quod naſcendo traxerunt, niſi enormitas vitæ impediat. Adulti quoque qui cum fide baptizantur, ſacramentum, & rem ſuſcipiunt.

De quorundam errore. In lib. de baptiſ. contra Donatiſtas primo in fine cap. 8. to. 7. In Ench. ca. in principio. 43. in tom. 3

De fictè accedentibus. B

Qui vero ſine fide vel fictè accedunt, ſacramentum, non rem, ſuſcipiunt. Vnde Hieron. Sunt lauacra gentilium, hæreticorum: ſed non lauant ad ſalutem. In eccleſia etiam qui non plena fide accipiunt baptiſma, nō ſpiritum, ſed aquam ſuſcipiunt. Aug. etiã ait, Iudæis omnibus communia erãt ſacramenta, ſed non cõmunis omnibus

Hierony. in Cõmentarijs ad id ca. 16 In aqua non es lota in ſalutem. to. 5.

Aug. ad pri. verſ. pſ. 77. Tomo. 8.

nibus erat gratia, quę eſt virtus ſacramentorũ: ita & nũc communis eſt baptiſmus omnibus baptizatis, ſed non virtus baptiſmi, id eſt ipſa gratia. Item, Omnis qui iam ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus eſt, cum accedit ad ſacramentum fidelium, niſi pœniteat eum veteris vitę, nouam non poteſt inchoare. Ab hac pœnitẽtia, cum baptizantur, ſoli paruuli immunes ſunt. His aliiſque teſtimoniis apertè oſtenditur, adultis ſine fide & pœnitentia vera in baptiſmo non conferri gratiã remiſſionis: quia nec paruulis ſine fide aliena, qui propriã habere nequeunt, datur in baptiſmo remiſſio. Siquis ergo fictè accedit, nõ habens veram cordis cõtritionem, ſacramentum ſine re accipit. Videtur tamen Aug. dicere, quòd etiam fictè accedenti, qui etiam habet odium fraternum, in ipſo momento quo baptizatur, omnia condonentur peccata, & poſt baptiſmũ mox redeant. Sed non hoc aſſerendo dicit, immo hanc opinionem & præmiſſam ſententiã conferendo. ait enim ſic, His qui ficto corde baptizãtur, aut peccata nullatenus dimittũtur: quia ſpiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: aut in ipſo tẽporis puncto per vim ſacramenti dimiſſa, iterum per fictionem replicantur: vt etiam illud verum ſit, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis &c. & illud, Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum: vt induat eum Chriſto, ſanctitas baptiſmi, & exuat eum Chriſto, pernicies fictionis. Nam redire dimiſſa peccata vbi fraterna Charitas non eſt, apertè dominus docet etiam in illo ſeruo, à quo dominus dimiſſum debitum petiit, quia ille conſeruo dimittere noluit. Sic non impeditur baptiſmi gratia quo minus omnia peccata dimittantur, etiamſi fraternum odium in eius cui dimittuntur, animo perſeuerat. Soluitur enim heſternus dies, & quicquid ſupereſt: & ſoluitur etiam ipſa hora momentumque ante baptiſmum, & in baptiſmo. Deinceps autem continuò reus incipit eſſe non ſolum conſequentium, ſed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus quæ dimiſſa ſunt. Hoc autem, vt prædiximus, non ſub aſſertione dixit: quod oſtenditur ex eo quod ait in eodem

Aug ad principiũ, cap. 2. li. de pœnitẽtiæ medicina, To 9 & homi. 50. de vtilitate pænitẽt. to. 10.

Aug ad mediũ, cap. 12. lib. 1. contra Donatiſtas Tomo. 7.

Galat. 3. d
Sap. 1. e
Matt. 18. d
Ibidem paulò inferiùs.

libro

libro ſic. Si ad baptiſmum fictus accedit, dimiſſa ſunt ei peccata, aut non ſunt dimiſſa. eligant quod voluerint. Ecce apertè cernis, ſi tamen attendis, id dixiſſe Aug. non aſſerendo, ſed quærendo, & aliorum opinionem referendo. Idem enim ait, Tunc valere incipit ad ſalutem baptiſmus, cum illa fictio veraci confeſſione receſſerit: quæ corde in malitia perſeuerante, peccatorum ablutionem non ſinebat fieri. Non ergo fictè accedenti peccata dimittuntur.

Aug. eodem li. 1 cap. 12. in principio. Ante mediū eiuſdē c. 12. Ibidem paulò ſuperius.

Quomodo intelligatur illud, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. C

Quæritur ergo quomodo illud accipiatur, Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis? Poteſt dici, quòd qui in Chriſto, id eſt, in Chriſti conformitate baptizantur, vt moriantur vetuſtati peccati: ſicut Chriſtus vetuſtati pœnę: induunt Chriſtum, quem per gratiam inhabitātem habent. Poteſt & aliter ſolui. Duobus enim modis Chriſtum induere dicimur: vel aſſumptione ſacramenti, vel rei perceptione. Vnde Augu. Induunt homines Chriſtum aliquando vſque ad ſacramenti perceptionem, aliquando vſque ad vitæ ſanctificationem: atque illud primum bonis & malis poteſt eſſe commune, hoc autem eſt proprium bonorum & pioꝛū. Omnes ergo qui in Chriſti nomine baptizantur, Chriſtum induunt vel ſecundum ſacramenti perceptionem, vel ſecundum vitæ ſanctificationem.

Galat. 3. d

Rom. 6. a Ephe. 4. c In lib. de baptiſmo cōtra Donatiſt. 5. ad pricipiū. ca. 24. in tomo, 7.

De illis, qui ſuſcipiunt rem & non ſacramentum. D

Sunt & alii, vt ſuprà poſuimus, qui ſuſcipiunt rem & non ſacramentum. Qui enim effundunt ſanguinem pro nomine Ieſu, et ſi non ſacramentū, rem tamen accipiunt. Vnde Auguſt. Quicunque non percepto regenerationis lauacro pro confeſſione Chriſti moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum ſi abluerentur ſacro fonte baptiſmi. Audiſtis quòd paſſio pro Chriſti nomine ſuſcepta, ſupplet vicem baptiſmi. Nec tantum paſſio vicem baptiſmi implet, ſed etiam fides & contritio, vbi neceſſitas excludit ſacramentum: ſicut apertè docet Aug. dicens baptiſmi vicem aliquando im-

In 13 li de ciuit Dei in princip c. 7. Tomo. 5.

Aug. I principio ca. 21. lib. 4. de baptiſmo cotra Donat. to. 7.
Lucæ. 23. f

plere paſſionem. De latrone illo, cui non baptizato dictum eſt, Hodie mecum eris in paradiſo, beatus Cyprianus non leue documentum aſſumit. Quod etiam atq; etiam ego conſiderans, inuenio, non tantum paſſionem pro nomine Chriſti id, quod baptiſmo deerat, poſſe ſupplere, ſed etiam fidem conuerſionemque cordis, ſi forte ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt. Neque enim ille latro pro nomine Chriſti crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorū ſuorum: nec quia credidit, paſſus eſt: ſed dum patitur credit. Quantum ergo fides valeat, etiam ſine viſibilis baptiſmi ſacramento: quod Apoſtolus ait, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem; in illo latrone declaratum eſt, ſed tunc impletur inuiſibiliter, cum myſterium baptiſmi non contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit. Et baptiſmus quidem poteſt eſſe vbi conuerſio cordis defuerit: conuerſio autem cordis poteſt quidem ineſſe non percepto baptiſmo, ſed contempto baptiſmo non poteſt. nec vllo modo dicenda eſt conuerſio cordis ad Deum, cum Dei ſacramentum contemnitur. Ecce hic habes, non ſolum paſſionem, ſed etiam fidem & contritionem conferre remiſſionem, vbi non contemnitur ſacramentum: vt in latrone illo oſtenditur, qui non per paſſionem, ſed per fidem ſaluatus eſt ſine baptiſmo. Sed dicunt quidam hoc tractaſſe Auguſtinum. Retractauit quidem exemplum, ſed non ſententiam. Ait enim in 4. lib. Cum dicerem vicem baptiſmi poſſe habere paſſionem, non ſatis idoneū poſui illius latronis exemplum: quia vtrum non fuerit baptizatus, incertum eſt. Conſtat ergo, ſine baptiſmo aliquos iuſtificari & ſaluari. vnde Ambr. de Valentiniano, Ventrem meum doleo, vt prophetico erat eloquio: quia quem regeneraturus eram, amiſi: veruntamen gratiam quam ille popoſcit, non amiſit.

Rom. 10. b

Aug. ibidē lib. 4. c. 25. ad prīcipiū.

In lib. 2. ret. c. 18. in medio. tom. 1.

In oratione funebri de obitu Valentiniani Imper. paululū ante mediū, in to. 3.

Hiere. 4 f

Quæ videntur obuiare prædictis. E

His autem videtur obuiare, quod dominus dicit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnū cœlorum. quod ſi generaliter verū eſt,

Joan. 3. a

non videntur eſſe vera ſuperius poſita. Sed illud intelligendum eſt de illis qui poſſunt, & contemnunt baptizari. Vel ita intelligendum eſt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, id eſt, ex ea regeneratione quæ fit per aquam, & ſpiritum ſanctum, non ſaluabitur. Illa autem regeneratio fit non tantum per baptiſmum, ſed etiam per pœnitentiam & ſanguinem. Vnde authoritas dicit, ideo Apoſtolum pluraliter dixiſſe fundamentum baptiſmatũ, quia eſt baptiſmus in aqua, in ſanguine, in pœnitentia. Hoc autem non ideo dicit, quòd ſacramentũ baptiſmi fiat nõ niſi in aqua: ſed quia ipſius virtus, id eſt ſanctificatio, datur non modo per aquã, ſed per ſanguinem vel pœnitentiam interius. Ratio etiã id ſuadet, Si enim non valentibus credere paruulis ſufficit baptiſmus, multo magis ſufficit fides adultis volentibus, ſed non valentibus baptizari. Vnde Aug. Quæris quid ſit maius, fides an aqua: non dubito quin reſpondeã, fides. Si ergo quod minus eſt ſanctificare poteſt, nonne quod maius eſt, id eſt fides? de qua Chriſtus ait, Qui crediderit in me, etiam ſi mortuus fuerit, viuet. Sed dicunt aliqui, nullum adultum in Chriſtum credere vel charitatem habere ſine baptiſmo, niſi ſanguinem fundat pro domino: ſubdita introducentes teſtimonia Aug. ait, Ex illo tempore quo ſaluator dixit, Niſi quis renatus fuerit &c. abſque ſacramento baptiſmi, pręter eos qui in eccleſia ſanguinem fundunt, aliquis vitam ęternam accipere non poteſt. Item, Nullum cathecuminum quãuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota ſacramenta baptiſmi complentur. Item, Baptizatis iter tantum ſalutis eſſe credimus. Sed quod in his minus dixit, in aliis capitulis ſuprapoſitis ſuppleuit. Et ideo hæc ſic intelligenda ſunt, vt illi ſoli habentes tempus baptizandi excipiãtur. ſi enim aliquis habens fidem & charitatem voluerit baptizari, & non valet neceſſitate præuentus, ſupplet omnipotentis benignitas quod ſacramento defuerat. Dum enim ſoluere poteſt, niſi ſoluat, tenetur: ſed cum iã non poteſt & tamen vult, non imputat ei deus, qui ſuam po-

Glo ordi. ad illud 6. heb. ab operibus mortuis.

** De vnico baptiſmo. Ioan. 11. c*

In li. de fide ad Petrum. poſt mediũ. Cap. 3. Ioan. 3. a Aug. in eccleſiaſt. dogmatibus in principio. Cap. 74. Tomo. 3. Ibidem paulo ſuperius.

tentiam ſacramentis non alligauit. Quod vero inuiſibilis ſanctificatio ſine uiſibili ſacramento quibuſdam inſit, apertè Aug. tradit ſuper Leuit. dicens inuiſibilem ſanctificationem quibuſdam affuiſſe & profuiſſe, ſine uiſibilibus ſacramentis. Viſibilem verò ſanctificationem, quæ fit ſacramento viſibili ſiue inuiſibili, poſſe adeſſe, non poſſe prodeſſe: nec tamen viſibile ſacramentũ ideo contemnendum eſt, quia contemptor eius inuiſibiliter ſanctificari non poteſt. Hinc Cornelius & qui cum eo erant, iam ſpiritu ſanctificati baptizati ſunt. Nec ſuperflua iudicanda eſt ſanctificatio viſibilis, quia inuiſibilis præceſſit. Sine uiſibili ergo inuiſibilis ſanctificatio eſſe poteſt & prodeſſe viſibilis autem quæ fit ſacramento tenus, ſine inuiſibili prodeſſe nõ poteſt, cum iſta ſit omnis illius utilitas, Simoni Mago viſibilis baptiſmus non profuit, quia inuiſibilis non affuit: ſed quibus inuiſibilis affuit, profuit: nec tantum ualet fides aliena paruulo, quantum propria adulto. Paruulis enim non ſufficit fides eccleſiæ ſine ſacramento: quia ſi abſque baptiſmo fuerint defuncti, etiam cum deferuntur ad baptiſinum, damnabuntur, ſicut multis ſanctorum authoritatibus comprobatur. Ad quod hoc unum ſufficiat Auguſt. ait. Firmiſſimè tene, paruulos qui vel in vteris matrum viuere incipiunt & ibi moriuntur, vel de matribus nati ſine ſacramento baptiſmi de hoc ſeculo tranſeunt, æterno ſupplicio puniendos: quia etſi propriæ actionis peccata non habuerunt, originale tamen peccatum traxerunt carnali concupiſcentiæ conceptione. Et ſicut paruuli qui ſine baptiſmo moriuntur, infidelium aſcribuntur numero, ita qui baptizantur, fideles dicuntur: qui à fidelium conſortio non ſeparantur, cum orat Eccleſia pro fidelibus defunctis. Fideles ergo ſunt non propter virtutem, ſed fidei ſacramentum. Vnde Aug. Paruulum etſi nondũ fides illa quæ etiam in credentium voluntate conſiſtit, iam tamen fidei ipſius ſacramentum, id eſt, baptiſmus, fidelem facit: ſicut credere reſpondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipſam mente annuendo, ſed ipſius rei percipiendo ſacramentum.

Super Leuit. in fine, c. 84. in tomo 4.

Act. 10. a

Ex Aug. eodem ca. paulo ſuperius. Actuum 8. c

Aug. in ca. 27. li. de fide ad Petrum.

Epiſt. ad Bonifaciũ 23. in fine, to. 2.

Quid

Quid proſit baptiſmus his qui cum fide accedunt. F

Solet etiam quæri de illis qui iam ſanctificati ſpiritu, cum fide & charitate ad baptiſmum accedunt: quid eis conferat baptiſmus? Nihil enim eis uidetur præſtare, cũ per fidem & contritionem iam remiſſis peccatis iuſtificati ſunt. Ad quod ſane dici poteſt, eos quidem per fidem & contritionem iuſtificatos, id eſt, à macula peccati purgatos, & à debito æternæ pœnæ abſolutos, tamen adhuc teneri ſatisfactione temporali qua pœnitentes ligantur in eccleſia. Cum autem baptiſmum percipiunt, & à peccatis ſi quæ interim poſt conuerſionem contraxerunt, mundantur & ab exteriori ſatisfactione abſoluũtur: & adiutrix gratia omniſque virtus in eo augetur, vt uerè nouus homo tunc dici poſſit. Fomes quo peccati in eo amplius debilitatur. Iõ Hie. dicit, ꝙ fides quæ fideles facit, in aquis baptiſmi datur uel nutritur: quia non habenti aliqñ ibi datur, & iam habenti ut plenius habeat datur: ſic & de aliis intelligendum eſt. Qui ergo mundus accedit, ibi fit mũdior & omni hñti ibi amplius datur. Qđ verò omnis exterior ſatisfactio ibi relaxetur, Amb. oſtendit ſuper illũ locũ, Sine pœnitentia ſunt dona Dei & uocatio dicens. Gratia Dei in baptiſmo non requirit gemitũ uel planctũ, uel aliqđ opus: ſed & oĩa gratis condonat. Qđ quidem de exteriori gemitu vel planctu accipiendũ eſt. Nã ſine interiore nemo adultus renouatur: ſed exteriores ſatisfactiones & afflictiones. ſ. ſordes pœnitentiũ, ibi dimittuntur: Multũ ergò confert baptiſmus, ẽt iam per fidẽ iuſtificato: quia accedens ad baptiſmũ, quaſi ramus à colũba portatur in arcã: qui antè intus erat iudicio Dei, ſed nunc ẽt iudicio eccleſię intus eſt. Cũ uerò in baptiſmo peccatũ deleatur, & ſatisfactio exterior non imputetur: quærit̃ cur pœnalitas, cui pro peccato addicti ſumus, non tollat̃? Hoc iõ tradunt fieri ſancti, quia ſi à pœna homines per baptiſmũ liberarent̃ ipſam putarent baptiſmi p̃mium preciũ non æternũ regnum. Ideo ſoluto reatu peccati, temporalis pœna tñ manet: ut illa uita ſtudioſius quærat̃, quæ erit à pœnis oĩbus aliena. Iõ ẽt manet, ut ſit fideli & certãdi materia, & vin-

Matt. 25. e

Ad Rom. 11. d

Amb. ad illud c 11. ad Rom in commẽtariis. t. 5

Gene. 8. b

Cap. 24. Iſidorus l. 1. de ſummo bono.

& vincendi occaſio: qui non vinceret ſi non pugnaret, nec pugnaret ſi in baptiſmo fieret immortalis.

Cuius rei baptiſmus, qui datur iam iuſto ſit ſacramentum. G

Si quæritur, Cuius rei baptiſmus ille ſit ſacramentū, qui datur iam iuſto? Dicimus ſacramentum eſſe & rei, quæ præceſſit, id eſt, remiſſionis ante per fidem datæ, & remiſſionis temporalis pœnæ, ſiue peccati ſi habetur, ſi quod interim committitur, & nouitatis ac omnis gratiæ ibi præſtitæ. Omnis etenim rei ſignum eſt, cuius cauſa eſt. Nec mireris rem aliquando præcedere ſacramentum cum aliquando etiam longè poſt ſequatur: ut in illis qui fictè accedunt: quibus, cum poſtea pœnituerint, incipiet baptiſmus prodeſſe: in quibus fuit baptiſmus ſacramentum huius ſanctificationis, quàm pœnitendo habent. Sed ſi nunquam pœniterent. nec à figmento recederent: cuius rei ſacramentum eſſet baptiſmus ab illis ſuſceptus? Poteſt dici, rei quæ ibi fieret, ſi non eorum enormitas impediret.

Si paruulis datur in baptiſmo gratia qua poſſunt in maiori ætate proficere. H

Solet etiam quæri, Si paruulis in baptiſmo datur gratia, qua cum tempore habuerint vtendi libero arbitrio, poſſint bene velle & currere. De adultis enim qui dignè recipiunt ſacramentum, non ambigitur quin gratiam operantem & cooperantem perceperint, quæ in uacuū eis cedit, ſi per liberum arbitrium poſt mortaliter delinquerint: qui merito peccati gratiam appoſitam perdūt. Vnde dicuntur contumeliam ſpiritui ſancto facere, & ipſum à ſe fugare. De paruulis verò qui nondum ratione vtuntur, quæſtio eſt, An in baptiſmo receperint gratiam, qua ad maiorem venientes ætatem poſſint uelle & operari bonum? Videtur quòd non receperint: quia gratia illa charitas eſt, & fides quæ uoluntatem præparat & adiuuat. Sed quis dixeris eos accepiſſe fidem & charitatem? Si verò gratiam non receperint, qua bene operari poſſunt cum fuerint adulti: non ergo ſufficit eis in hoc ſtatu gratia in baptiſmo data, nec per illum poſſunt

2. ad Corin. 6.a

modo

modo boni eſſe, niſi alia addatur: quæ ſi non additur, non eſt ex eorum cura, quia iuſtificati ſunt à peccato, Quidam putant gratiam operantem & cooperantem cunctis paruulis in baptiſmo dari in munere, non in vſu ut cum ad maiorem venerint ætatem, ex munere ſortiantur vſum, niſi per liberum arbitrium uſum muneris extinguant peccando: & ita ex culpa eorum eſt, non ex defectu gratiæ quòd mali fiunt: qui ex Dei munere valentes habere vſum bonum, per liberum arbitrium tenuerunt, & vſum prauum elegerunt.

QVOD BAPTISMVS AEQVE Sanctus eſt à bono, & à malo datus bono, vel malo,

Diſtinct. V, A

POſt hec ſciendum eſt, ſacramentum baptiſmi à bonis & à malis miniſtris dari, ſicut à bonis, & à malis ſumitur. Nec melior eſt baptiſmus qui per meliorem datur, nec minus bonus qui per minus bonum datur, nec malus qui per malum datur, nec maius munus datur in baptiſmo dato à bono, nec minus in baptiſmo dato à malo, ſed æquale: quia non eſt munus hominis, ſed Dei: quod totum ſubditis declaratur teſtimoniis. Aug. ait, Baptiſmus talis eſt, qualis ille in cuius poteſtate datur, non qualis eſt ille per cuius miniſterium datur. Item, Prorſus fieri poteſt, vt aliqui verũ habeant baptiſmũ, & non habeant veram fidem. Item, Si inter bonos miniſtros cum ſit alius alio melior, non eſt melior baptiſmus qui per meliorem datur, nullo modo malus eſt, qui ẽt per malum datur, quia idem baptiſmus datur & ideo per miniſtros diſpares Dei munus eſt æquale, qa non illorum, ſed eius eſt. Idem, Cum baptizat malus, illud quod datum eſt, vnum eſt, nec impar pp impares miniſtros, ſed par & ęquale pp hoc, Hic eſt qui baptizat, Item Ego dico & nos dicimus omnes, quia iuſtos oportet eſſe per quos baptizatur: iuſtos oportet eſſe tanti iudicis miniſtros. Sint miniſtri iuſti ſi uolunt. Si aũt noluerint eſſe

De baptiſmo per comparationem ad dentes.

Augu. ad c. 1. Ioan. Sed ego neſciebã eum tracta. 5. to. 9.

Aug. in principio, ca. 1, de bapti. contra Petilianum. Tomo 7.

Contra Creſconium, l. 3, cap. 6,

rint eſſe iuſti qui ſedent in cathedra Moyſi, ſecurum me facit magiſter meus, ſcilicet, Chriſtus: de quo ſpiritus ſanctus dicit, Hic eſt qui baptizat. Item, Quos baptizauit Iudas, Chriſtus baptizauit. Si quos ergo baptizauit ebrioſus, homicida: adulter ſi Chriſti erat baptiſmus. Chriſtus baptizauit. Non timeo adulterũ, nec ebrioſum nec homicidam, quia columbam attendo per quã mihi dicitur, Hic eſt qui baptizat. Item, Homicida dedit baptiſmum Chriſti: quod ſacramentum tam ſanctum eſt, vt nec homicida miniſtrante polluatur. Item, Si in hæreſi quacunq; vel ſchiſmate quiſpiam in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti baptiſmi ſacramentum acceperit, integrum ſacramẽtum accepit: ſed ſalutem, quę uirtus eſt ſacramenti, non habebit ſi extra eccleſiam catholicam ipſum ſacramentum habuerit. Debet ergo ad eccleſiam redire: non ut ſacramentum baptiſmi iterũ accipiat, quod nemo debet in aliquo repetere: ſed ut in ſocietate catholica vitam accipiat, Baptiſmus enim extra eccleſiã nequit prodeſſe. Ibi enim cuiq; prodeſſe poteſt baptiſmus, ubi poteſt prodeſſe eleemoſyna, ſcilicet, in eccleſia. Item Iſidorus Romanus pontifex non hominẽ iudicat qui baptizat, ſed ſpiritum Dei ſubminiſtrare gratiam credit baptiſmi, licet paganus ſit qui baptizat. In his perſpicuè cernis, baptiſmum uerũ bonis & malis dari, & à bonis & à malis, & ipſum tamen æquè ſanctum eſſe, & munus eius æquale in bonis, ſiue a bonis, ſiue à malis baptizentur.

Augu. ſuper Ioã tract. 6. ante mediũ ... Ioan 1. c Ibidem trac. ſuperiùs. Matth. 23. Aug lib. de ... c ... poſt medium. Ibidem pau lo inferius. ... Iſi. c. 24. lib. 3. de offi ciis eccleſ.

De poteſtate baptiſmi & miniſterio. B

Quia miniſterium tantum habent, non poteſtatem baptiſmi. Poteſtatem enim ſibi retinuit. Quod nouit Ioannes cum uidit columbam deſcendentem ſuper Chriſtum. Vnde Aug. Quid nouerat Ioannes Baptiſta? dominum. Quid non nouerat? poteſtatem dominici baptiſmi in nullum hominem à domino tranſituram, ſed miniſterium planè tranſiturum: poteſtatem à domino in neminem, ſed miniſterium in bonos & malos. Non exhorreat columba miniſterium malorum: reſpiciat poteſtatem domini. Quid facit ibi miniſter malus, ubi bonus eſt domi-

Ioan. 1. e Aug. ad illud Ioan. 1. Et ego neſciebam trac. 5. ante mediũ.

eſt dominus? Neq; qui plantat, neq; qui rigat eſt aliquid ſed qui incrementum dat Deus Si ſuperbus fuerit miniſter, cum diabolo computatur, ſed non contaminatur donum Chriſti, quod per illum fluit purum eſt. Per lapideum canalem tranſit aqua ad areolas: in canali lapideo nil generatur, ſed hortus fructus plurimos affert. Habent ergo non modo boni, ſed etiam mali miniſterium baptizandi, ſed neuter poteſtatem baptiſmi. Miniſterium enim dedit Chriſtus ſeruis, ſed poteſtatem ſibi retinuit, quam ſi vellet poterat ſeruis dare, ut ſeruus daret baptiſmum ſuum tanquam vice ſua. Et poteſtatem ſuam conſtituere poterat in aliquo, vel in aliquibus ſeruis, vt tanta vis eſſet in baptiſmo ſerui quanta eſt in baptiſmo domini: ſed noluit, ne ſeruus in ſeruo ſpem poneret. Baptizat ſeruus, ut miniſter, baptizat dominus tãquam poteſtatem habens: quam ſi daret ſeruis, ut ſcilicet, ipſorum eſſet quod domini erat, tot eſſent baptiſmi quot ſerui: ut ſicut dictus eſt baptiſmus Ioannis, ſic diceretur baptiſmus Petri, vel Pauli. Quod ne fieret retinuit ſibi dominus poteſtatem baptiſmi, ſeruis autem miniſterium dedit. Si ergo ſeruus dicit ſe baptizare, rectè dicit, ſed tanquam miniſter baptizat, & ideo nõ differt, ſiue bonus, ſiue malus baptizet. Inde etiam nemo dicit, baptiſmus meus, cum tamen dicat euangelium meum, prudentia mea, licet ſint, hæc à Deo in quibus differentia eſt. Alius enim alio meus operatur in euangelizando: & alius alio prudentior eſt. Alius autem alio magis minusve baptizatus ſiue ab inferiori ſiue à maiori baptizetur, dici non poteſt.

1. Cor. 3. b

Ibidem paulò inferius.

Aug. eodem trac. 5. ſuper Io. ſuperius.

Quæ fuit poteſtas baptiſmi quam potuit Chriſtus dare ſeruis. C

Hic quæritur, quæ ſit illa poteſtas baptiſmi, quam Chriſtus ſibi retinuit, & potuit dare ſeruis? Hæc eſt, ut plurimi uolunt poteſtas dimittendi peccata in baptiſmo, ſed poteſtas dimittendi peccata, q in Deo eſt, Deus eſt. Ideo alii dicunt hanc poteſtatẽ non potuiſſe dare alicui ſeruorũ: quia nulli potuit dare, vt eſſet qđ ipſe eſt, vel ut haberet eſſentiã quam ipſe habet, cui hoc eſt eſſe, quod poſſe. Dicunt enim, Si hanc potentiam alicui dare

potuit,

Hic magiſter non tenetur. potuit, potuit ei dare creaturas creare: quia non eſt hoc maioris potentiæ quam illud. Ad quod dici poteſt, quia potuit eis dare potentiam dimittendi peccata, non tamen ipſam eandem qua ipſe potens eſt, ſed potentiam creatã qua ſeruus poſſet dimittere peccata: non tñ vt author remiſſionis, ſed vt miniſter, nec tamen ſine Deo authore: vt ſicut in miniſterio habet exterius ſanctificare, ita in miniſterio haberet interius mũdare: & ſicut illud facit Deo authore, qui cum eo & in eo operatur illud exterius, ita interius mundaret Deo authore, qui eius verbo velut quodam miniſterio vteretur. Item etiam poſſet Deus per aliquem creare aliqua, nõ per eum tanquã authorem, ſed miniſtrum cũ quo & in quo operaretur ſicut in bonis operibus noſtris ipſe operatur & nos: nec ipſe tantum nec nos tantum, ſed ipſe nobiſcum & in nobis: & tamen in illis agendis miniſtri eius ſumus, non authores. Ita ergo potuit dare ſeruo poteſtatem dimittendi peccata in baptiſmo, id eſt, vt in mundatione interiori ſeruus cum domino operaretur: nõ ſeruus, ſine domino, nec dominus ſine ſeruo, ſed dominus cum ſeruo & in ſeruo: ſicut in exteriori miniſterio dominus operatur cum ſeruo & in ſeruo. Vnde & dominus dicitur ſanctificare, & ſeruus: ſed dominus inuiſibili gratia, ſeruus viſibili ſacramento. Vñ Aug. ſuper Leuit. Dominus ait. Ego dominus qui ſanctifico. Et de Moyſe etiã dictum eſt, Et ſanctificabis eũ. Sed Moyſes ſanctificat viſibilibus ſacramentis, per miniſterium: dominus autem inuiſibili gratia, per ſpiritun, vbi eſt totus fructus viſibilium ſacramẽtorũ ſine hac ſanctificatione viſibilia ſacramenta nil proſunt. Si quis hoc melius aperire poterit, non inuideo.

Cap. 84. in princip. t. 4. Leuit. 21. d Exod. 19. c

QVIBVS LICEAT BAPTIZARE.

Diſtinct. VI. A

Iſid. in fine, c 24. l. 2. de Eccl. officiis.

NVnc quibus liceat baptizare addamus. De hoc Iſidor. ait. Conſtat baptiſmum ſolis ſacerdotibus eſſe traditum: eiusque miniſterium nec ipſis diaconibus implere

plere eſt licitum abſq; epiſcopo vel presbytero, niſi his procul abſentibus, vltima languoris cogat neceſſitas: quod etiam laicis fidelibus permittitur. Ex concilio Carth. 5. Item, Mulier, quanuis ſancta, baptizare nõ præſumat, niſi neceſſitate cogente. De illis verò qui ab hæreticis baptizantur, vtrùm rebaptizandi ſint, quæri ſolet. Ad quod breuiter dicimus, quia quicunque ſit qui baptizet, ſi ſeruatur forma à Chriſto tradita, verum baptiſmum dat: & ideo qui illum ſumit non debet rebaptizari. Vnde Beda, Siue hæreticus, ſiue ſchiſmaticus, ſiue facinoroſus quiſque in confeſſione ſanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus eſt à nobis catholicis rebaptizari, ne confeſſio & Trinitatis inuocatio videatur annullari. Item Aug. Quanuis vnum ſit baptiſma & hæreticorum, ſcilicet, eorum qui in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti baptizant, & eccleſiæ catholicæ. qui tamen foris eccleſiam baptizantur, non ſumunt ad ſalutem baptiſmum, ſed ad perniciem: habentes formã ſacramenti, virtutem autem eius abnegantes: & ideo eccleſia non eos rebaptizat, quia in nomine Trinitatis baptizati ſunt: & ipſa eſt forma ſacramenti. Item, Rebaptizare hæreticum, qui hæc ſanctificationis ſigna perceperit: omnino peccatum eſt: catholicum verò, immaniſſimum ſcelus eſt, Ex his apertè colligitur, quòd qui etiam ab hæreticis baptizati ſunt ſeruato charactere Chriſti, rebaptizandi non ſunt: ſed tantùm impoſitione manus reconciliandi, vt ſpiritum ſanctum accipiant, & in ſignum deteſtationis hæreticorum. Sunt tamen nonnulli doctorum, vt Cyprianus & alii quidam, qui dicere videntur ab hæreticis non poſſe tradi baptiſmum: & eos eſſe rebaptizandos cum veniunt ad eccleſiam, qui ab illis dicuntur baptizati. Sed hoc de illis verum eſt, qui extra formam eccleſiæ baptizare præſumunt. Cyprianus tamen ibi à veritate deuiaſſe videtur: qui ait de hæretico, Quomodo ſanctificare aquam poteſt cum ipſe immundus eſt, & apud quem ſpiritus ſanctus non eſt? cum dominus dicat in lege, Quæcunq; tetigerit immundus, immunda erunt: quid poteſt dare quod ipſe nõ habet?

Ca. 100. cõcilij 4. Cart.

Beda homil. 1. in feſt. inuentionis ſanctæ crucis de euãgelio Io. c. 3. Aug. q. 59. lib. 60. tantumque mundi.

Auguſt. ad Maximinũ donatiſtam, ad pricipiũ. Ad quæſt. Oroſij. & habe de con. di. cap.

Num. 19. d

bet? Hoc verò ex ignorãtia eũ dixiſſe Aug. innuit dicẽs, Martyrem Cyprianum glorioſum, qui apud hæreticos vel ſchiſmaticos datum baptiſmum nolebat cognoſcere, dum eos nimis deteſtaretur, tanta eius merita vſque ad triumphum martyrii ſecuta ſunt, vt & charitatis qua excellebat luce, obũbratio illa fugaretur, & ſiquid purgandum erat, paſſionis falce tolleretur. Nec nos qui baptiſmi veritatem & hæreticorum iniquitatem agnoſcimus, ideo Cypriano meliores ſumus, ſicut nec Petro: quia gentes iudaizare non cogimus.

Contra Petilian. de vnico baptiſmo ad finẽ, c. 13 tomo 7.

Hieronymus ſuper epiſtolam ad Romanos. B

Hoc etiam ſciendum eſt, quòd licet ter immergatur propter myſterium Trinitatis, tamen vnum baptiſma reputatur. Illud etiam ignorandum non eſt, quòd in materno vtero nullus baptizari poteſt, etiam ſi mater baptizetur. Vnde Iſidorus. Qui in maternis vteris ſunt, ideo baptizari non poſſunt: quia qui natus adhuc ſecũdum Adam non eſt, ſecundum Chriſtum non poteſt renaſci: neque regeneratio in eum dici poteſt, quem generatio non præceſſit. Item Auguſt. Non poteſt quiſquã renaſci antequam natus ſit. Si verò opponitur de Hieremia, & de Ioanne Baptiſta, qui ab vtero ſanctificati legũtur: quod etiam de Iacob quidam putant. Dicimus, ſi ſanctificatio ibi accipitur interior emundatio, in miraculis diuinæ potentiæ eſſe habendum, vt Auguſt. ait, ambiguè ſuper hoc loquens. Si vſque adeo, inquit, in illo puero acceleratus eſt vſus rationis & voluntatis, vt intra materna viſcera iam poſſet agnoſcere & credere, quod in aliis paruulis expectatur ætas vt poſſint, in miraculis habendum eſſe diuinæ potentiæ, non ad humanæ trahẽdum exemplum naturæ. Nam quando voluit Deus, ét iumentum locutũ eſt. Idem de Hieremia legitur, Priuſquam exires de ventre ſanctificaui te. Illa tamen ſanctificatio qua efficimur templum Dei, non niſi renatorum eſt. Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei. Nemo autem renaſcitur, niſi prius naſcatur. Vnde illa ſanctificatio poteſt ſecundum prædeſtinationem accipi. Ecce videtur dubitanter

Hiero. ad illud c. 4. epi. ad Epheſ. vnus Dominus vna fides, vnum baptiſma, in comment. to. 9.

De con. diſt. 4. quæ. ĩ materno.

Au. epi. 57. ad Dardanũ in medio.

Ibidẽ paulò inferiùs.

Hierem. 1. b & Luc. 1. b Malach. 1. a

Ibidem inferiùs.

dubitanter loqui. qui etiam in eodem dicit, Non dictum eſt quia credidit infans in vtero, ſed exaltau.t: nec Elizabet dicit, Exultauit in fide, ſed Exultauit in vtero meo. Et potuit eſſe hæc ſanctificatio, tantæ rei à maiori cognoſcendæ indicium, non à paruulo cognitæ, Abſque aſſertione de hac ſanctificatione loquitur, non definiẽs qualiter intelligenda ſit illa ſanctificatio: an ſit ſignum futuræ rei, an veritas iuſtificationis per ſpiritum factæ. Sed melius eſt, vt dicamus illos præter communem legem in vteris iuſtificatos, & gratia præuentos dimiſſis omnibus peccatis: quod etiam multis ſanctorum teſtimoniis edocetur.

Ibidem ſuperiùs ad medium. *Ibidem ſuperiùs.* *Num. 22.* *Hierem 1. b* *1 Cor. 3. d* *Ioan. 3. a* *Lucæ. 1. c*

Si baptiſmus ſit verbis corruptè prolatis. C

Quæri etiam ſolet, Si corruptè proferantur verba illa, an baptiſmus ſit? De hoc Zacharias Bonifacio ſcribit, Retulerunt mihi nuncii tui, quod fuerit ſacerdos in eadem prouincia, qui Latinam linguam pœnitus ignorabat: & dum baptizaret, neſcius latini eloquii, infringẽs linguam diceret, Baptizo te in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti: & propter hoc conſideraſti rebaptizare. Sed ſi ille baptizauit, non errorem inducens vel hereſim; ſed pro ſola ignorantia Romanæ locutionis, infringendo linguam baptizans dixiſſet: non poſſumus conſentire vt denuo baptizetur.

Zach. Pa Bonifacio epiſcopo epiſ. 2. to. 2. concil. ad princip.

Leo Papa. D

Præterea ſciendum eſt, quod illi de quibus nulla extant iudicia inter propinquos vel domeſticos vel uicinos à quibus baptizati fuiſſe doceantur, agendum eſt vt renaſcantur ne pereant: in quibus quod non oſtenditur geſtum, ratio non ſinit vt uideatur iteratum. Conferendum eis uidetur, quod collatum eſſe neſcitur. quia non temeritas interuenit præſumptionis, ubi eſt diligentia pietatis.

Leo Pa. pri. epiſt. 90. ad Ruſti. epiſc. Narbo. cap. 15. to. 1. cõci. De cõſe. diſt. 4. c. ſi nulla. Ibidem paulò inferiùs.

De illo qui pro ludo immergitur. E

Solet etiam quæri, de illo qui iocans, ſicut mimus, commemoratione tamẽ Trinitatis immergitur, utrùm baptizatus ſit? Hoc autem Aug. nõ definit, ita inquiẽs, Si totũ ludicrè & mimicè & iolculariter ageretur, utrum

Aug. in principio, ca. 53. lib. 7. de baptiſmo cõtra

Dona.to.7. approbandus eſſet baptiſmus qui ſic daretur, diuinum iu-
Ibidē ad finem. dicium per alicuius reuelationis miraculū oratione implorandum eſſe cēſerem. Videtur tamen ſapientibus nō fuiſſe baptiſma: vt cum aliqui in balneum vel in flumen merguntur in nomine Trinitatis, non eſt tamen baptiſmus, qua non intentione baptizandi illud geritur. Nam in hoc & in aliis ſacramentis ſicut forma eſt ſeruanda, ita & intentio illud celebrandi eſt habenda. Illud etiam non te moueat quòd quidam non ea fide paruulos ad baptiſmum ferunt, vt per ſpiritum ad vitam regenerentur æternam: ſed eos putant hoc remedio temporalem accipere ſanitatem. non enim propterea illi non regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur.

Aug. ad Bonifaciū epiſ. 23. ad med. Tomo. 2.

Quòd duo tempora erant in quibus baptizabantur homines. F

Leo Pa. pri. epiſt. 4. c. 5. epiſc. Siciliæ Cap. 6 eiuſdē epiſtolæ.

Agnoſcendum eſt etiam, in baptizandis electis duo tempora eſſe ſeruanda, id eſt, paſcha & pentecoſten, vt in ſabbato paſchæ vel pentecoſtes baptiſmi ſacramentum celebretur. Qui verò neceſſitate mortis vel periculi vrgentur, omni tempore debent baptizari.

De reſponſione patrinorum. G

Porro cuncti ad baptiſmum venientes, fidem ſuā profiteri debent, & exponere ad quid petendum venerint ad eccleſiam. Vnde etiam baptizaudo quæritur. Quid veniſti ad eccleſiam petere? Qui ſi adultus eſt, pro ſe reſpondet, Fidem, id eſt, ſacramentum fidei, & doctrinam. Ita etiam per ſingula interrogatus, reſpondet ſe credere in patrem & filium & ſpiritum ſanctum. Si autem paruulus eſt, non valens credere vel loqui, alius pro eo reſpondet. Vnde Iſidorus, Paruuli alio profitente baptizātur, qui adhuc loqui vel credere neſciunt: ſicut etiam pro ægris, mutis, vel ſurdis alius profitetur dum baptizantur. ſic & de pœnitentibus agendum eſt, Si verò pro eo qui reſpondere poteſt, alius reſpondeat, non itidem valet: ſicut dictum eſt, Aetatem habet, pro ſe loquatur. Si verò quæritur, ex quo ſenſu pro paruulo dicatur Credo, vel fidem peto: Dicimus de ſacramento fidei id eſſe intelligendum, quod reſpondetur petere cum defertur ad eccle-

Iſidorus. 2. lib. de offi. eccleſiaſt. poſt mediū. c. 24

Aug. in fine. ca. 24. lib. 4. de baptiſ. cōtra Donati. Ioan. 9. c

eccleſiam, & habere fidem cum baptizatur: vt ſit ſenſus cũ dicitur, Fidem peto, id eſt, ſacramentũ fidei præſto ſum recipere? Credo, id eſt, ſacramentum fidei ſuſcipio: quod eſt, hic paruulus pręſto eſt ſacramētum fidei accipere. Vnde Aug. Nihil eſt aliud credere quam fidem habere: & ideo cũ reſpondetur credere paruulus, qui fidei nondum effectum habet, reſpondetur fidem habere propter fidei ſacramentũ, & conuertere ſe ad Deum propter cõuerſionis ſacramētũ. Sed adhuc quæritur ex quo ſenſu pro paruulo reſpõdeatur, Credo in Deũ patrem, & in Ieſum Chriſtum, & in ſpũm ſanctũ. Nunquid de ſacramento fidei an de fide mentis ibi agitur? Si de ſacramento, cur nominatim diſtinguuntur perſonæ? Si vero de fidei affectu, quomodo verum eſt, cũ ea paruulus careat? An illud facturus paruulus ſpondetur cum creuerit, ſicut & omnibus pompis diaboli ſpondetur abrenunciare. quod ſi non ſeruauerit factus adultus, tenebitur ipſe, vel ſponſor? Sanè etiam dici poteſt ibi ſponderi pro paruulo quòd ad maiorem ætatem, ſi venerit, & pompis diaboli renunciabit, & ſanam fidem tenebit, cuius tunc ſacramentum recipit. Hac autẽ ſponſione paruulus pro quo fit, tenebitur non ſponſor ſi tamen vt cautio impleatur, quantum in ſe eſt, operam dederit, quia exigitur à patrino, vt ſit diligens circa eum pro quo ſpopondit, ſollicitudo. De hoc Aug. Certiſſimam emiſiſtis cautionem, qua renunciare pompis diaboli ſpopondiſtis.

Aug. in fine epiſt. ad Bonifacium. Alias fidei.

De conſecra. diſt. 4.

De catechiſmo & exorciſmo. H

Illa autem interrogatio & reſponſio fidei fit in catechiſmo, cui additur exorciſmus. Ante baptiſmum enim fit catechiſmus & exorciſmus, poſt catechiſmum ſequitur exorciſmus: vt ab eo qui iam fide inſtructus eſt, aduerſaria virtus pellatur. Exorciſmus de Græco dicitur in Latinum Adiuratio: Catechiſmus, Inſtructio. Catechizare eſt inſtruere: vt de Symbolo ac rudimẽtis fidei. Exorcizare eſt adiurare: vt, Exi ab eo ſpiritus immunde. Symbolum eſt ſignum vel collatio. Signum, quia eo fideles ab infidelibus diſcernuntur: Collatio, quia ibi to-

Ex Iſidoro, ad finẽ cap. 19. li. 6. etimologi.

tius fidei ſufficientia & integritas eſt collata. Catechiſmus & exorciſmus neophytorum ſunt: magiſque ſacramentalia quàm ſacraměta dici debent. Neophytus Nouitius interpretatur vel rudis: & dicitur Neophytus nuper ad fidem conuerſus, vel in diſciplina religioſæ conuerſationis rudis. Hæc ergo præcedunt baptiſmum: non quòd ſine iſtis non poſſit eſſe baptiſmus verus, ſed vt baptizandus de fide inſtruatur, & ſciat cui debitor fiat deinceps, & diaboli poteſtas in eo minuatur. Vnde Rabanus, Ante baptiſmũ, catechizandi debet in homine præuenire officiũ: vt fidei catechumenus accipiat rudimentum, & ſciat cui debitor fiat deinceps. Item Aug. Paruuli exufflantur & exorcizantur, vt ab eis pellatur poteſtas diaboli, ne iã contendant eos ſubuertere, ne baptiſmum conſequãtur. Non ergo ab infantibus creatura Dei effla tur vel exorcizatur, ſed diabolus, vt recedat ab homine.

Ex Iſidoro ca 14. in fine lib. 7. etymologiarũ.

Rabanus in fine cap. 25. li. 1. de inſtitutione actorum.

Ibidem inferiùs.

Aug cap. 1. lib. 1. ad cathecumenos de ſymbolo. to. 9.

DE CONFIRMATIONE.

Diſtinct. VII. A

NVnc de ſacramento confirmationis addendum eſt: de cuius virtute quæri ſolet. Forma enim aperta eſt, ſcilicet, verba quæ dicit epiſcopus, cũ baptizatos in frontibus ſacro ſignat chriſmate. Hoc ſacramentum ab aliis perfici non poteſt, niſi à ſummis ſacerdotibus: nec tẽpore apoſtolorũ ab aliis quàm ab ipſis Apoſtolis legitur peractum, nec ab aliis quàm ab illis locum eorum tenent, perfici poteſt aut debet. Nã ſi aliter præſumptum fuerit, irritum habetur & vacuũ, nec inter eccleſiaſtica reputabitur ſacramenta. Licet autem presbyteris baptizatos tangere in pectore, ſed non chriſmate ſignare in fronte. Virtus autem huius ſacramenti eſt, donatio ſpiritus ſancti ad robur: qui in baptiſmo datus eſt ad remiſſionẽ, Vnde Rabanus, A ſummo ſacerdote per impoſitionem manus paracletus traditur baptizato: vt roboretur per ſpiritum ſanctum, ad prædicandum aliis illud, quod ipſe in baptiſmo conſecutus eſt.

Euſeb. 1. epiſtol. 3. epiſc. Tuſciæ, qui & Campaniæ in fine.

Greg. 1 epiſ. ad Ioã. li. 3.

Rab. in principio ca 30. li. 1. de inſt. clericorum.

eſt. Item, Omnes fideles per manus impoſitionem epiſcoporum, poſt baptiſmum accipere debent ſpiritū ſanctum, vt pleni Chriſtiani inueniantur. *Vrb. Pap. 1 omnib epiſc. ſcribes in fi.*

Melchiades. B *Melch 1. ep. ad epiſc Hiſpaniæ ī medio 10 2. conciliorum.*

Scitote vtrunque eſſe magnum ſacramentum, ſed vnum maiori veneratione tenendum, ſicut à maioribus datur. Ecce maius dicit ſacramentum confirmationis: ſed fortè non ob maiorem virtutem & vtilitatem quam conferat, ſed quia à dignioribus datur, & in digniore parte corporis fit, ſcilicet, in fronte: vel forte quia maius augmentum virtutum præſtat, licet baptiſmus plus ad remiſſionem valeat. Quod videtur innuere Rabanus dicens, In vnctione baptiſmi ſpiritum ſanctum deſcendere ad habitationem Deo conſecrandam. in hac verò, eiuſdem ſeptiformem gratiam, cum omni plenitudine ſanctitatis & virtutis, venire in hominem. Hoc ſacramentum tantum à ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet, ſicut & baptiſmus, niſi aliter cogat neceſſitas. Nec debet iterari, ſicut nec baptiſmus, vel ordo. Nulli enim ſacramento facienda eſt iniuria: quod fieri putatur, quando non iterandum iteratur. Sed vtrum aliqua vel nulla iterari poſſint, quæſtio eſt. Nam de baptiſmo & ordine quòd non debeant iterari, apertè Auguſt. dicit. Vtrunque ſacramentum eſt, & quadam conſecratione datur. illud quidem cum baptizatur, illud verò cum ordinatur. Ideoque in eccleſia catholica vtrunque non licet iterari, quia neutri facienda eſt iniuria: quod indubitanter etiā de confirmatione tenendum eſt. De aliis verò vtrùm iterari valeant vel debeant, poſtea diſſeremus.

Rab. in principio cap 30 li 1 de inſt. clericorum. de conſ diſt. 5 c. Nouiſſime.

Aug ca. 13. li 2 non longè à princip. contra epiſt. Parmeniani. 10. 7.

DE SACRAMENTO ALTARIS & euchariſtiæ.

Diſtinct. VIII. A

POſt ſacramētum baptiſmi & confirmationis ſequitur Euchariſtiæ ſacramentū. Per baptiſmum mundamur, per euchariſtiam in bono conſummamur. Baptiſmus æſtus vitiorum extinguit, euchariſtia

ſpiritualiter reficit. Vnde excellenter euchariſtia dicitur, id eſt, bona gratia: quia in hoc ſacramento non modo eſt augmentum virtutis & gratiæ, ſed ille totus ſumitur, qui eſt fons & origo totius gratiæ. Cuius figura præceſſit, quando mãna pluit Deus patribus in deſerto, qui quotidiano cœli paſcebantur alimento. Vnde, Panẽ angelorum manducauit homo, Sed tunc qui panem illum mãducauerunt mortui ſunt. Iſte verò panis viuus, qui de cœlo deſcendit, vitã mundo tribuit. Manna illud de cœlo: hoc ſuper cœlum. Illud vermibus ſcatebat in diem alterum reſeruatum: hoc ab omni corruptione alienum. Quicunque religioſè guſtauerit, corruptionẽ non videbit. Illud datum fuit antiquis poſt tranſitum maris rubri: vbi ſubmerſis. Aegyptiis liberati ſunt Hebræi. Ita hoc cœleſte manna: non niſi renatis præſtari debet. Panis ille corporalis populum antiquum ad terrã promiſſionis per deſertum eduxit. Hæc eſca cœleſtis fideles huius ſeculi per deſertum tranſeuntes in cœlum ſubuehit. Vnde rectè viaticum appellatur: quia in via nos reficiens, vſque in patriam deducit. Sicut ergo in mari rubro figura baptiſmi præceſſit, ita in mãna ſignificatio dominici corporis. Hæc duo ſacramenta demonſtrata ſunt vbi de latere Chriſti ſanguis, & aqua profluxerunt: quia Chriſtus per ſanguinem redemptionis, & aquam ablutionis nos redimere venit à diabolo, & à peccato: ſicut Iſraelitas per ſanguinem agni paſchalis ab exterminatore, & per aquam maris Rubri ab Aegyptiis liberauit. Huius etiam ſacramenti ritum Melchiſedech oſtendit, vbi panem & vinum Abrahæ obtulit. Vnde vt ait Ambro. intelligi datur interiora eſſe ſacramenta Chriſtianorum, quam Iudæorum.

Ambr. c. 8. in fine libri de iis qui initiãtur myſteriis. *Exod. 16.* *Pſal. 77.* *Ioan. 6. d* *Ibid. cap. 9. in princip.* *Exod. 16. d* *Ioan. 19. f* *Exod. 12. b* *Gene. 14. d* *De ſacramẽtis li. 4. c. 3. in principio, in Tomo. 4.*

De inſtitutione ſacramenti. B

Hic etiam alia conſideranda occurrunt quatuor, ſcilicet ſacramentum, inſtitutio, forma, & res. Sacramentum dominus inſtituit, quando poſt typicum agnum corpus & ſanguinem ſuum diſcipulis in cœna porrexit. Vnde Euſebius Emiſenus, Quia corpus aſſumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus ſyderibus, neceſſe

Matt. 26. c *Euſebius ho 5. de Paſcha ad prĩcipiũ.*

erat

erat vt die cœnæ, ſacramentum nobis corporis & ſanguinis conſecraret: vt coleretur iugiter per myſterium, quod ſemel offerebatur in precium.

De forma. C

Forma verò eſt, quam ipſe ibidem edidit dicens, Hoc eſt corpus meum: & poſt, Hic eſt ſanguis meus. Cum.n. hæc verba proferuntur, cōuerſio fit panis & vini in ſubſtantiā corporis & ſanguinis Chriſti: reliqua ad laudem Dei dicuntur. Vnde Ambro. Sermone Chriſti hoc conficitur ſacramentum, quia ſermo Chriſti creaturam mutat: & ſic ex pane fit corpus Chriſti, & vinum cum aqua in calicem miſſum fit ſanguis conſecratione verbi cœleſtis. Conſecratio quibus fit verbis? attende quæ ſunt verba. Accipite & comedite ex eo omnes: hoc eſt corpus meum. & iterum, Accipite & bibite ex hoc omnes: hic eſt ſanguis meus. Per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo refertur, oratio præmittitur pro populo, pro regibus. Item Aug. credendum eſt, quòd in illis uerbis Chriſti ſacramenta conficiantur: reliqua omnia nihil aliud ſunt, quàm laudes, vel obſecrationes fidelium & petitiones. Ecce quæ ſit inſtitutio & forma huius ſacramenti. Vbi conſideratione dignum eſt, quare illud ſacramentum poſt cœnam dedit diſcipulis. Dominus igitur Ieſus ad inuiſibilia paternæ maieſtatis migraturus, celebrato cum diſcipulis typico paſcha, quoddam memoriale eis commendare volens, ſub ſpecie panis & uini corpus & ſanguinem ſuum ita eis tradidit, ut oſtenderet legis veteris ſacramenta, inter quæ præcipuum erat agni paſchalis ſacrificium, in morte ſua terminari, ac legis nouæ ſacramenta ſubſtitui: in quibus excellit myſterium Euchariſtiæ. Ideo etiam poſt alia dedit, ut hoc vnum arctius memoriæ diſcipulorum infigeretur, & ab eccleſia deinceps frequentaretur. Sed non exinde diſciplinam ſanxit in poſterum, vt poſt alios cibos ſumatur: ſed potius à ieiunis ſumi oportet: ſicut Apoſtolus docet, ut ſingulari reuerentia diiudicetur, id eſt, diſcernatur ab aliis cibis, quod dominus Apoſtolis diſponendū reliquit. Vnde Auguſt. Apparet, cum primò acceperunt

Matth. 26.

Ambro. in principio. c. 5. eiuſdem.

Matth. 26.

Amb. c. 4. eiuſdem lib. 4.

Paſchaſius. c. 14. lib. de corpore Chriſti.

De conſ. diſ. 2. ca. Vtrùm ſub finem.

1 Cor. 11.

Ad Ianuarium. Epiſt. 118. c.6. in to.2. De conſecra. diſt.2.c Liquido apparet. *1.Cor.11.d*

diſcipuli euchariſtiam, non eos accepiſſe ieiunos: non ideo tamen calumniandum eſt vniuerſæ eccleſiæ, quòd à ieiunis ſumitur ſemper. Placuit enim ſpiritui ſancto, vt in honore tanti ſacramenti, prius in os Chriſtiani dominicum corpus intraret, quàm alii cibi: ideo ubique mos iſte ſeruatur. Non enim quia poſt cibos dedit dominus, ideo pranſi vel cœnati illud accipere debent, ut illi faciebant quos Apoſtolus redarguit. Nam ſaluator, quò vehementius commendaret myſterii illius altitudinem, vltimum hoc uoluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat. Quo autem ordine deinceps ſumeretur, apoſtolis, per quos eccleſias diſpoſiturus erat, reſeruauit docendum.

De ſacramento & re. D

Aug. de ciuit. Dei. 10. cap. 5. in tomo 5. Lanfrancus ad 14. Obiectionem Berengarii reſpondens. Gloſſa ad ordinaria ad illud. 1. Cor. 11. Accipite & manducate. Hiero. ad illud. 1. Ad Ephe. in quo habemus. Tom. 9. Ioan. 6. f Ioan. 6. e

Nunc quid ibi ſacramentum ſit, & quid res, videamus. Sacramentum eſt inuiſibilis gratię uiſibilis forma. Forma ergo panis & uini quæ ibi uidetur eſt ſacramentum, id eſt ſignum ſacræ rei: quia præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. Tenent ergo ſpecies vocabulo rerum quæ antè fuerunt, ſcilicet panis & vini. Huius autem ſacramenti gemina eſt res: vna ſcilicet, contenta & ſignificata, altera ſignificata & non contenta. Res contenta & ſignificata eſt caro Chriſti, quam de virgine traxit, & ſanguis quem pro nobis fudit. Res autem ſignificata & non contenta eſt vnitas eccleſiæ in prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis, & glorificatis. Hæc eſt duplex caro Chriſti, & ſanguis. Vnde Hiero. dupliciter, inquit, intelligitur caro Chriſti, & ſanguis eius, vel illa quæ crucifixa eſt ſepulta, & ſanguis qui militis lancea effuſus eſt: uel illa ſpiritualis ac diuina, de qua ipſe ait, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus, &c. Niſi manducaueritis carnem meam & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sunt ergo hic tria diſtinguenda. Vnũ, quod tantum eſt ſacramentum: alterum, quod eſt ſacramentum & res: & tertium, quod eſt res & non ſacramentum. Sacramẽtum & non res, eſt ſpecies uiſibilis panis &

nis & vini. Sacramentum & res, caro Chriſti propria, & ſanguis. Res & non ſacramētum, myſtica eius caro. Porro illa ſpecies viſibilis, ſacramentū eſt geminæ rei. quia vtranque rem ſignificat, & utriuſque rei ſimilitudinem gerit expreſſam. Nam ſicut panis præ cæteris cibis corpus reficit & ſuſtentat, & vinum hominem lætificat atque inebriat: ſic caro Chriſti interiorem hominem plus cæteris, gratiis ſpiritualiter reficit & ſaginat. Vnde Calix meus inebrians, quàm præclarus eſt. Habet etiam ſimilitudinem cum re myſtica, quæ eſt unitas fidelium: quia ſicut ex multis granis conficitur unus panis, & ex pluribus acinis vinum in vnum confluit: ſic ex multis fidelium perſonis unitas eccleſiaſtica conſtat. Vnde Apoſtolus, Vnus panis & unum corpus multi ſumus, &c. Vnde Aug. Vnus panis & unum corpus eccleſia dicitur, pro eo, quod ſicut unus panis ex multis grauis, & vnum corpus ex multis membris componitur: ſic eccleſia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc myſterium pacis & unitatis noſtræ Chriſtus in ſua menſa conſecrauit: qui accipit hoc myſterium unitatis, & non tenet uinculum pacis, non accipit hoc myſterium pro ſe, ſed contra ſe. Cuius etiam ſacramentum eſt corpus Chriſti proprium de virgine ſumptum: quia ut corpus Chriſti ex multis membris puriſſimis, & immaculatis conſtat, ita ſocietas eccleſiaſtica ex multis perſonis à criminali macula liberis conſiſtit. In cuius rei typo facta eſt arca domini de lignis ſethim: quæ ſunt imputribilia, & albæ ſpinæ ſimilia.

Pſal. 22.

1. Cor. 10 d

De ſacramētis fidelium.

De conſecr. diſt. 2. capi. quia paſſus, paragra. dominus noſter

Ephe. 4. a

Glo. ordi.

1. Cor. 11. ad illud, Accipite & mãducate.

DE DVOBVS MODIS manducandi.

Diſtinct. IX. A

ET ſicut duæ ſunt res illius ſacramenti, ita etiam duo modi manducandi. Vnus ſacramentalis, ſcilicet, quo boni, & mali edunt: alter ſpiritualis, quo ſoli boni manducant. Vnde Aug. Quid

Aug. tract. 27. ad finẽ. cap.6. Ioan. Tomo 9. Habetur de conſe. diſt 2. ca. Quid eſt Christum. Ad illud c. Io. Qui manducat. Trac. 25. ad cap. 6. Ioã. hoc eſt opus Dei. Paſchaſius ca. 6. de corpore dom. Aug. in lib. de remedio pœnitentiæ. de conſe. diſ. 2. c. quon. Ioan. 6.

Quid eſt Chriſtum manducare? Non eſt hoc ſolum in ſacramento corpus eius accipere: multi enim indigne accipiunt: ſed in ipſo manere: & habere ipſum in ſe manentem. Spiritualiter enim manducat, qui in unitate Chriſti & eccleſiæ quam ſacramentum ſignificat, manet. Nã qui diſcordat à Chriſto, nec carnem Chriſti manducat, nec ſanguinem bibit: & ſi tantæ rei ſacramentum ad iudicium ſui quotidie accipiat. Spiritualem manducationem Aug. diſtinguens à ſacramentali ait, Vt quid paras ventrem & dentem? crede, & manducaſti. Credere enim in eum, hoc eſt commedere panem & uinum. Qui credit in eum, manducat eum. Item, Quomodo manducandus eſt Chriſtus? Quomodo ipſe dicit, Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo? Si in me manet & ego in eo, tunc bibit: qui verò non in me manet, nec ego in illo: & ſi accipit ſacramentum, acquirit magnum tormentum. Item, Nulli ambigendum eſt tunc quenquam corporis & ſanguinis domini participem fieri, quando Chriſti membrũ efficitur: nec alienari ab illius panis caliciſque conſortio etiam ſi antequam illum panem edat & calicem bibat, de hoc ſeculo in unitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat: quia illius ſacramenti beneficio non priuatur, quando ille habere hoc quod illud ſacramentum ſignat inuenitur. In illo enim ſacramento corpus & ſanguinem ſuum nobis commendauit, quod & fecit noſipſos. Nam & nos corpus ipſius facti ſumus. Item, Qui diſcordat à Chriſto non manducat carnem eius, nec ſanguinem bibit: etſi tantæ rei ſacramentum ad iudicium ſibiꝗ quotidie accipit.

Proſper. lib. ſentẽtiarum ex Auguſt. cap. 339.

De errore quorundam qui dicunt à bonis tantum corpus Chriſti ſumi. B

Hæc verba & alia huiuſmodi, vbi de ſpirituali manducatione agitur, quidam obtuſo corde legentes, erroris caligine inuoluti ſunt adeo, vt præſumpſerint dicere corpus & ſanguinem Chriſti à bonis tantum ſumi, & non à malis. Sed indubitanter tenendum eſt, à bonis ſumi, non modo ſacramentaliter, ſed & ſpiritualiter. A malis

verò

verò tantum ſacramentaliter, id eſt, ſub ſacramento, ſcilicet, ſub ſpecie viſibili carnem Chriſti de virgine ſumptam, & ſanguinem pro nobis fuſum ſumi: ſed non myſticam, quæ tantum bonorũ eſt. Quod ſubditis probatur teſtimoniis. Gregor. Eſt quiddem in peccatoribus & indignè ſumentibus vera Chriſti caro, & verus ſanguis: ſed eſſentia, non ſalubri efficientia. Item Aug. Multi indignè accipiunt corpus domini: de quibus Apoſtolus ait, Qui manducat & bibit calicem domini indignè, iudiciũ ſibi manducat & bibit. Per quod docemur, quàm ſit cauendum malè accipere bonum. Ecce enim factũ eſt malum, dum malè accipitur bonũ: ſicut contra Apoſtolo factum eſt bonum, cum bene accipitur malum, ſcilicet, dum Stimulus Sathanæ patienter portatur. Ergo & mala proſunt bonis, ſicut angelus Sathanæ Paulo: & ſancta obſunt malis, bonis ſunt ad ſalutem, malis ad iudicium. Vnde qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit: non quia res illa mala eſt, ſed quia malus malè accipit, quod bonum eſt. Idem, Indignè quis ſumens corpus Chriſti non efficit, ut quia malus eſt malũ ſit quod accipit, uel quia non ad ſalutem accipit, nil accipiat. Corpus enim & ſanguis domini nihilominus erat in illis, quibus ait Apoſtolus, Qui mãducat indignè, &c. His aliiſque pluribus apertè oſtenditur, quòd etiam à malis uerum corpus Chriſti & ſanguis ſumitur: ſed ſacramentaliter, non ſpiritualiter.

Lanfrancus ad obiectionem Berengarii. 14. reſpondens.
1. Cor. 11. f
Ibid. Lanfr.
2. Cor. 12. c
Aug. lib. de baptiſmo cõtra Dona. 5. c. 8. in to. 7.
1. Cor. 11. f

De intelligentia quorundam verborum ambiguorum. C

Secundum hos duos modos ſumendi, intelligentia quorundam uerborum ambiguè dictorum diſtinguenda eſt. Ait enim Auguſtinus, Bonus accipit ſacramentum & rem ſacramenti, malus verò ſacramentum, & non rem. Sacramentum hic dicit corpus Chriſti proprium, de uirgine natum: Rem uerò, ſpiritualem Chriſti carnem. Bonus ergo vtranq; Chriſti carnem accipit: Malus verò tantum ſacramentum, id eſt, corpus Chriſti ſub ſacramento, & non rem ſpiritualem. Item, Non mãducans manducat, & manducans non manducat: quia non manducans ſacramentaliter, aliquando manducat ſpiritua-

Gloſſa ordi. ad illud. 1. Cor. 11. Accipite & manducate.

Lanfrancus in reſpōſione ad obiectionē 14. Berē.

ſpiritualiter, & econuerſo. Et qui manducant ſpiritualiter, veritatem carnis & ſanguinis dicuntur ſumere: quia ipſam efficientiam habent, id eſt, remiſſionem peccatorum, pro qua videtur orari cum dicitur, Perficiant in nobis domine quæſumus tua ſacramenta quod continēt: vt quod nunc ſpecie gerimus, rerum veritate capiamus. Rerum veritatem dicit ipſam efficientiam: quaſi dicat, Per hæc ſacramenta præſta, vt ſicut ſacramentaliter carnem Chriſti ſumimus, ita ſpiritualiter ſumamus. Vel petit ſacerdos, vt Chriſtus qui nunc verè ſub ſpecie panis, & vini ſumitur manifeſta viſione, ſicut in eſſentia diuinitatis eſt quandoque accipiatur. Conſtat ergo à bonis & à malis ſumi corpus Chriſti: ſed à bonis ad ſalutem, à malis ad perniciem.

DE HAERESI ALIORVM QVI DIcunt corpus Chriſti non eſſe in altari niſi in ſigno.

Diſtinct. X. A

De ſacramēto euchariſtiæ quantū ad cibū qui mādūcatur.

SVnt & alii, præcedentium inſaniam tranſcendentes: qui Dei uirtutem iuxta modum naturalium rerum metientes, audacius ac periculoſius veritati contradicunt: aſſerentes in altari non eſſe corpus Chriſti vel ſanguinem, nec ſubſtantiam panis vel vini in ſubſtantiam carnis & ſanguinis conuerti, ſed ita Chriſtū dixiſſe. Hoc eſt corpus meum, ſicut Apoſtolus dixit, Petra autem erat Chriſtus. Dicunt enim ibi eſſe corpus Chriſti tantum in ſacramento, id eſt, in ſigno, & tantum in ſigno manducari à nobis. Qui errandi occaſionem ſumunt à verbis veritatis, vnde prima hæreſis facta eſt in diſcipulis Chriſti. Cùm enim diceret, Niſi quis manducauerit carnem meam, & biberit ſanguinem meum, non habebit vitam æternam: illi non intelligentes dixerunt, Durus eſt hic ſermo: quis poteſt eum audire? & abierūt retro. Illis deſcendentibus inſtruxit duodecim qui remāſerant. Spiritus eſt, inquit, qui viuificat: caro nihil prodeſt, verba quæ locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt.

Aug ſuper Pſal. 54. ad verſum 24. hunc molliti ſunt ſermones tom. 8. Ioan. 6. g

Intellexiſti

Intellexiſti ſpiritualiter? ſpiritus & vita ſunt. Intellexiſti carnaliter? etiam ſic ſpiritus & vita ſunt, ſed tibi non ſunt. Spiritualiter intellige quæ locutus ſum. Non hoc corpus quod videtis manducaturi eſtis, & bibituri illũ ſanguinem quem effuſuri ſunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendaui. ſpiritualiter intellectum viuificabit vos: caro autẽ non prodeſt quicquam. Sunt etiam & alia, illorum inſaniæ fomitem miniſtrantia. Ait enim Auguſt. Donec ſeculum finiatur, ſurſum eſt dominus: ſed tamen etiam hic nobiſcum eſt veritas dominus. Corpus enim in quo reſurrexit, in vno loco eſſe oportet: veritas autem eius vbique diffuſa eſt. Item, Vna perſona eſt Deus & homo: vbique per id quod eſt Deus: in cœlo, per id quod homo eſt Chriſtus. Dicit etiam, Pauperes ſemper habetis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. His aliisq; vtuntur præfati hæretici, in aſſertionem ſui erroris.

Aug. tract. 27. ad illud Io. 6. verba quæ ego locutus.

Aug. ad verſum 5. pſal. 98. hũc adorate ſcabellũ.

Aug. tract. 50. in principio ad illud Ioan. 7. Nõne Moyſes.

Matth. 26. a

Determinatio præmiſſorum. B

Quæ ex eadem ratione omnia accipienda ſunt, non enim uerbis his negatur uerùm corpus Chriſti à fidelibus ſumi uel in altari eſſe, ſed his ueritas Apoſtolos, & in eis nos inſtruxit, quòd ipſius corpus non per partes diſcerptum, ut putauerunt illi diſcipuli qui retro ierũt, ſed integrum: nec uiſibiliter in forma humana, ſed inuiſibiliter ſub forma panis & uini corpus, & ſanguinem nobis traderet, Quem ſenſum Augu. confirmat dicens, Ipſum quidem, & non ipſum corpus quod uidebatur, manducatur: ipſum quidem, inuiſibiliter: non ipſum, uiſibiliter. Item, Et ſi neceſſe eſt illud celebrari, neceſſe eſt tamen inuiſibiliter intelligi. Ita etiam intelligendum eſt corpus Chriſti eſſe in uno loco, ſcilicet, uiſibiliter in forma humana. veritas tamẽ eius, id eſt, diuinitas, ubiq; eſt. veritas etiam eius, id eſt, uerũ corpus in omni altari eſt, ubique celebratur. Sic etiam illud intelligendum eſt, Pauperes ſemper habetis uobiſcum, me aũt non ſemper habebitis: ſecundũ corporalem præſentiam, ſcilicet, qua cũ eis cõuerſabatur. Similiter per id quod homo eſt, in cœlo eſt, ſcilicet, uiſibiliter: inuiſibiliter autem eſt in altari,

Lanfrancus in reſpõſione ad obiectionem 12. Berengarij.

Aug. ad verſum 5. pſal. 98. Adorate ſcabellum.

Matth. 26.

altari,quia nõ in forma humana apparet, ſed forma panis & vini operitur. Vnde & inuiſibilis caro eius dicitur, quæ vere eſt in altari. Sed quia in ſpecie ſua non apparet,inuiſibilis dicitur. Ait enim Aug. Hoc eſt quod dicimus,quod modis omnibus approbare contendimus:Sacrificium eccleſiæ duobus confici,duobus conſtare:viſibili elementorum ſpecie, & inuiſibili domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine,ſacramento, & re ſacramenti, id eſt, corpore Chriſti:ſicut & Chriſti perſona conſtat & conficitur ex Deo & homine, cũ Chriſtus ſit verus deus & homo.quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in ſe continet,ex quibus cõficitur. Conficitur autem ſacrificium eccleſiæ duobus,ſacramẽto, & re ſacramenti,id eſt,corpore Chriſti. Eſt ergo ſacramentum, & res ſacramenti, idem corpus Chriſti. Ecce inuiſibilem dixit carnem Chriſti, quia forma panis operta ſumitur & tractatur. Idemq; corpus Chriſti dixit eſſe ſacramentum & rem: ex quo confirmatur quod ſuprà diximus. Deinde addit,quod magis mouet lectorẽ,Caro, inquit, eius eſt,quam ſub forma panis opertam,in ſacramento accipimus:& ſanguis eius, quem ſub vini ſpecie ac ſapore potamus.caro videlicet carnis,& ſanguis ſacramentũ eſt ſanguinis.carne & ſanguine,vtroq; inuiſibili, intelligibili,& ſpirituali ſignificatur corpus Chriſti viſibile & palpabile,plenum gratia & diuina maieſtate.

Lanfrancus in reſpõſione ſexta contra obiectionem Berengarij.

Lanfrancus in reſpõſione ad obiectionem decimã Beren.

Quæ ſit intelligentia præmiſſorum. C

Attende his diligenter quia tropo quodam vtitur hic Aug.quo ſolent res ſignificantes, rerum ſortiri vocabula quas ſignificant. Hic enim viſibilis ſpecies panis vocatur nomine carnis, & viſibilis ſpecies vini nomine ſanguinis:Inuiſibilis verò & intelligibilis dicitur caro Chriſti:quia ſecundum illam ſpeciem non videtur caro, ſed intelligitur: ita & ſanguis. Caro ergo inuiſibilis dicitur eſſe ſacramentum carnis viſibilis: quia ſpecies panis, ſecundum quam illa non videtur caro, eſt ſacramentum carnis viſibilis:quia in carne inuiſibili,id eſt, ſpecie ſecũdum quam caro Chriſti non videtur caro, ſignificatur corpus Chriſti, quod eſt viſibile & palpabile, vbi in ſua forma

Lanfrancus vbi ſuprà in reſpõſione ad 10. obiectionem Bereng. De cõſec. di. 2. hoc eſt

forma apparet. Ita & de ſanguine accipi debet. Quē ſenſum confirmat Aug. aperiens qualiter prædicta intelligenda ſint, quia obſcurè dixerat: cōſequenter dicens ita panem vocari corpus Chriſti, cum verè ſit ſacramentum corporis Chriſti quod in cruce poſitum eſt: ſicut ipſa immolatio quæ fit manibus ſacerdotis, vocatur Chriſti paſſio, non rei veritate, ſed ſignificādi myſterio: & ſicut ſacramentum fidei dicitur fides. Satis reſponſum eſt hæreticis, & obiectionibus eorum qui negāt verum corpus Chriſti in altari eſſe, & panē in corpus, vel vinum in ſanguinem, myſtica conſecratione conuerti dicentes, Quis audeat māducare dominum ſuum? Quis etiam audeat dicere, quotidie formari corpus Chriſti de materia vel ſubſtantia, quæ non fuit caro virginis? *qđ dicimus parag. ſicut ergo.*

Auctoritatibus probat verum corpus Chriſti eſſe in altari, & in id panem conuerti. D

Hæc & his ſimilia obiiciunt illi, in diuino myſterio legem naturæ ſectantes: quorum perfidiam ſubdita conuincunt teſtimonia. Ait enim veritas, Accipite, hoc eſt corpus meum, Item Amb. Si tantum valuit ſermo Heliæ, vt ignem de cœlo deponeret: non valebit tātum ſermo Chriſti, vt ſubſtātias mutet? De totius mūdi operibus legitur, quia ipſe dixit, & facta ſunt &c. Sermo igitur Chriſti .i. filius, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, nō poteſt ea quę ſunt, in id mutare quod non erāt? Nō enim minus eſt creare, quàm mutare nouas naturas rerū. Item, Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare conſueuerat. liquet ergo, quòd præter naturæ ordinē virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus ex virgine eſt. Quid ergo hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturam ſit ipſe partus ex virgine? Item, Ante benedictionem alia ſpecies nominatur, poſt conſecrationem corpus ſignificatur. Ante conſecrationem aliud dicitur, poſt conſecrationem ſanguis nuncupatur. Tu dicis Amen, id eſt, verum eſt. Quod ſermo ſonat, affectus ſentiat. Item Augu. in ſpecie panis & vini quam videmus, res inuiſibiles, id eſt, carnem & ſanguinem, honoramus: nec ſimiliter pendimus has duas ſpecies,

Matth. 26. c

Amb. lib. de his qui myſteriis initiantur c. 9. in medio, tomo 4.

Ibidem paulò inferius.

Ibidem ferè continuò.

Lanfrancus in reſpōſione 9. contra Berengarium.

Ambro in lib de ſacramentis. 4.c. 4.tom.4. ſpecies, ſicut ante conſecrationem pendebamus cum fideliter fateamur ante conſecrationem panem eſſe, & vinum, quod natura formauit: poſt conſecrationem uero carnem Chriſti & ſanguinem, quod benedictio conſecrauit. Item Amb. Panis eſt in altari uſitatus, ante verba ſacra: ubi acceſſit conſecratio, de pane fit Chriſti caro. Quomodo autem poteſt quod panis eſt, eſſe corpus Chriſti? Conſecratione: quæ fit ſermone Chriſti. Item, Si tanta vis eſt in ſermone domini, ut incipiant eſſe quæ non erant: quanto magis operatorius eſt, ut ſint quæ erant, & in aliud commutentur? Et ſic quod erat panis ante conſecrationem, iam corpus Chriſti eſt poſt conſecrationem: quia ſermo Chriſti creaturam mutat. & ſic ex pane fit corpus Chriſti, & vinum cum aqua in calicē miſſum fit ſanguis, conſecratione uerbi cœleſtis. Item Aug. Sicut per ſpiritum ſanctum uera Chriſti caro, ſine coitu creatur: ita per eundem ex ſubſtantia panis & uini idem corpus Chriſti & ſanguis conſecratur. Corpus Chriſti & ueritas eſt, & figura, Veritas, dum corpus Chriſti & ſanguis virtute ſpiritus ſancti ex panis uinique ſubſtātia efficitur: Figura verò eſt id quod exterius ſentitur.

Ibidem paulo inferius.

Euſebius. ho. 5. de Paſcha ad pricipiū. Item Euſebius Emiſenus, Inuiſibilis ſacerdos uiſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis & ſanguinis ſui, verbo ſuo, ſecreta poteſtate, commutat. Ex his aliiſq; pluribus conſtat, verum corpus Chriſti, & ſanguinem in altari eſſe, immo integrum Chriſtum ibi ſub utraque ſpecie: & ſubſtantiam panis in corpus, uinique ſubſtantiam in ſanguinem conuerti.

DE MODIS CONVERSIONIS.

Diſtinct. XI. A

De eucharistiæ ſacramēto p cōparationem ad di

SI autem quæritur, Qualis ſit illa conuerſio, an formalis, an ſubſtantialis, uel alterius generis? definire non ſufficio. Formalem tamen nō eſſe cognoſco: quia ſpecies rerum quæ ante fuerant, remanent, & ſapor, & pondus. Quibuſdā eſſe videtur ſubſtantialis, dicen-

dicentibus ſic ſubſtantiam conuerti iu ſubſtantiam, vt hæc eſſentialiter fiat illa. Cui ſenſui præmiſſæ auctoritates conſentire videntur.

ſpẽſan'es vel conficientes, & primo de confectione.

Oppoſitio. B

Sed huic ſenteutiæ ſic opponitur ab aliis, Si ſubſtantia panis, inquiunt, vel vini conuertitur ſubſtantialiter in corpus vel ſanguinem Chriſti: quotidie fit aliqua ſubſtãtia corpus vel ſanguis Chriſti, quæ ante non erat corpus: & hodie eſt corpus Chriſti, quod heri non erat: & quotidie augetur corpus Chriſti atque formatur de materia, de qua in conceptione non fuit factum. Quibus hoc modo reſponderi poteſt, quia non ea ratione dicitur corpus Chriſti confici verbo cęleſti, quod ipſum corpus in conceptu virginis formatum deinceps formetur: ſed quia ſubſtantia panis vel vini, quæ antè non fuerat corpus Chriſti vel ſanguis, verbo cœleſti fit corpus & ſanguis. Et ideo ſacerdotes dicuntur conficere corpus Chriſti & ſanguinem, quia eorum miniſterio ſubſtantia panis fit caro, & ſubſtantia vini fit ſanguis Chriſti: nec tamen aliquid additur corpori vel ſanguini, nec augetur corpus Chriſti vel ſanguis.

Gloſſ. ordin. 1. Cor. 11. b

Auguſtinus in libro ſententiarum Proſperi. C

Si verò quæris modum quo id fieri poſſit, breuiter reſpondeo, Myſterium fidei credi ſalubriter poteſt, inueſtigari ſalubriter non poteſt. Quod ergo corpus Chriſti, panis mutatione in id, non augmentatur, nec ſanguis ex vini conuerſione: eius voluntati & potentiæ adſcribatur, qui idem corpus de virgine eduxit: fit ergo ſubſtantia illa iſta ſine eius augmento. Nec tamen concedunt quidam, quod ſubſtantia panis aliquando fit caro Chriſti, etſi fiat caro Chriſti: ſicut farina facta eſt panis, & aqua facta eſt vinum, nec tamen dicitur farina eſt panis, & aqua eſt vinum. Alii verò concedunt, illud quod erat panis vel vinum, poſt conſecrationem eſſe corpus & ſanguinem: non tamen ſequitur, panis eſt caro Chriſti, vel vinũ eſt ſanguis: quia ſubſtãtia panis vel vini poſtquam facta eſt caro Chriſti vel ſanguis, non eſt ſubſtãtia panis vel vini, ſed caro & ſanguis. Ideo diſtinguendum videtur,

Lanfrancus in reſponſione 6. contra obiectionem Berengarij.

tur, cum dicitur ſubſtantia panis, vel id quod erat panis modo eſt corpus Chriſti. Manens enim panis non eſt corpus Chriſti: ſed mutata in id quod facta eſt, eſt corpus Chriſti. Nec dicimus ſubſtantiam panis vel vini materiā eſſe corporis vel ſanguinis domini: quia non de ea vt de materia, formatur corpus: ſed ipſa formatur in illud, & efficitur illud. Vnde Augu. Corpus Chriſti dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece myſtica conſecratum ſumimus in memoriam dominicæ paſſionis. Quod cum per manus hominis ad illam viſibilem ſpeciē perducatur, non ſanctificatur vt ſit tam dignum ſacramentum, niſi operante inuiſibiliter ſpiritu Dei.

In libro de Trinitate. 3 cap. 4. in fin. eiuſdē, 10. 3.

Aſſerunt quidam dictum panem tranſire in corpus Chriſti. D

Quidam vero ſic dicunt conuerſionem illam eſſe intelligendam, vt ſub illis accidentibus, ſub quibus erat prius ſubſtantia panis & vini, poſt conſecrationem ſit ſubſtantia corporis & ſanguinis ſic tamen, vt non ei afficiatur: & ſic aſſerunt dictum panem tranſire in corpus Chriſti: quia vbi erat panis, nūc eſt corpus Chriſti. Quod ſi eſt, quid ergo fit de ſubſtantia panis & vini? Illi dicūt vel in præiacentem materiam reſolui, vel in nihilum redigi. Alii verò putauerunt ibi ſubſtantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Chriſti eſſe & ſanguinē: & hac ratione dici illam ſubſtātiam fieri iſtam: quia vbi eſt hæc, eſt & illa: quod mirum eſt: & ipſam ſubſtantiam panis vel vini dicunt eſſe ſacramentum. Sed quòd non ſit ibi ſubſtantia, niſi corpus Chriſti & ſanguis, ex prædictis & ſubditis apertè oſtenditur. Ait enim Amb. Panem iſtum quem ſumimus in myſterio, illum intelligo vtiq; qui manu ſancti ſpiritus formatus eſt in vtero virginis, & igne paſſionis decoctus in ara crucis. Panis enim angelorum factus eſt cibus hominū. Vnde veritas ait, Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi: & iterum, Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mūdi vita. Ex his nanque duabus ſententiis apertè datur intelligi, quia panis ille & iſte, non duo, ſed vnus panis, vna caro proculdubio vnū efficitur corpus. Illud verè, illud ſanè quod ſumptum eſt de virgine, quod reſurrexit, & in cęlum aſcēdit.

De ſacramētis, et allegatur de cō. di. 2. c. oīa quæ. Ioan. 6. & habetur de con. diſ. 2

Item

Item Greg. Quis fidelium habere dubium poſſit, in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocē cœlos aperiri, in illo Chriſti myſterio angelorū choros adeſſe, ſumma & ima ſociari, vnum quid ex inuiſibilibus atque viſibilibus fieri? Idem, Eodem momento & in cœlum rapiunt miniſterio angelorum conſociandum corpori Chriſti, & antè oculos ſacerdotis in altari videtur. Sicut diuinitas verbi totum implet mundum, ita multis locis illud corpus conſecratur. Nec ſunt tamē multa corpora Chriſti, ſed vnum corpus & vnus ſanguis. Ideoque ſiue plus ſiue minus quis inde percipiat: omnes æqualiter corpus Chriſti integerrimè ſumunt. Poſt conſecrationem ergo non eſt ibi ſubſtantia panis vel vini, licet ſpecies remaneant. Eſt enim ibi ſpecies panis & vini, ſicut & ſapor. Vnde aliud videtur, aliud intelligitur.

Greg lib. 4. dialogorum, c. 58. in fine. cap. Quia ſi ſanguis.

Quare ſub alia ſpecie. E

Sub alia autem ſpecie tribus de cauſis carnem & ſanguinem tradidit Chriſtus, & deinceps ſumendum inſtituit: vt fides: ſcilicet, haberet meritum, quæ eſt de his quæ non videntur: quia fides nō habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Et ideo etiam, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus: quia non habemus in vſu carnem crudam comedere, & ſanguinem bibere. Quia ergo Chriſtum vorari dentibus fas non eſt, in myſterio carnem & ſanguinem nobis commendauit. Eſt etiam ideo, ne ab incredulis religioni Chriſtianæ inſultaretur. Vnde Aug. Nihil rationabilius, quàm vt ſanguinis ſimilitudinem ſumamus: vt & ita ueritas nō deſit, ridiculum nullum fiat à paganis, quòd cruorem occiſi hominis bibamus. Ne ergo hoc fieret, & ne veluti quidam horror etiam cruoris, in ſimilitudinem accipimus ſacramentum. Ex præmiſſis iam liquet, quare ſub alia ſpecie, & quare ſub iſta hoc ſacramentum dominus celebrauerit, & celebrari à nobis inſtituerit.

Greg. I principio homil. 26. Ioan. 20 euangelio.

Paſchaſius in principio. cap. 1: .ii. de corpore Chriſti.

Quare ſub duplici ſpecie. F

Sed quare ſub duplici ſpecie ſumitur, cum ſub alterutra totus ſit Chriſtus? Vt oſtenderetur totam humanam naturam aſſumpſiſſe, vt totam redimeret. Panis

Gloſ. ordin. 1. Cor. 11. Accipite & manducate. In commen. ad 11. ca epi. prioris ad Cor. 11. Mortem domini annunciabitis, tomo. 5.

enim ad carnem refertur, uinum ad animam: quia uinū operatur ſanguinem in quo ſedes animæ à phyſicis eſſe dicitur. Ideo ergo in duabus ſpeciebus celebratur, ut animæ & carnis ſuſceptio in Chriſto, & utriuſque liberatio in nobis ſignificetur. Valet enim ut Ambro. ait, ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus: quia caro Chriſti pro ſalute corporis, ſanguis uerò pro anima noſtra offertur, ſicut præfigurauit Moyſes, Caro, inquit, pro corpore noſtro offertur, ſanguis pro anima: ſed tamen ſub utraque ſpecie ſumitur totus: quòd ad utrunque ualet, quia ſub utraque ſumitur Chriſtus. Sed ſi in altera tantum ſumeretur, ad alterius tantum, id eſt, animæ vel corporis, non utriuſque pariter, tuitionem valere ſignificaretur. Sub utraque ſpecie tamen totus ſumitur Chriſtus nec plus ſub utraq; nec minus ſub altera tantū ſumitur. Eadem. n. ratio eſt, ut ait Hil. in corpore Chriſti, quę in māna pręceſſit. De quo dicitur, Quis plus collegerat, non habuit amplius: nec qui minus parauerat, habuit minus. Et licet ſub utraq; ſpecie ſumatur totus Chriſtus, tamen non fit cōuerſio panis niſi in carnē, nec uini niſi in ſanguinē. Nec debent dici duo ſacramēta, ſed unum: quia ſub utraq; ſpecie idē ſumitur. Neque debet iterari ſacramentum: quia benedictio non repetitur ſuper ſpeciem eandem. Neque aliæ ſubſtantię in ſacrificium ueritatis offerri debent: quia de aliis nō poteſt conſecrari corpus Chriſti uel ſanguis.

Paſchaſius in princ. ca. 16. de corpore Chriſti li. de cōſ. di. 2. ca. vbi pars eſt. Gl. ord. 1. Cor. 11.

Quare aqua admiſceatur. G

De conſe. di. 2. cap. cum omne. Apoc. 17. d Cap. 1. concilij Brachar. tertij.

Aqua uerò admiſcenda eſt uino, quia aqua populum ſignat qui per Chriſti paſſionem redemptus eſt. Calix ergo dominicus iuxta canonum præceptum, aqua & vino mixtus debet offerri: quia videmus ī aqua populum intelligi, in vino oſtendi ſanguinem Chriſti. Cùm ergo in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credit copulatur: quæ copulatio aquæ & vini ſic miſcetur in calice Chriſti, vt mixtio illa non poſſit ſeparari. Nam ſi vinum quis tantum offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis.

Iulius Papa. H

Si verò quæritur, An irritum ſit quod geritur, ſi aqua prætermittatur? Audi quod ſequitur in eodem canone. Non poteſt, inquit, calix domini eſſe aqua ſola, aut vinū ſolum, niſi vtrunque miſceatur: Item Cyprianus, Calix domini non eſt aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi vtrunq; miſceatur: ſicut nec corpus domini poteſt eſſe farina ſola, nec aqua ſola, niſi vtrūque fuerit adunatum, & panis vnius compage ſolidatum. Si quis tamen non intendens introducere hæreſim, obliuione vel ignorantia aquam prætermiſerit, non videtur eſſe irritum ſacramentum: ſed ille grauiter eſt corripiendus. Nam & Græcorum Eccleſia apponere aquā dicitur. Quod etiam ex dictis Cypriani videtur poſſe colligi: ait enim, Si quis de anteceſſoribus noſtris vel ignoranter vel ſimpliciter non hoc ſeruauerit, quod nos dominus facere & exemplo & magiſterio docuit, poteſt ſimplicitati eius indulgentia domini venia concedi. Nobis verò non poteſt ignoſci, qui nunc à domino inſtructi ſumus, vt calicem domini cum vino mixtum, ſecundum quod dominus obtulit, offeramus. Ex hoc videtur, quòd ſiquis ſimpliciter vel ignoranter vinum offerat ſine aqua, ſacramentum conficiat. Aqua verò nullatenus ſine vino poteſt offerri in ſacrificio, nec panis niſi de frumento, nec granū frumenti, niſi redactum fuerit in panem: quia Chriſtus & panem ſe dicit, & grano frumenti ſe comparat. Quod ergo ſuprà dictum eſt non poſſe vinum ſolum offerri, determinari oportet recipit enim exceptionem. Non poteſt, niſi ſimpliciter vel ignorāter fiat: vel, non poteſt, id eſt, nō debet. Quibuſdam tamen videtur hoc generaliter verum. Colligitur etiam ex prædictis, quòd Chriſtus vinum aqua mixtum dedit diſcipulis. Corpus verò tale dedit, quale tunc habuit, id eſt, mortale & paſſibile. Nunc verò ſumitur à nobis immortale & impaſſibile: nec tamen maiorem habet efficientiam. Euchariſtia quoq; intincta non debet dari populo pro ſupplemento cōmunionis: quia non legetur Chriſtus alicui diſcipulorum prębuiſſe panem intinctum niſi Iudæ. Tunc verò non accepit Iudas

De con. di. 2 c. non debet. id habetur eodē. c. 1. cōcilij Brachar. 3. paulò inferiùs.

Cyp. epiſ. 3. Cecilio li. 1. poſt mediū.

Gloſ. ordin. 1. Cor. 11. Accipite & manducate.

Cypr. eadem epiſt. 3. li. 2. ad finem.

Ioan. 6. d

Ioan. 12. d

Gloſſ ordin. 1. Cor. 11. habetur. de con. diſ. 2. c. cum omne, in com Bracharij 3. c. 1. ante mediū.

das corpus Chriſti, ſed tãtum panem: corpus verò & ſanguinem Chriſti antè cum aliis diſcipulis perceperat.

VBI ILLA ACCIDENTIA fundantur.

Diſtinct. XII. A

De cõſequentib. ad confeſſionem corporis Chriſti quantum ad fractionem.

SI autem quæritur de accidentibus quæ remanent, id eſt, de ſpeciebus & ſapore & pondere, in quo ſubiecto fundentur: potiùs mihi videtur fatendum exiſtere ſine ſubiecto, quam eſſe in ſubiecto: quia ibi non eſt ſubſtantia, niſi corporis & ſanguinis dominici, quæ non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus Chriſti talem habet in ſe formam, ſed qualis in iudicio apparebit. Remanent ergo illa accidentia per ſe ſubſiſtentia ad myſterii ritum, ad guſtus fideique ſuffragium: quibus corpus Chriſti habens formam & naturam ſuam tegitur.

Gloſſ. ordin. 1. Cor. 11. Accipite & manducate.

De fractione & partitione. B

Sed etiam quæri de fractione & partitione quæ ibi videtur fieri, vtrùm vera ſit: & ſi ibi vera fractio eſt, cuius rei ſit, vel in qua re fiat. Cunque non ſit ibi alia ſubſtantia quàm Chriſti, ſi in aliqua ſubſtantia eſt illa fractio, in corpore Chriſti videtur eſſe. Sed econtra, cum ipſum corpus incorruptibile ſit (quia immortale & impaſſibile) in ipſo nõ poſſe eſſe videtur. Nam & Chriſtus redarguit carnalem ſenſum diſcipulorum, qui putabant carnem Chriſti ſicut aliam in partes diuidẽdam, & morſibus dilacerandam. Ideo quibuſdam placet, quod non ſit ibi fractio ſicut uidetur; ſed dicitur frangi, quia videtur frangi. Quibus obiicitur quod ait Amb. Nihil falſi putandum eſt in ſacrificio ueritatis: uel ſicut fit in magorum præſtigiis, ubi deluſione quadam falluntur oculi, vt uideant eſſe quod non eſt. Ad hoc illi dicunt. Non fallit nos uiſus, nec fallitur: quod eſſet, ſi crederetur ita frangi, ut uidetur. Nec illuſio eſt: quia ad utilitatẽ fidei, non ad deceptionem ita fit; ſicut & Chriſtus ſe oſtendit

Ioan. 6. g

Hæc referuntur in eadem gl. continuo.

duobus

duobus diſcipulis in via in ſpecie peregrini: nec in eo tamen talis forma erat, ſed oculi eorum tenebantur ne eum agnoſcerent. *Luc. vlt.*

Aliorum opinio. C

Alii vero dicunt, quod ſicut ibi ſpecies panis eſt, & non eſt ibi res cuius vel in qua ſit illa ſpecies: ita eſt ibi fractio, quæ non fit in aliqua re, quia nihil ibi frangitur: quod mirabiliter Dei potentia fieri dicunt, ut ibi ſit fractio, vbi nihil frangitur. *Ibidem in gloſſ. ordin.*

Aliorum opinio. D

Alii tradunt corpus Chriſti eſſentialiter frangi & diuidi, & tamen integrum & incorruptibile exiſtere. Quod ſe colligere aſſerunt ex confeſſione Berengarii: qui confeſſus eſt coram Nicolao Papa & pluribus epiſcopis, panem & vinum quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem non ſolum ſacramentum, ſed etiam verum corpus & ſanguinem Chriſti eſſe: & ſenſualiter non ſolum ſub ſacramento, ſed in veritate manibus ſacerdotum tractari & frangi, & fidelium dentibus atteri. *Lanfrancus in principio lib. de ſacramēto Eucharistiæ cōtra Berengariū. Confeſ. Berēgarii & habetur de conſecr. diſt. 2. c ego Berengarius.*

Sententia probabilior. E

Sed quia corpus Chriſti incorruptibile eſt, ſanè dici poteſt fractio illa & partitio non in ſubſtantia corporis, ſed in forma panis ſacramentaliter fieri, vt vera fractio & partitio ſit ibi, quæ fit non in ſubſtantia corporis, ſed in ſacramento, id eſt, ſpecie. Ne autem mireris uel inſultes ſi accidentia videantur frangi, cum ibi ſint ſine ſubiecto: licet quidam aſſerāt ea fundari in aere. Eſt ibi vera fractio & partitio, quæ fit in pane, id eſt, in forma panis. Vnde Apoſtolus ait, Panis quem frangimus, quia forma panis ibi frangitur, & in partes diuiditur. Chriſtus verò integer manet, & totus eſt in ſingulis. Vnde Aug. Quando Chriſtus manducatur, uita manducatur. Sed quis audeat manducare dominum ſuum? & tamen ueritas inuitans nos ad manducandum ait, Qui manducat me, viuit propter me, Nec occiditur Chriſtus ut mãducetur, ſed mortuos viuificat: quando manducatur, reficit, non deficit: viuit manducatus, quia ſurrexit occiſus: nec quando manducamus, partes de illo facimus, *Gl. ordi. 1. Cor. 11. 1. Cor. 10. d Ioan 6 f Gloſſ. ordin. ibidem. 1. Cor. 11.*

& quid in ſacramento ſic fit. Item, Norunt fideles quomodo manducent carnem Chriſti: vnuſquiſque accipit partem ſuam: vnde & ipſa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in ſacramento, & manet totus integer totus in cœlo, manet totus in corde tuo. Ideo iſta dicũtur ſacramenta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur: uidetur panis & calix, quod & oculi renunciant, qđ autem fides inſtruenda poſtulat, panis corpus Chriſti, calix eſt ſanguis. Ex his datur intelligi, quod fractio, & partes, quæ ibi videntur fieri, in ſacramento fiunt, id eſt, in ſpecie viſibili. Ideoq; illa Berengarii verba ita diſtinguenda ſunt, vt ſenſualiter non modo in ſacramento, ſed in veritate dicatur corpus Chriſti tractari manibus ſacerdotum: frangi verò & atteri dentibus, verè quidem, ſed in ſacramento tantum. Vera ergo eſt ibi attritio & partitio; ſed in ſingulis partibus totus eſt Chriſtus. Vnde Hieron. Singuli accipiunt Chriſtum dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt: nec per ſingulas minuitur, ſed integrum ſe præbet in ſingulis. Item Hilarius, Vbi pars eſt corporis, ibi eſt & totum.

Auguſt. de conſe. diſ. 2.

Quid illæ partes ſignificent. F

Quid autem partes illæ ſignificent, Sergius Papa tradit inquiens, Triforme eſt corpus Chriſti. Pars oblata, in calicem miſſa, corpus Chriſti, ꝗ iam ſurrexit, monſtrat: pars comeſta, ambulantem adhuc ſuper terram: pars in altari vſque ad finem miſſæ remanens, corpus iacens in ſepulchro ſignificat: quia vſq; in finem ſeculi corpora ſanctorum in ſepulchris erunt. Et ſicut partes illæ myſticam tenent ſignificationem, ita etiam & fractio, paſſionis Chriſti & mortis eſt repræſentatio. Vnde ipſe ait, Hoc facite in meam commemorationem, id eſt, in memoriam paſſionis & mortis meæ. Nam ut ait Ambroſ. Quia in morte Chriſti liberati ſumus, huius in edendo & bibendo carnem & ſanguinem, memores eſſe debemus. Sed caueat quiſq; ne indignè percipiat, quia iudiciũ ſibi manducat. Non enim eſt iſte panis qui vadit in corpus, ſed panis uitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtan-

Glo. ordin.
1. Cor. 11. Accipite & manducate.
Amb. ad illud.
1. Cor. 11. Mortem domini in commentariis.

tiam fulcit. Sic ergo viue, vt quotidie merearis accipere, nec accedas indignus. Indignus eſt, qui aliter celebrat myſterium quàm Chriſtus tradidit, vel qui habens mortale peccatum accedit. Ergo etſi ſint peccata quotidiana vt non ſint mortifera, antequam accedas dimitte debitoribus tuis. Si dimittis, dimittetur tibi: & ſic ſecurus accede. Panis enim ſalutaris eſt, non uenenum. Si ita accedis, ſpiritualiter manducas. Spiritualiter enim manducat, qui innocentiam ad altare portat. *Ambr. c. 4. lib. 7. de ſacramẽtis ad medium.*

Si illud ſit ſacrificium, & ſi ſæpius immoletur Chriſtus. G

Poſt hæc quæritur, Si quod gerit ſacerdos, propriè dicatur ſacrificium vel immolatio: & ſi Chriſtus quotidie immoletur, vel ſemel tantum immolatus ſit? Ad hoc breuiter dici poteſt, illud quod offertur & conſecratur a ſacerdote vocari ſacrificium & oblationem: quia memoria eſt & repræſentatio veri ſacrificii, & ſanctæ immolationis factæ in ara crucis. Et ſemel Chriſtus mortuus in cruce eſt, ibiq; immolatus eſt in ſemetipſo: quotidie autem immolatur in ſacramento, quia in ſacramento recordatio fit illius quod factum eſt ſemel. Vnde Auguſt. Certum habemus quia Chriſtus reſurgens ex mortuis iã non moritur &c. tamen ne obliuiſcamur quod ſemel factũ eſt, in memoria noſtra omni anno fit, ſcilicet, quotiens paſcha celebratur. Nunquid totiens Chriſtus occiditur? ſed tantum anniuerſaria recordatio repræſentat quod olim factum eſt: & ſic nos facit moueri, tanquam videamus dominum in cruce. Item ſemel immolatus Chriſtus in ſemetipſo, & tamen quotidie immolatur in ſacramento. Quod ſic intelligendum, quia in manifeſtatione corporis, & diſtinctione membrorum ſemel tantum in cruce pependit, offerens ſe Deo patri hoſtiam redemptionis efficacem, eorum ſcilicet, quos prædeſtinauit. Item Ambr. In Chriſto ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalutem potens. quid ergo nos? Nonne per ſingulos dies offerimus? Et ſi quotidie offeramus ad recordationem eius mortis fit: & una eſt hoſtia, non multæ. Quomodo vna & non multæ? quia ſemel immolatus eſt Chriſtus. Hoc autem ſacrificium exemplum eſt illius: idipſum, & ſem-

Ad Heb. 7.

Aug. præfatione in 2. expoſitionem Pſal. 21. de conſec. diſt. 2. cap. ſemel Chriſtus.

Aug. epiſt. 23. ad Bonifacium.

Lanfrancus in reſponſione 11. ad obiectionem Berengarii.

Amb. ad illud c. 10. ad Habreos, Per ſingulos annos.

& ſemper idipſum offertur: proinde hoc idem eſt ſacrificium, alioquin dicetur, quoniam in multis locis offertur, multi ſunt Chriſti: non, ſed vnus ubique eſt Chriſtus & hic plenus exiſtens, & illic plenus: ſicut quod ubique offertur, vnum eſt corpus, ita & unum ſacrificium Chriſtus hoſtiam obtulit: ipſam offerimus & nunc: ſed quod nos agimus, recordatio eſt ſacrificii. Nec cauſa ſuæ infirmitatis repetitur, quia perficit hominē. ſed noſtræ, quia quotidie peccamus. Ex his colligitur eſſe ſacrificium & dici, quod agitur in altari: & Chriſtum ſemel oblatum, & quotidie offerri: ſed aliter tunc, aliter nunc. Et etiam quæ ſit virtus huius ſacramenti oſtenditur: remiſſio, ſcilicet, peccatorum venialium, & perfectio uirtutis.

De uirtute ſacramenti.

De cauſa inſtitutionis. H

Inſtitutum eſt enim hoc ſacramentum duabus de cauſis. In augmentum virtutis, ſcilicet, charitatis, & in medicinam quotidianæ infirmitatis. unde Ambro. Si quotiens effunditur ſanguis Chriſti, in remiſſionem peccatorum effunditur, debeo ſemper accipere, qui ſemper pecco: debeo ſemper habere medicinam. Item Auguſt. Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Chriſtus ſemel ſit paſſus: quia quotidie peccamus peccatis, ſine quibus mortalis infirmitas viuere non poteſt. Et quia quotidie labimur, quotidie Chriſtus myſticè immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc ſacramentum ſalutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori non poteſt, per hoc ſacramentum remiſſionem conſequamur. Quotidie comeditur ipſe & bibitur in ueritate, ſed integer & viuus manet. Item, Myſterium fidei dicitur, quia credere debes, quod ibi ſalus noſtra conſiſtat, Si autem quæratur, Vtrùm quotidie communicandum ſit? Audi quid inde tradit Aug. Quotidie, inquit, euchariſtiam accipere nec laudo, nec uitupero: omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi eſt, grauari magis dico euchariſtiæ perceptione quàm purificari. Et licet quis peccato mordeatur, ſi peccandi tamen de cætero non habeat uoluntatem, & ſatiſfaciat lachrymis & orationibus, accedat ſecurus: ſed hoc de illo

Amb. lib de ſacramentis. 4. c. 6. to. 4.

Paſchaſius, cap. 8. lib de corpore Chriſti.

Lib. de eccleſiaſticis dogmatibus. ca. 53. in to. 3. De conſecr. diſt. 2. quotidie.

de illo dico, quem mortalia peccata non grauant. Si nõ frequentius, ſaltem ter in anno homines communicent, niſi forte quis criminalibus impediatur: in Paſcha, ſcilicet, & Pentecoſte, & in Natali. Omnes ergo communicent, qui noluerint carere eccleſiaſticis liminibus. *Fabian. Papa de conſe. diſt. 2. ca. Et ſi non.*

SI HAERETICI ET EXCOMMVNIcati hoc ſacramentum conficiant.

Diſtinct. XIII. A

Solet etiam quæri, Vtrum praui ſacerdotes hoc ſacramentum conficere queāt. Ad quod dici poteſt, quòd aliqui, licet ſint praui, conſecrant verè, ſcilicet, qui intus ſunt nomine & ſacramento, etſi nõ vita: quia non in merito conſecrantis, ſed in verbo efficitur creatoris. Vnde Aug. Intra catholicam eccleſiam in myſterio corporis & ſanguinis dñi, nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur ſacerdote: quia non in merito conſecrantis, ſed in uerbo perficitur creatoris, & virtute ſpiritus ſancti. Credendum eſt enim, ꝙ in verbis Chriſti ſacramenta conficiantur. Sicut ipſe eſt qui baptizat, ita ipſe eſt qui per ſpiritum ſanctum ſuam efficit carnem & ſanguinem. Item Greg. Putant quidam cõionem corporis minus eſſe ſanctificatam, ſi illorũ fiat officio, quorum uita eorum oculis uidetur ignobilis. Heu in quàm magnum laqueum incidunt: ut diuina & occulta myſteria plus ab aliis ſanctificata poſſe fieri credāt cum unus idemq; ſpiritus ſanctus in tota eccleſia inuiſibiliter ea myſteria & operando ſanctificet, & ſanctificādo benedicat. Myſteriũ ideo dicitur, ꝙ ſecretam & reconditam habeat diſpenſationem: Sacrificium verò, quaſi ſacrum factum: quia prece myſtica conſecratur pro nobis in memoriam dominicæ paſſionis, Sacramentũ eſt in aliqua celebratione, cum res ita fit, ut aliquid ſignificatæ rei accipiamus. Sacramenta ſunt, Baptiſma, Chriſma, Corpus Chriſti: quæ ideo ſacramenta dicũtur, quia ſub tegumento uiſibiliũ rerũ diuina uirtus ſecretius ſalutem

Paſchaſius, in principio, c. 11. lib. de corpore Chriſti.

1. q. 1. Intra catho.

Ioan. 1.

1. Cor. 12. b

Iſid. lib. 19. etymol. c. 3.

Ibid. Iſidorus c. 19. l. b. etymo. ca. 6. paulò inferius.

lutem eorundem ſacramentorum operatur. *Vnde à ſecretis uirtutibus uel ſacris, ſacramenta dicuntur.* Panis & calicis ſacramentum Græcè, Euchariſtia dicitur, Latinè, bona gratia interpretatur: & quid melius corpore & ſanguine Chriſti? Siue ergo per bonos, ſiue per malos miniſtros intra eccleſiam diſpenſetur, ſacramentum tamen eſt, quia ſpiritus ſanctus uiuificat: nec bonorum diſpenſatorum meritis ampliatur, nec malorum attenuatur. Hoc de corpore domini, hoc & de baptiſmate & chriſmate dicendum eſt & tenendum: quia uirtus diuina ſecretius operatur in eis: & diuina ſolummodo eſt hæc uirtus ſiue poteſtas, non humanæ efficaciæ.

Ioan.6.g

Hic non tenetur.

Illi uero qui excommunicati ſunt, uel de hæreſi manifeſtè notati, non uidentur hoc ſacramentum poſſe conficere, licet ſacerdotes ſint: quia nemo dicit in ipſa conſecratione Offero, ſed offerimus, quaſi ex perſona eccleſiæ. Et ideo cum alia ſacramenta extra eccleſiam poſſint celebrari, de hoc non uidetur. Quod etiam Auguſt. tradere uidetur dicens, Recolite nomen, & aduertite ueritatem. Miſſa enim dicitur, eo quòd cœleſtis nuncius ad conſecrandum uiuificum corpus adueniat: iuxta dictum ſacerdotis dicentis, Omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum, &c. Idcirco niſi angelus uenerit, Miſſa nequaquam iure uocari poteſt. Nunquid enim ſi hoc myſterium hæreticus auſus fuerit uſurpare, angelum de cœlo mittit Deus oblationem eius conſecrare? maximè cum eiſdem per prophetam comminatus ſit dicens, Maledicam benedictionibus ueſtris. Quod ſi benedictionibus eorum ſe aſſerit maledicturam ueritas, quid erit de hoſtia? Ergo dicemus, illam poſſe benedici ab illo, quem ſcimus à Deo fore maledictum cum ſua benedictione? Si enim Deus maledixerit benedictionibus hæreticorum, & ſymoniacus benedixerit: quis eorum præualebit? Nunquid benedictio maledicti ad nihilum poterit redigere uerba ueriſſima comminantis Dei? Ex his colligitur, quòd hereticus à catholica eccleſia præciſus, nequeat hoc ſacramentum conficere: quia ſancti angeli,

Aug. in ſermone de corpore Chriſti.

angeli, qui huius myſterii celebrationi aſſiſtunt, tunc nõ aſſunt, quando hæreticus, vel ſymoniacus hoc myſteriũ temerariè celebrare præſumit. Non enim dubitare licet, vbi corporis domini & ſanguinis myſteria gerũtur, ſupernorum ciuium adeſſe conuentus. In huius autem myſterii expletione, ſicut formam ſeruari, ita ordinem haberi, ſcilicet, vt ſit ſacerdos, & intentionem adhiberi oportet, ut illud facere intendat. Sed ſi non credit de illo myſterio, ſicut veritas habet, nunquid poteſt intendere illud conficere? & ſi non intendit, nunquid conficit? Aliqui dicunt, etiam non rectè de illo myſterio ſentientes poſſe intendere: non quidem illud conficere, quod iam eſſet rectè credere, ſed id agere quod geritur ab aliis dum conficitur: & ſic adhibetur intentio, & ſi intentio dicatur deeſſe conficiendi illud myſterium tamẽ ex quo intendit ea dicere, & agere quę ab aliis geruntur, impletur myſterium. Illud etiam ſanè dici poteſt, quòd à brutis animalibus corpus Chriſti non ſumitur, etſi videatur. Quid ergo ſumit mus, vel quid manducat? Deus nouit hoc. De hoc cœleſti myſterio aliqua perſtrinximus, à catholicis fideliter tenenda. Qui enim his contradicit, hæreticus iudicatur.

1.q.1.c. multi ſecularium. ad ſinem.

1.q.1.c. maledicam.

Gloſſa ordin.

1. Cor. 11.

Quid faciat Hæreticum, & quid ſit Hæreticus. B

Ne autem ignores quid faciat hæreticum, uel quid ſit hæreticus, audi breuiter quid inde ſancti doctores tradant. Hilar. ait, Extiterunt plures, qui cœleſtium uerborum ſimplicitatem, non ueritatis ipſius abſolutionem ſuſceperunt: aliter interpretantes, quam dictorum uirtus poſtularet. De intelligentia enim hæreſis, non de ſcriptura eſt. & ſenſus, non ſermo, fit crimen. Idem in 8. Intelligentiæ ſenſus in crimine eſt. Hier. dicit, quòd ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæreſis. Aug. definiẽs quid ſit Hæreticus. ait, Hęreticus eſt qui alicuius temporalis commodi, & maximè glorię principatuſq; ſui gratia, falſas ac nouas opiniones gignit uel ſequitur.

Hilar. lib. 2. de trinit. ad principium.

Idẽ Hilarius ante mediũ lib. 8.

Hiero. cap. 5. ad Gala. & Oſeæ, cap. 9.

Aug. lib. de vtilitate credendi, & ad honoratum, cap. 1. 10. 6.

DE POENITENTIA.

Diſtinct. XIIII.

Hiero. in cōmētariis ad illud Eſa. 3. Agnitio vultus eorum, tomo 9.

POſt hæc de pœnitentia agendum eſt. Pœnitentia lōgè poſitis à Deo neceſſaria eſt, vt appropinquēt. Eſt.n. vt ait, Hiero. ſecunda tabula poſt naufragiū: quia ſi quis veſtem innocentiæ in baptiſmo percc ptam peccando corruperit, pœnitentiæ remedio reparare poteſt. Prima tabula eſt baptiſmus, vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus. Secunda, pęnitentia quia poſt lapſum reſurgimus, dū vetuſtas reuerſa repellitur, & nouitas perdita reſumitur. Poſt baptiſmū prolapſi per pęnitentiā renouari valent, ſed non per baptiſmū. Licet homini ſæpius pœnitere, ſed non baptizari. Baptiſmus tantum eſt ſacramentum: ſed pęnitentia dicitur & ſacramentum, & virtus mentis. Eſt enim pęnitentia interior, & eſt exterior. Exterior, ſacramentū eſt: interior, virtus mentis eſt: & vtraque cauſa ſalutis eſt & iuſtificationis. Vtrùm verò omnis exterior pęnitentia ſit ſacramentū, vel ſi non oīs, quæ hoc nomine cenſenda ſit, conſequenter inueſtigabimus. A pęnitentia cępit Ioannis prædicatio dicentis, Pęnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cęlorum. Quod aūt præco docuit, illud poſt veritas prædicauit, exordium ſumens ſermonis à pęnitētia. Pœnitentia dicitur à puniendo, qua quis punit illicita quæ commiſit. Pęnitentiæ virtus timore concipitur. Vñ Eſa. A timore tuo domine cōcepimus & peperimus ſpiritum ſalutis. Eſt autem pęnitentia, vt ait Ambro. mala præterita plangere. & plangenda iterum non committere. Item Greg. Pœnitere eſt anteacta peccata deflere, & flenda non cōmittere. Nam qui ſic alia deplorat, vt alia tamen cōmittat, adhuc pęnitentiam agere aut ignorat, aut diſſimulat. Quid enim prodeſt, ſi peccata luxuriæ quis defleat, & adhuc auaritiæ æſtibus anhelat? His verbis quidam vehementius inhærentes, contendunt veræ pœnitētiæ vltra non poſſe peccare dānabiliter: & ſi gra-

Et to. 1. epiſ. ad demetriadem de Virginitate ſeruanda ante medium.

Matth. 3. a

Iſidor. c. 19. lib. 6. etymologiarum.

Eſaiæ. 26. c

Greg. homi. 34. de euangelio Lucæ. 15. Dominica 3. poſt trinitatē ad finem.

uiter

uiter peccauerit. Veram non præceſſiſſe pœnitentiam. Quod etiã aliis muniunt teſtimoniis. Ait enim Iſidor. Irriſor eſt & non pœnitens. qui adhuc agit quod pœnitet. Nec videtur Deũ poſcere ſubditus, ſed ſubſannare ſuperbus. Canis reuerſus ad vomitum, & pœnitens ad peccatum. Multi lachrymas indeſinenter fundunt, & peccare non deſinunt. Quoſdam accipere lachrymas ad pœnitentiam cerno, & affectum pœnitentiæ non habere: quia inconſtantia mẽtis nunc recordatione peccati lachrymas fundunt, nunc reuiuiſcente vſu, ea quæ fleuerunt iterando cõmittunt. Eſaias de peccatoribus dicit, Lauamini, mundi eſtote. Lauatur & mundus eſt, qui & præterita plangit, & flenda iterum non cõmittit. Lauatur, & non eſt mundus, qui plangit quæ geſſit, nec deſerit, & poſt lachrymas ea quæ defleuerat repetit. Itẽ Aug. Inanis eſt pœnitentia, quam ſequens culpa coinquinat. Nihil proſunt lamenta, ſi replicantur peccata. Nihil valet veniam à malis poſcere, & mala denuo iterare. Item Greg. Qui commiſſa plangit, nec tamen deſerit, pœnæ grauiori ſe ſubiicit. Item Ambro. Reprehenduntur qui ſæpius agendã pœnitentiam putant: qui luxuriantur in Chriſto. Nam ſi verè pœnitentiã in Chriſto agerent, iterandam poſtea nõ putarent: quia ſicut vnum baptiſma, ita eſt vna pœnitentia. His aliiſq; pluribus vtuntur in aſſertionem ſuæ opinionis. Sed Ambr. dicit. Hæc vera pœnitentia eſt, ceſſare à peccato. Et iterum, Magni profectus eſt renunciaſſe errori. Imbutos enim vitiis animos exuere atque emendare virtutis eſt perfectæ, & cœleſtis gratiæ. & ideo ſanè ita definiri poteſt, Pœnitentia eſt virtus, vel gratia qua cõmiſſa mala tum emendationis propoſito plangimus & odimus, & plangẽda vlterius committere nolumus: quia pœnitentia vera, eſt in animo dolere, & odire vitia. Vnde illa verba præmiſſa, Pœnitere eſt anteacta deflere, & flenda non committere: rectè ſic accipi poſſunt, vt non ad diuerſa tempora, ſed ad idem referãtur: vt ſcilicet, tẽpore quo deflet commiſſa mala, non cõmittat voluntate vel opere flẽda. quod innuitur ex verbis cõſequentibus. Nam qui ſic alia deplorat, &c.

Iſidor. in li. 2. de ſummo bono. cap. 16

2. Pet. 2. d

Eſaiæ 1. e

Iſidorus lib. 1 ſoliloquiorum in fine.

Aug. ſerm. 6. De tẽpore.

Greg. Pa. 3. paſtoral admonitione 31.

Super epi. 2. c. 2. Ne forte abũdãtiori triſtitia.

Ambro. ſermone 22. in pſal. 118. ad principium.

Hinc

Hinc Aug. ait, Cauendum eſt, ne quis exiſtimet nefandá illa crimina (qualia qui agunt, regnum Dei non poſſidebunt) quotidie perpetranda, & eleemoſynis redimenda, In melius eſt enim vita mutanda: & per eleemoſynas de peccatis præteritis propitiandus eſt Deus, non ad hoc emendamus quodammodo, ut ea ſemper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, & ſi miſerando deleat commiſſa peccata, ſi non ſatisfactio congrua negligatur, Item Pius Papa, Nihil prodeſt homini ieiunare & orare, & alia religionis opera agere, niſi mens ab iniquitate reuocetur. Qui ergo à malis ſic mentem reuocat, vt commiſſa plangat, & plangenda committere non uelit, nec ſatisfacere negligit, verè pœnitet, Nec ideo non eſt vera pœnitentia, quia fortè poſt, non de propoſito, ſed caſu, vel infirmitate peccabit. Ille autem irriſor eſt & non pœnitens, qui ſic commiſſa plangit, ut plangenda voluntate uel opere committere non deſinat. Ille etiam qui poſt lachrymas repetit quæ fleuit, lauatur ad tempus: ſed mundus non eſt, id eſt, illa munditia non eſt ei ſufficiens ad ſalutem: quia eſt momentanea, non perſeuerans. Item illud, Inanis eſt pœnitentia, quam ſequens culpa coinquinat, ſic intelligendum eſt. Inanis eſt, ſcilicet, carens fructu illius pœnitentiæ, quam ſequens culpa inquinat. Illius enim fructus eſt vitatio gehennæ, & adeptio gloriæ. Mortificatur enim illa pœnitentia, & alia ante acta bona perſequens peccatum, ut non ſortiantur mercedem, quam meruerunt cum fierent, & quam haberent ſi peccatum nō ſuccederet. Sed & ſi de peccato ſuccedenti pœnitentia agatur, & pœnitentia quæ præceſſit, & alia anteacta bona reuiuiſcunt: ſed illa tantum, quæ ex charitate prodierunt. Illa enim ſola uiua ſunt, quæ ex charitate fiunt. Ideoq; ſi per ſequentia peccata mortificantur, per ſubſequentem pœnitentiā reuiuiſcere poſſunt. Quæ verò ſine charitate fiunt, mortua & inania generantur: & ideo per pœnitentiā reuiuiſcere non ualent. Similiter intelligendum eſt illud, Nihil proſunt lamenta, &c. Et illud, Nihil ualet, &c. Si enim replicentur peccata, nihil ualet ad ſalutem

Aug. in Enchi. c. 70. in tomo.

Pius pa. pri. epiſto. prima ad omnes fideles in fin. De pœni. diſ. 3. cap. Nihil prodeſt.

lutē vel ad veni in fine pręcedens lamentum, quia nihil relinquitur de vitę munditia: quia aut peccata dimiſſa redeunt, vt quibuſdā placet, cum replicantur: vel ſi non redeunt, eis tamē deletis propter ingratitudinē ita reus & immūdus conſtituitur, cū adhuc in expiādis implicatur, acſi iā deleta redirent. De hoc tamē, ſcilicet, an peccata redeant, poſt plenius agemus. Similiter nihil valet ad ſalutem obtinendam, vel ad munditiā vitæ habendā, ueniam de malefactis poſcere, & malefacta denuo iterare. Ita ēt intelligendum eſt illud quod idem Auguſt. alibi ait. Pęnitentia eſt quædam dolentis uindicta, ſemper puniēs in ſe, quod dolet cōmiſiſſe. & infra. Quotidie dolendum eſt de peccato, quod declarat ipſa dictionis uirtus. Pęnitere enim, eſt pęnā tenere: ut ſemper puniat in ſe ulciſcendo, quod cōmiſit peccādo. Ille autem pęnam tenet, qui ſemper vindicat, quod cōmiſiſſe ſe dolet. Pœnitentia ergo eſt vindicta ſemper puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe. Quid reſtat nobis, niſi dolere in vita? vbi enim dolor finitur, deficit & pęnitentia. Si verò pęnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tandiu gaudeat & ſperet de gratia, quandiu ſuſtentatur à pęnitentia. Dicit enim dominus, Vade, & amplius noli peccare: non dixit, Ne preces, ſed nec uoluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo ſeruabitur, niſi dolor in pęnitentia continuè cuſtodiatur? Sed ſemper doleat, & de dolore gaudeat: & non ſit ſatis quod doleat, ſed ex fide doleat, & non ſemper doluiſſe doleat.

Aug. 1 li. de vera et falſa pænitentia, cap. 8. in medio eiuſdem, in tomo. 4.

Eodem libr. cap. 8. poſt medium.

Aug. c. 13. eiuſdē libri de pænitētia vera.

Ioan. 5. c & 8. b

Determinatio intelligentiæ dictorum. B

De pęnitentia perfectorum, uel ad ſalutem ſufficienti intelligendum eſt, quod ſuprà dixit, ſcilicet, Pęnitentia eſt uindicta ſemper puniens, quod commiſit: & alia huiuſmodi. Illud uerò, Si pęnitentia finitur, nihil de uenia relinquitur: dupliciter accipi poteſt. Si enim iuxta quorundā intelligentiā, peccata dimiſſa redeunt, facile eſt intelligere nihil de uenia relinqui: quia peccata dimiſſa iterum replicantur. Sicut enim ille, qui ex ſeruitute in libertatem manumittitur, interim verè liber eſt, & tamen propter offenſam in ſeruitutē poſteà

reuocatur: ſic & pœnitentia peccata verè dimittuntur, & tamen propter offenſam quæ replicatur, iterum redeunt. Si verò non tēdire dicatur, ſanè poteſt dici etiam ſic nihil de venia relinqui: non quòd dimiſſa peccata iterum imputentur, ſed quia propter ingratitudinem ita reus & immundus conſtituitur, acſi illa redirent.

De ſolenni & vnica pœnitentia. C

Illud autem quod Ambroſ. ait. Reprehenduntur, &c. &, Sicut vnum baptiſma, ita & vna pœnitentia non ſecundum generalem, ſed ſecundum ſpecialem morē eccleſiæ de ſolenni pœnitentia dictum intelligitur. quæ apud quoſdam ſemel celebrata non iteratur. Item illud aliud Amb. Pœnitentia ſemel vſurpata nec verè celebrata, & fructum prioris aufert, & vſum ſequentis amittit: de ſolenni intelligitur. Solēnis ergo pęnitentia, vt Amb. in eodem ait: eſt quæ fit extra eccleſiam in manifeſto, in cinere & cilicio: quæ pro grauioribus horrendiſq; ac manifeſtis delictis tantum imponitur. Et illa non eſt iteranda pro reuerentia ſacramenti, vt ne vileſcat & contemptibilis fiat hominibus. Vnde Auguſt. Quamuis cautè & ſalubriter prouiſum ſit, vt locus illius humillimę pœnitentiæ ſemel in eccleſia concedatur, ne medicina vilis vel minus vtilis eſſet ægrotis: quæ tanto magis ſalubris eſt, quanto minus contemptibilis fuerit: Quis tamen audeat Deo dicere, Quare huic homini, qui poſt pœnitentiam primam rurſus ſe laqueis iniquitatis obſtringit, adhuc iterum parcis? Orig. quoque de hac ſolenni pœnitentia, quæ pro grauioribus criminibus iniungitur ait, Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quę non in crimine mortali, vel in blaſphemia fidei, ſed in ſermonis vel in morum vitio conſiſtat: hæc culpa ſemper reparari poteſt, nec interdicitur aliquando de huiuſmodi pœnitentiam agere: ſed non ita de grauioribus criminibus. In grauioribus enim criminibus ſemel tantum pœnitētiæ conceditur locus. Cōmunia quæ frequēter incurrimus, ſemper pœnitentiam recipiunt, & ſemper redimuntur. Cōmunia dicit venialia peccata, & fortè mortalia quædam aliis minus grauia: quæ ſicut ſæpe committuntur,

Amb c. 11. lib. 2. de pœnitentia ad finem. to. 1.

Ad Macedonium. ep. 54. non lōgè à principio, in tom. 2.

Ori. ſuper Leui de vendit. domorū c. 25. Ho. 15 ī medio eiuſdem, in to. 1.

ita frequenter per pœnitentiam redimũtur. Sed de grauioribus criminibus ſemel tantum agitur pœnitentia, ſcilicet, ſolennis. Nam & de illis, ſi iterentur, iteratur pœnitentia, ſed non ſolennis: quod tamen in quibuſdam eccleſiis non ſeruatur.

Auctoritatibus probat, quòd non ſemel tantum, ſed frequenter peccata dimittantur per pœnitentiam. D

Quod verò pęnitentia non ſemel tantum agatur, ſed frequenter iteretur, & per eam frequenter iternm venia præſtetur, pluribus ſanctorum teſtimoniis probatur. Ait enim Aug. ſcribens contra quoſdam hæreticos, qui peccantibus poſt baptiſmum ſemel tantum dicebãt vtilem eſſe pęnitentiam, ita. Adhuc inſtant perfidi, qui ſapiunt pluſquam oportet: non ſobrii, ſed excedentes menſuram: dicunt, Etſi ſemel peccãtibus poſt baptiſmũ valeat pœnitentia, non tamen ſæpe peccãtibus proderit iterata: alioquin remiſſio, ad peccandum eſſet incitatio, Dicunt enim, Quis non ſemper peccaret, ſi ſemper per pœnitentiam redire poſſet? Dicunt enim dominum incitatorem mali, ſi ſemper peccãtibus ſubuenit: & ei peccata placere; quibus ſemper pręſto eſt gratia. Errant autem. Conſtat enim multũ ei peccata diſplicere, qui ſemper præſto eſt ea deſtruere. Sed ſi ea amaret, non ſemper ea deſtrueret. Idem ad Macedonium, Intãtum hominum iniquitas aliquando progreditur, vt etiam poſt peractã pœnitentiam, & poſt altaris reconciliationem, vel ſimilia, vel grauiora committant. Et tamẽ Deus facit etiam ſuper tales oriri ſolem ſuum, nec minus tribuit quàm antè tribuerat, largiſſima munera vitæ & ſalutis. Et quãuis eis in eccleſia locus illæ pęnitentiæ non concedatur, Deus tamen ſuper eos ſuæ patientię nõ obliuiſcitur. Ex quorum numero ſiquis vobis dicat, Dicite mihi, vtrum aliquid proſit ad vitam futuram, ſi in iſta vita illecebroſiſſimæ voluptatis blandimenta contempſero, ſi me pęnitendo vehementius quàm prius excruciauero, ſi vberius fleuero, ſi melius vixero, ſi pauperes largius ſuſtentauero, ſi charitate ardẽtius flagrauero? quis veſtrũ ita deſipit, vt huic homini dicat. Nihil tibi iſta in poſterum

Aug. in lib. de vera & falſa pœnitẽtia cap. 5. in initio, in tomo 4. Ad Rom. 12.

Aug. ad Macedoniũ, epiſtola 54. in tomo 2. Matt. 5. g

proderunt? Vade, ſaltem huius vitæ ſuauitate fruere. Auertat deus tam immanem ſacrilegamq; dementiam.

Chryſoſtom. lib. ad Theodorū lapſum ſiue epiſt. 10. ſ ne longè à principio.

Item Ioan. Chryſoſto. de reparatione lapſi, Talis, mihi crede, talis eſt erga homines pietas dei: Nunquàm ſperñit pœnitentiam, ſi ei ſincerè & ſimpliciter offeratur, etiamſi ad ſummum quis perueniat malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam: ſuſcipit libenter & amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet ſtatum. Quodque eſt adhuc præſtantius & eminentius, etiamſi non potuerit quis explere omnem ſatisfaciendi ordinem, quantulācunque tamen & quantumlibet breui tempore geſtam non reſpuit pęnitentiam: ſuſcipit etiam ipſam, nec patitur quàm uis exiguæ conuerſionis perdere mercedem. Exemplis etiam hoc idem aſtrui poteſt. Dauid enim per pęnitentiam, adulterii ſimul & homicidii veniam impetrauit: & grauiter tamen poſtea deliquit in populi enumeratione, quod populi multitudo proſtrata oſtendit. Illud autem mirabile eſt, quòd angelo ferienti plebem ſe obtulit dicens, Grex iſte quid fecit? fiat manus tua in me, & in domū patris mei. Quo facto ſtatim ſacrificio dignus iudicatur, qui abſolutione æſtimabatur indignus. Nec mirum ſi tali ſua oblatione pro populo, peccati ſui adeptus eſt veniam: cum Moyſes offerendo ſe pro plebis errore, peccata diluerit.

2. Reg. 11. a
Ibidem cap.
Amb. in apologia Dauid, ca. 7. in fine eiuſdē, in tomo 4.
1. Para. 21. c
Exod. 32. g

His aliiſq; teſtimoniis pluribus euidenter oſtēditur, per pęnitentiam non ſemel tantum, ſed ſæpius nos à peccatis ſurgere, & veram pęnitentiam ſæpius agi. Voluntariè enim peccantibus nobis, vt ait Apoſt. pro pecca tis non relinquitur hoſtia ſecunda ſcilicet, quia ſemel tantum Chriſtū oportuit pati: nec relinquitur ſecundus baptiſmus. Relinquitur verò ſecunda pęnitentia, & tertia, & deinceps, vt Ioan. Chryſoſt. ſuper hunc locū ait. Sciendū, inquit, quod hic quidam exurgunt, horum verborum occaſione pęnitentiam auferentes: quaſi per pęnitentiā non valeat peccator poſt lapſum reſurgere ſecundò, & tertiò, & deinceps. Verumetiam in hoc pęnitentiā non excludit, nec propitiationem, quę ſæpe fit per pęnitentiam: ſed ſecundum baptiſmum, & hoſtiam.

Heb. 10. c
Chry. ho. 20 ad cap. 10. Ad heb. 6. 4

QVOD PLVRIBVS IRRETITVS peccatis non poteſt pœnitere de vno vere, niſi de omnibus pœniteat.

Diſtinct. XV. A

ET ſicut prædictis auctoritatibus illorum error conuincitur: qui pœnitentiam ſæpius agendam non putant, & per eam à lapſu peccantes frequenter ſurgere diffitentur: ita eiſdem illorum oppoſitio eliditur; qui pluribus irretitum peccatis aſſerūt de vno verè pęnitere, eiuſdemque veniam à domino conſequi poſſe ſine alterius pęnitentia. Quod etiam auctoritatibus aſtruere conantur. Ait enim propheta, Non iudicabit deus bis in idipſum: vel vt alii tranſtulerunt, Non conſurget duplex tribulatio, Si ergo, inquiunt illi, aliquis ſacerdoti fuerit confeſſus vnum de duobus vel pluribus peccatis, & de illo iniunctam ſibi pęnitentiam à ſacerdote ſatisfactione expleuerit cæteris tacitis: non pro illo peccato amplius iudicandus eſt, de quo ſatiſfecit ad arbitrium ſacerdotis, qui vicem Chriſti in eccleſia gerit. Ideoque ſi de eo iterum iudicetur, bis in idipſum iudicat Deus, & conſurget duplex tribulatio. Sed de his oportet illud tantum intelligi, qui præſentibus ſuppliciis commutantur in bonum, & ſic perſeuerant: ſuper quos non conſurget duplex tribulatio. Qui verò inter flagella duriores & deteriores fiunt, vt Pharao, præſentibus æterna connectunt: vt temporale ſupplicium fit eis æternæ pęnæ initium. Vnde Auguſt. Ignis ſuccenſus eſt, &c. id eſt, vindicta Dei hic incipiet, & ardebit vſque ad extremam damnationem. Hoc contra illos notandum eſt, qui dicunt illud, ſcilicet, Non iudicabit Deus bis in idipſum: ad omnia pertinere flagella: quia quidam hic flagellis emendātur, alii hic & in æternum puniuntur. Quinque enim modis flagella contingunt: vel vt iuſtis per patientiam merita augeantur, vt Iob: vel ad cuſtodiam virtutum, ne ſuperbia

Ex Grati. de pœniten. diſt. 3. cap. Sceleratio.

Super cant. Deut. 32. sūt plures.

De pœnitentia diſt. 3. c. Ignis.

Iob. 1. d

2. Cor. 12. c

Num. 12. b

Ioan. 9 a

Act.12.d bia tentet, vt Paulo: vel ad corrigenda peccata, vt Mariæ *Hiere.17.c* leprâ: vel ad gloriam Dei, vt de cæco nato: vel ad iudiciū *Beda ad illud cap.2. Marc. Quid eſt facilius. Et glo. ordi. Matth.9.* pœnæ, vt Herodi, quatenus hic videatur, quid in inferno ſequatur: ſecundum illud, Duplici contritione contere eos domine. Illa ergo auctoritas Nahum non cogit nos ſentire, omnia quæ temporaliter puniuntur non vlterius à Deo punienda: nam etſi ſuper eundem locū Hieronymus dicat Aegyptios & Iſraelitas à Deo temporaliter punitos, ne in æternum punirentur: non eſt tamen *Hiero. to. 6. commen. ad eum locū 1. ca. Nahum prophetæ.* de omnibus generaliter intelligendū. Ait enim ſic. Quod genus humanum diluuio, Sodomitas igne, Aegyptios mari, & Iſraelitas in heremo perdidit, ſcitote ideo temporaliter pro peccatis puniſſe, ne in æternum puniret: *Gen.19.e Exod.14.g Num.11.a* quia non iudicabit Deus bis in idipſum. Qui ergo puniti ſunt, poſtea non punientur: alioquin mentitur ſcriptura: quod nefas eſt dicere.

Hæc ex Gratiano diſt.3. de pœnit. ca. Sunt plures & ca. Ignis.

Quæ ſit intelligentia præmiſſorum. B

Attende lector his verbis, & caue ne de omnibus generaliter intelligas: ſed de his tantum, qui inter ipſa flagella pœnitentiam egerunt, credentes in Deum Hebreorum: quam, etſi breuem & momentaneam, tamen non reſpuit Deus. Quòd autem qui per temporale flagellum non corriguntur, poſt æternaliter puniantur, ibidē oſtendit, agens de fideli deprehenſo in adulterio qui decollatur. Vbi oſtendit leuia peccata breui & temporali ſupplicio purgari, magna verò diuturnis æterniſque *Hieron. ad c.1. Nahū.* ſuppliciis reſeruari: ita inquiens, Quærat hic aliquis, ſi fidelis deprehenſus in adulterio decolletur, quid de eo poſtea fiat? Aut enim punietur, & falſum eſt quod dicitur, Non iudicabit Deus bis in idipſum: aut non punietur, & optādum eſt adulteris, vt hic breui pœna puniantur, vt fruſtrentur in cruciatus æternos. Ad quod reſpondemus, Deus vt omnium rerum, ita ſuppliciorum quoque ſcire menſuras: & non præueniri ſententia iudicis, nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri poteſtatem: & magnum peccatum magnis diuturniſq; *Leuit.24.b Nu.11.5.d* lui cruciatibus. Siquis verò punitus ſit temporaliter, vt ille qui Iſraelite maledixerat, & qui in ſabbato ligna collegerat,

legerat, tales poſtea non puniri: quia culpa leuis præſenti ſupplicio compenſata ſit. Leuis enim culpa leui ſupplicio compenſatur. His ſatis innuit Hiero. grauia peccata & hic puniri graui ſupplicio, & in futuro punienda æternaliter, de quibus pœnitētia non agitur inter flagella. Leuia verò, quæ hic puniuntur, leui pœna compenſationem recipere: quod in bonis fieri non ambigimus, & in malis fortè etiam fit ita. Satis iam apparet, quod illi de prophetia induxerunt, non facere pro eis, qui dicunt: ei qui crimen ſibi reſeruat, de alio veniam præſtari per pœnitentiam. Alias quoque auctoritates inducunt. Ait enim Greg. Pluit dominus ſuper vnam ciuitatem, & ſuper alteram non pluit: & eandem ciuitatem ex parte compluit & ex parte aridam relinquit. Cum ille qui proximum odit, ab aliis vitiis ſe corrigit, vna eademque ciuitas ex parte cōpluitur, & ex parte arida remanet: quia ſunt quidam, qui cum quædam vitia reſecēt, in aliis grauiter perdurant. Item Amb Prima cōſolatio eſt, quia nō obliuiſcitur miſereri deus: Secunda, per punitionem: vbi etſi fides deſit, pœna ſatisfacit & reuelat. Rōne quoque vtuntur dicentes. Si is qui vnū peccatū cōfitetur altero tacito, ſatisfactionem à ſacerdote iniunctam expleuerit: nunquid etſi peccatum tacitum conuerſus fuerit cōfeſſus, pro vtroque ei pœnitentia imponetur? Longè hoc videtur à ratione, & eccleſiæ conſuetudine: quę pro eodem peccato, niſi reiteretur, nulli bis pœnitentiā imponit. Fuit ergo illa peccati condigna ſatisfactio, vnde & peccatum deletum videtur.

Gre. ad illud ca. 1. Ezech. Si fortè audiunt ho. 10

Amb. ſuper pſal. 118. in prin. ſermo. 18. in to. 4.

Quomodo accipienda ſunt præmiſſa. C

His reſponderi poteſt ſic: illud Greg. Pluit dominus &c. non ad criminis veniam: ſed ad operis praui deſertionem referendum eſt: ut ideo pars ciuitatis dicatur complui: quia ab actu & delectatione peccati, cui ante ſeruiebat, modo ceſſat: non quòd eius ueniam habeat. Vocaturque pluuia illa talis continentia, qua ab opere peccati reuocatur: quia ex fonte gratiæ Dei id cordi inſtillatur: ut uel ſic paulatim ad pœnitentiam ueniat: uel eo minus à deo puniatur, qui diuturniori delectatiōe &

actu peccati maius ſibi accumulaſſet tormentum, Si verò ad indulgentiam reatus pluuia referatur, euangelicæ ſententiæ contraire videbitur. Si enim propter miſericordiam, qua quis proximo ſuo non miſeretur, etiam quæ dimiſſa ſunt replicantur ad pœnam: multo magis quæ nondum ſunt dimiſſa propter odium fraternũ ad pœnam reſeruari probantur. Et ſi ille qui arbiter ſuæ voluntatis conſtitutus eſt, non poteſt inchoare nouam vitam, vt ait Auguſtinus, niſi pœniteat eum veteris vitæ: quomodo ad nouitatem indulgentiæ perueniet, qui odii vetuſtatem non depoſuit? Illud etiam quod ait Ambro. Etſi fides deſit, pœna ſatisfacit &c. non de fide intelligitur, qua creditur in Deum: ſed de conſcientia delicti. Deeſt enim fides, cum conſcientia peccati non ſubeſt, Nam cum delicta omnia nemo intelligat: eſt aliquando in homine peccatum, cuius non habet conſcientiam. Vnde Apoſtolus, Nihil mihi conſcius ſum: ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Cum ergo quis flagellatur pro peccato, cuius non eſt conſcius, ſi patienter fert pœnam & humiliter amplectitur, cogitans ſe forte peccatum habere, quod non intelligit, & pro eo puniri à Deo, pœna illa ſatisfacit & releuat grauatum. Ad hoc autem quod obiicitur de ſatisfactione illa: ſi ſatisfactio non fuit, iterum imponenda eſt. Si verò iterum imponenda non eſt, ſatisfactio fuit: & ſi ſatisfactio fuit, veniam impetrauit. Reſponderi poteſt ſatisfactionem non fuiſſe, quia ille dignos fructus pœnitentiæ non fecit. Eſt enim ſatisfactio pœnitentiæ, vt ait Auguſt. peccatorum cauſas excidere, nec ſuggeſtionibus eorum aditum indulgere. Item, Sanè qui ſcelerate viuunt, nec curãt talem vitam moresq; corrigere. & inter ipſa facinora ſua eleemoſynas frequentare non ceſſant: fruſtra ideo ſibi blandiuntur, quia dominus ait, Date eleemoſynam: & ecce omnia munda ſunt uobis. Hoc enim quàm latè pateat non intelligũt. Multa enim ſunt genera eleemoſynarum: quæ cum facimus adiuuamur. Non ſolum qui dat eſurienti cibum, ſitienti potum, & huiuſmodi: ſed etiam qui dat veniam petenti, eleemoſynam dat: & qui emendant verbere, in

Aug. ho. 50 ad prĩcipiũ. Et lib. de pœnitentiæ medicinia.

1. Cor. 4. a

Aug. in lib. de dogmatibus eccleſ. c. 54. Et in enchi. ca. 75. in principio.

quem

quem poteſtas datur, vel cohercet aliqua diſciplina, vel orat vt ei peccatum dimittatur, eleemoſynam dat: quia miſericordiam præſtat. Multa enim bona præſtantur in nitis, quando eorum conſulitur vtilitati & non voluntati: ſed ea maior eſt qua ex corde dimittimus, quòd in nobis quiſque peccauit. Minus enim magnum eſt erga eũ eſſe beneuolum, qui tibi nihil mali fecit. Illud multo grandius, vt tuum etiam inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & ſi poteſt facit, ſemper bonum velis faciasque, quod poſſis. Quod ergo dominus ait, date eleemoſynam & omnia munda ſunt vobis: ita ne intellecturi ſumus, vt non credentibus in Chriſtum munda ſint omnia, ſi eleemoſynas iſtas dederint? Qui enim vult ordinare eleemoſynam dare, à ſe debet incipere, & eam primum ſibi dare. Eſt enim eleemoſyna opus miſericordiæ: veriſſimeq; dictum eſt, Miſerere animæ tuæ placens Deo. Non ergo ſe fallant, qui per eleemoſynas largiſſimas fructuum ſuorum vel pecunię impunitatem ſe emere æſtimant in peccatis permanentes: quæ ita diligunt, vt in eis optent uerſari. Qui verò diligit iniquitatem, odit animam ſuam: & qui odit animam ſuam, non eſt miſericors ei, ſed crudelis. Diligendo quippe eam ſecundum ſeculum, odit eam ſecundum Deum. Si ergo vult ei dare eleemoſynam, per quam fit mundus odiat eam ſecundum ſeculũ, & diligat eam ſecundum Deum. Hac eleemoſyna, quam ſibi homo primitus debet, mundantur interiora. Ad quod hortans Chriſtus ait, Mundate quæ intus ſunt. Immundis enim nihil eſt mundũ: ſed polluta ſunt eorũ mens & conſcientia, vt ait Apoſt. Immundi verò ſunt om̃es, quos non mundat fides, qua creditur in Chriſtũ: de qua ſcriptum eſt, Mundans fide corda eorũ. Sed ne iſtas eleemoſynas, quæ fiunt de fructibus terræ reſpuere Chriſtus uideretur. Hæc, inquit, oportuit facere, ſcilicet iudiciũ & charitatem Dei, & illa non omittere, id eſt, eleemoſynas fructuũ terrenorũ. Ex his datur intelligi, ꝙ in peccato mortali permanentes, etſi eleemoſynas largas faciãt, non tñ ꝑ eas ſatis ſatisfaciũt quia inordinate agũt, dũ à ſe, non incipiũt. Nec ꝓpriè di-

Luca 11.f. Aug. in enchirid. in fine ca. 72. Ibid. ca. 73. continuò. Aug. in enchir. c. 73. in principio. Ca. 75. eiuſdẽ in medio ca. 76. eiuſdem lib. in principio. Eccl. 30. d Ca. 77. eiuſdem libro. in principio. Pſal. 10. Aug. ca. 76. in Enchir. in medio. Matth. 2. 0 Ad Titum. 2. d Ibid. in medio, cap. 75. Act. 15. c. Matth. 23. c Ibidem in fine. cap 76.

citur eleemoſyna tale opus, dum ſibiipſis crudeles exiſtunt non placentes Deo. Non ergo dicenda eſt illa peccati ſatisfactio, quam quis agit pro uno peccato, dum perdurat in altero. Quia nihil prodeſt ieiunare & orare, & alia bona agere, niſi mens reuocetur à peccato, & ſi aliquando conuerſus tacitum peccatum ſacerdoti fuerit confeſſus, de vtroque imponenda eſt ei ſatisfactio: quia de primo condigne non ſatisfecit.

Pius pap. 1. epi. 1. ad oẽs Chriſtianos, in fine.

Secundum quoſdam fuit ſatisfactio. D

Grati. de pœnit. di. 3. quæras, in fine.

Quibuſdam tamen uidetur fuiſſe ſatisfactio, ſed infructuoſa, dum in peccato altero perſiſtit: percipietur tamen fructus eius, incipietq; proficere, cum peccati alterius pœnituerit. Tunc enim utrunq; dimittitur peccatum, & ſatisfactio præcedens viuificatur, quæ fuerat mortua: ſicut baptiſmus illi, qui fictè accedit, tunc primitus valet, cum fictio à mente recedit per pœnitentiã. Et in huius opinionis munimentum auctoritates inducunt. Ait enim Aug. Pium eſt credere, & noſtra fides expoſtulat, ut cũ gratia Chriſti in homine deſtruxerit mala priora, etiam remuneret bona: & cũ deſtruxerit quod ſuum non inuenit, diligit bonum, quod in peccante plãtauit. Item Hiero. Si quando uideris inter multa peccata quenquam facere aliqua iuſta opera, non eſt tam iniuſtus Deus, vt propter multa mala obliuiſcatur paucorum bonorum: ſed faciet ea merere, & in horrea congregare, quæ bona in terra ſeminauit. Sed hæc dicta intelligimus de illo, qui in charitate quodam tempore bona facit & bonus eſt, alio vero tempore malus eſt, & multa peccata facit. Non ergo intelligẽdum eſt eum inter multa peccata, iuſta opera feciſſe, quaſi ſimul eodemq; tempore peccata fecerit & iuſta opera: ſed diuerſis temporibus vtraq; feciſſe. Niſi enim bonus foret, quando bona fecit, non ſeminaſſe diceretur in terra bona. Deſtructis ergo malis poſt opera bona commiſſis, priora bona, in charitate ſcilicet, facta, quæ ſequentia mala mortificauerant, pœnitentia de illis malis habita viuificantur & remunerantur. Vnde Apoſtolus, facientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis: opera mortua nominans

Aug. li. de vera et falſa pœnit. ca. 14. in fine, to. 4.

Hiero. in cõmẽt. ad illud Aggæi 1. Seminaſtis, tomo 6.

In Epiſt. ad Hæbræos. ca. 6. a

nans priora bona ſignificat, quæ perſequens peccatum erant mortua: quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc ſicut peccando fiunt irrita, ita per pœnitentiã reuiuiſcunt, & ad meritum ęternitatis prodeſſe incipiũt. Similiter & illud bonum amat Deus, quod plantauit in peccante, in illo, ſcilicet, qui poſt illud bonum peccauit, non ſimul peccans & bonum operans extitit: quia talis hominis opus non diligeret Deus ad remunerationem. Poteſt etiam accipi de operibus bonis, quæ ab aliquo fiunt dum malus eſt, & in peccato mortali perſiſtit uel ad tempus, vel uſq; in finem: quæ dicuntur à Deo remunerari, & non dari obliuioni, non quia proficiunt ad vitam æternam, ſed ad tolerabilius extremi iudicii ſupplicium ſentiendum: ſicut de fide & cæteris, quæ ſine charitate habentur, Aug. ait, Si quis non habens charitatem quæ pertinet ad unitatem ſpiritus & uinculum pacis, quo eccleſia connectitur, in aliquo ſchiſmate conſtitutus, ne Chriſtũ neget, patitur tribulationes, famem, perſecutionem, vel flammas, vel beſtias, vel ipſam crucem, timore gehennæ: nullo modo iſta culpanda ſunt, immo & hæc laudanda eſt patientia. Non enim dicere poterimus, melius ei fuiſſe, vt Chriſtum negando nihil horum pateretur, quæ paſſus eſt confitendo: ſed æſtimandũ eſt fortaſſe tolerabilius ei eſſe futurum iudicium, quàm ſi Chriſtum negando nihil horum pateretur: vt illud quod ait Apoſt. Si tradidero corpus meũ, ita ut ardeat, charitatem autẽ nõ habuero, nihil mihi prodeſſe intelligatur ad regnũ obtinendũ, niſi ad extremi iudicii tolerabilius ſubeundũ ſuppliciũ: & infra, Hæc propter charitatem dicta ſunt: ſine qua in nobis non poteſt eſſe uera pœnitentia: quoniã in bonis charitas Dei eſt, quæ tolerat omnia.

Gratian. de pœnit. di. 3.

Aug. lib. de patientia vnico cap. 26. in tomo 4.

1. Cor. 13. b

Aug. ca. 23. eiuſdẽ lib. de patientia, in principio.

Perſtringit dictorum ſummam, vt alia addas. E

Ex his oſtenditur bona, quæ ſine charitate fiunt, prodeſſe quidem ad tolerabiliorem pœnam ſentiendam, ſed non ad uitam obtinendam. Illa enim quæ in charitate quis facit, ſi poſtea prolapſus fuerit, nec exurrexerit, non eſſe in memoria Dei Ezechiel dicit, Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia, & fecerit iniquitatem, nunquid uiuet?

Gratian. diſ. 4. de pœnit.

Ezech. 33. f

omnes

omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in peccato ſuo morietur: & non erunt in memoria iuſtitię, quas fecit. In cuius loci expoſitione Greg. ait, Hoc nobis maximè conſiderandum eſt, quia cùm mala committimus, ſine cauſa ad memoriam tranſacta bona reuocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet eſſe fiducia bonorũ præteritorũ. Intelligendũ eſt hoc, ad vitam percipiendam bona prçterita non dare fiduciam, etſi ad mitiorem pœnam: alioquin præmiſſæ auctoritati Auguſtini obuiaret. Et bona ergo ſine charitate facta, & bona in charitate facta, quæ concomitatur mortalis culpa, quam non debet ſequens pœnitentia: ad ſenſum mitioris pœnæ proficiunt, non ad vitæ fructum.

Greg. ho. 11. id illud ca. 3. Ezech. in peccato ſuo. in l. 1.

Auctoritates alias inducit contra eos, qui dicunt de vno peccato pœnitentiam agi, altero tacito. F

Satis arbitror illis eſſe reſponſum, qui aſſerunt de vno crimine pœnitentiam agi, & veniam præſtari, alio in delectatione retento, vel per confeſſionem non expoſito: qui non modo præmiſſis auctoritatibus confutantur, ſed etiam ſubditis: ait enim Augu. Sunt plures quos pœnitet peccaſſe, ſed tamen omnino reſeruantes ſibi quædam in quibus delectentur: non animaduertentes dominum ſimul mutum & ſurdum à dæmonio liberaſſe: per hoc docet nos nunquam niſi de omnibus ſanari. Si enim vellet peccata ex parte reſeruari habenti ſeptem dæmonia, ei proficere potuit ſex expulſis. Expulit autẽ ſeptem, vt omnia crimina ſimul eiicienda doceret. Legionem verò dæmonum ab alio eiiciens, nullum reliquit de omnibus, qui liberatũ poſſideret: oſtendens quod etſi peccata ſint mille, oportet de omnibus pœnitere. Nunquam aliquem ſanauit dominus, quem non omnino liberauit. Totum enim hominem ſanauit in ſabbatò: quia & corpus ab omni infirmitate, & animam ab omni contagione: indicans pœnitentem oportere ſimul dolere de omni crimine. Scio enim dominũ inimicũ omni crimi-noſo. Quomodo ergo qui crimen reſeruat, de alio recipiet veniam? ſine amore Dei conſequeretur ueniam, ſine quo nemo vnquam inuenit gratiã. Hoſtis enim Dei eſt, dum

Aug. ca. 9. lib. de vera & falſa pænit. tomo 4.
Marci 7. c
Lucæ 8 f
Marci 5. b
Ioan. 7. d

eſt, dum offendit perſeueranter. Quædam enim impietas infidelitatis eſt, ab illo qui iuſtus & iuſtitia eſt: dimidiam ſperare veniam. Iam enim ſine uera pœnitentia inueniret gratiam. Pęnitentia enim vera ad baptiſmi puritatem conatur adducere. Rectè enim pœnitēs, quicquid ſordis poſt purificationem baptiſmi contraxit, oportet vt abluat, ſaltem lachrymis mentis: ſed ſatis durus eſt, cuius mentis dolorem oculi non declarant. Sed ſciat ſe culpabiliter durum, qui deflet damna temporis, vel mortem amici, & dolorem peccati nō oſtendit in lachrymis. Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat. Idem, Pœnitentes, ſi verè eſtis pœnitentis, & non eſtis irridentes, mutare viam, reconciliamini Deo. Pœnitentiam agis, genua figis, & rides: ſubſannas Dei patientiam, Si pœnitentiam agis, pœnitet te: ſi non pœnitet te, non es pœnitens. Si ergo pœnitet, cur facis quæ malè feciſti? Si feciſſe pœnitet, noli facere: ſi adhuc facis, certè non es pœnitens. Itē Innoc. ſecundus, Admonemus fratres noſtros. ne falſis pœnitentiis laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur. Falſam autem pœnitentiam eſſe conſtat, cum ſpretis pluribus, de uno ſolo pœnitentia agitur: vel cum ſic agitur de uno, ut non diſcedatur ab alio. *Aug. lib. de vera & falſa pœn. c. 10.*

Repetit de vera pœnitentia, vt addat. G

Ex præmiſſis, perſpicua fit notitia veræ pœnitentiæ, vel ſatisfactionis. Illa enim vera eſt pœnitentia, quę peccatum abolet: quod illa ſola facit, quæ ſcelus corrigit, quæ odium commiſſi criminis & committendi, cū deſiderio ſatisfaciendi affert. Iudas enim pœnituiſſe legitur, ſine aſſecutione veniæ, quia tali pœnitentia non correxit crimen. Vnde Hiero. Nihil Iudæ profuit ſera pœnitentia, per quam ſcelus corrigere non potuit. Sic quando frater peccat in fratrem, ut emendare valeat, quod peccauit, poteſt ei dimitti: ſin autem permanent opera fruſtra voce aſſumitur pœnitentia: hoc eſt, quod de eo infeliciſſimo dicitur. Et oratio eius fiat in peccatum, ut non ſolum emendare nequiuerit proditionis nefas, ſed proprii homicidii ſcelus addiderit. Caue qualiter intelligas illud, Vt emendare valeat, quod peccauit &c. *Matt. 27. In com. ad c. 27. Matth. tom. 9.*

Non enim emendatio hic intelligenda eſt, rei demptæ recompenſatio: ſed delicti exprobratio & abominatio, cũ ſatisfactionis deſiderio. Demit enim iniuſtè quis alicui, quod reſtituere non valet, vt oculum, vel vitam & huiuſmodi: & tamen ſi pœnituerit peccati, cum amore condignæ ſatisfactionis, veniam habet. Nec ideo quiſquam putet, qui rem alienam iniuſtè abſtulerit quam reddere poteſt, de illo peccato pœnitere ac veniam conſequi, niſi reſtituat ablatum. Quandiu enim res propter quam peccatum eſt, non redditur ſi reddi poteſt, non agitur pœnitentia, ſed fingitur.

Aug. in epi. 54. ad Macedoniam.

DE TRIBVS QVAE IN POENITENtia conſideranda ſunt.

Diſtinct. XVI. A

IMperfectione autem pœnitentiæ tria obſeruanda ſunt, ſcilicet, compunctio cordis, confeſſio oris, ſatisfactio operis. Vnde Ioan. Os aureum, Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confeſſio: in opere tota humilitas. Hæc eſt fructifera pœnitẽtia, vt ſicut tribus modis Deum offendimus, ſcilicet, corde, ore, & opere, ita tribus modis ſatisfaciamus. Sunt enim tres peccati differẽtiæ, vt ait Aug. & in corde, & in facto, & in conſuetudine, tanquam tres mortes, Vna quaſi in domo, ſcilicet, cum in corde conſentitur libidini: Altera quaſi prolata iam extra portam, cum in factum procedit aſſenſio: Tertia cum vi malæ conſuetudinis tanquam mole premitur animus, vel noxiæ defenſionis clypeo armatur, quaſi in ſepulchro iam fœtens. Hæc ſunt tria genera mortuorum, quæ Deus legitur ſuſcitaſſe. Huic ergo triplici morti, triplici remedio occurritur: contritione, confeſſione, ſatisfactione. Compunctio nobis cõmendatur ibi, Scindite corda ueſtra, & non ueſtimenta ueſtra. Confeſſio, ibi, Iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. Verè enim confitetur, qui ſe accuſat, qui execrando malum ſibi

Chryſ. de pœnitent. diſt. 1. Perfecta.

Aug. ſermone domini, in monte. lib. 1. tomo 4.

ſibi imputat. Et ibi, Effundite coram illo corda veſtra. Et iterum, Confitemini alterutrum peccata ueſtra. Satisfactio à Ioan.precipitur,vbi ait,Facite dignos fructus pœnitentiæ,ſcilicet,vt ſecundum qualitatem & quantitatem culpæ,ſit qualitas & quantitas pœnæ. Non enim par debet eſſe fructus boni operis eius, qui nihil vel minus peccauit, & eius qui grauius cecidit. Ideo diſcretio pœnitenti ualde neceſſaria eſt, ut illa gerat quæ tradit Aug.dicens.Conſideret qualitatem criminis, in loco,in tempore,in perſeuerantia,in varietate perſonæ:& quali hoc fecerit tentatione,& in ipſius uitii multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem ſecundum excellentiam ſui ſtatus uel officii, uel ſecundum modū meretricis,& in modum operis ſui: & qualiter turpitudinem egerit,ſi in loco ſacrato, ſi in tēpore orationi cōſtituto,vt ſunt feſtiuitates & tempora ieiunii.Cōſideret quantum perſeuerauerit,& defleat,quod perſeueranter peccauerit:& quanta victus fuerit impugnatione. Sunt enim qui non ſolum non uincuntur, ſed ultrò ſe peccato offerunt:nec expectant tentationem, ſed præueniunt voluptatem.Et pertractet ſecum,quàm multiplici actione vitii delectabiliter peccauit.Omnis iſta varietas confitenda eſt & deflenda, vt cum cognouerit quod peccatū eſt,cito inueniat Deum ſibi propitium.In cognoſcendo augmentum peccati, inueniat cuius ætatis fuerit,cuius ſapientiæ & ordinis. Immoretur in ſingulis iſtis, & ſentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualitatem uitii:defleat uirtutem,qua interim caruit. Dolendum eſt enim non ſolum quod peccauit,ſed quia virtute ſe priuauit.Defleat etiam, quoniam offendēs in vno, factus eſt omnium reus: Ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quiſq; peccator fit culpabilior, quo eſt Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccauit, quia omni bono abundauit.Alio etiam modo,offendens in vno factus eſt omnium reus: quia omnis virtus patitur detrimentum ab uno uitio. Ponat ſe omnino in iudicio & poteſtate ſacerdotis,nihil ſui reſeruans ſibi: vt omnia eo iubente paratus ſit

Iohelis 2.g
Prou.18.c
Pſal.61.
Iacobi 5.d
Matth.3.b
Lucæ 3.b
Aug.ca.14. li de vera et falſa pœnit. tomo 4.
Iacobi 2.b
Ibid.c.15.ad principium.

tus ſit facere pro recipienda vita animæ quæ faceret pro vitanda corporis morte: & hoc cum deſiderio, quia vitã recuperat infinitam, Cum gaudio enim facere debet immortalis futurus, qui faceret pro differenda morte moriturus: ſemper deprecetur Deum: offerat Deo mẽtem & cordis cõtritionem: deinde & quod poteſt, det de poſſeſſione: & tunc ſi quid offerat, ſecurus offerat. Reſpexit

Gene.4.b dominus ad Abel, & ad munera eius. Prius dicit Abel, quam ad munera eius. In iudicio ergo cordis conferẽda eſt eleemoſyna tribuentis. Nec conſiderandum eſt quantum, ſed qua mẽte, qua affectione dat quod poteſt. Qui ergo ſua peccata redimere vult temporalium oblatione prius offerat mentem. Caueat etiam ne ductus verecundia, diuidat apud ſe confeſſionem, vt diuerſa diuerſis velit ſacerdotibus manifeſtare. Quidam enim vni celant,

Augu. ibidẽ ca.1. pſ.5. quod alteri manifeſtandum conſeruant: quod eſt ſe laudare, & ad hypocriſim tendere, & ſemper venia carere: ad quam per fruſta putat peruenire. Caueat etiam ne prius ad dominicum corpus accedat, quàm cõfortetur bona conſcientia, & doleat quòd nondum audeat ſumere, quem multum deſiderat cibum ſalutarem. Cohibeat etiam ſe à ludis, à ſpectaculis ſeculi, qui perfectam vult conſequi remiſſionis gratiam. Iſti ſunt digni fructus pęnitentiæ, animam captiuam elaqueantes & in libertatẽ ſeruantes. Et infrà, Quærat anima dignos fructus, & ſi non dignos pęnitentiæ. Sunt enim digni fructus virtutum, qui non ſufficiunt pęnitentibus. Pęnitentia enim grauiores poſtulat, vt dolore & gemitibus mortuus impetret vitam. Ex his oſtenditur qui ſint digni fructus pęnitentiæ, quibus vera ſatisfactio expletur: & quod non omnes digni fructus ſunt digni fructus pęnitẽtiæ: quod de illa pęnitentia intelligitur, quæ maiorum eſt criminum. Non enim ſufficiunt grauiter delinquentibus, quę ſufficiunt minus vel parum peccantibus.

Quæ ſit falſa ſatisfactio. B

Grego.7. de pæni. diſt.5. c. Falſus. Et ſicut ſunt digni fructus pęnitentiæ, ac vera ſatisfactio: ita & indigni fructus, & falſa ſatisfactio, id eſt, falſa pęnitentia. Vnde Gregorius. Falſas pęnitentias dicimus,

dicimus, quæ non ſecundum auctoritates ſanctorum pro qualitate criminum imponuntur. Ideoque miles, vel negotiator, uel alicui officio deditus, quod ſine peccato exerceri non poſſit, ſi culpis grauioribus irretitus ad pœnitētiam venerit, vel qui bona alterius iniuſtè detinet, vel qui odium in corde gerit: recognoſcat ſe verã pœnitentiam non poſſe peragere, niſi negotium relinquat, vel officium deſerat, & odium ex corde dimittat, & bona quæ iniuſtè abſtulit, reſtituat. Nec tamen deſperet, interim quicquid boni facere poteſt, hortamur, vt faciat, vt Deus cor eius illuſtret ad pœnitentiam. Cùm ſit pęnitentia interior & exterior, de utraque per præmiſſa ſatis apparet, quæ ſit vera, & quæ ſit falſa.

De tribus actionibus pœnitentiæ. C

Prædictis verò adiiciendum eſt, qnod tribus modis agitur pœnitentia: ante baptiſmum, ſcilicet, de prioribus peccatis: poſt baptiſmum, de grauioribus quæ poſt cõmittuntur. Eſt etiam pœnitentiã uenialium quotidiana: quæ etiam humilium eſt, & perfectorum. Vnde Aug. Tres ſunt actiones pœnitētię, quas mecum eruditio veſtra recognoſcit, Vna eſt, quæ nouum hominem parturit, donec per baptiſmum omnium præteritorum ablutio fiat peccatorum: quia nullus ſuæ voluntatis arbiter, niſi pœniteat eum veteris vitæ, nouam inchoare poteſt, à qua paruuli ſunt immunes, cum baptizantur, quia nondum poſſunt vti libero arbitrio: quibus tamen ad remiſſionem originalis peccati prodeſt eorum fides, à quibus offeruntur. Altera eſt actio pœnitentiæ poſt baptiſmum, quæ fit pro illis peccatis, quæ legis decalogus continet. Agunt ergo homines pœnitentiam ante baptiſmum de peccatis prioribus, ita tamen vt etiam baptizētur: ſicut Petrus ait, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquique veſtrum in nomine domini &c. Agunt etiã pœnitentiam, ſi poſt baptiſmum ita peccauerunt, vt excommunicari & reconciliari poſtea mereantur. Eſt etiã pœnitentia bonorum & humilium fidelium penè quotidiana: in qua pectora tundimus dicentes, Dimitte nobis debita noſtra &c. Neque ea nobis dimitti volũmus, quæ

Aug. ho. de vtilitate & neceſſitate pœnitentiæ, quæ eſt 50. in to. 10. & lib. de medicina pœnitẽtiæ, ca. 2. in tomo 9.

Exod. 20. b

Actuũ. 2. f

Math. 6. f

dimiſſa nobis in baptiſmo non dubitamus: ſed illa quę humanæ fragilitati, quãuis parua tamẽ crebra ſurrepũt, quæ ſi collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt & opprimẽt, ſicut vnum aliquod grãde peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium, an vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim ſurrepens aqua in ſentinam per negligentium culpam impleat nauem, & ſubmergatur? Ideo ieiunium, & eleemoſynæ, & orationes inuigilent: in quibus cum dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, &c. manifeſtamus nos habere, quod nobis dimittatur: & in verbis humiliantes animas noſtras, quotidianam agere pœnitentiam non ceſſamus.

Matth.6.b

De ſatisfactione venialium. D

Quæ autem pro uenialibus ſit ſatisfactio ſufficiens, Auguſtinus inſinuat, ita inquiens in Enchiridio De quotidianis & breuibus leuibusq; peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium ſatisfacit. Eorum enim eſt dicere, Pater noſter qui es in cœlis &c. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa à quibus vita fidelium etiam ſcelerate geſta, ſed pœnitendo in melius commutata diſcedit. Sicut veraciter dicitur, Dimitte nobis debita noſtra: ita & veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, id eſt, ſic fiat quod dicitur: quia & ipſa eleemoſyna eſt, veniam petentibus omnino ignoſcere. Ex his aliiſque præmiſſis iam facile eſt intelligere, quæ pro venialibus ſit exhibẽda ſatisfactio. Sufficit enim dominica oratio cum ieiunio & eleemoſynis: ſic tamen, vt præcedat contritio aliquantula, & addatur confeſſio ſi adſit facultas: de qua confeſſione poſt tractabitur. Pro grauioribus verò peccatis hęc etiam in ſatisfactione adhibenda ſunt, ſed multo uehementius atque diſtrictius: quia vt ait Auguſtinus, ad agendam pœnitentiam non ſufficit mores in melius commutare, & à malis factis recedere, niſi de his quæ facta ſunt ſatisfaciat domino per pœnitẽtiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium cooperantibus eleemoſynis.

Au ca.71. in tomo 3.

Matth.6.b

TRIA

TRIA PROPONVNTVR QVAERENda primum an ſine confeſſione dimittatur peccatum.

Diſtinct. XVII. A

HIc oritur quæſtio multiplex. Primo enim quæritur, Vtrùm abſque ſatisfactione, & oris confeſſione, per ſolam cordis contritionem peccatum alicui dimittatur? Secundo, An alicui ſufficiat confiteri Deo ſine ſacerdote? Tertio, an laico fideli facta ualeat confeſſio? in his enim etiam docti diuerſa ſentire inueniuntur: quia ſuper his varia, ac penè aduerſa tradidiſſe videntur doctores. Dicunt enim quidam, ſine confeſſione oris, & ſatisfactione operis neminem à peccato mundari, ſi tempus illa faciendi habuerit. Alii vero dicunt, ante oris confeſſionem & ſaſatisfactionem in cordis contritione peccatum dimitti à Deo, ſi tamen votum confitendi habeat. Vnde propheta, Dixi confitebor aduerſum me iniu.m.do.& tu re. im.&c. Quod exponens Caſſiod.ait, Dixi, id eſt, de liberaui apud me, quòd cõfitebor, & tu remiſiſti. Magna pietas Dei, qui ad ſolam promiſſionẽ peccatum dimiſerit. Votum enim pro operatione iudicatur. Itẽ Aug. Nondum pronunciat, promittit ſe pronunciaturum, & Deus dimittit: quia hoc ipſum dicere, quoddã pronunciare eſt corde, Nondum eſt vox in ore, vt homo audiat confeſſionem, & Deus audit. Item, Sacrificium Deo ſpiritus contri. cor contri.&c. alibi etiam legitur, Quacunque hora peccator conuerſus fuerit & ingemuerit, vita viuet, & non morietur. Non dicitur ore confeſſus fuerit, ſed conuerſus ingemuerit. Vnde datur intelligi, ꝙ etiam ore tacente ueniam interdum conſequimur. Hinc etiam leproſi illi, quibus dominus præcepit vt oſtenderent ſe ſacerdotibus, in itinere antequam ad ſacerdotes venirent, mundati ſunt. Ex quo inſinuatur, quòd antequam ora noſtra ſacerdotibus aperiamus, id eſt, peccata confitea-

Pſal. 31. In Caſſiod. & Gloſ. ord. in eundem.

Et Auguſt. pſal. 31. non longe à principio enarrationis ĩ 10. 8.

Pſal. 50.

Ezech. 18.

confiteamur, à lepra peccati mundamur. Lazarus etiam
Lucæ 17. d non prius de monumento eſt eductus, & poſt à domino
Ioan. 11. f ſuſcitatus: ſed intus ſuſcitatus, prodiit foras viuus: ut
Eccle. 17. d oſtenderetur ſuſcitatio animæ præcedere confeſſionem.
Aug de verbis domini ſermone 8. Nemo enim poteſt confiteri, niſi ſuſcitatus: quia à mortuo, velut qui non eſt, perit confeſſio. Nullus ergo confitetur, niſi reſuſcitatus. Nemo autem ſuſcitatur, niſi qui à peccato ſoluitur, quia peccatum mors animæ eſt, quę vt eſt vita corporis, ita eius vita Deus eſt. His aliisq; pluribus auctoritatibus probatur, ante confeſſionem uel ſatisfactionem ſola compunctione peccatum dimitti. quod qui negant, eas determinare laborant nec non in huius ſententiæ depreſſionem, & ad ſuæ opinionis aſſertionem auctorum teſtimonia inducunt. Ait enim dominus per Eſaiam, Dic tu iniquitates tuas & iuſtificeris.
Eſaiæ 43. d
Amb. lib. de paradiſo ca. 14. idem in ſermon. quadrageſimæ. Item Amb. Non poteſt quiſquam iuſtificari à peccato, niſi peccatum ipſum antea fuerit confeſſus. Idem dicit, Confeſſio à morte animam liberat, confeſſio aperit paradiſum, confeſſio ſpem ſalutis tribuit: quia non meretur iuſtificari, qui in vita ſua non vult peccatum confiteri. Illa confeſſio nos liberat, quæ fit cum pœnitentia. Pœnitentia vera eſt dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis quæ quiſq; commiſit. Item Ioan. Nō poteſt quiſquam gratiam Dei accipere, niſi purgatus fuerit ab omni peccato per pœnitentiæ confeſſionem, & per baptiſmū. Item Aug. Agite pœnitentiam, qualis agitur in eccleſia. Nemo dicat ſibi, occultè ago, quia apud Deū ago, nouit Deus, qui mihi ignoſcit, quia in corde ago. Ergo ſine cauſa dictum eſt, Quæ ſolueritis ſuper terram, ſoluta erunt in cœlis? Ergo ſine cauſa claues datæ ſunt? Fruſtramus ergo verbū Chriſti. Iob dicit, Si erubui in conſpectu populi peccata mea cōfiteri. Itē Amb. Venialis eſt culpa, quam ſequitur confeſſio delictorum. Item Aug. ſuper illum locū pſal. Non abſorbeat me profundū, neq; vrgeat ſuper me puteus os ſuum. Puteus eſt profunditas iniquitatis: in quam ſi cecideris, non claudet ſuper te os ſuum, ſi tu non claudis os tuum. Confitere ergo & dic, De profundis clamaui ad te domine &c. & euades. Claudit ſu-

Aug. homi. 49. in t. 10.
Math. 16. c
Iob. 31. d
Augu. ca 6. lib. de continentia. to. 4.
Pſal. 129.
Proue. 18. c

dit ſuper illum,qui in profundum cõtemnit:à quo mortuo,velut qui non ſit,perit confeſſio. Item, Nullus debitè grauioris pœnæ accipit veniam, niſi qualemcunque, etſi longè minorem quàm debeat,ſoluerit pœnam . Ita enim impartitur à Deo largitas miſericordiæ, ut non relinquatur iuſtitia diſciplinæ. Item Hieron. qui peccator eſt,plangat delicta propria,vel populi, & ingrediatur eccleſiam,de qua propter peccata fuerat egreſſus , & dormiat in ſacco,vt præteritas delicias,per quas Deum offenderat, vitæ auſteritate compenſet. His aliisq; authoritatibus nituntur aſſerere , ſine confeſſione vocis ; & aliqua ſolutione pœnæ neminem à peccato mundari.

Amb.c. 14. de paradiſo.

Hierony. ad c. 1. Ioel accingite vos.

Cui ſententiæ potius conſentiendum ſit. B

Quid ergo ſuper his ſentiendum ſit, quid tenendum? Sanè dici poteſt,quòd ſine confeſſione oris & ſolutione pœnæ exteriori peccata delentur per contritionem , & humilitatem cordis.Ex quo enim proponit mente compuncta ſe confeſſurum, Deus dimittit : quia ibi eſt confeſſio cordis,etſi non oris:per quam anima interius mũdatur à macula, & contagio peccati commiſſi, & debitũ æternæ mortis relaxatur . Illa ergo , quæ ſuperius dicta ſunt de confeſſione & pœnitentia , vel ad confeſſionem cordis , vel ad interiorem pœnam referenda ſunt . Sicut illud Augu. Quod nullus dicitur veniam conſequi , niſi prius quantulancunq; peccati ſoluerit pœnam : vel de exteriori pœna accipienda ſunt , & ad contemnentes vel negligentes referenda , ſicut illud , Nemo dicat,occultè age &c. Nonnulli enim in vita peccata confiteri negligunt vel erubeſcunt:& ideo non merentur iuſtificari.Sicut enim præcepta eſt nobis interior pœnitentia , ita & oris confeſſio,& exterior ſatisfactio ſi adſit facultas. Vnde nec verè pœnitens eſt , qui confeſſionis votũ non habet.Et ſicut peccati remiſſio munus Dei eſt, ita pœnitẽtia & confeſſio,per quam peccatum deletur , nõ poteſt eſſe niſi à Deo,vt Aug. ait.Iam, inquit , donum ſpiritus ſancti habet qui confitetur & pęnitet : quia non poteſt eſſe confeſſio peccati & compũctio in homine ex ſeipſo. Cum.n.iraſcitur ſibi quiſq; & diſplicet , ſine dono ſpiritus ſan-

De pœ. di. 1. c Nullus. Agite.

Super pſal. 50.ver. 12. Ne piicias gloſſa ĩuer lineas, in t.S,

tus ſancti non eſt. Oportet ergo pœnitentem confiteri, ſi tempus habeat: & tamen antequam ſit confeſſio in ore, ſi votum ſit in corde, præſtatur ei remiſſio.

Si ſufficit ſoli Deo confiteri. C

Iam ſecundum quæſtionis articulum inſpiciamus, ſcilicet, Vtrum ſufficiat peccata cõfiteri ſoli Deo, an oporteat confiteri ſacerdoti. Quibuſdam viſum eſt ſufficere, ſi ſoli Deo fiat confeſſio ſine iudicio ſacerdotali, & confeſſione eccleſiæ: quia Dauid dixit, Dixi confitebor do. & tu re. &c. non ait ſacerdoti: & tamen remiſſum ſibi peccatum dicit. Item Amb. Ideo fleuit Petrus, quia culpa obrepſit ei, non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuerit. Lachrymas eius lego, ſatisfactionem non lego, Sed quod defendi non poteſt, ablui poteſt. Lauant lachrymæ delictum, quod voce pudor eſt confiteri. Veniæ fletus conſulit, & verecũdiæ. Hoc idem etiam Maximus dicit epiſcopus. Item Ioannes Chryſ. Non tibi dico, vt te prodas in publicum, neque apud alios te accuſes: ſed obedire te volo prophetæ dicenti, Reuela Deo vitam tuam. Ante Deum ergo tua confitere peccata, apud verum iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua, ſed conſcientiæ tuæ memoria: & tũc demũ ſpera te miſericordiam poſſe conſequi. Si habueris peccata tua in mente continuè, nunquam malum aduerſus proximum in corde tuo tenebis. Idem, Peccata tua quotidie dicito, vt deleas illa. Sed ſi confunderis alicui dicere, dicito ea quotidie in animo tuo. non dico, vt confitearis ea conſeruo tuo, vt tibi exprobret. Dicito Deo, qui curat ea. Nec enim ſi non dixeris, ignorat ea. cum faciebas ea, præſto erat: cum admitteres ea, cognouerat. Nũquid ea vult a te cognoſcere? Peccare non erubuiſti, & confiteri erubeſcis? Dicito in hac vita, vt in alia requiem habeas: dicito ingemiſcens & lachrymans. In codice ſcripta ſunt peccata tua. Spongia peccatorum tuorum lachrymæ tuæ ſint. Item Proſper, Illi quorum peccata humanam notitiam latent, non ab ipſis confeſſa, nec ab aliis publicata, ſi ea confiteri vel emendare noluerint, Deum quem habent teſtem, ipſum & habituri ſunt vltorem.

Pſal. 31 f

Amb. Lucæ 22. in commen. to. 5.

Chryſo. to. 4. ad illud Pænitentiæ locum non inuenit ca. 12. ad Heb. homi. 31. & homili. 41. ad populum antiochi. to. 5.

Maximus hom. 3. Taurinenſis.

Idem Chryſo to. 1. hom. 2. In pſ. 50.

Proſper lib. 2. de uita cõtemplatiuã. c. 7. ĩ medio. Ibidem paulo inferius.

rem. Quod ſi ipſi ſui iudices fiant, & veluti ſuæ iniquitatis vltores, hic in ſe voluntariam pœnam ſeueriſſimæ animaduerſionis exerceant: temporalibus pœnis mutabunt æterna ſupplicia, & lachrymis ex vera cordis contritione fluentibus reſtinguent æterni ignis incendia. Et infra, Facilius ſibi Deum placabunt illi, qui aut propriis confeſſionibus crimen produnt, aut neſcientibus aliis ipſi in ſe voluntariæ excommunicationis ferunt ſententiam: & ab altari cui miniſtrabant, non animo, ſed officio ſeparati, vitam ſuam quaſi mortuam plangunt: certi quod reconciliati ſibi efficacis pœnitentiæ fructibus, à Deo non ſolum amiſſa recipiant, ſed etiam ſupernæ ciuitatis gaudia recipiant. His authoritatibus innituntur, qui ſufficere contendunt Deo confiteri peccata ſine ſacerdote. Dicunt enim quod ſi quis timens detegit culpam ſuam apud homines, ne inde opprobrio habeatur: vel alii ſuo exemplo ad peccandum accingantur: & ideo tacet homini, & reuelat Deo, conſequitur veniã. *Ibi. Proſper inferius.c.7.*

Quòd non ſufficit ſoli Deo confiteri, ſi tempus adſit, ſi tamen homini poſſit. D

Sed quod ſacerdotibus confiteri oporteat, non ſolũ illa authoritate Iacobi, Confitemini alterutrum peccata veſtra &c. ſed etiam aliorum pluribus teſtimoniis cõprobatur. Ait enim Aug. Iudicet ſeipſum homo uoluntariè dum poteſt, & mores conuertat in melius: ne cum iam non poterit, præter voluntatem à domino iudicetur: & cum in ſe protulerit ſeueriſſimæ medicinæ, ſed tamen vtiliſſimæ, ſentẽtiam, veniat ad antiſtites, per quos illi claues miniſtrantur eccleſiæ. Tanquam bonus iam incipiens eſſe filius, maternorum membrorum ordine cuſtodito, à præpoſitis ſacramentorum accipiat ſatisfactionis ſuæ modum, in offerendo ſacrificio contriti cordis deuotus & ſupplex. Id tamen agat, quod non ſolum ſibi proſit ad ſalutem, ſed etiam ad exemplum cæteris: vt ſi peccatum eius non modo in graui eius malo, ſed ẽt in tanto ſcandalo aliorum eſt, atq; hoc expedire vtilitati eccleſiæ videtur antiſtiti, in notitiam multorum vel to- *Iacobi 5.d* *In homi.50. de utilitate, ac neceſsitate pœnitentiæ, ĩ to. 10.*

tius plebis agere pœnitentiam non recuſet ne lætali plagæ per pudorem addat tumorem, cum tanta eſt plaga peccati & impetus morbi, vt medicamenta corporis & ſanguinis domini differenda ſint, authoritate antiſtitis, debet ſe quiſq; remouere ab altari ad agendam pœnitentiam, & eadem recōciliari. Item Leo Papa, Multiplex miſericordia Dei ita lapſibus ſubuenit humanis, vt non modo per baptiſmum, ſed etiam per pęnitentiam ſpes vitæ reparetur: ſic diuinæ voluntatis præſidiis ordinatis, ut indulgentiam Dei, niſi ſupplicationibus ſacerdotum nequeant obtinere. Chriſtus enim hanc præpoſitis eccleſiæ tradidit poteſtatem, ut confitentibus pęnitentiæ ſatisfactionem darent, & eoſdem ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem ſacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent: Item Augu. Quem pęnitet, omnino pęniteat, & dolorem lachrymis oſtendat: repræſentet vitam ſuam Deo per ſacerdotem, præueniat iudicium Dei per confeſſionem. Præcepit enim dominus mundandis, vt oſtenderent ora ſacerdotibus: docens corporali præſentia confitenda peccata, nō per ſcripta manifeſtanda. Dixit enim ora monſtrare & omnes: non unus pro omnibus, non alium ſtatuatis nunciũ qui pro vobis offerat munus à Moyſe ſtatutum: ſed qui per vos peccaſtis, per vos erubeſcatis. Erubeſcentia enim ipſa partem habet remiſſionis. Ex miſericordia enim hoc præcipit dominus, vt nemo pęniteret in occulto. In hoc enim quod per ſeipſum dicit ſacerdoti & erubeſcentiam vincit, timore Dei offenſi fit venia criminis. Fit enim ueniale per confeſſionem, quod criminale erat in operatione. & ſi non ſtatim purgatur, fit tamen veniale, quod commiſerat mortale. Multum enim ſatisfactionis obtulit, qui erubeſcentię dominans, nihil eorum quę commiſit, nuncio Dei negauit. Deus enim qui miſericors & iuſtus eſt, ſicut ſeruat miſericordiam in iuſtitia, ita & iuſtitiam in miſericordia. Opus enim miſericordiæ eſt, pecçanti peccata dimittere: ſed oportet ut iuſtus miſereatur iuſtè. Conſiderat enim ſi dignus eſt, non dico iuſtitia, ſed & miſericordia. Iuſtitia enim ſola damnat, ſed di-

Leo pri. epiſto. ad Theodorum Forouilienſem epiſcopum 89.

Aug. lib de vera & falſa pœnitentia, c. 10. in to. 4.

Lucæ 17. d

ſed dignus eſt miſericordia, qui ſpirituali labore quærit gratiam. Laborat enim mens patiendo erubeſcentiam. Et quoniam verecundia magna eſt pęna, qui erubeſcit pro Chriſto, fit dignus miſericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in ſpe veniæ turpitudinē criminis, tanto facilius conſequetur gratiam remiſſionis. Ipſi enim ſacerdotes plus poſſunt proficere, plus confitentibus parcere. Item Leo Papa, Quanuis plenitudo fidei videatur eſſe laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubeſcere non ueretur: tamen quia non omnium ſunt huiuſcemodi peccata, ut ea qui pœnitentiam poſcunt, non timeant publicari remoueatur improbabilis conſuetudo, ne multi à pœnitentiæ remediis arcentur, dum aut erubeſcunt, aut timent inimicis ſua facta reſerare, quibus poſſunt legum percelli cōſtitutione. Sufficit enim confeſſio, quæ primum Deo offertur, & tunc etiam ſacerdoti, qui pro delictis pœnitentium præcator accedit. Tunc enim plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, ſi populi auribus non publicetur conſcientia confitentis. Ex his aliisq; pluribus indubitanter oſtenditur, oportere Deo primum, & deinde ſacerdoti offerri confeſſionem: nec aliter poſſe perueniri ad ingreſſum paradiſi, ſi adſit facultas. *Leo pri. epiſ. 78. ad epiſcopos Campaniæ.*

De tertio articulo, ſcilicet, an ſufficiat confiteri laico. E

Nunc priuſquam præmiſſis authoribus quæ his contradicere videntur, reſpondeamus, tertiam quæſtionem intueamur. Quod enim ſecunda quæſtio continebat, ſcilicet, an ſine confeſſione, & iudicio ſacerdotis ſoli Deo confiteri ſufficeret, expeditum eſt: & certificatum præmiſſis teſtimoniis, quòd non ſufficit confiteri Deo ſine ſacerdote, nec eſt verè humilis & pœnitens, ſi non deſiderat & requirit ſacerdotis iudicium. Sed nunquid ęquè valet alicui confiteri ſocio vel proximo ſuo, ſaltem cū deeſt ſacerdos? Sanè ad hoc poteſt dici, quòd ſacerdotis examen requirendum eſt ſtudioſè, quia ſacerdotibus conceſſit Deus poteſtatem ligandi atque ſoluendi. Et ideo quibus ipſi dimittunt, & Deus dimittit. Si tamen defuerit ſacerdos, proximo vel ſocio eſt facienda con- *Quæſtio.* *Solutio.* *Matth. 16.*

feſſio,

feſſio. Sed curet quiſque ſacerdotem quærere, qui ſciat ligare & ſoluere. Talem enim eſſe oportet, qui aliorum crimina diiudicat. Vnde Aug. Qui vult confiteri peccata vt inueniat gratiam, quærat ſacerdotem qui ſciat ligare & ſoluere: ne cum negligens circa ſe extiterit, negligatur ab eo, qui eum miſericorditer monet & petit: ne ambo in foueam cadāt, quam ſtultus euitare noluit. Tanta itaq; vis confeſſionis eſt, vt ſi deeſt ſacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quòd pœnitens non poteſt verecundari coram ſacerdote, quem deſideranti nec tempus, nec locus offert. Et ſi ille, cui confitebitur, poteſtatem non habeat ſoluendi, fit tamē dignus venia ex ſacerdotis deſiderio, qui crimen confitetur ſocio. Mundati enim ſunt leproſi, dum ibant ora vel ſe oſtendere ſacerdotibus, antequam ad eos peruenirent. Vnde patet Deum ad cor inſpicere, dum ex neceſſitate prohibentur ad ſacerdotes peruenire. Vnde Auguſt. Sæpe quidem quærunt eos ſani & læti: ſed dū quærunt, antequam perueniant, moriuntur. Sed miſericordia Dei vbique eſt: qui & iuſtis parcere nouit, etſi non tam citò, ſicut ſi ſolueretur à ſacerdote. Qui ergo confitetur ſacerdoti, omnino meliori, quàm poteſt, confiteatur: & ſi peccatum occultum eſt, ſufficiat referre in notitiam ſacerdotis. Nam in reſurrectione filiæ Archiſynagogi puellæ, pauci interfuerunt, qui viderunt: nondum enim erat ſepulta, nondum extra portam delata, nondum extra domum in notitiam portata. Intus reſuſcitauit, quam intus inuenit: relictis ſolis Petro & Iacobo & Ioanne, & patre & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur ſacerdotes eccleſiæ. Quos autem extra inuenit, aduertendum eſt quomodo ſuſcitauit. Flebat enim turba poſt filium viduæ: fleuit Martha & Maria ſupplicantes pro fratre: flebat & turba Mariam ſecuta. In quo docemur, publicè peccantibus non proprium, ſed eccleſiæ ſufficere meritum. Laboret ergo pœnitens, in eccleſia eſſe, & ad eccleſiæ vnitatē tendere. Niſi enim vnitas eccleſiæ ſuccurrat, niſi quod deeſt peccatori, ſua oratione compleat, de manibus inimici non eripietur anima

Lucæ 17. d

Aug. Ibid.
Ibid ca. 11. continuò.
Matth. 9 c
Marci 5. c

Lucæ 7. b
Ioan. 11. d

Augu. ibidē cap. 12. in principio.

ma mortui. Credendum eſt enim, quòd omnes orationes & eleemoſynæ eccleſiæ, & opera iuſtitiæ & miſericordiæ ſuccurrant recognoſcenti mortem ſuam ad conuerſionem. Ideoque nemo dignè pœnitere poteſt, quē non ſuſtineat vnitas eccleſiæ. Ideoque nemo petat ſacerdotes per aliquam culpam ab vnitate eccleſiæ diuiſos. Ex his ſatis aperitur, & abſoluitur præmiſſæ queſtionis articulus. Quærendum eſt enim ſacerdos ſapiens & diſcretus, qui cum poteſtate ſimul habeat iudicium. qui ſi fortè defuerit, confiteri debet ſocio. Beda vero inter confeſſionem venialium, & mortalium diſtinguit ſuper illum locum, Confitemini alterutrum peccata ueſtra. Ait enim, Coæqualibus quotidiana & læuia, grauiora vero ſacerdoti pādamus, & quāto iuſſerit tempore purgare, curemus: quia ſine cōfeſſione emendationis peccata nequeunt dimitti. Sed & grauiora coæqualibus pādenda ſunt, cum deeſt ſacerdos, & vrget periculum. Venialia vero, etiam ſacerdotum ablata copia, licet confiteri coæquali, & ſufficit, vt quibuſdam placet, ſi tamen ex contemptu non prætermittatur ſacerdos. Tutius eſt tamen & perfectius vtriuſq; generis peccata ſacerdotibus pandere, & conſilium medicinæ ab eis quærere, quibus conceſſa eſt poteſtas ligandi & ſoluendi.

Beda in expoſitione ſuper epiſtolam. Iacobi 5. d

Hic aperit, qualiter ſupradictæ authoritates intelligendæ ſunt. F

Cum ergo ex his aliiſque pluribus teſtimoniis perſpicuum fiat, & indubitabiliter conſtet, peccata primum Deo, deinde ſacerdoti eſſe cōfitenda, & ſi ipſe defuerit, etiam ſocio: illud Ioan. Chryſo. ſuperius poſitum non eſt ita intelligendum, vt liceat alicui, ſi tempus habeat, ſacerdoti non confiteri: ſed quia ſufficit, vbi crimen occultum eſt, ſoli Deo per ſacerdotē dicere, & ſemel. Nec oportet publicari coram multis, quod occultum eſt. Quod notauit dicens, Non tibi dico, vt te prodas in publicum. Sicut enim publica noxa publico eget remedio, ita & occulta, ſecreta confeſſione, & occulta ſatisfactione purgatur. Nec neceſſe eſt, vt quod ſacerdoti ſemel confeſſi ſumus, iterum confiteamur: ſed lingua cordis,

De pœ di. 1. ca. Quis aliquādo ad fi.

non carnis, apud verum iudicem id iugiter confiteri debemus. Vnde idem Ioan. ait, Nunc autem ſi recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in conſpectu Dei pronuncies, & pro eis depreceris, citius illa delebis. Si vero obliuiſcaris, tunc eorum recordaberis nolens, quãdo publicabuntur, & in conſpectu omnium amicorum & inimicorum, ſanctorumq; angelorum proferẽtur. Ita etiam illud Ambroſii, Lachrymæ lauant delictũ, quod voce pudor eſt confiteri: ad publicam pœnitentiam referendum eſt. Ibi enim virtutem lachrymarum, & confeſſionis oſtẽdens, ſignificare voluit, quòd lachrymæ occultæ, & confeſſio ſecreta, ſicut quæ fit ſoli ſacerdoti, lauant delictum quod pudet aliquem publicè confiteri. Quod verò dicit ſe lachrymas Petri legiſſe, non ſatisfactionem vel confeſſionem: per hoc non excludit illa. Multa enim facta ſunt, quæ ſcripta non ſunt: & forte nondum facta erat inſtitutio cõfeſſionis, quæ modo eſt. Similiter & illud Proſperi, Si ſui iudices fiant, mutabũt æterna ſupplicia. & illud, Facilius Deum placabũt ſibi, qui aut propriis confeſſionibus crimen produnt, aut ne ſcientibus aliis in ſe ſententiam excommunicationis ferunt: ad publicam confeſſionem & ſatisfactionem referri oportet. Non enim ſolis ſacerdotibus ius ligandi atque ſoluendi datùm eſt, ſi cuique ſolo arbitrio ſe pœna vel excommunicationis ſententia ligare, & abſque ſacerdotali iudicio ſeipſum Deo vel altari reconciliare licet. quod eccleſiaſticæ inſtitutioni, & conſuetudini penitus repugnat. Potius ergo ſi publicè peccaſti, publicè confitere te reum, & emenda. Si verò occultè deliquiſti, etiã ſic non taceas: nec tamen dico, vt publices. Taciturnitas enim peccati, ex ſuperbia naſcitur cordis: Ideo enim peccatum ſuum quis celat, ne reputetur foris, qualem ſe iam diuino conſpectui exhibuit: quod ex fonte ſuperbiæ naſcitur. Species enim ſuperbiæ eſt, ſe velle iuſtum videri, qui peccator eſt; atque hypocrita conuincitur, qui inſtar primorum parentum, vel tergiuerſatione verborum peccata ſua leuigare contendit, vel ſicut Cayn peccata ſua reticendo ſupprimere quærit. Vbi ergo

Ioan. Chryſ. homi. 31. ad id: pœni. locũ non inuenit c. 12. ad heb. to. 4. & ho. 41. ad populum antioch. to. 5.

Ambro. ad c. 22. Lucæ, & ſermo 46 in medio.

De pæ. di. 1. ad finem.

Geneſ. 4. f

go ſuperbia regnat & hypocriſis, humilitas locum non habet. Sine humilitate verò alicui veniam ſperare non licet. Vbi eſt ergo taciturnitas confeſſionis, non eſt ſperanda venia criminis. Iam certiſſimè liquet, quàm ſit deteſtabile peccati ſilentium, & econuerſo quàm ſit neceſſaria confeſſio. Eſt enim confeſſio teſtimonium conſcientiæ Deum timentis. Qui enim timet iudiciũ Dei, peccatum non erubeſcit confiteri. Perfectus timor ſoluit omnem pudorem: cõfeſſio peccati pudorem habet, & ipſa erubeſcentia eſt grauis pœna. Ideoq; iubemur cõfiteri peccata, vt erubeſcentiam patiamur pro pęna. nã hoc ipſum pars eſt diuini iudicii. Si ergo quæritur, An confeſſio ſit neceſſaria, cum in contritione iam deletum ſit peccatum? Dicimus, quia quædam punitio peccati eſt. ſicut ſatisfactio operis. Per confeſſionem etiam intelligit ſacerdos, qualiter debeat iudicare de crimine. Per eam quoque peccator fit humilior & cautior. *Ioan. Chryſ. Homil. 3. ad illud Matth. 3. & baptizabantur.*

DE REMISSIONE SACERDOTIS.

Diſtinct. XVIII. A

HIc quæri ſolet, Si peccatum omnino dimiſſum eſt à Deo per cordis contritionem, exquo pœnitens uotum habuit confitendi, quid poſtea dimittatur ei à ſacerdote? Video enim, quo vinculo eum ligat, ſcilicet, temporalis pœnæ, ſed nõ à quo eum abſoluat. Et ideo quæro. Ante pœnitudinem quippe cordis, anima rei maculam habet & fœtorem peccati, atque æternæ vltionis vinculo ligata exiſtit. Si verò ante confeſſionem per cordis contritionem Deus per ſeipſum ſine miniſterio ſacerdotis & debitum omnino relaxat, & animam interius purgat à contagione & fœtore peccati: quid ergo mundat? quid dimittit ſacerdos? vbi ſunt claues illæ, quas dominus tradidit Petro & ſucceſſoribus eius, dicens, Tibi dabo claues regni cœlorum? &, Quæcunque ligaueris *Matth. 16. c Lucæ 5.*

ris ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta &c. Vt autem præmiſſa queſtio plenius explicari valeat, quaſi altius ducto reti, de his clauibus, & vſu earum diſſeramus.

De clauibus. B

Claues iſtæ non ſunt corporales, ſed ſpirituales, ſcilicet, diſcernendi ſcientia, & potentia iudicandi, id eſt, ligandi & ſoluendi: qua dignos recipere, & indignos debet excludere à regno eccleſiaſticus iudex: qui ſicut habet ius ligandi, ita ſoluendi. Vnde Ambro. Dominus par ius & ſoluendi eſſe voluit, & ligandi, qui vtrunque pari conditione permiſit. Ergo qui ſoluendi ius non habet, nec ligandi habet. Et infra, Certum eſt, ꝙ eccleſiæ vtrunque licet, hæreſis vtrunq; non habet. Ius enim hoc ſolis permiſſum eſt ſacerdotibus. Rectè ergo eccleſia hoc ſibi vendicat, quæ ueros ſacerdotes habet: hæreſis uendicare non poteſt, quæ veros ſacerdotes non habet.

Amb. ca. 2. lib. 1. de pœnitentia t. 1.

Ibidem paulo inferius.

De vſu clauium. C

Vſus vero harum clauium multiplex eſt: diſcernere, ſcilicet, ligandos, & ſoluendos: ac deinde ligare vel ſoluere. Qui enim, vt ait Grego. indignos ligat vel ſoluit, propria poteſtate ſe priuat, id eſt, dignũ priuatione ſe facit.

Si ſacerdos poteſt dimittere, vel retinere peccata. D

Sed quæritur, Vtrùm à peccato ſoluere valeat ſacerdos, id eſt, à culpa: vt culpæ maculam abſtergat, vel debitum æternæ mortis ſoluere valeat? Quidam arbitrati ſunt, cum peccator dupliciter ligatus teneatur, ut prædictum eſt, ſcilicet mentis contagione ac cæcitate, & debito futuræ pœnæ: alterum curari per Deum, alterum ſolui per ſacerdotem. Patitur enim per peccatum quaſdam tenebras interiores & maculas: à quibus niſi liberetur, proiicietur in tenebras exteriores. Cum autem liberatur ab his, ſuſcitatur à morte peccati. Vnde Apoſtolus Surge q̃ dormis, & illuminabit te Chriſtus. Solus enim Chriſtus, non ſacerdos, animam reſuſcitat, ac pulſis tenebris interioribus & maculis, eam illuminat & mũdat, qui

Opinio quorundam.

Matth. 22. b

Epheſ. 5. c

Ioan. 11. f

qui animæ faciem lauat: debitum verò æternæ pœnæ ſoluere conceſſit ſacerdotibus. Quod in reſurrectione Lazari ſignatum aſſerunt: quem Chriſtus prius per ſe interius uiuificauit, deinde foras exire iuſſit, eumq; adhuc ligatum ſoluere Apoſtolis præcepit: quia ut aiunt, ipſe interius animam à caligine maculaq́; peccati emundat, ſacerdotibus verò dedit vinculum æternæ mortis ſoluere. Alii verò dicunt, ſolum Deum, non ſacerdotem, debitum æternæ mortis dimittere, ſicut & animam interius per ſe viuificat: nec tamen diffitentur ſacerdotibus traditam poteſtatem peccata dimittendi & retinendi. quibus dictum eſt, Quorum remiſeritis peccata &c. Sicut enim Chriſtus retinuit ſibi poteſtatem baptiſmi, ita & pœnitentiæ. Et ideo ſicut interius gratia ſua animam illuminat, ita & ſimul debitum æternæ mortis relaxat. Ipſe enim per ſeipſum peccata pœnitentiam tegit: & tunc tegit, cũ ad pœnam non reſeruat. Tunc ergo tegit, quando debitum pœnæ ſoluit. Quod autem ipſe tegat, apertè dicit Aug. exponens illum locum pſalmi. Quorũ tecta ſunt peccata, ideſt, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccata, noluit aduertere: ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, id eſt, punire, ſed ignoſcere. Ita ergo dicit à Deo recta, vt Deus non uideat, id eſt, ęternaliter puniat. Videre enim Dei peccata, eſt ad pœnam imputare. Auertere autem faciem à peccatis, hoc eſt, ea ad pœnam non reſeruare. Item Hieron. Quibus Deus dimittit peccata, tegit ne in iudicio reuelentur. Item Caſſiodorus, Qui grauia habent peccata, alii Deus imputat, aliis per miſericordiam non imputat. Ex his aperte oſtẽditur, quòd Deus ipſe pœnitentem ſoluit à debito pœnæ: & tunc ſoluit, quando intus illuminat, inſpirando veram cordis contritionem. Cui ſententiæ ratio ſuffragatur, & authoritates atteſtantur. Nemo enim vere cõpungitur de peccato, habens cor contritum & humiliatum, niſi in charitate. Qui autem charitatem habet, dignus eſt vita æterna. Nemo autem ſimul uita & morte dignus eſt. Non eſt ergo tunc ligatus debito æternæ mortis. Filius enim iræ eſſe deſiit, ex quo diligere, & pœnitere

Ioan. 20. f

Au. ad verſ. 1. pſal. 31. in enarratione ſecunda.

Ibidem paulò inferius.

Hierony. ad eũdem verſ. prim. pſ. 31.

Caſſiodo. ad ſecũdũ verſ. in tomo 8.

Epheſ. 2. a

Ioan. 3.

pœnitere cœpit. Ex tunc ergo ſolutus eſt ab ita: quæ nõ manet ſuper illum, qui credit in Chriſtum, ſed ſuper illum, qui non credit. Non ergo poſtmodum per ſacerdotem, cui confitentur, ab ira æterna liberatur: à qua iam liberatus eſt per dominum, ex quo dixit Confitebor. Solus ergo Deus hominem interius mundat à peccati macula, & à debito æternæ pœnæ ſoluit: qui per prophetã ait, Ego ſolus deleo iniquitates & peccata populi. Item Ambro. Verbũ Dei dimittit peccata, ſacerdos eſt iudex. Sacerdos quidem officium ſuum exhibet, nullius poteſtatis iura exercet. Idem, Ille ſolus peccata dimittit, qui ſolus pro peccatis noſtris mortuus eſt. Idem Auguſ. Nemo tollit peccata, niſi ſolus Deus, qui eſt agnus tollens peccata mundi. Tollit autem & dimittendo quæ facta ſunt, & adiuuando ne fiant, & perducẽdo ad uitam, vbi omnino fieri non poſſunt. His aliiſque pluribus teſtimoniis docetur, dominum ſolum per ſe peccata dimittere: & ſicut dimittit quibuſdam, ita & aliorum quorundam peccata retinet.

Ambr. c.4. li.2. de Cain & Abel t.4
Eſaiæ. 43.d
Aug. ad finem ho. 23. lib. homiliarũ 50.t.10.
Ioan. 1. d

Quòd ſacerdotes etiam dimittunt peccata, & tenent peccata, ſuo modo. E

Nec ideo tamen negamus ſacerdotibus conceſſam poteſtatem dimittendi, & retinendi peccata, cum hoc veritas in euangelio apertè doceat. Hinc Aug. ait, Eccleſiæ charitas, quæ per ſpiritũ ſanctum diffunditur in cordibus eorum qui participes ſui ſunt, peccata dimittit: eorum qui non ſunt, tenet. Item, Sacerdotes poſſunt confitentibus parcere. quibus enim remittunt, remittit Deus. Lazarum enim de monumento ſuſcitatum obtulit diſcipulis ſoluendum: per hoc oſtendens, poteſtatem ſoluendi conceſſam ſacerdotibus. Dixit enim, Quodcunq; ſoluer. ſuper ter. erit ſol. & in cœlo &c. hoc eſt, Ego Deus, & omnes cœleſtis curiæ ordines, & omnes ſancti in gloria mea laudãt vobiſcum, & confirmant quos ligatis & ſoluitis. Non dixit, quos putatis ligare & ſoluere: ſed, in quos exercetis opus iuſtitiæ uel miſericordiæ. Aliter autem, uel alia opera ueſtra in peccatores non cognoſco. Idem, Cum ueraciter ad Deum conuerſo peccata dimittuntur,

Matth. 19.c & Io. 20.f
Tract. 12. tom. 9. li. de pœnit. c. 10. tomo 4.
Aug. in lib. de pœn. vera & falſa, ca. 10.
Ioan. 2. f
Matth. 16.c
Aug. ca. 4. lib. 6. contra Donat. to. 7. de baptiſmo.

ta dimittuntur, ab eis dimittuntur, quibus ipſe veraci cõuerſione cõiungitur. Spiritus ſanctus ea dimittit: qui datus eſt omnibus ſanctis ſibi charitate cohærentibus, ſiue ſe nouerint corporaliter, ſiue non. Similiter cum alicuius tenentur peccata, ab eis tenentur, à quibus ille cordis prauitate diſiungitur, ſiue notis corporaliter ſiue ignotis. Omnes enim mali, ſpiritualiter à bonis ſeiuncti ſunt. Ecce, hic dicit peccata dimitti, vel teneri à ſanctis viris: & tamen ſpũm ſanctum ea dimittere dicit. Et quòd maiori cõſideratione dignum eſt, idem etiam dicit, quòd Deus per ſe vel per ſanctos tantum dimittit peccata. Ait enim ſic, Sacramentum gratiæ dat Deus etiã per malos: ipſam vero gratiã, non niſi per ſeipſum, vel per ſanctos ſuos. Et ideo remiſſionem peccatorum vel per ſeipſum facit, vel per ipſius columbæ membra: quibus ait, Si cui dimiſeritis, dimittetur. Ecce quàm varia à doctoribus traduntur ſuper his, & in hac tanta varietate quid tenendum? Hoc ſanè dicere ac ſentire poſſumus, quòd ſolus Deus dimittit peccata & retinet: & tamen eccleſiæ cõtulit poteſtatem ligandi & ſoluendi, ſed aliter ipſe ſoluit vel ligat, aliter eccleſia. Ipſe enim per ſe tantũ dimittit peccatum: qui & animam mundat ab interiori macula, & à debito æternæ mortis ſoluit.

Cap. 5. continuo.

Idem Aug. cap 21. li. 5. de baptiſ. cõtra donati.

Quomodo ſacerdotes ligant, vel ſoluunt à peccatis. F

Non autem hoc ſacerdotibus conceſſit, quibus tamẽ tribuit poteſtatem ſoluendi & ligandi, id eſt, oſtendendi homines ligatos vel ſolutos. Vnde dominus leproſum ſanitati prius per ſe reſtituit, deinde ac ſacerdotes miſit, quorũ iudicio oſtenderetur mundatus. Ita etiam Lazarum iam viuificatum obtulit diſcipulis ſoluendum. Quia etſi aliquis apud Deum ſit ſolutus, non tamen in facie eccleſiæ ſolutus habetur, niſi per iudicium ſacerdotis. In ſoluendis ergo culpis vel retinendis, ita operatur ſacerdos euãgelicus & iudicat, ſicut olim legalis in illis, qui cõtaminati erant lepra, quæ peccatum ſignat. Vnde Hiero. ſuper Matth. vbi dominus ait Petro, Tibi dabo claues regni cœlorũ, & quodcunque ligaueris ſuper terrã, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque

Matth. 8. a
Lucæ 5. c
Ioan. 11. f

Leuiti. 13. a 12. d
Hiero ad illud Mat. 16 Dabo tibi claues, to. 9.

ſolueris ſuper terrã, erit ſolutum & in cœlis. Hunc, inquit, locũ quidam non intelligentes, aliquid ſumunt de ſupercilio Phariſæorum: vt dãnare innoxios, vel ſoluere ſe putent noxios, cum apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorũ vita quæratur. In Leuitico ſe oſtendere ſacerdotibus iubentur leproſi: quos illi non faciunt leproſos vel mundos, ſed diſcernunt qui mundi vel immundi ſunt. Ita & hic aperte oſtẽditur, quòd nõ ſemper ſequitur Deus eccleſiæ iudiciũ: quæ per ſurreptionem, & ignorãtiam interdum iudicat, Deus autem ſemper iudicat ſecundum veritatem. Et in remittendis vel in retinendis culpis id iuris, & officii habent euangelici ſacerdotes, quod olim habebãt ſub lege legales in curãdis leproſis. His ergo peccata dimittunt vel retinent, dũ dimiſſa à Deo vel retenta indicant & oſtendunt. Ponunt enim ſacerdotes nomen domini ſuper filios Iſrael, ſed ipſe benedicit, vt legitur in Numeris. Hunc modum ligandi, & ſoluendi Hieronymus ſupra notauit.

Leuit. 14. a

Nume. 6. d

Alius modus ligandi & ſoluendi. G

Ligant quoque ſacerdotes, dum ſatisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt: Soluunt, cum de ea aliquid dimittunt, vel per eam purgatos ad ſacramentorum communionem admittũt. quem modum ſuperius Leo papa notauit. Secundum hunc modum dicuntur etiam ſacerdotes dimittere peccata vel retinere. Vnde ſuperius Aug. dixit, Quibus remittũt, & remittit deus &c. Opus enim iuſtitiæ exercent in peccatores, cum eos iuſta pœna ligant opus miſericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel ſacramentorum cõmunioni cõciliant. alia opera in peccatores exercere nequeunt. Et notandum eſt, quia quos ſatisfactione pœnitẽntiæ ligant, eo ipſo à peccatis ſolutos oſtendunt: quia non imponitur alicui ſatisfactio penitentialis, niſi quem ſacerdos verè pœnitentem arbitratur. Alii vero non imponunt: & eo ipſo peccatũ retineri à Deo iudicant. Quod autem hoc ad claues pertineat, Aug. oſtendit dicens, Fruſtrat claues eccleſiæ, qui ſine arbitrio ſacerdotis pœnitentiam agit, ſi ſine oris confeſſione criminis indulgentiam imprecatur.

De pœ. di 17
Libro de vera & falſa pœnitentia, c. 10. in t. 4.

Homil. 49. c. 10. lib. de pœnitentia.

precatur. Eſt & alius modus ligādi & ſoluendi, qui per excōmunicationem geritur: dum aliquis ſecundum canonicam diſciplinam tertiò vocatus ad emēdationem manifeſti delicti, & ſatisfacere vilipendēs, ſententia eccleſię à loco orationis, & ſacramētorum cōmunione, & fidelium conſortio præſcinditur: vt erubeſcat, & pudore ſceleris conuerſus pœniteat, vt ſic ſpūs eius saluus ſit. Quòd ſi pœnitentiam profitens reſipuerit, negatę communioni admittitur, & eccleſiæ reconciliatur. Hæc eſt autem eccleſiæ anathematizatio: hanc pœnam illis qui dignè percelluntur, infligit: quia gratia Dei & protectio illis amplius ſubtrahitur, ac ſibiipſis relinquuntur, vt ſit eis liberū ruere in interitū peccati. in quos etiam maior diabolo ſæuiēdi datur poteſtas. Orationes quoque eccleſiæ & bęnedictionū, ac meritorum ſuffragia, eis nequaquam ſuffragari putantur. *1. Cor. 5. b*

Quomodo ſecundum hos modos intelligendum ſit illud, Quodcunque ſoluer. &c. H

Secundum hos ligandi, & ſoluendi modos quomodo verum eſt, quod dicitur. Quodcunq; ſolueris ſuper terrā, erit ſolutū & in cœlis: & quodcūq; ligaueris ſuper terrā, erit ligatū & in cœlis: &c. Aliquādo enim oſtendunt ſolutos vēl ligatos, qui ita non ſunt apud Deū: & pœna ſatisfactionis vel excōmunicationis interdum indignos ligāt vel ſoluunt, & indignos ſacramētis admittunt, & dignos admitti arcēt. Sed intelligendū eſt hoc in illis, quorum merita ſolui vel ligari poſtulant. Tunc enim ſentētia ſacerdotis iudicio Dei, & totius cœleſtis curiæ approbatur & cōfirmatur, cum ita ex diſcretione procedit, vt reorū merita nō contradicāt. Quoſcūq; ergo ſoluunt vel ligāt, adhibētes clauē diſcretionis reorū meritis ſoluūtur vel ligātur in cœlis, id eſt, apud deū quia diuino iudicio ſacerdotis ſententia ſic progreſſa approbatur & confirmatur. Quos ergo ſecundū merita ſententia eccleſiæ percellit, lædit: & illi foris ſunt apud Deum. Qui autem non meruit, ſententia eccleſiæ non læditur, niſi contemnat. Vnde Orig. Exiit quis à veritate, à fide, à charitate? per hoc exit de caſtris eccleſię, etiā *Matt. 16. a* *Homil. 14. ad cap. 24. Leuitici.*

ſi epiſcopi voce non abiiciatur: ſicut contrà aliquis non recto iudicio foras mittitur: ſed ſi non egit, vt mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur, intus eſt: & qui foras eſt, intus videtur retineri. Ecce qualis & quantus eſt vſus Apoſtolicarum clauium. Iam oſtenſum eſt ex parte, qualiter ſacerdotes dimittũt peccata vel teneant: & tamen retinuit ſibi Deus quandam ſingularem poteſtatem dimittendi vel retinendi: quia ipſe ſolus per ſe debitum æternę mortis ſoluit, & animã interius purgat.

Quæ ſint interiores tenebræ & interior macula. I

Hic quæritur, Quæ ſit illa macula, & quæ ſint illæ tenebræ interiores, à quibus Deus interius animam purgat, cum veram pęnitentiam immittit? De tenebris & interiori caligine ſatis facile eſt & intelligere, & reſpondere. Cum enim quis mortaliter delinquit, & gratia virtutis priuatur, ſi qua præceſſit, & naturaliũ bonorũm eliſionem patitur. Vnde & intellectus obtunditur, & totus homo interior obtenebratur: & ita quaſi caligine quadam mens obuoluitur, quæ caligo peccati pęna eſt. Hãc verò Deus pellit, cum pęnitentiam immittit, per quam perdita bona reſtituit, & vitiata reparat. Vnde propheta. Nebulam ſicut cinerem ſpargit. Sed quæ eſt macula peccati, à qua animam lauat? Ecce enim quis voluit facere homicidium, & patrauit, quo patrato deſinit tã velle, quam facere: nondũ tñ verè & humiliter pœnitet, nec confiteri proponit. Quæ ergo remanſit in anima illius macula? Mala voluntas quidẽ fuit macula illius animæ: ſed illa tranſiit. Macula etiam eſt, ſi pœnitere contẽnit: ſed hoc eſt peccatum aliud à præcedenti. Quæ ergo macula remanſit, à qua ipſe in pęnitentia purgatur? Polluta quidem eſt anima, quouſque pœniteat, ſicut erat, dũ in ea praua erat voluntas. Sicut enim qui tangit morticinium vel aliud immundum, ita pollutus eſt poſt tactũ quouſq; lauatur, ſicut fuit dum tangeret: ita poſt actũ peccati ita polluta remanet anima, ſicut fuit ĩ ipſo actu peccati: quia ita eſt longè à Deo per diſſimilitudinem, qui eſt vita & mũditia mentis, ſicut fuit dum peccatum ageret.

Pſal. 147.
Leuit. 11. f
Num. 19. d

ageret. Ipſa ergo diſſimilitudo, quæ ineſt animæ ex peccato, & eſt à Deo elongatio: animæ macula intelligitur, à qua purgatur in pœnitẽtia. Hoc autem ſolus Deus facit, qui ſolus ſuſcitat animã & illuminat: quod ſacerdotes nequeunt, qui tamen medici ſunt animarum. Vnde propheta, Nunquid medici ſuſcitabunt, & confitebũtur tibi? quod exponens Aug. ait, Boni doctores rectè medici dicuntur: qui viuentes curare miniſterio poſſunt, ſed non mortuos ſuſcitare. Sola.n. Dei gratia reuiuiſcunt.

Pſ. 87. non longè à fine enarrationis ad illum pſalmum, in t. 8.

QVANDO HAE CLAVES DANTVR & quibus.

Diſtinct. XIX. A

POſtquam oſtenſum eſt, quæ ſint claues Apoſtolicæ, & quis earum vſus, ſupereſt inueſtigare, quando iſtæ claues dentur, & quibus. Dãtur hæ claues per miniſterium epiſcopi alicui in promotione ſacerdotii. Cum.n. recipit ordinem ſacerdotalem, ſimul & has claues recipit. Sed non videtur, ꝙ omnes vel ſoli ſacerdotes has claues habeant: quia pleriq; ante ſacram ordinationem, ſcientiam diſcernendi habent, plures poſt conſecrationem ea carent. Sanè dici poteſt, ꝙ alterã clauium iſtarum.i. ſcientiam diſcernendi, non habent oẽs ſacerdotes: vnde dolendum eſt atq; lugendum. Multi.n. licet indiſcreti, atq; ſcientiæ, qua eminere debent, exortes, ſacerdotii gradum recipere præſumunt, vita & ſciẽtia eo indigni: qui nec ante ſacerdotium, nec poſt ſcientiam habent diſcernendi, qui ligandi ſint vel ſoluendi. Ideoq; illam clauẽ in conſecratione non recipiunt, quia ſemper ſcientia carent. Qui verò ante ſacerdotium ſcientia diſcernendi præditi ſunt, licet habeant diſcretionem, non tamen in eis clauis eſt: quia non valent ea claudere vel aperire. Ideoq; cum promouetur in ſacerdotem, clauem diſcretionis rectè dicitur accipere: quia & antehabita diſcretio augetur, & fit in eo clauis, vt ea iam valeat vti ad claudendum vel aperiendum.

Si alteram clauem omnes habeant, ſcilicet, potentiam ligandi & ſoluendi. B

Cumq; iam conſtet non omnes ſacerdotes illas duas claues habere, quia ſcientia diſcernendi plerique carent: de altera, id eſt, potentia ligandi & ſoluendi quæritur, vtrum omnes ſacerdotes eam habeant. Quidam enim hanc poteſtatem putant illis ſolis eſſe conceſſam, qui doctrinam ſimul ac vitam Apoſtolorum ſeruant illas enim claues ꝓmiſit dominus Petro, & imitatoribus eius tantum, vt aiunt qui etiam authoritatibus vtuntur in munimentum ſuę opinionis. Hoc enim dicunt Aug. ſenſiſſe, vbi ſuperiùs ait, Remiſſionem peccatorum vel per ſeipſum facit Deus vel per columbæ membra. Dicit etiam idem peccata dimitti vel teneri à ſanctis. Idem ſuper Exodum, vbi de lamina aurea legitur, Erat autem lamina aurea ſemper in fronte ſacerdotis. Hæc, inquit, ſignificat fidutiam bonę vitę: quam qui verè ꝑfecteq; non ſignificatione ſed veritate ſacerdos habet, ſolus poteſt auferre peccata: Item Gregor. Illi ſoli habent in hac carne poſiti poteſtatem ligandi ſoluendi, ſicut ſancti Apoſtoli, qui illorum exempla ſimul cum doctrina tenent. Item ex dictis Origen. Hæc poteſtas ſoli Petro conceſſa eſt, & imitatoribus Petri. Nam quicunque veſtigia Petri imitantur, habent rectè ligandi & ſoluendi poteſtatem. His aliiſque teſtimoniis innituntur, qui aſſerunt poteſtatem ligandi ac ſoluendi illis ſolis conceſſam ſacerdotibus. qui vita & doctrina pollent, ſicut Apoſtoli.

Matth. 16. c
Lib. 5. c. 21. de Baptiſm.
Exod. 28. f
Aug. ſuper Exod. c 120. in tomo 4.
Greg. ho. 26 ad cap. 20. Ioannis.
Orig hom. 1. ad cap. 16. Matthæi. tomo 3.

Aliorum ſententia verior. C

Aliis autem uidetur, quòd & mihi placere fateor, cunctis ſacerdotibus hanc clauem dari, ſcilicet, ligandi & ſoluendi: ſed non eam rectè ac dignè habent, niſi qui vitam & doctrinam Apoſtolicam ſeruãt. Nec pręmiſſæ authoritates malos ſacerdotes hanc poteſtatem negant habere: ſed illos ſolos dignè ac rectè hac poteſtate vti ſignificant, qui pręditi ſunt vita & doctrina Apoſtolica: quia ſoli ipſorum Apoſtolorum imitatores dignè recteque poſſunt ligare & ſoluere. Et per dominum tantum vel per ſanctos, in quibus habitat ſpirtus ſanctus, dignè

& rectè

& rectè fit remiſſio vel retentio peccatorum. Fit tamen & per illos qui ſancti non ſunt, ſed non dignè vel rectè. Dat enim Deus benedictionem dignè poſcenti, etiam per indignum miniſtrum. Quòd verò hanc poteſtatem habeant oēs ſacerdotes, Hier. teſtatur ſuper illum locum euangelii, vbi dominus dixit Petro, Tibi dabo claues regni cœlorum. Habent enim, inquit, eandem iudiciariam poteſtatem alii Apoſtoli: habet & omnis eccleſia in epiſcopis & presbyteris. Sed ideo Petrus eam ſpecialiter accepit, vt omnes intelligant, quòd quicunque ab vnitate fidei & ſocietate eccleſiæ ſe ſeparauerit, nec à peccatis ſolui, nec cęlum poteſt ingredi. Item quòd ſacerdos, etiam ſi malus ſit, gratiam tamen transfundi pro ſuæ dignitatis officio, Augu. oſtendit dicens, Dictum eſt à domino in Numeris ad Moyſen & Aaron ſacerdotes, Vos ponite nomē meum ſuper filios Iſrael, & ego dominus benedicam eos: vt gratiam traditio per miniſterium ordinati trāſfundat hominibus, nec voluntas ſacerdotum obeſſe vel prodeſſe poſſit, ſed meritum benedictionem poſcentis. Quanta autem ſit dignitas ſacerdotalis officii & ordinis, hinc aduertamus. Dictū eſt de nequiſſimo Caypha inter cętera. Hoc autem à ſemetipſo non dixit: ſed cum eſſet pōtifex anni illius, prophetauit: per quod oſtenditur, ſpiritum grati-rum non perſonam ſequi digni vel indigni, ſed ordinem traditionis: vt quamuis aliquis boni meriti ſit, non tamen poſſit benedicere niſi fuerit ordinatus, vt officii miniſterium exhibeat. Dei autem eſt, effectum tribuere benedictionis. Hinc euidenter oſtenditur, ordinem non priuari poteſtate tribuendi gratiam ob miniſtri indignitatem. Huic tamē Aug. ſententię videtur obuiare quod ait Eſychius, Sacerdotes, inquit, non propria virtute benedicunt: ſed quia figuram Chriſti gerunt, & propter eum qui in ipſis eſt, plenitudinem benedictionis tribuunt: nec ſolum is qui ſacerdotium ſortitus eſt, ſed quicunq; Chriſtum in ſeipſo habet, & eius figuram gerit, per conuerſationem bonam, ſicut Moyſes, idoneus eſt, vt benedictionem pręſtet. Ecce hic habes, quòd non ſolum ſacerdos, ſed omnis

Gloſſ. ordin. ex Hierony. profert ad c. 16. Matth. & Rabanus ibidem.

Matth. 16. a

in li. quæ ex veteri teſtamento.

Num. 6. d

Quæſ. 11. in tomo 4.

Ioan. 11. g

Iſychius ſuper Leuit. c. 9. lib. a

nis in quo Chriſtus habitat, benedictionem præſtat. Sed alia eſt benedictio, quæ ſolis ſacerdotibus congruit: alia quæ ab omnibus bonis communiter exhibetur. Deniq; illi ſacerdotes, in quibus Chriſtus habitat, benedictionis plenitudinem tribuere dicuntur: non quia ſoli illi transfundant gratiam, ſed quia illi ſoli licitè & dignè id agãt. Nec ſubditos mala vita ſacerdotis lædi, ſi bona faciunt quæ ille dicit. Vnde Grego. Multi dum plus vitam ſacerdotum, quàm ſuam diſcutiunt, in erroris foueam dilabuntur: minus conſiderantes, quòd non eos vita ſacerdotum læderet, ſi humiliter bonis ſacerdotum admonitionibus autem accommodarent.

1. queſt. 1. Multi.

De hoc quod ſcriptum eſt in Malachia, Maledicam benedictionibus veſtris. D

Præmiſſæ verò ſententiæ, qua dicitur, etiam per mali ſacerdotis miniſterium transfundi gratiam benedictionis, videtur obuiare quod dominus per Malachiam prophetam malis ſacerdotibus comminatur, Maledicam benedictionibus veſtris. Et alibi, Veh his qui viuificant animas, quæ non viuunt: & mortificant animas, quæ non moriuntur. Si enim maledicit dominus benedictionibus eorum, & ſi animæ quas viuificant, non viuunt: quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur? Sed illud cap. Maledicam &c. quidam referunt ad hæreticos, qui ab eccleſia præciſi ſunt, & ad excommunicatos: quorũ benedictiones fiunt maledictiones, his qui eorũ ſequuntur errores. Illud verò alterum, ſcilicet, viuificant &c. ſuper omnes illos ſacerdotes exponunt, qui abſque claue ſcientiæ, & forma bonæ vitæ præſumunt ligare vel ſoluere. Sed nullus officio ſacerdotis uti debet, niſi immunis ſit ab illis quæ in aliis iudicat: alioquin ſeipſum condemnat.

Malach. 2. a

Ezech. 13. d

Qualis debet eſſe iudex Eccleſiaſticus. E

Qualem autem oporteat eſſe qui aliorum iudex conſtituitur, Aug. deſcribit ita dicens, Sacerdos cui omnis offertur peccator, ante quem ſtatuitur omnis languor, in nullo eorum ſit iudicandus, quæ in alio iudicare eſt promptus. Iudicans enim alium, qui eſt iudicandus, cõdemnat

Rom. 2. a
Lib. de vera & falſa pœnitentia. ca. 20. in to. 4.

demnat ſeipſum. Cognoſcat ergo ſe & purget in ſe, qđ alios videt ſibi offerre: caueat vt à ſe proiecerit, quicquid in alia damnoſum reperit. Animaduertat, quod qui ſine peccato eſt, primus in illam lapidem mittat. Ideo enim liberauit peccatricem, quia non erat, qui iuſtè proiiceret lapidem. Quomodo lapidaret, qui ſe lapidandum cognoſceret? Nullus enim erat ſine peccato, in quo intelligitur omnes fuiſſe reos. Nam venialia remittebantur per cerimonias. Si quod ergo in eis peccatum erat, criminale erat. In hoc ergo parentiſſimum eſt, crimen ſacerdotum eſſe deteſtabile, qui non prius ſe iudicant, antequam alios alligant. Caueat ſpiritualis iudex, ſicut non commiſit crimen nequitiæ, ita non careat munere ſcientiæ. Oportet ut ſciat cognoſcere, quicquid debeat iudicare. Iudiciaria enim poteſtas hoc poſtulat, ut quod debet iudicare diſcernat. Diligens ergo inueſtigator ſapienter interroget à peccatore, quod forſitā ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognito verò crimine, varietates eius non dubitet inueſtigare, & locum, & tempus, &c. quæ ſuprà diximus: quibus cognitis, adſit beneuolus, paratus erigere, & ſecum onus portare: habeat dulcedinem in affectione, diſcretionem in varietate, doceat perſeuerantiam, caueat ne corruat, ne iuſtè perdat iudiciariam poteſtatem. Etſi enim pœnitentiam poſſit ei acquirere gratiam, non tamen mox reſtituit in poteſtatem primam. Etſi Petrus poſt lapſum reſtitutus fuerit. & ſæpe lapſis ſacerdotibus reddita ſit dignitatis poteſtas: non tamen eſt neceſſe, vt omnibus concedatur quaſi ex authoritate. Inuenitur authoritas, quæ concedit & quaſi imperat: Inuenitur authoritas alia, quæ nō concedit, ſed vetat: quæ ſcripturæ non repugnant, ſed concordant. Cum enim tot ſunt qui labuntur, ut priſtinam dignitatē ex authoritate defendant, & quaſi vſum peccandi ſibi faciant, recidēda eſt ſpes iſta. Si verò locus eſt, vbi iſta non concurrant, reſtitui poſſunt, qui peccāt. Ex his ſatis perpenditur, qualis debeat eſſe ſacerdos, qui alios ligat & ſoluit: diſcretus, ſcilicet, & iuſtus: alioquin mortificat ſæpe animas, quæ non moriuntur: &

Rom. 2. a.
Ioan. 8. a.

Ibidem paulo inferius.

Ibidem paulo inferius.

nis in quo Chri... viuunt:& ita incidit in maledi
alia eſt b... autem Malachiæ, ſcilicet, Maledi-
...ris veſtris : ſiue ſuper hæreticos tan-
...municatos , ſiue ſuper omnes ſacerdotes
...entia carentes benedicere præſumunt , di-
...iatur, ſic intelligi poteſt : Maledicam benedi-
...veſtris , id eſt , his quæ in eis benedictionibus
1.quæſt ...quia faciam ea cedere vobis in maledictionē,
Multi. ...benedictionem . Quia etſi benedicunt ſanctis , non
hoc faciunt ex vero corde: & ideo eorum benedictio eis vertitur in maledictionem . Vel maledicam benedictionibus veſtris,id eſt,quod à vobis benedicetur , à me erit maledictum:quia benedicunt inique agentibus,adulanturq; peccantibus,dummodò diuites ſint.

DE HIS QVI IN FINE pœnitent,

Diſtinct. XX. A

Leo Papa, epiſto. 90. ad Ruſticū, Narbonenſ. epiſcopum.

SCiendum eſt etiam , quòd tempus pœnitentiæ eſt vſque ad extremum articulum vitæ. Vnde Leo Papa, Nemo eſt deſperandus, dum in hoc corpore cōſtitutus eſt : quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, conſilio maturiore perficitur . Auguſt. tamen de pœnitentiam differentibus ita ſcribit , Si quis

Augu. hom. 41. de vere pœnitentibus lib. 50. homi. 10. 10.

poſitus in vltima neceſſitate voluerit accipere pœnitentiam, & ſi accipit, & mox reconciliatur, & hinc uadit, fateor vobis non illi negamus quod petit : ſed non præſumimus, quia bene hinc exit : Si ſecurus hinc exierit , ego neſcio. Pœnitentiam dare poſſumus , ſecuritatem non . Nunquid dico damnabitur?ſed nec dico liberabitur. Vis ergo à dubio liberari , age pœnitentiam dum ſanus es . Si ſic agis , dico tibi quia ſecurus es : quia pœnitentiam egiſti eo tempore,quo peccare potuiſti.Si vis agere pœnitentiam,quando iam peccare non potes:peccata te dimiſerunt,non tu illa.Item, duæ res ſunt , aut ignoſcitur tibi:aut non ignoſcitur : quod horum tibi ſit futurum , neſcio.

neſcio. Ergo tene certum,& dimitte incertũ. Sed quare hoc dixit Auguſtinus, cum pœnitentia quæ in fine agitur, in pſalmo appelletur ſacrificiũ veſpertinum, quod *Pſal. 140.* erat acceptabilius in lege: & cum in quacunq; die inuo- *Exod. 12.c* cetur Deus, adſit & quacunq; hora ingemuerit, & con- *Ezech. 18.a* uerſus fuerit peccator, vita viuet,& non morietur? Sed illa dixit Auguſtinus propter illos, qui pœnitentiam vſque in finem vitæ protrahunt:& tunc non ex Dei amore videntur pœnitere, ſed timore mortis, quaſi ex neceſſitate. Vnde idem quaſi aperiens, quare ſuperiora dixerit, ait, Nullus expectet, quando peccare non poteſt. Arbitrii enim libertatem quærit Deus, vt deleri poſſint cõmiſſa: non neceſſitatem, ſed charitatem: non tamen timorem, quia non in ſolo timore viuit homo. Quem ergo ſero pœnitet, oportet non ſolum timere iudicem, ſed diligere: quia ſine charitate nemo ſaluus eſſe poteſt. Non ergo tantum timeat pœnam, qui pœnitet, ſed an- *1. Cor. 13.b* xietur pro gloria. Quæ conuerſio ſi contigerit alicui etiã in fine, deſperandum non eſt de eius remiſſione. Sed qm̃ vix vel raro eſt tam iuſta conuerſio, timendum eſt de pœnitente ſero: maximè, cum filii quos illicitè dilexit, ſint præſentes, vxor & mundus ad ſe vocet. Multos ſolet ſerotina pœnitentia decipere. Sed quoniam Deus ſemper potens eſt, ſemper etiam in morte iuuare valet, quibus placet. Cùm ergo opus ſit non hominis ſed Dei, fructifera pœnitentia: inſpirare eam poteſt quandocunque vult ſua miſericordia, & remunerare ex miſericordia, quos damnare poteſt ex iuſtitia. Sed quoniã multa ſunt quæ impediunt,& languentem retrahunt, periculoſum eſt,& interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnum eſt, cui Deus tunc inſpirat (ſi quis eſt) veram pœnitentiam. Sed ſi etiam ſic cõuerſus uita uiuat,& non moriatur, non promittimus, ꝙ euadat omnem pœnam. Nam prius purgandus eſt igne *Ibid. Aug.* purgationis, qui in aliud ſeculum diſtulit fructum con- *c.18. ferè cõ-* uerſionis. Hic autem ignis etſi æternus non ſit, miro mo *tinuò.* do grauis eſt: excellit enim omnem pœnam, quam unquam paſſus ſit aliquis in hac vita. Nunquam in carne

ris ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta &c. Vt autem præmiſſa queſtio plenius explicari valeat, quaſi altius ducto reti, de his clauibus, & vſu earum diſſeramus.

De clauibus. B

Claues iſtæ non ſunt corporales, ſed ſpirituales, ſcilicet, diſcernendi ſcientia, & potentia iudicandi, id eſt, ligandi & ſoluendi: qua dignos recipere, & indignos debet excludere à regno eccleſiaſticus iudex: qui ſicut habet ius ligandi, ita ſoluendi. Vnde Ambro. Dominus par ius & ſoluendi eſſe voluit, & ligandi, qui vtrunque pari conditione permiſit. Ergo qui ſoluendi ius non habet, nec ligandi habet. Et infra, Certum eſt, ꝙ eccleſiæ vtrunque licet, hæreſis vtrunq; non habet. Ius enim hoc ſolis permiſſum eſt ſacerdotibus. Rectè ergo eccleſia hoc ſibi vendicat, quæ ueros ſacerdotes habet: hæreſis uendicare non poteſt, quæ veros ſacerdotes non habet.

Amb. ca. 2. lib. 1. de pænitentia t. 1.

Ibidem paulo inferius.

De vſu clauium. C

Vſus vero harum clauium multiplex eſt: diſcernere, ſcilicet, ligandos, & ſoluendos: ac deinde ligare vel ſoluere. Qui enim, vt ait Grego. indignos ligat vel ſoluit, propria poteſtate ſe priuat, id eſt, dignū priuatione ſe facit.

Si ſacerdos poteſt dimittere, vel retinere peccata. D

Sed quæritur, Vtrùm à peccato ſoluere valeat ſacerdos, id eſt, à culpa: vt culpæ maculam abſtergat, vel debitum æternæ mortis ſoluere valeat? Quidam arbitrati ſunt, cum peccator dupliciter ligatus teneatur, ut prædictum eſt, ſcilicet mentis contagione ac cæcitate, & debito futuræ pœnæ: alterum curari per Deum, alterum ſolui per ſacerdotem. Patitur enim per peccatum quaſdam tenebras interiores & maculas: à quibus niſi liberetur, proiicietur in tenebras exteriores. Cum autem liberatur ab his, ſuſcitatur à morte peccati. Vnde Apoſtolus Surge q̃ dormis, & illuminabit te Chriſtus. Solus enim Chriſtus, non ſacerdos, animam reſuſcitat, ac pulſis tenebris interioribus & maculis, eam illuminat & mūdat,

Opinio quorundam.

Matth. 22. b

Epheſ. 5. c

Ioan. 11. f

qui

qui animæ faciem lauat: debitum verò æternæ pœnæ ſoluere conceſſit ſacerdotibus. Quod in reſurrectione Lazari ſignatum aſſerunt: quem Chriſtus prius per ſe interius uiuificauit, deinde foras exire iuſſit, eumq; adhuc ligatum ſoluere Apoſtolis præcepit: quia ut aiunt, ipſe interius animam à caligine maculaq; peccati emundat, ſacerdotibus verò dedit vinculum æternæ mortis ſoluere. Alii verò dicunt, ſolum Deum, non ſacerdotem, debitum æternæ mortis dimittere, ſicut & animam interius per ſe viuificat: nec tamen diffitentur ſacerdotibus traditam poteſtatem peccata dimittendi & retinendi. quibus dictum eſt, Quorum remiſeritis peccata &c. Sicut enim Chriſtus retinuit ſibi poteſtatem baptiſmi, ita & pœnitentiæ. Et ideo ſicut interius gratia ſua animam illuminat, ita & ſimul debitum æternæ mortis relaxat. Ipſe enim per ſeipſum peccata pœnitentiam tegit: & tunc tegit, qñ ad pœnam non reſeruat. Tunc ergo tegit, quando debitum pœnæ ſoluit. Quod autem ipſe tegat, apertè dicit Aug. exponens illum locum pſalmi. Quorũ tecta ſunt peccata, ideſt, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccata, noluit aduertere: ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, id eſt, punire, ſed ignoſcere. Ita ergo dicit à Deo recta, vt Deus non uideat, id eſt, ęternaliter puniat. Videre enim Dei peccata, eſt ad pœnam imputare. Auertere autem faciem à peccatis, hoc eſt, ea ad pœnam non reſeruare. Item Hieron. Quibus Deus dimittit peccata, tegit ne in iudicio reuelentur. Item Caſſiodorus, Qui grauia habent peccata, alii Deus imputat, aliis per miſericordiam non imputat. Ex his aperte oſtẽditur, quòd Deus ipſe pœnitentem ſoluit à debito pœnæ: & tunc ſoluit, quando intus illuminat, inſpirando veram cordis contritionem. Cui ſententiæ ratio ſuffragatur, & authoritates atteſtantur. Nemo enim vere cõpungitur de peccato, habens cor contritum & humiliatum, niſi in charitate. Qui autem charitatem habet, dignus eſt vita æterna. Nemo autem ſimul uita & morte dignus eſt. Non eſt ergo tunc ligatus debito æternæ mortis. Filius enim iræ eſſe deſiit, ex quo diligere, & pœnitere

Ioan. 20. f

Au. ad verſ. 1. pſal. 31. in enarratione ſecunda.

Ibidem paulò inferius.

Hierony. ad eũdem verſ. prim. pſ. 31.

Caſſiodo. ad ſecũdũ verſ. in tomo 8.

Epheſ. 2. a

Ioan. 3.

pœnitere cœpit. Ex tunc ergo ſolutus eſt ab ira: quæ nō manet ſuper illum, qui credit in Chriſtum, ſed ſuper illum, qui non credit. Non ergo poſtmodum per ſacerdotem, cui confitentur, ab ira æterna liberatur: à qua iam liberatus eſt per dominum, ex quo dixit Confitebor. Solus ergo Deus hominem interius mundat à peccati macula, & à debito æternæ pœnæ ſoluit: qui per prophetā

Ambr. c.4. li.2. de Cain & Abel c.4 *Eſaiæ. 43.d* *Aug. ad finem ho. 23. lib. homiliarū 50. t.10.* *Ioan. 1. d*

ait, Ego ſolus deleo iniquitates & peccata populi. Item Ambro. Verbū Dei dimittit peccata, ſacerdos eſt iudex. Sacerdos quidem officium ſuum exhibet, nullius poteſtatis iura exercet. Idem, Ille ſolus peccata dimittit, qui ſolus pro peccatis noſtris mortuus eſt. Idem Auguſ. Nemo tollit peccata, niſi ſolus Deus, qui eſt agnus tollens peccata mundi. Tollit autem & dimittendo quæ facta ſunt, & adiuuando ne fiant, & perducēdo ad uitam, vbi omnino fieri non poſſunt. His aliiſque pluribus teſtimoniis docetur, dominum ſolum per ſe peccata dimittere: & ſicut dimittit quibuſdam, ita & aliorum quorundam peccata retinet.

Quòd ſacerdotes etiam dimittunt peccata, & tenent peccata, ſuo modo. E

Matth. 19.c & Io. 20.f *Tract. 12. tom. 9. li. de pœnit. c.10. tomo 4.* *Aug. in lib. de pœn. vera & falſa, ca. 10.* *Ioan. 2. f* *Matth. 16.c* *Aug. ca. 4. lib. 6. contra Donat. to.7. de baptiſmo.*

Nec ideo tamen negamus ſacerdotibus conceſſam poteſtatem dimittendi, & retinendi peccata, cum hoc veritas in euangelio apertè doceat. Hinc Aug. ait, Eccleſiæ charitas, quæ per ſpiritū ſanctum diffunditur in cordibus eorum qui participes ſui ſunt, peccata dimittit: eorum qui non ſunt, tenet. Item, Sacerdotes poſſunt confitentibus parcere. quibus enim remittunt, remittit Deus. Lazarum enim de monumento ſuſcitatum obtulit diſcipulis ſoluendum: per hoc oſtendens, poteſtatem ſoluendi conceſſam ſacerdotibus. Dixit enim, Quodcunq; ſoluer. ſuper ter. erit ſol. & in cœlo &c. hoc eſt, Ego Deus, & omnes cœleſtis curiæ ordines, & omnes ſancti in gloria mea laudāt vobiſcum, & confirmant quos ligatis & ſoluitis. Non dixit, quos putatis ligare & ſoluere: ſed, in quos exercetis opus iuſtitiæ uel miſericordiæ. Aliter autem, uel alia opera ueſtra in peccatores non cognoſco. Idem, Cum ueraciter ad Deum conuerſo peccata dimittuntur,

ta dimittuntur, ab eis dimittuntur, quibus ipſe veraci cõuerſione cõiungitur. Spiritus ſanctus ea dimittit: qui datus eſt omnibus ſanctis ſibi charitate cohærentibus, ſiue ſe nouerint corporaliter, ſiue non. Similiter cum alicuius tenentur peccata, ab eis tenentur, à quibus ille cordis prauitate diſiungitur, ſiue notis corporaliter ſiue ignotis. Omnes enim mali, ſpiritualiter à bonis ſeiuncti ſunt. Ecce, hic dicit peccata dimitti, vel teneri à ſanctis viris: & tamen ſpũm ſanctum ea dimittere dicit. Et quòd maiori cõſideratione dignum eſt, idem etiam dicit, quòd Deus per ſe vel per ſanctos tantum dimittit peccata. Ait enim ſic, Sacramentum gratiæ dat Deus etiã per malos: ipſam vero gratiã, non niſi per ſeipſum, vel per ſanctos ſuos. Et ideo remiſſionem peccatorum vel per ſeipſum facit, vel per ipſius columbæ membra: quibus ait, Si cui dimiſeritis, dimittetur. Ecce quàm varia à doctoribus traduntur ſuper his, & in hac tanta varietate quid tenendum? Hoc ſanè dicere ac ſentire poſſumus, quòd ſolus Deus dimittit peccata & retinet: & tamen eccleſiæ cõtulit poteſtatem ligandi & ſoluendi, ſed aliter ipſe ſoluit vel ligat, aliter eccleſia. Ipſe enim per ſe tantũ dimittit peccatum: qui & animam mundat ab interiori macula, & à debito æternæ mortis ſoluit.

Cap. 5. conti nuo.

Idem Aug. cap 21. li. 5. de baptiſ. cõtra donati.

Quomodo ſacerdotes ligant, vel ſoluunt a peccatis. F

Non autem hoc ſacerdotibus conceſſit, quibus tamẽ tribuit poteſtatem ſoluendi & ligandi, id eſt, oſtendendi homines ligatos vel ſolutos. Vnde dominus leproſum ſanitati prius per ſe reſtituit, deinde ac ſacerdotes miſit, quorũ iudicio oſtenderetur mundatus. Ita etiam Lazarum iam viuificatum obtulit diſcipulis ſoluendum. Quia etſi aliquis apud Deum ſit ſolutus, non tamen in facie eccleſiæ ſolutus habetur, niſi per iudicium ſacerdotis. In ſoluendis ergo culpis vel retinendis, ita operatur ſacerdos euãgelicus & iudicat, ſicut olim legalis in illis, qui cõtaminati erant lepra, quæ peccatum ſignat. Vnde Hiero. ſuper Matth. vbi dominus ait Petro, Tibi dabo claues regni cœlorũ, & quodcunque ligaueris ſuper terrã, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque

Matth. 8. a Lucæ 5. c Ioan. 11. f

Leuiti. 13. a 12. d

Hiero ad illud Mat. 16 Dabo tibi claues, to. 9.

ſolueris ſuper terrã, erit ſolutum & in cœlis. Hunc, inquit, locũ quidam non intelligentes, aliquid ſumunt de ſupercilio Phariſæorum: vt dãnare innoxios, vel ſoluere ſe putent noxios, cum apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorũ vita quæratur. In Leuitico ſe oſtendere ſacerdotibus iubentur leproſi: quos illi non faciunt leproſos vel mundos, ſed diſcernunt qui mundi vel immundi ſunt. Ita & hic aperte oſtẽditur, quòd nõ ſemper ſequitur Deus eccleſiæ iudiciũ: quæ per ſurreptionem, & ignorãtiam interdum iudicat, Deus autem ſemper iudicat ſecundum veritatem. Et in remittendis vel in retinendis culpis id iuris, & officii habent euangelici ſacerdotes, quod olim habebãt ſub lege legales in curãdis leproſis. His ergo peccata dimittunt vel retinent, dũ dimiſſa à Deo vel retenta indicant & oſtendunt. Ponunt enim ſacerdotes nomen domini ſuper filios Iſrael, ſed ipſe benedicit, vt legitur in Numeris. Hunc modum ligandi, & ſoluendi Hieronymus ſupra notauit.

Leuit. 14. a

Nume. 6. d

Alius modus ligandi & ſoluendi. G

Ligant quoque ſacerdotes, dum ſatisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt: Soluunt, cum de ea aliquid dimittunt, vel per eàm purgatos ad ſacramentorum communionem admittũt. quem modum ſuperius Leo papa notauit. Secundum hunc modum dicuntur etiam ſacerdotes dimittere peccata vel retinere. Vnde ſuperius Aug. dixit, Quibus remittũt, & remittit deus &c. Opus enim iuſtitiæ exercent in peccatores, cum eos iuſta pœna ligant opus miſericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel ſacramentorum cõmunioni cõciliant. alia opera in peccatores exercere nequeunt. Et notandum eſt, quia quos ſatisfactione pœnitẽntiæ ligant, eo ipſo à peccatis ſolutos oſtendunt: quia non imponitur alicui ſatisfactio penitentialis, niſi quem ſacerdos verè pœnitentem arbitratur. Alii vero non imponunt: & eo ipſo peccatũ retineri à Deo iudicant. Quod autem hoc ad claues pertineat, Aug. oſtendit dicens, Fruſtrat claues eccleſiæ, qui ſine arbitrio ſacerdotis pœnitentiam agit, ſi ſine oris confeſſione criminis indulgentiam imprecatur.

De pœ. di. 17

Libro de vera & falſa pœnitentia, c. 10. in ſ. 4.

Homil. 49. c. 10. lib. de pœnitentia.

precatur. Eſt & alius modus ligādi & ſoluendi, qui per excōmunicationem geritur: dum aliquis ſecundum canonicam diſciplinam tertiò vocatus ad emēdationem manifeſti delicti, & ſatisfacere vilipendēs, ſententia eccleſię à loco orationis, & ſacramētorum cōmunione, & fidelium conſortio præſcinditur: vt erubeſcat, & pudore ſceleris conuerſus pœniteat, vt ſic ſpūs eius ſaluus ſit. Quòd ſi pœnitentiam profitens reſipuerit, negatę communioni admittitur, & eccleſiæ reconciliatur. Hæc eſt autem eccleſiæ anathematizatio: hanc pœnam illis qui dignè percelluntur. infligit: quia gratia Dei & protectio illis amplius ſubtrahitur, ac ſibiipſis relinquuntur, vt ſit eis liberū ruere in interitū peccati. in quos etiam maior diabolo ſæuiēdi datur poteſtas. Orationes quoque eccleſiæ & benedictionū, ac meritorum ſuffragia, eis nequaquam ſuffragari putantur. 1. Cor. 5. b

Quomodo ſecundum hos modos intelligendum ſit illud, Quodcunque ſoluer. &c. H

Secundum hos ligandi, & ſoluendi modos quomodo verum eſt, quod dicitur. Quodcunq; ſolueris ſuper terrā, erit ſolutū & in cœlis: & quodcūq; ligaueris ſuper terrā, erit ligatū & in cœlis: &c. Aliquādo enim oſtendunt ſolutos vēl ligatos, qui ita non ſunt apud Deū: & pœna ſatisfactionis vel excōmunicationis interdum indignos ligāt vel ſoluunt, & indignos ſacramētis admittunt, & dignos admitti arcēt. Sed intelligendū eſt hoc in illis, quorum merita ſolui vel ligari poſtulant. Tunc enim ſentētia ſacerdotis iudicio Dei, & totius cœleſtis curiæ approbatur & cōfirmatur, cum ita ex diſcretione procedit, vt reorū merita nō contradicāt. Quoſcūq; ergo ſoluunt vel ligāt, adhibētes clauē diſcretionis reorū meritis ſoluūtur vel ligātur in cœlis, id eſt, apud deū quia diuino iudicio ſacerdotis ſententia ſic progreſſa approbatur & confirmatur. Quos ergo ſecundū merita ſententia eccleſiæ percellit, lædit: & illi foris ſunt apud Deum. Qui autem non meruit, ſententia eccleſiæ non læditur, niſi contemnat. Vnde Orig. Exiit quis à veritate, à fide, à charitate? per hoc exit de caſtris eccleſię, etiā

Matt. 16. a

Homil. 14. ad cap. 14. Leuitici.

ſi epiſcopi voce non abiiciatur: ſicut contrà aliquis non recto iudicio foras mittitur: ſed ſi non egit, vt mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur, intus eſt: & qui foras eſt, intus videtur retineri. Ecce qualis & quantus eſt vſus Apoſtolicarum clauium. Iam oſtenſum eſt ex parte, qualiter ſacerdotes dimittũt peccata vel teneant: & tamen retinuit ſibi Deus quandam ſingularem poteſtatem dimittendi vel retinendi: quia ipſe ſolus per ſe debitum æternę mortis ſoluit, & animã interius purgat.

Quæ ſint interiores tenebræ & interior macula. I

Hic quæritur, Quæ ſit illa macula, & quæ ſint illæ tenebræ interiores, à quibus Deus interius animam purgat, cum veram pęnitentiam immittit? De tenebris & interiori caligine ſatis facile eſt & intelligere, & reſpondere. Cum enim quis mortaliter delinquit, & gratia virtutis priuatur, ſi qua præceſſit, & naturaliũ bonorũm eliſionem patitur. Vnde & intellectus obtunditur, & totus homo interior obtenebratur: & ita quaſi caligine quadam mens obuoluitur, quæ caligo peccati pęna eſt. Hãc verò Deus pellit, cum pęnitentiam immittit, per quam perdita bona reſtituit, & vitiata reparat. Vnde propheta. Nebulam ſicut cinerem ſpargit. Sed quæ eſt macula peccati, à qua animam lauat? Ecce enim quis voluit facere homicidium, & patrauit, quo patrato deſinit tã velle, quam facere: nondũ tñ verè & humiliter pœnitet, nec confiteri proponit. Quæ ergo remanſit in anima illius macula? Mala voluntas quidẽ fuit macula illius animæ: ſed illa tranſiit. Macula etiam eſt, ſi pœnitere contẽnit: ſed hoc eſt peccatum aliud à præcedenti. Quæ ergo macula remanſit, à qua ipſe in pęnitentia purgatur? Polluta quidem eſt anima, quouſque pœniteat, ſicut erat, dũ in ea praua erat voluntas. Sicut enim qui tangit morticinium vel aliud immundum, ita pollutus eſt poſt tactũ quouſq; lauatur, ſicut fuit dum tangeret: ita poſt actũ peccati ita polluta remanet anima, ſicut fuit ĩ ipſo actu peccati: quia ita eſt longè à Deo per diſſimilitudinem, qui eſt vita & mũditia mentis, ſicut fuit dum peccatum ageret.

Pſal. 147.

Leuit. 11. f
Num. 19. d

ageret.Ipſa ergo diſſimilitudo, quæ ineſt animæ ex peccato,& eſt à Deo elongatio:animæ macula intelligitur, à qua purgatur in pœnitẽtia. Hoc autem ſolus Deus facit,qui ſolus ſuſcitat animã & illuminat: quod ſacerdotes nequeunt,qui tamen medici ſunt animarum. Vnde propheta,Nunquid medici ſuſcitabunt,& confitebũtur tibi?quod exponens Aug.ait,Boni doctores rectè medici dicuntur:qui viuentes curare miniſterio poſſunt, ſed non mortuos ſuſcitare.Sola.n.Dei gratia reuiuiſcunt.

Pſ. 87. non longè à fine enarrationis ad illum pſalmum,in t. 8.

QVANDO HAE CLAVES DANTVR & quibus.

Diſtinct. XIX. A

POſtquam oſtenſum eſt, quæ ſint claues Apoſtolicæ,& quis earum vſus,ſupereſt inueſtigare, quando iſtæ claues dentur, & quibus. Dãtur hæ claues per miniſterium epiſcopi alicui in promotione ſacerdotii.Cum.n.recipit ordinem ſacerdotalem,ſimul & has claues recipit.Sed non videtur, ꝙ omnes vel ſoli ſacerdotes has claues habeant:quia pleriq; ante ſacram ordinationem, ſcientiam diſcernendi habent, plures poſt conſecrationem ea carent.Sanè dici poteſt,ꝙ alterã clauium iſtarum.i. ſcientiam diſcernendi, non habent oẽs ſacerdotes:vnde dolendum eſt atq; lugendum. Multi.n. licet indiſcreti,atq; ſcientiæ,qua eminere debent, exortes,ſacerdotii gradum recipere præſumunt, vita & ſciẽtia eo indigni qui nec ante ſacerdotium, nec poſt ſcientiam habent diſcernendi, qui ligandi ſint vel ſoluendi. Ideoq; illam clauẽ in conſecratione non recipiunt, quia ſemper ſcientia carent. Qui verò ante ſacerdotium ſcientia diſcernendi præditi ſunt,licet habeant diſcretionem, non tamen in eis clauis eſt: quia non valent ea claudere vel aperire.Ideoq; cum promouetur in ſacerdotem,clauem diſcretionis rectè dicitur accipere: quia & antehabita diſcretio augetur,& fit in eo clauis,vt ea iam valeat vti ad claudendum vel aperiendum.

Si alteram clauem omnes habeant, ſcilicet, potentiam ligandi & ſoluendi. B

Cumq; iam conſtet non omnes ſacerdotes illas duas claues habere, quia ſcientia diſcernendi plerique carent: de altera, id eſt, potentia ligandi & ſoluendi quæritur, vtrum omnes ſacerdotes eam habeant. Quidam enim hanc poteſtatem putant illis ſolis eſſe conceſſam, qui doctrinam ſimul ac vitam Apoſtolorum ſeruant illas enim claues ꝓmiſit dominus Petro, & imitatoribus eius tantum, vt aiunt qui etiam authoritatibus vtuntur in munimentum ſuę opinionis. Hoc enim dicunt Aug. ſenſiſſe, vbi ſuperiùs ait, Remiſſionem peccatorum vel per ſeipſum facit Deus vel per columbæ membra. Dicit etiam idem peccata dimitti vel teneri à ſanctis. Idem ſuper Exodum, vbi de lamina aurea legitur, Erat autem lamina aurea ſemper in fronte ſacerdotis. Hæc, inquit, ſignificat fidutiam bonę vitę: quam qui verè ꝑfectèq; non ſignificatione ſed veritate ſacerdos habet, ſolus poteſt auferre peccata: Item Gregor. Illi ſoli habent in hac carne poſiti poteſtatem ligandi ſoluendi, ſicut ſancti Apoſtoli, qui illorum exempla ſimul cum doctrina tenent. Item ex dictis Origen. Hæc poteſtas ſoli Petro conceſſa eſt, & imitatoribus Petri. Nam quicunque veſtigia Petri imitantur, habent rectè ligandi & ſoluendi poteſtatem. His aliiſque teſtimoniis innituntur, qui aſſerunt poteſtatem ligandi ac ſoluendi illis ſolis conceſſam ſacerdotibus. qui vita & doctrina pollent, ſicut Apoſtoli.

Matth. 16. e
Lib. 5. c. 21. de Baptiſm.
Exod. 28. f
Aug. ſuper Exod. c 120. in tomo 4.
Greg. ho. 26 ad cap. 20. Ioannis.
Orig hom. 1. ad cap. 16. Matthæi. tomo 3.

Aliorum ſententia verior. C

Aliis autem uidetur, quòd & mihi placere fateor, cunctis ſacerdotibus hanc clauem dari, ſcilicet, ligandi & ſoluendi: ſed non eam rectè ac dignè habent, niſi qui vitam & doctrinam Apoſtolicam ſeruāt. Nec pręmiſſæ authoritates malos ſacerdotes hanc poteſtatem negant habere: ſed illos ſolos dignè ac rectè hac poteſtate vti ſignificant, qui prędıti ſunt vita & doctrina Apoſtolica: quia ſoli ipſorum Apoſtolorum imitatores dignè rectèque poſſunt ligare & ſoluere. Et per dominum tantum vel per ſanctos, in quibus habitat ſpirtus ſanctus, dignè

& rectè

& rectè fit remiſſio vel retentio peccatorum. Fit ta-
men & per illos qui ſancti non ſunt, ſed non dignè
vel rectè. Dat enim Deus benedictionem dignè poſcen-
ti, etiam per indignum miniſtrum. Quòd verò hanc
poteſtatem habeant oẽs ſacerdotes, Hier. teſtatur ſuper *Gloſſ. ordin.*
illum locum euangelii, vbi dominus dixit Petro, Tibi *ex Hierony.*
dabo claues regni cœlorum. Habent enim, inquit, ean- *profert ad c.*
dem iudiciariam poteſtatem alii Apoſtoli: habet & om *16. Matth.*
nis eccleſia in epiſcopis & presbyteris. Sed ideo Petrus *& Rabanus*
eam ſpecialiter accepit, vt omnes intelligant, quòd qui- *ibidem.*
cunque ab vnitate fidei & ſocietate eccleſiæ ſe ſeparaue
rit, nec à peccatis ſolui, nec cęlum poteſt ingredi. Item
quòd ſacerdos, etiam ſi malus ſit, gratiam tamen trans
fundi pro ſuæ dignitatis officio, Augu. oſtendit dicens,
Dictum eſt à domino in Numeris ad Moyſen & Aaron
ſacerdotes, Vos ponite nomẽ meum ſuper filios Iſrael, *Matth. 16.e*
& ego dominus benedicam eos: vt gratiam traditio per *in li. quæ. ex*
miniſterium ordinati trãsfundat hominibus, nec volun *veteri teſta-*
tas ſacerdotum obeſſe vel prodeſſe poſſit, ſed meritum *mento.*
benedictionem poſcentis. Quanta autem ſit dignitas ſa *Num. 6.d*
cerdotalis officii & ordinis, hinc aduertamus. Dictũ eſt *Quæſ. 11. in*
de nequiſſimo Caypha inter cętera: Hoc autem à ſemet- *tomo 4.*
ipſo non dixit: ſed cum eſſet põtifex anni illius, prophe- *Ioan. 11.g*
tauit: per quod oſtenditur, ſpiritum gratiarum non per
ſonam ſequi digni vel indigni, ſed ordinem traditionis:
vt quamuis aliquis boni meriti ſit, non tamen poſſit be
nedicere niſi fuerit ordinatus, vt officii miniſterium ex-
hibeat. Dei autem eſt, effectum tribuere benedictionis.
Hinc euidenter oſtenditur, ordinem non priuari pote-
ſtate tribuendi gratiam ob miniſtri indignitatem. Huic *Iſychius ſu-*
tamẽ Aug. ſententię videtur obuiare quod ait Eſychius, *per Leuit. c.*
Sacerdotes, inquit, non propria virtute benedicunt: ſed *9. lib. a*
quia figuram Chriſti gerunt, & propter eum qui in ipſis
eſt, plenitudinem benedictionis tribuunt: nec ſolum is
qui ſacerdotium ſortitus eſt, ſed quicunq; Chriſtum in
ſeipſo habet, & eius figuram gerit, per conuerſationem
bonam, ſicut Moyſes, idoneus eſt, vt benedictionem prę
ſtet. Ecce hic habes, quòd non ſolum ſacerdos, ſed om-

nis in quo Chriſtus habitat, benedictionem præſtat. Sed alia eſt benedictio, quæ ſolis ſacerdotibus congruit: alia quæ ab omnibus bonis communiter exhibetur. Deniq; illi ſacerdotes, in quibus Chriſtus habitat, benedictionis plenitudinem tribuere dicuntur: non quia ſoli illi tranſfundant gratiam, ſed quia illi ſoli licitè & dignè id agũt. Nec ſubditos mala vita ſacerdotis lædi, ſi bona faciunt

1.queſt.1. Multi. quæ ille dicit. Vnde Grego. Multi dum plus vitam ſacerdotum, quàm ſuam diſcutiunt, in erroris foueam dilabuntur: minus conſiderantes, quòd non eos vita ſacerdotum læderet, ſi humiliter bonis ſacerdotum admonitionibus autem accommodarent.

De hoc quod ſcriptum eſt in Malachia, Maledicam benedictionibus veſtris. D

Præmiſſæ verò ſententiæ, qua dicitur, etiam per mali ſacerdotis miniſterium transfundi gratiam benedictionis, videtur obuiare quod dominus per Malachiam pro-

Malach.2.a phetam malis ſacerdotibus comminatur, Maledicam benedictionibus veſtris. Et alibi, Veh his qui viuificant animas, quæ non viuunt: & mortificant animas, quæ non moriuntur. Si enim maledicit dominus benedictionibus eorum, & ſi animæ quas viuificant, non viuunt: quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur? Sed illud cap. Maledicam &c. quidam referunt ad hæreticos, qui ab eccleſia præciſi ſunt, & ad excommunicatos: quorũ benedictiones fiunt maledictiones, his qui eorũ ſequuntur errores. Illud verò alterum, ſcilicet, viuificant &c. ſuper omnes illos ſacerdotes exponunt, qui abſque claue ſcientiæ, & forma bonæ vitæ præſumunt ligare vel ſoluere. Sed nullus officio ſacerdotis uti debet, niſi immu-

Ezech.13.d nis ſit ab illis quæ in aliis iudicat: alioquin ſeipſum condemnat.

Qualis debet eſſe iudex Eccleſiaſticus. E

Rom.2.a Qualem autem oporteat eſſe qui aliorum iudex con-

Lib. de vera & falſa pœnitentia. ca. 20. in to. 4. ſtituitur, Aug. deſcribit ita dicens, Sacerdos cui omnis offertur peccator, ante quem ſtatuitur omnis languor, in nullo eorum ſit iudicandus, quæ in alio iudicare eſt promptus. Iudicans enim alium, qui eſt iudicandus, cõdemnat

demnat ſeipſum. Cognoſcat ergo ſe & purget in ſe, quod alios videt ſibi offerre: caueat vt à ſe proiecerit, quicquid in alia damnoſum reperit. Animaduertat, quod qui ſine peccato eſt, primus in illam lapidem mittat. Ideo enim liberauit peccatricem, quia non erat, qui iuſtè proiiceret lapidem. Quomodo lapidaret, qui ſe lapidandum cognoſceret? Nullus enim erat ſine peccato, in quo intelligitur omnes fuiſſe reos. Nam venialia remittebantur per cerimonias. Si quod ergo in eis peccatum erat, criminale erat. In hoc ergo parentiſſimum eſt, crimen ſacerdotum eſſe deteſtabile, qui non prius ſe iudicant, antequam alios alligant. Caueat ſpiritualis iudex, ſicut non commiſit crimen nequitiæ, ita non careat munere ſcientiæ. Oportet ut ſciat cognoſcere, quicquid debeat iudicare. Iudiciaria enim poteſtas hoc poſtulat, ut quod debet iudicare diſcernat. Diligens ergo inueſtigator ſapienter interroget à peccatore, quod forſitã ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognito verò crimine, varietates eius non dubitet inueſtigare, & locum, & tempus, &c. quæ ſuprà diximus: quibus cognitis, adſit beneuolus, paratus erigere, & ſecum onus portare: habeat dulcedinem in affectione, diſcretionem in varietate, doceat perſeuerantiam, caueat ne corruat, ne iuſtè perdat iudiciariam poteſtatem. Etſi enim pœnitentiam poſſit ei acquirere gratiam, non tamen mox reſtituit in poteſtatem primam. Etſi Petrus poſt lapſum reſtitutus fuerit, & ſæpe lapſis ſacerdotibus reddita ſit dignitatis poteſtas: non tamen eſt neceſſe, vt omnibus concedatur quaſi ex authoritate. Inuenitur authoritas, quæ concedit & quaſi imperat: Inuenitur authoritas alia, quæ nõ concedit, ſed vetat; quæ ſcripturæ non repugnant, ſed concordant. Cum enim tot ſunt qui labuntur, ut priſtinam dignitatẽ ex authoritate defendant, & quaſi vſum peccandi ſibi faciant, recidẽda eſt ſpes iſta. Si verò locus eſt, vbi iſta non concurrant, reſtitui poſſunt, qui peccãt. Ex his ſatis perpenditur, qualis debeat eſſe ſacerdos, qui alios ligat & ſoluit: diſcretus, ſcilicet, & iuſtus: alioquin mortificat ſæpe animas, quæ non moriuntur: &

Rom. 2. a
Ioan. 8. a
Ibidem paulo inferius.
Ibidem paulo inferius.

tur: & viuificat, quæ non viuunt: & ita incidit in maledi-
Malach.2.a ctionis iudicium. Illud autem Malachiæ, ſcilicet, Maledicam benedictionibus veſtris: ſiue ſuper hæreticos tantum & excommunicatos, ſiue ſuper omnes ſacerdotes qui vita & ſcientia carentes benedicere præſumunt, dictum accipiatur, ſic intelligi poteſt: Maledicam benedictionibus veſtris, id eſt, his quæ in eis benedictionibus poſſidetis: quia faciam ea cedere vobis in maledictionē, non benedictionem. Quia etſi benedicunt ſanctis, non hoc faciunt ex vero corde: & ideo eorum benedictio eis vertitur in maledictionem. Vel maledicam benedictionibus veſtris, id eſt, quod à vobis benedicetur, à me erit maledictum: quia benedicunt inique agentibus, adulanturq; peccantibus, dummodò diuites ſint.

Hierony. ad 2.c. Malac. in tomo 6.

DE HIS QVI IN FINE pœnitent,

Diſtinct. XX.

A

SCiendum eſt etiam, quòd tempus pœnitentiæ eſt vſque ad extremum articulum vitæ. Vnde Leo Papa, Nemo eſt deſperandus, dum in hoc corpore cōſtitutus eſt: quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, conſilio maturiore perficitur. Auguſt. tamen de pœnitentiam differentibus ita ſcribit, Si quis poſitus in vltima neceſſitate voluerit accipere pœnitentiam, & ſi accipit, & mox reconciliatur, & hinc uadit, fateor vobis non illi negamus quod petit: ſed non præſumimus, quia bene hinc exit: Si ſecurus hinc exierit, ego neſcio. Pœnitentiam dare poſſumus, ſecuritatem non. Nunquid dico damnabitur? ſed nec dico liberabitur. Vis ergo à dubio liberari, age pœnitentiam dum ſanus es. Si ſic agis, dicò tibi quia ſecurus es: quia pœnitentiam egiſti eo tempore, quo peccare potuiſti. Si vis agere pœnitentiam, quando iam peccare non potes: peccata te dimiſerunt, non tu illa. Item, duæ res ſunt, aut ignoſcitur tibi; aut non ignoſcitur: quod horum tibi ſit futurum, neſcio.

Leo Papa, epiſto. 90. ad Ruſticū, Narbonenſ. epiſcopum.
Augu. hom. 41. de vere pœnitentibus lib. 50. homi. 10.

neſcio. Ergo tene certum,& dimitte incertũ. Sed quare hoc dixit Auguſtinus, cum pœnitentia quæ in fine agitur, in pſalmo appelletur ſacrificiũ veſpertinum, quod erat acceptabilius in lege: & cum in quacunq; die inuocetur Deus, adſit & quacunq; hora ingemuerit, & conuerſus fuerit peccator, vita viuet, & non morietur? Sed illa dixit Auguſtinus propter illos, qui pœnitentiam vſque in finem vitæ protrahunt: & tunc non ex Dei amore videntur pœnitere, ſed timore mortis, quaſi ex neceſſitate. Vnde idem quaſi aperiens, quare ſuperiora dixerit, ait, Nullus expectet, quando peccare non poteſt. Arbitrii enim libertatem quærit Deus, vt deleri poſſint cõmiſſa:: non neceſſitatem, ſed charitatem: non tamen timorem, quia non in ſolo timore viuit homo. Quem ergo ſero pœnitet, oportet non ſolum timere iudicem, ſed diligere: quia ſine charitate nemo ſaluus eſſe poteſt. Non ergo tantum timeat pœnam, qui pœnitet, ſed anxietur pro gloria. Quæ conuerſio ſi contigerit alicui etiã in fine, deſperandum non eſt de eius remiſſione. Sed qm̃ vix vel raro eſt tam iuſta conuerſio, timendum eſt de pœnitente ſero: maximè, cum filii quos illicitè dilexit, ſint præſentes, vxor & mundus ad ſe vocet. Multos ſolet ſerotina pœnitentia decipere. Sed quoniam Deus ſemper potens eſt, ſemper etiam in morte iuuare valet, quibus placet. Cùm ergo opus ſit non hominis ſed Dei, fructifera pœnitentia: inſpirare eam poteſt quandocunque vult ſua miſericordia, & remunerare ex miſericordia, quos damnare poteſt ex iuſtitia. Sed quoniã multa ſunt quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculoſum eſt, & interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnum eſt, cui Deus tunc inſpirat (ſi quis eſt) veram pœnitentiam. Sed ſi etiam ſic cõuerſus uita uiuat, & non moriatur, non promittimus, ꝙ euadat omnem pœnam. Nam prius purgandus eſt igne purgationis, qui in aliud ſeculum diſtulit fructum conuerſionis. Hic autem ignis etſi æternus non ſit, miro modo grauis eſt: excellit enim omnem pœnam, quam unquam paſſus ſit aliquis in hac vita. Nunquam in carne

Pſal. 140. *Exod. 12.c* *Ezech. 18.a* *1. Cor. 13.b* *Ibid. Aug. c. 18. ferè ſõ- tinnò.*

tanta

tanta inuenta eſt pœna, licet mirabilia martyres paſſi ſint tormenta, & multi nequiter quanta ſæpe ſuſtinuerunt ſupplicia. Ex his ſatis oſtẽditur, quàm periculoſum ſit differre pœnitentiam vſq; in finem uitæ. Si tamen ẽt tunc vera habeatur pœnitentia, hominem liberat, & uitam mortuo impetrat: non ſic tamen, vt nullam ſentiat pœnam: niſi fortè tanta ſit vehementia gemitus & contritionis, quæ ſufficiat ad delicti punitionem. Licet ergo ſit difficile, vt tunc ſit vera pœnitentia, quæ tam ſera uenit, quando cruciatus membra ligat & dolor ſenſum opprimit, vt vix homo aliquid cogitare valeat: melior eſt tamen ſera, quàm nulla. Pœnitentia enim etſi in extremo vitę hiatu aduenit, ſanat & liberat. Multum ſera fuit latronis pœnitentia: ſed non fuit ſera indulgentia. Sed licet Latro veniã meruiſſet in fine de omni crimine, nõ tñ dedit baptizatis peccandi & perſeuerandi authoritatẽ.

Aug. c. 17. lib. de uera & falſa pœnit.

De his qui hic pœnitentiam non complent. B

Si verò quæritur de illis qui in hac uita pœnitentiam non complent, vtrum tranſituri ſint per ignem purgatorii, vt ibi compleant, quod hic minus fecerunt? idem dicimus de iſtis eſſe ſentiendum, & de his qui in extremis pœnitent. Si enim tanta fuerit cordis contritio & delicti exprobratio, vt ſufficit ad puniendum peccatum, liberi ab aliis pœnis tranſeunt ad uitam, etſi inexpleta fuerit pœnitentia: quia perfectè pœnituerunt, & ingemuerunt corde. Qui verò non adeo conteruntur corde & ingemiſcunt pro peccato, ſi ante expletionem pœnitẽtiæ diſceſſerint, ignem purgatorium ſentient, & grauius punientur quàm ſi hic impleſſent pœnitentiam. Horrendũ eſt enim incidere in manus Dei viuentis. Deus enim cũ ſit miſericors & iuſtus, ex miſericordia pœnitenti ignoſcit, non reſeruans peccatum ad pœnam æternam. Ex iuſtitia verò impunitum non dimittit delictum. Aut enim punit homo, aut Deus. Homo autem punit pœnitendo. Deus autem pœnam exigendo. Et eſt pœnitentia interior, & exterior. Si ergo interior pœnitendo fuerit tanta, vt ſit ſufficiens vltio peccati, Deus qui hoc nouit, ab illo qui taliter pœnitet, vlterius pœnã non exigit. Si

Heb. 10. f

verò

verò interior pœnitudo, non ſufficit in vindictam peccati. nec exterior pœnitentia impletur: Deus qui modus & menſuras peccatorum & pœnatum nouit, addit pœnam ſufficientem. Studeat ergo quiſq; ſic delicta corrigere, vt poſt mortem non oporteat pœnã tolerare. Quędam enim peccata mortalia, in pœnitentia fiunt venialia non tñ mox ſanãtur. Sępe enim infirmus moreretur, ſi non medicaretur: non tamen ſtatim medicatus ſanatur. Lãguet poſt victurus, qui prius erat moriturus. Qui autẽ impœnitens moritur, omnino moritur, & æternaliter cruciatur. Si.n. ſemper viuere, ſemper peccaret. *Aug. de vera & falſa pæn. c. 18. in tomo. 4.*

De illo cui ſacerdos indeſcretus iniungit paruam pœnitentiam. C

Si verò de illo quæritur, qui ſatisfactionem iniunctã impleuerit, quæ ignorantia vel negligentia ſacerdotis, peccato condigna non fuit: utrum de uita migrans, ab omni pęna liber ſit? Idem reſpondeo, quod ſuprà de illo qui pęnitentiam non compleuit, dixi. Quod ſi tantum eſt lamentum interioris doloris, ut ſufficiat in uindictã peccati omnino liberatus eſt: ſi vero non ſufficit dolor interior ſimul cum pęna iniuncta, addet Deus pęnam. Quod autem interdum ſufficiat dolor interior ad vindictam peccati, certum documentum habemus in illo latrone qui ſola mentis contritione & confeſſione ſtatim vt conuerſus fuit, paradiſum ingredi meruit. Sed quia diſpenſatores eccleſiæ, contritionis quantitatem non perpendunt, quibus non eſt datum intelligere occulta cordium: omnibus lege pęnitentiæ conſtituunt, tam magis, quàm minus de peccato dolentibus. Quorũ ſtudium ad hoc præcipuè tendere debet, ut cordis dolorem, quantum fas eſt, cognoſcant, & ſecundũ ipſius modum ſatisfactionem iniungant. Vnde Augu. in actione pęnitentiæ, vbi tale cõmiſſum eſt, vt is qui commiſit à Chriſti ẽt corpore ſeparetur: non tã cõſideranda eſt mẽſura temporis, quàm doloris. Cor.n. contritum & humiliatũ Deus non deſpicit. Verũ quia plerunq; dolor alterius cordis occultus eſt alteri, nec in aliorum notitiam niſi per verba vel alia quæcunq; ſigna procedit: cum ſit coram *Lucæ 23. f* *In Enchi. c. 65. in to. 3.* *Pſal. 50.*

coram illo, cui dicitur, Gemitus meus à te non eſt abſcõditus: rectè conſtituuntur ab his, qui eccleſiis præſunt tempora pęnitentiæ: vt ſatisfaciat etiam eccleſiæ in qua peccata ipſa remittuntur. extra eam quippe non remittuntur. Ipſa enim ſpiritum ſanctum pignus accepit: ſine quo non remittuntur vlla peccata. Item Hiero. Menſurã temporis in agenda pœnitentia: ideo non ſatis apertè præfigunt canones pro unoquoq; crimine, vt de ſingulis dicant qualiter vnumquodq; emendandum ſit: ſed magis in arbitrio ſacerdotis intelligentis relinquendum ſtatuerunt. quia apud Deum non tantum ualet menſura temporis, quantum doloris: nec abſtinentia tantũ ciborum, quantum mortificatio vitiorum. Ideoq; tempora pœnitentiæ pro fide & conuerſatione fidelium pœnitentium abbreuianda pręcipiunt, & pro negligentia protelanda. pro quibuſdam tamen culpis modi pœnitentiæ ſunt impoſiti.

Pſal. 37.

De pœn. diſ. I. c. mẽſurã.

Quòd morientibus non ſit imponenda ſatisfactio, ſed innoteſcenda. D

16. q. 7. cap. ab infirmis.

Solet etiam quæri, Vtrum ſatisfactionis lex morituris ſit imponenda? De quo Theodorus Cantuarien. epiſcopus in pœnitentionali ſuo ſic ait, Ab infirmis in periculo mortis poſitis, pura inquirenda eſt confeſſio peccatorum: non tamen eſt illis imponenda quantitas pœnitentiæ. ſed innoteſcenda: & cum amicorum orationibus, & eleemoſynarum largitionibus, pondus pœnitentiæ ſubleuandum, ſi fortè migrauerint. Si verò conualuerint, pœnitentiæ modum a ſacerdote impoſitum diligenter obſeruent. Aliis verò, pro qualitate peccati, pœnitentia decernenda eſt præſidentium arbitrio. Vnde Leo Papa. Tempora pœnitudinis habita moderatione conſtituenda ſunt tuo iudicio, prout conuerſorum animos præſpexeris eſſe deuotos. Pariter etiam habere debes ætatis ſenilis intuitum, & reſpicere periculorum, quorumcunq;, vel ægritudinum neceſſitates.

Leo 1. epiſt. 77. ad Nicetã aquileiẽ. epiſcopum.

In neceſsitate non eſt neganda pœnitentia vel reconciliatio. E

Sciendum etiam, quòd tempore neceſſitatis non eſt neganda pnĩa, vel reconciliatio pœnitentibus. Vnde

Leo

Leo papa; His qui tempore neceſſitatis & periculi vrgẽtis inſtãtia præſidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda: quia miſericordiæ Dei nec mẽſuras poſſumus ponere, nec tempora definire. Quod ſi ita aliqua ægritudine aggrauati ſunt, ut quod paulo ante poſcebant, ſub præſenti ſignificare non valeant, teſtimonia eis fidelium circunſtantium prodeſſe debebunt: ſimulque pœnitẽtię & reconciliationis conſequãtur beneficium. Item Iulius papa, Si presbyter pęnitentiam abnegauerit moriẽtibus, reus erit animarum: quia dominus ait, Cùm conuerſus fuerit, tũc ſaluus erit, Vera enim confeſſio vltimo tempore poteſt eſſe: quia non modo temporis, ſed etiam cordis Deus inſpector eſt, ſicut latro probat.

Leo 1. epiſt. 89. ad Theodorum Foroiulien. epiſc.

26. q. 6. Si presbyter.

Ezech. 18. c

Quod presbyter non reconciliet inconſulto epiſcopo, niſi neceſſitate. F

Non debet tamen presbyter pęnitentem reconciliare inconſulto epiſcopo, niſi vltima neceſſitas cogat. Vnde in Carthag. cõcilio, Presbyter incõſulto epiſcopo non reconciliet pęnitentem, niſi abſente epiſcopo, vel vltima neceſſitas cogat. Cuiuſcunque pęnitentis publicum crimen eſt, quod vniuerſam commouerit vrbem, ante abſidam, ſcilicet, introitum Eccleſiæ manus ei imponatur. Item, Aurelius dixit, Siquis in periculo conſtitutus fuerit, & ſe reconciliari diuinis altaribus petierit: ſi epiſcopus abſens fuerit, debet presbyter conſuluere epiſcopum: & ſic periclitantem eius præcepto recõciliare. Inconſulto verò epiſcopo non poteſt excommunicatos, vel publicæ pęnitentes presbyter reconciliare. Vnde in Carthaginenſi concilio ſecundo ſtatutum eſt, vt chriſma vel reconciliatio pęnitentium, & puellarum conſecratio à presbyteris non fiat. Item, Reconciliare quenquam in publica miſſa presbytero nõ liceat: puellarum tamen conſecratio conſulto epiſcopo, per preſbyterum fieri valeat. Vnde in Carthaginenſi concilio ſecundo, Presbyter inconſulto epiſcopo virgines non conſecret: chriſma verò nunquam conficiat. Sicut præcepto epiſcopi

Cap. 32. con. Carthag. 3.

Ca. 4. con. 2. Carthagin.

Ca. 3. einſdẽ cõ. 2. Carth.

Ca. 36. eiuſdem cõ. Carthag. ſecundi.

epiſcopi poteſt presbyter conſecrare virgines, ſic & reconciliare pœnitentes.

An oblatio eius ſit recipienda, qui currens ad pœnitentiam præuenitur morte. G

Si autem quæritur de illo qui ad pœnitentiam feſtinans ſacerdotem inuenire non potuit, & ita deceſſit: vtrũ oblatio eius ſit recipienda? Dicimus, quia eſt. Vnde in Apanenſi concilio, Si aliquis fuerit mortuus, qui non ſit confeſſus, & teſtimonium habet bonum, & non poteſtat venire ad ſacerdotem, ſed præoccupauit eum mors in domo vel in via: faciant pro eo parentes eius oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captiuis.

26.q.cap. ſi aliquis.

DE PECCATIS, QVAE POST HANC vitam dimittuntur.

Diſtinct. XXI. A

SOlet etiam quæri, Vtrùm poſt hanc vitam aliqua peccata remittantur? Quòd aliqua poſt hanc vitam remittantur Chriſtus oſtēdit in Euangelio, vbi ait, Qui peccauerit in ſpiritum ſanctum, non remittetur ei, neq; in hoc ſeculo, neque in futuro. Ex quo datur intelligi, ſicut ſancti doctores tradunt, quòd quędam peccata in futuro dimittentur. Quædam enim culpæ in hoc ſeculo relaxantur: quædam verò paruæ etiam in futuro, quæ quidem poſt mortem grauant ſed dimittũtur ſi digni ſunt, ſi bonis actibus in hac vita meruerũt, vt dimittãtur eis. De illis etiam qui ædificant lignum, fœnum, ſtipulam, dicit Aug. quòd ignem tribulationis trãſitoriç inueniẽt, cremabilia ædificia quæ ſecum portauerunt homines cremantē. Ait enim ſic, Poſt iſtius ſanè corporis mortē, donec de igne purgatorio veniatur ad diem damnationis & remunerationis: ſi hoc temporis interuallo ſpiritus defunctorum qui ædificauerunt lignum, fœnum ſtipulam, huiuſmodi ignem dicantur perpeti, quem alii non ſentiunt qui huiuſmodi ædificia non portauerunt, vt inueniat ignem tranſitoriæ tribulationis venialia cõcremantem:

Matth. 12. c
Lucæ 12. b
Greg. c. 35. lib. 4. dialo.
1. Cor. 3. e

cremantem: nõ redarguo, quia forſitan verum eſt. Sed quia dicitur, Saluus erit quaſi per ignem, contemnitur ille ignis. Grauior tamẽ erit ignis ille, quã quicquid poteſt homo pati in hac vita. Hic apertè inſinuatur, ꝙ illi qui ędificant lignum, fœnum, ſtipulam, quędam cremabilia ædificia, id eſt, venialia peccata ſecum portant: quę in igne emendatorio cremantur. Vnde conſtat quędam venialia peccata poſt hanc vitam deleri. *Aug. ad 1. verſ. pſ. 31.* *1. Cor. 3. e*

Quod alij citius, alij tardius purgantur in igne. B

In illo autem igne purgatorio alii tardius, alii citius purgantur, ſecundum quod iſta pereũtia magis vel minus amauerunt. Vnde Aug. Poſt hanc vitam incredibile non eſt, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quantomagis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusque ſaluari. Vnde non fruſtrà illa tria diſtinxit Apoſtolus, lignum, fœnum, ſtipulam, quæ illi ædificant: qui etſi aliena non rapiant, rebus tamen infirmitati conceſſis aliqua dilectione inhærent. Qui ſcđm ſuos amandi modos, vel diutius, vt lignum: vel minus, vt fœnũ: vel minimũ, vt ſtipula ignem ſuſtinebunt. Qui verò ſuperędificant aurum, argẽtum, & lapidem precioſum, vtroque igne ſecuri ſunt: non ſolum de illo æterno, qui cruciaturus eſt impios in æternum: ſed etiam de illo emendatorio, quo purgabuntur quidam ſaluandi. *In Ench ca. 69. in to. 3.* *Aug. ad ver. 14 pſal. 80. to. 8. & enarratiõe ad pſ. 103. non lõgè à principio cõcionis 3.*

Oppoſitio. C

Hic obiici poteſt, Si per lignum, fœnum, ſtipulam, venialia intelliguntur peccata: & nullus adeo perfectus eſt, qui venialiter non peccet: ergo qui ędificant aurum argentum, & lapidem precioſum, ędificant etiam lignũ, fœnum, ſtipulam: ergo per ignem tranſibunt. Ad quod dicimus, quia non omnes qui venialiter peccat, lignum, fęnum, ſtipulam ędificat: ſicut econuerſo: nõ omnis qui contemplatur Deum, & diligit proximum, & opera bona facit, ędificat aurum, argentum, lapidem precioſum. Et tamen in auro, intelligitur contemplatio Dei: in argento, dilectio proximi: in lapide precioſo, bona opera. Sed illi qui ædificant lignum, fœnum, ſtipulam: Deum *Solutio.*

cōtemplantur,& proximum diligunt,& opera bona faciunt:nec tamen ędificant aurum, argentum, & lapidē precioſum.Hęc enim ædificat, qui ſic illa tria facit,vt cogitet quę ſunt Dei,& quomodo placeat Deo,non mundo.Lignum vero,& fœnum,& ſtipula accipi poſſunt ſecularium rerum, quanuis licitè conceſſarum tales cupiditates,vt amitti ſine animi dolore non poſſint. Hæc ergo ædificatis qui cogitat quæ mundi ſunt,quomodo placeat mundo: qui circa diuitias ſuas quodam carnali affectu tenetur:& tamē ex eis multa beneficia facit,nec pro eis aliquid fraudis vel rapinæ molitur. Ex his ergo patet, quod non idem homo ſimul hæc & illa ædificat. Illa enim ædificatio perfectorum tātum eſt,qui non cogitant placere mundo ſed tantum Deo: qui etſi venialiter aliquando peccant, feruore charitatis ita abſumitur in eis peccatū, ſicut gutta aquæ in camino ignis,& ideo nunquam ſecum portant cremabilia. Hæc autem inferior ædificatio minorum eſt, qui non tantum Deo ſed etiam mundo placere cogitant Deum tamē præponūt. Si verò mundum præponerent, non ſuperædificarent, ſed deſtruerent fundamentum. Affectiones ergo carnales quibus dediti ſunt domibus, coniugibus, poſſeſſionibus, ita ut nihil præponant Chriſto, illis tribus ſignificantur: quæ in mentes perfectorum non cadunt, etſi alia venialia admittunt. In cordibus verò minorum interdum durant vſque in finem: qui cum talibus ędificiis tranſeunt, ſed diſſoluuntur in igne. Ipſi verò merito fundamēti ſalui erunt, grauiſſimam tamen pœnā ſentient. Ex quo apparet quantā hic miſericordiam exhibet Deus, & quantā ibi exerceat ſeueritatem, cum pro eodem peccato multo grauius ibi puniat, quā hic.

Aug. in Enchiridi.c.68
Idem de fide & operibus, c.16.in t.4.
1.ad Cor. 7 f

Opinio quorundam cum obiectione. D

Sed fortè dices illud eſſe accipiendum de pœna peccati non de ipſo peccato, quod Gregor.dicit quædam leuia in futuro dimittenda. Si enim veram pœnitentiam habuerit quis, peccata omnia dimiſſa ſunt ei ſed pœna fortè remanſit.Ideoque ſi verè pœnitens obiit, ſine peccato tranſiit. Si autem verè pœnitens non eſt in

Grego.lib.4. dialogorum, cap.39.

obitu,

obitu, maculam portat quæ nunquam delebitur. Qui vero ædificat lignum, fœnum, ſtibulam, verè pœnitet: quia bonus eſt, & charitatem habet, & in charitate de hac vita tranſit: ergo ſine peccato tranſit. Non ſequitur. Verum quidem eſt, quia bonus eſt, & charitatem habet, & vere pęnitet: & tamen cum veniali peccato tranſit, quod non deleui pœnitentia. Pęnitentia enim non delet niſi peccatum illud, quod deſerit homo. Tale autem peccatum ſępe in hac vita nō relinquitur ab homine: & tamē verè pęnitus eſt, etſi non de omnibus venialibus pœniteat. Poteſt enim quis de omni mortali, & de omni veniali pœnitere excepto vno vel pluribus, venialibus quidem. Sicut habet quis charitatem, & vnum vel plura venialia: quod de criminalibus nullatenus eſſe poteſt. Eſt enim aliquis bonus charitatem habens, ſed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hæc ſecularia: talis exiſtens ſubita morte opprimitur. In illo terreno affectu mortuus eſt, & tamen ſaluabitur, à quo non ſe hic abſoluit: ergo poſt hanc vitam ab illo purgabitur. Conſtat ergo quædam peccata, ſcilicet, leuia, poſt hanc vitam dimitti. Si vero de pœna peccati illud intelligi voluiſſent auctores, cur magis cōmemoraſſent leuia quā grauia, cum etiam grauium pęna hic in expleta poſt hāc vitam reſtet?

De generali confeſſione, quid proſit. E

Poſt hæc conſiderandum eſt, Quid proſit confeſſio illa, vbi ſingula peccata quæ quiſque fecit, non exprimūtur, Sanè dici poteſt, quod omnia criminalia ſemel ſaltem oportet in confeſſione exprimi, niſi aliqua à mēte exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia, generaliter ſaltem ea confitere, quorum memoriam habes: & ſic nihil celaſti de ſceleribus tuis. Venialia verò, quia innumerabilia ſunt, ſufficit generaliter confiteri, niſi aliqua ſint frequenter iterata: perfectius eſt tamen etiam illa exprimere ſi vales. Ideoque quotidie generaliter fit cōfeſſio in Eccleſia, pro venialibus ſcilicet, peccatis, quæ quotidie admittimus, & pro illis mortiferis quorum notitiam non habemus. Vnde Aug. Veritatem

Aug. lib. 5. in principio contra Pelagianos, hypognoſticon. tom. 7.

Pſal. 68.

Pſal. 50.

dicit Deo pœnitens, quando nihil illi de commiſſis ſceleribus celat: non quod & ſi uoluntatem celauerit, Deus ignoret: ſed veritatem ſibi dici vult ab eo, ut ueniam conſequatur. Si vero mente aliqua exciderunt, confitetur ueritatem Deo, cum generaliter dixerit, Deus qui noſti occulta cordis, & opera mea & delicta à te nō ſunt abſcondita, quibus veniam largiaris precor: & hęc eſt veritas confitentis, quam diligit Deus. Vnde Auguſtin. Ecce enim veritatem dilexiſti. hic inſinuatur, quod generalis confeſſio etiam mortalia delet, quorum intelligentia non habetur.

Nemo confiteatur peccata, quæ non fecit. F

Sicut autem pœnitens celare non debet peccatum ſuum, quia ſuperbia eſt: ita nec humilitatis cauſa, fateri ſe reum illius, quod ſe non commiſiſſe noſcit: quia incauta eſt talis humilitas, & peccatorem conſtituit. Vnde Aug. Cum humilitatis cauſa mentiris, ſi non eras peccator antequam mentireris; mentiendo efficeris quod vitaras, quia veritas in te non eſt, niſi ita te dixeris peccatorem, ut etiam eſſe cognoſcas. Veritas autem ipſa eſt, ut ꝙ es dicas. Nā quomodo eſt veritas, vbi regnat falſitas?

Auguſti de verbis apoſ. 1. Ioan. 1. ſerm. 29. in medio. in tomo. 10.

De pœnis ſacerdotis qui peccatum publicat confitentis. G

Caueat autem ſacerdos ne peccata confitentium aliis prodat: alioquin deponatur. Vnde Grego. Sacerdos ante omnia caueat, ne de his qui ei confitentur, peccata alicui recitet, non propinquis, non extraneis, nec (quod abſit) pro aliquo ſcandalo. Nam ſi hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus uitę ſuę ignominioſus peregrinando pergat. Quod uero dictum eſt, vt pœnitens eligat ſacerdotem ſcientem ligare & ſoluere, videtur contrariū ei quod in canonibus reperitur, ut nemo ſcilicet, alterius parrochianū iudicare pręſumat. Sed aliud eſt fauore vel odio propriū ſacerdotem contemnere, quod canones prohibent aliud cęcum vitare, quod Vrbanus facere monet: ne ſi cęcus cęcum ducat, ambo in foueam cadant. Ait enim Vrbanus ſecundus, Placuit ut nulli ſacerdotum deinceps liceat quemlibet commiſſum alteri ſacerdoti ad pœnitentiam ſuſcipere, ſine eius conſenſu, cui ſe

De pœn. diſ. 6. c. Sacerdos.

Matt. 15. b

Ibidem. c. Complacuit.

cui ſe prius commiſit, niſi pro ignorãtia illius, cui prius confeſſus eſt. Qui verò contra hoc facere tentauerit, gradus ſui periculo ſubiacebit.

SI PECCATA DIMISSA REDEANT.

Diſtinct. XXII. A

CVmque multis auctoritatibus ſuprà ſit aſſertũ, in vera cordis contritione peccata dimitti ante oris confeſſionem vel operis ſatisfactionem, et etiam qui aliquando in crimen relapſus eſt: quęritur ſi poſt cordis contritionem confiteri cõtempſerit, vel in peccatum idem vel ſimile ceciderit, an peccata dimiſſa redeant? Cuius quæſtionis ſolutio obſcura eſt & perplexa, aliis aſſerentibus, aliis contrà negantibus peccata ſemel dimiſſa vlterius replicari ad pœnam. Qui verò dicunt peccata dimiſſa redire, ſubditis ſe muniunt teſtimoniis. Ambro. ait, Donate inuicem, ſi alter in alterum peccat: alioquin Deus repetit dimiſſa. Si enim in his contemptus fuerit, ſine dubio reuocabit ſentẽtiam, per quam miſericordiam dederat: ſicut in euangelio de ſeruo nequam legitur, qui in conſeruum ſuum impius deprehenſus eſt. Item Rabanus, Nequam ſeruum tradidit Deus tortoribus, quoaduſque redderet vniuerſum debitum: quia non ſolum peccata, quæ poſt baptiſmũ homo egit, reputabuntur ei ad pœnam: ſed etiam originalia, quæ in baptiſmo ſunt ei dimiſſa. Item Gregor. Ex dictis euangelicis conſtat, quia ſi ex toto corde non dimittimus, quod in nos delinquitur, & hoc ruſum exigitur, quod iam nobis per pœnitentiam dimiſſum fuiſſe gaudebamus. Item Aug. Dicit Deus, Dimitte, & dimittetur tibi: ſed ego prius dimiſi, dimitte vel poſtea. Nam ſi non dimiſeris, reuocabo te: & quicquid dimiſeram, replicabo tibi. Item, Qui diuini beneficii oblitus, ſuas vult vindicare iniurias, non ſolum de futuris peccatis veniam nõ merebitur: ſed etiam præterita quæ iam ſibi

Ambr. ad illud ca 5. ad Epheſi donãtes vobis.

Rabanus in cõmen ad illud ſerue nequam.

Matth. 18. d

Greg. ca. 60 li. 4. dialog.

Aug. in fine ſermonis 15 de verbis domini.

Lucæ 6. f

Ibidem.

dimiſſa credebat, ad vindictam ei replicabuntur. Item Beda, Reuertar in domum meam, &c. Timendus eſt ille verſiculus, non exponendus: ne culpa quā in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Item, Quæcunque enim poſt baptiſma ſiue prauitas hæretica, ſeu cupiditas mundana arripuerit, mox omnium proſternet in ima vitiorum. Item Auguſtinus, Redire dimiſſa peccata, vbi fraterna charitas non eſt, apertiſſimè dominus in euangelio docet in illo ſeruo, à quo dimiſſum dominus debitum petiit: eo quòd ille conſeruo ſuo debitum nollet dimittere. His auctoritatibus innituntur, qui dicunt peccata dimiſſa, ſi replicantur, redire ſimpliciter. Quibus opponitur, Siquis propeccato de quo pœnituit, & indulgentia accepit, iterum punitur: non videtur iuſtum. Si punitur pro eo quod peccauit, & non emendauit, iuſtitia eſt aperta. Si verò requiritur, quod fuerat cōdonatum, vel iuſtitia eſt, vel iuſtitia occulta. Videtur etiam Deus bis in idipſum iudicare, & duplex tribulatio conſurgere: quod ſcriptura negat. Sed ad hoc poteſt dici, quòd neque duplex tribulatio cōſurgit, neque iudicat Deus bis in idipſum. Hoc enim fieret, ſi poſt condignam ſatisfationem & ſufficientem pœnā iterum puniret: ſed non ſatisfecit dignè & ſufficienter, qui nō perſeuerauit. Debuit enim iugem peccati habere memoriā, non ad faciendum, ſed ad cauendum. Debuit non obliuiſci omnes retributiones Dei: quę tot ſunt, quot ſunt peccatorū remiſſiones. Tot ergo debuit cogitare dona dei, quot mala ſua: ac ꝓ illis vſq; in finē gratias agerę. Sed quia ingratus ad vomitū, ſicut canis, rediit, ante acta bona mortificauit, & peccatū dimiſsū reuocauit: vt cui humiliato antè deus peccatū dimiſerat, eidē poſtea elato & ingrato imputet.

Beda in cōmenta. Super Lucā. lib. 4. cap. 47.

Ibidem paulò inferiùs.

Aug. ca. 12. lib. 1. de bapti. to. 7.

Matth. 18. d

Nahum. 1. c

2. Petr. 23.

Aliorum ſententia. B

Sed quia abſonum videtur, vt peccata dimiſſa iterū imputentur, placet quibuſdam neminem pro peccatis ſemel dimiſſis iterum à Deo puniri. Sed ideo dicuntur dimiſſa redire & imputari, quia propter ingratitudine ita reus & peccator cōſtituitur, vt antè fuerat. Sic enim

quod

quod dimiſſum fuerat, dicitur exigi, quia remiſſionis perceptæ ingratus, ita reus fit, vt ante fuerat. Vtrique parti quæſtionis probati fauēt doctores. Ideoque alicui parti non præiudicans, ſtudioſo lectori iudicium relinquo: addēs mihi tutum fore ac ſaluti propinquum, ſub menſa dominorum micas edere. *Matth. 15.*

Quid ſit hic Sacramentum & Res. C

Poſt prædicta reſtat inueſtigare, quid in actione pœnitentiæ ſit Sacramentum & Res. Sacramentum enim ſignum eſt ſacræ rei. Quid ergo hic ſignum eſt? & quæ eſt res ſacra huius ſigni? Quidam dicunt ſacramentum hic eſſe, quod exterius tantū geritur, ſcilicet, exterior pœnitentia: quæ eſt ſignum interioris pœnitentiæ, ſcilicet, contritionis cordis, & humilitatis. Quod ſi eſt, nō omne ſacramentum euangelicum id efficit quod figurat. Exterior enim pœnitētia non efficit interiorem: potius interior, cauſa eſt exterioris. Sed ad hoc inquiunt illi, hoc eſſe intelligendum de illis ſacramentis, quæ in nouo teſtamento inſtituta ſunt: vt eſt ſacramentum baptiſmi, confirmationis, & corporis Chriſti. Sacramentum verò pœnitentiæ, ſicut & cōiugii, ante tempus gratiæ, etiam à primordio humani generis fuit, Vtrunque enim inſtitutum fuit in primis parentibus. Item, Si exterior pœnitētia ſacramentum eſt, & interior res ſacramenti: ſæpius præcedit res ſacramentum, quàm ſacramentum rem. Sed nec hoc inconueniens eſt, Nam & in aliis ſacramentis, quæ efficiunt, quod figurant, hoc ſæpe contingit. Quidam autem dicunt, exteriorem pœnitentiam & interiorem eſſe ſacramētum, nec duo ſacramenta, ſed vnum, vt ſpecies panis & vini non duo ſunt ſacramenta, ſed vnum. Et ſicut in ſacramento corporis, ita etiam in hoc ſacramento dicunt, aliud eſſe tantum ſacramentum, ſcilicet, exteriorem pœnitentiam, aliud ſacramentum & rem. ſcilicet, interiorem pœnitentiam, aliud rem & non ſacramentum, ſcilicet, remiſſionem peccatorum. Interior enim pœnitentia, & res eſt ſacramenti, id eſt, exterioris pœnitentiæ: & ſacramentum remiſſionis peccati, quam ſignat & facit. Exterior quo-

que pœnitentia & interioris ſignum eſt, & remiſſionis peccatorum.

DE SACRAMENTO vnctionis extremæ.

Diſtinct. XXIII. A

PRæter præmiſſa eſt etiam aliud ſacramentum, ſcilicet, vnctio infirmiorum: quæ fit in extremis, oleo per epiſcopum conſecrato. Et ſunt tria genera vnctionis. Eſt enim vnctio, quæ fit chriſmate: quæ dicitur principalis vnctio, quia in ea principaliter paracletus datur. Vnde & propter abundantiam gratiæ duos liquores mixtos habet, oleum, ſcilicet, & balſamum. oleum conſcientiæ, balſamum famæ. Chriſma uerò Græcè, vnctio Latinè dicitur. Nec tamen omne oleum ad vnctionem ſanctificatum chriſma vocatur, ſed illud ſolum quod miſcetur cum balſamo: quo capita regum & pontificum vnguntur, quo etiam baptizatos ſacerdos vngit in vertice, & pontifex per impoſitionem manus confirmandos vngit in fronte. Eſt & alia vnctio, qua cathecumini & neophyti vnguntur in pectore, & inter ſcapulas, in perceptione baptiſmi. Tertia verò vnctio eſt, quæ dicitur oleum infirmorum: de qua nunc agitur.

A quibus inſtitutum ſit hoc ſacramentum. B

Iacobi ulti-ma.c.

Hoc ſacramentum vnctionis infirmorum ab apoſtolis inſtitutũ legitur. Ait enim Iacobus, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes cum oleo in nomine domini, & alleuiabit eum dominus: & ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. In quo oſtenditur duplici ex cauſa ſacramentum hoc inſtitutum, ſcilicet, ad peccatorum remiſſionem, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Vnde conſtat eum, qui hanc vnctionem fideliter deuoteque percipit, & in corpore, & in anima alleuiari: ſi tamẽ expetit, ut in utroque alleuietur. Quod ſi fortè corporis valetudinem illi habere non expedit, illam quæ eſt animæ, ſanitatem in hoc

hoc ſacramento acquirit. Et ſicut in aliis ſacramentis, ita & in iſto aliud eſt ſacramentum, aliud res ſacramenti. Sacramentum eſt ipſa vnctio exterior: Res ſacramenti, vnctio interior, quæ peccatorum remiſſione, & uirtutum ampliatione perficitur. Et ſi ex contemptu vel negligentia ſacramentum hoc prætermittitur, periculoſum eſt & damnabile.

De iteratione huius ſacramenti. C

Quærunt aliqui, Si hoc ſacramentum iterari poſſit, cum baptiſmus & alia quædam ſacramenta ſemel ſuſcepta, non iterentur? Aug. dicit, ſacramentum non iterandum, & ſacramento non faciendam eſſe iniuriam. ſed hoc dicit, vbi agit de ſacramento baptiſmi, & confirmationis, & ordinationis. Vnde non uidetur illud generaliter accipiendum, ſed de ſacramento baptiſmi, confirmationis, & ordinationis, quæ nullatenus ſunt repetenda: quia ſemel tantum, & non ſæpius datur baptiſmus, confirmatio, & ordinatio. Sacramentum vero altaris, & pœnitentiæ, & coniugii ſæpe iterari uidetur: quia ſæpe ſacramentum corporis percipitur, frequenter pœnitentiā agitur, coniugium ſępe contrahitur. Quare ergo unctio ſimiliter non poteſt iterari? Si morbus non reuertitur medicina non iteretur. Si verò morbus non poteſt cohiberi, quare medicina debet prohiberi? Sicut oratio iterari poteſt, ita & unctio iterari poſſe videtur. utraq; enim ille commemorat Iacobus, & utrunque alteri cooperatur ad conferendam alleuiationem corporis & animæ, Cur ergo negatur unctionem ſuper infirmum poſſe iterari, ad impetrandam ſæpius ſanitatem mentis & corporis: cum propter infirmitatem eadem ſæpe iteranda ſit oratio? Quidam autem de omni ſacramento intelligi volunt, quod non ſit iterandum, ſcilicet, ſecundum totum illud quod pertinet ad ſacramentum: dicentes quędam ſacramenta ſæpius poſſe ſuſcipi, quædam vero nō. Nec tamen quæ ſæpius ſumuntur, totaliter iterantur: vt ſacramentum altaris & vnctionis: quæ licet ſumantur ſæpius, tamen quia non iterum benedicitur eadem hoſtia, vel idem oleum, non iteratur ſacramentum

Aug. lib. 2. contra epiſtolam Parmeniani. ca. 13 to. 7.

cum

eum iniuria. Sed dicet quis, ſic & baptiſmus non iteratur, etſi aliquis frequẽter baptizetur, dum eadem aqua non iterum benedicatur. Sed aliud eſt, inquiunt illi, de benedictione aquæ qua fit baptiſmus, aliud de benedictione panis & olei. Poteſt etiam baptiſmus celebrari in aqua, etiam non benedicta: quia illa benedictio pro reuerentia tantum fit & decore, non virtute ſacramenti. Sed corpus Chriſti non poteſt confici, niſi de pane conſecrato: nec vnctio illa fieri poteſt, niſi de oleo ab epiſcopo conſecrato. Ideoq; illa ſanctificatio ad uirtutem ſacramenti pertinere videtur. In confugio quoque ſemel tantum benedicitur quiſq;, non ſæpius. Benedicitur.n. vt ait Ambr. cum prima, & non ſecunda vxore. Si ergo, cum dicitur ſacramentum non eſſe iterandum, nec iniuria ei eſſe facienda, rationem dicti referas ad ſanctificationem rei qua ſacramentum expletur: de omni ſacramento generaliter id verum eſt. Si vero ad ſuſceptionẽ ſacramenti, de quibuſdam verum eſt, quod non iterantur crebra ſuſceptione: de aliis uero quibuſdam non: quia frequenter ſumuntur, vt hoc unctionis ſacramentum, quod in omni penè eccleſia ſæpe repetitur.

Amb. ad illud. 1. Cor. 7. Beatior autem erit, tom. 5.

DE ORDINIBVS eccleſiaſticis.

Diſtinct. XXIIII. A

NVnc ad conſiderationem ſacræ ordinationis accedamus. Septem ſunt ſpiritualium officiorum gradus ſiue ordines, ſicut ex ſanctorum patrum dictis apertè traditur, & capitis noſtri, ſcilicet, Ieſu Chriſti exemplo monſtratur: qui omnium officia in ſemetipſo exhibuit, & corpori ſuo, quod eſt eccleſia, eoſdem ordines obſeruandos reliquit. Septem autem ſunt, propter ſeptiformem gratiam ſancti ſpiritus: cuius qui non ſunt participes, ad gradus eccleſiaſticos indignè accedunt. Illi vero in quorum mentibus diffuſa eſt ſeptiformis gratia ſpiritus ſancti, cum ad eccleſiaſticos ordines

ordines accedunt, in ipſa ſpiritualis gradus promotione ampliorem gratiam percipere creduntur.

Quales aſſumendi ſunt ad clerum. B

Tales autem ad myſterium ſpirituale eligendi ſunt clerici, qui dignè poſſint dominica ſacramenta tractare. Melius eſt enim epiſcopo paucos habere miniſtros, qui poſſint dignè opus Dei exercere: quam multos inutiles, qui ordinatori graue onus inducant. Talis enim decet eſſe miniſtros Chriſti, qui ſeptiformis gratia ſpiritus ſancti ſint decori: ex quorum doctrina & conuerſationis forma, eodem gratia in aliis transfundatur, ne cœleſtes margaritas ſpiritualium verborum officiorumq; diuinorum ſordidæ vitæ pedibus conculcent. In ſacramento ergo ſeptiformis ſpiritus ſeptem ſunt gradus eccleſiaſtici, ſcilicet. Oſtiarii, Lectores, Exorciſtæ, Acolyti, Diaconi, Subdiaconi, Sacerdotes: omnes tamen clerici vocantur, id eſt, ſortiti. Corona enim ſignaculum eſt, quo ſignantur in partem ſortis miniſterii diuini. Corona regale decus ſignificat: quia ſeruire Deo regnare eſt. Vnde miniſtri eccleſiæ, reges eſſe dicunt, vt ſe & alios regant: quibus Petrus ait, Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium &c. Summitas capitis deſuper nudatur, vt eorum mens ad dominum libera monſtretur, quæ reuelata facie gloriam Dei cõtempletur. Summitas enim capitis eſt eminentia mentis. Denudatio capitis eſt reuelatio mentis. Clericus enim ſecretorum Dei non ignarus eſſe debet. Tondentur etiam capilli vſq; ad reuelationem ſenſuum, ſcilicet, oculorum & aurium: vt uitia in corde & opere pullulantia doceantur præcidenda, ne ad audiendũ & intelligendum verbum Dei præpediatur mens, pro quo ſeruato reddetur in excelſis corona. Tonſuræ autem eccleſiaſticę vſus à Nazareis exortis videtur qui prius crine ſeruato, deinde ob vitæ continentiã caput radebant, & capillos in igne ſacrificii ponebãt. Hinc vſus moleuit, vt qui diuinis cultibus mancipantur, quaſi Nazarei, id eſt, ſancti, crine poſito inueniantur. Sicut ad Ezechielem dicitur, Fili hominis ſume gladium acutum, & duc ſuper caput tuum & barbam. In actibus ẽt

Clemens pp. epi. 2. ad Iacobum.

Iſi. ca. 12. li. 7. etymol.

Matth. 7. a

Rabanus. ca 4. l. 1 de inſtitutio. clericorum.

1. Petr. 2. b

2. Cor. 3. d

Numer. 6. b

Ezech. 5. a

Actu. 18. c

1. Cor. 11. c

Apoſtolorum,

Apoſtolorum, Priſcillam & Aquilã hoc feciſſe legimus Paulus quoq; & alii quidã diſcipuli Chriſti hoc fecerunt. Recte ergo in quibuſlibet gradibus conſtituti, clerici vocantur. quorum nomina & rationes nominum Iſidorus exponens, ait, Cleros & clericos hinc appellatos eſſe credimus, quia Mathias electus eſt ſorte: quem primum per Apoſtolos legimus ordinatum. Cleros enim Græcè, Latinè ſors vel hæreditas dicitur. Ideo ergo dicti ſunt clerici, quia ſunt de ſorte dñi, vel quia Deum patrẽ habent. Generaliter vero clerici nuncupati ſunt oẽs, qui in eccleſia deſeruiunt: quorum gradus & noïa ſunt hæc, Oſtiarius Lector, &c.

Iſid. in li. 7. ethym. c. 12.

De Oſtiarijs. C

Oſtiarii iidem & Ianitores ſunt, qui in ueteri teſtamẽto electi ſunt ad cuſtodiam templi, ut non ingrederetur in illud immundus. Dicti autem Oſtiarii, eo quod præſint oſtiis templi. Ipſi enim tenentes clauem, omnia intus & extra cuſtodiunt: atque inter bonos & malos habentes iudicium, dignos recipiunt, indignos reſpuunt. Vnde & eis cum ordinantur, claues eccleſiæ dantur ab epiſcopo. Et dicitur eis, Sic agite, tanquam rationẽ Deo reddituri pro rebus quę clauibus iſtis recluduntur. Hoc officiũ dñs in ſua perſona ſuſcepit, qñ flagello de funiculis facto uendentes, & ementes eiecit de templo. Ipſe. n. ſe oſtiariũ ſignificans dicit, Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet.

Iſid. ca. 12. li. 7. etymo.
Cap. 9. cõc. Cartha 4.
Ioan. 2. c
Io. 10 b

De lectoribus. D

Secundus eſt gradus Lectorum. Lectores à legendo, ſicut pſalmiſtę à pſalmis canendis, uocati ſunt. Illi enim prędicant populis quid ſequantur: iſti cantant, & excitant ad compunctionem animos audientium: licet quidam lectores ita miſerabiliter pronuncient, ut quoſdam ad luctum & lamentationem compellant. Iidem etiam Pronunciatores uocãtur, qui porrò ante nunciant: quia tam erit clara eorum uox, ut etiam longè poſitorum aures adimpleat. Ad Lectorem autem pertinet lectiones pronunciare, & ea quę prophetę vaticinauerunt, populis prędicare: ut iam ex officio in eccleſia legat prophetias & lectiones. Vnde & ei vidente populo, traditur

Iſid. ad finẽ. c. 12. lib. 7. etymol.
Idem di. 25 c. Perlectis.

ab epiſcopo codex diuinarũ lectionum, & dicitur, Accipe, & eſto verbi Dei relator: habiturus ſi fideliter impleueris officium, partem cũ his qui bene verbum Dei miniſtrauerunt. Qui ad hunc gradum prouehitur, literarum ſcientia debet eſſe inſtructus, vt ſenſum verborũ intelligat, vim accentuum ſciat, diſtinctè legat: ne confuſione prolationis intellectum auditoribus auferat. Attendat quid indicatiuè, quid interrogatiuè ſit legẽdum, vbi ſit in oratione facienda diſtinctio. Hæc enim malè ſeruata, intellectum turbãt, & alios ad riſum prouocãt. Auribus & cordi conſulere debet vox lectoris. Hoc officium impleuit Chriſtus, cũ in medio ſeniorum librum Eſaiæ aperiens diſtinctè ad intelligendum legit, Spiritus domini ſuper me &c. Ex quo lectoribus datur intelligi, quia gratia ſpirituali clarere debent, qui aliis verbum Dei annunciant. Hic ordo formam & initium à prophetis accepiſſe videtur: quibus dicitur, Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam.

Diſt. 23. ca. Lector.

Lucæ 4. c

Eſaiæ 61. a

Eſaiæ 58. a

De exorciſtis. E

Tertius eſt ordo Exorciſtarum. Exorciſtæ autem ex Græco in Latinum adiurantes vel increpantes vocantur. Inuocãt enim ſuper cathecuminos, & ſuper eos qui habent ſpũm immundum, nomen domini: adiurantes per eum, vt egrediatur ab eis. Ad Exorciſtam pertinet exorciſmos memoriter retinere, manusque ſuper energuminos & cathecuminos in exorcizando imponere. Debet autem habere ſpũm mundum, qui ſpiritibus immundis imperat: & malignum expellere de corde ſuo, quem expellit de corpore alieno: ne medicina quam alii facit, ſibi non proſit, & dicatur ei Medice cura teipſum. Hi cum ordinantur, accipiunt de manu epiſcopi librum exorciſmorum: & dicitur eis, Accipite, & habetote poteſtatem imponendi manus ſuper energuminos vel cathecuminos. Hoc officio vſus eſt dominus, quando ſaliua ſua tetigit aures & linguã ſurdi & muti, dicens, Effeta, quod eſt Adaperire: per hoc docens nos ſpiritualiter debere aperire aures præcordiorum hominum ad intelligendum, & ora ad cõfitendum, vt pulſo dæmone ſpiritus

Iſid. cap. 12 li. 7 etymol.
Raba c. 10. li. 1. de inſtitutione clericorum.

Lucæ 4. d

Matth. 8. d
Lucæ 8. d

ritus

Ioſephus c.2 lib. 8. antiquitatum. ritos ſanctus vas ſuum recipiat. Hoc etiam officio vſus eſt Chriſtus, cum dæmoniacos multos ſanauit. Hic ordo à Salomone videtur deſcendiſſe: qui quendam modum exorcizandi inuenit, quo dęmones adiurati ex obſeſſis corporibus pellebantur. Huic officio mancipati Exorciſtæ vocati ſunt. De quibus Chriſtus in euangelio, *Matth. 12.c Lucæ 11.c* Si ego in Beelzebub eiicio dęmonia: filii veſtri, ſcilicet, Exorciſtæ, in quo eiiciunt?

De Acolytis. F

Iſid. li. 7. etymol. cap. 12. Quarto loco ſuccedunt Acolyti, Acolyti vero Gręcè, Latinè ceroferarii dicuntur, à deportandis cereis quando legendum eſt euangelium vel ſacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria, & deportantur ab eis: non ad effugandas aeris tenebras, cum ſol eo tempore rutilet, ſed ad ſignum lętitiæ demonſtrandum: vt ſub typo luminis corporalis, illa lux oſtēdatur, de qua legitur, *Ioan. 1. a* Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. *Diſt. 25. ca. Perlectis.* Ad Acolytum pertinet, præparatio luminarium in ſacrario. Ipſe cereum portat, ipſe vrceolum cum vino & aqua ſuggeſta, pro euchariſtia, ſubdiaconis pręparat. Hi cum ordinantur, cum edocti fuerint ab epiſcopo, qualiter in officio ſuo agere debeant, ab archidiacono accipiunt candelabrum cum cereo, & vrceolum vacuum. Hoc officium dominus ſe habere teſtatur dicens, *Ioan. 8.b* Ego ſum lux mundi: qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. *Exod. 27.c Leuitici. 6.b* Huius officii formam illi gerebant in veteri teſtamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœleſti, ad illuminādas tenebras aquilonares.

De Subdiaconis. G

Quintus eſt ordo Subdiaconorum Græcè Hypodiacones vocantur, *Iſid. cap. 12. lib. 7. etymo.* quos nos Subdiacones dicimus. Qui ideo ſic appellatur, quia ſubiacent pręceptis & officiis Leuitarum. Oblationes enim in templo à fidelibus ſuſcipiunt, & Leuitis ſuperponendas altaribus deferunt. Hi apud Hębręos Nathinnei vocabantur, id eſt, in humilitate ſeruientes. Ad Subdiaconū pertinet calicem, & patenam ad altare Chriſti deferre, & Leuitis tradere, eiſque miniſtrare.

miniſtrare. Vrceolum quoq; cum aqua mantile, & manutergium tenere epiſcopo & presbyteris & Leuitis, pro lauandis ante altare manibus aquam prębere. His lex continentię imponitur: quia altari propinquantes, vaſa corporis & ſanguinis Chriſti portāt. Vnde illud implere debent, Mundamini qui fertis vaſa domini. Ad hos etiam pertinet tantum de oblationibus ponere in altari, quantum ſufficere poſſit populo: necnon corporales, & pallas, & ſubſtratoria lauare. Hi cum ordinantur, accipiunt de manu epiſcopi patenam & calicem vacuum: ab archidiacono vero vrceolum cum aquamanili. & manutergium. Hoc officio vſus eſt dominus, quando linteo ſe pręcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit, & linteo terſit.

Conc. Carth. 4. cap. 5.

Eſaiæ 52. d

Ioan. 13. a

De Diaconis. H

Diaconorum ordo ſextum tenet locum, propter ſenarii perfectionem. Hic ordo in veteri teſtamento à tribu Leui nomen accepit vel traxit. Dicuntur enim & Leuitæ. Pręcepit quippe dominus Moyſi, vt poſt ordinationem Aaron & filiorum eius, prorſus tribus Leui ad diuini cultus miniſteria ordinaretur, & cōſecraretur domino: & ſeruirent pro Iſrael coram Aaron & filiis eius in tabernaculo: Ipſique geſtarent arcam & tabernaculum, & omnia vaſa eius: & in circuitu tabernaculi excubarent: & in tranſportando tabernaculo ipſi deponerent, rurſumque componerent. A vigintiquinque annis & ſupra iuſſi ſunt ſeruire in tabernaculo. quam regulam in nouo teſtamento ſancti patres conſtituerunt: quia hęc ętas ad ferenda onera eſt robuſta. Leuitę ergo ex nomine auctoris vocati ſunt. De Leui enim Leuitæ exorti ſunt, à quibus in templo myſtici ſacramenti myſteria explebantur. Hi Gręcè Diacones, Latinè miniſtri dicuntur: quia ſicut in ſacerdote conſecratio, ita & in Diacono miniſterii diſpenſatio habetur. Ad Diaconum pertinet aſſiſtere ſacerdotibus, & miniſtrare in omnibus quę aguntur in ſacramentis Chriſti, ſcilicet, in baptiſmo, in chriſmate, in patena, & calice: oblationes quoque

Iſido. ca. 12. lib. 7. etymo.

Numer. 3. a

Numer. 4. a

Numer. 8. d

Diſt. 25. ca. Perlectis.

quoque inferre, & diſponere in altari. Componere etiã menſam domini & veſtire, crucem ferre, & prædicare euangelium & epiſtolam ad populum. Nam ſicut lectoribus vetus teſtamentum, ita Diaconibus nouum prædicare præceptum eſt. Ad ipſum etiam pertinet officiũ precum, & recitatio cathecuminorum nominum. Ipſe præmonet aures habere ad dominum: ipſe donat pacẽ,
Numer.4.a & ipſe annunciat. Quod autem huic ordini à Moyſe ſtatutum eſt, hoc etiam in nouo teſtamẽto repręſentatur, cùm Diacono ſuper lęuum humerũ ſtola ponitur, & caſula in diebus ieiunii cõplicatur: quia quicquid laboris & ſuſtinentiæ in hac vita toleratur, quaſi in læua portatur, donec in dextera, id eſt, in æternitate, requies habeatur. Hic ordo ab Apoſtolis celebratus eſt, quando (vt le-
Actuũ.6.b gitur in Actibus Apoſtolorũ) ſeptem viros plenos ſpiritu ſancto ad hoc officiũ elegerunt, & oratione pręmiſſa manus eis impoſuerunt. Vnde & cõſuetudo inoleuit, vt in omni matrice eccleſia ſeptem Diacones circa Chriſti aram, quaſi ſeptem colũnæ, aſſiſtant. Hi ſunt ſeptem
Apoc.8.a angeli tuba canentes in Apocalypſi. qui quales eſſe de-
1.Tim.3.a beant, Apoſtolus docet Timotheo ſcribens. Hi cum or-
Conc.Carth. dinantur, ſolus epiſcopus eis manum imponit: quia ad
4.cap.4. miniſterium applicantur. Ponit eis orarium, id eſt, ſto-
Matth.11.d lam, ſuper læuum humerum, vt per hoc intelligãt ſe accepiſſe iugum domini ſuaue, quo ad ſiniſtram pertinentia, diuino timori ſubiiciant. Accipiunt & textum euangelii, vt intelligant ſe eſſe præcones euangelii Chriſti. Hi autem antequam ordinentur, probentur vt docet Apo-
1.Tim.3.b ſtolus: & ſic miniſtrent, nullum crimen habentes. Hoc officio vſus eſt Chriſtus, quãdo poſt cęnam ſacramentũ carnis & ſanguinis diſcipulis diſpenſauit, & quãdo Apo-
Matt.26.e ſtolus dormientes ad orationem excitauit dicens, Vigila
Lucæ 22.d te & orate, vt non intretis in tentationem.

De presbyteris. I

Septimus eſt ordo Presbyterorum. Præsbyter Græcè,
Iſido.7.etymo.cap.12. ſenior interprætatur Latinè. Non modo pro ætate vel decrepita ſenectute, ſed propter honorem & dignitatem quam acceperunt, presbyteri nominantur, qui mo-
rum

lere debent in populo. Vnde ſcriptum eſt; Senectus venerabilis eſt, non diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata. Ideo autem etiam presbyteri ſacerdotes vocantur, quia ſacrum dant: qui licet ſint ſacerdotes, tamen pōtificatus apicem nō habent ſicut epiſcopi: quia ipſi nec chriſmate frontem ſignāt, nec paraclentum dant: quod ſolis deberi epiſcopis lectio actuum Apoſtolorum demonſtrat. Vnde & apud veteres iidem epiſcopi & presbyteri fuerunt: quia illud eſt nomen dignitatis, hoc ætatis. Sacerdotes nomē habet cōpoſitum ex Græco & Latino, quod eſt ſacrum dās, ſiue ſacer dux. Sicut enim rex à regendo, ita ſacerdos à ſacrando dictus eſt: conſecrat enim & ſantificat. Antiſtes vero ſacerdos dictus eſt ab eo, quòd ante ſtat. primus enim eſt in ordine eccleſiæ. Ad presbyterum autem pertinet ſacramentum corporis, & ſanguinis domini in altari Dei conficere, orationes dicere & dona Dei benedicere: qui cum ordinātur, inunguntur eis manus, vt intelligant ſe accepiſſe gratiā conſecrandi, & charitatis opera debere extendere ad omnes. Accipiunt & ſtolam, quæ vtrunq; tenet latus: quia debent eſſe muniti armis iuſtitię contra aduerſā & proſpera, Accipiunt etiā calicem cum vino, & patenam cū hoſtiis: vt per hoc ſciant eſſe accepiſſe poteſtatem placabiles Deo hoſtias offerendi. Hic ordo à filiis Aaron ſumpſit initium. Summos enim pontifices, & minores ſacerdotes inſtituit Deus per Moyſen: qui ex præcepto Dei, Aaron in ſummum pontificem, filios verò eius vnxit in minores ſacerdotes. Chriſtus quoque duodecim elegit diſcipulos prius, quos & Apoſtolos vocauit. quorum vicem gerunt in eccleſia maiores pontifices. Deinde alios ſeptuaginta & duos diſcipulos deſignauit: quorum vicem in eccleſia tenent presbyteri. Vnus autem inter Apoſtolos princeps extitit Petrus: cuius uicarius & ſucceſſor eſt pontifex ſummus. vnde dicitur Apoſtolicus; qui & Papa vocatur, ſcilicet, pater patrum. Qualis autem eligi debeat presbyter, Apoſtolus ſcribens Timotheo oſtendit, vbi nomine

Sapien. 4. b — *Actum 8. c & 19. a* — *Iſid. vbi ſup.* — *Exod. 29. a* — *Matt. 10. a* — *Luc. 10. a* — *Matth. 16. c* — *1. Tim. 3. a* — *Matth. 17. f* — *Heb. 9. c*

epiſcopi presbyterum ſignificat. Hoc autē officio vſus eſt Chriſtus, cum ſeipſum in ara crucis obtulit, idem ſacerdos & hoſtia: & quando poſt cœnam panem & vinū in corpus ſuum, & ſanguinem commutauit. Ecce de ſeptem eccleſiæ gradibus breuiter elocuti, quid ad quenquam pertineat inſinuauimus. Cumque omnes ſpirituales ſint & ſacri, excellenter tamen canones duos tantum ſacros ordines appellari cenſent, Diaconatus, ſcilicet, & Presbyteratus: quia hoc ſolos primitiua eccleſia legitur habuiſſe, & de his ſolis præceptum Apoſtoli habemus. Apoſtoli enim in ſingulis ciuitatibus epiſcopos & presbyteros ordinauerunt. Leuitas etiam ab Apoſtolis ordinatos legimus: quorum maximus fuit beatus Stphanus. Subdiaconos verò & Acolytos procedente tempore eccleſia ſibi conſtituit.

1.Timo.3.b
Actu.6.b

Quid ſit quod hic dicitur ordo. K.

Si autem quæritur, Quid ſit, quod vocatur ordo? Sanè dici poteſt ſignaculum eſſe, id eſt, ſacrum quoddam, quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato, & officium. Character ergo ſpiritualis, vbi fit promotio poteſtatis, Ordo vel gradus vocatur. Et dicuntur hi ordines ſacramenta: quia in eorū perceptione res ſacra, id eſt, gratia confertur: quam figurant ea, quæ ibi geruntur.

De nominibus dignitatum vel officiis. L.

Sunt & alia quædam non ordinum, ſed dignitatum vel officiorū nomina. Dignitatis ſimul & officii nomen eſt Epiſcopus. Epiſcopatus autē vocabulum inde dictū eſt, quòd ille qui epiſcopus efficitur, ſuperintēdat, curā ſcilicet, ſubditorū gerens. σκοπεῖν enim Græcè, Latinè intēdere dicitur. Epiſcopi autem Græcè, Latinè ſpeculatores interpretātur. Nam ſpeculator eſt præpoſitus in eccleſia: dictus eo, quod ſpeculetur atque perſpiciat populorum infra ſe poſitorū mores & vitam. Pontifex eſt princeps ſacerdotum, quaſi via ſequentium. Ipſe & ſummus ſaccerdos nuncupatur. ipſe enim Leuitas & Sacerdotes efficit. ipſe omnes eccleſiaſticos ordines diſponit.

Iſid cap.12. lib.7.etymo.
Ezech.33.b

De quadripartito ordine Epiſcoporum. M

Ordo autem Epiſcoporum quadripartitus, eſt ſcilicet,

cet, in Partiarchis, Archiepiſcopis, Metropolitanis, & Epiſcopis. Patriarcha Græcè ſummus patrum interpretatur: quia primū, ſcilicet, Apoſtolicum tenet locū: vt: Romanus, Antiochenus, Alexandrinus: ſed omniū ſummus eſt Romanus. Archiepiſcopus, princeps epiſcoporum. archos enim Græcè, Latinè princeps dicitur. Metropolitæ autem à menſura ciuitatū dicuntur. Singulis enim prouinciis & ciuitatibus pręeminent: quorum auctoritati & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt. Solicitudo enim totius prouinciæ, ipſis epiſcopis cōmiſſa eſt. Omnes autē ſuperius deſignati ordines, epi nuncupantur. Nota ꝙ archiepiſcoporū nomine, primates ſuperius ſignificaſſe videtur, & metropolitanorum, quos nunc archiepiſcopos dicimus. Horū autem diſcretio à gentilibus introducta videtur: qui ſuos flamines, alios ſimpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appellabant. Sacerdotes enim gentilium flamines dicebantur, qui habebāt in capite pileū, in quo erat breuis virga, deſuper habēs aliquid lanæ. quod cum per æſtum ferre non poſſent, filium tantum in capite ligare cœperūt. Nudis enim capitibus eis incedere nefas erat. Vnde à filo, quo vtebantur, flamines dicti ſunt quaſi filamines. Sed feſtis diebus filo depoſito pileū imponebant pro ſacerdotii eminentia. Vates à vi mentis appellati ſunt: cuius ſignificatio multiplex eſt. Modo enim ſacerdotem, modo prophetā, modo poetam ſignificat. Cantor verò vocatur, qui vocem modulatur in cantu. Huius ſunt duo genera: Præcētor, & Succentor. Præcentor qui vocē præmittit in cantu: Succentor qui ſubſequenter canendo reſpōdet. Concentor autem dicitur quia cōſonat. Qui autem non conſonat nec concinit, concentor non erit. His breuiter tractatis admonendi ſunt Chriſti miniſtri, quatenus ſicut excellunt ordinis dignitate, ita præcellant vitæ ſanctitate: vt plebs ei commiſſa, eorumq; diſciplinis edocta, gratāter eis obediat, & eorū imitatione de die in diem proficiat, à quibus diuina ſacramēta percipiunt, & miſſarū ſolennia audiūt, Miſſa autem dicitur, vel quia miſſa eſt hoſtia, cuius

Iſido ca. 12. lib. 7. etymo.

Iſid. ad finē ca. 12. li. 7. etymo.

commemoratio fit in illo officio: vnde dicitur, Ite miſſa eſt, id eſt, ſequimini hoſtiam quæ miſſa eſt ad cœleſtia, tendentes poſt eam. vel quia miſſus cœleſtis venit ad conſecrandum dominicum corpus: per quem ad altare cœleſte defertur hoſtia. Vnde & dicitur, Ite Miſſa eſt.

DE ORDINATIS AB HAERETICIS.

Diſtinct. XXV. A

SOlet etiam quæri, Si hæretici ab eccleſia præciſi & damnati poſſunt tradere ſacros ordines: & ſi ab eis ordinati, redeuntes ad eccleſiæ vnitatem, debeant reordinari. Hanc quæſtionem perplexam ac penè inſolubilem, faciunt doctorum verba: qui plurimum diſſentire videntur. Videntur enim quidam tradere, hæreticos ſacros ordines dare non poſſe, nec illos, qui ab eis ordinati uidentur, gratiam recipere. Dicit enim Inno. Arrianorum clericos non videri ſuſcipiendos, cum ſacerdotii vel miniſterii alicuius dignitate: quibus ſolũ baptiſma tantum eſſe permittit, quod in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti percipitur. Dicit etiam eos non poſſe dare ſpiritum ſanctum quem amiſerunt: & ordinatos ab hæreticis, caput habere vulneratum: & eum qui honorem amiſit, honorem dare non poſſe: nec illũ aliquid accepiſſe, quoniam in dante nihil erat quod ille poſſet accipere, Tradit etiam, venientibus ab hæreticis per manus impoſitionem laicam tantum tribuendam communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum ſubrogare, Grego. etiam dicit ſacrilegam eſſe Arrianorum conſecrationem, cum ex eorum manu communio percipitur. Cyprianus etiam dicit, Omnia quæcunq; faciunt hæretici, carnalia & inania & ſacrilega eſſet: & eorum altaria falſa & illicita, ſacerdotia & ſacrificia ſacrilega: qui more ſimiarum, quæ cum homines non ſint, formam imitantur humanam, vultũ eccleſiæ catholicæ & auctoritatem ſibi vendicant, cum ipſi in eccleſia non ſint: & cum ſint ſacrilegi, ſacerdotium

Inno pri. epiſto. 18. Alexandro epiſco. Antioc. cap. 3.

Idem epiſt. 22. ad epiſcopos Macedo. c. 3. 4.

In lib. 3. dialo. cap. 3.

Cyprianus epiſto. 6. lib. 1. ad magnum.

tium adminiſtrant, & altare ponunt: cum nec ſacrificari oblatio illic poſſit, vbi ſpiritus ſanctus non ſit: nec cuiquam dominus per eius preces, & orationes proſit, qui dominum ipſum violauit. Hieron. quoq; aſſerit, omnia quæ offeruntur ab hæreticis contaminata eſſe in conſpectu domini: quia licet ſancta videantur ſpecie ſui, tamen quia contacta ſunt ab illo, qui pollutus eſt, polluuntur omnia. Idem, Odit Deus ſacrificia hæreticorum, & à ſe proiicit: & quotiens in nomine eius congregati fuerint, deteſtatur fœtorem eorum, & claudit nares ſuas. Idem, Illi offerunt panem ſacrilegum &c. Leo etiam teſtatur, extra eccleſiam nec rata eſſe ſacerdotia, nec vera eſſe ſacrificia. Idem etiam dicit, per crudeliſſimam veſaniam in Alexandrina, ſede omnium ſacramentorum nomen extinctum. Intercepta eſt ſacrificii oblatio, defecit chriſmatis ſanctificatio: & parricidalibus manibus impiorū omnia ſe ſubtraxere myſteria. His aliiſque teſtimoniis aſtrui uidetur ſacramenta eccleſiaſtica præcipuè corporis & ſanguinis, ordinationis & confirmationis, per hæreticos non poſſe miniſtrari.

Ad eum locum ſic populus, Aggei. 2. Idem ad c. 5. Amos. odi. Leo 1. epiſt. 38. ad Anacolium conſtantino: epiſcopum. Idē Leo epiſ. 73. Leoni Auguſto. Idem lib. 2. ad capit. 8. Oſee.

Auctoritates ponit quæ videntur præmiſſis obuiare. B

Contra autem alii ſentire videntur, quòd ab hæreticis etiam præciſis, ſacri ordines, ſicut & baptiſmus, tradi valeant: nec ab hæreticis redeuntes, qui illic ordinati ſunt & baptizati, iterum ordinandi ſunt, ſicut nec baptizandi. Vnde Aug. De hæreticis etiam damnatis, quod quidam dicunt, Baptiſma quod accepit non amittit, qui recedit ab Eccleſia, ius dandi quod accepit amittit: multis modis apparet inaniter dici. Primo, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille qui illud baptiſma amittere non poteſt, ius dandi poſſit amittere. Vtrunq; enim ſacramentum eſt, & quadam conſecratione utrunque homini datur: illud cum baptizatur, & illud cum ordinatur. Ideo non licet in catholica Eccleſia vtrunque iterari. Nam quando ex ipſa parte venientes, etiam præpoſiti, pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore ſuſcepti ſunt; etſi uiſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gererent quæ agebāt, nō ſunt rurſus ordinandi. Sed ſicut baptiſmus in eis

Aug. lib. 2. c. 13. contra epiſ. Parmeniani.

ita manſit ordinatio integra: quia in præciſione fuerat vitium, quod in vnitate pacis eſt correctum: non in ſacramentis, quæ vbicunq; ſunt, ipſa ſunt. Et cum ipſi expedire videtur eccleſiæ, vt prępoſiti eorum venientes ad catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi non adminiſtrent: non eis tamen ipſa ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed ſuper eos manent. Ideoq; non eis manus imponitur: ne non homini, ſed ipſi ſacramento fiat iniuria. Sicut autem in baptiſmo eſt ius, quod per eos dari poſſit: ſic in ordinatione, ius dandi eſt: vtrunq; quidem ad perniciem ſuam. Sed aliud eſt non habere, aliud pernitioſe habere, aliud ſalubriter habere. Idem, De his qui ab Eccleſiæ vnitate ſeparati ſunt, nulla iam quæſtio eſt quin habeant & dare poſſint: ſed pernicioſè habent, pernicioſeque dant: quia extra vinculum pacis ſunt. Neutri ſacramēto facienda eſt iniuria. Sicut non rectè habet qui ab vnitate recedit, ſed tamen habet, & ideo redeunti nō redditur: ſic etiam non rectè dat qui ab vnitate recedit, & tamen dat: & ideo qui ab eo accipit, venienti ad vnitatem non iteratur. Idem, Aliud eſt non habere aliquid, aliud eſt non iure habere, vt illicitè vſurpare. Non ergo ideo non ſunt ſacramenta Chriſti & Eccleſiæ, quia eis illicitè vtantur non modo hæretici, ſed etiam omnes impii: ſed illi corrigendi ſunt & puniendi, illa autem ſunt agnoſcenda & veneranda. Item Grego. Quod dicitis vt qui ordinatus eſt iterum ordinetur, valde ridiculoſum eſt. Vt enim baptizatus ſemel, iterum baptizari non debet: ita qui conſecratus eſt ſemel, in eodem ordine nō valet iterum conſecrari. His aliiſque auctoritatibus videtur aſſeri, in omnibus impiis: etiam in hæreticis præciſis & damnatis, Chriſti ſacramenta permanere, cum iure dādi. Poſſunt enim dare, ſed pernicioſè: & quibus dederint, non ſunt iterum ordinandi: quæ præmiſſis ex oppoſito obuiare videntur.

Aug. ibidē paulò inferius.

Epheſ. 4. a

Aug. lib. 3. ca. 10. de baptiſmo cōtra Donatiſtas.

Greg. epiſt. 32. li. 2. Io. Rauenati.

Determinatio præmiſſæ contradictionis auctoritatum. C

Hæc autem quidam determinant, Dicunt enim hæreticos accepta ſacerdotali vel epiſcopali vnctione ab eccleſia recedentes, baptiſmi quidem dandi ius retinere: ſed

ſed non habere facultatem tribuendi ſacros ordines, vel conſecrandi dominicum corpus, poſtquam præciſi & damnati ſunt ab Eccleſia. Sicut degradatus epiſcopus non habet poteſtatem largiendi ſacros ordines: facultatem tamen baptizandi non amiſit, Quod verò Auguſtinus ait, intelligunt dictum de hæreticis, qui non ſententia Eccleſiæ, ſed prauitate ſenſus ſui à fidei ueritate ac doctrinæ vnitate diuiſi ſunt: qui licet tales ſint, ius tamē ordinandi & conſecrandi habent. Et qui ab eis ordinantur ante manifeſtam præciſionem, etiamſi cum eis apertè exierint, & ſententia Eccleſiæ damnati fuerint: tamen ſi redierint, iterum ordinandi non ſunt. Et vbicunq; legitur de ordinatis ab hęreticis, ꝙ ſeruatis ordinibus miniſtrare valeant, vel iterum ordinādi non ſint: de huiuſmodi accipiendum dicunt. Nam poſtquam præciſi fuerint & damnati iudicio Eccleſiæ, ius ordinandi & conſecrandi eis detractum aſſerunt: vt degradatis, vel excommunicatis. Alii verò dicunt, ſacramenta ab hæreticis & præciſis ſecundum formam Eccleſiæ celebrata, vera eſſe & rata: quia recedentes ab Eccleſia ius dandi & conſecrandi non perdiderunt: & qui ſic ab hæreticis ordinantur, cum redeunt, iterum ordinandi non ſunt. Quæ verò ab hæreticis aliter, quàm in Eccleſia fiunt, falſa ſunt, & inania: & qui à talibus ordinari videntur, nō manus, ſed vulnus accipiunt. Et ſecundum hanc differentiam variè de his loquuntur doctores. Quidam verò dicunt eadem ſacramenta ab hæreticis præciſis poſſe celebrari, quæ à Catholicis, ſi ab illis forma Eccleſiæ ſeruetur. Et ab eis celebrata vera eſſe & rata, quantum ad ſe: quātum verò ad effectū, falſa eſſe & inania, & in his qui malè tractāt, & in his qui malè ſuſcipiunt, & ideo irrita & falſa: quia quod promittunt, & conferre creduntur, non tribuunt. Damnanda etiam dicuntur: quia illicitè dantibus vel accipiētibus ſunt in iudicium. Polluta etiam dicuntur, nō quantum ad ſe, ſed propter indignam hęreticorum tractationem. Ideo Gregorius, communionem Arii vocat execrationem: & Innocētius Bonoſii ordinationē, damnationem: non quod ita in ſe ſint, ſed quia malè dantes, vel

Secunda opinio probabilis. l. 1. c. 10.

Tertia opinio.

In to. 6. c. 9. Oſeæ ad illud. Non placebunt ei.

vel accipientes tales facit. Sicut etiam Hieron. ſacrificia eorum panem luctus uocat, non quantũ ad ſe, ſed quantum ad effectum. Nonnulli vero tradunt illos hæreticos, qui in Ecleſia ordinati ſunt, ius ordinandi & conſecrandi etiam cum ſeparati fuerint, habere. Qui verò in ſchiſmate vel hæreſi poſiti, ab eis ordinati & iniuncti fuerint illo iure carent. Ideoq; cum ordinare volunt, vulnus potius infligunt, quàm gratiam conferant.

De ſymonia vnde dicitur, & quid ſit. D

De ſymoniacis verò non eſt ambigendum quin ſint hæretici: qui tamen ante ſententiam degradationis, & ordinant, & conſecrant. Et licèt ſymoniaci propriè dicantur, qui inſtar Symonis magi imprecabilem gratiam precio conducere uolunt, & qui pro miniſterio ſacro precium recipiũt in modum Giezi, Giezitæ vocãdi ſunt, Omnes tamen & dantes & accipientes, ſymoniaci dicuntur; & vtriq; eadem ſententia percelluntur.

Act. 8. d

4. Reg. 5. f

De his qui ſcienter à ſymoniacis ordinantur. E

Vrbanus Papa. 1. q. 1. Si qui à ſymoniacis.

Differt tamen inter eos qui ordinantur à ſymoniacis ſcienter, & eos qui ignoranter. Qui enim ſcienter à ſymoniacis ſe permiſerint conſecrari, immo execrari: eorum conſecratio omnino irrita eſt. Qui verò ordinantur à ſymoniacis, quos cum ordinantur, neſciunt eſſe ſymoniacus, qui & tunc pro catholicis habentur: eorum ordinatio miſericorditer ſuſtinetur.

De his qui dicunt ſe emere corporalia, non ſpiritualia. F

Paſchal. 1. q. 3. capit. ſi quis obiecerit.

Si vero aliqui obiecerint, ſe non conſecrationes emere, ſed res ipſas quæ ex conſecratione proueniunt: pœnitus deſipere probantur. Nam quiſquis horum alterum vendit, ſine quo alterum non habetur, neutrum uendere derelinquit.

Diſtinctio ſymoniacorum. G

Nicolaus. 2. 1. q. 1. c. ſtatuimus decretum.

Symoniacæ autem hæreſis tripartita eſt diſtinctio. Alii enim ſymoniacè à ſymoniacis ordinantur. Alii ſymoniacè à non ſymoniacis: Alii non ſymoniacè à ſymoniacis. Vnde Nicol. Papa, Statuimus decretum de ſymoniaca tripartita hæreſi, id eſt, de ſymoniacis ſymoniacè ordinantibus vel ordinatis, & de ſymoniacis ſymoniacè

à non

à non ſymoniacis,& de ſymoniacis non ſymoniacè à ſymoniacis. Symoniaci ſymoniacè ordinati vel ordinatores, ſecundum canones, à proprio gradu decidant. Symoniaci etiam ſymoniacè à non ſymoniacis ordinati, ſimiliter ab officio remoueantur. Symoniacos vero non ſymoniacè à ſymoniacis ordinatos, miſericorditer per manus impoſitionem pro temporis neceſſitate in officio permittimus permanere. Quod intelligendum eſt de his qui ordinantur à ſymoniacis, ignorantes eos eſſe ſymonicos. Hos facit ſymoniacos non reatus criminis, ſed ordinatio ſymoniaci.

Alexander Papa de his qui violenter à ſymoniacis vel ab hæreticis ordinantur. H

Similiter cum decernit Alexander Papa, ſymoniacos omninò damnandos, ac deponendos: ſubintelligendum eſt, niſi violenter quis attractus fuerit. De his enim & à quibuſlibet hæreticis violenter ordinatis, dicit Innoc. quòd poſſunt habere aliquem colorem excuſationis, ſi ſtatim diſcedunt ab eis, & peſſimo eorum conciliabulo renuntiant.

Alexander. 2. 1. q. 1. ca. Erga ſymoniacos. 1. q. 1. Conſtat.

De ætate ordinandorum ita decreuit Nicolaus Papa. I

Sacri, inquit, canones ſanxerunt, ut ſubdiaconus non ordinetur ante 14. annos, nec Diaconus antè 25. nec Presbyter ante 30. Deinde ſi dignus fuerit, ad epiſcopatum eligi poteſt: quod nos etiam pari modo ſeruare iubemus. Item Fabianus, Si quis 30. ætatis nō impleuerit annos, nullo modo presbyter ordinetur, & ſi ualde ſit dignus quia & ipſe dominus 30. annorum baptizatus eſt, & ſic cœpit docere.

Gratianus ex Boniſacio refert. diſt. 78. in principio.

Lucæ 3.

DE SACRAMENTO CONIVGII, CVIVS inſtitutio & cauſa oſtenditur.

Diſtinct. XXVI. A

CVm alia ſacramenta poſt peccatum, & propter peccatum exordium ſumpſerint, matrimonii ſacramentum, etiam ante peccatum legitur inſtitutum à

domino:

domino: non tamen ad remedium, ſed ad officium. Refert enim ſcriptura Gen. in Adam miſſo ſopore, atq; vna de coſtis eius ſumpta, & exinde muliere formata, virum in ſpiritu intelligentem ad quem vſum mulier facta eſſet, poſt extaſim prophetice dixiſſe. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna.

Gen. 2. d.

De duplici inſtitutione coniugii. B

Coniugii autem inſtitutio duplex eſt. Vna ante peccatum ad officium facta eſt in paradiſo, vbi eſſet thorus immaculatus, & nuptiæ honorabiles: ex quibus ſine ardore conciperent, ſine dolore parerent. Altera poſt peccatum ad remedium facta extra paradiſum, propter illicitum motum deuitandum. Prima, vt natura multiplicaretur: Secunda, ut natura exciperetur, & vitium cohiberetur. Nam & ante peccatum dixit Deus, Creſcite & multiplicamini: & poſt peccatum, omnibus penè hominibus per diluuium conſumptis. Quòd verò; ante peccatū inſtitutum fuerit coniugium ad officium, poſt peccatū verò ad remedium conceſſum. Auguſt. teſtatur dicens, Quod ſanis eſt ad officium, ægrotis eſt ad remedium. Infirmitas enim incontinentiæ, quæ eſt in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honeſtate nuptiarum. Si verò non peccaſſent primi homines, ſine carnis incentiuo ac feruore libidinis ipſi ac ſucceſſores eorum conuenirent. Et ſicut remunerabile eſt aliquod bonum opus, ſic coitus eorum bonus eſſet, & remunerabilis. Quia vero propter peccatum, lethalis concupiſcentiæ lex membris noſtris inhæſit, ſine qua carnalis non fit commixtio, reprehenſibilis eſt & malus coitus, niſi excuſetur per bona coniugii.

Heb. 13. a
Gen. 1. d
Auguſti. de Gen ad literam. cap. 7. lib. 9.
Rom. 6. c

Quando ſecundum præceptum, quando ſecundum indulgentiam contractum ſit coniugium. C

Prima inſtitutio habuit præceptum, ſecunda indulgentiam. Didicimus enim ab Apoſtolo, humano generi propter vitandam fornicationem indultum eſſe coniugium.

1. Cor. 7. a

gium. Indulgentia vero, quia meliora non eligit, remedium habet, non præmium: à qua ſi quis declinauerit, meretur exitiale iudicium. Quod ſecundum indulgentiam conceditur, voluntarium eſt, non neceſſariũ: alioquin tranſgreſſor eſſet, qui illud non faceret. Et poteſt ſanè intelligi illud ſub præcepto dictum hominibus primis ante peccatum, Creſcite & multiplicamini. Quo & post peccatum tenebantur, vſque quo eſt facta multiplicatio: poſtquam ſecundum indulgentiam, matrimonii contractus fuit. Ita etiam poſt diluuium, quo uniuerſum penè humanum genus deletum eſt, ſecundum præceptum dictum eſt filiis Noe, Creſcite & multiplicamini. Multiplicato verò homine, ſecundum indulgentiam contractum eſt, non ſecundum imperium.

Geneſ.1.d

Geneſ.9.b

Quibus modis accipiatur indulgentia. D

Indulgentia autem diuerſis modis accipitur, ſcilicet, pro confeſſione, pro remiſſione, pro permiſſione. Et eſt permiſſio in nouo teſtamento, de minoribus bonis, & de minoribus malis. De minoribus bonis eſt coniugium, quod non meretur palmam, ſed eſt in remedium. De minoribus malis, id eſt, de venialibus, eſt coitus, qui fit cauſa incontinentiæ. Illud, ſcilicet, coniugium, indulgetur, id eſt, conceditur, Illud verò, id eſt, coitus talis, permittitur, id eſt, toleratur, ita quod non prohibetũ.

Quod nuptiæ ſint bonæ. E

Fuerunt autem nonnulli hæretici nuptias deteſtãtes, qui Tatiani appellati ſunt. Hi nuptias omnino damnãt, ac pares fornicationibus aliiſque corruptionibus faciũt nec recipiunt in ſuorum numero, coniugio utentem marem vel fœminam. Quod autem res bona ſit coniugium, non modo ex eo probatur, quod dominus legitur coniugium inſtituiſſe inter primos parentes ſed etiam quod in Cana Galileæ nuptiis interfuit Chriſtus, eaſque miraculo condecorauit, aqua in vinum conuerſa, Qui etiam poſtea virum dimittere vxorem prohibuit, niſi cauſa fornicationis. Apoſtolus etiam ait, Virgo non peccat, ſi nubat. Conſtat ergo rem bonam eſſe matrimonium:

Auguſt. ad qđ vult Deũ de hæreſibus c. 25. in tomo.9.

Gen.2.d

Ioan.2.a

Math.19.b

1.Cor.7.e

trimonium:

trimonium: alioquin non eſſet ſacramentum, Sacramentum enim ſacrum ſignum eſt.

Cuius rei ſacramentum ſit coniugium. F

Cum ergo coniugium ſacramentum ſit, & ſacrum ſignum eſt, & ſacræ rei, ſcilicet, coniunctionis Chriſti & eccleſiæ, ſicut ait Apoſtolus. Scriptum eſt, inquit, Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentũ hoc magnũ eſt, Ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia. Vt enim inter coniuges coniunctio eſt ſecundum conſenſum animorum & ſecundum permixtionem corporum: ſic Eccleſia Chriſto copulatur voluntate & natura, qua idem vult cũ eo: & ipſe formã ſumpſit de natura hominis. Copulata eſt ergo ſponſa ſponſo ſpiritualiter & corporaliter, id eſt, charitate ac conformitate naturæ. Huius vtriuſque copulæ figura eſt in coniugio. Conſenſus enim coniugum copulam ſpiritualem Chriſti & Eccleſiæ, quæ fit per charitatem, ſignificat. Commixtio verò ſexuum, illam ſignificat quæ fit per naturæ conformitatem.

Epheſ. 5. g

Geneſ. 2. d

Qualiter intelligendum ſit illud, Mulier illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non eſt commixtio ſexuum.

Inde eſt quod quidam doctorum dixerunt illam mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ non experitur carnalem copulam. Ait enim Auguſt. Non dubiũ eſt illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cũ qua docetur non fuiſſe commixtio ſexus. Item Leo Papa, Cùm ſocietas nuptiarum ita à principio ſit inſtituta, vt præter commixtionem ſexuum nõ habeat in ſe Chriſti & eccleſiæ ſacramentum: non dubium eſt illam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur non fuiſſe nuptiale myſterium. Item Auguſti. Non eſt perfectum coniugium ſine commixtione ſexuum. Hoc ſi ſecundum ſuperficiem verborum quis acceperit, inducitur in errorem tantum, vt dicat ſine carnali copula non poſſe contrahi matrimonium & inter Mariam & Ioſeph non fuiſſe coniugium, vel non fuiſſe perfectum: quod nefas eſt ſentire. Tanto enim ſanctius fuit atque perfectius,

27. q. c. Nõ eſt. Ibidem c. Cum ſocietas.

In ſoli loquiis.

ctius, quanto á carnali opere immunius. Sed ſuperius poſita ea ratione dicta intelligendum eſt, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium, cum qua non eſt permixtio ſexuum: ſed non pertinet ad matrimonium, quod expreſſam & plenam tenet figuram coniunctionis Chriſti & eccleſiæ. Figurat enim illam unionem Chriſti & eccleſiæ, quæ eſt in charitate: ſed non illam, quę eſt in naturæ conformitate. Eſt ergo & in illo matrimonio typus coniunctionis Chriſti & eccleſiæ: ſed illius tantũ, qua eccleſia Chriſto charitate vnitur: non illius, qua per ſuſceptionem carnis capiti membra vniuntur: nec ideo tamen minus ſanctum eſt coniugium: quia ut ait Auguſtinus. In nuptiis plus valet ſanctitas ſacramenti, quam fœcunditas ventris. Eſt etiam coniugium ſignum ſpiritualis coniunctionis & dilectionis animorum, qua inter ſe coninges vniri debent. Vnde Apoſtolus ait, Viri, diligite uxores veſtras, vt corpora ueſtra.

Ephe. 5.g

In lib. de bono coniugali c. 18. in tomo. 6.

Ephe. 5.e

QVAE SVNT CONSIDERANDA in coniugio.

Diſtinct. XXVII. A

POſt hæc aduertendũ eſt quid ſit coniugiũ, & quæ ſit efficiens cauſa coniugii, & cauſa ꝑꝑ quam contrahi debeat, & quę ſint bona coniugii, & q̃uo per ea excuſetur coitus carnalis, quæ ſint legitimę perſonæ ad matrimonium. Sũt & alia plura in matrimonio conſideranda, quæ ſub compendio perſtringemus.

De matrimonio ſecundũ cauſam efficientem, determinãs generaliter, qđ conſenſus ſit matrimonij cauſa.

Quid ſit coniugium. B

Sũt ergo Nuptiæ vel matrimoniũ, viri mulierisq; cõiunctio maritalis, inter legitimas perſonas indiuiduã vitæ conſuetudinem retinens. Ad indiuiduã conſuetudinẽ vitæ pertinet, ꝙ abſq; conſenſu alterius neuter continẽtiam profiteri põt, vel orationi vacare: & ꝙ inter eos dũ viuunt, vintulum coniugale permanet, vt alii ſe copula non reliceat: & vt inuicem alter alteri exhibeat, quod quiſq;

37. quæſ. 1. in princ.

quiſq; ſibi. Hac autem deſcriptione legitimorum & fidelium tantum matrimonium includitur.

De conſenſu, qui efficit coniugium. C

Efficiens aũt cauſa matrimonii eſt conſenſus, nõ quilibet, ſed per verba expreſſus: nec de futuro, ſed de præſenti. Si enim conſentiunt in futurum, dicentes, Accipiã te in virum, & ego te in vxorem: non eſt iſte conſenſus efficax matrimonii. Itẽ ſi conſentiant mente, & nõ exprimant verbis vel aliis certis ſignis: nec talis conſenſus efficit matrimonium. Si aũt verbis explicant, quod tñ corde non volunt, ſi non ſit coactio ibi vel dolus, obligatio illa verborum, quibus conſentiunt dicentes. Accipio te in virum, & ego te in vxorem, matrimonium facit.

Auctoritatibus probat, quòd ſolus conſenſus facit matrimonium. D

Iſid. cap. 7. li. 9. etymol. Nico. 1. hinc maro. remeſi archiepiſcop. Chryſo. Homili. 32. ad illud quicunque dimiſeris vxorem, c. 19. Matt. tomo 2.

Quod aũt conſenſus matrimoniũ faciat, ſubditis probatur teſtimoniis. Ait. n. Iſidorus, Conſenſus facit matrimoniũ. Itẽ Nicolaus Papa, Sufficiat ſolus ſcđm leges eorũ conſenſus, de quorum cõiunctionibus agitur: qui ſolus ſi fortè in nuptiis defuerit, cætera ẽt cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur. Itẽ Io. Chryſo. Matrimonium quidem non facit coitus, ſed voluntas: & ideo non ſoluit illud ſeparatio corporis. Item Ambr. Non defloratio virginitatis facit coniugiũ, ſed pactio coniugalis. Ex his apparet, ꝙ conſenſus, id eſt, pactio coniugalis, matrimonium facit: & ex tunc coniugium eſt, etiam ſi non præceſſit vel ſecuta eſt copula carnalis.

Quando incipiat eſſe coniugium. E

Amb. lib. de inſtitut. virginis cap. 6. tomo 1.

In lib. Etymo. 9. cap 7.

In lib. 1. de Nuptiis & concupiſcẽti. c. 11. in t. 7.

Quod enim ab ipſa deſponſatione, in qua pactio coniugalis exprimitur, coniuges ſint, ſanctorum teſtimonia probant. Ait enim Ambroſ. Cum initiatur coniugium, coniugii nomen aſciſcitur, cum coniungitur viro, coniugium eſt, non cum viri admixtione cognoſcitur. Item Iſidor. Coniuges verius appellantur à prima deſponſationis fide, quanuis adhuc inter eos ignoretur coniugalis concubitus. Item Auguſtinus. Coniunx vocatur ex prima deſponſationis fide, quam concubitu non cognouerat, nec fuerat agniturus. Nec peierat, nec

mendax

mendax manſerat coniugis appellatio, vbi non fuerat, nec futura erat carnis ulla commixtio. Propter quod fidele coniugium, ambo parentes Chriſti vocari meruerunt, non ſolum illa mater, ſed etiam ille pater eius, ſicut coniunx matris eius: vtrunq; tamen mente, non carne. Ex his euidenter inſinuatur, quod ex tempore, quo intercedit conſenſus voluntarius ac maritalis, qui ſolus coniugium facit, veri coniuges ſunt ſponſus & ſponſa. *Matt.12.d* *Luce 2.g*

Secundum quoſdam non eſt coniugium ante carnalem copulam ſed ſponſi & ſponſæ ſunt. F

Quidam tamen aſſerunt, verum coniugium non contrahi ante traductionem & carnalem copulam: nec verè coniuges eſſe aliquos, antequam intercedat commixtio ſexus: ſed à prima fide deſponſationis vir ſponſus, & mulier ſponſa eſt, non coniunx. Sponſos autem & ſponſas coniuges frequenter appellari dicunt, non quia ſint, ſed quia futuri ſunt: cuius rei ſponſionem inuicem fecerunt. Et ſecundum hoc verba præmiſſarum auctoritatum intelligenda fore tradunt.

Qua ratione nituntur. G

Quod verò inter ſponſam & coniugem plurimum intersit, ex eo aſtruunt: quia licet ſponſæ ante carnalem copulam inconſulto vel nolente ſponſo monaſterium eligere, quo facto, ſponſo etiã licet aliam ducere. Coniugatus vero vel coniugata, nec continentiam niſi cõmuni conſenſu ſeruare valet, nec monaſterium petere, niſi uterq; continentiam pariter profiteatur, Quod vero liceat ſponſæ monaſterium eligere, auctoritatibus ſanctorum probatur. Ait enim Euſebius Papa, Deſponſatam puellam non licet parentibus alii viro tradere: tamen licet ſibi monaſteriũ eligere. Item Grego. Decreta legalia deſponſatam, ſi conuerti uoluerit, nullo penitus ceſuerunt damno mulctari. Refert enim Hieron. ꝙ Macharius inter Chriſti heremitas præcipuus, celebrato nuptiali cõuiuio cum veſpere thalamum eſſet ingreſſurus, ex urbe egrediens tranſmarina petiit, & heremi ſolitudinem ſibi elegit. Beatus etiam Alexius ſimiliter ex nuptiis diuina gratia vocatus, ſponſam deſeruit, & nudus Chriſto famulari *Greg. epiſt. 10 lib.6. ad Fortunatum epiſcopũ & Hiero.c. 84. In uita Macharij de uita patrum.*

famulari cœpit. His auctoritatibus & exemplis liquet, licere ſponſis ſine conſenſu ſuarum ſponſarum, & econuerſo, continentiam profiteri.

Quod coniugatus vel coniugata nequeant continentiam profiteri ſine alterius conſenſu. H

Hoc autem coniugatis nullatenus licet. Non enim poteſt vir melioris vitæ propoſitum ſumere ſine vxoris conſenſu, & econuerſo. Vnde Gregorius ſcribens Theotiſtę patritię, Sunt qui dicunt religionis gratia coniugia debere ſolui. Verum ſciendum eſt, quia etſi hoc lex humana cōceſſit, tamen lex diuina prohibuit. Si verò vtriſque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accuſare? Sic enim multos ſanctorū nouimus cum ſuis coniugibus & prius continentem vitam duxiſſe, & poſt ad ſanctæ eccleſiæ regimina migraſſe. Si verò continentiam, quam vir appetit, mulier non ſequitur, aut quam vxor appetit, vir recuſat, coniugium diuidi non poteſt, quia ſcriptū eſt, Mulier poteſtatē ſuæ carnis non habet, ſed vir. Similiter & vir poteſtatem ſuæ carnis nō habet, ſed mulier. Idē, Agathoſa, latrix pręſentium, queſta eſt virum ſuum contra uoluntatem ſuam in monaſterium eſſe conuerſum. Quapropter experientiæ tuæ præcipimus, vt diligenti inquiſitione diſcutias, ne forte eius voluntate conuerſus ſit, vel ipſa mutare ſe promiſerit. Et ſi hoc repereris, & illum in monaſterio permanere prouideas, & hanc ſicut promiſit, mutare vitam compellas. Si verò nihil horum eſt, nec quondam fornicationis crimen, propter quod licet vxorem dimittere, prædictam mulierem commiſiſſe cognoueris: nec illius conuerſio vxoris relictæ in ſeculo fieri poſſit perditionis occaſio, volumus vt maritum ſuum illi, etiam ſi iam tonſuratus eſt, reddere debeas, omni excuſatione ceſſante. Quia niſi fornicationis cāuſa virum vxorem dimittere nulla ratio cōcedit. Poſtquā enim copulatione cōiugii viri & mulieris vnum corpus efficitur, non poteſt ex parte conuerti, & ex parte remanere in ſeculo. Itē ex 8. Synodo, Siquis cōiugatus conuerti ad monaſteriū velit, non eſt recipiendus, niſi prius à coniuge caſtimoniam

Greg. epiſt. 3. li. 9.
Matt. 5. a & 19. b
1. Cor. 7. a
Greg. epiſto. 44 lib. 9. in principio.
Matth 5. c & 19. b
27. q. 2. cap. Si quis.
à ſynodo Eugenij 1.

niam profitente fuerit abſolutus. Tales ergo tunc ſine culpa ſequuntur Chriſtum relicto ſeculo, ſi habent ex pari voluntate caſtitatis conſenſum. Item, Si vir & vxor diuertere pro ſola religione inter ſe cōſenſerint vita, nullatenus ſine conſenſu epiſcopi fiat: vt ab eo ſingulariter prouiſo conſtituantur loco. Nam vxore nolente, vel altero illorum, etiam tali re matrimonium non ſoluitur. Item Auguſt. Si aſtines ſine vxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum illius tuæ imputabitur abſtinentiæ. Item Nicol. Papa. Scripſit nobis Thaberga regina, regia ſe velle dignitate vel copula exui, & ſola vita priuata eſſe contentam deſiderare. Cui ſcripſimus, non hoc aliter fieri poſſe, niſi eandem vitam vir eius Lotharius elegerit. Ex his patet, quòd coniugati ſine communi conſenſu monaſterium eligere, continentiam profiteri, vel habitum religionis ſumere non valent: & ſi fecerint, reuocari debēt. Sponſi verò poſſunt ſine communi conſenſu monaſterium eligere. Vnde videtur inter ſponſum & ſponſam coniugium non eſſe. Ideoque aſſerunt à prima fide deſponſationis coniuges appellari, non re pręſentiū, ſed ſpe futurorum: quia ex fide quam ex deſponſatione ſibiinuicem debent, poſtea efficiuntur coniuges. Præmiſſas autem auctoritates quibus aſſeritur quod conſenſus matrimonium facit, ita intelligi volunt, vt conſenſus vel pactio coniugalis non ante coitum faciat matrimonium, ſed in coitu. Sicut enim defloratio virginitatis non facit matrimonium, niſi præcedat pactio coniugalis: ita nec pactio coniugalis, antequam aſſit copula carnalis. Ex pactione ergo coniugali ſponſi & ſponſæ fiunt ante coitum: in coitu verè efficiuntur coniuges. Facit enim pactio coniugalis, vt quæ prius erat ſponſa, in coitu fiat coniunx.

Aug. lib. I. De adulterinis cōiugiis.
Nicolaus I.

Reſponſio ad prædicta cum determinatione ſuperiorum. I

His autem ita reſpondemus, Fit aliquando deſponſatio, vbi eſt compromiſſio viri & mulieris de contrahendo matrimonio, non eſt autem ibi conſenſus de preſenti. Eſt & deſponſatio habens conſenſum de pręſenti,

id eſt, pactionem coniugalem, quæ ſola facit coniugiū. In illa ergo deſponſatione, vbi eſt pollicitatio contrahendi matrimonium, ſponſi tantum & ſponſæ fiunt, non coniuges. & talibus ſponſis licet ſine communi conſenſu continentiam profiteri, & monaſterium eligere. In ea vero deſponſatione, vbi eſt conſenſus de præſenti, coniugium contrahitur: & ab illius deſponſationis prima fide veri coniuges appellantur. Secundū hanc diſtinctionē deſpōſationis, de ſpōſis variè loquunť doctores.

Quomodo accipiatur ſponſa in ſubditis capitulis. K

Aliquando enim ſponſas vocant, quæ talem habuerunt deſponſationem, vbi fuit pactio coniugalis de præſenti: & illæ veræ coniuges ſunt. Vnde Greg. Si quis vxorem deſponſauerit vel ſubarrauerit, quanquam poſtmodum præueniente die mortis eius nequiuerit eam ducere in vxorem, tamen nulli de conſanguinitate eius licet accipere eam in coniugio: & ſi inuentum fuerit factum, ſeparetur omnino. Item Iulius Papa, Si quis deſponſauerit vxorem, vel ſubarrauerit, & vel præueniente die mortis, vel irruentibus quibuſdam cauſis eam non cognouerit: nec frater eius, nec vllus de conſanguinitate eius eandem ſibi tollat in vxorem vllo vnquam tempore. Item Gregor. Qui deſponſatam proximi ſui puellam ceperit in coniugium, anathema ſit ipſe, & omnes conſentientes ei: quia ſecundum legem Dei mori decernitur. Nam diuinæ legis mos eſt ſponſas appellare coniuges: vt in euang. Accipe Mariam coniugem tuam. Et in Deut. Si quis alterius ſponſam in agro, vel quolibet loco oppreſſerit, vel adduxerit in domum ſuam, moriatur quia vxorem proximi ſui violauit: non quæ iam vxor erat, ſed quæ à parentibus vxor fieri debebat. Ex his colligitur, quòd ſponſæ quædam coniuges ſunt ante commixtionem ſexuum. Sed fortè illud mouet, quod in fine capituli dicitur, Non quæ iam uxor erat, ſed quæ vxor fieri debebat. Quod non ita intelligi debet, quaſi vxor verè non fuerit, ex quo pactio coniugalis interceſſit, ſed quia nondum traducta fuerat, nec res vxoria interceſſerat ſcilicet, concubitus coniugalis.

27. q. 1. ca. Si quis vxorem. Vbi ſupra c. ſi quis deſponſauerit.

Ibidem ca. Qui deſponſatam.

Deut. 22.

Matth. 1. d

Deut. 22. f

Quòd

Quòd aliter accipitur in his aliis capitulis ſponſa. L

Hæc etiam ſponſa eſt, quæ ſic viro deſponſata eſt, vt non interceſſerit conſenſus de præſenti, ſed ſponſio futuri. Secūdum quem modum illud decretum intelligitur, Si quis ſponſam filii oppreſſerit, & poſt filius eius eam duxerit, pater poſtea non habeat vxorem, nec mulier virum: filius qui patris facinus ignorauit, aliā ducat. Si cōiunx illa fuiſſet (quod vtiq; foret, ſi in ſpōſalibus pactio coniugalis interciſſet) non permitteretur ſponſo aliam ducere. Mœchis autem pœna non nubendi ex rigore infligitur, vt alii terreantur. Idem ex eodē, Quidam deſpōſauit vxorem & dotauit: & cum ea coire nō potuit; quā clanculo frater eius corrupit & grauidam reddidit: decretum eſt, vt quamuis nupta non potuerit eſſe legitimo viro, deſponſatam tamen fratri frater habere non poſſit: ſed mœchus & mœcha fornicationis quidem vindictam ſuſtineant, licita verò eis coniugia non negentur. De illa deſponſatione hoc intelligi debet, vbi non fuit cōſenſus coniugalis de præſenti: alioquin non liceret eis alia ſortiri coniugia. Secundum hoc etiam illud intelligi debet. Statutum eſt à ſacro conuentu, ut ſi quis ſponſam alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, & ſine ſpe coniugii maneat. Et ſi ipſa eidē crimini conſentiens non fuerit, licentia nubendi alteri non negetur. Apparet hāc fuiſſe deſponſatam ſine pactione coniugali de præſenti, & ideo non fuiſſe coniugem: cui viuente ſponſo, alteri nubendi licentia non negatur. Sunt enim quædam nuptialia pacta de futuro, ex quibus ſponſi & ſponſæ vocātur, nec exinde coniuges ſunt. Et eſt pactio quædam coniugalis de preſenti, quæ ſponſum & ſponſam etiam coniuges facit. Et vtraque pactio deſponſatio vel ſponſalia interdùm dicuntur: propriè tamen ſponſalia dicuntur quædam ſolennia pacta nuptialia.

Ex con. tribu rem c.43.

Ex eodem conci. tribu. cap.41.

Ex conci. toletano ubi ſupra c. Statutum.

Quare non ſtatim tradantur ſponſæ. M

De nuptialibus pactis, vbi eſt tantum ſponſio futuri ait Auguſtinus, Inſtitutum eſt, vt iam pactæ ſponſę non ſtatim tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam ſuſpirauit ſponſus dilatam.

Aug. c.1, lib.8. confeſſionum, tomo 1.

Quæ ſponſa ſit vidua mortuo ſponſo, & quæ non. N

27.q.2 cap. Quod autē. Et eſt ſciendum, quòd illa ſponſa, quæ tantum in futuro eſt pacta, mortuo ſponſo non remanet vidua: quia non fuerat vir eius. Vnde ſi quis eam duxerit, ad ſacros ordines conſcendere non prohibetur: quia non duxit viduam. Viduæ enim maritus æquè ſicut bigamus, ſacerdos fieri prohibetur. Ex tali autem copula nullus arcetur à ſacris ordinibus.

Qui alterius ſponſam eo mortuo ducit, ad ſacros ordines accedere poteſt. O

Pelag. Marcello epiſcopo Atonienſi. diſtin. 34. cap. 1. Secundum hoc intelligendũ eſt, qđ ait Pelagius Papa, de illo, qui mortuo ſponſo eius ſponſam ducit in vxorem. Nihil eſt, inquit, quantum ad hunc articulum attinet, quod ei obuiet de canonicis inſtitutis, quin ad ſacros ordines promoueri valeat. Si verò talis ſponſa fuiſſet, inter quam & ſponſum eius conſenſus de præſenti intercesſiſſet, eo mortuo vidua remanſiſſet: cui copulatus in coniugio, vlterius ad ſacros ordines nõ accederet, cum viduam duxerit. *Hic non tenetur.* Non eſt ergo ambigendum, quin ſolus de præſenti conſenſus coniugium efficiat, & exinde veri coniuges appellentur. Ideo poſt talẽ conſenſum, ſi quis alii ſe copulauerit, etiam ſi carnis commixtio illic ſequatur, ad priorem copulam reuocandus eſt.

SI CONSENSVS DE FVTVRO CVM iuramento faciat coniugium.

Diſtinct. XXVIII. A

HIc quęri debet, Vtrùm conſenſus de futuro, addito etiam iuramento, coniugiũ efficiat? vt ſi quis promittat, vel etiam iuret alicui ſe vſq; ad tẽpus placitum illam ducturũ, & illa promittat vel iuret ſe illi nupturam: nunquid talis ſponſio eos coniuges facit? Si mutato propoſito alter vel vterq; ad alienã copulam tranſit, nunquid ob priorem ſponſionẽ iuramẽto ſubnixam, ſecundę fęderationis pactũ ſcindetur? Conſidera, quia longè aliud eſt promittere, & aliud facere.

Qui

Qui promitrit, nondum facit. Qui ergo promiſit ſe in uxorem ducturum aliquam, nondũ eam duxit in uxorẽ & quæ ſpopondit ſe nupturam, nondum nupſit. Quõ ergo coniuges appellari poſſunt, qui nondũ contrahũt, ſed in futuro ſe cõtracturos iurando promittunt? Item. Si ex vi iuramenti ad futurum pertinentis mox efficiuntur coniuges: cur iurant in futuro ſe facturos, quod in præſenti efficiunt? Item, Si ex quo iurant, mox efficiuntur coniuges: tunc rem hanc efficiunt: qñ iurant ſe facturos. Ideo dico, quia coniugium tunc non fuit, ſed futurum promittitur. Si verò ille poſt vxorem duxit, & illa marito nupſit, coniugium, vtrinq; fuit, & non põt diſſolui. Præcedens ergo mendacium vel periurium, pœnitentia eſt corrigendum, ſed coniugium ſequens non eſt diſſoluendum. Non autem ſic eſt, quando iuramentum cõiugii præſentis conſenſus atteſtatione firmatur: quia poſt talem conſenſum, ſi quis alii ſe copulauerit, etiam ſi prolem procreauerit, & irritum debet fieri, & ipſe ad priorem copulam reuocari.

Quæ videntur obuiare præmiſsis. B

Præmiſſæ autem ſententiæ videtur obuiare illud, qđ leges tradunt, Si quis tactis diuinis ſcripturis iurauerit mulieri ſe eam legitimã vxorem habiturũ, vel etiam ſi in oratorio tale ſacramẽtũ dederit, ſit illi legitima vxor: quanuis nulla dos, nulla alia ſcriptura interpoſita ſit. Sed hic oſtenditur quid fieri vel eſſe debeat, non quid tunc fiat. Non.n. per illud iuramentum tunc fit uxor, ſed fieri debet: quia iuratũ eſt. Poteſt & de illo iuramento hoc dictum intelligi, vbi de præſenti conſentiunt, ac ſe inuicem ſuſcipiunt. Illi etiam ſententiæ qua dictũ eſt. ſolum conſenſum facere coniugium, videtur obuiare ꝙ Euariſtus Papa ait: Aliter legitimum non fit coniugiũ, niſi ab his qui ſuper fœminam donationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur. Vxor petatur, & à parentibus ſpõſetur, & legibus dotetur & à ſacerdote (vt mos eſt) benedicatur, & à paranymphis cuſtodiatur, ac ſolẽniter accipiatur. Item, Ita legitima ſcitote eſſe connubia: aliter verò præſumpta, non coniugia, ſed adulteria

Conſtit. 74. Nouellarũ titu Quibus modis naturales.

Euariſtus epiſto. 1. ad epiſcopos Africanos.

Euariſtus paulò inferius.

vel fornicationes ſunt, niſi voluntas propria ſuffragata fuerit, & vota ſuccurrerint legitima. Hoc autem non ita intelligendum eſt, tanquam ſine enumeratis non poſſit eſſe legitimum coniugium: ſed quia ſine illis non habet decorem, & honeſtatem debitam. In huius enim ſacramenti celebratione ſicut in aliis, quædam ſunt pertinentia ad ſubſtantiam ſacramenti, vt conſenſus de præſenti, qui ſolus ſufficit ad contrahendum matrimonium: quædam verò pertinentia ad decorem & ſolennitatem ſacramenti, vt parentum traditio, ſacerdotum benedictio, & huiuſmodi: ſine quibus legitimè fit coniugium, quantum ad virtutem, nõ quantum ad honeſtatem ſacramenti. Sine his ergo non quaſi legitimi coniuges, ſed quaſi adulteri vel fornicatores conueniunt, vt illi qui clanculo nubunt: & vtique fornicatores eſſent, niſi eis ſuffragaretur voluntas verbis expreſſa de præſenti, quæ legitimum inter eos facit matrimonium. Nam & conſenſus ocultus de præſenti per verba expreſſus, coniugium facit, licet non ſit ibi honeſtus cõtractus: ſed matrimoniũ non ſanxit conſenſus qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiſerit, non cogitur iudicio eccleſiæ redire, & cõmanere quaſi cum coniuge: quia nõ poteſt ꝓbari teſtibus cõtractus, qui in occulto eſt factus. Quod ſi ipſi qui in occulto ſibi cõſenſerunt, eundẽ conſenſum uoluntariè in manifeſto profiteãtur, tunc vtique propria voluntas ſuffragatur, & legitima vota ſuccurrunt ad ſanciendum coniugium, quod prius occulte fuerat contractum. Volũtas ergo verbis expreſſa in occulto ad hoc ſuffragatur, vt fiat coniugium: manifeſtè verò expreſſa ſuffragatur, vt ſanciat & roboret, ac liberum ſit eccleſiæ de hoc iudicare ſi expedierit.

De qua re ſit conſenſus ille: An de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio. C

Aug. lib. de ſancta virginitate. cap. 4. in prin.

Hic quæritur, Cum conſenſus de præſenti matrimonium faciat, cuius rei conſenſus ſit ille: An carnalis copulæ, an cohabitationis, an vtriuſque? Si cohabitationis conſenſus matrimonium facit, tunc frater cum ſorore, pater cum filia poteſt contrahere matrimonium. Si carnalis

nalis copulæ: tunc inter Mariã & Ioſeph non fuit coniugium. Propoſuerat enim Maria in virginitate manere, niſi Deus aliter facere iuberet: ſecundum quod videtur angelo dixiſſe, Quomodo fiet iſtud, quoniam virum nõ cognoſco, id eſt, me non cognituram propoſui. Neque enim quia virum tunc non cognoſcebat, neceſſe erat inquiri quomodo poſſet habere filium: ſed quia ſe nunquam cognituram propoſuerat. Dicit enim Beda, quòd in virginitate manere diſpoſuerat. Si ergo contra ſuum propoſitum poſt conſenſit in carnalem copulam, videtur facta voti rea, mente, etſi non opere violata. Dicamus ergo, quòd conſenſus cohabitationis vel carnalis copulæ non facit coniugium: ſed cõſenſus coniugalis ſocietatis, verbis ſecundum præſens tempus expreſſus: vt cum vir dicit, Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, ſed coniugem. Quia enim non ancilla vel domina datur, ideo nec de ſummo, nec de imo à principio formata eſt, ſed de latere viri, ob coniugalem ſocietatẽ. Si de ſummo fieret, vt de capite, videretur ad dominationẽ creata: Si vero de imo, vt de pedibus, videretur ad ſeruitutem ſubiicienda. ſed quia nec in dominam, nec in ancillam aſſumitur, facta eſt de medio, id eſt, de latere, quia ad coniugalem ſocietatem aſſumitur. Cum ergo ſic conueniunt, vt dicat vir, Accipio te in meã coniugem: & dicat mulier, Accipio te in meum virum, his verbis vel aliis idem ſignificàntibus exprimitur cõſenſus, non copulę carnalis vel cohabitationis corporalis: ſed coniugalis ſocietatis: ex qua oportet eos cohabitare, niſi fortè cauſa religionis pari voto corporaliter ſeparẽtur vel ad tẽpus, vel vſque in finem.

Tomo 6.
Lucæ 1.d.
Beda ad illud.
Lucæ cap. 1. Quomodò fiet.

COACTIO EXCLVDIT CONSENſum coniugalem.

Diſtinct. XXIX. A

OPortet autem conſenſum coniugalem liberum eſſe à coactione. Coactus enim conſenſus, qui nec conſenſus appellari debet, coniugium non

Gratia. tribuit horſini d a.31. q.2. c. de neptis. faceret: ſicut teſtatur Vrbanus Papa ſcribens Sanctio regi Arragonum in hæc verba. De neptis tuæ coniugio, quam te cuidam militi daturum neceſſitatis inſtante articulo ſub fidei pollicitatione confirmaſti, hoc æquitate dictante decreuimus: vt ſi illa virum illum omnino (vt dicitur) renuit, & in eadem voluntate perſiſtit vt viro illi ſe prorſus deneget nupturam: nequaquam eam inuitam ac renitentem eiuſdem viri cogas coniugio copulari. *31. q. 2. cap. Si verum.* Idem, Si verum eſſe conſtiterit, quod nobis legati Iordanis principis retulerunt, ſcilicet, quod ipſe coactus & dolens filiam ſuam flentem & pro viribus renitentem, Raynaldo deſponſauerit: quoniam legum, & canonum auctoritas talia ſponſalia non approbat, ne ignorantibus leges & canones nimis durum videatur, ita ſententiam temperamus, vt ſi princeps cum aſſenſu filiæ id quod cœptum eſt perficere voluerit, concedamus. Sin autem, legatus noſter vtraſque partes audiat: & ſi nihil fuerit ex parte Raynaldi quod amplius impediat, ab ipſo Iordane ſacramentum, quo conſtent hæc quæ dicta ſunt, accipiat. Et nos canonum & legum ſcripta ſequentes, deinceps non prohibemus, quin alii viro ſi voluerit, prædicta eius filia tantum in domino nubat. Ex his apparet, coniugium fieri inter conſentientes & ſpontaneos, non inter renitentes & inuitos. Veruntamen qui inuiti & coactè cōiuncti ſunt, ſi poſtea ab aliquo tempore ſine contradictione & querimonia cohabitauerint facultate diſcedendi vel reclamandi habita, conſentire videntur: & conſenſus ille conſequens ſupplet quod præcedens coactio tulerat.

In libro Pandectarum. B

Lib. 23. digeſtorũ ti. pri. de ſponſalib. lege 7. Conſentire autem probatur, qui euidenter non contradicit; ſecundum illud, In ſponſalibus eorum conſenſus exigendus eſt, quorum in nuptiis deſideratur. Intelligitur tamen patri filia conſentire, niſi euidēter diſſentiat. *Eodem titul. leg. 11.* Item, Sponſalia, ſicut nuptiæ, conſenſu fiūt contrahentium. Et ideo ſicut in nuptiis, ita & in ſponſalibus patrisfamilias filiam conſentire oportet: quæ ſi patris voluntati non repugnat, conſentire intelligitur.

DE

DE ERRORE QVI EVACVAT conſenſum,

Diſtinct. XXX. A

NEc ſolum coactio impedit vel excludit conſenſum, ſed etiam error, Non autem omnis error conſenſum impedit, Eſt enim error alius perſonæ, alius fortunæ, alius conditionis, alius qualitatis. Error perſonæ, qñ hic putatur eſſe homo ille, & eſt alius. Error fortunæ, qñ putatur eſſe diues, qui pauper eſt, vel econuerſo. Error conditionis, quando putatur eſſe liber, qui ſeruus eſt. Error qualitatis, quando putatur eſſe bonus qui malus eſt. Error fortunæ & qualitatis, coniugii conſenſum non excludit: Error verò conditionis coniugalem conſenſum euacuat. de qua conditione poſtmodum tractabimus. Error quoq; perſonæ conſenſum coniugalem nou admittit: vt ſi quis fœminam nobilem in coniugium petat, & pro ea alia ignobilis tradatur ei, non eſt inter eos coniugium quia non conſenſit vir in iſtam, ſed in aliam, Vt ſi quis promitteret mihi ſe venditurum aurum, & pro auro offerret mihi aurichalcum, & ita me deciperet: nunquid diceret conſenſiſſe in aurichalcum? nunquã volui emere aurichalcum: nec ergo in illud conſenſi: quia conſenſus nõniſi voluntatis eſt. Sicut ergo error materię excludit conſenſum, ita & in coniugio error perſonæ. Sed obiicitur de Iacob qui pro Rachel ſeptem annis ſeruierat, & ſuppoſita eſt ei Lya, nũquid error perſonæ excluſit coniugium, cum non in eam, ſed in Rachel conſenſerit? Sed quod ibi factũ eſt, in myſterio geſtum non improbe traditur, ibi tamen etſi nõ præceſſit, ſecutus eſt conſenſus: nec ex illo concubitu qui conſenſum præceſſit, fornicarii iudicantur, cum ille maritali affectu eam cognouerit, & illa vxorio affectu debitum perſoluerit, putans lege primogenitarum, & paternis imperiis ſe illi iure copulatam. Excuſatur etiam, quia Dei cõſilio in myſterio

Gratian hæc omnia habet, 29. quæſt. 1.

Gene. 29. d

ita actum eſt. Hodie etiam excuſaretur ille, cui inſcio vxoris ſoror lectulnm eius ingreſſa ſe ſubiiceret: quæ cum ſine ſpe coniugii perpetuo manere cenſeatur, ille tamen qui cognouit eam per ignorantiam, excuſatur.
1. Cor. 11. c quod per ſimile probatur. Si enim diabolus transfigurans ſe in angelum lucis credatur bonus, non eſt error periculoſus. Quod autem vir ille in illam mulierem non conſenſerit, ex ſimili oſtenditur. Si quis hæreticus nomine Auguſtini vel Ambroſii, alicui catholico ſe offerret, eumq; ad ſuæ fidei imitationem vocaret: ſi ille aſſentiret in cuius ſententiã fidei diceretur conſenſiſſe? Non in hæreticorũ ſectam, ſed in integritatem fidei, quam ille hæreticus ſe mentiebatur habere. Error verò fortunæ conſenſum non excludit. Quæ enim nubit pauperi putans
Aug. li. 23. contra Fauſtum Manichæum. c. 8. in tom. 6. illum eſſe diuitem, non poteſt renunciare priori conditioni, quanuis errauerit. Nec error qualitatis: vt ſi quis ducat vxorem meretricem vel corruptam, quam putat eſſe caſtam vel virginem, non poteſt eam dimittere.

De coniugio Mariæ & Ioſeph. B

Præmiſſis aliquid addendum eſt de modo illius conſenſus, qui inter Mariam & Ioſeph interceſſit. Sanè credi poteſt, non ſolum Mariam, ſed etiam Ioſeph apud ſe diſpoſuiſſe virginitatem ſeruare velle, niſi Deus aliter iuberet: eosq; ſic conſenſiſſe in coniugalem ſocietatem, vt vterq; de altero, reuelante ſpiritu ſancto, intelligeret, quod virginitatem ſeruare vellet, niſi Deus aliter inſpiraret: ſed illam voluntatem verbis non expreſſerant, poſtea vero expreſſerunt, & in virginitate permanſerunt. Conſenſit ergo Maria in maritalem ſocietatem, ſed non in carnalem copulam, niſi de eodem ſpecialiter Deus præciperet: cuius etiam conſilio in maritalem conſenſit copulam, quia virginitatem ſeruare volebat: & ideo nõ aliter conſenſiſſet in coniugalem ſocietatem, niſi familiare Dei conſilium habuiſſet. de qua Auguſtinus ſic ait,
Aug lib. de ſancta virginitate ca. 4. to. 6. & habetur. 27. q. Beata Maria propoſuit ſe ſeruaturam votum virginitatis in corde, ſed ipſum votum non expreſſit in ore. Subiicit ſe diuinæ diſpoſitioni: propoſuit ſe perſeueraturam virginem, niſi Deus aliter ei reuelaret. Committens ergo vir-

go virginitatem ſuam diuinæ diſpoſitioni, conſenſit in carnalem copulam, non illam appetendo, ſed diuinæ inſpirationi in vtroq; obediendo: poſtea verò ſimul cum viro labiis expreſſit, & vterq; in virginitate permanſit. *2. cap. Sufficiat paragr. Cum ergo.*

Quòd perfectum inter eos fuit coniugium. C

Inter quos, vt ait Aug. perfectum fuit coniugium: perfectum quidem non in ſignificatione, ſed in ſanctitate. Sanctiora ſunt enim coniugia pari voto continentium. Vnde Aug. Quòd Deo pari voto & conſenſu uoueratis ambo perſeueranter reddere debuiſtis: à quo propoſito ſi lapſus eſt ille, tu ſaltem perſeuera. Non quia pariter temperabatis à cōmixtione carnali, ideò maritus tuus eſſe deſtiterat: immo verò tanto ſanctius coniuges manebatis, quanto ſanctiora concorditer placita ſeruabatis. Perfectū ergo fuit Mariæ & Ioſeph coniugiū in ſanctitate. Perfectum etiam fuit ſecundum triplex bonum coniugii, fidem, ſcilicet, prolē, & ſacramentum. Omne enim nuptiarum bonum, vt ait Auguſtinus impletum eſt in illis parentibus Chriſti: fides, proles, ſacramētum. Prolem cognoſcimus ipſum dominum: Fidē, quia nullum adulterium. Sacramentum, quia nullum diuortiū. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit: quia in carne peccati fieri non poterat, ſine pudenda concupiſcentia carnis, quæ accidit ex peccato: ſine qua concipi voluit, qui ſine peccato futurus erat. Et licet non interceſſerit coniugalis concubitus, coniuges tamen verè fuerunt mente, non carne, ſicut & parentes: quanuis Amb. dicat perfectum fieri coniugium per carnalem copulam. In omni, inquit, matrimonio coniunctio intelligitur ſpiritualis: quam confirmat, & perficit coniunctorū cōmixtio corporalis. Sed intelligendū eſt coniugiū perfici cōmixtione corporali, non quantum ad veritatem vel ſanctitatem coniugii, ſed quātum ad ſignificationem, quia perfectius vnionem Chriſti & eccleſiæ, tunc figurat.

Cap. 11. lib. 1. de nup. & concu. to. 7. Ad Editiā epiſto. 199. Tom. 2.

In lib. 1. de nupt. & concu. cap. 11. to. 7. ca. 12. contin.

In lib. 1. de patriarchis. c. 9. c. 11. in tom. 4.

De cauſa finali coniugij. D

Expoſito quæ ſit efficiens cauſa matrimonii, conſequens eſt oſtendere ob quam cauſa ſoleat, vel debeat

beat cõtrahi matrimonium. Eſt igitur finalis cauſa matrimonii cõtrahendi principalis, procreatio prolis, propter hoc enim inſtituit Deus coniugium inter primos parentes, quibus dixit, Creſcite & multiplicamini &c. Secunda eſt, poſt peccatum Adæ vitatio fornicationis. Vnde Apoſtolus, Propter fornicationem vnuſquiſque habeat uxorem ſuam, & vnaquæque habeat virũ ſuum. Sunt & aliæ cauſæ honeſtæ, vt inimicorũ recõciliatio, & pacis redintegratio. Sunt etiam & aliæ cauſæ minus honeſtæ, propter quas aliquando contrahitur: vt viri mulierisque pulchritudo, quæ animos amore inflammatos ſæpe impellit inire cõiugium, vt valeant ſuum explere deſiderium. Queſtus quoque & diuitiarum poſſeſſio frequenter eſt coniugii cauſa: & alia multa, quæ cuique diligentiam adhibenti facile eſt diſcernere. Nec eſt aſſentiendum illis, qui dicunt nõ eſſe coniugium, quod propter has cauſas minus honeſtas contrahitur. Conſtat enim ex præmiſſis coniugium fieri ex cõmuni conſenſu verbis de præſenti expreſſo, quãuis amor ad hoc attraxerit. Cuius rei documentum pręſtat Iacob, qui Rachel decorum facie & venuſto aſpectu amauit, eamque multum diligens ait, Seruiam tibi pro Rachel ſeptem annis. In Deuteronomio etiam legitur, Si videris in medio captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, volueriſque vxorem habere, introduces eam in domum tuam &c.

Geneſ. 1. e
1. Cor. 7. a
Gene. 29. e
Deut. 21. b

Quod maius finis non contaminat ſacramentum. E

Et licet fine non bono contrahatur coniugium, quãdo ſpecies cõtrahentis mouet animum, cõiugium tamẽ bonum eſt: quia vita mala vel intentio peruerſa alicuius, ſacramentũ non contaminat. Habuit autem coniugium Maria & Ioſeph alias cauſas ſpeciales, ſcilicet, vt virgo ſolatio viri ſubſtentaretur, & vt diabolo partus celaretur: vt Ioſeph eſſet teſtis caſtitatis, defendens eam ab infamia ſuſpicionis, ne vt adultera damnaretur.

Hiero. in cõmen. ad c. 1. Matt. to. 9.

DE

DE TRIBVS BONIS CONIVGII.

Diſtinct. XXXI. A

Poſt hæc de bonis coniugii quæ ſint, & qualiter coitum excuſent, dicendum eſt. Tria ſunt principaliter bona coniugii. Vnde Auguſt. Nuptiale bonũ tripartitum eſt, ſcilicet, fides, proles, ſacramentum. In fide attenditur, ne poſt vinculum coniugale cum alio vel alia coeatur: In prole, vt amanter ſuſcipiatur, religioſe educetur. In ſacramento, vt coniugium non ſeparetur, & dimiſſus vel dimiſſa nec cauſa prolis alteri coniungatur. *Aug. de Geneſi ad literam, lib. 9. c. 7. to. 3.*

De duplici ſeparatione. B

Separatio autem gemina eſt, corporalis, ſcilicet, & ſacramentalis. Corporaliter poſſunt ſeparari cauſa fornicationis, vel ex communi conſenſu cauſa religionis, ſiue ad tempus ſiue vſque in finem. Sacramentaliter verò ſeparari non poſſunt dum viuunt, ſi legitimæ perſonæ ſint. Manet enim vinculum coniugale inter eos, etiamſi aliis à ſe diſcedentes adhæſerint. Vnde Auguſt. Vſque adeò manet inter viuentes ſemel inita iura nuptiarum, vt potius ſint inter ſe coniuges etiam ſeparati, quàm cum aliis quibus adhæſerunt. Item, Manet inter viuentes quoddam coniugale vinculum, quod nec ſeparatio, nec cum altero copulatio poſſit auferre: ſicut apoſtata anima, velut de coniugio Chriſti recedens, etiam fide perdita, ſacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim redeunti, ſi amiſiſſe abſcedens. Habet autem hoc qui receſſerit ad cumulum ſupplicii, non ad meritum præmii. Item, Quibus placuit ex conſenſu ab vſu carnalis concupiſcentiæ in perpetuum continere, abſit vt vinculum inter illos coniugale rumpatur, immo firmius hæret, quo magis ea pacta ſecum gerunt: quæ charius concordiuſq; ſeruanda ſunt, non voluptariis corporũ nexibus, ſed voluntatis animorũ affectibus. Et attende quòd *Matth. 16. b* *Ibidem cap. 11. in princ.*

tertium

tertium bonum coniugii dicitur ſacramentum: non quod ſit ipſum coniugium, ſed quia eiuſdem rei ſacrę ſignum eſt, id eſt, ſpiritualis & inſeparabilis coniunctionis Chriſti & eccleſiæ.

Hæc tria non adſunt omni coniugio. C

Et eſt ſciendum, ab aliquibus contrahi coniugium quòd hæc tria bona non comitantur. Deeſt enim fides, vbi vir cum alia, vel mulier cū alio coit. Hoc ergo bonum ita coniugio adhęret, vt ex eo, ſi aſſit, amplius commendetur coniugium: ſi non aſſit, nō inde annihiletur. Quæ enim adultera eſt, nō ideo coniunx non eſt: immo ſi coniunx non eſſet, adultera non foret. Quod cum fit, culpa cōmittitur, ſacramentum vero nō caſſatur. Bonū quoque prolis non omnibus adeſt coniugibus. Quidā enim pari voto continentiam ſeruant. Alii pro ætatis defectu vel alterius rei cauſa generare non valent. Nec omnes illi etiam, qui prolem recipiunt, bonum prolis habent. Nam bonū prolis dicitur nō ipſa proles, vel prolis ſpes quæ ad religionem non refertur: immo ad hæreditariā ſucceſſionem: (vt cum quis hæredes terrenæ poſſeſſionis habere deſiderat) ſed ſpes ac deſiderium quo proles ad hoc quæritur, vt religione informetur. Multi ergo prolem habent, qui tamen bono prolis carent: nec ideo tamen coniugium eſſe deſinit. Sacramentum verò ita inſeparabiliter coniugio hæret legitimarū perſonarum, vt ſine illo coniugium non eſſe videatur, quia ſemper manet inter viuentes vinculum coniugale: vt etiam interueniente diuortio fornicationis cauſa, coniugalis vinculi firmitas non ſoluatur. Vbi verò non inter legitimas perſonas contrahitur coniugium, non adeſt illud bonum, quòd dicitur ſacramentum: quia poteſt ſolui talium copula, de quibus poſt dicetur. Quòd verò coniugium ſit inter eos, qui coniugali affectu non tamen gratia prolis, ſed explenda libidinis cauſa conueniunt: nec fornicarii, ſed coniuges appellentur, oſtēdit Auguſtinus inquiens, Solet quęri, Cum maſculus & fœmina, nec ille maritus nec illa vxor alterius, ſibimet non filiorum procreandorum, ſed pro incontinentia ſolius concubitus

In lib. de bono coniugali in principio. ca. 5. in to. 6.

cubitus

cubitus cauſa copulantur, ea fide media, vt nec illa cum altero, nec ille cum altera faciat id: vtrùm nuptiæ ſint vocandæ. Et poteſt fortaſſe non abſurdè, hoc appellari connubium, ſi vſque ad mortē alicuius eorum id inter eos placuerit: & prolis generationem, quamuis non ea cauſa coniuncti ſunt: non tamen vitauerint, vt vel nolint ſibi naſci filios, vel etiam opere malo aliquo agant, ne naſcātur. Cæterum ſi vel vtrunque, vel vnum horum deſit, non inuenio, quomodo has nuptias appellare poſſimus. Et enim ſi aliquā ſibi ad tempus adhibuerit, donec aliquam dignam honoribus aut ſuis facultatibus inueniat, quam in coniugio adducat: animo ipſo adulter eſt: nec cū illa, quam cupit inuenire, ſed cum iſta cum qua ſic cubat, vt cum ea non habeat maritale conſortiū. Ecce, coniuges dicuntur, qui ſolius concubitus cauſa conueniunt, ſi tamen prolis generationem aliquo malo dolo non vitent.

De his qui procurant venena ſterilitatis. D

Qui verò venena ſterilitatis procurant, nō coniuges, ſed fornicarii ſunt: vnde Aug. Aliquando eouſque peruenit hæc libidinoſa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam venena ſterilitatis procuret, & ſi nihil valuerint, conceptos fœtus inter viſcera aliquo modo extinguat vel fundat, volendo prolem ſuam prius interire quàm viuere: aut ſi in vtero viuebat, occidi antequam naſci. Prorſus ſi ambo tales ſint, coniuges non ſunt: & ſi ab initio tales fuerunt, non ſibi per connubium, ſed per ſtuprum potius conuenerunt. Si verò ambo tales non ſunt, audeo dicere, aut illa quodammodo eſt mariti meretrix, aut ille adulter vxoris.

De nupt. & concupi. lib. 1. cap. 15. tom. 7.

Quando ſunt homicidiæ qui procurant aborſum. E

Hic quæri ſolet de his qui aborſum procurant, quando iudicentur homicidæ, vel non? Tunc puerperium ad homicidium pertinet, quando formatum eſt, [& animam habet, vt Auguſtinus ſuper Exod. aſſerit, Informe autem puerperium, vbi non eſt anima viua, lex ad homicidium pertinere noluit. Dixit etiam Auguſtinus, quòd informe puerperium non habet animam: Ideòq; mulctatur

Aug. c. 80. ſuper Exodū c. 21. Idem lib. quæſtionum ex veteri te. ca. 23. tomo 4.

mulctatur pecunia, non redditur anima pro anima. Sed iam formato corpori anima datur, non in conceptu corporis naſcitur cum ſemine deriuata. Nam ſi cũ ſemine & anima exiſtit de anima, tunc & multæ animæ quotidie pereunt, cum ſemen fluxu non proficit natiuitati. Primum oportet domum compaginari, & ſic habitatorẽ induci. Cùm ergo lineamenta compacta non fuerint, vbi erit anima. Item Hieron. ad Algaſiam, Semina paulatim formantur in vtero: & tandiu non reputatur homicidium, donec elementa confecta ſuas imagines mẽbraque ſuſcipiant. His apparet, tunc eos homicidas eſſe qui abortum procurant, cum formatum eſt & animatum puerperium.

In tomo 3. epiſtolarum de vndecim quæſtionibus quæſt. 4.

De excuſatione coitus, quæ fit per hæc bona. F

Cùm ergo hæc tria bona in aliquo coniugio ſimul concurrunt, ad excuſationem coitus carnalis valent. Quando enim ſeruata fide thori cauſa prolis coniuges conueniunt, ſic excuſatur coitus, vt culpam non habeat. Quando verò deficiente bono prolis, fide tamen ſeruata conueniunt cauſa incontinẽtiæ, non ſic excuſatur, vt non habeat culpam, ſed venialem. Vnde Augu. coniugalis concubitus generandi gratia, nõ habet culpam: Concupiſcentiæ verò ſatiandæ, ſed tamen cum coniuge propter thori fidem, venialem habet culpã. Item hoc quòd coniugati victi concupiſcentia vtuntur inuicem, vltra neceſſitatem liberos procreandi, ponam in his pro quibus quotidie dicimus, Dimitte nobis debita noſtra &c. Vbi autem hæc bona deſunt, fides, ſcilicet, & proles, nõ videtur coitus defendi à crimine. Vnde in ſententiolis Sexti Pythagorici legitur, Omnis ardentior amator propriæ vxoris, adulter eſt. Item Hieron. Sapiens iudicio amat coniugem, non affectu: non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Nihil eſt fœdius quàm vxorem amare quaſi adulteram. Qui dicunt ſe cauſa humani generis vxoribus iungi, imitentur ſaltem pecudes: & poſtquam venter vxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores ſe vxoribus exhibeant, ſed maritos. Idem, In matrimonio opera liberorum

Matth. 6. b

Hiero. ad c. 18. Ezech. tom. 5. lib. 1. contra Iouinianũ. to. 2.

berorum conceſſa ſunt, voluptates autem, quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in vxore ſunt damnatæ.

De indulgentia Apoſtoli quomodo ſit accipienda. G

Sed ſi concubitus, qui fit cauſa prolis, culpa caret: quid Apoſtolus ſecundum indulgentiam permittit? ita enim ait, Hoc autem dico ſecundum indulgentiam. Cui enim præſtatur venia, niſi culpæ? Per hoc etiam quidam probare volunt nuptias eſſe peccatũ. Sed, vt prædictum eſt, indulgentia alia eſt conceſſionis, alia permiſſionis. Egerat Apoſtolus de nuptiis, & de carnali coitu: & ad vtrunque retulit illud, Hoc autẽ dico ſecundum indulgentiam. Indulgentur enim nuptiæ ſecundum conceſſionem, & concubitus nuptialis, qui fit tantũ cauſa prolis. Concubitus vero, qui eſt præter neceſſitatem generandi ob incontinentiam, indulgetur ſecundum permiſſionem: quia ibi eſt aliqua culpa, ſed leuis. Ideoque non iubetur, nec conceditur. ſed permittitur: quia non eſt laudabilis, ſed venialis. De hoc Auguſt. ſic ait, Fortè aliquis dicet, Si veniam conceſſit Apoſtolus: ergo peccatũ ſunt nuptiæ. Cui enim venia, niſi peccato, conceditur? Planè quod infirmitati permiſit ſecundum veniam, audeo dicere peccatum eſſe. veniam nanque concedens Apoſtolus, concubitum attendit coniugatorum, vbi eſt incontinentiæ malum. Incontinentiæ malum eſt, quòd vir cognoſcit vxorem etiam vltra neceſſitatem procreandi liberos, ſed & ibi eſt nuptiarum bonum. Non enim quia incontinentia malum eſt, ideo coniugium. Vbi eſt concubitus præter intentionem generationis, non eſt bonum: non propter illud malum culpabile eſt hoc bonum, ſed illud malum fit veniale propter bonum nuptiale: quod non reprehendit Apoſtolus, ſed malum incontinentiæ. Idem, Concubitum qui non fit cauſa prolis, nuptiæ non cogunt fieri, ſed impetrans ignoſci: ſi tamen non ſit nimius, vt impediat tempora, quæ orationis debentur: nec immutetur in eum vſum, qui eſt contra naturam. Concubitus enim neceſſarius cauſa generandi, inculpabilis, & ſolus ille nuptialis eſt. Ille verò qui vltra neceſſitatem

1. Cor. 7. a

Gloſſa ordi. ad id 1. Corint. 7. hoc autem ſecundum.

Aug. in lib. de bono coniugali. c. 10. Tomo. 6.

progreditur, non rationi, ſed libidini obſequitur: & hoc non exigere, ſed reddere coniugi ne fornicetur, ad coniugem pertinet. Si verò ambo tali concupiſcentiæ ſubiguntur, rem faciunt, quæ non eſt nuptiarum: cuius delicti non ſunt nuptiæ hortatrices, ſed deprecatrices. Decus quidem coniugale eſt caſtitas: procreandi & reddendi carnalis debiti fides, hoc eſt opus nuptiarũ, quod ab omni peccato defendit Apoſtolus dicens, Non peccat virgo, ſi nupſerit. Cùm ergo culpabilis non ſit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptiis imputandus eſt: quid ſecundũ veniam concedit Apoſtolus, niſi quòd coniuges debitum carnis expoſcunt, non propaginis voluntate, ſed libidinis voluptate? quæ tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, ſed propter nuptias accipit veniam. Immoderata ergo progreſſio ſecundum veniam conceditur. Quocirca & hinc laudabiles ſunt nuptiæ: quia etiam illud quod non pertinet ad ſe, ignoſci faciunt propter ſe. Non enim iſte concubitus, quo ſeruitur concupiſcentię, agitur, vt impleatur fœtus quem poſtulant nuptiæ. Omnino ergo in genere ſuo nuptiæ bonæ ſunt: quia fidem thori ſeruant, & prolis ſuſcipiendæ cauſa vtrunque ſexum cõmiſcent, & impietatem ſeparationis horrent. Sanctitati etiam coniugii nec coniunx infidelis obeſſe poteſt, ſed potius fidelis prodeſt infideli, vt Apoſtolus docet. Ex his oſtenditur, quod coniuges, qui cauſa prolis tantum conueniunt, vel qui exigentibus debitum reddunt, defendit à peccato ſanctitas coniugii, bonumq; nuptiale. Si enim abſque peccato non poſſet fieri concubitus coniugalis, non præcepiſſet dominus poſt diluuium eos copulari, dicens, Creſcite & multiplicamini: cum iam ſine carnali concupiſcentia non poſſint commiſceri.

Ibidem cap. 11. 1. Cor. 7. e

Aug. c. 14. de nupt. & concupiſ. l. 1. tomo 7.

Aug. c. 16. lib. 3 contra Iulianũ hæreti. to. 7.

1. Cor. 7. b

Geneſ. 9. a

Quòd non omnis delectatio carnis peccatum eſt. H

Sed fortè aliquis dicet, omnem carnis concupiſcentiam & delectationem, quæ eſt in coitu, malam eſſe & peccatum: quia ex peccato eſt & inordinata. Et nos dicimus illam concupiſcentiam ſemper malam eſſe, quia fœda eſt, & pœna peccati: ſed non ſemper peccatum eſt

Sępe

Sæpe enim delectatur vir ſanctus ſecundum carnem in aliqua re, vt requieſcendo poſt laborem, edendo poſt eſuriem: nec tamen talis delectatio eſt peccatum, niſi ſit immoderata. Sic & delectatio quę fit in coitu coniugali, cui aſſunt illa tria bona, à peccato defenditur. Videtur tamen beatus Græcorius aliter ſentire, ſcilicet, quòd ſine peccato non poſſit fieri carnalis commixtio, dicens, Vir cum propria coniuge dominus, niſi lotus aqua eccleſiam intrare non debet. Quanuis diuerſæ hominum nationes de hac re diuerſa ſentiant, & alia cuſtodire videantur: Romanorum tameu ſemper ab antiquioribus vſus fuit, poſt admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingreſſu eccleſiæ paululum temperare. Nec hoc dicentes culpam deputamus eſſe coniugium: ſed quia ipſa licita admixtio coniugis ſine voluptate carnis fieri non poteſt, à ſacri loci ingreſſu eſt abſtinendum: quia voluptas ipſa ſine culpa nullatenus eſſe poteſt. *Greg. c. 10. ad interrogationes Auguſtini cantuarienſis.*

Determinat authoritatem. I

Hoc autem ne prædictis obuiet, intelligendum eſt in illis, qui non gtatia prolis conueniunt, quorum voluptas non eſt ſine peccato. Et vix aliqui reperiri poſſunt adhuc amplexus carnales experientes, qui nō interdum conueniant præter intentionem procreandæ prolis. Hoc autem quotiens fit, ab ingreſſu eccleſiæ abſtinendum eſt. Et quòd ita intelligendum ſic, Gregorius conſequenter oſtendit. Siquis vero ita ſua coniuge, non cupidine voluptatis raptus, ſed tantum creandorum liberorum gratia, vtitur, iſte profecto, ſiue de ingreſſu eccleſiæ, ſiue de ſumendo corporis dominici myſterio, ſuo eſt iudicio relinquendus: quia prohiberi à nobis nō debet accipere, qui in igne poſitus neſcit ardere. Cum vero non amor procreandæ ſobolis, ſed voluptas dominatur in opere commixtionis, habeant coniuges etiam de commixtione ſua quod defleant. Tunc autem vir, qui poſt admixtionem cōiugis lotus aqua fuerit, etiam ſacram communionem valeat accipere, cum ei ſecundum præfinitam ſententiam eccleſiam licuerit intrare. *Gregorius. Ibidem paulò inferius.*

DE SOLVTIONE CARNALIS DEBITI.

Diſtinct. XXXII. A

SCiendum etiam eſt, quia cum in omnibus aliis vir præſit mulieri, vt caput corpori, eſt enim vir caput mulieris, in ſoluendo tamen carnis debito pares ſunt. Ideo Apoſtolus vtrique pariter præcipit in hac cauſa ſibi inuicem ſubiici, inquiens, Vir debitũ reddat vxori, ſimiliter & vxor viro: quia mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir: ſimiliter & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier: quia nec mulier ad alium virum, nec vir ad aliam mulierem poteſtatem ſui corporis habet: nec vir ad continendum, nec mulier poteſtatem habet, ſine mutuo conſenſu, ſed alter alterius poteſtatem habet corporis, vt poſcenti alteri non liceat alteri negare debitum. In hoc enim pares ſunt, q̃a nec viro, nec mulieri corpus ſuum licet alii tradere: ſed ſibi inuicem debitores ſunt in hac cauſa, ne peccandi detur occaſio. Per quod non dominium tollitur viro, ſed vitium. Debent enim ſibi coniugati non ſolum ipſius ſexus ſui commiſcendi fidem liberorum procreandorum cauſa, quæ prima eſt in iſta mortalitate ſocietas: verum etiam infirmitatis inuicem excipiendæ ad illicitos concubitus deuitandos, mutuam quodammodo ſeruitutẽ: vt etſi alteri eorum continentia placeat, niſi ex alterius conſenſu non poſſit. Ad hoc enim neuter habet poteſtatem ſui corporis: quod adeo verum eſt, vt etiam quòd non filiorum procreandorum, ſed infirmitatis & incontinentiæ cauſa expetit, vel ille de matrimonio, vel illa, non ſibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in dãnabiles corruptelas. Reddere enim debitum coniugale nullius eſt criminis exigere autem vltra generandi neceſſitatem, culpæ eſt venialis. Fornicari vero vel mœchari, puniendi eſt criminis.

1. Cor. 11. a
1. Cor. 7. a
Aug. in lib. de bono coniugali. ca. 6. in tomo. 6.
Ibidem c. 7.

Quòd neuter continere valeat, niſi ex communi conſenſu. B

Quod verò ſine conſenſu vxoris vir continere non valeat, ſubditis probatur teſtimoniis. Ait enim Auguſti. Si dicat vir, Continere iam volo, Nolo autem vxor: non poteſt. Quod enim tu vis, illa non vult. Nunquid per cõtinentiam tuam illa debet fieri fornicaria? Si alii nupſerit te viuo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus tale damnum compenſari. Redde debitum: & ſi non exigis, redde. Pro ſanctificatione perfecta Deus tibi computabit, ſi non quod tibi debetur, exigis: ſed reddis, quod debes, vxori. Idem, Secundum verba apoſtolica, etiamſi vir continere voluiſſet, & tu noluiſſes, debitum tibi reddere cogeretur: & illi Deus imputaret continentiam, ſi non ſuæ, ſed tuæ concederetur infirmitati, ne in adulterium caderes. Quiſquis ergo compatiens infirmitati vxoris reddit, non exigit debitum: aut ſi propter propriam infirmitatem ducit vxorem plãgens potius, quia ſine vxore eſſe non potuit, quàm gaudens quia duxit, ſecurus expectat diem nouiſſimum. Idem, Vna ſola cauſa eſſe poteſt, quare ad id quod vouiſti, non modò non hortaremur, ſed etiam prohiberemus implere: ſi forte tua coniunx hoc tecum ſuſcipere, animi vel carnis infirmitate recuſaret. Nam vouenda talia non ſunt à coniugatis, niſi ex conſenſu & voluntate communi. & ſi præpoſtere factum fuerit, magis eſt corrigenda temeritas, quàm perſoluenda promiſſio. Non enim Deus exigit, ſi quis ex alieno aliquid vouerit, ſed potius vſurpare vetat alienum. Idem, Apoſtolus nec ad tempus, vt uacent orationi, niſi ex conſenſu uoluit coniugem carnali inuicem fraudari debito. Idem, Manifeſtum eſt ita voluiſſe legem fœminam ſub viro eſſe: vt nulla eius vota quæ abſtinentiæ cauſa vouerit, reddantur ab ea, niſi author fuerit vir permittendo. Nam cum ad peccatum eiuſdem uiri pertinere voluerit lex, ſi prius permiſerit, & poſtea prohibuerit: non tamen dixit, vt faciat mulier quod vouerat, quia permiſſa iam prius à viro fuerat. Viri dixit eſſe peccatum, quia abnuit quod prius conceſſerat: non tamen

Ad finem, pſalm. 149. verſu. 8. tomo. 8.

Epiſto. 199. ad Ediciam tom. 2.

Aug. in lib. 1. de nuptiÿs & concupiſcētia. c. 14. Idem in q. Numer. lib. 4. cap. 59. to mo 4.

mulieri ex hoc iuſſum dedit, vt cum prius vir ei conceſſerit, poſtea ſi prohibuerit contemnatur. Ex his apparet quod vir vel mulier continentiam Deo offerre non poteſt ſine communi conſenſu, nec alter alteri debitum negare debet. Si verò quiſlibet eorum alterum à ſuo iure abſoluerit, ad præteritam ſeruitutem nunquid reuocare poterit? Hoc enim videtur Auguſtinus ſupra voluiſſe. Quibuſdam videtur, quod mulier non diſcedens à domo viri, quæ viro permittente continentiam vouerit vel promiſerit, eodem prohibente ſoluere non valeat: & hoc propter dignitatem viri, qui eſt caput mulieris. Sed melius hoc intelligitur in tali caſu, vbi vir concedit mulieri vouere continentiam, & ante votum prohibet implere. Si vero habitum mutauerit, non poteſt reuocari. ſecundum illud, Qui vxorem ſuam velare permiſerit, aliam non accipiat, ſed ſimiliter conuertatur.

Quibus temporibus ceſſandum ſit à coitu. C

Et licet debitum poſcenti ſemper ſit ſoluendum, non licet tamen qualibet die poſcere. Vnde Aug. Chriſtiano cum vxore ſua aliquando licet conuenire, aliquando non. Propter proceſſionis enim dies, & ieiuniorum aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abſtinẽdum eſt, vt facilius impetrari poſſit, quod poſtulatur. Idem, Quotiens enim vel dies natiuitatis, vel reliquæ feſtiuitates aduenerint, non ſolum à concubinarum conſortio, ſed etiam à propriis vxoribus abſtinere. Idem Ambro. Si cauſa procreandorum filiorum ducitur vxor, nõ multum tempus conceſſum videtur ad ipſum vſum: quia & dies feſti, & dies proceſſionis, & ipſa ratio conceptus & partus iuxta legem ceſſare vſum carnis his debere temporibus demonſtrant.

In lib. ad q. noui & vet. teſt. to. 4. ca. 127. in fine. Sermone de domi. 2. aduentus. Ad c. 7. prioris ad Corin.

Hieronymus videtur diſſentire à præmiſſis. D

Illi autem quod dictum eſt reddere debitum non eſſe peccatum, videtur obuiare quod ait Hieron. Quicunq; vxori debitum reddit, vacare non poteſt orationi, nec carnes agni edere. Item, Si panes propoſitionis ab his, qui vxores ſuas tetigerant, comedi non poterant: quanto magis panis, qui de cœlo deſcendit, non poteſt ab his qui

Hiero. ſerm. in vig. Paſchæ, de eſu agni, to. 4. 1. Reg. 21. b Ioan. 6. d

his qui coniugalibus paulò ante hæſere complexibus, violari atque contingi? non quòd nuptias condemnemus, ſed quòd eo tempore quo carnes agni manducaturi ſumus, vacare à carnalibus operibus debeamus. Hoc capitulum maximè ad miniſtros eccleſiæ pertinere videtur: quibus non licebat ſacra officia celebrare atq; myſteria tempore coniugalis amplexus: quo etiam præſentia ſpiritus ſancti non datur. Vnde idem ait, Connubia legitima carent quidem peccato: nec tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur, pręſentia ſpiritus ſancti dabitur, etiamſi propheta eſſe videatur, qui officio generationis obſequitur.

Quibus temporibus non ſunt celebrandæ nuptiæ. E

Nec ſolum in opere carnali obſeruanda ſunt tempora, ſed ēt in celebrandis nuptiis, ſecundū illud, Non oportet à Septuageſima vſq; in Octauam Paſchæ, & tribus hebdomadis ante feſtum ſancti Ioannis, & ab Aduentu domini vſq; poſt Epiphaniam celebrare nuptias. Quod ſi factum fuerit, ſeparentur. Item Nicolaus Papa, Nec vxorem ducere, nec cōiugia facere quadrageſimali tempore conuenire poſſe vllo modo arbitror.

Con. Ilerdenſe.

Nicolaus papa 1. ad conſulta Bulgarorum.

DE DIVERSIS CONIVGII legibus.

Diſtinct. XXXIII. A

QVæritur hic de antiquis patribus, qui plures ſimul leguntur habuiſſe vxores vel concubinas, vtrum peccauerint? Ad quod dicimus, Pro varietate temporum varia inuenitur diſpenſatio conditoris. Ab exordio enim temporis inter duos tantum, Adā, ſcilicet, & Euam, inchoatum eſt coniugiū, Deo per os Adæ dicente, Homo adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna: & ſecundū inchoationis modū inter duos tantum per omnem ſucceſſionem temporū contraheretur cōiugiū, ſi primi homines in obedientia pſtitiſſent.

32.q.4.c. Recurrat nunc para his ita.

Geneſ. 2. d

Poſt eorum verò copulam filii & filiæ eorum matrimonio coniuncti ſunt, ſed vnus vni tantum. Ideo autẽ fratres ſororibus tunc ſunt copulati, quia non erant aliæ
Geneſ.4.e mulieres vel viri, quibus Adæ filii vel filiæ iungerentur. Primus omnium Lamech duas legitur, ſimul habuiſſe vxores: & hoc in eo arguitur, quia pro expletione carnalis voluptatis id feciſſe perhibetur. Poſtea verò cum iam penè omnes homines falſis diis ſeruirent, paucis in cultu Dei permanentibus, conſultum eſt à Deo plures in matrimonio copulare ſibi: ne illis paucis deficientibus,
Geneſ. 16.a cultus & notitia Dei deficeret. Vnde Abraham viuente vxore ad ancillam intrauit, & ex ea genuit. Iacob etiam
Geneſ.29. & 30. liberis & ancillis ſe copulauit. Et filiæ Loth patre ebrio vſæ ſunt. Cũ enim cæteris in idololatria relictis, Abrahã & filios eius in peculiarem populum ſibi dominus ele-
Geneſ. 19.d giſſet, rite multarum fęcunditate mulierum populi Dei
Deut.7.c multiplicatio quærebatur: quia in ſucceſſione ſanguinis erat ſucceſſio religionis. Vnde etiam in lege maledicta erat ſterilis, quæ non relinquebat ſemen ſuper terram. Hinc etiam ſacerdotibus coniugia decreta ſunt: quia in ſucceſſione familiæ, ſucceſſio eſt officii. Non ergo Abraham vel Iacob deliquit, quia præter vxorem filios ex ancilla quæſiuit: nec illorum exemplo præter coniugale debitum, fœcunditatem in aliqua licet alicui quærere, cum illorum coniugia noſtrorum æquentur virginitati: & immoderatus vſus coniugii noſtri temporis, turpitudinem ferè imitetur fornicationis illius temporis. De hoc Auguſtinus ſic ait, Antiquis iuſtis non fuit peccatum, quòd pluribus fœminis utebantur: nec contra naturam hoc faciebant: cum non laſciuiendi cauſa, ſed gignendi hoc facerent: nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant: nec contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitum. Idem, Obiiciuntur Iacob quatuor vxores: quod quando mos erat, crimen non erat. Sic patriarchæ coniugibus excipientibus ſemen ſuum miſcebantur, non concupiſcentia perficiendæ voluptatis, ſed prouidentia propagandæ ſucceſſionis: ſicut Apoſtoli auditoribus ſuis admirantibus doctrinam ſuam conde-

Cap.47.lib. 22. contra Fauſtum, & 48.to.6.

Actuũ.2.c

condelectabantur, non auiditate conſequendæ laudis, ſed charitate ſeminandę veritatis. Idem alibi. Antiquis temporibus cum adhuc ſalutis noſtræ myſterium velaretur, iuſti officio propagandi nuptias contrahebant, non victi libidine, ſed ducti pietate: qui multo facilius continere poſſent & vellent. Vtebantur tamen coniugibus, & plures vni viro habere licebat: quas caſtius habebat, quam nunc vnam quilibet iſtorum: in quibus videmus, quod ſecundum veniam concedit Apoſtolus. Habebant enim eas in opere generandi, non in morbo deſiderii. Item Ambroſius dixit Sara ad Abraham, Ecce concluſit me dominus ut non pariam. Intra ergo ad ancillam meam, ut filium facias ex ea: & ita factum eſt. Conſidera primum, quòd Abraham ante legem Moyſi, & ante Euangelium fuit. Non ergo in legem commiſit Abraham, ſed legem pręuenit. Nondum enim interdictum uidebatur. Secundò conſidera, quod non ardore aliquo vagę ſuccenſus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillę contubernio coniugalem poſthabuit thorum: ſed ſtudio quęrendę poſteritatis, & propagandę ſobolis. Adhuc poſt diluuium raritas erat humani generis, erat etiam religionis. Denique & Loth ſancti filię hanc cauſam quęrendę poſteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideo publici muneris gratia priuatam culpam prętexit. Item Auguſti. Iuſtus quamuis cupiat diſſolui & eſſe cum Chriſto, tamē ſumit alimentum, non cupiditate uiuendi, ſed officio conſulendi, vt maneat, quod neceſſarium eſt propter alios. Sic miſceri fœminis iure nuptiarum officioſum fuit ſanctis viris, non libidinoſum. Quod enim eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem humani generis: & vtrunq; non eſt ſine delectatione carnali, quę tamen modificata, & refrenante temperantia in vſum naturalem redacta, libido eſſe non poteſt. Quod autem in ſuſtentando uitam illicitus eſt cibus, hoc eſt in quęrenda prole fornicarius vel illicitus concubitus: & quod eſt in cibo licito immoderatior appetitus, hoc eſt in coniugibus venialis ille concubitus.

Idem de bono coniugali. c. 13.

1. Cor. 7. a

Cap. 4. li. 1. de Abrahā.

Gene. 19. d

Geneſ. 19. d

Non

Non præfertur virginitas Ioannis caſtitati Abrahæ. B

In lib. 1. de bono cõiugali. cap. 21. Quod verò caſtitas virginalis non præferatur in merito coniugali caſtitati Abrahæ, Augu oſtendit inquiens, Sicut non eſt impar meritum patientiæ in Petro, qui paſſus eſt, & in Ioanne, qui paſſus non eſt: ſic non eſt impar meritum continentiæ in Ioanne, qui nullas expertus eſt nuptias, & in Abraham, qui filios genuit. Nam illius cœlibatus, & iſtius connubium, pro temporum diſtributione Chriſto militauerunt: ſed cõtinentiam Ioannes in opere, Abraham in ſolo habebat habitu. Melior eſt autem caſtitas cœlibum, quàm nuptiarum: quarum vnam Abraham habebat in vſu, ambas in habitu. Caſtè enim & coniugaliter vixit. Eſſe autem caſtus ſine coniugio potuit, ſed tunc non oportuit. Item Hieronymus. *Hieron. lib. 2, contra Iouinianum, tom. 2.* Quis ignoret ſub alta diſpenſatione Dei omnes retro ſanctos eiuſdem fuiſſe meriti, cuius nunc Chriſtiani ſunt? Quo modo Abraham antè placuit in coniugio, ſic nunc virgines placent in caſtitate. Seruiuit ille legi & tempori ſuo: ſeruiamus, & nos legi & tempori noſtro, *1. Cor. 10. c* in quos fines ſeculorum deuenerunt. Ex his apparet, ꝙ ſancti patres ante legem ſine peccato plures habuerunt vxores vel concubinas. Eas enim nunc uxores appellat *Gene. 30. c* ſcriptura, nunc concubinas Rachel tamen & Lya ambæ vxores fuerunt non concubinæ.

Oppoſitio. C

Si quis opponat, ꝙ fidem thori non ſeruabant illi patres, Dicimus, in hoc ſeruaſſe fidem thori, quia non aliis ſed propriis uxoribus vel ancillis miſcebantur. Ecce quæ fuerit conſuetudo in hac re ante legem. Legis vero tem- *Leuitici. 18. Deut. 24. a* pore interdixit Moyſes carnalem copulam fieri cum matre, cum nouerca, cum ſorore, cũ nepte, cum amita, cũ matertera, cum nuru, & aliis quibuſdam. Permiſit autẽ *Math. 19 a* diuortium fieri dato libello repudii, in quo uir ſcribebat cauſas, pro quibus vxorem repudiabat. Permiſit autem aliam ducere dato priori libello: quod propter duritiam cordis eorum permiſſum Chriſtus dicit, non vt concederetur diſſidium, ſed vt tolleretur homicidium. Permiſit fieri mala, ne fierent peiora: & hoc permitten-

do non

do non Dei iuſtitiam demonſtrauit,ſed in peccatore mi nuit culpam.

Cui licebat plures habere vel non. D

Sed nunquid ſub lege licebat habere plures vxores? Audi quid ſcriptum eſt in Deuteronomio:Non habebit res vxores plurimas, quæ alliciant animam eius. Super quem locum ait Aug. Manifeſtum eſt Salomonem hoc præceptum tranſiſſe. Dauid autem plures habuit, nec præceptum præteriit.Permiſſum eſt enim regi plures habere,non plurimas,quæ alliciant animam, multiplicare?Cum tamen additur. Vt non eleuetur cor eius: alienigenas prohibitum eſſe videtur. Veruntamen multiplicatio vxorum generaliter ꝓhibita eſt. Permiſſum eſt autem regi plures habere,ſed non multiplicare. Veniente autem plenitudinis tempore, quo Chriſti gratia ubique eſt dilatata,reducta eſt lex nuptiarum ad priorem honeſtioremq; inſtitutionem:vt unus uni in figura Chriſti & eccleſiæ coniugantur. Nec quæritur electio muneris in ſucceſſione generis,ſed in perfectione vitæ & ſinceritate ſcientiæ:& virginitas fœcunditati præfertur, & ſacerdotibus continentia indicitur.

Deut. 17.e
2. Reg. 11.b
Aug. cā. 27. ad illud Deutero. 17. Nō multiplicabit. to. 4.
1. Reg. 1. e
Gal. 4. a

De virginitate mentis & carnis. E

Melior eſt autem virginitas mentis quàm carnis.Vnde Amb. Tolerabilius eſt mentem virginem quam carnem habere:vtrunq; bonum eſt,ſi liceat:ſi non liceat ſaltem non caſti homini, ſed Deo ſimus. Virgo proſtitui poteſt,adulterari non poteſt:nec lupanaria infamant caſtitatem,ſed caſtitas etiam loci abolet infamiam. Idem, Non poteſt caro ante corrumpi, niſi mens ante fuerit corrupta.Item Iſid. Non pōt corpus corrūpi, niſi prius animus corruptus fuerit. Mundata enim à contagione anima, caro non peccat. In fine huius capituli aperitur quomodo verū ſit,niſi anima prius fuerit corrupta,corpus nō poſſe corrumpi,ſcilicet,peccato.Illud etiam Augu.aduertendum eſt. Sicut,inquit, ſanctius eſt mori fame, quàm idolothytis veſci:ita ſanctius eſt defungi ſine liberis, quàm ex illicito coitu ſtirpem quærere. Vndecunq; vero naſcantur hoīes,ſi parentū vitia, non ſectentur,&

Amb. in lib. 2. de Virgi. tomo 1.
Cap. 4. lib. ad virginem lapſam.
Iſido in ſynonymis, lib. 2.
Aug. in lib. de bono coniugali. c. 16. in to. 6.

tur, & Deum rectè colant, honeſti & ſalui erunt. Semen enim ex qualicũque homine, Dei creatura eſt: & eo malè, vtenti, malè erit, non ipſum aliquando malum erit.

DE PERSONIS LEGITIMIS.

Diſtinct. XXXIIII. A

NVnc ſupereſt attendere, quæ perſonæ ſint legitimæ ad contrahendum matrimoniũ. Legitimę iudicantur perſonæ ſecundum ſtatura patrũ, quæ diuerſa ſunt. Alię nãq; fuerũt legitimę ante legẽ, aliæ ſub lege, alię in tẽpore gratię, Itẽ in primitiua Eccleſia quędam erant legitimę, quę modo non ſunt. Earũ verò, quę modo legitimę ſunt vel illegitimę, quędam ſunt plenę legitimę, quędam omnino illegitimę, quędam mediæ. Plene legitimę ſunt, quibus non obuiat votum continentię, vel ordo ſacer, vel cognatio, vel diſpar cultus, vel conditio, vel naturæ frigiditas, & ſi quid eſt aliud. Peritus verò illegitimæ ſunt per votum, per ordinem, per cognationem, per diſparem cultũ. Medię verò ſunt, nec plenè legitimæ, nec omnino illegitimæ, per frigiditatem, per conditionem? Si enim tales iunguntur ignorãter, commanere poſſunt quibuſdam accedẽtibus cauſis, & eiſdem deficientibus diuidi.

De frigidis ſeparandis. B

Greg. Rauẽnati epiſcopo, & refertur 33. q. 1. c. Quod autem interrogaſti.

De his enim, qui cauſa frigiditatis debitum reddere non poſſunt, conſulit Gregorius vt permaneant. Sed ſi mulier cauſatur dicens, Volo eſſe mater, & filios procreare, decreuit vt vterque eorum ſeptima manu propinquorum iuret, quòd nunquam carnaliter conuenerint: & tunc mulier ſecundas nuptias contrahat. Vir autem qui frigidæ naturæ eſt, abſque ſpe coniugii permaneat. Ait enim ſic, Interrogaſti de his qui matrimonio iuncti ſunt, & nubere non poſſunt, ſi ille aliam, vel illa alium ducere poſſit: de quibus ſcriptum eſt, Vir & mulier ſi ſe coniunxerint, & poſt dixerit mulier de viro

quòd coire non poſſit cum ea, ſi poteſt probari quod dicit per iuſtum iudicium, alium accipiat: ſi verò ille acceperit aliam, ſeparentur. Item, Requiſiſti de his qui ob cauſam frigidæ naturæ dicunt ſe non poſſe inuicem operam carni dantes, commiſceri. Iſte verò ſi non poteſt ea vti pro vxore, habeat eam quaſi ſororem. Quod ſi retinaculum coniugale voluerit reſcindere, maneant vterque innupti, nam ſi huic non potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conueniet? Item, Si vir aliam vult accipere, manifeſtè patet ratio, quia ſuggerente diabolo odii fomitem exoſam eam habuerit: & ideo eam dimittere mendacii falſitate molitur. Quod ſi mulier cauſatur, & dicit, Volo eſſe mater, & filios procreare: vterque eorum ſeptima manu propinquorum teſtis ſacroſanctis reliquiis iureiurando dicat, vt nunquam per commixtionem carnis coniuncti, vna caro effecti fuiſſent. Tunc mulier ſecundas poſſe contrahere nuptias: humanum dico propter infirmitatem carnis eorum. Vir autem qui frigidæ naturæ eſt, maneat ſine coniuge. Quod ſi & ille aliam coniugem acceperit, tunc hi qui iurauerant, periurii crimine rei teneantur: & pœnitentia peracta priora cogantur recipere connubia. Hoc ſeruandum eſt, cum vterque idem fatetur. Sed vir ſi aſſerit ſe debitum reddidiſſe vxori, & illa diffitetur: cui potius fides habenda ſit, meritò quæritur. De hoc ita ſtatutum eſt, Siquis ita acceperit vxorē & habuerit eam aliquo tempore, & ipſa fœmina dicit ꝙ nunquam coiſſet cum eo, & ille vir dicit quòd ſic fecit: in veritate viri conſiſtat, q̃a vir eſt caput mulieris. Hoc de naturali impoſſibilitate ſtatutum eſt.

33.q.1.cap. Requiſiſti.

Rom.6.c.

Epheſ.5.d

De his maleficiis impediti coire non poſſunt. C

De maleficii autem impedimento hoc tenendum decernitur: Quòd ſi per ſortiarias & maleficas concubitus non ſequitur, hortandi ſunt quibus illa eueniunt, vt ſpiritu contrito & humiliato Deo & ſacerdoti de omnibus peccatis confeſſionem faciant, & lachrymis, orationibus, & ieiunis domino ſatisfaciant: & per exorciſmos ac cętera eccleſiaſticæ diſciplinæ munimina miniſtri eccleſiæ

Hincmarus remenſis archiepiſcopus. 33.q.3 c.Si per ſortiarias.

cleſiæ tales ſanare procurent. Quod ſi non potuerint, ſeparari valebunt. Sed poſtquam alias nuptias expetierint illis viuentibus quibus poſt iunctæ fuerint, prioribus quos reliquerant: etiam ſi poſſibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt. Quod in fine huius capituli continetur: ex rigore magis dictum intelligendum eſt, quàm ex canonica æquitate. Vel intelligendum eſt non poſſe reconciliari prioribus, niſi iudicio Eccleſiæ, quod diuiſio facta fuerat.

De furioſis addit. D

Furioſi quoque dum in amentia ſunt, matrimonium contrahere non valent. Vnde Fabianus, Neque furioſus, neque furioſa matrimonium contrahere poſſunt: ſed ſi contractum fuerit, nō ſeparentur. Item Nicolaus papa, Hi qui matrimonium ſani contraxerunt, & vni ex duobus vel ambobus amentia, vel furor, vel aliqua infirmitas acceſſerit: ob hanc infirmitatem talium coniugia ſolui non poſſunt. Similiter eſt etiam ſciendum de his qui ab aduerſariis execantur, vel membris truncantur, vel à barbaris execti fuerint.

Fabianus 3. d. q. 7. ca. Neque furioſus.

De his qui cum duabus ſororibus dormiunt. E

De his etiam qui cum duabus ſororibus, vel cum duobus fratribus dormiunt, videndum eſt, quid cenſeant canones. Qui dormierit cum duabus ſororibus, & vna ex illis antè fuerit vxor, neutram ex ipſis habeat: nec ipſi adulteri vnquam in coniugio copulentur. Item nec propriæ vxori, licet ſibi reddere debitum: quam ſibi reddidit illicitam, ſororem eius cognoſcendo. Nec poſt mortem vxoris licet ei vel adulteræ copulari in coniugium. Item Zacharias Papa, Concubuiſti cum ſorore vxoris tuæ: ſi feciſti, neutram habeas, & vxor tua ſi non fuerit conſcia ſceleris: & cōtinere non vult, nubat in domino, cui vult. Tu verò & adultera ſine ſpe coniugii maneatis: & dum viuitis, pœnitentiam agite, Quod ait, Cui vult nubat, intelligendum eſt, poſt mortem viri. Vnde Greg. Qui vxores ſuas in adulterio deprehēdunt, nec illa aliam vxorem accipiat, vel aliū virum, quandiu ambo viuunt. Si verò adultera mortua fuerit, vir eius, ſi vult, nubat,

Hic non tenetur.

Zacharias papa ibidem c. concubuiſti.

Gregorius ibidem c. Hi verò qui.

adultera

adultera verò, nũquam, etſi mortuus fuerit vir eius: ſed omnibus diebus pœnitentiæ lamenta perſoluat. Hic de illo adulterio agitur, quod cum cognato viri, vel cognata vxoris committitur.

Non eſt dimittenda vxor pro aliqua macula ſeu deformitate corporis. F

Illud etiam ſciendum eſt, quòd pro aliqua infirmitate vel macula corporali, non licet viro vxorem dimittere, & econuerſo: ſed debet alter alteri ſubſidia prouidere. Vnde Aug. Si vxorem quis habeat ſterilem, ſiue deformem corpore, vel debilem membris, vel cæcam, vel claudam, vel ſurdam, vel ſi quid aliud, ſiue morbis, vel laboribus doloribuſque confectam, & quidquid, excepta fornicatione, excogitari poteſt vehementer horribile: pro ſocietate fideque ſuſtineat. *Aug. in li. 1 de ſermone domini in monte to. 4.*

EODEM IVRE VTITVR VIR ET mulier.

Diſtinct. XXXV. A

HOc etiam notandum eſt, quòd dominus concedat vxorẽ dimitti cauſa fornicationis viro, eadẽ licentia nõ tollitur fœminis. Vnde Hiero. Præcepit dominus vxorẽ nõ dimitti, excepta cauſa fornicationis: & ſi dimiſſa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris præcipitur, hoc conſequenter redundat ad fœminas. Non enim adultera vxor dimittẽda eſt, & vir mœchus tenendus. Item apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris: & eadem ſeruitus pari conditione cenſetur. Ex his oſtenditur, ꝙ mulier poteſt ſuper fornicatione virum conuenire, vt vir mulierem. Vnde Innocentius Papa, Chriſtiana religio adulterium in vtroque ſexu pari ratione cõdemnat: ſed viros ſuos mulieres non facile de adulterio accuſant, viri autem liberius vxores ſuas adulteras apud ſacerdotes deferre conſueuerunt. Et ideo mulieribus prodito earum crimine, negatur communio: virorum autem latente commiſſo, non facilè quiſquam

Matth. 19. a
Hieron. de morte Fabio le ad Oceanum to. 1.
Ibidem.
Innocentius papa. 1. epiſ. 3. Exuperio.

quiſquam ex ſuſpitionibus arcetur: qui tamen ſubmouebitur, ſi eius flagitium detegatur.

Quòd fornicariam nequid dimittere vir, niſi ipſe expers fuerit, & econuerſo. B

Lib. 1. de ſermone in mõte. *Mat. 5. to. 4*

Si verò quæritur, An adulter adulteram poſſit dimittere causa fornicationis? Dicimus, quia nequit adultera vxor dimitti à viro, niſi & ipſe expers fornicationis exiſtat, & econuerſo. Vnde Augu. Nihil iniquius eſt, quàm causa fornicationis dimittere vxorẽ, ſi & ipſe cõuincitur fornicari. Occurrit enim illud, in quo alterum iudicas, teipſum condemnas. Quapropter quiſquis fornicationis causa vult abiicere vxorem, prior debet eſſe fornicatione purgatus: quod ſimiliter & de fœmina dixerim. Idem, Indignantur mariti, ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles adulteris fœminis pœnas: cum tãto grauius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Ex his apparet, quòd adulter adulteram dimittere non valet, & econuerſo.

Rom. 2. a *in lib. 2. de adulterinis cõiugis. c. 8. tomo 6.*

Quòd poſſunt reconciliari qui ſeparantur cauſa fornicationis. C

Si quis autem fornicationis expers fornicariam dimiſerit, alii copulari non poteſt, ſed continere oportet, vel ad dimiſſam redire: ſic & de fœmina. Vnde & Apoſtolus, His qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, non ergo. ſed dominus, vxorem à viro non diſcedere, quod ſi diſceſſerit, maneat innupta, aut viro ſuo recõcilietur. Et de viro addit, Et vir vxorem non dimittat. Sed Amb. ait, Ideo non ſubdit de viro, ſicut de muliere: quia licet viro aliam ducere. Sed, hoc à falſariis in Ambroſii libro poſitum creditur: ſupplendum enim eſſe in viro, quod de vxore præmiſit, apertè dicit Auguſtinus. ſic, Quare non addit de viro, quod præmiſit de muliere, niſi quòd ſimilem formam vult intelligi? vt ſi dimiſerit, quod causa fornicationis permittitur, maneat ſine vxore, aut reconcilietur vxori. Idem, Si nec nubere illi conceditur, viuo viro à quo receſſit, nec huic alteram ducere

1. Cor. 7. b *Matth. 19. a*

Amb. ad illud: Et virũ vxorem nõ.

Aug. lib. 1. de ſermo. domini in monte. tomo 4.

cere viua vxore quam dimiſit: multominus fas eſt illicita cum quibuſlibet ſtupra committere. Idem, Vt non facile dimittatur vxor dominus ſolam fornicationis cauſam excepit: cæteras verò vniuerſas moleſtias, ſi quæ extiterint, iubet pro fide coniugali & pro caſtitate fortiter ſuſtineri: & mœchum dixit, qui à viro ſolutam duxit. Ex his oſtenditur, quod ſi cauſa fornicationis fit ſeparatio, non poteſt vir vel mulier in aliam tranſire copulam. poſſunt autem reconciliari & cohabitare, ſicut prius, ſi dimiſſum alter reuocare voluerit. *Matth. 22.*

Quæ prædicta videntur obuiare. D

Dicit tamen Ioan. Chryſoſt. Si crudelis & iniquus eſt, qui caſtam dimittit: ſic fatuus eſt & iniquus, qui retinet meretricē. Patronus enim turpitudinis eſt, qui celat crimen vxoris. Item Hieron. Cùm mulier vnam carnem in aliam diuiſerit, & ſe fornicatione à marito ſeparauerit, non debet teneri: ne virum quoque ſub maledicto faciat, dicente ſcriptura, Qui tenet adulteram, ſtultus eſt & inſipiens. Idem, ad Amandum presbyterum ſcribens de quadam, quæ viro ſuo viuente alii nupſerat, ſic ait, Rem nouā loquor: immo non nouam, ſed veterem, quæ veteris teſtamenti authoritate confirmatur. Si reliquerit ſecundum virum mulier, & reconciliari voluerit priori, non poteſt.

Chry. ho. 32 in Mat. c. 19 tomo 2.
Hieron. ad c. 19. Matth.
Prouer. 18.
Deut. 2

Determinatio. E

Sed hæc omnia intelligenda ſunt de illa, quæ ab adulterio recedere noluit, nec per pœnitentiam peccatum delere. Quod ſi vir ſcienter patitur, conſentire videtur. Si enim in adulterio perſeuerare elegit, patronus turpitudinis, & lenocinii reus maritus habebitur, niſi eam adulterii reā facere voluerit. Si autem à peccato receſſerit, & per pœnitentiam illud purgauerit, poterit viro reconciliari. Vnde Aug. Quod tibi durum videtur, vt poſt adulterium reconcilietur cōiunx: ſi fides adſit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia eſſe ſanatos? Idem, Non erit turpis nec difficilis, etiam poſt patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugii, vbi per claues regni cœlorum

Ad pollentium lib. 2. c. 6. de adulterinis coniugijs c. 9. eiuſdem lib. 2.

non dubitatur fieri remiſſio peccatorum: non vt poſt viri diuortium adulter reuocetur, ſed vt poſt Chriſti conſortium adultera non vocetur. Item Hermes, Si vir ſcierit vxorem ſuam deliquiſſe & non egerit pœnitentiam mulier, ſed permanet in fornicatione ſua: & viuit cum illa, vir reus erit & particeps peccati eius. Quòd ſi mulier dimiſſa egerit pœnitentiam & voluerit ad virum reuerti, debet recipere peccatricem quæ pœnitentiam egit, ſed non ſæpe.

In lib. qui dicitur paſtor in mãdato 4

De illis qui ſe antè polluerunt per adulterium. F

Solet etiam quæri an valet duci in coniugium quæ prius eſt polluta per adulterium. De hoc Leo Papa ait. Nullus ducat in matrimonium quam prius polluit adulterio. Item, Relatum eſt auribus ſanctorum ſacerdotum, quendam alterius vxorem ſtupro violaſſe: & inſuper mœchæ iuramẽtum dediſſe, quòd poſt legitimi mariti mortem ſi ſuperuiueret, duceret in vxorem: quod & factum eſt. Tale ergo cõnubium prohibemus & anathematizamus. His aliiſque auctoritatibus vetantur in coniugium copulari, qui ſe prius adulterio maculauerunt. Sed contra Augu. oſtendit dicens. Denique mortuo eo cum quo fuit verum coniugium, fieri poteſt cõiugium cum qua præceſſit adulterium. Idem, Poſſe fieri ſanè licitas nuptias, ex perſonis illicite coniunctis honeſto placito ſubſequente manifeſtum eſt.

31. q. 1. cap. Nullus ex cõcilio Tiburienſi. c. 40.

In lib. 1. de nuptijs & cõcu. cap. 10. de bono coniugali, c. 14 Tomo 6.

Determinatio. G

Sed hæc vltima authoritas de concubinis loquitur, perhibens concubinas poſſe tranſire ad honeſtum placitum nuptiarum, ſi caſtitatem & fidem ſeruare velint. Prima verò authoritas Auguſti. de illis agit, qui de peccato pœnituerunt, & nihil in mortem viri machinatæ ſunt nec uiuente viro fidem adulteræ dedit mœchus, quòd eam in coniugio duceret ſi ſuperuiueret. Qui verò hæc faciunt, aliis præmiſſis authoritatibus prohibentur copulari.

SI PRO EXTREMA CONDITIONE valeat vxor ſeparari à viro, & econuerſo.

Diſtinct. XXXVI. A

NVnc de conditione videamus an valeat coniugiũ diuideret? Ad ꝙ dicimus qa nõ negatur ingenua poſſe nubere ſeruo: ſed ſi neſcitur eſſe ſeruilis cõditionis libertè põt dimitti, cũ ſeruitus eius fuerit deprehenſa ſecundũ illud, Si quis ingenuus homo ancillã alterius vxorẽ acceperit, & æſtimat quod ingenua ſit ſi ipſa fœmina fuerit poſtea in ſeruitutem deiecta, ſi eã à ſeruitute redimere poteſt, faciat: ſi non poteſt, ſi voluerit aliam accipiat. Si vero ancillam eam ſcierat & collaudauerat poſt, eam vt legitimã habeat. Itẽ ex eodem, Si fœmina ingenua acceperit ſeruum, ſciens ꝙ ſeruus eſſet, habeat eum: quia omnes vnũ patrem habemus in cęlis vna lex erit viro & fœminæ. Cum dicitur ſciens illum ſeruum, datur intelligi, quòd ſi neſcierit illum ſeruum eſſe non cogitur manere cum ipſo. Si enim conditionis dolum patitur, nõ cogitur adhærere ei cuius fraude decepta eſt. Si autem ſcierit vir conditionem mulieris vel econuerſo: non valet eam dimittere. Vnde Zacharias Papa, Siquis liber ancillam in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittendi eam, ſi conſenſu amborum coniuncti ſunt, niſi ob fornicationem. De illis agit quibus alterutrius conditio nota eſt quando coniunguntur.

In concilio apud Vermeriã. c. 6.

Ibidem c. 8.

29. quæ. 2. Si quis liber.

De copula ſerui & ancillæ diuerſorum dominorum. B

Quæritur etiam, ſi ſeruus vnius ancillam alterius acceperit, an ſit inter eos coniugium? De hoc etiam ita ſtatutum eſt. Dictum eſt nobis, quòd quidam legitima ſeruorum matrimonia poteſtatiua quadam pręſumptione dirimant: nõ attendentes illud, Quod Deus coniunxit homo non ſeparet. Vnde nobis viſum eſt, vt coniugia ſeruorum non dirimantur, etiam ſi diuerſos dominos habeant, ſed in vno coniugio permanentes dominis

Matth. 19.

ſeruiant ſuis. Et hoc in illis obſeruandum eſt, vbi legalis coniunctio fuit, & per voluntatem dominorum. Attende finem huius capituli vbi videtur innui præter voluntatem dominorum inter ſeruum & ancillã non poſſe contrahi coniugium, vel ſi contrahitur non eſſe ratum. Quibuſdam tamen videtur inter eos poſſe fieri coniugium dominis ignorantibus.

De viro qui ſe facit ſeruum vt dimittatur ab vxore. C

Illud etiam notandum, quod ſi mulier virum liberum acceperit, & ille vt cauſam præſtet diſſidii ſe alicuius ſeruum fecerit, nec ille vxorem dimittere, nec illa ob vinculum coniugii in ſeruitutem redigi poterit. Vnde illud Perlatum eſt ad ſanctam ſynodum, quod quidã ingenuus ingenuam acceperit vxorem, & poſt filiorum procreationem occaſione diuortii, cuiuſdam ſeruum ſe fecerit. Vtrùm & mulierem neceſſario teneri debeat: & ſi tenuerit, an illa etiam ſeruituti ſubiici debeat quęſitũ eſt. Iudicatum eſt vxorem minimæ debere dimitti: non tamen ob Chriſti legem mulierem in ſeruitutem redigi, dum ille non ex conſenſu coniugis ſe ſeruum fecerit, quem liberum ipſa maritum acceperat.

In Tiburtĩſi concilio. ibidem ca. Perlatum.

De ætate contrahentium. D

Hoc etiam ſciendum eſt, quòd pueri ante. 13. annos & puellæ ante. 12. annos ſecũdum leges matrimonium inire nequeunt. Quod ſi ante prædicta tempora copulam inierint, ſeparari poſſunt, quanuis voluntate & aſſenſu parentum iuncti fuerint. Qui vero in pueritia copulati poſt annos pubertatis nolunt ſe relinquere, ſed in coniunctione permanere, iam ex hoc efficiuntur coniuges, & deinceps nequeunt ſeparari. Item, Sponſalia ante ſeptennium contrahi non poſſunt. Solo enim conſenſu contrahuntur, qui interuenire non poteſt, niſi ab alterutra parte intelligatur, quod inter eos agitur. Duo illa executi ſumus cum aliorum quorundam adiectione, quibus coniugium ſolui poteſt, nec tamen ſolui ſemper neceſſe eſt. Nunc de illis, quæ perſonas illegitimas penitus faciunt, addendũ eſt, & primum de ordine.

30. q 2. cap. Sponſalia.

IN

IN QVO ORDINE NEQVEAT FIERI coniugium.

Diſtinct. XXXVII.

SVnt igitur quidam ordines, in quibus nullatenus poteſt contrahi cõiugium & ſi interceſſerit copula, fit diuortium: vt ſacerdotiũ, diaconatus, & ſubdiaconatus, In aliis verò permittitur ſortiri coniugiũ, niſi religionis habitũ ſumpſerint, vel continentiæ votũ fecerit. Vnde Leo Papa, Clericos, Lectores, Oſtiarios, Exorciſtas, Acolytos, ſi extra votum & habitum inueniuntur, & continẽtiam profiteri nolunt, vxorem ducere virginem Eccleſia Romana permittit, non viduam vel repudiatam: quia deinceps nec ad ſubdiaconatum prouehi poterunt, nec laicus vxorem ſortitus, niſi virginem, vel bigamus ad clericatum. Item ex Cathaginenſi concilio, Placuit epiſcopos, presbiteros, diaconos, ſubdiaconos etiam ab vxoribus abſtinere: quod ſi nõ fecerint, etiam ab Eccleſiaſtico remoueantur officio. Cæteros vero clericos ad hoc non cogit. Item Leo Papa, Lex continentiæ eadem eſt miniſtris altaris, quæ epiſcopis & presbyteris: qui cum eſſent laici vel lectores, licitè vxores ducere potuerunt: ſed cum ad prædictos peruenerunt gradus, cœpit eis non licere quod prius licuit. Item in ſexta ſynodo, Siquis eorum qui ad clericatum accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari, hoc ante ordinem ſubdiaconatus faciat. Item Calixtus Papa, Presbyteris, diaconibus, ſubdiaconibus, monachis concubinas habere ſeu matrimonium contrahere penitus interdicimus: contra quoque matrimonia ab huiuſmodi perſonis diſiungi, & perſonas ad pœnitentiam debere redigi, iuxta ſanctorum canonum diſtinctionem iudicamus. Item Gregorius, Nullum facere ſubdiaconum epiſcopi præſumant, niſi qui ſe caſtè victurum promiſerit: quia nullus debet ad miniſterium altaris accedere, niſi cuius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata.

Diſt. 32. ca. Seriatim. ex Carthag. con. 5. c. 3. Leo 1. epi. 90 Ruſtico epiſcopo. Diſt. 32. ca. Si quis. Diſt. 27. ca. Presbyteris. Greg. epi. 42 lib. 1. Petro ſubdiacono.

De interfectoribus ſuarum coniugium B

His abiiciendum eſt de occiſoribus ſuarum coniugum: de quibus Nicolaus Papa ſcribit Radulpho Bituricenſi archiepiſcopo: Interfectores ſuarum coniugũ ſine iudicio, (cum non addis adulterarum, vel aliquid huiuſmodi) quid aliud habendi ſunt, quàm homicidæ? ac per hoc ad pœnitentiam redigendi: quibus penitus denegatur coniugium. Hic videtur Nicolaus permittere maritis, pro adulterio aut alio huiuſmodi vxores ſuas interficere. ſed Eccleſiaſtica diſciplina ſpirituali gladio, non materiali criminoſos ferire iubet. Vnde idem Nicolaus Inter hæc veſtra ſanctitas addere ſtuduit, ſi cuius vxor adulterium perpetrauerit, vtrum marito eius ſecũdum mundanam legem interficere liceat? Sed ſancta Dei Eccleſia nunquam mundanis conſtringitur legibus: gladium non habet niſi ſpiritualem. Item Pius papa, Quicunque propriam vxorem abſque lege & ſine cauſa interfecerit, aliamque duxerit, armis depoſitis publicam agat pœnitentiam: & ſi contumax extiterit, anathematizetur vſquequo conſentiat.

33.q.2. Interfectores.

33.q.2. cap. Quicunque propriam.

DE VOTO.

Diſtinct. XXXVIII. A

NVnc de voto inſpiciamus. Votum eſt teſtificatio quædam promiſſionis ſpontaneæ: quæ Deo: & de his quæ Dei ſunt, propriè fieri debet. Sunt tamen & vota ſtultorum, quæ frangenda ſunt.

De votorum differentiis. B

Sciendum verò, quòd votorum aliud eſt commumune, aliud ſingulare. Commune, vt illud quod in baptiſmo omnes faciunt, cum ſpondent renunciare diabolo, & pompis eius: Singulare, vt cum aliquis ſponte promittit ſeruare virginitatem, vel continentiam, vel aliquid huiuſmodi. Item ſingulare votum, aliud eſt priuatum, aliud ſolenne. Priuatum eſt, in abſcondito factum: Solenne verò, in conſpectu Eccleſiæ factum. Itẽ priuatum votum, ſi violetur, peccatum eſt mortale: Solenne

lenne: verò violare, peccatum, & ſcandalum eſt. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent: quia contrahendo mortaliter peccant. Si tamen contraxerint, non ſeparētur: quia probari nō poteſt, quod occultè factum eſt. Qui verò ſolenniter vouent, nullatenus coniugium inire queunt: quibus non ſolum nubere, ſed & velle, damnabile eſt. Vnde Auguſtinus, In coniugali vinculo ſi pudicitia ſeruatur, damnatio non timetur: ſed in viduali cōtinentia, & virginali excellentia virtus muneris amplioris expetitur, qua expetita, & electa, & vota oblata iam nō ſolū capeſcere nuptias, ſed etiam ſi non nubatur, nubere velle dānabile eſt Aug. Vouentibus enim virginitatē vel viduitatem, non ſolum nubere, ſed etiam velle damnabile eſt. Quod Apoſtolus oſtendit Timotheo ſcribens, Adoleſcetiores viduas deuita: cum enim luxuriatæ fuerint, in Chriſto nubere volunt, id eſt, cum poſt votum continētiæ in delitiis egerint vitam, non dico nubunt: ſed nube re volunt in Chriſto, quaſi tunc non ſit peccatum: ſed ꝙ ſit oſtēdit, ſubdens, Habentes damnationē: & quare ſubdit, quia primā fidem irritam fecerunt, etſi non nubendo, tamen volendo, vt voluntatem quæ à propoſito cecidit, appareat eſſe damnatā ſiue ſequantur nuptię, ſiue nō. Damnatur enim propoſiti fraus: dānātur tales, quia continentiæ fidem primam irritam fecerunt, id eſt, votum, vel in voto violato fidem quam in baptiſmo profeſſæ ſunt. Si autem pro voluntate nubendi damnantur, conſtat ſi eam effectui mancipauerint, reuocandum id eſſe in irritum, eaſque arcendas redire ad propoſitum. Vnde Gregorius, Viduas à propoſito recedentes viduitatis, ſuper quibus nos conſuluiſti, credo te noſſe à ſancto Paulo, niſi conuertantur, olim eſſe damnatas: quas & nos apoſtolica auctoritate damnandas, & à communione fidelium atque à liminibus Eccleſiæ arcendas fore cenſemus, vſquequo obediant epiſcopis ſuis, & ad bonum quod cęperunt, inuitè aut voluntariè reuertantur.

Lib. de bono viduitatis, c. 9. Tom. 4.

Eodem ca. 9 continuò.

Ibidem paulò ſuperius.

Ibidem continuò. C

De virginibus autem non velatis, ſi deuiauerint à

prædeceſſore noſtro Innocentio Papa tale decretum habemus. Hæ quæ needum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulauerunt permanere: licet velatę non fuerint, tamen ſi nupſerint aliquo tempore, his agenda pœnitentia eſt: quia ſponſio earum à domino tenebatur. Si enim inter homines ſolet bonæ fidei contractus nulla ratione diſſolui: quanto magis iſta pollicitatio, quàm cùm Deo pepigit, ſolui ſine vindicta non poterit? Item, Si virgines nondum velatæ taliter publica pœnitentia puniuntur, & à cœtu fidelium vſque ad ſatisfactionem excluduntur: quantomagis viduæ, quę perfectioris ætatis, & maturioris conſilii exiſtunt, & habitum religionis aſſumpſerũt, & deinde apoſtatauerũt, atque ad priorem vomitũ ſunt reuerſæ: à nobis & ab omnibus fidelibus, à liminibus Ecleſiæ, & à cœtu fidelium vſque ad ſatisfactionẽ ſunt eliminandę, & carceribus tradendæ. Ex his apparet, virgines vel viduas voto continentię aſtrictas, ſiue fuerint velatæ ſiue non, nullatenus cõiugium ſortiri poſſe. Quod itidẽ de oibus intelligendũ eſt, qui contine tiã vouerũt. Quod enim ante erat licitum, poſt votum fit illicitum.

Innocent. 1. epiſtola 2. ad Victricium epiſcopum Rothomagenſem.

Ibidem continuò.

Non eſt igitur prætermittendum quod Innocentius papa de viduis & puellis decreuit, quæ Chriſto ſpiritualiter nubunt: ſi poſtea publicè nupſerint, non eas admittendas eſſe ad pœnitentiam, niſi hi quibus ſe iunxerant, de mundo receſſerint. Si enim de omnibus hæc ratio cuſtoditur, quæcunque viuente viro alteri nupſerit, adultera habeatur, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia conceditur, niſi vnus de illis fuerit defunctus: quanto magis de illa tenẽda eſt, quæ antè ſe immortali ſponſo coniunxerat, & poſt hoc ad humanas nuptias tranſmigrauit? Attende quòd non ſolùm coniugium talibus negare videtur, ſed etiam locum pœnitentiæ. Sed non ita intelligendum eſt vt aliquando excludantur à pœnitentiæ, quæ digne pœnitentiam agere volunt: ſed illæ non ſunt admittendæ ad pœnitentiam, quę ab inceſtus copula diſcedere noluerint: quia poſt religionis propoſitum non poteſt Deo recõciliari per pœnitentiam,

Innocentius. c. 12. & 13 eiuſdẽ epi. 2

quæ ad habitum ſuæ profeſſionis redire neglexerit. Tūc ille, qui ſe coniunxerat ei, defunctus erit, cum ab eius illicitis amplexibus hæc penitus receſſerit. Cum ergo dicitur, eas non eſſe admittendas ad pœnitentiam, niſi quibus ſe iunxerant, de mundo receſſerint, ſubaudiendum eſt, eis. Tūnc enim eis viri de mundo recedunt & defunguntur, cum ab eorum concupiſcentia iſti ſe alienant. quem ſenſum ſimilitudo ſubdita declarat & confirmat.

Quòd grande malum ſit adulterium. D

Cum vir & mulier legitimè coniuncti ſunt, conſtat alterum àltero viuente ad aliam non poſſe tranſire copulam: alioquin adulterium committitur: de quo Clemēs Papa ait, Quid in omninus peccatis adulterio eſt grauius? Secundum nanque in pœnis tenet locum, quem primum illi habent, qui aberrant à Deo. Grauiſſimè ergo peccant adulteri, grauiter fornicarii, ſed cunctis his grauius inceſtuoſi: quos omnes tranſcendunt contra naturam delinquentes. Vnde Auguſtin. Adulterii malum vincit fornicationem, vincitur ab inceſtu. Peius enim eſt cum matre, quàm cum aliena vxore dormire: ſed horū omnium peſſimum eſt, quod contra naturam fit: ut ſi vir membro mulieris non ad hoc conceſſo vtatur: hoc execrabiliter fit in meretrice, ſed execrabilius fit in uxore.

Clemens epiſto.2. ad Iacobum.

Capit. 8. & 11. de bono coniug. to.6.

De illis qui poſt longam captiuitatem redeunt. E

Hic quæritur de illis fœminis, quæ putātes viros ſuos interemptos, vel in captiuitate, vel ab iniqua dominatione nunquam liberandos, in aliorum coniugia tranſierunt: ſi illi qui putabantur periiſſe remeauerint, vtrum eis reddi debeant: & an ſecundi fornicati ſint, & ipſe reæ adulterii. De hoc Leo Papa ſic ait, Neceſſe eſt vt legitimarum fœdera nuptiarum reintegranda credamus: & remotis his quæ hoſtilitas intulit, cuique id legitimè reformetur quod intulit: procurandumq́; eſt, vt recipiat quiſque quod proprium eſt. Nec tamen culpabils iudicetur, & quaſi alieni iuris peruaſor habeatur, qui perſonam eius mariti, qui iam non eſſe exiſtimabatur, aſſumpſit. Sic enim multa quæ ad eos, qui in captiuita-

Leo pri. epiſto. 77. Nicetæ epiſcopo Aqliēſi.

tem

tem ducti ſunt, pertinebant, in ius alienum tranſire potuerunt: & tamē plenæ iuſtitiæ eſt, vt eiſdem reuerſis reformentur. Ideoq; ſi viri poſt longam captiuitatem reuerſi, ita in dilectione ſuarum coniugum perſeuerant, vt eas cupiant in ſuum redire cōſortium: dimittēdum eſt, & inculpabile iudicandum, quod neceſſitas intulit: & reſtituendum, quod fides poſcit. Sin autem aliquæ mulieres ita vt virorū poſteriorum amore ſunt captæ, vt malint his cohærere, quàm ad legitimum tranſire conſortium: meritò ſunt notandæ: ita vt eccleſiaſtica communione priuentur, quæ de re excuſabili contaminationem criminis elegerunt. Redeant ergo in ſuum coniugia ſtatum: quia ſicut mulieres, quæ ad viros ſuos reuerti noluerint, impiæ ſunt habendæ: ita illæ quæ redeunt, meritò ſunt laudādæ. Ex his oſtenditur, illos qui taliter iunguntur, vt credant virum interemptum, per ignorantiā, aliquam excuſationem habere de peccato: & tātum primam copulam eſſe legitimam, non ſecundam: veniam tamen habere, ſi careat opprobrio malæ voluntatis. Sed ſiquis relicta in patria ſua vxore in longinquam abiens regionem aliam ducat vxorem, deinde pœnitentia ductus eam dimittere velit, aſſerens ſe aliam habuiſſe quæ viuit: nec eccleſia permittat, quæ quod ille aſſerit, ignorat: quæritur in hac ſecunda copula ſit coniugium. Sanè dici poteſt, non eſſe coniugium, & mulierem de crimine excuſari per ignorantiam, virum autem adulterium admiſiſſe. Sed ex quo ad primam redire volens nec valens, cogitur eccleſiæ diſciplina hanc tenere, incipit excuſari per obedientiam & timorem, de hoc quod poſcenti mulieri debitum reddit, à qua ipſe nunquam poſcere debet: & ſic de aliis huiuſmodi ſentiendum eſt.

DE DISPARI CVLTV.

Diſtinct. XXXIX. A

POſt hæc de diſpari cultu videndum eſt, hæc eſt enim vna de cauſis, quibus perſonæ illegitimæ fiūt ad con

trahendum matrimonium. Non enim licet Chriſtiano cum gentili, vel Iudæa inire coniugium: quia etiam in veteri teſtamento prohibitum eſt, fideles viros infideles ducere vxores: domino dicente, Non accipias vxores de filiabus alienigenarum filiis tuis, ne traducant eos poſt Deos ſuos. Iuxta hoc domini præceptum Iudæorũ coniugia cum alienigenis inita Eſdras ſeparauit. Hoc idem etiam in nouo teſtamento ſeruatur. Vnde Aug. Ne nubat fœmina, niſi ſuæ religionis viro: vel ne vir talem ducat vxorem. Id enim, vt dicis, iubet dominus, docet Apoſtolus, vtrumque præcipit teſtamentum. Item Ambroſ. Caue Chriſtiane gentili vel Iudæo filiam tuam tradere: caue ne gentilem vel Iudæam vel alienigenam, id eſt, hæreticam, & omnem alienam à fide tua, vxorem accerſas tibi. Item, Siquis Iudææ, ſiue Chriſtiana Iudæo, ſiue Iudæa Chriſtiano carnali conſortio miſceatur, quicunque tantum nefas admiſerit, à Chriſtiano cœtu protinus ſegregetur. Ex his aliiſque pluribus teſtimoniis apparet, non poſſe contrahi coniugium ab his, qui ſunt diuerſæ religionis & fidei.

Exod. 24. Deute. 7. Eſdræ 10. Lib. 1. de adul. coniug. ca. 21. to. 6. Ambro. c. 9. li. 1. de Abraham. Exo. 34. 1. Cor. 7. Ex concilio Vrbanenſi. 1. Cor. 7.

De coniugio fidelis & infidelis, & duorum infidelium. B

Huic autem videtur obuiare, quod Apoſtolus ait de imparibus coniugiis. Ego dico, non dominus, Siquis frater habet vxorem infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam: & ſiqua mulier, &c. Sed aliud hoc eſſe, aliud illud, euidenter oſtendit Auguſt. ibi enim agitur de illis coniugiis fidelium & infidelium, quę contrahuntur ab eis in diſpari religioni & fide manentibus: Apoſtolus verò agit de illis, qui vnius eiuſdemq; infidelitatis fuerunt, quando coniuncti ſunt. Sed cum veniſſet euangelium, alter ſine altera credidit. Intelligis ne quid dicam? Attende, vt rem ipſam diligentius explanem. Ecce coniuges duo vnius infidelitatis fuerunt quando coniuncti ſunt: nulla de his quæſtio eſt, quæ pertineat ad illud præceptum veteris & noui teſtamenti, quo prohibetur fidelis cum infideli copulare coniugium. Iam ſunt coniuges, & ambo adhuc ſunt infideles. Tales ſunt adhuc, quales coniuncti ſunt. Venitque

Aug. eodem ca. 21. li. 1. de adulterĩ coniug.

euange-

euangelii prædicator, credidit eorum vnus vel vna, ſed ita vt infidelis cum fideli habitare conſentiat. non iubet dominus, vt fidelis infidelem dimittat taliter cōiunctū. Nec Apoſtolus iubet, vt non dimittat, ſed conſulit: vt ſiquis aliter agat, non ſit tranſgreſſor, ſicut & de virginibus conſulit. Monet autem, quod eſt lucrandi occaſio, cum poſſit licitè relinquere, ſed non expedit. Tunc enim non expedit id quod licitum eſt, quando permittitur quidem, ſed ipſius vſus aliis affert impedimentum ſalutis: ſicut diſceſſio fidelis ab infideli, quam non prohibet dominus, quia coram illo non eſt iniuſta: ſed Apoſtolus ne fiat, conſilio charitatis ſuadet, vt nemo in ea re iuſſionis neceſſitate teneatur, ſed conſilii voluntate liberè faciat. Ex his monſtratur, inter infideles coniugium eſſe, & conſilium Apoſtoli non obuiare præcepto domini, quo iubet fidelem non iungi infideli, & ſi coniuncti fuerint ſeparari. Legitur enim quòd Eſdras propheta, immo dominus per eum iuſſit Iſraelitis vxores dimittere alienigenas: per quas ibant ad Deos alienos, non illæ per maritos acquirebantur Deo. Rectè hoc præcipit: quia per Moyſen iuſſerat dominus, ne quis vxorem alienigenam duceret. Merito ergo quas duxerant domino prohibente, domino iubente dimiſerunt: quia vt ait Ambroſius, Non eſt putandum matrimonium, quod extra decretum Dei factum eſt: ſed cum cognoſcitur emendandum: vt quandó fidelis infideli copulatur. Sed vt ait Augu. Cum cœpiſſet gentibus euangelium prædicari, iam coniunctos gentiles gentilibus comperit coniugibus: ex quibus ſi non ambo crederent, ſed vnus vel vna, & infidelis cum fideli conſentiret habitare, nec prohiberi à domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi. Ideo non prohiberi, quia iuſtitia permittit à fornicanti diſcedere. Et infidelis hominis fornicatio eſt maior in corde, nec vera eius pudicitia cum cōiuge dici poteſt: quia omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, quāuis veram fidelis habeat pudicitiam, etiam cum infideli coniuge, quæ non habet veram. Ideo autem nec iuberi, quia nec contra iuſſionem domini gentiles fuerunt ambo

Augu. ibidē lib. 1. ca. 18.
1. Cor. 7.
Aug. ad Pollentium lib. 1. cap. 13.
1. Cor. 7.
1. Eſdr. 10.
Amb. ad c. 7. pri. ad Corinth.
Aug. lib. 1. & ca. 18 de adult cōiug.
Matth. 19.

bo coniuncti. Licitum ergo erat per iuſtitiam, fideli infidelem dimittere: ſed licitum non erat faciendum, propter liberam beneuolentiam. Euidenter apparet & inter infideles cõiugium eſſe, & Apoſtolum de illis agere, qui in infidelitate coniuncti fuerunt, & pòſt alter ad fidem conuerſus eſt: cum quo etiam infidelis habitare conſentit, & hunc non dimittere fideli conſulit Apoſtolus: quia fortè per fidelem ſaluabitur infidelis.

De fornicatione ſpirituali, ob quam poteſt dimitti coniunx. C

Poteſt tamen dici licitè dimittere: quia infideli eſt fornicatio, ſi non corporis, tamen mentis. Cauſam enim fornicationis dominus excepit. Fornicationem vero generalem, & vniuerſalem intelligere cogimur, non modo ſcilicet, corporalem, ſed & ſpiritualem: de qua Auguſt. ait. Idololatria & quælibet noxia ſuperſtitio, fornicatio eſt. Dominus autem permiſit & cauſa fornicationis vxorem dimitti, ſed non iuſſit: & ſic dedit Apoſtolo locum monendi, vt qui voluerit non dimittat: poteſt tamen licitè dimittere. Si enim fornicatio carnis deteſtanda eſt in coniuge, quanto magis fornicatio mentis, id eſt, infidelitas?

In gloſ. 1. Corint. 7. Si quis. Matth 5. & 19. lib. pri. Aug. in ſer. domini in monte.

Pro quibus vitijs poſſit dimitti. D

Si autem quæris, An propter aliud vitium, niſi propter infidelitatem vel idololatriam, poſſit dimitti? Attende, quid Auguſtinus ait: Si infidelitas fornicatio eſt, & idololatria infidelitas, & auaritia idololatria: non eſt dubitandum, & auaritiam fornicationem eſſe. Quis ergo quãlibet illicitam concupiſcentiam poteſt à fornicationis genere ſeparare, ſi auaritia fornicatio eſt? Ex quo intelligitur, quòd propter illicitas concupiſcentias non tãtum, quæ in ſtupris cum alienis viris vel fœminis committuntur, ſed ob quaſlibet, quæ animam à lege Dei aberrare faciunt, & perniciosè corrumpi, poſſit ſine crimine & vir vxorẽ ſuã dimittere, & vxor virum. Item, Rectiſſimè dimittitur, ſi viro ſuo dicat. Non ero vxor tua, niſi mihi de latrocinio diuitias congreges, vel, niſi ſolita lenocinia exerceas, aut ſi quid aliud facinoroſum vel flagitio-

Ibidem. vbi ſupra, paulò inferius.

Aug. de fide & operibus, ca. 16. to. 4.

flagitioſum à viro ſuo expetat. Tunc ille, ſi veraciter pœnitens eſt, habetque fidem per dilectionem operantem, membrum, quod eum ſcandalizat, amputabit. Ex his apparet, quòd non ſolum infidelitas, ſed etiam quælibet concupiſcentia, quę perniciosè turpiterque corrumpit, fornicatio ſpiritualis eſt: per quam vir vxorem, vel vxor virum dimittere poteſt. Conſulit tamen Apoſtolus, ne fidelis dimittat infidelem volentem cohabitare, nec à Deo reuocare.

Math. vlt.

1. Corin. 7.

Si fidelis liceat aliam ducere infideli diſcedent, vel dimiſſa. E

Gloſ. ordi. ex Ambr. ad c. 7 pri. ad Corinth.

Hic quæritur, Si fidelis dimittat infidelem, vel infidelis à fideli diſcedat, an liceat fideli alia ducere? Videtur auctoritas teſtari, q illa viuente alteram ducere non valeat. Amb. enim verba Apoſtoli exponens ait, Alioquin ſi diſceditis ab inuicem, & volentes cohabitare dimittitis, & aliis vos copulatis, adulteri eſtis: & filii veſtri, qui de hac copula naſcuntur, immundi, id eſt, ſpurii ſunt. Item, Si quis habuerit vxorem virginem ante baptiſmũ viuente illa poſt baptiſmum alteram habere non põt. Crimina enim in baptiſmo ſoluuntur, non coniugia.

Ex conc. Meldenſi.

Quæ præmiſsis contraria uidentur. F

Ambr. ad c. 7. pri. ad Corinth. Non eſt enim.

Sed contra Ambr. teſtatur, Si infidelis (dicit Apoſtolus) diſcedit, diſcedat. Non enim eſt ſeruituti ſubiectus frater aut ſoror in huiuſmodi: quia non debetur reuerẽtia coniugii ei, qui horret auctorem coniugii. Non eſt enim ratum matrimonium, quod ſine deuotione Dei eſt: & ideo non eſt peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, ſi alii ſe copulauerit. Contumelia enim creatoris ſoluit ius matrimonii circa eum, qui relinquitur, ne accuſetur alii copulatus. Infidelis autem diſcedens, & in Deum peccat, & in matrimonium. nec eſt ſeruanda ei fides coniugii, qui ideo receſſit, ne audiret Chriſtum eſſe Deum Chriſtianorum coniugiorum, Si verò ambo crediderint, per cognitionem Dei confirmatur cõiugiũ.

Determinatio. G

Attende, hæc prædictis contraria poſſe videri, ita vt ſibi Amb. contradicere videatur. Sed diſtinguendum eſt hic,

hic, aliud eſſe dimittere volentem cohabitare: aliud, dimitti propter Deum ab illo, qui horret nomen Chriſti. Ibi lex beneuolentię non ſeruatur, hic veritas cuſtoditur & ideo cum liceat dimittere volentem cohabitare, non tamen ea viuente aliam ducere licet. Diſcedentem vero ſequi non oportet: & ea viuente aliam ducere licet. Sed hoc non eſt intelligendum, niſi de his, qui in infidelitate ſibi copulati ſunt. Sed ſi ad fidem uterq; conuentus eſt, vel ſi vterq; fidelis matrimonio con unctus eſt, & poſt alter eorum à fide diſceſſerit, & odio fidei coniugem reliquerit: dimiſſus diſcedentem non comitabitur. nec tamen illa viuente alteram ducere poterit: quia inter eos fuerat ratum coniugium, quod non poteſt diſſolui. 28.q.2.

Quidam dicunt coniugium non eſſe inter infideles, & quare. H

Sunt tamen nonnulli, qui inter infideles aſſerunt non eſſe coniugium: quia nec rata, nec legitima eſt eorum copula. Rata non eſt, quia ſolui poteſt: nec legitima, qa Apoſtolus ait, Omne quod nō eſt ex fide, peccatum eſt. Eorum autem coniunctio non eſt ex fide, & ideo peccatum eſt. Non eſt ergo coniugium: quia nullum coniugium peccatum eſt. Aug. etiam dicit, quia non eſt vera pudicitia infidelis cum fideli. Sed vera negatur eſſe pudicitia: non quod infidelium coniugium non ſit verum, ſed quia non habet illud triplex bonum, quod excuſat coitum, & meretur præmium. Item illud Apoſtoli, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: non ita intelligendum eſt, vt quicquid ſit ab infidelibus peccatum ſit: ſed omne, quod fit contra fidem, id eſt, conſcientiam, male fit, & ad gehennam ædificat, Vel in omni eo quod infidelis facit, peccat: non quia illud facit, ſed quia non eo modo illud facit quo debet, non referens ad debitum finem.

Rom. 14. *Aug c. 18. li.1.de adul. coniug. 10 6.*

Quòd legitimum ſit coniugium infidelium, ſed non ratum, & quare. I

Copula ergo maritalis, quæ eſt inter infideles, coniugium eſt legitimum, ſed non ratum, Legitimum,

quia eſt inter legitimas perſonas: ſed non ratum, quia ſine fide. Coniugium vero fidelium eſt legitimum, & rá tum, ſi tamen legitimæ ſunt perſonæ. Quod autem legi

In lib. de fi- tima ſit infidelium coniuuctio Auguſti. teſtatur dicens,

de & operi- Vxor legitima ſocietate coniuncta, ſine vlla culpa re-

bus, ca. 16. linquitur, ſi cum viro Chriſtiano permanere noluerit.

tom. 4. Ex hoc etiam probatur, quod infidelis ad fidem conuer ſo Apoſtolus conſuluit infidelem non dimittere: quod

1. Cor. 7. non faceret, ſi nõ eſſet inter eos legitimum coniugium. Legitimum eſt, quod legali inſtitutione, vel prouinciæ moribus, non contra iuſſionem domini contrahitur.

DE COGNATIONE CARNALI ET ſpirituali: & prius de carnali.

Diſtinct. XL. A

NVnc ſupereſt de cognatione aliquid dicere. Eſt autem cognatio alia carnalis, alia ſpiritualis, Primum de carnali cognatione, & affinitate in ſpiciamus. Cognati ergo vel affines in ſeptimo

Greg. epiſt. gradu, vel infra, copulari non debent. Vnde Grego. Pro-

31. lib. 12. geniem ſuam vnumquenq;, vſque ad ſeptimam obſer-

ad Felicem uare decernimus generationem: & quandiu ſe agnoſcũt

Siciliæ epi- affinitate propinquos vel cognatos, ad coniugalem co-

ſcopum. pulam accedere denegamus: quod ſi fecerit, ſeparentur.

Nicolaus. 2. Item Nicolaus Papa, De conſanguinitate ſua nullus

c. 11. ſynodi vxorem ducat vſque poſt generationem ſeptimam, vel

Romanæ. quouſque parentela cognoſci poteſt. Item, Nulli ex pro pinquitate ſui ſanguinis vſque ad ſeptimum gradum

Ex côc. Lug. vxores ducant. His auctoritatibus aliiſque pluribus, conſanguineorum coniunctiones prohibentur, vſque ad ſeptimum gradum.

De computatione graduum conſanguinitatis. B

Iſid. lib. 9. Quomodo autem gradus conſanguinitatis compu-

Etymo. c. 5. tandi ſint, Iſido. oſtendit ſic: Series conſanguinitatis ſex gradibus dirimitur, hoc modo: Filius & filia, quod eſt frater, & ſoror, ſit ipſe truncus. Illis ſeorſum ſeiunctis, ex

radice

radice illius trunci egrediuntur iſti ramunculi nepos & neptis, primus. Pronepos & Proneptis, ſecundus: Abnepos & Abneptis, tertius: Adnepos & Adneptis, quartus: Trinepos & Trineptis, quintus: Trinepotis nepos & trineptis neptis, ſextus. Attende, quòd ſex gradus tãtum ponit Iſidorus, quia truncum inter gradus non computat. Alii verò, qui ſeptem gradus ponunt, truncum inter gradus computant. Variè nanque computantur gradus conſanguinitatis. Alii enim patrem in primo gradu, filios in ſecundo ponunt: Alii primum gradũ filios appellant, negantes gradum cognationis intèr patrem & filium eſſe, cũ vna caro ſint pater & filius. Auctoritates ergo, quæ cõſanguinitatis cautelã vſq; in ſeptimum gradum prohibent, patrẽ ponunt in primo gradu. Illi vero, qui vſq; ad ſextum gradũ prohibent, primum gradum filios appellant. Atque ita fit, vt eædem perſonæ ſecundũ hanc diuerſitatem inueniantur in ſexto, & ſeptimo gradu. Patrem vero in primo gradu ponit, qui fratres dicit eſſe ſecundum gradũ. Hoc modo, cõputat Zacharias Papa, inquiens, Parentelę gradus taliter computamus. Ego & frater meus vna generatio ſumus, primumq; gradum efficimus. Rurſus, filius meus, & fratris mei filius ſecunda generatio ſunt, & ſecundum gradum faciunt: atq; ad hunc modum ceteræ ſucceſſiones. Inter illos vero qui ſex cõputant gradus, & illos qui ſeptem computant gradus, nulla in ſenſu exiſtit diuerſitas, quãuis in numero graduum varietas videatur. Vltima enim generatio ſi à fratribus ſumat initium numerandi, ſeptima inuenitur. *Ibidẽ.c.Parentelæ.*

Quare ſex gradus computantur. C

Quare vero ſex cõputet Iſidorus, ipſe aperit dicens, Conſanguinitas dum ſe paulatim propaginum ordinibus dirimens vſque ad vltimum gradum protraxerit, & propinquitas eſſe deſierit, tunc primum lex in matrimonii vinculũ eam recipiet, & quodammodo incipiet reuocare fugientem. Ideo autem vſque ad ſextum generis gradum conſanguinitas conſtituta eſt, vt ſicut ſex ætatibus mundi generatio & hominis ſtatus finitur: ita *Iſidor. lib. 9 Etimolog. cap. 6.*

propinquitas generis tot gradibus terminetur. In his ſex gradibus omnia propinquitatum nomina continentur: vltra quos nec affinitas inueniri, nec ſucceſſio poteſt amplius prorogari. Secundum alios, ſeptem gradus ideo computantur, ita vt poſt ſeptem gradus ſponſus ſponſæ iungatur: ſicut poſt hanc vitam, quę ſeptem diebus agitur, eccleſia Chriſto iungetur. His autem occurrit illud quod Greg. Auguſtino Anglorum epiſcopo, à quo requiſitus fuerat quota generatione debeant copulari, reſcribit ſic: Quædam lex Romana permittit, vt ſiue fratres, vel ſororis ſeu duorum fratrem germanorum, ſeu duarum ſororum filius & filia miſceantur. Sed experimento didicimus, ex tali coniugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere. Vnde neceſſe eſt, vt quarta vel quinta generatio fidelium licenter ſibi coniungatur. Sed poſt multum temporis idem Grego. à Felice Meſſanæ Siciliæ præſide, requiſitus verùm Auguſtino ſcripſerit, vt Anglorum quarta generatione contracta matrimonia non ſoluerentur. inter cætera talem reddidit rationem: Quod ſcripſi Auguſtino Anglorum epiſcopo, ipſi etiam Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quod cœperat metuendo auſteriora recederet, ſpecialiter & non generaliter me agnoſcas ſcripſiſſe. Nec ideo hæc eis ſcripſi, vt poſtquam in fide fuerint ſolidati, ſi infra propriam conſanguinitatem inuenti fuerint, non ſeparentur: aut infra affinitatis lineà, id eſt, vſque ad ſeptimam generationem iungantur.

Greg. cap 6. ad interrog. Aug. epiſcopi Anglo.

Greg. epiſt. 31 lib. 12. Felici epiſcopo Meſſanæ Siciliæ.

Ibidem.

DE GRADIBVS AFFINITATIS.

Diſtinct. XLI.

A

NVnc de affinitate vidẽdum eſt: de qua Greg. ait, Porro de affinitate, quam dicitis parẽtelam eſſe, quæ ad virum ex parte vxoris, ſeu quæ ex parte viri ad ſi vxorẽ pertinet, manifeſta ratio eſt: quia ſi ſecundum diuinam ſenten tentiam ego, & vxor mea ſumus vna caro, profecto mihi & illi mea ſuaque parentela

35 q. 5. cap. Porro de affinitate.

rentela propinquitas vna efficitur. Quocirca ergo & ſoror vxoris meæ, in vno & primo gradu erimus filius verò eius, ſecundo gradu erit à me: neptis vero, in tertio. Idque vtrinque in cæteris agendum eſt, in ſucceſſionibus. Vxorem verò propinqui cuiuſcunque gradus ſit, ita me oportet attendere, quemadmodum ipſius quoque gradus aliqua fœmina propriæ propinquitatis ſit. Quòd nimirũ vxori meæ de propinquitate viri ſui in cunctis cognationis gradibus conuenit obſeruare. Qui vero alioſum ſentiunt. Antichriſti ſunt. Item Iulius Papa, Aequaliter vir coniugatur cõſanguineis propriis, & conſanguineis vxoris. Item Iſid. Sanè conſanguinitas quæ in proprio viro couſeruanda eſt, etiam in vxoris parentela de lege nuptiarũ cuſtodienda eſt: quia conſtat eos duos fuiſſe in carne vna. Ideoque cõmunis eſt illis vtráque parentela. Item Iulius Papa, Nullum in vtroque ſexu permittimus ex propinquitate ſui ſanguinis vel vxoris, vſque ſui ſeptimum generationis gradum, vxorem ducere, vel inceſti macula copulari: quia ſicut non licet cuiquam Chriſtiano de ſua conſanguinitate, ſic nec de conſánguinitate vxoris coniugem ducere, propter carnis vnitatem. Item Gregor. De affinitate conſanguinitatis, per gradus cognitionis placuit vſque ad ſeptimam generationem obſeruare. Nam & hæreditas rerum per legales inſtrumentorum definitionis ſancita, vſque ad ſeptimum gradum hæredum protendit ſucceſſionem. Non enim eis ſuccederent, niſi de propagine cognationis deberetur. His auctoritatibus inſinuatur, & quæ ſit affinitas, & vſque ad quem gradum ſit obſeruanda, ſcilicet, vſque ad ſeptimum.

35 q 3 c. æqualiter. Concil. Vormacienſis, cap. 78.

Ibidem. c. Nullum.

In concilio Medden. ibidem c. de affinitate.

Variæ traditiones de affinitate. B

Sed alii videntur concedere, in quinta generatione inter affines contrahi coniugium, & in quarta etiam ſi contractum fuerit, non ſepararі. Ait enim Fabianus Papa, De propinquis qui ad affinitatem per virum & vxorem veniunt, defuncta vxore vel viro in quinta generatione iungantur: in quarta ſi inuenti fuerint, non ſeparentur

Ibidẽ. c. De propinquis.

rentur. In tertia vero propinquitate, non licet vxorem alterius accipere poſt obitum eius. Aequaliter vir iungatur in matrimonio eis, qui ſibi conſanguinei ſunt, & vxoris ſuæ conſanguineis, poſt mortem vxoris. Ecce hic cōceditur, in quinta vel quarta propinquitate affinium fieri coniugium. Iulius etiam papa ait, Statutū eſt, vt relictā patris vxoris ſuæ, relictā fratris vxoris ſuæ, relictā filii vxoris ſuæ, nemo ſibi in matrimoniū ſumat: relictam vxorem cōſanguineorum vxoris ſuæ vſque in tertiā progeniē nemo in vxorem ſumat. In quarta vero & quinta, ſi inuenti fuerint, non ſeparentur. Ecce quàm variè de affinitatis obſeruatione loquuntur auctores. Alii enim vſque ad ſeptimū gradum eam obſeruari ſanciunt. Alii vero in quinto vel quarto matrimonio contracta non diuidunt. Sed illi veritatis rigorem, iſti miſericordiæ diſpenſationem videntur proponere. Poteſt enim eccleſia diſpenſare in copula affinium vſque ad tertium gradū: ſicut Greg. diſpenſauit in quarto gradu conſanguinitatis. Illud autem non eſt prætereundum, quod Gregorius Venerio epiſcopo ſcripſit: Sedem apoſtolicam conſulere decreuiſti, ſi mulier copula nuptiali extraneo viro coniuncta, cognationi eius pertineat, ſi eo defuncto cognatio maneat, uel ſub alio viro cognationis vocabula diſſoluantur, vel ſi ſuſceptæ ſoboles poſſint legitimè ad prioris viri cognationis tranſire copulam. Si vna caro fiunt: quomodo aliquis eorum poteſt propinquius vni ꝑtinere, niſi pertineat alteri? Hoc minimè poſſe fieri credendum eſt. Porro vno defuncto, in ſuperſtite affinitas non deletur: nec alia copula coniugalis affinitatē copulæ prioris ſoluere válet: ſed nec alterius cōiunctionis ſoboles placet ad affinitatis prioris viri conſortium tranſire. Siquis ergo ſacrilego & temerario auſu in defuncto quærit propinquitatē extinguere, vel ſub altero affinitatis vocabula diſſipare, vel ſi ſuſceptas ſoboles alterius copulæ propinquitati prioris credit legitimè ſociari: hic negat Dei verbum validum eſſe quod dixit, Erunt duo in carne vna. Ecce hic prohibet, ſi mortuo primo viro vxor eius alii nupſerit.

Ibidem. c. et hoc quoque.

35. q. 10. c. Fraternitatis.

Geneſ 2.

Matth. 19.

filios

filios de ſecundo viro genitos ducere vxores de cognatione prioris viri: quia filii mediante matre, ad cognationem prioris viri pertinent, cum quo mater eorum vna caro extiterat. Hoc idem etiam Innocentius Papa ait, Siqua mulier ad ſecundas nuptias tranſierit, & ex eis ſobolem genuerit, nullatenus poteſt ad conſortium cognationis prioris viri pertingere. Hoc autem obſeruandum eſt vſque ad ſeptimum generis gradum. ſed maximè, vſque ad tertium & quartum, ſicut ſupra poſitum eſt.

Gratianus ex ſynodo Romana refert. 35, q. 10. c. Siqua mulier.

Si coniugium ſit inter eos, qui nota conſanguinitate diuiduntur C

Et eſt ſciendum, quod eccleſia infra prædictos gradus conſangninitatis coniunctos ſeparat. Si autē ignoranter coniuncti fuerint in conſpectu eccleſiæ, & poſtmodum probata conſanguinitate eiuſdem iudicio ſeparati: quæritur vtrùm copula illa coniugium fuerit? Quibuſdam videtur non fuiſſe coniugium, quia non erant legitimæ perſonæ: ſed tamen de crimine excuſantur per ignorantiam, & quaſi coniugium reputatur, quia bona fide, & per manum eccleſiæ conuenerunt. Vnde & filii eorum legitimi habentur: Alii vero dicunt fuiſſe coniugium, licet non eſſent legitimæ perſonę: quia talium coniunctiones vocant canones coniugia, vbi de perſonis agitur, quarum teſtimonio conſanguineorum ſit dirimenda coniunctio. vnde Vrbanus Papa. Si duo viri vel tres conſanguinitatem iureiurando firmauerint, vel ipſi fortè confeſſi fuerint, coniugia diſſoluantur. Si verò neutrum contigerit, epiſcopi eos per fidem Chriſti obteſtentur, quatenus palam fateantur, ſi ſe recognoſcunt conſanguineos. Si ſe iudicio epiſcoporum ſegregauerint, alia matrimonia non prohibeantur contrahere. Idem, Notificamus tibi, vt cum tres vel duo ex propinquioribus eius qui accuſatur, hanc propinquitatem iuramento firmauerint: vel ſi duo vel tres ex antiquioribus Ianuenſibus, quibus hęc propinquitas eſt nota, qui bonæ famæ & veracis teſtimonii ſint, re-

35. q. 6. Si duo viri.

Idē Ricardo Ianuen. ep̄o vbi ſupra. Notificamus.

moto amore, timore, precio & omni malo ſtudio, quæ dicta firmauerint: ſine mora coniugia diſſoluantur. Conſanguineos verò extraneorum nullus accuſet, vel conſanguinitatem in ſynodo computet: ſed propinqui ad quorum notitiam pertinet. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus & veracioribus, quibus propinquitas tota nota ſit, epiſcopus canonicè perquirat: & ſi inuenta fuerit, ſeparentur. Ecce quibus accuſantibus vel teſtificantibus dirimenda ſit conſanguineorum coniunctio, quæ coniugium vocatur.

Fabianus papa ibidem c. Conſanguinitatis.

Diſtinctio vtilis, Quid ſit fornicatio. D

Hic dicendum eſt, quod aliud eſt fornicatio, aliud ſtuprum, aliud adulterium, aliud inceſtus, aliud raptus. Fornicatio, licet ſit genus omnis illiciti coitus, qui fit extra vxorem: tamen ſpecialiter intelligitur in vſu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. Stuprum propriè eſt virginum illicita defloratio. Adulterium, eſt alieni thori violatio. vnde adulterium dicitur, quaſi alterius thori acceſſio. Inceſtus, eſt cōſanguinearum, vel affinium abuſus. Vnde inceſtuoſi dicuntur, qui conſanguineis vel affinibus ſuis abutuntur. Raptus admittitur, cum puella violēter à domo patris educitur, vt corrupta in vxorem habeatur. Siue puellæ, ſiue parentibus vis illata conſtiterit, hic morte mulctatur: Sed ſi ad eccleſiam cum rapta confugerit, priuilegio eccleſiæ mortis impunitatem meretur. Addendum eſt etiam illud Alexandri, qui ait, Quod fratres ſororve vxoris tuæ cognati dicuntur, æquiuocationis iure fit, & neceſſitate vulgaris appellationis potius, quam vlla cognationis cauſa. Vxor enim fratris, fratriſſa potius quàm cognata vocatur. Mariti frater, leuir dicitur. Duorum fratrum vxoris, ianitrices vocantur, quaſi eandē ianuam intrantes. Viri ſoror, glos appellatur. Sororis autem vir non habet ſpeciale nomen, nec vxoris frater.

36. q. 1. cap. Lex præteritorum.

Alexand. 2. 35. q. 5. c. Quod autē frater.

DE SPIRITVALI COGNATIONE.

Diſtinct. XLII. A

DE parentalium gradum famoſa quæſtione, aliquid licet minus ſufficienter, diximus. Iam de ſpirituali cognatione addamus, quę etiam perſonas impedit, vt non ſint legitimæ ad ineundas nuptias. Tria quidem ſunt, conſanguinitas, affinitas & ſpiritualis germanitas. Conſanguinitas eſt inter eos, qui iunguntur ſecunduum lineam generis: Affinitas inter eos, qui genere quidem non ſunt coniuncti, ſed mediante genere ſunt ſociati. verbi gratia, Vxor filii fratris mei qui non eſt de genere meo, per ipſum qui eſt de genere meo, mihi affinis facta eſt, & ego illi. Spiritualis proximitas, eſt inter compatrem & commatrem: & inter eos, quorum vnus alterum de ſacro fonte leuauit, vel in cathecizatione aut confirmatione tenuit. Eſt etiam inter filios eiuſdem hominis carnales & ſpirituales. *Hugo ſen. 4.ca.13.*

Qui ſint filij ſpirituales. B

Spirituales filii ſunt, quos de ſacro fonte leuamus, vel in cathecizatione ſeu confirmatione tenemus. Filii etiam & filiæ ſpirituales eorum ſunt, qui trinæ merſionis vocabulo eos ſacro baptiſmate tingunt. Dicitur etiam ſpiritualis filia ſacerdotis, quæ ei peccata ſua confitetur. Vnde Symmachus Papa, Omnes quos in pœnitentia ſuſcipimus, ita noſtri ſpirituales ſunt filii: vt & ipſi quos vel nobis ſuſcipientibus, vel ſub trinæ merſionis vocabulo mergentibus, vnde baptiſmi regenerauit. Syluester etiam admonet, vt ad ſuam filiam pœnitentialem nullus ſacerdos accedat: quia ſcriptum eſt, Omnes, quos in pœnitentia accipimus, ita noſtri filii ſunt, vt in baptiſmo ſuſcepti: quorum omnium flagitioſa eſt commixtio. Quod autem compater & commater ſibi iungi nequeant, nec pater ſpiritualis: nec mater filiæ, vel filio ſpirituali, ex concilio Maguntinenſi doce- *30. q.1.c. Ad limina.*

In Concilio Maguntinẽſi.30.q.1.c. De eo.

tur. De eo quod interogaſti, ſi aliquis filiolam ſuam duxerit in vxorem, & de eo qui concubuit cum matre ſpirituali, & de eo qui filium ſuum baptizauit, & vxor eius eum de fonte ſuſcepit, hac cauſa ut diſſidium fieret coniugii, ſi poſt in tali copula poſſunt permanere; ſic reſpondendum eſt, Si filiolam aut commatrem ſuam aliquis in coniugium duxerit, ſeparandos eſſe iudicamus, & graui pœnitentia plectendos. Si vero coniuges legitimi, vel unus, vel ambo ex induſtria hoc fecerint, vel filium ſuum de fonte ſuſceperint: ſi innupti manere voluerint, bonum eſt: ſinautem, grauis pœnitentia inſidiatori iniungantur, & ſimul maneant: & ſi præuaricator coniugii ſuperuixerit, acerrima pœnitentia mulctetur, & ſine ſpe coniugii maneat. Ex his apparet, quòd aliquis filiolam ſuam, vel commatrem non poteſt ſibi copulare nuptialiter: & ſi præſumptum fuerit, ſeparandi ſunt. Qui autem legitimè coniuncti ſunt, non ideo ſeparandi ſunt, quia alter eorum inſidioſè filium de fonte leuauit. Quod etiam Nicolaus confirmat dicens, Noſſe deſideras, vtrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de ſacro fonte leuauerit, poſt modum poſſit cum eodem viro copulari. Quos ideo coniungi poſſe decernimus, quia ſecundum canones ſacros niſi amborum conſenſu nullius religionis obtentu debet coniunx dimittere coniugem, cum Apoſtolus præcipiat, Nolite fraudare inuicem: niſi forte ex conſenſu ad tempus &c. Ideo dictum eſt nobis quaſdam fœminas deſidioſè, quaſdam verò fraudulenter, vt à viris ſuis ſeparentur, proprios filios coram epiſcopis ad confirmandum tenuiſſe. Vnde nos dignum duximus, vt ſi qua mulier filium ſuum deſidia aut aliqua fraude coram epiſcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam, vel fraudem, quandiu viuat, pœnitentiam agat: tamen à viro ſuo non ſeparetur. Item Ioan. Papa, Ad limina ſancti Petri homo nomine Stephanus veniens, noſtro præſulatui innotuit, quòd filium ſuum in extremo uitę poſitum, necdum baptiſmi vnda lotum, abſentia ſacerdotum cogente baptizauit, eumque propriis manibus ſuſcepit,

Nico. Salonitano epiſcopo. Ibidem c. Noſſe.

1. Cor. 7.

Ex concilio Cabilonenſi. Ibidem c. Dictum eſt.

Ibidem cap. Ad limina.

ſcepit. Atque pro huiuſmodi negotio, reuerentia tua præfatum hominem à ſua coniuge iudicauit eſſe ſeparandum. Quod fieri nullatenus debet, dicente ſcriptura, Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Et dominus non dimittere vxorem, niſi cauſa fornicationis, iubet. Et nos tanta auctoritate freti dicimus non dimittendum eſſe, & inculpabile iudicandum, quod neceſſitas intulit. Nam baptizandi opus laicis fidelibus, ſi tamen neceſſe fuerit, liberè cōceditur. Vnde ſi ſupradictus homo filium morientem aſpiciens, ne animam perpetuò perire dimitteret, vnda baptiſmi lauit, ut eum de poteſtate mortis eriperet: bene feciſſe laudatur. Ideoq; ſuæ vxori, ſibi iam olim legitimè ſociatæ, impune dum vixerit iudicamus manere coniunctum: nec ob hoc ſeparari debere. His aliiſque pluribus auctoritatibus edocetur, coniuges non eſſe ſeparandos, ſi poſt legitimam copulam alter alterius filium de fonte leuarit, vel in confirmatione tenuerit.

Actuū. 19
Math. 5. & 19.

Quid præmiſsis obuiat. C

His autem obuiare videtur, quod Deuſdedit Papa ait, Peruenit ad nos Diaconos ſanctitatis veſtræ epiſtolam deferens, quòd quidam viri & mulieres præterito ſabbato paſchali, pro magno populi incurſu neſcienter filios ſuos ſuſcepiſſent de lauacro, Cupis ergo ſcire, an propter hoc debeant viri ac mulieres ad proprium vſum redire, vel non? Nos vero ac re mœſti, priorum inquiſiuimus dicta: & inuenimus in archiuis, id eſt, in armariis apoſtolicæ ſedis, iam talia contigiſſe in pluribus Eccle. quarum epiſcopis ab hac apoſtolica ſede volentibus ſcire, vtrum viri ac mulieres redirent ad proprium thorū, Beatæ memoriæ ſancti patres Iulius Papa, Inno. & Cœleſtinos cum epiſcoporum plurimorum conſenſu, in Apoſtolorum principis Eccleſia præſidentes, talia reſcripſerunt & confirmauerunt: ut nullo modo ſe in coniugio reciperent viri ac mulieres, quicunque hac ratione ſuſceperunt natos: ſed ſepararent ſe, ne ſuadente diabolo tale vitium inualeſcat, Item, Si quis filiaſtrum vel filiaſtram

Gordiano epiſcopo Hiſpalienſi. Ibidem cap. Peruenit.

liaſtram ſuam ante epiſcopum tenuerit ad confirmationem, ſeparetur ab vxore ſua, & aliam nunquam accipiat. Hæc autem vel ad terrorem dicta ſunt, non quod ita eſſet faciendum, ſed ne illud fieret ſummopere cauendum: vel de illis eſt intelligendum, qui prius filios viciſſim de fonte ſuſceperunt, quàm fierent coniuges. Præmiſſis autem auctoritatibus omnino conſentiendũ eſt: vt ſiue proprium, ſiue tantum viri filium mulier de fonte ſuſceperit, non ideo à viro ſeparetur: quod & de viro ſimiliter oportet intelligi.

Ex con. apud Vermeriã, 30. q. 1. Si quis filaſtrũ.

De copula ſpiritualium, vel adoptiuorum, & naturalium filiorum. D

Quod autem ſpirituales, vel adoptiui filii naturalibus copulari nequeant, Nicol. Papa teſtatur ita inquiens: Ita diligere debet homo eũ, qui ſe ſuſcepit de ſacro fonte, ſicut patrem. Inter fratres & filios ſpirituales gratuita & ſancta communio eſt: quæ dicenda non eſt conſanguinitatis, ſed habenda ſpiritualis proximitas. Vnde inter eos arbitror non poſſe fieri legale coniugium, quia nec inter eos qui natura, & eos qui adoptione filii ſunt venerandæ leges matrimonia contrahi permittunt. Itẽ, Si inter eos non contrahitur matrimoniũ quos adoptio iungit: quanto potius à carnali inter ſe contubernio ceſſare oportet, quos per cœleſte ſacramentum regeneratio ſancti ſpiritus vincit.

Ad con. Bulgarorũ. 30. q. 3. ita diligere.

Si filij ante compaternitatem vel poſt nati, valent coniungi. E

Hoc autem quidam volunt intelligere tantum de illis filiis, quibus compatres facti ſunt. De aliis verò, qui ante compaternitatem vel poſt geniti ſunt, concedunt, quod legitimè & licitè iungi poſſunt. Quibus videtur conſentire Vrbanus. 2. dicens, Super quibus conſuluit nos tua dilectio, hoc videtur reſpondendum: vt & baptiſmus ſit, ſi inſtante neceſſitate fœmina puerum in nomine Trinitatis baptizauerit: & quod ſpiritualium parentum filii vel filiæ ante vel poſt compaternitatem genitæ poſſunt legitimè coniungi, præter illam perſonam, qua compatres effecti ſunt.

Vbi ſuprà c. ſuper quib.

Paſchalis

Paſchalis Papa. F

Paſchalis verò, 2. poſt compaternitatem genitos copulari prohibet, ſcribens Regino epiſcopo. Poſt ſuſceptum filium de fonte vel filiam ſpiritualem, qui ex compatre, vel ex commatre fuerint nati, matrimonio iungi non poſſunt. Illud etiam notandum eſt, quod in Tiburienſi concilio legitur. Si quis ſuæ ſpiritualis commatris filiã fortuitu, & ita contingente rerum caſu in coniugium duxerit: maturiori ſeruato conſilio habeat, atq; legitimo connubio honeſtè operam det.

Ibidem cap. poſt ſuſcepitũ

Cap. 48. cõ. Tiburien.

Si quis ducere poſsit duas commatres vnam poſt alteram. G

Solet etiam quæri, Si commatrem uxoris poſt eius obitum quis ducere valeat? De hoc Nicolaus Papa ſcribit, Sciſcitatur à nobis ſanctitas veſtra, ſi quis duas commatres habere valeat unam poſt alteram? In quo meminiſſe debes ſcriptum eſſe, Erunt duo in carne vna. Cùm ergo conſtet quòd vir & mulier vna caro efficiuntur, reſtat virum compatrem conſtitui mulieri, cuius aſſumpta vxor commater erat: & ideo virum illi fœminæ non poſſe cõiungi, quæ commater eius erat, cum qua idem fuerat vna caro effectus. Huic autem illud contrarium videtur, Qui ſpiritualem habet compatrem, cuius filiũ de lauacro ſuſceperit, & vxor eius commater non eſt, licet ei defuncto compatre ſuo eius viduam ducere in vxorem, quos nulla generatio ſpiritualis ſecernit. Item ex epiſtola Paſchalis Papæ, Poſt vxoris obitum, cum commatre vxoris coniugio copulari, nulla ratio vel auctoritas videtur prohibere. Non enim per carnis vnionem, ad vnionem ſpiritus tranſitur. Sed ſciendum, quod authoritas Nicolai de illo agit, qui vxori ſuæ debitum reddidit, poſtquam commater illius extitit. Aliæ vero auctoritates de illo agunt, cuius vxor poſtquam à viro ſuo derelinquitur, illius commater efficitur, nec poſt cõpaternitatem à viro ſuo cognoſcitur: vel de illo potius agunt cuius vxor ante defungitur, quam ab eo cognoſcatur.

Conſtan. epiſcopo. 30. q. 4. c. Sciſcitatur.

Cap. 47. cõ. Tiburien.

Ibidem cap. Qui ſpiritualem. ibidem c. Poſt vxoris.

Si vir & mulier poſsint ſimul tenere puerum. H

Solet etiam quæri, Si vxor cum viro ſimul debeat in baptiſmo ſuſcipere puerum? De hoc Vrbanus ait, Quod

Ibidem ca. Quod vxor. Quod vxor cum marito in baptiſmo ſimul non debeat ſuſcipere puerum, nulla auctoritate videtur vel reperitur prohibitum: ſed vt ipſa puritas ſpiritualis paternitatis ab omni labe & infamia conſeruetur immunis, decreuimus vt vtrique ſimul ad hoc aſpirare non præſumant. Quia verò piaculare flagitium commiſit, qui duabus cõmatribus velut ſororibus nupſit magna pœnitentia debet ei iniungi.

De ſecundis & tertijs nuptijs, & deinceps I

Aug. c. 12. lib. de bono viduitatis. Tomo 4. 1. Cor. 7. Sciendum eſt etiam, quòd non ſolum primæ, vel ſecundæ nuptiæ ſunt licitè, ſed etiam tertiæ & quartę non ſunt damnandæ, Vnde Aug. Secundas nuptias omnino licitas, Apoſtolus concedit. De tertiis autem & quartis, & de vltra pluribus nuptiis, ſolent homines mouere quęſtionem. Sed quis audeat definire, quod nec Apoſtolum video definiſſe, Ait enim, Si dormierit vir eius, cui vult nubat. Non dicit, primus, vel ſecundus, vel tertius, vel quoruſlibet: nec à nobis definiendum eſt, quod non definit Apoſtolus. Vnde vt breuiter reſpondeam, nec illas nuptias debeo damnare, nec eis verecundiam numeroſitatis auferre: nec contra humanæ verecundiæ ſenſum audeo dicere, vt quotiens voluerint nubant: nec ex meo corde præter ſcripturæ auctoritatem, quotaſlibet nuptias damnare. *Hiero. ad finem apologiæ pro libris ad Pãmachium, Tomo 2. 1. Timot. 3.* Item teſtatur Hieron. Ego nunc libera voce exclamo, nec damnari in Eccleſia bigamam, immo nec trigamam: & ita licere quinto & ſexto, quemadmodum ſecundo marito nubere. Apoſt. tamen bigamos à ſacerdotali honore excludit. Sed hoc non facit pro vitio bigamiæ, immo pro ſacramęnti virtute, vt ſit vna vnius, ſicut vnica vnici. *cap. 7. conc. Neocæſar.* Illud tamen Cæſarien. concilii videtur innuere, bigamiam eſſe peccatum. Presbyterum, inquit, in nuptiis bigami prandere non conuenit: quia cum pœnitentia bigamus indigeat, quis erit presbyter qui talibus nuptiis poſſit præbere conſenſum? Sed hoc de illo intelligi poteſt, qui primæ vxori inſidiatus *Super epiſt. 1. ad cor. c. 7* putatur deſiderio ſecundæ: vel pro ſignaculo ſacramenti illud dicitur, quod in bigamo non ſeruatur. Ambroſ. etiam dicit, quòd primæ nuptiæ tantum à domino ſunt

inſtitutæ:

inſtitutæ:ſecundæ verò ſunt permiſſæ. Et primę nuptię ſub benedictione Dei celebrantur ſublimiter:ſecundę verò etiam in præſenti carent gloria.

DE RESVRRECTIONIS ET IVDIcii conditione.

Diſtinct. XLIII. A

POſtremo de conditione reſurrectionis, & modo reſurgentium, nec non & de die iudicii & miſericordiæ qualitate breuiter diſſerendum eſt. Omnibus queſtionibus, quę de hac re moueri ſolent, ſatiſfacere non valeo, reſurrecturam tamē carnem omnium quicunque nati ſunt atque naſcentur & mortui ſunt & morientur, nullatenus ambigere debet Chriſtianus. Ait enim Eſaias. Reſurgent mortui, & reſurgent qui erunt in ſepulchris. Et Apoſt. Nolumus vos igno. fra. de dorm. vt non con. ſicut & cęteri qui ſpem non habent, ſcilicet, reſurrectionis. Hoc enim vobis di. in verbo do. quia nos qui vi. qui re. ſu. non prę. eos qui dorm. Quoniam ipſe do. in iuſſu & in vo. ar. & in tu. Dei deſcen. de cœ. & mor. qui in Chriſto ſunt re. primi. Deinde nos qui vi. qui relin. ſi ra. cum illis in nu. obui. Chriſto in aera: & ſic ſemper cum domino erimus. His verbis & veritas reſurrectionis, & cauſa atque ordo reſurgentium pręclariſſimè inſinuatur.

Aug. ī ench. cap. 84.

1. Theſſ. 4.

Eſa. 26.

De voce tubæ.

Cauſa enim reſurrectionis mortuorum erit vox tubę, quę in aduentu iudicis ab omnibus audietur: & cuius virtute excitabuntur mortui, & de monumentis reſurgent. Vnde propheta Dabit voci ſue vocem virtutis, id eſt, effectum reſuſcitandi mortuos, Et Ioannes euangeliſta ait, Venit hora, in qua omnes, qui in monumētis ſunt, audient vocem filii Dei, & procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitę: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicii, Si verò queritur, cuius vel qualis erit vox illa? Apoſt. dicit, quòd erit archangeli, id eſt,

Pſal. 67.

Ioan. 5.

1. Theſſ. 4.

ipſius

1.Cor.15. ipſius Chriſti, qui eſt princeps archangelorum. Vel vox erit alicuius, vel plurium angelorum. Eademq; dicitur tuba: quia erit manifeſta & nouiſſima, quia poſt eã non erit alia. Hæc tuba (vt ait Aug.) eſt clamor; de quo dicitur in euangelio, Media nocte clamor factus eſt. Ecce ſponſus venit: exite obuiam ei. Tubæ nomine aliquod euidẽs & præclarum ſignum intelligitur. Quod vox archangeli & tuba Dei ab Apoſt. dicitur, in euangelio vox filii Dei & clamor appellatur: quod ſignum mortui audient & reſurgent.

Aug. epiſt. 120. ad Honeratum. capit. 34. Matth. 25. 1. Theſſ. 4. d

De media nocte. C

Matt. 25. a Media autem nocte dicitur venturus, vt Aug. ait, non pro hora temporis: ſed quia tunc veniet, cum non ſperatur. Media ergo nocte, ſcilicet, cum valde obſcurum erit, id eſt, occultum veniet Dies enim domini, ſicut fur in nocte, ita veniet. Poteſt tamen non incongruè intelligi mediæ noctis tempore venturus: quia vt ait Caſſiodo. Hoc tempore primogenita Aegypti percuſſa ſunt, q̃n etiam ſponſus venturus eſt. Pluribus etiam locis conteſtantur auctores, ꝙ aduentus Chriſti dies dicitur domini: non pro qualitate temporis, ſed rerum: quia tunc cogitationes & conſilia ſingulorum patebunt. Vnde in Daniele, Vetuſtus dierum ſedit, & libri aperti ſunt coram eo. Libri ſunt conſcientiæ ſingulorum, quæ tunc aperiẽtur aliis. Et tunc implebitur, Nihil occultum quod non reueletur. Adueniente aũt ſummo iudice, non ſolũ aeris tenebræ illuminabuntur, ſed abſcondita cordiũ manifeſtabuntur. Virtute ergo diuina fiet, vt cuiq; opera ſua bona vel mala cũcta in memoriã reuocentur, & mẽtis intuitu mira celeritate cernantur: vt accuſet vel excuſet hominẽ conſcientia, eaq; teſte dãnetur, vel ſaluetur.

1. Theſſ. 5. a Verſu Media nocte ſurgebam, ſuper octonarium. 8. Exod. 12. Daniel 7. c Matt. 10. e 1. Cor. 4. a

De memoria electorum, ſi tunc præcedentia mala teneant. D

Hic quæritur, Vtrùm electis, tunc adſit memoria præcedentium malorum, ſicut bonorum? Quædam auctoritates videntur tradere bonos non habituros tunc memoriam præcedentium malorum, id eſt, peccatorum

Eſai 65. e vel tormentorum. Ait enim Eſaias, Ego creo celos nouos, &

nos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non aſcendent ſuper cor, ſed gaudebitis in æternum. Item, Obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, & abſcō- ditæ ab oculis noſtris. Quæ de futuro exponens Hieron. ait, Obliuioni tradentur priora mala: quia forſitan in futuro priſtinæ conuerſationis memoria omnino delebitur, ſuccedentibus bonis æternis: ne ſit pars malorum, prioris anguſtiæ memorari. Sed hæc & his ſimilia poſſunt accipi ſic, vt non excludant memoriam præcedentium malorum, ſed ex ea moleſtiam & læſionem amoueant. Non.n. eorum memoria ſanctos contriſtabit, vel eorum beatitudinem obfuſcabit, ſed gratiores Deo reddet. Vnde ſuper pſal. 88. ait Grego. Quomodo in æternū miſericordias domini canit, qui miſeriæ non meminit? Quō autem plena beatitudo, ſi memoria reatus mentē tangit? Sed ſæpe læti triſtium meminimus, & ſani dolorum meminimus ſine dolore: & inde amplius læti & grati ſumus. Ex his apparet, ꝙ ſi priorum malorum memoriam ſancti habebunt in futuro, non eis tamen erit ad pœnam vel gloriæ derogationem, ſed ad gratiarū actionem. Si verò quæritur, vtrum peccata quæ fecerunt electi, prodeant tunc in notitiam omnium, ſicut mala dānandorū omnibus erunt nota. Non legi hoc expreſſum in ſcriptura. Vnde non irrationabiliter putari poteſt, peccata hic per pœnitentiam tecta & deleta, illic etiam tegi aliis; alia verò cunctis populari.

Ibid. Hiero. & Gl. ſuper illum locū. Eſaiæ 65. tomo. 5.

Greg. lib. 4. moral. capi. 42. ad illud Iob 3. Paruus & magnus ibi ſūt.

De his qui vui reperientur. E

Queri ſolet, Vtrum illi, quos viuos inueniet Chriſtus, ſi nunquam omnino morituri ſint, an ipſo temporis puncto, quo rapientur obuiam Chriſto, ad immortalitatem mira celeritate ſint tranſituri? Non enim dicendū eſt, fieri non poſſe, vt per aera in ſublime portentur, in illo ſpatio & moriantur & reuiuiſcant. Ad hunc autem ſenſum, quo exiſtimamus illos in paruo ſpatio & paſſuros mortem, & accepturos immortalitatem, Apoſtolus nos vrgere videtur, vbi dicit. Omnes in Chriſto viuificabimur. Et alibi, Quod ſeminas non viuificatur, niſi prius moriatur. Cur autem nobis incredibile videatur,

Aug. de ci. Dei. lib. 20. cap. 20.

1. Cor. 15. e Ibidem Auguſti. ad finem capitis. 20.

tur, illam multitudinem corporum in aere quodammodo ſeminari, atque ibi protinus immortaliter & incorruptibiliter reuiuiſcere, cum credamus in ictu oculi futuram reſurrectionem, & in membra ſine fine victura tanta velocitate rediturum antiquiſſimorum cadauorum puluerem? Sed vellem de his potius audire doctiores. Si ergo ſanctos, qui reperientur Chriſto veniente viuentes, eique obuiam rapientur, crediderimus in eodē raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros: nullas in verbis Apoſtoli patiemur anguſtias, generaliter accipientes illud quod dictum eſt, Omnes quidem reſurgemus, ſcilicet, tam boni quam mali: ſed non omnes immutabimur, ſcilicet, in ſolennitatem reſurrectionis. De hoc etiam Ambro. ait, In ipſo raptu eorum, qui uiui reperientur, mors erit & reſurrectio, vt anima quaſi per ſoporem egreſſa de corpore, eidem in momento reddatur. Contra vero ſcibēs ad Marcellam Hieron. teſtari videtur, dicens, quoſdam in fine ſeculi adueniente Chriſto non eſſe morituros, ſed viuos repertos in immortalitatem repente mutandos. Horum autem quid verius ſit, non eſt humani iudicii definire.

1. Cor. 15. g

1. Theſſ. 4 ſuper illud, hoc enim uobis dicimus in reſpōſione ad 3. q. 10. 3.

Quomodo intelligitur Chriſtus iudex viuorum & mortuorum. F

His autem adiiciendum eſt, dupliciter intelligi, quod dicitur Chriſtus iudicaturos viuos, & mortuos. Aut enim viui accipiuntur, qui in aduentu eius viui reperientur, licet in raptu moriantur: & mortui, qui ante deceſſerant: vel uiui & mortui accipiuntur, iuſti & iniuſti.

Aug. in enchir. c. 55. in princ.

Quomodo omnes incorrupti. G

Cum quæ ex prædictis ſanè credi valeat omnes reſurrecturos, credendum eſt etiam, quod omnes reſurgent incorrupti: non vtique impaſſibiles quia reprobi mortem patientur æternam, ſed ſine diminutione membrorum omnia humani corporis habituri membra, nec tamen gloria ac ſpe impaſſibilitatis induentur.

DE AETA-

DE AETATE ET STATVRA reſurgentium.

Diſtinct. XLIIII. A

SOlent autem nonnulli percontari & quærere, an in eadem ætate & ſtatura corporis omnes reſurrectu ri ſint? Quidam putauerunt omnes reſurrecturos ſecundum menſurã ætatis & ſtaturæ Chriſti: ideo quia Apoſtolus ait, Donec occurramus omnes in vrũ perfectum, in menſuram ætatis & plenitudinis Chriſti. Sed his verbis non eadem reſurgentibus aſſignatur ſtatura, ſed ætas. Omnes enim in eadem ætate reſurgent, in qua Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, cuiuſcunque ætatis mortui fuerint. Virum autem poſuit, non ut diſtingueret ſexum, ſed vt ſignificaret perfectionem virorum, quam tunc habebunt: ſed non omnes eandem ſtaturam corporis obtinebunt. Vnde Aug. Non ait in menſuram corporis vel ſtaturæ, ſed ætatis: quia vnuſquiſq; ſuam recipiet: menſuram corporis, quàm vel habuit in iuuentute, etiam ſi ſenex obiit, vel fuerat habiturus, ſi ante eſt defunctus. Aetas vero erit illa, ad quam peruenit Chriſtus, ſcilicet, iuuenilis, vt circa 30. annos. Triginta enim duum annorum & trium menſium erat ætas Chriſti, in qua mortuus eſt, & reſurrexit. Non eſt autem fas dicere, quòd in reſurrectione accedat corpori magnitudo, quam nec habuit hic, nec erat habiturum diu viuendo: nec maiora corpora redigẽda ſunt admodum dominici corporis. Periret enim multum de illis corporibus, cum nec periturus ſit capillus, ut ait dominus, Capillus de capite veſtro non peribit.

Epheſ. 4.c

In lib. de ci. Dei. lib. 22. cap. 15.

Lucæ. 21.

Quòd reſurget quicquid fuit de ſubſtantia & natura corporis, & in eadem parte corporis. B

Non enim perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: ſed in quemlibet puluerem cineremve ſoluatur, in quoſlibet halitus auraſq; diffugiat, & in quacunq; aliorum corporum ſubſtantiam, vel in ipſa

Auguſti. in ench. c. 88.

elementa vertatur, in quorumcunq; etiam animalium vel hominum cibum carnemque mutetur, illi animæ in puncto temporis redit, quæ illam carnem primitus ut homo fieret, creſceret, viueret, animauit. Ipſa ergo terrena materies quæ diſcedente anima fit cadauer, non ita in reſurrectione reparabitur, ut ea quæ dilabuntur. & in alias atq; alias rerum ſpecies vertuntur: quanuis ad corpus redeant, vnde dilapſa ſunt: ad eaſdem quoq; corporis partes vbi fuerunt, redire neceſſe ſit, Alioquin ſi capillus redit, quem tam crebra tonſura detraxit: ſi unguibus, quos totiens depreſſit exectio immoderata & indecens, cogitantibus reſurrectionem carnis, & ideo nō credentibus occurrit infirmitas. Sed quemadmodum ſi ſtatua cuiuſlibet ſolubilis metalli igne liqueſceret, vel contereretur in puluerem, vel confunderetur in maſſam: & eam vellet artifex rurſum ex illius materia & quantitate reparare, nihil intereſſet ad eius integritatem, quæ particula materiæ cui membro ſtatuæ redderetur, dum tamen totum ex quo conſtituta fuerat, reſtituta reſumeret. Ita Deus mirabiliter atq; ineffabiliter artifex, de toto, quo caro noſtra extiterat, eam mirabili celeritate reſtituet, nec aliquid attinebit ad eius redintegrationem, vtrum capilli ad capillos redeant, & vngues ad vngues: an quicquid eorum perierat, mutetur in carnē & in partes alias corporis reuocetur: curante artificis prouidentia, ne quid indecens fiat. Indecorum quippe aliquid ibi non erit: ſed quicquid ibi futurum eſt, hoc decebit: quia nec futurum eſt, ſi non decebit.

Ibidem continuò. c. 89.

Quòd ſancti ſine omni deformitate reſurgent. C

Hoc autem in corporibus ſanctorum intelligendum eſt, de quibus conſequenter adiungit, Reſurgent ergo ſanctorum corpora ſine ullo vitio, ſine vlla deformitate ſicut ſine ulla corruptione, onere, difficultate, in quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit, propter quod & ſpiritualia dicta ſunt, cum proculdubio corpora ſint futura, non ſpiritus. Ex his apparet, ꝙ vna erit ætas omniū reſurgentium, ſcilicet, iuuenilis: ſtatura vero diuerſa, ſcilicet. quam quiſque habuerat in iuuenili ætate, vel erat habitu-

Aug. in eo. Enchi. c. 91.

habiturus, ſi ante eſt defunctus. Nec de ſubſtantia, de qua hominis caro creatur, aliquid peribtt: ſed omnium particularum, ante diſperſarum collectione, reintegrabitur naturalis ſubſtantia corporis. Sanctorum quoque corpora ſine omni vitio fulgida, ſicut ſol, reſurgent, præciſis cunctis deformitatibus, quas hic habuerunt. *Matt. 13 f.*

Si mali tunc habeant quas hic habuerunt deformitates. D

De reprobis autem quæri ſolet, an cum deformitatibus hic habitis reſurgant? Hoc autem Augu. non aſſerit, *In enchir. c. 92. in princ.* ſed dubium reliquit, ita inquiens, Quicunque ab illa perditionis maſſa, quæ per Adam facta eſt, non liberantur per Chriſtum reſurgent quidem etiam ipſi, vnuſquiſque cum ſua carne, ſed vt cum diabolo eiusque angelis puniantur. Vtrum verò ipſi cum vitiis & deformitatibus ſuorum corporum reſurgant, quæcunq; in eis geſtarũt *Matt. 25. d* inquirendo laborare quid opus eſt? Non enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo, vel pulchritudo, quorum erit certa & ſempiterna damnatio. Ecce non definit, an tunc habeant deformitates, quas hic habuerunt reproborum corpora.

Quòd non conſumuntur corpora, quæ tunc ardebunt. E

Si verò quæritur de corporibus malorum, quomodo in igne ardeant, & non conſumantur? Aug. variis exemplis aſtruit, & ſempiternis igbibus ea ardere, & non conſumi illa cõbuſtione: ſicut animus cuius præſentia corpus viuit, & dolorem pati poteſt, mori autem non poteſt. Hoc enim erit tunc in corporibus damnandorum, quod nunc eſſe ſcimus in animis omnium. *De ci. Dei l. 21. ca. 1. 2. & 3.*

Si dæmones corporali igne cremantur. F

Quæri etiam ſolet, An dæmones corporali igne ardeant? Ad quod Aug. reſpondens ait, Cur non dicamus (quamuis miris, veris tamen modis) etiam ſpiritus incorporeos poſſe, pœna corporali ignis affligi, ſi ſpiritus hominum etiam incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterũt corporum ſuorum vinculis inſolubiliter alligari? Gehenna illa, quę ſtagnum ignis & ſulphuris dicta eſt, corporeus ignis erit: *Apoc. 19.* & cruciabit damnatorum corpora vel hominum, vel

dæmonum: ſed ſolida hominum, aerea dæmonũ. Vnus enim vtriſq; ignis erit, vt veritas ait. De quo igne ſi quęritur, qualis vel ubi ſit, Aug. ſic reſpondet, Ignis æternus cuiuſmodi ſit, & in qua mundi vel rerum parte futurus ſit, hominem ſcire arbitror neminem, niſi fortè cui ſpiritus diuinus oſtendit.

Matt. 25.d de ci. Dei li. 20.c.16.tomo 5.

Si animæ ſunt corporibus ſentiunt ignem corporalem. G

Cum autem conſtet animas igne materiali in corporibus cruciãdas, quæri ſolet, an interim ante reſurrectionem corporum animæ defunctorum reproborum materiali igne crementur? De hoc Iulianus Toletanæ Eccleſiæ epiſcopus, Gregorii dicta ſecutus, ita ſcripſit: Si viuẽtis hominis incorporeus ſpiritus tenetur in corpore cur non poſt mortem etiam corpore igneo teneatur? Teneri autem per ignem ſpiritum dicimus, vt in tormento ignis videndo atq; ſentiendo puniatur. Quod autem nõ ſolum videndo, ſed etiam experiendo anima ignis tormentum patiatur, ex Euangelio colligitur, ubi ueritatis voce diues mortuus dicitur in inferno ſepultus: cuius anima, quòd in igne teneatur, inſinuat, cum Abraham deprecatur dicens, Mitte Lazarum vt intingat ex.di.ſ.in a. vt refr.l.m. quia cru. in hac flamma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum in ignibus veritas perhibet, quis ſapiens reproborum animas teneri ignibus neget? Præcipuè, cum humanam animam corporis ſimilitudinem habere doceat Aug. ita inquiens, Profiteri animam habere ſimilitudinem corporis & corporalium omnino membrorum, quiſquis tenuit, poteſt negare animã eſſe, quæ in ſomnis videt vel ambulare ſe, vel ſedere, vel huc atq; illuc greſſu vel etiam volatu ferri: hoc ſine quadam ſimilitudine corporis non fit. Proinde ſi hanc ſimilitudinem eiam apud inferos gerit, non corporalem, ſed corpori ſimilem: ita etiam in locis videtur eſſe non corporalibus, ſed corporaliũ ſimilibus ſiue in requie, ſiue in doloribus. In Caſſiani etiam voluminibus legitur, ꝙ non ſint ocioſæ, neque nihil ſentiant, cum diues ille in inferno ſe flamma cruciari clamat. Vnde probatur, animas defunctorum non ſolum ſuis ſenſibus non priuari,

Dialog.4.c.29. Iulianus li. pronoſtic.2. de futuro ſeculo, cap.16.

Lucæ 16.f

Super Gene. lib. 12.cap. 33.

Caſſianus li. de decem col lat. patrum

ſed

ſed nec iſtis affectibus, ſcilicet, ſpe, triſtitia, gaudio ac metu carere: & ex his quæ ſibi in illo generali examine reſeruantur, eas quædam iam incipere prægustare. *colla. prima abbatis Moyſi. c. 14.*

De abortiuis fœtibus & monſtris. H

Illud etiam inueſtigari oportet, ſi abortiui fœtus & monſtra reſurgent, & qualia. De quo Aug. ita ait, Occurrit de abortiuis fœtibus quęſtio, qui iam nati ſunt in vteris matrum, ſed non ita ut iam poſſint renaſci. Si enim reſurrecturos eos dixerimus: De his qui iã formati ſunt, tolerari põt vtcunq; quod dicitur. Informes vero, quis non procliuius perire arbitretur: ſicut ſemina, quæ concepta non fuerunt? Scrupuloſè quidem inter doctores quæri ac diſputari poteſt, qñ incipit homo in utero uiuere, an ſit quædam vita occulta, quæ nõdum motibus viuentis appareat? Negari enim vixiſſe puerperia, quæ ideo membratim execantur, ut eiiciantur ex uteris prægnantium: ne matres etiam, ſi mortua ibi relinquantur occidant: impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo viuere, ex illo utiq; iã mori poteſt: mortuus verò vbicunq; illi potuit mors euenire, qũo ad reſurrectionem non pertineat, reperire nequeo. Neq; enim & monſtra, quæ naſcuntur & viuunt, quantumlibet cito moriantur, aut reſurrectura negabuntur, aut ita reſurrectura credenda ſunt. ſed potius correcta eorum emendataq; natura. Abſit enim, vt illum bimembrem, quem nuper natum in oriente fratres fideliſſimi, qui eũ uiderunt retulerunt, & ſanctus Hiero. ſcriptum reliquit, vt unum hominem duplicem, ac non potius duos: quod futurũ erat, ſi gemini naſcerentur: reſurrecturos exiſtimemus. Ita &c. quæ nimia deformitate monſtra dicuntur, ad humanæ naturæ figuram in reſurrectione reuocabuntur. *In enchi. capi. 85.*

DE DIVERSIS ANIMARVM receptaculis.

Diſtinct. XLV. A

PRæterea ſciendum eſt, quod omnes animæ (vt ait Auguſt.) cum de hoc ſeculo exierint, diuerſas habẽt

Aug. tract. 49. ad illud Io. 11. Lazarus, amicus noſtr. dormit to 9. receptiones bonæ habent gaudium, malæ verò tormenta. Sed cum facta fuerit reſurrectio, & bonorum gaudiũ amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. Ex his oſtẽditur, quod maius erit gaudium ſanctorum in reſurrectione, & poſt, quam fuerit antè. & ꝙ diuerſa receptacula habebũt animæ ſanctorum. *Aug. 109. in ench.* De quibus idem Auguſtin. ait, Tempus quod inter hominis mortem, & vltimam reſurrectionẽ interpoſitum eſt, animas abditis receptaculis continet, ſicut vnaquæq; digna eſt vel requie, vel ærumna, pro eo quod ſortita eſt in carne, dum viueret.

De ſuffragijs defunctorum. B

In enchi. ca. 110. cõtinuò Neque negandum eſt, vt ait Auguſtin. defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari, cum pro illis ſacrificium mediatori offertur, vel eleemoſynæ fiũt in Eccleſia. Sed hæc eis tantum proſunt, qui cum uiuerent, hæc ſibi, vt poſtea poſſent prodeſſe, meruerunt. Eſt enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat iſta poſt mortem: nec tam malus, vt ei non proſint iſta quidquam. Eſt verò talis in bono: vt iſta non requirat: & eſt rurſus talis in malo, vt nec his valeat, cum hæc vita tranſierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo poſſit poſt hanc vitam quiſpiam grauari, vel releuari. Nemo autem ſperet, quod hic neglexit, cum obierit apud Deum promereri. Non ergo iſta quæ pro defunctis commendandis frequentat Eccleſia, illi Apoſtolicæ ſunt aduerſa ſententiæ qua dictũ eſt, *Rom. 14. b* Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, ut referat vnuſquiſque ſecundum ea quæ per corpus geſſit, ſcilicet, bona vel mala: quia etiam hoc meritum ſibi quiſq; cum in corpore viueret, comparauit, vt poſſint ei iſta prodeſſe: non enim omnibus proſunt. Et quare? Non niſi propter differentiam vitæ, quam quiſque geſſit in corpore. Cum ergo ſacrificia ſiue altaris, ſiue quarumcunque aliarum eleemoſynarum pro baptizatis omnibus offerũtur: pro valde bonis, gratiarum actiones ſunt pro non valde malis, ſunt propitiationes. Sed pro valde malis, etſi nulla ſunt adiumenta mortuorum, tamen

qualeſcunque viuorum conſolationes ſunt. Quibus verò proſunt, vel ad hoc proſunt, vt ſit plena remiſſio, vel certè vt tolerabilior ſit ipſa damnatio. Orationibus ergo ſanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio, ſalutari, & eleemoſynis quæ pro eorum ſpiritibus offeruntur, non eſt dubium mortuos adiunari: vt cum eis miſericordius agatur à domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum tota obſeruat Eccleſia, vt pro eis, qui in communione corporis & ſanguinis domini defuncti ſunt, cum ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorentur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Non eſt ergo ambigendum iſta prodeſſe defunctis: ſed talibus, qui ita vixerũt ante mortem, vt poſſint eis hæc vtilia eſſe poſt mortẽ. Nam qui ſine fide operante per dilectionem, eiuſque ſacramentis, de corpore exierũt, fruſtra illis à ſuis huiuſmodi pietatis officia impenduntur: cuius dum hic eſſent, pignore caruerunt, non miſericordiam ſibi theſaurizantes, ſed iram. Non ergo mortuis noua merita comparãtur, cum pro eis aliquid boni operantur ſui: ſed eorum præcedentibus conſequentia iſta redduntur. Nam iſtam quiſque finiens vitam, niſi quod in ea meruerit, non poterit habere poſt eam. Ecce quibus & qualiter proſunt illa, quę pro defunctis frequentat Eccleſia. Mediocriter malis ſuffragantur ad pęnę mitigationem: Mediocriter bonis ad plenam abſolutionem: qui non habent tantæ perfectionis merita, vt non indigeant iuuari per pauperes, quorum eſt regnum cęlorum, quos ſibi fecerũt amicos de mammona iniquitatis. Quorundam tanta eſt perfectio, vt his adiutoriis non indigeant: quales ſunt Apoſt. & Martyres. Vt enim ait Augu. Iniuria eſt pro martyre orare in Eccleſia, cuius nos debemus orationibus commendari: pro aliis autem defunctis oratur.

Gal. 5. *Rom. 2. a* *Matth. 5. a* *Lucæ 6. e* *De verbis apoſtoli ſer. 17*

De officijs ſepulturæ. C

De pompis verò exequiarum idem Auguſt. ita dicit: Pompa funeris, agmina exequiarum, ſumptuoſa diligentia ſepulturæ, viuorum ſunt qualiacunque ſolatia, non adiutoria mortuorũ. Quia ſi aliquid prodeſt impio ſe-

Aug. lib. 1. De ciui. Dei cap. 12.

pultura precioſa, oberit pio vilis, vel nulla. Præclaras exequias in conſpectu hominum purpurato illi diuiti exhibuit turba famulorum: ſed multo clariores in conſpectu domini, vlceroſo illi pauperi miniſterium exhibuit angelorum, qui eum extulerunt non in marmoreum tumulū, ſed in Abrahę gremium. Sit tamen cura mortuos ſepeliendi, & ſepulchra conſtruendi: quia hæc in ſcripturis ſanctis inter bona opera deputata ſunt: nec ſolum in corporibus patriarcharum aliorumque ſanctorum, ſed etiam in ipſius domini corpore qui iſta fecerunt, laudati ſunt. Impleant igitur homines erga ſuos officia poſtremi muneris, & ſui humani leuimenta meroris. Verū illa, quæ adiuuant ſpiritus defunctorum, ſcilicet, oblationes, orationes, multo obſeruantius procurent.

Lucæ 16.f.g

Gen 23.a et 25.a et 35.b & 50.a

De duobus æquè bonis, quorum alter plura poſt mortem habet auxilia. D

Solet moueri quæſtio de duobus, vno diuite, altero paupere, pariter ſed mediocriter bonis, qui prædictis ſuffragiis indigent, & meruerunt pariter poſt mortem iuuari: pro altero verò, id eſt, pro diuite, ſpeciales & cōmunes fiunt orationes, multæque eleemoſynarum largitiones: pro paupere vero nō fiunt, niſi communes largitiones & orationes. Quæritur ergo, an tātum iuuetur pauper paucioribus ſubſidiis, quantum diues amplioribus? Si non pariter iuuatur, non ei redditur ſecundum merita. Meruit enim pariter iuuari: quia pariter boni extiterunt. Si vero tantum ſuffragii conſequitur pauper, quantum diues: quid contulerunt diuiti illa ſpecialiter pro eo facta? Sanè dici poteſt, non ei magis valuiſſe generalia & ſpecialia, quàm pauperi ſola generalia ſuffragia. Et tamen profuerunt diuiti ſpecialia, non quidem ad aliud vel maius aliquid, ſed ad idem quod generalia, vt ex pluribus & diuerſis cauſis vnum percipere tur emolumentum. Poteſt tamen dici aliter, illa plura ſubſidia contuliſſe diuiti celeriorē abſolutionem, non pleniorē.

Quibus ſuffragiis iuuabuntur medocriter boni, qui in fine inuenientur. E

Sed iterum quæritur de aliquo mediocriter bono

qui

qui talibus indigens ſuffragiis in ipſo conſummationis articulo cũ reliquis migrabit, ſi ſaluus fuerit: pro eo nõ offertur vlterius ſacrificium, vel oratio, vel eleemoſyna: nec habebat tantę perfectionis merita, quæ his ſuffragiis non egerent. Nunquid ergo ſaluabitur? Exiſtimo eum quaſi per ignem tranſeuntem, ſaluari meritis & intercesſionibus cœleſtis Eccleſiæ: que ꝓ fidelibus ſemper intercedit voto & merito, donec impleatur Chriſtus. 1.Cor.13.a b

Quomodo ſancti glorificati audiunt preces ſupplicantium: & quomodo intercedunt pro nobis ad dominum. F

Sed fortè quæris, Nunquid preces ſupplicantium ſancti audiunt, & vota poſtulantiũ in eorum notitiã perueniunt? Non eſt incredibile, animas ſanctorum, quę in abſcondito faciei Dei veri luminis illuſtratione lætantur, in ipſius contemplatione ea quæ foris aguntur intelligere, quantum vel illis ad gaudiũ, vel nobis ad auxiliũ pertinet. Sicut enĩ angelis, ita & ſanctis, qui Deo aſſiſtũt, petitiones noſtræ innoteſcũt in verbo Dei, quod contẽplantur. vnde & dicũtur angeli orationes & vota noſtra offerre Deo: non quia eum doceant, ſed quia eius voluntatẽ ſuper eis conſulunt. Vnde Aug. Angelis, qui ſunt apud Deum innoteſcunt petitionis noſtræ, vt quodammodo offerant Deo, & de his conſulant: & quod Deo iubente implendum eſſe cognouerint, hoc nobis euidenter vel latẽter reportent. Vnde & angelus hominibus ait, Cùm oraretis, orationem veſtram obtuli Deo. Ad omnia quidem ſcienda ſufficit Deo ſua perfectio: habet tamẽ nuncios, id eſt, angelos, non qui ei quæ neſcit annuncient. Nõ enim ſunt vlla quę neſciat ſed bonum eorum eſt de operibus ſuis eius conſulere veritatem: & hoc eſt quod dicuntur nonnulla nunciare: nõ vt ipſe ab eis diſcat, ſed vt ab eo ipſi per verbum eius ſine corporali ſono nunciant, etiã quod voluerit, ab eo miſſi ad quos voluerit. Totũ ab illo ꝑ illud verbũ eius audiẽtes, id eſt, in eius veritate inuenientes, quid ſibi faciendũ, quibus & quando nunciandũ ſit. Nam & nos orantes eũ, non eũ docemus: quia nouit, vt ait verbũ eius, pater veſter quid vobis neceſſarium ſit, priuſquam petatis ab eo. Nec iſta ex parte cognouit:

Thobiæ.3.d *In lib. de orãdo Deum, ſiue epiſt.121. ca 9. Probæ viduæ. to.2.* *Thobiæ.12.a* *Aug. li.15. de Tri.c.13.* *Matth. 6 d*

gnouit:ſed futura omnia tẽporalia,atq; in eis ẽt quid & quando ab illo petituri fueramus: & quos, & de quibus rebus vel exauditurus,vel nõ exauditurus eſſet,ſine initio antè præſciuit. Non ergo dicitur angelus orationes noſtras offerre Deo, quaſi Deus tũc nouerit quid velimus,& quo indigeamus:quæ omnia antequã fiant, ſicut & poſtquã facta sũt, nouit: ſed qa neceſſe hẽt rationalis creatura tẽporales cauſas ad ęternã veritatẽ referre,ſiue petẽdo,qd erga ſe fiat:ſiue cõſulendo,qd faciat.

Epiſt. 120. Honorato. cap. 29.

Quod dictum eſt de angelis attribuit ſanctis animamus. G

Si autem angeli à Deo per verbum eius diſcunt petitiones noſtras,& quid de his implendum ſit,& quid nõ: Cur non credamus & animas ſanctorum Dei faciem contemplantium,in eius veritate intellligere preces hominum,& quæ implendæ ſint vel non? Inde eſt, quod Deus dicitur exaudire preces quorundam, non ſolum quando effectui mancipat,ſed etiam quando innoteſcit curiæ angelorum,& ſanctarũ animarum, quid inde futurum ſit vel non: & quod cognoſcũt in Dei voluntate eſſe, volunt & ipſi. Adeo enim ſupernæ voluntati addicti ſunt,vt nihil præter eius voluntatem queant velle. Intercedunt ergo ad Deum pro nobis ſancti & merito, dum illorum merita ſuffragantur nobis: & affectu, dum vota noſtra cupiunt impleri.quod tamen non faciunt,niſi in voluntate Dei,implenda didicerint. Oramus ergo,vt intercedant pro nobis,id eſt, vt merita eorum nobis ſuffragentur,& vt ipſi velint bonum noſtrũ, quia eis volentibus Deus vult, & ita fiet. Ex præmiſſis conſtat,quòd cum quibuſdam miſericordius agit deus, quàm eorum peccata meruerint, ſcilicet, cum mediocriter malis, qui ſuffragiis eccleſiæ iuuantur.

SI VALDE MALIS DETVR mitigatio pœnæ.

Diſtinct. XLVI. A

SEd quæritur hic de valde malis: vtrum & ipſi in aliquæ pœnarum mitigatione Dei miſericordiam ſentiant,

tiant, vt minus quàm meruerint puniantur? Quidam autumant eos nullam releuationem pœnæ habituros: quod confirmant Iacobi authoritate dicentis, Iudici- *Iacobi 2 e.*
um ſine miſericordia fiet illi, qui non fecit miſericor- *ver. 5. pſal.*
diam. Auguſt etiam ait, Miſericordia hic, iudicium in *32.*
futuro. Idem diſtinguens quomodo omnes viæ domini *Matth. 5.*
ſint miſericordia, & veritas, ait, Erga ſanctos, omnes *In fine cõcio*
viæ Dei miſericordia: erga iniquos, omnes, veritas: *nis. 29. pſal.*
quia & in iudicando ſubuenit, & ita nõ deeſt miſericor *118.*
dia: & in miſerando id exhibet, quod promiſit, ne deſit veritas. Erga omnes autem quos liberat & condemnat, omnes viæ ſunt miſericordia & veritas: quia vbi non miſeretur, vindictæ veritas datur. Dicens vbi non mi- *verſu. 15. Li*
ſeretur, dat intelligi aliquid à Deo fieri, vbi ipſe non mi *bera me de.*
ſeretur. Sed his occurrit, quod ait Caſſiod. ſuper pſal. 50. loquens de miſericordia & pietate Dei. Hæ duæ, inquit, res iudicio Dei ſemper adiunctæ ſunt. Ergo & in punitione malorum non eſt iuſtitia ſine miſericordia. Itẽ, de iudicio & miſericordia ait, Hæc duo mutua ſo- *Idem Caſſio*
cietate ſibi iunguntur: In his breuiter omnia opera Dei *dor. verſ. 1.*
includit. Aug. quoque reſpõdens illis, qui reproborum *Pſal. 100.*
ſupplicia finẽ habitura contendunt, ita illorum repellit *In Enchir.*
opinionem, aſſerens reprobos perpetuo puniendos, vt *cap. 112.*
eorũ ſupplicia mitigari aliquatenus non neget. Fruſtra, inquit, nõnulli æternam dãnandorum pœnã, & cruciatus ſine intermiſſione perpetuos humano miſerãtur affectu, atque ita futurum eſſe non credunt: nõ quidẽ ſcripturis aduerſando diuinis, ſed pro ſuo motu dura quæque molliendo, & leuiorem flectendo ſententiam: quæ putant in eis terribilius eſſe dicta quã verius. Non enim (inquiunt) obliuiſcetur miſereri Deus, aut continebit in *Pſal. 76.*
ira ſua miſericordias ſuas. Hoc quidem in pſalmo legitur: ſed de his intelligitur, qui ſunt vaſa miſericordiæ *Rom. 9 c*
quia & ipſi non pro meritis ſuis, ſed Deo miſerante de miſeria liberantur. Aut ſi hoc ad omnes exiſtimãt pertinere, non ideo neceſſe eſt, vt damnationem opinentur finiri poſſe eorum, de quibus dictum eſt, Ibunt hi in ſupplicium æternum. Ne hoc modo putetur habitura finẽ *Matt. 25. d*

felicitas

felicitas eorum. de quibus econtrario dictum eſt, Iuſti autem in vitam æternã. Sed pœnas damnatorum certis temporibus exiſtimẽt, ſi hoc his placet, aliquatenus mitigari. Et ſic quippe intelligi poteſt manere ira Dei in illis, id eſt, ipſa damnatio. Hæc enim vocatur ira Dei, non diuini animi perturbatio: vt in ira ſua, id eſt, manente ira ſua, non contineat miſerationes ſuas, nõ æterno ſupplicio finem dando, ſed leuamen adhibendo vel interponendo cruciatibus: quia nec pſalmus ait ad finiendam iram ſuam, vel poſt iram ſuam, ſed in ira ſua. Quæ ſi ſola eſſet, alienari à regno Dei, & carere magna multitudine dulcedinis Dei, tam grandis tamen eſt pœna, vt ei poſſint nulla tormenta, quæ nouimus, comparari: ſi illa ſit eterna, iſta autem ſit quamlibet multis ſeculis longa. Manebit ergo ſine fine mors perpetua damnatorum: & ipſa omnibus erit cõmunis, ſicut manebit communiter omnium vita æterna ſanctorum. Ecce ita aſſerit, hic pœnas reproborum non eſſe finiendas, quod nõ improbat, ſi dicatur corũ ſupplicio aliquod leuamen adhiberi. Vnde nõ incõgruè dici poteſt, deum etſi iuſtè id poſſit, non omnino tãtũ punire malos in futuro, quãtũ meruerũt: ſed eis aliquid, quantũcũq; mali ſint, de pœna relaxare.

Aug. c. 113 continuò in Enchiridio.

Determinat præmiſſas authoritates. B

Quod ergo dictum eſt, iudicium ſine miſericordia fieri illi, qui non fecit miſericordiam: ita intelligi poteſt, quòd iudicium damnationis fiet illi, qui non fecit miſericordiam, pro eo quod fuit ſine miſericordia. Vel fiet iudicium ei ſine miſericordia liberante & ſaluante: qui tamen in aliqua pœnæ alleuiatione miſericordiam Dei ſentiet. Ita cum dicitur: miſericordia, hic, iudicium, in futuro: non negatur, quin in futuro ſit miſericordiæ effectus, & in electis, qui per miſericordiam ab omni miſeria liberabuntur: & in reprobis, qui minus quàm meruerint, cruciabuntur. Sed hic non ſine cauſa dicitur fieri Dei miſericordia, & iudicium in futuro: quia & hic multis modis miſeretur Deus, quibus non miſerebitur tunc. Vocat enim Deus nunc peccatores & iuſtificat, quod tunc non faciet: & tunc reddens ſingulis ſecundum merita ſua,

Lucæ. 5. e
In pfatione.
Pſ. l. 9.

ta ſua, manifeſtè iudicabit, qui nunc occultè iudicat. Cu ius occultum iudicium, vt ait Augu. intelligitur pœna, qua quiſq; vel exercetur ad purgationē, vel mouetur ad conuerſionem: vel ſi contemnit, excæcatur ad dānationem. Occultum ergo iudicium Dei, pœna dicitur: qua iudicat purgando, conuertendo: vel excæcando. Iudicia quoque Dei interdum appellātur diſpēſationes eius de omnibus rebus. Vnde, Quam incōprehenſibilia ſunt iudicia eius. Et, Iudicia eius abyſſus multa. Iudiciū autem, quo in futuro iudicabit, intelligitur ſententia iudicis, qua ventilabitur area, id eſt, diuidentur localiter boni à malis miniſterio angelorum: & iſti in vitam ducētur, illi in ſupplicium mittentur, qui nunc ſimul mixti ſunt. *Rom. 11. d* *Pſalm. 35.* *Matth. 25.*

De iuſtitia & miſericordia Dei. C

Sed quomodo iuſtitiam Dei & pietatem, id eſt, miſericordiam ſuprà Caſſiodorus duas eſſe res dixit, quæ ſemper adiunctæ ſunt iudicio Dei? Iuſtitia enim Dei, & miſericordia non duæ res ſunt, ſed vna res, id eſt, vna diuina eſſentia eſt, ſicut ſuprà pluribus authoritatibus oſtenſum eſt. Quia nō eſt Deo aliud eſſe miſericordem, quàm miſericordiam: nec iuſtum, quàm iuſtitiam. ſed idem prorſus. Nec aliud eſt ei eſſe miſericordem, quàm iuſtum: vel miſericordiam, quàm iuſtitiam: ſed omnino idem, quia non denominatiuè, ſed eſſentialiter hæc de Deo dicuntur. Cur ergo dicit ſcriptura de operibus Dei, quædam eſſe miſericordiæ, quædam iuſtitiæ? Si enim iuſtitia Dei, miſericordia eſt: quæcunque ſunt opera miſericordiæ, eſſe videntur iuſtitiæ, & econuerſo. His reſponderi poteſt ſic, illis locutionibus, quibus huiuſmodi operum fiunt diſtinctiones, vt alia miſericordiæ, alia iuſtitiæ, alia bonitati attribuantur: non diuerſitas ſubiacentis, id eſt, rei, his vocabulis ſignificatè exprimitur, ſed varietas ſenſuum & effectuum in creaturis monſtratur. Cum enim dicitur Deus iuſtus vel iuſtitia, eſſentia diuina prædicatur: & etiam quòd ipſe ſit diſtributor, & iudex meritorum, intelligi datur. Ita & cum dicitur miſericors, eſſentia diuina prædicatur: & inſuper, quòd ipſe ſit miſerorum liberator intelligi datus. Similiter *Pſalm. 50.* *Reſponſio.*

liter cum dicitur bonus, eſſentia diuina prędicatur. Et cum dicitur Deus,& inſuper author omnium bonorum oſtenditur. Ita & cum dicitur Deus, eſſentia diuina prędicatur,& ipſe timendus oſtenditur. Inde ergo quędam opera miſericordię, quędam iuſtitię dicuntur: non quin diuina eſſentia hæc & illa operetur, & quin hęc & illa ſint opera diuinę eſſentię, quę dicitur miſericordia & iuſtitia: ſed quia quędam ſunt, quibus oſtenditur iudex & ęquus diſtributor, quędam quibus oſtenditur miſerator. Miſericors enim dicitur in natura, miſerator in exhibitione. Et in quibuſdam operibus dicitur effectus eſſe miſericordię, in quibuſdam effectus iuſtitię: non quòd aliud efficiat iuſtitia, aliud miſericordia Dei ſi ad eſſentiam referas: ſed quia ex quibuſdam effectibus intelligitur iudex, ex quibuſdam miſerator, vel, vt quibuſdam placet, iuſtus & miſericors. Sed ſecundum hoc occurrit quęſtio, quomodo ex aliis oſtendatur, iuſtus, & ex aliis miſericors, cum ſit idem ei eſſe iuſtum, & eſſe miſericordem? Si enim ſecundum eandem rationem dicitur iuſtus & miſericors, ex eo opere quo intelligitur iuſtus, intelligitur miſericors, & ecõuerſo. Sed dixi ſuprà, quia cum dicitur Deus iuſtus & miſericors, ita eadem diuina eſſentia ſignificatur, & ſecundum eam idem prędicatur, vt etiam quędam diuerſa intelligantur. Intelligimus enim per hoc eum eſſe miſeratorem & iuſtum iudicem. Quod euidenter Orig. oſtendit dicens, Omnia quæ dei ſunt, Chriſtus eſt: Ipſe ſapientia eius, ipſe fortitudo, iuſtitia, ſanctitas, ipſe prudentia, ipſe veritas. Sed cũ vnum ſit in ſubiacenti pro varietate ſenſuum, diuerſis nuncupatur vocabulis. Aliud enim ſignificat ſapientia, aliud iuſtitia. Quando enim ſapientia dicitur, diſciplinis te diuinarum humanarumque rerum inſtruere intelligitur: Quando iuſtitia, diſtributor vel iudex meritorum inſinuatur. Ita & prudentia cũ dicitur, doctor, & demonſtrator bonarũ, vel malarũ rerũ, vel neutrarum intelligitur,

Homilia 5. Super Hieremiã ca. 10. ſuper illud. Qui fecit terrã in fortitudine, to. 2.

Authoritatibus probat quædam iuſtitiæ, alia miſericordiæ, aliæ bonitati attribui. D

Quod autem quędam opera miſericordię, quędam iuſtitię,

iuſtitiæ, quædam bonitati attribuantur, in ſcripturis facile eſt reperire. Et de miſecordia quidem, & iuſtitia manifeſtum eſt: de bonitate verò & miſericordia amplius latet. Sed Aug. docet illa opera propriè ad miſericordiam pertinere, quibus aliqui à miſeria liberantur. Ad bonitatem vero nō ſolū illa, ſed facturam & gubernationem naturalium: ita dicens, Ad miſericordiam pertinet, quod à peccatis mundat, & de miſeria liberat, Ad bonitatem verò, quòd cœlum & terram, & omnia valde bona creauit vt eſſent. Idem, Cœli non indigent miſericordia, vbi nulla eſt miſeria: & in terra hominis abundat miſeria, & ſuperabundat Dei miſericordia. Miſeria ergo hominis, & miſericordia Dei plena eſt terra, non cœli, qui nō indigent miſericordia, indigent tamen regente domino. Omnia enim indigent domino, & miſera, & felicia: quia ſine illo miſer non ſubleuatur, felix nō regitur. Item alibi, Miſericordia eſt erga miſeros, bonitas erga quoſlibet. Interdum tamen miſericordia large accipitur, vt bonitas.

Ad primū ver. Pſalm. 135.

Idē ad verſum 5. pſal. 32. concione. 2.

Idē ad verſum 11. pſal. 24. hūc vniuerſæ viæ domini.

Quomodo vniuerſæ viæ domini dicantur miſericordia & veritas. E

Poſt hæc conſiderari oportet, ex quo ſenſu vniuerſæ viæ domini dicantur miſericordia & veritas. Hoc multiplicem recipit expoſitionem; Vniuerſæ enim viæ domini miſericordia, & veritas quibus ad nos venit, vt ait Aug. ſuper pſal. intelliguntur duo aduentus. Primis, in quo manifeſtā & multiplicem miſericordiā nobis exhibuit: & ſecundus, in quo requirēdo merita, iuſtitiā exhibebit. Vniuerſæ ēt viæ domini, id eſt, quibus ad dominum aſcēdimus, ſunt iuſtitia, quę à malo declinamus: & miſericordia, quæ bonum facimus. In his enim duobus omne bonū meritū includitur. Sed cū ſuperius. Caſſio. dixerit in his duobus omnia opera Dei includit, meritò quæri poteſt, an in omni opere domini hęc duo mutuo ſibi iungātur? Quibuſdā placuit non in omni opere domini hæc duo concurrere, ſecundū effectū dico; nam ſecundū eſſentiā nō diuiditur miſericordia à iuſtitia, ſed vnum eſt. Verū ſecundū effectū non in omni opere domini

Pſal. 24.

Ad pſal. 10

mini

mini dicunt eſſe miſericordiam & iuſtitiam: ſed in quibuſdam fatentur tantum miſericordiã, in aliis iuſtitiam, atque in aliis miſericordiam & iuſtitiam. Fatẽtur tamen dominum omnia quæ fecit miſericorditer agere & iuſtè: referentes rationem dicti ad Dei voluntatem, quę iuſtitia eſt, & miſericordia: non ad effectus miſericordiæ & iuſtitiæ, qui ſunt in rebus. Aliis autem videtur, quòd ſicut dicitur Deus omnia opera ſua iuſtè facere & miſericorditer: ita concedendum ſit, in omni opere Dei iuſtitiam eſſe & miſericordiam, id eſt, clementiam, ſecũdum effectum vel ſignum; quia nullum opus Dei eſt, in quo nõ ſit effectus vel ſignũ ęquitatis & clemẽtiæ, ſiue occultæ, ſiue apertæ. Aliquãdo enim manifeſta eſt clemẽtia ſiue benignitas, & occulta ęquitas, aliquando econuerſo.

DE SENTENTIA IVDICII.

Diſtinct. XLVII. A

SOlet etiam quæri. Qualiter dabitur iudicii ſententia? ſed non eſt perſpicuum id explicare. Non enim ſcriptura apertè definit an voce illa proferãtur, Venite benedicti, & c. Ite maledicti: An virtute iudicis ita fiet, conſcientiis ſingulorum atteſtantibus: vt modo dicitur futurum, vt iudicis potentiæ effectus ipſius dictione ſignificetur. Illa etiam, Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, & huiuſmodi magis cõſcientiis exprimendam plurimi putãt quàm verbis: quia Apoſtolus in momento & in ictu oculi myſterium conſummandum tradit. Sed illud ad reſurrectionis ſtatum tantum referunt, non ad iudicium: qui aliis iudicii ſententiam, & malorum increpationes, & bonorum præmia verbis exprimenda aſſerunt.

Matt.25.d
Ibidem.

Quòd iudicabunt ſancti, & quomodo. B

Aug.c.5.li. 20.de Ciui. Dei.
Sap.3.b

Non autẽ ſolus Chriſtus iudicabit, ſed & ſancti cum eo iudicabunt nationes. Ipſe enim Apoſtolis ait, Sedebitis & vos ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Nec eſt putandum, quòd duodecim Apoſtolis

Apoſtolis tantũ hoc promiſerit Chriſtus. Vbi enim ſedebit Paulus, qui plus, omnibus laborauit, ſi nõ ibi ſedebunt niſi XII? Per duodecim ergo ſedes perfectio tribunalis, id eſt, vniuerſitas iudicãtium intelligitur, ſcilicet, omnes perfecti, qui relictis omnibus ſecuti ſunt Chriſtum. Per duodecim tribus, vniuerſitas iudicandorum. Iudicabunt verò eos ſancti, nõ modo cooperatione, ſed etiam authoritate & poteſtate. Vnde, Gladii ancipites in manibus eorum, id eſt, ſententia de bonis & malis in poteſtate eorum. Si verò quæritur, quæ erit eorum poteſtas vel authoritas in iudicando? Puto non antè ſciri, quàm videatur, niſi diuina reuelatione quis didicerit.

Matt. 19.d
1. Cor. 15.b
Matth 19.d
Marc. 10.d
Pſal. 149.

De ordinibus eorum qui iudicandi erunt. C

Erunt autem quatuor ordines in iudicio. Duæ quippe ſunt partes: electorũ ſcilicet, & reproborũ, vt Greg. in moralibus ait. Sed bini ordines eiſdem ſingulis partibus continentur. Alii enim iudicãtur, & pereunt: alii nõ iudicãtur, & pereunt. Alii iudicãtur, & regnant: alii non iudcantur, & regnãt. Iudicantur, & pereunt, quibus dominica inclamatione dicetur, Eſuriui, & non dediſtis mihi man. &c. Nõ iudicãtur, & pereũt, quibus dominus ait, Qui non credit, iã iudicatus eſt. Eorum.n. damnatio toti eccleſiæ nota eſt &c. & ideo dicunẽ tunc non iudicari, quia ad conſpectũ diſtricti iudicis cũ aperta dãmatione ſuæ infidelitatis accedent. Qui verò profeſſionẽ fidei ſine operibus habent iudicabuntur, & peribunt, id eſt, redarguentur vt pereant. Qui verò nec fidei ſacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in ſe fieri nõ audient: quia infidelitatis ſuæ tenebris præiudicati, eius quem deſpexerant inuectione redargui non merẽtur. Illi autẽ ſaltem verba iudicis audient, qui eius fidẽ ſaltem verbo tenuerunt. Illi autem in damnatione ſua æterni iudicis nec verba percipient, qui eius reuerentia nec verbo tenus ſeruare voluerunt: & ideo illi iudicandi, ſed iſti non iudicandi dicuntur. Ex electorum verò parte alii iudicantur, & regnant, ſcilicet, qui vitæ maculas lachrymis tergunt, & eleemoſynarum ſuperinductione operiunt: quibus iudex veniens in dextra cõ ſiſtentibus dicet, Eſu-

Ad cap. 36. Iob Deus potentes non abijcit, lib. 26. cap. 24.
Matth. 25.c
Ioan. 3.c
Iacob. 2.b
Greg. c. 25. eiuſdem lib.
Matth. 25.c

ſiui,& dedi.mi.man. Alii autem non iudicantur, & regnãt,qui etiam præcepta legis perfectionis virtute trancēdunt: quia nõ hoc ſolum quod lex præcipit,implere
Eſaia.3.e cõtenti ſunt,ſed & quod ad perfectionem cõſulitur, implere ſtudent. De quibus propheta ait, Dominus ad iu-
Prou.vlt.e dicium veniet cũ ſenatoribus populi ſui. Et Solomon de eccleſiæ ſponſo loquẽs ait, Nobilis in portis vir eius,
Iob.36.a quando ſederit cum ſenatoribus terræ; Et Iob ait, Non ſaluat impios, & pauperibus iudiciũ tribuit. Hi ergo rectè ſub generali iudicio, non tenentur, ſed iudices veniunt: quia & præcepta generalia viuendo vicerunt, & omnibus relictis Chriſtũ ſecuti ſunt. Rectè pauperibus iudicium tribuit: qui quanto huic mundo magna humi
Apocal.3.d litate deſpecti ſunt, tãto tũc maiori culmine poteſtatis
Greg.ca.26 eiuſdem. excreſcent. De talibus dicitur, Qui vicerit, dabo ei ſedere mecũ in throno meo: ſicut & ego vici,& ſedi cum patre meo in throno eius. Vincens dominus cũ patre, in throno ſedit: quia poſt paſſionis certamen & reſurrectionis palmã, quod patri eſſet æqualis omnibus cla-
Cap.27.continuò. ruit. Nobis vero in throno filii ſedere, eſt ex eiuſdẽ filii poteſtate iudicare. Quia enim iudicandi principatum ex eius virtute percipimus, quaſi in throno eius reſidemus. Ex his apparet, quod etiam perfectiores ſancti cũ Chriſto iudicabunt poteſtate: & quare quidã dicuntur iudicandi, alii non iudicandi.

De ordine iudicandi, & miniſterio angelorum. D

Cum autem in euangelio legatur, quod dominus
Matth.13.f mittet angelos ſuos, qui colligent de regno eius omnia ſcandala, & mittent iniquos in caminũ ignis. Et item,
Matth.24.e Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorũ,
Pſal.49. & mitttent eos in caminũ ignis. Et item, Mittet angelos ſuos cũ tuba, & congregabunt electos à quatuor vẽtis. Et propheta dicit, Congregare illi ſanctos eius, Miniſterio angelorum illa impleri dubitandum non eſt. Domino enim veniente ad iudicium, præcedet ante eum ignis, quo comburetur facies mundi huius, & peribit cœlum & terra, non ſecũdum ſubſtantiam, ſed ſecundũ ſpeciem quæ immutabitur: cęlum quidem aereum non

æthereum.

æthereum. Tantum enim aſcendet ignis in iudicio, quantū aſcenderunt aquæ in dilunio. Ille autem ignis malis, qui reperti fuerint viui, erit cōſumptio, bonis vero, non vt ait Aug. Hoc erit incendiū mundi ſanctis, quòd fuit caminus tribus pueris. In quibus, ſi aliquid purgãdum fuerit, per illum ignem purgabitur. Aliis verò nullam ingeret moleſtiam. Purgato vero per ignem mundo, & ad iudiciū veniente domino emittetur vox illa magna, qua reſurgent omnes mortui: & tunc miniſterio angelorum ventilabitur area, quia boni congregabuntur ibi de quatuor partibus mūdi angelico miniſterio: quo & rapientur obuiam Chriſto in aera, reprobis in terra, quā dilexerunt, remanētibus. Et tunc prçconia illa bonorū, Eſuriui, & dediſtis mihi manducare: & increpationes illæ malorum, Eſuriui, & nō dediſtis mihi man. &c. proferentur vel ſono vocali, vel alio modo. Denique profertur ſentētia ſuper vtroſque, Venite benedicti: &, Ite maledicti, &c. Et miniſterio angelorum virtute Dei cooperante mittentur mali in caminum ignis, hoc eſt, in infernum.

De ciui. Dei. li. 20. c. 18. Tomo. 5.

Matth. 3. c

Lucæ. 3. d

1. Theſ. 4. d

Matth. 25. e

Matth. 25. g

Idem. 13. f

Si poſt iudicium dæmones præerunt hominibus ad puniendum. E

Et ſolet quæri, Vtrùm in inferno malis ad puniendū præſint dæmones poſt iudicium, quos carnifices tortoreſque animarū ſcriptura appellat? Apoſtolus dicit, ꝙ Chriſtus tunc euacuabit omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem. Dum enim durat mundus, angeli angelis, dæmones dęmonibus, homines hominibus præſunt. Sed omnibus collectis, iam omnis prælatio ceſſabit. Hinc quidam putant, poſt iudicium dæmones non habere poteſtatem cruciandi homines, ſicut modo. Sed vt dæmones virtute Dei cruciari ſine creaturæ miniſterio aſſerunt: ſic reprobos homines ibi non per operationem dęmonum, ſed virtute diuina tantū æternis ſubiici cruciatibus. Præmiſſa tamen authoritas non id cogit ſentire: quæ etſi aſſerat tunc nec demones dæmonibus, nec homines hominibus præeſſe, nō definit tamen, ad dæmones præſint hominibus ad torquendum. Vnde

1. Cor. 15.

Haymo ad ca. 15. 1. ad Corinthios.

quibuſdam videtur, eos ſic cōſtare hominibus torrores in pœna, ſicut extiterunt incentores in culpa.

DE FORMA IVDICIS.

Diſtinct. XLVIII. A

SOlet etiam quæri, in qua forma Chriſtus iudicabit. In forma vtique ſerui iudicabit: quæ omnibus in iudicio apparebit, vt videant mali, in quem pupugerunt. Diuinitatem verò eius mali non videbunt. Vnde Eſaias, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Humanitatem videbunt, vt timeant: diuinitatem vero non, ne gaudeant. Diuinitas enim ſine gaudio videri non poteſt.

Eſaiæ 26. b ſecundū 70

Qualis apparebit tunc in forma ſerui. B

Sed cum in forma humana conſtet eum appariturū, quæritur an in forma illa glorioſa apparet, ſicut verè eſt, an in forma qualis in paſſione extitit. Quidam putant à malis talē videri, qualē crucifixerunt, id eſt, infirmū: quia dicit ſcriptnra, vt videāt in quem pupugerūt. Sed apertè Aug. dicit formā ſerui glorificatam, à bonis & à malis tunc videri: ſic, Cū in forma ſerui glorificata iudicātem viderint boni & mali, tolletur impius, vt non videat claritatem Dei, qua Deus eſt: quā ſoli mūdo corde videbūnt: quod erit eis vita æterna. Forma ergo humana in Chriſto glorificata vedebitur à cunctis: vnde & Chriſtus dicitur iudicaturus, quia filius hominis eſt. Ita enim legitur in Euangelio Ioānis, Et poteſtatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis eſt. Non quòd ipſe ex virtute hominis ſit iudicaturus, vel quòd ipſe ſolus ſine patre, & ſpiritu ſancto ſit iudicium facturus: ſed quia ipſe ſolus in forma ſerui iudicās, bonis & malis videbitur. Cū ergo pater non iudicat quemquā, ſed omne iudicium dedit filio: non ita eſt intelligendum, quaſi filius ſolus iudicet, & nō pater: ſed quia forma filius humana cunctis in iudicio apparebit, nō in forma infima, ſed glorioſa. Iudicabit autem ex virtute diuinitatis, nō ſine

Zach. 12.
Lib. 1. de trinitate, c. 13. to. 3. ad principium.
Ioan. 5. d
Ioan. 5. e

ſine patre & ſpiritu ſancto: & apparebit terribilis impiis, & mitis iuſtis. Erit enim terror malis, & lumen iuſtis.

Quare ſecundum formam ſerui dicitur Chriſtus ſuſcitaturus corpora. C

Et ſicut dicitur Chriſtus ſecundum formam ſerui iudicaturus, propter cauſaum præmiſſam: ita etiam dicitur ſuſcitaturus corpora mortuorum, ſecundum humanitatem, cum tamen virtute diuinitatis ſit ſuſcitaturus, non humanitatis. Sed hac ratione illud dicitur, quia in humanitate ſuſcepit, quod eſt cauſa noſtræ reſurrectionis, id eſt, paſſionem & reſurrectionem. Ideo ei aſcribitur ſecundum hominem ſuſcitatio mortuorum. Vnde Aug. Per verbum filium Dei, fit animarum reſurrectio. Per verbum factum in carne filium hominis, fit corporum reſurrectio. Item, Iudicat & ſuſcitat corpora non pater, ſed filius ſecundum diſpenſationē humanitatis: in qua minor patre eſt Chriſtus. In eo quòd eſt filius Dei, eſt vita, quæ viuificat animas: in eo, quod eſt filius hominis iudex. Ecce ſecundum formam humanitatis dicitur ſuſcitaturus corpora, & iudicaturus. Iudicaturus autem, quia illa forma cunctis in iudicio apparebit: & ſuſcitaturus, quia in eadem forma meritum, & cauſam reſurrectionis noſtræ ſuſcepit. Et quia ſecundum eandem formam vocem dabit, qua mortui de monumētis reſurgent & procedent. Secundum quòd Deus eſt, viuificat animas, non pater tātum: quia nō tantum pater vita eſt, ſed & filius cum eo, & ſpiritus ſanctus eadem vita eſt, quæ pertinet ad animā non ad corpus. Corpus enim non ſentit vitam ſapientiæ, ſed anima, quæ illuminatur à lumine æterno. Licet ergo Chriſtus potentia diuinitatis viuificet animas, & ſuſcitet corpora, & iudicet: non ocioſe tamen & præter rationem ei ſecundum formam Dei tribuitur viuificatio animarum, & ſecundum formam ſerui iudicium & reſuſcitatio corporum.

Super Ioan. tract. 23.

It idem paulò inferius.

De loco iudicij. D

Putant quidam dominum deſcenſurum in vallem Ioſaphat in iudicio: eo quod ipſe per Iohelem prophetam ſic loquitur, Cōgregabo omnes gētes, & deducam

Iohel 3.a

Gloſſa ordi. ad c. 3. Ioel. hæc omnia habet. eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo ibi cum eis. *In cu*ius capituli expoſitione ita reperi, Hoc quidam pueriliter intelligunt, quòd in valle quæ eſt in laterẽ montis Olíueti, deſcẽſurus ſit dominus ad iudicium: quod friuolum eſt. Quia nõ in terra, ſed in ſpatio huius aeris ſedebit cõtra locum montis Oliueti, ex quo aſcẽdit. Et ſicut Ioannes Chryſoſtomus dicit. Angeli deferent ante eum ſignũ crucis: vnde in euangelio veritas dicit, Et tunc apparebit ſignũ filii hominis, &c. Ioſaphat autem interpretatur iudicium domini. In vallem ergo Ioſaphat, id eſt, iudicij domini congregabuntur omnes impii. Iuſti verò non deſcendent in vallem iudicii, id eſt, damnationem: ſed in nubibus eleuabuntur obuiam Chriſto.

Chryſ homi. I. de cruce & latrone, Tomo. 3.

Matt. 24. c

I. Theſſ. 3.

De qualitate luminarum, & temporis, poſt iudicium. E

Lucæ 21. c *Matt. 24. c* Veniente autem ad iudicium domino in fortitudine & poteſtate magna, ſol & luna dicuntur obſcurari: non ſui luminis priuatione, ſed ſuperueniente maioris luminis claritate. Virtutes quoq; cœlorum, id eſt, angeli, dicuntur moueri: non metu damnationis, vel aliqua perturbatione pauoris, ſed quadam admiratione eorum, quæ viderint. Vnde Iob, Columnæ cœli pauent aduentum eius. Ante diem vero iudicii ſol & luna eclipſum patientur, ſicut Iohel teſtatur dicens, Sol conuertetur in tenebras, & luna in ſanguinem, antequam veniat dies domini magnus & horribilis. Magnus verò dicitur, propter magna quæ ibi fient. Cum autem factum fuerit cœlum nouum, & terra noua, tunc erit lux lunæ, ſicut lux ſolis, teſtante Eſaia, Et lux ſolis ſeptempliciter, id eſt, ſicut lux ſeptem dierum: quia quantum luxit ſol in prima conditione ſeptem dierum ante peccatum primi hominis, tantum lucebit poſt iudicium. Minorata enim fuit lux ſolis, & lunæ aliorumque ſyderum, per peccatum primi hominis: ſed tunc recipiet ſol mercedem ſui laboris, quia ſeptempliciter lucebit: & tunc non erit viciſſitudo diei & noctis, ſed tantum dies. Vnde Zacharias, Et erit dies vna, quæ nota eſt domino, non dies neque nox: & in tempore veſperæ erit lux, quia tunc non erit varietas diei & noctis, quæ modò eſt, ſed continua dies

Iob. 29. c

Ioel. 2. g

Eſaie. 30. f

Zach. 14. b

dies & lux. Eſaias tamen videtur dicere, quòd tunc non luceat ſol vel luna, loquens congregationi ſanctorum. Non erit ibi, inquit, amplius ſol ad lucendum per diem, nec ſplendor lunæ illuminabit te: ſed erit tibi dominus in lucem ſempiternam. Sed his verbis non negat ſolem & lunam tunc lucere, ſed ſignificat his, qui tunc erunt in æterna beatitudine, nullum lucis vſum preſtare. Quia vt ait Hieron. ſuper eundem locum, Cœli & terrę, ſolis atque lunę nobis ceſſabit officium, & erit ipſe dominus lumen ſuis in perpetuum. Poteſt etiam intelligi illud Eſaię ea ratione dictum, quia ſol & luna tunc non habebunt ortum & occaſum ſicut nunc. Vnde Iſid. illud Eſaię quaſi exponens, ait, Poſt iudicium ſol laboris ſui mercedem ſuſcipiet. Vnde propheta, Lucebit ſeptempliciter, & nō veniet ad occaſum nec ſol nec luna: ſed in ordine quo creati ſunt, ſtabunt, ne impii in tormentis ſub terra poſiti, fruantur luce eorum. Vnde Abacuc, Sol & luna ſteterunt in ordine ſuo. Ecce apertè dicit ſolem & lunam tunc lucere, ſed ſtabiliter permanere: vbi etiam ſignificat infernum eſſe ſub terra. Si verò quęritur, quis vſus lucis ſolis & lunę tunc? Fateor me ignorare, quia in ſcripturis non memini me legiſſe.

Eſaiæ. 60. d

Hiero ad illud Eſaiæ. 60. Nō erit tibi amplius ſol in cōmen. Tomo 5.

Eſaiæ 30. f

Abacuc. 3. e

DE DIFFERENTIA MANSIONVM in cœlo, & in inferno.

Diſtinct. XLIX. A

POſt reſurrectionem verò facto vniuerſo impletoq; iudicio, ſuos fines habebūt ciuitates duę: vna Chriſti, alia diaboli: vna bonorum, altera malorū vtraque tamen angelorum & hominum. Iſtis volūtas, illis facultas non poterit eſſe peccandi, vel vlla conditio moriendi. Iſtis in ęterna vita feliciter viuentibus, illis infeliciter in ęterna morte ſine moriendi poteſtate durantibus: quoniam vtrique ſine fine. Sed in beatitudine iſti alius alio pręſtabilius: in miſeria vero illi, alius alio tolerabilius permanebunt. Ex his apparet, quòd ſicut

Aug. in Enchir cap. 1 I in principio.

boni differenter glorificabuntur, alii magis, alii minus: ita & mali differẽter in inferno punientur. Sicut enim in domo patris, id eſt, in regno cœlorum manſiones multę
Ioan.14.a ſunt, id eſt, præmiorum differentiæ: ita & in gehenna diuerſæ ſunt manſiones, id eſt, ſupplicionum differentiæ.
Ioan. Chryſ. hom.65. ad cap.to 2. Matth. 20. Omnes tamen æternã pœnã patientur, ſicut omnes electi eundẽ habebunt denariũ, quẽ paterfamilias dedit omnibus, qui operati ſunt in Vinea. Nomine denarii aliquid omnibus electis commune intelligitur, ſcilicet, vita æterna, Deus ipſe, quo omnes fruentur, ſed impariter. Nam ſicut erit differens clarificatio corporũ, ita differens gloria erit animarũ. Stella enim à ſtella, id eſt, electus ab electo differt in claritate mentis & corporis. Alii enim aliis vicinius clariuſq; Dei ſpeciem contemplabuntur: & ipſa contemplandi differentia, diuerſitas manſionum vocatur. Domus ergo eſt vna, id eſt, denarius eſt vnus: ſed diuerſitas eſt ibi manſionum, id eſt, differentia claritatis: quia vnũ eſt & ſummum bonũ beatitudo & vita oĩum, id eſt, Deus ipſe. Hoc bono omnes electi perfruentur, ſed alii aliis plenius. Perfruentur autẽ videndo per ſpeciem, non per ſpeculum in ænigmate. Habere ergo vitam, eſt videre vitam, id eſt, cognoſcere Deum in ſpecie. Vnde veritas ait in euangelio, Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcãt te verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum eſſe vnum & ſolum verũ Deum: hoc eſt, habere vitam, id eſt, cognoſcere te non eſt ipſa cognitio, quæ tu es, ſed per cognitionem habere bonum, quod tu es, id eſt, vita.

1.Cor.15.e — *Matt. 20.a* — *1.Cor.14.d* — *Ioan.17.a*

Si omnes homines volunt eſſe beati. B

Solet etiam quæri de beatitudine, vtrùm eam omnes *Cap. 4. in principio, Tomo 3.* velint, & ſciant, quæ ſit vera beatitudo? De hoc Aug. in 13. lib. de Trin. ita diſſerit, Mirum eſt cum capeſſendæ retinendæq; beatitudinis voluntas vna ſit omnium, vnde tantà exiſtat de beatitudine rurſus diuerſitas voluntatum: non quòd eam aliquis nolit, ſed quòd non omnes eam norint. Si enim eam omnes noſcerent, non ab aliis putaretur eſſe in virtute animi, ab aliis in voluptate corporis, ab aliis atque aliis alibi atque àlibi. Quomodo ergo omnes amant quod non omnes ſciunt? Quis poteſt

amare

amare quod neſcit, ſicut ſuprà diſputaui? Cur ergo beatitudo amatur ab omnibus, nec tamen ſcitur ab omnibus? An forte ſciunt omnes quæ ipſa ſit, ſed non omne ſciunt vbi ſit, & inde contentio eſt? An forte falſum eſt quo pro vero poſuimus, beatè viuere oẽs homines velle? Si enim beatè viuere eſt (verbi gratia) ſecũdum animi virtutẽ viuere, quomodo beatè viuere vult, qui hoc non vult? Nonne verius diximus, Homo ille non vult beatè viuere, quia non vult ſecundũ virtutẽ viuere: quod ſolum eſt beatè viuere? Non ergo omnes beatè viuere volunt, immo pauci hoc volũt: ſi non eſt beatè viuere, niſi ſecundum virtutẽ animi viuere, quod multi volunt. Ita ne falſum erit, vnde nec ipſe Cicero dubitauit? Ait enim, Beati certè omnes eſſe volumus. Abſit vt hoc falſum eſſe dicamus. Quid ergo? An dicendum eſt, etiamſi nihil aliud ſit beatè viuere, quàm ſecundũ virtutẽ animi viuere: tamẽ & qui hoc nõ vult, beatè viuere vult? Nimis quidem hoc videtur abſurdum. Tale enim eſt, ac ſi dicamus, qui nõ vult beatè viuere, vult beatè viuere. Iſtam repugnantiam quis audiat? quis ferat? & tamẽ ad hanc cõtrudit neceſſitas. Si oẽs beatè viuere velle, verum eſt, & non omnes volũt ſic viuere: quomodo ſolum viuitur beatè? An illud ab his anguſtiis poterit nos eruere, ſi dicamus nihil eſſe beatè viuere, niſi viuere ſecũdum delectationem ſuam: & ideo falſum non eſſe, quòd omnes beatè viuere velint, quia omnes ita volunt, vt quenq; delectat. Sed id quidem falſum eſt. Velle enim quod non deceat, eſt eſſe miſerrimum. Nec tam miſerum eſt, nõ adipiſci quod velis, quàm adipiſci velle, quod non oporteat. Quis ita cæcus ſit, vt dicat aliquem ideo beatum, quia viuit vt vult? cum profectò etſi miſer eſſet, minus tamen eſſet, ſi nihil eorum quæ perperam voluiſſet, habere potuiſſet. Mala enim voluntate vel ſola miſer quiſque efficitur: ſed miſerior, cum deſiderium male voluntatis impletur. Quapropter, quoniam verum eſt, quòd omnes homines eſſe beati velint, idque ardentiſſimo amore appetant, & propter hoc cætera quæcunque appetant: nec quiſquam poteſt amare, quod omnino quid vel quale ſit neſcit: nec poteſt

Ibidem paulo poſt.

Cicero in Hortenſio.

Ibidem c. 5. continuò.

teſt neſcire, quid ſit, quod ſe velle ſcit: ſeqtur vt omnes beatam vitam ſciant. Oēs aūt beati habent, quod volūt, quanuis non omnes qui habent, quod volunt, cōtinuò ſint beati. Continuò autem miſeri ſunt, qui vel non habent, quod volunt: vel id habent, quod non rectè volūt.

Cap.6. eiuſdem. Beatus ergo non eſt, niſi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult malè. Ille quippe beatè viuit, qui viuit vt vult, nec malè aliquid vult. Cum ergo ex his duobus cōſtet beata vita, licet in malis ſit aliquis bonus, non tamē niſi finitis omnibus malis eſt beatus. *Cap.7. eiuſdē. ad principium.* Cum ergo ex hac vita, qui in his miſeriis fidelis bonus eſt, venerit ad beatam vitam: tunc erit verè, quod nunc nullo modo eſſe poteſt, vt ſic homo viuat, qūo vult. Non enim ibi volet male viuere, aut volet aliquid quod deerit, aut deerit aliquid, quod voluerit. Quicquid amabitur, aderit nec deſiderabitur, quod non aderit. Et omne quod ibi erit, bonum erit, & ſummus Deus, ſummum bonum erit: & quod eſt omnino beatiſſimum, ita ſemper fore certum erit. Beatos autem eſſe ſe velle, omnium hominum eſt. Beatos ſe eſſe velle, omnes in corde ſuo vident, nec tamen omniū eſt fides, qua ad beatitudinem peruenitur.

Si quid de Deo cognoſcit aliquis, quod ibi non intelligant omnes. C

Solet etiam quæri. Vtrùm aliquid de Deo cognoſcat aliquis magis meritus, vt Petrus: quod non cognoſcat aliquis minus meritus, ut Linus? Pluribus videtur, quod omnia de Deo ad beatitudinem ſpectantia omnes communiter electi cognoſcant, ſed differenter. Nihil enim in Deo noſcibile maius digniusque videtur, quam eum intelligere trinum & vnum. Hoc autem omnes tunc per ſpeciem cognoſcent. Vnde ſequitur, vt non ſit aliquid beatitudini pertinens incognitum alicui beatorū. Omnes ergo cuncta illa videbunt, quorum cognitio ſeruit beatitudini, ſed in modo videndi differnt. Alius enim alio magis, alius alio minus fulgebit. *1. Cor. 15. c*

De paritate gaudij. D

Solet etiam quæri, An in gaudio diſpares ſint, ſicut in claritate cognitionis differunt? De hoc Aug. ait, Multæ manſiones

manſiones in vna domo erunt,ſcilicet, variæ præmiorũ dignitates:ſed vbi Deus erit in omnibus, erit etiam in diſpari claritate per gaudium : vt quod habebunt ſinguli, commune ſit omnibus : quia etiam gloria capitis omnium erit per vinculum charitatis. Ex his datur intelligi, quod par gaudium omnes habebunt, etſi diſparem,cognitionis claritatem:quia per charitatem,quæ in ſingulis erit perfecta, tantum quiſq; gaudebit de bono alterius,quantum gauderet, ſi in ſeipſo haberet. Sed ſi par erit cunctorum gaudium, videtur quòd par ſit omniũ beatitudo:quod conſtat omnino non eſſe. Ad quod dici poteſt,quòd beatitudo par eſſet, ſi ita eſſet par gaudiũ, vt etiam par eſſet cognitio?ſed quia hoc non erit,non faciet paritas gaudii paritatem beatitudinis. Poteſt etiam accipi par gaudium, vt non referatur paritas ad intentionem affectionis gaudentium,ſed ad vniuerſitatem rerum,de quibus lætabitur:quia de omni re, vnde gaudebit vnus,gaudebunt omnes. *Tracta. 67. ad illud Io. 14. In domo patris mei, Tomo. 9.*

Si maior ſit beatitudo ſanctorum poſt iudicium. E

Poſt hoc quæri ſolet,Si beatitudo ſanctorũ maior ſit futura poſt iudicium,quàm interim?Sine omni ſcrupulo credendum eſt, eos habituros maiorem gloriam poſt iudicium,quàm ante:quia & maius erit gaudium eorũ, vt ſuprà teſtatus eſt Aug. & amplior erit eorum cognitio. Vnde Hiero. Peracto iudicio ampliorem gloriã ſuæ claritatis Deus demonſtrabit electis. *Gl ordin. ſuper Oſeæ. 6. ad illud: Venite, & reuertamur.* Si quem mouet, quid opus ſit ſpiritibus defunctorum corpora ſua in reſurrectione recipere, ſi eis poteſt ſine corporibus ſumma beatitudo præberi:difficilis quæſtio eſt, nec poteſt à nobis perfectè definiri.Sed tamen dubium non eſt, & raptam à carnis ſenſibus hominis mentem, & poſt mortẽ ipſa carne depoſita non ſic videre poſſe incommutabilem ſubſtantiam,id eſt,Deum; ſicut ſancti angeli vident ſiue alia latentiori cauſa:ſiue ideo, quia ineſt ei naturalis quidam appetitus corpus adminiſtrandi,quo retardatur quodammodo, ne tota intentione pergat in illud ſummum cœlum, donec ille appetitus conquieſcat, *Super Gene. ad literam, lib. 12. cap. 35. in prin.* Porrò ſi tale ſit corpus,cuius ſit difficilis & grauis adminiſtratio,

niſtratio,ſicut hęc caro quæ corrumpitur: multomagis auertitur mens ab illa viſione ſummi cœli.Proinde cum hoc corpus iam nō animale,ſed ſpirituale,recepit æquata angelis, habebit perfectum naturæ ſuæ modum,obediens & imperans,viuificata,& viuificans,tam ineffabili facilitate,vt ſit ei gloriæ,quod fuit ſarcinæ.

Ibidem paulò inferius. 1.Cor. 15.

SI MALI IN INFERNO PECCABVNT.

Diſtinct. L. A

Augu. in enchi.c.111.

HIc oritur quæſtio, ex præmiſſis ducēs originem. Supra enim Augu. loquens de malis in inferno damnatis , & bonis in cœlo glorificatis , dixit , quòd nec bonis voluntas,nec malis facultas eſſe peccandi poterit . Et de bonis quidem conſtat,ſed de malis à quibus voluntatem malam non remouet,quæritur quomodo ſit verum eos non poſſe peccare: immo quomodo verum ſit eos non peccare , cum malam habeant voluntatem? Quidam autumant illam voluntatē non eſſe peccatum,ſed ſupplicium tantū. Alii verò peccatum eſſe fatentur , ſed per illud eos non mereri aliquā pœnam:quia non eſt ibi locus merendi . Illud ergo peccatum dicunt non eſſe meritum ſupplicii , ſed ſuppliciū mali meriti , quod in hac vita præceſſit . De hoc autem Aug.ita dicit, Tempus acquirendi vitam ęternam in hac tantum vita Deus hominibus dedit,vbi voluit etiam pęnitentiam eſſe fructuoſam.Ideo hic pœnitentia fructuoſa eſt , quia poteſt hic homo depoſita nequitia bene viuere,& mutata voluntate merita operaq; mutare: & ea gerere quæ Deo placeant.Quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro ſeculo de malis ſuis , ſed indulgentiam in conſpectu domini non inueniet:quia etſi erit ſtimulus pœnitudinis, tamen nulla erit ibi correctio voluntatis. A talibus enim ita culpabitur iniquitas ſua, vt nullatenus ab eis poſſit vel diligi, vel deſiderari iuſtitia . Voluntas enim eorum talis erit , vt habeat ſemper in ſe malignitatis ſuæ ſuppliciū , nunquam tamen recipere poſſit bonitatis affectum . Quia

In lib.de fid. ad Petrum. c.3.26.

Ca.3.ad Petrum. continuò.

ſicut illi, qui cum Chriſto regnabunt, nullas in ſe malæ voluntatis reliquias habebunt: ita illi qui erunt in ſupplicio æterni ignis cum diabolo & angelis eius deputati, ſicut nullam habebunt vlterius requiem, ſic bonã nullatenus poterunt habere voluntatem. Et ſicut cohæredibus Chriſti dabitur perfectio gratiæ ad æternam gloriam: ita conſortibus diaboli cumulabit ipſa malignitas pęnam, qñ exterioribus deputati tenebris, nullo illuſtrabuntur interiori lumine veritatis. Ex his apparet reprobos in inferno pœnitentiam ſic geſturos, vt per eam prauam voluntatem non deſerant: & illa maligna uolũtas erit eis ad cumulum pœnæ: per quam tamen non merebuntur, quia nullus meretur niſi in hac vita. *Matt. 25.d*

Quare dicuntur tenebræ exteriores. B

Hic quæri poteſt, Quare illæ tenebræ, qbus inuoluentur mali in gehenna, dicuntur tenebræ exteriores? Quia tunc mali penitus extra lucem corporalem & ſpiritualem; ſcilicet, Deum, erunt. Nunc enim etſi patiantur tenebras in cæcitate mentis, non tamen penitus extra lucem Dei ſunt, nec corporali luce priuantur. De hoc Auguſt. ſic ait, Ira Dei & in iudicio erit, & hic eſt in cæcitate mentis, cum dantur mali in reprobum ſenſum. Ibi exteriores tenebræ erunt, quia tunc peccatores penitus erũt extra Deum. Quid eſt enim penitus eſſe extra Deum, niſi eſſe in ſumma cæcitate? Siquidem habitat Deus lucem inacceſſibilem. Hæ autem tenebræ hic iam incipiunt in peccante, cum ab interiori Dei luce ſecluditur, ſed non penitus dum in hac vita eſt, Ecce, quare ibi peccator dicitur pati exteriores tenebras, & non hic: quia ibi ſecludetur penitus à luce Dei, quod non hic. Sed qũo intelligenda eſt illa ſecluſio? An quia non videbunt Deum per ſpeciem? ſed nec aliquis videt hic Deum per ſpeciem. An per diſſimilitudinem, quam facit peccatum inter Deum & hominem? ſed & hic multi per grauia peccata elõgantur à Deo. An quia Deum odiunt. ita vt uelint Deum non eſſe? ſed & hic multi Deum oderunt: de quibus ſcriptum eſt, Superbia eorum, qui te oderunt, aſcendit ſemper. Quæ eſt ergo illa elongatio? Sanè exteriores tenebrę intelligi

Gl. ordin. ad Pſal. 6. verſu. 7. Turbatus eſt à furore.
1. Tim. 6. e
Pſal. 73.

intelligi poſſunt, quædam malignitas odii & voluntatis quæ tunc excreſcet in mentibus reproborū, & quædam obliuio Dei: qa tormētorū interiorū & exteriorū doloribus adeo afficientur & turbabuntur, vt ab illis ad cogitandū aliquid de Deo vix, vel raro, vel nunquā mentem reuocent. Vt qui nimio p̄muntur pondere, adeo ſtupeſcunt & turbanī, vt interim in aliā cogitationē non ſe extendant: ſed illuc tendit impetus cogitationis, vbi ſentiī vis doloris. Sed in hac vita nullus adeo malus eſt, vt penitus ſecludatur à cogitatione Dei: qa nec perdit appetitū beatitudinis, & quendā boni amorē, quē naturaliter hēt rōnalis creatura. Illas aūt exteriores & profundiſſimas tenebras reprobos perpeſſuros poſt iudicium dicit

Super pſ. 6. Aug. opponens de illo diuite, qui in inferno poſitus, ele-

Lucæ 16. ſg uans oculos vidit Abrahā, & in ſinu eius Lazarū: cuius cōparatione coactus eſt cōfiteri mala ſua, vſq; adeo, vt fratres roget ab his p̄moueri: quod ante iudiciū factum legitur. Sed poſt iudiciū in profundioribus tenebris erūt impii, vbi nullam Dei lucem videbunt, cui confiteātur.

De animabus damnatorum, ſi quam habent notitiam eorum quæ hic fiunt. C

Præterea quæri ſolet, ſi reproborū animę, quæ nūc in inferno cruciantur, notitiā habeant eorū, quæ circa ſuos in hac vita geruni, & ſi aliquo modo deleant ſuper infortunis ſuorū charorū? Hanc qōnem Aug. cōmemorat, ex

Auguſt. ad ver. 14. pſal. 108. Et diſpeat de terra to. 8. parte eā explicans, ex parte verò inſolutā relinquens: ait enim, Quæret aliqs, an vllus dolor tangat mortuos, de his quæ in ſuis poſt mortē contingunt? vel qūo ea quæ circa nos aguntur, nouerint ſpiritus defunctorū? Cui rñdeo, magnā eſſe qōnem, nec in præſenti differendam. Verūtn̄ breuiter dici pōt, ꝙ eſt cura mortuis de ſuis cha-

Lucæ 16. g ris, vt de diuite legitur: qui dū tormenta apud inferos pateret, leuauit oculos ad Abrahā: & inter alia dixit, Hēo enim quinq; fratres: mitte aliquē ex mortuis, vt teſteī illis, ne & ipſi veniant in hunc locū tormentorū. Habet. n. mortui curā de viuis, quos ſciunt viuere: quia nec in locis pœnatū vident eos, vbi diues ſine fratribus erat: nec in requie beatorū, vbi Lazarum & Abrahā, quanuis longè, agno-

gē, agnoſcebat. Non tamen ideo conſequens eſt eos ſcire, quæ circa charos ſuos aguntur hic, vel læta, vel triſtia.

Qūo accipienda ſunt quæ de Lazaro & diuite leguntur. D

Si quis aūt quærat, Qūo intelligatur, ꝙ de Lazaro & diuite legitur? Audiat Aug. rñſum dicentis, Si quis putat animas corpore exutas locis corporalibus contineri cū ſint ſine corpore, non deerunt qui faueant, & diuitē ſitientē in loco corporali fuiſſe contendant, ipſamq; animā corporeā ꝑ ꝑ arentē linguā, & ſtillā de Lazari digito cupiſſe. Sed melius eſt dubitare de occultis q̄ litigare de incertis. Diuitē in ſupplicio, pauperē in refrigerio eſſe nō dubito. Sed qūo intelligatur diuitis lingua, digitus Lazari, flamma inferni, ſinus Abrahæ, & huiuſmodi, vix à māſuetis, & contentioſis autem nunquam inuenitur. *Auguſt. de Gen. ad literam, lib. 8. c. 5. to. 3.*

Si ſe vident boni & mali. E

Solet etiam quæri, Vtrùm viciſſim ſe videant illi, qui ſunt in inferno, & illi qui ſunt in gloria? Sicut ſancti tradunt, & boni malos, & mali bonos vident vſq; ad iudicium. Poſt iudicium verò boni videbunt malos, ſed non mali bonos. Vnde Greg. Infideles in imo poſiti, ante diē iudicii fideles ſuper ſe in requie attēdunt, quorum gaudia poſt contemplari non poſſunt. *Glo. ordina. hæc hēt ad id, c. 16.*

De chaos inter bonos & malos. F

Sed cum ſancti malos in tormentis videant, nonne aliqua compaſſione erga eos mouentur? nonne eos de tormentis liberari cupiunt? Recole illud euangelicum, quod Abraham diuiti reſpondit, Inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, vt hi qui volunt tranſire ad vos non poſſint, neque inde huc tranſmeare. Quid eſt illud chaos inter bonos & malos, niſi hinc iuſtitia, inde iniquitas, quæ nullatenus ſociari valēt? Adeo enim ſancti Dei iuſtitiæ addicti ſunt, ut nulla compaſſione ad reprobos tranſire valeant, nulla pro eis inter ſanctos fiat interceſſio. Quomodo ergo inde volunt aliqui tranſire ad illos, ſed non poſſunt? Quia ſi Dei iuſtitia admitteret, non fieret eis moleſta liberatio eorum. Vel ita dicuntur velle & non poſſe: non quia velint & non poſſint, ſed quia etſi vellent, non poſſent eos iuuare. De hoc ita Greg. ait, *Lucæ Eleuãus aūt oculos, ex homi. 40. ad illud idem Greg.*

Sicut

Greg. ad illud Lu. 16. Et in his omnibus, inter nos. ho. 40. Sicut reprobi à pœnis, ad gloriam ſanctorum tranſire volunt, & non poſſunt: & ita iuſti per miſericordiã mente ire volunt ad poſitos in tormentis, vt eos liberent, ſed non poſſunt: quia iuſtorum animæ etſi in naturæ ſuæ bonitate miſericordiam habent, iam tunc auctoris ſui iuſtitiæ coniunctæ tanta rectitudine conſtringuntur, ut nulla ad reprobos compaſſione moueantur.

Quod viſa impiorum pœna non minuit beatorum gloriam. G

Grego. ad illud Luc. 16. rogo te pater hom. 40. Poſtremò quæritur. An pœna reproborum viſa decoloret gloriam beatorum? an eorum beatitudini proficiat? De hoc ita Grego. ait, Apud animum iuſtorum non obfuſcat beatitudinem aſpecta pęna reproborum: quia vbi iam compaſſio miſerię non erit, minuere beatorum lętitiam non valebit. *Grego paulò inferiùs.* Et licet iuſtis ſua gaudia ſufficiãt, ad maiorem tñ gloriam vident pœnas malorum, quas per gratiam euaſerunt: quia qui Dei claritate vident, nil in creatura agitur quod videre non poſſint. *Hiero. ad illud c. 66. Eſaiæ: Egredientur, & videbunt. tomo. 5.* Non eſt aũt mirandum, ſi ſancti iam immortales reprobos uideant mentis intelligentia, cum prophetę mortales adhuc videre hęc omnia meruerunt. Egredientur ergo electi, non loco, ſed intelligentia vel viſione manifeſta, ad videndũ impiorum cruciatus: quos videntes non dolore afficientur, ſed lætitia ſatiabuntur, agentes gratias de ſua liberatione, viſa impiorum ineffabili calamitate. *Eſaiæ, vlti. g* Vnde Eſaias impiorum tormenta deſcribens, & ex eorum viſione lętitiam bonorum exprimens, ait, Egredientur, electi ſcilicet, & videbunt cadauera virorum, qui prȩuaricati ſunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur, & erunt, vſq; ad ſacietatem viſionis omni carni, id eſt, electis. *Pſal. 57.* Letabitur. n. iuſtus, cum viderit uindictam.

Hæc de pedibus ſedentis ſuper ſolium excelſum, quos Seraphin duabus alis velabant, ſcriptori, etſi non auditores, commemoraſſe ſufficiat: qui à facie exorſus ſedentis, per media ad pedes vſque via duce peruenit.

PETRI LOMBARDI EPISCOPI pariſienſis ſententiarum Libri IIII. & vltimi finis.

SEQVVN-

SEQVVNTVR VARII ARTICVLI ERRONEI OMNIVM PENE FACVLTATVM.

IN ANGLIA, ET PARISIIS ſtudioſè & auctoritatiuè condemnati, cum reuocationibus eorundem.

PRAEFATIO.

VNiuerſis præſentes litteras inſpecturis Stephanus permiſſione diuina Pariſiēſis Eccleſiæ miniſter indignus, Salutem in filio virginis glorioſæ. Magnarum & perſonarum grauium crebra zeloque fidei accenſa inſinuauit relatio, quòd nonnulli Pariſiis ſtudētes in artibus propriè facultatis limites trāſcendentes, quoſdam manifeſtos & execrabiles errores; immo potius vanitates & inſanias in rotulo ſeu ſchedulis his annexo ſeu annexis contentos quaſi dubitabiles in ſcholis tractare & diſputare præſumunt: non attendentes illud Gregor. Qui ſapienter loqui nititur, magnopere metuat, ne eius eloquio audientium vnitas confundatur: præſertim cum errores prædictos gentilium ſcripturis muniunt, quos proh pudor ad ſuam imperitiam aſſerunt: ſic cogentes, vt neſciant eis reſpondere. Ne autē quod ſic innuunt, aſſerere videantur, reſponſiones ita palliant, quod dum putant vitare Scyllam incidunt in Charibdim. Dicunt enim ea eſſe nota & vera ſecundum philoſophiam, ſed non ſecundum fidem catholicā, quaſi ſint duæ veritates contrariæ, & quaſi contra veritatē ſacræ ſcripturæ ſit veritas in dictis gētilium damnatorum de quibus ſcriptum eſt, Perdam ſapientiam ſapientum, quia vera ſapientia perdet falſam ſapientiam. Vtinam

tales attenderent dictum ſapientis ſeu conſiliũ dicentis, Si tibi eſt intellectus, reſponde proximo tuo: ſin autem, ſit manus tua ſuper os tuum, ne capiaris in verbo indiſciplinato & confundaris. Ne igitur incauta locutio trahat ſimplices in errrorem, nos tam doctorum ſacræ theologiæ quàm aliorum communicato conſilio diſtrictè talia fieri & conſilia prohibemus & ea totaliter condemnamus, excommunicantes omnes illos, qui dictos errores dogmatizauerint, vel aliquem de eiſdem dogmatizare aut defendere vel ſuſtinere præſumpſerint quoquo modo, & audientes eorum, niſi infra ſeptem dies nobis vel Cancellario Pariſienſi duxerint reuelandum, nihilominus proceſſuri ad pœnas contra eos pro qualitate culpæ, prout ius dictauerit infligendas. Librum etiam de amore ſiue de Deo amoris, qui ſic incipit, Cogit me multum, & cætera, & ſic terminatur, Caue igitur Galtere amoris exercere mandata, &c. Item etiam librum Gæomantiæ, qui ſic incipit, Aeſtimauerunt Indi, &c. & ſic terminatur, Ratiocinare igitur ſuper eam, & ſic inuenies, &c. Item libros & rotulos & quaternos nigromanticos aut continentes experimenta ſortilegorum, inuocationes dæmonum, ſeu coniurationes in periculum animarum, ſeu in quibus de talibus & ſimilibus fidei orthodoxæ & bonis moribus aut operibus euidenter aduerſantibus tractatur, per eandem ſententiam noſtram condemnamus, & omnes qui dictos rotulos, libros & quaternos dogmatizauerint & audierint, niſi infra ſeptem dies nobis vel cancellario Parienſ. reuelauerint, eo modo quo ſuperius eſt expreſſum. In his ſcriptis ſententiam excommunicationis ferentes ad alias pęnas, prout grauitas culpæ exegerit nihilominus proceſſuri. Datum anno domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimoſeptimo: die dominica qua cantatur, Lætare Hieruſalem: in Eccleſia Pariſienſi.

COL-

COLLECTIO ERRORVM PARISIIS CONDEMNATORVM.

ERRORES PARISIIS CONDEMNATI à domino Guillermo Epiſcopo Pariſienſi.

DE erroribus quos condẽnauit Stephanus Epiſcopus Pariſienſis.

De erroribus quos idem dominus condemnauit alia vicæ, vbi primò ponuntur errores de Deo.

Errores de intelligentia vel angelo.

Errores de aĩa vel intellectu.

Errores de voluntate ſiue libero arbitrio.

Errores de mundo & mundi æternitate.

Errores de cœlo & ſtellis.

Errores de neceſſitate euentus rerum.

Errores de accidente.

Errores de ſacra ſcriptura.

Errores de fide & ſacramẽtis

Errores de raptu.

Errores de vitiis & virtutib.

Errores de reſurrectione.

Errores de felicitate ſiue beatitudine.

Errores Ioannis Guion, ordinis fratrum Minorum.

Errores Ioannis de Mercuria, ordinis Ciſtercienſium.

Errores magiſtri Nicolai de Vltricuria.

ITEM quidam articuli damnati ab epiſcopo Pariſienſi & magiſtris theologiæ anno domini. 1340.

Copia ſchedulæ; reuocationis quorundam articulorũ fratris Dionyſii Soulechat, ordinis fratrum Minorũ factæ per eundẽ Pariſiis & in curia Romana.

Reuocatio magiſtri Ioannis de calore.

Reuocatio Ludouici facta Anno domini. 1362.

Reuocatio fratris Guidonis, ordinis hæremitarũ ſancti Auguſtini.

Reuocatio Symonis facta Anno domini. 1301.

Articuli in quibus magiſter ſentẽtiarum communiter non tenetur.

Determinatio quædam Pariſiis facta per almã facultatem theologicam. Anno Domini. 1318. ſuper quibuſdã ſuperſtitionibus nouiter exortis.

Excerpta principalium articulorum tractatus cuiuſdam

contra errores fratris Iohannis de Monteſono ordinis Prædicatorum, in quo continentur etiã errores contra immaculatam virginis Mariæ conceptionem.

ISTI ſunt errores deteſtabiles contra catholicam veritatem, reperti in quibuſdam ſcriptis. Quos quicunque dogmatizauerit vel defenderit, à venerabili patre Guillermo Pariſienſi epiſcopo, conuocato concilio omnium magiſtrorũ tunc Pariſiis degentium, vinculo anathematis eſt innodatus. Et id eo eos cauere debent omnes profeſſores fidei orthodoxæ.

Primus eſt quod diuina eſſentia in ſe nec ab angelo, nec ab homine videatur vel videbitur.

Secundus error eſt, quod licet diuina eſſentia eadem ſit in patre & filio & ſpiritu ſancto: tamẽ vt hęc eſſentia eſt in ratione formæ vna ei in patre & filio licet non vna in ſpiritu ſancto & in his, & tamen forma idem eſt quòd diuina eſſentia.

Tertius eſt, quod ſpiritus ſanctus, prout eſt amor & nexus, non procedit à filio, ſed tãtùm à patre.

Quartus eſt, quòd multæ veritates fuerunt ab æterno quæ non ſunt ipſe Deus.

Quintum, eſt primum nunc vel principium & creatio paſſio nõ ſũt creator vel creatura.

Sextus, quod angelus malus in primo inſtanti ſuę creationis fuit malus: & nunquam fuit nõ malus.

Septimus, eſt quòd nec animę glorificatæ nec corpora glorioſa vel glorificata erunt in cœlo empyreo cum angelis, ſed in cęlo a queo vel cryſtallino quod eſt ſuper firmamentum. Quod etiam dicere præſumunt de beata virgine.

Octauus, quod angelus in eodem inſtanti poteſt eſſe in diuerſis locis: & eſt vbique ſi velit eſſe vbique.

Nonus, eſt qđ qui habet meliora naturalia de neceſſitate habebit maiorem gratiam & gloriam.

Decimus, eſt quòd diabolus nunquã habuit vnde poſſet ſtare. Nec etiã Adam in ſtatu innocentiæ.

ASSERTIONES OPPOſitæ erroribus prædictis.

FIrmiter credendum eſt, & nullatenus dubitãdum quòd Deus in ſua ſubſtãtia eſſentia vel natura videbitur ab angelis ſanctis & animabus glorificatis.

Item ꝙ eſt vna eſſentia ſubſtantialis vel natura in patre & filio & ſpiritu ſancto. Et eadem eſſentia in ratione formę in patre

tre & filio & ſpiritu ſancto.

Item quod ſpiritus ſanctus prout eſt ſanctus & amor procedit ab vtroque, ſcilicet, patre & filio.

Item quòd vna ſola veritas fuit ab æterno quę eſt Deus. Et quòd nulla veritas fuit ab ęterno quæ non ſit illa veritas.

Item quod primum nunc & creatio paſſio eſt creatura.

Item quod malus angelus aliquando fuit bonus & non malus, & poſt peccando factus eſt malus.

Item quod idem eſt locus corporis, ſcilicet, empyreum cœlum ſanctorum angelorum, & beatarum animarum, & idem erit corporũ humanorum glorificatorum: & ſimiliter idem eſt locus ſpiritualis ſanctorum angelorum & hominum bonorum.

Item quod angelus eſt in loco per diſtinctiones, ita quod ſi eſt hic non eſt ibi in eodem inſtanti: impoſſibile eſt enim eum in eodem inſtanti eſſe vbiq; cum hoc ſit proprium Dei.

Item quod ſecundum quod præordinatũ eſt & prædeſtinatum à deo dabitur gratia & gloria.

Item quod malus angelus & Adam habuerunt vnde poſſent ſtare, etſi non vnde poſſent proficere.

Item eodem anno dominica qua cantabatur Lætare Hieruſalem. 1270. Guilelmus poſtmodum Conſtantien. Epiſcopus in ſermone beati Ioannis Baptiſtæ in domo minorum Pariſiis prædicauit, quod liberum arbitrium habet potentiam naturalem ad recipiendum gratiã non effectiuam aliquo modo: quod falſum eſt, quia nolens non recipit eam. Secũdo quod quidam natus nunquam fuit in gratia: ſed ſemper Hiſmael aut Iudas fuit, & nunquam Ioannes, quod eſt contra fidem. Baptizati enim habent gratiam. De qua reprehenſus publicè in conſequenti die Apoſtolorum Petri & Pauli publicè retractauit. Pax & gratia omnibus aſſerentibus hanc veritatem. Data fuit hæc ſententia Pariſiis Anno domini. 1240. in octa. Epiphaniæ.

ISTI ſunt errores condemnati & excommunicati cum omnibus qui eos ſcienter docuerint vel aſſeruerint à domino Stephano Pariſiẽ. epiſcopo Anno domini. 1270. die mercurii ante feſtũ B. Nicolai hyemalis.

Primus articulus eſt, quòd intellectus omninm hominũ eſt vnus & idem numero.

Secundus eſt, quod illa eſt falſa vel impropria, Homo intelligit.

Tertius eſt, quod voluntas hominis ex neceſſitate vult vel eligit.

Quartus quòd omnia quæ in inferioribus aguntur ſubſunt neceſſitati coporum cœleſtiũ.

Quintus, quod mundus eſt æternus.

Sextus, quod nunquam fuit primus homo.

Septimus, quod anima quæ eſt forma hominis ſecundum quod homo corrumpitur corrupto corpore.

Octauus quòd anima ſeparata poſt mortem non patitur ab igne corporeo.

Nonus, quod liberum arbitrium eſt potentia paſſiua non actiua, Et quod neceſſitate mouetur ab appetibili.

Decimus, quod Deus non cognoſcit ſingula.

Vndecimus, quod Deus non cognoſcit aliud à ſe.

Duodecimus, quod humani actus non reguntur prouidentia diuina.

Tredecimus, quod Deus non poteſt dare immortalitatẽ vel incorruptibilitatem rei corruptibili vel mortali.

Iſti articuli qui ſequuntur cõdemnati ſunt à domino Stephano Pariſien. epiſcopo de cõſilio magiſtrorum theologiæ. Anno domini. 1226. die dominica qua cantatur Lætare Hieruſalẽ: in eccleſia Pariſiẽſi. Vbi excõmunicauit in ſcriptis oẽs illos qui eos docuerint & defenderint. Et primo ordinantur illi qui ſunt de Deo.

Primus, quod Deus non eſt trinus & vnus: quoniã trinitas non ſtat cum ſumma ſimplicitate. Vbi enim eſt pluralitas realis ibi neceſſario eſt additio & compoſitio. Exẽplum de aceruo lapidum.

Item quod Deus non poteſt generare ſibi ſimilẽ: quod enim generatur ab aliquo habet principium aliquod à quo dependet: & quod in Deo generare non eſt ſignum perfectionis.

Item quod Deus non cognoſcit alia à ſe.

Item quod Deus non poteſt dare perpetuitatem rei tranſmutabili vel corruptibili, vt eſt corpus humanum.

Item quod Deus ſiue prima cauſa non poteſt producere effectum ſibi æqualem niſi temperaret ſuam potentiam.

Item quod Deus non poſſet facere plures aĩas in numero.

Item quod Deus nunquam plus creauit intelligentiã quam modo creauit.

Item quod Deus eſt infinitæ virtutis in duratione, non in actione: talis .n. infirmitas non eſt niſi in corpore finito ſi eſſet,

Et quod prima cauſa nõ poſſet

ſet plures mundos facere.

Item quod ſine agente proprio vt patre à ſolo Deo non poſſet fieri homo.

Item quòd Deum in hac vita mortali poſſumus intelligere eſſentiam.

Item quòd Deus non potuit feciſſe primam materiam niſi mediante corpore cœleſti.

Item à volũtate antiqua non poteſt nouum procedere abſq; tranſmutatione præcedente.

Item quod prima cauſa non habet cognitionem aut ſciẽtiã futurorum contingẽtium. Primo quia futura contingentia ſunt non entia. Secundo, quia futura contingentia ſunt particularia. Deus autem cognoſcit virtute intellectiua quæ nõ poteſt cognoſcere particulare. Vnde ſi non eſſet ſenſus, fortè intellectus non diſtingueret inter Sortem & Platonẽ: licet diſtingueret inter hominem & aſinum Tertium, propter ordinem cauſæ ad cauſatũ: præſciẽtia enim diuina eſt neceſſaria cauſa præſcitorum. Quarta ratio eſt ordo ſcientiæ ad ſcitum: quanuis enim ſcientia non ſit cauſa fati, ex quo tamen ſcitur determinatur ad alteram partẽ contradictionis: & hoc multo magis in ſcientia diuina quàm in ſcientia noſtra.

Item quod primũ principiũ non poteſt eſſe ſine diuerſorũ factorum hic inferiùs niſi mediantibus aliis cauſis, eo quod nullum tranſmutãs diuerſimode trãſmutat niſi tranſmutatũ.

Item quod ab vno primo agẽdo non poteſt eſſe multitudo effectuum.

Itẽ ꝙ primũ principiũ non eſt cauſa propria ęternorũ niſi metaphoricè, id eſt, quia conſeruat ea, quia niſi eſſet ea non eſſent.

Itẽ quod ſicut ex materia non poteſt aliquid fieri ex agẽte, ita nec ex agẽte poteſt aliquid fieri ſine materia. Et quod Deus non eſt cauſa efficiẽs niſi reſpectu eius quod habet eſſe in potentia materiæ.

Item quod entia declinant ab ordine cauſæ primæ in ſe conſideratæ, licet non in ordine ad reliquas cauſas agentes in vniuerſo. Hoc eſt error, quia eſſentialior & inſeparabilior eſt ordo entium ad cauſam primã quã ad cauſas inferiores.

Item ꝙ Deus non põt eſſe cauſa noui facti: nec poteſt aliquid de nouo producere.

Item ꝙ Deus non poteſt mouere cœlũ motu recto. Et eſt ratio, qa tunc relinqueret vacuũ.

Item ꝙ Deus non poteſt irregulariter, id eſt, alio modo quã mouet mouere aliquid: quia in eo non eſt diuerſitas volũtatis.

Item ꝙ Deus eſt ęternus in

gendo & mouẽdo ſicut in eſſendo, alioquin ab alio determinaretur quod eſſet prius illo.

Itẽ illud ꝙ de ſe terminatur vt Deus, aut ſemper, aut nunquã & quod multa ſunt æterna.

Item ꝙ Deũ neceſſe eſt facere quicquid immediate fit ab ipſo error: ſiue intelligatur de neceſſitate coactiõis quia tollit libertatem arbitrii: ſiue de neceſſitate immutabilitatis: quia ponit poſſibilitatem aliter faciendi.

Item quod primum principiũ non poteſt immediate producere generalia: quia ſunt effectus noui.

Effectus autẽ noui exigit cauſam immediatam quæ poteſt aliter ſe habere.

Item quod primum principiũ nõ poteſt aliud à ſe producere quia omnis differentia quæ eſt inter agens & factum, eſt per naturam.

Item quod Deus non poteſt immediate cognoſcere contingẽtia niſi per aliam cauſam particularem & proximam.

Itẽ quod ſi oẽs cauſæ fuerint aliquando in quiete neceſſe eſt ponere Deum nobilem.

Iem quòd Deus eſt prima & neceſſaria cauſa primæ intelligentiæ qua poſita ponitur effectus, & ſunt ſimul duratione.

Item quod Deus non eſt neceſſaria cauſa motus corporũ ſuperiorum & coniunctionis & diuiſionis contingẽtis in ſtellis.

Item ad hoc quod effectus omnes ſint neceſſarii reſpectu cauſæ primę non ſufficit quod ipſa cauſa prima non ſit impedibilis, ſed exigitur quòd cauſæ mediæ nõ ſint impedibiles. Error: quia tunc Deus non poſſet facere aliquem effectum nouũ ſine cauſis poſterioribus.

Item quod Deus poſſit agere contraria, hoc eſt mediante corpore cęleſti quod diuerſum in vbi.

Item quod Deus infinitus virtute: non quia faciat aliquid de nihilo: ſed quia cõmunicat motum infinitum.

Item quod Deus non poteſt in effectum cauſæ ſecundariæ ſine ipſa cauſa ſecundaria. Error.

Item quod effectus immediatus à primo debet eſſet vnus tãtum & ſimilimus primo.

Item quod Deus vel intelligentia non infundit ſcientiam animæ humanæ in ſomno niſi mediante corpore cæleſti.

Item quod plures ſunt motores primi cœli. Error.

Item quòd primum immobile ſimpliciter non mouet niſi mediante aliquo motu: & ꝙ tale mouens immobile eſt pars moti ex ſe.

Item quòd potentia actiua

nõ poteſt eſſe ſine operatione & permixta potentiæ paſſiuæ. Error, ſi intelligatur de quacunque operatione.

Item quod Deus non poteſt indiuidua multiplicare ſub vna ſpecie ſine materia.

Itẽ forma quam oportet fieri & eſſe in materia non poteſt agi ab illo quod nõ agit ex materia.

Item quòd Deus non poteſt facere accidens ſine ſubiecto nec plures dimenſiones ſimul eſſe.

Idem quod impoſſibile ſimpliciter non poteſt fieri à Deo vel ab agente. Error, ſi intelligatur de impoſſibili ſecundum numerum vel naturam.

Item quod alius eſt intellectus in ratione ſecũdum quod Deus intelligit ſe & alia. Error quia licet ſit alia ratio intelligendi: non tamen alius intellectus ſecundum rationem.

Item ꝙ prima cauſa eſt cauſa omniũ entiũ remotiſſima. Error: ſi intelligatur cum præciſione: ita ſcilicet, quod nõ propinquiſſima eſt.

Item quod aliqua poſſunt caſualiter euenire reſpectu primę cauſę, & quod falsũ eſt omnia eſſe prętordinata à prima cauſa, quia tunc euenirent de neceſſitate.

Item quod in cauſis efficientibus cauſa ſecũda habet actionem quam non accipit à prima cauſa,

Item quod in cauſis efficientibus ceſſante cauſa prima non ceſſat ſecunda ab operatione ſua, dum tamen ſecunda operetur ſecũdum materiam ſuam.

Item quod de Deo non poteſt cognoſci niſi quia eſt ſiue ipſum eſſe.

Item quod Deum eſſe ens per ſe poſitiuè non eſt intelligibile, ſed priuatiuè eſt ens aut per ſe intelligibile.

ERRORES de angelo vel intelligentia.

Itẽ quod omnia ſeparata coęterna ſunt primo principio.

Item quod intelligentię ſuperiores creant animas rationales ſine motu cœli. Intelligentiæ autem inferiores creant uegetatiuam ſenſitiuã motu cęli mediante,

Item quòd intelligentia angelus vel anima ſeparata nuſquam eſt.

Item ſubſtantiæ ſeparatæ eo quòd habent vnum appetitum non mutãtur in operę aut operatione.

Item quod intelligentiæ ſiuę ſubſtantiæ ſepararæ quas dicũt eſſe æternas non habent propriè cauſam efficiẽtem ſed metaphoricè: quia habent cauſam conſeruantem in eſſe ſed non

ſunt

ſunt factæ de nouo, quia ſic eſſent transmutabiles.

Item quòd in ſubſtantiis ſeparatis nulla eſt poſſibilis trāſmutatio: nec ſunt in potentia ad aliquā mutationē ad aliud, quia æternæ ſunt, & immunes à materia.

Item quòd ſubſtantiæ ſeparatæ quæ non habent materiā per quam plus ſint in potentia quam in actu, & ſunt à cauſa ſemper eodem modo ſe haben te, ideo ſunt æthernæ.

Item quod ſubſtantiæ ſeparatæ per ſuum intellectum cauſant res ad extra.

Item quod intelligentia motrix cœli influit in animam rationalem ſicut corpus cœli influit corpus humanum.

Item ꝙ angelus non poteſt in actus oppoſitos immediatè, ſed in actus mediatos: & hoc mediante alio, ut orbe, ſole vel cœlo.

Item quòd angelus nihil intelligit de nouo.

Itē quod ſi eſſet aliqua ſubſtantia ſeparata, quæ non moueret aliquod corpus in hoc mundo ſenſibili, non clauderetur in vniuerſo.

Item quod ſubſtantiæ ſempiternæ ſeparatæ à materia habent bonum: quod eſt eis poſſibile cum producuntur: nec deſiderant aliquid quo carent.

Item quod ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt ſua eſſentia, quia in eis idē eſt, ꝙ eſt & ꝑ hoc ꝙ eſt.

Item quod omne quod non habet materiam eſt æternum: quia quod non eſt factum per tranſmutationē materiæ prius non fuit ergo æternum.

Item quia intelligentiæ non habent materiā Deus non poſſet plures res eiuſdem ſpeciei facere: & quod materia non eſt angelis, cōtra fratrem Thomā.

Item quod intelligentiæ ſuperiores nō ſunt cauſa alicuius nouitatis in inferioribus. Et ꝙ ſuperiores inferioribus ſunt cauſa æternæ cognitionis.

Item quod intelligentia perficitur à Deo in æternitate, qa ſecundum ſe totum immutabilis eſt, anima autem cœli non.

Item quod intelligentia inferior recipit eſſe à Deo, pèr intelligentias medias.

Item quòd ſciētia intelligentiæ non differt à ſubſtantia intelligentiæ: ibi enim non eſt diuerſitas intellecti ab intellectibilitate, nec diuerſas intellectorum.

Item quod ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt in actu infinitæ infinitas enim non eſt impoſſibilis niſi in rebus materialibus.

Item quod intelligentiæ ſuperiores imprimunt in inferioribus ſicut aīa vna intellectiua

im primit

imprimit in aliam & in animā ſenſitiuam: & per talem impreſſionem incātator aliquis proiicit camelum in foueā ſolo viſu.

Itē ꝙ intelligentia cū ſit plena formis: imprimit alias formas in materia per corpora cęleſtia tanquam per inſtrumēta.

Itęm quod ſubſtātiæ ſeparatę ſunt alicubi per operationē & non poſſunt moueri ab extremo in extremum, nec medium niſi quia poſſunt velle operari aut in medio aut in extremis. Error: ſi intelligatur ſine operatione ſubſtantiam non eſſe in loco nec tranſire de loco in locum.

Item quod intelligentia ſola voluntati mouet cœlum.

Item ſubſtantię ſeparatę nuſquam ſunt ſecundum ſubſtantiam. Error: ſi intellagitur ita quod ſubſtantia ſit res eſſendi in loco: verū eſt quod nuſquā ſunt ſecundum ſubſtantiam.

Errores de anima & intellectu.

Item quod intellectus nō eſt forma corporis, niſi ſicut nauta nauis: nec eſt perfectio eſſentialis hominis.

Item quod intellectus quando vult induit corpus, quando non vult non induit.

Item quod ex ſenſitiuo & intellictiuo non ſit vnum per eſſentiam niſi ſicut ex intelligentia & orbe, hoc eſt vnum per appoſitionem.

Item quod intellectus humanus eſt æternus, quia eſt à cauſa ſemper eodem modo ſe habente: & quoniam nō habet materiam per quam prius eſt in potentia quàm actu.

Item quod anima ſeparata nullo modo patitur ab igne.

Itē quod intellectus eſt vnus numero omnium licet omnino ſeparatur à corpore hoc: nō tamen ab omni.

Item quod intelligentia Sortis corrupti non habet ſcientiā eorum quæ habuit.

Itē quod aīa humana nullo modo eſt mobilis ſecundum locum nec per ſe nec per accidēs: & ſi ponatur alicubi ſecūdum ſubſtantiam ſuam nunquam mouebitur de vbi ad vbi.

Item quod ſciētia animæ eſt terrena: & ꝙ intellectus agens: & poſſibilis ſunt æterni.

Item quod motus cœli ſunt propter animā intellectiuam, & quod anima intellectiua ſui intellectus non poteſt educi niſi mediante corpore.

Itē ꝙ nulla forma ab extrinſeco veniēs poteſt facere vnum cum materia. quod enim ſeparabile eſt cum eo quod eſt corruptibile vnum non facit.

Item anima ſeparata non eſt alterabilis ſecundum philoſophiam

phiam licet ſecundum fidem alteretur.

Item quòd anima rationalis quando recedit ab animali adhuc remanet animal vnum.

Item quòd anima intellectiua cognoſcendo ſe cognoſcit omnia alia: ſpecies enim omnium rerum ſibi ſunt concreatæ: ſed hoc cognoſcere nõ debetur intellectui noſtro vt noſter eſt: ſed ſecundum quod intellectus eſt agens. error eſt.

Item quòd anima eſt inſeparabilis à corpore, & ad corruptionem harmoniæ corporalis corrumpitur anima.

Item quòd ſcientia magiſtri, & diſcipuli eſt vna & eadem numero: & ratio eſt quia intellectus vnus eſt: quia forma non multiplicatur niſi quia educitur de potentia materiæ.

Item quòd intellectus agens nõ copulatur noſtro poſſibili, & ꝙ intellectus poſſibilis non vnitur nobis ſecundum ſubſtantiam: & ſi vniretur & forma nobiſcum eſſet inſeparabilis.

Item operatio intellectus nõ vniti copulatur corpori, ita ꝙ operatio eſt rei, non habentis formam qua operetur. Error eſt: quia ponit quòd intellectus non ſit forma hominis.

Item quòd nihil poteſt ſciri ab intellectu poſt eius ſeparationem.

Item quòd intellectus qui eſt poſtrema hominis perfectio, eſt penitus abſtractus. Vel quod intellectus vltima, vel eſt poſtrema operatio hominis, & eſt totaliter abſtractus.

Item quòd intellectus poſſibilis eſt inſeparabilis à corpore ſimpliciter quantũ ad hunc actum, qui eſt ſpecierum receptio, & quantum ad iudicium quod fit per ſimplicem ſpecierum receptionem, vel intelligibilium compoſitionem. Error: ſi intelligatur de receptione omnimoda.

Item quòd intellectus agens eſt quædam ſubſtantia ſeparata ſuperior ad intellectum poſſibilem: & ꝙ ſecundũ ſubſtantiam, potentiam & operationẽ eſt ſeparatus à corpore nec eſt forma corporis humani.

Item ꝙ inconueniens eſt ponere aliquos intellectus nobiliores aliis: quia cum illa diuerſitas non poſſit eſſe à parte corporum, oportet ꝙ ſit à parte intelligentiarum: & ſic animæ nobiles & ignobiles eſſent neceſſaria diuerſarum ſpecierum ſicut intelligentiæ. Error: quia ſic anima Chriſti non eſſet nobilior anima iudæ.

Item quòd intellectus ſpeculatiuus ſimpliciter eſt æternus & incorruptibilis, reſpectu vero huius hominis corrumpitur

cor-

corruptis phantaſmatibus in eo.

Item quòd intellectus poſſibilis nihil eſt in actu antequam intelligat: quia in natura intelligibili eſſe aliquid in actu eſt eſſe actu intelligens.

Item quòd ex intelligente & intellecto fit vna ſubſtantia, & quòd intellectus ſit ipſa res intellecta formaliter.

Item quòd nos peius vel melius intelligimus, hoc prouenit ex intellectu paſſiuo quem dicunt eſſe potētiam ſenſitiuam. Error eſt: quia hic ponit vnum intellectum in omnibus aut æqualitatem in omnibus animalibus.

Item quòd intellectus nō poteſt tranſire de corpore in corpus: ita quòd ſucceſſiue ſit motor diuerſorum corporum.

Item quòd intellectus noſter per ſua naturalia poteſt pertingere ad cognoſcendam eſſentiam primæ cauſæ. Hoc malè ſonat, & eſt error ſi intelligatur de cognitione mediata.

Item quòd anima nunquam moueretur niſi corpus moueretur: ſicut graue vel leue nunquam moueretur niſi aer moueretur.

ERRORES de voluntate ſiue libero arbitrio.

Item quòd de ſui natura non eſt determinandum ad eſſe vel non eſſe: nō determinatur niſi ad aliquod quod eſt neceſſariū reſpectu ſui. Error.

Item quòd voluntas manēte paſſione, & ſcientia in particulari, & in actu non poteſt agere contra eam.

Item ſi ratio recta, & voluntas recta. Error eſt, quia eſt contra gloſſ. Auguſt. ſuper illum Pſal. Concupiuit anima mea deſiderare &c. Et quia ſecundum hoc ad rectitudinem voluntatis gratia non eſſet neceſſaria, ſed ſolum ſcientia, quod fuit error Pelagii.

Item ꝙ voluntate exiſtente in tali diſpoſitione, in qua nata eſt moueri, & mouente ſic diſpoſito quod natum ſit mouere, impoſſibile eſt voluntatem non velle.

Item quòd morbus eſt cauſa voluntatis medici vt ſanet.

Item quòd voluntas & intellectus, non mouentur in actu per ſe, ſed per cauſam ſempiternam, ſcilicet, per corpora cœleſtia.

Item quòd appetitus ceſſantibus impedimentis neceſſario mouetur ab appetibili. Error eſt de intellectiuo.

Item ꝙ voluntas ſecundum ſe eſt indeterminata ad oppoſita ſicut materia. Determinatur autem ab appetibili ſicut materia ab agente.

Item

ſemper fuit, & ſemper erit hominis ex homine generatio.

Item quòd generatio hominis eſt circularis eo, quod forma hominis redit pluries ſuper eandem partem materiæ.

Item quòd quia Sortes factus eſt non receptibilis æternitatis, & ſi debet eſſe æternus, neceſſe eſt vt tranſmutetur natura & ſpecie.

Item quòd mundus eſt ęternus quãtum ad omnes ſpecies in eo contentas, & quòd tempus æternum & motus & materia agens & ſuſcipiens, quia eſt à potentia Dei infinita, & impoſſibile eſt innouationem eſſe in effectu, ſine innouatione in cauſa.

Itẽ quod nihil eſſet nouum niſi cœlum eſſet variatum reſpectu materiæ generabilium.

Item impoſſibile eſt ſoluere rationes philoſophi de æternitate mundi, niſi dicamus quòd voluntas primi implicat incõpoſſibilia.

Item quòd duo ſunt principia æterna, ſcilicet, corpus cœli & anima eius.

Item quòd tria ſunt principia æterna in cœleſtibus, ſubiectum motus æterni, anima corporis cœleſtis, & primum mouens deſideratum. Error eſt, quo ad duo prima.

Item quòd mundus eſt ęternus, quia omne quod habet naturam per quam poſſit eſſe in futuro toto, habet naturam ꝑ quam potuit eſſe in toto præterito.

Item quod mundus licet ſit factus ex nihilo, non tamen eſt factus de nouo, & quanuis de non eſſe exierit ad eſſe, non eſſe, non præceſſit eſſe duratione, ſed naturam tantum.

Item quod theologi dicentes quod cœlum, quandoque quieſcit arguunt ex falſa ſuppoſitione. Et quod dicere cœlum eſſe, & non moueri eſt dicere contradictoria.

Item quod infinitæ præceſſerunt cœli reuolutiones, quas non fuit impoſſibile comprehendi à prima cauſa, ſed ab intellectu creato.

Item quod elementa ſunt æterna, ſunt tamen facta de nouo in diſpoſitione, quam non habent.

Item quod qnanuis generatio hominũ poſſit deficere voluntate primi, tamen non deficiet, quia orbis primus non tantum mouet ad gñationem elementorum ſed etiam hominũ.

Item ſi quod cœlum ſtaret ignis in ſtupam nõ ageret quia nec Deus eſſet.

Item quod cœlum nunquã quieſcit: quia generatio inferiorum, quæ eſt finis motus cœli

cœli ceſſare non debet. Alia ratio quia cœlum ſuum eſſe, & ſuam virtutem habet à motore ſuo, & hoc cōſeruat celum per ſuum motum, vnde ſi ceſſaret à motu ceſſaret ab eſſe.

Item quod æuum, & tempus nihil ſunt in re, ſed ſolum in appræhenſione.

Item quod qui generat mundum ſecundū totum ponit vacuum, quia locus neceſſario præcedit generatum in loco: & tunc ante mūdi generationem fuiſſet locus ſine locato quod eſt vacuum.

Item elementa prima generatiōe sūt facta ex nihilo chaos, ſed ſunt æterna.

Item quod vniuerſum non poteſt deficere, quia primum agens habet tranſmutare materiam æternaliter viciſſim nunc ad iſtam formam nunc ad illā, & ſimiliter materia nata eſt trāſmutari.

Item quod tempus eſt infinitum quantū ad vtrunque extremum, licet enim impoſſibile ſit infinita eſſe pertranſita quorū aliquid fuit pertranſeundum, non tamen impoſſibile eſt infinita eſſe pertranſita quorum nullum fuit pertranſeundum. Error.

Item quod naturalis philoſophus ſimpliciter debet negare mundi nouitatem quia innititur cauſis, & rationibus naturalibus. Fidelis autem poteſt negare mundi æternitatem, quia innititur cauſis ſupernaturalibus.

Item quod ratio philoſophi demonſtrās motum cœli æternum nō eſt ſophiſtica. Et mirū eſt qđ homines profundi hoc non uident.

Itē quod creatio nō eſt poſſibilis, quanuis contrarium ſit tenendum ſecundum fidem.

Item quod nō eſt verū quòd aliquid fiet ex nihilo, vel neque factum ſit in prima creatione.

Item quod creatio nō debet dici mutatio ad eſſe. Error, ſi intelligatur de omni modo mutationis.

ERRORES de cœlo & ſtellis.

Item quod corpora cœleſtia mouentur à principio intrinſeco quod eſt anima, & quod mouentur per animā, & per virtutem appetitiuam ſicut animal. Sicut enim anima appetēs mouetur, ita & cœlum.

Item corpora cœleſtia ex ſe habent æternitatem ſuę ſubſtātiæ, ſed non æternitatem ſui motus.

Item quod anima cœli eſt intelligentia. Et orbes cœleſtes ſunt inſtrumenta intelligentiarum ſicut organa ſicut auris, & oculus eſt organum virtutis

tutis ſenſitiuæ.

Itē quod ſi in aliquo humore virtute ſtellarum deuenirent ad talem proportionem cuiuſmodi proportio eſt in ſeminibus primorum parentū, ex illo humore poſſet generari homo. Et quod ſufficienter poſſet generari ex putrefactione vel ex putredine.

Item omnium formarum cauſa effectiua eſt orbis.

Item natura quæ eſt principium motus in corporibus cœleſtibus eſt intelligentia mouens. Error ſi intelligatur de natura, quæ eſt actus vel forma.

ERRORES de neceſſitate euentus rerum.

Item quod nihil à caſu, ſed omnia à neceſſitate veniunt. Et omnia futura quæ erunt neceſſitate erunt. Et quæ non erunt impoſſibile eſt eſſe. Et quod nihil euenit contingenter conſiderando omnes caſus. Error. Quia concurſus cauſarum eſt de definitione caſualis, lib. 5. de conſolatione philoſophiæ.

Item quod ex diuerſitate locorum acquiruntur neceſſitates euentuum.

Item quod ex diuerſis ſignis cœli ſignificantur diuerſæ conditiones in hominibus tam honorum aut donorum ſpiritualium quam rerū temporalium.

Itē quod quibuſdam ſignis aut figuris ſciuntur hominum intentiones, & mutationes intentionum. Et an intentiones illæ perficiendæ ſint. Et quod per tales figuras ſciuntur euentus peregrinorum: captiuatio hominum, aut ſolutio captiuorum, & an nati futuri ſint ſcientes vel latrones.

Item quod ferunt, quod diſpoſitio vniuerſi procedit ex prouidentia diuina non immediatè, ſed mediante motu ſuperiorum. Et quòd illud facit non imponit neceſſitatem inferioribus, quia habēt contrarietatem, ſed ſuperioribus.

Item quod ſanitatē & infirmitatem vitam, & mortem attribuunt poſitioni ſyderum & aſpectui fortunæ, dicentes ꝙ ſi cum aſpexerit fortuna viuet, ſi non aſpexerit morietur. Error.

Item quòd hora generationis hominis in corpore ſuo, & per conſequens in anima quæ ſequitur ex ordine cauſarum ſuperiorum, & inferiorum ineſt homini diſpoſitio inclinans in tales actiones & euentus. Error, niſi intelligatur de euentibus naturalibus, & per viam diſpoſitionis.

ERRORES de accidente.

Item quòd cum Deus non comparatur ad entia in ratio-

ne cauſæ materialis, vel forma lis non facit accicens eſſe ſi-ne ſubiecto, de cuius ratione eſt in actu ineſſe ſubiecto ſuo.

Item ꝙ accidens exiſtens ſine ſubiecto non eſt accidens niſi æquiuoce. Et quod impoſſibile eſt quantitatem ſiue dimenſionem eſſe per ſe, hoc enim eſſet ipſam eſſe ſubſtantiam.

Item quod facere accidens eſſe ſine ſubiecto habet rationem impoſſibilis implicantis contradictionem vt credimus in euchariſtia. quintus, Error.

Item quod Deus non poſſet facere accidens ſine ſubiecto nec plures dimenſiones ſimul eſſe.

ERRORES de ſacra ſcriptura.

Item quòd ſermones theologiæ fundati ſunt in fabulis.

Item quòd nihil plus ſcitur propter ſcire theologiam.

Item quòd ſabulæ, & falſa ſunt in lege Chriſtiana ſicut & in aliis.

Item quòd lex Chriſtiana impedit addiſcere.

Item quòd lex naturalis prohibet interfectionem animalium irrationabilium, ſicut & rationabilium, licet non tantum.

ERRORES de fide & ſacramentis.

Item quòd non eſt curandum de fide ſi dicatur aliquid eſſe hæreticum, quia eſt contra fidem.

Item quod non eſt credendũ niſi per ſe notum, vel ex per ſe notis poſſit declarari.

Item quod nõ eſt curandum de ſepultura.

Item quòd nõ eſt orandum.

Item quod non eſt confeſſio facienda niſi ad apparentiam.

ERRORES de raptu.

Itẽ quod raptus, & viſiones non habẽt fieri niſi per naturã.

ERRORES de vitiis & virtutibus.

Item quod peccata contra naturam vtpote abuſus in coitu licet ſine cõtra naturam ſpeciei, non tamen contra naturam indiudui.

Item quod ſimplex fornicatio vtpote ſolutus cum ſoluta non eſt peccatum.

Item quod dignitas eſſet in cauſis ſuperioribus poſſe facere peccata, & monſtra præter intentionem, cum natura hæc poſſet.

Item quod delectatio in actibus venereis non impedit actũ ſiue vſum intellectus.

Item quod continentia non eſt eſſentialiter virtus.

Item quod perfecta abſtinentia ab actu carnis corrumpit virtutem & ſpeciem.

Item quod pauperis hominis fortuna non poteſt agere in mortalibus.

Item humilitas prout quis oſtentat ea quæ habet, ſed vili pendit, & humiliat ſe non eſt virtus. Error, ſi intelligatur quod nec virtus nec actus virtuoſus.

Item quod non ſunt poſſibiles aliæ virtutes niſi acquiſitę vel innatę.

Item quod caſtitas non eſt maius bonum quam perfecta abſtinentia. Item quòd finis terribilium eſt mors. Error, ſi excludat terrorem inferni qui eſt extremus.

ERRORES de reſurrectione.

Item quod non cõtingit corpus corruptũ redire idem numero nec idem numero reſurget. Error.

Item quod reſurrectio futura non debet credi neq; concedi à philoſopho, quia impoſſibile eſt inueſtigari per rationem. Error, quia etiam philoſophus debet captiuare intellectum in obſequium fidei Chriſti.

ERRORES de felicitate ſeu beatitudine.

Item felicitas non poteſt à Deo infundi immediate.

Item dicere Deum dare felicitatem vni, & non alii eſt ſine ratione & figmentum.

Item quod homo ordinatus quantum ad intellectum & effectũ, ſicut poteſt eſſe ſufficienter per virtutes intellectuales, & morales de quibus loquitur philoſophus in ethicis eſt ſufficienter diſpoſitus ad felicitatẽ æternam.

Item quod felicitas habetur in hac vita, & non in alia.

Item quod homo poſt mortem amittit omne bonum.

Item quod bonum quod homini poſſibile eſt conſiſtit in virtutibus intellectualibus.

Iſti ſunt articuli reuocati Anno domini. 1308. 2. die Octob Pariſiis per fratrẽ Ioan. Guiõ ordinis minorum in domo prædicatorum.

Item quod generare ſecundũ ſuam rationem formalem non ſit in patre.

Item generare realiter elicitum ſit in diuinis.

Item quod generare ſine elicitum ſiue inelicitũ ſit in filio.

Item quod generare, & generari in diuinis accepta notionaliter ſunt idem inter ſe in diuinis.

Item dicere quod pater in diuinis non ſit formaliter generans alia generatione quàm illa qua filius formaliter eſt genitus.

ERRORES Ioãnis de Mercuria ordinis Ciſtercien. Articuli

eam condemnati per magiſtros Pariſienſes. Anno domini.1347. & prohibiti omnibus baccalariis legentibus qui legunt, vel legerunt ſententias ſub pœna priuationis ab omni honore facultatis: quorum articulorum aliqui reputãtur erronei aliqui ſuſpecti aut male ſonantes in fide.

Item quòd ſatis erat poſſibile quod per voluntatem aut volitionem creatam Chriſtus aliquid volit quod nunquam debuit euenire.

Item quod Chriſtus potuit dixiſſe falſum, & aſſeruiſſe aſſertione creata tam vocali quàm mentali.

Itẽ qualitercunq; vult Deus, vult efficaciter eſſe.

Item quod Deus facit ꝙ aliquis peccet, & ꝙ ſit peccator, & vult volũtate beneplaciti quod ille ſit peccator.

Item ꝙ nullus peccat volendo aliqualiter aliter quàm deus velit eum velle.

Itẽ ꝙ Deus aliquid reprobat quod ipſe vult voluntate beneplaciti.

Itẽ quemlibet peccantẽ deus vult peccare voluntate beneplaciti, & facit eum peccare, & vult quod peccet.

Item quod Deus facit malũ eſſe, & peccatum eſſe.

Item quod peccatũ magis eſt bonum quàm malum.

Item quod aliquis faciant aliquid omnino, vt Deus vult ipſum facere voluntate beneplaciti quod talis peccet.

Item quicunq; peccat conformat voluntem ſuam voluntati beneplaciti Dei, ſic quod illa vult ſicut Deus vult eum velle.

Item quod poſſibile eſt Chriſtum ſecundum voluntatẽ creatam erraſſe, & ſecundum hominem mendacium protuliſſe.

Item quod poſſet dici quod anima Chriſti vnita verbo ſaltem per accidens poſſet odire Deum vel reſpuere ſiue deteſtari.

Item quod ſi aliquis habens vſum liberi arbitrii incidens in tentationem tantam, quod nõ poſſit illi reſiſtere, moueatur ad illecebram cum aliena vxore non committit adulterium, & ſic de aliis peccatis.

Item quod aliqua eſt poſſibilis paſſio cui voluntas etiam habita gratia quacunque ſine miraculo non poſſet reſiſtere, quin eliceret actum ſecundum illam, & talis actus non eſt peccatum.

Item quod non eſt peior demeritorie in caſu qui vitioſum habet habitum demeritorium cum actu quàm qui habet habitum ſine actu.

Item

Item quod nō eſt peior moraliter qui vitioſum habet habitum, & actum quam qui habitum eiuſdem rationis habet ſine actu.

Item quod non eſt melior meritoriè, qui habet habitum meritorium, & actum, quàm qui habet conſimilem habitum ſine actu.

Item quod malus quacunq; malitia actuali, & habituali æqualibus, adinuicem non eſt peior ex actuali ſimul quam ex actuali tantum, vel ex habituali tantum.

Item quod bonus quacunq; bonitate actuali, & habituali adinuicem æqualibus non eſt magis bonus ex vtraque quàm ex habituali tantum.

Itē quod nulla creatura aut nulla circunſtantia rei bona diminuit peccatum quin ſit tantum quantum foret ſine illa cæteris paribus.

Item quod pia intentio, & naturalis pietas augent peccatum, & non diminuunt cæteris paribus.

Item peccatum poſt longam conſuetudinem cōmiſſum eſt minus quam foret ante conſuetudinem.

Item quod odiū proximi nō eſt demeritorium niſi quia prohibitum à Deo.

Itē quod probabiliter poſſet ſuſtineri cognitionem, vel volitionem nō eſſe diſtinctam ab anima, immo eſt ipſa anima, & ſic ſubſtinens non teneretur nec cogeretur negare propoſitionem, per ſe notam negare authoritatem admittendam.

Item quod probabile eſt in lumine naturali non eſſe accidentia, ſed omnē rem eſſe ſubſtantiam, & quod vbi non eſſet fides hoc eſſet ponendum, vel probaliter poni poſſet.

Item quod non eſt euidens euidentia reducta ad certitudinē primi principii, quin quodcunq; quod eſt poſſet produci nobilius.

Iem quod tenentes vel communiter tenetur quod intentio volitio ſenſatio ſint qualitates ſubiectiuæ exiſtentes in anima quas poteſt Deus creare ſe ſolo, & qui hoc ponere vult habet cōcedere, & dicere quod Deus poſſet facere ſe ſolo, quod anima odiret proximum, & Deū demeritorie.

Item quòd Deus eſt cauſa aliqualiter actus demeritorii, vt demeritorius eſt,

Itē quod deus eſt cauſa peccati, vt peccatum eſt, & mali inquantum malum eſt.

Item quæcunque voluntas cauſat aliquid, cauſat taliter in virtute primæ cauſæ.

Item ꝙ Deus eſt cauſa maxima

ma, immediata priuationis, & iuſtitiæ in actu.

Item ꝙ deus eſt actio, & cauſa peccati, vt peccatum eſt.

Item quod Deus eſt cauſa cuiuſlibet modi actus, & cuiuſlibet circunſtantiæ productæ.

Item ꝙ à Deo eſt quod actus demeritorius, ſit inquantum demeritorius eſt.

Item quod quacunque creatura demonſtrata hæc eſt vera chimera intelligitur, hæc chimera poteſt intelligi.

Itē quod quacunq; creatura demonſtrata hęc eſt vera, hęc res maior Deo poteſt cogitari.

Item quod propter opera alicuius futura bona Deus præordinauit aliquem ab æterno.

Item ꝙ aliquis prędeſtinatus eſt ab æterno propter bonum vſum liberi arbitrii quem Deus præſciuit eum habiturum.

Item quod non ſic gratis, & miſericorditer Deus prædeſtinauit illum quem prædeſtinauit, quin & pro omnibus bonis ipſius futuris vel alterius.

Articuli contra magiſtrum Nicolaum de Vltricuria. Anno domini. 1348. poſt feſtum omnium ſanctorum.

Iſti ſequētes articuli fuerunt in Romana curia condemnati per magiſtrū. Nicolaum ſupradictum publicè in vniuerſitate Pariſien. reuocati.

Quod Deus poteſt præcipere creaturæ rationabiliter vt habeat ipſum odio, & ipſa obediens plus meretur quam ſi ipſum diligeret ex præcepto, quoniam hoc faceret cum maiori conatu, & magis cōtra propriā inclinationem. Iſtum articulū aſſero falſum.

Item ſi aliquis velit conformare voluntatem ſuam voluntati diuinæ, ſequitur neceſſario altera pars illius diſiunctiuæ, vel quod Deus cū inſtrueret de omnibus neceſſariis, & concernentibus ſalutē ſuam: ita quod errare nō poſſet, vel quod non erraret, & ſi erraret in quocūq; actu ſuo ille error nō eſſet ſibi imputandus nec peccaret, immo meretur in omni actu cōſequente tale errorē, immo plus vel tantum quantum eliciendo actum propoſitū ſequendo iudicium rationis. Iſtum articulum aſſero falſum, & reputo erroneum prout iacet.

Item quod in principio primo ſuo tenuiſſe dicitur, quod quilibet tenetur plus diligere meliorem proximum ſe quam ſeipſum. Iſtum articulum reputo falſum.

Item quod in eccleſia ſancti ſepulchri Pariſiis prædicaſſe dicitur, ꝙ quilibet tenetur plus diligere proximum meliorem Iſtum articulū reputo falſum.

Item

Itē quod magiſter Nicolaus de Vltri curia prædictus dicere debeat alte, & intelligibiliter quod propter iſtos articulos, & propoſitiones per eum reuocatas, ac multos alios articulos falſos & hęreticos huius epiſtolæ libelli, combuſti fuerunt in ſcriptis reuocare debeat publicè, ſolenniter, expreſſe: propoſitiones per eum coram nobis reuocatas, alios articulos à prædictis aſſerendo aliquos falſos, aliquos præſumptuoſos, etiam & quod debeat iurare, in præſentia noſtra ad ſancta Dei euāgelia quod nunquam tenebit aut docebit etiam clam vel palam: & repręſentauit ſe Cancellario Pariſienſi, & vniuerſitati magiſtrorū, & ſcholarium Pariſiis ſtudentium, & etiam regentium.

Iſti articuli qui ſequuntur ſunt condemnati ab epiſcopo Pariſienſi, & magiſtris theologiæ regentibus Pariſiis. Anno domini. 1340. in octaua Epiphaniæ domini.

Item quod diuina eſſentia in ſe nec ab homine nec ab angelo videbitur.

Item ꝙ diuina eſſentia licet ſit eadem in patre & filio, & ſpiritu ſancto vt eſt eſſentia, tamen vt eſt forma ſiue in ratione formæ, eſt vna in patre, & filio, & non vna in ſpiritu ſancto.

Item quod ſpiritus ſanctus prout eſt amor, vel nexus non procedit à patre & filio, ſed tantum a patre.

Itē quod multæ fuerūt veritates ab æterno, quæ non erant Deus.

Item quod corpora glorificata non erunt in cœlo empyreo cum angelis, ſed in cœlo criſtallino vel aliquo quod eſt ſupra firmamentū quod præſumebāt dicere de beata virgine.

Item quod primum nunc, & creatura non eſt creator nec creatura.

Item quod angelus in primo inſtanti ſuæ creationis fuit malus & nunquam bonus.

Item quod angelus in eodē inſtanti poteſt eſſe in diuerſis locis.

Item quod qui habebit meliora naturalia habebit de neceſſitate meliorem gratiam & gloriam.

Item quod diabolus nunquā habuit vnde ſtare poſſet.

Item nec Adam in ſtatu innocentiæ.

Copia ſchedulæ reuocationis quorundam articulorum fratris Dionyſii Soulechat ordinis fratrum minorum factæ per eundem Pariſiis, & in curia Romana. Reuerendi magiſtri mei & domini, dixi aliqua in principio meo ſententiarū, quę

in nonnullorum auribus male ſonuerunt & ex cauſa. Ego veritate coactus, & ex ordinatione reuerendi patris dñi Cancellarii Pariſien. ac facultate theologiæ magiſtrorum tanquam eccleſię, & dictæ facultatis theologiæ humilis filius ipſæ dicta in præfato principio meo male poſita corrigo ſub hac forma. Quia tertia concluſio articuli quarti fuit hæc, quòd hæc benedicta immo ſuperbenedicta lex & dulciſſima, videlicet lex amoris de qua loquebar omnem aufert proprietatem, & dominum: probaui quia non quærit vindictã, quia patiẽs eſt. 1. Cor. 13. non groſſitiẽ cordis, quia patiẽs eſt doloris ꝓximi.

Item nõ eſt ambitioſa quantum ad honores. Non quærit quę ſua ſunt quantum ad temporalia: vnde gloſa, non æmulatur, id eſt, non inuidet, quia non eam aliena contriſtat felicitas: ſed alterius bonum diligit vt ſuum. Prædictã concluſionem reuoco tãquam falſam erroneam & hæreticam, quia Chriſtus & Apoſtoli illã legem perfectiſſimè tenuerunt, & adhuc multi tenent, & per Dei gratiam tenebunt qui proprietatem, & dominium habebũt. dico etiam quod authoritas Apoſtoli, & gloſa per quas probabam non probant dictã concluſionem, nec ſunt ad propoſitum, vt apparet intuenti textũ, & gloſas auctenticas ſuper illo. Ex illa concluſione intuli correlarium primum quòd hæc lex diſpenſat duo pronomina poſſeſſiua, ſcilicet meum & tuum. probaui, quia iſta duo vnum facit, immo etiã omnia in vnum cõgregat, ſicut Dionyſius dicit de cęleſti hierarchia cap. primo in principio, Omne datũ optimũ, & omne donũ perfectum de ſurſum eſt deſcendens à patre luminum. Sed & cunctus à patre luminis moti apparationis proceſſus ad nos bonitatis dono veniẽs rurſus ſunt vnum faciens virtus ſuſcitatione nos adimplet, & cõuertit ad cõgregantis patris deitatis deificam ſimplicitatem, amor enim omnia vnum & vnius facit, ſcilicet Dei, quia non quærit quæ ſua ſunt, ſed quę Ieſu Chriſti.

Item intuli. 2. correlarium quod non minus facit omnia cõmunia charitas quàm extrema neceſſitas: probaui, quia & vnũ fit ex amore Dei, & alterũ ex amore ſui: ſed affectio iuſti eſt intẽſior, & eligibilior quàm cõmodum pro baccalaureo de ſancto Bernardo in ſecũdo correlario quartæ concluſionis articuli, igitur cõfirmaui per Auguſtinũ in prologo cõtra quinque hæreſes dicentẽ quòd plus obligat

obligat charitas quàm neceſſitas: dico nūc quod iſta duo correlaria, vt ſequūtur ex cōcluſione prædicta ſunt falſa: & dico, quod authoritates illę quas adduxi nō faciūt ad propoſitum,

Item ex prędicta cōcluſione intuli aliud correlarium quod fuit quartum quòd legem hāc dedit Chriſtus diſcipulis ſuis principaliter, & actualiter exequendā non ſolū habitualiter: probaui, quia dixit, Hęc mādo vobis, vt diligatis inuicē ſicut dilexi vos, Ioan. 15. Per iſtud correlarium intelligendo hanc legem amoris auferentem omnem proprietatem, & dominiū prout concluſio dicit, ſic intellectū reputo falſum erroneū, hęreticum, & contra determinationem eccleſię. dico etiam quòd authoritas quā allegaui non eſt ad propoſitū. Itē cōcluſio quarta & finalis mea fuit, ꝙ actualis abdicatio cordialis voluntatis, & temporalis poteſtatis dominii ſeu authoritatis ſtatum perfectiſſimum oſtēdit & efficit: probaui, quia hoc pro regula perfectionis à Chriſto datū eſt Matth. 19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quę habes, & da pauperibus. Idem Lucę. 2. Idem Marc. 10. vnde non dixit, Pone in arca aut in ſcrinio, ſed ſi videas pauperes da quia vt dixit Chriſtus Matth. 26. Pauperes ſemper habetis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis, & dicebā qđ ideo non dicat homo hāc regulam à Deo eſſe datā, ſed animi pręparationem, ſcilicet ſi opus ſit, quia vbi ſemꝑ opus eſt, ſemper debet fieri. Sed quia reuera paruus color ſufficit ad excuſationē agere, volenti, iſti volunt dare intelligere quod orichalcū eſt aurū, & fel mel; ſed ſi ex ignorantia crederēt, tamen eſt qui quęrat & iudicet, quod propoſitiones dicūt hanc cōcluſionē eſſe poſitam vniuerſaliter, ideo ipſam vniuerſaliter intellectā dico falſam erroneam & hęreticam, quia nec Chriſtus nec Apoſtoli ſtatū perfectiſſimū habuiſſent, & authoritates ad hāc probandā adductæ nō ſunt ad propoſitū, vt patet per gloſas ordinarias, & doctores in hoc ſtudio & alibi aprobatos. Alias probationes vt probabāt iſtam cōcluſionē reputo falſas & erroneas. Et vltimā dico falſam iniurioſam & ſcādaloſam. Ex prędicta cōcluſiōe quarta inferebā primū correlariū, ꝙ Chriſtum non abdicaſſe huiuſmodi poſſeſſionē, & ius in temporalibus nō habetur ex noua lege immo potius oppoſitū, quia Matt. 8. filius hominis nō habet vbi caput reclinet. Item ſecundū correlariū eſt illud, quòd hāc legē

pro regula perfectionis Chriſtus docuit, & exēplo cōfirmauit: probaui per regulam nunc dictā. Vade & vende omnia quæ habes &c. Etiā quia vocati omnia dimiſerunt Matthæus telonium, Petrus & alii retia. Matt. 19. Ecce nos relinquimus omnia. Iſta duo correlaria reuoco tanquā falſa erronea & hæretica, & contra determinationem decretalis domini Ioānis Papę, quæ incipit, Quia quorundam inter cætera dicentis omnis vir in cuiuſcunq; proprietate, & in eius vſu. Quæ quidem aſſertio continet multa falſa, cum nec Chriſtum expropriationē prædictam in ſe ſeruaſſe, nec etiam impoſuiſſe Apoſtolis, nec ſub voto ab eis fuiſſe aſſumptā euāgelica, ſeu Apoſtolica doceat hiſtoria, ſed cōtrarium euidentius manifeſtat hæc decretalis. Dico etiam quòd authoritates nō ſunt ad propoſitū, vt liquide apparet intuenti textum, & gloſas ordinarias & approbatas. Præterea fuit correlarium quartū quod intuli, quòd abdicatio rerū temporalium ſecundum animi præparationē nullā aut valde imperfectā, & fragilē oſtēdit & efficit perfectionem probaui primo, quia ſemꝑ habeni pauperes, ſecūdo quia nō valet niſi ratione actus. igitur actualis eſt perfectior. iſtum articulum reuoco tanquam falſum & ſcandaloſum, nec probationes ſunt ad propoſitum.

Itē reſpondendo ad quēdam baccalariū de domo beati Bernardi, cum ille dixiſſet quod Chriſtus talia non abdicauit, illud negaui: & dixi quod Chriſtus nihil ſibi retinuit. Iſta duo dicta reuoco tanquam falſa, & hæretica, quia Chriſtus loculos habuit propter infirmos à fidelibus oblata cōſeruans, quæ & ſuorum neceſſitatibus, & aliis indigentibus tribuebat, vt & Chriſti euangelium, & beatus Auguſtinus, ac etiam determinatio Romani pontificis hæc teſtantur. Vltimum correlariū quod poſui fuit, quòd nō plus curauit Chriſtus de tēporalibus quàm faciunt diuites de pauperibus: probaui, quia ſitiuit & nō habuit potum, & pro nobis nudus in cruce pependit: nunc dico quòd Chriſtus de tēporalibus curauit, quia non omnia abdicauit vt ſuperius dictū eſt. quod autem innui de diuitibus quod nō curāt de pauperibus, hoc retracto tāquā iniurioſum illis diuitibus, per quorū eleemoſynas pauperes ſuſtentatur. Hæc igitur omnia malè ſonātia ſic prius expreſſa in meo dicto ſentētiarum principio malè poſita reuoco, & retracto vt dictū eſt promittendo bona fide,

quod illa de cætero nō tenebo nec dogmatizabo : & ita iuro, veniam humiliter implorãs de cõmiſſis. Hæc omnia prædicta dictus frater Dionyſius iterum omnino in præſentia magiſtri Guillermi Romani lectoris ſacri palatii apoſtolici, & aliorũ nouẽ magiſtrorũ in theologia Pariſiis reuocauit, & ad ſancta Dei euãgelia iurauit ſe appellationẽ quam interpoſuerat non proſecuturum, ac concluſiones prædictas, & correlaria tanquã falſa erronea, & hæretica abiurauit ſecundum tenorẽ reuocationis alias per eum factæ Pariſiis modo, & forma ſuperius annotatis. Hæc autẽ reuocatio facta eſt Auinione ī domo pręfati magiſtri Guillermi Romani. Anno 1365. die vltimo menſis Ianuarii inditione tertia, põtificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris, & domini noſtri domini Vrbani diuina prouidẽtia papę ſexti anno tertio. Reuocatio articulorum pręedictorũ facta per eundem fratrem Dionyſium in diſputationibus ſolennibus publicè facta in eccleſia pręedicatorum Pariſiis. Anno domini. 1369. Die Iouis poſt Quaſimodo, de mandato reuerendiſſimi in Chriſto patris domini domini Cardinalis Beluacenſis commiſſarii ad hoc per ſedem Apoſtolicam deputati,

Item cum debui exponere dicta mea in curia Romana corã reuerendiſſimis patribus domi nis Cardinalibus. Nemanenſi & Vabrẽſi addidi propoſitiones, quæ ſequuntur videlicet, quòd Chriſtus in morte omnia ſimpliciter abdicauit: iſtam reputo tanquam falſam erroneam, & hæreticam.

Item dixi, quod quando corpus in ſepulchro manſit, ibi charitas abſtulit ab eo omnẽ proprietatem & dominium: iſtam reuoco tanquam falſam erroneam & hæreticam.

Item dixi, quod tunc vacauit ſedes generalis dominii, vſque ad diem iſtam, vt ſequitur ex prædictis ſeu ad ſenſum prædictarum: reuocaui & reuoco tanquam falſam & erroneam.

Item ꝙ aliquid dicunt quòd dixi in prædicta declaratione, primo quia lex amoris, id eſt, charitas quę ſtatum perfectum facit eſt inſeparabilis à nobis, & quod loquebar de charitate ſiue de lege amoris, ex cuius obſeruatione ſeu obſeruãtia vniuſcuiuſq; ſtatus perfectio menſuratur loquendo de meritoria perfectione in homine vſum rationis habente. ſecundo quia cuilibet creaturæ rationali hæc lex naturaliter eſt indita, & tertio quòd Deus ſecundum

hanc legem viuit. Iſtas propoſitiones non credo, me dixiſſe neque dixi, quia iſtas reputo falſas erroneas & hęreticas, prędictas autem propoſitiones ꝑ me reuocatas abiuro, & promitto eas de cætero nec tenere nec dogmatizare publicè, vel occultè: & veniam petiui, & peto humiliter de commiſſis.

REVOCATIO magiſtri Ioannis de Calore. Anno domini 1363.

ANTEQVAM deſcendam ad concluſiones habeo aliqua dicere, quia in primo articulo mearũ veſperiarum poſui duas propoſitiones, vnam ſcilicet, ꝙ ſummus legiſlator Deus ipſe dignus eſt infinitis perfectionibus, quas nec habuit nec habet nec habere poteſt. Nunc dico, quòd iſta propoſitio malè ſonat, immo reputo eam in ſenſu categorico falſam, quem ſenſum facit: nec in illo ſenſu intellexi eam, ſed in ſenſu hypothetico, ſcilicet, quod ſi eſſent infinitæ perfectiones imaginabiles quas Deus non habet adhuc eſſet dignus illis perfectionibus. Eodem modo de ſecunda propoſitione, ſcilicet, quod infinitæ perfectiones, ſimul in legiſlatoris eſſentia ſunt dignitas ad infinitas alias.

Item quia ex prædicta intuli vnum correlariũ, ſcilicet, quod dictus legiſlator ſignificauit ſe in carne ad ſuam aſſumptionẽ hypoſtaticã, intellexi ſignificauit, id eſt, manifeſtauit. Iſtud autem quod vltra addidi, ſcilicet, quòd ſi alias non fuiſſet aſſumptus ſecundum hominem dignus eſſet quia frueretur: & iſtud pluries reiteraui, dico qđ intellexi & protuli, tanquam diſputabile: nunc dico, quòd non eſt diſputabile, & quòd eſt falſum.

Item quia propoſui in mea concluſione tertii articuli, ꝙ ſubducta prærogatiua diſparis acceptionis veritatis ſub falſitate ſtaret vt verus cultor nõ amplius quã falſus mereretur, & iſtam pluries reiteraui, dico quòd malè ſonat, quia procedit ex vna ſuppoſitione impoſſibili: aliquibus tamen poſſet apparere poſſibilis.

FVERVNT Pariſiis quidam diſcipuli cuiuſdam Almarici nomine ſtudentes Pariſiis, qui dixerunt mortuo eo, quod illud, quod alias eſt peccatum mortale vt ſtuprum factum in charitate non eſt peccatum, impunitatem peccatorũ promittentes, Deum bonum & nõ iuſtum dicentes: qui ab Eccleſia propter huiuſmodi condemnati à rege Franciæ extra portas ſunt combuſti. Hæreſiarcha verò eorum Almaricus à generali con-

li concilio Romæ condemnatus eſt & excommunicatus, & ex ciuitate exhumatus, & cinis & oſſa per ſterquilinum ſunt diſpenſa & merito.

ARTICVLI Ludouici reuocati. Anno domini 1362.

Primo probando primã partem primę ſuppoſitionis arguitur ſic, Ad quodlibet nomẽ velle vel nolle reſpectu cuiuſlibet producibilis ad extra ſequitur neceſſario mutatio in voluntate perfecta. Deinde arguitur hypothetice, Si Deus de nouo aliquid vellet vel nollet ad extra, ſeu in Deo eſſet nouum velle vel nolle ad extra, ipſe intrinſece mutaretur igiť velle & nolle dicũt denominationem intrinſecam. Et hæc fuit mens mea per hoc quod dixi in 2. propoſitione huius: ꝙ tam velle vel nolle ad extra eſt actus vitalis perfectæ voluntatis ipſam immutans vitaliter: non intellexi, ꝙ per velle & nolle Deus mutaretur intrinſece, ſed quod ſunt opera vitalia. Sed quia apud multos iſte modus loquendi, velle diuinum immutat voluntatem diuinam, ſignificat enim quod ipſe intellectus mutatur: & placet domino cãcellario, & facultati quòd de cætero in diuinis tali modo, quis vtatur. Dixi in 2. correlario primæ ſuppoſitionis quod licet perfectæ voluntatis, ſeu diuinę eſſentię qđ libet intrinſecum ſit abſolutè neceſſariũ ſecundũ ſuũ eſſe reale: tñ eſt aliquid intrinſecus contingens & non eſt neceſſarium ſecundũ ſuũ eſſe formale, patet de nolle & velle ductis ad extra. Iſtud ſic explano & dico quod nihil intrinſecum Deo eſt contingens ſecundum intellectum quem facit tanquam catholicę fidei diſſonum, Similiter illud, quod dixi in 3. correlario quod ſtat Deũ eſſe intrinſece aliqualem. & ipſum poſſe non eſſe talem, & tamen ipſum eſſe talem immutabiliter, debet ſic intelligi, id eſt, ſtat Deum aliquid ad extra, & ipſum poſſe hoc nunq̃ velle, & tamen immntabiliter. Quod dixi in probatione huius quod non eſt inconueniens ꝙ aliquid ſit Deus ſecundum ſuũ eſſe reale, & tñ non ſit Deus ſecundũ ſuum eſſe formale, dẽt ſic intelligi, id eſt, ꝙ aliquid ſit Deus realiter, & tñ non aliqua formali denominatione denominatur, quæ ſibi non competit præciſè quia Deus, ſed ratione alicuius effectus: vnde ſupra victi damnant hanc propoſitionem tanquam fidei diſſonã ſecundũ intellectũ quẽ facit, ſ. ꝙ aliud eſt Deus ſecundũ ſuũ eſſe reale, & tñ ipſum non eſt Deus ſecundum ſuum eſſe formale.

Item dixi. 9. correlario, ꝙ nõ

ſtat

ſtat intellectum perfectum cognoſcere vera contingentia & illorum ad extra non eſſe productiuam voluntatem.

Item dixi in 10. ꝙ perfectus intellectus ad eſſe peccati, vt peccatũ eſt non põt immediatè applicari cognoſcitiuo, & ꝙ ex iſto ſequitur finaliter peccatum eſſe vel deformitatem animæ non eſt propriè aliqua veritate verũ. Primũ eſt male dictum & falſum, quia ad hoc ſequitur, ꝙ Deus non cognoſceret peccata aut voluntatem diuinam horũ eſſe productiuam, quorũ vtrunq; eſt falſum: & ſecundũ fuit alias cõdemnatum, Et alia correlaria pro eo, ꝙ primo cõueniunt falſa ſunt & male ſonant. In 2. correlario 2. ſuppoſitionis dixi, ꝙ ſtat aliquid eſſe actu miraculoſum & tñ in illo, ꝙ ſic actuat nullã ponere perfectionem ſimpliciter magiſtri noſtri iſtũ modũ loquendi nõ approbãt, ſ. ꝙ Deus actueť ſicut nec illũ Deus immutetur.

Item in 8. 45. correlariis 2. ſuppoſitionis dixi, ꝙ perfecta voluntas non intenſius diligit prædeſtinatũ, quam diligat prę ſcitũ, & ꝙ non plus intendit ſiue diligit ſe, q̃ diligat diabolũ in eſſe naturali, non debui iſta dicere quia in auribus audientiũ malè ſonant, & falſa ſunt, cũ ſecundũ Aug. aliquid diligere ſit ei velle bonũ, & ideo intenſius diligere eſt ei magis bonũ velle, & ita cõiter intelligũt homines. Correlariũ. 8. fuit tale ꝙ quælibet volitio. qua Deus vult. a. eſſe nõ minus diſtinguitur formaliter à volitione qua vult b. eſſe, quàm Deus diſtinguitur à materia prima realiter probaui per hoc, quia quęlibet volitio quia Deus vult a. eſſe immenſæ formaliter diſtinguitur à volitione q̄a vult b. eſſe. Correlarium hoc eſt falſum, probatio erronea: quia non eſt admittendum qualitercunq;, quòd in Deo ſint plura immenſa, aut plura immenſa eſſe diſtincta.

Correlariũ 9. fuit, nullũ velle immenſum ꝑfectæ voluntatis continet aliquid ad extra producibile, hoc eſt falſum: q̄a velle Dei eſt cã rerũ, In ꝓbatione aũt correlarie ſcripſi, qđ ſi potentiæ volitiuæ, angeli volitio dñi quæ eſt immẽſa eſſet actualis volitio, qđ non reputo impoſſibile & tñ per hmõi volitio nẽ &c. Prædictũ correlariũ nunquã putabã poſſibile nec credo dixiſſe eſſe poſſibile, & eſt erroneũ, q̄a alias fuit reprobatũ, ac ẽt quicq̄d ex eo ſequiť inquantũ ex hoc ſeq̄tur eſt poſſibile.

In tertio collerario 3. ſuppoſitionis dixi, qđ peccatũ eſſe ꝑfecta voluntas Deus nõ poteſt immediate nolle, & in alio, qđ

peccatum

peccatũ non eſt immediatè odibile à ꝑfecta volũtate. Iſta male ſonãt & diſcordant ſcripturæ & dictis ſanctorũ. hoc aũt inutili ex duobus correlariis, quorũ vnũ fuit qđ ꝑfecta volũtas qcquid extrinſecus põt immediate velle p̃ter immediate nolle & ecõuerſo. Aliud eſt ꝗcqd immediate ipſa p̃t nolle p̃t efficere, q̃ applicata ad pc̃m̃ formaliter, ſumptũ falſa sũt & male ſonãt.

Itẽ 6. correlariũ fuit quodlibet extrinſecũ perfectæ libertati, ſeu voluntati æq; ab ipſa eſt odibile ſicut diligibile & econtra hęc ꝓpoſitio eſt erronea, repugnare videt̃ volũtati diuinę.

Secunda cõcluſio mea fuit. Euidentiæ ad cõtradictoria intellectu diuino formaliter immenſæ formaliter repugnãt, dixi in probatione qđ q̃libet earũ immenſa, nunc dico qđ illa concluſio cũ ſuis correlariis & ſua ꝓbatione male ſonat quantũ ad hoc qđ deſignant̃ in Deo eſſe plura & immẽſa diſtincta, qđ iã fuit hic, & ſuperius reprobatũ. Quantũ ẽt ad hoc, qđ dr̃ inmẽſæ repugnãt male ſonat. quia ad hoc datur intelligi qđ repugnãtia ſit intriſecè i Deo.

FORMA & modus reuocationis facta Pariſiis ꝑ fratrẽ Guidonẽ ordinis eremitarũ ſancti Augu. actu legentis Pariſiis ſn̄ias in ſcholis dicti ordinis. Anno dñi 1354. 16. die mẽſis Maii. Et hoc anno legendo & r̃ndendo ambulaui in magnis & mirabilibus ſuper me verbũ veritatis non recte tractãdo, ſed verbis contendendo prophanis, & vaniloq̃s q ad impietatẽ ꝓuocant & audientiũ ſubuerſione: ex qbus factus ſum occaſio ſcãdali in ſanctiſſima facultate, & ordine meo: qđ mihi diſplicet bono corde, iccirco iuxta piã & ſanctã ordinationẽ dñi Cancellarii Pariſien. ac cęterorũ magiſtrorũ reuerendorũ theologicę facultatis, quorũ correctioni & ordinationi me ſubmiſi & ſubmitto dicta mea ſcripta volo reuocare, & intenſionem meam oſtendere bonã, non obſtantibus dictis & ſcriptis in forma q̃ ſequitur. Et licet dñi & magiſtri reuerendi iſtas cõcluſiones poſuerim, non eſt intentionis meæ, nec vnquam fuit per Dei gratiã eas ſuſtinere ꝑtinaciter.

REVOCATIO FACTA Pariſiis Anno domi. 1354.

PRimo dixi iſtã cõcluſionẽ, Charitas q̃ ſemel labit̃, vel deꝑdit̃ nunq̃ fuit vera charitas. & eã ꝓbaui cõtra baccalarium B. Mariæ de mõte Carmelo hãc reuoco tanq̃ falſam & hereticã & ẽt quę eneruat effectũ ſacramentorũ, ſ. baptiſmi, & pœnitentiæ, & etiam contra decretũ

Eccleſiæ

Eccleſiæ in c. fideliter extra de ſumma Trini. & fide catholica in cle. ēt tanquam ſe ipſam interimentem. quod nullo modo vere eſt deſeri non pōt, ut ait Gratianus & preſumptuoſe poſitum eſſe, quia eam dixi valde probabilem, & tamen eſt contra cōcluſionem & doctorum opinionē, ſcilicet magiſtri ſententiatum, Gratiani, & pluriū aliorum. Si quæ verò authoritates Auguſtini vel aliorum videantur ad oppoſitum, intelligendæ ſunt de charitate finali, quæ manet in patria: de qua loquitur, Apoſtolus primæ ad Corinth. decimotertio, Charitas nunquam excidit. Vel intelligendum de charitate, ſecundum efficaciam, vt magiſtermet videtur gloſſare.

Secundo ex hoc intuli quod præſcitus exiſtens in charitate non poteſt mereri, vel elicere actum meritorium vitæ iuxta ſcalam vitæ noſtræ: reputo falſum & contumelioſum.

Tertio dixi contra baccalariū. Prædicatorum conferendo cum ipſo quod homo meretur vitam æternam de condigno, id eſt, quòd ſi non daretur ei fieret ſibi iniuria, & ſcripſi quod Deus faceret ſibi iniuriam, & hanc probaui, iſtā reuoco tanquam falſam, hæreticā & blaſphemam, & mihi contradicentem concluſione infra recitanda quæ dicit totum eſt à Deo, ita quod nihil à voluntate.

Quarto dixi in diſputatione reſpōdendo de quolibet quod ſi nullū eſſet liberum arbitriū, adhuc eſſet peccatum: qđ ſcripſi in hac forma. Pono vnum probabile, ſcilicet, ſi nullum eſſet intentū vel volitum adhuc eſſet peccatum tanti mali, vel meriti. Probatio fuit, quia imaginato quod nullum eſſet arbitrium adhuc eſſet in Dei contuitu malum. Hanc reuoco tanquam falſam, manifeſtè erroneam & hæreticam, ſcandaloſam & blaſphemam.

Quinto dixi, quod bonum meritum eſt à Deo ita quod nihil eſt à voluntate, quàm in hac forma ſcripſi, Tantum meriti eſt ex quanto beneplaciti intenti & voliti non ex quanto: hanc reuoco, tanquam falſam ſcandaloſam & in fide ſuſpectam & mihi contradicentem in tertia propoſitione ſuperius reuocata.

Sexto dixi, quod Deus pōt aliquem neceſſitate præuenien do voluntatem ad bonū actū, quem errorem ſcripſi, in hac forma, Deus quandoque præuenit ita voluntatem puri uiatoris quòd nunquam poteſt in non actum meritorium: probaui ſic, aliter ſequeretur, qđ

homo

homo poſſet mutare diuinum propoſitum Secundo, quod nō poſſe facere hominem mendacem. Alia ſententia probabilis eſt iſta quod Deus poſſet neceſſitate aliquem ad bonum actum præueniendo: hæc ſuſtineri poteſt. Probationem tamen adduxi ad hanc ſcandaloſam & in fide ſuſpectam.

Septimo dixit, quod eſt dare plures vnitates quę non faciunt numerum, quod reuoco tāquā falſum ſcandaloſum & in fide ſuſpectum quantum ad Trinitatem in diuinis.

Octauo dixit & ſcripſi, quod nulla creatura rationalis ſpecialiter eſt in ſe niſi quia Deus eſt eſſe: & ex hoc intuli in eodem ſcripto quod in omni eo quod non eſt Deus aſſentialius eſt nō eſſe quā eſſe ipſum: has reuoco poſitas falsè falſas & erroneas.

Nono dixi & ſcripſi, quod aliquid poteſt eſſe ſine, tēpore in merito & peccato, & probaui quia poſſibile fuit vel eſt aliquod eſſe in inſtanti æternitatis in merito, & conſequenter inſtanti temporis in peccato & iterato in inſtanti æternitatis in merito: hanc reuoco cū ſua probationē tāquam falſam fatuè poſitam & intelligibilem.

REVOCATIO FACTA Anno domini. 1352.

Quia ego Synō in reſpondendo in veſperiis exponendo vel declarādo terminos quęſtionis quod hoc nomen Ieſus dictum eſt de Deo accidentaliter, & ex parte ſignificat filium Dei qui aſſumpſit naturam humanam. Ponendo concluſiones pro prima concluſione quod hæc propoſitio eſt poſſibilis, Ieſus non eſt Deus: probaui ex eo quod humanitate aſſumpta per poſſibile depoſita, Ieſus non eſt Deus. & intuli quod hęc eſt paſſibilis, Ieſus poteſt non eſſe Deus.

Secundo quod Ieſus poteſt eſſe, & non eſſe Ieſus: expoſitionē & ſignificationē huius nominis Ieſus reputo inſufficiētē, falſificātē concluſionē & correlariū. Poſito nanq; quod hoc nomen Ieſus ſignificat illud quod ſignificat hæc oratio filius Dei qui aſſumpſit naturā humanā, hęc Ieſus nō eſt Deus nō eſt poſſibilis ſicut nec iſta. filius Dei qui aſſumpſit naturā humanā nō eſt Deus.

Itē poſito eodem, hæc, Ieſus poteſt eſſe & non eſſe Deus, eſt falſa ſicut illa filius Dei qui aſſūpſit naturam humanam poteſt eſſe & non eſſe filius Dei qui aſſumpſit naturā humanam: hāc concluſionem reputo ſicut hæreticam ſtante dicta poſitioni.

Item poſt ſecundam concluſionē in lib. pri. correlarium, quod Ieſus poteſt non eſſe Deus: ſecūdum quòd Ieſus non poteſt deſinere

ſinere eſſe Deus, correlaria non fuerunt ponenda ſine diſtinctionibus, itaque expono ea & dico quod ſi terminus ſubiectus Ieſus ſtat pro ſimplici pſona quę dicitur Ieſus: correlaria ſunt catholice tenenda. Si verò idem terminus Ieſus pro vno Chriſto ex perſona verbi & humanitate conſtituto videlicet pro implicito quod ſignificat, & pro quo ſtat in dicto primę concluſionis & in dicto primi correlarii ex concluſione prima illati, ipſa correlaria nō ſunt catholica ſed falſa: nec etiam ſtant cū concluſiōe prima, nec cū correlario primo ex cōcluſione prima illato.

Item poſui concluſionem ſecundam, quod nulla res quę eſt deus poteſt non eſſe deus, & intuli correlariū tertiū quod nulla res eſt aut poteſt eſſe quæ modo non ſit deus & aliquādo poſſit eſſe Deus. Correlarium quoque quartum quod nulla res eſt aut eſſe poteſt quæ poſſit incipere eſſe deus. concluſionem ſic vniuerſaliter intellectam quod terminus ſubiectus diſtribuatur pro re quæ per communicationē idiomatū eſt vel poteſt eſſe deus reuoco tāquā falſam & hæreticam: correlaria etiā tali vniuerſalitate intellecta reputo ſicut falſa erronea & hæretica.

Item poſui cōcluſionē tertiā quod deus poteſt aliqualiter ſe habere qualiter ſe non habet ac ēt eſſe, aliqualis qualis non eſt. Et ad probādū hoc induxit (pro exēplo) quod deus pater poteſt eſſe homo & non eſſe homo cōcluſio vt poſita fuit nō bene ſonat in eo quod ratione relatiui reciproci ſonat quod ſubſtātiæ dei de nouo poſſit aduenire habitudo aut qualitas realis: & ideo intellectus quem habui potius fuit exprimēdus in his verbis, aliqua creatura ſe poteſt habere aliqualiter ad deum qualiter ſe nō habet. Exemplū etiam ad concluſionem non conuenit quoniā adhuc poſito qđ deus pater poteſt eſſe homo & nō eſſe homo, propriè ſequit̄ quod deus pōt eſſe aliquid quod non eſt, ſicut ex decretali arguitur extra de hære. c. cum Chriſtus. & nō ſequitur propriè quod deus pater poſſit eſſe aliqualis qualis nō eſt, aut aliqualiter ſe habere qualiter nō ſe habet. Ex concluſione tertia intuli tertium correlariū quod quāuis Ieſus fuerit ab æterno ſemper patri coęqualis tamen aliquando fuit deus quādo non fuit Ieſus. Iſtud correlarium aliquando Ieſus erat deus quando non erat deus: malè ſonat & erroneę.

Item ex cōcluſione quarta intuli quartū correlariū quod filius dei quando incipiebat eſſe filius virginis, nō incipiebat eſſe aliquid.

aliquid. Iſtud correlariū prout in diſtinctione poſitum fuit reuoco ſicut erroneū & hereticū: quoniā filius dei qui incipiebat eſſe filius virginis incipiebat eſſe aliquid ſecundum quod homo. & incipiebat eſſe aliquid quod prius non erat.

Item ex conclnſione quarta intuli vltimū correlariū quod nunquā hic homo demōſtrato qui eſt Chriſtus fiebat Chriſtus: & probaui ex eo ꝙ nec purus homo fiebat Chriſtus: nec homo Chriſtus fiebat Chriſtus. Correlarium iſtud prout indiſtincte fuit poſitum, reuoco ſicut falſum & erroneū: quando in ſenſu quo homo demōſtratus ſtaret pro filio dei cōcedendū eſſet: ꝙ aliquādo hic homo fiebat Chriſtus quādo filius dei viui nūc eſt homo aliquādo fiebat homo dicente euangelio, Verbum caro factum eſt, &c.

Iſti ſunt articuli in quibus Magiſter Sententiarum non tenetur cōmuniter ab omnibus & primo.

PRIMI LIBRI.

Primo, quod charitas qua diligimus deū & proximū eſt ſpiritus ſanctus. diſt. 22. c. 2. vel ꝙ charitas que eſt amor dei & proximi non eſt aliquid creatum.

Secūdo, quod nomina numeralia dicta de deo dicuntur ſolū relatiuè. diſt. 24. ca. Et ſi diligēter. vel hæc nomina numeralia trinus & trinitas nō dicunt poſitionē ſed priuationem tantū.

Tertio quod ſimile & æquale ſimiliter dicuntur de deo priuatiue diſt. 21. cap. Et hoc idem.

Quarto, quod deus ſemper poteſt quicquid aliquando potuit & vult quicquid voluit & ſcit quicquid ſciuit. diſt xliiii. cap. Præterea queri ſolet.

IN II LIBRO.

Primo ꝙ angeli non meruerunt beatitudinē per gratiā ſibi datam ſed quod præmiū præceſſit meritum & poſtea meruerunt per obſequia fidelibus exhibita. diſt. v. ca. Hic quæri ſolet. vel ꝙ angelis præmiū præceſſit & meritū reſpectu præmii ſubſtantialis habet ſubſequi.

Secundo, quod angeli in merito reſpectu eſſentialis præmii & in ipſo præmio proficiunt vſque ad iudicium. diſtin. xi. ca. Præterea illud.

Tertio, quod charitas eſt ſpiritus ſanctus, ſcilicet illa quæ animę qualitates informat atq; ſanctificat. diſt. xxvii. cap. Cum igitur.

Quartó, quod in veritate humanæ naturæ nihil tranſit extrinſecum: ſed quod ab Adam deſcendit propagationē auctum & multiplicatum reſurget in iudicio. diſtinct. xxv. cap. penult.

Quibus reſpōdetur vel quod nihil de cibis tranſit in veritatem humanæ naturæ per generationem nec per nutritionem.

IN III LIBRO.

Primo, quod anima à corpore exuta ſit perſona. diſtinct. 2, cap. Hic apponitur à quibuſdam.

Secundo, quod Chriſtus conuenienter mortuus & non mortuus dicitur paſſus & nō paſſus diſti. xxi. cap. vlt.

Tertio quod Chriſtus in triduo mortuus fuit homo. diſtin. xxii. cap. i.

IN IIII LIBRO.

Primo, quod ſacramenta legalia non iuſtificabant etiam ſi cum fide & deuotione fierent. diſt. 1. cap. Non igitur.

Secūdo, quod homo ſine medio videbat deū ante peccatum eadem diſtin. cap. Triplici.

Tertio, quod circunciſio non conferebat gratiam ab bene operādum nec virtutes ad augmentum: ſed ſolum ad peccata dimittanda valebat. eadem diſtin. cap. Duo igitur.

Quarto, quod paruuli ante octauū diē morientes incircunciſi peribant, & quod cauſa neceſſitatis poterent ante circuncidi eadem diſt. cap. Si vero.

Quinto, quod quædam ſacramenta nouę legis inſtituti ſunt in remedium tantum, vt matrimonium. diſt. 2. c. Iam ad ſacramenta.

Sexto, quod baptizati baptiſmo Ioānes non ponentes ſpem in illo, non erant baptizandi baptiſmo Chriſti. diſtin. 2. cap. vlt. Hic conſiderandum: vel aliter, baptiſmus Ioannis cum impoſitione manuū ęquipollebat baptiſmo Chriſti: ita quod baptizatus baptiſmo Ioannis non erat baptizandus.

Septimo, quod Deus potuit dare potentiam creaturæ creandi & interius abluēdi, id eſt, peccata dimittendi. diſt. 5. cap. vlt. Hic quæritur quæ ſit. Vel ſic ꝙ Deus poterat dare poteſtatem aliis baptizandi interius, & ꝙ creatura potuerit ſuſcipere, & ſimiliter quòd Deus poteſt poteſtatem creandi creaturæ cōmunicare & creare per creaturam tanquam per miniſtrum. diſt. 1.

Octauo, quod ſchiſmatici degradati, præciſi ab Eccleſia, hæretici, excommunicati non habent poteſtatē conſecrandi corpus Chriſti. diſt. 13. ca. Illi verò.

Nono, quòd brutum non ſumit verum corpus Chriſti etſi videatur. di. 13. c. Illud etiā ſanè.

Decimo, quod ſciētia diſcernendi vt notat habitum ſcientię ſit clauis. diſt. 19. cap. 1.

Vndecimo, quod epiſcopi ſymoniaci degradati non poſſunt conferre

conferre ordines.diſt.25. ca.de ſymoniacis.

Duodecimo, ꝙ ſecũdus maritus alicuius mulieris incognitæ carnaliter à primo ſit bigamus ꝓ cognitionẽ illius de prohibetur ab ordinib.diſ.27.c.vlt.

Decimotertio, quòd cognoſcens ſororem vxoris ſuæ non tenetur vxori petenti debitum reddere. diſt.24.cap.de his.

Decimoquarto, ꝙ ille qui uxore viuente duxit aliam in aliena patria qui rediẽs ad conſcientiam vult eam dimittere & non poteſt, ſi cogitur ab Eccleſia remanere & debitum reddere quia ſibi nõ creditur: dicit magiſter quod incipit excuſari per obedientiam & timorem, & tenetur reddere debitum ſi petatur diſt.38.cap.vlt.

Decimoquinto, quòd peccata deleta non patefiant aliis in iudicio.diſt.44.cap. Hic quæritur vtrùm electis.

DETERMINATIO PARISIIS EACTA PER ALMAM FACVLTATEM

Theologicam. Anno domini 1318. ſuper quibuſdam ſuperſtitionibus nouiter exortis.

PRAEFATIO.

VNIVERSIS orthodoxæ fidei zelatoribus Cancellarius eccleſiæ Pariſienſis & facultas Theologiæ in alma vniuerſitate Pariſien. matre noſtra cum integro diuini cultus honore ſpem habere in domino: ac in vanitates & inſanias falſas non reſpicere, Et antiquis latebris emergens nouiter errorum fœda colluuio recogitare commonuit: quòd plerunque veritas catholicam apud ſtudioſos in ſacris literis apertiſſima eſt: quæ cæteros latet, nimirum cum hoc proprium habeat omnis ars manifeſtam eſſe exercitatis in ea, ſic vt ex eis conſurgat illa maxima, Cuilibet in ſua arte perito credendum eſt. Hinc eſt orationum illud quod Hieronymus ad Paulinum ſcribens aſſumit, Quod medicorum eſt, promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Accedit ad hæc in ſacris literis aliud ſpeciale quod nec experientia & ſenſu conſtant vt aliæ artes, nec poſſunt ab oculis circunuolutis nube vitiorum facilè deprehendi. Excæcauit enim eos malitia eorum. Ait ſiquidem Apoſtolus

quòd propter auaritiam multi errauerunt à fide: propterea non irrationabiliter idolorum ſeruitus ab eodem nominatur: alii propter ingratitudinem qui cum cognouiſſent Deũ; nõ ſicut Deum glorificauerunt in omnem idololatriç impietatem (ſicut idẽ commemorat) corruerunt. Porro Salomonem ad idola, Didonem ad magicas artes pertraxit dira cupido. Alios poſtremò miſera timiditas tota ex craſtino pendens in obſeruationes ſuperſtitioſſimas impiaſque depulit: quemadmodum apud Lucanum de filio Põpeii Magni, & apud hiſtoricos de plurimis notum eſt. Ita fit vt recedens peccator à Deo declinet in vanitates & inſanias falſas, & ad eum qui pater eſt mendacii tandem impudenter palamq; apoſtatando ſe cõuertat. Sic Saul à Domino derelictus phytoniſſam cui prius aduerſabatur conſuluit, ſic Ochozias Deo Iſrael ſpreto miſit ad conſulendum Deum Acharon. Sic denique eos omnes qui fide vel opere abſque Deo vero ſunt, vt à Deo falſo ludificentur neceſſe eſt. Hanc igitur nefariam peſtiferam mortiferamque inſaniarum falſarum cum ſuis hereſibus abominationem plus ſolito noſtra ętate cernentes inualuiſſe, ne forſan Chriſtianiſſimum regnum quod olim monſtro caruit & deo protegente carebit inficere valeat tam horrendę impietatis & pernicioſiſſimę contagionis monſtrum: Cupientes totis conatibus obuiare, memores inſuper noſtrę profeſſionis: proque legis zelo ſuccẽſi paucos ad hunc rem articulos damnationis cauterio (ne deinceps fallant incogniti notare decreuimus: rememorantes inter cętera innumera dictum illud ſapientiſſimi doctoris Auguſtini de ſuperſtitioſis obſeruationibus, Quod qui talibus credunt aut ad eorum domum euntes aut ſuis domibus introducunt aut interrogant, ſciant ſe fidem Chriſtianam & baptiſmum pręuaricaſſe, & paganum & apoſtatam, id eſt, retro abeuntem & Dei inimicũ & iram Dei grauiter incurriſſe, niſi Eccleſiaſtica pœnitentia emendatus Deo reconcilietur. Hęc illę. Neque tamen intentio noſtra eſt in aliquo derogare quibuſcunque licitis & veris traditionibus ſcientiis & artibus: ſed inſanos errores atque ſacrilegos inſipientium & ferales ritus pro quanto fidẽ orthodoxam & religionem Chriſtianam lędunt: contaminant: inficiunt, radicitus quantum fas nobis eſt extirpare ſatagimus: & honorem ſuum ſincerum relinquere veritati.

EST autem primus articulus quòd per artes magicas & maleficia & inuocationes nefarias quęrere familiaritates & amicitias & auxilia dęmonum non ſit idololatria. Error. Quoniam dęmon aduerſarius pertinax & implacabilis Dei & hominis iudicatur: nec eſt honoris vel domini cuiuſcunque diuini verè ſeu participatiuè vel aptitudinaliter ſuſceptiuus vt aliæ creaturæ rationales non damnatę: nec in ſigno ad placitum inſtituto, vt ſunt imagines & templa Deus in ipſis adoratur.

Secundus articulus, quòd dare vel offerre vel promittere dęmonibus qualemcunque rem vt adimpleant deſiderium hominis, aut in honorem eorum aliquid oſculari vel portare non ſit idololatria. Error.

Tertius, quod inire pactum cum dæmonibus tacitum vel expreſſum non ſit idololatria, vel ſpecies idololatriæ vel apoſtaſiæ. Error. Et intendimus eſſe pactum implicitum in omni obſeruatione ſuperſtitioſa. cuius effectus non debet à Deo vel natura rationabiliter expectari.

Quartus, quod conari per artes magicas dæmones in lapidibus, annulis, ſpeculis aut imaginibus nomine eorũ conſecratis vel potius execratis includere cogere & arctare vel eas velle viuificare, non ſit idololatria. Error.

Quintus, quod licitum eſt vti magicis artibus, vel aliis quibuſcũque ſuperſtitionibus à Deo & Eccleſia prohibitis pro quocunque bono fine. Error. quia ſecundum Apoſtolum nõ ſunt facienda mala vt bona eueniant.

Sextus, quod licitum ſit aut etiam permittẽdum maleficia maleficiis repellere. Error.

Septimus, quod aliquis cum aliquo poſſit diſpenſare in quocunque caſu, vt talibus licite vtatur. Error.

Octauus, quod artes magicę & ſimiles ſuperſtitiones & earum obſeruationes ſint ab Eccleſia irrationabiliter prohibitæ. Error.

Nonus, quod Deus per artes magicas & maleficia inducatur compellere dæmones ſuis inuocationibus obedire. Error.

Decimus, quod thurificationes & ſuffumigationes quę fiunt in talium artium & maleficiorum eſſercitio ſint ad honorem Dei & ei placeant. Error & blaſphemia, quoniam Deus alias non puniret vel prohiberet.

Vndecimus, quod talibus & taliter vti nõ eſt ſacrificare ſeu

immolate dæmonibus & ex cõſequenti damnabiliter idololatrare. Error.

Duodecimus, quod uerba ſancta & orationes quædam deuotæ & ieiunia & balneationes & continẽtia corporalis in pueris & aliis, & miſſarum celebratio, & alia opera de genere bonorum quæ fiunt pro exercendo huiuſmodi artes excuſent eas à malo & non potius accuſent, Error: nam per talia ſacræ res immo ipſe Deus in Euchariſtia dæmonibus tentatur immolari, & hæc procurat dæmon, vel quia vult in hoc honorari ſimilis altiſſimo, vel ad fraudes ſuas occultandas, vel vt ſimplices illaqueet facilius, & damnabilius perdat.

Decimustetius, quod ſancti prophetæ & alii ſancti per tales artes habuerũt ſuas prophetias & miracula fecerunt aut dæmones expulerũt. Error & blaſphemia.

Decimuſquartus, quod Deus per ſe immediate vel per bonos angelos talia maleficia ſanctis hominibus reuelauerit. Error & blaſphemia.

Decimuſquintus, quod poſſibile eſt per tales artes cogere liberum homines arbitrium ad voluntatem ſeu deſiderium alterius. Error: & hoc conari facere eſt impium & nepharium.

Decimuſſextus, quod ideo artes præfatæ bonæ ſunt & à deo, & quod eas licet obſeruare quia per eas quandoque vel ſæpe euenit ſicut vtentes eis quærũt vel prædicunt, quia bonũ quandoque prouenit ex eis. Error.

Decimuſſeptimus, quod per tales artes dæmones veraciter coguntur & compelluntur, & non potius ita ſe cogi fingunt ad ſeducendos homines. Error.

Decimuſoctauus, quod per tales artes & ritus impios, per ſortilegia, per carmina & inuocationes dæmonum, per quaſdam inſultationes & alia maleficia nullus vnquã effectus miniſterio dæmonum ſubſequatur. Error. Nam talia quandoque permittit deus contingere: patuit in magis pharaonis & alibi; pluries: vel quia vtentes, ſeu conſulentes propter malam fidem & alia peccata nephanda dati ſunt in reprobum ſenſum, & demerentur ſic illudi.

Decimuſnonus, quod boni angeli includantur in lapidibus & conſecrent imagines vel veſtimenta aut alia faciant quę in iſtis artibus continentur. Error. & plaſphemia.

Vicelimus, quod ſanguis vpupæ vel hœdi vel alterius animalis, vel pergamenum virgineum vel corium leonis & ſimilia habeant efficaciam ad cogẽdos

dos vel repellendos dæmones miniſterio huiuſmodi artium. Error.

Viceſimuſprimus, quod imagines de ære plumbo vel auro, de cera alba vel rubea vel alia materia baptizatę exorcizatę & conſecratæ ſeu potius execratæ ſecũdum prędictas artes & ſub certis diebus habent virtutes mirabiles, quæ in libris talium artium recitantur. Error in fide & philoſophia natutali, & aſtronomia vera.

Viceſimuſſecũdus, quod vti talibus & fidem dare nõ ſit idolatria & infidelitas. Error.

Viceſimuſtertius, quod aliqui dæmones boni ſunt alii omnia ſcientes, alii nec ſaluati nec damnati. Error.

Viceſimuſquartus, quod ſuffumigationes quæ fiunt in huiuſmodi operationibus conuertuntur in ſpiritus aut quod ſint debitæ eis. Error.

Viceſimuſquintus, qđ vnus dæmon ſit rex oriẽtis & præſertim ſuo merito, & alius occidẽtis, alius ſeptentrionis, alius meridiei Error.

Viceſimuſſexus, quod intelligentia motrix cœli influit in animam rationalem ſicut corpus cęli influit in corpus humanum Error.

Viceſimuſſeptimus, quod cogitationes noſtræ intellectuales & volitiones noſtræ interiores immediatę cauſentur à cœlo & quod per aliquam traditionem magicam tales poſſint ſciri, & quod per illam de eis certitudinaliter iudicare ſit licitum. Error.

Viceſimuſoctauus articulus quod per quaſcunque artes magicas poſſimus deuenire ad viſionem diuinæ eſſentiæ vel ſanctorum ſpirituum. Error.

Acta ſunt hęc & poſt maturã crebramque inter nos & deputatos noſtros examinationem, concluſa in noſtra congregatione generali Pariſiis apud ſanctũ Maturinum de mane ſuper hoc ſpecialiter celebrata. Anno domini. M.cccc xviii. die. 19. menſis Septẽbris. In cuius rei teſtimonium ſigillum dictæ facultatis præſentibus literis duximus apponendum.

Originale huius determinationis eſt ſigillatum magno ſigillo facultatis Theologicæ Pariſiis.

SEQVVN.

SEQVVNTVR EXCERPTA

PRINCIPALIVM ARTICVLORVM TRA-
ctatus cuiuſdam contra errores fratris Ioannis de
Monteſono ordinis Prædicatorum,
Pariſiis condemnati.

PRAEFATIO.

APOSTOLICIS verbis edocti parati ſemper ad
ſatisfactionem omni poſcenti nos rationem de
ea quæ in nobis eſt fide ad tuitionem eius quam
profitemur orthodoxiæ, & vt rationabilis quo-
rundam errorum condemnatio Pariſiis nuper fa-
cta ac iuſtificatio exortæ ſuper hoc cauſæ & ad-
uerſantium omnium quæcunq; iniuſta rationabiliſque conque
ſtio, oblocutio atque vexatio ſingulis innoteſcat, præſentem tra
ctarum ſub apoſtolicæ Petri ſedis & ſedentis in ea ſummi pon-
tificis correctione duximus compilãdum. In quo vniuerſis Chri-
ſti fidelibus qui ipſum lecturi vel audituri ſunt ſupplicamus affe
ctu, vt æquo animo puraque mentis acie proſpiciant vniuerſæ
nobiſcum &c. Ad honorem ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, cuius
fidei cauſam agimus præſentem tractatum aduerſus errores fra
tris Ioannis de Monteſono ordinis fratrum prædicatorum nuper
in Pariſien. ſtudio cõdemnatos ex deliberatione vniuerſitatis ſtu
dii Pariſien. & ſpecialiter doctorum baccalaureorum facultatis
theologicę compoſitum in tria capitula diſtinguemus. In primo
ad fundandum proceſſum factum contra dictum fratrem per di
ctam facultatem theologiæ, ac etiam proceſſum inde ſecutum
coram Domino Epiſcopo Pariſien. ad inſtantiam vniuerſitatis
prædictæ declarabitur, qualiter ad dictos Epiſcopum & faculta-
tem theologiæ pertinet aſſertiones hæreticas vel in fide erroneas
& contra aſſerentes eas Pariſiis condemnaræ. In ſecundo declara
bitur, & tam rationibus, quàm auctoritatibus ſanctorum & do-
ctorum probabitur quod aſſertiones dicti fratris per ſchedulam
dictæ facultatis dicto domino Epiſcopo traditæ fuerunt rationa
biliter condemnatæ. In tertio quia magiſter ac procurator gene
ralis & nonnulli dicti ordinis fratres contra prædictum epiſco-
pum &

pum & ſibi adhærentes ad ſedem apoſtolicam appellauerunt: inter memoratas dicti fratris aſſertiones, vt præfertur damnatas, aliquas ad ſancti Thomæ de Aquino pertinere doctrinam quam aſſerunt per eccleſiam approbatam, ideo declarabitur doctrinam huiuſmodi ſancti Thomæ non ſic approbatam eſſe, quod propter eam oporteat antedictam condemnationem aut dicti Epiſcopi proceſſum aliqualiter impedire.

Circa primum principale eſt hæc diuiſio præmittēda. Quod definitio circa ea, quæ ſunt fidei, id eſt approbatio veritatis alicuius tanquam catholicæ, vel reprobatio aut condemnatio oppoſitæ falſitatis tāquam hæreticæ, aut in fide erroneæ, poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ſcholaſticè & doctrinaliter. Alio modo auctoritatiuè & iudicialiter. Et hic 2. modus eſt duplex ſecundum quod hęc auctoritas iudiciaria eſt bipartita. Vna eſt ſimpliciter ſuprema: alia eſt inferior & ſubordinata. Iuxta hanc trimembrem diuiſionem, quæ clara eſt ſunt tres concluſiones principales declarandæ & deinde ex eis quędam aliæ ſubinferendę. Prima erit de definitione iudiciali, & auctoritatiua ſupręma. Secunda de inferiori & ſubordinata.

Tertia de doctrinali & ſcholaſtica. Et ipſarum probatio, principaliter fundabitur in iure diuino. Prima igitur concluſio eſt, Ad ſanctam ſedem Apoſtolicam pertinet auctoritate iudiciali ſuprema circa ea, quæ ſunt fidei iudicialiter definire. Et probatur: quia ad illius tanquam ad ſupremi iudicis auctoritatem pertinet in fide iudicialiter definire, cuius fides nunquam deficit. Sed ſanctæ apoſtolicæ ſedis fides nunquā deficit igitur, &c. maior eſt nota: ſed minor probatur: quia de hac ſancta ſede in ꝑſona Petri apoſtoli in ea præſidenti dictum eſt, Petre rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Luc. 22. Propter quod dicit Cyprianus 93. diſt. qui, &c. Secunda concluſio eſt, ꝙ ad epiſc cath. pertinet auctoritate inferiori, & ſubordinata circa ea q ſunt fidei iudicialiter definire, Et hoc probatur, Qui ad eos pertinet iudiciali auctoritate inferiori & ſubordinata in fide definire: ad quos pertinet conſimiliter eccleſiam regere. Sed ad epiſc. catholi. pertinet ſecundum: igitur & primum. Maior patet: quia eccleſiæ regimen maximè concernit fidem, & ideo cui iure diuino commit-

titur eccleſiã regere, ei eodem iure cõmittitur de fide cognoſcere & iudicare. Sed minor ꝓbatur auctoritate Pauli Actuũ. viceſimo. vbi dicit. Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit Epiſco. eccle. regere Dei. Vnde patet quod iure diuino & auctoritate ſpiritus ſancti epiſcopi, poſiti ſunt ad regimen Eccleſię Dei. Regimen autem importat iudicialem auctoritatem: ergo ſequitur quod ad eos pertinet auctoritate iudiciali inferiori, & ſubordinata, & ſupremę auctoritati ſubiecta Eccleſiam regere, & per conſequens de fide cognoſcere, & in ea definire. Vnde patet, quod de tali regimine ad fidem pertinere loquatur Apoſtolus, &c.

Tertia concluſio eſt, quod ad Doctores Theologos pertinet determinare de doctrinali, & ſcholaſtica circa ea, quę ſunt fidei doctrinaliter definire, ad quos pertinet ſacram ſcripturam docere, & ex ea hęreticas aſſertiones, & in fide erroneas reprobare, ac ueritates catholicas approbare. Sed ad Doctores Theologos pertinet ſecundum igitur & primum. Probationes minoris & maioris vide ſi uis in dicto tractatu. Ex prędictis concluſionibus apparet reſponſio ad principalem articulum, ſcilicet, quod ad Epiſcopum Pariſien. & ad Theologię facultatem pertinet aſſertiones hæreticas, aut in fide erroneas & contra eas aſſerentes Pariſiis condemnare, quia per ſecundã concluſionem patet, quod hoc ad Epiſcopum pertinet definiẽdo iudicialiter. Et per tertiam concluſionem patet, quod ad facultatem theologicam pertinet definiendo doctrinaliter. Sed adhuc ad magis fundandũ propoſitum tres alię cõcluſiones ex pmiſſis sũt ſubinferẽde.

Quarta igitur concluſio eſt, quod ad dictos Epiſcopum & facultatem theologię pertinet non ſolum coniunctim, ſed & diuiſim modis pdictis aſſertiones hæreticas aut erroneas condemnare, licet tamen qñq; rationabiliter conſueuerint in huiuſmodi condemnatione coniunctim ꝓcedere. Probationes dimittunẽ hic cauſa breuitatis.

Quinta concluſio, ad dictam facultatem theologię cõtra certas perſonas, ſcilicet, contra ſingulares magiſtros, & baccalarios eidem facultati iuratos ꝑtinet qñq; non ſolum doctrinaliter, ſed ẽt iudicialiter aliquo modo aſſertiones hęreticas, aut erroneas condemnare. Et hęc concluſio probatur ex triplici radice. Prima probatio fundaẽ ex conceſſa eis poteſtate &c. Secunda

cūda probatio fundatur in obſeruata conſuetudine &c. Tertia eiuſdem concluſionis probatio fundatur in publica utilitate, &c.

Sexta concluſio eſt ꝙ ad ſuperiorem iudicem pertinet pro ceſſum per dictos epiſcopū & facultatem theologię factum, nec ſine magna, & notabili cā fauoraliter impedire, nec approbationi contra eos in cauſa fidei interiectę, ſine matura deliberatione & pręuia in fornicatione deferre. Et hęc ꝓbaẗ &c. Ex dictis concluſionibus ad ꝓpoſitum applicatis, patet luce clarius iuſtificatio proceſſus facti contra dictū fratrem Ioannē ſicut patet in ſingulis articulis.

Primus igitur articulus eſt, ꝙ cum dictus frater infra ſcriptos errores Pariſius: in ſcholis publicè dogmatizauerit, & coram facultate Theologię euocatus per decanum eiuſdem facultatis monitus charitatiuè ipſos corrigere recuſauerit proteſtans eos vſq; ad mortem velle defendere, dicta facultas errores huius potuit, & merito debuit doctrinaliter condemnare. Prima pars, ſcilicet, quod hoc potuit. patet &c.

Secundus articulus eſt, qđ dicta facultas Theologiæ coaſſumptis ſibi magiſtris aliarum triū facultatū uniuerſitatis. Pariſienſis doctores prius per eos examinatos, & doctrinaliter cōdemnatos merito debuit dn̄o epiſcopo Pariſi. tanquam iudici ordinario iudicialiter denunciare. Et hoc clarè patet ex ſecūda concluſione, & eius probatione: ſed adhuc &c. Quāobrē pręnominatę facultatis Theologicę magiſtri tribus aliis facultatibus ſibi coaſſumptis, & coadiunctis nūciauerunt Eccleſię. Ex quibus patet triplex rō denunciationis prędictę, quam ſecreta, & charitatiua monitio ꝓceſſit. licet tamen hoc nō eſſet neceſſe, ſicut patet ex doctrina ſancti Thomę. 22. q. 33. artic. 7. vbi docet, ꝙ peccata publica ſunt publice arguenda iuxta illud apoſtoli ad Tim. 5. peccātē coram oībus argue ut cęteri timorē habeāt. Quod intelligitur de peccatis publicis vt dicit Augu. in lib. de uerbis domini. &c.

Tertius articulus eſt, ꝙ dicta facultas in ſcholis ſuis Theologicis, & dictus eps in locis ſuę diœceſ. pręmiſſorum errorum dogmatizationem publicationem aut defenſionem finaliter inhibere potuerunt, & debuerunt iudicialiter prohibere, &c.

Sed huic articulo opponunẗ tria q̄ ponit dictus frater in ſupplicatione ſua ſeu querela dn̄o Papę expoſita: in qua ferè tot ſunt mēdacia quot ſunt verba.

Primum

Primum eſt, ꝙ aliquæ concluſionum ſuarum trahuntur ex doctrina ſancti Thomæ: ꝗ facultas theologiæ aliàs expſſe commendauit. & dominus Steph. epiſcopus Pariſi. ꝑ ſuas literas approbauit. Secundum eſt, quod dominus Vrbanus Papa 5. per eius bullam uniuerſitati ſtudii Tholoſani ſcripſit & voluit eiuſdem ſancti doctrinam, tanquam benedictam & catholicam ſequi, & teneri à Chriſticolis & ſtudioſis & eam pro viribus ampliari.

Tertium eſt, quòd ſolius ſedis apoſtolicæ eſt declarare dānare & approbare. Vñ poſtea concludit, quòd dictus dominus epiſcopus apponens talcē in meſſem ſummi pontificis dictas concluſiones pronunciauit, & decreuit falſas hæreticas & erroneas. Et cauſam ſubdit ibidem: quia iſta quæ tangunt fidem ſunt de maioribus eccleſiæ cauſis, & quæ ad ſolū ſummum Pontificem pro examinatione, & deciſione deferri debent. Ex quibus ſequi videtur, quòd nec epiſcopus, nec facultas prædicta concluſiones prædictas, potuerunt iudicialiter damnare, nec earum dógmatizationem aut publicationem, aut defenſionem finaliter cohibere. Ad illam autem faciliter reſpōdetur. Vnde ad primum reſpondet vniuerſitas in ſuis literis parentibus. Nos inquit milleſies diximus, & vt videmus non ſufficit qualiter ſancti Thomæ doctrinam in dicta noſtra condemnatione nequaquam reprobamus, ſed hunc eiusque fautores doctrinā eius ad diſtortum fideiq; abſonum ſenſum adaptantes aut vltra ꝗ fieri debet contra eiuſdem doctoris documentum dilatātes condemnamus, audacter aſſerimus. Et hæc clarè patebūt ex dicendis in ſecundo, & tertio capitulis: vbi manifeſtè probabitur quòd prædictæ erroneæ concluſiones nō trahuntur ex doctrina ſancti Thomæ, ſed magis contrariantur eidem.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd ex prædicta bulla domini Vrbani, vel ex præallegata litera domini Stephani epiſcopi, aut alia quacunq; litera autentica non poteſt ſufficiēter concludi, quòd ſancti Thomę doctrina ſit in omnibus approbata, ſicut clarè oſtendetur in tertio capitulo, huius tractatus. Et ad hoc adiiciunt aliqui talem rationem. Illa doctrina non poteſt ſic eſſe in omnibus approbata, quæ multa continet in fide erronea. Sed vt dicunt prædicta ſancti Thomæ doctrina non ſolum in materia de abſoluta neceſſitate creaturæ,

turæ, de qua præſentes contro uerſię inferius in tribus vltimis concluſionibus tertii capituli, ſpecialiter tractabitur, ſed etiã in pluribus aliis multa continet in fide erronea: quod declarant. Nam in prima parte ſummæ. q. 47. arti. ultimo in reſpõſione vltimi articu. dicit quod non eſt poſſibile aliam terram eſſe, quàm iſtam: quia omnis terra naturaliter ferret ad hoc medium vbicunque eſſet: & notum eſt, quòd non loquitur de potentia naturæ. Item in articulo vltimo dicit, quod impoſſibile eſt duos angelos eſſe vnius ſpeciei: & quod impoſſibile eſt eſſe plures albedines ſeparatas à ſubſtantiis: quæ videntur eſſe contra articulum de omnipotẽtia Dei, & contra veritates creditas, circa ſacramentum altaris: Item infrà q. 78. arti. 3. & 6. in quęſtionibus diſputatis tenet articulum de vnitate formę ſubſtantialis in homine: qui eſt decimus quartus articulus quintæ partis de euangelio æterno damnatus ꝑ Alexandrum. Item ex hac opi. Thom. de vnitate formę, ſicut dicit in gloſſ. O quam in dralogo ſuo, concluſiones ſequuntur quę in Anglia fuerunt ſcandaloſę, ſcilicet quod corpus Chriſti non fuit idem numero viuum & mortuum: & hoc cõcedit ſanctus Thomas in queſtionibus diſputatis queſt. 63. quod non fuit ſimpliciter. Vnde ſequitur vltra, quod caro mortua nunquam fuit uiua: & quod corpora ſanctorũ mortuorum nũquam fuerunt corpora ſanctorum viuentium: & ideo reliquię corporũ ſanctorum nunquam fuerunt partes corporum viuentium: nec corpus Chriſti quod fuit vulneratũ in cruce iacuit in ſepulcro, quę omnia ſunt abſurda. Ex quibus & aliis pluribus erroribus contra quos quidam doctores ſpeciales compoſuerũt tractatus concludũt iſti: quod huiuſmodi doctrina nõ poteſt eſſe in omnibus approbata, nec hoc obſtat eius ſanctitati, vel canonizationi: quia nõ obſtante glorioſo martyrio Cypriani ipſe errauit in fide: ſicut patet 4. ſententiarum, diſt. 6. & infrà dicetur c. 3. Vnde ſanctitas vitę non infert ſanctitatem doctrinę: ſicut patet de Papià martyre qui fuit patronus ſectę hereticę. Vnde ex his omnibus inferũt qđ predicta approbatio Vrbani, quinti non eſt huius doctrinę approbatio, uniuerſalis, ſed tanquam doctrinę utilis & in multis probabilis: ſicut doctrina Papę magiſtraliter dicta ſola habet auctoritatem magiſtralem ſicut

dominus

dominus Innocentius quartus de ſuo apparatu teſtatus eſt. Sed de hac materia copioſius infrà dicetur, in tribus primis concluſionibus tertii capituli, & ideo breuius pertranſimus. Ad tertium obiectum reſpondetur primo, quod nec facultas, &c.

CIRCA ſecundum principium in quo declarandum eſt quod aſſertiones dicti fratris, per ſchedulam theologiæ facultatis, dicto domino epiſcopo traditam fuerunt rationabiliter condemnatæ, Præmittendum eſt vnum præambulũ generale quod in aliquibus dictarum aſſertionum: & earũ condemnatione eſt neceſſario prænotandum, videlicet quod licet aliqua propoſitio, vel aſſertio poſſit habere aliquem ſenſum verum, tamen rationabiliter condemnari tanquam reuocãda propter alium ſenſum falſum in ea, vel in eius probatione intellectam. Et hæc ſuppoſitio probatur, tam rationibus, quam auctoritatibus ſanctorum doctorum, & ſpecialiter ex dictis ſancti Thomæ, de Aquino vt pars aduerſa &c.

Quarto probatur ſuppoſitio præmiſſa, & ſingulariter declaranda eſt per exemplũ ſumptum ex doctrina eccleſiæ. Nã per eccleſiam nonnũquam aſſertio ambigua habẽs aliquem ſenſum catholicum eſt damnata, immo quandoque aſſertiones contradictoriæ, ſecundũ vocẽ per eam ſunt dãnatæ, & ideo altera earum, vel vtraque aliquem habet ſenſum catholicũ. Et ecce exemplum manifeſtũ. Nam Iſidorus in libro etymologiarum, cap. 5. lib. 8. & habetur 24 q. 3. c. quædam autem, aperte inſinuant, quod vtraq; iſtarũ Deus creat mala, Deus non creat mala, eſt hæreſis condẽnata, vnde & aſſertores vtriuſque reputat hæreticos dictos Coliciani à quodam Colico nominati: qui dicunt Deum non facere mala: contra illud, quod ſcriptum eſt, Ego Deus creans mala. Floriani a Floriano, qui econtrario dicunt Deum creaſſe mala, contra illud quod ſcriptum eſt, Fecit Deus omnia bona. Ex quibus colligitur, quod vtraque iſtarum eſt hæreſis cõdemnata: & tamen iſta aſſertio Deus creat mala, habet aliquẽ ſenſum catholicũ, ſcilicet, iſtũ Deus creat mala pœnæ. Et ſimiliter iſta: Deus non creat mala habet ſenſum catholicum, ſcilicet, iſtum, Deus non creat mala culpę &c. Hac igitur ſuppoſitione prçambula, ſic firmiter ſtabillita ſigillatim declarandũ eſt, ꝙ aſſertiones dicti fratris fuerũt rõnabiliter cõdemnatæ.

Prima igitur propoſitio ſua fuit, Maior eſt vnio hypoſtatica in Chriſto quam vnio trium perſonarũ in eſſentia increata.

Secunda, Poſſibile eſt eſſe aliquam creaturam purã in puris naturalibus, quæ ita poſſet ſibi & homini mereri ſicut anima Chriſti concurrente gratia habituali: non eſt tamen aliqua poſſibilis, quę tam cõuenienter congruenter, & ſufficienter hominem poſſet redimere & ſaluare ſicut Chriſtus. Et iſta condemnatur reuocãda tanquam falſa, & mala ſonans & erronea ad intellectũ probationis ſuæ, videlicet de gratia animæ Chriſti quo ad primã eius partem.

Tertia, aliqua pura creatura rationalis poteſt in puris naturalibus beatifice Dei eſſentiam intueri: & hanc dicit patere de creatura prædicta. Et iſta condemnatur reuocanda, alias Pariſiis damnata tanquam erronea in fide.

Quarta, aliqua pura creatura eſt poſſibilis perfectio animæ Chriſti in merendo, puta gratia animæ Chriſti. Et hæc dãnatur reuocanda tanquam falſa, erronea, abſurda in theologia, & philoſophia, & theologicæ doctrinæ irriſiua. Addit huic propoſitioni iſtam verificationem; & ſi nõ quo ad quãtitatẽ meriti, tamen quo ad modum meredi hæc omnia eidem prodeſſe non poſſunt.

Quinta, videtur mihi quod talis creatura ſi poneretur eſſe ſimpliciter genus. Et hæc condamnatur reuocanda ſicut immediatè præcedens.

Sexta, ponere aliquod creatũ vel aliqua creata eſſe ſimpliciter, & abſolute neceſſe eſt non eſſe contra fidem. Et hæc condemnatur reuocanda tanquam falſa, & malè ſonans in fide ſecundum communem modum theologorum.

Septimo, neceſſe eſſe non repugnat eſſe cauſatum. Et hęc condemnatur reuocanda tanquam falſa & erronea in fide.

Octaua, magis eſt conſonum fidei ponere aliquid circa primũ eſſe abſolutè, & ſimpliciter neceſſæ: quam ponere ipſum ſine aliqua additione eſſe neceſſe eſſe. Et hæc condemnatur reuocanda tanquam falſa, & erronea propter falſam implicationẽ, & erroneam comparationem, quam includit ꝙ aliquam rem creatam eſſe neceſſe eſſe, ſcilicet, ſine aliqua additione & conſonum ſacrę ſcripturæ, & per conſequens aliquod creatũ eſt increatum: quod contradictionem includit.

Nona, aſſerere aliquid fore verum quod eſt contra ſacram ſcripturam, eſt expreſſiuè cõtra fidem.

ſidem. Et hæc condemnatur re uocanda tanquam falſa, & iniurioſa ſanctis, & doctoribus ſi eã intelligat uniuerſaliter, ꝓut in probatione eius uidetur prætendere.

Decima, non omnem hominem præter Chriſtum contraxiſſe ab Adam peccatum originale eſt expreſsè contra fidem. Et hæc damnatur reuocanda, tanquam falſa ſcandaloſa, & piarum auriũ offenſiua, & præſumptuosè aſſerta, non obſtante probabilitate quæſtionis: vtrũ beata virgo fuerit in peccato originali concepta &c.

Vndecima, beatam Mariam virginem, & Dei genitricẽ non contraxiſſe peccatum originale eſt expreſsè contra fidem. Et hæc condemnatur reuocanda, tanquam falſa ſcandaloſa præſumptuosè aſſerta, & piarum aurium offenſiua.

Duodecima, tantum eſt cõtra ſacram ſcripturam vnum hominem eſſe exemptũ à peccato originali præter Chriſtũ, ſicut ſi decem homines ponerentur exempti. Et hæc condemnatur ſicut pręcedens, reuocanda tanquam falſa ſcandaloſa, præſumptuosè aſſerta, & piarum aurium offenſiua.

Tertiadecima, magis eſt expreſsè contra ſcripturam ſacrã beatam virginem non eſſe conceptam in peccato originali, quam aſſerere ipſam ſimul fuiſſe beatam, & viatricem ab inſtanti ſuæ conceptionis vel ſanctificationis. Et poſtquam probauit correlarium: dixit ꝙ pari modo videretur dici, ꝙ magis eſt expreſſum ipſam unitã fuiſſe hypoſtaticè, & hoc idem in conſiſtorio, & in ſcripto ſuo coram iudicibus recitauit. Hęc autem propoſitio condemnatur ſicut præcedens, reuocãda tanquam falſa, ſcandaloſa præſumptuosè aſſerta, & piarum aurium offenſiua, & meritò potuiſſet rigoroſius condemnari: quia nulla præcedentium eſt, ita temeraria.

Quartadecima & vltima. In expoſitione ſacræ ſcripturæ ſiue declarando per eccleſiã ſiue per doctores, ſiue excipiendo, per quæcunq; de ſacra ſcriptura, & non aliunde trahenda eſt determinatio declaratio, ſiue exceptio, ſicut in grammatica contra regulas poni in eodem exceptio reperitur. Et hæc condemnatur reuocanda, tãquam falſa & erronea, ſi intelligat, ꝙ exceptio, vel expoſitio ſit trahenda expreſsè: & explicitè ex ſcriptura ſacra, & non aliundè prout videtur prætendere, aliter, non eſſet ad propoſitum ſuum. Harum propoſitionum improbationes diffuſæ, & pulcherrimæ

cherrimæ ponuntur in dicto tractatu.

CIRCA tertium principale in quo declarãdum eſt quod doctrina ſancti Thomę non ſic eſt approbata quod propter eã oporteat ante dictã condemnationem aut dicti epiſcopi proceſſum aliqualiter impedire præmittenda eſt hic diuiſio. Quod aliquam doctrinam eſſe per eccleſiã approbatã poteſt tripliciter intelligi. Vno modo quod talis doctrina ſit per eccleſiam tanquã vtilis,& in fide probabilis acceptata, & tãquã talis inter ſcholaſticos diuulgata. Secundo modo quod talis doctrina ſit ſic approbata, ꝙ oportet credere, quod ipſa ſit in omni ſui parte vera.

Tertio modo ſic, vt ipſa ſic ſit approbata vt oporteat credere,ꝙ ipſa in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hæretica. Nam multa ſunt falſa quę non pertinẽt ad fidem, quæ tamen non inducunt errorem condẽnabilem,& in talibus non cadit hęreſis, quia hæreſis importat corruptionem fidei chriſtianæ. In talibus autem falſitas aut error ad corruptionem fidei chriſtianæ non pertinet: vt dicit ſanctus Thomas.2.2.q.de hæreſi.artic.2.Et ideo patet quod approbatio alicuius doctrinę.2.modo maior eſt approbatione alicuius.3.modo.Primus autẽ modus approbationis multũ differt à duobus aliis: quia multę ſunt doctrinę illo primo modo approbatę quę continẽt non ſolum falſa, immo etiam quædam in fide erronea:vt inferius patebit. Vnde primus modus approbationis communis eſt multis doctrinis ſeu libris,vel tractatibus ſanctorũ & doctorũ,ſed ſecũdus & tertius valde paucis ſcriptis cõueniũt. ſ.ſoli doctrinę ſcripturæ ſacrę, & vniuerſalis eccleſiæ vt quidã dicunt,ſicut apparebit ex dicendis,& ideo vterq; ipſorũ maior eſt primo. Quiliter autem prædictorum modorũ poteſt ſubdiuidi, quia talis approbatio alicuius doctrinæ poteſt eſſe expreſſa vel tacita.Expreſſa quide per ſcripturam auctenticã ſicut per auctoritatẽ ſcripturæ diuinę vel cõſtitutionem eccleſiæ, vel bullã apoſtolicam aut aliã literã auctenticã alicuius perſonæ,vel collegii in hoc poteſtatẽ habentis.Et ſic expreſsè approbata eſt doctrina ſcripturæ ſacræ noui & veteris teſtamenti,generaliũ conciliorum, epiſtolarũ decretalium: & quorundã opuſculorũ ſanctorũ patrũ, ſicut patet ex decreto Gelaſii Papæ.15.diſt.c.Sancta Romana. Tacita verò poteſt eſſe alicuius doctrinę approbatio ꝑ

tolerantiam ſeu permiſſionē ec cleſię:& ſic multę ſunt doctrine approbatæ,nō ſolum ſanctorū patrū: ſed etiā quorundam doctorum, & magiſtrorū qui ſcripſerunt ſummas lecturas diuerſas, & in quibuſdam inter ſe aduerſas tā in theologia quam in iure canonico, ſicut patet de multis doctoribus vniuerſitatis Pariſien.& Aliorū ſtudiorū. Et hæc tacite eorū approbatio habetur implicitè ex præallegato decreto Galaſii Papæ vbi dicitur, Opuſcula atq; tractatus omnium patrū orthodoxorū, qui in nullo a ſancto Romanæ eccleſiæ cōſortio deuiauerūt, nec ab eius fidei pdicatione ſeiuncti ſunt legēda decernimus. Vnde quia hic generaliter omniū illorum magiſtrorū vel doctorū qui huiuſmodi ſunt approbata tacita.ſ.& implicita, licet non explicita,ſed de opuſculis eorū diligenter obſeruādū eſt, quod ibidem ſequitur. Quod cauſa hæc ad catholicorū manus aduenerint beati Pauli apoſt.ſententia præcedat,Omnia probate quod bonū eſt tenete.Iuxta primam diuiſionē declarādæ ſunt tres principales concluſiones circa approbationem doctrinæ ſancti Tho.deinde aliæ tres ſpeciales circa doctrinā eius de abſoluta neceſſitate creaturę.Prima igitur cōcluſio eſt. Doctrina ſancti Tho.in opuſculis ſuis theologicis contenta primo modo eſt per eccleſiam approbata, & tanquam vtilis & probabilis diuulgata:& hæc probatur quia,&c.

Secunda concluſio eſt. Prædicta ſancti Thomæ doctrina non eſt.2.modo per eccleſiam approbata ſic,ſcilicet,ꝙ oporteat credere,quod ipſa in omni ſui parte ſit vera: & hæc probatur quia &c.

Tertia cōcluſio.Prefata ſācti Thomæ doctrina non eſt.3 modo prædicto per eccleſiā approbata,ſic quod oporteat credere quod ipſa in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hæretica, & hęc concluſio probatur,quia &c. Secundo principaliter probatur.3.concluſio,quia de illo nō oportet credere doctrina ꝙ ipſa in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hæretica. in qua quidē continentur multæ contrarietates, & repugnantiæ etiam in materia ad fidē pertinente, ſed multę huiuſmodi repugnantiæ & contrarietates continētur in doctrina ſancti Tho.igitur &c. Maior eſt nota ſed minor probatur; & de multis exēplis breuitatis cauſa pauca ponentur. Primum exēplū eſt,quia primo ſentētiarū.diſt.11.artic.4.tenet ſanctus Thom. ꝙ pater & filius poſsūt dici duo ſpiratores ſicut ſpirantes.

ſpirantes. In prima verò parte ſummæ ſuę.q.36.ar.vlt.dicit ꝙ ſunt vnus ſpirator & nō duo, & tamen hæc materia multum ad fidē pertinet, cū in concilio Lugdunenſi ſub Gregorio decimo celebrato fuerit definitū quod ſpūs ſanctus à patre, & filio non duabus ſpirationibus ſed vnica ſpiratione procedit, ſicut patet in ca. Fideliter: extrà de ſumma trinitate, & fide ca.lib.6.

Secundū exēplum eſt, quia in 2.ſenten.diſt.1. dicit ꝙ creatio inſtrumentaliter communicare potuit creaturę ſubſtinēs in hoc opinionē magiſtri lib.4.diſt.5. in qua tamē ab aliis doctoribus cōmuniter non tenetur. In prima verò parte ſummę.q.45.ar.5.dicit quod non, & idem dicit in 2.contra gētiles, ca.21.& in quæſtione de veritate.

Tertiū exēplum poteſt poni quia in 2.ſentētiarū & ſimiliter in 4.tenet ꝙ omnis hō præter Chriſtū, concipitur in peccato originali, & in primo tenet ꝙ beata virgo nō fuit cōcepta in peccato originali ſicut ſupra dictum eſt, & tamen pars aduerſa cōtra quā agimus aſſerit.2.expreſſè eſſe immo, expreſſiſſimè contra fidē, & ideo habet cōcedere ꝙ doctrina ſancti Tho.in hac parte eſt in fide erronea.

Quartū exēplum, quia in 3. ſententiarū diſt.6.q.2.ar.2.dicit quod prima opinio ſibi poſita à magiſtro nō eſt hæretica licet ſit falſa, ſcilicet, filius dei aſſūpſit hominē ex humana carne & anima rationali cōſtitutū: & ille homo cępit eſſe deus, & deus cœpit eſſe homo ille. In tertia vero parte ſummæ.q.2.art.4.in fine dicit quod eſt hæretica, & damnata in concilio.

Quintum exēplum eſt, quia in.4 ſenten.diſt.38. artic.4. in ſolutione tertii argumēti dicit quod Papa poteſt diſpenſare in voto cōtinentię, & in.2.2.q.88.arti.11.dicit quod non allegans decretalem, Cum ad monaſterium: extra de ſta.mo. vbi in fine illius decretalis dicitē quod abdicatio proprietatis ſicut cuſtodia caſtitatis adeo eſt annexa regulæ monachali, vt contra eam nec ſummus pōtifex poſſit indulgere. Sed hæc ſecunda opinio videtur eſſe erronea in fide cum ſit contra obſeruantiā eccleſiæ, quæ in tali uoto quandoque diſpenſauit, ſicut oſtendit dominus Durandus.in 4.

Sextum exemplum generale quod ſumitur ex quodā tractatu ſancti Thomæ de concordia quorundam dictorum ſuorum inter ſe diſcordātium, qui incipit, Pertranſibunt plurimi & multiplex erit ſcientia vbi multa diuerſa aut aduerſa: quæri in doctrina ſua continentur corri-

git & exponit. Et quia veriſimile eſt quod tunc non omnia huiuſmodi ſibi occurrunt: ideo in fine prologi ſui ſupplicat librorum ſuorū lectoribus ita dicēs, Si quis aliquit inuenerit non concordāter, ſi non ſit manifeſta cauſa dicendi ex qua ſecundum. Hilarium accipienda eſt intelligentia dictorum: diſcretiorem & magis exercitatum conſulat. Si vero non fuerit inuentum quomodo vtrunque ſtare poſſit, alterū eligat quod magis conſonum veritati iudicauerit: alterum vero nos ipſi reuocaremus ſi talis diſcordia nobis occurreret. Et quo dicto correlarie ſequitur, quod ſi in doctrina ſancti Thomæ aliqua aſſertio reperiretur, quæ eſſet hæretica aut in fide erronea nō propter hoc ſequeretur, quod aſſerens fuiſſet hęreticus, quia, ſcilicet, eam pertinaciter non aſſeruiſſet cum ad reuocationē humiliter ſe offerat. Si enim beatus Cyprianus, & beatus Hierony. licet erroneas opiniones vel hæreticas ſcripſerint quas reuocaſſe nō leguntur vt infrà dicetur: quia tamen eas pertinaciter non defenderunt non ſunt hæretici iudicādi &c. & propter hoc ſolum quod hæreſim tenuerit verbo vel ſcripto non eſſet poſt mortem de hæreſi accuſandus, niſi probari poſſet, quod talē hæreſim pertinaciter tenuiſſet. Ex hoc patet ex dictis ſancti Thomæ. 2. 2.q. de hęreſi arti.2. in ſolutione ad tertium argumentum vbi allegat Aug. 24. q 3. dicentem, Si qui ſententiam ſuam quāuis falſam atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt: quærunt autem tacita ſolicitudine veritatē corrigi parati cum inuenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos computandi. Vnde concludit ꝙ ſi aliquid doctores diſſenſiſſe videntur in vel contra ea quorum nihil intereſt ad fidem, vel etiam in quibuſdam ad fidem pertinentibus, quæ nondum erant per eccleſiam determinata, non eſt vitium hæreſis: poſtquam autē eſſent determinata auctoritate eccleſiæ vniuerſalis, ſi quis tali determinationi pertinaciter reſiſteret; vel repugnaret hæreticus eſſe ſentiretur. Et hæc dicit ſanctus Tho. propter diſſenſionem, quæ fuit inter Hieron. & Auguſtinum, circa ceſſationem legalium. Ex quibus omnibus ſatis pater, quòd idem ſanctus Tho. qui Auguſt. in regula, & in doctrina ſequitur ſicut magiſtrū diſcipulus dicere potuit, & debuit cum eodem Auguſt. errare potero ſed hæreticus non ero: quia nō oportet credere quod doctrina ſua

in nulla ſui parte fuerit hæretica vel in fide erronea, licet ipſe nõ fuerit hæreticus. Tertio probatur eadem concluſio, quod ſi oporteat dicere, quod huius doctrina in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hæretica, hoc maximè eſſet quia ipſa eſt per eccleſiam approbata. ſed aliqua eſt doctrina mulctomagis approbata, quàm doctrina ſancti Thom. quę tamen in aliqua ſui parte eſt hæretica, vel erronea in fide: igitur hoc etiam ſine vlla temeritate dici poterit de doctrina ſancti Thom. non obſtante eius approbatione, cõſequentia eſt clara, & maior nota: quia illi fundamento innitur pars aduerſa. Sed minor probatur per multa exempla.

Et vt à maioribus ad minora procedatur. Primum exemplum ponitur de doctrina beati Petri apoſtoli quam nulli dubium eſt eſſe magis approbatũ quam doctrinam beati Pauli pro omnibus ad fidem pertinentibus, quæ verbo aut facto docuit. conſtat ꝙ huius doctrina in aliqua ſui parte fuit in fide erronea. ſ. in illa parte in qua Paulus apoſtolus eum repræhendit de qua repræhenſione, dicitur ad Galat. 2. c. Cum autem veniſſet Cęphas Antiochiã in faciem ei reſtiti quia repræhenſibilis erat: Et cauſam repręhenſionis ipſius, & aliorum per eius doctrinam errantium ſubdit, quia certè non rectè ambulabat ad veritatem euangelii. Et ſic patet quod errabat cõtra veritatem euangelii, quia eius doctrina erat in hoc in fide erronea. Vnde etiam patet: ꝙ in errore fidei minor repræhendere poteſt quantumlibet maiorem, cum paulus ſic repræhẽderit Petrum principem apoſtolorum, & ideo non debet mirum nec temerarium iudicari, ſi minores doctores repræhenderent ſanctum Thom. vbi oſtenderent eum erraſſe in materia fidei.

Secundum exemplum eſt de doctrina ſancti Cypriani, qui inter doctores approbatos primus nominatur in decreto Gelaſii Papæ 15. diſt. c. ſancta Romana. & tamen eius doctrina in aliquibus fuit erronea. Vnde de baptiſmo paruulorum eundem repræhendit Aug. de conſe. diſt. 4. c. quomodo, & merito erat reprehendendus licet eſſet ſanctus marty. & inſignis ſicut ponitur. 32. diſt. ca. porro. Repręhenſibilis autem erat: qa ſcilicet, baptiſma hæreticorum lauacrum diaboli appellabat. Vnde Aug. lib. 2. contra quendam Donatiſtam de ſcripturis Cypriani dicit ſic, Quod in eis diuinarum ſcripturarũ aucto-

ritati congruit, cum laude eius accipio. quod autem huic non congruit, cũ pace eius reſpuo. & infra, Viri huius laudem aſſequi non valeo. eius multis literis mea ſcripta non comparo: eius ingenium diligo, eius laude delector, eius charitatem miror, eius martyrium veneror. Hoc quod aliter ſapuit non accipio, quia eccleſia non accipit pro qua ſanguinem fudit.

Tertium exemplũ eſt de doctrina beati Hierony. qui in prędicto decreto Gelaſii inter approbatos doctores numeratur cuius eloquium vt Aug. de eo ait contra Iulianum, ab oriente in occidentem inſtar ſolis reſulget ac etiam intãtum defert eccleſia, vt ſacræ ſcripturæ teſtimonium præteritis interpretibus ex eius tranſlatione ſuſcipiat; & tamen conſtat, ꝙ eius doctrina in aliqua ſui parte cõceditur fuiſſe erronea etiam in his quę ad fidem, & doctrinam apoſtolicam pertinere noſcuntur. Nam ſicut habetur in decretis. 26. diſt. circa doctrinam beati Pauli Apoſtoli dicẽtis: oportet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum, & non plurium, Hierony. & Auguſt. contrarias ſententias protulerunt. Hinc eſt ꝙ gloſſ. in prędicta diſtinct. cap. 1. dicit quod male ſentit hic Hieronym. Auguſt. eum corrigit in proximo. Iſti etiam ſancti ſicut patet in eorum epiſtolis ut recitat gloſſ. ad Gal. 2. cap. de reprehenſione: quia Paulus dicit Petrum Apoſtolum eſſe repræhenſibilem contrarium ſentiebant, vt ſupra tactum eſt. & ideo alter eorum circa veritatẽ euãgelii erroneam opinionem tenebat. De Auguſtino etiam, & aliis pluribus approbatis doctoribus ſimile poſſet oſtendi.

Quartum exemplum de doctrina ſeu compilatione magiſtri ſententiarum quę in ſtudiis generalibus, & quandoque ex mandato apoſtolico publicè, tanquam approbata, & auctentica legitur, & tamen in ea aliqua continentur in fide erronea, ſicut eſt illa opinio, quam tenet in 3. diſtin. 32. quod Chriſtus in triduo ſuæ mortis fuit homo, & quædam aliæ in quibus communiter reprobatur. Hoc tamen non obſtante videtur, quod eius doctrina ſit magis auctentica quam doctrina ſancti Thomæ.

Quintum exemplum eſt de doctrina ſeu compilatione decreti Gratiani, quæ à doctoribus decretorum, tanquam approbata & authentica legitur, & a qua & non a lectu a decretalium doctores decretorum, & non doctores decretaliũ nominantur, & tameŋ illa doctrina in

na in aliqua ſui parte eſt erronea in fide, ſicut patet.33.q.4. c.ſed obiicitur. Vbi narrat Gratianus, quod tpe regis Achab fuerunt miſſi duo quinquagenarii ad Heliam, qui dixerunt ei, Homo Dei rex Iſrael vocat te: quod eſt hæreſis explicita: quia contrária veritas explicite approbata: quia hoc accidit tempore Ochoziæ mortuo rege Achab, ſicut expreſsè in ſacra ſcriptura reperitur. 4. Reg. cap.1. Vnde ſi Gratianus pertinaciter ei adhęſiſſet, fuiſſet manifeſtus hereticus: ſed non fuit hęreticus, quia non pertinaciter, ſed inaduertenter illud dixit. Vnde ſuper illo paſſu dicit gloſſ. quod ipſe confundit hiſtoriam: non enim Achab miſit illos quinquagenarios, ſed rex Ochozias. nec etiam illud contigit tempore Achab, ſed ſub Ochozia. In pluribus etiã aliis locis reprobat Gratianum ſicut patet 1.q.3.c. ad menſurã & 12.q.1.c.1. & aliis quamplu ribus locis. Et dicunt aliqui ꝓpter hoc, quod multis licet negare gloſas decretorum, & decretalium cum gloſa apertè negat textum. Et conſimiliter dicunt aliqui de gloſis ordinariis biblię, quę tamen videntur eſſe maioris auctoritatis, quam doctrina ſancti Thomæ cum allegantur auctoritatiuè.

Sextum exemplũ poteſt poni de quibuſdam doctoribus, qui non ſunt ſancti canonizati ſicut venerabilis Anſel. Cantuarien. epiſcopus, Hugo de ſancto Victore. & quidam alii quorum dicta vel ſcripta in aliquibus reperiuntur erronea, & tamen eorum doctrina non minus videtur eſſe authentica, quam doctrina ſancti Thomæ, cum ipſi communiter in actibus ſcholaſticis ſcientificis allegantur auctoritatiue, nec ſolent negari: ſed eorum dicta reuertenter gloſari & exponi, quod tamen ſcholaſtici, nondum conſueuerunt facere de dictis ſancti Thomę. & ideo prę ſumptuoſum videtur eius doctrinam ſuper ipſos, & alios doctores ſic extollere, quod non liceat credere, aut aſſerere ipſum in fide erraſſe, ſicut & alii errauerunt.

Nec obſtat eius canonizatio, quam aliqui pro magno colore prętendunt. Ex quibus videtur, quod dicere ſanctum Thomam in aliqua parte doctrinę ſuę erraſſe in fide, nec obuiat, ſeu derogat canonizationi ſuę, nec approbationi doctrinę ſuę theologicę, ſicut hoc idem dicere de aliis ſanctis, & precipuis doctoribus non derogat canonizationi, nec approbationi eorum. Nam eccleſia

ſicut

ſicut canonizādo aliquem ſanctū non per hoc approbat omnia eius facta, ita approbando eius doctrinam non per hoc approbat omnia eius dicta, vel ſcripta, ſed ſolum illa quæ per auctorem ipſum non ſunt retractata, nec per aliū ſunt correcta, aut merito tanquam veritati contraria corrigenda, iuxta ſuperius allegatam apoſtoli ſententiam, Omnia probare, quod bonum eſt tenete. Sic igitur per eccleſiam approbatur aliqua doctrina nō tamen quo ad omnia, ſed quo ad illa quæ ſunt veritati conſonat ſicut patet de doctrina Origenis de qua dicit Gelaſius Papa 15. diſtinct. c. ſancta Romana. quod Origenis nonnulla opuſcula, quæ vir beatiſſimus Hieronym. non repudiat legenda ſuſcipimus: reliqua autem cū auctore ſuo dicimus eſſe renuenda. Ex omnibus igitur prædictis clare patet tertia concluſio principalis, &c.

Quarta concluſio doctrina ſancti Thomæ. lib. 2. ſummæ contra gentiles. c. 19. de rerum creatarum neceſſitate abſoluta eſt de virtute ſermonis falſa, & multum impropria. Et hæc cōcluſio patet, quia illud capitulum intitulatur qualiter in rebus creatis eſſe poteſt neceſſitas abſoluta: & eſt principalis concluſio capituli, quod ſunt quædam in rebus creatis, quæ ſimpliciter & abſolute neceſſe eſt eſſe: & aliquæ quæ ſunt contingentia eſſe. Sed quod illa locutio ſit de virtute ſermonis, falſa & multum impropria, & hoc probatur, &c.

Quinta concluſio. Prædicta ſancti Thomæ doctrina ſecundum quoſdam eſt in fide erronea, ſeu in aliqua ſui parte de huiuſmodi errore ſuſpecta. Et in hac concluſione non aſſertiuè ſed ſolum recitatiuè loquimur. Dicunt enim aliqui quod iſta doctrina, multos errores continet.

Primus eſt, quia ponit aliqd à Deo eſſe neceſſe quod uidetur contra ſacram ſcripturam, & intentionem ſanctorū: quia neceſſe eſſe eſt proprium nomen Dei: & videtur eſſe intentio ſacræ ſcripturæ. Exod. 3. c. vbi Moyſi interroganti dominum ſi dixerint mihi quod nomen eſt eius: quid dicam eis: Dixit dominus ad Moyſen, Ego ſum qui ſum, ſic dices filiis Iſrael qui eſt miſit me ad vos. Super quo verbo dicit gloſa, &c.

Secundus error, ut iſti dicūt eſt in principali fundamento prædictæ poſitionis, quod eſt iſtud. Sunt inquit quædam in rebus creatis quæ ſimpliciter, & ab-

& abſolutè neceſſe eſt eſſe. illas enim res ſimpliciter, & abſolutè neceſſe eſt eſſe in quibus nō eſt poteſtas ad non eſſe. Quædam aũt res ſic ſunt à Deo in eſſe productæ, vt in eis naturaliter ſit potentia ad non eſſe. Qđ quidem contingit ex hoc quod materia in eis eſt in potẽtia ad aliam formam. Iſtæ igitur res in quibus vel non eſt materia: vel ſi eſt non eſt potentialis ad aliam formam non habent potentiam ad non eſſe: eas igitur ſimpliciter, & abſolutè neceſſe eſt eſſe. Hoc autem iterũ circa medium capituli magis explicat dicens, quod quia materia ſecundum quod eſt in eius potentia eſt ex ordine materiæ, neceſſario res aliquæ corruptibiles exiſtunt: ſicut animal qđ ex contrariis compoſitum eſt: quia eius materia contrariorũ eſt ſuſceptiua: forma autem ſecundum id quod eſt actus eſt, & per eam res exiſtunt actu. Vnde ea ipſa prouenit neceſſitas ad eſſe in quibuſdam. quod contingit quia res illæ ſunt formæ non in materia: & ſic non eſt in eis potentia ad non eſſe, ſicut eſt de ſubſtantiis ſeparatis: vel quia formæ rerum ſua perfectione adæquant totã potentiam materiæ, vt ſic non remaneat potentia ad illam formã, nec per conſequens ad nõ eſſe ſicut eſt in corporibus cœleſtibus. Hoc eſt igitur principale fundamentũ poſitionis ſancti Tho. quod videtur multipliciter erroneũ: primo quia, &c.

Tertius principalis error prędictæ poſitionis eſſe videtur, quia dicit per hoc quod dicitur Deum produxiſſe res per voluntatem nõ per neceſſitatem: non tollitur, quin voluerit aliquas res eſſe quę de neceſſitate ſint, & aliquas quæ ſint contingenter: ad hoc, qđ ſit in rebus diuerſitas ordinata, Nihil igitur prohibet res quaſdam diuina volũtate productas neceſſarias eſſe. Et conſequenter hæc declarando ſubdit eſſe neceſſe ſimpliciter nõ repugnat ad rationem eſſe creati. Nihil enim habet aliquid neceſſe eſſe: qđ tamen ſuæ neceſſitatis cauſam habet, ſicut concluſiones demonſtrationum. Nihil igitur prohibet quaſdam res ſic eſſe productas à Deo, ut tamẽ eas eſſe ſit neceſſe ſimpliciter. Et iterum poſtea ibidem aliam rationem concludit. ſic igitur aliqua creatura de neceſſitate habet eſſe.

Ex quibus clarè patet quod non ſolum concepit quaſdam res diuina volũtate productas neceſſarias eſſe, vel eas neceſſe eſſe. ſed etiam concludit quod quædam de neceſſitate ſunt, & quod

quod eas eſſe eſt neceſſe ſimpliciter, & de neceſſitate habent eſſe, modo hoc repugnat libertati diuinæ voluntatis quod arguitur ſic: quia iſta conſequentia eſt bona, Deus vult creaturam eſſe, ergo creatura eſt, & econtra: & per conſequens ſi antecedens libere, & voluntariè verificatur de aliqua creatura, conſequens cõſequenter verificatur de eadẽ: quia ſi Deus libeerè, & contingenter vult quamlibet creaturã eſſe, ſequitur quod quælibet creatura eſt contingenter, & nulla eſt de neceſſitate. vnde etiã ex oppoſito ſumitur oppoſitum: quia &c.

Quartus error huius doctrinæ eſſe dicitur in quadam ratione, quæ ibidem ſequitur quę dicit: quòd quanto aliquid magis diſtat ab eo quod per ſeipſum eſt ens, ſcilicet, à Deo, tãtomagis propinquum eſt ad non eſſe. Quãto igitur aliquid eſt propinquius deo, tanto magis recedit à non eſſe: quæ autem iam ſunt propinqua ſunt ad non eſſe per hoc quòd habent potentiam ad non eſſe. Illa igitur quę ſunt Deo propinquiſſima, & per hoc à non eſſe remotiſſima talia eſſe oportet ad hoc quòd ſit ordo rerum completus, vt in eis non ſit potentia ad non eſſe: talia autem ſunt neceſſaria abſolutè: ſic igitur aliqua creatura de neceſſitate habet eſſe. Hæc autem ratio deficit in multis. Primo in hoc quòd ſupponit quòd entia deo propinquiſſima ſicut angeli tantomagis recedunt à non eſſe: hoc enim propriè loquendo non eſt verum: quia propriè nihil diſtat vel recedit à non eſſe, &c.

Quintus error prædictæ poſitionis eſt in ipſius declaratione in qua dicit. Sciendum eſt itaque quòd ſi rerũ creatarum vniuerſitas conſideretur prout ſunt à primo principio inueniuntur depedere ex voluntate non ex neceſſitate principii niſi neceſſitate ſuppoſitionis: vt dictum eſt. Si vero comparentur ad principia prima inueniũtur neceſſitatem habere abſolutã. Nihil enim ꝓhibet aliqua principia non ex neceſſitate produci quibus tamen poſitis de neceſſitate ſequitur talis effectus ſicut mors animalis huiuſmodi neceſſitatem abſolutam propter hoc quòd ex cõtrariis iam eſt compoſitum, quamuis ipſum ex cõtrariis componi non fuiſſet neceſſarium abſolutè. Similiter autẽ quòd tales rerum naturæ à deo producerẽtur voluntarium fuit: quod autem eis ſic ſtatutis aliquid proueniat, vel exiſtat abſolutam neceſſitatem habet. Ex quo patet quod hæc poſitio eſt locutio impropria,

pria,& petit principium: quia hoc aſſumit quod debet probare. nam per exẽplum poſitum patet quod vocat neceſſitatem abſolutam illam, quæ non eſt ex conditione, vel ſuppoſitione ſicut mors huius animalis: non ex ſuppoſitione vel cõditione, ſcilicet, ꝙ animal nõ ſit ex cõtrariis cõpoſitum nõ habet neceſſitatẽ, & ideo nõ habet neceſſitatem niſi conditionalem, &c.

Sextus error doctrinæ prædictę aſſignari poteſt in quodam dicto quod ſequitur ibidẽ vbi ait, Manifeſtum eſt quòd omnia quæ contrarium habẽt, vel ex contrariis ſunt corruptibilia ſunt: quę autem huiuſmodi nõ ſunt, ſempiterna ſunt niſi pars corrumpatur, ſicut formæ quę non ſubſiſtunt, ſed eſſe earum eſt per hoc quòd inſunt materię. Ex hoc enim ſequitur quòd gratia in anima vel in angelo, cum non habeat contrarium, nec ex contrariis exiſtat, nec ſit forma quæ inſit materiæ, eſt ſempiterna, & idem videretur ſe qui de luce vel lumine, ſi eſſet ſine materia, ſicut accidẽtia ſacramentis Altaris ſunt ſine ſubiecto. Hoc etiam fauet articulo Pariſiis condemnato, allegato ſuperiùs in quo dicitur, ꝙ omne qđ non habet materiam eſt æternum, & breuiter hæc & alia multa erronea, falſa & improprie dicta videntur multis in prædicta doctrina contineri, quæ tamen ex tædio pertranſimus. Dicunt etiam quòd in terminis Philoſophiæ, & naturalibus principiis in eodẽ lib. c. 25. errauit manifeſtè, vbi declarando qualiter Deus omnipotens dicatur quędam nõ poſſe, inter alia dixit quòd Deus nõ poteſt facere vnum & idem eſſe, & non eſſe, quod eſt contradictoria ſimul: & poſteà ſubdit quòd contradictio in cõtrariis, & priuatiuè oppoſitis includitur: ſequitur enim quòd ſi eſt album & nigrum, quòd ſit album & non album: & ſi eſt videns & cæcum, quòd ſit videns & non videns. Vnde eiuſdem rationis eſt, quòd Deus nõ poſſet facere oppoſita ſimul ineſſe eidẽ ſecundũ idem. Ex quo patet quòd ponit, quòd Deus non magis poteſt facere duo contraria ſimul ineſſe eidem ſecundum idem, quàm duo contradictoria. Hoc autem eſt erroneum: quia de facto corporis Chriſti ſecundum ſe totum in ſacramẽto altaris in diuerſis altaribus ſunt motus contrarii, ſurſum, ſcilicet, & deorſum, & pari ratione poſſet facere Deus idem corpus ſecundũ ſe totum eſſe album & nigrum. Dicunt etiam quod in pluribus locis doctrinæ ſuæ ipſe errauit per

hoc

hoc quod prĩcipia philoſophię ſeu potius quædã philoſophorum verba ad cõcluſiones theologiæ nimis appliquauit: non enim loqui taliter debet Theologi qualiter loquuntur Philoſophi, ſicut docet Auguſt. 10. lib. de Ciuit. Dei, cap. 23. dicẽs, Liberis verbis loquuntur Philoſophi: nec in rebus ad intelligendum difficilimis offenſionem religioſarum aurium pertimeſcũt. Nobis aurum ad certam regulam loqui fas eſt: ne verborum licẽtia etiam de rebus quæ his ſignificãtur, impiã gignat opinionem, &c.

Concluſio.

Huic ergo tractatui, vtinam aduerſo errori, finẽ ſtatuimus Illi laus, honor, atq; gratiarum actio, qui nobis cauſam ſuam tractantibus non defuit, quo docẽte aſſertam hić veritatem ſentimus, quo inſtruente probamus, pro præcipiente defendimus: & per quem poſtremo fraterna charitate permoti ad omnes deuenire, & nobiſcum ſentire vehemẽter affectamus. Quia ſi veritati huic, iudicio noſtro clariſſimè, nec ſit credit aut alio fauore, vt ipſi conãtur aliove fine quàm eius poſtulet dignitas, criminemur: teſtamur te Chriſte, teſtamur & illã cui teſtimonium perhibes eſſe totam pulchram, & in ea maculam non eſſe: omnes ad extremum tui atq; ipſius amatores in teſtimonium euocamus: noſtrum nunc debitum ſufficienter, & (vt putamus) ſuperabundanter expleuiſſe.

ERRORVM FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX GENERALIS OMNES FERE SENTENTIAS,

QVÆSTIONES ET CONCLVSIONES in quatuor Sententiarum libros continens ſecundum ordinem literarum.

INDEX LIB. I.

ACCIDENS nullũ cadit in Deũ diſtinctio. 26. c

Amor, mens, & notitia in anima imaginem gerunt trinitatis, diſt. 3. f

Amor, charitas, dilectio patris & filii & ſpiritus ſancti. diſtin. 10. a & diſt. 17. b

Anima quomodo eſt imago trinitatis. diſt. 3. g

Anima dicitur ſimplex reſpectu corporis. diſt. 8. c

Animæ an de cœlo poſſunt reduci ad corpora propter aliqua merita. diſt. 41. d

B

BOnitas, ſapientia, potentia, quomodo de Deo dicuntur. diſt. 34. f

Bonitas ſpiritu ſancto, ſapientia filio, potentia patri, quare attribuatur. Ibid. g. h

Bona vel mala fieri quomodo vult deus diſ. 46. per totum.

Bonum eſt mala fieri quomodo intelligitur. diſt. 46. K

Boni quadruplex acceptio. diſt. 46. h

Bona facere, & mala vitare quare præcepit deus. diſtin. 47. per totum.

Bona vel mala voluntas hominis quando eſt idẽ, vel aliud volens qđ deus vult di. 48. a

Bona dei voluntas mala hominũ volũtate impleť. di. 48. b

C

CHaritas, amor, & dilectio patris & fili & ſpiritus ſancti. diſtin. 10. b & diſt. 17. d

Charitas, quãuis ſit ſubſtantia trinitati, propriè tñ refertur ad ſpiritum ſanctũ. diſt. 10. c

Charitas dicitur deus. diſt. 10. & diſt. 17. per totum.

Charitas, quæ eſt ſpiritus ſanctus, vtrum augeatur vel minuatur in homine, vel an magis vel minus habeatur. diſtinctione. 17. g

Cognitio

Cognitio dei quomodo fit per creaturas, & quomodo in creaturis apparet veſtigiũ Trinitatis. di. 3. a. b. c. & per tot.
Creator quomodo cognoſcitur per creaturas. diſt. 3 a
Creatura mundi quare dicatur homo. ibidem.
Creatura in qualibet apparet veſtigium Trinitatis. diſ. 3. f
Creatura nulla à ſe & ꝑ ſe quicquam facere poteſt. diſtinct. 42. g

D

Dabilis cui eſt ſpiritus ſanctus vtrũ ſcilicet, & filio, an tantum hominibus, diſt. 17. c
Damnari vtrùm poſſit prædeſtinatus, diſt. 40. b
Deus vtrùm fruatur vel vtatur nobis, diſt. 1. f
Deus verus vnus ſolus eſt trinitas, diſt. 2. per totum.
Deus quomodo cognoſcitur per creaturas, quanuis ſit inuiſibilis. di. 2. per totum
Deus vnus in Trinitate quomodo probatur, diſtinct. 3. f. & per totum
Deus vtrùm genuit Deum, diſ. 4. a
Deus an voluntate vel neceſſitate ſit, & an nolens vel volens ſit Deus, di. 16. a
Deus quomodo eſt ſimplex, incommutabilis, & immortalis, di. 8. a & per totum
Dei ſimplicitas nulli prædicamentorum ſubiicitur, di. 8. g
Deus cum ſit ſimplex, quomodo multiplex dicitur, di. 8. f
Deus quomodo dicitur ſubſtantia, diſt. 8. b
Deus non eſt dicendus triplex, ſed trinus, di. 19. t
Deus verius cogitatur quàm dicitur, di. 23. d
Deum eſſe, & quod Dei eſt non ſunt idem, di. 34. b
Deus quomodo bona cognoſcit, & quomodo mala, diſt. 36. b
Deus quomodo dicatur eſſe in omnibus rebus, di. 37. a. b
Deus quomodo habitat in ſanctis, diſt. 37. c.
Deus vbi erat antequam eſſet creatura, di. 37. c
Deus non dicitur localis, nec loco, nec tẽpore mouetur, diſt. 36. l
Deus quomodo ſcit vel neſcit omnia, di. 39. per totum
Deus poteſt ſcire aliquid noui tei vel ex tempore. di. 39. b
Deus vtrum poſſit ſcire plura quàm ſcit, diſ. 39. c. & di. 44. per totum
Deus an quod ſemel ſeit ſemper ſciat, di. 41. f
Deus an quatuor modis dicitur operari, di. 12. h
Deus de Deo vtrum ſecũdum ſubſtantiam dicatur, diſtinc. 27. h

Deus quare dicitur omnipotẽs cum nos multa poſſumus, quę ipſe nõ poteſt,di.42.a.b

Deus an poſſit meliora facere quàm facit, di.44.per totũ.

Deus an ſemper poſſit omne quod prius potuit, di.44.d

Dei voluntas quid ſit,& quibus modis accipiatur, diſt. 45.f.& diſt.47.b

Deus an velit ab omnibus fieri omnia quæ præcipit, vel nõ fieri quæ prohibet, diſtinct. 45.K.& diſt. 47.c

Deus vtrum vult mala fieri,di. 46.d

Deus vult omnes homines ſaluos fieri quomodo intelligatur diſt.46.c

Deus an ſit cauſa quod homo ſit deterior di.46.l

Dei voluntas bona quomodo per malas hominum voluntates impletur,di.48.a.b

Differre numero quid ſit,diſt. 19.q

Dilectio quare propriè dicitur ſpiritus ſanctus,di.10.a.b.

Dilectio patris & filii & ſpiritus ſancti,di.32.a

Dilectio quomodo eſt in trinitate,di.32.per totum

Diſcretio quomodo accipitur in perſonis Trini, diſt.24.h

Diſtinctio vel perſonę diſtinctę quomodo dicitur diſtinctione.24.g

Diuina eſſentia vtrum genuit eſſentiam, vel vtrùm ipſa ſit ingenita.di.5.a

Diuinæ eſſentiæ proprietates quæ ſint,di.8.per totum

Diuina natura nulli prædicamentorũ ſubiicitur,diſt.8.g

Diuinarum perſonarum qualitates quę ſunt,diſtinct.19.& di.20.per totum

Diuinæ eſſentiæ nulla perſonarum eſt pars,di.19.g

Diuina eſſentia non prædicatur de perſonis ut genus de ſpeciebus : nec vt ſpecies de indiuiduis,di.19.h.i

Diuinæ perſonæ vtrum differant numero,di.9.p.q

Diuinæ tres perſonę vtrum ſimul magis poſſunt aliquid quam vna,di.19.r.& di.20.a

Diuerſitates nominum in diuinis quæ ſunt, di.22.per totum & di.23.a

Diuerſitas nulla eſt in trinitate,di.23.i

Diuina eſſentia vtrùm ſint ipſę proprietates perſonarum di.33.a.b

Doctrina omnis aut eſt de rebus,aut de ſignis.di.1.a

Donum an detur vel diuidatur per donum quod eſt ſpiritus ſanctus,17.p

Donum qua ratione dicitur ſpiritus ſanctus,di.18.a

E

Efficax eſt voluntas Dei, di. 47.a

Electio Dei, vel reprobatio vtrum fiat, ex meritis hominum diſt 41. per totum

Aequalitas diuinarum perſonarum in quo conſiſtit, diſt. 19. per totum & diſt. 20.

Aequalitas quid ſit, ibid. b

Aequalitas vtrum, ſecundum ſubſtantiam, vel ſecundum relationem dicatur de diuinis perſonis, diſt. 31. a

Aequalitatis nomine an ponatur aliquid vel remoueatur, diſt. 31. b

Aequalitas quare attribuatur filio: diſt. 31. b

Eſſentia vtrum genuit eſſentiã, diſt. 5. a. & per totum

Eſſentia diuina eſt ſimplex, incommutabilis, immortalis, diſt. 19. per to.

Eſſentiam filio præſtat de patre generatio, diſt. 18. g

Eſſentiam ſpiritui ſancto præſtat à patre, & filio proceſſio, diſt. 18. f

Eſſentia diuina ſunt æternitas, magnitudo, & potentiam, diſt. 10. b

Eſſentia diuina quomodo prædicatur de perſonis, diſ. 19. b

Eſſe ex Deo & in Deo, & per Deum an ſint idem, di. 36. d

Eſſe & velle in Deo idem eſt. diſt. 45. a. b

Aeternitas, potentia, magnitudo quomodo ſunt in Deo. diſt. 19. b

Aeternitas, ſpecies, vſus q̃uo dicũtur de perſonis, diſt. 31. c

F

Facere, quicquid vult Deus, q̃uo intelligitur, diſt. 42. f

Facere nihil poteſt à ſe, & per ſe aliqua creatura. diſtin. 42. per totum

Facere vtrum poteſt Deus plura, quam facit diſ 43. per to.

Facere vtrum poteſt Deus aliquid melius q̃ facit, di. 44. a

Fides vna eſt patriarcharum, prophetarum, & apoſtolorum, diſt. 3.

Filius utrum ſit genitus de ſubſtantia patris diſ. 5. per totũ

Filius cum nõ ſit de nihilo, ſed de aliquo, vtrum ſit ex aliqua materia, diſt. 5. l

Filius an voluntate, vel neceſſitate genitus, diſt. 6. a

Filius an potuit gignere patrẽ, vel eſſe pater, diſtinct. 7. a. & per totum

Filius vtrum ſit poſterior patre, diſt. 9. & per totum

Filii generatio, quàm ineffabilis ſit di. 9. h

Filius vtrum ſemper gignitur, vel ſemper ſit genitus, vel ſemper gignetur, diſtin. 9. K

Filio quid ſit proprium, diſt. 9. & diſt. 10. e

Filius & ſpiritus ſanctus diſſimiliter procedunt à patre, diſt. 13. b

Filius vtrum poteſt dici ſpiritus

tus ſanctus, vel econuerſo, ex quo ambo procedunt, diſt.13.c.d
Filius q̄uo ſit miſſus, diſt.15.b
Filius à ſe datus eſt miſſus, & proceſſit, diſt.15.e.f
Filius cum à ſeipſo miſſus eſt, quare dixit: A me ipſo non veni, diſt.15.h
Filius verum ſemel tm̄ miſſus ſit en ſæpe mittatur, di.15 i
Filius mittitur duobus modis, diſt.15.K
Filius ſecundum quid dicitur minor patre, diſt.16.c.d
Filius ſecundum quod homo, non ſolum patre & ſpiritu ſancto, ſed etiam ſeipſo eſt minor, diſt.16.
Filius vtrum natiuitate, ſit eſſentia. diſt.18.f.g
Filius cum ſit nobis datus, vtrū pōt dici noſter, diſtinc.18.n
Filius quomodo eſt in patre, diſt.18.e
Filius vtrum ſit æqualis patri, ſecundū ſubſtantiā, diſ.31.a
Filius vtrum ſit ſapiens ſapientia genita vel ingenita, diſtinctio.12.d
Filius an ſit ſapiens ſeipſo, vel per ſeipſum, diſt.32.e
Filio quare attribuitur ſapientia, diſt.34.f.g
Frui & vti quid ſit, & in quo differunt, diſt.1.a
Futura quomodo ſint in præſentia Dei, diſt.35.per totū
Futura utrūm ſint cauſa ſcientiæ vel p̄ſcientiæ Dei, di.38.c

G

Generatio in diuinis, quomodo intelligenda eſt, diſt.4.per totum
Genita utrum, ſit diuina eſſentia, diſt.5.a
Generare vtrum poteſt filius ſicut pater, diſt.7. per totum
Generare an ſit extra potētiam filii, diſt.7.f.g
Generatio filii, utrum habeat principium aut finem, diſt 9.per totum
Generatio in diuinis vtrum intelligi poteſt. diſt.9.h.i
Generari quare non dicitur ſpiritus ſanctus, ſed procedere, diſt.13.per totum
Gemina eſt proceſſio ſpiritus ſancti, diſ.14.a
Generatio dat eſſentiam filio, diſt.18.f
Genita ſapientia utrum ſecundum ſubſtantiam dicitur, vel ſecundum relationem, diſtin.23.f
Græci quare negant ſpiritum ſanctū p̄cedere a filio di.11.b

H

Habitat Deus, quomodo vbiq;, diſt.37. per totū
Habitat quomodo Deus in ſanctis. ibidem c.
Habitat vbi Deus antequam eſſet creatura, diſt.37.e
Hypoſtaſis quid ſit, & quid hoc nomine

nomine ſignificetur, di.26.a
Hypoſtaſes determinant proprietates non ſubſtantiam, diſt.27.d
Homo dicitur creatura mundi, diſt.3.a
Homouſion quid ſit, & quid ſignificet, diſt.34.i
Hominem vtrum Deus meliorem facere potuit quàm fecit, di.44.per totum
Hominem vtrùm Deus aliter liberare potuit quã per paſſionem, di.44.c.& di.20.a
Homines omnes ſaluos vult fieri Deus, quomodo intelligitur, di.46 c
Hominis malitiæ vtrùm Deus ſit cauſa, di.45.l
Hominis voluntas mala concordat aliquando cum Dei voluntate bona, di.48.a b

I

IAcob quare electus ſit & Eſau rebrobatus, di.41.per totum
Ignorantiæ peccatum vtrùm grauius ſit peccato infirmitatis di.22.h
Imago trinitatis quomodo eſt in anima, di.3.g
Imago Trinitatis aliter eſt in anima, & aliter in trinitate, di.3.p.q
Imago relatiuè dicitur de filio, ſed eſſentialiter de Trinitate. di.28.g.
Imago diuerſimode accipitur, di.31.c
Immortalitas vera in ſolo Deo eſt, di.8.c
Ingenitus quomodo accipitur, di.28.a.& per totum
Ingenitus & nõ genitus vtrùm ſint idem vel differant, diſt. 28.b
Hypoſtaſis quid ſit, & qui hoc nomine ſignificetur, di.26.a
Intentio ſcribentium de trinitate quæ fuerit, di.2 b
Iudæi qualiter impleuerunt voluntatem Dei Chriſtum occidendo, di.48.b.c

L

LOcalis an ſit Deus, vel vtrũ moueatur localiter, d.37.i
Locale dicitur aliquid duobus modis, di.37.i
Locales vtrùm ſit ſpiritus creati, di.37.i

M

MAgnitudo quomodo eſt in Deo, di.19.b.c
Maior in quo eſt filio, di.16.c.d
Magis vtrum poſſunt aliquid duæ perſonæ quàm vna & tres magis quàm duæ vel vna. di.10.d.e
Mala vtrùm ſimpliciter ſunt in Deo, di.36.b
Mala vtrum Dei voluntate fiant, di.46.d
Mala fieri bonum eſt, quomodo intelligitur, di.46.g
Mala ad quid & quibus proſunt, di.46.i

Mala voluntate quandoque vult homo quod Deus vult. diſt.48.a
Meliore vtrum Deus facere potuit quàm fecit, di.44. per t.
Memoria intelligentia, dilectio quomodo ſunt in mente, di. 3.g.h
Memoria, intelligentia, voluntas quomodo ſunt vnitę, diſtin.3.l
Memoria, intelligentia, voluntas, vtrum prædicantur relatiuè ad ſe inuicē, ibidem.m
Mens humana quomodo habet imaginem Trinitatis, di. 3.g
Meritum obdurationis vel miſericordię vtrùm ſit aliquod di.41.a
Merita an poſſunt eſſe cauſa prędeſtinationis vel pręſcientiæ, diſt.41.per totum
Mittitur vtrum etiam à ſe ſpiritus ſanctus, di.15.a.b
Mittitur filius & ſpiritus ſanctus, & nō pater, di.14.c.d.h
Miſſus vtrum ſemel tantum ſit filius vel ſępius mittatur, di. 15.l
Miſſus dicitur filius duobus modis, di.15.K
Miſſi quia ſunt filius & ſpiritus ſanctus, an ideo ſunt minores patre. di.15.o
Miſio ſancti ſpiritus fit duobus modis, di.16.a
Miſſio ſpiritus ſancti in corda hominum quomodo fit, di. 17.per totum
Modi quatuor cognoſcendi Deum, di.3.a.b.c.&c.
Modi cognoſcendi Trinitatem diuerſi. di.2. per totum, & di. 3.f.g.&c.
Multiplex non dicitur deus quāuis ſit trinus, di.23.K
Mundi creatura quare dicitur homo, di.3.a
Mutari an poteſt Deus aliqualiter, di.8.c.d
Mutari ſecūdum tempus quid ſit. di.37.K
Mutari ſecundum locum quid ſit, ibidem.t

N

NAtura filius quare dicatur Chriſtus. di.5.m
Natura diuina nulli prædicamentorum ſubiicitur, di.8.g
Naſcitur quomodo ſemper filius de patre, di.9.K.l
Natura & res naturæ an ſint idem, di.14.b
Natus quare non dicitur ſpiritus ſanctus ſed procedens, di.31.b
Naſcendo an acceperit filius aliquit à patre, di.18.f.g
Neceſſitate vtrum pater genuit filium, diſt.6.a
Nihil eſt in Deo quod non eſt Deus, diſt.8.i
Nihil dicitur de Deo ſecundum accidens, di.26.c
Nomina dei diuerſa ſunt, d.8.a

Nomina quæ de Deo dicuntur inueniuntur in ſeptuplici differentia, diſt. 22.a.b

Nomina propria perſonarum non ſubſtantialiter ſed relatiuè adinuicem dicuntur, diſtinctione 22.c

Nomina ad vnitatem eſſentiæ pertinentia non relatiuè, ſed ſubſtātialiter de ſingulis perſonis, & ſingulariter dicuntur, ibidem, e.f

Nomine perſonæ quid ſignificatur cum pluraliter profertur, diſtin. 15. per totum

Nomina relatiua perſonarum quæ ſunt, diſtin. 26.c. & per totum, & di. 27.c

O

OBDVRATIO vtrum ex aliquo fiat merito, diſtin. 41.a

Omnis ſcientia aut eſt de rebus aut de ſignis, di. 1.a

Homouſion quid ſit, di. 31.i

Omnia quare dicantur eſſe in Deo, di. 35.e.f. & di. 36. per totum.

Omnia eſſe in Deo per ipſum & in ipſo vtrū ſit idē, di. 36.d

Omnipotēs quare dicatur deus diſt. 42.a & i.

Omnipotens quare Deus dicitur, cū homo multa pōt q Deus nō poteſt diſtin. 42.b

Omnipotentia dei conſideratur duobus modis. diſt. 42.c

Omnipotentia Dei limitari nō poteſt, di. 53. per totum.

Omnia entia vtrū ſimul facta ſūt vel ſucceſſiuè, di. 12.b.c

Ordo quis ſeruandus eſt, cum de trinitate agitur, di. 2.c

P

PAſſio Chriſti vtrùm placuerit viris bonis di. 48.d

Paſſiones ſanctorum an velle debeamus, ibidem, c

Pater vtrùm diuinā eſſentiam genuit, di. 5.a & per totum.

Pater vtrùm voluntate vel neceſſitate genuit filium, di. 6. per totum.

Pater vtrùm potuerit voluerit gignere filium, vel an poſſe generare filium, ſit aliqua potētia in patre, quæ non ſit in filio, di. 7. per totum.

Pater quare nō dicitur miſſus, diſ. 15.n

Pater in quo eſt maior filio, diſtin. 16.c.d

Pater quomodo eſt in filio, & filius in patre, diſt. 19.c

Pater ſolus vtrùm ſit Deus, diſtin. 21.b

Paternitas, filiatio, proceſſio quid ſignificant, di. 27.c

Pater vrùm ſicut dicitur ingenitus, debeat dici non genitus, diſt. 28.b

Patrē & filiū eſſe vtrùm ſint idem vel diuerſa, di. 28.e

Pater quomodo eſt principiū totius diuinitatis. di. 29.a

Pater ab æterno eſt principiū

& filius,ſed non ſpiritus ſanctus di.29.b
Patri quare attribuitur vnitas & filio æqualitas, di.30.b
Pater & filius quare dicuntur eſſe vnũ,ſed non vnus.di.31.i
Pater & filius vtrum per ſpiritũ ſanctũ ſe diligant.di.32.a
Pater an ſit ſapiens ſapientia quam genuit, diſt.32.d & per totum.
Permiſſio & operatio quando dicitur Dei voluntas,d.45.l
Perſonæ diuinæ quomodo diſtinguntur,di.9.a
Perſonæ Trinitatis vtrũ ſint partes eſſentię diuinę, di.29.h
Perſonæ diuinæ an ſint ſpecies vel indiuidua quo ad eſſentiam di.19.h.i
Perſonæ tres non ſecundũ materialẽ cauſam dicuntur vna eſſentia,di.19.l
Perſonæ diuinæ vtrum differãt numero,di.19.p.q
Perſonæ tres ſimul an ſunt maius aliquit quàm vna,di.19.i.& di.20,per totum
Perſona vtrum relatiuè vel ſecundũ ſubſtantiã prædicatur de diuinis perſonis.d.23.a.b
Perſona quare pluraliter & nõ ſingulariter de diuinis pſonis ſimul prędicatur,di.32.c
Perſonæ nomine quid ſignificatur cum dicitur pluraliter tres perſonę.di.45.per totũ.
Perſona in Trinitate tripliciter accipitur,di.25.i.K
Perſona & eſſentia an ſunt idẽ uel non.diſt.34.per totum.
Poſſe gignere vtrùm aliqua ſit potentia in patre quæ nõ ſit in filio,diſt.7.per totum.
Potentia,æternitas , magnitudo, in Deo ſunt vnũ.di.19.b
Potentior vtrum ſit vna perſona diuina quam alia,diſt.20.per totum.
Potentia quare attribuitur patri,diſt.34.h
Poteſt ſemper Deus vtrum quod olim potuit. di.44.d
Poteſtatem dimittendi peccata quam habet ſacerdotes. di.18.& diſt.19.per totum.
Præceptio , prohibitio , conſilium quare dicantur Dei voluntas,diſt.45.h.
Prædeſtinatio quid ſit , & de quibus eſt,di.35.a & di.40.a
Prædeſtinatio vel præſcientia vtrum poſſunt eſſe in Deo,ſi nulla futura eſſent,diſt.35.b
Prædeſtinatio & pręſcientia in quo differunt,di.40.a
Prædeſtinatus vtrum damnari poteſt,diſt.40.b
Prædeſtinationis effectus quid ſit,diſt.40.d
Prædeſtinationis an ſit aliquod meritum,di.41.a
Prædicamento nulli ſubiicitur Deus.diſt.8.g
Præſcientia de quibus ſit , diſtin.35.a

Preſciētia quomodo eſt in deo, ibidem.b.c.
Præſentia quomodo ſunt Deo omnia præterita & futura, di.35.f.& di. 36. per totum
Præſcientia an ſit cauſa rerum, vel res ſint cauſæ præſciētię. diſt.38.a
Præſciētia Dei an ſit cauſa, malorum, diſt.38.c
Præſcientia Dei vtrum falli poteſt, diſt.38.e
Preſcire an Deus poteſt aliquid quod prius nunquam ſciuit vel præſciuit, diſt.9.b
Præſcientia in quo differt à prędeſtinatione. diſt.40.a
Præſciat vtrum ſemper Deus ea q̄ ſemel præſciuit, di.41.f
Principium accipitur multipliciter, diſt.29.a
Principiū totius diuinitatis eſt pater, diſt.36.a
Principium quomodo eſt pater & filius ſed non ſpiritus ſanctus. diſt.29.b
Principium omnium creaturarum eſt tota trinitas, diſt.29. b.& diſt.1.a
Proceſſio ſpūs ſancti qūo fit à patre & filio, di.11. per totū
Procedere quare dicit̄ ſpiritus ſanctus & non gigni. di.13.a
Procedere quare etiam dicatur filius cū ſpiritus ſanctus nō dicatur gigni. diſt.13.b
Proceſſio Spiritus ſancti eſt duplex. diſt.14.a
Proceſſio ſpiritus ſancti eſt ęterna, diſt.18.d
Procedere eſt proprium ſpiritus ſancti, diſt.26.b
Proprium Dei eſt ſemper Deū eſſe, diſt.8.a b.
Proprium patris quid ſit & q̄d filii & ſpiritus ſancti, di.26.b
Proprietates quibus diſtinguūtur pſonę quę ſunt, d.27.a.b
Proprietates determinant hypoſtaſes & non ſubſtantiam, diſtin.27.d
Proprietates perſonarū plures reperiuntur quā tres, di.28.a
Proprietatem quam notat hoc nomen ingenitus. di.28.c
Proprietates perſonarū an ſint ipſæ perſonę, id eſt, diuina eſſentia, di.33.a. & per totum
Proprietates quomodo poſsūt eſſe in Dei natura, nec eam determinent, di.33.b
Prouidentia Dei de quibus eſt diſtin.35.a
Proximus dicitur quatuor modis, di.28.c.

Q

QVare præcepit Deus bona facere & mala vitare, cū ea non vult ab omnibus impleri, di.47.c
Quare Gręci negant ſpiritū ſanctū procedere a filio. di.11.a
Quatuor modis per naturas cognoſcitur Deus, di.3.b.c.d.e

R

REIatiua nomina Trinitatis. quæ

quæ ſunt,di.26.c.d.& d.27.c
Reprobatio dei quid ſit,d.40.d
Reprobationis an ſit aliquod meritum,di.41.a
Reprobationis quis ſit effectus ibidem
Res quibus fruendum vel vtendũ eſt,quę ſunt,d.3.a & ꝑ t.

S

Sanctis vtrum placuerit paſſio Chriſti,di.48.d
Sanctorum paſſiones an velle debemus,di.48.e
Sapiens vtrum ſit pater ſapientia quam genuit,di.31.d
Sapiens an ſit filius ſapiẽtia genita,di.32.d
Sapiens vtrum ſit filius ſeipſo, vel per ſeipſum,di.32.e
Sapientia an tãtum vna ſit patris & filii,di.32.h
Sapientia quare attribuitur filio,di.10.& di.34.g
Scientia omnis eſt de rebus vel de ſignis,di.1.a
Scientia dei ſimplex propter varios rerum ſtatus diuerſa habet nomina,di.35.a
Scientia Dei de quibus eſt, diſt. 35.per totum
Scientia vel præſcientia an ſit cauſa rerum,vel è conuerſo, di.38.b.& per totum
Scientia Dei vtrũ poteſt augeri vel minui vel mutari,di.39.a
Scire vtrũ poteſt Deus aliquid ex tempore quod nunquam ſciuit, di.39.c
Scire an poteſt deus plura quã ſcit,di.39.c
Signum & res quomodo differunt,di.1.a
Similitudo quid ſit,di.31.c
Simplex quomodo dicitur ſolus Deus & non aliqua creatura,di.8.d
Simplex quomodo dicitur eſſe anima,di.8.e
Simplex quamuis ſit deus multiplex tamen dicitur,di.8.f
Simplicitas Dei nulli prædicamentorum ſubiicitur, diſtinctio.8.g
Solus vtrum poteſt dici pater: vel ſolus filius, vel ſolus ſpiritus ſanctus,di.21.a.b
Solus pater eſt Deus, ſolus filius eſt Deus, ſolus ſpiritus ſanctus eſt Deus, vtrùm bene dici poteſt,di.21.b
Solitudo nulla eſt in Trinitate. di.23.i
Spiritus ſanctus eſt amor ſiue dilectio patris & filii, di.10. per totum
Spiritus ſanctus procedit à patre & filio,di.11.b
Spiritum ſanctũ Græci negant procedere à filio, di.11.b
Spiritum ſanctum etiam procedere à filio, auctoritatibus Græcorum probatur, ibid.e
Spiritus ſanctus vtrũ prius vel plenius ꝓcedat a patre quã à filio,diſtin.12.per totum
Spũs ſanctus quare nõ dicatu geni-

genitus ſed ꝓcedens,di.13.a
Spiritus ſanctus vtrùm debeat dici ingenitus,di.13.c
Spiritus ſancti proceſſio eſt duplex.diſt.14.a
Spiritum ſanctum vtrum viri ſancti dare poſſunt,di.14.d
Spiritus ſanctus vtrum à ſeipſo datur,di.15.a
Spiritus ſanctus duobus modis mittitur.di.16.a
Spiritus ſanctus eſt amor & charitas qua diligimus deum & proximum,diſt.17.a.b
Spiritus ſanctus quomodo mittatur vel datur nobis,di.17.f
Spiritus ſanctus vtrum augeatur in hoie:vel an magis, vel minus habeatur,diſt.17.i
Spiritus ſanctus vtrùm eadem ratione dicatur donū qua datum vel donatum, di.19.a.b
Spiritus ſanctus procedēdo accepit non tantū ut ſit donū ſed etiam vt eſſet eſſentia,diſtin.18.f
Spiritus ſanctus vtrùm ad ſeipſum referatur,diſt.18.m
Spiritus ſanctus qua proprietate dicitur donum,26.f
Subſtātia abuſiuè dicitur deus diſt.8.h
Subſtantia in diuinis prædicatur de tribus perſonis tāquā genus de ſpeciebus vel ſpecies de indiuiduis, di.19.h
Subſtātialiter vtrùm iſta dicantur,ſcilicet, Deus de Deo lumen de lumine. di.27.h
Subſtantialiter tantū dicitur illud de illo, licet ibi non ſignificant ſubſtantiam.di.27.i

T

Temporalis proceſſio ſpiritus ſancti quæ fuerit, diſt.14.per totum
Temporaliter quæ dicuntur de Deo,di.33.per totum
Temporaliter vtrùm pōt deus aliquid ſcire quod nunquam ſciuit,di.39.b
Teſtimonia veteris teſtamenti quibus trinitas probatur,di.2.d.e.f
Teſtimonia ſpecialia veteris teſtamēti de ſpū ſancto. di.2.g
Teſtimonia nouæ legis de trinitate,diſt.2.h
Tres ꝑſonę in diuinis an maius aliquid poſſunt ſimul quàm vna vel duæ, di.19.c. per to.
Tres perſonę non ita dicūtur eſſe vna ſubſtantia vt genus & ſpecies,nec ſecundū cauſam materialē dicūtur,nec vt tres homines vnius naturę, d.19.l
Tres perſonas cū dicimus quare non dicimus tres deos, diſtin.23.f
Tres eſſentias quare nōdicimus ſicut tres perſonas. diſt.23.g
Tres perſonæ cum dicitur quid nomine ternarii ſignificatur di.23.e.& diſt.24.c
Triplex quare non dicitur deus ſed trinus,di.19.t

Trinitas eſt vnus ſolus verus Deus,di.2.a
Trinitas cognitio an aliqua ex creaturis haberi poteſt. di.3. per totum
Trinitatis imago quomodo eſt in mente humana, di.3. g.h
Trinitatis creatę ab increata diſſimilitudo,di.3.p.q
Trinitatis vnitas quæ ſit diſtin. 33.& di.23.i
Trinitas vtrum de vno deo prædicatur, ſicut vnus Deus de tribus perſonis, di.4.c.
Trinitas cõmuniter dicitur charitas tamen & ſpiritus ſanctus propriè dicitur charitas,diſt.10.b.c
Trinitatis operatio eſt indiuiſibilis.diſt.15.a
Trinitatis pars non eſt aliqua perſonarum,diſt.19.g
Trinitas quomodo dicitur ſolus Deus, cum ſit cũ animabus ſanctus,di.21.c
Trinitas an de aliqua perſonarum ſigillatim dici poteſt. diſtin.22.c
Trinus Trinitas, vnus duo vel duæ,tres vel tria, plures pluralitas &c. quid ſignificatur his nominibus,diſt.24.a
Trinitatis filius dicitur homo, & Trinitas dicitur pater hominum,di.7.e
Trinitatis ipſa, vel pater, vel filius, vtrum poſſit dici ſpiritus ſanctus, diſt.16.g

V

Vbi erat Deus antequam eſſet creatura,diſt.37.c
Vbique quomodo eſt Deus ſine locali motu,di.37.i
Velle & eſſe in deo ſunt idem diſt.45.b
Vera immortalitas in Deo ſolo eſt,diſt.8.c
Verba cuiuſlibet tẽporis bene prædicantur de Deo.di.8.b
Verius cogitatur Deus quam dicitur,dĩ.23.d
Viri ſancti an poſſunt dare ſpiritum ſanctum,diſt.14.d
Viris ſanctis vtrum placuit paſſio Chriſti,diſt.48.d
Vnitas ſanctę trinitatis quę ſit, di.2.& di.24. per totum
Vnitas & trinitas ſecũdum Iſi. quomodo diſtingũtur.24.K
Vnus vel vna,duo vel duæ, q̃d his vocabulis ſigñatur,d.24.a
Voluntate an neceſſitate, vel vtrum volens vel nolens pater genuit filium,di.6.o
Voluntas Dei ſecundum eſſentiam de Deo dicitur, di.45.a
Voluntas Dei ſumme bona eſt prima cauſa omniũ quę naturaliter ſunt diſt.45.d.e
Voluntas Dei multis modis accipitur.di.45.f
Voluntas Dei vtrùm caſſari poteſt. diſt.46.a
Voluntatę Dei Vtrùm fiãt mala,diſt.46.d
Voluntas Dei ſemper impletur,

tur, quicquid homo faciat, di.47.per totum.
Voluntate mala aliquãdo vult homo, id quod Deus vult bona, diſt.48.d
Voluntas Dei bona mala hominum voluntate impletur diſt 48.b
Vti & frui, quõ differunt, di.1.c
Vti quid ſit, & quibus rebus vtendum eſt, di.1.b
Vult vtrum ſemper Deus hoc, quod ſemel voluit.di.44.d
Vult omnes homines Deus ſaluos fieri, quomodo intelligitur di.46.c

INDICIS LIB. I.

FINIS.

INDEX GENERALIS IN LIBRO II.

ACTVALE peccatum quid ſit, diſt.35.a
Actus qualeſcũque vtrũ in quãtũ ſunt boni ſunt, & a Deo ſunt.diſ.35.b. & per totum.
Actus malus inquantum peccatum eſt, an ſit priuatio boni.di.32.K
Actus mali vtrum ex Deo ſint di.37.per totum.
Actus voluntatis quare eſt peccatum, & non aliarum potentiarum.di.39.b
Actus mali vtrum ſunt ex Deo di.37.per totum.
Actus voluntatis intelligentiæ & memoriæ, quomodo differunt.di.39.b
Actus q ſimpliciter boni ſunt, & qui mali.diſt.40.a
Actus ſunt in triplici differentia.diſt.40.b.c
Actus hominis inducuntur ſecũdum intentionem & cauſam, diſt.40.c
Actus hominis, ſine fide ſunt mali diſt.21.a
Actus & voluntas mala in eodem homine an ſit vnũ peccatum vel plura di.42.a
Adæ ſtatus ante peccatum, qualis fuerit, diſt. 19.a
Adam & Eua, vtrum coierunt in paradiſo, di.20.per totũ.
Adam vtrum ſine alimonia in paradiſo viuere potuit, diſtinct.20.g
Adam tribus modis eſt tentatus, di.23.per totum
Adam in quo deceptus eſt in quo non, diſt.22.e
Adam utrum magis uel minus peccauit, quã Eua.di.22.e.f
Adam habuit triplicem ſcientiam

tiam ante peccatum,di.23.c
Adam vtrum præſciuit ſuum caſu,di.23.f
Adam quam gratiam habuerit ante peccatum.di.24.a
Adam vtrum ante lapſum virtutes habuerit,di.29.b
Adam & Eua de ligno vitæ comedentes, quare non ſunt facti immortales,di.29.g
Adæ peccatum quomodo tranſiuit in oēs homines,di.30.a
Adæ peccatum an fuerit originale an actuale, diſt.30.b
Adæ peccatum actuale, an grauius fuit peccatis aliorū hominum,di.33.f
Adam & Eua vtrum meruerūt pœnitentiam,diſt.33.b
Adæ & Euæ peccati; quæ fuit cauſa principalis.diſtinc.34. per totum.
Angeli quare creati ſunt, diſt. 1.d.e
Angeli quando, & vbi creati ſunt,diſt.2.per totum.
Angelis quatuor data ſunt in initio ſuæ cōditionis, di.3.a
Angeli an ſunt æquales in ſapientia,in eſſentia, & in libertate arbitrii,diſt.3.b
Angeli vtrum habeant, aliqua communia,diſt.3.c
Angeli an boni vel mali creati fuerunt,diſt.3.d
Angeli an ſtatim ceciderunt, poſt creationem, diſt.3.d.f
Angeli triplicem cognitionem habuerunt, ante caſum diſtinct.3.i
Angeli an aliquam habebant dilectionem ſuiinuicem ante caſum,diſt.3.K
Angeli an beati & perfecti, an miſeri creati fuerunt, di.4.a
Angeli mali, utrum ſuum caſum præſciuerunt, & boni ſuam beatitudinē,di.4.a.b
Angeli poſt creationem, quidā Deo adhæſerunt, & quidam à Deo receſſerunt,diſt.5.a
Angeli utrum ante lapſum habebant liberum arbitrium, diſt.5.b
Angelis bonis qualis gratia fuit data in conuerſione,di.4.c
Angeli an de omni gradu ceciderunt,diſt.6.a
Angeli vnde & quo ceciderunt diſt.6.b
Angeli mali utrum habeāt prælationes inter ſe,diſt.6.d
Angeli boni quare nō poſſunt peccare, & mali bonum velle,cum vtriq; habeant liberum arbitrium di.7.a.b
Angeli mali, quomodo poſſunt aliquid facere, & quomodo non,di.7.l
Angeli an habeant corpora eis naturaliter vnita & quomodo hominibus appareāt di.8.a.& per totum
Angelorū ordines, qui & quot ſunt, & vnde ordinum nomina aſſumpta ſunt, & quo modo

modo diſtinguntur,diſtin.9. per totum
Angeli eiuſdem ordinis, an ſunt æquales,diſt.9.f
Angelus etſi non peccaſſet,utique, tamen homo ſaluaretur,diſt.9.h.i
Angeli quot permanſerunt an tot homines ſaluabuntur, diſtin.9.h.i
Angeli an omnes ad annũciandum mittatur,diſt.10.a
Angelum bonum habet quilibet homo ad cuſtodiam, & malum ad exercitandum, diſtinc.11.a
Angeli vtrum ſinguli hominibus ſingulis deputati ſunt, an vnus pluribus, diſtinct.2. & 11.b
Angeli an proficiant in merito vel in premio vſque ad diem iudicii,diſt.11.d
Anima quare ſit coniuncta corpori,diſt.1.K
Animalia venenoſa utrum ſint facta ad puniendum hominem,diſt,15.c
Animalia minuta utrum in primis conditionibus, creata ſunt,diſt.15.d
Anima de quo quando,& quomodo creata ſit, diſt.17.a
Anima quare creatur, cum in peccato concipitur, di.32.g
Anima an talis ſit ante baptiſmum, qualis a Deo creata eſt,diſ.32.h
Animæ utrũ ex creatione ſint æquales, & quomodo vna nobilior eſt alia,diſtinc.32.i
Aptitudinem moriendi,an habuit homo in ſtatu innocentiæ,diſ.19.c
Aquæ quando factæ ſunt, & quomodo in vnum locum ſunt congregatæ,diſt.14.e
Aquæ an ſunt ſuper cœlum & quales ſunt,diſ.14.a
Aqua quare admiſcetur uino in calice,diſt.11.g
Artes magicæ qua virtute fiũt. diſtinct 7.f
Author malorum nõ eſt Deus diſt.37.c.d
Auxilium vel potẽtiam, quam habuit homo à Deo ante caſum diſt.24.a

B

Baptiſmus vtrum peccatũ originale deleat,di.32. a
Baptiſmus an purgat carnem, ſicut purgat animam, diſtinctio.32.c
Bonitas Dei, eſt cauſa prima omnium creaturarum, diſtinct.1.c.d
Bona voluntatus, comitatur gratiam,diſt.26.c
Bonorum tria ſunt genera, diſtinct.26.K
Bonum & malum, quomodo ſunt in eodem, diſtin.12.c.f
Bonum inquãtum bonum eſt a Deo,procedit,diſtinct. 37. per totum

Bonum capitur multipliciter. diſtinct.41.c

C

CApitalia vitia, quot ſunt, diſtinct.42.h
Caro quomodo polluitur, in coitu,diſt.31.b.c
Caro vtrum in baptiſmo purgatur à fœditate, quam ex libidine coitus contraxit,diſtinct.12.c
Caſum ſuum vtrum præſciuerunt mali angeli.diſt.4.a.b
Caſum ſuum utrum præſciuit homo diſt.22.f
Cauſa prima, omnium rerum eſt bonitas Dei, diſt.1.c.d
Cauſæ primordiales omnium rerum ſunt in Deo ab æterno,diſt.18.f
Cauſæ primordiales, quomodo etiam ſunt in creaturis, diſt.18.g
Cauſa inter Deum, hominem & diabolum,diſt.20.b
Cauſa originalis peccati, quæ ſit,diſt.31.c
Cauſa originalis peccati vtrum ſit culpa, vel pœna, diſtinctio.31.e
Cauſa prima primi peccati quę fuit,diſt.34.b
Cœlum quomodo & quando creauit Deus, diſtinc.1.c. & diſtin.2.a
Cibus quomodo conuertitur in humanam ſubſtantiam, diſt.30.n.o
Cooperans & operans gratia, quæ ſit,diſt.26.a.b
Conceptio & natiuitas quando dicuntur.diſt.21.i
Cogitatio boni præuenit fidē, diſtinct.26.g
Cogitatio boni non ſufficit ad ſalutem,diſt.26.b
Coitum an fecerunt Adam & Eua in paradiſo. diſt.20.a.b
Cōtraria quomodo ſunt in eodem,diſt.34.f
Creator omnium rerum vnus ſolus Deus eſt,diſt.1.a
Creare & facere quomodo differunt,diſt.1.a
Creare agere & facere, quomodo differunt,diſtin.1.a
Creare agere & facere, quō dicuntur de Deo, & quomodo de creaturis,diſt.1.b
Creata an fuerit ſimul corporalis,& ſpititualis creatura, & viſibilis & inuiſibilis materia,diſt.2. c.d.f
Creare quare Deus voluit malos,diſ.23.b.
Crimen quid ſit,diſt.42.e

D

DAmnatorum paruulorū, ante baptiſmum, quæ ſit pœna.diſt.33.c
Decimus ordo quō dicitur impleri ex hoibus cū non ſint, niſi nouē ordines, diſt.9.f.g
Delictum & peccatum, quomodo differunt, diſtin.42.g
Deſperatio quid ſit, & quomodo

modo ſit,diſtinct.43.per to.
Deus vtrum ſit author malorum.diſt.37.per totum
Deus vtrum habeat liberum arbitrium,diſt.25.c
Diabolus an præſciuit ſuum caſum poſt creationem. di.4.a
Diabolus unde, & quo deiectus eſt,di.6.a.b
Diabolo quare non eſt cõceſſum habitare in cœlo, vel in terra,diſt.6.c
Diaboli an habeant prælationes inter ſe.diſt.6.d
Diaboli an omnes ſunt in aere caliginoſo, an aliqui in inferno,diſt.6.e
Diabolus cum ſemel victus fuerit à viris ſanctis an ultra accedat ad eos, vel ad alios, diſtinct.6.b
Diaboli vtrum habeant liberũ arbitrium,diſt.7.a.b.c
Diaboli triplici acumine ſcientiæ vigent,diſt.7.e
Diabolus multa poteſt per naturę vigorẽ, ſed uirtute Dei prohibetur,diſt.7.l
Diaboli an intrent corpora hominum ſubſtantialiter, diſtinct.8.e
Diabolus inuidia acceſſit, ad tentandum hominem, diſtinct.21.a
Diabolus quare prius tentauit fœminam, & quare in aliena forma,diſt.21.a.b
Diabolus quomodo, & quibus tentauit primum hominem,diſt.21.c
Diaboli peccatum, quare non eſt remediabile,diſt.21.f
Diabolicæ poteſtati an ſit reſiſtendum, cum illa ſit ſibi à Deo.diſt.44 c
Dialecticorum regula quando fallit de contrariis, diſt 34.f
Die prima quid Deus creauit, diſt.13.a
Dies diuerſis modis accipitur in ſcriptura,diſt.13.d
Die tertia, quarta, quinta, & ſexta,quid operatus eſt Deus. diſtin.14. per totum, & diſtinctio 15.a.b
Die ſeptimo quomodo dicitur Deus requieuiſſe,diſt.15.f
Dilectionem an habebant angeli ante caſum,diſt.3.i
Dona gratiæ, an ſint æqualiter in angelis,diſt.9.c.d
Dormiente Adam quare Eua formata ſit,diſt.18.d

E

EVA quare de latere Adæ facta eſt,diſt.18.c
Euã quare prius acceſſit diabolus,diſt.21.a
Eua quare non horruit ſerpentem.diſt 21.b
Eua quomodo locuta eſt cum ſerpente,ibidem e.
Eua an plus peccauit, di.22.e

F

FAcere & creare, quomodo differunt,diſt.1.a

Facere, creare, agere quomodo de Deo dicũtur, & quomodo de creaturis, diſt. 1.b

Facere quomodo dicuntur aliqui nigromantici, diſtin. 7.f

Facere quomodo poſſunt aliqui dæmones. di. 7.l

Famem an habuiſſent primi parentes, ſi nõ peccaſſent, di diſtinct. 20.g

Fœditas quæ ex libidine contrahitur vtrùm in baptiſmo diluatur, diſt. 32.e

Fide non habita omnis actio eſt mala diſt. 41. per totum.

Filii quales naſcerentur ſi Adã non peccaſſet diſt. 20. per totum.

Filii qualiter puniuntur propter peccata parentũ vſque in tertiam, & quartã generationem, diſt. 35.i

Filius bonus quid ſit diſt. 38.a

Finis voluntatis quis ſit, diſt. 38.b.c

Finis, voluntas, & intentio quomodo differunt, diſtin. 38.f

Firmamentum quomodo factum ſit, & de qua materia, diſtinctio. 14.a

Firmamentum quare dicitur cum tamen moueatur, diſtinctio 14.c

Formæ in quibus apparent, deus angeli, vel dæmones quales ſunt diſt. 8.a.b

G

Gabriel Michael Raphael an ſunt nomina ſpirituũ vel ordinum, di. 10.d

Gladius flammeus ante paradiſum poſitus quid ſignificat, diſtinctio 29.e

Gratia vtrum fuerit data homini in creatione di. 24.a

Gratia eſt duplex, di. 26.a

Gratia operans, & cooperans quæ ſit, diſt. 26.a

Gratia Dei præueniunt voluntatem hominis, di. 26.c.d

Gratia præueniens voluntatem eſt fides cum dilectione diſtinctio 26.d

Gratiam præueniens quædam bona ſine merito, diſtinctio 26.e

Gratia operans, & cooperans vtrum ſit vna, & eadem gratia, diſtinctio 26.i

Gratia præueniens quomodo meretur augeri, diſtinctio 26.K

Gratia an ſit virtus vel non, diſtinctio 27.c

Gratia non eſt actus, ſed cauſat actum, ibidem.

Gratia principalis eſt bona voluntas, diſt. 26.e

Gratia operante, & cooperante vtrũ eguerit in homo ante peccatum, diſt. 29.a

Grauitas peccati Adæ quanta ſit diſt. 30. per totum.

Grauius vtrùm ſit peccatum

Adæ cæteris peccatis, diſtinctio 33.f
Grauiſſimum omnium peccatorum eſt peccatum in ſpiritum ſanctum, diſtin.43.per totum

H

Habitare quare nõ eſt conceſſum dæmonibus in cęlo vel in terra, diſt.1.c
Hæreſis Pelagianorum de libero arbitrio, quę fuit, diſtinctio 28.b
Homo quare creatus eſt diſt.1.e,& diſt 16.a
Homo vtrum ſaluaretur ſi angelus non cecidiſſet, di.9 g
Homines vtrum tot ſaluabuntur quot angeli perſtiterunt vel quot ceciderunt, diſtinctio.9.h,i
Homo quilibet habet duos angelos ab exordio vitæ, diſtinctio 11,12,a
Homo quando factus eſt, diſtinctio 15.e
Homo factus eſt ad imaginem, & ſimilitudinem Dei di.16. per totum.
Homo quomodo dicitur imago Dei di.16, e
Hominis anima vtrum de aliquo facta ſit, & quando facta eſt diſt.17, a,b,c
Homo in qua ætate factus, eſt diſt. 17 d
Homo quare extra paradiſum factus di.17.e
Hominis ſtatus ante peccatum: qualis fuit diſt.19.a
Homo vtrum poterat mori in ſtatu innocentiæ, di.19.a
Homo utrum ſemper viueret ſi de ligno vitę non comediſſet, diſtinctio 19.c,d
Homines quõ genararentur ſi Adam non peccaſſet di.20. per totum.
Homines quomodo transferrentur de paradiſo in celum ſi Adam non peccaſſet diſtin. 20.K
Homo tribus modis tentatus eſt in paradiſo diſtin.21.per totum
Hominis peccatum quare eſt remediabile & diaboli non, diſtinctio 21.f
Hominẽ quarę permiſſit deus tentari ſciens eum caſurum, diſtinctio 23.a
Homo habuit triplicem ſcientiam ante peccatum, di.23.c
Homo qualem habuerit gratiam ante caſum, di.24.a
Homo utrum præſciuit ſuum caſum, diſt.23.f
Homo vtrum per liberum arbitrium poteſt operari bonũ ſine gratia, diſt.26.h
Homo ante peccatum vtrum eguerit gratia, diſt.19.a
Homo vtrum ante lapſum virtutes habuerit, diſt.29.b
Homo quara non eſt effectus immortalis ex quo de ligno vitæ

vitæ comedit, diſt.29.g.
Homines omnes quomodo in Adam dicũtur fuiſſe quãdo peccauit diſt.30.m,n
Homo quare formatur cum in peccato concipitur di.32.g
Homo qualiter ſe elongat à Deo diſt.35.n
Homo quomodo vult bonum naturaliter diſt.39.c

I

Ieiunis debet tradi confirmatio diſt.7.a
Ignorantia quæ excuſat peccatum diſt.2.h.i
Ignorantia eſt triplex di.22.K
Imago & ſimilitudo in quo differunt, diſt.16 d.
Imago Dei dicitur homo, diſtinctio 16.c
Immortalitas quam habuit homo ante peccatum vtrũ fuit ex conditione naturæ uel ex dono gratiæ, diſt.19.b
Infideles vtrum bona opera faciunt, diſt 41.a
Initiũ omnis peccati ſuperbia diſt.42.i
Intellectus præcedit cognitionem boni, & delectationem, diſt 26.b
Intelligentiæ memoriæ, & volũtatis actus quomodo differunt diſt 39.b
Intentio, voluntas, & finis quomodo differunt di.38.f
Intentio aliquando accipitur pro valũtate in ſacra ſcriptura diſt.38.f
Intentio capta pro voluntate vtrum ſit ipſamet voluntas diſt.38 g
Intentio iudicat omnia opera hominis diſt.40.c
Intẽtio vel actio infideliũ vtrũ ſemper ſit mala, diſt.17.a

L

Latere Ade quare vxor formata eſt, diſt.18.a
Liberum arbitrium vtrum habuerunt angeli ante caſum, diſtinctio 5 b
Liberum arbitriũ vtrum adhuc habeant angeli vel dæmones diſt.7.b,c
Liberum arbitrium quid ſit, diſt.24.c & diſt.25.a
Liberum arbitrium vtrum animalia bruta habeant, diſtinctio 24.f
Liberum arbitriũ an ad omne tempus refertur, diſt.25.e
Liberum arbitriũ vtrũ deus habeat, di.25.c
Liberum arbitrium qualiter accipitur in Deo diſt.25.d
Liberum arbitriũ vtrum ſancti habent in cœlo, diſt.25.e
Liberi arbitrii ſunt 4. ſtatus; diſtinctio 5.g
Libertas arbitrii eſt triplex; diſtinctio 25.i
Libertatem a peccato qui homines habent, diſt.25.K
Libertas ad malum vtrum ſit libertas arbitrii; diſt.25.k

Liberum arbitrium vtrū ęqualiter eſt in bonis, & in malis ad bonū & malum, di.25.n
Liberum arbitrium in quibus bonis ſit, diſt.26.l
Lignum vitæ & lignum ſcientię boni, & mali vtrùm vnū fuerit vel duo, diſt.17.f
Lignum vitæ quare dictum ſit ibidem.
Lignum ſcientiæ boni & mali quare ſic vocatur, di.17.f
Ligno vetito ſi non fuiſſet vſus homo vtrū potuiſſet nō mori, etiā ſi de aliis comediſſet diſtinctio 19.c.d
Locus paradiſi qualis ſit & vbi diſt.17.e
Loqui quomodo potuerunt primi homines cùm nō diditur.di.21.g
Lucifer quomodo dixit aſcendam in cœlum &c.di.2.h
Lucifer erat excellentior inter alios omnes angelos. diſtin.6.a
Lucifer an ſit ligatus in inferno diſtinctio.6.f
Lucifer vtrum habebit maiorē poteſtatem tempore Antichriſti quam modo habet, diſtinctio.6.g
Luminaria cœli quando, & quare facta ſunt di.14.f.g
Lux quare primo facta eſt, diſtinctio 13.a
Lux illa vtrum fuit corporalis vel ſpiritualis,di.13.b
Lux prima vbi facta eſt cùm abyſſus terrā tegeret di.13.c
Lux illa vbi ſit ex quo nunc non appareat di.13.s

M

Magicæ artes vtrùm dei fiāt virtute vel diaboli, diſtinctio 7.f
Malos quare creauit Deus, diſtinctio 23.b
Mala vitare non ſemper eſt meritorium palmæ di.23.e
Male vti vtrum poteſt homo virtutibus di.26.K
Malum unde principaliter ortum eſt diſt.24.b
Mala uoluntas eſt ſecunda cauſa malorum,di.24.c
Malum in qua re ſit, di.24.d
Malum & bonum quomodo dicuntur eſſe in eodem diſtinctio.34.e.f
Malus actus vtrum ſit priuatio boni, diſt.35.K
Malorū author vtrum ſit deus diſt.37.per totum.
Mala voluntas & actio in eodē homine vtrum ſint vnum peccatum vel plura di.42.a
Manducatur quomodo ſpiritualiter de ligno vitæ, diſt. 24.h.i.K
Materia de qua factus eſt mundus qualis fuit in principio diſtin.12.per totum
Materia de qua factus eſt mundus quō vocatur di.12.c
Memoriæ, intelligentiæ, voluntatis

Juntatis actus quomodo differunt, diſt. 39. b
Merita vnde prouenjunt, diſtinctio 27 c
Meritum bonum quomodo cõſtituitur in homine di. 27. c
Et quod ſit primum meritum ibidem.
Mereri quomodo dicitur fides, diſt. 27. f
Meritis vtrum angeli proficiãt, di. 11, d
Mittantur vtrum omnes angeli ex omnibus ordinibus diſt. 10. per totum.
Modi peccandi ſunt multiplices di. 42. f
Mori vtrum potuit homo in ſtatu innocentiæ di. 19. a
Mori non poſſe vtrum fuit homini ex conditione naturæ, an ex beneficio gratiæ, diſtin. 19. d
Mortale peccatum quid ſit in anima di. 24. h. i
Mortale vtrum ſit, quod in ſola cogitationis delectatione tenetur di. 24. i
Mortalis quare factus eſt homo cum comederit de ligno vitæ, diſt. 29 g
Mortalia peccata ſunt ſeptẽ, diſtinctio 42. b
Motus mẽtis an ex libero arbitrio ſit di. 27. c
Motus voluntatis in homine eſt duplex, di. 39. c
Mulier quare poſt virum facta eſt, di. 18. b
Mulier quare de latere formata eſt, & non de alia parte corporis, di. 8. c
Mulieri vtrum præceptum etiã fuerit datum, di. 21. g
Mundus an de aliqua materia factus ſit, & qualis fuit illa materia, & vbi ſubſtiterit diſtin. 12. per totum.

N

Natalitia quando formata ſunt di. 15. a
Natiuitas quando dicitur, & quando conceptio diſt. 31.
Notitiam qualem habuit Adã ante lapſum, di. 33. c

O

Obdurati quomodo ſunt dæmones diſt. 8. a, i
Obdurati cum ſint dæmones vtrum habeant liberum arbitrium, di. 7. b
Obſeſſorum corpora vtrũ dæmones initrent ſubſtantialiter vel non diſt. 8. c
Obſtinatio quale peccatum eſt di. 45. a
Obſtinatio omnis vtrum ſit peccatum in ſpiritum ſanctum diſtinctio 43. c
Omnium rerũ Deus eſt principium, di. 1. a
Omnia quæ fecit Deus quomodo dicantur valde bona, diſtinctio 15. g
Omnes homines quomodo fuerint in Adam quando peccauit,

cauit,diſt.30.m.n
Omnis non naturaliter vult bonum, quomodo intelligitur, diſt.39.c.
Omnis actus iudicatur ex fine, diſt.40.per totum
Omnes actus ſine fide ſunt mali diſt.41.per totum.
Operatur Deus, quatuor modis,diſt.12.h
Opera ſex dierum, quomodo ſunt diſtincta, diſtin.12.a.& diſtinctio 13.a
Operari patrē in filio, quomodo intelligendum eſt,di.12.h
Operans & cooperans gratia, quæ ſit,diſt.26.a.b
Operans & cooperans gratia, vtrum ſit una, & eadem gratia,diſt.26.i
Operante, & cooperante gratia vtrum eguerit homo ante peccatum,diſt.19.a
Opera infidelium vtrum ſemper ſint mala,diſt.41.a.b
Orare vtrum licet pro omnibus mortuis,diſt.43.c
Ordines angelorum quot ſunt & quomodo nominantur diſtinct.9.a.b
Ordines angelorum vtrum ab initio creationis ſint diſtincti,diſt.9.e
Ordo decimus quomodo dicitur impleri ex hominibus, diſt.9.g
Originale peccatum quid ſit, diſt.30.c.g
Originale peccatum an ſit culpa vel pœna,di.30.e.f
Originale peccatum dicitur fomes peccati id eſt, concupiſcentia,di.30.g
Originale peccatum per Adam intrauit in omnes, di. 30.h
Originale peccatum utrum ſit ex voluntate, & ꝙ in Adam fuit,& in nobis eſt, di. 30.l
Originale peccatū quomodo à patribus tranſeat in filios,diſtinct.31.a
Originalis peccati cauſa, an ſit culpa, vel aliquid aliud, diſtinct.31.e.f
Originale quare dicatur ibi.h
Originale peccatū, quomodo dimittatur in baptiſmo, diſtinct.32.a
Originale peccatum, qua iuſtitia infligitur animæ innocenti,diſt.32.e
Originale peccatum utrum ſit voluntarium vel neceſſariū, ibidem,f
Origo primi peccati quæ ſit, diſtinct.33.b

P

Paradiſus quot modis accipitur,diſ.17.e
Paradiſi locus qualis, & ubi ſit diſt.17.e
Parentes primi ſi non peccaſſent, quales filios procreaſſent,diſ.20.per totum
Parentum peccata, quomodo tranſeunt in filios di.33.a.b

Parētum peccata utrum impu tantur filiis diſt.33.d
Parentum peccata quomodo viſitantur in filios, vſque in quartam generationem diſtinctio 33.i
Paruulorum pœna ſine baptiſmo decedentiū eſt mitiſſima diſtinctio.33.e
Peccare utrum poſſunt angeli, diſt.7.a
Peccatum hominis quare remediabile eſt, & non diaboli diſtin.21.f
Peccatum Adæ vnde ortum habuit diſt.22.a & per totum
Peccauit an plus Adam quam Eua, diſt.22.e
Peccatū utrum excuſatur ignorantia, diſt.22.h,i
Peccandi ſimilitudo in nobis eſt ſicut in Adam, diſt.24.g
Peccatum Adæ nō fuit originale vel actuale diſt.30.b
Peccatum Adæ quomodo intrauit in mundum ibidem, c, & per totum.
Peccatum originale quid ſit diſtin.30.e,g
Peccatum originale quomodo a patribus tranſeat in filios, diſt.31.a, & per totum.
Peccatum originale quomodo in baptiſmo dimittatur diſtin.32.a
Peccata patrum an omnium tranſeant in filios, an aliquorum, diſt.33.a
Peccatum Adæ quomodo plura peccata in ſe habuit diſtinctio.33.d
Peccatum Adę an ſit grauius cęteris peccatis diſt.33.f
Peccatum Adæ an ſit dimiſſū ibidem h
Peccata parentum quomodo viſitantur in filios vſq; in tertiam, & quartā generationē diſtinctio.33.i
Peccatum primum vnde ſit ortum diſt.34 b
Peccatum quid ſit diſt.35.a
Peccatum quomodo poteſt corrumpere bonum cū nihil ſit di.35.l,m
Peccatū inquantū peccatum, an ſit cauſa peccati diſt.36.a
Peccatum, inquantum peccatū, an ſit pęna peccati di.36.a per totum
Peccatum commiſſum vtrum maneat in homine vſq; quo pœniteat, di.42.d
Peccatum dupliciter manet in homine, ibidem
Peccandi modi quomodo diſtinguntur, diſtin.42.f
Peccatum & delictum quomodo differunt, ibidem
Peccata mortalia ſunt ſeptem di.42.b
Peccatum in ſpiritum ſanctum quid ſit, diſtinct.43.a
Peccatum in ſpiritum ſanctum quomodo accipitur, ibidem.c

Peccandi potentia an ſit à deo vel à diabolo,di.14.per totũ
Pœna, paruulorum ſine batiſmo decedentium eſt mitiſſima,diſtinct 33.e
Pœna vtrum ſit priuatio boni, diſtinctio.53.o
Pœnæ peccati quomodo quædã peccata ſũt,di,36.per to.
Perfectum dicitur tribus modis,diſt.4.e
Perſonarum proprietates quæ ſunt,diſt.26.a.b
Poſſunt vtrum aliquid dæmones ex natura,di.7.l
Potentia quam habuit homo ante peccatum,diſt.24.a
Potentia peccãdi an ſit homini à Deo vel diabolo, diſtinct. 44.a
Potentiæ an ſit reſiſtendum cũ à Deo ſit,diſtinct.44 d
Præſciuerunt vtrum mali angeli ſuum caſum,diſt.4.a
Præſciuit vtrum homo ſuum caſum,diſt.23.f

Q

Qualis fuit materia de qua factus eſt mũdus,di.12. per totum.
Qualis fuit lux quam primo Deus creauit,di.13.b
Quales facti ſunt angeli an boni vel mali di.3.per totum,
Qualis factus eſt homo,& quare ſit factus di.2.per totum & diſt.16.per totum.
Quare malis angelis non eſt cõceſſum habitare in cœlo in terra,di 6.c
Quare dormienti viro facta eſt mulier,di.18.d
Quare poſt omnes creaturas factus eſt homo,di.15.e
Quatuor modis operaĩ Deus, di.12.b
Quatuor ſunt ſtatus liberi arbitrii,di.25.g
Quatuor ſunt ſpecies ſuperbię, diſt.42.i
Quomodo in nobis eſt vir, mulier,& ſerpens,di.24.g

R

Rationalis creatura quare facta ſit diſt.1.d,e,f,g
Rationalis creatura eſt duplex, diſt.1.d.& l
Ratio habet duas partes, diſtinctio 24.f
Ratio vbi in anima incipit, diſtinctio 24.f
Ratio & ſenſualitas quomodo differunt,ibidem.
Radix omnis mali eſt ſuperbia,& cupiditas,di.42.i.K
Reatus accipitur multis modis,diſtinct.42.
Redemptus quare ſit homo & non angelus,di.21.h
Remediabile quare eſt peccatum hominis & non angeli, diſtin.21.f
Rerum omniũ eſt vnum principium,di.1.a
Reſiſtere malo quando eſt meritorium & quando non, diſtin.

diſtinctio.24.e
Reſiſtendum an ſit poteſtati, diſt.44 c

S

SCientiam triplicem habuit homo ante caſum,d.23.c.d
Senſualitas quid ſit,di.24.f
Senſualitas quibus modis accipitur in ſcriptura,di.24.b
Septem ſunt peccata mortalia diſt.42.h
Septimo die requieuiſſe Deum quomodo intelligitur, diſt. 15.g
Serpentis in ſpecie quare diabolus hominem decepit, di. 21, b
Serpens quare dicitur callidior cunctis animalibus. di.21.b
Serpentem quare non horruit mulier,di.21.b
Sol quare factus eſt ſi lux prima ſufficiebat.di.13.f
Status hominis ante peccatum qualis fuit,di.19.a
Status liberi arbitrii ſunt quatuor,di.25.g
Superbia quomodo fuit in primis parentibus,di.22.a.d.e
Superbia eſt radix omnis mali, di.42.i
Superbia habet quatuor ſpecies,di.42.i

T

TAlis eſt ordo peccandi in nobis qualis fuit in primis parentibus,di.24.g
Tentare non audet diabolus hominem eo vitio in quo eſt victus ab eo,di.6.h
Tentationis modus qualis fuit erga primos parẽtes, di.21.e
Tentatus eſt Adam tribus modis,di.21.d,e
Tentatio eſt duplex,di.21.e
Tentari quare permiſit Deus hominem ſciens eum caſurum,diſt.23.a
Tenebræ capiũtur duobus modis,di.12.d
Tertia quomodo & vnde facta eſt, & quid nomine terræ ſignificatur, di.12. per totum
Tria ſunt genera bonorum, diſtinct.26.K

V

VBi facta fuit lux pri[illegible] di. 13.c
Vnde proceſſit conſenſus primi peccati cũ natura hominis eſſet incorrupta, di.22.l
Velle naturaliter bonum quo modo dicitur homo,di.39,c
Venenoſa animalia quare & quando facta ſunt, di.15.c
Veniale peccatum quid ſit in anima,di.24.h
Vir quare prius muliere factus ſit,di.18.b
Virtutibus vtrum quis male vti poteſt,di.26.K
Virtus quid ſit & qs actus eius diſt. 17.a. & per totum
Virtutum munera quæ ſunt, diſt.27.g
Virtus an ſit motus mentis. diſt.

diſtinct.27. l

Virtutes vtrū homo ante peccatum habuerit, diſt.29.b

Viuentem animam quomodo dicitur habere homo, diſtinctio.19. b

Viuere vtrùm potuiſſet homo vtens de aliis lignis quàm de ligno vitæ, di.19.c

Volūtas vtrum præceſſerit primum hominis peccatum, diſtin 22.m

Voluntas quid ſit, di.26.b

Voluntas bona comitatur gratiam & non econuerſo, diſt. 26. c

Voluntas bona quædam dona Dei præuenit, di.26.c

Voluntas ex fine cognoſcitur. diſt.38.a

Voluntates bonæ vnum habēt finem. di 38.c

Voluntas, intentio, finis, quomodo differunt, di.38.f

Voluntas quare dicitur peccatum cum ſit de naturalibus bonis, quorum nullum peccatum eſt, di.39.a

Voluntatis actus quare ſit peccatum cum actus aliarū potentiarum non ſint peccata diſt.39 b

Voluntas mala & actio mala in eodem homine & circa eandem rem, an ſint vnum peccatum an plura, di.42.a

Vſus idem eſt virtutis & liberi arbitrii di.27.i

Vti vtrum quis male poteſt virtutibus, diſt.26.K

INDICIS LIB. II.

FINIS.

INDEX IN TERTIVM LIBRVM.

ABRAHAE in lumbis quomodo Chriſtus fuerit, diſt.3.c

Adorare quomodo debemus humanitatem Chriſti, di.9.a

Affectus voluntatis in Chriſto fuit duplex, di.17.a,b

Amicos & inimicos diligere ꝙ maioris ſit præmii, di.30.a

Animam & carnem quare aſſumpſit Chriſtus, di.1.a

Anima Chriſti quomodo eſt vnita carni, di.2.b

Animā & carnem aliam quàm ab Adam an potuit aſſumere Deus, di.12.a

Anima Chriſti an habuerit ſapientiam æqualē cum Deo & an omnia ſcit quæ Deus, diſt.14.a

Anima & caro Chriſti vtrum in morte fuit ſeparata à verbo, diſt.21.per totum
Antiquis quid ſufficiebat credere de Chriſto,di.25.c

C

CHarítas quid ſit, di. 27.b
Charitas,fides ſpes & operatio ſecũdum quid dicũtur æqualia. diſt.25.e
Charitas eſt maior ſpe & fide ibidem
Charitas ſeu dilectio Dei & proximi quomodo ſe habeant ad inuicem.diſt.27.c.d,e
Charitatis ordines quot ſunt, diſt.29.a
Charitatis gradus ſunt diuerſi, diſt.29.h
Charitas ſemel habita an amitti poteſt,diſt.31.a
Charitatem an damnandi habeant,ibidem
Charitatem qualẽ habuit Chriſtus,diſt.31.d
Charitas Dei quomodo eſt in creaturis,diſt.32. per totum
Charitas eſt mater omnium virtutum,di.36.per totum
Carnẽ quare aſſumpſit filius, & non pater, vel ſpiritus ſanctus diſt.1.b
Caro & anima Chriſti quomodo ſunt coniuncta, di.2.b
Caro Chriſti quomodo fuit formata in vtero, diſtin.2. c. & diſt.3.a
Caro Chriſti vtrum fuit obligata peccato,di.3.d
Cardinales virtutes ſunt quatuor,di.33.a
Cauſa paſſionis Chriſti quæ fuit,diſt.18 c
Cornelius quomodo legit credere,diſt.25.c
Creaturam omnem quomodo diligit Deus, di.32.c
Credere Deum,vel Deo , vel in Deum,quomodo differunt, diſt.23.d
Credere quid ſufficiebat antiquis de Chriſto ante aduentum ipſius, di.25.c

D

DAmnandi vtrum habeant charitatem,di.31.a
Decẽ præcepta quomodo contineantur in duobus mandatis charitatis,di.37.a
Decimatus quare nõ fuit Chriſtus in Abraham ſicut Leui, diſt. 3. c
Defectus hominis quomodo aſſumpſit Chriſtus, diſt.15.a
Deus eſt homo , Deus factus eſt homo,quomodo hęc verba intelliguntur, diſt.6.a
Deus an potuit aſſumere hominem in ſexu muliebri,diſtinctione 12.e
Deus qualiter diligit aliquem magis & aliquem minus,diſtin.32.b,c
Diabolus non eſt alienus à dei poteſtate,diſt.20.a
Diabolus qua iuſtitia eſt victus

ctus, diſtinct.20.a
Dilectione eadem, an diligitur Deus & proximus, diſt.27.c
Diligendi modus quid ſit, diſtinct.27.d.e
Diligenda ſunt quatuor, & quæ ſunt illa, diſt.29.c
Dilectionis ordo, quis ſit, diſtinct.29.a
Diligere vtrum debemus omnes homines, diſt.39.b
Diligere amicos vel inimicos, quod eſt maioris meriti, diſtinct.30.a
Dilectionem Deus, quam habet ad creaturas, di.12.p to.
Dilectio Dei conſideratur duobus modis, diſt.32.c
Diuina natura quomodo ſit incarnata, diſt.5.a.b
Diuina natura, an debeat dici caro facta, diſt.5.c
Diuina creatura, an debeat dici nata de virgine, diſt.8.a
Dona ſpiritus ſancti, an ſint virtutes, diſ.34.a
Dona ſeptem ſpiritus ſancti, vtrum habuit Chriſtus, & vtrum in angelis ſint, diſtinc.34.a.b
Dolorem vtrum habuit Chriſtus in paſſione, diſt.16.d
Dulia quid ſit, & de ſpeciebus eius, diſt.9.a

E

Electos vtrũ dilexerit Deus ab æterno, & reprobos non, diſt.32.c

F

Foeminco in ſexu utrũ Deus potuit humanam naturam aſſumere, diſt.12.c
Fidem vtrum habuit Chriſtus, diſtin.23 a
Fidem vtrum habuit Chriſtus, diſtin.33.a
Fides quid ſit & quot modis accipitur, diſtin, 23.b.c.& h
Fidem an habeant dæmones, diſt.23.c.d
Fides propriè eſt de his quæ nõ videntur, diſt.23.g
Fides quare dicitur fundamentum, diſt.23.i
Fidem an habuit Petrus in Chriſti paſſione, diſt.24.b
Fides non eſt de incognitis, diſtinct.24.c
Fides antiquorum quæ fuit, diſtin.25.a
Fides ſimplicium quæ fuit ante aduentum Chriſti, diſtinctio.25.b
Fides, ſpes, charitas & opus, quomodo ſunt æqualia, diſtinct.25.c
Filius quare aſſumpſit carnem & non pater, vel ſpiritus ſanctus, diſt.1.b
Filius aſſumendo carnem, an aliquid fecit, quod non pater vel ſpiritus ſanctus, diſtinct.1.d
Filius quomodo ſit incarnatus & quare totam humanam naturam aſſumpſit, & qualem

lem carnem aſſumpſerit, diſtin. 1. & diſt. 2. & diſt. 3. per totum
Filius quare dicatur natus de ſpiritu ſancto, diſt. 4. c
Filius quomodo dicitur compoſitus ex duabus naturis, ſiue ex tribus ſubſtantiis, diſtinct. 6. c
Filius quomodo dicitur bis natus, diſt. 8. b
Filius ſecundum quod homo, an ſit perſona, diſt. 10. a. b
Filius adoptiuus, an ſit Chriſtus, diſt. 10. d
Filius quare paſſibilem naturam acceperit, diſtin. 15. per totum
Filius quare mori voluit, diſtinct. 16. b
Filius hominis vtrum poteſt dici deſcendiſſe de cœlo, ſicut dicitur filius Dei. di. 22. d
Forma idolorum an ſit à Deo, diſt. 37. b
Furtum quid ſit, & quid nomine furti intelligitur, diſtinctio. 37. c
Furtum an fecerunt filii Iſrael, quãdo expoliauerunt Aegyptios, diſt. 37. c

G

Generari vtrum potuit pater vel ſpiritus ſanctus, diſtin. 1. b
Genera mendacii ſunt tria. 38. a
Gratiæ plenitudinem, vnde recepit Chriſtus, diſt. 16. b
Gradus charitatis ſunt diuerſi, diſt. 29. b

H

Habitus ſunt quatuor ſpecies, diſt. 6. g
Homo quidam à verbo Dei eſt aſſumptus quomodo intelligitur, diſt. 5. c
Homo eſt Deus, homo factus eſt Deus: quomodo intelligitur, diſt. 6. a
Homo dominicus, quare non dicitur, ſicut dicitur homo Deus, diſt. 7. m
Homo Deus, an ſemper fuerit, vel cœperit eſſe, diſt. 12. a
Hominem alium vtrum, Deus aſſumere potuit, quam de genere Adæ, diſt. 12. b
Hominem an potuit Deus aſſumere in ſexu muliebri, diſtinct. 12. c
Homo Chriſtus vtrum peccare potuit. diſt. 12. c
Hominis ſtatus ſunt quatuor, diſt. 16. b
Homines omnes, vtrum pariter ſunt diligendi, diſt. 19. b
Honorandi quomodo ſunt parentes, diſt. 37. c
Humanam naturam, quare aſſumpſit filius & non pater, nec ſpiritus ſanctus, diſt. 1. b
Humanam naturam totam aſſumpſit Deus, di. 2. a
Humanitatis nomine, quid intelligatur, diſt. 2. a
Humana natura vtrum aſſumpſit

pſit perſonam, diſt. 5.a
Humanitas Chriſti, quomodo adoranda ſit, diſt. 9.a
Humanam naturam vtrum aſſumere potuit Deus in ſexu muliebri, diſt. 13.c
Humilitas Chriſti quid ſibi meruit, diſt. 18.a

I

IDolum quid ſit, diſt. 37.b
Idolum nihil eſt in mundo, ibidem.
Idolum & ſimilitudo, in quo differunt, diſt. 37.b
Incarnari vtrum potuit pater, vel ſpiritus ſanctus: diſtinctio. 1.c
Incarnatio Chriſti, quomodo facta eſt, diſtin. 2. & diſt. 3. & diſt. 4. per totum
Incarnationis opus quare attribuitur ſpiritui ſancto, diſtinctio. 4.a
Inimici quantum ſunt diligendi, diſt. 29. f.g.
Inimicos diligere vtrum ſit maioris meriti, quam diligere amicos, diſtinction. 30. per totum
Intellectus & ſapientia, in quo differunt, diſt. 35.b
Intelligentia, ſcientia, & ſapientia, in quo differunt, diſtinctio. 35.c
Intellectus & ſcientia, prout ſunt bona ſpiritus ſancti, in quo differũt à ſeipſo, prout naturaliter ſunt in anima, diſtin. 35.d
Iudæi vtrum bonum opus fecerunt in Chriſti paſſione, diſt. 20.d
Iudæi vtrum furtum fecerunt in expoliando Aegyptios, diſtinct. 37.c
Iudicis miniſter vtrum peccat occidendo aliquem, diſtinctio. 37.c
Iuramentum quid ſit, diſtinctio. 39.a
Iuramentum fit tripliciter, diſtinct. 39.b
Iuramentum vtrum ſemper ſit malum, diſt. 39.c
Iurare vtrum liceat per creaturas, diſt. 39.d
Iuratio per Deum, vtrum ſit grauior quam per creaturas vel per euangelium, diſtinctio. 39.e
Iurare per Deum quid ſit, ibidem.
Iuramentum per falſos Deos, an ſit ratum, diſt. 39.g
Iuramentum contra Deum factum non eſt tenendum, diſtinct. 39.K
Iurare callide eſt duplex peccatum, diſt. 39.K
Iuſtitia, temperantia, fortitudo, prudentia, utrum ceſſabunt in futuro, diſtinct. 33.a

L

LAtria quid ſit, diſtinctione 9.
Lex quare dicitur comprimere

manum & non animum, diſtinct.40.a
Lex euangelica in quo differt à Moſayca, diſt.7.b
Litera occidens quid ſit, diſtinctio.40.b

M

Magis vtrum diligit Deus aliquos & aliquos minus, diſt.32.b.c
Mandata charitatis ſunt duo, diſtin. 27.b
Mandata decem, quomodo cõtinentur in duobus præceptis charitatis, diſtinct.37. per totum
Maria fuit immunis ab omni peccato diſt.3.b
Mœchiæ nomine quid prohibetur, diſt.37.c
Mediator quare ſolus dicitur Chriſtus & ſecundum quam naturam, diſt.19.e.f.g
Mediatoris fidem, quomodo habuerunt antiqui, diſtin. 25.a.b.c
Mendacii tria ſunt genera, diſtinct.33.a
Mendacii iterum octo genera, ibidem.
Mendacium quid ſit, diſtinctione 38.b
Mentiri quid ſit, ibidem e
Mendacium utrum ſemper ſit peccatum, di.38.d
Meruit quid ſibi Chriſtus, & quid nobis, diſt.18.b
Meritis vtrum Chriſtus profecit, diſt.18.b
Meruit vtrum Chriſtus aliquid quod ſine merito habere potuit diſt.18.d
Miniſter iudicis utrum peccat aliquem occidendo, diſtinctio.37.c
Miſſio filii in mundum, qualis fuit, diſtinct.1. & diſtin.2. 3. per totum
Modus liberationis vtrum aliter potuit eſſe quam p mortem Chriſti, diſt.20.a
Modi diligendi Deum ſunt diuerſi, diſt.27.d.e
Modi diligendi proximum, diſtinct.28. & diſtinct.29. per totum
Moriendi neceſſitatem utrum Chriſtus habuit, diſt.16.a
Mori quomodo voluit, vel noluit Chriſtus, diſt.17.a.b
Mori quare voluit Chriſtus, di. 18.e.& di.19.b
Morte Chriſti, quare redẽptio facta eſt & non aliter, diſtinctio.20.a
Morte Chriſti, utrum ſeparata ſit diuinitas à carne, & anima, diſt.21. per totum.
Mortis triduo utrum Chriſtus fuit homo, diſt.22.
Mortis triduo utrum Chriſtus, vbique fuit apud Deum, & ſecundum hominem, diſtinctio.22.b

Naturam

pſit perſonam, diſt. 5.a

Humanitas Chriſti, quomodo adoranda ſit, diſt. 9.a

Humanam naturam vtrum aſſumere potuit Deus in ſexu muliebri, diſt. 13.e

Humilitas Chriſti quid ſibi meruit, diſt. 18.a

I

Idolum quid ſit, diſt. 37.b

Idolum nihil eſt in mundo, ibidem.

Idolum & ſimilitudo, in quo differunt, diſt. 37.b

Incarnari vtrum potuit pater, vel ſpiritus ſanctus: diſtinctio. 1.c

Incarnatio Chriſti, quomodo facta eſt, diſtin. 2. & diſt. 3. & diſt. 4. per totum

Incarnationis opus quare attribuitur ſpiritui ſancto, diſtinctio. 4.a

Inimici quantum ſunt diligendi, diſt. 29. f.g

Inimicos diligere vtrum ſit maioris meriti, quam diligere amicos, diſtinction. 30. per totum

Intellectus & ſapientia, in quo differunt, diſt. 35.b

Intelligentia, ſcientia, & ſapientia, in quo differunt, diſtinctio. 35.c

Intellectus & ſcientia, prout ſunt bona ſpiritus ſancti, in quo differũt à ſeipſo, prout naturaliter ſunt in anima, diſtin. 35.d

Iudæi vtrum bonum opus fecerunt in Chriſti paſſione, diſt. 20.d

Iudæi vtrum furtum fecerunt in expoliando Aegyptios, diſtinct. 37.c

Iudicis miniſter vtrum peccat occidendo aliquem, diſtinctio. 37.c

Iuramentum quid ſit, diſtinctio. 39.a

Iuramentum fit tripliciter, diſtinct. 39.b

Iuramentum vtrum ſemper ſit malum, diſt. 39.c

Iurare vtrum liceat per creaturas, diſt. 39.d

Iuratio per Deum, vtrum ſit grauior quam per creaturas vel per euangelium, diſtinctio 39.e

Iurare per Deum quid ſit, ibidem.

Iuramentum per falſos Deos, an ſit ratum, diſt. 39.g

Iuramentum contra Deum factum non eſt tenendum, diſtinct. 39.K

Iurare callide eſt duplex peccatum, diſt. 39.K

Iuſtitia, temperantia, fortitudo, prudentia, utrum ceſſabunt in futuro, diſtinct. 33.a

L

Latria quid ſit, diſtinctione 9.

Lex quare dicitur comprimere manum

manum & non animum, diſtinct.40.a
Lex euangelica in quo differt à Moſayca, diſt.7.b
Litera occidens quid ſit, diſtinctio.40.b

M

Magis vtrum diligit Deus aliquos & aliquos minus, diſt.32.b.c
Mandata charitatis ſunt duo, diſtin.27.b
Mandata decem, quomodo cõtinentur in duobus præceptis charitatis, diſtinct.37. per totum
Maria fuit immunis ab omni peccato diſt.3.b
Mœchiæ nomine quid prohibetur, diſt.37.c
Mediator quare ſolus dicitur Chriſtus & ſecundum quam naturam, diſt.19.e.f.g
Mediatoris fidem, quomodo habuerunt antiqui, diſtin 25.a.b.c
Mendacii tria ſunt genera, diſtinct.33.a
Mendacii iterum octo genera, ibidem.
Mendacium quid ſit, diſtinctione 38.b
Mentiri quid ſit, ibidem c
Mendacium utrum ſemper ſit peccatum, di.38.d
Meruit quid ſibi Chriſtus, & quid nobis, diſt.18.b
Meritis vtrum Chriſtus profecit, diſt.18.b
Meruit vtrum Chriſtus aliquid quod ſine merito habere potuit diſt.18.d
Miniſter iudicis utrum peccat aliquem occidendo, diſtinctio.37.c
Miſſio filii in mundum, qualis fuit, diſtinct.1. & diſtin.2.3. per totum
Modus liberationis vtrum aliter potuit eſſe quam ꝑ mortem Chriſti, diſt.20.a
Modi diligendi Deum ſunt diuerſi, diſt.27.d.e
Modi diligendi proximum, diſtinct.28. & diſtinct.29. per totum
Moriendi neceſſitatem utrum Chriſtus habuit, diſt.16.a
Mori quomodo voluit, vel noluit Chriſtus, diſt.17.a.b
Mori quare voluit Chriſtus, di.18.e. & di.19.b
Morte Chriſti, quare redẽptio facta eſt & non aliter, diſtinctio.20.a
Morte Chriſti, utrum ſeparata ſit diuinitas à carne, & anima, diſt.21. per totum.
Mortis triduo utrum Chriſtus fuit homo, diſt.22.
Mortis triduo utrum Chriſtus, vbique fuit apud Deum, & ſecundum hominem, diſtinctio.22.b.

N

NAturam humanam totam aſſumpſit Chriſtus, diſtinct.2.a
Natus quomodo dicitur Chriſtus de ſpirituſancto cũ non ſit filius ſpiritus ſancti, diſtinct.4.b
Natus cum ſit Chriſtus, quare Apoſtolus dicit eum factum diſtin.4.d
Natura diuina, utrum aſſumpſit perſonam, vel perſona naturam, vel natura naturam, diſt.5.a.b
Natura diuina vtrum debeat dici caro facta, diſt. 5.c
Naturas duas habuit Chriſtus, diſt 6.d.c
Natura diuina utrum debeat dici nata de virgine, diſt.8.a
Natiuitas Chriſti eſt duplex, diſtinct 8.b
Natura an perſona Chriſti præ deſtinata ſit, diſt.10.f
Naturam paſſibilem quare aſſumpſerit Deus, diſt.15.a

O

OCcidens litera quid ſit, diſtinct.40.b
Octo ſunt ſpecies mendacii, diſtinct.38.a
Omnes homines vtrum pari dilectione diligendi ſunt, diſtinct.29.b
Operata eſt tota Trinitas incarnationem Chriſti, diſt.4.a
Operatio, fides, ſpes, & charitas quomodo dicũtur æqualia diſt. 25.c
Oratio vel voluntas Chriſti, vtrum ſemper impleta eſt, diſt.17.per totum
Ordo diligendi quis ſit, diſtinctio.29. a

P

PArentes mali quomodo diligendi ſunt, diſt.23.f
Paſſibilem naturam aſſumpſit Chriſtus, diſt. 15. per totum
Paſſio & propaſſio quid ſit, diſtinct.5.f
Paſſio Chriſti, an ſit opus Dei vel Iudæorum, diſt.20.d
Paſſionis fidem, an habuit Petrus quando vidit hominem pati, diſt.24.b
Patiendi neceſſitas, an fuerit in Chriſto, diſt.16.a
Peccare utrum potuit Chriſtus diſtinct.12.c
Pœnæ timore non peccans inimicus eſt iuſtitiæ, diſt.36.c
Periurium quid ſit, diſt.39.a
Periurium fit tribus modis, ibidem b
Per Deum iurare quid ſit, diſtinct.39 f
Periurium an ſit cum incautè iuratur, diſt.39.i
Perſona utrum aſſumpſit perſonam vel naturam, in incarnatione, diſt.5.r
Perſonam quare nõ aſſumpſit Deus cum aſſumpſit hominem, diſt.5.d.e

Perſona

Perſona in diuinis vtrũ ſit Chriſtus ſecundum quod homo, diſt.10.a
Perſona quam Chriſtus aſſumpſit an prædeſtinata fuerit, diſt.10 f
Præceptũ dilectionis quid contineat, diſt.27.& diſtinct.28, per totum
Præcepto dilectionis proximi vtrum contineatur dilectio angelorum, di.28.b
Pręcepta decem quomodo continentur in duobus mandatis, di.37 per totum
Prædeſtinatus vtrũ fuerit Chriſtus ſecundum hominem, diſt.10.f
Proximum totum quomodo diligere debemus, diſtinctio. 28.a
Primus quis eſt, di.28.b

Q

QValitas mentis qua malus Chriſtianus credit vtrum ſit virtus vel non di.23.e
Quare Apoſtolus dixit Chriſtũ factum cũ nos dicimus eum natum, di.4.d
Quatuor ſunt virtutes cardinales, di.33.a
Quatuor ſunt ſtatus hominis diſt.16.b
Quatuor ſunt timore, diſtinct. 34.d
Quatuor ſunt ordines dilectionis, di.29. a
Quatuor ſunt gradus charitatis, diſtinctio. 29. b

R

RAdix omnium virtutũ eſt charitas, diſt.36.per to.
Redemptor an ſolus Chriſtus debeat dici, di.19.e
Redimi an potuit homo aliter quàm per mortem Chriſti, diſt.20.a
Remiſſio peccatorum quare attribuitur ſpiritui ſancto, diſtin.37.b
Reprobos vtrùm dilexit Deus ab æterno diſt.32.c

S

SAcrilegium committitur tribus modis diſt.37.c
Sapientia quomodo profecit Chriſtus ſecundum quòd homo di.13.a
Sapientiã ęqualem Deo vtrùm habuit Chriſtus ſecundum animam, diſt.14. per totum
Sapientia & ſcientia quomodo differunt, diſt.35.a
Sapientia & intellectus in quo differunt diſt.35.b
Sapientia ſcientia, & intelligentia quomodo differunt diſtinc.35.b
Scientia & ſapientia quomodo differunt diſt.35.a
Scientia, ſapientia, intelligentia in quo differunt diſt.35.b
Septem ſunt dona ſpiritus ſancti, & an in Chriſto fuerint, diſt.34.per totum
Similitudo & idolum quomodo

do differũnt di.57.b
Spes,fides,charitas,operatio ſecũdum quid æqualia dicuntur diſt.25.c
Spes quid ſit diſt.26.a
Spes de quibus ſit,diſt.26.b
Spes & fides quomodo differunt,ibidem.
Spes & fides utrum in Chriſto fuerint diſt 26.c
Spiritus ſanctus vtrũ potuit incarnari diſt.1.per totum
Spiritui ſancto quare attribuitur opus incarnationis diſtinctio 4.a
Spiritus ſancti dona utrum habuit Chriſtus di.34.a,b
Spiritui ſancto quare attribuitur remiſſio peccatorum, diſtinctio.37.d
Status hominis ſunt quatuor diſtinctio 16.b
Subſtantiis ex tribus dicitur cõſtare Chriſtus diſt.6.d

T

Timorem pœnæ quomodo habuit Chriſtus di.15.per totum.
Timores ſunt quatuor diſtinctio 34.d
Timor pœnæ qui fuit in Chriſto an fuit ſeruilis,vel initialis,vel alius di.34.l
Timore pœnæ non peccans inimicus eſt iuſtitię diſtin.36.c
Totus & totum cum de Chriſtro dicũtur ad quid referuntur diſtinctio 22.c
Totum proximum , & nos totos quomodo diligere debemus di.28.a
Traditus quomodo eſt Chriſtus à patre,à Iuda,à diabolo,diſt.20.c
Tria ſunt genera mendacii diſtin.38.
Triſtitiam quomodo habuit Chriſtus diſt.15.d,e

V

Vbique vtrum Chriſtus ſecundum quod homo diſtin. 22.b
Vbique totus Chriſtus eſt , ſed non totum diſt.22.c
Verbum quomodo ſit vnitũ carni mediantę anima diſtinctio 2.b
Verbum vtrum carnem & animam ſimul aſſumpſerit diſtinctio.2.e
Verbum an fuit ſeparatum à carne & anima ĩ morte Chriſti,diſt.21.a
Virtutes cardinales ſunt quatuor,diſt.33.a
Virtutes iſtas vtrũ habuit Chriſtus,diſtin 33.a
Virtutes an ita ſint coniunctæ quod ſeparari non poſſunt, diſtin.36.a
Virtutes vtrum quis omnes pariter habere poteſt,diſt.36.b
Vna fides quare dicatur,diſtinctio 23.f
Vnita qualiter eſt natura diuina naturæ humanæ diſtin.5.per

per totum
Voluntates duas habuit Chriſtus diſtin.17.a
Vſura quid ſit & quomodo cõmittitur, diſt.37.b

X

CHriſtus incarnationem qualiter tota trinitas eſt operata di 3.& di.4.per totum
Chriſtus quare non fuit decimatus in Abraham di.3.c
Chriſti crao quare non eſt dicta peccatrix, ſed ſimilis peccato diſt.3.d
Chriſti incarnatio quare ſpecialiter attribuitur ſpiritui ſancto diſt.4.a
Chriſtus quare dicitur natus de ſpiritu ſancto di.4.b,c
Chriſtus quare dicatur ab apoſtolo factus, quem nos fatemur natum diſt.4.d
Chriſtus ſecundum quod homo vtrũ ſit prædeſtinatus, diſt.7.c,l,& di.10.f
Chriſtus an debeat dicit bis genitus, ſicut dicitur dei, & hominis filius diſt.8.b
Chriſti humanitas quomodo adoranda ſit diſtin.9.per to.
Chriſtus vtrum ſecundum ꝙ homo ſit perſona in deitate di.10.a,b
Chriſtus vtrum ſit adoptiuus filius diſt.10.d.e
Chriſtus vtrum ſit creatura, vel creatus vel factus di.11. per totum
Chriſtus vtrum aliam carnem aſſumere potuit quam de genere Adam diſt.12.a
Chriſtus vtrum peccare potuit di.12.c,d
Chriſtus vtrum potuit incarnari in ſexu muliebri, diſt.12.e
Chriſtus an ſapientia, & gratia proficere potuit di.13.a.per totum
Chriſtus duplicem habuit ſapientiam di.13.d
Chriſtus vtrum ſapientiam parem deo habuit, vel ſi omnia ſcit quæ Deus di.14.a
Chriſtus an omnes defectus hominis aſſumpſit di.15.a, & per totum
Chriſtus quomodo habuit triſtitiam paſſionis di.15.d.e,f, & diſt.17.c,d
Chriſtus vtrum habuit aptitudinem moriendi di.16.a
Chriſtus quid de quatuor ſtatibus hominis acceperit diſtinctio 16.b
Chriſtus vtrum aliquid voluerit vel orauerit quod non ſit factum diſt.17.a
Chriſtus duas habuit voluntates di.17.b,c
Chriſtus an ſibi aliquid meruerit: & quid ſibi & quid nobis diſt.18.a,b
Chriſtus quare voluit pati cum merita ſua ſufficiebant diſtin.18.c
Chriſtus quomodo nos à diabolo

bolo, & à peccato redemit, diſt.19.a
Chriſtus an ſolus debet dici redemptor, vel mediator diſtinctio 19.e
Chriſtus an aliter potuit redimere hominem, & quare potius iſto modo, diſt.20.a
Chriſtus quomodo eſt traditus à Deo, & Iuda. & Iudæis diſt.20.c.d.
Chriſti anima vtrum in morte fuit ſeparata à verbo, d.21.a
Chriſtus qua ratione, dicitur mortuus vel paſſus diſ.21.d
Chriſtus vtrum in morte fuit homo diſt.22.a
Chriſtus an vbicunq; eſt ſit homo, & ꝙ vbique totus fuit, ſed non totum di.22.b.c
Chriſtus vtrum fidem, ſpem, & charitatem habuerit, diſ.23.a. & diſt.26.c. & diſtinct. 27. per totum
Chriſtus vtrum ordinem diligendi ſeruauerit diſ.33.d
Chriſtus vtrum virtutes cardinales habuit diſt.33.a
Chriſtus vtrum ſeptem dona ſpũs ſancti habuit, diſt.34.b

INDICIS LIB. III.

FINIS.

INDEX IN LIB. IIII.

ABrahæ caſtitati, an ſit virginitas Ioan. præferenda, diſt.33.b
Abortum procurantes quando ſunt homicidæ diſ.31.e
Abortiuorum corpora, an cũ ſuis deformitatibus reſurgant diſt.44.h
Abſolutionis poteſtas qualiter data eſt ſacerdotibus di.14. & diſt.18. per totum
Abſoluitur peccator dupliciter diſt.18.d
Abſoluendi ptãtem vtrum oẽs habeant ſacerdotes diſ. 19.b
Accidentia qũo ſunt & vbi manent in tranſubſtantiatione panis, & vini in corpus Chriſti diſt.11.a.b. & diſt.12.a
Actiones pœnitentiæ ſunt tres diſt.16.c
Acolytatus ordo quis ſit, & ꝙ eius officium, diſ.24.f
Adæ matrimonium, quomodo ordinatum fuit à principio, diſt. 33. per totum
Adoptiui filii vtrũ naturalibus copulari poſſunt diſtin.42.d

Adulter

Adulter adulteram, vtrum dimittere poteſt diſt.35.b
Adulterium quid ſit, diſt.42.d
Affines in quo gradu matrimonium cõtrahere poſſunt diſt.40.& diſt.41.per totum
Affinitas quid ſit & vbi ſit diſt. 42,per totum
Agit Deus miſericordius cum quibuſdam, quam eorum peccata merentur diſt.45.c. & diſt.46.a
Angeli quomodo orationes, hominum Deo offerunt, diſtin.43.g.h
Angeli quale miniſterium habebunt in die iudicii.diſ.7.d
Animalia bruta, non ſumunt corpus Ghriſti, licet accipiãt hoſtiam, diſt.13.in fine.
Animæ in inferno duplici igne puniuntur di.44.f.g
Animæ abortiuorum, & monſtrorum, quomodo reſurgent in iudicio di.44.h
Animæ exeuntes de hoc ſeculo diuerſa habent receptacula, diſt.45.a
Animæ quomodo iuuanẽ eleemoſynis, orationibus, & ſacrificio altaris di.45.b
Animabus non prodeſt pompa, & ſumptuoſitas in exequiis di.45.d
Animæ iuſtorum an obfuſcantur pœnis reproborum, diſtinctio.50.g
Antiqui plures habentes uxores vtrum peccauerunt, diſtinct.33.a
Aqua & ſpiritu ſancto, niſi renatus fuerit, quomodo intelligitur, diſt.4.e
Archiepiſcopus quis ſit diſtinctio.24.m
Auctoritas ſanctorum, quæ erit in die iudicii diſ. 47.b

B

Baptiſmus quid ſit, diſtinctio, 3.a
Baptiſmus Chriſti, & Ioannis in quo differunt di.2.d
Baptiſmus Ioannis quid utilitatis habeat diſt.2.c. & utrum fuerit ſacramentum, ibi.
Baptiſmi Ioannis, quæ forma verborum fuit diſt.2.f
Baptiſmi forma quæ ſit diſtinctio.3.b
Baptizatus in nomine Chriſti, vtrum ſit verè baptizatus diſt.3.c
Baptiſmus an tradi poſſit, in nomine patris tantum, vel ſpiritus ſancti tantum, diſtin.3.c.d
Baptiſmi inſtitutio quando facta ſit diſt. 3.f
Baptizauerunt in qua forma Apoſtoli ante Chriſti paſſionem di.3.g
Baptiſmus quare tantum ſit in aqua di 3.b
Baptizandus quotiens immergi de-

gi debeat di.3.i

Baptiſmus quare ſit inſtitutus. diſt.3.l

Baptiſmum fictè ſuſcipientes, an ſunt verè baptizati, diſtinctio 4.b

Baptiſmus an deleat pœnam ſicut delet peccatum diſt.4.f

Baptiſmus vtrum conferat gratiam paruulis ad bene agendum di.4. h

Baptiſmus paruulorũ, & adultorum quomodo differunt. diſt.4 h.

Baptiſmus verus æquè datur bonis & malis, à bonis & à malis miniſtris di. 5.a

Baptiſmus an ſit verus in hæreſi, vel in ſchiſmate datus in nomine trinitatis, di.5.a

Baptizare quibus liceat, diſtinctio 6.a

Baptizati ab hæreticis, an ſint rebaptizandi di.6.h

Baptizari an poſſit puer in vtero materno di.6 b

Baptiſmus an ſit verbis corruptè prolatis di.6.c

Baptizatus an ſit iocosè, immerſus in nomine Trinitatis di.6.c

Baptizandus quibus renunciare debet di.6.g

Baptiſmum debet præcedere cathecismus, & exorciſmus, diſt 6.h

Baptiſmus utrum fieri poteſt, in aqua non benedicta, diſtinct.6.d

Baptiſmo an vir, & uxor ſimul puerum tenere poſſunt, diſtinct.42.h

Beati in cœlo, an aliud velle poſſunt, quàm quod Deus vult di.45.h

Beatitudo quid ſit, & quid beate uiuere di.49.b

Beati in omnes homines eſſe deſideratur, di.49.per to.

Beatus quis ſit, ibidem

Beati an omnia æqualiter cognoſcant, & intelligant, diſtinctio 49.c

Beati an æquale gaudium habeant, diſt.16.d

Beatitudo ſanctorum, an maior erit poſt diem iudicii diſtin.49.c

Benedictiones omnium ſacerdotum, an ſunt effectuales, diſt.9.c.d

Benedictiones ſponſi & ſponſæ non pertinent ab ſubſtantiã ſacramenti, ſed ad decorem & ſolemnitatem di.28.b

Bonitas, iuſtitia, miſericordia, quomodo ſunt in Deo, diſtin.46.d.e

Bona opera ſine charitate facta non ualent di.15.d

Bona opera in peccatis facta ad quid valent, di.15.f

Bonum triplex eſt in matrimonio propter, quod non debet violari di.31.a

Boni & mali, an uiciſſim ſe videant,

deant, & quandiu diſtinctione 50.e

C

Carnis debitum an ſit denegandum in matrimonio, diſt.32.a
Cathecifmus quid ſit diſt.6.h
Caſtitas Ioannis, & Abrahæ an ſint æqualis meriti, diſtinctio 33,h
Caſtitas mentis melior eſt virginitate corporis, diſt.33.e
Cauſa efficiens coniugii, quæ eſt diſt.27.c
Cauſa finalis coniugii, quę eſt diſt.30.d
Cœlum aereum, & non æthereum quomodo mutabitur in die iudicii di.47.d
Circuncifio quid faciebat in veteri lege di.1.f
Circuncifio quare data fuit, & quare die octauo di.1.h.i
Circuncifio quare mutata eſt in baptiſmum di.1.K
Circuncifio & legalia, quando ceſſauerunt di.3.K
Circuncifio quare non aperuit nobis cœlum di.3.m
Clauium poteſtas, ſcilicet, ligandi & ſoluendi, quõ & qñ & quibus datur diſtin.18. & diſt.19.per totum
Claues ſpirituales quæ ſunt diſtinctio 18.b
Claritas ſolis, & lunæ, qualis erit poſt iudicium diſt.48.c
Clerici qui ſunt, & vnde dicuntur di.24.b
Concentor & cantor quis dicatur diſt.24.m
Confeſſio qualis eſſe debeat, di.15.& di.16.a
Confeſſio an ſoli Deo facienda eſt abſque ſacerdote, diſtinctio 17.c
Confeſſio an poteſt fieri corã laico, diſt.17.c
Confeſſor qualis quærendus ſit, ibidem
Confeſſio ad quid valet diſtinctio 17.f
Confeſſor non debet morienti pœnitentiam iniungere, niſi conualeſcit, di.20.d
Confiteri vtrum neceſſe eſt omnia peccata venialia & mortalia di.21.d
Confeſſio generalis quid proſit, ibidem e.
Confiteri non debet homo peccata ex humilitate, quæ non fecit diſt.21.f
Confeſſionem nullus ſacerdotum prodere debet di.21.g
Confirmationis ſacramentum quid ſit, & quæ forma eius, & cuius effectus ſit di.7.a
Confirmationis ſacramentum à ſolis pontificibus dari debet diſt.7.a
Confirmari quare debet homo poſt baptiſmum, ibidem
Confirmatio vtrum ſit dignior baptiſmo, ibidem

Cogitatio de Deo vtrum penitus ſecludatur in damnatis diſt.50.b
Cognatio eſt duplex di.40.a
Cognatio ſpiritualis vnde cauſatur diſt 42.a,b
Cognitio Dei in ſancti an ſit æqualis diſt.49.c
Coitus coniugalis an ſit cum peccato,di.26.d, & diſ.31.f, g,& diſt.32.d
Commatres duas utrum quis ducere poteſt di.42.g
Coniugium quare, & quando ſit inſtitutum diſt.26.a,b, & diſt.30.d
Coniugium quid ſit, & qualiter ſeruari debet di.27.a,b
Coniugium quando per præceptũ, vel per indulgentiam eſt inſtitutum diſt.26.c
Coniugium Mariæ & Ioſeph vtrũ fuit perfectam diſt.26. g.& diſt.28.c,& diſt.30.b
Coniugium uiolari non debet propter ipſius triplex bonũ diſtinctio 31.a
Coniugii ſeparatio eſt duplex diſt.31.a
Coniuges veri qui ſunt diſtinctio 31.c
Coniugium quomodo fuit ordinatũ tẽporibus antiquis, & tempore Adæ diſtinctio. 33.a
Coniugium quando ſeparatur, & propter quas cauſas diſt.35.& di.36.per totum
Coniugium in quibus ordinibus ſacris non poteſt fieri, diſt.37.a
Coniugium inter fideles,& infideles utrum ſtare poteſt, diſt.39.a,b
Coniugium infidelium an ſit legitimum diſt.39.i
Conſanguinitas quid ſit, & in quorum vſq; gradum computatur diſtin.41.& 42.per totum
Conſcientia accuſabit omnia opera in die iudicii quę fecerit homo diſt.43.c
Conſecrare virgines an ſimplex ſacerdos poteſt diſtinct.20.f
Conſecrare vel ordinare vtrũ poteſt ſymoniacus diſtinct. 25.e
Conſenſus matrimonialis eſt duplex diſtin.27.c, & diſtinctio 28.a
Conſenſus de futuro cum iuramento vtrum efficit matrimonium diſt.28.a
Conſenſus occultus nõ iudicatur ab eccleſia diſt.28.b
Conſenſus de præſenti vtrum ſufficiat ad matrimoniũ cõtrahendum,di.28.c
Conſenſus de qua re ſit, ibidem,c
Conſenſus coniugalis debet eſſe liber,& non coactus,diſtinctio 29.a
Conſenſum qualis error impedit di.30.a

Contritione

Contritione ſola ſine confeſſione oris an dimittatur peccatum diſt. 17.a
Continētiam an vir vel mulier vouere poteſt ſine alterius conſenſu diſt 27. & di. 32.b
Continentia quare ſacerdotibus indicta ſit diſt. 33.d
Corona & tonſura clericalis quid ſignificat diſt. 24.b
Chriſma vnde ſit & quomodo diſt. 23.a
Cruciatus impiorum in inferno an decoloret gloriam electorum di. 50.g
Curam aliquam vtrum habeāt damnari de ſuis amicis adhuc viuentibus, diſtinctio. 50.c

D

DAmnati vtrū habeant memoriam ſuorum peccatorum diſt. 45.c
Damnati an cum ſuis deformitatibus hic habitis reſurgant diſtinſt. 44.d
Damnatorum corpora quomodo ardent, & non conſumuntur diſt. 44.e
Damnati quali igne crucientur. & vbi ſit ille ignis diſtinctio 44.f
Damnatis vtrum datur aliqua mitigatio pœna di. 46.à, & per totum.
Damnabuntur quidam, & iudicabuntur: quidam damnabuntur, & nō iudicabuntur diſtinctio 47.c
Damnati utrum peccabunt in inferno diſt. 50.a
Debitum carnis quando licet ſoluere, & quando non diſtin: 32. per totum
Decedentis abſqne confeſſione vtrum oblatio ſit accipiēda diſt. 20.g
Delectatio carnis vtrum ſemper ſit peccatum diſt. 31.h
Denarii nomine quid intelligitur diſt. 49.a
Diaboli an corporali igne cremantur in inferno diſtinct. 44.f
Diaboli vtrum poſt diem iudicii præerunt hominibus ad puniendum diſt. 47.e
Diaconatus ordo quid ſit diſtinctio 24.h
Diuortiū quando ſit: & in quibus caſibus di. 34. & diſt. 35. & diſt. 37. & di. 39.
Duplici ſub ſpecie quare ſumitur corpus Chriſti diſtinctio. 11.f

E

EEccleſiaſticus iudex qualis debeat eſſe di. 19.e
Aedificare, lignum, fœnum, ſtipulam, quid ſit diſtinctio 21.a.b
Aedificare aurum, argentum, lapidem præcioſum quid ſit. ibidem, c
Aegris non eſt pœnitentia iniungenda diſt. 20.e

Electorum peccata hic per pœnitentiam deleta vtrum manifeſtabuntur in iudicio diſtin.43.d
Electi ſine omni deformitate reſurgent ad iudicium diſtinctio 44.c
Eleemoſyna quid ſit diſt. 15.c
Eleemoſynarum plura ſunt genera diſt. 15.c
Eleemoſyna in peccato mortali data vtrum prodeſt diſtinctio 15.c
Eleemoſynis iuuatur animæ, & quibus proſunt diſtinct. 45.b.c
Epiſcopus quid ſit, & vnde dicatur diſt.24.l
Epiſcoporum ordo eſt quadruplex diſt.24.m
Error impediens matrimoniũ eſt quadruplex di.30.a
Aetas contrahentium quæ ſit diſt.36 a
Aetas ordinandorum quæ ſit, diſt.25.i
Aetas Chriſti quæ fuit, diſtinctio 44.a
Aetate in qua reſurgent homines, ibidem.
Euchariſtiæ ſacramentũ quando, & quare ſit inſtitutum, diſtinctio. 8. per totum, & diſt.12.h
Euchariſtiæ manducatio eſt duplex diſt.9.per totum
Euchariſtia quomodo eſt in altari di.10.per totum
Euchariſtiæ conſecratio, & conuerſio quomodo fit diſtinctio. 11.a.b
Euchariſtia intincta non debet dari populo di.11.b
Euchariſtia an ſæpius ſumenda eſt, di.12.h
Excommunicatus utrum conficiat, diſt.13.a
Excommunicatio quid facit excommunicatio, di.18.g
Excommunicatos utrum ſimplex ſacerdos recõciliare poteſt di.20.f
Exercitationes tres ſunt ſpecies diſt.1.d
Exequiæ ſumptuoſæ, utrum proſunt animabus, diſtinctio.45.d
Exorciſmus quid ſit diſt.6.g
Exorcitarum ordo quid ſit, diſtinctio 24.e
Exteriores tenebræ quæ ſunt, diſt.50.b
Excludi utrum quis poterit hic à cogitatione Dei di.50.b

F

Fides quid operatur in baptiſmo diſt.4.a
Fides quando implet uicem baptiſmi diſt.4.e
Fides paruulorum, & adultorum quomodo differunt, diſtinct.4.d
Fidem petere quomodo dicuntur paruuli in baptiſmo diſtinctio 6.g
Filii adoptiui utrum poſſunt natura-

naturalibus copulari di.42
Flagellatur homo à deo quinque modis di.15.a
Forma baptiſmi qualis eſt diſtin.3.b
Forma confirmationis diſtinctio 7.a
Forma conſecrationis diſtinctio.8.b
Forma, ſpecies, pondus, ſapor quomodo remanent in ſacramento di.11.& di.12.a
Fractio ſacramenti vtrum vera ſit, & quare fit di.12.b,c
Fornicatio vtrũ dirimit matrimonium diſt.35.b
Fornicatio ſpiritualis quid ſit diſtin.39.c
Fornicatio, ſtuprum, adulteriũ inceſtus, raptus, in quo differunt, di.41.d
Forma in qua iudicabit Chriſtus di.48.a
Furioſi vtrũ matrimonium cõtrahere poſſunt di.34.d

G

Gaudium æquale utrum habebunt ſancti poſt iudiciũ diſt.49.d
Gaudium ſanctorum utrum augmentabitur poſt iudiciũ di.19.e
Genera eleemoſynarum ſunt plura diſt.15.c
Genera mortuorum ſunt tria diſt.16.a
Generalis confeſſio ad quid prodeſt di.21.e
Genera vnctionis ſunt tria, diſtinctio 22.a
Genera cantorum ſunt duo diſtin.24.m
Gezitæ qui ſunt diſ.25.d
Glos quæ vocatur di.41.e
Gradus ſacrorum ordinũ ſunt ſeptem, & quare ſeptem diſtinctio 24.a
Gradus ſacri qui impediunt matrimonium diſt.27,a
Gradus conſanguinitatis quot ſunt di.40.b
Gradus affinitatis qui ſunt, & in quibus matrimonium cõtrahi poteſt di.41.a

H

Habere plures vxores cui licebat ſub lege di.33.d
Habitationes ſanctorum in cęlo, damnatorum in inferno quomodo diſtinguuntur diſtin.49.a
Hæreticus vtrum baptizare poteſt diſtin.6.c, vel alia ſacramenta miniſtrare diſt.25.per totum.
Hæreticus utrum conficiat corpus Chriſti diſt.13.a, & diſtinctio 25.a
Hæreticus quid ſit, & quid facit hæreticum di.13.b
Hæreſis ſymoniaca diſtinguitur tripliciter diſt.25.g
Hypocrita eſt qui diuidit cõfeſſionem di.16.a
Homicidæ ſunt qui abortum procurant, diſt.31.e

Homo

Homo flagellatur à Deo quinque modis di.15.a
Homo vndecunque naſcitur, ſi non peccat, ſaluatur diſtinctio 33.e
Hoſtia intincta non debet dari populo di.11.g
Hoſtia quare in tres partes frãgitur, & quid illæ partes ſignificant di.12.b.& f
Hoſtiarii officium, quod eſt diſtinct.24.c
Humilitatis cauſa nullus debet confiteri peccatum, quod non fecit di.21.f

I

IAnitores qui ſunt, & quod illorum officium, diſtinctio.24.c
Ianitrices quæ ſint diſtinctione 41.d
Ieiuniis & ſobriis debet dari corpus Chriſti di.8.b
Ignis purgatorii qualis ſit, diſtinctio.21.a
Ignis damnatorum qualis, & vbi ſit di.44.e.f.g
Igne purgabitur mundus ante iudicium di.47.d
Ignis præcedens iudicium comburet malos, adhuc uiuentes, bonos vero non, diſtinctio 47.d
Immerſio baptiſmi, quotiens fieri debeat di.3.i
Immolátio Chriſti ſemel facta quare ſæpius iteratur, diſtinctio 12.g
Impedimẽta matrimonii ſunt diuerſa diſtinct.27.& diſtinctio 28. & diſtinctio 29. & diſtin.30.&c.
Inceſtus quid ſit diſt.41.d
Indulgentia capitur tripliciter diſt.26.d
Infirmis utrum pœnitentia ſit iniungenda di.20.d
Infirmus contemnens unctionem ſacram breuiter peccat diſt.23.b
Infidelis utrum cum fideli matrimonium contrahere poteſt, di.39.a.b
Ingenuus quis ſit di.36.a
Intentionem conficiendi non habens utrũ conficiat ſacramentum di.13.a
Interfectoribus vxorum, quæ pœnitentia iniungenda, diſtinctio 37.b
Inſtituta ſunt ſacramenta propter tria diſt.1.c
Inſtitutio baptiſmi quando facta eſt & quare diſtinct.3.f. & 50.a
Inſtitutio coniugii eſt duplex, diſt.26.b
Inſtitutio unctionis à quibus facta eſt di.23.b
Iterantur quæ ſacramenta, & quæ non di.23.c
Ite miſſa eſt, quomodo intelligitur di.24.m
Iudex qualis eſſe debeat ſacerdos in audiendo confeſſionem di.19.e

Iudicium finale ytrum die, vel nocte erit di.43.c
Iudex uiuorum, & mortuorũ eſt Chriſtus, dupliciter intelligitur di.44.f
Iudicium Dei occultum, quid ſit di.46.c
Iudicii ſententia qualiter fiet, diſt.47.a
Iudicabunt utrum ſancti cum Chriſto di.41.b
Iudicandorum erunt quatuor ordines, di 47.c
Iudicis forma qualis erit, diſtinctio.48.a
Iudicium in quo loco erit, diſtinct.48.d
Iuſiurandum habet tres comites, di.39.a
Iuſtitia & miſericordia in Deo vtrum ſint idem vel diuerſa diſt.46.d

L

LAico vtrum ſit confitendũ diſt.17.c
Laicis euchariſtia intincta non eſt danda di.10.g
Lamech primus omnium duas habuit uxores.di.33.a
Lectoris officium quod eſt, diſtinct.24.d
Legalia quando ceſſauerunt, diſt.3.K
Legitimæ perſonæ ſunt diuerſæ diſt.34.a
Leuit quis vocatur di.41.d
Ligandi & ſoluendi poteſtas, qualiter data eſt ſacerdotibus di.18. per totum
Ligant & ſoluunt, quomodo ſacerdotes di.18.d.e.f. &c.
Ligatur & ſoluitur peccator, dupliciter, ibidem
Ligandi & ſoluẽdi poteſtatem vtrum omnes habeant ſacerdotes di.19.e
Lignum, fœnum, ſtipulam, ædificare quid ſit, diſtinctio. 21.a.b
Locus iudicii extremi vbi erit, diſt.48.d

M

MAlus ſacerdos, utrum ſacramẽta miniſtrare poteſt.di.5.& di.13.a
Malus finis non contaminat ſacramentum di.30.e
Malum incontinentiæ quid ſit diſt.37.g
Maledicam benedictionibus veſtris, quomodo intelligitur, di.10.e
Mali utrum cum ſuis deformitatibus reſurgant, diſtinctio. 44.d
Malis in inferno utrum dicatur aliqua mitigatio pœnæ, diſtinct.46.a
Mali utrum in inferno peccabunt diſtin. 50.a
Mali in inferno utrum habeant notitiam eorum, quæ hic aguntur di. 50.e
Mali & boni vtrum ſe inuicem videbunt poſt iudicium, diſtin.50.f

Mandu-

Mãducatur corpus Chriſti duobus modis,diſt.9.a

Mariæ & Ioſeph coniugium vtrum fuit verum, di.26.g.& diſt.28.c & diſtin 30.b.c

Matrimonium quando, quare, & vbi ſit inſtitutum, diſt.26.a,b,& diſt.30.d

Matrimonium quando ſecundum præceptum vel ſecundum indulgentiam eſt inſtitutum,diſt 26.c

Matrimonium cuius rei ſit ſacramentum,diſt.26.f,g

Matrimonium quid ſit, diſtin. 27.b

Matrimonii cauſa efficiens quę eſt,diſt.27.c

Matrimonium vtrum ſolo fiat conſenſu,diſt.27.d

Matrimonium quando incipit. diſt.27.e,f

Matrimonium vtrũ faciat conſenſus de futuro cum iuramento,diſt.28.a

Matrimoniũ quibus verbis con trahitur,diſt.28.c

Matrimonii ſubſtantia eſt conſenſus de præſenti, diſtinct. 28.b

Matrimonium impedit conſenſus coactus,diſt.29.a

Matrimonium impeditur quadruplici errore,diſt.30.a

Matrimonii bona ſunt tria, diſtinct.31.a

Matrimonii ſeparatio eſt duplex,diſt.31.b

Matrimonium vtrum ſine ſacramento fieri poteſt,diſtin. 31.c

Matrimonialis coitus vtrũ ſit cum peccato, diſtinc.31.f.g. & diſt.32.d

Matrimonium quomodo ordinatum fuit temporibus antiquis,diſt.33.per totum

Matrimoniũ propter quas cauſas ſeparatur, diſt.34.& diſt. 35.& diſt.36.per totum

Matrimonium vtrum ſit inter ſeruiles diuerſorum dominorum,diſt.39 b.

Matrimoniũ in qua ætate contrahi debet,diſt.36.d

Matrimonium in quibus ordinibus fieri non poteſt,diſtin, 37.a

Matrimonium vtrum ſtare poteſt inter fideles & infideles, diſtin.39.a.b

Matrimonium infideliũ vtrum ſit legitimum, diſt.39.i

Matrimonium in quibus affinitatis gradibus ſtare non poteſt,diſtin.40. & diſtinct.41. per totum

Matrimonium conſanguineorũ quibus teſtificantibus diuiditur.diſt.41.d

Matrimonium vtrum fieri poteſt inter filios vel filias ſpirituales,diſtin.42.a

Matrimonium vtrum filii naturales cum adoptiuis contrahere poſſunt,diſt.42.d

Memo-

Memoriam peccatorū vtrum habebunt ſancti quæ hic cōmiſerunt, diſtinct. 43.d
Mentis virginitas melior eſt virginitate carnis, diſt. 33.c
Meritis quibus iuuabuntur qui in fine ſeculi reperientur, diſtin. 45.f
Merita ſanctorum quomodo bis ſuffragantur, diſtinctio. 45.g.h
Merſio trina an debet fieri in baptiſmo, diſt. 3.i
Miſericordius vtrum agit deus cum malis quàm peccata eorum meruerunt, diſt. 45.c, & diſt. 46.a
Miſericordia & iuſtitia Dei vtrum ſunt idem vel diuerſa, diſt. 46.d
Miſericordia, bonitas, iuſtitia, vtrum habeant diſtincta opera, diſt. 46.e
Miſericordia & iuſtitia ſunt vię domini, quomodo intelligitur, diſt. 46.f
Miniſterium angelorum quale erit in iudicio, diſt. 47.d
Modus conuerſionis euchariſtiæ vtrū ſit formalis vel ſubſtantialis, diſt. 11.a
Modus pœnitēdi quomodo fieri debeat, diſt. 16. & diſtinct. 17. per totum
Modi ligandi & ſoluendi ſunt diuerſi, diſt. 18. per totum
Monſtra vtrū in ſuis deformitatibus reſurgant, diſt. 44.h
Mortua opera bona reuiuiſcūt per pœnitentiam, diſtinctio. 15.e
Mortale peccatum quantum polluit animam, diſt. 18.h
Mortalia & venialia poteſt quis vere pœnitere excepto vno mortali & pluribus venialibus, diſt. 21.d
Morientur quomodo hi qui in fine ſeculi inuenientur, diſt. 43.c
Mortui quomodo reſurgent, di. 44.K di. 45. per totum
Mulier quæ non pertinet ad matrimonium, di. 29.g
Mundus quomodo conſumetur igne ante iudicium diſt. 47.d
Mutatis ab ægritudine vtrum ſacramenta dari debent, diſt. 20.c

N

Neceſſitatis tempore non eſt neganda pœnitentia, diſtin. 20.e
Neophytus quid ſit, diſt. 9.h
Niſi quis renatus fuerit, &c. quomodo intelligitur, diſtinct. 4.e
Nocte media veniet Chriſtus: quomodo intelligitur, diſt. 43.c
Nomina dignitatum vel officiorum eccleſiaſticorū quæ ſunt diſt. 24.l
Nuptiæ quam bonæ ſunt diſt. 26. per totum

Nuptias

Nuptias ſolus conſenſus voluntarius facit, diſtin.27. per totum.
Nuptialia pacta ſunt duplicia diſtinct.27.l
Nuptiarum cauſa finalis quæ eſt, diſtinct.30.d
Nuptiæ quibus temporibus non ſunt celebrandæ, diſtinctio 32.c.d.e
Nuptiæ quomodo fuerũt temporibus antiquis ordinatæ, diſt.33.a
Nuptię vtrum fieri poſſunt inter filios adoptiuos & naturales, diſtinct.42.d
Nuptiæ ſecundæ, tertiæ, vel quartæ vtrum ſint licite vel non, diſtinct.42.i

O

Oblatio eorum qui ſine cõfeſſione decedunt vtrum ſit recipienda, diſtin.20.g
Obſcuratio ſolis & lunæ qualiter fiet in die iudicii, diſtinctio.48.e
Occiſores vxorum qualiter debeant pœnitere, diſt.37.b.
Occultum iudicium dei quid ſit, diſtinct.46.c
Offenditur deus tribus modis, diſtinct.86.a
Officia ſacrorũ ordinum quomodo Chriſtus impleuerit diſtin.24.per totum.
Olei conſecratio vtrum à ſimplici ſacerdote fieri poteſt, diſtin.20.f
Opera bona ſine charitate facta non valent, diſt.15.f
Opera bona in peccatis facta ad quid valeant, diſt.15.f
Orationes & eleemoſynæ quibus proſunt, diſt.45.c
Orationes omnium vtrum ſancti audiant, diſt.45.g
Ordines ſacri quot ſunt, & quomodo nominantur, di.24.per totum
Ordinare vtrũ poſſunt hęretici diſt.25.per totum
Ordinare vtrum poſſunt ſymoniaci diſt.25.d.e
Ordinandorum ætas quæ eſſe debeat, diſtinct.25.i
Ordines ſacri qui impediunt matrimonium, di.37.a
Ordines iudicandorum erunt quatuor, di.47.a
Ordo iudicii finalis qualiter erit, di.42.d

P

Partes ſacramenti euchariſtiæ quid ſignificant, diſtinctio.21.f
Paruuli qui incircunciſi moriebantur vtrum ſaluabuntur, diſt.1.l
Paſſibile corpus dedit Chriſtus diſcipulis, di.11.h
Paſſio ſupplet vicem baptiſmi, di.4.d
Pater Deus vtrum ſe Deum genuerit, di.4.per totum.
Patriarcha vnde dicitur, diſtinctio.24.m

Peccata

Peccata an ſæpe dimittantur per pœnitentiam,di.14.d
Peccata utrum per ſolam contritionem dimittantur ſine oris confeſſione,diſtinct.17. per totum
Peccata quomodo dimittuntur per ſacerdotes,diſtin.18. per totum.
Peccata aliqua vtrũ poſt hanc vitam remittuntur, diſt.21. per totum.
Peccata dimiſſa an iterum redeant,di.22.a
Peccata quæ impediunt matrimonium,di.39.d
Peccare vtrum poſſunt mali in inferno,di.50.a
Pœna ſacerdotis confeſſionem publicantis quæ ſit,di.21.g
Pęnę damnatorum an aliquando mitigantur,di.46.a
Pœna damnatorum vtrum obfuſcat gloriam beatorum,diſtin.50.g
Pœnitentia eſt duplex, diſtinctio.14.a
Pœnitentia quid ſit, & vnde dicitur,di.14.a
Pœnitentia ſolemnis quæ ſit. diſt.ibi.c
Pœnitere vtrum poteſt de vno peccato qui pluribus eſt irretitus,diſt.15.a
Pœnitentiæ perfectio conſiſtit in tribus,diſt.16.a
Pœnitentia vera quid ſit.ibi.a
Pœnitentia falſa quæ ſit,ibi.b
Pœnitentia agitur tribus modis,di.16.c
Pœnitentia venialium quæ ſit, di.16.d
Pęnitentia finalis quantum valeat,di.20.a
Pœnitentia non completa decedentes qualiter purgantur diſt.2.c.b
Pęnitentia morientibus non eſt imponenda.di.20.d
Pęnitentia non eſt neganda in neceſſitate.ibidem,c
Pęnitentia non delet peccatum niſi illud quod deſerit homo diſt.21.d
Pęnitere poteſt homo de omnibus peccatis excepto vno mortali & pluribus venialibus,diſt.21.d
Perſonæ legitimæ quæ ſint, diſtin.37.a
Perſona in qua iudicabit Chriſtus,diſt.48.a
Poteſtatem baptiſmi quam dedit Chriſtns ſeruis, & quam ſibi retinuit,di.5.b.c
Purgatorii ignis qualis ſit, diſtin.21.a
Purgantur quidam citius, quidam tardius,di.21.b
Purgabitur quomodo mundus ante iudicium. di.47.d

Q

Qualis ſit ignis infernalis,diſtin.48.d
Quatuor ſunt epiſcoporũ ordines,di.24.m

Quinque modis flagellat deus di.15.a
Quotquot in Chriſto baptizati eſtis,&c. quomodo intelligitur,di.4.c

R

RAptus quid ſit.di.41.d
Rapientur quomodo obuiam Chriſto qui viui reperientur ante iudicium, diſtin.43.c
Reconciliatio non eſt neganda tempore neceſſitatis, diſtin.20.c
Reconciliare non poteſt preſbyter pęnitentes inconſulto epiſcopo.di.29.f
Redemit qualiter nos Chriſtus à diabolo & peccato, di.19. per totum.
Remittuntur vtrum aliqua peccata poſt hanc vitam, diſtin.21.a
Renatus niſi qs fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto quomodo intelligitur,di.4.c
Renunciare quibus debet baptizandus,di.6
Reordinandi vtrum ſint qui ab hæreticis ſunt ordinati, diſtinctio 25. per totum.
Rem & ſacramentum quidam accipiũt in baptiſmo & quidam non,di.4.
Res ſacramenti euchariſtiæ eſt duplex,diſt.8.d
Res ſacramenti coniugii quæ eſt,diſt.26.f
Reſurrectionis modus & conditio qualis fiet, di.43.per totum.
Reſurrectionis cauſa quæ fiet di.43.b
Reſurgent quomodo hi qui viui reperientur ante diem iudicii,di.43.c
Reſurgentium ætas & ſtatura quæ erit,di.44.a
Reſurget quicquid eſt de ſubſtantia & natura hominis,diſtin.44.b
Reſurget vtrum ſancti vel mali cum deformitatibus quas hic habuerunt,di.44.c.d
Reſurrectio abortiuorum & monſtrorum qualis fiet, diſtin.44.h

S

SAcramentum quid ſit diſtinctio 1.b
Sacramentum & ſignum in quo differunt,di.1.b
Sacramẽta quare inſtituta ſunt diſt.1.c
Sacramentum in quibus conſiſtit.ibidem,d
Sacramenta veteris & nouę legis in quo differunt, di.1.c
Sacramenta nouæ legis quæ & quot ſunt,di.2.a
Sacramenta quare non fuerũt inſtituta ſtatim poſt lapſum hominis,diſt.2.b
Sacramentum coniugii, ante peccatum eſt inſtitutum, diſtinct.2.c

Sacramentum baptiſmi quando eſt inſtitutum, diſtinctione 3.f
Sacramentum altaris, quando eſt inſtitutum, di.8.b
Sacramentum euchariſtiæ, vtrum hæretici & excommunicati conſecrare poſſunt, diſt.13.a
Sacramentum quid eſt in pœnitentia, diſt.22.c
Sacramentum vnctionis à quibus eſt inſtitutum, diſtinction.23.b
Sacramentum coniugii cuius rei eſt ſacramentum, diſtinctio.26.f
Sacerdos vtrum poteſt dimittere vel retinere peccata, diſtin.13.per totum
Sacerdotes an omnes habeant claues Eccleſiæ, diſtinction. 19.per totum
Sacerdos ſimplex non poteſt reconciliare publicè pœnitentem inconſulto epiſcopo, diſt.20.f
Sacerdotis confeſſionem publicantis pœna quæ ſit, diſtin.21.g
Sacerdotalis ordo, vnde habet exordium, di.24.i
Sacerdotes à conſortio mulierum pęnitus debent eſſe alieni di.37.a & di.33 d
Sacrificium altaris, an celebrari poteſt, ſine aqua, diſt.11.g
Sacrificiū an ſit qđ in altari gerit vel immolatio, diſt. 12.g
Sancti an omnes æqualiter cognoſcant Deum, di.49.c
Sancti an æquale habent gaudium in cœlo, di.46.c
Sanctorū beatitudo utrū maior erit poſt iudiciū, diſ.49.c
Sanctorū gloriā vtrū obfuſcat pœna damnatorū, diſt.30.g
Satisfactio vera quæ ſit & quæ falſa di.16.a.b
Satisfactio venialium quæ ſit, diſt.16.g
Scire an poteſt Deus ſemper, quæ ſemel ſcit, di.41.f
Schiſmatici vtrū ſacrm̄ euchariſtiæ conficiant, diſt.13.a
Separatio eſt duplex, diſt.31.b
Septem ſunt ſacramenta Eccleſiæ, diſt.2.a
Signum quid ſit, diſt 1.a
Signum & ſacramentum, in quo differunt, diſ.1.a
Symoniacus vtrum conſecrare vel ordinare poteſt, diſ.25.d
Symoniaca hæreſis fit tripliciter, diſt.25.g
Soli Deo utrum ſufficiat confiteri abſq; ſacerdote, diſ.17.c
Soluendi poteſtas, quomodo data eſt ſacerdotibus, di.18. & di.19.per totum.
Specie quare ſub alia Chriſtus corpus ſuum tradidit, diſtinctio.11.o
Spiritualis cognatio vbi ſit, diſtinct.42,a
Spūales filii qui ſunt, diſt.42.b

Spirituales filii utrum naturali bus copulari pñt, diſt.42.d
Sponſa utrum poteſt intrare monaſterium, ſine conſenſu ſponſi, diſt.27.g
Sponſus & ſponſa multipliciter accipitur, di 27 K.l
Sponſa quæ dicitur uidua mortuo ſpouſo & quæ non. diſtin.27.n
Sponſam viduam ducens, an ad ſacros ordines accedere poteſt, diſt 27.o
Statura reſurgentium, qualis erit, diſt.44.a
Subdiaconatus ordo quis ſit, diſt.24.g
Subſtantia panis & vini vtrum ſubſtantialiter, vel formaliter in corpus, & ſanguinem conuertatur, diſt.11.a.b
Succentoris officium, di.24 m
Sufficiat utrum ſoli Deo confiteri, diſt.17.c

T

Tabula ſecunda poſt naufragium eſt pnĩa, diſt.14.a
Tarda penitentia quantum valeat, diſt.20.a
Temporaliter quæ peccata punit Deus, diſt.15.b
Tempus pœnitendi, quandiu durat, diſt.20.a
Temporibus, quibus nuptiæ non ſunt celebrandæ, diſtin. 30.c.d.e
Tenebræ interiores quæ ſunt, diſt.18.i
Tenebræ exteriores, quare dicuntur in inferno, diſ.50.b
Tonſura clericalis quid ſignificat, diſt.24.b
Tria ſũt gña vnctionis, diſ.23.a
Tria ſunt gña coniugii, di.31.a
Tria ſunt genera conſanguinitatis, diſt.42.a
Tribus modis agitur pœnitentia, diſt.16.e
Triforme eſt corpus Chriſti, diſtin.12.f

V

Valde malis vtrum datur mitigatio pœnæ, di.46.a
Vbi ſit ignis infernalis, diſ.44.f
Vbi erit iudiciũ finale, diſ.48.d
Velle an poſſunt ſancti, aliud quàm quod Deus vult, diſtinct.45.h
Venialia peccata quibus delentur, diſt.16 d
Venialia peccata, quomodo poſt hanc vitam purgantur, diſt.21.a.b
Venialia peccata ſufficit generaliter confiteri, di.21.c
Vera beatitudo quæ ſit 49.b
Vera pœnitentia quæ ſit diſtinctio.26.a
Verè pœnitens quis ſit, diſtinctio.21.d
Viaticum quare dicitur corpus Chriſti, diſt.8.a
Virgines conſecrare, an poteſt presbyter, diſt.20.f

Virgini-

Virginitas Ioannis vtrum ſit preferenda caſtitati Abrahæ, diſt.43 3.b
Virginitas mētis melior eſt virginitate carnis,di.33.c
Virtus ſacramenti euchariſtiæ quæ ſit,di.12.g
Vita mala ſacerdotis non cōtaminat ſacramentum,di.13.a
Vitam beatam vtrum omnes habere velint,di.49.b
Vnctionum tria ſunt genera, di.23.a
Vnctionis ſacramentum à quibus eſt inſtitutum, di.23.b
Vnctionis ſacramentum an iterari debeat,di.23.c
Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas quomodo dicuntur,di.46.f
Voluntatem qualem habeant damnati,di.50.a
Votum quid ſit,di.38.a
Votum eſt duplex,ſcilicet, cōmune & ſingulare,di.38.b
Votum ſingulare eſt duplex, ſcilicet, priuatum & ſolēne, di.38.b
Vxores plures cui licebat habere tempore legis, diſtinct. 33. d
Vxor non eſt dimittenda pro aliqua macula vel infirmitate corporis,di.34.f
Vxorē dimittere an poteſt vir cauſa fornicationis, diſtinct. 35.b.c.d
Vxorum interfectores quomodo pœnitere debeant, diſtin. 37.b
Vxor propter fornicationem ſpiritualem an debeat dimitti,diſt.39.c
Vxor fratris quomodo vocatur,di.41.c

X

Chriſtus quam poteſtatem baptiſmi ſeruis tradidit, & quam ſibi retinuit,dī.4.b.c
Chriſti corpus quomodo conficitur de ſubſtantia panis, diſt.11.per totum
Chriſtus quale corpus dedit diſcipulis,di.11.c
Chriſtus vtrum quotidie immoletur vel tantum ſemel immolatus eſt,di.12.d
Chriſtus iudex viuorū & mortuorum quomodo intelligitur.diſt.43.f
Chriſtus in qua forma iudicabit di.48.a

INDICIS LIB. IIII.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

REGISTRVM

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK
LL MM NN OO PP QQ RR SS TT
VV XX YY ZZ.

AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG
HHH III KKK LLL MMM NNN OOO
PPP QQQ RRR SSS TTT.

Omnes ſunt quaterniones, præter T t t duernio.

= Hieronimus à Rexo =
hoc nomen fixum fuit de
cimo octavo kalendas ianuarii

Digitized by Google